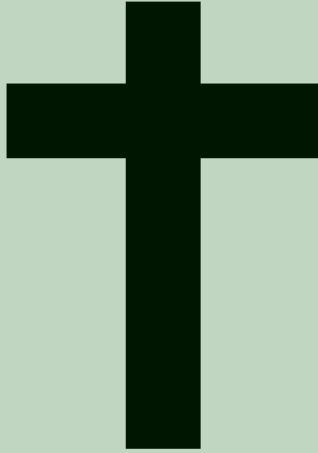

Ak'aj tu'jil tyol
qman

New Testament in Mam Comitancillo; mam (GT:mam:Mam)

Ak'aj tu'jil tyol qman

New Testament in Mam Comitancillo; mam (GT:mam:Mam)

copyright © 2009 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mam

Dialect: Comitancillo

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mam [mam] (Comitancillo), Guatemala

Copyright Information

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mam

© 2009, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
f11695f1-c502-5440-819a-a3446d63525a

Contents

Matey	1
Marks	45
Lucas	72
Juan	119
Kyb'inchb'in	150
Aj Rom	189
1 Aj Corint	206
2 Aj Corint	223
Aj Galacia	234
Aj Éfeso	241
Aj Filipos	247
Aj Colosa	252
1 Aj Tesalónica	257
2 Aj Tesalónica	261
1 Timotey	263
2 Timotey	268
Tito	272
Filemón	275
Aj Ebrey	277
Santyaw	293
1 Pegr	298
2 Pegr	303
1 Juan	306
2 Juan	311
3 Juan	312
Judas	313
Tchiky'b'in	315

Tu'j Matey

Matey tb'i jun xjal peyil pwaq, a iky'in kyu'n t-xjalil, aye aj Judiy. Me kyij tzaqpi'n taq'in, tu'n t-xi lipe ti'j Jesús, ex tu'n tok te jun t-xnaq'tzb'in.

Kub' tzt'ib'in Mateyjo u'j lo, a tnejil u'j toj tkyajin Tb'anil Tqanil (evangelios) toj Ak'aj Tu'jil Tyol qMan. Ntzaj tchiky'b'in t-xnaq'tzb'il Jesús, exsin ntzaj tyek'in qa ate Jesús nmaq kawil kye xjal aj Judiy. Noq tu'n Jesús, japin b'aj tkyaqil t-xilin Tyol Dios, a tzajnin toj Ojtxe Tu'jil.

Ajo Matey, o tzyetjo tu'j tuk'a jun tqanil kyij t-xe'chil Jesús, ex junjun tqanil ti'jjo o b'aj ti'j Jesús toj tq'ayil. Ex ntzaj tq'ma'n qe ila'ku maj ti'jjo tb'inchb'in ex t-xnaq'tzb'il Jesús.

Kyojjo capítulos 26-28 nyolin Matey ti'jjo tkyimlin Jesús, ex tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, tu'n tok te Nmaq Kawil ex Kolil, me nya noq o'kx kye aj Judiy, qala' tkyaqil ch'uq xjal twutz tx'otx'. Ex ikyxjo, xi tq'ma'n kye, a lipcheqektaq ti'j, tu'n kyxi' q'malte Tb'anil Tqanil te tkyaqil xjal twutz tx'otx', tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in qAjaw.

*Aye t-xe'chil ja' saje Crist
(Lc. 3:23-38)*

¹ Atzin te lu'n atzin tajlal t-xe'chil Jesucrist, a tzajnin ti'j qtzan David ex ti'j qtzan Abraham.*

² Ante Abraham, ttata Isaac, a ttata Jacob, a ttata Judá junx kyuk'a tztzyk ex titz'in. ³ Ante Judá tuk'a Tamar, aye' kytata Fares tuk'a Zara. Ante Fares ttata Esrom, a ttata Aram, ⁴ a ttata Aminadab, a ttata Naasón, a ttata Salmón. ⁵ Ante Salmón tuk'a Rahab, aye' ttata Booz, ex ante Booz tuk'a Rut, aye' ttata Obed, a ttata Isaí. ⁶ Ante Isaí, ttata David, a nmaq kawiltaq. Ante David ttata Salomón, a taljo t-xu'jlb'in Urias. ⁷ Ante Salomón ttata Roboam, a ttata Abías, a ttata Asa, ⁸ a ttata Josafat, a ttata Joram, a ttata Uzías, ⁹ a ttata Jotam, a ttata Acáz, a ttata Ezequías, ¹⁰ a ttata Manasés, a ttata Amón, a ttata Josías, ¹¹ a ttata Jeconías kyuk'a ttxqantl titz'in, a te' kyxi jtz'o'n aj Israel tzmaz toj tx'otx' te Babilonia.*

¹² Axxa toj Babilonia ante Jeconías ok te ttata Salatiel, a ttata Zorobabel, ¹³ a ttata Abiud, a ttata Eliaquim, a ttata Azor, ¹⁴ a ttata Sadoc, a ttata Akim, a ttata Eliud, ¹⁵ a ttata Eleazar, a ttata Matán, a ttata Jacob, ¹⁶ a ttata Jse, a tchmil Mariy, a tnana Jesús, a ok tb'i te Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios tu'n tok te Kolil.

¹⁷ Iktyzi'n, attaq kyajlajaj tyajil tzajnin ti'j Abraham tzmazi' tej tul itz'je David; ex kyajlajaj tyajil tzajnin ti'j David, tej kyxi jtz'o'n aj Israel tzmaz toj tx'otx' te Babilonia. Ex attaq kyajlajaj tyajil tzajnin, atxix te' kyxi jtz'o'nxjal toj Babilonia tzmaz tej tul itz'je Crist.

*Ajo titz'jlin Jesús
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ Atzin titz'jlin Jesucrist iktyzi'n kyjalu'n:

Ante Mariy, a tnana, otaq b'ant ti'j, tu'n tmeje tuk'a Jse.* Me tej na'mtaqx kykub' kxe junx, b'e'x ok tz'aq tal Mariy, noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan. ¹⁹ Me ante Jse, a tu'n toktaq te tchmil, tej tok tka'yn qa otaq tz'ok tz'aq tal Mariy, kub' t-ximin tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a, qu'n jun ichin tz'aqle, ex kub' t-ximin qa noq otaq sk'on Mariy tal. Me tky'e' taq tu'n tel tqanil kywutzxjal, tu'ntzintla mi kub' kyb'inchinxjal mib'in ti'j Mariy; qala' kub' t-ximin tu'n cheb'etaq tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a toj ewajil.

²⁰ Ex tzmataq nximin ti'jjo lo, ok tyek'in jun t-angel qAjaw tib' te toj wutziky', ex xi tq'ma'n te: Jse, ay tyajil qtzan nmaq kawil David. Mi xob'a tu'n tjaw mejeje tuk'a Mariy, qu'n atzin tal k-it'jil nya tk'wal jun ichin, qala' tu'n Xewb'aj Xjan. ²¹ Qu'n k-it'jil jun tal q'a, ex k-okil tq'o'n tb'i Jesús.* K-okil tb'i ikyjo, qu'n kchi kletil xjal toj il tu'n.*

²² O b'aj tkyaqiljo lo, noq tu'n tjapi'n yol tzaj tq'ma'n qAjaw tu'n yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

²³ Jun tal txin, a na'mxtaq tlonte ichin,
ex tzul itz'je jun tal tal q'a.

Ex k-okil juntl tb'i Emanuel,*
a ntq'ma'n qa Dios quk'a.

²⁴ Tej tjaw sak'paj Jse toj twatl, kub' tb'inchin tze'nkuxjo otaq tq'ma t-angel qAjaw te, ex b'e'x xi tk'le'n Mariy te t-xu'jil. ²⁵ Me mix i kub'e kxe junx, tzmazi' tej tul itz'je tnejil tal, a q'a, a otaqxi tz'ok tz'aq. Ex ok tq'o'n tb'i Jesús.*

* 1:1 Gen. 12:1-3 * 1:11 2Re. 24:10-15; 2Cr. 36:10; Jer. 27:19-22 * 1:18 Lc. 1:26-27 * 1:21 Lc. 1:31 * 1:21 Sal. 130:8 * 1:23 Is. 7:14 * 1:25 Lc. 2:21

2

Tej kypon aj nab'l q'olb'ilte Jesús

¹ Antza itz'je Jesús tojjo tal tnam Belén, toj tx'otx' te Judey, tej toktaq Herodes te nmaq kawil tojjo tx'otx' anetzi'n. I kanin tojjo tnam Jerusalén junjun ichin aj nab'lqe, tzajninqe toj tjawitz q'ij, ² ex xi kyqanin: ¿Ja'tzin ta' nmaq kawil kye xjal aj Judiy, a ma tz'itz'je? Qu'n ma ql'i'y tche'w te tqanil tojjo qtx'otx'a toj tjawitz q'ij, ex ma qo tzaja tzalun tu'n qk'ulin twutz.

³ Atzaj te' tb'inte Herodes, a nmaq kawil, b'e'x najx ttab'l kyuk'a tkyaqilxjal toj Jerusalén. ⁴ Tu'npetzi'n, b'e'x i tzaj ttxko'n kykyaqil kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j tkawb'il aj Judiy, ex xi tqanin kye: ¿Ja'tzin tu'n titz'jetaq Crist?

⁵ Aye nejinel kyxol aj Judiy xi kytzaq'win: Toj tnam Belén toj tx'otx' Judey, chi chi'. Qu'n ikytzi'n kyij ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

⁶ Ante Belén, toj ttx'otx' Judá,
nya tal mu'x tnam te kyxol tkyaqil nmaq tnam kye aj Judiy.
Qu'n toja, k-elitze jun tnejil,

a k-okil ka'yinte Ntanimá, aye' aj Israel, tze'nku jun kyik'lel.*

⁷ Tu'npetzi'n, i tzaj ttxko'n te Herodes toj ewajil aye aj nab'l, ex xi tqanin alkyexix q'ij, tej kylonte che'w. ⁸ Ex b'e'xsin i xi tchq'o'n tzman Belén, ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y antza, ex kyxjelinxa wen ti'jjo tal ne'x. Ajtzin knet ky'u'n, kysma'ntza tqanil we'y, tu'ntzin ex ikyx wejij'y tu'n nxi'y k'ulil twutz.

⁹ Tu'ntzi'n tyol Herodes, b'e'x i xi' aj nab'l. Atzin te' che'w, a kyli toj tjawitz q'ij, nejnintaq kywutz ex tzmanxi we', tej tkanin tib'ajjo ja, ja' ta'taqjo tal k'wal. ¹⁰ Tej kylonte aj nab'ljo che'w tkub' we', b'e'xsin i jaw tzalaj nimxix. ¹¹ Atzaj te' kyokx tuja, kyli tal k'wal tuk'ax tnana, a Mariy, ex b'e'x i kub' meje k'ulil twutz. Ex xi kyoyin q'apnwaq, exsin storak ex jun k'ok'jsb'il, mir tb'i. ¹² Tb'ajlinxi' ikyojo, tzaj tyek'in Dios kye toj kywutziky', tu'n mi chi meltz'aj ja' ta'taq Herodes. Tu'npetzi'n, tojxi junxil b'e' i ajtz meltz'aj, tej kyajtz.

Tej kyxi' Jesús toj tx'otx' Egipto

¹³ Tej kyajtz aj nab'l, jun t-angel qAjaw ok tyek'in tib' toj twutziky' Jse, ex xi tq'ma'n te: Kux jaw we'ksa. Chlentzjij tal q'a tuk'ax tnana, ex kux che'xa toj tx'otx' Egipto, ex tenkja antza, tzmanxi' aj t-xi nq'ma'n tey. Qu'n kyoj Herodes ti'jjo tal q'a, tu'n tkub' b'yet.

¹⁴ Tu'npetzi'n, b'e'x jaw we' Jse, ex xi tchle'n tal k'wal tuk'a toj qniky'in tuk'axjo tnana, tu'n kyxi' Egipto. ¹⁵ Antza i tene, tzmanxi' tej tkyim Herodes. B'ant ikyojo, noq tu'n tjapi'n a tq'ma qAjaw tu'n yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

Tzman Egipto, ktzajil ntixon we' nk'walch.*

¹⁶ Tej tel tniky' Herodes te, qa otaq kub' sb'u'n ky'u'n aj nab'l, b'e'x tzaj tq'oj kyij. Ex b'e'x ex tq'o'n jun tkawb'il, tu'n kykub' b'yetjo jni' k'wal, a na'mtaq kyjapin te kab'e ab'q'e, aye' ite'taq toj Belén ex kykyaqil koj'b'il ti'jile, tze'nku otaq kyq'ma aj nab'l, qa otaq tz'itz'je jun nmaq kawil antza. ¹⁷ Qu'n ikytzin japin b'ajjo, a kub' ttz'ib'in Jeremías, a yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n:

¹⁸ B'ijte jun tq'ajq'ojil wib'aj toj Ramá,
tze'nku jun oq'il tuk'a nimx b'isb'ajil.

Nyakuj kyoq'il kykyaqil txub'aj aj Israel junx kyuk'a kyimmin ex kyuk'a itz'qe,
nchi oq' kyi'j kyal, aye' i kub' b'yo'n,

ex mix a'l nchewsin te' kyk'u'j.*

¹⁹ Me te' otaqxi kyim Herodes, jun t-angel qAjaw ok toj twutziky' Jse, tej atxtaq toj tx'otx' Egipto, ex tq'ma: ²⁰ ¡We'ksa! Ex q'inxjij tal k'wal tuk'iy tuk'ax tnana. Ku tmeltz'aja toj tx'otx' te Israel, qu'n ma chi kyimjo aye kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n tal k'wal.

²¹ Ex b'e'x jaw we'ks Jse; xi ti'n tal k'wal tuk'a tuk'ax tnana tzman toj tx'otx' te Israel. ²² Me te' tb'inte Jse, qa ataq Arquelao, a tk'wal qtzan Herodes, toktaq te kawil te t-xel qtzan ttata toj tx'otx' te Judey, mix xa'yil, qu'n b'e'x xob' tu'n t-xi' antza. Me toj juntl wutziky' ok q'ma'ne te, tu'n t-xi' toj tx'otx' te Galiley. ²³ Atzaj te' tkanin antza, b'e'x i xi' najal toj tnam Nazaret toj tx'otx' te Galiley,* tu'ntzin tjapin b'ajjo a kyq'ma yolil Tyol Dios ojtxe, qa tu'n toktaq tb'i Jesús, Aj Nazaret.

3

Ajo tyol Juan, a Jawsil A'

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

* 2:6 Mi. 5:2 * 2:15 Os. 11:1 * 2:18 Jer. 31:15 * 2:23 Lc. 2:39

¹ Tb'ajlinxi' ila' ab'q'e, ul Juan, a Jawsil A', tojjo tzqij tx'otx', ja' nti' kynajb'ilxjal toj, tojx ttx'otx' Judey. Me b'e'x i xi' nim xjal b'ilte, qu'n nyolintaq Juan ti'j Tyol Dios, ² ex ntq'ma'ntaq: Ku tajtz ti'j kyanmi'n, qu'n a Tkawb'il Dios toj kya'j kyja tul laq'e.*

³ Ante' Juan lu'n a kub' ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'mante kyjalu'n: Ex b'ijte tq'ajq'o'jil twi' jun a'la kujxix wen tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. Chi' kyjalu'n:

Kyb'inchima kyib'a twutzjo tAjaw Tkyaqil.

Kyq'onx kyanmi'n te, qu'n ch'ix tul tzalu'n twutz tx'otx'.*

⁴ Atzin t-xb'alin Juan noq tsmal jun wiq txuk, kamey tb'i, tuk'a tk'alb'il tal ttx'aqin tz'u'n, tze'nku kyxb'alin yaj.* Ex atzin twa n-oktaq, noq txuk tze'ngeku' txanin, ex ta'l aq toj k'ul. ⁵ Ex nimxjal toj tnam te Jerusalén nche'xtaq b'ilte, exqetzi'n toj tx'otx' te Judey ex tk'atz Nim A' Jordán. ⁶ Me ayetzi'n jatz kypa'n kyil twutz Dios, b'e'x i kux tq'o'n Juan toj nim a', te jawsb'il a'.

⁷ Me atzaj te' tok tka'yin Juan nimtaq xjal kyxol Parisey ex Sadusey nchi ultaq, tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', b'e'x xi tq'ma'n kye: Nti'x kye' kyajb'in, ikyqexji'y tze'nku jun ch'uq ma' kan. ¿Ma noqtzin tu'n aj kyku'xa toj a', ok kchi kletili'y te tkawb'il Dios kujxix wen, a ch'ix tul kanin kyib'aja? ⁸ Qu'n ojtzi'n kyu'n kykyaqilxjal, qa axjo kyb'inchb'i'n nyek'inte qa na'm tajtz ti'j kyanmi'n. ⁹ ¿Tze'ntzin tten nkub' kyb'isintza, qa aku chi kleta noq tu'n Judiyqi'y, a tyajil qtzan Abraham, ex nya tu'n tajtz ti'j kyanmi'n? Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, noqpetzin at kolb'iltz ikyo, majqexpetla kye' ab'j lu'n, aku chi ok tq'o'n Dios te tyajil Abraham, tu'n kyklet.* ¹⁰ Tu'npetzi'n, ch'ix tul tkawb'il Dios kujxix kyib'aj kykyaqiljo aye' kyky'e' tu'n tajtz ti'j kyanmin, ikyxo tze'nku tajaw jun wi' tze kjawil ttx'emini, qa nti' twutz n-el. Ex a tze, a nti' tajb'in, k-okix toj q'aq'; ikyxtzin kchi tenb'ilaji'y, qa mi s-ajtz ti'j kyanmi'n.* ¹¹ Me metzin we' nchi kux nq'o'nxjal toj a', te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin. Me ante tzul wi'jxi'y nya noq o'kx tu'n kyku'xxjal tu'n toj a', te jawsb'il a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun majx te patb'il jni' il toj. Qu'n at nimxixtl tipin tze'nku we', nipela at wokli'n tu'n woka te taq'nil. ¹² Qu'n lu' Kawil kkawil kyib'aj xjal tze'nku jun aj triyil, a q'i'n ma nim tze toj tq'ob' te xtulb'il triy. Ex k-elix tpa'n kykyaqilxjal wen kyxoljo nya wen, ikyxo tze'nku jun xjal aj t-xtulin triy, ex k-elil tpa'n paj ti'j. Ex kchi xel tk'le'n nimil toj kya'j tze'nku tu'n tkux tk'u'n triy toj ttx'utx'. Me ayetzi'n nya nimil, ikyxo tze'nku paj, ok kchi k'wel tpatin tuk'a q'aq', a mixla k-yupjilx.

Tej tku'x Jesús toj nim a' te jawsb'il a'
(Mr 1:9-11; Lc. 3:21-22)

¹³ Kyojjo q'ij anetzi'n, etz Jesús toj tx'otx' te Galiley, tu'n tpon ttzi Nim A' Jordán, tu'n tku'x toj a' te jawsb'il a' tu'n Juan tojxo nim a'. ¹⁴ Me tky'e'taq Juan tu'n tku'x Jesús toj a', te jawsb'il a', ex xi tq'ma'n te: Ayintla we' tu'n nkux tq'o'n toj nim a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ayi'n ma tz'ajtz ti'j wanmi'n. Me atzin te', nti' te t'il. ¿Qalatzin taja tu'n tku'xa toj a'?

¹⁵ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Qb'inchinku ja'lin, qu'n ilxix ti'j tu'n tb'ant qu'n, tze'nkuxjo tkyaqiljo taj qMan.

Ex b'e'x xi ttziyin Juan.

¹⁶ Atzaj te' t'jatz Jesús toj a', b'e'x xi jaqpaj kya'j, ex xi tka'yin T-xew Dios, a Xewb'aj Xjan, kyja'taq tku'tz tze'nku jun palom, ex kub' ten tib'aj. ¹⁷ Ex q'ajq'o'jin jun yol toj kya'j. Chi' kyjalu'n: Axixpen weji'y Nk'wal k'u'jlin wu'n, a o jaw nsk'o'n.*

4

Ok Jesús toj joyb'il tu'n tajaw il
(Mr 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi' Jesús tu'n tkujil Xewb'aj Xjan tzma tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj, tu'n tok toj joyb'il ti'j tu'n tajaw il, qu'n tjoy tajaw il ttxolil, tu'n tel tiky'in Jesús tkawb'il tMan.* ² Otaq kub' tpa'n Jesús wa'yaj ka'wnaq q'ij ex ka'wnaq qniky'in, tu'n tna'n Dios. Tu'npetzi'n, tzaj wa'yaj ti'j. ³ Tej tok tka'yin tajaw il ikyjo, tzaj laq'e' tk'atz, tu'n tok tniky'b'in toklin, exsin xi tq'ma'n te: Qa K'wa'lb'ajixitza te Dios, q'manxa kye ab'j lo, tu'n kyok te wab'j, qu'n manyor wa'yajx ti'ja.

⁴ Me xi ttzaq'win Jesús: Kyij tz'ib'in toj Tyol Dios, qa nya noq o'kx tu'n wab'j k-anq'ile texjal; qala' ex tu'n tkyaqiljo yol, a n-etz toj ttzi Dios.*

* 3:2 Dan. 2:44; Mt. 4:17; Mr. 1:15 * 3:3 Is. 40:3 * 3:4 2Re. 1:8 * 3:7 Mt. 12:34; 23:33 * 3:9 Jn. 8:33
* 3:10 Mt. 7:19 * 3:17 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35 * 4:1 Eb. 4:15 * 4:4 Deu. 8:3

⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi ti'n tajaw il Jesús toj xjan tnam te Jerusalén. Jax tk'le'n tzmax toj tjuch'iljo tnejil ja te na'b'l Dios, a nimxix twe'. ⁶ Ex xi tq'ma'n te: Qa K'wa'lb'ajxixza te Dios, xo'nkuxsin tib'tza, tu'n tkupin tzmax twutz tx'otx', qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tyol Dios kyjalu'n:

Kchi tzajil tasma'n Dios t-angel te kloltiy.

Ex kjawil q'i'n kyu'n toj kyq'ob',

tu'ntzintla mi ky'ixb'i'y twi' ab'j'.*

⁷ Me xi ttzaq'win Jesús: Ex ikyxjo ntq'ma'n toj Tyol Dios kyjalu'n: Mi tz'ok tq'onjij qAjaw, a tDiosa toj joyb'il ti'jch.*

⁸ Ex juntl majl, xi ti'n tajaw il Jesús tib'aj jun wutz, ma nimxix twe', ex xi tyek'in tajaw il tkyaqil tnam twutz tx'otx' te, ex tkyaqiljo q'inimil toj. ⁹ Exsin xi tq'ma'ntz: Kxel nq'o'n tkyaqiljo jni' chi' twez, qa ma kub' meje'y k'ulil nwutza.

¹⁰ Me ante Jesús xi ttzaq'win: Laq'exa nk'atza, ay, sataná's, a tajaw il, qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tyol Dios: K'uli'n o'kx twutz qAjaw, a tDiosa, ex noq te, tu'n tajb'iniych.*

¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x el tpa'n tajaw il tib' ti'j Jesús. Ex b'e'x i ul junjun angel mojlite.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley

(Mr. 1:14-15; Lc. 4:14-15)

¹² Tej tb'inte Jesús, qa otaq kux jpu'n Juan, a Jawsil A', toj tze, b'e'x xi' toj tx'otx' Galiley.*

¹³ Me mix kyjaye tene toj tnam Nazaret, qala' b'e'x xi' toj juntl tnam toj tx'otx' te Galiley, Capernaum tb'i, jun tnam nqayin ta' ttzi nijab', toj tx'otx', a xi q'on kye tyajil qtzan Zabulón ex te qtzan Neftalí, aye' tk'wal qtzan Israel.* ¹⁴ B'ajjo ikyjo, noq tu'n tjapin b'ajjo a kub' ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtze, tej tq'ma:

¹⁵ Ay, ttz'otx' Zabulón, ex te Neftalí,

a tk'atz Nim A' Jordán,

ex jni'qe ite'k ttziyile ttxuyil a'

toj tx'otx' te Galiley,

ja' najleqe xjal nya Judiyqe.

¹⁶ Aye' xjal tojjo tx'otx' lo ite'taq toj qxopin toj kyanmin,

me o kyli jun nim tqan tzaj.*

Ex aye' najleqe tojjo tx'otx',

a iky'in kyu'n xjal ex te kyiminch,

qu'n nyakuj nti'taq kyoklin.

Me atzi'n ja'lin, ma kyli jun nim spiky'in,

ex jun tqan tzaj, a tzunx nqopinx.

¹⁷ Atxixsi'n ttzaj xkye taq'in Jesús, tu'n tyolin Tyol Dios, ex xi tq'ma'n: Ku tajtz ti'j kyanmi'n,* ex ku kymeltz'aja tuk'a qMan Dios, qu'n a Tkawb'il Dios toj kya'j ma tzaj laq'e.*

Tej kytzaj ttxko'n Jesús kyaje ichin nchi kyixintaq

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

¹⁸ Nb'ettaq Jesús ttzi Nijab' te Galiley, tej t-xi tka'yin kab'e kyixil, kyitz'in kyib'. Ataqtzi'n jun, Simun, a toktaq juntl tb'i Pegr, junx tuk'a titz'in, Andrés. Tzmataq nkux kyq'o'n kypa toj a' te tzuyl'il kyix, ¹⁹ xi tq'ma'n Jesús kye: Chi lipeka wi'ja. Qu'n ayetzin kye' nchi chmo'n kyix ja'lin, me kchi xel nxnaq'tzi'n tze'n tten tu'n tb'ant kychmo'n xjal tu'n kyklet.

²⁰ Jun paqx, kyij kytzaqpi'n kypa te tzuyl'il kyix, ex i xi lipe ti'j.

²¹ Tej kyxi laq'e ch'intl, i xi tka'yin Jesús kab'etl xjal kyitz'in kyib', aye' Jacob, a toktaq juntl tb'i Santyaw, tuk'ax titz'in, Juan, tk'walqe Zebedey. Itexktaq toj jun bark tuk'ax kytata nchi slepintaq kypa te tzuyl'il kyix. I tzaj ttxko'n Jesús, ²² ex b'e'x kyij kytzaqpi'n kybark tuk'ax kytata, ex b'e'x i ok lipe ti'j.

Tej t-xnaq'tzin Jesús nimku xjal

(Lc. 6:17-19)

²³ Nb'ettaq Jesús toj tkyaqil tx'otx' te Galiley, ex nxnaq'tzintaq kyojile junjun tnam antza kyojjo mu'x ja te kyna'b'l aj Judiy Dios. Nyolintaq Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios, ex nq'anintaq tkyaqil wiq yab'il, a otaq tz'ok lemtz'aj kyij'xjal.* ²⁴ El tqanil Jesús toj tkyaqil tx'otx' te Siria, ex i b'aj tzaj kyin'xjal kyyab' tuk'a noq ti'chaqku yab'il, ex noq ti'chaqku kyixk'oj, exqetzi'n tzyu'ntaq kyanmin tu'n taq'nil tajaw il, exqetzi'n ntzajtaq nlu'lin kyij, ex jni' qe kox; ex b'e'x i el we' tu'n Jesús. ²⁵ Nimx txqan xjal ok lipe ti'j Jesús toj tx'otx' te

* 4:6 Sal. 91:12 * 4:7 Deu. 6:16 * 4:10 Deu. 6:13 * 4:12 Mr. 6:17; Lc. 3:19-20 * 4:13 Jn. 2:12 * 4:16 Is. 9:1-2 * 4:17 Mt. 3:2 * 4:17 Dan. 2:44 * 4:23 Mt. 9:35; Mr. 1:39

Galiley, te tx'otx' Decápolis, te Jerusalén, te tkyaqil tx'otx' te Judey, ex kyoj tx'otx' jlajxi Nim A' Jordán.

5

Tej tyolin Jesús twi' wutz

(Lc. 6:20-23)

¹ Tej tok tka'yin Jesús txqan xjal otaq chmet ti'j, b'e'x jax twi' wutz, ex kub' qe antza. Me awotzi'n, a t-xnaq'tzb'in, b'e'x o xi laq'e'y tk'atz, ex ok qtxolin qib'a ti'j. ² Ex ok ten Jesús xnaq'tzil, ex tq'ma:

³ Ky'iwlinqexixjo aye' nkyna'n toj kyanmin qa atx taj toj kychwinqil, qu'n at kyoklin ti'j Tkawb'il Dios toj kya'j.

⁴ Ky'iwlinqexixjo aye' nkyna'n b'is toj kyanmin, qu'n axte Dios ktzajil q'uq'b'in te kyk'u'j.*

⁵ Ky'iwlinqexixjo aye' o tz'ajtz ti'j kyanmin, qu'n kchi najal tojjo tx'otx', a o tzaj tziyin Dios kye.*

⁶ Ky'iwlinqexixjo aye' kyajxix tu'n kyb'inchin a taj qMan Dios, qu'n axte Dios ktzajil oninky tu'n tb'ant kyu'n.

⁷ Ky'iwlinqexixjo aye' nq'aq'in kyk'u'j kyi'jjo txqantl, qu'n axte Dios ktzajil q'aq'in tk'u'j kyi'j.

⁸ Ky'iwlinqexixjo aye' o txjet il toj kyanmin, qu'n ok kyla'b'il Dios toj kya'j.*

⁹ Ky'iwlinqexixjo aye' tok tilil kyu'n, tu'n kymujb'in texjal kyib' kyxolile, qu'n axte Dios k-okil q'onte kyb'i te k'walb'aj.

¹⁰ Ky'iwlinqexixjo aye' n-iky'x yajb'il kyu'n, noq tu'n nkub' kyb'inchin a tz'aqle, a tze'nku taj Dios, qu'n at kyoklin ti'j Tkawb'il Dios toj kya'j.*

¹¹ Ky'iwlinqexix kye', qa ma chi xo'nxjal yol kyi'ja, ex qa ma tziky'x yajb'il kyu'n, ex tkyaqil nya b'a'n, a kjawil b'ant kyu'nxjal kyi'ja, noq tu'n npaja.* ¹² Qa ma tziky'x kyu'n, chi tze'jixa, ex chi tzalajxa, qu'n ktzajil tq'o'n Dios nim t-xel kye'y toj kya'j, tze'nku xi tq'o'n kye yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n nim iky'x kyu'n tze'nku' kye' ja'lin.*

Ma qo ok te atz'in ex te spiky'in te twutz tx'otx'

(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

¹³ Ayetzin kye' ma chi oka tze'nku atz'in te twutz tx'otx', tu'n mi naje toj il. Qu'n qa ma tz'el naj tptiz'mejil atz'in, nlay b'ant tu'n tel pitz'mejix juntl majl, qu'n nti'xla tajb'in, qala' noq tu'n tex xo'yit, ex tu'n kyjax we'xjal tib'aj. Tu'ntzintzjo, kyka'yinkxix kyib'a, tu'n mi naje a at toj kyanmi'n.

¹⁴ Ex ma chi oka tze'nku spiky'in te twutz tx'otx', tze'nku jun tnam tokx twi' wutz nlay b'ant tewit.* ¹⁵ Ex nlay b'ant tu'n tok txqet jun tzaj, exsin tu'n tokx ewitl tjaq' jun kax; qala' il ti'j tu'n tjax tib'aj xtanko'l, tu'ntzin tspiky'emix tkyaqil tuja tu'n.* ¹⁶ Ikytzin kyeji'y, kygek'ima kynimb'ila kywutzxjal, tze'nku spiky'in, tu'ntzin aj tok kyka'yin xjaljo kyb'inchb'i'n tb'anilx, ex kjawil kynimsin tb'i' qMan Dios toj kya'j.*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j ojtxe kawb'il

¹⁷ Mi kub' kyximi'n qa ma chin ula yupil te' tkawb'il Moisés exqetzi'n kyxnaq'tzb'in yolil Tyol Dios ojtxe. Qu'n nya ma chin ula yupilte tkyaqiljo lu'n, qala' tu'n tjapin wu'n tkyaqil t-xilin. ¹⁸ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nlay najjo kawb'il lo, nipela jun tal netz' yol ti'j, ajxi tjapin b'aj tkyaqil t-xim Dios, ex ajxi tiky' kya'j ex tx'otx'.* ¹⁹ Tu'npetzi'n, altzin kye jun ma tziky' tib'ajjo kawb'il, exla qa noq jun tal mu'x yol toj twutz, mo qa ma txi tq'ma'nj kye txqantl, tu'n mi kub' nimite ch'in, ex tal mu'x k-esb'ajila toj kya'j. Me ante', a japin b'aj tu'n tkyaqilx, ex qa ma txi tq'ma'n kye txqantl qa il ti'j tu'n tjapin b'aj tkyaqil, ex aj tkanin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, k-okil q'o'n te nim toklin. ²⁰ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, mi chi oka tze'nku kye Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a o'lx kyajjo tu'n tjapin kyu'n kywutzxjal, me noq tuk'a tka'min kyk'u'j nkub' kyb'inchine. Qu'n qa mix japin kyu'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n, mi chi okxa toj Tkawb'il Dios toj kya'j.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tyab' wib'aj

(Lc. 12:57-59)

²¹ Qu'n b'i'n kyu'n ti' q'umj kye ojtxe qxe'chil: Mi chi b'iyi'n,* qu'n qa ma b'iyin, at til twutz kawb'il te twutz tx'otx'. ²² Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, ankye' noqx q'oj kxel taq'nin

* 5:4 Is. 61:2 * 5:5 Sal. 37:11 * 5:8 Sal. 24:4 * 5:10 1Pe. 3:14 * 5:11 1Pe. 4:14 * 5:12 2Cr. 36:16; Kyb'i. 7:52 * 5:14 Jn. 8:12; 9:5 * 5:15 Mr. 4:21; Lc. 8:16; 11:33 * 5:16 1Pe. 2:12 * 5:18 Lc. 16:17 * 5:21 Ex. 20:13; Deu. 5:17

tuk'a tuk'a, at til twutz kawb'il. Ex ankye' k-okil lipin yisol tuk'a, at til twutz tnejil kawb'il. Ex ankye' kxel tq'ma'n te tuk'a: Nti' t'nab'l, kxe'l toj q'aq' te jun majx.

²³ Tu'npetzi'n, qa taja tu'n t-xi'y q'ol jun toyaja toj ja te na'b'l Dios, ex aj tpon, me qa akux s-ul toj tk'u'ja, qa at jun tq'o'ja tuk'a jun tuk'i'y, ²⁴ mi txi'y q'ol toyaja nej; qala' nej, ku txi'y kub'sil twutza te tuk'i'y, tu'n tkub' t'najsin tila. Ex ajtzin kykyija toj wen tuk'a, kuxpin txi'tza q'ol toyaja.

²⁵ Ikytzi'n, qa at jun taj tu'n t-xi' patil tey twutz kawil, q'onka tilil, tu'n tkyija toj wen tuk'a axsa toj b'e, tu'tzinz mi txi q'i'n tu'n twutz kawil. Qu'n qa mina, kxel q'o'n toj kyq'ob' xq'uq'il, tu'n tkux jpu'n toj tze. ²⁶ Twutzxix kxel nq'ma'n tey, nlay tz'etza antza tzmaxi' aj tchjet tkyaqil tk'asa.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo ky'a'jin

²⁷ O kyb'i'y ajo q'umle kye ojtxe qxe'chil: Mi chi ky'a'ji'nch.* ²⁸ Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, ankye' qa ma txi tka'yin jun qya, ex qa ma pon tk'u'j ti'j, ma b'inchin aj pajil tuk'a toj tanmin twutz Dios.

²⁹ Tu'npetzi'n, wenitla tu'n t'jatz kyin toj kyanmi'n tkyaqiljo, a nxi q'i'n kye'y toj il. Ikytzi'n, noqit qa tu'n tpaj kywutza aku chi kub' tz'aqiy toj il, kyimitza, ex kyxomixa najchaq. Qu'n wenitla tu'n tnaj jun tnej kyxmilila, tze'nku tu'n kyxi' kyxmilila tkyaqil toj q'aq' te jun majx, aj kykyima.* ³⁰ Ex qa noq tu'n kyman q'ob'a, aku chi kub' tz'aqiy toj il, kyt'x'emimila, ex kyxomixa najchaq. Qu'n wenitla tu'n tnaj jun tnej kyxmilila, tze'nku tu'n kyxi' kyxmilila tkyaqil toj q'aq' te jun majx.*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo kypa'b'l kyib'xjal
(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ Ex ikyx o q'umle ojtxe: Qa at jun xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, il ti'j nej tu'n tb'ant jun u'j kyxol, qa o chi pa'yit.* ³² Me metzin we' kxel nq'ma'n, qa at jun ichin xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil noq kulxjo, ex nya tu'n ma kub' tz'aq t-xu'jil toj ky'a'jin, tu'n tpaj k-okile' t-xu'jil te aj ky'a'jil, aj tok meje tuk'a juntl ichin. Ex ankye' ichin, k-okil meje tuk'a qya, a otaq tz'el lajo'n, ex ikyxjo, k-okil aj ky'a'jil, qu'n twutz Dios, nya ma pa'yitjo qya tuk'a tnejil tchmil.*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo qyol

³³ Ex ikyxjo, o kyb'i'y a q'umle kye ojtxe qxe'chil, qa il ti'j tu'n tb'ajx kyyola, aj qa ma tzaj kytxko'n tb'i Dios toj.* ³⁴ Me metzin we' kxel nq'ma'n: Mi tzaj kytxko'n tb'i jun a'la mo tb'i jun ti' toj kyyola;* tze'nku tb'i kya'j, qu'n atzin tq'uqb'il Diosjo;* ³⁵ mo tb'i tx'otx', qu'n ax Dios nkawin tib'aj;* exjo tb'i tnam Jerusalén, qu'n atzin Ttanim Diosjo, a Nmaq Kawil.* ³⁶ Ex mi kub' kyq'ma'n jun kyyola, ti'j tsaqil kywi'y, qu'n nlay saqix mo q'aqix jun tsmal kywi'y kyu'nxa. ³⁷ Qala' chi yolinxax twutzx qa twutzx, ex qa mina, minax. Qu'n atzi'n nkub' kyq'ma'n tb'i a'lchaqku kye toj kyyola, tu'n tajaw iljo ikyjo.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n mi xelsitjo nya wen
(Lc. 6:29-30)

³⁸ B'i'n kyu'n qa q'umle ojtxe, qa ma tz'et'z jun kywutza tu'n jun xjal, il ti'j tu'n tetzjo texjal; ex qa ma tz'et'z kyste'y tu'n jun xjal, ex il ti'j tu'n tetzjo texjal kyu'n.* ³⁹ Me metzin we' kxel nq'ma'n kye'y, qa at jun xjal s-ok lipin ky'i'ja, mi tz'ok kyq'o'n t-xel, expe qa ma tz'ok laqtz'in jun plaj kytzi'y, kymeltz'inxji'y jun plajtl. ⁴⁰ Ex qa at jun s-ok tstz'i'minte tkami'x ky'i'ja, ex chex q'i'n twutz kawil tu'n tpajjo ikyjo, kyq'onxa te, expe qa majxjo kychaketa kykotpinxa. ⁴¹ Ex qa ma tz'ok q'o'n il ky'i'ja, tu'n t-xi kyiqin jun iqtz toj niky'jin ajlab', majx kyiqinxax toj juntl ajlab'. ⁴² Chi oka so'j tuk'a tkyaqil, ex mi chi oka nya so'j tuk'a xjal, a nti' at te.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n kyok qk'u'jli'n a nchi jaw tu'n kyq'oj q'ij
(Lc. 6:27-28, 32-36)

⁴³ Ex ikyxjo, b'i'n kyu'n tze'n q'umle kyu'n'xjal ojtxe: Kyk'u'jlingekji'y kyuk'i'y,* ex ky'i'jlingemilji'y aye' nchi jaw, tu'n kyq'oj ky'i'ja. ⁴⁴ Me metzin we' kxel nq'ma'n: Tenx tq'aq'b'il kyk'u'ja ky'i'jjo nchi q'ojin ky'i'ja; ex chi na'n Dios ky'i'jjo nchi yasin ky'i'ja. ⁴⁵ Qu'n k'walb'ajqexixa te kytati'y, a at toj kya'j. Qu'n ate ntzaj q'onte q'ij kyib'ajjo wen ex kyib'ajjo mina; ex n-etz q'onte jb'al kyib'ajjo o chi nimin ti'j exqetzi'n b'inchil il. ⁴⁶ Qu'n qa o'kqex nchi ok kyk'u'jlinji'y aye' k'u'jlinqi'y kyu'n, ¿Ma atpela jun oyaj kye'y toj kya'j? Qu'n ikyenz kye peyil pwaq ex jni' aj il nb'ant kyu'n. ⁴⁷ Ex qa o'kqex xi ok kyq'olb'inji'y aye' nimil, ¿Ti'tzin

* **5:27** Ex. 20:14; Deu. 5:18 * **5:29** Mt. 18:9; Mr. 9:47 * **5:30** Mt. 18:8; Mr. 9:43 * **5:31** Deu. 24:1-4; Mt. 19:7; Mr. 10:4 * **5:32** Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18; 1Co. 7:10-11 * **5:33** Lv. 19:12; Num. 30:2; Deu. 23:21 * **5:34** Sant. 5:12 * **5:34** Is. 66:1; Mt. 23:18-22 * **5:35** Is. 66:1 * **5:35** Sal. 48:1-2 * **5:38** Ex. 21:22-25; Lv. 24:19-20; Deu. 19:21 * **5:43** Lv. 19:18

ch'in wen nb'ant kyu'n ikyjo? Qu'n ikypen kye xjaljo nb'ant kyu'n, aye' nya ojtzqi'n Dios kyu'n. ⁴⁸ Tu'npetzi'n, chi okxa tz'aqle, tze'nku' te kyTati'y toj kya'j tz'aqlexix te'.

6

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo qb'inchb'in tb'anilx

¹ Kyka'yink kyib'a; mi kub' kyyek'i'n kynimb'ila kywutzxjal, noq tu'n kyjawku ka'ylaj kyi'ja.* Qu'n qa ma kub' kyb'inchi'n ikyjo, nlay tzaj q'o'n jun oyaj kye'y tu'n qMan at toj kya'j. ² Tu'npetzi'n, aj qa ma chi oni'n kyi'jjo nti'x ch'in at kye, mi kub' kyb'inchi'n noq tu'n telku kyqanila kyxolilexjal, tze'nku nb'ant kyu'n xmiletz', aye' nimsil kyib', kyojile' ja te k'ulb'il ex kyxolile' tnam, noq tu'n tkub' kyyolinku xjal qa tb'anilqex. Twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa kyinxla ch'in chojb'iljo ktzajil q'o'n ti'j. ³⁻⁴ Qala', aj t-xi kyq'o'n jun onb'il kye yaj, kyq'onxa toj ewajil, tu'ntzin mix a'l jun aku lonte, mixpela jun kyuk'axixa kb'ilte. Qu'n a te qMan Dios, a nka'yin kyi'ja toj ewajil, ktzajil q'onte t-xel kye'y ti'jjo lo.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo na'j Dios

(Lc. 11:2-4)

⁵ Ex aj kynan Dios, mi chi oka tze'n kye xmiletz', a wa'lqenaj nchi na'n Dios toj ja te k'ulb'il ex toj xky'ich b'e toj tnam, noq tu'n kyokku ka'yin kyu'nxjal, ex tu'n kyjaw nimsin.* Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ti'jjo ikyjo, kyinxla ch'in chojb'iljo ti'j. ⁶ Qala', aj kynan Dios, ku kyokxa tuja, ex kyjpmutz kyja'y. Exsin kux chi na'ntza Dios kyjunala toj ewajil, qu'n ate Dios nka'yin kyi'ja toj ewajil, ex ax ktzajil q'o'nte chojb'il kye'y ti'j. ⁷ Ex aj kyok ten na'l Dios, nya noq ti'chaqku kchi okil ten q'malte, tze'nku nb'ant kyu'nxjal, a nya ojtzqi'n Dios kyu'n. Qu'n toj kywutz, nyakuj noq tu'n ikyjo, kchi tzajil b'i'n tu'n Dios; qala' tuk'ax jun jte' yol, me qa nkyna'n toj kyanmi'n. ⁸ Mitzin chi oka tze'nqeku' xjal xmiletz' anetzi'n, qu'n noqtzin chi okta tze'nqge nya nimil. Qu'n ex ojtzqi'nl te kyMan tu'n, na'mxtaq txi kyqani'n alkye nti' kye'y.

⁹ Tu'npetzi'n, iky chi na'la Diosji'y kyjalu'n:

Ay qMan Dios, ate toj kya'j, noqit tz'el kyniky'xjal qa xjanxixjo tb'iy.

¹⁰ Noqit tku'tzjo Tkawb'ila tzalu'n twutz tx'otx',

tu'ntzintla tb'antjo tajb'ila tzalu'n,

tze'nkuxjo nb'ant toj kya'j.

¹¹ Q'ontzjiy qwa'y nimxix te q'ij ja'lin.

¹² Ex najsimjiy qila, a o b'ant qu'n,

tze'nku qe', nkub' qnajs'i'n kyilxjal nchi b'inchin mib'in qi'ja.

¹³ Mi ttziyiy tu'n qkub' tz'aqa toj jun joyb'il, aj ttzaj qi'ja;

qala' qo tkloma toj tq'ob' tajaw il.

Qu'n tex te tkyaqil Tkawb'il, ex nimx te tipin, ex jni' tqoptz'ajiyila ja'lin, ex te jun majx.*

¹⁴ Qu'n qa ma kub' kynajs'i'n kyiljo nchi ok lipin kyi'ja, ex ikyxjo te qMan Dios, a at toj kya'j, k'wel tnajsin kyila.* ¹⁵ Me qa mix kub' kynajs'i'n kyiljo nchi ok lipin kyi'ja, ex ikyxjo te qMan Dios, mi kub' tnajsin kyila.*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n qpa'n wa'yaj

¹⁶ Ajtzin tkub' kypa'n wa'yaj tu'n kynan Dios, mi kub' kyyek'i'n qa nq'aq'in kyk'u'ja, ex mi chi jaw b'isi'n, tze'nku nb'ant kyu'n xmiletz', aye' nimsil kyib', noq tu'n telku kyniky'tzajil qa nchi pa'n wa'yaj. Twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa o'kx ch'in chojb'iljo ti'jjo lo. ¹⁷ Qala', aj kypa'n wa'yaj tu'n kynan Dios, kyb'inchim kyib'a, kytxjomil kywutza, ex chi tze'ji'y, ¹⁸ tu'ntzin mi tz'ele kyniky'xjal kye'y, qa nchi pa'n wa'yaj; qala' o'kx kyMa'n, ex ax ktzajil q'onte chojb'il kye'y.

A qq'inimil toj kya'j

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ Mi kub' kychmo'nji'y kyq'inimila tzalu'n twutz tx'otx', a ja' ta'ye pok' tu'n tyuch'j, ex ja' aku tz'oke jun ti' kyi'j, ex a ja' aku chi okxi ileq' elq'ilte.* ²⁰ Qala' kychmomji'y kyq'inimila toj kya'j, noq tu'n kyb'inchb'i'n b'a'n, tze'nku taj Dios, qu'n nlaypen kub' pok'ix te', nlay q'ayj, ex nlay tz'ex tu'n ileq'. ²¹ Qu'n ja' ta'yex kyq'inimila, axsa kxele lipeye kyanmi'n.*

Ajo tzaj te qxmilil

(Lc. 11:34-36)

* 5:48 Deu. 18:13 * 6:1 Mt. 23:5 * 6:5 Lc. 18:10-14 * 6:13 1Cr. 29:11 * 6:14 Mr. 11:25 * 6:15 Mr. 11:26 * 6:19 Sant. 5:2-3 * 6:21 Lc. 12:34

²² Ajo kywutza tze'nku jun tzaj te kyxmilila ex te kyanmi'n. Qa wen kywutza, at spiky'in toj kyanmi'n tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqiljo wen. ²³ Me qatzin ma txi kyq'o'n amb'il te kywutza noq tu'n kyka'yi'n ti'jjo nya wen, ex ikyxjo ok k-okil kyanmi'n te nya wen, ex toj qxopin. Mi qe kyk'u'ja ti'j jun kyanmi'n nya wen, qu'n kchi k'wel sb'u'n tu'n, tu'n kyxi q'i'n toj manyor qxopin.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo pwaq
(Lc. 16:13)

²⁴ Mix a'l jun aku tz'ajb'in te kab'e tajaw aq'untl. Qu'n k-elil ti'jli'n tnejil, ex k-okil tk'u'jli'n tkab'; mo k-okilj tz'aqle tuk'a tnejil, me b'e'x aku tz'el ti'jlinljo tkab'. Nlayx b'ant tu'n tokin te Dios ex te pwaq.*

Nchi ok tka'yinte Dios tk'wal
(Lc. 12:22-31)

²⁵ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, mi chi b'isi'n ti'j tze'n tten tu'n kyanq'i'n: Qa ti'j kywa'y mo ti'j kyk'wa'y, mo ti'j kyxb'ali'n. ¿Ankye nej; a kywa'y mo a kychwinqilja? ¿Ex atzin kyxb'ali'n mo a kyxmililja? ²⁶ Qu'n kyka'yinqektzinji'y tal pich' nchi lipin twutz kya'j; mi nchi awan, mi nchi k'u'n kyawal. ¿Ma tzu'ntzin nchi kyim? Mina, qu'n a kyMa'n, a at toj kya'j, k'a'chilkye. ¿Ma nyatzin aye kye' nim kyoklin tze'ngeku' tal pich'? ²⁷ Qu'n mixpetzin tu'n chi ja meljtza, ¿Ma akutzin txi nimix toj kychwinqiltza nipela jun or?

²⁸ ¿Ex tiqu'u'n tzunx chi b'isinx a ti'j kyxb'ali'n? Kyka'yinktzi'n tze'n nchi ch'iy'e jni' t-xmakil k'ul. Mina nchi aq'nin, ex mina nchi chub'in. ²⁹ Me kxel nq'ma'n kye'y, qa a qztan nmaq kawil Salomón ojtxe, tuk'a tkyaqil tq'inimil, s-ok tktxu'n tib' tuk'a t-xb'alin tb'anilx wen, me mix kanine tqoptz'ajiyil t-xb'alin, tze'n ka'yi'n jun tal t-xmakil k'ul.* ³⁰ Qatzin qa nchi ok tktxu'n Diostzjo tal t-xmakil k'ul ikyo, a loqe tzunx nchi milinx toj koj'b'il ja'lin, me meljo nchi'j b'e'x kchi k'wel b'olj tu'n q'aq'; ¿Yajxsila kyetza? ¿Nyapela kchi okil tktxu'n kye' tu'n Dios? Qu'n qa noq o'kxtza nchi b'isini'y ti'jjo tkyaqiljo lo, antza nyek'ine qa noq tal ch'in kynimb'ila.

³¹ Tu'ntzi'n, mi chi b'isi'n, ex mi kyq'ma'y: ¿Ti' kxel qwa'n, mo qa ti' kxel qk'wa'n, mo qa tze'n tten qxb'alin tu'n tok? qa chi chiji'y. ³² Qu'n ayetzin kye' txqantl xjal, a nya nimil, nimx nchi jaw melj kye' ti'j tkyaqiljo lo. Me metzi'n kyetza, at jun kye' kyMan toj kya'j, a ojtzqi'n tu'n alkye atx taj kye'y. ³³ Tu'npetzi'n, kyjyomtzi'n Tkawb'il qMan toj kya'j te tnejil, ex kyb'inchinkuji'y a tz'aqle toj twutz, ex okpetzin ktzajil kyk'mo'ntza tkyaqiljo txqantl. ³⁴ Mi chi b'isin kye' ti'jjo nchi'j, qu'n nchi'jxi te', ex tex te' tkyaqiljo kb'ajil toj. Qu'n toj jun q'ij nimku aku b'aj.

7

Nya wen tu'n qok kawil ti'j nimb'il juntl
(Lc. 6:37-38, 41-42)

¹ Mi chi oka kawil kyib'aj kynimb'il txqantl, tu'ntzintla mi kawine Dios kyib'aja. ² Qu'n kchi okila toj xjelb'il tu'n nchi kawin kyib'aj txqantl. Atzi'n nuk'b'il lo ikytzi'n tze'n nchi milo'n kyij txqantl. Tu'ntzi'n, jni'x malb'il k-okil kyq'o'n kyij txqantl, ikyxjo k-okil kyij ja tu'n Dios.* ³⁻⁴ Nya wen tu'n tyolb'i'n ti'j juntl, qu'n ikytzi'n tze'nku jun xjal tokx jun ma tij tze toj twutz, exsin tajtz tu'n tetz ti'n jun tal netz' tz'is toj twutz juntl tuk'a. ¿Tze'ntzin tten tu'n t-xi tq'ma'n te termana: Yo'nkutzin nej, tu'n tetz wi'n tz'is toj twutza, ex mi na'nl te tu'n, qa at jun ma tij tze tokx toj twutza? ⁵ Xmiletz'a. Il ti'j tu'n tetz ti'njij te nej a ma tij tze tokx toj twutza, tu'ntzin tlontejij tal netz' tz'is tokx toj twutz termana.

⁶ B'a'ngexa noq txi kyq'onji'y tumil, a tz'aqle twutz Dios, kye xjal, aye' noqx nchi yasin ti'j Tb'anil Tqanil, qu'n okla k-elil kyijlin kyyola, mo tze'ngeku' jun kuch nipela tu'n t-xi' jun q'inimil kye, noq aku b'aj kywa'b'in. Ex aku chi tzaj meltz'aj kyij ja tze'nku jun tx'u'j tx'yan.

Qo qanin, qo jyon, ex qo q'olb'in; qu'n ktzajil ttzaq'win Dios
(Lc. 6:31; 11:9-13)

⁷ Qa ma txi kyqani'n, ktzajil tq'o'n Dios; qa ma chi jyo'n ti'jjo t-xilin tajb'il qMan, ex knetil kyu'n; ex qa ma txi kyq'olb'i'n toj kynaj' Dios, ex ktzajil ttzaq'win kye'y. ⁸ Qu'n alkye nqanin jun ti', ok k'metil tu'n; ex alkye njyo'nix, ok knetil tu'n; ex alkye nq'olb'in, ex ok ktzajil tzaq'win.

⁹ Qu'n ¿Ma akutzin txi kyq'o'n kye' jun ab'j te jun kyk'wala, qa ma tqanin twa? ¹⁰ ¿Mo txi kyq'o'n jun kan te, qa ma tqanin jun tchi' kyix? ¡Mina! ¹¹ Qu'n exla qa aj ilqi'y, me tililx ti'j kxel kyq'o'n jun tb'anil ti' te kyk'wala. ¿Yajtzila' te kyMa'n at toj kya'j? ¿Ma nlaypela tzaj tq'o'n jun tb'anil ti' kye', aye' nchi qanin ti'j?

* 6:24 Lc. 16:13 * 6:29 1Re. 10:4-7; 2Cr. 9:3-6 * 7:2 Mr. 4:24

Jun t-xilin tumil tu'n Jesús tib'aj tkyaqiljo lo
(Lc. 6:31)

¹² Tu'npetzi'n, kyb'inchinkuji'y kyuk'a txqantl, a tze'nku kyaja tu'n tkub' kyb'inchin txqantl kyuk'iy. Qu'n a nuk'b'il lo, ikyx t-xilin tojjo ojtxe kawb'il ex jni' kyyol yolil Tyol Dios ojtxe.

A tal much' tjpel ex tal much' b'e
(Lc. 13:24)

¹³ Ku kyokxa tojjo tal tjpel b'e tal much' te chwinqil. Qu'n atzin ma tij tjpeljo ma tij b'e, tb'anilx wen toj kywutzxjal, ex ma nintz nb'aj b'et toj; me atzin b'e anetzi'n nqox ti'n toj najin. ¹⁴ Me atzin tal much' tjpel exsin b'e tal much' nqox ti'n toj chwinqil te jun majx, ex nya ila' taj tu'n tb'et toj.

T-xnaq'tzb'in Jesús kyij kyb'inchb'inxjal
(Lc. 6:43-44)

¹⁵ Kyka'yimtzin kyib'a kyejo sb'ul yol, aye' n-ok kyq'o'n kyib' te yolil Tyol Dios. N-ok kyq'o'n kyib' te nimil ex tal mutxin xjal wen, tze'nku jun tal rit; me toj kyanmin manyor xo'jqex. ¹⁶ Me noq ti'jjo kyb'inchb'in k-elile kyniky'a kye, qu'n ikytzi'n tze'nku jun tze, n-el tnuky'tzajil noq ti'jjo twutz. Qu'n nlay tz'el jun uv ti'j tgan tx'i'x; ex nlay tz'el jun iw noq ti'j jun tgan k'ul. ¹⁷ Ikytzi'n tze'n jun tze, qa tb'anilx tze, ex tb'anilqe twutz chi elil te lob'j. Ex qa mina, nlay chi el twutz tb'anil. ¹⁸ Qu'n jun tze wen, nlay tz'el twutz nya wen. Ex jun tze nya wen, nlay tz'el twutz wen. ¹⁹ Qu'n tkyaqiljo tze, qa nya wen twutz s-el, kjawil tx'emil, ex k-okix toj q'aq'.* ²⁰ Tu'npetzi'n, noq ti'jjo kyb'inchb'in, k-elile kyniky'a kye qa wen xjalqe mo minaj.*

Nya qkyaqilx qo okix toj Tkawb'il Dios
(Lc. 13:25-27)

²¹ Qu'n nya kykyaqiljo nkyq'ma'n we'y: WAjaw, wAjaw, kchi okix toj Tkawb'il Dios toj kya'j. Qala' okqexjo, aye' nkub' kyb'inchin a tajb'il nMa'n, a at toj kya'j.* ²² Qu'n aj tpon q'ij te pa'b'in twutz Dios, nimxjal kq'malte we'y: WAjaw, wAjaw, ma qo yolil qe ti'j tb'iy, ex tuk'a tipin tb'iy, i b'aj ex taq'nil tajaw il toj kyanminxjal qu'n; ex noq tuk'a tipin tb'iy, b'ante' nim techil tipi'n qu'n. ²³ Ex oktzin kxel nq'mantza kye: Nya weq'iy. Chi laq'exa nk'atza, qu'n b'inchil ilqi'y.*

Kab'e wiq tq'uqil qchwinqil
(Mr. 1:22; Lc. 6:47-49)

²⁴ Tu'npetzi'n, kykyaqiljo nchi b'in nyola, ex nkub' kyb'inchin tze'nku nxi nq'ma'n, ikyqetzi'n tze'nku jun xjal at tnab'l, a kux tq'o'n ab'j te tq'uqil tja, tej tjaw tb'inchin. ²⁵ Tej ttzaj jb'al, ch'iy nim a' ti'jile, ex tzaj txqan kyq'iq' ti'j. Me mix yekchix, qu'n tu'n tjaw tq'uqil ab'j kujxix. ²⁶ Me ayezi'n nchi b'in ti'j nyola, ex mi nkub' kyb'inchin tze'nku nxi nq'ma'n, ikyqetzi'n tze'nku jun xjal nti' t'nab'l, a jaw tb'inchin tja tib'aj tz'awin. ²⁷ Ex tej ttzaj txqan jb'al, ch'iy nim a' ti'jile, ex tzaj txqan kyq'iq' ti'j. B'e'x iky' pak'chaj, qu'n b'e'x el yulj tz'awin tjaq'.

²⁸ Tb'ajlinxitzin tyolin Jesúsjo ikyjo, b'e'x i jaw ka'ylaj xjal ti'jjo t-xnaq'tzb'il, ²⁹ qu'n atzin t-xnaq'tzb'il tb'anilix tuk'a tkyaqil toklin Dios, ex mikyxi' tze'n kyxnaq'tzb'il xnaq'tzil ti'j ojtxe tkawb'il Judiy.*

8

Tej tq'anit jun xjal tu'n Jesús yab'taq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin
(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Tej tmeltz'aj Jesús twi' wutz, nimx txqan xjal ok lipe ti'j. ² Me tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesús, yab'taq tu'n jun tx'a'k, a noq n-el lemimin. Ex kub' meje twutz Jesús, ex xi tq'ma'n: WAjaw, qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ila.

³ Noq ok tmiko'n Jesús, ex xi tq'ma'n te: Waja. ¡B'e'x ma q'anita ja'lin!

Noq tej t-xi tq'ma'n Jesúsjo yol ikyjo, b'e'x q'anitkux te jun majx.

⁴ Ex xi tq'ma'ntl Jesús te: B'i'nkuy. Mi txi tq'ma'n te a'la.* Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe, tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.

Tej tq'anit taq'nil jun xo'l q'aq', a nya aj Judiy, tu'n Jesús
(Lc. 7:1-10)

* 7:19 Mt. 3:10; Lc. 3:9   * 7:20 Mt. 12:33   * 7:21 Lc. 6:46   * 7:23 Sal. 6:8   * 7:29 Mr. 1:22; Lc. 4:32   * 8:4 Mr. 1:44; Lc. 5:14

⁵ Tej tokx Jesús toj tnam Capernaum, tzaj laq'e jun ichin, nejinel kye xo'l q'aq; tuk'a kub'sb'il twutz, ⁶ xi tq'ma'n kyjalu'n: WAjaw, noq sami'y. At jun we' waq'nil tkub' twi' watb'il. Mi nyekjl, ex nim kyixk'oj n-iky'x tu'n.

⁷ Xi tq'ma'n Jesús te: K'a' chinka q'anilte.

⁸ Ex xi ttzaq'win nejinel: WAjaw, nti'x we' woklin, tu'n tokxa toj nja'y. Qala' noq q'ma'nx jun Tyola, ex b'e'x kwe'b'il we' waq'nil. ⁹ Qu'n ikyqinx weji'y at we' kawilwe, me ex ite' xo'l q'aq' ite'kx tjaq' nkawb'ila. Qatzin ma txi nq'ma'n te jun kyjalu'n: Kux txi'y, ex b'e'xsin kxeltz; ex qa: Kux tzaja, qa nchiji'y te juntl, ex b'e'x ktzajil. Ex qa: B'inchinkujiy lu'n, qa nchiji'y te waq'nila, ex b'e'x k'wel tb'inchin. Ikytzi'n, n-el niky'ji'y ti'ja, qa aku q'anj noq tu'n Tyola.

¹⁰ Tej tb'inte Jesúsjo ikyjo, b'e'x jaw ka'ylaj, ex xi tq'ma'n kye lipajqe ti'j kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; b'ajxi nb'inti'y jun xjal kyxol kykyaqil aj Israel iky t'nimb'iljo tze'nku t'nimb'iljo ichin lo. ¹¹ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n qa nimjo xjal nya Judiy, ktzajil toj tjawitz q'ij ex toj telix, ex kchi k'wel qe wa'l tuk'a Abraham, tuk'a Isaac ex Jacob toj nintz q'ij toj Tkawb'il Dios toj kya'j.* ¹² Me ayetzin kye', a mi nxi kynimin, exla qa Judiy, a tu'ntaq kyten tojjo nintz q'ij, ok chi xel xo'yit toj manyor qxopinx, a ja' kchi oq'ile, ex kchi ju'ch'ile kyste tu'n nim kyixk'oj.*

¹³ Ex xi tq'ma'n Jesús te nejinel: Kux tz'aja t'ja. Qu'n tze'nkuxsi'n ma txi tnimi'n, ikyx kb'antiljo.

Ex atzin tej q'a, jun paqx q'anit.

¹⁴ Ex b'e'x i xi' Jesús tzma t'ja Pegr.

Tej tkub' tq'anin Jesús tnana t-xu'jil Pegr

(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-39)

Tej tkanin Jesús t'ja Pegr, ok tka'yin tnana t-xu'jil Pegr ku'xletaq tib'aj watb'il tu'n kyaq. ¹⁵ Ok tmiko'n Jesús tq'ob', ex b'e'x ul Dios te, ex njawku we', ex n-ok tenku b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'

(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)

¹⁶ Tej qok yupj, ax txqan xjal i ul q'anil kyyab', aye' tzyu'nqetaq tu'n taq'nil tajaw il. Ex junch'inx Tyol xi tq'ma'n kye taq'nil tajaw il, ex b'e'x i b'aj ex toj kyanmin, ex nimku txqantl yab' b'e'x i b'aj q'anit tu'n. ¹⁷ O b'antjo lu'n tu'n tjapi'n yol, a kub' tyolin yolil Tyol Dios ojtxe, a Isaias, tej tq'mante:

Ate tzaj mojinqe toj sikytlin.

Ex a el q'inte jni' yab'il qi'j.*

Tej kyajtaq nimku xjal tu'n kyxi lipe ti'j Jesús

(Lc. 9:57-62)

¹⁸ Tej tok tka'yin Jesús txqan xjal otaq tz'ok chmet ti'jile, xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in, tu'n kyiky'x tuk'a t'jalaxi nijab'. ¹⁹ Antza, xi laq'e jun xnaq'tzil ti'j ojtxe tkawb'il Judiy tk'atz, ex xi tq'ma'n te: Xnaq'tzil, waja tu'n nxi lipe'y ti'ja, ja'chaqx txyitza, chi'.

²⁰ Xi ttzaq'win Jesús te: ¿Ma twutzixsin tey qa aku txi lipe'y wi'ja? Me majx kxel nq'ma'n tey: At kye wech kyjul te kynajb'il; ex at kye pich' kypaqb'il. Me metzin we', a Tk'wal Ichin, nipe ja' tu'n nxi q'ejeje ch'in, nti'.

²¹ Attaq juntl otaq tz'ok lipe, me b'e'x xi tq'ma'n te Jesús: Taa, q'ontza amb'il we'y qu'n atzin ntiy ma tijin. ¿Nlappela chin kub' tayo'n ch'in tzmaxi tu'n tkyim, ex tu'n tkux nmuqu'n? Exsintla xinx lipetza ti'ja.

²² Me xi ttzaq'win Jesús: Lipeka wi'ja ja'lin. Chi tenku kye', a kyimninqe toj kynimb'il, k'a' kux kymuqu'n kye' kyib'.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj bark, ex o xi lipe'y ti'j, a awo'y t-xnaq'tzb'in. ²⁴ Me n-okku ten txqan q'anqyaq tuk'a txqan kyq'iq' toj nijab'; b'e'x b'aj okx piq'j txqan a' tzma toj bark. Exsin otaq tziky' ktan Jesús. ²⁵ Me awotzin qe, a t-xnaq'tzb'in, b'e'x o xi'y k'asilte tu'n qxob'ila, ex xi qq'ma'n te: ¡QAjaw, qo tkloma! Ch'ix qxi mulq'aj toj a'.

²⁶ Ex tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: ¿Tiqu'n nchi tzaj xob'a? Noqxla tal ch'in kye kynimb'il wi'ja. Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, jaw we'ks Jesús, ex nxiku tq'ma'n te kyq'iq' ex te a', tu'n kykub' qen. Ex texjo paq, b'e'x b'aj kub' nume tkyaqil.

²⁷ B'e'x o jaw ka'ylajxa ti'j, ex o b'aj jaw yoli'n qxolxa: ¿Alxсила kye' xjal ikyjo; a ajin kyq'iq' ex a' ma chi kub' niminte?

Tej kyex tlajo'n Jesús taq'níl tajaw il toj kyanmin kab'e xjal aj Gadara
(Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)

²⁸ Tej tpon Jesús tjlaxi a' toj tx'otx' te Gadara, i etz kab'e ichin kyoj muqb'il kyimnin, tokxtaq taq'níl tajaw il toj kyanmin. Nchi b'aj oktaq lipin kyij'xjal; tu'ntzi'n, mixtaq a'lx n-iky' tojjo b'e antza. I tzaj laq'e tk'atz Jesús, ²⁹ exsin i jaw x'ch'intz kyjalu'n: Ay Jesús, Tk'wal Dios. ¿Ti' taja qí'ja? ¿Ma tzula yajil qe'y, ex na'm tpon tq'ijil pa'b'in?

³⁰ Nqayintaq nb'aj wane txqan kuch. ³¹ Ayetzi'n taq'níl tajaw il i jaw kub'sin kywutz te Jesús kyjalu'n: Qa ma qo etz tlajo'n toj kyanminjo xjal lo, tziyintza qe'y, tu'n qokxa kyoj kyanmin kuch.

³² Ex xi tzaq'win Jesús kyjalu'n: Kux che'xtza, chi Jesús kye.

B'e'xsin i b'ajetz toj kyanmin ichin, ex i b'aj okx kyoj kyanmin kuch. Me ayetzi'n tal kuch b'e'x i b'aj xi' toli kyib' twi' xaq, ex nqayinkutaql toke jun tij nijab'. B'e'x i b'aj jiq'we antza.

³³ Me ayetzi'n nchi b'aj kyik'lentaq kuch, b'e'x i kub' toj b'e' tu'n kyoxb'il. Tej kykanin toj tnam, i ok ten q'malte kyexjal ti' otaq b'aj kyij'jo kuch ex kyi'jjo ichin, aye' tzyunqetaq kyu'n taq'níl tajaw il. ³⁴ Tu'ntzi'n ikyjo, kykyaqiljo jni' xjal toj tnam, b'e'x i b'aj tzaj lolte Jesús. Tej tok kyka'yin ikyjo, i kub'sin kywutz te Jesús, tu'n tiky' ja' ta'yetaq.

9

Tej tkub' tq'anin jun kox tu'n Jesús
(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj bark, ex iky'x tjlaxi nijab', ex kanin toj ttnanim. ² Antza, pon kyiqin jun ichin, a noq otaq tz'ok k'olpaj ku'xletaql tib'aj tku'x'b'il. Tej t-xi tka'yin Jesús qa q'uqleltaq kyk'u'j ti'j tu'n tq'anj, xi tq'ma'n te yab': Ay, nk'wal, nimsinx tk'u'ja, qu'n ayetzi'n tila ma chi kub' najsit ja'in.

³ Ite'taq junjun xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il antza. Tej tok kyb'i'n ikyjo, kub' kyximin: Tze'ntzin tten n-el tzaq'paj tzi ichin ikyjo. Noq nxo'n te' yol ti'j Dios tu'n tyol.

⁴ Me ante Jesús b'e'x el tniky' ti'jjo nkub' kyximintaq, ex xi tq'ma'n kye: ¿Tze'n tten n-okxjo nya b'a'n toj kynab'la? ⁵ ¿Ankye junx tz'ele, tu'n t-xi q'met; tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela a te kujxixjo a tu'n t'najsit til jun xjal? ⁶ Me mi xi kynimi'n qa ikyjo. Me atzin ja'in, kxel nyek'i'n kywutza qa ayi'n we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab': ¡We'ksa! ¡Q'inxjijy tku'x'b'ila, ex kux tz'aja tjaj!

⁷ Texjo paq, b'e'x jaw we'ks tej yab', ex b'e'x aj tja.

⁸ Tej tok kyka'yinxjal ikyjo, b'e'x i b'aj jaw ka'ylaj. Ex jaw kynimsin tb'i Dios, tu'n tok kyka'yin, qa otaq tzaj q'o'n kyoklinxjal tu'n kyq'anit yab' kyu'n.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Matey tu'n tok te t-xnaq'tzb'in
(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)

⁹ Tej tiky' Jesús antza, in xi tka'yi'n ayi'n, Matey, q'uqleqintaqa toj jun tal ja te peyb'il pwaq tu'n tajb'in kye aj Rom, a nchi kawintaq kyib'aj aj Israel. Tzaj tq'ma'n Jesús we'y: Lipeka wi'jach.

Ex b'e'x in iky' lipe'y ti'j Jesús.

¹⁰ Juntl maj, nwa'ntaq Jesús toj nja'y junx kyuk'a txqantl t-xnaq'tzb'in. Ex ila'ku peyil pwaq exqetzi'n junjun aj il ite'taq antza, ex o ok qe'y ti'j me'x junx tuk'a Jesús.

¹¹ Atzaj te' tok kyka'yin Parisey ikyjo, i b'aj jaw qanlaj kyxolile, ex xi kyqanin qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: ¿Tze'ntzin toke ikyjo? A kyxnaq'tzila nwa'n kyuk'a aj peyil pwaq, ex kyuk'a noq ti'chaqku ma' xjal aj il, chi chi'.

¹² Me tej tb'inte Jesús ikyjo, xi tq'ma'n kye: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. ¹³ Tu'npetzi'n, kux che'xa, ex noqit tz'el kyniky'a te t-xilinjo yol lo toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin waji'y, tu'n tten tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa,

ex nya noq tu'n kyok te'n patil kychib'jil alu'mj te chojb'il kyila.*

Tu'npetzi'n, chi Jesús, nya ma chin tzaj we' txkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kytan; qala' ayin wej'y ma chin tzaj txkolkye, aye' b'inchil ilqe, ex tu'n tkub' najsit kyil.

Jun kyxjelxjal ti'jjo tu'n tkub' kypa'nxjal wa'yaj
(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

¹⁴ Jun maj, i pon t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', tk'atz Jesús, ex xi kyqanin te: ¿Tze'ntzin tten qe' exqetzi'n Parisey noq'x nqo pa'nkuy wa'yaj tu'n qna'n Dios, ex ayetzin kye' t-xnaq'tzb'in mina?

* 9:13 Os. 6:6

¹⁵ Xi ttzaq'win Jesús: ¿B'ispela aku chi tene kye' xjal, a txokenjqe toj jun meheb'lin, exsin at chmillb'aj kyxol? Qu'n toj jun meheb'lin, nim tzaljb'il at, ex nim wa'n nb'aj b'aj. Ikyqetzin weji'y nrxnaq'tzb'in, qu'n loqi'n intin kyxol. Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naja, ayi'n a ikyx tze'nku chmillb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzile k'wel kypa'ntz wa'yaj tu'n kyna'n Dios wen.

¹⁶ Ex ti'jjo lo kxel nq'ma'n kab'e tumil kye'y: Tnejil, qa kyaja tu'n tkub' kyslepi'n jun xb'alín ttx'aqin, nlay kub' kyq'o'n jun slepb'ilte saq, qu'n ajtzin tku'x txjetjo saq, b'e'x k-okil juk'paj, exsin b'e'x k-elix laqj txqantljo ttx'aqin.

¹⁷ Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noq aku chi kub' najx kykab'il. Tu'ntzintzjo, il ti'j tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n, tu'ntzin mi chi kub' naje kykab'il. Ikytzi'n weji'y nrxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

Tej tkub' tq'arin Jesús kab'e xjal
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Tzmataq nyolin Jesús kyi'jjo lu'n, tej tkanin jun nejinel kyxol aj Judiy. Kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n te: Ma kyim jun nk'wala txin. Me qa ma tzaja, ex qa ma kub' tq'o'n tq'ob'a tib'aj, kjawil anq'in juntl majl.

¹⁹ Jaw we'ks Jesús, ex b'e'x i xi' junx quk'iy, awo'y t-xnaq'tzb'in.

²⁰ Me toj b'e' attaq jun qya, otaq b'ant kab'lajaj ab'q'e tyab'tlin tu'n kyyab'il. Tzaj laq'e ti'jxi Jesús, ex ok tmiko'n ttxa'n t-xb'alín, ²¹ qu'n kub' tb'isin, qa noq tu'n tok tmiko'n ttxa'n t-xb'alín, b'e'x k-elil we'.

²² Aj meltz'aj Jesús ti'jxi, atzin te' tlon te' qya, xi tq'ma'n te: Nk'wal, noq tu'n tnimb'ila wi'ja, ma q'anita ja'lin.

Texjo paq, b'e'x we' tej qya.

²³ Tej tokx Jesús toj tja nejinel, ok tka'yin noql nchi b'aj chinb'in kyej chinb'il ti'j kyimnin, ex nchi b'aj oq'jo jni' xjal ti'j. ²⁴ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ku kyb'aj exa pe'n. Qu'n a tal txin lo nya ma kyim, qala' noq nktan.

Me noqx i b'aj jaw tze'nxjal ti'j.

²⁵ Me b'e'x i b'ajetz tlajo'n xjal pe'n. Atzaj te' tokpin Jesús tuja, ex jaw ttzyu'n tq'ob'jo tal txin, ex b'e'x jaw we'ks.

²⁶ Tu'npetzi'n, b'e'x el tqanil toj tkyaqil tx'otx' antza, ti' otaq b'aj.

Tej tkub' tq'arin Jesús kab'e mox

²⁷ Tej tetz Jesús antza, ok lipe kab'e mox ti'j, nchi xch'in wen: Ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja qi'ja.

²⁸ Atzin tej tokx Jesús toj jun ja, i tzaj laq'e mox tk'atz, ex xi tqanin kye: ¿Oktzin kxel kynimi'n, qa aku tzul Dios kye'y wu'n?

Ex tzaj kytzaq'win: Ok, Tata, chi chi'.

²⁹ Ex ok tmiko'n Jesús kywutz, ex xi tq'ma'n kye: Tze'nkuxsintzjo kynimb'ila, ikyxsin kb'ajiltzjo.

³⁰ Ex b'e'x i ka'yin kywutz. Me xi toqxeninxix Jesús kye kyjalu'n: Me mi kub' kyyolin kye' kywutzxjal.

³¹ Me mix tpa'yix kyk'u'j, qu'n noq te' kyetz antza, nkub'ku kyyolin kyexjal toj tkyaqiljo tx'otx' antza, qa a Jesús otaq q'aninke.

Tej tkub' tq'arin Jesús jun mib'in yolin

³² Nchi etzkuataqjo ayej moxqetaq, tej tul q'i'n juntl ichin, a mib'in yolin te Jesús, qu'n tokxtaq jun taq'níl tajaw il toj tanmin. ³³ Ex ikyxjo, ex b'e'x etz tlajo'n Jesús taq'níl tajaw il toj tanmin, ex b'e'x b'antkux tej xjal tyolin. Jotxjo jni' xjal b'e'x i b'aj jaw ka'yilajx kywutz ikyjo, ex kyq'ma: B'ajxpetzin qla'yix toj tkyaqil tx'otx' te Israel jun ti' tze'nku lo.

³⁴ Me ayetzin kye' Parisey, b'e'x jaw kyiky'in kye', ex kyq'ma: Axte tajaw il ma tzaj q'onte toklin ichin lo, tu'n kyetz taq'níl tu'n toj kyanminxjal, chi chi'.*

Ntzaj q'aq'in tk'u'j Jesús kyi'jxjal

³⁵ Nrxnaq'tzintaq Jesús ti'j Tkawb'il Dios ex ti'j Tb'anil Tqanil kyojile jni' mu'x ja te kynab'l Judiy Dios. Kyojile jni' tnam ex kojib'il nq'anintaq tkyaqil wiq yab'il kyi'j xjal ex tkyaqil wiq kyixk'oj.* ³⁶ Tzaj q'aq'inx tk'u'j Jesús ti'j kyten xjal, qu'n ikyqe tze'n jun ch'uq rit, mix a'l kyik'lelkye, ex nti' tumil kyb'e, tze'n tu'n kyxa'ye.*

* 9:34 Mt. 10:25; 12:24; Mr. 3:22; Lc. 11:15 * 9:35 Mt. 4:23; Mr. 1:39 * 9:36 Num. 27:16-17; 1Re. 22:17; 2Cr. 18:16; Jer. 50:6-7; Zac. 10:2; Mr. 6:34

³⁷ Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: Kxel nq'ma'n qa atzi'n kytenxjal lo twutz Dios, ikytzi'n tze'n tqan awal, ex nya ila' aq'n'il ti'j. ³⁸ Tu'npetzi'n, kyqanixa te qMan Dios, a tAjaw awal, tu'n kytzaj tasma'n aq'n'il ti'j awal.*

10

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj t-xnaq'tzb'in

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ O tzaj ttxko'n Jesús, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'o'n qokli'n tu'n kyetz qlajo'n taq'n'il tajaw il toj kyanminxjal, ex tu'n tkub' qq'ani'n tkyaq'il wiq yab'il ex kyixk'oj. ² Ex atzin qb'i'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in: Tnejil Simun, a Pegr tb'i; ex Andrés, a titz'in; Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', aye' tk'wal Zebedej; ³ Lip; Bartolomej; Tmas; ex ayi'n, Matey, a peyil pwaqtaq; Jacob, a tk'wal Alpej; Tadej; ⁴ Simun, a toktaqljo q'olb'in te te Celote,* ex Judas Iscariot, a ok meltz'aj k'ayil te Jesús.

Tej kyxi tasma'n Jesús t-xnaq'tzb'in q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Ex b'e'x o xi tasma'n Jesús tuk'a jun nuk'b'il kyjalu'n: Mi che'xa toj kytanim nya aj Judiye; ex mi chi okxa toj kytanim aj Samaria. ⁶ Qala' antza k'a' che'xi'y kyxol aj Judi, qu'n najnin ite' tze'nku rit toj k'ul nti' kyk'lelkye. ⁷ Ku kyxi'y yolil Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios at toj kya'j, a ma tzaj laq'e ja'lin. ⁸ Kyq'aningekuji'y yab'; k'a' chi jaw kyanq'si'n kyimnin juntl majl; kyq'aningekuji'y yab'qe tu'n nim tx'a'k; ex kylajomilqexji'y taq'n'il tajaw il toj kyanminxjal. Noq ma txi oyitjo kyokli'n lo noq kukxjo, ex mi txi kyqanin twi' kyk'u'ja ti'jjo kb'antil kyu'n tuk'a.* ⁹ Mi txi kyi'n q'andpwaq, saqpwaq mo tze'n juntl pwaq toj kyb'e'y. ¹⁰ Ex mi txi kyi'n jun tal kychu'xa; ex mi txi kyi'n kyxb'ali'n te tx'ixpil kyi'ja; nixpe juntl muj kyxjab'a, ex nipe jun kytze'y. Nya tiq'u'nil, qu'n jun aq'n'il il ti'j tu'n ttzaj q'o'n twa.*

¹¹ Aj kykani'n toj jun tnam mo jun tal koj'b'il, kyjyoma tja jun xjal wen, tu'n tok qe kyk'u'ja ti'j. Ex ku kynaja'n tuk'a toj tja, ajxi tpon q'ij tu'n kyiky'a.* ¹² Aj kykani'n tja, chi q'olb'i'n tuk'a mutxb'il kye' najleqe antza tuk'a tnu'k'b'il Dios.* ¹³ Qa ikytaqku kyaj xjaljo, b'a'ntzintz; me qa mina, ex qa b'e'xtaqku xja kyiky'in, me atzin a kyajtaqa kyuk'a, noq ma tz'el naj.* ¹⁴ Exsin qa b'e'x xi jaw lipin ky'i'ja, ex qa mi xkub' kyb'i'n kyayola, ku kyetza tojjo ja mo tojjo tnam anetzi'n. Kychtomila quq ti'j kyqa'n te jun yek'b'il kye, qa kyky'e'x ti'j Tyol Dios.* ¹⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixtljo tkawb'il Dios ktzajil kyib'aj, tze'nku tzaj kyib'ajjo xjal ojtxe kyoyjo tnam Sodoma ex Gomorra, tej kyb'aj tu'n q'aq'.*

Tzulyajb'il q'i'j tu'n tpaj qnimb'il

¹⁶ iKa'n! Kchi xel nsma'n tze'nqeku' rit kyxol xo'j.* Me chi okxixa xitj tze'nku jun kan, ex b'uninxix tze'nku jun tal palom. ¹⁷ B'a'nqexa, qu'n kchi xe'l q'o'n kyu'n toj kyq'ob' kawil, ex kchi okil lipin ky'i'ja kyoyjo mu'x ja te kynab'lxjal Dios. ¹⁸ Ex okpe kchi xel q'i'n kywutz nejinel ex nmaq kawil, noq tu'n npaja, qu'n ikytzin k-elile kyniky'tzajilji'y kyu'n nejinel ex kyu'n jni' nya nimil, qa nimilqi'y wi'ja. ¹⁹ Me ajtzin kyxi q'o'n toj kyq'ob' aj kawil, mina chi jaw b'isi'n ti' kxel kyq'ma'n, ex tze'n tu'n tb'ant kyo'li'n. Qu'n ajtzin kyok ten yolil, ax Dios ktzajil q'o'nte ttxolil kyvola. ²⁰ Qu'n nyaqe kye' kchi yolil, qala' ate Xewb'aj Xjan, a T-xew kyMa'n, k-yolil ky'i'ja.

²¹ Qu'n kyxol xjal nya nimil, ayex itz'imb'aj kchi k'wel b'yonte itzikyb'aj, mo aye' itzikyb'aj ky'i'j itz'imb'aj. Ayex chi xel q'onte kyk'wal toj kyimin, ex ikyqex k'walb'ajjo ayex chi okil meltz'aj ky'i'j kytata, ex chi xel kyq'o'n tu'n kykyim.* ²² Ex chi elil i'jli'n kyu'n xjal, noq tu'n tpajjo nimilqi'y wi'ja.* Me ankye te' kwe'b'il twutz tkyaq'iljo lo, ajxi tjapin b'aj tkyaq'il, okpin kletil te' te jun majx.* ²³ Me ajtzin kyok we'xjal lajol kye'y toj jun tnam, liweyx che'xa toj juntl. Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, na'mtaqx kyelpin b'aj kykyaq'il tnam toj Israel tu'n kyb'etinti'y, aj wula juntl majl, ayi'n Tk'wal Ichin.

²⁴ Qu'n a nxnaq'tzin tib' nlay jawjo toklin tib'ajjo nxnaq'tzinte. Ex nlay jaw toklin aq'n'il tib'aj tajaw aq'untl.* ²⁵ Qu'n qa ma tzi'ky'x te xnaq'tzil tu'n zTze'ntzin tte'ntz tu'n mi tzi'ky'xa kyu'n nchi xnaq'tzin kyib'? Ex ikyxjo te aq'n'il tuk'a tajaw aq'untl. Xi nq'ma'n ikyjo, qu'n

* **9:38** Lc. 10:2 * **10:4** Celote tb'i jun xjal tajq'oj kywutz tkawb'il aj Rom. * **10:8** Mr. 6:7-13 * **10:10** Lc. 10:7; 1Co. 9:14; 1Tim. 5:18 * **10:11** Lc. 10:7 * **10:12** Lc. 10:5-6 * **10:13** Lc. 10:6 * **10:14** Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51 * **10:15** Gen. 19:24-28; Mt. 11:23-24; Lc. 10:12 * **10:16** Lc. 10:3 * **10:21** Mr. 13:9-12; Lc. 21:12-16 * **10:22** Mt. 24:9; Mr. 13:13; Lc. 21:17 * **10:22** Mt. 24:13; Mr. 13:13 * **10:24** Lc. 6:40; Jn. 13:16; 15:20

ikyqintzin weji'y tze'nku jun manb'aj toj ja. Qu'n mape tz'ok kyq'ma'n kyexjal we'y qa tajaw ilqi'n, a Beelzebú; ¿Yajtzila' kyetza?*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j alqe tu'n qxob'a
(Lc. 12:2-7)

²⁶ Tu'npetzi'n, mi chi tzaj xob' kye'. Qu'n nti' jun ti' aku tz'ewit te jun majx, a mit tz'el tniky'tzajil. Ex nti' jun ti' ewin, a mit tz'el tqanil.* ²⁷ Atzi'n kxel nq'ma'n kye'y, kyq'manxa kye kykyaqil. Ex ankye' noq kxel njask'i'n kye'y ja'lin, kyxch'inxa tzmanx toj twi' ja, tu'ntzin tb'ijte kyu'n kykyaqilxjal. ²⁸ Ex mi chi xob'a kye aku kub' b'yonte kyxmilila, qu'n me kye kyanmin nlay kyim kyu'n. Qala' kxel nq'ma'n kye'y, antza chi xob'a kye' te Dios, qu'n nya noq kyxmilila aku kyim tu'n, qala' ikytzin majx kyanmi'n. Ex nya noq o'xjo, qala' ikytzin aji kykyim tu'n, aku che'x tq'o'n toj q'aq' te jun majx.

²⁹ ¿Jte'tzila kywi' kab'e tal pich'? ¿Nyapela noq jun tal mu'x pwaq? Me kxel nq'ma'n kye'y, nixpela jun tal pich' aku kyim, qa nya taj q'Man Dios. ³⁰⁻³¹ ¿Yajtzila' kye'? Qu'n nimxixtl kyokli'n tze'nqeku' pich'; ex noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j Dios majqexpe tsmal kywi'y cheb'e ajlanqe tu'n. Tu'npetzi'n, mi chi xob'a.

Mi kub' qewin Jesús kywutzxjal
(Lc. 12:8-9)

³² Ankye te' mi kub' tewin kywutzxjal, qa nimil wi'ja, ex ikyx weji'y mi kub' wewi'n twutz nMa'n, a at toj kya'j. ³³ Me ante' k'wel ewinte kywutzxjal qa ojtzqi'nqi'n tu'n, ex ikyx weji'y, k'wel wewi'n twutz nMa'n, a at toj kya'j.*

At pa'b'l qxol kyuk'a txqantl noq tu'n tpaj qnimb'il
(Lc. 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ ¿Tze'ntzintz toj kywutza? ¿Ma man chin k'u'l wetza noq tu'n kytzalajxjal tzalu'n twutz tx'otx'? ¿Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, aj qa mina! Qala' ma chin k'u'l we' noq tu'n nq'o'n q'oj kyxolxjal. ³⁵ Qu'n ma chin ula q'ol pa'b'l kyxolxjal tze'nku tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios: Jun k'walb'aj ichin k'jyol q'oj ti'jx tman, ex jun k'walb'aj gya k'jyol q'oj ti'jx ttxu. Ex ilib'j ti'j ilib'ilte.

³⁶ Ikytzi'n, teyile junjun at q'oj kyij' tojx tja.*

³⁷ Qu'n ankye te' k-okil tk'u'jlin ttata ex tnana nimxixtl tze'nku we', nti' toklin tu'n tok te we'y. Ex ankye te' k-okil tk'u'jlin tk'wal q'a mo qa txin nimxixtl tze'nku we', nti' toklin tu'n tok te we'y. ³⁸ Ex alkaye tkye' tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa tu'n tkyim tze'nqeku' xjal xi kyiqin kyacruz te kyimin, nti' toklin tu'n tok te we'y.* ³⁹ Ankye te' k-okil tk'u'jlin tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ok najil te' te jun majx. Me ankye te' k-elil ti'jlin tkyaqiljo achb'il te twutz tx'otx' noq tu'n npaja, okpin knetil te' tchwinqil tu'n te jun majx.*

Aye' oyaj tu'n Dios toj kya'j
(Mr. 9:41)

⁴⁰ Ex ankye' ok k'wel xk'amin kye'y, ayi'n chin k'wel t-xk'a'min. Ex ankyejo ma k'mon we'y, a Dios ma k'met tu'n, a saj sma'n we'y.* ⁴¹ Ex ankye te' k'wel t-xk'a'min jun yolil Tyol Dios, qu'n ax Dios saj sma'nte, ok ktzajil ttzyu'n jun oyaj toj kya'j, tze'nku jun oyaj ntzaj q'o'n te jun yolil Tyol Dios. Ex ankye' k'wel t-xk'a'min jun ichin wen, ok ktzajil ttzyu'n jun oyaj toj kya'j, a ikyxjo tze'nku oyaj ktzajil q'o'n te ichin wen. ⁴² Ex ankye te' kxel q'onte jun tal vas che'we te jun tal k'wal, noq tu'n ma tz'ok lipe wi'ja, ex twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun oyaj ti'jjo lo te jun majx toj kya'j.*

11

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j Juan, a Jawsil A'
(Lc. 7:18-35)

¹ Tej tb'aj tnik'u'n Jesús qe'y, awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, b'e'x xi' kyojjo tnam toj tx'otx' te Galiley xnaq'tzil ex yolil Tyol Dios.

² Tku'xtaq Juan, a Jawsil A', toj tze, me tej tb'in te' jni'tagjo nb'ant tu'n Crist, b'e'x i xi tchq'o'n kab'e t-xnaq'tzb'in lolte. ³ Tej kykanin tuk'a, xi kyqanin te: ¿Atzinjij a Crist, a attaq tullil, mo qa at juntl, tu'n tkub' qyo'n?

⁴ Xi ttzaq'win Jesús: Kux che'xa, ex kyq'manxa te Juan ajo ma kyli'y, exsi'n ma kyb'i'y, ikyxjo tze'nku kyij' tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyol Dios. Chi' kyjalun:

* **10:25** Mt. 9:34; Mr. 3:22; Lc. 11:15   * **10:26** Mr. 4:22; Lc. 8:17   * **10:33** 2Tim. 2:12   * **10:36** Mi. 7:6   * **10:38** Mt. 16:24; Mr. 8:34; Lc. 9:23   * **10:39** Mt. 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; 17:33; Jn. 12:25   * **10:40** Mr. 9:37, 41; Lc. 10:16; Jn. 13:20   * **10:42** Lc. 9:48

⁵ Aye mox̄taq ma chi k'ant kywutz,
aye koxtaq ma chi b'et,
exqetzi'n yab'qetaq tu'n nim tx'a'k, ma chi q'anit;
exqetzi'n x̄o'rqetaq, ma chi b'in;
exqetzi'n otaq chi kyim, ma chi jaw anq'in juntl majl.

Ex jni' kye yaj ma pon Tb'anil Tqanil kolb'il kye.*

⁶ Ky'iwlingexixjo a mi njawje kyk'u'j wi'ja.

⁷ Tej kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Juan, b'e'x ok ten Jesús yolil ti'j Juan kyuk'axjal. Xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Tej kyxi'y lolte Juan toj tzqij tx'otx', ¿Ti'taqtzin wiq ichin kyajtaqa tu'n kylonti'y? ¿Ma noqpe jun ichin kab'e tk'u'j, tze'nku jun ajlal meltz'aje tu'n kyq'iq'? ⁸ Qa mina, ¿Ti'taqtzin kyajta tu'n kylonti'y? ¿Moj qa jun ichin manyor tb'anilx t-xb'alin tok? ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye xjal, tb'anilx kyxb'alin tok, antza ite'ye kye' toj kyja nmaq kawil? ⁹ ¿Tze'ntzintz ti'tzin chi txa'jtza lolte? ¿B'alaqa jun yolil Tyol Dios? ¡kytzi'n! Me ante Juan nimxixtl toklin kyib'ajjo yolil Tyol Dios ojtxe. ¹⁰ Qu'n ikytzin tq'ma'n Dios ti'j toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n we' nsan twutza q'malte tqanil tulila,

tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib' twutza.*

¹¹ Twutzxix kxel nq'ma'n, qa kyxol kykyaqilxjal twutz tx'otx', mix a'l jun nimxixtl toklin tze'nku te Juan, a Jawsil A'. Me anyke te', a noq tal ch'in toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, nimxixtl toklin tze'nku te Juan.

¹² Qu'n tuk'axi' tulil Juan, a Jawsil A', ex tzmax tzalu'n, nimxjal tok tilil kyu'n, tu'n tch'iy Tkawb'il Dios, a tzajnin toj kya'j. Ex nimxjal tok tilil kyu'n, tu'n tkub' b'aj.* ¹³ Tkyaqiljo jni' t-xilin kyxnaq'tzb'il yolil Tyol Dios ojtxe exsin ojtxe kawb'il, noq jun tqanil ti'jjo Tkawb'il Dios, a tu'ntaq tul, tze'nku ma tzul Juan chiky'b'ilte. ¹⁴ Qa kyaja tu'n t-xi kynimi'n, kxel nq'ma'n kye'y qa a Juan, a Elías, a iltaq ti'j tu'n tul, tze'nku q'umj toj Tu'jil Tyol Dios.* ¹⁵ Qa at kywi'y te b'ilte, kyb'inkuji'y tkyaqiljo nxi nq'ma'n kye'y.

Nchi ok tilin Jesús xjal, tu'n noq ch'in kynimb'il

¹⁶ K'wel nq'o'n jun techil tze'nqce xjal ja'lin: Ikyqetzi'n tze'nqeku' tal k'wal nchi kub' qe saqchal toj k'ayb'il. Ex nxi kyxch'in te kyuk'a, tu'n kysaqcha'n junx, ex nxi kyq'ma'n: ¹⁷ Ma qo chimb'i'n kyuk'a xux, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kytzalaja, ex tu'n kyb'ixi'n, me mi xi b'ixi'n. Tu'npetzi'n, ma txi qb'itzi'n b'it'z te b'isb'ajil, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kyoq'a, me mix a'l s-oq'. ¿Ti'xsin kyajta? chi chi'.

¹⁸ Ikytzin kyeji'y, chi Jesús. Qu'n tej tul Juan, a mix wa'n ex mix k'wane kyuk'a txqantl, tu'n ikyjo kyq'ma'y ti'j, qa attaq taq'nul tajaw il toj tanmin. ¹⁹ Ex ma chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin ja'lin, a nchin wa'n ex nchin k'wan kyuk'a noq ti'chagku xjal, me nkyq'ma'nla wi'ja qa lo'lqin we', ex jun kyuk'a peyil pwaq ex kyuk'a aj il. Ex ayetzin kye', ¿Ti'xsila kyajta? Kxel nq'ma'n qa atzin k-elile kyniky'a ti'jjo nab'l ntzaj tu'n Dios ti'jjo qb'inchb'i'n.

Tkawb'il Dios kujxix kyib'aj tnam, a kyky'e' chi ninim

(Lc. 10:13-15)

²⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok ten Jesús kawil kye' xjal kyojjo tnam, a ja' otaq kub' tb'inchin nimku yek'b'il tipin, qu'n aye xjal antza kyky'e'xtaq tu'n tajtz ti'j kyanmin, ex tu'n ttx'ixpit kychwinqil. Xi tq'ma'n kyjalu'n: ²¹ ¡Ay! Nimx b'isb'ajil kye'y, a ayi'y aj tnam Corazín exsin aj Betsaida. Noqit kyojjo tnam Tiro ex Sidón ma chi b'ant te' yek'b'il wipi'n, a ma chi b'ant kyxola, ojtixela tz'ajtz ti'j kyanminxjal, ex matla kub' kykek'in jun tx'ixpib'l toj kychwinqil, noq tu'n tok kyq'o'n kyxb'alin te b'isb'ajil, noq tu'n tpaj kyil, ex tu'n tjaw kychto'n tza'j toj kywi', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin.* ²² Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixtl kye tkawb'il Dios tzul kyib'aj, tze'nkuj kye aj Tiro ex Sidón. ²³ Ikyxjo kye' aj tnam Capernaum; ¿Chila, qa chi japin kye' toj kya'j? ¡Me mina! Qu'n ayexixpe kye' kchi xe'l tojjo ma tij jul, a ja'la ta'ye t-xele.* Qu'n noqit tojjo tnam Sodoma ma b'ant te' jni' yek'b'il wipi'n, a ma b'ant kyxola, mipetla xyuch'j te tnam anetzi'n; atxpetla te' ja'lin.* ²⁴ Ex kxel nq'ma'n kye'y, qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixtl kye' tkawb'il Dios tzul kyib'aj, tze'nkuj kye xjal tojjo tx'otx' te Sodoma.*

Ajo aqlab'l tu'n Jesús

(Lc. 10:21-22)

* 11:5 Is. 35:5-6; 61:1 * 11:10 Mal. 3:1 * 11:12 Lc. 16:16 * 11:14 Mal. 4:5; Mt. 17:10-13; Mr. 9:11-13

* 11:21 Is. 23:1-18; Ez. 26:1-28:26; Jl. 3:4-8; Am. 1:9-10; Zac. 9:2-4 * 11:23 Is. 14:13-15 * 11:23 Gen. 19:24-28

* 11:24 Mt. 10:15; Lc. 10:12

²⁵ Kyojjo q'ij anetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n: Taa, Ay tAjaw kya'j ex Ay tAjaw tx'otx'; loqi'n nchin nimsin Tb'iy ja'lin, qu'n tu'n ma kub' tewin tejiy t-xilin tumil kolb'il kye' xjal, a x'tijqe ex nim kynab'l toj kywutz, exsin ma kub' tchiky'b'intza kywutzjo xjal, a q'o'nk kyoklin te nti' b'a'n kyu'n. ²⁶ Ikytzi'n Tata, qu'n ikytzin tejiy taj.

²⁷ Qu'n ma tzaj tq'o'n nMa'n tkyaqil we'y.* Ex mix a'l jun ojtzqil we'y, qala' o'kx nMa'n, qu'n ayi'n Tk'wal. Ex mix a'l jun ojtzqil te nMa'n, qala' o'kqinxax.* Ex alqe waji'y tu'n t-xi nyek'i'n nMa'n, kxel nyek'a'n.

²⁸ Tu'npetzi'n, ku kytzaja wuk'iy, ayi'y sikytlin ite'y, ex ayi'y ma chi yajxa tojjo kychwinqila. Ex kxel nq'o'n ajlab'l kye'y te jun majx. ²⁹ Kyk'monxji'y nnuk'b'ila kxel nq'o'n kye'y; ex kyka'yimila wi'ja, qu'n manyor wenqinxax ex manyor che'wxjo wanmi'n. Ex ktenb'il ajlab'l toj kychwinqila te jun majx wuk'iy.* ³⁰ Qu'n ajo nnuk'b'ila kxel nq'o'n kye'y nya kujxix tu'n tb'ant kyu'n, ex ajo iqtz kxel nq'o'n tu'n tjapin b'aj kyu'n, nyaxix al.

12

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo q'ij te ajlab'l

(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, toj jun q'ij te ajlab'l, nqo b'ettaqa tuk'a Jesús toj jun b'e n-extaq toj triy. Tzaj q'aq'in qk'u'ja, o ok te'n xb'oqil triy, exsin el qxq'uchin te qwa'y.* ² Atzaj te' tok kyka'yin Parisey ikyjo, xi kyq'ma'n te Jesús: Ka'yinqektzinjiy t-xnaq'tzb'il'n, a nchi b'inchin jun ti', a nya wen tu'n tkub' b'inchit toj q'ij te ajlab'l.*

³ Me xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ⁴ B'e'x i okx toj ojtze tja Dios, exsin i etz ti'n wab'j, a otaq chi kub' ky'iwlit te oyaj twutz Dios.* Ex i xi twa'n, exsin xi tq'o'ntz kye tuk'a, a nti'taq kyoklin ti'j tu'n t-xi kywa'n, qala' o'kqextaq pale.* ⁵ Mo ¿Ma na'mtzin tkux kyu'ji'n toj ojtze tkawb'il Moisés, qa aye pale toj tnejil ja te k'ulb'il, mi nchi ajlantaq toj q'ij te ajlab'l, qala' nchi aq'nintaq? ¿Ma i b'inchintzintz il tu'n ikyjo? ⁶ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, qa atx juntl tumil nimxixtl toklin tze'nku tumil ti'jjo tnejil ja te k'ulb'il. ⁷ Noq na'm tel kyniky'a te, a ti' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Atzin waji'y, tu'n tten kyq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa,

ex nya noq tu'n kyok te'n patil kychib'jil alu'mj te chojb'il kyila.*

Qu'n noqit ma tz'el kyniky'a te, mitla nchi b'aj yolb'i'n kyi'j nxnaq'tzb'il'n, aye' mi nchi b'inchin il. ⁸ Tze'nku nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin, chq'onqintza tu'n Dios kyxola; ex ayi'n at wokli'n tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n kchin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ B'e'x iky' Jesús antza, ex okx toj jun mu'x ja te na'b'l Dios, ¹⁰ ja' attaq jun ichin nti'taq tanmin jun tq'ob'. Me tzunxtaq njoyle tumil kyu'n junjun tze'n tten tu'n tjaw stz'imun jun ti' ti'j Jesús, ex tu'n tkub' tz'aq toj jun il kyu'n.

Xi kyqanin te Jesús: ¿Tziyintzin toj ojtze kawb'il, tu'n tq'anit jun xjal tojjo q'ij te ajlab'l?*

¹¹ Xi ttzaq'win Jesús: Ankye jun kye', qa akux xi tz'aq jun trit toj jun jul toj jun q'ij te ajlab'l, ¿Ma nlaypela aku jatz kyi'n? ¿Ma atpela kyila ti'jjo ikyjo? ¹² ¿Ma nyatzin nimxixtl toklin jun ichin twutz jun rit? Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n tkub' qb'inchin qeji'y a b'a'n toj tq'ijil ajlab'l.

¹³ Ex xi tq'ma'n Jesús te yab': Nuqpinx tq'ob'a.

B'e'x nuqppajkux tq'ob'jo tal yab', ex b'e'x b'ant tze'nkuxjo juntl. ¹⁴ Me ayetzin kye' Parisey, b'e'x i ok ten jyol tumil tze'n tu'n tkub'e kyb'yo'ne Jesús.

A Jesús jun taq'nil Dios sk'o'nxix

¹⁵ Tej tb'inte Jesús ikyjo, b'e'x iky' antza, ex i xi lipe txqan xjal ti'j. Ex nq'aninxi kyi'j yab' toj b'e'. ¹⁶ Ex xi tq'ma'nxix Jesús, tu'n mi chi yoline ti'j kywutzxjal. ¹⁷ Nyatzin tiqe' ikyjo noq tu'n tjapinku' Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtze, a Isaías, tej tq'ma:

¹⁸ Atzin weji'y waq'nil,

a sk'o'nxix, ex k'u'jlinxix wu'n, ex nchin tzalaja ti'j.

K'wel nq'o'n nXewa toj tanmin.

Ex ok k-yolil ti'j Nkawb'ila toj tkyaqil twutz tx'otx'.

¹⁹ Mi q'ojle, ex mi jaw xch'in,

* **11:27** Jn. 3:35 * **11:27** Jn. 10:14-15 * **11:29** Jer. 6:16; Eb. 3:7-11, 18-19 * **12:1** Deu. 23:25 * **12:2** Ex. 20:8-11 * **12:4** 1Sa. 21:1-6 * **12:4** Lv. 24:9; Mr. 2:26; Lc. 6:4 * **12:5** Num. 28:9-10 * **12:7** Os. 6:6; Mt. 9:13
* **12:10** Lc. 14:1-5

tu'ntzintla mix a'l kxel b'inte tq'ajq'ojil twi' kyoj tb'eyil tnam.

²⁰ Ex mi chi el tiky'in ayejo numjninge.

Tu'npetzi'n, mi kub' twaq'in jun tal tqan ptz'an tal kox, ex mi kub' tyupin jun tal ttzaj yaj, a noqx tal ch'in nsb'en, tzmaxi' aj t-xi tq'o'n kyoklin, aj tkub' tq'o'n Tkawb'il, a tz'aqlexix.

²¹ Ex tojjo q'ij anetzi'n, tkyaqil xjal twutz tx'otx' kqeb'il kyk'u'j ti'j.*

¿Ja'n tzaje tipin Jesús, tu'n kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal?

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

²² Kyojjo q'ij anetzi'n, xi kyi'nxjal jun ichin twutz Jesús, a tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin; ex otaq chi jpet twutz, ex mib'intaq yolín. Me b'e'x el we' tu'n Jesús, qu'n b'e'x b'ant ka'yin, ex b'ant tyolin. ²³ Kykyaqilxjal b'aj jaw ka'ylaj, ex i jaw yolín kyxolx: ¿Apela tyajil Davidjo lo, a sk'o'nxix tu'n Dios te Kolil?

²⁴ Me tej kyb'inte Pariseyjo ikyjo, ex kyq'ma: Mina, chi chi'. Nchi etz te' xjal taq'nil tajaw il tu'n, qu'n tu'n a te Beelzebú, a tajaw il, o txi q'onte tipin.*

²⁵ Me b'e'x el tniky' Jesús te kyyol, ex xi tq'ma'n kye: Qa pa'n kyten xjal toj jun nim tnam, ex qa kyajq'oj kyib', noqx aku chi kub' naj tu'n q'oj. Ex ikyxjo toj jun mu'x tnam, mo toj jun ja xjal. Qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen. ²⁶ Ikytzin ta'ye te satanásjo, a tajaw il. Qa ax s-etz lajonte tib' toj kyanminxjal, ax n-ok meltz'aj ti'jx ikyjo, ex atzin tkawb'il nlay ch'iy. ¿Ma man kub' numjjo tipintz? ²⁷ Ex noqit ikyjo tze'nku nkyq'ma'n, qa tu'n tipin Beelzebú nchi etze taq'nil tajaw il toj kyanminxjal wu'n, ¿Altzila kye ntzaj q'o'nte kyipin aye lipcheqek kyi'ja, tu'n tetz taq'nil tajaw il toj kyanminxjal kyu'n, qa nya ax Dios? Tu'npetzi'n, ayexjo kyuk'iy kchi q'malte qa nya toj tumil kyyola ti'jjo lo.

²⁸ Me metzin we' noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan, a T-xew Dios, nchi etze taq'nil tajaw il wu'n toj kyanminxjal; atzin jun yek'b'iljo qa ma tzul Tkawb'il Dios kyxola.

²⁹ Ex at juntl tumil: Qa at jun ileq' taj tu'n telq'in toj tja jun xjal nim tipin, ¿Ma akutzin b'ant telq'in, qa nya nej, xkub' tk'lo'n tajaw ja? Ikytzin te tajaw iljo tze'nku tajaw ja, qu'n a nim tipin. Me ma chin kanb'in ti'j, qu'n ma chi etz nlajo'n taq'nil toj kyanminxjal.

³⁰ Ankye' nya wuk'iy ta', noq njaw, tu'n tq'oj wi'ja. Ex ankye' tkye' mojin wuk'iy tu'n tjaw chmet twutz awal, kyja n-ok tene chtolte. ³¹ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y: Kykyaqiljo wiq il, ex jni' noq ti'chaqku ti' nkyq'ma'nxjal aku najsit. Me qa ma tz'ok kyyiso'n Xewb'aj Xjan, nlaypen kub' najsit te il anetzi'n. ³² Ikytzi'n, qa at jun xyolb'in wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin, aku najsit te' til. Me qa at jun xyolb'in ti'j Xewb'aj Xjan, nlayxpen najsit te' til tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j.

Antza k-yek'ile qnimb'il tu'n qb'inchb'in

(Lc. 6:43-45)

³³ Ikyqetzin kyeji'y tze'nku jun tze. Qa ma tz'ok ka'yit wen, tb'anil k-elile twutz wen. Ex qa mina, nya tb'anil twutz k-elil. Tu'npetzi'n, k-elile tniky'tzajil ti'jjo tze, noq tu'njo twutz.*

³⁴ Ayetzin kye' manyor tyajil kanq'iy; nti'x kyajb'i'n.* ¿Ma akutzin b'ant kyyoli'n jun yol toj tumil, a ayekuy nya wenqe? Qu'n atzi'n nya b'a'n at toj kyanmin'n, atzin nkyq'manji'y.* ³⁵ Me ante' xjal, a tb'anil tanmin, tb'anilxjo ntq'ma'n, qu'n toj tanmin njatze tkyaqiljo wen. Ex ante' xjal, a nya wen tanmin, tkyaqiljo ntq'ma'n nya wen. ³⁶ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y; qa toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, teyile junjun k-okil toj xjelb'il ti'j tkyaqiljo yol nkyq'ma'n ja'lin, a nya wen. ³⁷ Qu'n noq ti'jjo b'a'n kyyola, kchi tzaqpajili'y tjaq' tkawb'il Dios kujxix wen; me qatzin qa mina, ok kychja'b'ilxa tu'n.

Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin Jesús

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi kyqanin junjun Parisey, exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te Jesús: Xnaq'tzil, qaja tu'n qlonti'y jun techil tipin, a tb'anilixix.*

³⁹ I xi tzaq'win Jesús: Ayetzi'n xjal nya wenqe ex aj il nchi qanin jun techil wipi'n. Me nlay txi yek'it kye; qala' o'kxjo techil ti'jjo b'aj ti'j Jonás, a yolil Tyol Dios ojtxe.* ⁴⁰ Qu'n lu'tzi'n te Jonás ten oxo q'ij ex oxo qniky'in toj tk'u'j jun tij kyix; ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, chin k'welix muqu'n toj tx'otx' oxo q'ij ex oxo qniky'in. ⁴¹ Ex ikyqex kye' xjal toj tnam Ninive kyojjo q'ij te Jonás kchi jawil we'ks toj tq'ijil pa'b'in, aj kyokxjal toj xjelb'il twutz Dios, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin, tu'n kykub' tz'aq toj kyil kyu'n. Qu'n ayetzi'n xjal toj Ninive b'e'x ajtz ti'j kyanmin, tej t-xi tq'ma'n Jonás Tb'anil Tqanil Dios kye. Ex ajo Tb'anil Tqanil wi'ja ja'lin nimxixtl toklin tze'nku toj tq'ijil Jonás.*

* 12:21 Is. 42:1-4   * 12:24 Mt. 9:34; 10:25   * 12:33 Mt. 7:15-20   * 12:34 Mt. 3:7; 23:33; Lc. 3:7   * 12:34 Mt. 15:18   * 12:38 Mt. 16:1; Mr. 8:11   * 12:39 Mt. 16:4   * 12:40 Jon. 1:17   * 12:41 Jon. 3:5; Lc. 11:32

⁴² Ok kjawil we'ks ajo gya, a nmaq kawil tzajnin te najchaq te twutz tx'otx', tu'n kykub' tz'aqxjal toj kyil tu'n, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin. Qu'n ajo gya anetzi'n b'e'x xi' b'ilte t'nab'lxix qtzan Salomón. Me ajo t-xilin na'b'l wi'ja ja'lin, nimxixtl toklin tze'nku te Salomón.*

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo kb'ajil ky'i'jjo xjal, a nya nimilqe
(Lc. 11:24-26)

⁴³ Aj tetz jun taq'níl tajaw il toj tanmin jun xjal, a nya nimil, b'e'x nxiku jyolte tojjo tzqij tx'otx', ja' tu'n ttene. Exsin qa mix xjyet tu'n, k'wel t-ximin: ⁴⁴ Kchin meltz'ajil we' juntl majl tojjo nja'y, ja' x'in etzi'yich. Ex ajtzin tkanin juntl majl tk'atzjo xjal, knetiljo xjal tu'n, tze'nku jun ja, mix a'l najalte, ex cheb'e miso'n ex nik'u'n wen. ⁴⁵ B'e'xsin k-okixtz toj tanmin xjal me nya tjunalx ja'lin; gala' kyuk'a wuql tuk'a xininqexix toj il tze'nku a. Ex kykyaqilx kchi najal toj tanminjo xjal ja'lin. Atzaj xjal noqx kyja kxe'lix toj il tze'nku' ttentaq te tnejil. Ikytzin kb'ajiljo kyuk'a xjal ja'lin, a nya nimilqe.

Ankyeqexixjo titz'in ex tnana Jesús
(Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Tzmetaq nyolin Jesús kyuk'axjal, tej kykanin tnana kyuk'ax titz'in. I kub' we' twi' pe'n, me kyajtaq tu'n kyvolin tuk'a Jesús. ⁴⁷ B'e'x xi q'ma'n te Jesús: Lu tnaniy exqetzi'n titz'in ite' pe'n, ex kyaj tu'n kyvolin tuk'iy.

⁴⁸ Me ante Jesús xi tq'ma'n te a xi q'mante ikyjo: ¿Ankyeqe we' nnana, ex ankyeqe we' witz'in?

⁴⁹ I tzaj tyek'in tuk'a tq'ob' qib'aja, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n: Ayetzin weji'y nnana ex witz'in lo. ⁵⁰ Aye' chi k'wel b'inchin te' taj nMa'n, a at toj kya', ayetzin weji'y witz'in, ex waneb' ex nnaniy.

13

Jun techil tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios
(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Ax q'ijjo tetz Jesús tojjo ja, ex kub' qe ttzi nijab'. ² Tej tok tka'yin kypon txqan xjal tk'atz, b'e'x okx toj jun tal bark, ex kub' qe toj. Ayetzin kye' jni' xjal i b'aj kyij ten ttzi a'.* ³ Ok ten xnaq'tzil nimku tumil noq kyuk'a techil, ex tq'ma: Jun maj, xi' jun xjal awal triy. ⁴ Atzin te' tok tchto'n, at pon chitj toj b'e. I tzaj pich', ex b'e'x jaw kysk'o'n. ⁵ Ex at pon chitj kyxol ab'j, me qu'n tu'n nti'xix twutz tx'otx' antza, liwey ul twi'. ⁶ Me atzaj te' tok q'ijil, b'e'x jaw tzqij, qu'n nya nim xa'ye tlok'. ⁷ Ex at pon chitj kyxol tx'i'x. Me atzin tx'i'x jun paqx tch'iy; atzin te triy noq jaw xky'i'six. ⁸ Me ante' pon chitj toj tb'anil tx'otx', tb'anilx ele toj. At junjun tqan el jwe' k'al* twutz, ex junjuntl el ox k'al,† ex junjuntl el lajaj toj ka'wnaq.‡ ⁹ Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'jjo t-xnaq'tzb'il
(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

¹⁰ O ul laq'e'y awo'y, a t-xnaq'tzb'in, tk'atz, ex xi qqani'n te: ¿Tiqu'n nyoli'n kyuk'axjal noq kyuk'a techil?

¹¹ Tzaj tzaq'win Jesús qe'y: Ma tzaj tyek'in Diosjo tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a ti'jjo a ewintaq ojtze ti'jjo Tkawb'il Dios, a at toj kya'; qu'n metzi'n kyexjal nlay tz'el kyniky' te. ¹² Tu'npetzi'n, ankye' xjal at tnimb'il wi'ja, ktzajil q'o'n txqantl, tu'ntzin tch'iyxixjo tnimb'il. Ex ankye' xjal noq nka'min tk'u'j ti'j tnimb'il, kyja'pe k-elil q'i'ne te' ch'in at.* ¹³ Tu'npetzi'n, nchin yoli'n kyuk'a techil kyuk'axjal. Qu'n nchi ka'yin kywutz, me mi n-el kyniky' we'y. Ex ntb'i'n kyxkyin, me mi n-okx toj kywi'.

¹⁴ Qu'n ikytzin kb'ajiljo tze'n tq'ma Isaías, a yolil Tyol Dios ojtze, tej tq'ma: Mix tu'n tz'ok kyb'in,

mi n-okx toj kywi'.

Mix tu'n tz'ok kyka'yin,
mi n-el kyniky' te.

¹⁵ Qu'n noqx ma tz'ok naj kynab'ljo xjal lu'n;
jpu'nqe kyxkyin, tu'n mi tz'okx toj kywi',
jpu'nqe kywutz, tu'n mi tz'ele kyniky' te tb'anil.

Tu'ntzin ikyjo, mi nchi tzaj laq'e nk'atza, tu'n kykub' nq'aninch.*

¹⁶ Me ky'iwlinqexix kye', tu'n nchi ka'yin kywutz, ex n-el kyniky'a te; ex nchi b'in kyxkyi'n, ex n-okx toj kywi'y. ¹⁷ Qu'n twutzix kxel nq'ma'n kye'y, qa nimjo yolil Tyol Dios

* 12:42 1Re. 10:1-10; 2Cr. 9:1-12; Lc. 11:31 * 13:2 Lc. 5:1-3 * 13:8 Jwe' k'al, 100 n-ele. † 13:8 Ox k'al, 60 n-ele.

‡ 13:8 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele. * 13:12 Mt. 25:29; Mr. 4:25; Lc. 8:18; 19:26 * 13:15 Is. 6:9-10

ojtxe, ex nim xjal wen kyajtaq tu'n kylon te' a kye' ma kyli ja'lin, ex tu'n kyb'in te' a kye' ma kyb'i ja'lin, me mix b'aje ikyjo.*

Kub' tchiky'b'in Jesús ti'jjo techil tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios
(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

¹⁸ Kyb'intzji'y ti' t-xilin ti'jjo jun xjal xi' awal. ¹⁹ Qu'n ayetzi'n nxi kyb'i'n Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios, me mi n-el kyniky' te, ikygetzi'n tze'nku ijaj i kub' tz' aq' toj b'e. Jun paqx tzul tajaw il, tze'nku jun pich', ex k-elil ti'n Tb'anil Tqanil, a kux awet toj kyanmin. ²⁰ Ex atzin ijaj, a kub' tz' aq' kyxol ab'j, ikygetzi'n tze'nqe xjal jun paqx nxi kynimin Tyol Dios ex tuk'a tzaljb'il. ²¹ Me qu'n tu'n nti'xix kyk'u'j ti'j, mi nchi kujix toj kynimb'il. Qa akux saj jun ti' toj kychwinqil, mo qa akux xi ok lipinxjal kyli'j noq tu'n tpajjo nyola, b'e'x kchi k'wel tz' aq' toj kynimb'il. ²² Atzin ijajjo pon tz' aq' toj tx'i'x, ikytzi'n tze'n jun xjal n-ok tb'i'n nyola. Me o'kx nchi b'isin ti'j tkyaqiljo tkub' twutz tx'otx'. Ex kyaj tu'n tten tkyaqil ti'chaqku ti' kye ex jni' kyq'inmil. Tu'ntzintzjo anetzi'n, n-el naje kynimb'il ti'j Dios, ikyxsin tze'nku triy njaw ch'iy toj tx'i'x. Noq n-el xky'i'six ex nti' toj n-el. ²³ Me atzi'n ijaj, a kux awet toj tb'anil tx'otx', ikytzi'n tze'nqe xjal nxi kynimin nyola, ex nkub' kyb'inchin tze'nku nq'ma'n. Nchi ch'iy toj kynimb'il, tze'nku triy, a s-el jwe' k'al[§] twutz junjun, ex junjuntl el ox k'al,* ex junjuntl el lajaj toj ka'wnaq.†

Jun techil ky'i'jjo k'ul nya wen kyxol triy

²⁴ Ex xi tq'ma'n Jesús juntl techil. Chi' kyjalu'n: A Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun ichin xi' awal triy toj ttx'otx'. ²⁵ Tej tok b'aj, b'e'x ajtz. Me tej qok yupj, ul jun ajq'oj, ex xi tchto'ntl jun wiq k'ul toj triy, ex b'e'x oq. ²⁶ Me atzaj te' ch'iy triy, ex tb'aj we'je tunin, antza ele tniky'tzajiltz qa attaq juntl wiq k'ul toj.

²⁷ Ayetzi'n taq'nijlo tajaw awal b'e'x i xi' q'malte, ex xi kyq'ma'n: Tata, ¿Mixsin ja tsk'o'n toj tijaja, tej tok tawa'n? Qu'n ¿Ja'tzin saje jun wiq k'ul toj ikyjo tze'nku triy?

²⁸ Atzin te tajaw aq'untl xi tq'ma'n: Atla jun ajq'oj xkub' b'inchin te' ikyjo wi'ja.

Xi kyq'ma'n taq'nil te: ¿Mej qa ma qo'xa xb'oqil te' ma' k'ul toj triy? chi chi'.

²⁹ Me ante tajaw aq'untl xi tq'ma'n: Mina, qu'n qa ma jatz xb'oqitjo nya wen k'ul ja'lin, aku jatz lipe triy ti'j. ³⁰ Qala' kyq'onkja ax tzqijkuj junx tuk'a triy, tzmaksi k'a' jatz sk'etjo, aj tjaw joyit. Atzin te triy kxel k'u'yit te' toj tx'utx'. Atzin te' ma' k'ul, kjawil k'let, exsin k'wel patit tu'n q'aq'.

Jun techil ti'j twutz mistas, ex tze'n nch'iyie Tkawb'il Dios

(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)

³¹ Ex kub' tq'o'n Jesús juntl techil kyjalu'n: A Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n t-xilin tze'nku jun tal twutz mistas, aj tkux tawa'n jun xjal toj tx'otx'. ³² Qu'n twutzxix a tal netz'xix kywutzjo txqantl twutz ijaj, me ajtzin tch'iy, jun tijx n-oke kywutzjo txqantl. Ch'ime njapin tze'nku jun tze, a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'.

Juntl techil ti'j tze'n nch'iyie Tkawb'il Dios tzalun twutz tx'otx'

(Lc. 13:20-21)

³³ Ex kub' tq'o'n Jesús juntl techil kyjalu'n: A Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku' ttx'amil wab'j, a nkux tq'o'n jun qya toj oxo malb'il jarin. Ex ajtzin tb'aj tsmo'n, tkyaqiljo tq'otjil wab'j ktx'amixil, ex nch'iy wen.

Tiqu'n nyolin Jesús kyuk'a techil

(Mr. 4:33-34)

³⁴ B'aj tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo kyexjal, noq kyuk'a techil. Qu'n nti'taq jun ti' b'aj tq'ma'n, qa nya tuk'a techil. ³⁵ B'ajjo ikyjo, tu'ntzin tjapi'n a q'umj tu'n yolil Tyol Dios ojtxe, tej tkub' ttz'ib'in:

Kchin yolila noq kyuk'a techil.

Ex kxel nq'ma'n nimku ti',

a ewintaq, atxix te' tkub'ku tb'inchin Dios twutz tx'otx'.*

Nxi tchiky'b'in Jesús kye t-xnaq'tzb'in techil ti'jjo k'ul toj triy

³⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i aj tchq'o'n Jesús xjal kyja. Ex okx tuja, a ja' o tzaja laq'e'y tk'atz, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex xi qq'ma'n te: Chiky'b'intzjiy techil ti'jjo k'ul nya wen toj triy.

³⁷ Ex tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Atzi'n awal triy, ayin weji'y, a Tk'wal Ichin. ³⁸ Ante tx'otx' ayetzi'n xjal tkyaqil. Atzin triy, ayetzi'n nimil ti'j Tyol Dios. Ex atzi'n k'ul, ayetzi'n xjal nya nimil, aye' nche'x lipe ti'j tajaw il. ³⁹ Ex atzin te ajq'oj, a xi chtonte tyajil k'ul toj triy, ax tajaw

* 13:17 Lc. 10:23-24 § 13:23 Jwe' k'al, 100 n-ele. * 13:23 Ox k'al, 60 n-ele. † 13:23 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele.

* 13:35 Sal. 78:2

il. Atzin te' jo'j triy, atzin te' aj tb'aj twutz tx'otx' te jun majx. Ex ayetzi'n aq'nil mo jo'l triy, ayetzi'n t-angel Dios.

⁴⁰ Iktytzi'n tze'n k'ul aj tjaw noq tu'n tokx toj q'aq' tu'n ttz'e'y, iktytzin kb'ajiljo, aj tb'aj tkyaqil twutz tx'otx'. ⁴¹ Ex ayi'n, a Tk'wal Ichin, chi xel nchq'o'n n-angela, tu'n kyetz xb'oqitjo toj Tkawb'il Dios kykyaqiljo nchi b'inchin il, ex aye' nchi xmoxin kyij' junjuntl tu'n tkub' kyb'inchin il. ⁴² Ex kchi okix toj jun patb'il ma tij, ja njuline q'aq' wen, ex antza okx chi ju'ch'ilx kyste tu'n kyixk'oj, a mix kb'ajilx. ⁴³ Me ayetzin kye', a kub' kyb'inchin tze'nkuxjo ntq'ma'n Dios, ok kchi qoptz'ajiyil kye tze'nku tqan q'ij toj Tkawb'il Dios, a kyTata. Ankye' at t'kxi'n tu'n tok tb'i'n, in tok tb'i'n, ex in tkub' tb'inchin tze'nkuxjo ntq'ma'n.

Jun techil ti'jjo Tkawb'il Dios tze'nku jun q'inimil noq ewin

⁴⁴ A Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, iktytzi'n tze'nku jun q'inimil ewin toj jun tx'otx'. Jun ichin, qa ma knetjo q'inimil tu'n, b'e'x aku meltz'aj ewilte axsa. Ma'x tze'jix ti'j wen, ex noq tu'n ttzetku' tx'otx' tu'n anetzi'n, kb'aj xel tk'ayin tkyaqiljo at te, tu'n ttzaj tlaq'o'n.

Jun techil ti'jjo tal ab'j, a wi'yilxix

⁴⁵ Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, tze'nku jun k'ayil njoyo'n ti'j jun tal ab'j tb'anilxix. ⁴⁶ Ajtzin tknet jun tu'n, a wi'yilxix wen, kb'aj xel tk'ayin tkyaqiljo at te, noq tu'n tlaq'etku tal ab'j tu'n.

Jun techil ti'jjo jun pa te tzu'yb'il kyix

⁴⁷ Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, tze'nku jun pa te tzu'yb'il kyix. Aj t-xi xo'yit toj a', tkyaqil wiq kyix ntzyet tu'n. ⁴⁸ Ajtzin tnoj, aye kyixil kjawitz kyil'n tzma ttzi a'. Antza, kchi k'wele geye sk'ol te' kyix. Ayetzi'n wen, kchi xel k'u'yit toj chi'l; ex ayetzi'n mina, chi xel kyxo'n. ⁴⁹ Iktytzin kb'ajiljo, aj tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Kchi elitz t-angel Dios pa'l kye' nya wenqe kyijjo a wen. ⁵⁰ Ayetzi'n nya wenqe kchi xel xo'yit toj jun tij k'achb'il q'aq', a mixla kb'ajilx, ja' kchi oq'ile, ex kchi ju'ch'ile kyste tu'n kyixk'oj.

Ajo ojtxe q'inimil exsin ak'aj q'inimil

⁵¹ Tzaj tqanin Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: ¿Tzuntzin n-el kyniky'a ti'j tkyaqiljo lo? chi'.

Exsin xi qtzaq'wi'n: Tzun, qAjaw, qo chiji'y.

⁵² Ex tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Tu'npetzi'n, jun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, aj qa ma txi lipe ti'jjo Tkawb'il Dios, a at toj kya'j, k-okil tze'nku jun tajaw ja, a at kab'e wiq tq'inimil, jun ojtxe q'inimil ex jun ak'aj.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

⁵³ Tej kyb'aj tq'ma'n Jesús kykyaqiljo techil, b'e'x xi' ⁵⁴ tzma toj ttanim. Antza xi xkye tu'n t-xnaq'tzin kyoj mu'x ja te k'ulb'il. Ex tkyaqilxjal b'aj jaw ka'yaj, ex kyq'ma: ¿Ja'tzila xb'aje t-xnaq'tzin xjaljo tkyaqiljo b'a'n tu'n? ¿Ex tze'ntzin tten nb'antjo tb'anil techil tipin tu'n ikyjo? ⁵⁵ ¿Ma nyaqetzila a ttata, a jsol tz'lan? ¿Ma nya tnana, a Mariy? ¿Ma nyaqetzin titz'in Santyaw, Jse, Simun, ex Judas? ⁵⁶ ¿Ma nyaqetzin taneb'jo najleqe qxol? ¿Ja'tzin xb'ante tkyaqiljo lu'n tu'n? chi chi'.

⁵⁷ Qu'n tu'n kyojtzqi'ntaq, mix xi kynimine.

Me xi tq'ma'n Jesús kye: Ja'chaqx ta' jun yolil Tyol Dios twutz tx'otx', nxi q'o'nx toklin. Me qa tojx ttx'otx' ex tojx tja nti'x toklin.*

⁵⁸ Nya nimku yek'b'il tipin b'ant kyxol t-xjalil, qu'n tu'n mix xi kynimine Tyol.

14

Tej tkub' b'yo'n Juan, a JawsilA'

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, b'ijte tqanil Jesús tu'n Herodes, a tnejil kawil toj tx'otx' te Galiley. ² Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Herodes kye taq'nil: Ala te Juan lu'n, ma jatz anq'in kyxol kyimnin. Qu'n ti'jkutzi'n, tb'anilx tipin tu'n tb'ant txqan tb'anil techil tu'n.

³ Otaq kux tjpu'n Herodes Juan toj tze, k'lo'ntaq wen tuk'a kxb'il, noq tu'n tpaj Herodías, a t-xu'jil, a t-xu'jilb'in Lip, a titz'in, ⁴ qu'n tu'n xi tq'ma'n Juan te Herodes: Nya wen tu'n tok meye'y tuk'a t-xu'jil titz'i'nch.*

⁵ Tu'npetzi'n, tajtaq Herodes tu'n tkub' b'yo'n Juan, me tzaj t-xob'il kyexjal, qu'n tu'n otaq tz'ok kyq'onxjal Juan te yolil Tyol Dios.

⁶ Tej tel tab'q'e Herodes, kub' iky'sit jun nintz q'ij, ex atzin tal Herodías etz b'ixil kywutz kykyaqiljo txokenj. ⁷ Ex b'e'x pon tk'u'j Herodes ti'j, ex kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol:

Qanintza we'y noq alkye taja, chi' te txin. ⁸ Me a tnana xi q'mante te, ti'taqjo tu'n t-xi tqanin: Q'ontzjy twi' Juan, a Jawsil A', we'y toj jun laq ja'linxix.

⁹ Tej tb'inte Herodes ikyjo, b'e'x jaw b'isin. Me qu'n tu'n otaq kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol, ex kywutz kykyaqiljo txokenj, qa akutaq txi tq'o'n noq alkyetaqjo tajo txin, kub' t-ximin qa iltaq ti'j tu'n tb'ajjo tyol. ¹⁰ Ex b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tel k'u'xpit twi' Juan toj tze. ¹¹ Exsin xi tq'o'ntz twi' Juan toj jun laq te txin, tze'nkuxtaq otaq tqanin. Ex ante' txin b'e'x xi tq'o'n te tnana.

¹² Me ayetzi'n t-xnaq'tzb'in Juan i pon, ex xi ky'i'n t-xmilil, tu'n tkux muqet. Ex b'e'x i xi' q'malte te Jesús.

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús

(Mr: 6:30-44; Lc: 9:10-17; Jn: 6:1-14)

¹³ Tej tb'inte Jesús ikyjo, b'e'x o oxka toj jun bark toj ewajil, tu'n qkani'n toj jun najb'il ja nti'yetaq xjal. Me b'e'x kyb'in texjal tojile junjun tnam, ex b'e'x b'aj xi lipe q'ja tu'n kyqan, qu'n kyajtaq tu'n kynej qwutza. ¹⁴ Tej tetz Jesús toj bark, xi tka'yin txqan xjal ataq, ex b'e'x tzej q'aq'in tk'u'j ky'i'j, ex b'e'x i b'aj tq'anin junjun, a yab'qetaq.

¹⁵ Tej ch'ixtaq qok yupj, awotzi'n, a t-xnaq'tzb'in, o tzej laq'e'y tk'atz, ex xi qq'ma'n te: Ma qocixte ja'lin, ex mix a'l jun najle tzalu'n. Q'manxa kye jni' xjal tu'n kyb'aj xi' toj junjun koj'b'il, tu'n kyxi' jyol kywa, qape at k'a'xjil.

¹⁶ Me tzej tq'ma'n Jesús qe'y: Nya il ti'j tu'n kyxi' jyol jun ti'. Qala' kyq'onxa kywa.

¹⁷ Me atzin qe' xi qq'ma'n: Nti' qe wab'j q'i'n qu'n. Noq tal jwe' wab'j, ex kab'e tal netz' kyix.

¹⁸ Me tzej tq'ma'n Jesús qe'y: Kyi'nqetza tzalu'n. ¹⁹ Ex xi tq'ma'n kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe tib'aj k'ul. Ex i jaw ttzyu'n jwe' tal wab'j exqetzi'n kab'e tal kyix, ex jaw tka'yin twutz kya'j, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ky'i'j. Ex i b'aj tpi'xi'n tal wab'j, ex tzej tq'o'n qe'y, ex xi qsi'p'n kyexjal.

²⁰ Kykyaqilxjal i b'aj wa'n, ex b'aj noj kyk'u'j wen. Atzej te' kyb'aj wa'n, jaw qsk'o'n jni' tb'uchil, ex jaw noj kab'lajaj chi'l. ²¹ Ayetzi'n i wa'n, jwe' mil ichin, me nya telqetzi'n qya exqetzi'n k'wal i ok te tajlal.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'

(Mr: 6:45-52; Jn: 6:16-21)

²² Tb'ajlinxi' ikyjo, o jax tchq'o'n Jesús awo'y, a t-xnaq'tzb'in, toj bark, tu'n qiky'xa tjlajxi nijab'. Otaq qo neja tu'n qiky'xa jlajxi; kyij Jesús q'olb'il kyexjal. ²³ Tej kyb'aj tq'olb'in Jesús xjal, jax twi' jun wutz na'l Dios tjunax. Tej qok yupj, ex tjunaxtaq Jesús at. ²⁴ Me noqx nniky'jinku nijab' tu'n bark, tej tzej txqan kyq'iq', ex b'e'x okx piq'j txqan a' toj. ²⁵ Tej ch'ixtaq qsqix, tzej laq'e Jesús qk'atza; nb'et tib'aj a'. ²⁶ Tej t-xi qka'yi'n te nb'ettaq tib'aj a', b'e'x o jaw xch'in wen tu'n qxob'ila: Jun ma tij klelin, qo chiji'y.

²⁷ Me jun paqx tzej tq'ma'n Jesús qe'y: ¡Kykujsinx kyk'u'ja! ¡Ayin weji'y! Mi chi xob'ach.

²⁸ Me ante Pegr xi ttzaj'win: WAjaw, qa ajij, q'mantza tu'n nxi'y tk'atza tib'aj a'.

²⁹ Ku tzaja, chi Jesús.

Ex jun paqx, tku'tz Pegr toj bark, ex xi b'et tib'aj a', tu'n tpon tk'atz Jesús. ³⁰ Me atzej te' tna'nte txqan tipin kyq'iq', b'e'x tzej xob', ex kyja'taq txi mulq'aj toj a'. B'e'x jaw xch'in tu'n t-xob'il: Chin tkloma, wAjawch.

³¹ Ex jun paqx jaw tjk'u'n Jesús tuk'a tq'ob', ex xi tq'ma'n te: Ay, noq tal ch'in tnimb'ila wi'ja. ¿Tiqu'n xjaw ka'min tk'u'ja?

³² Me atzej te' kyjax toj bark, b'e'x kub' qen tej kyq'iq'. ³³ Ex awotzin qe, a otokxtaqa toj bark, b'e'x o kub' mejey twutz Jesús, ex o nimsin tb'i kyjalu'n: Twutzxix Tk'wal Diosx te.

Tej kykub' tq'anin Jesús yab' toj Genesaret

(Mr: 6:53-56)

³⁴ Me atzej te' q'ljajinxja tjlajxi nijab', o pon toj tx'otx' te Genesaret. ³⁵ Ex ayetzi'n xjal antza, b'e'x el kyniky' te Jesús. B'e'x el tqanil toj tkyaqil tx'otx', ex b'e'x i b'aj xi kyinxjal kyyab' te, tu'n kykub' tq'anin. ³⁶ Ex i kub'sin kywutz te, tu'n t-xi ttziyin Jesús, noq tu'n tok kymeko'nxjal i'chaqxitla noq tal ttxa'n t-xb'alintz. Ex kykyaqiljo, aye' i ok mekonte ttxa'n t-xb'alintz, b'e'x b'ajel we'.

15

Tej t-xnaq'tzin Jesús ti'jjo kyxmiletz'ilxjal

(Mr: 7:1-23)

¹ I tzej laq'e junjun Parisey, junx kyuk'a junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il tk'atz Jesús, aye otaq chi kanin Jerusalén. Ex xi kyqanin te: ² ¿Tze'ntzin kyten kye' t-xnaq'tzb'in mi nkub'

kynimin a kyij yek'in qe kyu'n qtzan qta'x? Qu'n mi njapin techil kyu'n, a tze'nku nb'anttaq kyu'n qtzan qta'x, tze'nku qe, a tu'n tel kytxjon kyq'ob' tuk'a tumil, aj kyaq'e wa'l.

³ Ex xi tqanin Jesús kye: Ex ikyxjo kye'. ζTiqu'n n-el kyij'jlinji'y Tkawb'il Dios, noq tu'n kyokku lipe'y ti'jjo xnaq'tzb'il xkyij kyq'o'n qtzan qta'x? ⁴ Qu'n chte Diosjo kyjalu'n:

Kyniminku kytatiy, ex kynaniy,*

ex ankye te' k-elil tzaqpaq ttzi te ttata ex te tnana, il ti'j tu'n tkyim.*

⁵ Me ayetzin kye' nchi q'mante, qa b'a'n tu'n t-xi qq'ma'n te qтата mo te qnana kyjalu'n: Matla txi nmoji'n, noqit nya tkyaqiljo at we'y ja'lin, ma txi nq'o'n te Dios, tu'n tajb'in te, aj nkyima. Tu'n ppetzi'n, nti'x tu'n nmoji'n ti'ja, exla qa at tajb'in te'y. Ex b'a'njo lo toj kywutza.

⁶ Qu'n qa ikyo, nlayxpen b'anttz tu'n tmojin ti'j ttata ex ti'j tnana, chi chiji'y. Qu'n ma kyij kytxaqpinji'y Tkawb'il Dios, noq tu'n kyxi lipekuy ti'jjo kye' kyxnaq'tzb'in.

⁷ Xmiiletz'qi'y. Qu'n twutzx tej tyol qtzan yolil Tyol Dios te, a Isaias, tej tyolin ti'j kyxmiiletz'ila:

⁸ Ayetzi'n xjal tzalu'n, nchin kub' kynimi'n,
me noq tuk'a kytzi.

Me atzin kyanmin najchaq ta' wi'ja.

⁹ Nti'x tajb'i'n a nchi k'ulin nwutza,

qu'n noqx ti'jjo kyxnaq'tzb'il xjal lipcheqeke.*

¹⁰ I xi ttxko'n Jesús jni' xjal tk'atz, ex xi tq'ma'n kye: Chin kyb'intzi'n, ex tz'elku kyniky'a te: ¹¹ Nya te' ti'chaqku ti' nb'aj tu'n jun xjal, nxi q'onte toj il, qala' ikytzin a te' n-etz toj ttzi.

¹² Tu'n ppetzi'n, b'e'x o b'aj tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex xi qq'ma'n te: ζMa man tz'el tniky'a te, qa b'e'x saj kyq'oj Parisey, tej xkyb'in te' a xb'aj tq'ma'n?

¹³ Me ante Jesús tzaj ttzaq'win qe'y: Tkyaqil kyxnaq'tzb'il Parisey ikyo tze'nku jun wi' k'ul, a qa nya nTati'y tokx toj kya'j, xkux awante. Okla kjawitz xb'oqit te jun majx tuk'a tkyaqil tok'. ¹⁴ Ex chi tenkuj, qu'n jpu'n kynab'l. Nchi kub' nej kywutz junjun ikyx kyten tze'nku aye. Ikyqetzi'n tze'n kab'e mox nxi kyxko'n kyib'; me qa aku xi ex twi' xaq, kykab'ix kchi xe'l tolpaj.*

¹⁵ Me ante Pegr xi tq'ma'n te Jesús: Chiky'b'intza qe'y ti'jjo xb'aj tq'ma'n.

¹⁶ Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Ex ikyx kyeji'y, ζMi s-el pjet toj kynab'la? ¹⁷ ζMa mitzin n-el kyniky'a te, qa tkyaqiljo nb'aj tu'n jun xjal, toj tk'u'j kupine, ex majx k-elil ti'j? ¹⁸ Me atzi'n n-etz toj ttzi, toj tanminx ntzaje anq'ine. Apente iljo, ¹⁹ qu'n toj tanminxjal ntzaje jni' t-xim nya b'a'n, jni' b'i'yin, jni' ky'a'jin, ex jni' aj pajil, jni' elq'in, jni' sb'ub'l, exsin tkyaqil yasin, ²⁰ tu'n kxel toj najin te jun majx. Me te', tu'n kywa'nxjal, a noq tu'n mi tze'le txjet tq'ob' jun xjal tze'nku kye, aj txi wa'l, nti' te najin noq tu'n tpajjo ikyo, qu'n noq xnaq'tzb'il kye qtzan qta'x.

Tnimb'il jun qya, a nya aj Judiy

(Mr. 7:24-30)

²¹ Tej tetz Jesús antza, b'e'x xi' toj tx'otx' te Tiro ex te Sidón. ²² Ex attaq jun qya aj Canaán najletaq tojjo tx'otx' antza, a nya Judiytaq. Tzaj laq'e' tk'atz Jesús, ex n'xch'intaq wen: Tata, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja; at jun wala, at jun taq'nil tajaw il toj tanmin.

²³ Me mix xi ttzaq'win Jesús jun tyol. Tu'n ppetzi'n, o tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex o kub'sin qwutza te: Qala', q'manxa te qya tu'n taj tja, qu'n lu' tzunx n'xch'inx wen, ex lu' tz lipchek qi'j.

²⁴ Xi tq'ma'n Jesús te: Ma chin tzaj tchq'on we' Dios noq kyuk'a xjal aj Judiy, aye' najnin ite'ye tze'nku jun ch'uq rit.

²⁵ Me ante' qya kub' meje twutz Jesús, ex xi tq'ma'n: ¡Tata, chin tonima!

²⁶ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Yonkuy nej, tu'n kyxi nmojinji'y nxjalila, qu'n nya wen tu'n tel kywa' tal k'wal, exsin tu'n t-xi' kye chit, qu'n nej tu'n kyb'aj wa'n tal k'wal, exsin kxel xiljo kye chittz. Ikyqintzin weji'y kyuk'a nxjalila; nej chi okil nka'yi'n, ex kxel nq'o'nji'y a nti' at kye.

²⁷ Ex xi ttzaq'win qya: Ikyx te tten, Tata. Me ka'nqetzin kyeji'y tal chit nchi wa'n kye tjaq' me'x ti'jjo tb'uchil wab'j nb'ajel tz'aq kyu'n kyajaw. Ikyqintzintla' weji'y, q'ontz ch'in we' ti'jjo nxi tq'o'n kye t-xjalila.

²⁸ Tu'ntzi'n tyoljo qya ikyo, xi ttzaq'win Jesús te: Ay qya, nimxixjo tnimb'ila wi'ja. Kxel nq'o'n tze'nku taja.

Atzaj taljo qya, jun paqx tel we'.

Tej tq'anit nimku yab' tu'n Jesús

* 15:4 Ex. 20:12; Deu. 5:16 * 15:4 Ex. 21:17; Lv. 20:9 * 15:9 Is. 29:13 * 15:14 Lc. 6:39

²⁹ Tej tetz Jesús antza, pon tzma ttzi Nijab' te Galiley. Ex b'e'x jax twi' jun wutz, ex kub' qe antza. ³⁰ Ex nimxjal b'aj chmet ja' ta'yetaq. Ex q'imila junjun kox kyu'n, junjun mox, ex ila'kul mib'intaq chi b'et ex mib'intaq chi yolín, ex nimku txqantl yab' b'aj xi q'i'n twutz Jesús. Ex b'e'x i kub' tq'anin.

³¹ Ex ayetzi'n xjal b'e'x i b'aj jaw ka'ylaj, tej tok kyka'yin tb'ant kyyoli'n a mib'intaq chi yolín; ex otaq b'ant kyb'etjo a mib'intaq chi b'et; ex otaq jget kyxkyin a mib'intaq chi b'in; ex otaq chi el we' kox, ex otaq k'ant kywutzjo moxqetaq. Jotxjo jni' xjal i b'aj ok ten nimsil tb'i Dios, a kyDios aj Israel.

Tej kyk'a'chit kyaje mil ichin tu'n Jesús
(Mr: 8:1-10)

³² O tzaj ttxko'n Jesús a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Nchy'o'n nk'u'ja kyijjo xjal lo, qu'n ma b'ant-xi oxe q'ij kytenb'ile quk'a, ex nti'x ch'in o txi kywa'n. Ex nky'e'y tu'n kyaj nchq'o'n kyja kuxxjo, qu'n aku chi kub' numj toj b'e tu'n wa'yaj.

³³ Ex xi qq'ma'n: ¿Me ja' aku tzaje kywa txqan xjal qu'n? Mix ya' nti'x jun xjal najle tzalu'n, qo chiji'y.

³⁴ Me tzaj tq'anin Jesús qe'y: ¿Jte' wab'j q'i'n kyu'n?

Noq tal wuq, ex jun tal jte'b'in netz' kyix, qo chiji'y.

³⁵ Ex xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe twutz tx'otx'. ³⁶ Ex i jaw ttzyu'n wuq wab'j, exqetzi'n tal netz' kyix, ex xi tq'o'n chjonte te Dios kyij, i kub' tpi'xin, ex tzaj tq'o'n qe'y, tu'n t-xi qsipi'n kye jni' xjal.

³⁷ Kykyaqilxjal noqx jni' i b'aj wa'n. Tej kyb'aj wa'n, jaw chmetjo jni' tb'uchil wab'j tkyaqil, ex atzin tej tb'aj chmet, b'ant wuq chi'l. ³⁸ Ayetzi'n ichin, aye' i b'aj wa'n, kyaje mil, me mix ok ajletjo qya exqetzi'n k'wal.

³⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i aj tchq'o'n Jesúsjo xjal kyja, ex b'e'x o okxa toj bark, tu'n kyxi'y toj tx'otx' te Magadán.

16

Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin Jesús
(Mr: 8:11-13; Lc: 12:54-56)

¹ Juntl majl, i b'aj pon chmet Parisey ka'yil ti'j Jesús junx kyuk'a junjun Sadusey. Noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n toj til, xi kyqanin te, tu'n tkub' tb'inchin jun tb'anil techil tipin twutz kya'j, tu'n tyek'in qa te Dios tzajin.*

² Me xi tzaq'win Jesús kye: ¿Tze'ntzin tten n-el kyniky'a ti'jjo q'ij? Qu'n qa manyor chiky'x twutz kya'j qale, nkyq'ma'n qa tb'anilx q'ij nchi'j. ³ Ex qa qlixje, nya wen k-elixe q'ij ja'lin, chi chiji'y, qu'n manyor chiky'x twutz kya'j, ex manyor q'aq mujilx. Qa n-el kyniky'a ti'jjo techil te twutz kya'j, ¿Tze'ntzin tten mi n-el kyniky'tza ti'jjo tze'ntzin t-xilin techiljo tq'ijil ja'lin? ⁴ Aye' xjal tzalu'n manyor aj ilqex ex aj pajilqe. Nkyqanin tu'n tkub' nb'inchi'n jun tb'anil techil wipi'n kywutz, me mixla kb'antil; o'kxjo tze'n b'aj ti'j qtzan Jonás ojtxe.* Ex b'e'x i kyij tzaqpi'n antza.

Ajo kyxnaq'tzb'il Parisey ex Sadusey
(Mr: 8:14-21)

⁵ Tej qilajinxaj tjlajxi nijab', b'e'x el naj toj qk'u'ja tu'n t-xi q'i'n qwa'y. ⁶ Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: B'a'nqexa. Kyka'yink kyib'a noq che'xa ti'jjo ttx'amsb'il kywa Parisey ex Sadusey.*

⁷ Me b'e'x o b'aj jaw yolín awo'y t-xnaq'tzb'in qxolxa, ex qq'ma'y: Ma tzaj tq'ma'n qe, tu'n tok qka'yin qib', b'alaqa tu'n mi saj q'i'n qwa; yaj qa saj kyq'o'nku Parisey qwa, exsin qa ti'ku xi kyq'o'n toj.

⁸ Ex b'e'x el tniky' Jesús te' qb'isa, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Tiqu'n nkub' kyb'isi'n qa nti' kywa'y q'i'n? Nti'xla ch'in kye' tq'uqb'il kyk'u'j wi'ja. ⁹ Na'mxsin tel kyniky'a te. ¿Ma mitzin na'n kyu'n kyij' jwe' wab'j, ayej i kub' nsipi'n kyxoljo jwe' mil xjal? ¿Jte'n chi'l jaw chmet, tej kyb'aj wa'nxjal? ¹⁰ Ex ¿Ma mitzin na'n kyu'n kyijjo wuq wab'j, ayej i kub' nsipi'n kyxoljo kyaje mil xjal? ¿Jte'xsin chi'ljo jaw chmet, tej kyb'aj wa'nxjal? ¹¹ ¿Yajtzin qetz, ma nlan qo wa'ntz wu'n qkyaqilx? Qala' nya ti'jjo wab'j te twutz tx'otx' nchin yoline we', tej xi nq'ma'n: Kyka'yink kyib'a ti'jjo ttx'amsb'il kywa Parisey ex Sadusey.

¹² Tzmaxitzin el qniky'ji'y ti'j, qa mi nyolintaq Jesús ti'jjo juntl tx'amsb'il wab'j, qala' ti'jjo kyxnaq'tzb'il Parisey exqetzi'n Sadusey.

Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(Mr: 8:27-30; Lc: 9:18-21)

* 16:1 Mt. 12:38; Lc. 11:16 * 16:4 Jon. 3:4-5; Mt. 12:39-41; Lc. 11:29-30 * 16:6 Lc. 12:1 * 16:9 Mt. 14:17-21

* 16:10 Mt. 15:32-38

¹³ Atzaj te' qkani'n toj tx'otx' te Cesarea te Filipino, tzaj tqanin Jesús qe'y: ¿Ankyeqi'n, a Tk'wal Ichin, toj kywutzjo xjal?

¹⁴ Xi qtzag'wi'n: At junjun nq'mante qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A', ma jaw anq'intl, ex junjuntl nq'mante qa ajiy Elías, moj qa ajiy Jeremías, mo juntl yolil Tyol Dios.*

¹⁵ ¿Yajtzin kye toj kywutz? ¿Ankyeqi'n? chi Jesús.

¹⁶ Xi tzaq'win Pegr: Atejiy Crist, a Tk'waljo Dios itz' te jun majx, a sk'o'nxix tu'n, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx'.*

¹⁷ Xi tzaq'win Jesús: Ky'wlinxix te, ay Simun, a tk'wal Jonás; qu'n mix a'l jun xjal saj q'mante tey, qala' a nMa'n, a at toj kya'j. ¹⁸ Ex kxel nq'ma'n tey, qa a tb'iy Pegr, a ab'j tz'elpine. Ex tib'ajjo ab'j lo kjawile nb'inchi'n Ntanima. Ex nlayx kub' ti'j tu'n tkyaqil tipin kyimin. ¹⁹ Ex kxel woqxeninji'y Nxnaq'tzb'ila tey nyakutlaj jun tal tal tjepel ja, tu'ntzintla noq ti'j ktq'ma'b'ila, tz'ele kyniky'xjal ti'jjo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios. Ex qa ma kotpitjo xjal tu'n toj kyil, noq tu'n ktq'ma'b'ila tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi kotpajil te jun majx. Ex qa mi xi kynimin a ktq'ma'b'ila, ma chi k'let tu'n kyil tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, chi xel toj najin te jun majx.*

²⁰ Ex xi toqxenin Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tu'n mi qo ok te'n q'malte kye jni' xjal, qa ataq Jesúsjo Crist, a Kolil, qu'n na'mxtaq tul tq'ijil.

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin

(Mr. 8:31–9:1; Lc. 9:22–27)

²¹ Axxa, oke ten Jesús xnaq'tzil qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, qa iltaq ti'j tu'n t-xi' toj Jerusalén, ex iltaq ti'j tu'n tiky'x tu'n antza kyu'n kynejil xjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Ex tzaj tq'ma'n qe'y, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'yo'n kyu'n. Me toj toxin q'ij, b'e'xtaq tu'n t'jatz anq'in juntl majl.

²² Me b'e'x ex telsin Pegr tjunalx, ex ok tentz q'ol tumil te Jesús: WAjaw, nlay taq' te Diosjo ikyjo. Nlay b'ajte ikyjo ti'jach.

²³ Me b'e'x ajtz meltz'aj Jesús ti'j Pegr, ex xi tq'ma'n te: ¡Pegr! Ayetzi'n tyola ikyjo, tyol tajaw il, qu'n a taj tajaw iljo tu'n tb'antjo kyaj xjal, ex nya a taj Dios. ¡Laq'emila nk'atza, tajaw il! Qu'n ma tz'oka te jun tolsb'il, tu'n nkub' tz'agach.

²⁴ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Ankye jun taj tu'n tok te nxnaq'tzb'in, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'j tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib', tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kyim twutz cruz.* ²⁵ Iktyzi'n, ankye' taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex ankye' k'wel tzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n npaja, ktenb'il tchwinqil te jun majx.* ²⁶ Qu'n zti'xsila tajb'in tu'n tkanb'it tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ¿Ma akutzin tz'ok tkyaqil tq'inimil te klol tanmin? ²⁷ Qu'n tzul kanin jun q'ij tu'n wula, ayi'n Tk'wal Ichin, tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil nMa'n ex kyuk'a jni' angel. Ex kxel nq'o'n chojb'il teyile junjun, tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in.* ²⁸ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaksi' aj kylonte aj wula, a ayi'n Tk'wal Ichin, kawil tib'aj tkyaqil.

17

Tej ttx'ixpit tka'ylajtz Jesús

(Mr. 9:2–13; Lc. 9:28–36)

¹ Tb'ajlinxi' qa q'ij, xi tk'le'n Jesús Pegr tuk'a Santyaw ex Juan, a kyitz'in kyib', exsin i xi'tz tzma twi' jun ma tij wutz. ² Antza kywutzxjo t-xnaq'tzb'in, tx'ixpit ka'yin Jesús. Ox qoptz'ajx wen tze'nku q'ij, exsin t-xb'alin manyor sjanin wen, tze'nku tqan tzaj ntilk'aj wen.* ³ Texjo paq anetzi'n, xi kyka'yin Moisés ex Elías nchi yolintaq tuk'a Jesús.

⁴ Xi tq'mante Pegr te Jesús: WAjaw, tb'anilx te' oto' tzalu'n. Qa taja tu'n tkub' nb'inchi'n oxe tal pach; jun te, ex jun te Moisés, ex jun te Elías.

⁵ Tzmataq nyolin Pegr, tej tkub' juktz'aj jun muj ntilk'aj wen kyib'aj. Ex tojjo muj etz yolil jun tq'aj'ojil, ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal lo k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n. ¡Kyb'inkuji'y Tyol!*

⁶ Tej kyb'in te' t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x i b'aj kub' mutzq'aj twutz tx'otx' tu'n kyxob'il. ⁷ Me tzaj laq'e Jesús kyk'atz, ex i ok tyekin, ex xi tq'ma'n kye: Chi we'ksa. Mi chi xob'a.

⁸ Atzaj te' kyjaw ka'yin o'kxtaq Jesús attaq, mixtaq a'l juntl at tuk'a.

* **16:14** Mt. 14:2; Mr. 6:14–15; Lc. 9:7–8   * **16:16** Jn. 6:68–69   * **16:19** Mt. 18:18; Jn. 20:23   * **16:24** Mt. 10:38; Lc. 14:27   * **16:25** Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25   * **16:27** Sal. 62:12; Mt. 25:31–46; Ro. 2:6; 14:10; 2Co. 5:10; Tchi. 2:23
* **17:2** 2Pe. 1:17–18   * **17:5** Is. 42:1; Mt. 3:17; 12:18; Mr. 1:11; Lc. 3:23

⁹ Kyja'taq kyku'tz twi' wutz, xi tq'ma'nxix Jesús kye: Mix a'l qe kxele kyq'ma'nji'y, a ma kyli'y, tzmaksi' aj njatz anq'i'n, a ayi'n Tk'wal Ichin, kyxol kyimnin, chi'.

¹⁰ Me xi kyqanin t-xnaq'tzb'in te Jesús: ¿Tze'ntzin ttentz nkyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il, qa ataq Elías tu'n tul nej twutza? ¿Nyapela ti'jjo lo nchi yolinetaga, a ma qli'y?*

¹¹ Me xi ttzaq'win Jesús: Twutzx te'. Ate Elías tu'ntaq tul nej, tu'ntzintla noq b'inchil kytenxjal, aj wula. ¹² Me kxel nq'ma'n kye'y, o tzul te Elías, me mi s-el kyniky'xjal te. Ex ma tziky'x tu'n, tze'nkuxtaq kyajxjal ti'j. Exsin ikyx weji'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, nimx kky'elix wu'n toj kyq'ob'xjal.

¹³ B'e'xsin el kyniky'tzjo t-xnaq'tzb'in te, qa ti'jtaq Juan, a Jawsil A', nyoline Jesús.*

Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun q'a
(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Tej kymeltz'aj twi' wutz, i pon ja' ite'taq txqan xjal. Ex tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesús, ex kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n te: ¹⁵ Tata, q'aq'intz tk'u'ja ti'j nk'wala. Qu'n atku ntzaj lu'lin ti'j, tu'n jun taq'nil tajaw il, ex nimx kyixk'oj ma tziky'x tu'n. Ila'ku maj o txi lank'aj tu'n toj q'aq' ex toj a'. ¹⁶ Ma tzul win wetza kywutz t-xnaq'tzb'in, me mi ma q'anit-x kyu'n.

¹⁷ Me tzaj ttzaq'win Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: ¡Ay! tal xjal nti'x kynimb'ila, ex nti'x kyumila. ¿Jte'xsin q'ij nkub'lin te'n kyxola? ¿Ex jte'xsin q'ij kky'elix wu'n kyuky'y? Kyintzinji'y q'a tzalu'n, chi'.

¹⁸ B'e'xsin ok tilin Jesúsjo taq'nil tajaw il, ex b'e'x etz tlajo'n toj tanminjo q'a, ex texjo tqan tel we'.

¹⁹ Atzaj te' tok qchmon qib'a qjunalxa, exsin xi qqanintza te Jesús: ¿Tiqu'n mi xb'ant qe qlajo'n te' taq'nil tajaw il toj tanminjo q'a?

²⁰ Tzaj ttzaq'win Jesús: Qu'n tu'ntzi'n noq ch'in kynimb'ila wi'ja. Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, noqit at kynimb'ila wi'ja i'chaqxpeta kyintzjo tze'ntku jun tal twutz mistas, akutla txi kyq'ma'n te wutz lo: Ku tela tzalu'n, ex ku txi'y tzachi'n. Ex b'e'xitla aku tziky'. Qu'n nti'xitla jun ti' nlay b'ant kyu'n, noqit at kynimb'ila wi'ja.* ²¹ Me aye wiq taq'nil tajaw il lo nlay chi ex noq tu'n kukxjo, qala' il ti'j tu'n tkub' kypa'n wa'yaj toj na'j Dios.*

Tej tyolin Jesús tkab' majin ti'j tkyimlin
(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Qiky'linxi'y antza, ex nqo b'ettaqa junx toj tx'otx' te Galiley, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kyexjal ²³ tu'n nkub' b'yo'n. Me tb'ajlinxi oxo q'ij nkyimlin', kchin jawil anq'i'n juntl majla kyxol kyimnin.

Tej qb'intiy tqanil ikyjo, b'e'x o jaw b'isi'n.

Tej t-xi tchjo'n Jesús jun pwaq toj ja te na'b'l Dios

²⁴ Atzaj te' qkani'n junx tuk'a Jesús toj tnam Capernaum, ayetzi'n peyil pwaq te ja te na'b'l Dios i tzaj laq'e tk'atz Pegr, ex xi kyqanin te: ¿Ma mitzin nchoji'n t-xnaq'tzila pwaq te mojb'il toj qja te na'b'l Dios?*

²⁵ Tzun, chi Pegr.

Atzaj te' tokx Pegr tuja, ja' ta'taq Jesús, ok tyolin Jesús nej, ex xi tqanin te: Ay Simun, ¿Ti'tzin ch'in te ntq'ma'n? Aye kawil tzalu'n twutz tx'otx' kukx nchi peyin pwaq te mojb'il. ¿Me altzila kye qe nchi chojin? ¿Ayepela' kyk'walku, mo qa aye' noq xjalqexa?

²⁶ Xi ttzaq'win Pegr: Aye' jni' noq xjalqexa, chi Pegr.

Ex xi tq'ma'n Jesús te: ¡lkytzi'n! Qu'n ayetzi'n k'walb'aj nti' kyk'as twutz kawil.

Ikytzing' qetz nti'tla tu'n qchojinqe pwaq te mojb'il ti'j ja te na'b'l Dios, qu'n Tk'wal Diosjo. ²⁷ Me noq tu'n mi tzajeku kyq'oj, okla qo chojil. Tu'npetzi'n, ku txi'y toj nijab'. K'a' kux t-xonji'y b'aq te tzu'yb'il kyix. Atzin tnejil kyix ktzyetil tu'n, k'a' kux tjyo'n toj ttzi, ex kjetil jun pwaq tu'n antza. K'a' txi ti'n te chojb'il te we' ex tey, qu'n atzin pwaq k'a' tz'ajb'in te qkab'il.

18

¿Ankyexixtl at toklin toj Tkawb'il Dios?
(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ Tojxjo maj anetzi'n, o tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tk'atz Jesús, ex xi qqani'n te: ¿Ankyexixtl nim toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j?

² Tzaj ttxko'n Jesús jun tal k'wal, ex kub' twa'b'in qxola, ³ ex tzaj tq'ma'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mi s-ok kyanmi'n tze'n tanminjo tal k'wal lo, a manyor tal mutxin,

* **17:10** Mal. 4:5 * **17:13** Mt. 11:14 * **17:20** Mt. 21:21-22; Mr. 11:23-24; 1Co. 13:2 * **17:21** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.21. * **17:24** Ex. 30:13; 38:26

nlayxpen chi okxtza toj Tkawb'il Dios toj kya'j.* ⁴ Tu'npetzi'n, atzin te nim tokli'n toj Tkawb'il Dios, a k'wel tmutxsin tib' tze'nku tal k'wal lo. ⁵ Tu'npetzi'n, ankye kxel k'monte jun tal k'wal tze'nku lo, noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nyakuj ayi'n kchin xel tk'mo'n.

Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox tz'aq toj il

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶Noq alkye jun xjal ntjyo'n tumil tze'n tten, tu'n tel tpa'n jun tal k'wal tib' ti'j tnimb'il wi'ja, junxpela tze'ele te te, tu'n tok k'let jun ma tij ab'j te cheb'l triy ti'j tqul, ex tu'n t-xi t-xo'n tib' toj a', tu'n tkyim te jun majx, tze'nkuljo tu'n tokx toj pa'b'in twutz Dios tuk'a' til ikyjo. ⁷ ¡Ay! Nti'x kyajb'in xjal aj il twutz tx'otx', a ipb'ixix ite'ke tu'n kykub' tz'aq txqant toj il. Kxel nq'ma'n kye'y, kukx at te iljo tzalu'n twutz tx'otx', me nim b'isb'ajil texjal, a tzunx nlab'te kyij'jo txqantl, tu'n kykub' tz'aq toj il.

⁸Tu'npetzi'n, qa noq tu'n tpaj jun tq'ob'a mo jun tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emi'n, ex q'imila toj tk'u'ja te jun majx. Qu'n wenitla tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a' jun tq'ob'a mo jun tqan, tze'nkul te', tu'n t-xi'y kyuk'a kykab'il toj q'aa'. ⁹ Ex qa noq tu'n tpaj tb'aq' twutza aku kub' tz'aqiy toj il, q'imitza, ex q'imila toj tk'u'ja te jun majx. Qu'n b'antla tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a' jun twutza, tze'nkul te', tu'n txi'y kyuk'a kykab'il toj q'aa', a mixla k-yupjilx.*

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo rit xi naj

(Lc. 15:3-7)

¹⁰Mi chi el kyiky'inji'y tal much'qe lo. Qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, loqe ky-angel majx ite' yolil kyij' twutz nMa'n toj kya'j. ¹¹ Ex ayi'n, a Tk'wal Ichin, sk'o'nix tu'n Dios, ma chin ula kolil kyij'jo tal k'wal, ex kyij'jo a otaq chi naj toj il.*

¹² ¿Tze'ntzin ch'in kye toj kywutz? Qa at jun xjal at jwe' k'al† trit, ex qa ma kyij naj jun, ¿Ma nyapela kchi kyjel tq'o'n b'eljalajaj toj jwe' k'al‡ twi' wutz, exsin kxe'ltz jyo' te' a otaq kyij naj? ¹³ Exsin qa aku xknet tu'n, twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ma'xla tzalajx ti'jjo jun tze'nqekuljo b'eljalajaj toj jwe' k'al, a mi xi kyij naj. ¹⁴ Ikytzi'n te kyTataj'y, a at toj kya'j. Nya taj tu'n tnaj jun kye', exla qa jun tal much' k'wal tze'nku lo.

Tze'n tu'n tkub'e najsit til jun quk'a

(Lc. 17:3-4)

¹⁵ Qa ma kub' tb'inchin jun nimil jun ti' ti'ja, a nya b'a'n, ku txi'y yolil tuk'a' tjunalx. Q'manxa te, ti' xb'ajte ti'ja. Qatzin qa ma kub' tb'i'ntz, atpenl kymujb'il kyib'tza tuk'a' juntl majl. ¹⁶ Me qatzin qa mi xkub' tb'i'nxtz, k'le'nx juntl tuk'i'y mo kab'etl, tu'ntzin kyok te tstiyil, qu'n ikyxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa il ti'j tu'n kyok kab'e mo oxe tsiyil, tu'ntzin kywutzku kb'ajile' yol.* ¹⁷ Qatzin ikyxl xb'antjo tu'n, q'ma'nxa te tkyaqil Ttanim Dios. Ex qa mi xkub' tb'i'nx kyo'ol tkyaqil Ttanim Dios, kyq'onka tze'nku jun nya nimil, mo tze'nku jun peyil pwa'el, a i'jlemil kyu'nxjal.

¹⁸ Ex twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ma kotpitjo xjal tu'n toj kyil, noq tu'n ktq'ma'b'ila tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi kotpajil te jun majx. Ex qa mi xi kynimin a ktq'ma'b'ila, ma chi k'let tu'n kyil tzalu'n twutz tx'otx', ex aj kyok toj pa'b'in twutz Dios toj kya'j, kchi xel toj najin te jun majx.*

¹⁹ Ex ikyxjo kxel nq'ma'n kye'y, qa at kab'e kye tzalu'n twutz tx'otx', xb'ant ti'j tu'n, tu'n t-xi kyqanin te nTati'y toj na'j Dios jun ti', a'lchaqx kye kyajtza, ex ktzajil q'o'n kye'y tu'n. ²⁰ Qu'n ja' nkychmome kab'e mo oxe kyib' ti'j tumil nb'i'y, loqi'n intin kyxol, chi Jesús.

²¹ Atzin te Pegr xi laq'e, ex xi tqanin te Jesús: WAjaw, ¿Jte' maj k'wel nnajsin til jun wuk'i'y, qa ma kub' tb'inchin jun nya wen wi'ja? ¿Ma noqpela wuq maj?

²² Me xi ttaq'win Jesús te: Nya noq o'kxjo wuq maj, qala' wuq majjo lajaj toj jun mutx' §

Techil tu'n Jesús ti'jjo aq'nil, a mi xkub' tnajsin tk'as tuk'a

²³ Tu'npetzi'n, a Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun kawil tajtaq tu'n tpeyin kyk'as taq'nil. ²⁴ Atzaj te' tok ten b'inchilte lo, attaq jun, ma ninxtaq txqan tk'as. ²⁵ Me nti'taqx tumil tze'n tten tu'n tchjet tu'n. Atzi'n kub' tb'isin tajaw k'as, tu'n t-xi k'ayit te aq'nil te jun majx kyexjal, me tuk'ax t-xu'jil ex kyuk'ax tk'wal ex tkyaqiljo jni' attaq te, tu'ntzintla tchjetjo tk'as.

²⁶ Me atzi'n aq'nil kub' meje twutz kawil, ex ja kub'sin twutz te: Tata, q'aaq'intz tk'u'ja wi'ja. Ok chjetil we' wu'n tkyaqilx, noq tu'n cheb'eku.

* 18:3 Mr. 10:15; Lc. 18:17 * 18:8 Mt. 5:30 * 18:9 Mt. 5:29 * 18:11 Lc. 19:10; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 11. † 18:12 Jwe' k'al, 100 n-ele. ‡ 18:12 B'eljalajaj toj jwe' k'al, 99 n-ele, ex ikyxjo toj v. 13. * 18:16 Deu. 17:6; 19:15; 2Co. 13:1; 1Tim. 5:19 * 18:18 Mt. 16:19; Jn. 20:23 § 18:22 Lajaj toj jun mutx', 70 n-ele.

²⁷ B'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kawil ti'j, ex b'e'x kub' tnajsin tk'as te jun majx; ex b'e'x xi ttzaqpi'n.

²⁸ Me a'kxtaq tetzjo aq'nil, tej tel knet jun tuk'a tu'n, a k'asb'inintaq twutz noq jun tal jte'b'in pwaq. Me tzaj ttzyu'n tuk'a tqul, ex ok t'xpo'n, ex xi tq'ma'n te: Chjomjiy tk'asa we'y.

²⁹ Me antej k'asb'ine kub' meje, ex ja kub'sin twutz te: Q'aq'intz tk'u'ja w'i'ja. Ok chjetil we' wu'n tkyaqilx, noq tu'n cheb'eku.

³⁰ Me mix tziye ikyjo. B'e'x xiku ti'n, tu'n tkux jpet toj tze, tzmaksi tu'n t'jatzjo, ajxi tchjet tu'n tkyaqil.

³¹ Tej tok kyka'yin txqantl aq'nil ikyjo, b'e'x tzaj chy'o'n kyanmin ti'j. B'e'x i xi' q'malte te kawil tkyaqiljo otaq b'aj.

³² B'e'xsin xi tq'ma'n kawil, tu'n ttzaj txketjo tnejil aq'nil, ex xi tq'ma'n te: Ay aq'nil manyor aj ilxa. Ma kub' nnajsin we' tkyaqil tk'asa, noq tu'n xkub' meje nwtza.

³³ Ikytzintla tejiy matla tzaj q'aq'in tk'u'ja ti'j tuk'iy, tze'nku we' saj q'aq'in nk'u'ja ti'ja.

³⁴ B'e'x tzajx txqan tq'o'jjo kawil ti'j, ex xi tq'ma'n, tu'n t-xi q'o'n toj kyq'ob'jo xq'uqil tze, ex tu'n tb'aj b'yo'n, ex tzmaksi tu'n t'jatzjo, aj tchjet tk'as tkyaqil.

³⁵ Atzaj te' tb'aj yolín Jesús ti'jjo techil lo, xi tq'ma'n: Ikytzi'n kchi tenb'ilaji'y tu'n n'atí'y toj kya'j, qa mina xkub' kynajsi'n til jun kyuk'iy tuk'a tkyaqil kyanmi'n.

19

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n tkub' kypa'nxjal kyib'

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Tej tb'aj tq'ma'n Jesúsjo yol lo, b'e'x etz toj tx'otx' Galiley, tu'n tkanin toj tx'otx' Judey, jlajxi Nim A' Jordán. ² Nimku xjal ok lipe ti'j, ex antza i q'anite nim yab' tu'n.

³ Ex at junjun Parisey tzaj laq'e' tk'atz Jesús, noq tu'n tkub' tz'aq'kyu'n toj til. Xi kyqanin te: ¿Wenpetzila tu'n tkub' tpa'n jun ichin tib' tuk'a t-xu'jil, qa noq ti' s-etza til?

⁴ Xi tzaq'win Jesús: ¿Ma na'mxsin tkux kyu'jin toj Tu'jil Tyol Dios, qa te tnejil, kub' tb'inchin Dios ichin ex qya? ⁵ Ex ikyxjo tq'ma: Tu'npetzi'n, kyjel tzaqapi'n te ichin ttata ex tnana, noq tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil. Ex kykab'ilx kchi okil te junch'in. ⁶ Nya kab'el kyten, qala' junch'in. Tu'npetzi'n, nlay tz'el tpa'n te xjaljo, a s-ok tmujb'in Dios.

⁷ Xi kyqanin juntl majl: ¿Tze'ntzin tten te Moisés'tz tziye, tu'n t-xi' jun u'j te qya, ja' ntq'ma'ne qa o pa'yit tuk'a tchmil?*

⁸ Xi tzaq'win Jesús: Noq tu'n tpajjo manyor kujx kyanmi'n ja xi tziyin Moisés, tu'n tkub' tpa'n ichin tib' tuk'a t-xu'jil. Me me te' te tnejil, nya iky te' tten. ⁹ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, qa ma kub' tpa'n ichin tib' tuk'a t-xu'jil, qa nya noq tu'n tpaj ky'a'jin tu'n qya, exsin qa ma tz'ok meje tuk'a juntl, ma tz'ok aj ky'a'jil. Ex ankya k-okil meje tuk'a qya, a o tz'el lajo'n tu'n tchmil, ex ikyxjo, k-okil aj ky'a'jil.*

¹⁰ Me awotzin qe', a t-xnaq'tzb'in xi qq'ma'n: Qa iky tten jun ichin tuk'a t-xu'jiltz, b'a'npetlatz tu'n mi mejeje ichin.

¹¹ Me ante Jesús tzaj tq'ma'n qe'y: Nya tkyaqilx ma tzaj q'o'n toklin tu'n mi mejeje; qala' o'kqexjo ma tzaj tq'o'n Dios kyoklin ikyjo. ¹² Qu'n ila'ku tumil, tiq'u'n nlay meje jun ichin: At junjun, titz'jlinxjo ikyjo; at junjuntl noq kyu'nxjal; ex at junjuntl ma txi kyq'o'n kyib', tu'n mi chi mejeje noq tu'n tpajjo ma txi kyq'o'nx kyib' tuk'a tkyaqil kyanmin toj aq'untl te Tkawb'il Dios, a at toj kya'j. Qa at jun aku b'antjo ikyjo tu'n, b'a'n tu'n tkub' tb'inchin.

Tej kykub' tky'iwlin Jesúsjo tal k'wal

(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Tb'ajlinxi' ikyjo, i b'aj tzaj kyi'nxjal junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj tu'n kykub' tky'iwlin, ex tu'n tna'n Dios kyi'j. Me awotzin qe', a t-xnaq'tzb'in, o ok te'n yisol kye', a i tzaj q'i'n kye' tal k'wal.

¹⁴ Me tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Kytzaqpinqetzi'y tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e' nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqe' tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios.

¹⁵ Tej tb'aj tky'iwlin Jesúsjo tal k'wal, b'e'x ex tojjo tx'otx' antza.

Tej tyolin jun ku'xin q'inintaq tuk'a Jesús

(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Tej t-xi' Jesús quk'iy, ul kanin jun ku'xin tk'atz, ex xi tqanin te: Ay, xnaq'tzil wenzixa, ¿Ti'n k'wel nb'inchin, tu'n nkanb'intejiy chwinqil te jun majx?

¹⁷ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n nntzaj tq'ma'n qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen tzalun twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. Me qa taja tu'n tten tchwinqila te jun majx, niminqekutzinjiy ojtxe kawb'il.

¹⁸ Ex xi ttzaq'win q'inin: ¿Me ankyeqe kawb'il?

Xi tq'ma'n Jesús te: Mi b'iyin.* Mi ky'ajin.* Mi tz'elq'in.* Mi jaw b'ant yol ti'j jun a'la noq kukxjo.* ¹⁹ Niminkujiy ttatiy ex tnaniy.* Ex k'u'jlinqekjiy tuk'iy tze'nkuxjo ntk'u'jlin te tib'.

²⁰ Xi tq'ma'n ku'xin: Tkyaqilx te' anetzi'n o b'ant wu'n. ¿Ti'tzin atx taj tu'n tkub'nb'inchi'n?

²¹ Xi tq'ma'n Jesús te: Qa taja tu'n toka tz'aqlexix, ku txi'y, ex k'ayinxjiy jni' at tey, ex oyinxjiy t'pwaqa kye yaj. Ikytzin ktenb'ile tq'inimiljiy toj kya'j. Exsin lipektza wi'ja.

²² Me atzaj te' tb'inte ku'xin ikyjo, jaw b'isinx, qu'n tu'n manyor q'ininxtaq; ex b'e'x aj tja.

²³ Ante Jesús tzaj tq'ma'n qe'y: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Kujx te', tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios. ²⁴ Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Jun paqxla aku tz'ex jun chej toj toyajil jun b'aq te' slepb'il b'u'x, tze'nkul te' tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios.

²⁵ Atzaj te' qb'intiy ikyjo, b'e'x o jaw ka'yajla, ex xi qqani'n te: Qa nlay chi okx q'inin toj kya'j, ¿Yajtzila' qetza? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁶ O tzaj tka'yi'n Jesús, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'nx kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁷ Me xi tq'ma'n Pegr te: Ma kyij qtzapqi'n qe' tkyaqiljo attaq qe'y, ex ma qo ok lipe'y ti'ja. ¿Ti'tzila qetza qkanb'e'?

²⁸ Xi tq'ma'n Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil, a ja' ktx'ixpitile tkyaqil, aj nkub' qey ayi'n, a Tk'wal Ichin, tib'aj nq'uqb'ila, tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila, ex ayetzin kye', tu'n ma chi ok lipe'y wi'ja, ex kchi k'wel qey kyib'aj kab'lajaj q'uqb'il, tu'n kykawi'n kyib'aj kab'lajaj ch'uq xjal te tyajil Israel.* ²⁹ Ex kykyaqilxjo jni' ma kyij kytzaqpi'n kyja, kyitz'in, kyaneb', kyata, kynana, kyxu'jil, mo kyk'wal, mo qa kytx'otx', noq tu'n npaja, okpin kykanb'il kye' jwe' k'al* maj kyxel tib'aj tkyaqiljo anetzi'n, ex jun chwinqil te jun majx toj kya'j. ³⁰ Me nimx ja'lin ite'k te tnejil tzalun twutz tx'otx', me kchi kyjel te tch'ib'il, qa nti' kynimb'il. Ex nimx nti' kyoklin tzalun twutz tx'otx' ja'lin, me kchi okil te tnejil noq tu'n kynimb'il.*

20

Jun techil tu'n Jesús kyij aq'nil toj tqan uv

¹ Xi tq'ma'n Jesús: A Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun tajaw aq'untl; xi' qlixje wen toj plas jyol taq'nil, tu'n kyxi' aq'nil toj tqan uv. ² I kyijku b'ant kyuk'a, tu'n t-xi chjet jun pwaq twi' kyk'u'j junjun q'ij, exsin i xi tchq'o'ntz tzma toj ttx'otx', tu'n kyaq'nin.

³ Tej t-xi' tajaw aq'untl juntl majl, otaq tz'ok b'elajaj or te qlixje, ex i ok tka'yin txqantl xjal ite'taq toj plas, nti'taq kyaq'in. ⁴ Xi tq'ma'n kye: Ikyqex kyeji'y, ku kyxi'y aq'nil toj tqan wawala, ex kxel nchjo'n twi' kyk'u'ja toj tumil tz'aqle. ⁵ Ex b'e'x i xi' kyej xjal aq'nil.

Ante tajaw aq'untl xi' juntl majl, te tok niky'jin q'ij, ex te' tok oxo or te qale, ex i b'aj xi tchq'o'n txqantl aq'nil toj aq'untl. ⁶ Atzaj te' tok jwe' or te qale, xi' juntl majl toj plas. I knet junjuntl tu'n antza, nti' kyaq'in, ex xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n ite'y tzalun, a ma tz'ex q'ij, ex nti' ch'in ma chi aq'ni'n?

⁷ Me ankye' xjal xi kyq'ma'n: Qu'n mix a'l jun ma tzaj q'mante qaq'i'n.

Ex xi tq'ma'n ichin kye: Ku kyxi'y aq'nil toj wawala, ex k'a' txi nchjo'n twi' kyk'u'ja toj tumil tz'aqle.

⁸ Atzaj te' qok yupj, xi tq'ma'n tajaw aq'untl te nejinel kye aq'nil: Txkonqetzjiy aq'nil ja'lin, ex chjonxa twi' kyk'u'j. Antza xi xkyeye kyuk'a i pon qalexi, tu'n tpon b'aj kyuk'a i b'aj kanin qlixje.*

⁹ I b'aj tzaj laq'e aye, a o'kx jun or i aq'nin, ex teyile junjun xi ttzyu'n jun pwaq te twi' kyk'u'j, nyakutlaj otaq tz'ex kyq'ij tu'n kyaq'nin. ¹⁰ Tej kyb'aj pon chojb'aj kye', a b'e'x i b'aj okx aq'nin qlixje, kub' kyb'isin qa nimxixtaq ch'intl kypwaq tu'n ttzaj kytzyu'n, qu'n tu'n b'e'x i okx aq'nil liwey. ¹¹ Me atzaj te' tok kyka'yin kyinxljo tze'nqekul kye', aye' i ok aq'nil yaj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxol, ex xi kyganin te tajaw aq'untl. ¹² ¿Ti'n qu'n kyinx kye' xi b'aj ok aq'nil yaj twi' kyk'u'j s-ex tze'nkuljo qe, exsin b'e'x xqo ok qe' qlixje, ex ma tziky'x aq'untl ex tqan q'ij qu'n?

* **19:18** Ex. 20:13; Deu. 5:17 * **19:18** Ex. 20:14; Deu. 5:18 * **19:18** Ex. 20:15; Deu. 5:19 * **19:18** Ex. 20:16; Deu. 5:20 * **19:19** Ex. 20:12; Deu. 5:16 * **19:19** Lv. 19:18 * **19:28** Mt. 25:31; Lc. 22:30 * **19:29** Jwe' k'al, 100 n-ele * **19:30** Mt. 20:16; Lc. 13:30 * **20:8** Lv. 19:13; Deu. 24:15

¹³ Me ante tajaw aq'untl xi ttzaq'win: Ay, wuk'a, me nti' jun we' nya b'a'n ma kub' nb'inchi'n kyi'ja. Qu'n ma qo kyijku kyuk'iy, tu'n kyaq'ni'n wuk'iy tu'n jun tal pwaq jun q'ij. ¹⁴ Qala' kytzyu'nxji'y kypwaqa, ex kux chi ajxiy, qu'n waja tu'n kyok nchjo'nji'y aye' yaj xi ul aq'nil kyinxjo tze'nku kye'. ¹⁵ ¿Ma nti'tzin we' woklin ti'j npwaqa, tu'n tkub' nb'inchi'n noq alqe waji'y? ¿Mo qa nlo'chj kye' kyk'u'j, tu'n so'jq'i'n?

¹⁶ Ex xi tq'ma'n Jesús: Qu'n ikytzi'n, ayetzi'n nti' kyoklin kywutzxjal tzalu'n twutz tx'otx', kchi okil te tnejil. Ex ayetzi'n ite'k te tnejil ja'lin, kchi okil te tch'ib'il.*

Tej tyolin Jesús te tox majin ti'j tkyimlin

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Tej t-xi' Jesús toj tb'e tзма Jerusalén, o xi tk'le'n a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in qjunalxa, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¹⁸ Ikytzi'n tze'nku n-ok kyka'yi'n, ch'ix qjapin Jerusalén, a ja' ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kye' kynejil kypale Judiy exsin kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Kyq'ma'b'il qa ayi'n at npaja, noq tu'n nkub' b'yo'n. ¹⁹ Kchin kxel kyq'o'n toj kyq'ob'jo nya aj Judiy, tu'n wok xmayi'n kyu'n, tu'n wok kylank'i'n, ex kchin k'wel kyb'yo'n twutz cruz. Me toj toxin q'ij, kchin jawil anq'i'ntla.

Tej t-xi tqanin tnana Santyaw ex Juan jun b'a'n te Jesús

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj laq'e tnana Santyaw ex Juan, aye' tk'wal Zebedey, tk'atz Jesús junx kyuk'a tal, ex i kub' meje twutz, ex xi tqanin jun b'a'n kyi'j tal.

²¹ Xi tqanin Jesús te: ¿Ti'tzin tajach?

Ante qya xi ttzaq'win: Wajatl'a'y, tu'n kykub' tq'uqb'in wala toj Tkawb'ila toj tman q'ob'a ex juntl toj tñayaja kawil tuk'iy.

²² Me ante Jesús xi ttzaq'win: Mi n-el kyniky'a te' ntzaj kyqani'n we'y. ¿Ma akutzin tziky'x kye' kyu'n, tkyaqiljo jni' kky'elix wu'n?

Ex xi kyq'ma'n Santyaw tuk'ax Juan te: Ok kky'elix qe qu'n.

²³ Xi ttzaq'win Jesús kye: Twutzx te', akula tziky'x kye kyu'n tze'nku we' kky'elix wu'n, me atzin tu'n tkub' qe jun kye' toj nman q'ob'a ex juntl toj nñayaja kawil wuk'iy, nyaqin we' ti'j te'; qala' a nMa'n, qu'n o'kxte ojtzqilte ex b'ilte alqe kxele tq'o'ne.

²⁴ Atzaj te' qb'intiy, awo'y lajajtl t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x tzaj qq'oja kyi'jjo kab'el kyitz'in kyib'. ²⁵ Me o xi ttxko'n Jesús, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Ojtzqi'nl kye' kyu'n tze'n kytenxjal nya nimil; qu'n ayetzi'n tnejil kawil, qa ti'x jun ti', manyor tx'u'jqex tuk'a kykawb'il, qu'n nyakuj etzinqe kyu'n. ²⁶ Me atzin kyxola, nya iky te'. Qala' ankye te' taj tu'n tok te nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl.* ²⁷ Ex ankye taj tu'n tok te tnejil, il ti'j tu'n tok tze'nku jun aq'nil te jun majx kye txqantl.* ²⁸ Qu'n ikytzi'n tze'nku we', ayi'n, a Tk'wal Ichin, mi xin ul we' tu'n kyajb'inxjal we'y; qala' ayin we' tu'n wajb'i'n kye txqantl, ex tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila te kyxel, tu'n kyklet te jun majx.*

Tej kyq'anit kab'e mox tu'n Jesús

(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Atzaj te' kyja'taq qetza tuk'a Jesús toj tnam Jericó, nimku xjal ok lipe qi'ja. ³⁰ Ex attaq kab'e mox q'uqleqetaq tzi b'e. Tej kyb'inte tiky' Jesús antza, i jaw xch'in: Tata, ay tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja qi'ja, chi chi'.

³¹ Me b'e'x i ok i'lin kyu'n jni' xjal, tu'n nchi xch'in. Me ayetzin kye' mox, noqx kyja i jawe xch'in kujxix: Tata, ay tyajil qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja qi'ja.

³² B'e'x kub' we' Jesús, i tzaj ttxko'n mox, ex xi tqanin kye: ¿Ti'n kyaja tu'n tok nb'inchi'n kyi'ja?

³³ Tzaj kytzaq'win mox te: Ay, Tata, qaja tu'n kyka'yi'n qwutza, chi chi'.

³⁴ B'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j Jesús kyi'j, ex ok tmiko'n kywutz. Ex texjo paq, tjqet kyej mox kywutz, ex b'e'x i ok lipe ti'j Jesús.

21

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Tej qkani'n tuk'a Jesús nqayin tk'atz Jerusalén, o po'n ttxa'n jun kojb'il Betfagé tb'i, nqayin t-xe wutz Olivos. Xi tchq'o'n Jesús kab'e qxola, ² ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tojjo tal kojb'il jlajxi. Antza kjetila jun tal bur kyu'n, k'lo'n tuk'a tal tal. jKypjumila, exsin kyintza tzalu'n! ³ Ex qa at jun saj qaninte jun ti' kye'y: At tajb'in te qAjaw, me ja'linx tzul qu'n, chichkuj'i'y.

* 20:16 Mt. 19:30; Mr. 10:31; Lc. 13:30

* 20:26 Lc. 22:25-26

* 20:27 Mt. 23:11; Mr. 9:35; Lc. 22:26

* 20:28

⁴ B'ajjo ikyjo, qu'n iltaq ti'j tu'n tjapin yol kyij ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

⁵ Kyq'manxa kye xjal toj tnam Sion:

Kyka'yinxji'y Nmaq kyKawila tzul;
mutxin tten,
ex q'uqleqx tib'aj jun tal bur,
k'le'n tal tal.*

⁶ Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in kub' kyb'inchin tze'nku xi tq'ma'n Jesús kye. ⁷ Tzaj ky'i'n bur tuk'axjo tal tal, b'aj jax kyq'o'n kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesús tib'aj. ⁸ Ex b'aj kub' kyliky'in xjal kytxo'w toj tb'e, ex txqantl tzaj toqinte t-xaq tze, a palma tb'i, ex b'aj kub' kyliky'in toj tb'e tu'n kytzalb'bil. ⁹ Ex ayetzi'n jni' xjal nejninqetaq exqetzi'n lipcheqetaq ti'j, i ok ten xch'il:

Nimxit tb'iy, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David.
Ky'iwlinxita a ay ma tzula toj tb'i tAjaw Tkyaqil.

Nimxijtjo toklin tb'iy toj tnajb'ila.*

¹⁰ Atzaj te' tokx Jesús toj Jerusalén, b'e'x i b'aj jaw najxjal, ex nimx q'mante: ¿Ankye te' xjal lo?

¹¹ Me xi kytzaq'win txqantl: Antej yolil Tyol Dios, a Jesús aj Nazaret, toj tx'otx' te Galiley.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios
(Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹² Tb'ajlinxi' ikyjo, okx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex i b'ajetz tlajo'n kykyaqiljo jni'qe nchi b'aj k'ayintaq exqetzi'n nchi b'aj loq'intaq antza. Ex i b'aj jaw tpich'kin jni' kymexjo jni'qe nchi b'aj tx'exb'intaq kypwaqxjal, ex kyk'ayb'iljo jni'qe nchi b'aj k'ayintaq palom.

¹³ Ex xi tq'ma'n kye: Tz'ib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios: Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios,* me ayetzin kye' ma tz'ok kyq'o'n te kyja ileq'ch.*

¹⁴ Ex tojxjo tnejil ja te na'b'l Dios, i b'aj tzaj laq'e junjun mox ex kox tk'atz Jesús, ex b'e'x i b'aj kub' tq'anin.

¹⁵ Me tej tok kyka'yi'n nejinel kyxol pale, exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a jni' nimku techil tipin Jesús otaq b'ant, ex te' tok kyb'i'n jni'qe k'wal nchi xch'in toj tnejil ja te na'b'l Dios: Nimxit tb'iy, ay Tyajil qtzan nmaq kawil David, b'e'x tzaj kyq'oj, ¹⁶ ex xi kyq'ma'n te Jesús: ¿Ma tzuntzin tb'i'njiy nkyq'ma'n ma' k'wal ti'ja? chi chi'.

Xi ttzaq'win Jesús: Tzuntzin. ¿Ma na'mxsin tkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, a ntq'ma'n ti'jjo lo kyjalu'n:

Ma tzaj tq'ma'n, tu'n tjaw nimsin tb'iy,
tu'n kyb'itjzo tal k'wal,

majxpe kyu'n tzma qe nchi mi'xin?*

¹⁷ Ex b'e'x ex Jesús, i b'aj kyij ttzaqpi'n, ex xi' toj koj b'bil Betania, ja' iky'xi qniky'in tu'n.

Tej ttzqij tqan iw tu'n Tyol Jesús
(Mr. 11:12-14, 20-26)

¹⁸ Toj juntl qlixje, kyja'taq qxi'y Jerusalén, tzaj wa'yaj ti'j Jesús. ¹⁹ Ok tka'yin jun tqan iw ttzi b'e, ex b'e'x xi' t-xe tqan. Me nti'x jun twutzjo tze knet tu'n, noq txqan t-xaq. Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n te tqan iw: Mixla jtojx tu'n tel twutza te kylo'xjal.

Ex antej tqan iw jun paqx jaw tzqij.

²⁰ Atzaj te' tok qka'yi'n noq tzqijl tej tze, xi qqani'n te Jesús: ¿Tze'ntzin tten te' tze jun paqx xjaw tzqij? qo chiji'y.

²¹ Tzaj ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, noqit at-xix kynimb'ila, ex noqit mi njawje kyk'u'ja, nya noq o'kxjo lu'n aku b'ant kyu'n, tze'nku xb'ant wu'n ti'jjo tqan iw, qala' noqit txi kyq'ma'n te wutz lu'n: Ku tela tzalu'n, ex ku txi'y toj ttuxuyil a', ex akula tziky'*. ²² Qu'n tkyaqiljo kxel kyqanin toj na'j Dios tuk'a kynimb'ila, ok ktzajil q'o'n.

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús
(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

²³ Tej tokx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, i pon laq'e kynejil pale exqetzi'n kynejinel kyxolxjal aj Judiy, a tzmataq nxnaq'tzintaq. Xi kyqanin te: ¿Ti'n tokiy tu'n tb'inchinjiy jni' lo, a nkub' tb'inchi'n? ¿Ex ankye saj q'o'nte tokli'n? chi chi'.

²⁴ Xi ttzaq'win Jesús: Ex ikyx wej'y, kxel nqani'n jun nxjelb'itza kye'y. ²⁵ ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?

* 21:5 Zac. 9:9 * 21:9 Sal. 118:25-26 * 21:13 Is. 56:7 * 21:13 Jer. 7:11 * 21:16 Sal. 8:2 * 21:21 Mt. 17:20; 1Co. 13:2

B'e'x i b'aj jaw yolin kyxolx, ex kyq'ma: Qa ma txi qq'ma'n a Dios, b'e'x ktzajil tq'ma'n qe, ζTin qu'n mi nxi kynimintza? chila'. ²⁶ Ex qa ma txi qq'ma'n qa xjal, at qxob'il. ζMa nyatzin kykyaqil xjaltz q'mante qa a Juan jun yolil Tyol Dios?

²⁷ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n: Mi b'i'n qe qu'n, chi chi'.

I xi ttzaq'win Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchin'n tkyaqiljo lo.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo kab'e k'walb'aj

²⁸ Xi tq'ma'n Jesús: ζTze'ntzin ch'in kye' toj kywutz?

Attaq jun ichin attaq kab'e tk'wal. Xi tq'ma'n te jun: Nk'wal, ma' txi'y aq'n'il ja'lin toj tqan uvch. ²⁹ Me mina, chi k'wal. Me jun paqx tja tmeltz'in t'nab'l, ex b'e'x xi'l aq'n'il.

³⁰ Atzaj te' t-xi' lol te' juntl, ex ikyx xi tq'ma'n te: Kutzin tata. K'a' chi'n chinaj te', exsin mix xa'yiltz.

³¹ ζAnkye' kub' nimir te' tajtaq manb'aj kyxoljo kab'e k'wal lo?

Xi kyq'ma'n: A tnejil, chi chi'.

Xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ayepé kye' peyiltaq pwaq, aye' i'jlin kyu'n'xjal, exqetzi'n aj ky'a'jilqetaq kchi okix toj Tkawb'il Dios toj kya'j, tu'n kynimb'il. ζYajtzin kyetza? ³² Qu'n tej tul Juan, a Jawsil A, q'malte tumil kye'y tze'n tu'n kyb'eti'y tz'agle, me mix xi kynimi'n. Me ayetzin kye', aye peyil pwaq exqetzi'n aj ky'a'jil ma txi kynimin. Me qalatzin kye', nixpela tu'n ma kyli'y tkyaqiljo lo, me mi s-ajtz ko'pjx kyanmi'n tu'n txi kynimi'n.*

Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil tx'otx'

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ Ex xi tq'ma'n Jesús: Kyb'inkuji'y juntl techil lo: Attaq jun tajaw tx'otx' ok tawin tqan uv. Ok tq'o'n jun ch'laj ti'jile, kub' tb'inchin jun b'inchb'il ta'l uv, ex jaw twa'b'in jun xkyaq'te te tzajb'ilte.* I kyij b'ant kyuk'a jte'b'in aq'n'il tu'n kymanin ti'j, exsin xi'tz toj jun tb'e najchaq wen.

³⁴ Me atzaj te' tpon tq'ijil, ja' tu'n tok chmete twutz awal, i xi tchq'o'n junjun taq'n'il qanil te' manb'il ttx'otx'.

³⁵ Me ayetzi'n manil tx'otx' i ok lipin kyi'jjo taq'n'il tajaw tx'otx'. Jun te' noq b'aj kylank'in, jun te' b'e'x kyim, ex jun te' noqx techx ky'ixb'e tu'n ab'j. ³⁶ Tu'n ikyo, b'e'x i xi tchq'o'n txqantl taq'n'il tze'nku te tnejil. Me ikyx b'ajjo kyi'j, tze'nku b'aj kyi'jjo tnejil kyu'n manil tx'otx'. ³⁷ Me kub' tb'isin tajaw tx'otx' tu'n t-xi tchq'o'n a tk'walkuxix, qu'n kub' t-ximin, nyapela k'wel kynimin nk'walach.

³⁸ Me atzaj te' t-xi kyka'yi'n manil tx'otx', te' ttzaj k'walb'aj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxolile: Ate lu'n kyjel te tajaw tx'otx'. Qala' qb'yonku, tu'ntzin qkyij te tajaw, chi chi'.

³⁹ B'e'x tzaj kytzyu'n, ex kyli'n tzmata ttxa'n tx'otx' tu'n tkub' kyb'yo'n.

⁴⁰ Tu'ntzintzjo, xi tqanin Jesús kye: ζYajtzila'? Aj tuljo tajaw tx'otx', ζTi'tzila kb'ajil kyi'jjo manil tx'otx'?

⁴¹ Ex xi kytzaq'win: B'alaqa kchi k'wel tb'yo'n te jun majx. Ex b'alaqa kxel tq'o'n ttx'otx' te kymajin txqantl taq'n'il, aye' chi chojil manb'il tx'otx' tojix tq'ijil.

⁴² Ex xi ttzaq'win Jesús kye: ζMa na'mtzin tkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, ja' ntq'ma'ne kyjalu'n:

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja, a nyakuj nti'taq tajb'in, me axixpente ab'jjo ma tz'okin te tq'uqil t'kyin ja, a nimxix toklin.

Atzi'n tb'anilxjo ma tzaj tq'o'n tAjaw Tkyaqil qe,

ex ma qo jaw ka'ylajx ti'j?*

⁴³ Tu'npetzi'n kxel nq'ma'n kye'y, k-elil q'i'n Tkawb'il Dios kye'y, ex kxel tq'o'n kyexjal, aye' k'wel kyyek'i'n ti'j Tkawb'il Dios toj kychwinqil.

⁴⁴ Ex atzin ab'j jun techil wi'ja. Ankye te' k'wel t-xo'n tib' tib'ajjo ab'j, tu'n tyuch'j tu'n; axte k'wel tyuch'in tib' tib'aj. Ex qa a ab'j xkub' tz'aq tib'aj jun a'la te kawb'il kujxix, b'e'x k'wel quqix te jun majx.*

⁴⁵ Me atzaj te' kyb'inte kynejil pale exqetzi'n Parisey, jni' techil b'aj kub' tq'o'n Jesús, ex qa kyi'jxtaq nyoline, ⁴⁶ oktaq kytzyu'n toj kywutz. Me b'e'x i tzaj xob' kyexjal, qu'n tu'n otaq tz'el kyniky'xjal te qa a Jesús jun yolil Tyol Dios.

* 21:32 Lc. 3:12; 7:29-30 * 21:33 Is. 5:1-2 * 21:42 Sal. 118:22-23 * 21:44 Lc. 20:18; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 44.

22

Jun techil ti'j jun wa'n tb'anilx te mejeb'lin
(Lc. 14:15-24)

¹ Ok tenl Jesús yolil juntl majl tuk'a techil, ex xi tq'ma'n: ² Atzin Tkawb'il Dios toj kya'j, ikytzi'n tze'nku jun nmaq kawil kub' tiky'sin jun nintz q'ij, tej tmeje tk'wal. ³ I xi tsma'n taq'nil txkolkye txqan txokenj. Me ayetzin kye' xjal lu'n, mix i tzaje.

⁴ I xi tsma'n txqantl taq'nil, ex xi tq'ma'n kye: Kyq'manxa kye' txokenj, tu'n kytzaj ja'linxix, qu'n ma b'ant te wab'j: Ma chi kub' nb'yo'n nwakixa, ex aye' wali'n tb'anilqex. Ex jotx noqx tkub' tkyaqil. Kux chi tzaja toj mejeb'lin, chichkuji'y. ⁵ Me ayetzin kye' txokenj, mix xi kytziyine tu'n kyxi' toj mejeb'lin. Jun te' b'e'x xi' lol ttx'otx'; juntl b'e'x xi' lol tk'a'xjil. ⁶ Ayetzi'n txqantl i b'aj ok ten b'yol kye taq'nil nmaq kawil, ex majxpe i kub' kyb'yo'n.

⁷ Me b'e'x tzajx tq'oj nmaq kawil, ex b'e'x b'aj xi tchq'o'n xo'l q'aq' b'yol kye' b'iyil, ex majx ok q'o'n tq'aq'iljo kytanim.

⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n kye taq'nil: Tkyaqilx noq tkub'l. Me ayetzin kye' txokenj kyky'e' tu'n kytzaj. ⁹ Ku kyxi' toj xky'ich b'e, ex kyojile' jni' nim b'e toj tnam, ex kytxkonqetza a'lchaqx kye xjalz ja'lin, tu'n kytzaj toj mejeb'lin.

¹⁰ B'e'xsin i b'aj xi' aq'niltz chmol kye' jni' xjal kyojile jni' nim b'e, tze'nchaqextz, exla qa wen, mo minaj, tzmaxitzin noj te' ma tij ja kyu'n xjal.

¹¹ Me atzaj te' tokx te nmaq kawil ka'yil kye txokenj, ok kyim ti'j jun ichin, a tokxtaq, nti'taq t-xb'alin ite'k tze'nku toj jun mejeb'lin, tze'ngeku kye' txqantl. ¹² Ex xi tq'ma'n te: Wuk'a, ¿Tze'n tten s-oktza tzalu'n, kyuk'a t-xb'alin ikyjo? chi'. Me ante xjal mix xa'ye yekche, noq tu'n t-xob'il te nmaq kawil.

¹³ B'e'x xi tq'ma'n kawil kye aq'nil nchi b'aj b'inchintaq me'x te wab'l: Kyk'lonqekuy tqan ex tq'ob', ex kyq'omixa tзма toj qxopin pe'n, a ja' okx k-oq'ile, ex kchi ju'ch'ile tste tu'n nim kyixk'oj.*

¹⁴ Qu'n nimxte txokenj tojjo kolb'il, me noqx jte'b'in kjawil sk'et, chi Jesús.

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il
(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Ayetzi'n Parisey i jaw yolin kyxolx tze'nxtaq jun tumil tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til. ¹⁶ Tu'npetzi'n, xi kychq'o'n junjun kyuk'a, junx kyuk'a junjun xjal, aye' lipcheqektaq ti'j Herodes, exsin xi kyq'mantz te Jesús: Ay, xnaq'tzil, noq sami'y, b'i'n qe qu'n, qa nyolin te twutzix, ex nxnaq'tzi'n noq ti'jjo tb'eyil chwinqil tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex nya noq lipcheka ti'jjo nkyq'manxjal, ex mi nchi kub' tniminjiy aye nim kyoklin, qu'n toj twutza, junx kyoklinxjal kykyaqil. ¹⁷ Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin ch'in te toj twutz? ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil te Rom, mo minaj? Xi kyqanin ikyjo jun xi kyky'e'taq Parisey tu'n t-xi chjet k'ayb'il, me ayetzi'n kyuk'a Herodes, kyajtaq. Ikytzi'n, iltaq ti'j tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kywutzjo jun ch'uq xjal lo.

¹⁸ Ex b'e'x el te Jesús tniky' ti'jjo kyb'is, qa nya b'a'ntaq. Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n kyjalu'n: ¡Xmiletz! N-el we niky'a te kyaja. Kyaja tu'n nkub' tz'aga ti'jjo nxnaq'tzb'ila. ¹⁹ Kyyek'intzin jun pwaq we'y, a n-ajb'in te chojb'il k'ayb'il te kawil te Rom.

Ex tzaj kyin jun pwaq.

²⁰ Atzaj te' tok tka'yin Jesús, xi tqanin kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i tz'ib'ink twutz?

²¹ Xi kytz'aqwinxjal: Te nmaq kawil te Rom, chi chi'.

Ex xi tq'ma'n Jesús kye: Tu'npetzi'n, kyq'o'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxji'y a te Dios ntqanin.

²² Tej kyb'inte ikyjo, noq i b'aj jaw ka'yilaj, ex b'e'x kyij kytzaqpi'n.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n qjatz anq'intl juntl majl
(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

²³ Tojxjo q'ij anetzi'n, at junjun Sadusey ul kanin tk'atz Jesús tuk'a jun kyxjelb'itz. Toj kywutz nlay chi jatz anq'intl juntl majl kyimmin.* Tu'npetzi'n, xi kyqanin te Jesús: ²⁴ Kyij tyolin Moisés, qa ma kyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal xkyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'a titz'in mo tuk'a ttziky qtzan tchmil, tu'ntzin aj tuljo tnejil kyal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke.*

²⁵ Qu'n ikytzin qeji'y qxol, attaq wuq ichin kyitz'imile kyib'. Atzi'n kytziky knet t-xu'jil, me nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Atzin t-xu'jil kyij, b'e'x jaw meje tuk'a titz'in. ²⁶ Me ikyxl b'ajjo tuk'a tkab'; nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ikyxlijo tuk'a toxin. Kywuqilx i ok meje tuk'a, me nti' jun kyk'wal kyij, te' kykyim. ²⁷ Ex b'e'x kyimljo qya.

* 22:13 Mt. 8:12; 25:30 * 22:23 Kyb'l. 23:8 * 22:24 Deu. 25:5-6

²⁸ Me atzin ja'lin, ¿Tze'ntzila tte'n tu'n kyjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

²⁹ Xi tzaq'win Jesús kye: Najninx ite' kye'. ¿Na'mxsin tel kyniky'a te Tyol Dios, ex te jni' tipin? ³⁰ Ajtzin kyb'aj jaw itz'je juntl majljo kyimnin, mikyxil te' chwinqil tze'nku lu'n. Ayetzi'n ichin exqetzi'n qya mina chi b'aj jaw meje juntl majl. Iky kchi b'aj okile' tze'nqeku' angel toj kya'j. ³¹ Me ti'tzi'n tu'n kyjatz anq'intl kyimnin, ¿Ma na'mtzin tkux kyu'ji'n, a aku Dios q'mante kyjalu'n: ³² Ayin weji'y tDios Abraham, te Isaac ex te Jacob?*

Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'y. Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz' qe kykyaqilx.

³³ Atzaj te' kyb'inte xjaljo ikyjo, kykyaqilx i b'aj jaw ka'yajl ti'jjo t-xnaq'tzb'il.

Alkye kawb'il nimxix toklin kyxoljo txqantl

(Mr: 12:28-34)

³⁴ Atzaj te' tok kyb'i'n Parisey, qa otaq kub' kyij Sadusey tu'n Jesús, jaw kychmo'n kyib'. ³⁵ Me attaq jun kyxol xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tajtaq tu'n tkub' tz'aq toj til tu'n. Xi tqanin te: ³⁶ Xnaq'tzil, ¿Ankye' tkawb'il Dios nimxixtl toklin txoljo txqantl?*

³⁷ Xi tzaq'win Jesús: An tnejljo lu'n: K'u'jlinkxixa Dios tuk'a tkyaqil tanmi'n, ex tuk'a tkyaqil tk'u'ja, ex tuk'a tkyaqil tna'b'la.* ³⁸ Atzin tnejil kawb'iljo ex nimxix toklin. ³⁹ Ex atzin tkab' ch'ime ikyxjo tze'nku tnejil, tu'n tok tk'u'jlin t-xjalila, tze'nkux n-ok tk'u'jlin tib'a.* ⁴⁰ Ayetzin kab'e kawb'iljo lo, ayetzi'n tq'uqil tkyaqil t-xilin kawb'il ex jni' t-xilin kyxnaq'tzb'il yolil Tyol Dios ojtxe.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey

(Mr: 12:35-37; Lc: 20:41-44)

⁴¹ Ch'uqleqextaq Parisey, ⁴² xi tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin ch'in kye nkyximi'n ti'jjo Crist, a Kolil? ¿Ja'tzila tzajnin tyajil?

Tyajil David, chi chi'.

⁴³ Tu'npetzi'n, xi tzaq'win Jesús: A qa ikyjo, ¿Tze'ntzin tten te Davidtz, tu'n tipin Xewb'aj Xjan, ok tq'o'n te tAjaw, exsi'n na'mtaq tul itz'je Crist, a Tajaw Tkyakil? Qu'n ikytzin tq'ma Davidjo:

⁴⁴ Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa: Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy, ex k'wel kyijjo tajq'oja wu'n.*

⁴⁵ Twutzx te' qa a Crist tyajil David. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolín te David ti'j Crist, a na'mtaq tiz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

⁴⁶ Ex mix a'l jun b'ant tzaq'win te' yol lo. Atxixsi'n, mix a'l juntl ul toj tk'u'j tu'n tokx tlimo'n tib' qanil juntl ti'.

23

Tej tyolin Jesús kyij Parisey ex xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il

(Mr: 12:38-40; Lc: 11:37-54; 20:45-47)

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok ten Jesús yolil kyuk'axjal ex quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in. Chi' kyjalu'n: ² Ayetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey n-ok kyq'o'n kyib', tu'n tel pjet, ex tu'n kyxnaq'tzin ti'j tkawb'il Moisés. ³ Tu'npetzi'n, kyniminqekuy, ex kyb'inchinkuy tkyaqiljo ktzajil kyq'ma'n kye'y. Me mi kub' kyb'inchinji'y a nb'ant kyu'n, qu'n xmiletz'qe; nkyq'ma'n tumil tze'n tu'n toke, me junxil nkub' kyb'inchin. ⁴ Ax txqan nuk'b'il nb'aj xi kyq'o'n, manyor kujqex wen, ikytzi'n tze'n junjun tij iqtz, a mix a'l aku ky'isje tu'n.

Noq ite'k q'malte kyexjal, tu'n tjaw kyiqin, me ayetzin kyetz noqittzin aku jaw kyonin ch'in, i'chaqpetla noq jun twi' kyq'ob' xi aq'le ti'j. ⁵ Tkyaqilxjo jni' nb'ant kyu'n, noq tu'n kyjawku iqin kyu'nxjal. Ex kyajixix tz'ok kyq'o'n ti'j kyq'ob' junjun tnej Tyol Dios tz'ib'ink twutz tz'u'n ma nmaq twutz,* me noq tu'n kynimsin kyib' kywutzxjal. Ex nb'aj ok kyq'o'n kyxb'alin manyor xqerx wen,* noq tu'n kyokku ka'yin kyu'nxjal.* ⁶ Ex kyaj tu'n kyok qe kyij' tnejil mex te wab'l toj kyjaxjal ex kyoy mu'x ja te na'b'l Dios. ⁷ Ex kyaj tu'n tkub' kymutxb'inxjal kywi' kywutz, aj kyok q'olb'in noq ja' toj b'e, ex tu'n kyok q'olb'in te xnaq'tzil.

⁸ Me metzin kye', mi chi tili'n tu'n tok q'o'n kyb'iy te xnaq'tzil kyu'nxjal te kynimsb'il kyib'a. Qu'n junx kyokdi'n, qu'n junch'in kyMa'n, ex junxch'in Xnaq'tzil kye'y, a ayi'n, a

* 22:32 Ex. 3:6 * 22:36 Lc. 10:25-28 * 22:37 Deu. 6:5 * 22:39 Lv. 19:18 * 22:44 Sal. 110:1 * 23:5 Deu. 6:8 * 23:5 Num. 15:38 * 23:5 Mt. 6:1

Crist. ⁹ Ex mi tz'ok kyq'o'n toklin jun a'la te manb'aj tzalu'n twutz tx'otx', qu'n o'kx te Manb'ajjo junch'in at toj kya'j. ¹⁰ Ex mi chi tili'n tu'n tok q'o'n kyokli'n te nejinel, qu'n ayin we' Crist, nejinel kywutza. ¹¹ Ex ankye te' nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl. ¹² Qu'n ankye te' kjawil tnimsin tib', k'wel mutxsin te' tu'n Dios kywutzxjal. Me ante' k'wel mutxsin tib', po'n q'ij ja' kjawile nimsin te' tu'n Dios.*

¹³ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n n-ok kyjpunji'y kynab'l'e yoj xjal, tu'n mi chi okxa tojjo Tkawb'il Dios toj kya'j, ex ayeku kye' mi chi okxa. Ex mi nkytziyi'n tu'n kyokxjo aye' kyaj tu'n kyokx.

¹⁴ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n n-el kyinji'y kyja tal qya, a o kyim kychmil, ex noq tu'n kyjaw niminkuy kyu'nxjal, nchi na'nnaja Dios kyij' nimxix tqan, tu'n tmojin ex tu'n tkolin kyij', ex otaq tz'el kyin' tal kyja. Tu'n ikyojo nimxix tkawb'il Dios k'wel kyib'aja kujxix wen.*

¹⁵ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n nchi b'aj b'etji'y tkyaqil twutz tx'otx' xmxoil kyexjal tu'n kynimin kyuk'iy ti'jjo kynimb'ila. Ex ajtzin tkub' jun xjal kyu'n, ma txi kyq'o'n toj il, tu'n t-xi' toj q'aq' te jun majx tze'nku kye'.

¹⁶ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xkol mox'. Qu'n nkyq'ma'n qa at jun xjal xkub' tq'ma'n jun tyol, exsin ma kub' tq'ma'n tb'i tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, nyaxix il ti'j tu'n tjapin b'aj tyol tze'nkux tq'ma. Me qa ma kub' tq'ma'n jun tyol, exsin xkub' tq'ma'n tb'i q'anpwaq toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, ilxixpen te' ti'j tu'n tjapin b'aj, chi chiji'y. ¹⁷ iNti' kynab'la, ex moxqi'y! iAnkye' nimxixtl toklin? iApela q'anpwaq, mo qa a tnejil ja te na'b'l Dios, a s-ok q'onte toklin pwaq te xjanxix toj taq'in Dios? ¹⁸ Ex nkyq'ma'n, qa ma kub' tq'ma'n jun tyol, exsin ma kub' tq'ma'n tb'i t-altar Dios toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j, nyaxix il ti'j tu'n tjapin tyol. Me qa at jun kub' tq'ma'n jun tyol, exsin xkub' tq'ma'n tb'i oyaj, a tkub' tib'aj t-altar Dios ti'j, axixpente yojlo, il ti'j tu'n tjapin, chi chiji'y. ¹⁹ iNti' kynab'la, ex moxqi'y! iAnkye' nimxixtl toklin? iMa apela oyaj, mo qa a t-altar Dios, a s-ok q'onte oyaj te xjanxix twutz? Kxel nq'ma'n qa junx kyoklin kykab'il. ²⁰ Qu'n alkye ma kub' tq'ma'n tb'i t-altar Dios toj tnejil ja te na'b'l Dios ti'j tyol, nya noq ti'j tb'i t-altar ma kub'e tq'ma'ne tyol, qala' majx ti'j tkyaqiljo tkub' tib'aj. ²¹ Ex ankye' k'wel tq'ma'n tb'i tnejil ja te na'b'l Dios ti'j tyol, nya noq ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios ma kub'e tq'ma'ne, qala' majx ti'j Dios, a najle toj. ²² Ex alkye ma kub' tq'ma'n jun tyol ti'j kya'j, nya noq ti'j kya'j ma kub'e tq'ma'ne, qala' majx ti'j tkyaqil tq'uqb'il Dios, ex ti'jku Dios, a q'uqle toj.*

²³ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n nxi kyq'o'n twutz tlajajin tnej menta, anis, ex kominis, tze'nku' ntuq'ma'n toj ojtxe kawb'il.* Me mi n-ok kyb'inji'y xnaq'tzb'il, a nimxixtl toklin toj kawb'il: A tu'n kynaja'n tz'aqle, ex tu'n tten tq'aq'b'il kyk'u'ja kyij' txqantl, ex tu'n tten kynimb'ila ti'j Dios. Atzin tu'n tkub' kyb'inchinji'y, ex tu'n mi kyij kytzaqpinji'y txqantl. ²⁴ Ayi'y xkol mox', qu'n ikytzin nb'antjo kyu'n tze'nku tu'n tel xk'amt jun tal netz' us toj k'wab'j, me mi nkyna'n aj t-xi kyk'ulpinji'y jun ma tij chej. Qu'n kyaja tu'n tjapi'n tal netz' t'nuk'b'il kawb'il kyu'n, me atzin a nimxixtl toklin toj kawb'il, mi nkub' kyb'inchin'.

²⁵ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n ikyqetzi'n tze'nku jun tk'wel k'wab'j ex jun laq, a cheb'e txjo'n ti'j, me atzin tojxi, manyor tz'il: Nojinin tuk'a jni' kyelaq'a ex tuk'a jni' kyachb'ila. ²⁶ Ayi'y Parisey moxqi'y, kytjxonktzi'i' tojxi tk'wel k'wab'j nej ex tojxi laq. Qu'n ikytzin kyjela saqixjo ti'jxi.

²⁷ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n ikyqetzi'n tze'nku jun tja kyimnin tb'anilx tka'yajtzo ti'jxi, me atzi'n tojxi nojinin tuk'a tb'aqil kyimnin ex manyor tzu'jx. ²⁸ Ikyqetzi'n, qu'n tb'anilx nb'ant kyu'n kywutzxjal, me toj kyanmi'n, nojinin ta'ye tuk'a ttz'ilil ex tkyaqil wiq il.

²⁹ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xmiletz'. Qu'n cheb'e njaw kyb'inchin' kyja qntzan yolil Tyol Dios, aye' i k'monte Tyol ojtxe, ex nb'aj kub' kytzolil'n t-xmakil k'ul ti'jile kyjulil qntzan wen xjal. ³⁰ Ex nkyq'ma'n: Noqit otaq go itz'je tojjo kyq'ijil qntzan qchman ojtxe, nyajingotla xqo mojin tu'n kyb'yetjo yolil Tyol Dios. ³¹ Antza aku tz'ele ktyan a kye qa antza tzajinin kyyajila kyijjo aye' xi kub' b'yonkye yolil Tyol Dios ojtxe, qu'n ayexa nchi q'mante. ³² Ex qa kykye'y tu'n kyok lipe'y wi'ja, in tjapin b'aj kyu'n, tze'nkuxjo kyij yek'in kye'y kyu'n qntzan kychma'n ojtxe, aye b'yol xjal. Me b'i'nku kyu'n qa japin jun q'ij, tu'n tul kawb'il kyib'aja kujxix wen ti'j tkyaqiljo lo.

³³ iMa' kan, ex ma' tyajil q'antinqi'y!* iTze'ntzin tten tu'n kyel oqa twutzjo kawb'il tzul, a q'aq', a tzunx njulinx wen? ³⁴ Tu'npetzi'n, kchi tzajil nsma'n we' yolil Tyol Dios, exqetzi'n aj nab'l, ex xnaq'tzil. Me kchi k'wel kyb'yo'n junjun, ex kchi jawil kypejk'in junjuntl twutz

* 23:12 Lc. 14:11; 18:14 * 23:14 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qManja'ta'ye v. 14. * 23:22 Is. 66:1; Mt. 5:34 * 23:23 Lv. 27:30 * 23:33 Mt. 3:7; Lc. 3:7

cruz tu'n kykyim, ex kchi b'ajil kyb'yo'n junjuntl toj ja te na'b'l Dios, exsin kchi okil te'n lajolkye tojile junjun tnam. ³⁵ Me ktzajil tkawb'il Dios kyib'aja kujxix wen, noq tu'n tpaj kyck'y'e'ljo qtzan xjal tz'aqleqe, aye' i kub' b'yo'n atxix ti'j Abel, a tz'aqle,* ex Zakariy, a tk'wal Berequías, a kub' kyb'yo'n, ayi'y Judiy, tojx tnejil ja te na'b'l Dios ex twutz t-altar qMan.* ³⁶ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, noq tu'n tpaj tkyaqiljo lo, k'wel tz'aq tkawb'il Dios kujxix wen kyib'ajjo xjal ja'lin.

Tej tjaw oq' Jesús ti'j Jerusalén
(Lc. 13:34-35)

³⁷ Ex chi Jesúsjo kyjalu'n kye' xjal te Jerusalén: ¡Ay! Jerusalén, Jerusalén, ay b'iyl kyi'j yolil Tyol Dios, ex nchi ok kyxo'nji'y tsan qMan tuk'a ab'j; jte'lixla majxla x'in b'aj lab'ti'y kyi'ja, tu'n kytzaj laq'e'y nk'atza, tze'nku jun ttxu eky' nchi kub' tpaqin tal tal tjaq' t-xiky', me mi kxytziziyi ikyjo. ³⁸ Kyka'yinktzinji'y kynajb'ila kyjel naj te jun majx.

³⁹ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, texjo q'ij ja'lin, mixla chin kyla'b'ilha jun majla, qa nya ajxi tpon tq'ijil aj kyq'manti'y: Ky'iwlxix te', a tzul toj tb'i q'ajaw.*

24

Tej tyolin Jesús ti'j aj tjapin b'aj tkyaqil
(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Tej tetz Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, kyja'taq t-xi', b'e'x o tzaj laq'e'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in tk'atz, ex xi qq'ma'n te: Kanqex kyeji'y junjun tij ja te na'b'l Dios, tb'anilqex wen, qo chiji'y.

² Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y: Tb'anilqex kye junjun tij ja nchi ok kyka'yi'n, me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa tkyaqilx kchi k'wel yuch'j, ex nti'x jun ab'j kyjel tib'aj juntl, aj tpon tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti'chaq kb'ajil, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil
(Mr. 13:3-23; Lc. 17:22-24; 21:7-24)

³ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x o xi'y tzma twi' wutz Olivos. Tej tkub' qe Jesús, b'e'x o xi laq'e'y tk'atz qjunalxa, ex xi qqani'n te: Q'ajaw, q'mantza qe'y. ¿Jtojtzila b'a'n tb'ajjo ikyjo? ¿Ex ti'tzila techil kqla'b'ila, aj ch'ixtaq tula, ex a ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx'?

⁴ Tzaj tq'ma'n Jesús: Kyka'yink kyib'a, tu'n mix a'l jun kub' sb'un kye'y. ⁵ Qu'n ma nintz te tzul ti'j nb'i'y, ex ok kyq'ma'b'il: Ayi'n we' Crist, chichkula'. Ex ma nintz xjal k'wel kysb'u'n, tu'n kyxi lipe kyi'j. ⁶ Aj tok kyb'i'n tqanil q'oj ex aj kyb'aj ok q'oj kyojile junjuntl tnam najchaq, mi chi tzaj xob'a, qu'n ikytzin ilx ti'j tu'n tb'ajjo ikyjo. Me na'mtaq'x tpon q'ij tu'n tjapin b'aj tkyaqil. ⁷ Qu'n il ti'j tu'n tok q'oj kyxolile junjun ch'uq xjal, ex kyojile junjun ma tij tnam. Ex wa'yaj tzul, ex jni' yab'il ex kyaq'najab' noq ja'chaqku. ⁸ Me tkyaqiljo kb'ajil ikyjo, ikytzi'n tze'nku tnejil tchyo'n tk'u'j jun qya tuk'a tal.

⁹ Qu'n ex kchi xel q'o'n toj kyq'ob' kawil, tu'n kyb'aj jub'chi'n kyu'n, ex okpe kchi k'wel b'yo'n junjun kye' kyu'n. Ex kykyaqilxjal kchi elil iky'in kye' tu'n npaja.* ¹⁰ Kyojjo q'ij anetzi'n, nimxte kyjel ttzaqpi'n kynimb'il, ex kb'ajil kyiky'in kyib', ex kchi b'aj okil meltz'aj kyi'jx. ¹¹ Ex kchi ul xjal sb'ul, a kb'aj okil kyq'o'n kyib' qa chq'onq'e tu'n Dios. Ex nimxxjal k'wel kysb'u'n. ¹² Noq tu'n tpajjo ikyjo, ex tu'n nimku il kb'antil, nimxlaxjal k-elil tq'aq'b'il tk'u'j ti'j juntl. ¹³ Me ankye te' kwe'b'ilx wen, ajxi tpon tq'ijil, apente kletiljo.* ¹⁴ Aj telpin b'aj tyolajtzo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios tkyaqil twutz tx'otx', tu'ntzin nti'x jun ch'uqxjal, a mit tz'el tniky' ti'j. Atzin q'ijjo japin b'aj tq'ijil tkyaqil.*

¹⁵ Tu'npetzi'n, k-okil kyka'yi'n tze'nku' kub' ttz'ib'in Daniel, a yolil Tyol Dios ojtze, ti'j jun ichin, a k'wel tb'inchin tkyaqil, me tixqex toj Najb'il Xjanix toj tnejil ja te kynab'l Judiy Dios (aj tkux kyujinji'y lu'n, tz'elku kyniky'a te).* ¹⁶ Aj tok kyka'yi'n jni'jo lo, tkyaqilxjal ite' toj tx'otx' te Judey, b'e'x chi xel oq toj k'ul. ¹⁷ Ex atzin xjal, a tokxtaq twi'ja, nlay taq' amb'il tu'n tku'tz q'ilte jun ti' te tuja. ¹⁸ Ex ikyljo, a tzmataq n-aq'nin toj tx'otx', mi taq' amb'il tu'n tul q'ilkye t-xb'alin tja.* ¹⁹ ¡Ayexjo tal qya, aye' ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal! ²⁰ Chi na'n Dios, noqit nya toj jb'alilku, mo tojku jun q'ij te ajlab'l kub' tz'aqe ikyjo. ²¹ Qu'n nimkux jun kyixk'oj kky'elix kyu'nxjal, a b'ajxi kyla'ye tuk'axjo tzajlin kxye twutz tx'otx', ex mixla kqla'b'il juntl majl, aj tjapin b'aj tkyaqil.* ²² Qu'n noqit mi tz'ajtz tajsin Dios kyi'jjo q'ij anetzi'n, mixitla a'lx jun aku kyij anq'in. Me ok ajitz tajsin Dios, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j kyi'jjo o chi jaw tsk'o'n. ²³ Qa at jun saj q'mante kye'y kyojjo q'ij anetzi'n: Lu Crist lo, mo qa: Lu' at tzachi'n, qa chi', mi txi kynimi'n. ²⁴ Qu'n chi ul sb'ul k-okil kyq'o'n

* 23:35 Gen. 4:8 * 23:35 2Cr. 24:20-21 * 23:39 Sal. 118:26 * 24:9 Mt. 10:22 * 24:13 Mt. 10:22 * 24:14 Tchi. 5:9-10; 7:9 * 24:15 Dan. 9:27; 11:31; 12:11 * 24:18 Lc. 17:31 * 24:21 Dan. 12:1; Tchi. 7:14

kyib' te Crist, mo te jun xjal tze'nku jun yolil Tyol Dios ojtxe. Ex okpe k'wel kyb'inchin nim techil kyipin, noq tu'n kysb'etkuxjal kyu'u'n. Ex okpela k-okil kyniky'in tu'n kykub'jo sk'o'nge tu'n Dios, me nlay chi kub'.²⁵ Tu'npetzi'n, ma txi nq'ma'n kye'y na'mtaq tu'n tul kanin ikyojo.

²⁶ Ex qa ma tzaj q'ma'n kye'y: Lu at toj k'ul, qa chi', mi che'xa lolte. Ex qa ma tzaj kyq'ma'n: Ku kytzaja. Lu at tuja, qa chi', mi txi kynimi'n.²⁷ Qu'n ikytzin k-iky'ile tze'nku jun xloq'lin kya'j q'anča'l toj tkyaqil twutz kya'j; ktzajil qoptz'aj toj tjawitz q'ij ex toj telix q'ij. Ex tkyaqil xjal kxel ka'yin we'y, ayi'n, a Tk'wal Ichin, aj wula.

²⁸ Jun paqx k-elil tqanil, ikyxjo tze'nku tqanil jun kyimnin n-el kyxol k'utz.*

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mr. 13:24-37; Lc. 17:26-36; 21:25-33)

²⁹ Noqx aj kyb'ajjo q'ij ikyojo te yajb'il, k-okil qloljix twutz q'ij, ex mi k'antl yaye. Ex jni' qe' che'w kchi k'welitz tz'aq twutz tx'otx'. Ex tkyaqiljo jni' at twutz kya'j okx chi lu'lilx.³⁰ Ex kyla'b'ila twutz kya'j a techiljo ayi'n Tk'wal Ichin, aj wula. Tkyaqil xjal twutz tx'otx' kchi b'aj jawil oq', aj nxi kyka'yin a ayi'n Tk'wal Ichin, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajjiyla.³¹ Ex tuk'a tkyaqil tq'ajq'ojil chun, kchi tzajil nsma'n n-angela, tu'n kyok chmetjo jni' sk'o'nge wu'n toj tkyaqil twutz tx'otx'.

³² Kyka'yinkji'y techil ti'j tqan iw: Aj ttzaj xulin tal tq'ob', ex aj tzaj poq'le t-xaq, antza k-elile kyniky'a te, qa ch'ix tul kanin tq'ijil.³³ Ikyxsintzjo, aj tok kyka'yi'n tkyaqiljo lu'n, tz'elku kyniky'a te, qa ch'ix tpon tq'ijil tu'n wula juntl majl.³⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a na'mxtaq kyb'aj kyimxjal, a ite' tojjo tq'ijil ja'lin, aj t-xi xkyejo jni' lu'n.³⁵ A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil,* me mex we' Nyol nlayx chi kyijx kye', tu'n mi chi japin b'aje.*

³⁶ Me alkje q'ij ex alkje or chin ula, mix a'l te' b'ilte, mixpe aye angel toj kya'j, mixpe ayinku, a K'walb'aj te Dios; qala' o'kx te nMan b'ilte.*³⁷ Qu'n ikytzi'n tze'nkuj b'aj kyojjo q'ij te Noé, ex ikytzin kb'ajiljo, aj wula, ayi'n Tk'wal Ichin.*³⁸ Qu'n ikytzi'n tze'nqej q'ij, tej na'mtaq ttzaj q'aqab'il; kykyaqil xjal twutz tx'otx' nchi b'aj wa'ntaq, ex nchi b'aj tx'ujetaq, ex nchi b'aj mejetaq, ex nchi b'aj xi kyq'o'ntaq kyk'wal toj mejeb'lin, tzmaksi te' kyokx Noé toj ma tij bark.³⁹ Me nti'x b'i'n kyu'n, te' ttzaj q'aqab'il kyib'aj, ex b'e'x b'ajxi mulq'aj toj a' kykyaqilx. Ikytzin kb'ajiljo, aj wula ayi'n, a Tk'wal Ichin.*⁴⁰ Tojjo q'ij anetzi'n, kab'e ichin nchi aq'nintaq toj kytx'otx'. Jun te' kxel q'i'n, ex jun te' kyjel.⁴¹ Ex kab'e qya nchi che'n junx ti'j kyka. Ex ikyxjo, jun te' kxel q'i'n, ex jun te' kyjel.

⁴² Kyutz'linku kyib'aj toj kynimb'ila. Qu'n mi b'i'n kyu'n alkje or kchin ula, a ayi'n kyAjawi'y.⁴³ Tz'eltzin kyniky'a te: Noqit b'i'n tu'n jun tajaw ja, jni' or tu'n tkanin ileq' qniky'in, matla kub' tutz'lin tib', tu'n mi tz'okxi ileq' elq'il toj tja.⁴⁴ Tu'ntzintzjo ikyojo, kyb'inchinku kyib'aj, qu'n nti'kux toj kynab'la aj wula, ayi'n Tk'wal Ichin.*

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun aq'nil wen ex ti'j juntl, a nya wen

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ ¿Ankye te' aq'nil tz'aqle ex sak'? Ok kyjel q'o'n te' tu'n tajaw ja, aj t-xi' toj jun tb'e, te nejinel kyxoljo txqantl, tu'n t-xi tq'o'n kywa noqx aj tpo'n amb'il te wab'j.⁴⁶ Ky'iwlinox te' aq'nil, qa nb'inchintaq ti'jjo taq'in toj tumil, aj tuljo tajaw ja.⁴⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, b'e'x kxel tq'o'n tajaw ja toklin te nejinel tib'aj tkyaqiljo at te.⁴⁸ Me qa nya wenjo aq'nil, exsin qa chi' kyjalu'n toj tanmin: Yajla tzul tajaw ja.⁴⁹ Exsin tz'ok tentz b'yol kye' tuk'a, ex tz'ok tuk'lin tib' lo'l ex tx'ujtil kyuk'a tx'ujtinel.⁵⁰ Me nti'kux toj ttab'l, tej tpon tajaw ja, qu'n nti'xtaq b'i'n tu'n.⁵¹ Ex k'wel kawin kujxix wen, majx kxel sma'n toj q'aq' te jun majx, junx kyuk'a xmiletz', ja' k-oq'ile, ex kchi ju'ch'ile tste tu'n kyixk'o'j.

25

Jun techil kyi'jjo lajaj txin

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, a Tkawb'il Dios toj kya'j, ikyxjo tze'nku lajaj txin, i xi' toj jun mejeb'lin. Xi kynojnsin kytzaj tuk'a aseyt, tej kyxi' yolte q'a.*² Kyxoljo txin, attaq jwe' nti' kynab'l, ex ayezi'n jwe'tl manyor x'tijqe.³ Ayezi'n nti' kynab'l xi kyi'n kytzaj, me mi xi kyi'ne ch'intl kyaseyt.⁴ Me ayezi'n x'tij, xi kynojnsin tk'wel kyaseyt, ex xi kyi'n junx tuk'a kytzaj.⁵ Me mix ja' pone tej q'a liwey, ex b'e'x b'aj tzaj kywatil kykyaqilx, ex b'e'x i xi' ktal.

⁶ Me atzaj te' tniky'jin aq'wil, xi kyb'i'n jun a'la tjaw x'ch'in: ¡Lu' q'a tzull! ¡Ku kytzaja k'lelte! chi'.

* **24:28** Lc. 17:37 * **24:29** Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; Mr. 13:24-25; Tchi. 6:14 * **24:30** Dan. 7:13; Tchi. 1:7

* **24:33** Mr. 13:29 * **24:35** Sal. 102:25-26; Eb. 1:10-12; Tchi. 6:14 * **24:35** Mt. 5:18; Mr. 13:31; Lc. 16:17; 21:33;

1Pe. 1:25 * **24:36** Mr. 13:32 * **24:37** Gen. 6:5-8 * **24:39** Gen. 7:6-24 * **24:44** Mt. 25:13; Lc. 12:39-40; 1Tes.

5:6 * **25:1** Lc. 12:35

⁷ I b'aj jaw we'ksjo txin kykyaqilx, ex i b'aj ok ten txqol kytzaj. ⁸ Me ayetzin kye' jwe'tl nti' kynab'l xi kyq'ma'n kye x̄tiji: Kyq'ontz ch'in qe' qaseyt ti'jjo kye', qu'n ch'ix tkub' yupj qtzaja, chi chi'.

⁹ Me ayetzin kye txin x̄tiji xi kyq'ma'n kye: ¡Mina! Qu'n nlaypela kanin qe. ¿Yajtzila' tu'n t-xi qq'o'ntza ch'in kye'? Qala' ku kyxi'y ja' nk'ayajtz, ex k'a' tzaj kylaq'o'n ch'intla.

¹⁰ Me noqx nche'xku kyej jwe' txin, a nti' kynab'l, laq'ol kyaseyt, te' tkani'n q'a. Ayetzin kye' jwe' txin, qu'n mix ele b'ete kye', b'e'x i okx tuja toj meheb'lin, ex b'e'x etz kyjpu'n ja.

¹¹ Ma'ytaq ch'intl, tej kykanin kyej jwe', ex i okx q'olb'in: Tata, tata, jqonkxiji ja qe'y, chi chi'.

¹² Me atzi'n xi tq'ma'n tajaw ja kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nti' kyokli'n tu'n kyoktza, chi'.

¹³ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Noq tzaj kywatla toj kynimb'ila, qu'n mi b'i'n kyu'n ti' q'ijil mo alkye or chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin, chi'.

*Jun tzechil tu'n Jesús, tu'n tok tilil qu'n toj qchwinqil
(Lc. 19:11-27)*

¹⁴ Ex ikyxjo, a Tkawb'il Dios toj kya'y, tze'nku jun xjal, tu'ntaq t-xi' toj jun tb'e najchaq. I tzaj ttxko'n taq'nil, ex xi toqxenin tpwaq kye. ¹⁵ Te jun, xi tq'o'n jwe' mil; te juntl kab'e mil, ex te juntl, noq jun mil, teyile junjun xi tq'o'n tze'nkux kynab'l. Ex b'e'xsin xi'tz toj tb'e.

¹⁶ Me ante aq'nil, a xi ttzyu'n jwe' mil pwaq, b'e'x kub' tq'o'n tk'a'xjil, tu'n tch'iy pwaq. Ex b'e'x tkanb'e jwe'tl mil. ¹⁷ Ex ikyx tene tu'n, a xi ttzyu'n kab'e mil; ex tkanb'e jun kab'etl tib'aj. ¹⁸ Me ante' xi tzyu'nte jun mil, b'e'x xi' ewil te' tpwaq tajaw toj jun jul, ex kux tmiqu'n toj tx'otx'.

¹⁹ Tb'ajlinxi' jun jte'b'in ab'q'e, meltz'ajljo xjal, a kyajawjo aq'nil, ex b'aj xi tqanin tpwaq teyile junjun tuk'axjo ta'l.

²⁰ Nejjix xi xkye tuk'a' xi tzyu'nte jwe' mil, ex xi tq'o'n jwe' mil te tajaw tuk'axjo juntl jwe' miltl, a otaq kanb'it tu'n. Ex xi tq'ma'n te: Taa, jwe' mil tzaj tq'o'n we'y. Me lu' juntl jwe' miltl, ma nkanb'iy tuk'a.

²¹ Me antej tajaw pwaq xi tq'ma'n: Chjontiy. Jun aq'nil, a tb'anilx wen ex tz'aqlexix. Atzin ja'lin, qu'n tu'n nimx xb'ant tu'n tuk'a tal ch'in, nimxixtl kxel nq'o'n tey. Ku toktza ex ku ttzalaja wuk'iy.

²² Atzaj te' tkani'n juntl aq'nil, a xi ttzyu'n te' kab'e mil pwaq, xi tq'ma'n: Taa, kab'e mil tzaj tq'o'n we'y. Me lu' juntl kab'e miltl lo, ma nkanb'iy tuk'a.

²³ Xi tq'ma'n tajaw pwaq te: Chjontiy. Jun aq'nil, a tb'anilx wen ex tz'aqlexix. Atzin ja'lin, qu'n tu'n nimx xb'ant tu'n tuk'a tal ch'in, nimxixtl kxel nq'o'n tey. Ku toktza ex ku ttzalaja wuk'iy.

²⁴ Atzaj te' tkani'n aq'nil, a xi tzyu'nte jun mil, xi tq'ma'n te tajaw: Taa, b'i'n wu'n qa ay jun xjal kuj, ex qa nyet jun tpwaqa noq tu'n taq'nb'in juntl, ex at tey, me mi n-aq'ni'n.

²⁵ Tu'npetzi'n, b'e'x in tzaj xob'a tey, qa xnajku pwaq wu'n. Tu'npetzi'n b'e'x xkux nmiqu'n toj tx'otx'. Ex lu' tpwaqa lo.

²⁶ Atzin xi tq'ma'n tajaw pwaq te: Jun aq'nil, a nya b'a'n, ex manyor ky'ajxa. Qa b'i'ntaq tu'n, qa at npwaqa noq tu'n taq'nb'in juntl, ex qa at we'y, tu'n mi nchin aq'ni'n; ²⁷ tu'npetzi'n, noqit b'e'x s-okx tq'onjiy npwaqa toj nim ja te k'u'b'l pwaq, tu'ntzintla, tej x̄in ula ja'lin, matla tz'etz wi'n we' npwaq, ex matla tkanb'e manb'ilde.

²⁸ Ex xi tq'ma'n kye' ite'taq antza: Kyimilji'y ajo mil pwaq te, ex kyq'onxa te a at lajaj mil tuk'a. ²⁹ Qu'n ankye' at nim te, ex kyja' kxele txqant te', tu'n mi b'ajix. Me ante, a nti' at te, majxpe' tal ch'inl at te, k-elil q'iyit. ³⁰ Ex atzi'n aq'nil nti' tajb'in, kyq'omixa tzma pe'n toj qxopin kyuk'a jni' nya nimil, a ja' kchi oq'ile ex ja' kchi ju'ch'ile kyste tu'n kyixk'oj.

Aj kyok kykyaqilxjal toj pa'b'in twutz Jesús

³¹ Ok tenl Jesús q'malte: Aj wula, a ayi'n Tk'wal Ichin, kchin ula tuk'a nim nqoptz'ajjiyila ex kyuk'a kykyaqil n-angela wuk'iy. Ex kchin k'wel qe'y tib'aj nq'ugb'ila kawil kyib'aj kykyaqil tuk'a tkyaqil nqoptz'ajjiyila. ³² Ex tkyaqil xjal toj tkyaqil twutz tx'otx' kchi ul chmet nwutza, ex kchi elil npa'nji'y xjal jun tuk'a juntl, tze'nku jun kyik'lel nchi el tpa'n rit kyxol chiv. ³³ Kchi k'wel nq'o'nji'y aye wen xjal, aye' tze'nqeku' rit, toj nman q'ob'a, ex ayetzi'n nya wen, aye' tze'nqeku' chiv, toj n̄xnayaja.

³⁴ Ex kxel nq'ma'n ayi'n, a Nmaq Kawil, kye aye' ite' toj nman q'ob'a: Ku kytzaja, ayi'y ma chi kub' ky'iwli'n tu'n nMa'n. Kyetzinxji'y kyokli'n ti'jjo tb'anilxix Tkawb'il nMa'n, a b'inchin te kye'y, atxix te' tkub'ku xkye twutz tx'otx'. ³⁵ Qu'n tej ttzaj q'aq'in nk'u'ja, tzaj

* 25:12 Lc. 13:25 * 25:13 Mt. 24:42; Mr. 13:33; Lc. 12:35-40 * 25:23 Mt. 25:21 * 25:29 Mt. 13:12; Mr. 4:25; Lc. 8:18 * 25:30 Mt. 8:12; 22:13; Lc. 13:28 * 25:32 Mt. 16:27; Ro. 14:10

kyq'o'n nwa'y. Ex tej ttzaj k'waj wi'ja, tzaj kyq'o'n nk'wa'y. Tej woka b'etin xjal, tzaj kyq'o'n n'watb'ila. ³⁶ Ex tej tel b'aj nxb'ali'n, ma chin ok kyktxu'n. * Ex tej nyab'ti'y, chi txa'ja q'olb'il we'y. Ex tej nku'xa toj tze, chi txa'ja lol we'y.*

³⁷ Ex ayetzi'n tz'aqleqe kchi xel qaninte te: QAJaw, ¿Jtojetzin xqli'y ay tuk'a wa'yaj, ex ma txi qq'o'n twa'y? ¿Jtojetzin xqli'y ay tuk'a k'waj, ex ma txi qq'o'n tk'wa'y? ³⁸ ¿Jtojetzin xqli'y ay ma tz'oka te b'etin xjal, ex matla txi qq'o'n t'watb'ila; ex ja'tzin xqla'yi'y ay nti't t-xb'ali'n tok, ex matla txi qq'o'n? ³⁹ ¿Ex jtojetzin xqli'y tu'n tyab'tiy mo qa tkuxa toj tze, ex o xtajatlaj lolti'y?

⁴⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n ayi'n, a nmaq kawil, kye'y: Ex okxix kxel nq'ma'n kye'y, tkyaqilxjo xkub' kyb'inchin' n ti'j jun tal yaj mo ti'j jun a'la, a k'u'jlinkxix wu'n, toj twutz Dios, wi'ja s-oke kyb'inchini'y.

⁴¹ Ex ikyxjo kxel nq'ma'n kye'ite' toj nñnayaja: Ku kyela nk'atza, qu'n ma chi kyija tjaq' t'qanb'il nMa'n. Ku kyxi'y toj q'aq', a mixla k-yupjilx, b'inchinl te kawb'il kujxix te tajaw il exqetzi'n jni' taq'nil. ⁴² Qu'n tej tq'aq'in nk'u'ja, mix tzaje kyq'o'n nwa'y. Ex tej ttzaj k'waj wi'ja, mix tzaje kyq'o'n nk'wa'y. ⁴³ Tej woka b'etin xjal, mix tzaja kyq'o'n n'watb'ila. Ex tej tel b'aj nxb'ali'n, mix in oka kyktxu'n. Ex tej nyab'ti'y, mix i xtaj'i'y q'olb'il we'y. Ex tej nku'xa toj tze, mix i xtaj'i'y lol we'y.

⁴⁴ Tu'npetzi'n, kxel kyqanin: Tata, ¿Jtojetzin xqlonti'y tuk'a wa'yaj mo qa tuk'a k'waj, ex tze'n jun b'etin xjal, mo qa nti' t-xb'alinja, ex qa yab'ja mo qa toj tze, ex mix qo moji'n ti'ja?

⁴⁵ Me kxel ntzaq'wi'n: Okxix kxel nq'ma'n kye'y, tkyaqilxjo mi s-ok kyb'inchin' kyijjo tal yaj, mo ti'j jun a'laj, aye' k'u'jlinqexix wu'n; toj twutz Dios, wi'ja mi s-oke kyb'inchini'y.

⁴⁶ Ayetzi'n xjal lu'n kchi xe'l toj najin te jun majx. Me ayetzi'n tz'aqleqe, kchi xe'l toj tkab' kychwinqil, a nlayx b'aj.*

26

Tej kykyj Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Tb'ajlinxi' tyolin Jesúsjo yol lo, tzaj tq'ma'n qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: ² Iktyzi'n tze'nku b'i'n kyu'n, noq kab'e q'ij ch'intl, tu'n tb'ajjo nintz q'ij te Xjan Q'ij, * ex ayintzin we', a Tk'wal Ichin, kchin xel q'o'n toj kyq'ob'xjal, tu'n nkub' kyb'yo'n twutz cruz, chi Jesús.

³ Kyojjo q'ij anetzi'n, aye kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtje kawb'il ex jni' nejinel kyxol aj Judiy ma b'aj kychmo'n kyib' tojjo tja tnejilxix pale, a Caifás tb'i. ⁴ Ex ma b'aj kyjyo'n tumil, tze'n tu'n ttzyet Jesús kyu'n tuk'a sb'ub'l, ex tu'n tkub' kyb'yo'n. ⁵ Me b'aj kyyolin, qa nya toj nintz q'ij te Xjan Q'ij, tu'ntzintla mi b'aj jaw tilxjal kyij'.

Tej tok tsu'n jun qya jupsb'il ti'j twi' Jesús

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Attaq Jesús tojjo kojb'il Betania toj tja Simun, jun xjal otaq tz'el we' tu'n tx'a'k. ⁷ Antza, tzaj laq'e jun qya q'i'ntaq jun tal xunk tu'n, b'inchin tu'n jun wiq ab'j tb'anilx wen, ex nojnin tuk'a jun wiq jupsb'il manyor wi'yil wen, nardo tb'i. Tzmatxaq q'uqle Jesús ti'j meñ, tej tok tsu'n qya jupsb'il ti'j twi' Jesús.*

⁸ Me atzaj te' xi qka'yi'n, a awo'y t-xnaq'tzb'in, b'e'x tzaj qq'o'ja, ex o jaw yolb'in ti'j, ex xi qq'ma'n: ¿Ti'tzila qe ma txi tyajin qya q'amb'il anetzi'n? ⁹ Noqit noq xi tk'ayin, matla wi'yin, ex atzintla' pwaq matla txi' te mojb'il kye yaj.

¹⁰ Atzaj te' tok tb'i'n Jesús ikyjo, b'e'x tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Tin qe n-ok kyilinji'y qya lo? Qu'n atzin ma tb'inchin wi'ja tb'anilx wen. ¹¹ Qu'n b'ape' kye yaj loqe kye'ite' axsa kyxola, * me metzin we', mi chin tenl we' kyuk'iy. ¹² Qu'n atzi'n ma jax tq'o'n jupsb'il wi'b'aja, noq tu'n tb'aj tb'inchin nxmlila, aj tkux muqet. ¹³ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ja'chaqx kub' yolit te' Tb'anil Tqanil wi'ja tkyaqil twutz tx'otx', ex k'wel yolitjo ma kub' tb'inchin qya wi'ja te jun na'b'l tejo qya lo.*

Tej tkyij b'ant ti'j tu'n Judas, tu'n t-xi k'ayit Jesús

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Tb'ajlinxi' ikyjo, atzin Judas Iscariot, jun t-xnaq'tzb'in Jesús, b'e'x xi' kyuk'a kynejil pale, ¹⁵ ex xi t'qanin kye: ¿Jte' aku tzaj kyq'o'n we'y, tu'n t-xi nq'o'n Jesús toj kyq'ob'a'?

K'a' txi qq'o'n lajaj toj ka'wnaq' saqpwaq, chi chi'.*

¹⁶ Oktzin ten Judas jyol tumil, tze'n tten tu'n t-xi tq'o'n toj kyq'ob'.

* 25:36 Ez. 18:7 * 25:36 Eb. 13:3 * 25:46 Dan. 12:2 * 26:2 Ex. 12:1-27 * 26:7 Lc. 7:37-38 * 26:11 Deu. 15:11 * 26:13 Mr. 14:9; Jn. 12:3 * 26:15 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele. * 26:15 Zac. 11:12

*Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'j**(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)*

¹⁷Tojjo tnejil q'ij te Wa'j Pan, a wa'j pan nti' tx'amsb'ilte nxi', o xi laq'e'y tk'atz Jesús, ex xi qqani'n te: ¿Ja'tzin tajiy tu'n tkub' qb'inchinji'y wab'j te iky'sb'il Xjan Q'ij?

¹⁸Ex tzaj ttaq'win Jesús: Ku kyxi'y toj tnam toj tja jun ichin, ex kyq'manxa te: Chi' xnaq'tziljo kyjalu'n: Ch'ix tpon or tu'n nkyima. Tu'npetzi'n, waja tu'n tkub' iky'sit Xjan Q'ij toj tjay junx kyuk'a nxnaq'tzb'i'n chichkuji'y.

¹⁹Ex kub' kyb'inchin junjun qxola, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tze'nkuxjo tzaj tq'ma'n. Ex kub' kyb'inchin wab'j te Xjan Q'ij.

²⁰Atzaj te' qok yupj, kub' qe Jesús ti'j me'x quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in. ²¹Ex tzmataq nqo wa'n, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun kye' kxel q'o'n we'y toj kyq'ob'xjal, chi'.

²²Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x o b'aj jaw b'isi'n, ex junjunku o ok ten qanilte: WAjaw, ¿Meqa ayi'n? qo chiji'y.

²³Ex tzaj ttaq'win Jesús qe'y: Atzi'n jun, a nkux tmulin twa junx wuk'iy; atzin kxel q'o'n weji'y toj kyq'ob'xjal. ²⁴Okx kb'ajilx wi'ja, ayi'n Tk'wal Ichin, tze'n ntq'ma'n Tyol Dios, tu'n nxi k'ayi'n. * Me atzin kxel k'ayin we'y, noqxpēt mi s-ul itz'je twutz tx'otx'.

²⁵B'e'x jaw yolín Judas, a tu'ntaq t-xi k'ayinte, ex xi tq'ma'n: Xnaq'tzil, ¿Mej qa ayi'n?

Xi ttaq'win Jesús te: Axa ma q'mante.

²⁶Nqo wa'ntaqa, tej tjaw ttzyu'n Jesús jun pan, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j; ex kub' tpi'xin, ex xi tsipin qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n: Kywanxji'y lo, qu'n atzin nxmillij'i'y.

²⁷Ex tzaj ttzyu'n jun tk'wel k'wab'j tuk'a vin, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j; xi tq'o'n qe'y, ex tzaj tq'ma'n: Chi k'wa'n tojjo tk'wel k'wab'j lo kykyaqilxa, ²⁸qu'n atzi'n nchky'elji'y, jun ak'aj tumil, a b'antnin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a. Qu'n a nchky'ela k-elil chitj te chojb'il kyilxjal. * ²⁹Me kxel nq'ma'n kye'y, mi chin k'wa'ntla ti'jjo k'wab'j lu'n tzmaksi' aj qk'wan junx kyuk'iy tзма toj Tkawb'il nMa'n toj kya'j.

*Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr**(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)*

³⁰Tej tb'aj qb'itzi'n jun b'itz, b'e'x o xi'y twi' wutz Olivos.

³¹Te' qkani'n antza, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Tojjo qniky'in lu'n, jotqexa k-elil tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja, tze'nkuxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

K'wel nb'yoni'j kyik'lel, ex ayetzi'n rit kchi b'ajelil tilj, chi'.*

³²Me ajtzin njaw anq'i'ntla, kchin k'wel neja kywutza toj Galiley.*

³³Me ante Pegr xi ttaq'win: Ex qa kykyaqilx s-el kyi'n tq'uqb'il kyk'u'j ti'ja, me mina we', chi Pejro.

³⁴Me xi tq'ma'n Jesús te: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y, tojxjo qniky'in lo, a na'mtaqx toq'tman eky', otaq chin kub' tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n kye qa nya ojtzqi'nqi'n tu'nch.

³⁵Ex xi tq'ma'n Pegr: Exla qa ma chin kyim we' tuk'iy, me nlayx kub' wewi'n.

Ex ikyxjo qq'ma'y qkyaqila.

*Tej t-xi' Jesús na'l Dios toj Getsemani**(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)*

³⁶Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús quk'iy toj jun najb'il, Getsemani tb'i. Tej qkani'n antza, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ku kykyij qe'y tzal'u'n. Ma chinka na'l Dios tzachi'n.

³⁷O'kqex Pegr i xi tk'le'n exqetzi'n tk'wal Zebedej, a Juan ex Santyaw, ex tzaj txqan b'is toj tanmin ex txqan tzqij tzb'aj, ³⁸ex xi tq'ma'n kye: Ma tzajx txqan b'is toj wanmi'n, nyakutzaj chin kyimila. Chi tenkjtzi'n tzal'u'n, me noq tzaj kywatla.

³⁹Xi laq'e Jesús najchaq ch'intl kyk'atz, ex kub' mutxe twutz tx'otx' na'l Dios, ex chi' kyjalu'n: NMa'n, chin tklomila te tkyaqil jni' kky'elix wu'n; me noqit nya a tze'nku waja, qala' atla tze'nkuxjo taja.

⁴⁰B'e'x meltz'aj kyk'atz oxe t-xnaq'tzb'in. Atzaj te' tul kyk'atz, xi tq'ma'n te Pegr: ¿Ma mitzin s-elx jun or kywatla wuk'iy? ⁴¹Kyimil kywatla, ex kux chi b'aj na'n Dios, tu'n mina chi kub' tz'aqa toj tq'ob' tajaw il, qu'n kyaja tu'n tkub' kyb'inchinji'y a taj Dios, me alkyyetz kuj n-ele te kye'y tu'n tb'ant.

⁴²Xi' toj tkab' majin na'l Dios. Chi' kyjalu'n: Ay nMa'n, qa nti'x tumil tu'n mi tziky'x xi' lu'n wu'n, b'inchimtzinji'y a taja wuk'iy.

* 26:24 Sal. 41:9 * 26:28 Ex. 24:6-8; Jer. 31:31-34 * 26:31 Zac. 13:7 * 26:32 Mt. 28:16

⁴³ Tej tmeltz'aj juntl majl kyk'atzoj t-xnaq'tzb'in, ex ikyxljo, nchi ktantaql, te' kyel knetl tu'n, qu'n mix kypa'yix watl. ⁴⁴ Ex b'e'x i kyij ttzaqpi'n, ex b'e'x xi' toj tox majin na'l Dios. Ex ayex tyoljo i xi tq'ma'n toj tna'j Dios.

⁴⁵ Atzaj te' tmeltz'aj ja' ite'ye oxo t-xnaq'tzb'in, xi tq'ma'n kye: ¿Ma tzunxsin nchi kta'n, ex nchi ajla'n? Ma pon or tu'n nxi q'o'n ayi'n, a Tk'wal Ichin, toj kyq'ob' aj il. ⁴⁶ ¿Kux chi jaw we'ksa! ¿Qo'qe! Qu'n lu' tzul a kxel k'ayin we'y.

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴⁷ Tzmetaq nyolin Jesús, te' tul Judas, a jun t-xnaq'tzb'in. Ex lipcheqektaq txqan xjal ti'j, q'imile jni' kykxb'il, a at kyste te b'i'yb'il, ex jni' kytze te kyb'ujb'il. Aye xjal lu'n otaq chi tzaj kycho'q'o'n kynejil pale ex kyu'n nejinel kyxol aj Judiy.

⁴⁸ Otaq b'aj tq'ma'n Judas kye, tze'n ttxolil tu'n tel tniuky'tzajil: Ankye' k-okil nma'tzi'n, atzi'n. B'e'x k'a' tz'ok kytzyu'n.

⁴⁹ Tu'npetzi'n, tzaj laq'exix tk'atz Jesús, ex xi tq'ma'n: Chin q'olb'i'n, Xnaq'tzil, chi'.

Exsin el tma'tzin Judas Jesús.

⁵⁰ Xi tq'ma'n Jesús te: ¡Ay wuk'a! Ankye ma tzula b'inchilte, ¡B'inchinkutzi'n!

B'e'xsin i tzaj laq'e txqantl, ex ok kytzyu'n Jesús, ex el qititin kyu'n.

⁵¹ Me attaq jun tuk'a Jesús jatz ti'n tkxb'il toj tja, ex el tjaspin tkyin jun taq'nul tnejilxix pale. ⁵² Me xi tq'ma'n Jesús: Q'onkux tkxb'ila toj tkub'il. Qu'n kykyaqilxjo nchi b'ujin tuk'a kxb'il, ex tuk'a kxb'il kchi kyimile. ⁵³ ¿Ma mitzin b'i'n tu'n, noqit waja txi nqani'n te nMa'n, tu'n ttzaj tsm'a'n jun kab'lajaj ch'uq angel klol we', ja'linxtila tzaj tq'o'n? ⁵⁴ Me qa ma kub' nb'inchin' ikyjo, ¿Tze'ntzin ttentz tu'n tjapi'n a tz'ib'i'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa iltaq ti'j tu'n tb'aj tkyaqiljo ikyjo?

⁵⁵ Ex b'e'x xi tq'anin Jesús kye jni' xjal: ¿Tiqu'n ma chi ula tuk'a kykxb'ila ex jni' kytze'y, tu'n nxi qititi'n kyu'n nyakuj jun ileg'qi'n toj kywutza? ¿Ma nyatzin nchin xnaq'tzi'n kyxola toj tnejil ja te na'b'l Dios tkyaqil q'ij? * ¿Tiqu'n mix in ele qititintza kyu'n antza? * ⁵⁶ ¿Me nya tiqu'nul! Qu'n tkyaqiljo lo b'antninl ti'j tu'n tjapi'n tze'nku kyyole' yolil Tyol Dios ojtze, ex i kub' tz'ib'in tojjo Tu'jil Tyol Dios.

Ex b'e'x kyij qtzaqpi'n, a awo'y t-xnaq'tzb'in, tjunalx. B'e'x o b'aj kub'e toj b'e. *

Tej tpon Jesús kywutz nmaq kawil

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Me ayetzi'n i xi tzyu'nte Jesús twutz Caifás, a kynejilxix pale, a ja' otaq tz'oke kychmo'ne kyib'jo jni' xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il exqetzi'n nejinel kyxol aj Judiy.

⁵⁸ Me najchaq lipchexitaq Pegr tzma tpe'n tja kynejilxix pale, a ja' otaq tz'okxi Jesús, ex kyij qe antza kyxol xo'l q'aq' yolte ti'taq kb'ajil ti'j Jesús.

⁵⁹ Ayetzi'n kynejil pale exqetzi'n kynejilxjal, ex kykyaqilxjo txqantl kawil nchi b'aj jyontaq tumil exla qa nya twutz, tze'n tten tu'n tkub'taq tz'aq toj jun til, tu'n tkyim. ⁶⁰ Me mix ja knete jun til kyu'n, exla qa ma nintzxjal o tzaj patilte.

Me tb'ajlinxi' ikyjo, i kaninxpen kab'etz q'malte: ⁶¹ Atzin ichin lo o tq'ma, qa tu'ntaq tkub' tyuch'in tnejil ja te qna'b'l Dios, ex toj oxo q'ij noq b'antninl t-xel tu'nch. *

⁶² Me ante' tnejilxix pale jaw we'ks, ex xi tq'anin te Jesús: ¿Tiqu'n mi ntzaj ttzaq'wi'n ch'in? ¿Ti'xsi'n nkyq'ma'nxjal ti'ja?

⁶³ Me nti'x te Jesús xi ttzaq'win.

Me xi tq'ma'n tnejilxix pale te: Twutz Dios itz' ex ti'j tb'i, kxel nqani'n te'y tu'n ttzaj tq'ma'n, qa twutzxix qa ajiy Crist, a Tk'wal Dios.

⁶⁴ Xi ttzaq'win Jesús: Ikytzi'n tze'nku ma tq'may. Ex ikywe'ji'y kxel nq'ma'n: Okkyla'b'ila a ayi'n Tk'wal Ichin, aj nkub' qe'y toj tman q'ob'jo Dios, a nimxix tipin, ex aj nmeltz'aja toj muj toj kya'j. *

⁶⁵ Te' tq'mante ikyjo, noqx el kyimjo kynejilxix pale, ex b'e'x xi lipin laqil kye t-xb'alin tu'n tq'oj, ex tq'ma: Ayetzi'n tyoljo ma' ichin lu'n noq nxo'n yol ti'j Dios. ¿Tiqe' txqantl tsiyil qe? A ayekuy ma chi b'in te' tyol, a nya wenqe. ⁶⁶ ¿Mo tze'n ch'in kye' toj kywutz?

Ex atzin kyexjal xi kytzaq'win: Axte at tpaj ti'jx, ex toj tilx tu'n tkyim, chi chi. *

⁶⁷ Tu'npetzi'n, b'e'x b'aj jo'kx kytzu'b'in toj twutz, ex b'aj kyb'yo'n. Ex junjuntl b'aj okx tz'ajchinte toj twutz, * ⁶⁸ ex xi kyqanin te: Qa ajiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, pontzin ti'j, ankye' s-ok tz'ajchintiy.

* 26:55 Lc. 19:47; 21:37

* 26:55 Mr. 14:48-49; Lc. 22:52-53

* 26:56 Mr. 14:50-52; Jn. 18:8

* 26:61 Jn. 2:19

* 26:64 Dan. 7:13

* 26:66 Lv. 24:15-16

* 26:67 Is. 50:6

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ex q'ucletaq Pegr twi' pe'n, tej t-xi laq'e jun txin tk'atz, a b'inchil wab'j. Ex xi tq'ma'n te: Ex ikyx tejiy; ajintaq te nb'ettaq tuk'a Jesús aj Galiley.

⁷⁰ Me b'e'x kub' tewin Pegr twutz tkyaqil, ex xi tq'ma'n: Nti' b'i'n wu'n ti' qi'jil nyolinyich. ⁷¹ Ex b'e'x xi laq'e twutz tjepal ja, ja' iwle tu'n juntl. Ex xi tq'ma'n kye txqantl: Ex ikyx te' lu'n nb'ettaq tuk'a Jesús aj Nazaretx.

⁷² Ex b'e'x kub' tewin Pegr juntl majl: Twutzx Dios kxel nq'ma'n, mi ojtzqi'n weji'y ichin anetzi'n.

⁷³ Me matxitaq ch'intl, jni' ite'taq antza i xi laq'e tk'atz Pegr, ex xi kyq'ma'n te: Ex ikyx tejiy ajin te kyuk'a, qu'n noq ti'jjo yoli'n n-ele qniky'a ti'j.

⁷⁴ Me oktzin ten Pegr q'ol qanb'il tib'ajx, ex xi tq'ma'n: Twutz Dios, mi ojtzqi'nx weji'y ichin wu'n anetzi'n.

Ex njawku oq' eky'. ⁷⁵ Ex b'e'x ul jul'k'aj toj tk'u'j Pegr ti'j tq'ma Jesús te: A na'mxtaq toq' eky', ok kchin k'wel tewi'n oxo maj.

Ex b'e'x etz Pegr antza, ex ox tz'oq'x wen.

27

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ Atzaj te' qsqix, kykyaqiljo kynejil pale ex jni' nejinel kye Judiy i b'aj kyij b'ant, tu'n tkub' b'yet Jesús. ² Ex b'e'x b'aj kyjtz'o'n, ex xi kyi'n, ex xi kyq'o'n toj tq'ob' Pilat, aj kawil.

Tej tkub' tb'yo'n Judas tib'

³ Ante Judas, a xi k'ayinte, tej tok tka'yin tkyij b'ant ti'j tu'n tkyim Jesús, ulx toj tk'u'j, ex b'e'x aj tneltz'in aj lajaj toj ka'wnaq* saqppwaq tzaj ttzyu'n kye kynejil pale exsin kynejilxjal aj Judiy, ⁴ ex xi tq'ma'n: Ma chin b'inch'i'n il, tu'n xi nk'ayi'n jun xjal, a nti' til.

Me ankyexjal xi kytzaq'win: ¿Yajtzin qe'? ¿Ti'n qe' qaj ti'j te'? K'a' tli tejiy.

⁵ Me ante Judas b'e'x xi t-xo'n pwaq toj tnejil ja te na'b'l Dios,* ex b'e'x xi', ex b'e'x jaw tjtz'o'n tqul te jun majx.

⁶ Ayetzin kye' kynejil pale, jaw kyi'n pwaq, ex kyq'ma: Mi kux mujb'it te' pwaq lu'n toj k'u'b'l oyaj toj tja Dios, qu'n ma tz'okin te loq'b'il jun chwinqil, chi chi'.

⁷ Tu'npetzi'n, b'e'x kyij b'ant, tu'n tlaq'et jun tx'otx', toktaq tb'i te Ttx'otx'il B'inchil K'wil, tu'n pwaq anetzi'n, ja' tu'n kyb'aj kux muqetjo jni' b'etin xjal toj Jerusalén, aj kykyim.

⁸ Tu'npetzi'n, b'e'x kyijx tb'i tx'otx' anetzi'n: Ttx'otx'il Chiky'; ax tb'i tok ja'lin.* ⁹ Ikytzi'n jarime b'ajjo yol, a kyij ttz'ib'in Jeremías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

Tzaj kytyzu'n lajaj toj ka'wnaq saqppwaq,
a twi' ok kyq'o'n aj Israel.

¹⁰ Tu'ntzintzjo lo, tzaj kyllaq'o'n jun tx'otx',
a ttx'otx'il b'inchil k'wil,
tze'nkuxjo tq'ma tAjaw Tkyaqilch.*

Tej yolin Pilat tuk'a Jesús

(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)

¹¹ Xi q'i'n Jesús twutz Pilat, a aj kawil, exsin xi tq'anin te: ¿Atzinjiy a nmaq kawil kye Judiych?

Axa ma q'mante, chi Jesús.

¹² Ayetzin kye' kynejil pale exqetzi'n jni' nejinel kyxolx Judiy i ok ten stz'imil ti'j. Me nti' te Jesús xi ttzaq'win.

¹³ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat te: ¿Ma mitzin ntb'injiy tkyaqiljo nkyq'ma'nxjal ti'ja?

¹⁴ Me nti' jun te Jesús tyol xi ttzaq'win. Ex noqx jaw ka'ylaj Pilat.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

¹⁵ Me ante Pilat, a aj kawil, aj tiky' junjun Xjan Q'ij, kukx nxi ttzaqpi'ntaq jun xjal, a tku'xtaq toj tze. Me nejtaq nxi tq'anin alkye kyajxjal tu'n t-xi tzagpet. ¹⁶ Me kyojjo q'ij anetzi'n, attaq jun xjal tku'xtaq toj tze, nimxtaq tyolajtz, Barrabás tb'i. ¹⁷ Atzaj te' tok kycho'nxjal kyib', xi tq'anin Pilat kye: ¿Ankye' kyaja tu'n t-xi ntzaqpi'n: A Barrabás, mo a Jesús, a tok tb'i te Crist? chi'.

* 27:3 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele, ex ikyxjo toj v. 9.
18:1-7; 32:6-15; Zac. 11:12-13

* 27:5 Zac. 11:12-13

* 27:8 Kybi. 1:18-19

* 27:10 Jer.

¹⁸ Xi tqanin kyexjal, qu'n otaq tz'el tniky' te, qa noq tu'n tloch'j kyk'u'j kynejil pale, otaq txi kyq'o'ne Jesús tu'n tkyim.*

¹⁹ Me tzmataq tokx Pilat toj tkawb'il, tej t-xi tsma'n t-xu'jil tqanil te: Mi tz'ok tq'o'n tib'a ti'j Jesús, a tz'aqle, qu'n ma tz'ok jun nwutziky'a atximay qniky'in, me tixqex wen, noq tu'n tpajjo ichin anetzi'n.

²⁰ Me ayetzin kye' kynejil pale exqetzi'n nejinel kye aj Judiy, i b'aj kyxmoxin jni' xjal, tu'n t-xi kyqanin tu'n t-xi ttzaqpi'n Barrabás, ex tu'n tkub' b'yo'n Jesús.

²¹ Me xi tqanin Pilat kye: ¿Ankye' kyaja kyxoljo kab'e, tu'n t-xi ntzaqpi'n? A Barrabás, chi chi'.

²² Ex xi tqanin Pilat kye: ¿Tze'ntzin k-okile Jesúsuz wu'n, a tok tb'i Crist?

Xi kytzaq'win kykyaqilx: Pej'inka twutz cruz, tu'n tkyim.

²³ Xi tqanin Pilat kye: ¿Tiqu'n? ¿Ti'xsi'n nya wen ma tb'inche?

Me i jaw xch'inxjal juntl majl: Pej'inka twutz cruz, tu'n tkyim.

²⁴ Tej tok tka'yin Pilat, nti'xtaq tumil tu'n tche'wx kywi'xjal, qala' noqx kyja'taq txi' toj il, xi tqanin ch'in a', tu'n ttzaj q'i'n, exsin el ttjxo'n tq'ob'tz kywutzxjal te jun yek'b'il qa nya ajintaq ti'j Jesús, exsin xi tq'ma'ntz: ¡Nti'x we' npaj ti'j tkyimli'n xjal lo, qu'n nti'x til! ¡Kyuk'axla'y ta'ye lu'n!*

²⁵ Ex kykyaqilxjal xi kytzaq'win: K'a' qli'y kyuk'ax qk'wala, qu'n awo'y at qpap ti'jjo tkyimlin.

²⁶ B'e'xsin xi ttzaqpi'n Pilattz a Barrabás, ex xi tq'ma'n tu'n ttzyet tjub'chajtz Jesús, ex xi tq'o'n, tu'n tok kypejk'in twutz cruz.

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, ayetzi'n xo'l q'aq' te kawil, xi kyi'n Jesús toj ja te kawb'il, ex ok kycho'm'n tkyaqil ch'uq' xo'l q'aq' ti'jile. ²⁸ Ex b'e'x el ky'i'n t-xb'alin, ex ok kyq'o'n juntl xb'alin ti'j, kyaq ka'yin, tze'nku kyxb'alin jun nmaq kawil. ²⁹ Jax kysi'pin jun tqan tx'i'x toj twi' tuk'ax ttx'i'xil. Ex xi kyq'o'n jun tze toj tman q'ob' tze'nku' kyvar nmaq kawil. Exsin i kub' meje twutz, me noq tu'n kyxmayin ti'j, ex xi kyq'ma'n te: Nimxit tb'iy, ay nmaq kawil kye aj Judiy, chi chi'.

³⁰ Ex b'aj ok kyztu'b'in ti'j, ex axjo ttze el ky'i'n, tu'n tkux kyjemin toj twi'.

³¹ Tej kyb'aj xmayin ti'j, el ky'i'n t-xb'alin, a ok kyq'o'n, ex ok kyq'o'n'ljo axjo t-xb'alintaq toktaq, ex b'e'xsin xi ky'i'ntz, tu'n tjaw pej'k'in twutz cruz.

Tej tjaw pej'k'it Jesús twutz cruz

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

³² Tej kyetz antza, jyet jun ichin kyu'n aj Cirene, Simun tb'i, ex ok kyq'o'n il tij tu'n t-xi tiqin tcruz Jesús, ³³ tu'n tpon tзма toj jun najb'il Gólgota tb'i, atzin tz'elpine' b'ib'aj ikyjo: Ja' ta' tb'aqil twi' kyimnin.

³⁴ Antza xi kyq'o'ne vin te tk'wa Jesús sma'nkux tuk'a ta'l k'ul manyor k'ax wen, tu'n mi tna'ye kyixk'oj. Me atzaj te' tkub' tniky'b'in Jesús, mix xa'ye tu'n.

³⁵ Atzaj te' tb'aj kypejk'in twutz cruz, ayetzi'n xo'l q'aq' i b'aj ok ten saqchal ti'jjo t-xb'alin Jesús; ex b'aj jaw kyxo'n kyxol, ex ankye tu'n tkanb'in ti'j. Qu'n iltaq ti'j tu'n tjapi'n a kub' ttz'ib'in yolil Tyol Dios ojtze: Kub' kysipin nxb'ali'n kyxol, ex i b'aj saqchan ti'jch.*

³⁶ Ex b'e'x i b'aj kub' qe xq'uqilte.

³⁷ Ok kypejk'in jun tz'lan tib'aj twi', ja' tz'ib'inke tiqu'n'il kub' kyb'yo'ne. Chi' kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

³⁸ Ex i jaw pej'k'inl kab'e ileq' tuk'a twutz cruz, jun toj tman q'ob' ex jun toj tñnayaj. ³⁹ Ex jni'qe xjal nchi b'aj iky'xtaq antza, noqx nchi b'aj yasintaq ti'j, ex noqx nja kyyekin ti'j kywi' te kyxmayb'il ti'j,* ⁴⁰ ex nxi kyq'ma'ntaq: ¿Nyakutzin atejiy nq'mante tu'n tjaw yuch'in te' tnejil ja te na'b'l Dios, exsin tu'n tb'ant juntl tu'n toj oxo q'ij? Klomiltzin tib'a ja'lin, ex q'inkutz tib'a twutz cruz, qa twutzxix qa ajiy Tk'wal Dios.

⁴¹ Ex ikyxjo, nchi b'aj xmayintaqjo jni' kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il junx kyuk'a nejinel kyxol aj Judiy, ex nkub' kyq'ma'ntaq twutz Jesús, me noq tu'n tok tb'i'n: ⁴² ¿Tze'n tten nb'aj klettaq junjuntl xjal tu'n, me antetz, mix klet-x tu'n'x tib'? ¿Ma nya'tzi'n nmaq kawil qib'aj, a awo aj Israel? In tku'tz twutz cruz ja'lin, tu'n t-xi qninin. ⁴³ Qu'n q'uqletzila tk'u'jtz ti'j Dios. In tklettz tu'n Dios ja'lin, qa twutzx qa taj Dios ti'j.* ¿Ma nyatzin axtz q'mante, qa Tk'wal Dios?*

⁴⁴ Ex majqexpe ileq', aye' pej'k'inqektaq tuk'a twutz cruz, i b'aj xmayintaq ti'j.

Tej tel kyim Jesús

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

* 27:18 Mr. 15:9-10 * 27:24 Deu. 21:6-9 * 27:35 Sal. 22:18 * 27:39 Sal. 22:7; 109:25 * 27:40 Mt. 26:61

* 27:43 Sal. 22:8 * 27:43 Mt. 16:16; Jn. 1:34; 10:34-36

⁴⁵ Te' tok kab'la'j q'ij, ex tzmaksi toj oxo or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'. ⁴⁶ Ax orjo jaw xch'in Jesús kujxix wen, ex tq'ma: *Eli, Eli, ¿Lama sabactani?* Atzin tz'elpine' yol lo, NMan Dios, nMan Dios, ¿Ti'xsin qu'n ma chin kyij ttzaqpi'n?*

⁴⁷ Ayetzi'n junjun ite'taq antza ok kyb'i'n, ex kyq'ma: Lu nq'olb'in ti'j Elías, a yolil Tyol Dios ojtxe.

⁴⁸ Ex jun paqx el rinin jun jyolte ch'in b'u'x. Kux tmulin toj vin tx'am, ex ok tk'lo'n ti'j twi' jun ptz'an, tu'n t-xi tk'wa'n Jesús.* ⁴⁹ Me ayetzin kye' txqantl xi kyq'ma'n: Ex tenkuj. Jekyztin tzul Elías klotte.

⁵⁰ Ex jaw xch'in Jesús juntl majl kujxix wen, te' tel kyim.

⁵¹ Atzin xb'alín tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x kub' laqj te kab'e; tzaj xkye ti'jjo ttxa'n jawl, tu'n tk'u'l kanin ti'jjo juntl ttxa'n.* Ex tzaj lu'lin tx'otx', ex jni' ab'j b'e'x b'aj kub' ka'min, ⁵² exqetzi'n jni' kyja kyimnin b'e'x b'aj xi pax, ex ma nintzx nimil ti'j Dios, b'e'x i b'aj jatz anq'intl. ⁵³ Jni'qe, a otaq chi etz toj muqb'ilkye, tej tjawlin xi anq'in Jesús, b'e'x i b'aj xi' tojjo xjan tnam Jerusalén, ja' i oke ka'yin kyu'n nimkuxjal.

⁵⁴ Ajo kynejinel xo'l q'aq' aj Rom, exqetzi'n nchi xq'uqintaq ti'j Jesús, tej kynante kyaqnajab' ex tkyaqiltaqjo nb'aj, tzajxix nim kyxob'il, ex kyq'ma: Twutzx tetz Tk'wal Diostaq te' ichin lo.

⁵⁵ Ex ite'taq txqan qya antza nchi ka'yintztaq najchaq, aye' i ok lipe ti'j Jesús, atxix toj tx'otx' te Galiley, ex aye nchi mojintaq tuk'a. ⁵⁶ Ex kyxoljo qya anetzi'n, attaq Mariy, aj Xle'n; exsin Mariy, a tnanataq Santyaw ex Jse; exsin kynana tk'wal Zebedy.*

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁵⁷ Tej gok yupj, kanin Jse aj Arimatey, jun ichin q'inin, a otaq tz'ok lipe ti'j Jesús. ⁵⁸ Xi' Jse tuk'a Pilat qanil t-xmilil Jesús, ex xi tq'ma'n Pilat, tu'n t-xi kyq'o'n. ⁵⁹ Ku'tz ti'n Jse t-xmilil Jesús, ex kub' tb'altz'in toj jun iq'b'il tb'anilx wen. ⁶⁰ Ex attaq jun jul a'kxtaq tb'aj tb'inchin twutz piky tu'ntaq tajb'in te. Antza okxi tq'o'n t-xmilil Jesús, ex ok tju'n tuk'a jun ma tij ab'j, ex b'e'x aj. ⁶¹ Me ante Mariy, aj Xle'n, tuk'axjo juntl Mariy i kyij qe ttzi jul.

Aye xq'uqil ttzi tjulil Jesús

⁶² Toj junxil q'ij, a tojjo q'ij te ajlab'l, ayetzi'n kynejil pale kyuk'axjo jni' Parisey i b'aj xi' q'olb'ilte Pilat. ⁶³ Ex xi kyq'ma'n te: Tata, noq sami'y; ma tzul julk'aj toj qk'u'ja, qa aj ma' sb'ul xjal tq'ma, tej na'mtaq tkyim, qa oxo q'ijtaq tkyimlin, aj tjatz anq'in juntl majl kyxol kyimnin.* ⁶⁴ Tu'npetzi'n, aj tjapin oxo q'ij, kyjpunkxixji'y ttzi jul wen, qu'n noq chi uljo t-xnaq'tzb'in nqiky'in elq'il te' t-xmilil, tu'n tkub' kyq'ma'ntz kyexjal, qa ma jatz anq'intl juntl majl. Qu'n apen sb'ub'ljo nimxixtl tze'nku tnejil.

⁶⁵ Me ante Pilat xi tq'ma'n: Ex ite' kyxo'l q'aq'a. Kyq'o'nqekja te xq'uqilte. Ku kyxi'y ex noqit tze'n tz'oka ch'intl tu'n tjet-xix.

⁶⁶ B'e'xsin i xi'tz, jpulte wen, ex ok kyq'o'n juntl jupb'ilte, tu'n mi yek'jex. Ex kyij kyoqxenin kye xo'l q'aq', tu'n mi chi iky' ktane'.

28

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl

(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Tb'ajlinxi' q'ij te ajlab'l, kyja'taq qsqix toj tnejil q'ij te seman, ate Mariy, aj Xle'n, tuk'axjo juntl Mariy, i xi' tзма ttzi jul lolte.

² Texjo tqan ttzaj kyaqnajab' kujxix. Ox lu'linx tx'otx', qu'n jun t-angel tAjaw Tkyaqil ku'tz toj kya'j, ex ul ttzi jul. El ti'n ma tij ab'j, a toktaq te jupb'ilte, ex kub' qe tib'aj. ³ Me ante angel tzunxtaq nqoptz'ajx tze'nku xloq'lin kya'j, ex tok jun t-xb'alín manyor sjaninx wen, tze'nku ttxa che'w. ⁴ Atzaj te' tok kyka'yin xo'l q'aq', b'e'x i jaw lu'lin, ex b'e'x i el kyim tu'n kyxob'il.

⁵ Xi tq'ma'n angel kye' qya: Mi chi xob'a. B'i'n we' wu'n, qa nchi jyo'n ti'j Jesús, a jaw pejk'in twutz cruz. ⁶ Me nti' tetz tzalu'n ja'lin. Qala' ma jaw anq'intl, tze'nkuxjo tq'ma. Ku kytzaja lolte ja' kub'e' q'o'ne. ⁷ Ex jun paqx ku kyxi'y q'malte kye' t-xnaq'tzb'in, qa ma jaw anq'intl kyxol kyimnin, ex ok knejil kywutza toj tx'otx' te Galiley. Ex antza k-okile kyka'yi'n. Ataqtzin tu'n t-xi nq'ma'nji'y kye'y. Atzin ja'lin, ¡Ma kyb'i'y!

⁸ Ayen kyej qya jun paqx i etz rinin ttzi jul tu'n kyxob'il ex tu'n kytzaljb'il. Nchi ajqelin wen tu'n kyxi' q'malte kye' txqantl. ⁹ Tzunxtaq nchi rinin wen, tej tkub' tyek'in Jesús tib' kywutz, ex i ok tq'olb'in. Ex i xi laq'e tk'atz, i tzaj kychle'n tqan, ex i k'ulin twutz. ¹⁰ Ex xi

* 27:46 Sal. 22:1 * 27:48 Sal. 69:21 * 27:51 Ex. 26:31-33 * 27:56 Lc. 8:2-3 * 27:63 Mt. 16:21; 17:23; 20:19; Mr. 8:31; 9:31; 10:33-34; Lc. 9:22; 18:31-33

tq'ma'n Jesús kye: Mi chi xob'a. Ku kyxi'y q'malte kye txqantl, ayej lipcheqektaq wi'ja, tu'n kyxi' tzmanx toj tx'otx' te Galiley. Antza kchin okile kyka'yi'n.

Tej t-xi kyq'ma'n xo'l q'aaq' tqanil ti'j Jesús

¹¹ Nchi b'ettaqjo qya, tej kypon xo'l q'aaq' toj tnam, ex i ok ten q'malte kye kynejil pale tkyaqiljo otaq b'aj. ¹² Tu'npetzi'n, aye kynejil pale b'e'x ok kychmo'n kyib' kyuk'a nejinel kyxol aj Judiy, tu'n tkyij b'ant kyu'n, tu'n mi tz'ele tqanil. Ex xi kyq'o'n nim pwaq kye xo'l q'aaq', ¹³ tu'n mi kub' kyyoline; qala' tu'n t-xi kyq'ma'n kyjalu'n: Toj qniky'in, tej s-aj ch'in qwatla, b'e'x xi uljo t-xnaq'tzb'in, ex ma txi kyelq'in t-xmilil Jesús. ¹⁴ Ex qa ma tz'el tqanil toj twi' aj kawil ti'jjo lo, ok kxmoxitil qu'n, tu'ntzin nti' tu'n tb'aj kyi'ja.

¹⁵ Ex ayetzin kye' xo'l q'aaq' xi kytzyu'n pwaq, ex kub' kyb'inchin tze'nkuxjo xi q'ma'n kye. Ex atzin tqaniljo nimin kyu'n aj Judiy tzmanx toj tq'ijil ja'lin.

Tej toqxenin Jesús kyaq'in tsanjil

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁶ Awotzin qe, a junlajaj t-xnaq'tzb'in, b'e'x o xi'y toj tx'otx' Galiley tzman twi' wutz, a ja' xi tq'ma'ne Jesús. ¹⁷ Tej tok qka'yi'n Jesús, o k'uli'n twutz, me attaq junjun qxola attaq kab'e kyk'u'j ti'j. ¹⁸ Ex tzajlaq'e Jesús qk'atza, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Ma tzaj tq'o'n qMan Dios tkyaqil toklin we'y toj kya'j ex twutz tx'otx'. ¹⁹ Tu'npetzi'n, ku kyxi'y kyuk'axjal toj tkyaqil twutz tx'otx' xnaq'tzilkye, tu'n kyok te nxnaq'tzb'in.* Ex kyq'onqekuxa toj a', te jawsb'il a', toj tb'i Manb'aj, ex toj tb'i K'walb'aj, ex toj tb'i Xewb'aj Xjan. ²⁰ Ex kyxnaq'tzingexa tu'n tkub' kynimi'n tkyaqiljo ma txi nq'ma'n kye'y. Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, loqi'n intin kyuk'iy tzalu'n twutz tx'otx', tzmanxi aj tjapin b'aj tkyaqil.

---

* 28:19 Kyb'i. 1:8

Tu'j Marks

Tojjo u'j te Marks nya nimxix tqan ex nya nimxixjo t-xnaq'tzb'in Jesús toj tze'nku txqantl Tb'anil Tqanil tze'nku Tu'j Matey, Lucas ex Juan. Me atzi'n t-xilin tu'n Marks jun tumil jun paqx n-el qniky' ti'j, ex tz'ib'in tuk'a tumil nim t-xilin ti'j tchwinqil Jesús.

Ntzaj tchiky'b'in tze'n tzaje xkyeye taq'in Jesús, me nej tzaj xkye ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, a Jawsil A', a tze'nku kyij tz'ib'it toj Ojtxe Tu'jil (Mal. 3:1; Is. 40:3).

Ajo Tu'j Marks at oxo tnej nimxix t-xilin: 1. Tej t-xi xkye taq'in Jesús atxix tej tku'x toj a' tu'n Juan te jawsb'il a'. 2. A taq'in Jesús toj Galiley ex kyojjo koj'b'il ti'jile. 3. Tej tjapin b'aj taq'in toj Jerusalén, ex tej tkyim, ex tej tjaw anq' in juntl majl kyxol kyimnin.

Ila' maj nnyet tb'i Marks toj Ak'aj Tu'jil (Kyb'i. 12:12, 25; 13:5, 13; 15:36-39; Col. 4:10; Flm. 24; 2Tim. 4:11). Ate Marks jun tuk'a Pegr, k'u'jlinxix tu'n, ex kub' ttz'ib'in ajo Tb'anil Tqanil lo, a ntq'o'n t-xilin tumil ti'jjo tchwinqil Jesús kye xjal nya Judiy.

Tze'n xi xkyeye Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ A u'j lu'n nyolin ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesucrist, a Tk'wal Dios.

² Tq'ma Dios te Tk'wal tojjo u'j, a kub' ttz'ib'in jun yolil Tyol Dios ojtxe, Isaías tb'i. Chi' kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n twutz tx'otx'.

Me nej kxel nchq'o'n jun nsa'n q'mal tqanila,

ex tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib' twutza.*

³ K-yoliljo nsa'n tojjo tzqij tx'otx', ja' nti' kynajb'ilxjal toj. Chku' kyjalu'n:

Kyb'inchin kyte'n twutz q'ajaw; kyq'o'nx kyanmi'n te jilyinxix wen.*

⁴ B'ajxsi'n aj yol q'umj. Ul te Juan tojjo tzqij tx'otx', a ja' nti' kynajb'ilxjal toj; nim xjal xi' lotte, ex b'e'x i b'aj ku'x toj a', te jawsb'il a', qu'n xi tq'ma'n Juan kye: Ilx ti'j tu'n kyb'inchinte kyte'n twutz Dios, tu'n kykuxa toj a' te jawsb'il a', ex tu'ntzin tkub' tnajsin Dios kyila.

⁵ Nim xjal aj Judey exsin jni' aj Jerusalén i b'ajetz b'il te' tyol Juan. B'aj kub' kypa'n kyil, ex i kux tq'o'n Juan toj jun nim a', Jordán tb'i, te jawsb'il a'. Atzin te' kyjatz toj a', kub' kyyek'i'n kynimb'il ti'j Dios. ⁶ Atzin t-xb'alin Juan noq tsmal txuk, tuk'a jun tk'alb'il tz'u'n,* tze'nku kyxb'alin yaj. Atzin twa n-oktaq noq txuk tze'nqeku' txanin, ex ta'l aq toj k'ul.*

⁷ Ex ntq'ma'ntaq Juan: Loqin we' nchin yoln kyxola ti'j Tyol Dios. Me atx juntl tetz lipchetz wi'ja nimxixtl toklin tze'nku we'. B'inchil Tkyaqil ex nimxjo tkawb'il. Ayintzin we' nti'x wokli'n nipe tu'n woka te taq'nil. ⁸ Ma chi ku'xa toj a' wu'n, te jawsb'il a', me ante' tzul nya noq o'kx tu'n kyku'xa toj a' tu'n, te jawsb'il a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n te jun majx.

Tej tku'x Jesús toj Nim A' Jordán te jawsb'il a'
(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Kyojjo q'ij anetzi'n, tzuntaq nchi kux tq'o'n Juan xjal toj Nim A' Jordan te jawsb'il a', te' tpon Jesús kyk'atz, tzajnin toj tnam Nazaret, toj ttx'otx' Galiley. B'e'xsin kux tq'o'n Juan Jesús toj Nim A' Jordán te jawsb'il a'. ¹⁰ Texjo paq, te' tjatz Jesús toj a', xi tka'yin kya'j, te' t-xi jaqpaj, ex xi tka'yin Xewb'aj Xjan, te' ttzaj toj kya'j tib'aj, tze'nku jun palom.

¹¹ Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j, ex tq'ma: Axixpen te nk'wala, k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.*

Tej tok Jesús toj joyb'il tu'n tajaw il
(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús tu'n tkujiljo Xewb'aj Xjan tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. ¹³ Ka'wnaq q'ij* ten antza kyuk'a toj k'ul txuk. Tjoy tajaw il ttxolil, tze'n tu'n tel tiky'in Jesús tkawb'il tMan, me mix kub'e' ti'j. Tb'ajlinxi' ikyjo, i ul t-angel Dios mojlil te Jesús.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley
(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Tu'n jni' t-xnaq'tzb'il Juan, b'e'x tzaj tq'ojjo kawil, ex b'e'x kux tju'p'u'n toj tze.* Tku'xlinxi Juan toj tze, xi' Jesús toj Galiley q'mal te' Tb'anil Tqanil Tyol Dios.

* 1:2 Mal. 3:1 * 1:3 Is. 40:3 * 1:6 2Re. 1:8 * 1:6 Mt. 3:4 * 1:11 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35

* 1:13 Ka'wnaq q'ij, 40 días n-ele. * 1:14 Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9

¹⁵ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Ma tzul kanin tq'ijil, ja' tu'n tkawine Dios kyxola. Tu'ntzintzjo, kyb'inchinku kyib'a, kytzaqpinkji'y jni' nya b'a'n, ex kyniminxji'y Tb'anil Tqanil.*

Tej kytzaj ttxko'n Jesús kyaje kyixil, tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in
(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Nb'ettaq Jesús ttziyile Nijab' te Galiley, te' t-xi tka'yin Simun tuk'axjo titz'in, Andrés. Nxi kyxo'ntaq kypa toj a' te tzuub'il kyix, qu'n kyix'ilqetaq.

¹⁷ Xi tq'ma'n Jesús kye: Chi lipeka wi'ja. Qu'n ayetzin kye' nchi chmo'n kyix ja'lin, me kchi xel nxnaq'tzi'n tze'n tten tu'n tb'ant kychmo'n xjal, tu'n kyklet.

¹⁸ Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytzuub'il kyix, ex i xi lipe ti'j Jesús.

¹⁹ Me noqtaq ch'in otaq txi kyb'etin, te' kyxi tka'yin kab'etl ichin, Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib'. Ex ataq kytata Zebedey kyuk'a, ex kyuk'a taq'nil. Ite'kxtaq toj jun bark; nchi b'inchintaq kypa te tzuub'il kyix. ²⁰ B'e'xsin i xi tq'olb'in Jesúsuz, tu'n kyxi' tuk'a, ex noq te' kyb'in te' ikyjo, b'e'x kyij kytzaqpi'n kytata toj bark kyuk'ax taq'nil, exsin i xi'tz tuk'a Jesús tзма tojjo jun tnam, Capernaum tb'i.

Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal
(Lc. 4:31-37)

²¹ Tej kykanin Capernaum, okx Jesús q'ol jun xnaq'tzb'il toj jun q'ij te ajlab'l toj jun mu'x ja te kynab'l Dios aj Judiy. ²² Atzi'n t-xnaq'tzb'il ok, tkyaqil xjal b'e'x jaw ka'ylaj tu'n, qu'n b'ajxitaq kyb'i'ye jun xnaq'tzb'il ikyjo, qu'n nya noq ti'chaqku tyol b'aj tq'ma'n, tze'nkutaqjo nb'aj kub' kyxnaq'tzin xnaq'tzilkye. Qu'n nti'taq kawb'il tu'n; qalatz'i'n te Jesús noq ti'j tkawb'il Dios yoline.*

²³ Tojjo ja te na'b'l Dios anetzi'n, ataq jun ichin tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Tej tb'in te' jni' tyol Jesús, b'e'x jaw xch'in. Chi' kyjalu'n: ²⁴ Ay Jesús aj Nazaret. ¿Ti'xsin s-ula lolte qxola? Noqx ma tzula yuch'il qe'y. Wojtzqi'n te, ex b'i'n we' wu'n; a tejy Tk'wal Dios, xjanxix toklin.*

²⁵ Oktzin tyiso'n Jesúsjo taq'nil tajaw il kyjalu'n: Mi ch'otji'y. Kux tz'etza toj tanminjo xjal lo, ex tzaqpinkja.

²⁶ Atzi'n taq'nil tajaw il tb'inche tu'n tjaw lu'lin ichin, ex b'e'x ex toj tanmin, me ox lat'inx te' tex.*

²⁷ Kykyaqilxjo jni' xjal b'aj jaw ka'ylaj, ex i b'aj jaw yolin kyxolile. Chi chi' kyjalu'n: ¿Titz'i'n ikyjo? A xnaq'tzb'il lu'n b'ajxi qla'ye juntl ikyjo, a ajin qe' taq'nil tajaw il ma che'x niminte.

²⁸ Ex jun paqx tel tqanil Jesús toj tkyaqil Galiley.*

Tej tkub' tq'anin Jesús tnana t-xu'jil Pegr
(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Tej tetz Jesús tuk'a Santyaw ex Juan tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, b'e'x i xi' tja Simun ex Andrés. ³⁰ Tej kykanin, kuxlekxtaqjo tnana t-xu'jil Simun twi' watb'il, yab'taq tu'n kyaq. Ok kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te Jesús, qa yab'taqjo qya, ³¹ ex b'e'x tzaj laq'e tk'atz. Jaw ti'n tuk'a tq'ob' tu'n tjaw we'. Texjo paq, b'e'x ul Dios te, ex b'e'x ok ten b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'
(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Tej gok yupj, nimx txqan yab' ex jni' tzyu'nqetaq tu'n taq'nil tajaw il b'aj xi q'in twutz Jesús, tu'n kyb'aj kub' tq'anin. ³³ B'aj pon chmet txqan xjal ttzi ja, ³⁴ ex b'aj kub' tq'anin Jesúsjo jni' yab' exqetzi'n jni' tzyu'nqetaq kyu'n taq'nil tajaw il. Ex mix ttziye tu'n kyyolin taq'nil tajaw il, qu'n kyojtzqi'ntaq alkye Jesús.

Tej tok ten Jesús yolil Tyol Dios kyojile tnam
(Lc. 4:42-44)

³⁵ Qlixje wen, shuminxtaq ch'intl, te' tjaw we'ks Jesús, tu'n t-xi' tjunalx na'l Dios. ³⁶ Me b'e'x i xi' Simun kyuk'a tuk'a jyolte Jesús.

³⁷ Atzaj te' tjet ky'u'n, xi kyq'ma'n te: Tkyaqil xjal njon ti'ja, chi chi'.

³⁸ Xi tzaq'win Jesús kye: Qo'qe toj junjuntl tnam q'mal Tyol Dios, qu'n tu'npetzi'n xin tzaja we'.

³⁹ Exsin Jesús b'etil kyuk'a toj tkyaqil tnam te Galiley kyojile' mu'x ja te kynab'l Judiy Dios, q'mal Tyol Dios ex lajolkye taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.*

Tej tq'anit jun ichin tu'n Jesús, yab'taq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)

⁴⁰ Tzaj laq'e jun ichin tk'atz Jesús yab'taq tu'n jun tx'a'k, a noqx n-el lemimin.

* 1:15 Mt. 3:2; 4:17 * 1:22 Mt. 7:28-29 * 1:24 Lc. 4:41; Sant. 2:19 * 1:26 Mr. 9:26 * 1:28 Mr. 7:24

* 1:39 Mt. 4:23; 9:35

Kub' meje xjal twutz, ex xi tq'ma'n te: Qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ila.

⁴¹ Tzaj q'aq'in tk'u'j Jesús ti'j. Noq ok tmiko'n, ex xi tq'ma'n te: Waja. ¡B'e'x ma q'anita ja'lin!*

⁴² Texjo paq anetzi'n, b'e'x q'anitkux te jun majx, ex b'e'x el qolpajjo tx'a'k ti'j. ⁴³ Me b'e'x aj tchq'o'n Jesús, me nej xi' toqxenin te kyjalu'n: ⁴⁴ B'i'nkuy. Mi txi tq'ma'n te a'la. Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judiy, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe, tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.*

⁴⁵ Me mix tpakux te' ichin tk'u'j ikyjo, qala' b'e'x ok ten q'malte kye jni' xjal. Tu'ntzin tpajjo ikyjo, mix okxi Jesús kyoj tnam, qu'n noqit okx, b'e'x xitla ok tzaqpaj txqan xjal ti'j. B'e'x tjoy Jesús ttxolil tb'e' kytzanile tnam, me mix tu'n'xj jyet-x kyu'n'xjal, ex i b'aj ok lipe ti'j.

2

Tej tq'anit jun kox tu'n Jesús

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

¹ Tb'ajlinxi' jun jte' q'ij, te' tmeltz'aj juntl majl Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex el tqanil, qa attaq toj jun ja toj tnam Capernaum. ² Ul chmet txqan xjal lolte, me a mix b'ante kyten tuja; noq twutz ja i b'aj oke tene txqan. Ante Jesús nyolintaq te' ti'j Tyol Dios. ³ Me tzmataq nyolin, te' kypon kyaje ichin iqintaq jun yab' kyu'n twi' jun tku'xb'il. Atzin yab' noq otaq tz'ok k'olpaj. ⁴ Me mix b'ante kyokx kyxolxjal. Tu'npetzi'n, jyet jun ttxolil kyu'n, ex i jax tib'ajxi ja. Exsin jaw kypo'q'in toj twi' ja, noq tu'n tku'xku' yab' tzma tk'atz Jesús, qu'n q'uqleqtaq kyk'u'j ti'j, tu'n tq'anit kyyab'.

⁵ Tej kyok tka'yin Jesúsjo tq'uqb'il kyk'u'j ti'j, b'e'xsin xi tq'ma'n te yab': Nk'wal, ayetzin tila ma chi kub' najsit ja'lin, chi'.

⁶ Q'uqejqetaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tej tok kyb'i'n ikyjo, kub' kyximin: ⁷ ¿Tze'ntzin tten n-el tzaqpajjo ttzi ikyjo? ¿Nya'pela noq nxo'n yol ti'j Dios? Qu'n o'kx te Dios aku kub' najsinte kyilxjal.

⁸ Me ante Jesús, b'e'x el tniky' te ti'taqjo nkyb'isin xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. B'e'x xi tqanin kye: ¿Tinqu'n nkub' kyb'isinji'y ikyjo? ⁹ ¿Ankye junx tz'ele; tu'n t-xi q'met tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela ate kujixitljo a tu'n t'najsit til jun xjal? ¹⁰ Me mi nxi kynimi'n qa at wokli'n ti'jjo lo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'n kywutza qa ayin we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalu'n twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsin' kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab': ¹¹ Kxel nq'ma'n te'y, ¡We'ksa! Q'inxjijy tku'xb'ila, ex kux tz'aja t'jaj.

¹² Antej yab', texjo paq ja we'ks, etz ti'n iqb'ilte, exsin etz kywutzile' jni' xjal. Tu'n'xsi'n ikyjo, b'e'x jaw ka'y'la'x kywutzjo xjal t'kyaqil.

Exsin i b'aj ja nimsin tb'i Dios kykyaqilx, ex kyq'ma: B'ajxpen q'la'yix te' ikyjo, chi chi'.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Matey tu'n tok te t-xnaq'tzb'in

(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Xi' juntl majl Jesús ttzi Nijab' te Galiley. Ayetzi'n jni' xjal b'aj tzaj laq'e tk'atz, ex toktaq Jesús xnaq'tzilkye. Tb'ajlinxi' ikyjo, iky' Jesús antza. ¹⁴ Nb'ettaq, exsin xi tka'yin jun ichin, Matey tb'i, a tk'wal Alpey, q'uqleqtaq twi' me'x peyil pwaq te k'ayb'il tu'n tajb'in kye aj Rom, aye' nchi kawintaq kyib'aj aj Israel. Xi tq'ma'n Jesús te: Lipeka wi'ja, chi'.

Ex kutzin, chi Matey. Ex b'e'x iky' lipe ti'j Jesús.

¹⁵ Me jun maj nwa'ntaq Jesús tja Matey kyuk'a txqantl xjal peyil pwaq te k'ayb'il te Rom, junx kyuk'a nim xjal aj il q'uqejqetaq ti'j me'x junx tuk'a Jesús, ex kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qu'n ma nintzxtaq txqan xjal lipcheqtaq ti'j.

¹⁶ Tej tok kyka'yin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il nwa'ntaq Jesús kyxolxjo xjal anetzi'n, xi kyqanin kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tze'ntzin toke ikyjo, a kyxnaq'tzila nwa'n kyuk'a xjal peyil pwaq, ex kyuk'a noq ti'chaqku ma' xjal, a nti' tajb'in? chi chi'.

¹⁷ Tej tb'inte Jesúsjo anetzi'n, xi tq'ma'n kye: Ayetzi'n b'a'nq'e nti' kye tajb'in q'anil kye; meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. Tu'npetzintzjo, nya ma chin tzaj we' t'xkol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kyten; qala' ayin weji'y ma chin tzaj t'xkolkye aye' b'inchil ilqe. Tu'npetzi'n, ma chin ula kyxol.

Jun kyxjebxjal ti'jjo tu'n tkub' qpa'n wa'yaj

(Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

¹⁸ Jun maj, aye t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', kub' kypa'n wa'yaj, ex ikyqex kye kyxnaq'tzb'in Parisey.

* 1:41 Lv. 13:1-14:32 * 1:44 Lv. 14:1-32

I tzejtzin junjun xjal te Jesús, ex xi kyq' ma'n: ¿Tinqu'n nkub' kypa'n kye t-xnaq'tzb'in Juan wa'yaj exqetzi'n kyxnaq'tzb'in Parisey, tu'n kyna'n Dios, ex ayetzi'n te mina?

¹⁹ I xi tzaq'win Jesús: ¿Ma akutzin kub' kypa'n kye' txokenj toj jun mejeb'lin wa'yaj, a qa at chmilb'aj kyxol? Nlay, qu'n nim tzaljb'il at, ex nim wa'n nb'aj b'aj. Ikyqetzi'n weji'y nxxnaq'tzb'in, qu'n loqi'n intin kyxol. ²⁰ Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naja, a ayi'n, a ikyxjo tze'nku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzila k'wel kypa'ntz wa'yaj, tu'n kyna'n Dios wen.

²¹ Ex waja tu'n t-xi nq'ma'n kab'e tumil kye'y: Tnejil, qa kyaja tu'n tkub' kyslepi'n jun xb'alin ttx'aqin, nlay kub' kyq'o'n jun slepb'ilte saq, qu'n ajtzin tku'x txjetjo saq, b'e'x k-okil juk'paj, exsin b'e'x k-elix laqj txqantljo ttx'aqin. ²² Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noq aku chi kub' najx kykab'il. Tu'ntzintzjo, il ti'j tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n. Ikytzi'n weji'y nxxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil.

Jun tumil ti'jjo q'ij te ajlab'l

(Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²³ Jun maj toj jun q'ij te ajlab'l nchi b'ettaq t-xnaq'tzb'in Jesús toj jun b'e n-ex txol triy. Atzaj te' kyiky' antza, ayetzi'n t-xnaq'tzb'in i ok ten xb'oqil triy te kywa.*

²⁴ Tej kylonte Pariseyjo ikyjo, xi kyqanin te Jesús: ¡B'i'nkutzi'n! Tojjo q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun tu'n tja aq'nin, ¿Me tiqu'nq'e t-xnaq'tzb'i'n nchi xb'oqin triy?*

²⁵ Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ²⁶ Xi kywa'n kypan pale aj Judiy, exsin nyataq tu'n tkub' kyb'inchin anetzi'n.* Me kub' kyb'inchin, tej ataq Abyatar toktaq te kynejilix kypale aj Judiy. Okx David toj ojtxe tja Dios, etz ti'n a pan xjan, a n-ajb'in te kywa pale, ex xi twa'n David, ex xi tq'o'n kye tuk'a, tu'n t-xi kywa'n.* Qa ikytzjo tuk'a David ojtxe, ¿Ti'n tky'itz tu'n kyxb'oqin nxxnaq'tzb'i'n triy?

²⁷ Ex xi tq'ma'ntl Jesús kyjalu'n: Atzi'n q'ij te ajlab'l ma kub' b'inchit tu'n tajb'in kyexjal, ex nya qexjal tu'n kyajb'in te. ²⁸ Tze'n nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin chq'o'ngintza tu'n Dios kyxola, ex ayi'n at wokli'n tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n kchin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

3

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ Toj juntl q'ij te ajlab'l, okx Jesús toj jun mu'x ja te na'b'l Dios. Me ataq jun ichin nti'taq tanmin tq'ob', te' tokpin na'l Dios. ² Ex ataq junjun nchi b'aj xluk'intaq ti'j Jesús, qa tu'ntaq tkub' tq'anin yab' toj jun q'ij te ajlab'l, noq tu'n kystz'immin ti'j qa otaq kub' tz'aj toq til, qu'n nya wentaq toj kywutz tu'n tkub' b'inchit jun ti' toj q'ij te ajlab'l.

³ Xitzin tq'ma'n Jesús te ichin: ¡We'ksa, ex we'kuy kywutzxjal!

⁴ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin tq'ma'n kawb'il ti'jjo q'ij te ajlab'l? ¿Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'n tkub' b'inchitjo nya wen, mo a wen; tu'n tklet tchwinqil jun xjal, mo tu'n tok ka'yitj tu'n tkub' kyim?

Me ayetzin kyetz noq i b'ajel kyim. Nti'x xi kytzaq'win.

⁵ I xi tka'yin Jesús ti'jile; tzaj tq'oj, ex jaw b'isin tu'n tkujil kyanminxjal. Ex xi tq'ma'n Jesús te ichin, tu'n t-xi tnuqpin tq'ob'. Noqx te' t-xi tnuqpin, ex texjo paq, ul tanmin tq'ob'.

⁶ Tulninx Dios te, b'e'x i etzjo Parisey, ex ok kychmo'n kyib' tuk'a juntl ch'uq xjal lipcheqetaq ti'jjo tkawb'il Herodes,* ex nkyjyo'ntaq tumil tze'n tu'n tb'aje Jesús.*

Tej t-xnaq'tzin Jesús ttzi Nijab' te Galiley

⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in ttzi Nijab' te Galiley. Ex i b'aj ok lipe txqan xjal aj Galiley ti'j. ⁸ Tej tb'ijte kyu'n jni' xjal ti'jjo jni' nb'aj b'anttaq tu'n, nimx b'aj ul lolte tze'nqeku' aj Judey, aj Jerusalen, aj Idumey, jni' qe' najleqetaq tjajxi' Nim A' Jordán, exqe aj Tiro ex aj Sidón. ⁹ Tu'ntzin ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in, tu'n noqx tkub'l jun bark kyu'n ttzi nijab', tu'n t-xi toj, ex tu'n tokx laq'e ch'in tojxi a', tu'n mina tz'ok jitz'letaq kyxol xjal. ¹⁰ Qu'n nimxtaq txqan yab' otaq chi b'aj tq'anin; noq tu'n aj kyb'aj ok tmiqontaq, b'e'x b'aj ul Dios kye. Tu'ntzin ikyjo, kykyaqilxjo jni' yab' kyajtaq tu'n kypon kanin tk'atz.*

¹¹ Aj tiwletaq Jesús kyu'nxxjal, aye' tokxtaq taq'nil tajaw il toj kyanmin, b'e'x nchi kub' meje twutz, exsin nchi jaw xch'in kyjalu'n: Atejiy Tk'wal Dios.

* 2:23 Deu. 23:25 * 2:24 Ex. 20:8-11; Mt. 12:2; Lc. 6:2 * 2:26 Lv. 24:5-9 * 2:26 1Sa. 21:1-6 * 3:6 Mt. 22:16 * 3:6 Mt. 12:14 * 3:10 Mr. 4:1; Lc. 5:1-3

¹² Me ante Jesús xi tq'ma'n kye kujxix wen, tu'n mi kub'e kyq'ma'ne kywutzxjal alkyetaq t-xilin toklin.

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj t-xnaq'tzb'in
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)

¹³ Tb'ajlinxi' ikyjo, jax Jesús twi' jun wutz, ex i tzaj ttxko'n a aye tajqetaq. ¹⁴ Kyxoltzi'n xjal anetzi'n, i jaw tsk'o'n kab'lajaj ichin, tu'n kyxi tk'le'n q'malte Tyol Dios kyojile jni' najb'il. Ex xi tq'o'n kyoklin te tsanjil. ¹⁵ Xi tq'o'n kawb'il kye, tu'n tetz kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanmin xjal.* ¹⁶ Atzi'n kyb'i kab'lajaj ichin, aye' i jaw tsk'o'n: Simun, me ok tq'o'n Jesús juntl tb'i te Pegr. ¹⁷ Ayetzin kab'el, Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', k'wall'ajqe te Zebedey, ok tq'o'n juntl kyb'i te K'wall'aj te Q'anqyaq. ¹⁸ Ayetzin txqantl: Andrés; Lip; Bartolomey; Matey; Tmas, ante Santyaw, a tk'wal Alpey; tuk'ax Tadey; ex Simun, a toktaqljo q'olb'ite te Celote; ¹⁹ exsin Judas Iscariot, a ok meltz'aj ti'j Jesús.

¿Ja'n tzaje tipin Jesús tu'n kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal?
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)

²⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, i okx kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja, ja' pon chmetl txqantl xjal, a mix b'ante kywa'n kyxol. ²¹ Atzi'n te' tel tqanil toj kywi' t-xjalil, jni'xtaajo nb'aj b'ant tu'n Jesús, b'e'x i xi' tnana exqetzi'n titz'in k'lelte, tu'n tmeltz'aj tja, qu'n otaq tz'ok kyq'o'n, aj qa otaq tzaj toj twi'.

²² Ex ikyjo kyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, a i tzaj toj Jerusalén, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa tu'n tkawb'il tajaw il nchi exetaajo taq'nil tajaw il tu'n.*

²³ Te' b'inte Jesúsjo ikyjo, i tzaj ttxko'n, ex kub' tq'ma'n jun techil kye: ¿Tze'ntzin tte'n tajaw il tu'n tb'ant tlajonte tib', ex tu'n tok meltz'aj ti'jx? ²⁴ Qa jun tnam xjal pa'mile kyten, ex kyajq'oj kyib', noqx aku chi kub' kyimx tu'n q'oj. ²⁵ Ex ikyxjo, toj jun ja xjal, aj qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen. ²⁶ Ikytzin ta'ye te tajaw iljo, qa ma tz'ok meltz'aj ti'jx, nlay tz'el wen. ²⁷ Atx juntl tumil: Qa taj jun ileq' tz'okx elq'il toj tja jun xjal nim tipin, nlay b'ant telq'in, qa mi xkub' k'let tajaw ja nej. Ikytzin toke tajaw iljo tze'nku tajaw ja lo, qu'n a tajaw jni' xjal aye tzyu'nqce tu'n. Me ayin we' ma chin kanb'in ti'j tajaw il. Tu'npetzi'n, nchi ex nlanjoni'j' tajal.

²⁸ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, k'wel tnajsin Dios kyiljo jni' xjal, a nb'aj kub' kyb'inchin nya wen, ex jni' xo'j yol. ²⁹ Me aye nchi xo'n yol ti'j Xewb'aj Xjan nlay kub' tnajsinx Dios kyil; ma kyijx te jun majx.

³⁰ Tq'ma Jesús ikyjo, noq tu'n nxi kyq'ma'n te, qa tzyu'ntaq tu'n tajaw il, ex qa nya tu'n Xewb'aj Xjan nb'aj kub' tb'inchintaq tkyaqil.

Ankyeqexixjo titz'in ex tnana Jesús
(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Tej tkanin tnana Jesús kyuk'a titz'in ja' ta'taq, i b'aj kyij we' pe'n; noqtzin xi kyq'ma'n kyexjal, tu'n tetz kytxko'n.*

³² Me ayetzi'n xjal q'uqleqetaq ti'jile xi kyq'ma'n te: Lu' tnaney exqetzi'n titz'in ite' pe'n; ma chi ul jyol tey, chi chi'.

³³ Tzaj tzaq'win Jesús kye: ¿Ankye nnaniy exqetzi'n witz'i'n? ³⁴ I xi tka'yin jni' xjal q'uqleqetaq ti'jile, exsin xi tq'ma'n kye: Ayetzin weji'y nnana ex witz'in lo, a aye nchi kub' b'inchin te' a taj Dios, ³⁵ qu'n kykyaqiljo a nkub' b'inchin te' a taj Dios, ayetzin weji'y witz'in, ex waneb' ex nnaniy.

4

Jun techil tze'n kyanminxjal ti'j Tyol Dios
(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Juntl majl, ok ten Jesús xnaq'tzil ttzi Nijab' te Galiley. Pon chmet txqan xjal tu'n kyb'in ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Me b'e'x jax Jesús toj jun bark tu'n t-xi laq'e ch'intl tojjo nijab', qu'n nimxxjal pon chmet. Tej tokx laq'e Jesús axsi, i kyije tene txqantl xjal ttzi nijab'.*

² Exsin ok tentz xnaq'tzil noq tuk'a techil ti'chaqku ti'; ok ten yolil ti'j jun awal exsin tq'ma: ³ Kyb'inkutzinjij'y kxel nq'ma'n kye'y: Jun maj, xi' jun xjal awal triy. ⁴ Atzin te' tok tchto'n, at pon chitj toj b'e. I tzaj pich', ex b'e'x jaw kysk'o'n. ⁵ Ex at pon chitj kyxol ab'j, me qu'n tu'n nti'xix twutz tx'otx' antza, liwey ul twi'. ⁶ Me atzaj te' tzaj q'ijil, b'e'x jaw tzqij, tu'n nya nim xa'ye tlok'. ⁷ Ex at pon chitj kyxol tx'i'x. Me atzin tx'i'x jun paqx tch'i'y; atzin te triy noq

jaw xky'i'six. ⁸ Ante' pon chitj toj tb'anil tx'otx', tb'anilx ele toj. At tqan el lajaj toj ka'wnaq* twutz, ex junjuntl el ox k'al,† ex junjuntl jun jwe' k'al.‡

⁹ Tq'ma Jesús: Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'jjo t-xnaq'tzb'il

(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)

¹⁰ Tb'ajlinxitz'i'n t-xnaq'tzb'il, b'e'x i b'ajel tiljo txqan xjal. Me atx junjuntl kyij kyuk'a t-xnaq'tzb'il, a b'aj xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin tze'le' yol, a xb'aj tyolin? chi chi'.

¹¹ Xitzin tq'ma'ntz kye: Ma tzaj tq'o'n Dios jun tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a te ti'jjo nb'aj b'ant kyxolxjal twutz tx'otx'. Loqi'n nchin yolin noq tuk'a techil, noq te ewil te' nyola kye' a mina nxi kynimin. ¹² Ayetzi'n mina nchex niminte nyola, nchin kylo'n, me mina n-el kyniky' we'y. Ex nchin ok kyb'i'n, me mina n-okx toj kywi'. Mina njaw kytx'ixpin kynab'l, tu'n t-xi kynimin Dios, ex tu'n tkub' nnajsi'n kyil.*

Tej t-xi tchiky'b'in Jesús techil ti'j awal

(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)

¹³ Xi tq'ma'n Jesús: ¿Minatzin n-el kyniky'a te techil nkub' ng'o'n ti'j awal triy? ¿Tze'ntzila ttentz, aj tel kyniky'a te txqantl techil? ¹⁴ Atzin te' awal triy ikytzi'n tze'nku yolil Tyol Dios. ¹⁵ Attzi'n xjal kuj tze'nku tx'otx' toj b'e. Mina nchex awle ijaj toj. Ayetzin xjal n-ok kyb'i'n Tyol Dios, ex nkub' kykuysin kyanmin te, ex ajtzin ttzaj tajaw il tze'nku pich', n-el ti'n Tyol Dios toj kyanmin. ¹⁶⁻¹⁷ Attzi'n xjal tze'nku tx'otx' txol ab'j, mix ch'iyxix tlok' triy toj, ikyqetzi'n tze'nqe xjal jun paqx nxi kynimin Tyol Dios ex tuk'a tzaljb'il. Me qu'n tu'n nti'xix kyk'u'j ti'j, mi nchi kujix toj kynimb'il. Qa akux saj jun ti' toj kychwinqil, mo qa akux xi ok lipinxjal kyij' noq tu'n tpajjo nyola, b'e'x kchi k'wel t'zaq toj kynimb'il. ¹⁸ Ex atl tze'nku tx'otx' nim tqan tx'ix toj. Nb'aj kub' kyb'i'n Tyol Dios, ¹⁹ me o'kxtza nchi b'isine ti'j tkyaqiljo tkub' twutz tx'otx'. Ex kyaj tu'n tten tkyaqil ti'chaqku ti' kye ex jni' kyq'inimil. Tu'ntzintzjo anetzi'n, n-el naje kynimb'il ti'j Dios. Ikyxsin tze'nku triy njaw ch'iy toj tx'ix. Noq n-el xky'i'six ex nti' toj n-el. ²⁰ Atzi'n xjal tze'nku tb'anil tx'otx' nkub' kyb'i'n Tyol Dios, ex nb'aj kub' kyb'inchin tze'nku ntq'ma'n, ikyqetzi'n tze'nku triy; n-el lajaj toj ka'wnaq twutz, junjuntl ox k'al ex junjuntl te jwe' k'al.

Ajo Tyol Dios tze'nku jun tqan tzaj

(Lc. 8:16-18)

²¹ Atx juntl techil k'wel ng'o'n. ¿Ma tzuntzin n-ajb'in jun tzaj kye'y, aj tokx tjaq' jun kax mo tjaq' jun watb'ilj? ¿Ma nyatzin tu'n tkub' tib'aj jun tkub'il tu'n tk'ant toj kyja'y? ²² Nti'x jun te ti' mina tze'le' tqanil, qala' ikytzin ilx ti'j tu'n tkub' chiky'b'it.* Ikytzin te Diosjo Tyol; te nejlil, mina n-eltaq kyniky'a te. Me atzin ja'lin, loqi'n nchin xnaq'tzin kyij'a, tu'n tel t'x'ole toj kynab'la tze'nku tqan tzaj. Tu'ntzin ikyjo, nti'x jun ti' aku b'ant tu'n tewit. ²³ Altzi'n taj tu'n tok tb'i'n nyola, in tok tb'i'ntz, exsin in tkub' tb'inchin'tz.

²⁴ Xi tq'ma'ntl Jesús kye: Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a. Qu'n tkyaqiljo, a nim n-ok tilil Tyol Dios tu'n, kyja kxele q'oyit txqantl tna'b'l, tu'n tel tniky' ti'j tkyaqil.* ²⁵ Me alkye te' nti' n-ok tq'o'n tilil, majxpe ajo tna'b'l, a tb'anilx toj twutz, me a nti' tumil, k-elil q'iyit te jun majx.*

Tze'n nch'ie Tyol Dios toj qanmin

²⁶ Ex xi tq'ma'n Jesús juntl t-xnaq'tzb'il ti'jjo Tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Atzin nb'ant tu'n Dios twutz tx'otx' ikytzi'n tze'nku jun ichin ok tchto'n ttriy. Aj tb'aj tchto'n, ti'chaqx txi'tz b'inchilte. ²⁷ Exla qa nktan mo itz'j, n-ex junjun qniky'in ex junjun q'ij, ante' ijaj n-ulxixe te' twi', ex nch'iyxi. Mina n-el tniky' te tze'n nch'ie ex tze'n n-el twutz, ²⁸ qala' tu'nx tib' n-ul twi' ex nch'iy, ex n-el twutz. ²⁹ Ajtzin tzqijtz, njaw tchmo'n ex njaw tk'u'n. Ikytzin tten Tyol Diosjo toj tanmin jun xjal.

Tze'n nch'ie Tyol Dios twutz tx'otx'

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Xi tq'ma'ntl Jesús kye: ¿Tze'nxsila' Tkawb'il qMan Dios, ex anuk'a aku tz'oke qmujb'ine? ³¹ Ikytzi'n tze'nku jun tal twutz mistas, tal netz', a nkux awet toj tx'otx'. ³² Tal netz'ix kywutzjo txqantl twutz ijaj, me ajtzin tch'iy, jun tijx n-oke kywutzjo txqantl. Ex ma tij nchi oke tq'ob', a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'.

* 4:8 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. † 4:8 Ox k'al, 60 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. ‡ 4:8 Jwe' k'al, 100 n-ele, ex ikyxjo toj v. 20. * 4:12 Is. 6:9-10 * 4:21 Mt. 5:15; Lc. 11:33 * 4:22 Mt. 10:26; Lc. 12:2 * 4:24 Mt. 7:2; Lc. 6:38 * 4:25 Mt. 13:12; 25:29; Lc. 19:26

Tiqu'n kub' tyolin Jesús noq kyuk'a techil
(Mt. 13:34-35)

³³ Ikytzi'n nchi b'aj kub'e t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'il tuk'a techil ti'chaqku ti'. Noqtaq nb'aj kub' tyolin tu'n tb'ajel kyniky'xjal te. ³⁴ Noq tuk'a techil nyolinetaq Jesús kyexjal. Me atzi'n nchi kyijtaq kyjunalx kyuk'a t-xnaq'tzb'in n-ok tentz q'malte kye tze'ntaq kyxilin.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús
(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Te' gok yupj texjo q'ij anetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye' t-xnaq'tzb'in: Qo icy'x tjlaixi nijab'. ³⁶ B'e'x i b'aj kyij kytzaqpi'n t-xnaq'tzb'in jni' xjal attaq, exsin i jax tuk'a Jesús toj bark, ex i xi'. Me b'e'x i xi lipe jni' xjal kyi'j toj junjuntl bark. ³⁷ Atzaj te' kyxi', ok ten q'ankyaq tinil qoptz'ajiyil tuk'a txqan kyq'iq'; jni' nijab' ox lipin, ex okx chitj toj bark. ³⁸ Me ante Jesús nktantaq ti'jxi bark, ku'xletaq twi' tib'aj jun q'uqb'il.

Okx k'asin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in, exsin xi kyq'ma'n te: ¡Xnaq'tzill! ¿Minatzin ntzaj q'aq'in tk'u'ja q'i'j? Ch'ix qxi mulq'aj toj a'.

³⁹ Jaw we' Jesús, ex xi tq'ma'n te kyq'iq' ex te a': ¡Noqx tenkuy, ex numekuy!

B'e'x kub' nume te kyq'iq', ex tkyaq'ix b'e'x kub' qen.

⁴⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: ¿Tinqu'n xi tzaj xob'a te ikyjo? ¿Na'mxsin tten kynimb'ila wi'ja?

⁴¹ Me na'mxtaq tel kyxob'il, i b'aj ja yolín kyxolile: ¿Alxsila kye xjal ikyjo? A ajin kyq'iq' ex a' ma kub' niminte.

5

Tej kyex tlajo'n Jesús taq'níl tajaw il toj tanmin jun xjal aj Gerasa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)

¹ Tej kykanin tjlaixi nijab' toj ttx'otx'jo jun tnam Gerasa tb'i, ² ku'tz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark. Noqx te' kyku'tz, tzaj laq'e jun ichin kyk'atz, tzajnin toj muqb'il kyimnin, tokxtaq nimku taq'níl tajaw il toj tanmin. ³ Atzin ichin otaq najan tojjo muqb'il kyimnin kyu'n taq'níl tajaw il. Kujxtaq te' ichin anetzi'n; mixtaq a'l nxkye ti'j, tu'n tkub' k'lo'n tuk'a kxb'il. ⁴ Ila' maj i kub' k'lo'n tqan ex tq'ob' tuk'a kxb'il, me b'e'xtaq nb'aj kub' tlaqin, ex mix a'lxtaq nxkye ti'j. ⁵ Nb'ettaq kykyaqil q'ij ex kykyaqil qniky'in kywi'yile wutz ex tojile muqb'il kyimnin. N'xch'in wen, ex n-ok tlank'intaq tib' tuk'a ab'j.

⁶ Tetz'i'n tiwle Jesús tu'n, xi rinin tk'atz, ex kub' meje twutz. ⁷ Jaw xch'in, ex tq'ma: ¿Ti'n taja wuk'iy? Ay Jesús Tk'wal Dios, a nimx toklin tkawb'il. Chin kub'sil nwutza tey, tu'n mina chin kub' tyajinxax.

⁸ Ja yolín ichin ikyjo, qu'n tu'n t-xi tq'ma'n Jesús, tu'n kyexjo taq'níl tajaw il toj tanmin. ⁹ Xi tqanin Jesús te ichin.

¿Titzin tetza tb'i?

Xi tzaq'win ichin: Atzin nb'iy Nimku, qu'n ila' qb'aja najle toj tanmin ichin lo.

¹⁰ Ex i kub'sin kywutz te Jesús, tu'n mina chi exetaq tlajo'n toj ttx'otx' Gerasa, qu'n noq tu'n kyky'e'taq che'x antza.

¹¹⁻¹³ Nqayintaq tk'atzjo wutz antza, attaq b'alaqa kab'e mil kuch nchi wa'ntaq k'ul.

Ja yolín ichin kyu'n taq'níl tajaw il: Qo tq'onxa toj kyanmin kuch, chi chi'.

Xi ttziyin Jesús ikyjo; b'e'xsin i etz toj tanmin ichin. Ayetzin kyej kuch b'e'x i xi tilj kye' kub'l, ex atzaj te' kykupin, b'e'xsin xi kyxo'n kyib'tz tojjo nijab', ex atzintza, b'e'x i jiq'we.

¹⁴ Atzaj te' tiwle lo kyu'n xjal, a nchi kyik'lentaq kyi'j kuch, b'e'xsin i kub'tz toj b'e' yolilte kye' xjal, a ite'taq toj tnam ex kyoy jni' kojb'il. B'e'xsin i b'ajetz kyej xjal lolte, qa twutzxtaqjo a otaq kyb'i. ¹⁵ Ex atzi'n te' kykanin tk'atz Jesús, iwlej ichin kyu'n, aj otaq chi etz taq'níl tajaw il toj tanmin. Atzaj ichin anetzi'n q'uqletaq t-xe tqan Jesús; ite'ktaq t-xb'alín, ex otaq tzul spiky'e' toj twutz. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj kyej xjal kyxob'il. ¹⁶ Jni'qexjo i lonte a b'aj ti'jjo ichin ex kyi'j kuch, ex i ok ten q'malte kye txqantl xjal. ¹⁷ Tu'n tpajjo jni' otaq b'aj, i ok ten xjal kub'sin kywutz te, tu'n tex tojjo tnam antza.

¹⁸ Te' tmeztz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, atzaj ichin, a tzyu'ntaq kyu'n taq'níl tajaw il, xi tqanin, tu'n t-xi tk'le'n Jesús tuk'a, qu'n otaq tz'el wen. ¹⁹ Me mi xi ttziyine Jesús; o'kx xi tq'ma'n te: Kux tz'axiy t'aj kyuk'a t-xjalila, ex q'manxa kye jni' xb'aj ti'ja, ex tze'n tten saj q'aq'in tk'u'j Dios ti'ja, tu'n tel we'y.

²⁰ B'e'x xi' ichin, ex ok ten q'malte kyxolile jni' xjal kye tnam te Decápolis tkyaqiljo a otaq tb'inchin Jesús ti'j. Tkyaqiljo jni' xjal b'e'xtaq nb'ajel kyim tu'n ikyjo.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)

²¹ Te' tjlaizt Jesús tjlaiztaqtz nijab' kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj bark, ul chmet txqan xjal ti'j. ²² Wa'ltaq tzi nijab', te' tpon jun kynejiljo kawil te jun mu'x ja te na'b'l Dios, Jayr tb'i. ²³ Kub'

meje twutz, ex ja kub'sin twutz te: Ajo nk'wala txin lu' nkyim. Ku tzaja q'ol tq'ob'a tib'aj, tu'n mina kyime, chi'.

²⁴ B'e'xsin xi lipe Jesús lolte. Xi lipe txqan xjal ti'j, me tzunxtaq nb'aj kylimon kyib' ti'j.

²⁵ Kyxoltzin xjal, attaq jun qya otaq b'ant-xi' kab'lajaj ab'q'e tyab'tlin tu'n kyyab'il.

²⁶ Otaqx b'aj tyaji'n tib' kyuk'a q'anil, ex otaq b'aj tyupin jni' attaq te te twi' tq'amb'il, me minataq n-el we'; noq kya'j nxayetaq toj il. ²⁷⁻²⁸ Tetzi'n tok tb'i'n nimx yab' otaq b'aj q'anit tu'n Jesús, kub' tb'isin: Noqit aku chin pon kani'n mikolte ttax'a n-xb'alin, tu'n tul Dios we'y, chi'.

Atzaj te' tpon kanin, exsin ok tmiko'n t-xb'alin, ²⁹ texjo paq, b'e'x tna'n qa otaq tz'el we'.

³⁰ Te' tna'nte Jesús otaq we' jun xjal tu'n, aj meltz'aj ti'j, ex i ok tka'yin jni' xjal lipcheqektaq ti'jile, ex xi tqanin kye: ¿Ankye' s-ok mikonte nxb'ali'n? chi'.

³¹ Me ayetzin t-xnaq'tzb'in i xi tzaq'winte: ¡Ka'yinktzi'n! Jni'xsi'n txqan xjal ntlimo'n tib' ti'ja, exsin ntzaj tqani'n, ¿Alkye s-ok mikontiy?

³² Mix qeyix tk'u'j ikyjo. Nka'ylajtaq wen ti'jile a'ltaq kye' otaq tz'ok mikonte.

³³ Me atzi'n qya nlu'lin wen tu'n t-xob'il, tu'n nqanlajtaq Jesús alkye otaq tz'ok mikonte, b'e'x kub' meje twutz, ex xi tq'ma'n tkyaqiljo jni' otaq b'aj ti'j, qa otaq we'.

³⁴ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Nk'wal, tu'n tnimb'ila wi'ja ma tz'el we'y. Kux tz'ajxiy ja'lin.

³⁵ Tzunxtaq nyolin Jesús tuk'a qya, te' kykanin junjun xjal ite'taq tja Jayr q'malte te: Tata, ma kyim tk'wala. Mi tz'ok ila ti'j xnaq'tzil. Mi txi tk'le'nla tja'y ja'lin, chi chi'.

³⁶ Me mina, chi Jesúsjo. Xi tq'ma'n te Jayr: Mina tzaj xob'a, noq qek tk'u'ja wi'ja.

³⁷ Ex b'e'x i xi Jesús tja Jayr tuk'a Pegr, tuk'a Santyaw ex Juan, kyitz'in kyib', ex mix tqya'ye tu'n kyxi lipe txqantl xjal kyij'. ³⁸ Te' kykanin ja, i b'aj ok tka'yin jni' xjal nchi b'aj lab'intaq, ex nchi b'aj oq' wen ti'j kyimnin. ³⁹ Xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Tiqu'n nchi lab'in, ex nchi b'aj oq'a wen? Noq nktan te' txin lu'n, nya ma kyim, chi'.

⁴⁰ Noqx te' b'aj jaw tze'n jni' xjal ti'jjo tyol Jesús ikyjo. B'e'x i b'ajetz tlajo'n kykyaqil tuja, exsin i okx tk'le'n Jayr tuk'a t-xu'jil exqetzi'n oxe t-xnaq'tzb'in ja' tokxitaq kyimnin.

⁴¹ Jaw ti'n tuk'a tq'ob', exsin xi tq'ma'n te: *Talita cum*. (Atzi'n n-ele ikyjo: Txin, kxel nq'ma'n te'y, ¡We'ksal!)

⁴² Noqx te' t-xi tq'ma'n ikyjo te txin, b'e'x jaw we'ks, ex el b'et, qu'n te kab'lajaj ab'q'etaqjo txin, a otaq kyim. Jotxjo jni' xjal b'e'x i b'aj jaw ka'ylaj, tu'n kylonte ikyjo. ⁴³ Me ante Jesús xi toqxeninxix kye, tu'n mix a'l qe txi kyq'ma'ne a otaq b'ant ti'jjo txin. * Ex xi tq'ma'n kye, tu'n t-xi kyq'o'n twa.

6

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Te' taj Jesús tja Jayr kyuk'a t-xnaq'tzb'in tu'n kykanin tojx Nazaret, ² ex te' tk'ul kanin jun q'ij te ajlab'l, xi' tojjo mu'x ja te na'b'l Dios, ex ok ten xnaq'tzil te' Tyol Dios te tkyaqil xjal.

Te' tok kyb'inxjal ikyjo, noq i b'aj jaw ka'ylaj, ex i ja qanlaj kyxolile: ¿Ja'tzila xb'aj t-xnaq'tzin xjal tib' lu'n, tu'n tb'aj b'ant jni' ti'chaqku ti' tu'n? ¿Ja'tzila saje tb'i'ne txqan tumil ikyjo? chi chi'. ³ ¿Ma nyapetzila' a jsol tz'lan, aj tal Mariy ex kytziky Santyaw, Jse, Judas ex Simun? ¿Ma nyaqetzin taneb'jo najleqe qxol? chi chi'.

Tu'n kyojtzqi'ntaq, mix xayey kynimine.

⁴ Me xi tq'ma'n Jesús kye: Ja'chaqx ta' jun yolil Tyol Dios twutz tx'otx', nxi q'o'nx toklin. Me qa tojx ttx'otx', ex kyxol t-xjalil, ex tojx tja, nti'x toklin.

⁵ Tu'n nti'taq kynimb'iljo t-xjalil ti'j, nya niml b'ant tu'n, noq jte'b'inl yab' kub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, ex i kub' tq'anin; me o'kqexjo attaq kynimb'il ti'j. ⁶ Ex noq jaw ka'ylaj tu'n, tu'n mix xayey nimine kyu'n jni' t-xjalil.

Tej kyxi tsm'a'n Jesús t-xnaq'tzb'in q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il

(Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

B'e'xsin xi'tz xnaq'tzil kyojjo najb'il nqayin tk'atz Nazaret. ⁷ I tzaj ttxko'n kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, tu'n kyxi' yolil te' Tyol Dios, ex xi tq'o'n kyoklin kyib'ajjo taq'nil tajaw il, a ite'kxtaq toj kyanminxjal; ex i xi tchq'o'n kakab'chaq kyb'aj.

⁸ Me nej xi tq'ma'n kye: Mina txi kyin jun ti', tu'n tajb'in toj kyb'e'y; qala' noq jun tal kytze'y. Ex mipe txi kyin kye' kych'u'x, kywa'y ex kypwaga.* ⁹ B'a'n tu'n tok kyq'o'n kyxjab'a, me mi txi kyin kyxb'ali'n te tx'ixpil kyij'a. ¹⁰ Qu'n aj kykani'n q'mal Tyol Dios toj jun najb'il, k'a' chi kyija toj jun ja, ajxi kyiky'a toj juntl najb'il. ¹¹ Me metzi'n, aj qa at jun

* 5:43 Mt. 8:26, 30; 9:9 * 6:8 Lc. 10:1-9

najb'il, a ja' kyky'e'yexjal kyi'ja, b'e'x liwey chi etza antza. Me b'e'x k'a' tz'el kychto'n quq ti'j kyqa'n kywutzjo xjal tojjo tnam anetzi'n, tu'n tajb'in te techil kye, qa mina xkub' kyb'in Tyol Dios.*

¹²I xitzi'n t-xnaq'tzb'in yolil te' Tyol Dios kyxol xjal, tu'n tjaw kytx'ixpin kyib', tu'n tkub' kynimin Tyol Dios, ex tu'n t-xi kyq'o'n kyanmin te. ¹³Nimx xjal b'aj exjo taq'nil tajaw il toj kyanmin, ex b'aj ul Dios kye kyu'n, noq tuk'a ch'in aseyt.*

Tej tkub' b'yo'n Juan, a Jawsil A'
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

¹⁴Atzi'n Herodes, a tnejil kawil, tb'inte tqanil Jesús, ex jni' otaq b'aj b'ant tu'n kyojile kykyaqil najb'il. Otaq jaw yollb'il ti'j kyu'nxjal: Junjun q'mante qa ataq Juan, a Jawsil A', otaq jaw anq'in juntl majl, qu'n tu'n nimxjo nb'ant tu'n, ex tb'anilx wen.

¹⁵At junjuntl q'mante: A Elías, a yolil Tyol Dios.*

Ex junjuntl q'mante: Jun yolil Tyol Dios tze'nkuj yolil Tyol Dios ojtxe.

¹⁶Atzin te' tok tb'in Herodes ikyjo, tq'ma: Antej Juan, aj el wi'n twi', ex ma jaw anq'in juntl majl.

¹⁷⁻¹⁸Otaq kux tjpu'n Herodes Juan toj tze, noq tu'n tpaj Herodías, a t-xu'jiltaq Lip, a titz'inx, qu'n otaq jaw meje tuk'a Herodías. Noq tu'n tpajjo, xi tq'ma'n Juan te Herodes, qa nya wentaq tu'n tok t-xu'jlin t-xu'jil titz'in.*

Tu'n tpajjo ikyjo, tzaj tq'oj Herodías ti'j Juan, ex noq tu'n tpaj, kux tjpu'n Herodes Juan toj tze, ex kub' tk'lo'n wen tuk'a kxb'il. ¹⁹Tajtaq Herodías tu'n tkub' b'yet Juan, me mina nntaq tumil toj twutz, tze'n tu'n ttene, ²⁰qu'n nxob'taq Herodes ti'j Juan, qu'n tu'n wentaq ex xjantaq, ex nyolintaq Tyol Dios. Tu'ntzi'n, mina nntziyintaq Herodes tu'n tkub' b'yet, qu'n tajtaq b'in wen ti'jjo tyol Juan. Tu'ntzi'n ikyjo, nti'taq tumil toj twutz Herodías tze'n tu'n ttene.

²¹Me japin kanin jun q'ij, ja' tu'n tkub'e b'yo'ne Juan, noq tpajlin kub' iky'sit tab'q'e Herodes. I tzaj ttxko'n Herodesjo jni' tkawil, jni' kynejil xq'uqil tnam ex jni'qexjo a nim kyoklin toj Galiley, exsin kub' tq'o'ntz chnab', xi tq'o'n kywa ex kyk'wa'. ²²Nchi b'aj wa'ntaq ex nchi b'aj tx'ujtetaq, te' tokpin jun txin tal Herodías, exsin ok tentz b'ixil kyxol. Me jotqex b'e'x pon kyk'u'j ti'j, qu'n tb'anilxnb'ant tu'n.

Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Herodes te: Qanintzin we'y ti'xjo taja, ex k'a' txi nq'o'n, chi'.

²³Ex kub' tq'ma'n tb'i Dios ti'j tyol kab'e maj, tej t-xi tq'ma'n te txin: Kxel nq'ma'n tey, qa aku txi nq'o'n noq ti'x taja, exla qa niky'jin tx'otx', a tokx tjaq' nkawb'ila, chi'.

²⁴Tej tb'in te' txin ikyjo, etz qanilte te tnana: ¿Ti'n kxel nqani'n? chi'.

Xi ttaq'win tnana: Qaninxjiy twi' Juan, chi'.

²⁵Xi rinin txin q'malte te Herodes: Waja tu'n ttzaj tq'o'n ja'linxix a twi' Juan, a Jawsil A', we'y toj jun laq.

²⁶Te' t-xi tqanin txin ikyjo te Herodes, b'e'x jaw b'isin, qu'n otaq kub' tq'ma'n tyol ti'j tb'i Dios kywutz txqan xjal, tu'n t-xi tq'o'n ti'xtaq tajjo txin. Tu'nnpetzi'n, mix kub'e tzyu'ne tib', tu'n t-xi tq'o'n. ²⁷B'e'x xi tchq'o'nkux jun xq'uqil tnam, tu'n tel ttx'emnin twi' Juan, ex tu'n ttzaj ti'n. Te' tkanin toj tze, b'e'x el ttx'emnin twi' Juan, ²⁸exsin xi ti'n toj jun laq. Xi tq'o'n te txin, tu'n t-xi ti'n te tnana.

²⁹Atzaj te' kyb'in te' t-xnaq'tzb'in Juan qa otaq kyim, b'e'x i xta'j q'ilte t-xmilil, tu'n tkux muqet.

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

³⁰Tb'ajlinxi ikyjo, te' kyb'aj meltz'aj t-xnaq'tzb'in, b'aj ok kychmo'n kyib' kykyaqilx tuk'a Jesús, ex b'aj i ok ten q'malte jni' otaq b'aj b'ant kyu'n.

³¹Xi tq'ma'n Jesús kye: Qoqech'in ajlal toj jun najb'il ja' nti'yexjal. Qu'n atzi'n ja' ite'yetaq nimxtaq xjal nb'aj kanin kyk'atz, ex mixpe tu'n tb'ant kywa'n kyxolxjal.*

³²B'e'xsin xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark toj jun najb'il ja' nti'yetaq xjal. ³³Me nimx xjal te ila'ku tnam el kyniky' kyi', ex xi kyka'yin, tej kyxi' ja' tajtaq Jesús exqetzi'n t-xnaq'tzb'in tu'n kyanin. B'e'xsin i b'aj xi tiljtz antza, ex nej i b'aj pon. ³⁴Noqx te' tku'tz Jesús toj bark, i xi tka'yin txqan xjal, ex b'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j kyi', qu'n ikyqetaqjo tze'nku txqan rit nti' kyik'lel kyi'.* Tu'nnpetzi'n, ok ten xnaq'tzilkye.

* 6:11 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51 * 6:13 Lc. 10:17; Sant. 5:14 * 6:15 2Re. 2:1-12; Mt. 16:14; Mr. 8:28; Lc. 9:19

* 6:17-18 Lv. 18:16; 20:21; Lc. 3:19-20 * 6:31 Mr. 7:24 * 6:34 1Re. 22:17; 2Cr. 18:16; Zac. 10:2; Mt. 9:36

³⁵⁻³⁶ Te' qok yupj, xi kyq'ma'n t-xnaq'tzb'in te: Ma qoqixte. Chq'onqexjij xjal tu'n kyxi' tojile najb'il ex kyojile much' tnam, tu'n kyxi' laq'ol kywa, qu'n nti' b'a'n txi kywa'n tzalu'n, chi chi'.

³⁷ Ante Jesús xi ttaq'win kye: Kyq'o'nxa kywa.

Xitzin kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: ¿Tajtzin tu'n qxi'y laq'ol wab'j kye, ex tu'n tkub' yupit txqan qpwaq te twi'?

³⁸ Me i xi ttaq'win Jesús: ¿Jte'n wab'j at? Ku kyxi'tzi'n lolte, chi'.

Te' kymeltz'aj, xi kyq'ma'n te: Noq jwe'ch'in, ex kab'e tal netz' kyix'.

³⁹ Xi tq'ma'n kye jni' xjal tu'n kyb'aj kub' qe twi' txa'x k'ul toj junjun ch'uq. ⁴⁰ I kub'tzin qe junjun ch'uq te junjun jwe' k'al* ex junjuntl te lajaj toj ox k'al, † ⁴¹ exsin i jaw ttzju'u'n Jesúsjo jwe' wab'j exqetzi'n kab'e tal kyix'. Jax ka'yin toj kya', ex xi tq'o'n chjonte te Dios, ex b'aj xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kye jni' xjal. ⁴² Elpin kanin te tkyaqil, ex noqx jni' b'aj noj. ⁴³ Te' kyb'aj wa'n kykyaqilx, exsin b'aj jaw kychmo'n jni' tb'uchil wab'j, kab'lajaj chi'l b'ant. ⁴⁴ Atzi'n kyb'ajjo ichin b'aj wa'n, jwe' mil.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'

(Mt. 14:22-27; Jn. 6:16-21)

⁴⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, i jax tchq'o'n Jesús t-xnaq'tzb'in toj bark, ex xi tq'ma'n kye, tu'n kyiky'x tjlajxi nijab', tu'n kyanintaq tojjo juntl tnam, Betsaida, me ataq tajjo tu'n kynej twutz. B'e'x i xi', ex ante Jesús kyij q'olb'il kye' jni' xjal. ⁴⁶ Te' kyb'aj kykyij tq'olb'in, b'e'x xi' kux na'l Dios twi' jun wutz. ⁴⁷ Te' qok sjume', ayetzi'n t-xnaq'tzb'in ch'ixtaq kyanin niky'jin nijab'. Me ante Jesús kyij tjunalx ttzi a'.

⁴⁸ Cheb'e nchi b'et, te' kyxi tka'yin, qu'n kyja'taq nztaje kyq'iq' tumil kyb'e. Qnuminx wen, te' t-xi b'et Jesús tib'aj a', nyakuj tu'n tnej kywutz.

⁴⁹⁻⁵⁰ Te' tiwle kyu'n t-xnaq'tzb'in, b'e'x i xob'x kykyaqilx, ex ox chi xch'inx wen, qu'n kub' kyb'isin qa jun klelin.

Me b'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: ¡Kykujsinx kyk'u'ja! ¡Ayin weji'y! ¡Mi chi xob'a! chi'.

⁵¹ Jax Jesús toj bark kyk'atz, ex b'e'x kub' qen te kyq'iq'. Ayetzin t-xnaq'tzb'in noq i b'aj jaw ka'ylaj, ⁵² qu'n ex na'mtaq tel kyniky' te, ti' b'ant tu'n kyij' wab'j ex kyi'j kyix', ex tze'n tten tb'ant tkyaqiljo ikyjo tu'n.

Tej kykub' tq'anin Jesús yab' toj Genesaret

(Mt. 14:34-36)

⁵³ Tkanin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun najb'il, Genesaret tb'i. Te' kyanin, ok kyk'lo'n bark ttzi nijab' ti'j jun tze. ⁵⁴ Noqx te' kykutz toj bark, b'e'x el tniky'tzajil Jesús kyu'nxjal, ⁵⁵ ex b'e'x i ok ten rinil q'malte tqanil, ex b'aj pon kyiqin jni' kyyab' twi' iqb'il. ⁵⁶ B'ettzin Jesús antza kyojile najb'il ex kyojile tnam. Ayetzin xjal b'aj xi kyi'n kyyab' toj tb'e' Jesús, ex tzunxtaq nchi b'aj kub'sin kywutz te, tu'n kyok tmiko'n i'chaqx o'kxtaqjo ttxa'n t-xb'alin, qu'n ayetzi'n i b'aj ok mikonte b'e'x i b'ajel we'.

7

Kyxnaq'tzb'il Parisey

(Mt. 15:1-20)

¹ I tzaj laq'e junjun Parisey, junx kyuk'a junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il tk'atz Jesús, aye otaq chi kanin Jerusalén. ² Te' tok kyka'yin junjun t-xnaq'tzb'in Jesús, qa mix i tx'ajine, te' kyok ten wa'l, tze'nku ntenetaq kyu'n Parisey exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il; tu'nztin ikyjo, i b'aj ok ten yolb'ilkye. ³ Qu'n ayetzi'n Parisey exqetzi'n xjal antza lipcheqektaq ti'jjo xnaq'tzb'il, a kyij yek'in kye kyu'n qtzan kyta'x, nlayxtaq chi wa'n qa mina xi tx'ajin nej toj jun tumil tze'nkuxjo nb'anttaq kyu'n. ⁴ Ex tze'nku nchi meltz'aj loq'il, nlay che'x wa'l, qa mina xi tx'ajin. Ex atx txqantl, tze'nku tu'n tb'aj ja txjet jni' tk'wel kyk'wa', jni' kyxar, jni' kylaq kxb'il ex jni' kywatb'il.

⁵ Tu'npetzi'n, xi kyqanin Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te Jesús: ¿Titzin qu'n mina nkub' kynimin t-xnaq'tzb'i'n a jni' kyij yek'in qe ojtxe kyu'n qtzan qta'x? Qu'n mina nchi tx'ajin tze'n nchi wa'n.

⁶ I xi ttaq'win Jesús: Twutzx tej tq'ma yolil Tyol Dios, a Isaías ojtxe, ti'jjo kyxmiletz'ila, te' tq'ma:

A ayi'y nchin nkub' kyna'n,

me noq tuk'a kytzi'y.

Me atzin kyanmi'n tzunx nlo'chj wen.

⁷ Nti'x tajb'in nchin kub' kyna'n ikyjo,

qu'n antza ti'jjo t-xnaq'tzb'il ichin lipcheqekiy.*

* 6:40 Jwe' k'al, 100 n-ele. † 6:40 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. * 7:7 Is. 29:13

⁸ Ma kyij kytzaqpinji'y tkawb'il Dios, noq tu'n tkub' kyb'inchinkuji'y a kye kyajb'il, ⁹ ex tu'n mina tz'el naje toj kyk'u'ja, ma kyij kytzaqpinji'y te Dios. ¹⁰ Qu'n tq'ma Dios tu'n tsan, a Moisés: Kyniminku kytatij ex kynaniy, * chi', ex ankye te' k-elil tzaqpaj ttzi te ttata ex te tnana, il ti'j tu'n tkyim. * ¹¹ Me ankye' nkyq'ma'n, qa at jun manb'aj ma jun txub'aj xkanin qanil jun ti' te tk'wal mo te tal, b'a'n tu'n t-xi tq'ma'n k'walb'aj te: Mina. Nlay txi nq'o'n kye'y, qu'n jontxo jni' at we'y *corban*, atzin n-ele kxel nq'o'n te Dios, aj nkyima. ¹² Ex nkyq'ma'n: A'ltzi'n kq'malte ikyjo, nti'l il ti'j tu'n tmojin ti'j ttata mo ti'j tnana. ¹³ Ikytzi'n ma b'ajel kyiky'ineji'y a Tkawb'il Dios, tu'n tpajjo kyij yek'i'n kye'y kyu'n qtzan kyta'xa. Ex nimx txqantl nb'aj kub' kyb'inchin' n tze'nqeku lo.

¹⁴ I xi ttxko'n Jesús jni' xjal tk'atz, ex xi tq'ma'n kye: Chin kyb'intzi'n, ex tz'elku kyniky'a te: ¹⁵ Nya te' ti'chaqku ti' nb'aj tu'n jun xjal, nxi q'onte toj il, qala' ikytzin a te' n-etz toj ttzi, qu'n toj tanmin njatze. ¹⁶ Alkye taj tu'n tok th'in in tok th'intz, exsin in tkub' b'inchintz. *

¹⁷ Tb'ajlinxitzin ikyjo, el tpa'n Jesús tib' kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i okx toj jun ja antza. Xi kyqanin t-xnaq'tzb'in ti'jjo b'aj tq'ma'n, ex ti'taq tz'elpine.

¹⁸ Xi tq'ma'n kye: Ex ikyx kyeji'y, ¿Mi s-el pjet toj kynab'la? ¿Ma mitzin n-el kyniky'a te qa tkyaqiljo nb'aj tu'n jun xjal, nlay txi ti'n toj il, ¹⁹ qu'n toj tk'u'j nb'aj kupine, ex nya toj tanmin, ex tqanku n-exl? (Antza ntq'ma'ne qa a jni' nxi tniky'b'in jun xjal, nti' tky'i.) ²⁰ Me a nb'ajetz toj ttzi, apente iljo, ²¹ qu'n tu'n toj tanmin nb'aj tzaj anq'ine. Ex toj tanminxjal nb'aj tzaj anq'ine jni' nya wen ex tu'n tb'aj kub' b'inchit: Tze'nku aj pajil, tze'n elq'in, jni' b'i'yin, ²² tze'nku tkyaqil ky'a'jin, ex tu'n tpon tk'u'j jun xjal ti'jjo at te juntl, ex jni' sb'ub'l, ex tkyaqil tzeqb'il, ex jni' lo'chj k'u'jb'aj, ex jni' iqj yol, ex jni' kynimsil kyib'xjal, exqetzi'n nti' kynab'l. ²³ Tkyaqilxjo jni' ti'chaqku ti', a nya wen, nb'aj kub' kyb'inchin, ex tu'n anetzi'n nchi b'inchine il, qu'n tu'n toj kyanmin nb'aj tzaj anq'ine jni' ikyjo.

Tnimb'il jun qya nya aj Judiy

(Mt. 15:21-28)

²⁴ B'e'xsin xi' Jesús toj jun najb'il najchaq, Tiro, tb'i. Okx toj jun ja kyuk'a t-xnaq'tzb'in; tky'e'taq tu'n tiwle tu'n ala, me mix b'ante tewin, ²⁵⁻²⁶ qu'n el tqanil toj twi' jun qya aj Sirofenisia, jun qya nya Judiy. Me atzi'n qya attaq jun ttxin tokxtaq jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Te' tkanin, kub' meje twutz Jesús, ex kub'sin twutz te, tu'n tex tlajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin tal.

²⁷ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Yonkuy nej, tu'n kyxi nmojinji'y nxjalila, qu'n nya wen tu'n tel kywa tal k'wal, exsin tu'n t-xi' kye chit, qu'n noqit tu'n kyb'aj wa'n tal k'wal nej, exsin kxel xiljo kye chittz. Ikyqintzin weji'y kyuk'a nxjalila; nej kchi okil nka'yi'n, ex kxel nq'o'nji'y kye' a nti' at kye.

²⁸ Ex xi tzaq'win qya: Ikyx te tten, Tata. Me ka'ntzin kye tal chit nchi wa'n kye tjaq' me'x ti'jjo tb'uchil wab'j nb'ajel tz'aq kyu'n kyajaw. Ikyqintzintla weji'y, q'ontz ch'in we' ti'jjo nxi tq'o'n kye t-xjalila.

²⁹ Tu'ntzi'n tyoljo qya ikyjo, xi tzaq'win Jesús te: At nim tnimb'ila wi'ja, tu'n xin tzaj tzaq'win ikyjo. Kux tz'ajxiy tjay. Atzin taq'nil tajaw il ma tz'ex toj tanmin tala.

³⁰ Te' tkanin qya tja, kuXletaqjo tal twi' twatb'il, qu'n otaq tz'exjo taq'nil tajaw il toj tanmin.

Jun xjal xonx ex xtiq q'anit tu'n Jesús

³¹ Etz Jesús tojjo tx'otx', ja' i ponin kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex i iky'ku tojjo najb'il Sidón, tu'n kykanin juntl majl toj ttx'otx' Decápolis, * ttzi Nijab' te Galiley. ³² Tej tkanin antza, q'i'n jun xjal xonx ex xtiq twutz, ex xi kyq'ma'n a iqilte te Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj tu'n tel we'.

³³ Ex kypa'n Jesús kyib' kyjunalx tuk'a' xjal, ja' mixtaq a'l at, exsin i okx tq'o'n twi' tq'ob' kyoj t'xkyin, ex i ok tak'sin twi' tq'ob' tuk'a' ta'l ttzi. Ok tmiko'n taq'jo xjal, ³⁴ ex jaw ka'yin twutz kya'j, ex jaw t-xew.

Xi tq'ma'n te ichin: *Efata*. Atzi'n n-ele, ku kyxi jaqliych.

³⁵ Texjo tqan, b'e'x i jqet t'xkyin xonx, ex b'e'x b'ant tyolin.

³⁶ Te' kyul kyk'atzo xjal, xixix toqxenin Jesús kye, tu'n mix a'l qe, tu'n t-xi kyq'ma'n a otaq b'ant ti'jjo xonx ex xtiq. Me te' t-xi tq'ma'n ikyjo kyexjal, noqx kyja' i ok tenil q'malte tqanil. *

³⁷ Otaq chi b'aj jaw ka'ylaj tu'n ikyjo, ex kyq'ma: Tkyaqilx tb'anilx nb'aj b'ant tu'n. A ajinqe xonx nb'aj b'ant kyb'i'n, ex xtiq nb'aj b'ant kyyolin tu'n, chi chi'.

* 7:10 Ex. 20:12; Deu. 5:16 * 7:10 Ex. 21:17; Lv. 20:9 * 7:16 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.16.

* 7:31 Mr. 5:20 * 7:36 Mr. 8:26

8

*Tej kyk'a'chit kyaje mil xjal tu'n Jesús
(Mt. 15:32-39)*

¹ Jun q'ij ok kychmo'n txqan xjal kyib' kyuk'a, ex nti'taq tu'n t-xi kywa'n. I xi ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye: ² Ncho'n nk'u'ja kyijjo xjal lo, qu'n ma b'ant-xi oxe q'ij kytenb'ile quk'a, ex nti'x ch'in o txi kywa'n. ³ Qa ma chi aj nchq'o'n kyja kukxjo, aku chi b'aj kub' numj toj b'e tu'n wa'yaj, qu'n at junjun najchaq saje.*

⁴ Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: ¿Me ja'n b'a'n tu'n ttzaje kywa txqan xjal? Mix ya' tu'n nti'x jun xjal najle tzalu'n, chi chi'.

⁵ Xi tqanin Jesús kye: ¿Jte'n wab'j q'i'n kyu'n?

Noq tal wuq, chi chi'.

⁶ Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal, tu'n kyb'aj kub' qe, ex i jaw ttzyu'n wab'j toj tq'ob'. Xi tq'o'n chjonte te Dios kyij', b'aj kub' tpiñin, exsin ok ten sipilte kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxoljo jni' xjal. ⁷ Ex q'i'ntaq junjun tal netz' kyix kyu'n. Ex ikyxljo xi tq'o'n chjonte kyij' te Dios, ex xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tb'aj kub' kysipin kyxolxjo jni' xjal. ⁸ Noqx jni' i b'aj wa'n kykyaqilx. * Atzi'n te' tb'aj jaw chmetjo jni' tb'uchil, b'ant wuq chi'l. ⁹ Ayetzi'n xjal, a i b'aj wa'n, ch'ime kyaje mil kyb'aj kykyaqilx. Ex b'e'x i b'aj aj tchq'o'n, tu'n kyb'aj aj kyja kykyaqil. ¹⁰ B'e'xsin xi'kux kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun bark, tu'n kykanin tojjo jun najb'il Dalmanuta tb'i.

*Tej kyqanin aj il jun techil tipin Jesús
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)*

¹¹ I pon chmet Parisey tk'atz Jesús, ex i ok ten yolil tuk'a. Ex noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n toj til, xi kyqanin te, tu'n tkub' tb'inchin jun tb'anil techil tipin twutz kya'j, tu'n tyek'in qa te Dios tzajnin.*

¹² Tzaj tb'is Jesús tu'n ikyjo, ex xi tq'ma'n kye: ¿Ti'tzila qu'n ntzaj kyqanin xjal techil jun ti', tu'n tkub' nb'inchin'? Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; mixla juntl techil k'wel nq'o'n.*

¹³ B'e'x i kyij ttzaqpi'n antza, ex b'e'x okx toj bark kyuk'a t-xnaq'tzb'in, tu'n kyjlajinx tjlajxi' nijab'.

*Kyxnaq'tzb'il Parisey tze'n tx'amsb'il pan
(Mt. 16:5-12)*

¹⁴ Mi na'n kywa t-xnaq'tzb'in tu'n t-xi kyiqin; o'kx junch'intaq kywa tokx toj bark.

¹⁵ Xi tq'ma'n Jesús kye: B'anx chi ka'yin kyib'a noq che'xa ti'jjo tx'amsb'il kywa Parisey ex tx'amsb'il twa Herodes.*

¹⁶ I ok ten t-xnaq'tzb'in yolil kyxolx ti'j kywa.

¹⁷ Me i b'ijte tu'n Jesús, exsin xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n nchi b'isi'n qa nti' kywa'y iqin? ¿Na'mxsin tel kyniky'a te? ¿Jpu'nmxsin kynab'la te jun majx? ¹⁸ ¿A ite' kywutza, me mina nkylon'? ¿Jte' kyixkyi'n, me mina nkyb'i'n? ¿Minatzin na'n kyu'n? ¹⁹ Tej tb'aj nsipinji'y jwe' wab'j kyxol jwe' mil ichin, ¿Jte'n chi'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in: Kab'lajaj, chi chi'.*

²⁰ Ex tej tb'aj nsipinji'y wuq wab'j kyxoljo kyaje mil, ¿Jte'n chi'ljo tb'uchil jaw kychmo'n?

Xi kytzaq'win juntl majl: Wuq.*

²¹ Me yajtzin qetz, mi n-el kyniky'a te. ¿Ma nlan kanin jun wab'j qxol'?

Tej tq'anit jun mox aj Betsaida tu'n Jesús

²² Tb'ajlaxi' ikyjo, i kanin tojjo jun najb'il, Betsaida. Te' kykanin, pon q'i'n jun mox tk'atz Jesús. I kub'sin kywutzjo q'ilte te, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, tu'n tkub' tq'anin, ²³ ex b'e'x xi t-xko'n Jesúsjo mox ttxanxi tnam. Te' kykanin antza, i ok tak'sin twutzjo mox tuk'a ta'l ttzi, ex kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex xi tqanin te qa otaq tli jun ti'.

²⁴ B'e'x i jget ch'in twutzjo mox, ex tq'ma: Ma b'ant ch'in we nka'yin, me noq ch'in, qu'n ayetzi'n ichin nche'x nka'yi'n nyakuj tzeqe nchi b'et.

²⁵ Te' kyok tmiko'n Jesús juntl majl twutzjo mox, b'e'x el spiky'e' kyij' twutz, ex b'e'x b'ant tka'yin wen. Texjo tqan, b'e'x ul Dios te ichin.

²⁶ B'e'xsin aj tchq'o'n Jesús tu'n taj tja, me nej xi tq'ma'n te: Mina meltz'ajla toj tnam, chi'.*

*Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)*

* **8:3** Mt. 14:15; 15:32   * **8:8** Mt. 14:20; 15:37   * **8:11** Mt. 12:38; Lc. 11:16   * **8:12** Mt. 12:39; Lc. 11:29   * **8:15**

Mt. 16:6, 12   * **8:18** Is. 6:9-10; Jer. 5:21; Ez. 12:2   * **8:19** Mt. 14:20; Mr. 6:43; Jn. 6:13   * **8:20** Mt. 15:37; Mr. 8:8

* **8:26** Mr. 8:30

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyojjo much' najb'il toj tnam te Cesarea Filipino.

Nchi b'aj b'ettaq, te' t-xi tqanin Jesús kye: ¿Ankyeqi'n toj kywutzjo jni' xjal? chi'.

²⁸ Xi kytzaq'win t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: At junjun nq'ma'nte qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A'; at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy Elías, a yolil Tyol Dios. Ex at junjuntl nq'ma'nte qa ajiy jun yolil Tyol Dios jaw itz'je juntl majl.

²⁹ ¿Yajtzin kye toj kywutz? ¿Ankyeqi'n? chi Jesúsjo.

Xi ttzaq'win Pegr: A tejiy Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, tu'n tul tzalu'n twutz tx'otx', chi'.*

³⁰ Xi tq'ma'n Jesús kye, tu'n mina chi ok tene q'malte kye jni' xjal.*

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Ok tenl Jesús xnaq'tzil kye t-xnaq'tzb'in. Xi tq'ma'n kye: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, a sk'o'nxix tu'n Dios, nimx kyky'elix wu'n, ex ok kchin elil i'jli'n kyu'n kynejilxjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a tkyaqil xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Kchin k'wel b'yo'n kyu'n, me toj toxin q'ij kchin jawil anq'intla juntl majl.

³² Tej tb'aj tyolin Jesús, ex te' tb'inte Pegr ikyjo, b'e'x ex tk'le'n najchaq ch'intl, exsin ok ten yisolte tu'n tq'ma, qa tu'ntaq tb'ajjo jni' ikyjo ti'j.

³³ Ajtz meltz'aj Jesús ka'yil kyi'jjo t-xnaq'tzb'in, exsin ok ten yisolte Pegr: ¡Pegr! Ayeti'n tyola ikyjo, tyol tajaw il, qu'n a taj tajaw iljo tu'n tb'antjo kyaj xjal, ex nya a taj Dios. ¡Ay, tajaw il, laq'emila nk'atza! chi'.*

³⁴ B'e'xsin i xi ttxko'n Jesús t-xnaq'tzb'in exsin jni' xjal, ex xi tq'ma'n kye: Ankye jun taj tu'n tok te xnaq'tzb'in, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'j tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib', tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kyim twutz cruz.* ³⁵ Ikytzi'n, alkye taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalu'n twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex alkye k'wel tzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n npaja ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il, ktenb'il tchwinqil te jun majx.*

³⁶ ¿Qu'n ti'xsila tajb'in tu'n tkanb'it tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ¿Ma akutzin tz'ok tkyaqil tq'inimil te klol tanmin?

³⁷ ¿Ma akutzin klet tchwinqil noq tu'n pwaq? ³⁸ Ikytzi'n, aj qa at jun saj tx'ixwe wi'ja ex ti'jjo nyola kywutzjo jni' xjal aj il, ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, ex ok kchin tzajil tx'ixwe we' te, aj wula tuk'a nkawb'ila ex tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil nMa'n junx kyuk'a jni' xjan angel.

9

¹ Ex xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaksi aj kylonte nimku tipin Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx'.

Tej ttx'ixpit tka'ylajtz Jesús

(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)

² Tb'ajlinxi' qa q'ij, i xi tkle'n Jesús oxe t-xnaq'tzb'in tuk'a, a Pegr, Santyaw exsin Juan, ex i kanin twi' jun wuz.* Kywutzx t-xnaq'tzb'in, tx'ixpitjo ka'yin. ³ Ex t-xb'alinn ox qoptz'ajx wen, manyor sjaninx tze'nku jun b'u'x, a a'kxtaq tb'aj txjet. ⁴ Iwletzin Jesús kyu'n t-xnaq'tzb'in nchi yolintaq kyuk'a Elías* ex Moisés.* ⁵⁻⁶ B'e'x i xob'xjo t-xnaq'tzb'in, te' kylonte ikyjo. Ante Pegr nti'l tumil jyet tu'n; o'kx xi tq'ma'n te Jesús:

¡Xnaq'tzil! Tb'anilx te' oto' tzalu'n. K'a' kub' qb'inchin oxe tal pach;* jun te, ex jun te Moisés, ex jun te Elías.

⁷ Texjo paq, tej tkub' juktz'aj jun muj kyib'aj. Ex tojjo muj etz yolin jun tq'ajq'ojil, ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal lo k'u'jlinxix wu'n.* ¡Kyb'inkuyi'y Tyol!

⁸ Atzaj te' t-xi kyka'yin t-xnaq'tzb'in kyi'jile, mix a'l kyli, o'kxl Jesús.

⁹ Te' kymeltz'aj twi' wutz, xi toqxeninxix Jesús kye' kyjalu'n: Mix alqe kxele kyq'ma'nji'y a ma kyliy, tzmaksi aj njatz anq'in, a ayi'n Tk'wal Ichin, kyxol kyimnin, chi'.*

¹⁰ Ex mix al qe txi kyq'ma'ne; noq kyij ten kyxolx, me nchi yolintaq tze'n tz'elpine' yol, a tu'n tjaw anq'in juntl majl.

¹¹ Xi kyqanin te Jesús: ¿Tze'ntzin tentz nkyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qa ataq Elías tu'n tul nej twutza? ¿Nyapela ti'jjo lo nchi yolinetaq, a ma qli'y?

* **8:29** Jn. 1:49; 6:69; 11:27 * **8:30** Mr. 9:9 * **8:33** Sant. 4:7 * **8:34** Mt. 10:38; Lc. 14:27 * **8:35** Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25 * **9:2** 2Pe. 1:17-18 * **9:4** 2Re. 1:1-2:12 * **9:4** Ex. 2-4; 18; 33-34 * **9:5-6** Lv. 23:39-43 * **9:7** Mt. 3:17; Mr. 1:11; Lc. 3:22 * **9:9** Mr. 5:43 * **9:11** Mal. 4:5; Mt. 11:14

¹² I xi ttzaq'win Jesús: Twutzx te'. Ate Elías tu'ntaq tul nej, tu'ntzintla noq b'inchil kytenxjal, aj wula. Me ntq'ma'ntl Tu'jil Tyol Dios qa nimx tu'n tiky'x tu'n Tk'wal Ichin, ex qa tu'n tel iky'in kyu'n xjal.* ¹³ Ex kxel nq'ma'n kye'y, o tzul te Elías, qu'n ate Juan, a Jawsil A', ul te t-xel. Ex kub' kyb'inchinxjal ti'j tze'nkuxtaq kyaj, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios.*

Tej tex tlajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin jun q'a
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)

¹⁴ Kyk'ulinxi twi' wutz kyuk'a oxe t-xnaq'tzb'in kyk'atzjo txqantl, aye' nchi yolintaql kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ex attaql txqan xjal kyi'jile. ¹⁵ Te' tiwle kyu'n xjal, ch'ixtaq tkanin kyk'atz, i jaw ka'ylaj, ex b'e'x i el rinin q'olb'ilte Jesús.

¹⁶ Xitzin tqanin Jesús kyexjal: ¿Ti'tzin nkyyoli'n kyuk'a nxnaq'tzb'in?

¹⁷ Tzajtzin ttzaq'win jun ichin kyxoljo txqan xjal: Xnaq'tzil, ma tzaj wi'n nk'wala twutza, tu'n tkub' tq'ani'n, qu'n mina nb'ant tyolin, tu'n tzyu'n tu'n jun taq'nil tajaw il. ¹⁸ Noq ja ta', aj ttzaj ti'j, ex b'e'x nkub' tz'aq tu'n, ex nb'aj n-etz plut toj ttzi, tzunx nchi ju'ch'in tste, ex b'e'x n-el ttx'i'lin tib'. Ma txi ntq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in, tu'n tex kylajo'n taq'nil tajaw il toj tanmin, me mina n-ex kyu'n.

¹⁹ Xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in: Nti'xsin kynimb'ila ti'j Dios. ¿Jte'xsin q'ij nkub'lin ten kyxola, ex na'mxsin tok qe' kyk'u'ja wi'ja? ¿Jte'xsila q'ij kky'elixjo ikyjo wu'n? Q'intzinjy q'a, chi'.

²⁰ Xitzin kyi'ntz. Atzin te' tiwle Jesús tu'n taq'nil tajaw il, tzaj kyimin ti'jjo q'a ex jaw lu'lin. Kub' tz'aq, ex jaw ttolin tib' twutz tx'otx', ex b'ajetz plut toj ttzi.

²¹ Xitzin tqanin Jesús te' ttata: ¿Jte'xitzin q'ij ttzyetlin tu'n nchi'yo? chi'.

Xi ttzaq'wi'n ttata: Atxixjo te much'xtaq. ²² Ila' maj o txi'xi tz'aq toj q'aq' ex toj a' tu'n tkyim. Qa aku b'ant jun ti' tu'n ti'j, q'aq'intzin tk'u'ja q'i'ja; q'aninkutzin ch'in.

²³ Xi tq'ma'n Jesús te: Atzin ntzaj tq'ma'n we'y, qa aku b'ant jun ti' wu'n ti'j tk'wala. Ka'n. B'inkutzi'n. Qa at jun xjal at tnimb'il wi'ja, tkyaqilx aku b'ant wu'n ti'j.*

²⁴ Atzin ttata q'a jaw xch'in, ex xi tq'ma'n: Q'uqle we' nk'u'j ti'ja. Me chin tmojintza tu'n tok qexix wen. ²⁵ Te' tok tka'yin Jesús nimx xjal nb'aj rinin tu'n kykanin tk'atz, xi tq'ma'n te taq'nil tajaw il: Noq tu'n tpaja, mina nb'ant tb'in ex tyolin q'a. Kxel nq'ma'n te'y, tu'n tetza toj tanmin, ex tu'n mina tz'okx majla.

²⁶ Atzin taq'nil tajaw il jaw xch'in wen, ex tb'inche tu'n ttzaj junl majl kyimin ti'jjo q'a, ex b'e'x etzkux toj tanmin, ex kyij tq'o'n tze'nku jun kyimnin. Nimxl xjal q'mante qa otaq tz'el kyim te jun majx. ²⁷ Me ante Jesús jaw t-xko'n ex kub' twa'b'in.

²⁸ Tetz'i'n tokx Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in toj jun ja kyjunalx, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in te: ¿Tze'ntzin tten mi xb'ant qe qlajon te' taq'nil tajaw il toj tanminjo q'a? chi chi'.

²⁹ I xi ttzaq'win Jesús: Atzin taq'nil tajaw il ikyjo, nb'ant tlajet noq tuk'a na'j Dios.

Tej tyolin Jesús juntl majl ti'jjo tkyimlin
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)

³⁰ Kyiky'linxi antza, i iky'ku toj Galiley. Tky'e'taq Jesús tu'n tel tqanil, ³¹ qu'n nchex t-xnaq'tzintaqjo t-xnaq'tzb'in. Ex nxitag tq'ma'n kye: Ayintzi'n Tk'wal Ichin, sk'o'nqi'n tu'n Dios, kchin xel q'o'n kye' xjal, tu'n nkub' kyb'yo'n, chi'. Aj nkyima, me toj toxin q'ij, kchin jawitz anq'in juntl majl.

³² Minataq n-el kyniky' te ti'taq tz'elpine yol ikyjo, qu'n nchi xob'taq tu'n t-xi kyqanin.

Ankyexixtl at toklin toj Tkawb'il Dios
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)

³³ Kykaninxitzin toj Capernaum; i okx toj jun ja, ex xi tqanin Jesús kye: ¿Titz'i'n nkyyolin-taq toj b'e'?

³⁴ Me noq i b'aj kub' mutxe tu'n kytx'ixew, qu'n otaq b'aj kub' kyyolintaq alkyye nimxtaq toklin kyxol.*

³⁵ Kub' qe Jesús, ex i xi ttxko'n t-xnaq'tzb'in tk'atz, exsin xi tq'ma'n kye: Alkyye taj tu'n tok te tnejil kyxol xjal, ilx ti'j tu'n tok te tch'ib'il, ex tu'n tajb'in kye txqantl.*

³⁶ Tzaj ttxko'n Jesús jun tal k'wal, ex kub' twa'b'in kyxolx, ex jaw tchle'n. Xi tq'ma'n kye: ³⁷ Alkyye kxel k'monte jun tal k'wal tze'nku lo, noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nya noq o'kxjo k'wal kxel tk'mo'n, qala' majqinx; ex atzi'n xjal kxel k'mon we'y, nya noq o'kqinx kchin xel tk'mo'n, qala' majxjo Dios, a tzaj chq'o'n we'y.*

Tej kyetz taq'nil tajaw il tu'n jun xjal, me nya t-xnaq'tzb'in Jesús
(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

* 9:12 Is. 53:3; Sal. 22:1-18; 69:8-11, 20-21; 118:22 * 9:13 Mt. 11:13-14; 17:11-13 * 9:23 Fil. 4:13 * 9:34 Lc. 22:24 * 9:35 Mt. 20:26-27; 23:11; Mr. 10:43-44; Lc. 22:26 * 9:37 Mt. 10:40; Lc. 10:16; Jn. 13:20

³⁸ Xi tq'ma'n Juan te Jesús: Xnaq'tzil, o qli qe' jun xjal, a nchi etzjo jni' taq'nil tajaw il toj kyanminxjal tu'n, noq toj tumil tb'iy, me nya jun quk'a. Tu'npetzintzjo, kyij qq'ma'n te', tu'n mina kub' tb'inchintaqljo ikyjo.

³⁹ Me ante Jesús xi tq'ma'n kye: ¡Mina txi kyq'ma'n kye ikyjo! Qu'n alkye' nkub' tb'inchin jun ti' wen nimx toklin ti'j nb'i'y, nya ajq'oj wi'ja, ex nlay jaw yolb'in wi'ja. ⁴⁰ Qu'n atzi'n lu'n nya qi'jb'inx ta', quk'a ta' te'. ⁴¹ Alchaqx kye jun xjalxz tzaj q'o'nte ch'in ti' kye'y, i'chaqx noq jun tal pulb'il a', qu'n tu'n weqi'y, twutzix xkel nq'ma'n, ok ktzajil chjon te' tu'n Dios.*

Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox tz'aq toj il

(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)

⁴² Alkye jun xjal tjoy ttxolil tze'n tten, tu'n tkub' tz'aq jun much' k'wal ti'j tnimb'il wi'ja, wenpetla te te, tu'n tok tk'lo'n jun ab'j te cheb'l triy ti'j tqul, exsintla xi t-xo'n tib' toj a', tu'n tkyim. ⁴³ Qa noq tu'n tpaj jun tq'ob'a mo jun tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emin, exsin tu'n tokxa toj kya'j tuk'a junch'in tq'ob'a, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'il.* ⁴⁴ Toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupjjo q'aq'. ⁴⁵ Ikyxjo qa tu'n tpaj tqan, aku kub' tz'aqiy toj il, b'antla tu'n tel ttx'emin, exsin tu'n tokxa toj kya'j noq tuk'a junch'in tqan, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx, ⁴⁶ qu'n toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim ex mina nyupjjo q'aq'.[†] ⁴⁷ Ikyxjo qa noq tu'n tpaj twutza, aku kub' tz'aqiy toj il, wenitla tu'n tetz ti'n, exsin tu'n tokxa toj kya'j ja' nkawine Dios, tuk'a junch'in twutza, tze'nkuljo tu'n t-xi'y toj q'aq' tuk'a kykab'ilx,* ⁴⁸ qu'n toj q'aq', aye xchuq' mina nchi kyim, ex mina nyupjjo q'aq'.

⁴⁹ N-ajb'in te atz'in ti'j chib'j, tu'n mi junxiyixe.* Ikyqexsin qe', kky'elix ti'chaqku ti' qu'n, tu'n mina qox toj il. ⁵⁰ Nimx n-ajb'ine atz'in te aq'b'il ttxutzjil qchi'. Me tz'elit naj tpitz'mejil, nti' aku tz'ajb'ine qe'.* Tz'elit naj tpitz'mejil, ikyxjo tze'nku jun xjal tz'el naj twenil kywutzx xjal ex twutz Dios.

Tu'npetzintzjo, tentzin kywenila kykyaqilxa, tu'ntzin tten tzaljb'il kyxola.

10

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n tkub' kypa'nxjal kyib'

(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)

¹ Etz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo tnam Capernaum, exsin i xi' tojjo tx'otx' te Judey, ex i xi' tojjo tx'otx' tjlaxi Nim A' Jordán. Pon chmet txqan xjal ti'jile antza, ex ok ten xnaq'tzilkye tze'nkuxtagjo ntenetaq tu'n.

² Kyxoltzi'n xjal, i kanin junjun Parisey, tu'n t-xi kyqanin jun tumil, tze'n tten tu'n tkub' tz'aq toj til ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Chi chi' kyjalu'n: ¿Wenpetzila, tu'n tkub' tpa'n jun ichin tib' tuk'a t-xu'jil?

³ I xi tzaq'win: ¿Ti'tzin kyij ttz'ib'in Moisés kye'y toj Ojtxe Kawb'il?

⁴ Xi kytzaq'win: Tziye te Moisés, tu'n tkub' b'inchit jun u'j te kypa'b'lxjal kyib'. Ikytzin n-aje kychq'o'ne ichin kyxu'jil tja kytata.*

⁵ Xi tq'ma'n Jesús: Tzaj tq'o'n Moisésjo kawb'il ikyjo, qu'n tu'n tkujil kyanmi'n, tu'n kykye'y kub' kyniminji'y tkawb'il Dios kyij tq'o'n te tnejil. ⁶ Qu'n tnejilxix, kub' tb'inchin Dios jun ichin ex jun qya.* ⁷ Tu'npetzi'n, kyjel tzaqpi'n te ichin ttata ex tnana, noq tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil. ⁸ Ex kykab'ilx kchi okil te junch'in.* ⁹ Tu'npetzi'n, nlay tz'el tpa'n te xjaljo, a s-ok tmujb'in Dios.

¹⁰ Telninxitzin b'ajjo t-xnaq'tzb'il, i xi' toj jun ja. Atzaj te' kykanin, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in juntl majl te ti'jxjo t-xnaq'tzb'il kyij pa'l kyib'.

¹¹ Xi tq'ma'n Jesús kye: Qa at jun ichin xkub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, exsin qa ma jaw meje tuk'a juntl qya, aj ky'a'jiljo ichin ikyjo twutz tnejil t-xu'jil. ¹² Ex ikyxjo jun qya, qa ma kub' tpa'n tib' tuk'a tchmil, ex qa ma jaw meje tuk'a juntl ichin, aj ky'a'jiljo qya ikyjo twutz tnejil tchmil.*

Tej kykub' tky'iwlín Jesúsjo tal k'wal

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ I b'aj tzaj kyin'xjal junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, tu'n kykub' tky'iwlín. Me ayezi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten yisol kye' nchi b'aj kanintaq. ¹⁴ Tej

* **9:40** Mt. 12:30; Lc. 11:23 * **9:41** Mt. 10:42 * **9:43** Mt. 5:30 * **9:44** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 44. † **9:46** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 46. * **9:47** Mt. 5:29 * **9:48** Is. 66:24 * **9:49** Lv. 2:13 * **9:50** Mt. 5:13; Lc. 14:34-35 * **10:4** Deu. 24:1-4; Mt. 5:31 * **10:6** Gen. 1:27; 5:2 * **10:8** Gen. 2:24 * **10:12** Mt. 5:32; 1Co. 7:10-11

kyok tka'yin Jesús ikyjo, b'e'x tzaj tq'oj kyij' t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Kytzaqpinqet-zji'y tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymego'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqe' tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios. ¹⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; qa nti' tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja tze'nku jun k'wal, nlay b'ant tkawin Dios toj kychwinqila. ¹⁶ I jaw tchle'n k'wal, ex i kub' tky'iwlín tuk'a tq'ob'.

Tej tyolin jun q'inin tuk'a Jesús
(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Te' t-xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, pon rinin jun ichin tk'atz, exsin kub' meje twutz, ex xi tganin te: Ay, xnaq'tzil wenxix, ¿Ti'n k'wel nb'inchi'n, tu'n nkanb'inteji'y chwinqil te jun majx?

¹⁸ Xi tzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntzaj tq'ma'n qa wenq'i'n? Nti'x jun te xjal wen tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. ¹⁹ ¿On chi tb'ijiy tkawb'il Dios? Mi b'iyi'n. * Mi ky'a'ji'n. * Mi tz'elq'i'n. * Mi jaw b'ant yol ti'j jun a'la noq tu'n kukxjo. * Niminkujiy ttatiy ex tnanij. *

²⁰ Xi tq'ma'n ichin te Jesús: Xnaq'tzil, kykyaqilxjo anetzi'n, o b'aj b'ant wu'n atxix toj nq'ayila.

²¹ Xi tka'yin Jesús tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j, ex xi tzaq'win: Noq junch'intl tu'n tb'ant tu'n: Kux txi'y k'ayil te' tkyaqiljo jni' at te'y, ex oyinxjiy jni' tpwaga kye yaj. Ikytzin ktenb'ila tq'inimiljiy toj kya'j. Exsin ku tzajtza lipeka wi'ja.

²² Tej tb'in te' q'inin ikyjo, b'e'x jaw b'isin, qu'n manyor q'ininxtaq.

²³ Te' tajjo q'inin tja, jaw ka'ylaj Jesús ti'jile, exsin xi tq'ma'ntz kye t-xnaq'tzb'in: Kujx te' lu'n kye q'inin, tu'n kyokx toj Tkawb'il Dios.

²⁴ Ex ikyqexjo t-xnaq'tzb'in, b'e'x i jaw ka'ylaj, te' kyb'in te' ikyjo.

Xi tq'ma'n Jesús kye: Nk'wal, kujx te' tu'n tokx jun xjal toj Tkawb'il Dios. ²⁵ Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Jun paqxla aku tz'ex jun chej toj toyajil jun b'aq te slepb'il b'u'x, tze'nkul te' tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios.

²⁶ Ayetzin t-xnaq'tzb'in, te' kyb'in te' ikyjo, i jaw ka'ylajixtil, ex i jaw qanlaj kyxolilex: Qa nlay chi okx q'inin toj kya'j, ¿Yajtzila qetz? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁷ I ok tka'yin Jesús, ex i xi tzaq'win: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyun'x kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁸ Ok ten Pegr q'malte te Jesús: Ma kyij qtzapinqeji'y tkyaqiljo jni' attaq qe'y, ex loq'o'y lipcheqok ti'ja.

²⁹ Xi tzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a'lchaqx kye kyij tzaqpi'n jni' tja, ttziyk, titz'in, tnana, ttata, tk'wal, jni' ttx'otx' ex tkyaqil jni' at te, noq tu'n npaja ex tu'n tpajjo nyola, ³⁰ nimx t-xel tztajil tq'o'n Dios te twutzxjo tx'otx' lu'n, tziiky, titz'in, tnana, tk'wal, jni' ttx'otx', exla qa tuk'a yajb'il tzalu'n twutz tx'otx'. Me tojtzin juntl tchwinqil, ok tkanb'e tchwinqil te jun majx. ³¹ Me nimx ja'lin ite'k te tnejil tzalu'n twutz tx'otx', me chi kyjel te tch'ib'il, qa nti' kynimb'il. Ex nimx nti' kyoklin tzalu'n twutz tx'otx' ja'lin, me kchi okil te tnejil noq tu'n kynimb'il. *

Tej tyolin Jesús te tox majin tij tkyimlin
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)

³² Kyja'taq kyjax Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Jerusalén; nejnin Jesús kywutzjo t-xnaq'tzb'in, ex aye t-xnaq'tzb'in tzaj tchewil kyij', qu'n b'e'x kynab'le ti' tu'ntaq tb'aj ti'j Jesús antza. Ex ayetzin xjal lipcheqextaq kyij', b'e'x i tzaj xob' tu'n ikyjo. Ajtz meltz'aj Jesús, ex i tzaj ttxko'n t-xnaq'tzb'in kyjunalx, ex ok ten q'malte kye: ³³ Ikytzi'n tze'nku n-ok kyka'yi'n, ch'ix qjapin Jerusalén, a ja' ayi'n, a Tk'wal Ichin, kchin xel k'ayi'n kye' kynejil kypale Judiy exsin kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Kyq'ma'b'il qa ayi'n at npaja, noq tu'n nkub' b'yokuy kyu'n ajil. ³⁴ Kchin okil kyxmayi'n, kb'ajil kytzub'in wi'ja, kchin okil kylank'i'n, exsin kchin k'wel kyb'yo'n. Me toj toxin q'ij, kchin jawil anq'i'ntla.

Ikytzin b'aj tyolin Jesúsjo kywutz t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi kyqanin Santyaw ex Juan jun b'a'n te Jesús
(Mt. 20:20-28)

³⁵ Atzin te Santyaw exsin Juan, k'walb'ajqe te Zebedey, i xi laq'e tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n te: Xnaq'tzil, qaja tu'n tb'inchi'n jun b'a'n qi'ja.

³⁶ I xi tzaq'win Jesús: ¿Ti'tzin kyaja tu'n tkub' nb'inchi'n kyij'ja?

³⁷ Xi kyq'ma'n: Q'ontza qokli'n, tu'n qkub' qe'y toj Tkawb'ila toj tman q'ob'a ex juntl toj tñayaja kawil tuk'iy.

* 10:15 Mt. 18:3   * 10:19 Ex. 20:13; Deu. 5:17   * 10:19 Ex. 20:14; Deu. 5:18   * 10:19 Ex. 20:15; Deu. 5:19

* 10:19 Ex. 20:16; Deu. 5:20   * 10:19 Ex. 20:12; Deu. 5:16   * 10:31 Mt. 20:16; Lc. 13:30

³⁸ I xi ttzaq'win Jesús: Mina n-el kyniky'a ti'jjo ntzaj kyqani'n we'y. ¿Ma akutzin tziky'x kye' kyu'n tkyaqiljo jni' kky'elix wu'n? ¿Ex ma akutzin kypa kye' tkyaqil yajb'il kky'elix wu'n?

³⁹ Xi kytzaq'wintz: Ok kky'elix qe qu'n.

Xi ttzaq'winl Jesús kye: Twutzx te', akula tziky'x kye kyu'n tze'nku we' kky'elix wu'n, ⁴⁰ me atzi'n tu'n tkub' qe jun kye' toj nman q'ob'a ex juntl toj nñayaja kawil wuk'iy, nyaqin we' ti'j te'; qala' a nMa'n, qu'n o'kx te' ojtzqilte ex b'ilte alqe kxele tq'o'ne.

⁴¹ Atzaj te' tok kyb'i'n lajajtl t-xnaq'tzb'in ikyjo, b'e'x tzaj kyq'oj kyi'j Santyaw ex Juan. ⁴² Me i xi ttxko'n Jesús kykyaqilx, ex xi tq'ma'n kye: Ojtzqi'nl kye' kyu'n tze'n kytenxjal nya nimil; qu'n ayetzi'n tnejil kawil, qa ti'x jun ti', manyor tx'u'jgex tuk'a kykawb'il, qu'n nyakuj etzinqe kyu'n.* ⁴³ Me atzin kyxola, nya iky te'. Qala' ankye te' taj tu'n tok te nim toklin kyxola, il ti'j tu'n tajb'in kye txqantl.* ⁴⁴ Ex ankye taj tu'n tok te tnejil, il ti'j tu'n tok tze'nku jun aq'nil te jun majx kye txqantl.* ⁴⁵ Qu'n ka'ntzinjiy we', a ayi'n Tk'wal Ichin; mi ñin ul we' tu'n kyajb'inxjal we'y; qala' ayin we' tu'n wajb'i'n kye txqantl, ex tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila te kyxel, tu'n kyklet te jun majx.*

Tej tq'anit jun mox tu'n Jesús

(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Tej kyxi' Jerusalén, iltaq ti'j tu'n kyiky' tojjo jun tnam, Jericó. Te' kyex ttxanxi tnam, lipcheqektaq txqan xjal kyi'j. Ex attaq jun mox q'uqle ttzi b'e, Bartimey tb'i, tk'wal Timey, nmo'ntaq. ⁴⁷ Te' tb'i'nte qa ataq Jesús aj Nazaret, b'e'x ok ten ñch'il: Jesús, tyajil David,* q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁸ B'e'x ok kyyiso'nxjal, tu'n tkub' qen, me noqx kyja' jawe ñch'ine: Tyajil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁹ Te' tb'inte Jesúsjo ikyjo, b'e'x kub' we', ex tq'ma: ¡Kyq'olb'intza!

Ex b'e'xsin tzaj kyq'olb'intz mox, ex xi kyq'ma'n te: Qe tk'u'ja. ¡We'ksa! Lu'y nq'olb'ajtz.

⁵⁰ B'e'xsin kyij t-xo'nkuxjo t-xb'alín, jun paqx tjaw t'ikypaj, ex xi ti'n tib', tu'n tkanin tk'atz Jesús.

⁵¹ Xi tqanin Jesús te: ¿Ti' taja tu'n tkub' nb'inchin' ti'ja?

Xi ttzaq'win: Xnaq'tzil, waja tu'n kyka'yin nwtza.

⁵² Xi tq'ma'n Jesús te: Kux tz'aja, noq tu'n tnimb'ila wi'ja ma chi ka'yin twutza.

Texjo paq, kyka'yin twutz, ex b'e'x ok lipe ti'j Jesús.

11

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Tkanin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in kyoyjo kab'e much' tnam Betfagé ex Betania, nqayin t-xe wutz Olivos. Te' ch'ixtaq kykanin toj Jerusalén, i xi tchq'o'n kab'e t-xnaq'tzb'in, tu'n kyxi' toj jun kyb'e.

² Xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tojjo tal kojb'il jlajxi. Ajtzin kyokxa ttxa'n tnam, ok knetil jun tal bur kyu'n, k'lo'n, me mix jun xjal o chejinxi tib'aj. ¡Kypjumila, exsin kyintza tzu'u'n! ³ Qa at jun a'la saj qaninte kye'y. ¿Tiqu'nil n-el kypju'n? qa chi'. At k-okile te qAjaw, chichkui'y, me ja'linx tz'ajtz qq'o'nntla.

⁴ I xi', ex atzaj kykanin, k'lo'ntaqjo tal bur ttzi b'e nqayin tk'atz jun ja, exsin tzaj kypju'ntz.

⁵ Me xi kyqanin jun ch'uq xjal kye, a ite'taq antza: ¿Titzi'n nb'aj kye'y? ¿Ti qe n-el kypjunji'y tal bur?

⁶ Xi kyq'ma'ntz tze'nkuxjo otaq txi tq'ma'n Jesús kye. B'e'xsin tzaj kytzaqpi'ntz. Exsin tzaj ky'i'ntzjo tal bur.

⁷ Atzaj te' tul tk'atz Jesús, b'aj jax kyq'o'n kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesús tib'aj. ⁸ B'aj kub' kyliky'in jni' xjal kytxo'w toj tb'e, ex ayetzi'n txqantl b'aj tzaj kytoqin t-xaq tze, tu'n tkub' kychto'n toj tb'e. ⁹ I b'aj kub' nejjo txqan xjal twutz, ex txqantl b'aj ok lipe; kykyaqilxtaq nchi b'aj b'itzin wen, ex kyq'ma'ntaq:

Qo b'itzin ti'j tb'i a tzul ti'j tb'i tAjaw Tkyaqil, qu'n ky'iwlínix.

¹⁰ Ky'iwlínixixa, a ma tzul kani'n, ay tyajil David, tu'n tkawi'n qxola.

Nimxijtjo toklin tb'iy toj tñajb'ila.*

¹¹ I o'kx Jesús toj Jerusalén kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex xi' tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'aj tka'yin ti'chaq tokxtaq toj. B'e'xsin xi'tz juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Betania, qu'n otaq qoqix, te' tok kyka'yin.

* 10:42 Lc. 22:25 * 10:43 Lc. 22:26 * 10:44 Mt. 23:11; Mr. 9:35; Lc. 22:26-27 * 10:45 Mt. 20:28; Jn. 12:32

* 10:47 Mt. 21:9 * 11:10 Sal. 118:26

Tej tqanb'in Jesús ti'j tqan iw
(Mt. 21:18-19)

¹² Toj junxil q'ij, te' kyja'taq kyiky'x tojjo Betania, otaq tzaj wa'yaj ti'j Jesús. ¹³ Tli jun tqan iw najchaq, xqiyin wen. Xi' lolte kyuk'a t-xnaq'tzb'in, qa attaq twutz. Me te' kyanin, nti' twutz, noq t-xaq attaq, qu'n nyataq tq'ijjo tu'n twutzin. ¹⁴ Tu'ntzin ikyjo, qanb'in ti'j, ex xi tq'ma'n te tqan iw: Mixla jtoqx tu'n tel twutza te kylo'xjal.

Kyb'i t-xnaq'tzb'in ikyjo.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios
(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Atzaj te' tkanin Jesús juntl majl kyuk'a t-xnaq'tzb'in Jerusalén, okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'ajetz tlajo'n jni' xjal nchi b'aj k'ayintaq, ex nchi b'aj loq'intaq toj. B'aj jaw tpich'kin jni' kymexjo nchi b'aj tx'exb'intaq pwaq, jni' kyq'uqiljo nchi b'aj k'ayintaq palom, a aye nchi b'aj ajb'intaq te aq'b'il chjonte te Dios. ¹⁶ Ex mix ttziye tu'n kyokx juntl majljo k'ayil. ¹⁷ Exsin ok ten xnaq'tzil: Tz'ib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios te tkyaqil xjal,*

me ayetzinl kye', ma chi ok q'onte te kyja ileq.*

¹⁸ Te' tok kyb'i'n kynejil kypale aj Judiy ikyjo exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, b'e'xsin i ok ten jyol ttxolil tze'n tu'n tkub'e kyb'yo'ne, qu'n otaqx tz'ok kyxob'il te, qu'n nimxxjal otaq tz'ok lipe ti'jjo t-xnaq'tzb'il.

¹⁹ Atzin te' qok yupj, b'e'x meltz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in.

Tej tja tzqij tqan iw, tu'n tqanb'il Jesús
(Mt. 21:20-22)

²⁰ Toj junxil qlixje, iky' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tk'atzo tqan iw, ex ok kyka'yin otaq jaw tzqij. ²¹ Ante Pegr, te' tok tka'yin, tzaj tna'n ti'jjo tq'ma Jesús ti'jjo tqan iw, ex xi tq'ma'n: Aj Xnaq'tzil, ¡Ka'n! Ma tzqij tej tqan iw, aj kyij tq'o'n qanb'il ti'j.

²² Xi tzaq'win Jesús: Tenxix kynimb'ila ti'j Dios, ex ti'jjo jni' nb'aj b'ant tu'n. ²³ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa at jun xjal at-xix tnimb'il, ex nya njawje, qa ma txi tq'ma'n te wutz lu'n, Ku tela tzalun, ex ku txi'y toj ttxuyil a', qa at-xix tq'uqb'il tk'u'j, ok kb'antil.* ²⁴ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, aj t-xi kyqanin jun ti' toj na'j Dios, ten kynimb'ila tu'n ttzaj tq'o'n, ex ok ktzajil kyk'mo'n. ²⁵ Ex aj kyok ten na'l Dios, kynajsinkuy til jun xjal, qa at xb'ajte kyija, tu'ntzin tkub' tnajsin Diosjo kye'. ²⁶ Qatzin qa mina xkub' kynajsi'n til jun xjal, ex nlay kub' najsin kye' tu'n Dios.*

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús
(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, kyanin juntl majl Jerusalén, ex i ok ten b'etejil tpe'n tnejil ja te na'b'l Dios. I tzaj laq'e kynejil pale kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, junx kyuk'a jni' nejinel kyxolxjal, ²⁸ ex xi kyqanin te: ¿Ti'n tokiy tu'n tb'inchintejiy jni' lo, a nkub' tb'inchin'? ¿Ex ankye saj q'o'nte toklin'?

²⁹ I xi ttzaq'win Jesús: Ex ikyx weji'y, kxel nqani'n jun nxjelb'itza kye'y.

³⁰ Xitzin tqanintz: ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?*

³¹ B'e'xsin b'aj ok tentz yolil kyxolile, ex kyq'ma: Qa ma txi qq'ma'n a Dios, b'e'x ktzajil tq'ma'n qe, ¿Tin qu'n mi xi kynimintza? chila'. ³² Ex qa ma txi qq'ma'n qa xjal, at qxob'il. ¿Ma nyatzin kykyaqil xjalz q'mante qa a Juan jun yolil Tyol Dios?

³³ Mix jyetil tumil kyu'n, ti' tu'n t-xi kytzaq'win. O'kx xi kyq'ma'n te: Nya b'i'n qe qu'n.

I xi ttzaq'win Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchin' tkyaqiljo lo.

12

Jun techil tu'n Jesús kyi'jjo manil tx'otx'
(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Kub' tq'o'n Jesús jun techil ti'j jun ichin tajaw tx'otx': Jun ichin ok tawin tqan uv. Ok tch'lajin ti'jile, ex b'e'x jaw twa'b'in jun xkyaq'te toj te tzajb'ilte.* Exsin xi tq'o'ntz te kymajin aq'nil, ex b'e'x xi' najchaq. ² Te' tul kanin tq'ij awal, tzaj tchq'o'n jun taq'nil qanil te' twutz awal te manb'il ttx'otx'. ³ Me ayetzin manil, te' tkanin taq'nil, b'aj kylank'in, ex kukxjo aj kyxq'o'ne. ⁴ Toj juntl majl tzaj tchq'o'n juntl taq'nil, ex ikyxjo, b'e'x ky'ixb'e twi', noqx jni'

* 11:17 Is. 56:7 * 11:17 Jer. 7:11 * 11:23 Mt. 17:20; 1Co. 13:2 * 11:26 Mt. 6:14-15; 18:21-35; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 26. * 11:30 Jn. 1:6-7 * 12:1 Is. 5:1-2

b'aj kyyiso'n, ex kukxljo, aj kychq'o'n. ⁵ Tzaj tchq'o'n juntl taq'nil; noqx te' tkanin, b'e'x kub' kyb'yo'n. I tzaj tchq'o'n l txqantl. Me ikyx b'ajjo kyi': At ky'ixb'e, ex at b'e'x b'aj kub' kyb'yo'n. ⁶ Noq jun tk'wal kyij, tu'n ttzaj tchq'o'n, a k'u'jlinxixtaq tu'n. Qu'n kub' tb'isin: Nyapela k'wel kynimin nk'wala.

⁷ Atzin te' t-xi kyka'yin manil tx'otx' te' ttzajjo k'walb'aj, b'e'x i b'aj ja yolin kyxolile: Ate lu'n kyjel te' tajaw tx'otx'. Tu'n'pzetintzo, qb'yo'nku, tu'n'tzin qkyij te' tajaw.

⁸ B'e'xsin tzaj kytzyu'n, exsin kub' kyb'yo'n, ex i xta'j xo'lte ttxanxi tx'otx'.

⁹ ¿Ti'tzila kb'ajil te' tajaw tx'otx' kyi'jjo manil, toj kywutza, aj tul? ¿Nyapela b'e'x kchi k'wel tb'yo'n, ex kxel tq'o'n ttx'otx' te' kymajin txqantl? ¹⁰ ¿Na'mtzin tel kyniky'a te' ntq'ma'n Tyol Dios?

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja, a nyakuj nti'taq tajb'in, me axixpente ab'jjo ma tz'okin te' tq'uqil t'xkin ja, a nimxix toklin.

¹¹ Atzin tb'anilxjo ma tzaj tq'o'n tAjaw Tkyaqil qe,

ex ma qo jaw ka'yilajx ti'j.*

¹² Tetzi'n tkub' tyolin Jesús ikyjo, b'e'x'taq xi q'i'n toj tze kyu'n kynejil Judiy, qu'n b'e'x el kyniky' te' techil, qa kyi'jtaq nyoline. Me b'e'x kyij kytzaqpi'n, tu'n kyxob'il kye xjal.

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il

(Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Ayetzin kynejil Judiy i xi kychq'o'n junjun Parisey ex junjuntljo aye lipchegetaq ti'j Herodes, tu'n kyxi' qanil jun kyxjelb'itz te' Jesús, noq tu'n tkub' tz'aq kyu'n ti'jjo t-xnaq'tzb'il.* ¹⁴ Te' kykanin, xi kyqanin: Ay, xnaq'tzil, noq samiy, b'i'n qe qu'n, qa nyolin te' twutzix, ex nxnaq'tzi'n noq ti'jjo tb'eyil chwinqil tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex nya noq lipcheka ti'jjo nkyq'ma'nxjal, ex mi nchi kub' tniminjiy aye nim kyoklin, qu'n toj twutza, junx kyoklinxjal kykyaqil. Tu'n'pzetzi'n, ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te' kawil te' Rom, mo minaj?

Xi kyqanin ikyjo qu'n kyky'e'taq Parisey tu'n t-xi chjet k'ayb'il, me ayetzin kyuk'a Herodes, kyajtaq. Ikytzin iltaq ti'j tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n toj til kywutzjo jun ch'uq xjal lo.

Tu'n'pzetzi'n, xi kyq'ma'n te: ¿Okpela kxel qchjo'ntza, mo minaj? ¹⁵ Me tojtzqi'ntaq te Jesúsjo kyxmiletz'il ti'jjo xi kyqanin, ex xi tq'ma'n kye: N-el we niky' te' ti'jjo kyaja. Kyaja tu'n nkub' tz'aqa ti'jjo nxnaq'tzb'ila. Kyyek'intzi'n jun pwaq we'y, tu'n tok nka'yi'n.

¹⁶ Xi kyyek'in te, ex xi tqanin Jesús kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i' tz'ib'ink twutz?

Xi kytzaq'winxjal: Te nmaq kawil te' Rom, chi chi'.

¹⁷ I xi ttzaq'win Jesús: Tu'n'pzetzi'n, kyq'o'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te' Rom, ex kyq'o'nxji'y a te' Dios ntqanin.

Tetzi'n kyxi ttzaq'win ikyjo, noqx i b'aj jaw ka'yilaj.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n qjatz anq'in juntl majl

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Attaq jun ch'uq Sadusey nb'aj xnaq'tzintaq, qa aj tkyim jun xjal, minataq njaw itz'je juntl majl.* I tzaj tk'atz Jesús, ex xi kyq'ma'n te: ¹⁹ Xnaq'tzil, kyij ttz'ib'in Moisés toj Tyol Dios, qa aj tkyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal kyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'axjo ttziky mo titz'in qtzan tchmil, qu'n tu'n'tzin aj tuljo tnejil tal, te' tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke.* ²⁰ Jun maj, attaq wuq ichin kytz'ímila kyib'. Atzin kytziky knet t-xu'jil, me nti'x jun tk'wal kyij, te' tkyim. ²¹ Atzintzjo tkab' jaw meje tuk'a t-xu'jil kyij, me ikyxljo, nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ex ikyxl b'ajjo ti'jjo toxin, ²² ex ikyx b'ajjo kyi'jjo txqantl. Ex b'e'x kyimljo qya.

²³ Atzi'n ja'lín, at jun qxjela te'y: ¿Tze'ntzila tte'n tu'n kyjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te' tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

²⁴ I xi ttzaq'win Jesús: Najninx ite'ya kye'. ¿Na'mxsin tel kyniky'a te' Tyol Dios, ex te' jni' tipin? ²⁵ Ajtzin kyb'aj jaw itz'je juntl majljo kyimnin, mikyxil te' chwinqil tze'nku lu'n. Ayetzin ichin exqetzi'n qya mina chi b'aj jaw meje juntl majl. Iky kchi b'aj okile' tze'ngeku angel toj kya'. ²⁶ Ti'jtzintzjo aj kyjatz itz'je juntl majl kyimnin, ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jinji'y Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in Moisés, tej tyolin Dios tuk'a tojjo tqan tx'i'x, a nk'anttaq? Chi' kyjalu'n: Ayin weji'y tDios Abraham, te' Isaac ex te' Jacob. Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'y ch.* ²⁷ Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalun twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

Tu'n'pzetzi'n, najninx ite'y.

* **12:11** Sal. 118:22-23 * **12:13** Mt. 12:10; Mr. 3:2; Lc. 11:54; 14:1 * **12:18** Kybi. 23:8 * **12:19** Deu. 25:5-10

* **12:26** Ex. 3:6

Alkye kawb'il nimxix toklin kyxoljo txqantl
(Mt. 22:34-40)

²⁸ Te' tok tb'i'n jun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il ikyjo, tu'n toj tumil i xi ttzaq'wine Jesús, xi laq'e tk'atz ex xi tqanin: ¿Ankye' tkawb'il Dios nimxix toklin kyxoljo txqantl?

²⁹ Xi ttzaq'win Jesús: An tnejiljo lu'n:

Kyb'inkuxixsi'n, tyajil Israel.

O'kx Diosjo junch'in, a tAjaw Tkyaqil.

³⁰ Tu'npetzintzjo, k'u'jlinkxixa tuk'a tkyaqil tanmi'n ex tuk'a tkyaqil ttab'la ex tuk'a tkyaqil tipi'n.*

³¹ Atzin tkab'tz:

K'u'jlink t-xjalila tze'nkux ay.*

Nti'x juntl tkawb'il nim toklin tze'nqce lu'n.

³² Ante xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi tq'ma'n: Xnaq'tzil, twutzxjo ikyjo tze'n ntzaj tq'ma'n; junch'inx te Dios, tAjaw Tkyaqil; nti' juntl.* ³³ Tu'n tok qk'u'jlin Dios tuk'a tkyaqil qanmin, tkyaqil qnab'l, ex tkyaqil qipin, ex tu'n kyok qk'u'jlin qxjalil tze'nkux awo; axixjo lu'n nim toklin tze'nqeku' oyaj ex chojb'il nchi kub' patit twi' t-altar Dios.*

³⁴ Te' tok tb'i'n Jesús, te' otaq txi ttzaq'win xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il toj tumil, xi tq'ma'n te: Noq ch'intl tu'n tel te tniky' te' Tkawb'il Dios.

Tb'ajlinxi' ikyjo, mix a'l juntl el t-xob'il, tu'n t-xi tqanin juntl t-xjelb'itz te Jesús.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey

(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)

³⁵ Te' nxnaq'tzintaq Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, xi tqanin jun t-xjelb'itz kye xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il: ¿Tze'ntzin tten kyq'ma'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qa tyajil David te Crist, a Kolil, a at toklin tu'n Dios? ³⁶ Ax David q'mante jun maj tu'n Xewb'aj Xjan:

Xi tq'ma'n Dios te wAjawa:

Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy,

ex k'wel kyil'jjo tajq'oja wu'nch.*

³⁷ Twutzx te' qa a David t-xe'chil Crist. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolin te David ti'j Crist, a na'mtaq títz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

Tb'anilx ele t-xnaq'tzb'in toj kywutzjo jni' xjal.

Tej tyolin Jesús kyil'jjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Nxnaq'tzintaq Jesús kye jni' xjal, ex xi tq'ma'n: Kyka'yink kyib'a, tu'n mina chi ok lipe'y kyil'jjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyyek'in kyib' te tnejinel tnam, ex nb'aj ok kyq'o'n kyxb'alín tb'anilx, manyor xqerx wen, noq tu'n kyokku ka'yin kyu'nxjal. Ex kyajxix, tu'n kyok q'olb'it wen ja'chaq nchi b'ete. ³⁹ Kyajxix tu'n kyokx qe te tnejil kyojjo ja te na'b'l Dios ex toj jun wa'n toj jun nintz q'ij. ⁴⁰ Me nb'ajel kyelq'in kyja qya meb'ege, a o chi kyim kychmil, ex tkyaqiljo jni' at kye, ex tu'n mina tz'el kyniky'tzajil, nchi ok tennaj na'l Dios nimx tqan.

Tu'ntzin ikyjo, okx kychja'b'ilx toj q'aq'.

Qq'o'nx jun oyaj tuk'a tumil

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Q'uqletaq Jesús jun maj tk'atz jun tkub'il oyaj pwaq, tokxtaq toj tnejil ja te na'b'l Dios, nka'yintaq kyil'jjo jni' xjal tze'n nb'aj kux kyq'o'ntaq kyoyaj. Ex ayetzin q'inin, nimx pwaq b'aj kux kyq'o'n. ⁴² Ex kanin jun qya, a otaq kyim tchmil, yajxix wen. Kux tq'o'n kab'e tal netz' pwaq.

⁴³ I tzaj ttxko'n Jesúsjo t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ajo tal qya lo, nim ch'intljo toyaj ma kux tq'o'n kywutzjo txqantl, ⁴⁴ qu'n jotxjo xjal, a ma kux q'onte toyaj, a t-xkyijlb'in; qalatzinl te' tal yaj, a ma kux tq'o'n, a attaq tajb'in te tu'n tanq'in.*

13

Tej tyolin Jesús ti'j tu'n tyuch'jjo tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Tetz Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x xi tq'ma'n jun t-xnaq'tzb'in te: Xnaq'tzil, ayex kye junjun tij ab'j ex junjun tij ja tb'anilqex wen.

² Xi tq'ma'n Jesús te: Tb'anilqex kye junjun tij ja nchi ok tka'yi'n, me twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa tkyaqilx kchi k'wel yuch'j, ex nti'x jun ab'j kyjel tib'aj juntl, aj tpon tq'ijil.

* 12:30 Deu. 6:4-5 * 12:31 Lv. 19:18; 1Jn. 4:21 * 12:32 Deu. 4:35 * 12:33 Os. 6:6 * 12:36 Sal. 110:1

* 12:44 Lc. 21:4; 2Co. 8:1-15

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti' kb'ajil, aj ch'ixtaq tjapin b'aj tkyaqil
(Mt. 24:3-28; Lc. 17:22-24; 21:7-24)

³ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in twi' wutz Olivos, xinin twutzjo tnejil ja te na'b'l Dios. Te' kyanin, kub' qe Jesús, me ayetzin Pegr, Santyaw, Juan exsin Andrés, xi kyqanin kyjunalx: ⁴ ¿tjotzin b'a'n tb'ajjo ikyjo, ex ti' chaqtzin txqantl kb'ajil, aj ch'ixtaq tk'ul kani'n ikyjo? chi chi?

⁵ I xi ttzaq'win Jesús: Kyka'yink kyib'a tu'n mix a'l kub' sb'un kye'y, ⁶ qu'n ila'xte tzul, ex k-okil kyq'o'n kyib' tze'n ayi'n. Chichku' kyjalu'n: Ayin we' Crist, ex nimx xjal kb'aj k'wel kyu'n, tu'n kyb'aj ok lipe kyij'. ⁷ Aj tok kyb'i'n tqanil jni' q'oj n-ok tzalu'n mo tzachi'n, mina chi jaw xob'a, qu'n atzi'n jni' anetzi'n ilx ti'j tu'n tb'aj. Me na'mtaqtzin tul kanin te' q'ij, ja' tu'n tb'aje twutz tx'otx' tkyaqilx. ⁸ Ilx ti'j tu'n kyk'ul kani'n q'ij, ja' tu'n toke q'oj tu'n junjun nim tnam tuk'a junjuntl; ex tzul kyaqnajab' ex nintz wa'yaj noq ja'chaqku tkyaqil twutz tx'otx'. Tkyaqiljo ikyjo, ikyjo tze'nku tnejil tchyo'n tk'u'j jun qya tuk'a tal.

⁹ B'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n kchi b'aj xel q'o'n toj kyq'ob'jo kawil ex kchi b'ajil lank'i'n toj mu'x ja te na'b'l Dios. Kchi b'aj pon q'i'n kywutz nmaq kawil ex kywutz much' kawil, noq tu'n npaja. Antza k'wele kychiky'b'i'n nqanila kywutz. ¹⁰ Me tu'n tb'ajjo tkyaqil twutz tx'otx', il ti'j nej tu'n tb'aj yolitjo nyola te kolb'il kyexjal toj kykyaqil twutz tx'otx'. ¹¹ Me mina chi jaw b'isin kye', aj kyxi q'i'n kywutzjo nmaq kawil, ex ti' tu'n txi kyq'ma'n kye, qu'n nyaqe kye' kchi yolil, qala' ikytzin ate Xewb'aj Xjan k-yolil kyij'a.*

¹² Kyojjo q'ij anetzi'n, ite' itziqyb'aj kchi b'aj xel kyk'ayin kyit'z'in kye kawil, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n; ex ite' manb'aj kchi b'aj kxel kyk'ayin kyk'wal, ex ikyqexl k'walb'ajjo, kchi b'aj xel kyk'ayin kytata, tu'n kyb'aj kub' b'yo'n. ¹³ Kykyaqilxjo xjal nya nimilqe kchi b'aj okil iky' in kyu'n noqx tu'n npaja, me ankye te' mina tz'el ti'n tnimb'il wi'ja, ajxi tjapin b'aj tq'ijil, apente kkletiljo.*

¹⁴ Ajtzin t-xi kyka'yinjij'yo ajo ichin, a k'wel tb'inchin a tixqex toj najb'il xjanxix (aj tkux kyu'jinji'y lu'n, tz'elku kyniky'a te).^{*} Ajtzin tok kyka'yin xjaljo tkyaqiljo lo, aye' ite' toj tx'otx' te Judey, b'e'x kchi xel oq toj k'ul. ¹⁵ Ex atzin xjal, a tokxtaq twi'ja, nlay taq' amb'il tu'n tku'tz q'ilte jun ti' te tuja. ¹⁶ Ex ikyxljo, a tzmataq n-aq'nin toj tx'otx', mi taq' amb'il tu'n tul q'ilkye t-xb'alin tja.* ¹⁷ Ayexjo tal qya, aye' ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal! ¹⁸ Chi na'n Diosa, noqit nya toj jb'alilku, mo tojku jun q'ij te ajlab'l kub' tz'aqe ikyjo. ¹⁹ Qu'n nimkux jun kyix'oj kky'elix kyu'n, a b'ajxi kyla'y tuk'axjo tzajlin xkye twutz tx'otx', ex mixla kq'la'b'il juntl majl, aj tjapin b'aj tkyaqil.* ²⁰ Qu'n noqit mi tz'ajtz tajsin Dios kyij'jo q'ij anetzi'n, mixitla a'lx jun aku kyij anq'in. Me ok ajitz tajsin Dios noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j kyij'jo o chi jaw tsk'o'n. ²¹ Qa at jun saj q'ma'nte kye'y kyojjo q'ij anetzi'n: Lu Crist lo, mo qa lu' at tzachi'n, qa chi', mi txi kynimi'n. ²² Qu'n chi ul sb'ul k-okil kyq'o'n kyib' te Crist, mo te jun xjal tze'nku jun yolil Tyol Dios ojtze. Ex okpe k'wel kyb'inchin nim techil kyipin, noq tu'n kysb'etkuxjal kyu'n. Ex okpela k-okil kyniky'in tu'n kykub'jo sk'o'nqe tu'n Dios, me nlay chi kub'. ²³ Kyka'yink kyib'a. Tu'npetzi'n, ma txi nq'ma'n kye'y na'mtaq tu'n tul kanin ikyjo.

A tulil Jesucrist juntl majl

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ Noqx aj kyb'aj iky'jo q'ij te yajb'il, k-okil qlolqex twutz q'ij, ex mi k'antl yaye. ²⁵ Ex jni' qe' che'w kchi k'welitz tz'aq twutz tx'otx'.^{*} Ex tkyaqiljo jni' at twutz kya'j okx kchi lu'lilx.*

²⁶ Exsin kchin xel kyka'yintza, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila, ayi'n a Tk'wal Ichin.* ²⁷ Ajtzin nk'ula twutz tx'otx', kchi tzajil nsma'n n-angela, tu'n kyok chmetjo jni' sk'o'nqe wu'n toj tkyaqil twutz tx'otx'.

²⁸ Kyka'yinkij'yo techil ti'j tqan iw: Aj ttzaj xulin tal tq'ob', ex aj tzaj poq'le t-xaq, antza k-elile kyniky'a te, qa ch'ix tul kanin q'ijil. ²⁹ Ikyxsintzjo, aj tok kyka'yin tkyaqiljo lu'n, tz'elku kyniky'a te, qa ch'ix tpon tq'ijil tu'n wula juntl majl. ³⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a na'mxtaq kyb'aj kyimxjal, a ite' tojjo tq'ijil ja'lin, aj t-xi xkyejo jni' lu'n. ³¹ A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil, me mex we' nyol nlayx chi kyij xkye', tu'n mi chi japin b'aje.

³² Me alkye q'ij ex alkye o chin ula, mix a'l te' b'ilte, mixpe aye angel toj kya'j, mixpe ayinkuy, a K'walb'aj te Dios; qala' o'kx te nMan b'ilte.* ³³ Tu'npetzi'n kyimil kywatla toj kynimb'ila, ex kyka'yink kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n nmeltz'aja.

³⁴ Ikyx te lu'n tze'nku jun ichin kyja' t-xi toj jun tb'e toj junxil tnam najchaq.* Kyjel kyq'ma'n kye taq'nil tu'n tok kyka'yin tja; ex kyjel tq'o'n taq'in junjun, kyjel tq'ma'n te

* **13:11** Mt. 10:17-20; Lc. 12:11-12 * **13:13** Mt. 10:22 * **13:14** Dan. 9:27; 11:31; 12:11 * **13:16** Lc. 17:31

* **13:19** Dan. 12:1; Tchi. 16:17-21 * **13:25** Is. 13:9-10; Ez. 32:7-8; Jl. 2:31 * **13:25** Tchi. 6:12-13 * **13:26** Dan.

7:13; Tchi. 1:7 * **13:32** Mt. 24:36; Kyb'l 1:7 * **13:34** Lc. 12:35-40

xq'uqil tja, tu'n telsin twatl, ex tu'n tok tka'yin tkyaqil. ³⁵ Ikyqexsin kyeji'y b'ant-x kyte'n, ex b'a'nx chi ka'yin kyib'a, qu'n nya b'i'n kyu'n jtoj b'a'n wula, qa noq aj qok yupj, mo niky'jin aq'wilj, mo aj toq'eky', mo nqo el sqixkuj. Tu'n npezintzjo, ilx ti'j tu'n tkub' kyb'inchin kyte'n, qu'n nti' nqanila aj wula. ³⁶ ζYajtzin qa nchin ulkuy, ex nya b'inchin kyte'n? ³⁷ Tu'npezti'n, nxi nq'ma'n kye'y, ex nya noq kyekuy ex majx kye jni' xjal tkyaqil twutz tx'otx': ¡kyb'inchim kyte'n!

14

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Atxtaq kab'e q'ij, tu'n tkub' iky'sit nintz q'ij te Xjan Q'ij, a ja' nchi wa'nxjal pan, a nti' tx'amsb'ilte. * Ayetzin kynejil pale aj Judiy exqetzi'n xnaq'tzil te' jni' kawb'il nkyjyo'ntaq jun ttxolil toj ewajil, tu'n ttzyet Jesús, ex tu'n tkub' kyb'yo'n. ² B'aj kub' kyyolin kyxolilex: Mina kub' qb'inchin toj nintz q'ij te Wa'j Pan, qu'n tu'n mina b'aj jaw tiljexjal q'ij.

Tej tjax tqo'n jun qya jupsb'il toj twi' Jesús

(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)

³ Attaq Jesús tojjo koj b'il Betania, ex kanin tja jun xjal, Simun tb'i. Atzin Simun otaq tz'el we' te jun yab'il tze'nku tx'a'k, lepra tb'i. Antza, tzaj laq'e jun qya q'i'ntaq jun tal xunk tu'n, b'inchin tu'n jun wiq ab'j tb'anilx wen, ex nojnin tuk'a jun wiq jupsb'il manyor wi'yil wen, nardo tb'i. * Te' tkanin, ex jaw tjqo'n xunk, exsin jax tqo'n jupsb'il toj twi' Jesús.

⁴ Atzaj te' tok kyka'yin junjun xjal ikyo, b'e'x b'aj tzaj kyq'oj ti'jjo qya, exsin ok ten yob'il ti'j: ζTi'tzila qe ma kub' tyajin qya q'anb'il anetzi'n? ⁵ ζNoqxitzin noq ch'in twi'? Qala' noqxppe ma txi tk'ayin tu'n jwe'lajaj k'al* pwaq ex atzintla' pwaq xi oyit kye yaj.

⁶ Xi tq'ma'n Jesús kye: ¡Tenkuj! ¡Tin qe n-ok kyili'n! Atzin ma tb'inchin wi'ja, tb'anilx wen. ⁷ Qu'n b'ape' kye yaj kukx kye' kytenku kyxola, b'a'n kyxi kymo'ji'n alkye q'ij kyaja, qalatzin we' nya axsi chin k'wel teniy kyxola. * ⁸ Atzi'n ma kub' tb'inchin qya wi'ja, tb'anilx, qu'n na'mxtaq nkyima te s-ok tq'o'n q'anb'il wi'ja, a tze'n n-ok kyij' kyimmin tze'n chi kux muqet. ⁹ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ja'chaqx kub'e' yolite nyola twutz tx'otx', ex k'wel yolitjo a ma b'ant tu'n qya wi'ja, ex k'wel na'yit.

Tej tkyij b'ant ti'j tu'n Judas, tu'n t-xi k'ayit Jesús

(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)

¹⁰ Kyxoljo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, o'kx jun aj meltz'aj ti'j, a Judas Iscariot tb'i. Xi' Judas lol kye' kynejil kypale aj Judiy, tu'ntzin t-xi tq'o'n Jesús toj kyq'ob'. ¹¹ Te' kyb'inte kynejil pale ikyjo, ox chi tzalajx wen, exsin b'e'x xi kysuqin pwaq te Judas. B'e'xsin okku tentz jyol ttxolil, tze'n tten tu'n tel jyet Jesús tu'n, tu'ntzin t-xi tq'o'n kye pale.

Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'j

(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

¹² Tojjo nintz q'ij te Wa'j Pan, ilxtaq ti'j nchi wa'n aj Judiy pan, a nya tx'amsin, ex nkub' kyb'yo'n jun tal tal rit. Tojtzin tnejil q'ij, xi kyqanin t-xnaq'tzb'in Jesús te: ζJa'tzin tajij tu'n qxi'y b'inchilte wab'j te iky'sb'il Wa'j Pan?

¹³ B'e'xsin i xi ttxko'n kab'e t-xnaq'tzb'in, ex xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y toj tnam. Ex aj kylontiy jun ichin iqin jun x'ooq' a' tu'n, b'e'x k'a' chi ok lipey ti'j, ex tojjo ja, ja' k-okixe, ¹⁴ axsa k'a' chi okxiy, exsin k'a' txi kyqani'n te tajaw ja, ζAnkye ja, ja' kchin waliy kyuk'a nxnaq'tzb'in? chitzin xnaq'tziljo. ¹⁵ Ktzajil tyek'in jun ja kye'y, cheb'ex b'inchin wen tib'ajxi juntl. K'a' kub' kyb'inchinji'y qwa antza.

¹⁶ B'e'xsin i xi'kuxjo t-xnaq'tzb'in. Te' kykanin toj tnam, ikyx b'ajjo tze'nku b'aj tq'ma'n Jesús kye. Kyij kyb'inchin wab'j, exsin i xi' juntl majl ja' ite'yetaq Jesús. ¹⁷ Tetzinj qok yupj, xi' Jesús kyuk'a kab'lajaj t-xnaq'tzb'in ja' otaq b'ante wab'j. * ¹⁸ Tej kykanin, b'e'x i ok ten wa'l. Me nchi b'aj wa'ntaq, te' t-xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at jun kye', a lu' nwa'n wuk'iy k-okil meltz'aj wi'ja, ex kchin xel tk'ayi'n. ¹⁹ Tej kyb'in te' ikyjo, b'e'x i jaw b'isin kykyaqilx, exsin junjunku ok ten qanilte te: ζMe qa ayi'n? chi chi' junjun.

²⁰ I xi tzaq'win: jun kye', a lu' nwa'n junx wuk'iy. ²¹ Ayi'n Tk'wal Ichin, ok kb'ajilx wi'ja tze'n ntq'ma'n Tyol Dios, tu'n nxi k'ayi'n, * me atzi'n kxel k'ayin we', wenzpetla noqit mina s-ul itz'je twutz tx'otx'.

²² Nchi b'aj wa'ntaq, te' tjaw ttzyu'n Jesús jun pan, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j, exsin xi tsipin kye t-xnaq'tzb'in, me nej xi tq'ma'n: Kywanxji'y pan lu'n, qu'n atzi'n nxmillilji'y.

* 14:1 Ex. 12:1-27 * 14:3 Lc. 7:36-38 * 14:5 Jwe'lajaj k'al, 300 n-ele. * 14:7 Deu. 15:11 * 14:17 Ex. 12:1-28 * 14:21 Sal. 41:9; 55:20-21

²³ Te' tb'ajxi wa'n, jaw ti'n jun tk'wel vin, xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j, ex xi tsipin kye, tu'n t-xi kyk'wa'n, ²⁴ ex xi tq'ma'n kye: Atzi'n vin kxel nq'o'n kye'y tu'n t-xi kyk'wa'n, atzi'n nchky'elji'y, a ak'aj tumil, a b'antnin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a. ²⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, mi chin k'wantla ti'jjo k'wab'j lu'n, tzmaksi' aj qk'wan junx kyuk'iy tzma toj Tkawb'il nMa'n toj kya'j.*

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ I b'aj b'itzin jun b'itz nej kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin i xi' twi' wutz Olivos.

²⁷ Te' kykanin antza, xi tq'ma'n Jesús kye: Kykyaqilxa k-elil kyi'n tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja, qu'n ikytzin ntq'ma'n Tyol Dios toj Tu'jil:

K'wel nb'yoni'y kyik'lel, ex ayetzin rit kchi b'ajelil tilj, chi'.

²⁸ Me ajtzin njaw itz'ji'y juntl majl, nej chin pon kani'n kywutza toj Galiley.*

²⁹ Me ante Pegr xi ttzaq'win: Ex qa kykyaqilx s-el kyi'n tq'uqb'il kyk'u'j ti'ja, me mina we', chi Pegrjo.

³⁰ Xi tq'ma'n Jesús te Pegr: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y, tojxjo qniky'in lo, a na'mtaqx toq'tman eky', otaq chin kub' tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n kye qa nya ojtzqi'nqi'n tu'nch.

³¹ Me mina, chi Pegr: Ex qa ma chin kyima tuk'iy, me nlay kub' wewi'n, chi'.

Ex ikyxljjo, kyq'ma'n txqantl t-xnaq'tzb'in.

Tej t-xi' Jesús na'l Dios toj Getsemani

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² B'e'x xi' Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tojjo najb'il Getsemani. Te' kykanin antza, xi tq'ma'n kye: Ku kykyij qe'y tzal'u. Ma chin we' na'l Dios. ³³ Me i xi tk'le'n oxe tuk'a; a Pegr, Santyaw exsin Juan. Tzajx txqan b'is toj tanmin, ³⁴ ex xi tq'ma'n kye: Ma tzajx jun tij b'is toj wanmi'n, nya tzaj chin kyimila, chi'. Ku kykija tzal'u, me noq tzaj kywatla.

³⁵ El laq'e ch'intl kyk'atz, kub' mutxe twutz tx'otx', ex xi tnanin te Dios noqit tze'n tten mina tziky'xi kyixk'o'j tu'n. ³⁶ Chi' kyjalu'n toj tna'j Dios: Ay n'qan, tkyaqilx te nb'ant tu'n. Chin tklomila te' tkyaqil jni' kky'elix wu'n. Me waja tu'n tkub' b'inchinji'y a taja wi'ja, ex nya we' waj. ³⁷ B'e'x meltz'aj kyk'atz oxe t-xnaq'tzb'in. Atzaj te' tul kyk'atz, xi tq'ma'n te Pegr: Simun, ¿Ma tzuntzin nktan? ¿Ma mixsin s-el jun orjo tawatla? ³⁸ Kyimil kywatla, ex kux chi b'aj na'n Dios, tu'n mina chi kub' tz'aga toj tq'ob' tajaw il, qu'n kyaja tu'n tkub' kyb'inchinji'y a taj Dios, me alkyetz kuj n-ele te kye'y tu'n tb'ant.

³⁹ Xi' juntl majl na'l Dios, ex ikyxlj tna'j Diosjo kub' tq'ma'n. ⁴⁰ Te' tmeltz'aj juntl majl kyk'atzo t-xnaq'tzb'in, ex ikyxljjo, nchi ktantaql te' kyel knetl tu'n. Ex mix tene tumil kyyol te, qu'n mix kypa'yix watl. ⁴¹ Xi' juntl majl te tox majin, ex te' tmeltz'aj juntl majl, ex ikyxljjo, nchi b'aj ktantaql. Xi tq'ma'n kye: ¿Ma tzunxsin nchi kta'n, ex nchi ajla'n? ¡Kukxjo ja'lin! Ma pon or tu'n nxi q'o'n toj kyq'ob' aj il, ayi'n, a Tk'wal Ichin. ⁴² ¡Kux chi jaw we'ksa! ¡Qoqel! ¡Qu'n lu' tzul a kxel k'ayin we'y!

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Tzmataq nyolin Jesús, te' tul Judas, a jun t-xnaq'tzb'in. Ex lipcheqektaq txqan xjal ti'j, q'imile jni' kykxb'il, a at kyste te b'i'yb'il, ex jni' kytze te kyb'ujb'il. Aye xjal lu'n otaq chi tzaj kycho'q'o'n kneyjal pale, exqetzi'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il, ex kyu'n nejinel kyxol aj Judiy. ⁴⁴ Otaq b'aj tq'ma'n Judas kye, tze'n ttxolil tu'n tel tniky'tzajil: Ankye k-okil nma'tzin, atzintzjo. B'e'x k'a' tz'ok kytzyu'n, tu'n t-xi kyi'n, ex tu'n tkux jpet toj tze.

⁴⁵ Te' tkanin Judas tk'atz Jesús, ex xi tq'ma'n te: ¡Xnaq'tzil! Ex el tma'tzin. ⁴⁶ Noqxsin ite'kl xjalzt tzyulte, tu'n tkux kyq'o'n toj tze. ⁴⁷ Me attaq jun xjal, te' tok tka'yin txi q'i'n Jesús, b'e'x jaz t'nyku tkxb'il tu'n tel tjaspin t'kyin jun taq'niljo tnejlxix kypale aj Judiy.

⁴⁸ Xi tq'ma'n Jesús kye jni' xjal: ¿Tiqu'n ma chi ula tzal'u'n kyuk'a jni' kykxb'ila ex jni' kytze'y wi'ja nyakuj ileq'qi'n toj kywutza? ⁴⁹ ¿Tze'n tten tzma ja'lin xin ok kytzyu'n, ex qa kukx nchin xnaq'tzini'y tojjo tnejil ja te na'b'l Dios kyxola?* Me nya tiqu'nil, qu'n ikytzin tu'n tb'ajxjo tze'nku ntq'ma'n Tyol Dios wi'ja.

⁵⁰ Te tok kyka'yin t-xnaq'tzb'in te' ttzyet, b'e'x i b'aj kub' toj b'e, exsin kyij kytzaqpi'ntz tjunalx. ⁵¹ Me at jun q'a ok lipe ti'j Jesús, noq jun iqb'il toktaq te ttxo'w. Ex ikyxjo, ex ajin tzyet kyu'nxjal, ⁵² me b'e'x kyij tzaqpi'n iqb'il, ex kub' toj b'e'x b'iq.

Tej tpon Jesús kywutz nmaq kawil

(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

* 14:24 Ex. 24:8; Jer. 31:31-34 * 14:25 Lc. 14:15; 22:16-18; Tchi. 19:9 * 14:27 Zac. 13:7 * 14:28 Mt. 28:16

* 14:49 Lc. 19:47; 21:37

⁵³ Pon q'i'n Jesús twutzjo kynejilxix pale. Ex b'aj pon chmetjo txqantl kynejil kypale aj Judiy, jni' nmaq xjal exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. ⁵⁴ Najchaq lipchexitaq Pegr ti'j Jesús. Atzaj te' tkanin tpe'n tja tnejilxix pale, axsa kyja qeye xq'nel q'aq' kyxoljo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios.

⁵⁵ Ayetzi'n kynejil pale exqetzi'n kawil, tzunx nkyjyo'ntaq til Jesús tze'n tten tu'n tb'aj, me mix ja nyetetaq tumil kyu'n. ⁵⁶ At junjun noq ti'chaqku b'aj ja b'ant tu'n ti'j, me aye' txqantl, mina nkytziyintaq. ⁵⁷ At junjun b'aj jaw kytix'ixpin te' tyol Jesús, ex kyq'ma: ⁵⁸ O qb'intexi qe' ntaq'ma'n kyjalu'n: K'wel nyuch'inji'y tnejil ja te na'b'l Dios, a kyb'inchb'in ichin, exsin toj oxo q'ij kb'antile juntl wu'n, me nya kyb'inchb'in ichin.* ⁵⁹ Me mix tu'n ikyjo, mix ja nchi kyijetaq toj wen ti'jjo kyoal. ⁶⁰ Atzin kynejilxix pale jaw we' kyxoljo jni' xjal, ex xi tqanin te Jesús: ¿Nti'xsin ch'in tzaj tzaq'wi'n? ¿Ti'xsin kyq'ma'nxjal ti'ja?

⁶¹ Me mix xi tzaq'wine Jesús; noq b'ant mutxe. Xi tqaninxix juntl majljo kynejilxix pale te: ¿Atzinjiy Crist, a Klol kye' aj Judiy, a tk'wal Dios ky'iwlinxix tb'i'?

⁶² Xi tzaq'win Jesús: ¡Ay'i'n! Ex oktzin kchin kyla'b'ila ayi'n Tk'wal Ichin, aj wok qe'y ttxlaj Dios, a nimxix tipin, toj tman q'ob', ex ikyxjo aj ntzaja toj muj, aj nmeltz'aja juntl majl twutz tx'otx'.

⁶³ Te' tq'mante ikyjo, noqx el kyimjo kynejilxix pale, ex b'e'x xi lipin laqil kye t-xb'alin tu'n tq'oj, ex tq'ma: ¿Ti' qe txqantl tsiyil qe? ⁶⁴ Ma kyb'inteti'y xo'j yol tu'n ti'j Dios. ¿Tze'n kye' toj kywutz?

Kykyaqilx b'aj q'mante qa axtaq at tpaj, ex qa toj tiltaq tu'n tkub' b'yet.* ⁶⁵ B'e'xsin i b'aj ok ten tzub'il ti'j, b'aj ok kymaqsi'n twutz, ex b'aj ok kytz'ajchin, exsin xi kyq'ma'n te: Qa ajiy tk'wal Dios, kanintzi'n ti'j alkyye s-ok tz'ajchin te'y, chi chi'. Ex ikyxqexo xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios b'aj okx kytz'ajchin toj twutz.

Tej tkub' tewin Pegr; qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18, 25-27)

⁶⁶ Attaq Pegr twi' pe'n, tjaq' ja, te' tpon laq'e jun txin tk'atz, taq'nixjo tnejilxix pale. ⁶⁷ Nxaq'nentaq Pegr ti'j q'aq', te' tiwle tu'n. Ok kyimxix ti'j Pegr, exsin xi tq'ma'n te: ¡Ex ikyx tejiy ajintaq te nb'et tuk'a Jesús aj Nazaret! chi'.

⁶⁸ Me b'e'x kub' tewin, ex xi tq'ma: Nya wojtzqi'n we' Jesús, ex nti' b'i'n wu'n ti' qi'jil nyolinich. Ex b'e'x etz pe'n, ex n-oq'ku tman eky'.

⁶⁹ Ok kyim jun majljo txin ti'j Pegr, ex xi tq'ma'n kye txqantl xjal: ¡Ax juntl te' lo! chi'.

⁷⁰ Mina, chi Pegr, ex kub' tewin juntl majl.

Ikyxjo, te' t-xi kyq'ma'n txqantl xjal juntl majl te: Ajin te' tuk'a Jesús, qu'n aj Galiley te, chi chi'.

⁷¹ Xi tq'ma'n Pegr kye: ¡Twutzx Dios kxel nq'ma'n kye'y! ¡Nya wojtzqi'n weji'y ichin, a nchi yoli'n ti'j!

⁷² Te' t-xi tq'ma'n Pegrjo ikyjo, njawku oq' tman eky' te tkab' majin. B'e'x ok ten oq'il, qu'n b'e'x ul julk'aj tyol Jesús toj tk'u'j, tej t-xi tq'ma'n: Na'mtaq toq' eky' te tkab' majin, aj nkub' tewi'n oxo maj.*

15

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Atzaj te' qsqix, b'aj ok kychmo'n kynejil pale kyib' kykyaqilx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, kyuk'a jni' nmaq xjal ex kyuk'a jni' nmaq kawil. Xi kyjtz'o'n Jesús wen, ex xi q'i'n twutz Pilat.

² Te' tkanin, xi tqanin Pilat te: ¿Atzinjiy nmaq kawil kye Judiy?

Axa ma q'mante, chi Jesús.

³ Ayetzin kynejil pale nimx ja b'ant kyu'n ti'j Jesús twutz Pilat.

⁴ Xi tqanin juntl majl Pilat te: ¿Nti'xsin ch'in ntaq'ma'n? ¡B'inqexsin jni'xsin nkyq'ma'n ti'ja!

⁵ Noq jaw ka'ylaj Pilat, tu'n mix xi tzaq'wine Jesús.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Me ante Pilat, a aj kawil, aj tiky' junjun Xjan Q'ij, kukx nxi tzaqpi'ntaq jun xjal, a tku'xtaq toj tze. Me nejtaq nxi tqanin alkyye kyajxjal tu'n t-xi tzaqpet. ⁷ Attaqtzin jun ichin, Barrabás tb'i, tku'xtaq toj tze, kyuk'a jte'l tuk'a, kyb'iyb'in toj jun q'oj b'aj kyi'j kawil te Rom.

* 14:58 Mt. 26:61; 27:40; Jn. 2:19 * 14:62 Dan. 7:13; Mt. 24:30; Mr. 13:26; Tchi. 1:7 * 14:64 Lv. 24:15-16 * 14:72 Mr. 14:30

⁸ I b'aj xitzin tiljo jni' xjal q'malte te Pilat, ex i ok ten q'malte te, tu'n tjtaz ttzaqpi'n jun xjal tze'nkuxtaqjo ntene kyu'n.

⁹ I xi ttzaq'win Pilat: ¿Kyajtzi'n tu'n t-xi ntzaqpinji'y Jesús, a nmaq kawil kye Judiy? ¹⁰ Qu'n el tniky' te qa noqtaq tu'n tlo'chj kyk'u'jjo kynejil pale otaq txi kyine. ¹¹ I b'aj ok ten kynejil pale q'malte kye jni' xjal, tu'n t-xi kyqanin te Pilat, tu'n t-xi tzaqpet Barrabás.

¹² Xitzin tqanin Pilat kye: ¿Titzin kyajtza tu'n tok nb'inchi'n ti'jjo ichin lu'n, a tok tb'i kyu'n te nmaq kawil kye Judiy?

¹³ Jotqex i b'aj jaw xch'in: ¡Pejk'inka twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

¹⁴ Xi tqanin juntl majl Pilat: ¿Tinqu'n? ¿Ti'xsi'n nya wen ma tb'inche? chi'.

¹⁵ Xi kytzaq'win juntl majl kujxix wen.

¡Pejk'inka twutz cruz tu'n tkyim!

¹⁵ Tky'e'taq Pilat tu'n ttzaj kyq'oj xjal tuk'a. Tu'npetzi'n, b'e'x xi ttzaqpi'n Barrabás, ex b'e'x xi tq'o'n Jesús kye xq'uqil te aj Rom, tu'n tok kypejk'in twutz cruz tu'n tkyim.

¹⁶ Xi kyi'n xq'uqil te aj Rom twi' tpe'n kawb'il, ex b'aj ok kycho'mo'n jni' kyb'aj. ¹⁷ Ok kyq'o'n jun xb'alín ti'j, kyaq ka'yin, tze'n t-xb'alín jun kawil, noq tu'n tok kyxmayinku. B'aj kub' kyxpatx'i'n tqan tx'i'x, ex ok kymujb'in ttxa'n. Jax kyq'o'n toj twi' nyakuj jun toj twi' nmaq kawil, ¹⁸ exsin i b'aj ok tentz xch'il ti'j: Nimxit tb'i'y, ay nmaq kawil kye aj Judiy, chi chi'.

¹⁹ I b'aj ok ten jemil toj twi' Jesús tuk'a tze, b'aj ok kytzub'in ti'j, ex b'aj kub' meje twutz, nyakutlaj nchi k'ulenaj twutz. ²⁰ Kyb'ajlinxi xmayin ti'j, el kyi'n xb'alín, a ok kyq'o'n, exsin ok kyq'o'n a t-xb'alín toktaq, exsin etz kyi'n tpe'n ja te kawb'il, a ja' tu'n tok kypejk'in twutz cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Attaq jun ichin aj Cirene, Simun tb'i, ttata Lejantr ex Ruf,* n-iky'kutaq antza tzajnin toj tb'e. Te' tok kyk'ulb'in, ok kyq'o'n il ti'j tu'n t-xi tiqin tcruz Jesús. ²² Pon kyin toj jun najb'il Gólgota tb'i, atzin tz'elpine b'ib'aj ikyjo: Ja ta' tb'aqil twi' kyimnin. ²³ Xi kyq'o'n vin sma'nx tuk'a ta'l mir te, tu'n mina tna'yeku kyixk'oj. Me mix xi tk'wa'ne. ²⁴ B'e'xsin jaw kypejk'in xq'uqil te Rom twutz cruz, ex b'aj kub' kypa'n t-xb'alín Jesús kywutz. Me nej, i b'aj saqchan ti'j alkyetaq tu'n tkanb'inte, tu'n t-xi ti'n.* ²⁵ B'el'aj or te qlixje te' tjaw kyq'o'n Jesús twutz cruz. ²⁶ Ok kypejk'in jun tz'lan tib'ajxi twi', me nej ok kytz'ib'in twutz kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

²⁷ Junx tuk'a Jesús jaw kyq'o'n kab'e ileq' twutz cruz, jun toj tman q'ob' ex juntl toj tñnayaj.

²⁸ Ikytzin japin b'ajjo Tyol Dios ti'j Jesús, a ntq'ma': Ok q'o'n tze'nku jun ileq'.*

²⁹ Ex jni'qe xjal nchi b'aj iky'xtaq antza, noqx nchi b'aj yasintaq ti'j, ex noqx nja kyyekin ti'j kywi' te kyxmayb'il ti'j,* ex kyq'ma: ¡Nyakutzin atejij nq'mante tu'n tjaw tyuch'in tnejil ja te na'b'l Dios, exsin tu'n tb'ant juntl tu'n toj oxo q'ij!.* ³⁰ Klomiltzin tib'a ja'lin, ex q'inkutz tib'a twutz cruz, chi chi'.

³¹ Ikyx nb'aj kyq'ma'ntaqjo jni' kynejil pale exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Nb'aj kub' kyq'ma'ntaq kyxolile: ¿Tze'n tten nb'aj klettaq junjuntl xjal tu'n, me antetz, mi nb'ant tklonte tib'? chi chi'. ³² In tku'tz twutz cruz ja'lin, tu'n tok qka'yin, ex tu'n t-xi qnimin, qa twutzxix qa a Crist, a Kolil ex nmaq kawil te aj Israel.

Ex ikyqexljo yo'lqekstaq tuk'a twutz cruz, noqx nchi yasin, ex noqx nchi b'aj xmayintaq ti'j.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Te' tok kab'laq q'ij, ex tzmaksi toj oxo or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'. ³⁴ Ax orjo jaw xch'in Jesús kujxix wen, ex tq'ma: *Eloi, Eloi, lama sabactani*. Atzin tz'elpine ikyjo: ¡NMan Dios! ¡NMan Dios! ¿Ti'xsin ky'n ma chin kyij ttzaqpi'n?*

³⁵ At junjun b'aj b'inte, kyxolxjo ite'xtaq axsa ex b'aj kyq'ma: Kyb'inxsi'n, lu' nq'olb'in ti'j Elías, a yolil Tyol Dios.*

³⁶ Ex jun paqx el rinin jun jyolte ch'in b'u'x. Kux tmulin toj vin tx'am, ex ok tk'lo'n ti'j twi' jun ptz'an, tu'n t-xi tk'wa'n Jesús.* B'aj xi kyq'ma'n xjal te: ¡Ax tenkuj! Jekytzin tzul Elías q'ilte, tu'n tku'tz twutz cruz.

³⁷ Jaw xch'in Jesús kujxix, ex b'e'x el kyim. ³⁸ Atzin xb'alín tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x kub' laqj te kab'e; tzaj xkye ti'jjo ttxa'n jawl, tu'n tk'ul kanin ti'jjo juntl ttxa'n twutz tx'otx'.

* **15:21** Ro. 16:13 * **15:24** Sal. 22:18 * **15:28** Is. 53:12; Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 28. * **15:29** Sal. 22:7; 109:25 * **15:29** Mr. 14:58; Jn. 2:19 * **15:34** Sal. 22:1 * **15:35** 2Re. 2:1-12; Mal. 4:5-6 * **15:36** Sal. 69:21

³⁹ Atzin kynejineljo xq'ugil te Rom, wa'ltaq twutz Jesús, te' tok tka'yin otaq tz'el kyim, tq'ma kyjalu'n: Twutzx tetz Tk'wal Diostaq te' ichin lo.

⁴⁰ Najchaq nchi b'aj ka'yintztaq junjun qya; kyxol atetaq Mariy, aj Xle'n, ex Salomé, exsin Mariy, tnana jun Santyaw kyitz'in kyib' tuk'a Jse. ⁴¹ Ayetzi'n qya, aye' i b'aj b'et tuk'a Jesús te' nb'ettaq toj Galiley,* ex i mojin tuk'a, me nya o'kqexjo, ex ite'xtaq txqantl nche'xtaq tuk'a Jerusalén.

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Atzaj te' qok yupj tojjo q'ij anetzi'n, jotxtaq xjal tu'n tb'anttaq kyten te junxil q'ij, a q'ij te ajlab'l, a ja' mix a'ltaq tu'n taq'nin. ⁴³ Ante Jse aj Arimatey, jun xjal nimxixtaq toklin kyxol kawil ex nyo'ntaq ti'jjo Tkawb'il Dios, el ti'n tchewil ti'j, exsin xi' tuk'a Pilat, a kawil, qanil te' t-xmilil Jesús, tu'n tel ti'n twutz cruz, ex tu'n t-xi muqb'aj toj jul. ⁴⁴ Te' tb'inte Pilat qa otaq kyim Jesús, b'e'x jaw ka'ylaj, exsin xi ttxko'n kynejiljo kawil xq'ugil, tu'n t-xi tqanin te qa otaq kyim. ⁴⁵ Te' tb'aj tq'ma'n tkyaqil te Pilat, b'e'xsin xi tziyiy te Jse, tu'n tel ti'n, ex tu'n tokx tmuqu'n. ⁴⁶ Tzaj tlaq'o'n Jse jun iq'b'il tb'anilx wen, kutz ti'n t-xmilil Jesús twutz cruz, b'aj tptzo'n wen tojjo iq'b'il, exsin okx tq'o'n toj jun jul, kyij tjpu'n tuk'a jun ma tij ab'j. ⁴⁷ Ayetzin Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, tnana Jse, nchi ka'yintaq ja' okxi muqu'n.*

16

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Tb'ajlinxi' q'ij te ajlab'l, i xi' Mariy, aj Xle'n, exsin Mariy, a tnana Santyaw tuk'ax Salomé, laq'ol q'anb'il te jupsb'il te' t-xmilil Jesús, tze'ntaqjo nchi tene kyimnin kyu'n, tu'n mi chi tzuwixe.

² Qlixje wen, te' kyxi', jun tnejil q'ij te seman, ja' okx muqet Jesús noqxix njawilku q'ij, ³ ex ch'ixtaq kypon ttzi jul, te' kyja yolin: ¿Altzila kye k-elil q'inte ab'j ttzi jul? chi chi'.

⁴ Me te kypon ttzi jul, nyataqiltza tkub'e a ma tij ab'j ttzi jul, ja' okxi, qala' najchaqtaql ta'ye. ⁵ I okx toj jul, me atzaj te' kyokpin, kyli jun q'a q'uqletaql tok t-xb'alín sjanin wen kupinin tзма t-xe tqan. Te' kylonte, b'e'x i sob'x te. ⁶ Atzin q'a b'e'x xi yolinku kye: Mina chi sob'a we'y. ¿Atzin nkyjyo'nji'y Jesús aj Nazaret, a ja pejk'it twutz cruz? O jaw itz'je te; nti'l tzalu'n ja'lin. Kyka'yinkutzinji'y ja' kub'e q'o'ne. ⁷ Ku kyxi'tzi'n kyuk'a t-xnaq'tzb'in, exsin k'a' txi kyq'ma'n kye ex te Pegr. Chichkuji'y kye kyjalu'n: Nej kanin Jesús kywutza tzma Galiley, tu'ntzin tb'ajjo aj kyij tq'ma'n kye'y.*

⁸ Ayetzintzjo qya, b'e'x i etz toj jul, me nchi b'aj lu'lintaql wen tu'n kyxob'il, ex b'e'x i aj, me mix alqe xi kyq'ma'n tu'n kyxob'il.*

Tej tok tyek'in Jesús tib' twutz Mariy, aj Xle'n

(Jn. 20:11-18)

⁹ Qsqixlinxi te tnejil q'ij te seman,* te' tjaw itz'je Jesús. Nej kub' tyek'in tib' twutz Mariy, aj Xle'n, a otaq tz'etl tlajo'n wuq taq'nil tajaw il toj tanmin. ¹⁰ Me ante qya b'e'x xi'ku' q'malte kye' nchi b'aj b'isintaq ex nchi b'aj oq'taq ti'j, qu'n i b'aj b'et tuk'a. ¹¹ Atzin te' tok kyb'in te qya, qa otaq jatz anq'in Jesús, ex qa otaq tli, mi xi kynimine.

Tej tiwle Jesús kyu'n kab'e t-xnaq'tzb'in

(Lc. 24:13-35)

¹² Tb'ajlinxi' ikyjo, nchi b'ettaqjo kab'e t-xnaq'tzb'in, te' tok tyek'in tib' kywutz, me mikyxi' tze'n te tok tyek'in tib' te qya. ¹³ Te' kyanin kyuk'a txqantl kyuk'a, b'aj ok ten q'malte qa otaq kyli. Me mix xayе kynimine' txqantl.

Tej t-xi toqxenin Jesús kyaq'in tsanjil

(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Yajxi ch'intl, te' tokpin kyk'atz, txolejgetaqjo junlajaj t-xnaq'tzb'in ti'jjo me'x toj jun ja. Noqx jni' i b'aj tyiso'n, qu'n mix xi kynimine aye' i q'mante qa otaq jaw anq'in juntl majl, ¹⁵ exsin xi tq'ma'n kye: Ku kyxi'y tkyaqil twutz tx'otx' q'mal te' Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal. ¹⁶ Ankye' xjal kxel niminte ex qa ma ku'x toj a' te jawsb'il a', ok kletil te'. Me atzi'n mina txi tnimin, ok kxe'l toj najin. ¹⁷ Ayetzi'n chi xel niminte tb'anilx kb'antil kyu'n, tze'nku tu'n kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal,* tu'n kyyolin toj junxil yol,* ¹⁸ ex qa ma chi

* 15:41 Lc. 8:1-3 * 15:47 Mt. 27:55-56 * 16:7 Mt. 26:32; Mr. 14:28 * 16:8 Mt. 28:8; Lc. 24:9 * 16:9 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ite' v. 9-20. * 16:15 Kyb'i. 1:8 * 16:17 Kyb'i. 5:16; 8:7; 16:16-18; 19:11-12 * 16:17 Kyb'i. 2:1-12; 10:44-46; 19:6; 1Co. 14:18

jaw kytzyu'n kan, mina chi tx'a'n kyi';* ex qa ma txi kyniky'b'in q'anb'il te kyimin, nlay chi kyim tu'n; ex aj tkub' kyq'o'n kyq'ob' kyib'aj yab', b'e'x kchi b'ajel we' kyu'n.*

Tej tjax Jesús toj kya'j

(Lc. 24:50-53; Kyb'i. 1:6-11)

¹⁹Te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'x aj toj kya'j. Te' tjamin, ok qe ttxlaj Dios toj tman q'ob' kawil tuk'a. ²⁰Ayetzin t-xnaq'tzb'in b'e'x i xi'ku q'mal te' Tyol Dios te kolb'il kyexjal kyojile jni' najb'il. Tb'anilx b'aj b'ant kyu'n, qu'n ax Dios kub' yek'inte ti'chaqku ti' te yek'b'ilte qa twutzxta'jo nb'aj kyq'ma'ntaq.

---

* **16:18** Kyb'i. 28:3-6   * **16:18** Kyb'i. 3:1-10; 5:15-16; 8:5-8; 9:36-42; 14:8-10; 19:11-12; 20:7-12; 28:7-9; Sant. 5:14-15

Tu'j Lucas

Lucas tb'i jun q'anil, ex aj u'jil, a kub' ttz'ib'in kab'e u'j toj Ak'aj Tu'jil, ajo u'j lo, a Tu'j Lucas, ex ajo u'j Kyb'inchb'in Tسانجیل Jesús. Ajo tumil tu'n Lucas tzalu'n toj tu'j, noq tu'n ttzaj tq'o'n nimku tqanil kyi'jjo ila'ku ti', a o b'aj toj tchwinqil Jesús.

Atzin ximjo tojjo Tu'j Lucas, a nimxix t-xilin, a ti' kub' tb'inchin Dios noq tu'n Tk'wal, a Jesucrist, tu'n ttzaj ti'n kolb'il, nya noq kyeku aj Israel, qala' te tkyaqil xjal twutz tx'otx'. Ate Lucas ntzaj yek'inte qa twutzxix ajo kolb'il lo tkub' te tkyaqil xjal aj il, exla qa aj Judiy mo qa minaj. Ex ntzaj tyek'in qa nimxix taj Jesús kyi'jjo xjal tze'nqeku k'wal ex yaj, ex qya, a nti' kyoklin toj kywutzxjal te twutz tx'otx'. Me ikyqex kye aku knet nuk'b'il kyu'n ex jun kymujb'il kyib' tuk'a Dios noq tu'n kynimb'il ti'j Jesús.

Ntzaj tq'o'n Lucas jun tumil, tu'n tchiky'b'itjo a iky'x ti'j Jesús tzalu'n twutz tx'otx'. Ex nimku nyolin ti'jjo tb'e Jesús, te' t-xi' Jerusalén, tu'n tkyim twutz cruz tu'n tok te chojb'il qil, ex te chojb'il kyil tkyaqil xjal, a kqeb'il kyk'u'j ti'j.

Atzin juntl tumil, a nimx t-xilin tojjo u'j lo, a tna'j Dios Jesús; ex nkub' ttz'ib'in Lucas b'elaj maj tna'j Dios Jesús junx kyuk'a nim t-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo na'j Dios, noq kyu'n techil ex tb'inchb'in.

Jun tyol Lucas tu'n t-xi xkye u'j lo

¹ Ma kub' ntz'ib'inji'y lu'n ay Tyople, k'u'jlinxix wu'n: Ila' o b'aj tz'ib'inte tkyaqiljo jni' o b'aj qxol, ² ex tze'nkuxjo o b'aj yek'in qe kyu'n i lontexix, ex kyij oqxeninxix kye, tu'n kyxi' q'malte tze'nxix toke. ³ Ex ikyxjo we', cheb'exix o b'aj nqani'n tze'nxix tzaje xkyeye, tu'ntzi'n kyjel ntz'ib'in ex kyjel nik'u'nxixa tey, ⁴ tu'ntzin telxix tniky'a te o b'aj xnaq'tzin tey.

⁵ Te' attaq Herodes kawil toj Judey, attaq jun ch'uq pale tzajnin ti'j tyajiljo jun qtzan pale Abías,* ex tojjo ch'uq anetzi'n tokxtaq jun pale, Zakariy tb'i. Ataqtzin t-xu'jil Zakariy, Lisabet tb'i, tzajnin ti'j tyajiljo qtzan tnejil pale Aarón. ⁶ Kykab'ilx tb'anil xjalqe; nti'xtaq ch'in b'a'n tok q'met kyal' qa nya wenqe, qu'n noqx niminkutaqjo tkawb'il Dios kyu'n. ⁷ Noq tij xjalqel, nti'x jun kyil otaq tzul, qu'n mitaq n-alinxjo t-xu'jil.

Jun tqanil ti'j tiz'jlin Juan, a Jawsil A'

⁸ Pon jun q'ij kye ch'uq pale a tzajninge ti'jjo qtzan Abías tu'n kyokx na'l Dios, ex patil pon tojjo nim ja te na'b'l Dios. ⁹ Me ataqtzi'n ntene kyu'n nej nb'aj kyjjo'n kyxolx, alkyye jun tu'n tokx tojjo tnejil ja te nab'l Dios, a ja' nkub'e patittaq pon; me a Zakariy tzyet tu'n tokx. ¹⁰ Te' tokx Zakariy na'l Dios ex patil pon, kykyaqiljo jni' xjal i b'aj kyij na'l Dios pe'n. ¹¹ Nna'ntaq Dios, ex npatintaq pon, nti'xtaq toj tna'b'l, me atzaj tok tka'yin noq wa'l jun t-angel Dios ttxalajo meḥ, ja' nb'aj kub' patittaqjo jni' pon. ¹² Te' tlonte Zakariy angel, noq jaw ka'yilaj, ex b'e'x tzaj xob'.

¹³ Me b'e'x xi tq'ma'n angel te: ¡Zakariy! Mina tzaj xob'a, qu'n atzi'n tna'j Diosa, ma tzaj ttzaj'win Dios. Atzin t-xu'jila tzul jun tal, ex atzin tb'i k-okil tq'o'n, Juan. ¹⁴ Okx ktzalajilxa ti'j, ex nya o'kxa; qu'n nimx txqantl ktzalajil ti'j, aj tul itz'je. ¹⁵ Qu'n nimx k-ajb'ila tk'wala te Dios. Nya tx'ujtinel,* ex na'mxtaq tul itz'je, noq nojninl tanmin tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁶ Nimx aj Judiy k'wel kyb'inchin kyten twutz Dios tu'n. ¹⁷ A k'wel nej twutzjo Kolil tuk'a nim tipin ex tuk'a Xewb'aj Xjan, tze'nkuj Elías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n tkub' kyxmoxin manb'aj kyib' kyuk'a k'walb'aj, ex ikyqex k'walb'aj kyuk'a manb'aj;* ex aye xjal, a mina nkub' kyb'inchin a taj Dios, tu'n tel kyniky' ti'j, ikyxjo tze'nqeku a nkub' kyb'inchin wen, tu'ntzintla noq b'antnintl kyten aj tul Kolil.

¹⁸ Xi tq'ma'n Zakariy te angel: ¿Ti'n ktzajil tq'o'n we'y tu'n t-xi niminji'y tyola? Qu'n noq ta'ḥqinla ex ikyx nxu'jilji'y, ¿Exsin tu'n tul jun nk'wala ja'lin?

¹⁹ Xi ttzaj'win angel te: ¡Ay!n Gabriel! Nchin ajb'i'n te Dios.* Ma chin tzaj tchq'o'n yolil tuk'iy, ex q'malte tqaniljo lu'n tey. ²⁰ Me tu'n mina xi tniminji'y a xi nq'ma'n tey, mina b'antl tyoli'n ja'lin, tzmaxi ajxi tjapin tq'ijjo, a ma txi nq'ma'n tey.

²¹ Me ayetzi'n jni' xjal nchi b'aj na'ntaq Dios pe'n otaq chi b'aj jaw qanlaj kyxolile, qu'n tu'n nq'altex n-etztaq Zakariy toj ja te na'b'l Dios. ²² Atzaj te' tetz, mix b'antl tyolin kyuk'a jni' xjal, noq tq'ob'qe i xi tyekin, tu'n tyek'inte jun ti'. Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x el kyniky'jo jni' xjal te, qa attaq jun otaq tli, qu'n kukx xa'ye mix b'antl tyolin.

²³ Te' kyjapin b'ajjo q'ij tu'n taq'nin tojjo nim ja te na'b'l Dios, b'e'x aj tja.

* 1:5 1Cr. 24:10 * 1:15 Num. 6:3 * 1:17 Mal. 4:5-6 * 1:19 Dan. 8:16; 9:21

²⁴ Tb'ajlinxi' ikyjo, n-okku tz'aq taljo t-xu'jil. Te' tok tz'aq tal, ex jwe' xjaw mix etz b'ete toj tja, ex tq'ma: ²⁵ Ma q'aq'in tk'u'j Dios wi'ja ja'lin, tu'n mina chi yolb'ine xjal wi'ja, tu'n nti'x jun wala otaq tzul, chi Lisabetjo.

Jun tqanil ti'j titz'jlin Jesús

²⁶ Tb'ajlinxi' qaq xjaw toklin tz'aq tal Lisabet, te' t-xi tchq'o'n Dios angel Gabriel tzma Nazaret, jun tnam toj tx'otx' te Galiley, ²⁷ tu'n t-xi' yolil tuk'a jun txin, a na'mtaq tlonte jun ichin. Atzin txin, Mariy tb'i.* Otaq ja yolin tu'n tja meje tuk'a jun ichin, Jse tb'i, tzajnin ti'j tyajil qtzan nmaq kawil David.

²⁸ Te' tkanin Gabriel, xi tq'ma'n te' txin: Ma chin tzaja q'olb'il tey, Mariy. Ax Dios tuk'iy ex ky'iwlinoxix tu'n.

²⁹ Te' tb'inte tyol angel ikyjo, noq el kyim tu'n, exsin kub' tb'isin tiqu'nil xi tq'ma'n angeljo te ikyjo.

³⁰ Xi tq'ma'n angel te: Mina ja xob'a Mariy. Ntzalaj Dios ti'ja, ³¹ ex k-okil tz'aq jun tala ja'lin. Ex ajtzin tul itz'je, k-okil tq'o'n tb'i Jesús.* ³² Tb'anil ichinx ex k-okil q'o'n tb'i te Tk'waljo Dios nimx toklin. Ex ax Dios k-okil q'onte te kawil, tze'nku qtzan t-xe'chil, a David, ³³ tu'n tkawin kyib'aj aj Judiy te jun majx, qu'n a tkawb'il nlay b'ajx.*

³⁴ Xi ttzaq'win Mariy te angel: ¿Tze'n tten tu'n tok tz'aq wala, ex b'ajxi chin kub' kxeyiy tuk'a jun ichin? chi'.

³⁵ Xi tq'ma'n angel te: A t-xlekemil Xewb'aj Xjan k'wel tib'aja tze'n t-xlekemil muj, ex noq tu'n tipin Dios, a nimxix toklin, k-okil tz'aq tala. Tu'ntzi'n ikyjo, a tala tzul itz'je xjanxix ex k-okil tb'i te Tk'wal Dios. ³⁶ Ex ikyxjo t-xjalila Lisabet, nti'taq b'isin tu'n, tu'n tul jun tal, qu'n noq tijl. Me atzin ja'lin, tzul itz'je jun tal, qu'n o b'ant qaq xjaw toklin tz'aq, ³⁷ qu'n nti'x te Dios nlayit b'ant tu'n.*

³⁸ Xi tq'ma'n Mariy: Noq b'i'nku we wu'n tze'n taj Dios wuk'iy. Qa ikyjo tze'n ma tq'may, b'a'nla.

Ex b'e'x xi' angel.

Tej t-xta'j Mariy q'olb'ilte Lisabet

³⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tajqelin Mariy tib', tu'n t-xi' toj jun tnam attaq txol wutz te Judey.

⁴⁰ Te' tkanin, okx toj tja Zakariy, ex q'olb'in te Lisabet. ⁴¹⁻⁴² Te' tb'i'nte Lisabet te' tq'olb'in Mariy te, atzi'n tal b'e'x jaw yekj toj tk'u'j. Ex nojnin tanmin Lisabet tu'n Xewb'aj Xjan, ex xi tq'ma'n kuj wen te Mariy: A te ky'iwlinoxix kyxol jni' qya twutz tx'otx', ex ikyxjo tala tzul itz'je. ⁴³ Ex atzin we noq jun tal qyaqinxix, ¿Exsin tu'n wul q'olb'aja tu'n tnana Klol we'y?

⁴⁴ Qu'n noqx te' xq'olb'in we'y, b'e'x xjaw yekjo wala tu'n tzaljb'il toj nk'u'ja. ⁴⁵ Ky'iwlinoxix te, tu'n xi tnimi'n qa tu'n tb'ajjo jni' saj tq'ma'n Dios, a tAjaw Tkyaqil, tey.

⁴⁶ Tq'ma Mariy:

Kjawil nnimsi'n tuk'a tkyaqil wanmi'n tb'i wAjawa.*

⁴⁷ Ex tzunx ntzalajx wanmi'n ti'j Dios, a Klol we'y.

⁴⁸ Nti'xtaq wokli'n, me atzi'n ja'lin, ma chin tzaj tka'yi'n Dios.

O'kqinxix nimxix wokli'n kyxoljo jni' xjal ja'lin.

⁴⁹ Qu'n a Dios nimxix toklin, tb'anilx ma tzaj tq'o'n we'y. Xjanxixjo tb'i.

⁵⁰ Atx te Dios tq'aq'b'il tk'u'j kyijjo nchi kub' niminte.

⁵¹ Tuk'a tkyaqil tipin, nchi el ti'n nimsil kyib' toj kytx'ixew, ex n-ok tyupi'n kyb'is.

⁵² N-el ti'n kyoklin nmaq kawil,

ex nxi tq'o'n kye a nti' kyoklin.

⁵³ Ayetzi'n at wa'yaj kyij, nxi tq'o'n kywa.

Ex n-el ti'n kye' a noqx nb'aj kyyajin.

⁵⁴ Mi xi el najjo aj Judiy toj tk'u'j.

Ma chi tzaj tmojin tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j.

⁵⁵ Ikytzin tq'ma ojtxe kye qtzan qyajil Abraham ex kye txqantl kchi ul itz'je.*

⁵⁶ Kyij Mariy oxex xjaw tja Lisabet. Te' kyb'ajjo oxex xjaw, b'e'x aj tja.

Tej titz'je Juan, a Jawsil A'

⁵⁷ Te' tjapin q'ij tu'n tkub' tz'aq Lisabet, ul jun kyal q'a. ⁵⁸ Te' tok kyb'i'n jni' t-xjalil, ex jni' xjal, a at ite'ke te, i xta'j q'olb'ilte, qu'n otaq q'aq'in tk'u'j Dios ti'j.

⁵⁹ Te' tb'aj wajaq q'ij tulin itz'je, ul aq'b'aj techiljo q'a,* tze'n nchi tenetaqjo jni' kyk'wal aj Judiy, a q'aqetaq.* Atzi'n te' tu'ntaq tok tb'i, Zakariytaq tb'i tu'ntaq tok q'o'n, tze'nkuxjo tb'i ttata. ⁶⁰ Me mix ttziye tnana, qu'n Juan tb'i k-okilch.

* 1:27 Mt. 1:18 * 1:31 Mt. 1:21 * 1:33 Is. 9:7 * 1:37 Gen. 18:14 * 1:46 1Sa. 2:1-10 * 1:55 Gen. 17:7

* 1:59 Ajo aq'b'aj techil, circuncisión tb'i toj kastiy. * 1:59 Lv. 12:3

⁶¹ Xi kyq'ma'n xjal te: ¿Tiqu'n ikyjo? ¿Ma attzin jun kye' iky' tb'i? chi chi'.

⁶² Xi kyqanin noq tuk'a tcehil te ttata ti'taq' tb'i tu'n tok. ⁶³ Xi tqanin ttata jun tz'lan, ja' tu'n tkub' tz'ib'ite tb'i. Atzaj te' tzaj ttzyu'n, kub' ttz'ib'in, Juan tb'i. Te' tok kyb'i'n jni' xjal ikyjo, jox' b'e'x i b'aj jaw ka'ylaj.

⁶⁴ Ex tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x b'antl tyolin Zakariy, exsin ok ten nimsil tb'i Dios.

⁶⁵ Jotxjo jni' xjal antza, junx kyuk'a tkyaqiljo najleqe tojjo jni' najb'il kyxol wutz te Judey, i b'aj jaw ka'ylaj ti'jjo jni' otaq' b'aj. ⁶⁶ Tkyaqilxjo jni' otaq' b'aj b'inte ikyjo, b'aj jaw yolín toj kyanmin ex kyq'ma: ¿Titzila kb'antil tu'n k'wal? Qu'n nimx toklin ma tzaj tq'o'n Dios, a tAjaw Tkyaqil.

Ajo tyol Zakariy ti'j tk'wal

⁶⁷ Zakariy, a ttata ne'x, noj tanmin tu'n Xewb'aj Xjan, ex ok ten yolil tu'n, ex chi' kyjalu'n:

⁶⁸ Ky'iwlinxixjo tb'i Dios te Israel, a tAjaw Tkyaqil,
qu'n ma tzul klol te' Ttanim.

⁶⁹ Ma tzaj tq'o'n jun Klolqe, a nimx toklin,
tzajnin ti'j tyajiljo qtzan nmaq kawil David, a kub' niminte.

⁷⁰ Atzi'n lu'n a q'umj ojtxe kyu'n xjan yolil Tyol Dios, tej kyq'ma:

⁷¹ A tu'n tel klonqe kye qajq'oj ex kye aye kyky'e'x qi'j;

⁷² tu'n ttzaj q'aq'in tk'u'j kyijjo qyajil,
ex tu'n mina tz'el naje toj tk'u'j, a tumil xjanxix b'ant ti'j tu'n;
tu'n kykyij Ttanim toj wen tuk'a.

⁷³ Ex atzi'n b'ant ti'j tu'n, ex tq'ma te Abraham, a qxe'chil kyjalu'n,

⁷⁴ tu'n qel tklo'n kye qajq'oj,
ex tu'n qajb'in te tuk'a tkyaqil qanmin;

⁷⁵ tu'n tkub' qb'inchin qten jikyinxix toj tkyaqil qchwinqil twutz.

⁷⁶ Atzi'n te, mil: Yolil Tyol Dios te' tb'i k-okil,

a Dios nimxix toklin.

Qu'n ay k'wel nej twutzjo Kolil q'malte tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib' twutz.*

⁷⁷ K'wel tnajsin Dios kyila,
ex kchi kletila tu'n, chkujiy kye.

⁷⁸ Qu'n a Dios tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ktzajil tq'o'n jun tzaj toj kya'j tze'nku tqan q'ij,

⁷⁹ tu'n tk'ant toj kychwinqiljo
aye' nchi b'et toj najin,

ex tu'n tkub' nej qwutz toj tb'eyil b'a'n.*

⁸⁰ Atzi'n k'wal nch'iyixitaq twe' ex tnab'l, exsin najan tojjo najb'il, ja' mixtaq a'l najle toj, tzmaksi tpon q'ij, ja' tu'n tkub' tyek'ine tib' kyxol aj Judiy.

2

Tej titz'je Jesús

(Mt. 1:18-25)

¹ Kyojtz'i'n q'ij aye', tq'ma nmaq kawil toj Rom, Augusto tb'i, tu'n tjaw ajlet kyb'ajjo jni' xjal tkyaqil twutz tx'otx', ex tu'n kyb'aj tz'ib'it. ² Ajo tajlal lo tnejil maj tu'n tel tqanil jni' xjal at twutz tx'otx'. Ataq Sirenio toktaq te kawil toj Siria. ³ Jotxjo jni' xjal ok il kyij' tu'n kyxi' tz'ib'il kyb'i tojjo kytanim.

⁴ Tu'ntzi'n, b'e'x etz Jse tojjo tnam te Nazaret toj ttx'otx' Galiley, tu'n t-xi' tzma Belén toj tx'otx' te Judey, ja' itz'je qtzan nmaq kawil David, qu'n ti'j tyajil David tzajnin. ⁵ Xi' tz'ib'il tb'i junx tuk'a Mariy, a tu'n tmejetaq tuk'a, ex ch'ixtaq tul tal.

⁶ Ite'xtaq Belén, te' tjapin kani'n q'ij, ja' tu'n tkub' tz'aqe Mariy, ⁷ ex antza itz'je tnejil tal. Te' tuku itz'je, b'aj tptzo'n toj tan, exsin kub' tku'xb'in toj twab'l chej, qu'n nti'taq jun ja, ja' tu'n tkub'e' tku'xb'ine.

Tej kyul angel q'ol tqanil kye kyik'lel

⁸ Me nqayin tk'atz Belén, ite'taq junjun kyik'lel nchi b'aj xq'uqintaq kyij' kyrit qniky'in.

⁹ Nti'kux toj kynab'l, te' tkub' goptz'aj kyij'le tu'n tspiky'emil tipin Dios, exsin pon jun t-angel Dios kyk'atz. Tu'n ikyjo, b'e'x i xob'xjo kyik'lel.

¹⁰ Me xi tq'ma'n angel kye: Mina chi tzaj xob'a we'y, qu'n atx jun tqanil ma chin tzaja q'malte kye'y, me a tb'anilx wen, ex te tzaljb'ilx te tkyaqilx xjal. ¹¹ Tojjo ttanim David, ma tz'itz'je jun Kolil ja'lin, a Crist, ex a tAjaw Tkyaqil. ¹² Tu'n tel kyniky'a te, ok kjetil jun ne'x kyu'n ptzo'nkux toj tan ex ku'xleku toj twab'l chej toj jun kyja alu'mj.

¹³ Tzunxtaq nyolinjo angel, te' kyul nimku angel kyk'atz; nchi b'aj nimsintaq tb'i Dios kyjalu'n:

¹⁴ Noqit nk'ant tqoptz'ajiyil Dios toj kya'j,
ex jun tzaljb'il kyxolxjal toj tkyaqil twutz tx'otx',
a nkub' kyb'inchin taj Dios.

¹⁵ Te' kyaj angel toj kya'j, ayetzi'n kyik'lel i b'aj jaw yolin kyxolile ex kyq'ma: Qo'qe Belén lol te' ma b'aj, a ma tzaj tq'ma'n Dios qe.

¹⁶ B'e'xsin i xi'. Atzaj te' kykanin, attaq Mariy exsin Jse, tuk'a ne'x kužlekutaq toj twab'l chej. ¹⁷ Te' kylonte, i ok ten q'malte tkyaqiljo jni' tq'ma angel kye. ¹⁸ Jotqexjo aye nchi b'aj b'intaq, b'e'x i el kyim tu'n kyq'ma kyik'lel.

¹⁹ Ante Mariy mix jaw yoline; noq kub' tb'isin tkyaqiljo nkyq'ma'ntaq. ²⁰ Ayetzin kye kyik'lel, ox chi tzalajx, exsin nchi b'aj nimsintaq tb'i Dios te' kyajtz, qu'n otaq kyb'i ex kyli a tzaj q'ma'n kye.

Tej t-xi aq'b'aj Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios

²¹ Atzaj te' tb'aj wajxaq q'ij titz'jlin ne'x, b'e'x ul aq'b'aj techil ti'j, tze'nkuxtaqjo ntene,* exsin tu'n tok tb'i. Atzi'n tb'i ok q'o'n Jesús, qu'n ikyxtaq tb'i tu'n tok, a xi tq'ma'n angel te Mariy, te na'mxtaq tok tz'aq ti'j.* ²² Tb'ajlinxi' ikyjo, tjapin kanin q'ij, ja' tu'n kyxi'ye txjol ti'j nana, tu'n tsaqix tu'n titz'jlin ne'x, tze'nku ntenetaq toj tkawb'il Dios. Ex xi ky'i'n ne'x tзма Jerusalén, tu'n t-xi kyq'o'n toj tq'ob' Dios.

²³ Kub' kyb'inchi'n ikyjo qu'n ikyxtaqjo tz'ib'in toj tkawb'il Dios: Tkyaqiljo tnejil k'wal qa q'a, il ti'j tu'n t-xi kyq'o'n toj tq'ob' Dios.*

²⁴ Ixta'j q'ol chjonte te Dios tuk'a jun oyaj tze'nku ntq'ma'n tkawb'il Dios; jun muj xluk'ek' mo kab'e tal palomj.*

²⁵ Kyojjo q'ij anetzi'n, najletaq jun ichin Jerusalén, Simeón tb'i, nna'ntaq Dios ex nyo'ntaq ti'jjo Klolkye aj Judiciary tu'n tul, ex attaq Xewb'aj Xjan tuk'a. ²⁶ Atzi'n Xewb'aj Xjan q'ma'nte te Simeón, tu'n tzmanitaq tu'n tkyimjo, aj tlon te' Kolil, a Crist, a tu'ntaq tul tsma'n Dios. ²⁷ Ax Xewb'aj Xjan xi q'inte Simeón tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, ja' ite'taq Jse ex Mariy tuk'axjo kyne'x, tu'n tjapin kyu'n a tz'ib'in toj tkawb'il Dios. ²⁸ Tzaj tchle'n Simeón tal ne'x, exsin jaw na'n Dios:

²⁹ WAjaw, a tzaj tq'may ma b'ajx ja'lin.

B'a'n tu'n nkyim we' ja'lin tuk'a tzaljb'il, chi'.

³⁰ Qu'n ma nli weji'y Kolil,

³¹ a kkolil ky'i'jjo jni' xjal chi xel niminte tkyaqil twutz tx'otx'.

³² Ajo ne'x lo jun tzaj kk'antil toj kychwinqiljo jni' xjal, aye mina nxi kynimin Tyola, tu'n tel kyniky' ti'ja.

Ex a k-okil te nimsb'il tb'iy kyxol tkyaqil aj Israel.*

³³ Te' kyb'inte Jse ex Mariy a tq'ma Simeón, noq i el kyim, ³⁴ exsin i xi tky'iwlin Simeón kyoxelx.

Xi tq'ma'n te tnana Jesús: Atzi'n ne'x lu'n ma tzaj tq'o'n Dios kyxol aj Judiciary, tu'n tel wen junjun ex junjun mina. A k-ajb'il te techiljo a taj Dios kyuk'axjal, me nya tkyaqilx kxel niminte. ³⁵ Ex antza k-elile tniky'tzajil tb'is tanmin junjun, qu'n junjun kchi xel lipe ti'j ex junjun mina. Me te tey, nana, jun ky'ixb'ajil te tanmi'n tu'n b'isb'ajil, aj tok tka'yi'n, aj tel iky'in kyu'nxjal.

³⁶ Ex attaq jun tal b'i'x antza, Ana tb'i, tk'waltaq Fanuel tzajnin ti'j qtzan Aser, nyolintaq ti'j tb'i Dios. Txinxtaq wen, te' tok meje tuk'a tchml. ³⁷ Kyaje toj jwe' k'al* ab'q'etaq Ana, ex noqtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios tokxitaq. Minaxtaq n-etz ch'in qniky'in ex q'ijl noqx nna'nku Dios, ex nimku maj nkub' tpa'n wa'yaj toj na'j Dios.

³⁸ Ikyxjo te' t-xta'j aq'b'ajjo tal ne'x Jesús toj nim ja te na'b'l Dios, ex b'e'x xta'j q'ol chjonte te Dios, ex yolil ti'jjo ne'x kye jni' xjal aj Jerusalén, aye' nchi b'aj yontaq ti'jjo Kolil.

Tej kymeltz'aj Jesús tzma Nazaret

³⁹ Te' tb'aj b'ant kyu'n tze'ntaqjo ntq'ma'n tkawb'il Dios, b'e'x i meltz'aj juntl majl tojxjo kytanim, a Nazaret te Galiley.* ⁴⁰ Atzi'n k'wal nch'iyxixe twe' ex nch'iyxixe tnab'l, qu'n nimaq tq'aq'b'il tk'u'j Dios tuk'a.

Tej tkyij Jesús tjunalx toj Jerusalén

⁴¹ Ayetzi'n ttata Jesús nche'xtaq tkyaqil ab'q'e Jerusalén iky'sil te' nintz q'ij, a nkub' kyiky'sintaq aj Judiciary, te' kyetz toj Egípto.*

* 2:21 Lv. 12:3   * 2:21 Lc. 1:31   * 2:23 Ex. 13:2, 12   * 2:24 Lv. 12:6-8   * 2:32 Is. 42:6; 49:6   * 2:37 Kyaje toj jwe' k'al, 84 n-ele.   * 2:39 Mt. 2:23   * 2:41 Ex. 12:1-27; Deu. 16:1-8

⁴² Te' tel Jesús kab'lajaj ab'q'e, i xta'j kykyaqilx Jerusalén tze'nxtaq ntene kyu'n. ⁴³ Te' kyb'ajjo q'ij anetzi'n, b'e'x i b'aj ajtz kyja. Ante Jesús mix iwle kyu'n ttata, te' tkyij Jerusalén. ⁴⁴ Ikyla te kye qa ajintaq Jesús lipchek kyi'j kyxoljo jni' xjal. Me atzaj te' tok kyka'yin, ex tb'aj kyjyo'n kyxoljo jni' xjal ex kyxoljo jni' aye kyojtzqi'ntaq, nti'l; exsin jun q'ij otaq txi kyb'etin. ⁴⁵ Te' mix ja jyete kyu'n, b'e'x i meltz'aj jyolte tzma Jerusalén. ⁴⁶ Otaqxi b'ant oxe q'ij kyjoyb'in ti'j, te' t'jyet kyu'n, tokxtaq tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, kyxoljo jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il nb'intaq ti'jjo jni' kyyol, ex nb'aj xi tqanintaq junjun ti' kye. Ex ikyqextaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il ex nb'aj xi kyqanintaq junjun ti' te. ⁴⁷ Ayetzi'n nchi b'aj b'intaq ti'j, noq i b'ajel kyim, qu'n tb'anilxtaq tumil toj twutz tu'n ttzaq'win a jni' nb'aj xi kyqanintaq nmaq xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il te.

⁴⁸ Te' tiwle tu'n Jse ex Mariy, noq i jaw ka'ylaj ti'j, ex xi tq'ma'n tnana te: ¡Wall! ¿Tiqu'n tu'n q'ija ikyjo? Loqo'y tzunx nqo b'isin wen ti'ja tu'n t'jyete.

⁴⁹ I xi ttzaq'win Jesús.

¿Tiqu'n nchi jyon wi'ja? ¿Ma nya b'in kyu'n qa ilxix ti'j tu'n nte'n toj taq'in nMa'n? ⁵⁰ Me mix oke kyb'i'ne Jse ex Mariyjo ikyjo. ⁵¹ B'e'x aj kyk'le'n, ex i kub' t'nimin. B'e'x xi' kyuk'a tzma Nazaret, qu'n antza najleqetaq, ex atzi'n tnana nb'isintaq tjunalx toj tanmin ti'jjo ikyjo. ⁵² Me ante Jesús nch'iyxix twe' ex t'nab'l. Ntzalajtaq Dios ti'j ex jni' xjal.*

3

Tej t-xi xkye taq'in Juan, a Jawsil A'
(Mt. 3:1-12; Mr. 1:1-8; Jn. 1:19-28)

¹ Nkawintaq te Poncio Pilat toj tx'otx' te Judey tojjo jwe'lajaj ab'q'e tjaq' tkawb'iljo nmaq kawil toj Rom, Tiberio tb'i. Atzinte Herodes tzuntaq nkawin te' toj Galiley; atzi'n tiz'tin, a Lip tb'i, tzuntaq nkawin te' kyoj tx'otx' te Iturey ex toj Traconit. Ex kawiltaq te' Lisaniás toj Abilinia. ² Ayetaqtzi'n kye Anás tuk'a Caifás nmaq paleqetaq kye' kyxol aj Judiy. Tojjo amb'il anetzi'n ex tojjo jun tx'otx' ja' nti'yetaq kynajb'ilxjal, kub' toqxenin Dios Tyol te Juan, a tk'wal Zakariy.

³ Tu'npetzi'n, ate Juan iky' te' kyojile jni' najb'il, a ite'taq nqayin tk'atzjo nim a' Jordán tb'i, ex tq'ma kyexjal qa iltaq ti'j tu'n tajtz ti'j kyanmin toj tkyaqil nya b'a'n toj kychwinqil, ex tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa otaq najsit kыл tu'n Dios. ⁴ Iky b'ajjo tze'nkuxjo otaq ttz'ib'e qtzan Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe. Chi' kyjalu'n: Ex b'ijte tq'ajq'ojil twi' jun a'la kujxix wen toj tzqij tx'otx', ja' nti' kynajb'ilxjal toj, a xi tq'ma'n kyjalu'n:

Kyb'inchim kye'n twutz qAjaw; kyq'o'nx kyanmi'n te' jikyinxix wen.

⁵ Tkyaqiljo a nya b'a'n toj kychwinqila, il ti'j tu'n ttx'ixpit;
ikyxo tze'nku jun b'e, a tu'n tjikyimixjo, a ma t'xla'x ta'ye,
ex tu'n tnojsitjo jni' jul at toj,
ex tu'n tb'aj jaw pixk'itjo ma tij jawnin, aj tul jun nimx toklin.

Ikytzi'n, il ti'j tu'n qb'inchinte tkyaqil, tu'ntzin b'antnin qten, aj tul qAjaw.

⁶ Qu'n kykyaqilx kyexjal kchi ka'yil ti'jjo tkolb'il qMan Dios, a ktzajil t'sma'n.*

⁷ Atzaj te' kyetzxjal tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a' tu'n Juan, xi tq'ma'n kye kyjalu'n:

Nti'x kye' kyajb'in, ikyqexjiy tze'nku jun ch'uq ma' kan.* ¿Ma noqtzin tu'njo jawsb'il a', aku chi kleta toj tyab' twi' Dios kujxix wen, a ch'ix tul kanin? ⁸ Qu'n ojtzqi'n kyu'n kykyaqilxjal, qa axjo kyb'inchb'i'n nyek'inte qa na'm tajtz ti'j kyanmi'n. ¿Tze'ntzin tten nkub' kyximi'n kyxola, qa aku chi kleta noq tu'n Judiyqi'y, a tyajil qtzan Abraham,* ex nya tu'n tajtz ti'j kyanmi'n? Tunpetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, noqpetzin at kolb'iltz ikyjo, majqexpetla kye' ab'jlu'n, aku chi ok tq'o'n Dios te tyajil Abraham, tu'n kyklet. ⁹ Tu'npetzi'n, ch'ix tul tkawb'il Dios kujxix kyib'aj kykyaqiljo, aye' kyky'e' tu'n tajtz ti'j kyanmin, ikyxo tze'nku tajaw jun wi' tze kxawil ttx'emin, qa nti' twutz n-el. Ex a tze, a nti' tajb'in, k-okix toj q'aq'; ikyxsin kchi tenb'ilajiy' y qa mi s-ajtz ti'j kyanmi'n.*

¹⁰ Ayetzin kyej xjaltz antza xi kyqanin te kyjalu'n: ¿Ti'tzin aku kub' qb'inchintza?

¹¹ Xitzin ttzaq'win Juantz: Ankye te' at kab'e t-xb'alín, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n jun te' a nti' at te; ex ankye te' at twa, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n ch'in te' a nti'.

¹² Ex i tzaj laq'e junjun kyej xjal, tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a'. Ayetzin xjal anetzi'n, a peyil pwaqgetaq toj tkawb'il Rom.* Me nej xi kyqanin te Juan kyjalu'n: Ay xnaq'tzil, ¿Yajtzin qe'? ¿Ti'n qe' k'wel qb'inchin?

¹³ Xitzin ttzaq'win Juan: Mi tz'el kinyepin ch'intla tib'ajjo q'ma'ntz kye'y, chi'.

¹⁴ Ex ite' junjuntl xo'l q'aq' i xi qaninte te kyjalu'n: ¿Yajtzin qetza? ¿Ti'n qe' k'wel qb'inchin?

* 2:52 1Sa. 2:26; Pr. 3:4 * 3:6 Is. 40:3-5 * 3:7 Mt. 12:34; 23:33 * 3:8 Jn. 8:33 * 3:9 Mt. 7:19 * 3:12 Lc. 7:29

Xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Ikyxjo kye', mina tz'ok kyxob'tzin jun a'la, ex mina txi kypati'n jun a'la, a nti' tb'inchb'in nya b'a'n, ex mina tz'el ky'i'n jun ti' te jun a'la; qala' qe kyk'u'ja ti'jjo twi' kyk'u'ja n-etz.

¹⁵ Jotqex kyej xjal tzuntaq chi ayon kye', ex tzuntaq chi ximin kye' toj kynab'l, qa ataq te Juan a Crist, a Kolil, a otaq tzaj q'o'n toklin tu'nx Dios. ¹⁶ Me atzin te Juan xi q'mante kye kyjalu'n: Me metzin we', nchi kux nq'o'n xjol toj a' te jawsb'il a', te jun yek'b'il qa ma tz'ajtz ti'j kyanmin. Me ante tzul wi'jxiy nya noq o'kx tu'n kyku'xxjal tu'n toj a', qala' kxel tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun majx te patb'il jni' il toj. Qu'n at nimxixtl tipin tze'nku we', ex nti' we woklin nipe tu'n woka te taq'n'il. ¹⁷ Qu'n lu' Kawil kkawil kyib'aj xjal tze'nku jun aj triyil, a q'i'n ma nim tze toj tq'ob' te xtulb'il triy. Ex k-elix tpa'n kykyaqilxjal wen kyxoljo nya wen, ikyxjo tze'nku jun xjal, aj t-xtulin triy, ex k-elil tpa'n paj ti'j. Ex kchi xel tk'le'n nimil toj kya'j tze'nku tu'n tkux tk'u'n triy toj ttx'utx'. Me ayetzin nya nimil, ikyxjo tze'nku paj, ok kchi k'wel tpatin tuk'a q'aq', a mixla k-yupjilx.

¹⁸ Nimku tumil b'aj tq'ma'n Juan kyexjal, tej tq'metj Tb'anil Tqanil. ¹⁹ Ex majxpe te' aj kawil, Herodes tb'i, xi tmiyo'n Juan, a Jawsil A', qu'n tu'n otaq tz'ok t-xu'jlin Herodías, a t-xu'jil Lip, a titz'in. ²⁰ Nya wen ele ikyo toj twutz Herodes; b'e'x xi tq'ma'n tu'n tkux jpet Juan toj tze.* Tu'ntzin ikyo, b'e'x chmet nim til twutz Dios.

Tej tku'x Jesús toj a' te jawsb'il a'
(Mt. 3:13-17; Mr. 1:9-11)

²¹ Ikytzin b'ajjo, tej na'mxtaq tu'n tku'x Juan toj tze. Tej nchi ku'xtaq tq'o'n Juan xjal toj a' te jawsb'il a', ikyxl te Jesús b'e'x ku'x toj a' tu'n, te jawsb'il a'. Ex tzuntaqtzin nna'nxi Jesús Dios, jun paqx xi jaqpajjo kya'j, ²² ex atzi'n Xewb'aj Xjan k'ul kanin tib'aj, ex icy ka'yi'n tze'nku jun palom. Ex q'ajq'ojin jun yol toj kya'j, ex tq'ma: Axixpen te nk'wala, k'u'jlinxix wu'n, a o jaw nsk'o'n.*

Aye t-xe'chil ja' saja Crist
(Mt. 1:1-17)

²³ B'alaqa lajaj toj ka'wnaq* te Jesús tab'q'e, tej t-xi t-xikybi'n tkyaqil taq'in. Q'umlaj qa k'walb'aj te Jse, tze'nkuxtaqjo tqanil kyxolxjal. Atzin te Jse k'walb'ajtaqpen te' te Eli. ²⁴ Ataqtzin te' Elí, k'walb'ajtaq te' te Matat, a tk'waltaq Levi, a tk'waltaq Melkí, a tk'waltaq Jana, a tk'waltaq Jse. ²⁵ Atzin te Jse tk'waltaq te Matatías, a tk'waltaq Amós, a tk'waltaq Nahum, a tk'waltaq Esli, a tk'waltaq Nagai. ²⁶ Ataqtzin te Nagai k'walb'ajtaq te' te Maat, a tk'waltaq Matatías, a tk'waltaq Semei, a tk'waltaq Josec, a tk'waltaq Judá. ²⁷ Ataqtzin te Judá k'walb'ajtaq te' te Joanán, a tk'waltaq Resa, a tk'waltaq Zorobabel, a tk'waltaq Salatiel, a tk'waltaq Neri. ²⁸ Ataqtzin te Neri k'walb'ajtaq te' te Melki, a tk'waltaq Adi, a tk'waltaq Cosam, a tk'waltaq Elmadam, a tk'waltaq Er. ²⁹ Ataqtzin te Er k'walb'ajtaqtzin te' te Josué, a tk'waltaq Eliezer, a tk'waltaq Jorim, a tk'waltaq Matat, ³⁰ a tk'waltaq Levi, a tk'waltaq Simeón, a tk'waltaq Judá, a tk'waltaq Jse, a tk'waltaq Jonam, a tk'waltaq Eliaquim. ³¹ Ataqtzin te Eliaquim k'walb'ajtaq te' te Melea, a tk'waltaq Mena, a tk'waltaq Matata, a tk'waltaq Natán. ³² Ataqtzin te Natán k'walb'ajtaq te' te David, a tk'waltaq Isaí, a tk'waltaq Obed, a tk'waltaq Booz, a tk'waltaq Sala, a tk'waltaq Naasón. ³³ Ataqtzin te Naasón k'walb'ajtaq te' te Aminadab, a tk'waltaq Admin, a tk'waltaq Arni, a tk'waltaq Esrom, a tk'waltaq Fares, a tk'waltaq Judá. ³⁴ Ataqtzin te Judá k'walb'ajtaqtzin te' te Jacob, a tk'waltaq Isaac, a tk'waltaq Abraham, a tk'waltaq Taré, a tk'waltaq Nacor, ³⁵ a tk'waltaq Serug, a tk'waltaq Ragau, a tk'waltaq Peleg, a tk'waltaq Heber, a tk'waltaq Sala. ³⁶ Ataqtzin te Sala k'walb'ajtaqtzin te' te Cainán, a tk'waltaq Arfaxad, a tk'waltaq Sem, a tk'waltaq Noé, a tk'waltaq Lamec, ³⁷ a tk'waltaq Matusalén, a tk'waltaq Enoc, a tk'waltaq Jared, a tk'waltaq Mahalaleel, a tk'waltaq Cainán. ³⁸ Ataqtzin te Cainán k'walb'ajtaqtzin te' te Enós, a tk'waltaq Set, a tk'waltaq Adán. Ataqtzin te Adán tzajin te Dios.

4

Tej tok Jesús toj joyb'il ti'j tu'n tajaw il
(Mt. 4:1-11; Mr. 1:12-13)

¹ Nojnintaq tanmin Jesús tu'n Xewb'aj Xjan, tej tmeltz'aj ttzi Nim A' Jordán, exsin xi' tu'n tkujil Xewb'aj Xjan, tzmax tojjo tzqij tx'otx' ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. ² Ka'wnaq q'ij* ten Jesús antza, ex antza oke toj joyb'il ti'j tu'n tajaw il, tjoy ttxolil tu'n tel tiky'in tkawb'il tMan. Kyojtzin' q'ij anetzi'n, nti'x ch'in xi twa'n. Tu'ntzi'n ikyo, b'e'x tzaj wa'yaj ti'j.

* 3:20 Mt. 14:3-4; Mr. 6:17-18

* 3:22 Is. 42:1; Mt. 12:18; 17:5; Mr. 9:7; Lc. 9:35

* 3:23 Lajaj toj ka'wnaq, 30 n-ele.

* 4:2 Ka'wnaq q'ij, 40 q'ij n-ele.

³ Ante tajaw il xi tq'ma'n te kyjalu'n: Qa k'walb'ajxixtza te Dios, q'manxa kye ab'j lo, tu'n kyok te wab'j, qu'n manyor wa'yajx ti'ja.

⁴ Me xi tzaq'win Jesús: Kyij tz'ib'in toj Tyol Dios, qa nya noq o'kx tu'n wab'j k-anq'ile texjal.*

⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' Jesús tu'n tkujil tajaw il twi' jun ma tij wutz, ex jun paqx xi tyek'i'n kykyaqiljo tnam ite'kutaq twutz tx'otx', ⁶ exsin xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Kxel nq'o'n tkyaqiljo kyoklin jni' tnam tzalun twutz tx'otx', tu'n tkawi'n kyib'aj, junx tuk'a tkyaqil kynimbs'il kyib'. Qu'n we'y o tzaje q'o'ne' lu'n, ex noq alqe waji'y tu'n t-xi nq'o'n. ⁷ Me qa ma kub' meje'y k'ulil nwutza, tkyaqil kxel nq'o'n tey, chi' tajaw il.

⁸ Xitzin tzaq'win Jesús kyjalu'n: Tz'ib'in ta' toj Tyol Dios kyjalu'n: K'uli'n o'kx twutz qAjaw, a tDiosa, ex noq te, tu'n tajb'iniych.*

⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo; b'e'x xi' Jesús juntl majl tu'n tkujil tajaw il tzma toj tnam te Jerusalén. Jax tk'le'n tzmax toj tjuch'iljo tnejil ja te na'b'l Dios, a nimxix twe', exsin xi tq'ma'ntz te kyjalu'n: Qa K'walb'ajxixtza te Dios, xo'nkuxsin tib'tza, tu'n tkupi'n tzmax twutz tx'otx'.

¹⁰ Qu'n ikytzin ntq'ma'n Tyol Dios kyjalu'n:

Kchi tzajil tsuma'n Dios t-angel te kloltyi.*

¹¹ Ex kjawil q'i'n kyu'n toj kyq'ob',

tu'ntzintla mi ky'ixb'iy twi' ab'j.*

¹² Me ikyxjo ntq'ma'n toj Tyol Dios kyjalu'n, chi Jesús: Mi tz'ok tq'onjiy qAjaw, a tDiosa toj joyb'il ti'jch.*

¹³ Tej mix jyetil tumil tu'n tajaw il, tu'n tok tq'o'ntaq Jesús toj joyb'il ti'j, b'e'xsin el tlaq'win jun jte'b'in q'ij tib'tz ti'j Jesús.

Tej t-xi xkye taq'in Jesús toj tx'otx' te Galiley

(Mt. 4:12-17; Mr. 1:14-15)

¹⁴ Nojnintaq te Jesús tu'n tipin Xewb'aj Xjan, tej tmltzt'aj toj ttx'otx' Galiley, ex nimxtaq nyolajtz tqanil toj kykyaqiljo tnam ite'taq ti'jile' tx'otx' anetzi'n.

¹⁵ Xnaq'tzin te Jesús kyojile mu'x ja te kynab'l Judiy Dios tojile junjun najb'il, ex tkyaqil xjal i jaw nimsin te' tb'i Jesús.

Tej t-xi' Jesús toj ttanim, a Nazaret

(Mt. 13:53-58; Mr. 6:1-6)

¹⁶ Xi' te Jesús tojto tnam Nazaret, a ja' jawe ch'ieye. Tze'nkuxtagjo n-oke tu'n, okx tojjo mu'x ja te kynab'l Judiy Dios toj tq'ijil ajlab'l, ex jawtzin we'tz u'jil te' Tyol Dios. ¹⁷ Xi' q'o'n tu'j Isaías te, aj yolil Tyol Dios. Atzaj te' tjaw tqo'n Jesús, antza jatze jyete jun tnej yol tu'n, tz'ib'inku kyjalu'n:

¹⁸ Nojningin we' tuk'a Xewb'aj Xjan, a T-xew tAjaw Tkyaqil.

Qu'n ma chin el tpa'n, tu'n nxi'y yolil Tb'anil Tqanil kye yaj;

ex tu'n nxi'y q'mal te' tzaq'pib'l kye' jpunqekux toj tze, a nti' tumil tu'n kyten antza;

ex tu'n tq'anit kywutzjo mox, ex tu'n nxi'y q'uqb'il kyk'u'jjo a nti' kyipin;

¹⁹ ex tu'n tq'metjo tq'ijil kolb'il tu'n t-xtalb'il tAjaw Tkyaqil.*

²⁰ Tb'ajlinxizti'n ikyjo, b'e'x kub' tjpu'n Jesúsjo u'j, exsin xi tq'o'ntz te' mojl tojjo mu'x ja te kynab'l Judiy Dios, ex b'e'x kub' qe. Kykyaqilxjo ite'taq antza, noqx otaq chi ok kyim ti'j.

²¹ Xitzin t-xikyb'intz tu'n tyolin, ex tq'ma kyjalu'n: Kywutzxa ex texjo q'ij lu'n, ma japin b'ajjo a xjaw wu'ji'n toj Tyol Dios.

²² Kykyaqilx xjal wentaq nkyoylin ti'j Jesús, ex nchi jawtaq ka'yaj, qu'n tb'anilxtaq t-xili'n tumil Tyol. Nchi b'aj jawtaq qanlaj kyxol kyjalu'n: ¿Ma nyatzin tej tk'wal Jse lo?

²³ I xitzin tzaq'win Jesús: Tu'n kyxima ikyjo, b'alaqa aku tzaj kyq'ma'n jun yol we'y kyjalu'n: Jun q'anil aku kub' tq'a'nin tib' ja'chaqx ta'yitz. Ikytzi'n, akula tzaj kyq'ma'n we'y, tu'n tkub' nb'inchi'n tzalun tkyaqiljo techil wipi'n xb'ant wu'n tzma toj tnam Capernaum, tu'n tel kyniky'a wi'ja.

²⁴ Me xi tq'ma'nl Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mix a'lx jun yolil Tyol Dios, aku kub' wutzlin tojx ttanim.*

²⁵ Qu'n toj kywutza wen xjalq'i'y, noq tu'n tzajningi'y te qtzan Israel. Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, kyojjo q'ij, tej tten Elías tzalun toj ttx'otx' Israel, nimxtaq qya otaq b'aj kyim kychmil exla qa tzajningetaq te Israel, ikyxjo tze'nku te Elías. Oxe ab'q'e tuk'a niky'jin mix tzaje jb'al. Tu'ntzi'n ikyjo, tkyaqil twutz tx'otx' nimx wa'yaj tzaj.* ²⁶ Me exla qa nimx wa'yaj tzaj toj tx'otx' te Israel, mix xaye tchq'o'ne Dios Elías qanil twa te jun meb'e qya tzalun toj Israel, qala' antza xi chq'o'nul tuk'a jun qya otaq kyim tchmil, tojjo tnam Sarepta, nqayin

* 4:4 Deu. 8:3 * 4:8 Deu. 6:13 * 4:10 Sal. 91:11 * 4:11 Sal. 91:12 * 4:12 Deu. 6:16 * 4:19 Is. 61:1-2

* 4:24 Jn. 4:44 * 4:25 1Re. 17:1

ta'taqil te' tk'atzjo tnam Sidón tojjo tx'otx' te amaq' xjal. * ¿Tiqu'nil? ²⁷ Ex ikyxjo, ila'taq qxjalil yab' tu'n tx'a'k, aj noqtaq n-el lemimin, me mix jun kub' tq'ani'n Elisey, a yolil Tyol Dios ojtxe, qala' o'kxjo jun b'etin xjal, Naamán tb'i, a tzajntaq toj ttx'otx' Siria. Ex ikyxjo nya qxjalil. * B'alaqa nya o'kqox nqo ok tk'u'jlin Dios.

²⁸ Tej tb'ij te' lu'n kyu'n xjal ite'kx'taq tojjo ja te kynab'l Judiy Dios, nimx i jaw q'ojle.

²⁹ Tu'ntzi'n ikyo, b'e'xsin i b'aj jaw we'ks, exsin tu'n tex kylajo'ntaq Jesús. Xitzin kyi'ntz twi' jun tij wutz, ja' b'inchinkutaqjo kytanim, tu'ntzi'n ttzajtaq kyxo'n tzmantza.

³⁰ Me atzin te Jesús, ex kyxolile ex b'e'x xi'.

Tej tex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal
(Mr. 1:21-28)

³¹ B'e'x xi' Jesús toj Capernaum, jun tnam toj tx'otx' te Galiley. Antza oke tene xnaq'tzil kyexjal toj jun q'ij te ajlab'l. ³² Ex b'e'x i jaw ka'ylaj kye' xjal ti'jjo t-xnaq'tzb'il, qu'n nimxtaq kyokli'n Tyol.*

³³ Me tojtaqtzi'n jun mu'x ja te kynab'l Dios aj Judiy, ataq jun ichin tzyu'ntaq tu'n jun taq'nil tajaw il. Jaw xch'in, ex tq'ma kyjalu'n: ³⁴ Ay Jesús aj Nazaret, ¿Ti'xsin s-ula lolte qxola? Noq ma tzula yuch'il qe'y. Wojtzi'n te, ex b'i'n we' wu'n, a tejiy Tk'wal Dios, xjanxix toklin.

³⁵ Oktzin tyiso'n Jesúsjo taq'nil tajaw il kyjalu'n: Mi ch'otjiy. Kux tz'etza toj tanminjo xjal lo, ex tzaqpinkja.

Atzin tej ichin b'e'x kub' tlank'in taq'nil tajaw il twutz tx'otx' ex twutz kykyaqilxjal, tej tkyj' ttzappi'n; ex nti'x ch'in kyij ky'ixb'e te.

³⁶ Kykyaqiljo xjal i b'aj jaw ka'ylaj, ex i b'aj jaw yolín kyxolx kyjalu'n: ¿Anqeqe kye' xnaq'tzb'il ikyo, a nimxix tkawb'il ex nimxix toklin? Nchi etz tlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal, ex b'e'x nchi b'ajetz.

³⁷ Ajo toklin ex Tyol Jesús, nimx ikye' t'qanil kyxolile' tkaqil tnam ti'jile Capernaum.

Tej tkub' tq'anin Jesús tnana t-xu'jil Pegr
(Mt. 8:14-15; Mr. 1:29-31)

³⁸ Tb'ajlinxi' ikyo; jaw we', ex etz Jesús toj mu'x ja te kynab'l Judiy Dios. B'e'x xi', ex okx toj tja Simun. Ataqtz'i'n tnana t-xu'jil Simun yab'taq tu'n txqan kyaq. Tu'ntzi'n, i kub'sin kywutz te Jesús, tu'ntaq tkub' tq'anin.

³⁹ Kub' k'we' Jesús, tu'n tok tka'yinj yab', exsin xi tq'ma'ntz te' nim kyaq, tu'n teltaq tpa'n tib' ti'jjo qya. Texjo paq anetzi'n, b'e'x xi chewx kyaq, ex b'e'x jaw we'ks tej qya, ex n-ok tentz b'inchil ch'in ti' kye.

Tej tkub' tq'anin Jesús nimku yab'
(Mt. 8:16-17; Mr. 1:32-34)

⁴⁰ Atzaj te' qgoqix, tu'n otaq kyb'inte, ex otaq tz'ok kyka'yi'n xjal jni' otaq b'ant tu'n Jesús, kykyaqilxjal ataq yab' kya ex noq ti'chaqku kyyab'il, i b'aj xi kyi'n tk'atz Jesús, tu'n kyb'aj kub'taq tq'anin. I kub' tq'o'n tq'ob' tib'ajile junjun, ex b'e'x i q'anit. ⁴¹ Nimku yab'il b'aj q'anit, ex nimx taq'nil tajaw il b'ajetz tlajo'n toj kyanminxjal. Aye taq'nil tajaw il i b'aj jaw xch'in, ex kyq'ma kyjalu'n: ¡Axixa Tk'wal Dios! Me b'e'x nchi b'aj ok tmiyo'ntaq Jesús, ex mina nchi kub'taq twutzlin tu'n kyjawaq yolín, qu'n b'intaq kyu'n, qa axtaq Jesúsjo Tk'wal Dios, a Crist.

Tej tok ten Jesús yolil Tyol Dios kyojile tnam
(Mr. 1:35-39)

⁴² Atzi'n tej qsqix, b'e'x ex Jesús toj tnam, tu'n t-xi' toj jun tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj. Me b'e'x i ok tenxjal jyoite, ex jyet kyu'n ja'taqjo ta'ye, qu'n kyajtaq tu'n tten Jesús kyuk'a te jun majx. ⁴³ Me atzin te Jesús xi tq'ma'n kye: ¡Mina! Qu'n il ti'j tu'n t-xi nq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil ti'j Tkawb'il Dios kyoy kykyaqil txqantl tnam, qu'n apen wilji'y x'in tzaj chq'o'n.

⁴⁴ Ikytzin nkub'etaq tyolín Jesúsjo Tyol Dios kyojile' mu'x ja te kynab'l Judiy Dios, tojx ttx'otx' Judey.

5

Tej ttzyet nimku kyix tu'n tipin Jesús
(Mt. 4:18-22; Mr. 1:16-20)

¹ Jun maj, tej ataq Jesús ttzi jun ma tij nijab', Genesaret tb'i, nimku xjal pon kychmo'n kyib' tk'atz, ex ok jitz'le kyu'n, qu'n kyajtaq tu'n tkub' kyb'in Tyol Dios. ² I xi tka'yin Jesús kab'e bark toj tz'awin ttzi nijab'. Nti'taq xjal tokx kyoy, qu'n ayetaqtzi'n kyixil otaq chi ku'tz txjol kye' kypa te kyixb'il.

³ Ex b'e'x jax Jesús toj jun bark, a tetaq Simun, ex kub'sin twutz te, tu'n t-xi tlimo'ntaq ch'intljo bark tojxi a'. Ex b'e'x kub' qe Jesús toj bark, ex tojxsi'n a', ok tentz xnaq'tzil kye' xjal.* ⁴ Tb'ajlinxitzin yolín, xitzin tq'ma'n te Simun kyjalu'n: Q'inkxsinjiy bark ja' nim t-xe nijab', exsin kyxo'nkuxji'y kypa'y te tzu'yb'il kyix'.

⁵ Me atzin te Simun xi tzaq'win: ¡Ay Xnaq'tzil! Ma tz'elkux aq'wil qu'n, tu'n qaq'ni'n, exsin nti'x kyix'tz ma tzyet qu'n.* Me tu'n Tyola saj tq'ma'n, chi k'welix nxo'nji'y npa'y te kyix'b'il.

⁶ Atzaj te' tkux kyxo'n kypa toj a', nimx kyix' tzyet kyu'n.* Ayetzin kyej pa noqx tu'n kyb'ajeltaq laj tu'n kyix'. ⁷ Tu'ntzi'n ikyjo, b'aj xi kyyek'in kyq'ob' kye' kyuk'a, aye' tajawtaqjo juntl bark, tu'ntzin kyxi'taq' kye' mojikye. Ex jun paqx i xi', ex kykab'ilx kyej bark i jaw noj kyuk'a nimku kyix'; noqtaq ch'inl kyaj tu'n kyxi yuq'j. ⁸ Tej tok tka'yin Simun Pegrjo ikyjo, b'e'x kub' meje twutz Jesús, exsin xi tq'ma'ntz te: Tata, chin tzaqpinkja, qu'n jun aj ilqin we'.

⁹⁻¹⁰ Xi tq'ma'n Pegrjo ikyjo, qu'n nimxtaq kyxob'il junx kyuk'a Jacob ex Juan, aye' tk'wal Zebedej, ex tuk'aqetaq Simun, tu'n nimx kyix' otaq tzyet kyu'n.

Me ante Jesús xi tq'ma'n te Simun: Mina jaw xob'a, qu'n texjo paq ja'lin, k-okila te chmol xjal, tu'n kyklet toj il, ex nya te chmol kyix', tze'nku ja'lin.

¹¹ Ex b'e'x xi ky'i'n bark tzi tx'otx'. Ex antza kyije kytzaqpi'n tkyaqiljo q'i'ntaq kyu'n, exsin i b'aj xi lipetz ti'j Jesús.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin iltaq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin

(Mt. 8:1-4; Mr. 1:40-45)

¹² Jun q'ij, attaq Jesús toj jun tnam, kanin jun ichin tk'atz, ex otaqx yajx tu'n jun tx'a'k noqx n-el lemimin. Atzaj te' tok tka'yin Jesús, kub' meje, exsin kub' t-xo'n twutz tmax twutz tx'otx'. Jaw kub'sin twutz kyjalu'n: Ay wAjaw, qa taja, b'a'n tu'n nkub' tq'ani'n tuk'a nyab'ila.

¹³ Noq ok tmeko'n Jesús, ex xi tq'ma'ntz te: Waja. B'e'x ma q'anita ja'lin.

Texjo paq anetzi'n, b'e'x q'anitkux te jun majx. ¹⁴ Exsin xi toqxeninxix Jesús te: Mi txi tq'ma'n te a'la. Qala' ku txi'y, ex yek'inx tib'a te kypale aj Judi, ex q'onxa jun oyaj te aq'b'il chjonte, tu'n ma tzul Dios tey, a tze'nkuxjo kub' ttz'ib'in Moisés ojtxe,* tu'ntzin kyb'in texjal qa ma q'anita.

¹⁵ Me mix tu'n ikyjo, nimx n-iky'taq'ljo tqanil Jesús, ex nimxtaq xjal nb'aj ok chmo'n kyib' ti'j, tu'n tb'aj ok kyb'i'ntaqjo Tyol, ex tu'n kyb'aj kub' tq'anintaqjo kyyab'. ¹⁶ Me ataqtzin te Jesús, b'e'x'taq n-el tpa'n te' tib' kyij', ex nxi'taq te' na'l Dios ja' mixtaq a'l jun at.

Tej tq'anit jun kox tu'n Jesús

(Mt. 9:1-8; Mr. 2:1-12)

¹⁷⁻¹⁸ Toj jun q'ij, tzuntaq nchi kub' t-xnaq'tzin Jesús xjal, ex attaqjo tipin Dios tuk'a, tu'n kyq'anittaqjo yab'. Me antza, attaq junjun Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il tzajinqetaq toj junjun koj'b'il, ite'kutaq toj ttx'otx' Galiley, Judey, ex Jerusalén. Q'uqleqetaq tk'atz Jesús toj jun ja, tej kykanin junjun ichin iqintaq jun yab' kyu'n twi' tku'xb'il. Ex ataqtzin te' yab' noq otaq tz'ok k'olpaj. Kyajtaqjo xjal tu'n tokx kyin' twutz Jesús, me mib'intaq tokx.

¹⁹ Tu'ntzin mix jyete tumil kyu'n tze'n tu'n tokxi kyinetaq, tu'n tpajjo nimxtaq xjal at; tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x i b'aj jax tib'ajxi ja, ex jaw kypo'q'in xk'o'n antza, ex kux tuninib' yab' kyu'n tuk'ax tku'xb'il, ex kupin kyin'ntz twutz Jesús ex kywutz txqan xjal.

²⁰ Tu'n ikyjo, ex tej tok tka'yin Jesúsjo kynimb'il, xi tq'ma'n te yab' kyjalu'n: Ay wuk'a, ayetzin tila ma chi kub' najsit ja'lin.

²¹ Me ayetzin kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n jni' Parisey, b'e'x i ok ten kye' ximilte kyjalu'n: ¿Tze'ntzin tten n-el tzaq'paj tzi ichin ikyjo? qu'n noq nxo'n yol ti'j Dios tu'n ma' tyolch. Qu'n o'kx te Dios aku b'ant najsin te til jun xjal.

²² Me ante Jesús b'e'x el tniky' ti'j ti'taq nkyxime, ex xi tqanin kye: ¿Tiqu'n nkub' kyximinji'y ikyjo? ²³ ¿Ankye junx tz'ele tu'n t-xi q'met, tu'n tkub' najsit til jun xjal, a tze'nkuljo tu'n t-xi q'met: We'ksa, ex kux b'eta? ¿Ma nyapela a te kujxixjo a tu'n t'najsit til jun xjal? ²⁴ Me mi nxi kynimi'n qa ikyjo. Me atzin ja'lin, kxel nyek'i'n kywutza qa ayin we', a Tk'wal Ichin, at wokli'n tzalun twutz tx'otx', tu'n tkub' nnajsi'n kyilxjal te jun majx.

Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te yab': Kxel nq'ma'n tey, ¡We'ksa! ¡Q'inxjiy tku'xb'ila, ex kux tz'aja tjay!

²⁵ Ex jun paqx jaw we' tej yab' kywutz kykyaqilxjal, ex jaw tchmo'n tku'xb'il, ex b'e'x aj tja nnimsin tb'i Dios wen.

* 5:3 Mt. 13:1-2; Mr. 3:9-10; 4:1 * 5:5 Jn. 21:3 * 5:6 Jn. 21:6 * 5:14 Lv. 14:1-32

²⁶ Kykyaqilxjal i jaw ka'y'aj, ex jaw kynimsin tb'i Dios, exsin tuk'a txqan kyxob'il b'aj kub' kyq'ma'n kyxolx: Tzmaxpen xqliyx jun ti' te ka'yb'ajil, chi chi'.

Tej ttzaj ttxko'n Jesús Levi tu'n tok te t-xnaq'tzb'in
(Mt. 9:9-13; Mr. 2:13-17)

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo; b'e'x etzku Jesús toj ja. Tej tb'et, ex iwle jun ichin tu'n, peyil pwaqtaq te k'ayb'il te Rom, ex ataqtzi'n tb'i ichin, Levi.* Ex antza q'uqleetaq tojjo najb'il, ja' npeyintaq k'ayb'il. Exsin xi tq'ma'n Jesústz te kyjalu'n: Lipeka wi'ja.

²⁸ Jun paqx jaw we' Levi, ex kyij ttzaqpi'n tkyaqil, ex b'e'x iky' lipe ti'j Jesús.

²⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, atzin te Levi kub' tb'inchin jun tb'anil wa'n ti'j Jesús, ex ila'ku tuk'a Levi, nchi b'aj peyintaq k'ayb'il te Rom, junx kyuk'a junjunl xjal, q'uqleetaq kyuk'a ti'j meḵ. ³⁰ Me ayetzin kye' Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'jjo ojtxe kawb'il ex kyuk'axtaq kyib' i b'aj jaw yolb'in kyij' t-xnaq'tzb'in Jesús kyjalu'n: ¿Ti'qu'n'il majqex kye' nchi b'aj wa'n, ex nchi b'aj k'wan kyuk'a ma' peyil k'ayb'il ex jni' b'inchil il?

³¹ I xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ayetzi'n b'a'nqe nti' kye tajb'in q'anil kye; me meqetzi'n yab'qe, atpen kye' tajb'in kye. ³² Tu'npetzi'n, nya ma chin tzaj we' txxol kye xjal nb'aj kub' kyb'isin qa b'a'n kyten; qala' ayin weji'y ma chin tzaj txkolkye aye' b'inchil ilqe, tu'n tajtz ti'j kyanmin. Tu'npetzi'n, ma chin ula kyxol.

Jun kyxjelxjal ti'jjo nkub' qpa'n wa'yaj
(Mt. 9:14-17; Mr. 2:18-22)

³³ Me ayetzin kye' Parisey exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi kyq'ma'n te Jesús: Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in Juan, a jawsil A', exqetzi'n Parisey, nimx nb'aj kub' kypa'n wa'yaj tu'n kyna'n Dios, me ayetzin kye t-xnaq'tzb'in, kukxjo nchi b'aj wa'n ex nchi b'aj k'wan.

³⁴ I xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ¿Ma akutzin kub' kywutzlin kye', tu'n tkub' kypa'n txokenj wa'yaj toj jun meheb'lin, qa axsa ta'ye chmilb'aj kyxol? Ikytzin ite'ye weji'y nxxnaq'tzb'in, tu'n loqi'n ntin kyxol. ³⁵ Me pon kanin jun q'ij, ja' tu'n wele naji'y, a ayi'n, a ikyxjo tze'nku chmilb'aj kyxol. Ajtzin tjapin kaninjo q'ij anetzi'n, okpetzila k'wel kypa'ntz wa'yaj, tu'n kyna'n Dios wen.

³⁶ Ex kub' tq'ma'n'l Jesús oxte techil kyjalu'n: Tnejil, mix a'l'x aku tz'el ttajk'in ch'in b'u'x ti'j jun saq xb'alín, tu'n tok te slepb'ilte junl xb'alín noql ttx'aqin. Qa ma kub' tb'inchin ikyjo, nkub' tyaji'n saq b'u'x, exsin nya wen kka'yile tuk'aljo ttx'aqin xb'alín. ³⁷ Ex tkab', tze'n aj tkux b'inchit vin; nlay ku'x b'inchit toj jun ttx'aqin tz'u'n, qu'n ajtzin tloqlin, b'e'x aku tz'ex laqj, ex noq aku chi kub' najx kykab'il. ³⁸ Tu'ntzi'n, il ti'j tu'n tkux b'inchit vin toj jun saq tz'u'n. Ikyotzi'n weji'y nxxnaq'tzb'il, nlay b'ant tu'n tok smet tuk'a juntl tumil. ³⁹ Ex toxin: A'l'chaqx jun a'la, nxi tk'wa'n jun wiq vin, nlay tziye, tu'n t-xi tk'wa'n junl wiq k'wab'j, a saq, qu'n naq'le ti'jjo tk'wa', a tb'anilx toj twutz. Ikytzin kyeji'y naq'leqe kye' ti'jjo ojtxe tumil. Tu'npetzi'n kyky'e'y tu'n kyxi lipey ti'j nxxnaq'tzb'ila, a saq, exla qa wenxixtl tze'nku ojtxe.

6

Jesús at toklin tib'ajjo q'ij te ajlab'l
(Mt. 12:1-8; Mr. 2:23-28)

¹ Toj jun q'ij te ajlab'l, nchi b'ettaq Jesús kyxol awal. Me ayetaqtzi'n t-xnaq'tzb'in nb'aj jawtaq kyxb'oqin triy, ex nb'aj kub' kyxq'uchintaq toj kyq'ob', exsin b'aj xi kywa'ntz. ² Ite'taq junjun Parisey antza, exsin b'aj xi kyqanintz kye kyjalu'n: ¿Tiqu'n'il nkub' kyb'inchinji'y jun ti', a nya q'o'n tu'n tkub' b'inchit kyojjo q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l' jun tu'n tja aq'nin?

³ I xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ¿Ma na'mtzin tkux kyu'jin kyeji'y b'ant jun maj tu'n qtzan David, a nimx toklin, tej ttzaj wa'yaj ti'j kyuk'a tuk'a? ⁴ B'e'x okx toj ojtxe tja Dios, exsin i etz ti'n wab'j, a otaq chi kub' ky'iwlit te oyaj twutz Dios.* Ex i xi twa'n, exsin xi tq'o'ntz kye' tuk'a, a nti'taq kyoklin ti'j tu'n t-xi kywa'n, qala' o'kqextaq pale.*

⁵ Exsin xi tq'ma'nltz: Tze'nku nte'n, ayi'n Tk'wal Ichin, chq'onqintza tu'n Dios kyxola; ex ayi'n at woklin tib'ajjo q'ij te ajlab'l, ex ayi'n chin q'malte qa wen tu'n tkub' b'inchit jun ti' mo qa minaj.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun ichin nti' tanmin tq'ob'
(Mt. 12:9-14; Mr. 3:1-6)

⁶ Tojtzin juntl q'ij te ajlab'l, okx Jesús toj jun mu'x ja te na'b'l Dios. Tokpinxi, ok ten xnaq'tzil kye' xjal. Tojxtaqtzi'n k'ulb'il, ataq jun ichin, a nti'taq tanmin tman tq'ob'. ⁷ Ex ayetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n jni' Parisey nchi b'aj xluk'intaq ti'j Jesús, qa tu'ntaq tkub' tq'anin yab' toj jun q'ij te ajlab'l, noq tu'n kystz'imín ti'j qa otaq kub' tz'aaq

* 5:27 Atzin Levi ok q'o'n juntl tb'i Matey. * 6:4 1Sa. 21:1-6 * 6:4 Lv. 24:9

toj til, qu'n nya wentaq toj kywutz tu'n tkub' b'inchit jun ti' toj q'ij te ajlab'l. ⁸ Me ataqtzin te Jesús tojtzqi'ntaq'l te' kyxim, exsin xi tq'ma'ntz te' yab': ;We'ksa, ex we'kuy kywutzxjal!

Atzin tej ichin b'e'x jaw we'. ⁹ Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye' xjal kyjalu'n: At jun we' tu'n t-xi nqanin kye'y: ;Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'n tkub' b'inchitjo nya wen, mo a wenj; tu'n tklet tchwinqil jun xjal, mo tu'n tok ka'yitj tu'n tkub' kyim?

¹⁰ Tb'ajlinxi tq'ma'n ikyoj, b'e'x xi tka'yinku toj kywutzxjal ite'taq ti'jile, exsin xi tq'ma'ntz te ichin, yab'taqjo tq'ob': Nuqpinx tq'ob'a.

Atzin tej ichin kub' tb'inchin tze'nku otaq txi q'ma'n te, ex texjo tqan, b'e'x el we' tyab'il tq'ob'.

¹¹ Me ayetzin kyej txqan xjal nimx txqan kyq'oj tzaj; i jaw yolb'in ti'jlb'inxi Jesús, exsin i ok tentz jyolte tumil ti'taq tu'n tkub' kyb'inchin ti'j.

Tej tjaw tsk'o'n Jesús kab'lajaj t-xnaq'tzb'in

(Mt. 10:1-4; Mr. 3:13-19)

¹² Kyojjo q'ij anetzi'n, b'e'x jax Jesús twi' jun wutz na'l Dios, ex elkux aq'wil tu'n. ¹³ Atzaj te' q'sqix, kykyaqiljo lipchegetaq ti'j i tzaj ttxko'n, exsin i jaw tjyo'ntz kab'lajaj ichin kyxolx, tu'n kyok te t-xnaq'tzb'in. ¹⁴ Atzin kyb'i junjun ichin i jaw tsk'o'n: Simun, a ok tq'o'n junlt tb'i te Pegr; majxljo Andrés, a titz'in; Santyaw; Juan; Lip; Bartolomey; ¹⁵ majqexl Matey; Tmas; Santyaw, a tk'wal Alpey; Simun, a toktaqljo q'olb'inte te Celote; ¹⁶ majqexl Judas, a titz'in Santyaw; exsin Judas Iscariot, a ok meltz'aj ti'j Jesús.

Tej t-xi t-xnaq'tzin Jesús nimku xjal

(Mt. 4:23-25)

¹⁷ Ku'tz Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in twi' wutz, exsin kub' we' Jesús toj jun chq'ajlaj. Antza otaq b'aj chmete nimku xjal, aye' otaq chi b'aj ok lipe ti'j, junx kyuk'a a otaq chi b'aj tzajxi tzmax toj ttx'otx' Judey, Jerusalén exqetzi'n najlegetaq toj mlaj toj ttx'otx' Tiro, ex otaq chi pon chmetljo najal te Sidón. Otaq chi pon chmetjo xjal antza, noq tu'n toktaq kyb'i'n Tyol, ex tu'n tkub' q'anitjo yab'qetaq. ¹⁸ Majqexpekyej xjal i q'anit, aye' nimxtaq n-iky'x kyu'n, noq kyu'n taq'nil tajaw il.

¹⁹ Kyu'ntz'zin kykyaqilxjo xjal kyajtaq tu'n tok kymeko'n Jesús, qu'n nimxtaq tipin, tu'n kyq'anitjo kykyaqilxjal yab'qetaq.

Tej tyolin Jesús kyi'jjo wen xjal ex nya wen

(Mt. 5:1-12)

²⁰ Jawtzin ti'n Jesús twutz, exsin xi tka'yintz toj kywutz t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyjalu'n:

Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y yajqi'y ja'lin, qu'n at kyokli'n ti'jjo Tkawb'il Dios.

²¹ Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y at wa'yaj kyi'ja ja'lin, qu'n tzul jun q'ij tu'n kynoja.

Ky'iwlinqexix kye', a ayi'y nchi b'aj oq'a ja'lin, qu'n tzul jun q'ij, ja' kchi tze'jilxa.

²² Ky'iwlinqexix kye', aj kyel iky'i'n kyu'nxjal, aj kyex lajo'n, ex aj kyok yiso'n kyu'n, aj tel i'jlin' kyb'i'y, noqx tu'n npaja, ayi'n a Tk'wal Ichin.* ²³ Qa ma tziky'x kyu'n, chi tze'jixa, ex chi tzalajxa, qu'n ktzajil tq'o'n Dios nim t-xel kye'y toj kya'j, tze'nku xi tq'o'n kye yolil Tyol Dios ojtze, tu'n nim siky'x kyu'n,* tze'nkuxjo kye ja'lin.

²⁴ Me b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y q'ininqi'y; nti'x kye' tzaljb'il tu'n tkub' kyyo'n, qu'n loqe kye' noqx nchi tzalaj ja'lin.

²⁵ Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y noqx nchi lo'nkuy ja'lin, qu'n tzul jun q'ij kyib'aja te nim wa'yaj.

Ex b'isb'ajilxla kye'y, loqi'y noqx nchi tze'ja ja'lin, qu'n okxla kchi oq'ila, ex kchi lab'ila.

²⁶ Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y njaw nimsin kyb'i'y kyu'nxjal qa wenqi'y, qu'n ikyx jawe kynimsin xjaljo kyb'i' aye ok kyq'o'n kyib' te yolil Tyol Dios ojtze.

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n kyok qk'u'jlin qajq'oj

(Mt. 5:38-48; 7:12)

²⁷ Me atzin kyetza, a loqi'y nchin kub' kyb'i'n, kxel nq'ma'n: Kyk'u'jlinqektzinji'y kyajq'oja; kyb'inchinktzi'n jun wen kye nchi el iky'in kye'y. ²⁸ Kyqaninxka ky'iwb'il kyib'ajjo nchi qanb'in kyi'ja. Chi na'n Diosa kyi'jjo nchi ok yison kye'y. ²⁹ Qa at jun s-ok laqtz'in te jun plaj kytzi'y, kymeltz'inxji'y junlt plaj. Ex qa at jun nlab'te tu'n t-xi ti'n tchaketa, majx kykotpinxji'y kykamiixa tuk'a te jun majx. ³⁰ Qa at jun saj qanin te jun ti' kye'y, kyq'onxa; ex qa at jun s-el elq'in te jun ti' kye'y, mi txi kyqanintla. ³¹ Tu'npetzi'n, kukxittzin kub' kyb'inchinji'y kyuk'a txqantl, tze'nku kyaja tu'n tkub' b'inchit kye.

³² Qu'n qa o'kx xi ok kyk'u'jlinji'y aye' nchi ok k'u'jlin kye'y, ;Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchin' ikyoj? Qu'n ikypen kye b'inchil iljo nb'ant kyu'n. ³³ Ex qa ma tz'ok kyb'inchin'

* 6:22 1Pe. 4:14 * 6:23 2Cr. 36:16; Kyb'l. 7:52

jun wen noq kyi'jku xjal nchi ok b'inchin te' wen kyi'ja, ¿Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchi'n ikyjo? Qu'n ikypen kye b'inchil iljo nb'ant kyu'n. ³⁴ Ex qa ma txi kyq'o'n jun tx'ex kyexjal noq tu'n ttzaj q'o'nku ch'in ta'l kye'y, ¿Ti'tzin jun tb'aniltz nkub' kyb'inchi'n ikyjo? Qu'n ikypen kye aj iljo nb'ant kyu'n, qu'n nchi b'aj jaw txon kyxolile, ex nkub' kyoo'n, tu'n ttzaj q'o'n kyinxljo te manb'ilte. ³⁵ Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tok kyk'u'jlin kye' kyajq'oj, ex tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen. Kyq'onxa tx'ex ex mina b'aj kub' kyoo'n, tu'n tb'aj tzaj q'o'n manb'ilte. Ikytzin ktzajile nim t-xeljo kye'y, ex ikytzin kchi okileji'y te' tb'anil tk'wal Dios, nimxix tb'i. Qo ok tze'nku te qMan, qu'n ntzaj pax te' tanmin kyi'jjo mib'in chi q'on chjonte ex kyi'jjo nya wen xjalqe. ³⁶ Tzaj q'aq'intzin kye' kyk'u'j kyi'j xjal, tze'nku ntzaj q'aq'in te qMan Dios tk'u'j kyi'ja.

*Nya wen tu'n qok te kawil tib'aj kynimb'il txqantl
(Mt. 7:1-5)*

³⁷ Mi chi oka kawil kyib'aj kynimb'il txqantl, tu'ntzintla mi kawine Dios kyib'aja. Ex mi chi yolb'i'n kyi'j txqantl, tu'n mi yolb'in Dios kyi'ja, aj kyxi'y toj pa'b'in. Kynajsinkuy kyil txqantl tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex ikytzi'n k'wele najsinte Diosjo kyila. ³⁸ Ku kyoka so'j kykub'a kykyaqil, ex axte Dios k-okil so'j kyuk'iy. Ex ktzajil tq'o'n Dios t-xel kye'y tz'aqlexix, ex nojninxix, ex ch'uqin wen. Qu'n axla malb'iljo k-okil tq'o'n Dios kyi'ja, tze'nkuxjo s-ok kyq'o'n kyi'j txqantl.

³⁹ Kub'tzin tyolin Jesús jun techil kywutz kyjalu'n, tu'n mi che'xe lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen: ¿Ma akutzin b'ant tu'n tkub' nej jun mox, yek'il te' tb'e juntl mox? ¿Ma nyapetzila kykab'ilx aku chi kux lank'aj toj xaq? ⁴⁰ Ex mix a'l jun xnaq'tzb'in aku tz'ok nimxixtl toklin tze'nku xnaq'tzilte. * Qala' tzmaksi aj tjapin b'aj xnaq'tzb'il tu'n, okpin japin toklintz tze'nxjo te xnaq'tzilte.

⁴¹ Mi chi oktza tze'ngeku xnaq'tzil, a at jun il nb'ant tu'n, b'alaqa tze'nku jun ma tij tze toj twutz, exsin taj tu'n tmojin, tu'n tetz jun tal netz' tz'is toj twutz tuk'a. ⁴² ¿Tze'ntzin ten tu'n t-xi tq'ma'n te termana, Yonkutzin nej, tu'n tetz wi'n tz'is toj twutza, ex mi ntana' qa ma tijjo te tokx? ¿Xmiletz'qi'y! Ni'ti' kynab'la ikyjo. Il ti'j nej tu'n tetz te ma tij tze toj twutz, tu'ntzintla tb'ant tka'yi'n, tu'n tetz ti'n ajo tal netz' tz'is, a at toj twutz termana.

*Jun xob'tzb'il tu'n Jesús, tu'n mi qox lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen
(Mt. 7:17-20; 12:34-35)*

⁴³ Nya tu'n kyxi lipe'y kyi'jjo xnaq'tzil, a nya wen, qu'n noq ti'jjo kyb'inchb'in k-elile kyniky'a kyi'j. Qu'n ikytzi'n tze'nku jun tze, a nya wen, nlay tz'el twutz, a wen te lob'j. Ex ikyxjo, jun tze, a tb'anil, nlay tz'el twutz, a nya wen. ⁴⁴ Ikyxjo tze'nku jun tze, n-el tnky'tzajil noq tu'njo twutz. Qu'n nlay tz'el twutz iw ti'j tx'i'x; ex nlay tz'el twutz uv ti'j saqtx'i'x. ⁴⁵ Ikytzin jun tb'anil xjaljo, tb'anil tanmin, a ja' n-anq'ine tb'inchb'in wen. Me atzin xjal nya wen, ex nya wen tanmin, a ja' n-anq'ine' tb'inchb'in nya wen. Tze'nkuxsi'n at toj kyanmin, qa jun tb'anil mo jun nya wenj, ikyxsin chi yoli'n.

*Kab'e wiq tq'uqil qchwinqil
(Mt. 7:24-27)*

⁴⁶ ¿Tiqu'nil ntzaj kyq'ma'n we'y, wAjaw, wAjaw, exsin mina nkub' kyb'inchinji'y a nxi nq'ma'n kye'y? ⁴⁷ Kxel nq'ma'n jun tumil kye'y tze'ntzin t-xilin jun a'la ktzajil lipe wi'ja, a nkub' tb'inchin a nxi nq'ma'n. ⁴⁸ Ikytzi'n tze'nku jun ichin, kjawal'ib' inchin jun tja; tnejilxix k'welix tlaku'n tq'uqil, exsin k'wel tb'inchintz tib'aj ab'j. Tej ttzaj nim jb'al, jaw ch'iy nim a' ex pon peq'j a' ti'jjo ja, me mix jawe yekche, qu'n b'inchinku tib'aj ab'j. ⁴⁹ Me atzin te' nchin kub' tb'i'n, me mina nchin kub' tnimi'n, ikytzi'n kb'ajile' tze'nku jun ichin, a nkub' tb'inchin tja tib'aj tz'awin, exsin mix jawe tb'inchine' tq'uqil. Te' ttzaj nim jb'al, jaw ch'iy nim a', ex pon peq'j a' ti'jjo ja, ex jun paqx jaw yuch'j te jun majx.

7

*Tej tkub' tq'arin Jesús jun taq'nil nejinel kye xo'l q'aq'
(Mt. 8:5-13)*

¹ Tb'ajlinxi tyolin Jesúsjo jni' tyol kyexjal, a nchi b'intaq ti'j, b'e'xsin xi'tz toj tnam te Capernaum. ² Ex tojjo tnam anetzi'n ataqtza najle jun xjal nejinel kyib'aj xo'l q'aq', ex atzin tej xjal anetzi'n yab'tagjo jun taq'nil, a tajixtaq ti'j, me ch'ixtaq tkyim.

³ Atzaj te' tb'intej nejinel jun tqanil Jesús, b'e'xsin i xi tchq'o'ntz jun jte'b'in xjal, a atqaj kyoklin kyxol Judyi, tu'ntzintla kykub'sin kywutz te Jesús tu'n tkanin q'anil te' taq'nil, a ch'ixtaq tkyim. ⁴ I kub'sin kywutz nimxix te Jesús, tej kypon kanin tk'atz, exsin xi kyq'ma'ntz te kyjalu'n: Taa, nimsinx tk'u'ja, atla qaji'y noqit aku txi'y quk'iy, exsin tu'n tkub'

tq'aninjy ajo jun taq'niljo jun tb'anil nejinel. ⁵ Tb'anilxjo nejinel anetzi'n, ex at toklin tu'n tkub' tb'inchi'n, qu'n tajxix ti'j qtanim, ex o kub' tb'inchin jun ja te qnab'l Dios, chi chi'.

⁶ B'e'xsin xi lipe te Jesús kyi'jjo xjal anetzi'n. Atzaj te' ch'ixtaq kypón kanin, b'e'xsin i ul oyb'aj kyu'n jun jte'b'in tuk'a nejinel, tu'n t-xi kyq'ma'n jun kyyol te Jesús. Chi chi' kyjalu'n: Taa, nya ilxix ti'j tu'n tula tzma tja nejinel, qu'n tu'n nti' we' woklin tu'n toktza toj najyach.

⁷ Tu'npetzi'n, mina žinka tk'atza, qu'n tu'n nya b'a'nqi'n, ex nti' wokli'n twutza, me o'kx q'mantz jun jte' tyola, ex noq tu'n tyola ok kq'anitil we' waq'nil. ⁸ Qu'n ikyqinx weji'y at we' kawilwe, me ex ite' xo'l q'aq' ite'kx tjaq' nkawb'ila. Qatzin ma txi nq'ma'n te jun kyjalu'n: Kux txi'y, ex b'e'xsin kxe'ltz; ex qa: Ku tzaja, qa nchiji'y te juntl, ex b'e'x k'tzajil. Ex qa: B'inchinkuji'y lu'n, qa nchiji'y te waq'nila, ex b'e'x k'wel tb'inchin. Ikytzi'n, n-el nniky'ji'y ti'ja, qa aku q'anj noq tu'n Tyola.

⁹ Tej tb'inte Jesúsjo ikyjo, b'e'x jaw ka'ylaj, ex b'e'x tzaj meltz'aj, exsin tzaj tq'mantz kye' xjal, a lipchegetaq ti'j. Chi' kyjalu'n: Twutzixix kxel nq'ma'n kye'y, na'mx nb'inti'y jun ichin kyxol aj Israel, a atit nim tnimb'il tze'nku tnimb'iljo ichin lo, chi'.

¹⁰ Otaq q'anit tej taq'nil kawil, tej kymeltz'ajjo xjal, ayej i xi chq'o'n tu'n nejinel txkolte Jesús.

Tej tjaw anq'in juntl majl taljo qya meb'e tu'n Jesús

¹¹ Tb'ajlinxiti'n ikyjo, xi' Jesús tojjo jun tnam, Naín tb'i. Aye t-xnaq'tzb'in ex jun ch'uq xjal xi lipe ti'j.

¹² Atzaj te' tkanin nqayin ttxa'n tnam, oktzin tk'ulb'in tib' kyuk'a txqan xjal, a iqintaq jun kyimnin kyu'n, a tu'ntaq kyxi' muqulte. Ajo kyimnin anetzi'n, alb'ajtaq te jun meb'e qya, ex o'kxtaq taljo qya anetzi'n. Tu'n ikyjo nimxtaqjo xjal te aj tnam lipchegetaq ti'j te nimsil tk'u'j.

¹³ Atzaj te' tiwle' meb'e qya tu'n Jesús, a tAjaw Tkyaqil, b'e'x tzaj q'aq'in tk'u'j ti'j, exsin xi tq'mantz te kyjalu'n: Ay qya, mina tz'o'q' te.

¹⁴ Texjo paq anetzi'n, b'e'x ok laq'e Jesús tk'atz kyimnin. Ok tmeko'njo tz'lan ja' iqintaq. Tu'n ikyjo, b'e'x i kub' we' kyej xjal, a ite'kxtaq tjaq'. Xitzin tq'ma'n Jesúsiz tej kyimnin kyjalu'n: Ay q'a, kxel nq'ma'n tey: ¡Qeksal!

¹⁵ B'e'xsin jaw qe tej kyimnintaq, exsin ok tentz yolil. Tu'n ikyjo, b'e'xsin xi q'o'ntz te tnana tu'n Jesús.

¹⁶ Jotqexjo xjal, a ite'taq antza, b'e'x tzaj kyxob'il, tej tiwle' a otaq b'aj. Tu'ntzi'n, b'e'x ok ten nimsil te' tb'i qMan Dios. Chi chi' kyjalu'n:

Lu' jun nmaq yolil Tyol Dios ma jaw anq'in qxol, ex: Lu' te Dios ma tzul klol te' Ttanim, chi chi'.

¹⁷ Jotxjo a otaq b'anit tu'n Jesús, b'e'x b'ijte te' toj tkyaqil tnam te Judey exsin kyojjo tx'otx', a nqayin ite'k tk'atz.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j Juan, a Jawsil A'

(Mt. 11:2-19)

¹⁸ Tkyaqiljo lo b'ijte tu'n Juan, a Jawsil A', qu'n tu'n b'e'x xi q'ma'n te kyu'nj t-xnaq'tzb'in. I tzajtin ttxko'n kab'e, ¹⁹ exsin xi tchq'o'ntz qanilte te Jesús kyjalu'n: žAtzinji'y a Crist, a attaq tulil, mo qa at juntl, tu'n tkub' qyo'n?

²⁰ Atzaj te' kyanin ichin tk'atz Jesús, a i xi chq'o'n tu'n Juan, xitzin kyqanintz kyjalu'n: Ma qo tzaj chq'o'n qe' tu'n Juan, a Jawsil A', tu'n t-xi qqani'n tey, aj qa ajij, a il ti'j tu'n tul kanin, mo qa qo ayolja ti'j juntl a'la.

²¹ Texjo paq anetzi'n, nimku yab'il i q'anit tu'n Jesús, ex nimku kyixk'oj, a jun paqx n-el lemimin; ex nim taq'nil tajaw il, b'ajetz toj kyanminxjal; ex nimku moxqetaq i jget kywutz tu'n. ²² Tb'ajlinxiti'n ikyjo, xitzin ttaq'wi'n kyqanb'itjo ichin, a i xi tchq'o'n Juan. Chi' kyjalu'n: Kux che'xa, ex kyq'manza te Juan ajo ma kyli'y, exsi'n ma kyb'i'y, ikyxjo tze'nku kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyol Dios. Chi' kyjalu'n:

Aye moxtaq ma chi k'ant kywutz,

aye koxtaq ma chi b'et,

exqetzi'n yab'qetaq tu'n nim tx'a'k, ma chi q'anit;

exqetzi'n xo'rtaq, ma chi b'in;*

exqetzi'n otaq chi kyim, ma chi jaw anq'in juntl majl.

Ex jni' qe' yaj ma pon tqanil Tb'anil Tqanil kolb'il kye.*

²³ Ex ky'iwlingexixjo a mi njawje kyk'u'j wi'ja.

²⁴ Tej kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Juan, b'e'x ok ten Jesús yolil ti'j Juan kyuk'axjal. Xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Tej kyxi'y lolte Juan toj tzqij tx'otx', žTi'taqtzin wiq ichin kyajtaqa tu'n kylonti'y? žMa noqpe jun ichin kab'e tk'u'j, tze'nku jun ajlaj meltz'aje tu'n kyq'iq'? ²⁵ Qa

mina, ¿Ti'taqtzin kyajtza tu'n kylonti'y? ¿Moj qa jun ichin manyor tb'anilx t-xb'alin tok? Me b'i'n kye' kyun, qa toj kyja nmaq kawil najleqe kye' ichin, a tb'anilx kyxb'alin tok, ex nimx nchi achin tzalu'n twutz tx'otx'.²⁶ ¿Me ti'tzin chi txa'jtza lolte? ¿B'alaqa jun yolil Tyol Dios? ¡klytzi'n! Me ante Juan nimxixtl toklin kyib'aj tkyaqil yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe.²⁷ Qu'n ikytzin tq'ma Diosjo ti'j toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

Kxel nchq'o'n we' nsan twutza q'malte tqanil tulila,

tu'n tkub' kyb'inchinxjal kyib' twutza.*

²⁸ Twutzxix kxel nq'ma'n, qa kyxol tkyaqilxjal twutz tx'otx', mix a'l jun nimxixtl toklin tze'nku te Juan, a Jawsil A'. Me ajo a noq tal ch'in toklin toj Tkawb'il Dios toj kya'j, nimxixtl toklin tze'nku te Juan.

²⁹ Jotqexjo xjal, a otaq kyb'i tyol Juan ex majqexpe kyej xjal, a peyil pwaqge te Rom, xi kytziyin te Juan tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', ex xi kyq'o'n chjonte te Dios, qu'n el kyniky' te qa tz'aqlexix te Dios.³⁰ Me ayeqetzin kyej Parisey exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, mix kytziye kye' tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a' tu'n Juan.* Tu'n ikyjo b'e'xsin el kyiky'in a tajaq Dios kyuk'a.

³¹ K'wel nq'o'n jun techil tze'nqe xjal ja'lin.³² Ikyqetzi'n tze'nqeku tal k'wal nchi kub' qe saqchal toj k'ayb'il. Ex nxi kyxch'in te kyuk'a, tu'n kysaqcha'n junx, ex nxi kyq'ma'n: Ma qo chinb'i'n kyuk'a xux, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kytzalaja ex tu'n kyb'ixi'n, me mi xi b'ixi'n. Tu'npetzi'n, ma txi qb'itzi'n b'itz te b'isb'ajil, tu'ntzintla qsaqchan, ex tu'n kyoq'a, me mix a'l s-oq'. ¿Ti'xsin kyajtza? chi chi'.

³³ Ikytzin kyeji'y, chi Jesús. Qu'n tej tul Juan, a mix wa'n pan ex mix k'wan vin kyuk'a txqantl, ex xi kyq'ma'n qa ataq taq'nul tajaw il toj tanmin.³⁴ Ex ma chin ula, ayi'n Tk'wal Ichin ja'lin, a nchin wa'n ex nchin k'wan kyuk'a noq ti'chaqku xjal, me nkyq'ma'nla wi'ja qa lo'iqi'n, ex jun kyuk'a peyil pwaq ex kyuk'a aj il. Ex ayeztzin kye, ¿Ti'xсила kyajtza? ³⁵ Kxel nq'ma'n qa atzin k-elile kyniky'a ti'jjo na'b'l ntzaj tu'n Dios ti'jjo qb'inchb'i'n.

Tej tok tsu'njo qya k'ok'jsb'il kyij' tqan Jesús

³⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, jun Parisey kub'sin twutz tu'n t-xi' Jesús wa'l junx tuk'a toj tja.

Kutzin, chi Jesúsjo.

Atzaj te' tkanin, ok qe ti'j meñ. Q'uqletaq te Jesús,³⁷ tej tpon kanin jun gya, a b'inchil il, a axsa najletaq tojjo tnam anetzi'n. Ex otaq tb'i tej gya anetzi'n qa otaq pon kanin Jesús wa'l toj tja Parisey. Tu'n ikyjo, xi ti'n jun xunk nojnin tuk'a jun wiq'a k'ok'jxix wen; ajo xunk b'inchin tuk'a jun wiq'ab'j tb'anilx wen.³⁸ Pon laq'e tej gya kyk'atz tqan Jesús, ok ten oq'il ex kyuk'a ta'l twutz, oktzin tentz txjolkye tqan Jesús.* Atzaj te' kyb'aj txjet, b'e'xsin ok tentz tzqijsilkye kyuk'a tsmal twi', ex i el tma'tzin tqan, exsin ok tq'o'n a' k'ok'jsb'il kyij', a q'i'ntaq tu'n.

³⁹ Atzaj te' tiwle lo tu'n Parisey, a xi txkonte Jesús, ul jun t-xim kyjalu'n toj tanmin: A noqxix jun yolil Tyol Dios te' ichin lo, matla kaninte ti'j tze'n ta'ye tchwinqiljo gya, a lu' n-ok tzyunte, qu'n ajo gya lo, jun b'inchil il te', chtej Parisey.

⁴⁰ Atzi'n te Jesús b'e'x kanin te' ti'j t-xim Parisey. Tu'ntzi'n, iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay Simun, at jun we' tu'n t-xi nq'ma'n tey.

Atzin te Parisey xi tzaq'win kyjalu'n: Kutzin, Xnaq'tzil. Q'mantza.

⁴¹ Xitzin tq'ma'n Jesús kyjalu'n: Ite'taq kab'e xjal, a ataq kyk'as tuk'a jun ichin, a b'a'ntaq q'on pwaq tx'ex. Attaqtzin te' jun jwe' syent pwaqtaq te' ttx'ex. Ataqtzil te' juntl lajaj toj ox k'altaq* te' ttx'ex.⁴² Me qu'n tu'n mix ja' nchjetetajjo kyk'as, b'e'x kub' najsin kyk'as tu'njo ichin, a tajaw pwaqtaq.

Kutzin. Q'mantzinta we'y ja'lin, chi Jesúsjo te Parisey. Kyxoljo kab'e k'asb'ine lo, ¿Altzila kye' k-okil k'u'jlinte ch'intljo tajaw k'as?

⁴³ Xitzin tzaq'win Simun kyjalu'n: Toj nwutza, b'alaqa a ichin, a nimxixtaq ch'intljo tk'as. Twutzx te', chi Jesúsjo. Ikypen te' tze'nku ma tzaj tq'ma'n.

⁴⁴ Xitzin ka'yin Jesús toj twutzjo gya, exsin xi tq'ma'ntz te Simun kyjalu'n: ¿Man tz'iwle gya lo tu'n, a ma chi el ttxjo'n nqa'n tuk'a ta'l twutz, ex ma chi el tsu'n kyuk'a tsmal twi' tu'ntzintla kytzqijtz? Me metzi'n te, ma chin tzaj ttxko'n tu'n woktza toj t'jaj, me nti' ch'in a' saj tq'o'n te tx'ajb'ilkye nqa'n.⁴⁵ Ex mi x'in el tma'tzi'n te q'olb'il we'y, tze'nku ntene qxol; qalatzin te' gya lo, noqx te' x'in oktza, b'e'x s-ok ten ma'tzilkye nqa'n, ex na'mx tu'n tkub' qen ja'lin.⁴⁶ Ex nti' te aseyt ma jax tq'o'n toj nwi'y, a tze'nkuxjo nb'inchajtz, me metzin te' gya lo, at te' a', a k'ok'jxix wen ma tz'ok tq'o'n kyij' nqa'n.⁴⁷ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n tey, qa noq tu'n nim tk'u'jjo gya wi'ja, ma chi kub' najsit nimku til. Me atzin te' xjal, a nya nim til toj twutz, ex nya nim tk'u'j wi'ja.

* 7:27 Mal. 3:1 * 7:30 Mt. 21:32; Lc. 3:12 * 7:38 Mt. 26:7; Mr. 14:3; Jn. 12:3 * 7:41 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele.

⁴⁸ Tb'ajlinxi tq'ma'n ikyjo, xitzin tq'ma'nltz te' qya kyjalu'n: ¡Ay, qya! Ma chi najsit te til ja'lin wu'n.

⁴⁹ Ayetzin kyej txqantl xjal, a otaq chi pon txko'ntl wa'l junx tuk'a Jesús, i ok ten kye' qanilte kyxolx kyjalu'n: ¿Ankye te' xjal lo, a nimsil tib'? ¿Majqexjo kyilxjal nchi kub' tnajnsin?

⁵⁰ Me atzin te Jesús, b'e'x xi kyiml te' ti'j qya anetzi'n, exsin xi tq'ma'nltz kyjalu'n: ¡Ay qya! Noq tu'njo t'nimb'ila wi'ja, ma kletiy. Atzi'n ja'lin toj tzaljb'il kux meltz'aja, chi Jesúsjo te.

8

Ayejo qya nchi mojinraq tuk'a Jesús

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'aj b'et Jesús tojile ila' tnam ex tojile ila' koj'b'il, tu'n tq'met, ex tu'n tchiky'b'itjo Tkawb'il qMan Dios. Majqex kye' kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, lipcheqektaq ti'j. ² Ex ite'taq jun jte'b'in qya lipcheqektaq ti'j, ayej a otaq chi q'anit tu'n Jesús kye' taq'nil tajaw il ex te' ila'kul yab'il. Kyxoljo qya anetzi'n tokxtaq Mariy, aj Xle'n tb'i nq'olb'ajtztaq, exsin otaq chi etzjo wuq taq'nil tajaw il toj tanmin. ³ Ex majxjo Juana, a t-xu'jil Cuza, aj mojinraq tuk'a Herodes, majx Susana exsin txqantl qya, ayej nchi mojinraq tuk'a Jesús.*

Jun techil tze'n kyanmin xjal ti'j Tyol Dios

(Mt. 13:1-9; Mr. 4:1-9)

⁴ Nimkuxjal i pon kychmo'n kyib' tk'atz Jesús, ayej i b'aj tzaj tojile junjun tnam, qu'n kyajtaqjo xjal anetzi'n tu'n tiwle Jesús kyu'n. Oktzin ten Jesús yolil ti'jjo jun techil, a ntq'ma'n kyjalu'n: ⁵ Jun maj, ataq jun xjal ex, awal triy. Atzaj te' t-xi tchto'n tijaj, ila'ku ijaj i pon tz'aq toj b'e. Tu'ntzi'n, b'e'x i b'aj kywa'b'inxjal, ex b'e'x jaw kywa'n pich'. ⁶ Ex ila'kul ijaj i pon tz'aq kyxol ab'j. Ulpin kye' kywi', me liweyxix i jaw tzqij, qu'n tu'n nti'taq tak'iljo tx'otx' anetzi'n. ⁷ Atx txqantl ijaj pon chitj kyxol tx'i'x; ex ul kye' kywi'. Me noq i jaw xky'i'six, qu'n tu'n b'e'x i xi b'aj kyxoljo k'ul, a at kyt'xi'xil. ⁸ Me at txqantl pon chitj tojjo tb'anil tx'otx'. Tb'anilpen ch'i'ye te', ex nimxjo twutz kyij, b'alaqa junjunchaq jwe' k'al* twutzjo junjun ijaj.

Tb'ajlinxitzin tq'ma'n Jesúsjo techil lo, jawtzin yolín juntl majl kujxix wen. Chi' kyjalu'n: Ankye taj tu'n tkub' tb'i'n nyola, in tkub' tb'i'ntz, tu'ntzintla tkub' tb'inchin.

Nuk'b'il tu'n Jesús ti'jjo t-xnaq'tzb'il

(Mt. 13:10-17; Mr. 4:10-12)

⁹ Me ayetzin kyej t-xnaq'tzb'in Jesús, b'e'xkux xi kyqanin kye', tze'n tz'elpine' techil, a otaq b'aj tyolin kyxol.

¹⁰ Ajo techil, iky tz'elpine te' kyjalu'n, chi Jesúsjo: Ajo tumil, a ewintaq ti'jxi Tkawb'il qMan Dios, o tz'el kyniky'a te, qu'n tu'n aku Dios o tzaj yek'inte kye'y. Me ayetzin kye' txqantl, a na'mx tel kyniky' te, i ti'j tu'n nyoli'n kye kyuk' a techil, tu'ntzintla aj nb'aj yoli'n, ajo otaq kyli, me mina s-el kyniky' te; exsi'n ajo otaq kyb'i, mi n-okx toj kywi'.*

Tej ttzaj tchiky'b'in Jesús techil kyi'jjo kyanminxjal

(Mt. 13:18-23; Mr. 4:13-20)

¹¹ Ajo techil, a ma b'aj q'met, antza nyoline te' ti'jjo Tyol qMan Dios. ¹² Atzi'n ijaj, a xpon chitj toj b'e, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'j Tyol qMan Dios, me liwey n-ul kanin tajaw il najsilte toj kyanmin, tu'ntzintla mina txi kynimin, ex mina chi klet. ¹³ Atzin te' ijaj, a xpon chitj kyxol ab'j, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'j Tyol qMan Dios. Nxi kynimin tuk'a tkyaqil kyajb'il, me ajo kynimb'il nti'xix tkujil, ex noq te jte'b'in q'ij, tu'ntzi'n b'e'x nchi jaw tz'aq toj kynimb'il, tze'nku ntzaj jun mib'in toj kychwinqil. ¹⁴ Atzin te' ijaj, a xpon chitj kyxol tx'i'x, antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a nchi b'in ti'jjo Tyol qMan Dios, me liwey nchi tzaj numj toj kynimb'il tu'njo t-xim kyanmin nya jikyin. Atku tu'n tpajjo q'inimil, ex atku noq tu'n tpajjo achb'il, a at twutz tx'otx', tu'ntzi'n mina nchi wutzin toj kychwinqil. ¹⁵ Me atzin te' ijaj, a xpon chitj toj tb'anil tx'otx', antza nyoline te' kyi'jjo xjal, a tb'anilxjo kyanmin ex at-xixjo kyajb'il tu'n kyb'in ex tu'n tkub' kyb'inchi'n a ntq'ma'n Tyol qMan Dios. Tu'ntzi'n, jikyinxix ite'ye toj kynimb'il, ex tb'anilxjo kywutz n-el toj kychwinqil, chi Jesúsjo kye.

Ajo Tyol Dios tze'nku jun tqan tzaj

(Mr. 4:21-25)

¹⁶ Yolín Jesús ti'jjo juntl techil lo: Mix a'l jun te xjal aku tz'ok txqonte jun tzaj, tu'ntzintla at spiky'in tuja, exsin liwey tu'n tkub' tmaqsi'nl, mo tu'n tokx tq'o'nl tjaq' jun wath'il. Qala' k-okil txqet jun te tzaj, exsin tu'n tjax q'oyit twi' jun xtanko'l, tu'ntzintla spiky'in te kye', a nchi okxik tuja.* Ex ikyxjo ajo nyola nlay b'ant tu'n tmaqet. ¹⁷ Nti'x jun te ti' mina tz'el tqanil,

* 8:3 Mt. 27:55-56; Mr. 15:40-41; Lc. 23:49

* 8:8 Jwe' k'al, 100 n-ele.

* 8:10 Is. 6:9-10

* 8:16 Mt. 5:15; Lc.

qala' ikytzin ilx ti'j tu'n tkub' chiky'b'it.* Ikytzin Tyol Dios; te tnejil mina n-eltaq kyniky'a te, me atzin ja'lin loqi'n nchin xnaq'tzin kyi'ja, tu'n tel xtile' toj kynab'la tze'nku tqan tzaj. Tu'ntzin ikyjo, nti'x jun ti' aku b'ant tu'n tewit.

¹⁸ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a. Qu'n tkyaqiljo, a nim n-ok tilil Tyol Dios tu'n, kyja kxela q'oyit txqantl tnaab'l, tu'n tel tniky' ti'j tkyaqil. Me ankye te' nti' n-ok tq'o'n tilil, majxpe ajo tnaab'l, a tb'anilx toj twutz, me a nti' tumil, k-elil q'iyit te jun majx.*

Ankyeqexix titz'in ex tnana Jesús
(Mt. 12:46-50; Mr. 3:31-35)

¹⁹ Tzuntaq nyolin Jesús ikyjo, tej tpon kanin tnana exqetzi'n titz'in antza, me mix i pon laq'eyexix tk'atz, qu'n tu'n ma nintzxtaq xjal at. ²⁰ Tu'ntzi'n, noq xi q'ma'n te kyjalu'n: Lu tej tnaney exqetzi'n titz'in ite' pe'n, ex kyaj tu'n kyyolin tuk'iy.

²¹ Atzin te Jesús xi ttzaq'win kyjalu'n: A weji'y nnana ex aye weji'y witz'in aye' nchi b'in, ex nkub' kyb'inchin a ntq'ma'n Tyol q'Man Dios.

Tej tmiyet kyq'iq' ex nijab' tu'n Jesús
(Mt. 8:23-27; Mr. 4:35-41)

²² Jun majjo ikyjo, okx Jesús exqetzi'n t-xnaq'tzb'in toj jun bark, exsin xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Qo iky'x tzma tjlajxi nijab', chi'.

Ex b'e'xsin i xi'tz. ²³ Ex tzmataq nchi b'et tib'aj a', b'e'x iky' ktan Jesús. Ex b'e'x ok ten txqan kyq'iq' jumil tib'ajile' nijab' anetzi'n, ex atzin tej bark kyja'taq tnoj te' tu'n a'. Ex tu'n ikyjo, ch'ixtaq t-xi mulq'aj toj nijab'. ²⁴ Tu'ntzi'n, b'e'x okx k'asin kyu'n t-xnaq'tzb'in, ex xi kyq'ma'n te kyjalu'n: jXnaq'tzil! jXnaq'tzil! Ch'ix qxi mulq'aj.

B'e'x jaw we'ks Jesús, exsin xi tmiyo'ntz kyq'iq' exsi'n tipin a', a tzunxtaq jaw mayiyin, ex noq tu'njo tyol, b'e'x i kub' qen, ex jotx kub' nume.

²⁵ Tb'ajlinxiti'n ikyjo, xitzin tq'ma'n Jesús kye' t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: jJa'tzin saq'eku' kynimb'ila?

Ayetzin kyej t-xnaq'tzb'in otaq chi xob', ex i jaw ka'yilaj. Tu'ntzi'n, jaw qanlaj kyxolx kyjalu'n: jAlxsila kye xjal ikyjo? A ajin kyq'iq' ex a' ma kub' niminte.

Tej kyex tlajo'n Jesús taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal aj Gerasa
(Mt. 8:28-34; Mr. 5:1-20)

²⁶ I pontzin tojjo tx'otx' te Gerasa, a at tjlajxi nijab', ttxlaj Galiley. ²⁷ Noqxix nku'tzku Jesús toj bark, tej tpon laq'e' jun ichin tk'atz, a antza etza kyxolxjal toj tnam. Atzi'n ichin anetzi'n, ite'taq taq'nil tajaw il toj tanmin ila'xitaq ab'q'e. Minataq nchi ok tq'o'njo t-xb'alin, ex nya toj jun ja najletaq; qala' antza n-anq'inetaq toj muqb'il kyimmin. ²⁸ Atzaj te' tiwle Jesús tu'n, b'e'x kub' meje twutz, exsin jaw xch'intz kujxix wen kyjalu'n: jTi' taja wi'ja, ay Jesús, a Tk'waljo Dios nimxix toklin? Chin kub'sil nwutza tey, tu'n mina chin kub' tyajinxax.

²⁹ Tq'ma xjaljo yol lo, qu'n b'ijte Jesús tej t-xi tq'ma'n kyej taq'nil tajaw il, qa iltaq ti'j tu'n kyetz toj tanminjo xjal anetzi'n. Ojtxetaq ttzyetla kyu'n taq'nil tajaw il. Mix tu'n otaq chi k'letjo tq'ob' exqetzi'n tqan kyuk'a kxb'il kyu'nxjal, tu'ntzintla mina tzaq'paje. Me b'e'x nchi laqjtajo kxb'il tu'n, tu'n kyipin taq'nil tajaw il. Ex ayejo taq'nil tajaw il nxi q'intetaq tojjo tx'otx' ja' nti'ye kynajb'ilxjal.

³⁰ Xitzin tqanin Jesús tej ichin kyjalu'n: jTitzin tetza tb'i?

Tzajtzin ttzaq'win tej ichin kyjalu'n: Ila'ku we' nb'i.

Xi tq'ma'n ikyjo qu'n tu'n nimxtaq taq'nil tajaw il otaq chi okx toj tanmin. ³¹ Aye' taq'nil tajaw il lo, i kub'sin kywutz te Jesús, tu'ntzintla mina chi xi xo'ne toj ma tij jul, a ja'la ta'yile t-xela. ³² Me qu'n tu'n ite'taq txqan kuch nchi wa'ntaq twi' wutz, xitzin kyqani'n taq'nil tajaw il te Jesús, tu'ntzintla t-xi tq'o'n amb'il kye, tu'n kyokx kyojjo kye kuch. Xitzin tq'o'n Jesús amb'il kye. ³³ Texjo or anetzi'n, b'e'x i etz kyej taq'nil tajaw il toj tanminjo ichin anetzi'n, ex b'e'xsin i okxtz kyojile' kuch, a ite'taq. Ayetzin kyej kuch b'e'x i xi tilj kye' kub'l, ex atzaj te' kykupin, b'e'xsin xi kyxo'n kyib'tz tojjo nijab', ex antza b'e'x i jiq'we.

³⁴ Atzaj te' tiwle lo kyu'nxjal, a nchi kyik'lentaq kyl'j kuch, b'e'xsin i kub'tz toj b'e' yolilte kye' xjal, a ite'taq toj tnam ex kyojjo jni' koj'b'il. ³⁵ B'e'xsin i b'ajetz kyej xjal lolte qa twutztagjo otaq kyb'i. Ex atzi'n te' kykanin tk'atz Jesús, iwle' ichin kyu'n, aj otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin. Atzaj ichin anetzi'n q'uqleta'q t-xe tqan Jesús; ite'ktaq t-xb'alin, ex otaq tzul spiky'e' toj twutz. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj kyej xjal kyxob'il.

³⁶ B'e'x tzyet tej lo tq'umle kyu'nj xjal i lonte, tze'n tten tq'anitj ichin anetzi'n. ³⁷ Tej tb'ijtej lo kyu'nxjal, a ite'taq tojjo tx'otx' te Gerasa, nimx kyxob'il tzaj. Tu'n ikyjo, kykyaqilx i xi' kub'sil kywutz te Jesús, tu'ntzintla tex tojjo kytanim. Okxsin Jesús toj bark, ex b'e'x iky' antza. ³⁸ Me na'mtaq tiky', atzin te ichin, a otaq chi etz taq'nil tajaw il toj tanmin, kub'sin

* 8:17 Mt. 10:26; Lc. 12:2   * 8:18 Mt. 25:29; Lc. 19:26

te' twutz, tu'n t-xi lipe ti'j Jesús, me mix tziye te Jesús. Tzajtzin q'ma'ntz te kyjalu'n: ³⁹ Kux meltz'aja tjay, ex q'manxji tkyaqiljo a ma tb'inche Dios ti'ja.

Kutzin, chtej ichin. B'e'xsin xi'tz, exsin ok tentz yolilte te kykyaqil xjal, a najleqetaq toj tnam, jotxjo a otaq tb'inche Jesús ti'j.

Tej tkub' tq'anin Jesús kab'e xjal
(Mt. 9:18-26; Mr. 5:21-43)

⁴⁰ Atzaj te' tmeltz'aj Jesús tlajaxi nijab', tzuntaq chi yonxjal ti'j, ex tzaj kyk'mo'n tuk'a tzaljb'il. ⁴¹ Tzuntaq nb'ajjo ikyjo, tej tpon kanin jun ichin tk'atz Jesús, Jayr tb'i, nejinel tojjo mu'x ja te kyn'a'b'l Dios aj Judiy. Atzin tej ichin anetzi'n b'e'x kub' meje t-xe tqan Jesús, exsin kub'sin twutz, tu'ntzintla t-xi' Jesús tzman tja, ⁴² qu'n tu'n ch'ixtaq tkyimjo jun tk'wal txin, a junch'inxtaq, b'alaqa te kab'lajaj tab'q'e. Tzmataq nb'et Jesús, tu'n tkanin tja Jayr, tej tok jitz'le kyxolxjal, qu'n tu'n nimxtaq xjal lipcheqetaq ti'j.

⁴³ Kyxoljo xjal, a lipcheqetaq ti'j Jesús, attaq jun qya, a otaq b'ant-xi' kab'lajaj ab'q'e ttzyetlin tuk'a kyyab'ilqya, ex mix ja' nqenetaq. Ex tu'n ikyjo, otaq xb'aj tyaji'n tib' kyuk'a q'anil, ex otaq b'aj tyupin jni' attaq te, te twi' tq'anb'il, me mix a'ltaq otaq q'aninte. ⁴⁴ Tzaj lipexi tej qya lo ti'jxi Jesús, exsin ok tzyu'n ttxa'n t-xb'alin. Ex noq tu'n ikyjo, b'e'x qe'n tyab'il. ⁴⁵ Xitzin tqanin Jesús kyjalu'n: 'Ankye' ma tz'ok meko'n we'y' chi'.

Qu'n tu'n mix a'l xi tzaq'winte, xitzin tq'ma'n Pegr kyjalu'n: Taa, mix a'lte ma tz'ok tzyunte, qala' tu'n nim xjal lipche; tu'ntzi'n, b'e'x nchi ok aq'le ti'ja, expe b'e'x nxi limo'n kyu'n.

⁴⁶ Me kub' tq'ma'n Jesús kab'el tyol. Chi' kyjalu'n: Ma tz'el nniky'a te, qa at jun a'la ma tz'ok tzyun we'y, qu'n noq tu'n wipi'n ma q'anite' xjal anetzi'n.

⁴⁷ Kub'tzin t-ximin tej qya, a qa nlay tz'ewittaq. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj laq'e tk'atz Jesús lu'lin wen tu'n t-xob'il, ex b'e'x kub' meje t-xe tqan. Kub'tzin tpa'niz kyxolxjal tiqu'nil ok tzyu'n t-xb'alin Jesús, ex kub' tq'ma'ntz, qa b'e'x q'anitku texjo paq anetzi'n.

⁴⁸ Xitzin tq'ma'n Jesús tej qya kyjalu'n: Nk'wal, axjo tnimb'ila ma kub' q'anin tey. Kuxsin txi'tza ja'lin tuk'a tzaljb'il.

⁴⁹ Tzunxtaq yolin Jesús ikyjo, tej tul kanin jun xjal q'olte jun tqanil te Jayr, aj nejinel tojjo mu'x ja te kyn'a'b'l Dios Judiy, exsin xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, ma kyim te tk'wal. Mi tz'ok ila ti'j xnaq'tzil ja'lin. Mi txi tk'le'nla tjay.

⁵⁰ Me b'e'x b'ij te' lo tu'n Jesús, exsin xi tq'ma'ntz te Jayr kyjalu'n: Mina tzaj xob'a, o'kx qe tk'u'ja wi'ja, ex ok kq'anitil te tk'wal, chi'.

⁵¹ Atzaj te' tkanin Jesús tja Jayr, mix tziye tu'n kyokx kykyaqil xjal tuk'a; qala' o'kxjo ttata ex tnanaj txin tuk'ax Pegr tuk'a Santyaw exsin Juan. ⁵² Tej kyokx tuja, kykyaqilxjal tzuntaq nchi oq' tu'n b'isb'ajil ti'jjo tal txin, a otaq kyim. Me atzin te Jesús xi q'mante kye kyjalu'n: Mina chi oq' kye', qu'n nya ma kyim tetxin, qala' lu' noq nktan.

⁵³ Noqx i b'aj jaw tze'n jni' xjal ti'jjo tyol Jesús ikyjo, qu'n tu'n otaq tz'iwle' txin kyu'n, a qa otaq kyim.

⁵⁴ Me atzin te Jesús, xi' te' tzyulte tq'ob'jo txin, exsin jaw ti'n tq'ajq'ojil twi'. Chi' kyjalu'n: jWe'ksa, txin!

⁵⁵ B'e'xsin jaw anq'in juntl majl tej txin, ex texjo paq anetzi'n b'e'x jaw we'ks. Xitzin tq'ma'n Jesús tu'n t-xi q'o'n twa.

⁵⁶ B'e'x i jaw ka'yajl kyej ttata k'wal tu'n ikyjo, me b'e'x xi q'ma'n kye tu'n Jesús, tu'n mix alqeye, tu'n t-xi kyq'ma'ne tkyaqilxjo otaq b'aj.

9

Tej kyxi tsm'a'n Jesús t-xnaq'tzb'in q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il
(Mt. 10:5-15; Mr. 6:7-13)

¹ I ok tchmo'n Jesúsjo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'o'n kyoklin te kawil, ex xi tq'o'n kypin tu'n kyetzjo jni' tkyaqil wiq taq'nil tajaw il toj kyanminxjal kyu'n, exsi'n jni'qe yab' tu'n kyq'anit. ² Exsin i xi chq'o'ntz tu'n Jesús tu'n kyxi' yolil te' Tkawb'il qMan Dios, ex tu'n kyq'anin kyi'jjo jni' yab'. ³ Chi' kyjalu'n: Nti' ch'in kye' tu'n t-xi kyi'n, a il ti'j tu'n tajb'in toj kyb'e'y; mina txi kyi'n kye kytze, kych'u'xa ex wab', ex mina txi kyi'n kye' pwaq, nipe jun xb'alin te tx'ixpil kyi'ja.* ⁴ Ex a'lchaqx kye jat'z ja' chi pon kanini'y ajal, axsa chi tenkuy, tzmaki k'a' chi etzji'y toj, ajxi kyxi'y toj junxil tnam, chi Jesús kye. ⁵ Me metzi'n, aj qa at jun tnam, a ja' kyky'e'yexjal kyi'ja, b'e'x k'a' chi etza antza. Me b'e'x k'a' tz'el kychto'n quq ti'j kyqa'n kywutzjo xjal tojjo tnam anetzi'n, tu'n tajb'in te techil kye, tu'n mina xkub' kyb'i'n Tyol Dios.*

* 9:3 Lc. 10:4 * 9:5 Lc. 10:10-11; Kyb'i. 13:51

⁶ B'e'xsin i xi' kyej t-xnaq'tzb'in Jesús tojile junjun koj'b'il, q'mal te' Tb'anil Tqanil kolb'il kyexjal, ex tu'n kyq'anitjo jni' yab' kyu'n.

Tej t-ximin Herodes ti'j ankye te' Jesús
(Mt. 14:1-12; Mr. 6:14-29)

⁷ Jotxjo a nyolajtztaq ti'j Jesús, ex ti'j tkyaqiljo nb'anttaq tu'n. B'e'x b'ijte te' tu'n Herodes, a nmaq kawiltaq, me mix elelix tniky' te, qu'n ila'taq nq'mante a qa ataq Juan, a Jawsil A', otaq jatz itz'je juntl majl. ⁸ Ex ite'taqtl nchi q'mante a qa ataq Elías, a yolil Tyol Dios, otaq tzul juntl majl. Me ite'taq nchi q'mante a qa jun qtzan yolil Tyol Diosjo otaq jaw anq'in juntl majl. ⁹ Me atzin te Herodes iky te' tq'ma kyjalu'n: Nyatel te Juan, a Jawsil A', qu'n ayinku we' in xi q'mante, tu'n tel tx'emite te' twi'. ¿Me altzila kye' xjaltz, a nimku nq'umlajtz ti'j? Tu'n ikyjo, ok tq'o'n Herodes tilil, tu'ntzintla tiwle Jesús.

Tej tka'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Jn. 6:1-14)

¹⁰ Atzaj te' kymeltz'ajjo t-xnaq'tzb'in Jesús, b'e'x i ok ten q'malte te Jesús jni' otaq b'aj kyb'inchin. B'e'xsin i xi q'i'ntz kyjunalx, tu'n kypon kanin tojjo jun najb'il, Betsaida tb'i. ¹¹ Me atzaj te' kyb'inte txqantl xjal, qa otaq che'x Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in tzma Betsaida, b'e'xsin i xi lipetz kyij'. I kub' tziyin tu'n Jesús tej kykanin; xi chiky'b'in Tkawb'il q'Man Dios kye, ex i kub' tq'anin jni' yab'.

¹² Atzaj te' kyja'taq gok yupj, b'e'xsin i xi laq'e kab'lajaj t-xnaq'tzb'in tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n te kyjalu'n: Chq'onqexjiy xjal lo kyojile' jni' koj'b'il a nqayin ite', tu'ntzintla kyjyon kywa, ex tu'n kyjyon te' ja' tu'n kyktane, qu'n tu'n nti'x ch'in te at tzalun.

¹³ Xitzin ttzaq'win Jesús: Kyq'onxa kywa.

Me ayetzintljo t-xnaq'tzb'in xi kytzaq'win kyjalu'n: Nti' qe wab'j q'i'n qu'n, o'kxjo jwe' tal wab'j exsin kab'e tal netz' kyix. ¿Ma man qo'xtza laq'olte txqantl wab'j te tkyaqiljo xjal lo? chi chi'.

¹⁴ Attaq jun jwe' mil ichin antza. Me chi Jesúsjo kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Kyq'manxa kyexjal tu'n tok kychmo'n kyib' toj ch'uqin, lajaj toj ox k'al* tu'n tten toj junjun ch'uq, ex tu'n kykub' qe.

¹⁵ Jotx xjal i b'aj kub' qe, tze'nxjo xi q'ma'n kye kyu'njo t-xnaq'tzb'in Jesús. ¹⁶ Texjo paq anetzi'n, i jaw ttzyu'n Jesúsjo jwe' tal wab'j exqetzi'n kab'e tal netz' kyix, jaw ti'n twutz jawl, exsin xi tq'o'n chjonte te Dios kyij'. Atzaj te' tb'aj na'n Dios, b'e'xsin i kub' tpixin tal wab'j, exsin i xi tq'o'ntz kye' t-xnaq'tzb'in, tu'ntzintla tkub' kysipin kye tkyaqilxjal. ¹⁷ Jotxjo xjal b'aj noj kyk'u'j, qu'n tu'n nimx kywa b'aj. Me atzaj te' kyb'aj wa'n, kab'lajaj chi'ljo tb'uchil wab'j chmet.

Tej t-xi tq'ma'n Pegr qa Kolil te Jesús
(Mt. 16:13-19; Mr. 8:27-29)

¹⁸ Jun majjo ikyjo, tjunalxatq Jesús at kyuk'a t-xnaq'tzb'in; na'n Dios nej, exsin xi tqanin kye' t-xnaq'tzb'in. Chi' kyjalu'n: ¿Ankyeqi'n toj kywutzjo jni' xjal?

¹⁹ Xitzin kytzaq'win t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: At junjun q'mante qa ajiy qtzan Juan, a Jawsil A'; at junjuntl nq'mante qa ajiy Elías, a yolil Tyol Dios ojtze. Ex at junjuntl nq'mante qa ajiy jun yolil Tyol Dios jaw itz'je juntl majl.*

²⁰ ¿Yajtzin kye toj kywutz? ¿Ankyeqi'n?

Ate Pegr xi tzaq'winte kyjalu'n: A tejiy Crist, a sk'o'nix tu'n Dios, tu'n tul tzalun twutz tx'otx', chi'.

Tej tyolin Jesús ti'j tkyimlin
(Mt. 16:20-28; Mr. 8:30-9:1)

²¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi oqxeninxix kye tu'n Jesús, tu'n mix alqeyte tu'n t-xi kyq'ma'ne qa ate Jesúsjo Crist.

²² Xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Ayi'n, a Tk'wal Ichin, ilxix ti'j tu'n tiky'x nim yajb'il wu'n, ex ok kchin elil i'jli'n kyu'n kynejilxjal ex kyu'n kynejil pale junx kyuk'a tkyaqil xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il. Ok kchin k'wel b'yo'n kyu'n, me toj toxin q'ij ok kchin jawitz anq'intla juntl majl.

²³ Xitzin tq'ma'n kye kykyaqilx: Ankye jun taj tu'n tok te nxaq'tzb'in, il ti'j tu'n tel ti'n toj tk'u'j tkyaqil tajb'il, ex tu'n t-xi tq'o'n tib' tu'n t-xi lipe wi'ja tkyaqil q'ij, exla qa ma kyim twutz cruz.* ²⁴ Iktyzi'n, alkyye taj noq tu'n tkub' tb'inchin tajb'il tzalun twutz tx'otx', kxe'l toj najin te jun majx. Ex alkyye k'wel ttzyu'n tib' ti'j tkyaqiljo at tajb'in kyexjal tzalun

* 9:8 Mt. 16:14; Mr. 8:28; Lc. 9:19 * 9:14 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. * 9:19 Mt. 14:1-2; Mr. 6:14-15; Lc. 9:7-8

* 9:20 Jn. 6:68-69; 11:27 * 9:23 Mt. 10:38; Lc. 14:27

twutz tx'otx', noq tu'n npaja, ktenb'il tchwinqil te jun majx.* ²⁵ ¿Qu'n ti'xsila tajb'in tu'n tkanb'it tkyaqiljo ajb'il tzalu'n twutz tx'otx', exsin tu'n tnaj tanmin? ²⁶ Tu'npetzi'n, qa at jun saj tx'ixwe wi'ja ex ti'jjo nyola, ex ikyx weji'y, ayi'n Tk'wal Ichin, ex ok kchin tzajil tx'ixwe we' te, aj wula tuk'a nkawb'ila ex tuk'a tqoptz'ajiyil nMa'n junx kyuq'a jni' xjan angel. ²⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, at junjun ite' tzalu'n wuk'iy, mi kyli kyimin, tzmaksi aj kylonte Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx'.

Tej ttx'ipit ka'ylajt Jesús
(Mt. 17:1-8; Mr. 9:2-8)

²⁸ Otaqxi b'aj wajxaq q'ij, tej tjax Jesús na'l Dios twi' jun wutz; lipcheqektaq Pegr; Santyaw ex Juan ti'j.* ²⁹ Tzmataq nna'n te Jesús Dios, tej ttx'ixpit tka'yb'il twutz, exsin ajo t-xb'alin ox goptz'ajx wen. ³⁰ Texjo paq anetzi'n, i kub' kyyek'in kyib' kab'e ichin nchi yolintaq tuk'a Jesús, a Moisés ex Elías. ³¹ Tzunxtaq nqoptz'aj kyijile ichin anetzi'n, tej kyok ten yolil ti'jjo tkyimlin Jesús, a tu'ntaq tb'aj toj Jerusalén. ³² Nimxtaq te Pegr twat al, exqetzi'n tuk'a. Me mix ikye ktane; tu'ntzi'n iwle tqoptz'ajiyil Jesús kyu'n, exsin kyspiky'imiljo kab'e ichin, a ite'taq tuk'a. ³³ Atzaj te' kyja'taq tel kypa'n kyib'jo kab'e ichin ti'j Jesús, xitzin tq'ma'n Pegr kyjalu'n: ¡Ay Xnaq'tzil, tb'anilx te' tu'n oto' tzalu'n! K'a kub' qb'inchi'n oxo tal pach; jun te, ex jun te Moisés, ex jun te Elías.

Me mix ele te Pegr tniky' ti'jjo a otaq txi tq'ma'n. ³⁴ Tzmataq nyolin Pegr, tej tkub' juktz'aj jun muj kyib'aj. Tu'ntzi'n, nimx kyxob'il tzaj. ³⁵ Tojjo muj anetzi'n, etz yolín jun tq'ajq'ojil, ex tq'ma: Axixpen weji'y Nk'wal lo, sk'o'nix wu'n. Kyb'inkuyi'y Tyol.* ³⁶ Tej tb'aj kyb'i'n yol, a etz q'ma'n toj muj, iwle Jesús kyu'n, ex kyli qa tjunalxtaq wa'l. Nti' ch'in i jaw yolín, ex mix al' qe xi kyq'ma'ne ti'jjo otaq kyli.

Tej tex tlajo'n Jesús taq'níl tajaw il toj tanmin jun q'a
(Mt. 17:14-21; Mr. 9:14-29)

³⁷ Tojxi junxil q'ij i meltz'aj twi' wutz. Atzaj te' kyku'tzku, nimx xjal i b'ajetz k'lulte Jesús. ³⁸ Kyxoljo xjal anetzi'n, attaq jun te ichin jaw yolín kujxix wen. Chi' kyjalu'n:

Ay Xnaq'tzil, b'inchim t-xtalb'ila, q'aninkujiy tal nk'wala lo, noq tu'n o'kx weji'y tal nk'wal junch'in: ³⁹ Jun taq'níl tajaw il ma b'inchin ti'jjo tal nk'wala; tu'ntzi'n, tzunx n'xch'inx wen, ex n-etz plut toj tzi tze'nku ntzaj kyimin ti'j. Tu'n ikyo, nimx ma ky'ixb'e tal nk'wala tu'n, ex nti'x tumil tu'n tzaq'paj. ⁴⁰ Nimx ma chin kub'sin nwutza kye t-xnaq'tzb'i'n, tu'ntzintla tetz ky'i'n taq'níl tajaw il, me na'mx tetz kyu'n.

⁴¹ Xitzin tzaq'win Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Ayi'y xjal nti' kynimb'ila, ex nti' kyu-mila. ¿Jte'xsin q'ij nkub'lin te'n kyxola? ¿Ex jte'xsin q'ij kky'elix wu'n kyuk'iy? Kyintzinji'y q'a tzalu'nch.

⁴² Atzaj te' t-xi laq'e tal k'wal tk'atz Jesús, b'e'x pon tolpaj juntl majl tu'n tipin taq'níl tajaw il, ex b'e'x tzaj jun majljo kyimin ti'j. Me ante Jesús b'e'x xi tmiyo'n tipin taq'níl tajaw il. Tu'ntzi'n, b'e'x q'anit tej k'wal anetzi'n, exsin xi q'o'ntz te ttata.

⁴³ Jotx i b'aj jaw ka'ylaj tu'n tipin qMan Dios antza.

Tej tyolin Jesús juntl majl ti'jjo tkyimlin
(Mt. 17:22-23; Mr. 9:30-32)

Tzunxtaq nchi lab'texjal antza ti'jjo a nb'anttaq tu'n Jesús, xitzin tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: ⁴⁴ Kyb'inkutzinji'y a kxel nq'ma'n kye'y, ex mina tu'n tel naj toj kyk'u'ja: Ayin weji'y, a Tk'wal Ichin, me ok kchin xel q'o'n toj kyq'ob'xjal tu'n nkyima, chi'.

⁴⁵ Me mix ele kyniky'jo t-xnaq'tzb'in te' a otaq b'aj tq'ma'n Jesús kye, qu'n tu'n axtaq te Dios otaq tz'ok jpunte kynab'i, tu'n minataq tz'ele kyniky' te. Ex nimx kyxob'il tzaj tu'n t-xi kyqanin juntl majl, tze'n chi elpine' yol anetzi'n.

Ankye nimxixtl toklin toj Tkawb'il Dios
(Mt. 18:1-5; Mr. 9:33-37)

⁴⁶ Texjo paq anetzi'n, b'e'x i ok ten kyej t-xnaq'tzb'in Jesús ch'otjil kyxolile, qu'n kyajtaq tu'n kyb'inte alkyexixjo nimxixtl toklin kyxol.* ⁴⁷ Me atzaj te' tel tniky' Jesús ti'jjo nb'ajtaq kyxol, tzaj tk'le'n jun k'wal, exsin kub' twa'b'intz kyxol, ⁴⁸ exsin xi tq'ma'n kye: Ankye jun kxel k'monte jun tal q'a tze'nku lo noq tu'n tnimb'il ti'j nb'i'y, nya o'kxjo tal q'a kxel tk'mo'n, qala' ayi'n. Ex alkye' kxel k'mon we'y, nya o'kqinx ch'in xel tk'mo'n, qala' majxjo Dios, a saj chq'on we'y.* Tu'npetzi'n, alkye nya nim ch'in toklin kyxola toj kywutza, apente nimxix toklin, chi' Jesúsjo.

* 9:24 Mt. 10:39; Lc. 17:33; Jn. 12:25   * 9:28 2Pe. 1:17-18   * 9:35 Is. 42:1; Mt. 3:17; 12:18; Mr. 1:11; Lc. 3:22

* 9:46 Lc. 22:24   * 9:48 Mt. 10:40; Lc. 10:16; Jn. 13:20

Ankyeqexix quk'a toj taq'in qMan
(Mr. 9:38-40)

⁴⁹ Atzin te Juan xi tq'ma'nil kyjalu'n: Xnaq'tzil, o qli qe' jun xjal, a nchi etzjo jni' taq'nil tajaw il toj kyanminxjal tu'n, noq toj tumil tb'iy. Me o txi qmiyo'n tu'n mina kub' tb'inchintl, qu'n tu'n nya quk'a.

⁵⁰ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Mina txi kymiyo'n kye', qu'n atzi'n lu'n nya qi'jb'inxl ta', quk'a ta' te'.

Tej t-xi tmiyo'n Jesús Santyaw ex Juan

⁵¹ Atzaj te' ch'ixtaq tul kanin q'ij, ja' tu'n taje Jesús toj kya', okxix tilil tu'n, tu'n tkanin tzmazq Jerusalén. ⁵² Me nej i xi tnejsin kab'e t-xnaq'tzb'in tзма tojjo jun koj'b'il te Samaria, tu'ntzintla tjetet jun ja kyu'n, ja' tu'ntaq tktane Jesús.

⁵³ Me ayetzin kyej xjal aj Samaria, mix kytziye tu'n tkyij Jesús antza, qu'n tu'n otaq kyb'i qa kyja'taq t-xi' Jesús tзма Jerusalén, ex nimtaq q'oj kyxol aj Samaria kyuk'a aj Jerusalén.

⁵⁴ Atzaj te' kyb'in te' kab'e t-xnaq'tzb'in Jesús, a Santyaw ex Juan, ti'taq kyb'is aj Samaria, xitzin kyq'ma'n te Jesús: ¿Taa, me qa aku tzzya te, tu'n t-xi qq'ma'n tu'n tku'tz q'aq' toj kya', tu'ntzintla kykymjo ma' xjal kykyaqil?*

⁵⁵ Tej tb'inte Jesús kyyoljo t-xnaq'tzb'in, b'e'x aj meltz'aj, exsin i xi tmiyo'n. Chi' kyjalu'n: Mina n-el kye' kyniky' te, ja' tzajni'n tb'is kyanmi'n, a nya b'a'n, chi'. ⁵⁶ Qu'n ayi'n, a Tk'wal Ichin, mi x'in ula yuch'il kychwinqilxjal, qala' tu'n kyklet.† Noqx te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'x i xi' toj junxil koj'b'il.

Aye kyajtaq tu'n kyxi lipe ti'j Jesús
(Mt. 8:19-22)

⁵⁷ Tzuntaq chi b'et, tej tjaw yolin jun ichin, exsin xi tq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Taa, wajx we' tu'n wok lipe ti'ja, ja'chaqx txa'yetzta.

⁵⁸ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ¿Ma twutzxixsin tey qa aku txi lipey wi'ja? Me majx kxel nq'ma'n tey: At kye wech kyjul te kynajb'il; ex at kye pich' kypaqb'il. Me metzin we', a Tk'wal Ichin, nipe ja' tu'n nxi q'ejeje ch'i'n, nti'.

⁵⁹ Ex xi tq'ma'n Jesús te juntl: Lipeka wi'jach.

Me ante xjal xi ttzaq'win: Me nti' amb'il wi'ja ja'lin, qu'n ma tijin ntatiy. Wajatl'a'y nej tu'n tkub' nyo'n ajxi tkyim, ex tu'n tku'x nmuqu'n, tzmazixintla x'inx lipeji'y ti'ja.

⁶⁰ Me xi ttzaq'win Jesús: Lipeka wi'ja ja'lin. Ex tzaqpinqekji'y kyimninqe toj kynimb'il, tu'n tkux kymuqu'n kyib'. Me ante, ku txi'y q'malte Tb'anil Tqanil kolb'il, a tzajnin toj kya'.

⁶¹ Me atx juntl'te xi q'mante kyjalu'n: Taa, waj we' tu'n wok lipe ti'ja, me nej ma chinka q'malte nqanila kye' ite' toj nja'y.*

⁶² Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Mina, qu'n alkya te' k-okil ttzyu'n ttz'utz' wakx tu'n taq'nin, exsin o'kxsa nkyimexi ti'jxi, nti' te xjal lo tajb'in tu'n taq'in toj Tkawb'il Diosch.

10

Tej t-xi tchq'o'n Jesúsjo kab'lajaj toj jun mutx' q'malte tqanil

¹ Tb'ajlinxitzin tkyaqiljo lo, jaw tsk'o'n Jesús, a tAjaw Tkyaqil, kab'lajaj toj jun mutx'* xjal. I xi tsm'a'n kakab'ile kyb'aj, tu'n kyxi' nej twutz toj kykyaqil tnam ex toj kykyaqil najb'il, ja' tu'ntaq tpone Jesús.

² Xi tq'ma'n Jesús kye kyjalu'n: Twutzx tetz nimx te xjal tu'n kynimin, tze'nku nim twutz awal ma b'ant tu'n tjaw chmet; me noqtzin tu'n nya ila'qel kye aq'nil ite'. Tu'npetzi'n, kyqaninxta te tajaw aq'untl, tu'n ttzaj tsm'a'n txqantl aq'nil te chmol te' twutz awal.*

³ Kuxsin che'xtza, ex kyka'yink kyib'a, qu'n ma chex nchq'o'n tze'nqeku' tal rit kyxol txqan xo'j.* ⁴ Mina txi kyi'n kye' kychu'x nixpe tkub'il kypwaga, nixpe kyxjab'a. Ex minape chi kub' te'n q'olb'ilte jun a'la toj b'e, qala' tu'n tok kyq'o'n tilil kyaq'i'n. ⁵ Ajtzin kyokxa tuja, kchi q'olb'ila kye ite'kx toj tuk'a tnu'k'b'il Dios. ⁶ Ikytzi'n, qa aye xjal ite'kx tuja at kyoklin ti'jjo nuk'b'il lo, ok kb'antil; metzin qa mina, nlay b'anttz. ⁷ Axsa k'a' chi kyiji'y tojjo ja anetzi'n; k'a' txi kywa'n, ex k'a' txi kyk'wanji'y a ktzajil q'o'n kye'y, qu'n at te aq'nil toklin tu'n tchjet twi' tk'u'y.* Mina che'x kye' kyojile' txqantl ja. ⁸ Ajtzin kyokxa toj jun tnam, ex qa ma chi kub' tziyi'n kyu'nxjal antza, wen tu'n t-xi kywanji'y a ktzajil q'o'n kye'y. ⁹ Ex kyq'aningequji'y yab', a ite' antza, exsin kyq'manxa kyjalu'n: Ajo Tkawb'il qMan Dios, lu' ma tzul laq'e kyk'atza, chichkuji'y.

* 9:54 2Re. 1:9-16 † 9:56 At junjun wiq Tyol qMan, nti' tkyaqil v. 55 ex 56 toj. * 9:61 1Re. 19:20 * 10:1 Kab'lajaj toj jun mutx', 72 n-ele, ex ikyxjo toj v. 17. * 10:2 Mt. 9:37-38 * 10:3 Mt. 10:16 * 10:7 1Co. 9:14; 1Tim. 5:18

¹⁰ Ex qatzin qa mi xi kub' tziyin kyu'n, ex qa mi xkub' kyb'i'n kyyola, ku kyetza tojjo b'e, ex kyq'manxa: ¹¹ Majxpe quq ti'j qqa'n k-elil qchto'n te jun yek'b'il ky'i'ja, qa kyky'e'y ti'j Tyol Dios.* Me b'i'nkuxix kyu'n, a Tkawb'il Dios ma tzul laq'e kyk'atza. ¹² Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixla tkawb'il Dios ktzajil kyib'aj, a tze'nku kye xjal ojtxe kyojjo tnam Sodoma, a i b'aj tu'n q'aq'.*

Tkawb'il Dios kujxix kyib'aj tnam, a kyky'e' chi nimin
(Mt. 11:20-24)

¹³ I kub' tq'ma'n Jesús jun jte'b'in tyol ky'i'jjo xjal mib'in chi nimin, a najleqe kyojjo tnam. Chi' kyjalu'n: ¡Ay! Nimx b'isb'ajil kye'y, a ayi'y aj tnam Corazín exsin aj Betsaida. Qu'n noqit kyojjo tnam Tiro ex Sidón ma b'ant te yek'b'il wipi'n,* tze'nku ma b'ant kyxola, ojtzetla tz'ajtz ti'j kyanminxjal, ex matla kub' kyyek'in jun tx'ixpib'l toj kychwinqil, noq tu'n tok kyq'o'n kyxb'alín te b'isb'ajil, ex tu'n tjaw kychto'n tza'j toj kywi', tze'nkuxjo nb'ant kyu'nxjal tzalu'n. ¹⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, toj tq'ijil pa'b'in twutz Dios, kujxixd kye tkawb'il Dios ktzajil kyib'aj, tze'nku kye aj Tiro ex Sidón. ¹⁵ Ikyxjo kye aj tnam Capernaum; ¿Chila, qa chi japi'n toj kya'j? ¡Me mina! Qu'n ayexixpe kye' kchi xe'l tojjo ma tij jul, a ja'la ta'yile t-xela, chi Jesúsjo.*

¹⁶ Xi yolín Jesús kye' t-xnaq'tzb'in. Chi kyjalu'n: Ayetzi'n xjal, a kchi k'wel b'inte kyyola, a nyola nkub' kyb'i'n.* Ex ayetzin kye' xjal, a kchi elil icy'in kye'y, ayin we' nchi el kyiky'in. Ex alkyye' k-elil icy'in we'y, majxpe te Dios n-el kyiky'in, a saj chq'on we'y, chi'.

Tej kymeltz'ajjo aye i xi tchq'o'n Jesús

¹⁷ Tzunx nchi tzalajx kye' kab'lajaj toj jun mutx' xjal, tej kymeltz'aj. Chi chi' kyjalu'n: Taa, majqexpe kye' taq'níl tajaw il nqo kub' nimi'n kyu'n, tze'nku nqo yoli'n toj tumil tb'iy.

¹⁸ Chi Jesús kyjalu'n: Twutzx te', nlonte we' tajaw il, tej ttzaj lank'aj toj kya'j icyjo tze'nku' jun q'anqyaq. ¹⁹ O txi nq'o'n we' kyipi'n tu'n kyjax we'y kyib'aj kan ex kyib'aj txuk, a at kytx'ab'l ti'j kyje,* ex tu'n tkub' ky'i'jjo jni' kyipin ajq'oj kyu'n. Ex ayetzin kye', nti'x ch'in kchi ky'ixb'ila kyu'n. ²⁰ Me mina chi jaw tzalaja noq tu'n nchi kub' nimi'n kyu'n taq'níl tajaw il; qala' chi tzalaj kye', qu'n tu'n lu' kye' kyb'i' noq tz'ib'inl toj kya'j toj kyajjal jni' nimil, chi Jesúsjo.

Tej ttzalaj Jesús ti'jjo t-xim qMan Dios
(Mt. 11:25-27; 13:16-17)

²¹ Texjo paq anetzi'n, jaw tzalajxix Jesús tu'n Xewb'aj Xjan, exsin tq'ma kyjalu'n: Taa, ay tAjaw kya'j ex ay tAjaw tx'otx'; loqi'n nchin nimsin Tb'iy ja'lin, qu'n tu'n ma kub' tewin tejjiy t-xilin tumil kolb'il kye' xjal a x'tijqe ex nim kynab'l toj kywutz, exsin ma kub' tchiky'b'intza kywutzjo xjal, a q'o'nk kyoklin te nti' b'a'n kyu'n. Ikytzi'n Tata, qu'n icytaqkuxla tajjiy.

²² Qu'n ma tzaj tq'o'n nMa'n we'y tkyaqil. Ex mix a'l jun ojtzqil we'y, qala' o'kx nMa'n, qu'n ayi'n Tk'wal. Ex mix a'l jun ojtzqil te nMa'n, qala' o'kqinx. Ex alkyye jun xjal waja tu'n t-xi nyek'i'n nMa'n te, kxel nyek'i'n.*

²³ Xi meltz'aj Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, ex noq kyeku xi tq'ma'ne kyjalu'n: Ky'iwlinqexix kye', ayi'y, a n-ok kyka'yi'n jotxjo, a loqi'y nchi ka'yin ti'j. ²⁴ Twutzxjo kxel nq'ma'n kye'y, qa ila' qtzan yolil Tyol Dios, ex qa ila' qtzan nmaq kawil kyib'aj tnam kyajtaq tu'n tok kyka'yin a loqi'y nchi ka'yin ti'j ja'lin, me mina xkylonte. Ex kyajtaq tu'n tok kyb'i'n ajo nchi b'in ti'j ja'lin, ex ikyxjo mina xkyb'i, chi'.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo jun ichin b'a'n aj Samaria

²⁵ Attaq jun xnaq'tzil ti'j ojtnte kawb'il xi laq'e yolil tk'atz Jesús,* me noq tu'n tkub' tz'aq tu'n toj til tu'n tyol. Xitzin tqanantz kyjalu'n: Xnaq'tzil, ¿Ti'tzin we' tu'n tkub' nb'inchi'n, tu'n nkanb'intjeji'y chwinqil te jun majx'?

²⁶ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ¿Titzi'n o kub' tz'ib'it toj kawb'il? ¿Titzin tetza nkux tu'jin'?

²⁷ Atzin tej xnaq'tzil xi ttzaq'win kyjalu'n: Chixix te u'jjo kyjalu'n: K'u'jlinkxix te tDios, a tAjaw Tkyaqil, tuk'a tkyaqil tanmi'n, tuk'a tkyaqiljo tajb'ila, tuk'a tkyaqil tipi'n ex tuk'a tkyaqil tna'b'la,* exsin k'u'jlink te t-xjalil tze'nkuxjo n-ok tk'u'jlin te tib'.*

* **10:11** Mt. 10:7-14; Mr. 6:8-11; Lc. 9:3-5; Kyb'i' 13:51 * **10:12** Gen. 19:24-28; Mt. 10:15; 11:24 * **10:13** Is. 23:1-18; Ez. 26:1-28:26; Jl. 3:4-8; Am. 1:9-10; Zac. 9:2-4 * **10:15** Is. 14:13-15 * **10:16** Mt. 10:40; Mr. 9:37; Lc. 9:48; Jn. 13:20 * **10:19** Sal. 91:13 * **10:22** Jn. 3:35; 10:14-15 * **10:25** Mt. 22:35-40; Mr. 12:28-34 * **10:27** Deu. 6:5 * **10:27** Lv. 19:18

²⁸ Xitzin tq'ma'n'l Jesús kyjalu'n: Ikyixpétzin toka, chi Jesúsjo. Qatzin ma b'anttz tu'n ikyjo, okpétzin ktenb'il tchwinqiltza te jun majx, chi*.

²⁹ Atzin tej xnaq'tzil nya wen e'le te te, tu'n mix xkyeye tyolin ti'j Jesús. Tu'ntzi'n, xi tqanin juntl majl kyjalu'n: ¿Me altzin kye qe wetza nxjalil? chi'.

³⁰ Xitzin ttaq'win Jesús kyjalu'n: Jun maj, at jun ichin tzajninxtaq toj tnam Jerusalén, ex tu'ntaq tpon kanin toj tnam Jericó. Tzuntaq nb'et, tej tok tzyu'n kyu'n txqan ileq'. Noqx techx b'aj b'yo'n, exsin el q'i'n jotxjo jni' q'i'ntaq tu'n exsin jni' t-xb'alin. Atzaj te' ch'ixtaqx tel kyimj ichin anetzi'n, b'e'xsin i oq kyej ileq'. ³¹ Noqxla tze'n tten, n-iky'taqku jun pale tojjo b'e anetzi'n. Atzaj te' tiwlej ichin tu'n, a otaq ky'ixb'e kyu'n ileq', liweyxix xi ttxalpin tib' ex mix kub' we'yexix ch'in. ³² Ex at jun nmaq nimil ti'j kynimb'il aj Judiy iky' tojjo b'e anetzi'n. Me ex ikyxjo, b'e'x xi ttxalpin tib' ttxlaj b'e, tej tiwlej ichin tu'n, aj otaq b'aj b'yo'n kyu'n ileq'. ³³ Ex attaq juntl ichin, a aj Samaria, jun kyxol xjal manyor iky'in kyu'n aj Judiy, a tzuntaq nb'et tojxjo b'e anetzi'n. Ajo ichin anetzi'n, b'e'x tzaj chy'o'nx tanmin ti'jjo xjal, a otaq ky'ixb'e kyu'n ileq'. ³⁴ Ok laq'e tk'atzjo xjal ky'ixb'ine, jatz ti'n t-aseyt exsin vin te q'anb'il, exsin ok tentz su'lte ti'jile' jni' tky'ixb'in xjal. Atzaj te' b'aj tsu'n, ok tq'o'n b'u'x te potzb'ilte, exsin jax tq'o'ntz tib'ajjo tchej. Xi ti'n toj jun ja, ja' ntzaje q'o'n qku'xb'il, exsin axsa kub'e tene ka'yilte. ³⁵ Tojtzin juntl q'ijltz, jatz ti'n tej ichin aj Samaria kab'e pwaq, exsin xi tq'o'ntz te' tajawjo ja, ja' kuxlaxtaq yab', exsin xi tq'ma'ntz kyjalu'n: B'a'nx te ka'yin ti'jjo ichin lo, qatzin atl tetza pwaq xb'aj tu'n te ka'yb'inte, we txi nchjo'n we', aj nmeltz'aja.

³⁶ Kutzintz ja'lin, chi Jesús. ¿Altzin kye ichintz kyxoljo oxe, aku tz'ok tq'o'n te t-xjaliljo ichin, aj ky'ixb'e kyu'n ileq'?

³⁷ Atzin tej xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi tq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Aj tzaj chy'o'n tk'u'j ti'j xjal, a otaq ky'ixb'e.

Xitzin tq'ma'n'l Jesús te kyjalu'n: ¡Kuxsin txi'tza! exsin b'inchinkutza tze'n oke tu'n xjal, a tzaj chy'o'n tk'u'j ti'jjo juntl.

Tej tpon Jesús tja Mart ex Mariy

³⁸ Atzin te Jesús b'e'x xi ti'n'l te' tb'e, exsin pon kanin toj jun koj'b'il, ja' najletaq jun qya, Mart tb'i. K'amle Jesús tojjo ja anetzi'n. ³⁹ Me atzin te Mart, attaq jun te' ttziky, Mariy tb'i.* B'e'x kub' qe te Mariy t-xe tqan Jesús, b'ilte jni' Tyol. ⁴⁰ Atzin te Mart nim jaw lab'te te', qu'n tu'n nimxtaq taq'in at. Tu'ntzi'n, xi laq'e tk'atz Jesús, exsin xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Taa, ¿Nti'xsin ch'in npon tb'isa, tu'n njunalxa ma chin kyij tq'o'n ntzikya ti'jjo txqan aq'untl lo? ¡Q'manx ch'in te, tu'n tmojin wuk'iy!

⁴¹ Me atzin te Jesús xi ttaq'win kyjalu'n: Ay, Mart, ¿Man jaw b'isin te, ex man jaw b'ajxte tk'u'j tu'n ma nintzx taq'in? ⁴² ¿Me tiqunil? Qu'n junch'inte ilxix ti'j tu'n tkub' b'inchit. Atzin nkub' b'inchin Mariy, atzin te ilxix ti'jjo tu'n tkub' b'inchit, qu'n mix a'lx jun a'la k-elil q'inte te.

11

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo qna'j Dios (Mt. 6:9-15; 7:7-11)

¹ Jun maj, nna'ntaq Jesús Dios. Atzaj te' tb'aj na'n Dios, at jun t-xnaq'tzb'in xi q'mante te kyjalu'n: Taa, qo t-xnaq'tzintza tu'n tb'ant qna'n Diosa, ikyjo tze'nku oke tu'n Juan, tej kyxi t-xnaq'tzin jni' t-xnaq'tzb'in.

² Chi Jesúsjo kyjalu'n: Ajtzin kyok ten kye' na'l Dios, chichkuji'y kyjalu'n: Ay qMan Dios, noqit tz'el kyniky'xjal qa xjanxixjo tb'iy.

Noqit ku'tzjo Tkawb'ila tzalu'n twutz tx'otx'.

³ Q'ontzjiy qwa'y nimxix te q'ij ja'lin.

⁴ Ex najsinkujiy qila,

ikyxjo tze'nku qe', nkub' qnajs'i'n kyilxjal, a nchi b'inchin mib'in qi'ja.

Mi tziyiy tu'n qkub' tz'aqa toj jun joyb'il, aj ttzaj qi'ja.

⁵ Ex xi tq'ma'n'l Jesús kyjalu'n: Qq'aknajtzin kyjalu'n: Atit jun kye', at jun tuk'a pon kanin niky'jin aq'wil, exsintla xi tq'ma'ntz kyjalu'n: Ay wuk'a, q'ontzin oxe tal wab'j ntx'exa, ⁶ noq tu'n at jun we' wuk'a tzajnin toj tb'e, ex lu' ma kanin nja'y. Me nti'x ch'in we' at we, a tu'n t-xi nq'o'n te.

⁷ B'alaqa a xjal, a tokx tuja, ktzajil tq'ma'n: Mitzin chin tyajiy nej. Ma jpet we' nja, ex loqo qe' ma qo kux kxe kyuk'a qala'. Me b'a'petzi'n, nlay chin jaw we'ks we' q'olte ch'in ti' tey. ⁸ Kxel nq'ma'n kye'y, exla qa mi xjaw we'ks, noq tu'n kyuk'a kyib', me noq tu'n tzunxix nlab'te wen, kjawil we'ks q'olte noq alkye ntqanin.

* 10:28 Lv. 18:5 * 10:39 Jn. 11:1

⁹ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y: Kyqaninx, ex ktzajil tq'o'n Dios; kyjyoma t-xilin tajb'il qMan, ex knetil kyu'n; kyq'olb'inx, toj kyna'j Diosa, ex ktzajil ttzaq'win kye'y. ¹⁰ Qu'n alkye nqanin jun ti', ok k'metil tu'n; ex alkye njo'nxix, ok knetil tu'n; ex alkye nq'olb'in, ex ok ktzajil tzaq'win.

¹¹ ¿Ma attzin jun kye', a ayi'y manb'ajqi'y, aku txi q'onte jun kan te jun kyk'wala, aj ttzaj tqanin jun tchi' kyi'x? ¿Mo akupela txi tq'o'n jun manb'aj ab'j te jun tk'wal, aj qa ma tzaj tqanin k'wal jun twa pan? ¹² ¿Mo qa aku txi tq'o'n jun sichil, qa ma tzaj tqanin jun tchi' jos? ¡Nlayla! chi Jesúsjo. ¹³ Noqpe o'kx kyeji'y tb'anilxix kyaj te kyk'wala, exla qa nya wenqi'y. ¿Yajtzin te Diost, a at toj kya'j? ¿Ma nlaypetzila tzaj tq'o'n te' Xewb'aj Xjan qe, qa ma txi qqanin te?

¿Ja'n tzaq' tipin Jesús tu'n kyetz tlajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal?
(Mt. 12:22-30; Mr. 3:20-27)

¹⁴ Attaq jun xjal, minataql nb'ant tyolin, tu'n otaq tz'okx jun taq'nil tajaw il toj tanmin. Me atzaj te' tetz q'i'n toj tanmin tu'n Jesús, b'e'x b'antl tej xjal tyolin. Tu'npetzi'n, nimx i jaw ka'yalxjal tu'n ikyjo. ¹⁵ Me ite' junjun xjal i q'mante kyalu'n: Nchi etz te' xjal taq'nil tajaw il tu'n, qu'n tu'n a te Beelzebú, a tajaw il, o txi q'onte tipin, chi chi xjaljo ti'j Jesús.*

¹⁶ Me ite'l txqantl xjal xi kyqanin te Jesús, tu'n tkub' b'inchin jun yek'b'il tipin toj kya'j.* Xi kyqanin ikyjo, qu'n kyajtaqjo xjal tu'n tel kyniky' te, a qa antza tzajni'n tipin Jesús toj kya'j mo minaj. ¹⁷ Me b'i'ntaq te Jesús tu'n, ti'tagjo nkyb'isin xjal. Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n kye kyalu'n: Qa pa'n kytenxjal toj jun nim tnam, ex qa kyajq'oj kyib', noqx aku chi kub' naj tu'n q'oj. Ex ikyxjo toj jun ja xjal; qa kyajq'oj kyib', nlay chi el wen. ¹⁸ Ikytzin ta'ye te satanájo, a tajaw il. Qa ma tz'etz tlajo'n tib' tu'nx tib'x kyoj kyanminxjal, pa'nla ttentz ti'jx, ex atzin tkawb'il nlay ch'i'y. ¿Ma man kub' numjjo tipintz? Nxi nq'ma'n we' ikyjo, qu'n loqi'y nchi yolín kyxolili'y aj qa noq tu'n tipin Beelzebú, a tajaw il, nchi etz nlayonji'y taq'nil. ¿Ma akutzin tz'ok meltz'aj tajaw iltz kyi'jxo taq'nil? ¹⁹ Ex noqit ikyjo tze'nku nkyq'ma'n, qa tu'n tipin Beelzebú nchi etza taq'nil tajaw il toj kyanminxjal wu'n, ¿Yajqetzin kye', a lipcheqek kyi'ja? ¿Ankye kye tzaj q'o'nte kyipin tu'n tetz kylajo'n taq'nil tajaw il toj kyanminxjal, qa nya ax Dios? Tu'npetzi'n, ayexjo kyuk'iy kchi q'malte qa nya toj tumil kyola ti'jjo lo. ²⁰ Me metzi'n, qa a te Dios ntzaj q'onte we' wipin, tu'n kyetzjo taq'nil tajaw il wu'n toj kyanmin xjal, tz'elkutzin kyniky'tza te, a qa ma tzuljo Tkawb'il Dios kyxola.

²¹ Qa at jun xjal nimxix tipin, a at kxb'il te kolb' ilte kywutz ileq', exsin tzunxix nxx' uqintz ti'j tja, nlay tz'ex q'i'n a at toj, ex nti'xla aku b'ajte. ²² Me tzulittzin juntl xjal, a nimxixtl tipin tze'nku tnejil, b'e'x aku kub' tu'nlojo xjal anetzi'n. B'e'x aku chi el q'i'n jni' q'uqle tk'u'j ti'j te kolb'il tib', ex a xjal anetzi'n kq'malte tze'n aku chi oke jni' at toj tja.

²³ Ankye jun xjal nya taj tu'n tq'o'n te tib' wuk'iy, nq'ojin wi'ja. Ex ankye jun xjal mi n-onin wuk'iy tu'n tel kyniky'xjal ti'j Kolb'il, noq nb'aj tchitin,* tze'nku jun aq'nil ky'aj, a tky'e' tu'n tmojin tu'n tjaw chmet twtaz awal.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j, ti' kb'ajil kyi'jxjal, a nya nimil
(Mt. 12:43-45)

²⁴ Aj tetz jun taq'nil tajaw il toj tanmin jun xjal, a nya nimil, b'e'x nxiku jyolte tojjo tzqij tx'otx', ja' tu'n ttene. Exsin qa mi xjyet tu'n, k'wel t-ximin: Kchin meltz'ajil we' juntl majl tojjo nja'y, ja' ñin etziy. ²⁵ Ex ajtzin tkanin juntl majl tk'atzjo xjal, knetiljo xjal tu'n, tze'nku jun ja, a nti' at toj, ex cheb'e miso'n, ex nik'u'nxix wen. ²⁶ B'e'xsin k-okixtz toj tanmin xjal, me nya tjunalx ja'lin; qala' kyuk'a wuql tuk'a xiningqexix toj il tze'nku a. Ex kykyaqilx chi najal toj tanminjo xjal ja'lin. Atzaj xjal noqx kyja kxe'lix toj il tze'nku' ttentaq te tnejil.

Ajo qtzaljb'il, a twutzxix

²⁷ Tzuntaq nyolin Jesús ikyjo, tej tjaw ãch'in jun qya kyxolxjal. Chi' kyalu'n: ¡Ky'iwlínix te' gya, a xkub' alintiy ex xjaw ch'iysintiy!

²⁸ Xitzin ttzaq'win Jesús kyalu'n: Ikypen te', me nimxixtl te' tky'iwb'il qMan kyib'ajjo a nkub' kyb'i'n Tyol Dios, exsin nkub' kynimin, chi'.

Tej t-xi kyqanin aj il jun techil tipin Jesús
(Mt. 12:38-42; Mr. 8:12)

²⁹ Me ayetzin kye' xjal, tzuntaq nchmet-xi kye' kyb'aj ti'jile Jesús. Ex ante Jesús ok ten q'malte kyalu'n: Ayetzin xjal kyojjo tq'ijil ja'lin, manyor aj ilqe. Nkyqanin jun techil wipi'n, me mi txi nyek'i'n jun techil, qala' o'kx jun techil tze'nku te Jonás.* ³⁰ Qu'n ikytzi'n te Jonás ok te' te jun yek'b'il kyxol xjal te Nínive,* ex ikyx weji'y, a Tk'wal Ichin, ok kchin okila te jun yek'b'il kye' xjal tojjo tq'ijil ja'lin.

* 11:15 Mt. 9:34; 10:25 * 11:16 Mt. 12:38; 16:1; Mr. 8:11 * 11:23 Mr. 9:40 * 11:29 Mt. 16:4; Mr. 8:12
* 11:30 Jon. 3:4

³¹ Toj tq'ijil pa'b'in, ok kchi okil tkyaqil xjal atxix t-xe tnejil toj pa'b'in twutz Dios, junx kyuk'a aye' loqe nchi anq'in kyojjo tq'ijil ja'lin. Ok kjawil we'ksjo qya, a nmaq kawil tzajnin te najchaq te twutz tx'otx', tu'n kykub' tz'axqjal toj kyil tu'n, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin. Qu'n ajo qya anetzi'n b'e'x xi' b'ilte t'nab'lxix qtzan Salomón.* Me ajo t-xilin nab'l wi'ja ja'lin, nimxixtl toklin tze'nku te Salomón. ³² Ex ikyqex kye' xjal toj tnam Ninive kyojjo q'ij te Jonás kchi jawil we'ks toj tq'ijil pa'b'in, aj kyokxjal toj xjelb'il twutz Dios, aye' ite' kyojjo q'ij ja'lin, tu'n kykub' tz'axq' toj kyil kyu'n. Qu'n ayetzinxjal toj Ninive b'e'x ajtz ti'j kyanmin, tej t-xi tq'ma'n Jonás Tb'anil Tqanil Dios kye.* Ex ajo Tb'anil Tqanil wi'ja ja'lin nimxixtl toklin tze'nku toj tq'ijil Jonás.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tu'n qka'yin te qib' ti'j tkyaqil nya wen
(Mt. 5:15; 6:22-23)

³³ Xi tq'ma'n'l Jesús kyjalu'n: Mix a'l jun xjal aku tz'ok txqonte jun tzaj, exsin b'e'x kxel tewi'ntz, mo tu'n tku'x tjaq' jun kax; qala' tu'n tkub' q'oyit jawnin twi' jun xtanko'l, tu'ntzin tspiky'b'ajtz tkyaqil toj ja.* ³⁴ Ajo kywutza tze'nku jun tzaj te kyxmilila ex te kyanmi'n. Qa wen kywutza, at spiky'in toj kyanmi'n tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqiljo wen. Me qatzin ma txi kyq'o'n amb'il te kywutza noq tu'n tka'yin ti'jjo nya wen, ex ikyx ok k-okil kyanmi'n te nya wen, ex toj qxopin. ³⁵ Kyka'yinktzin kyib'a tu'n mi qe kyk'u'ja ti'j jun kyanmi'n nya wen, qu'n kchi k'wel sb'u'n tu'n, tu'n kyxi ti'n toj manyor qxopin. ³⁶ Qatzin toj spiky'in ta'ye kyximbitza exsin tkyaqiljo kychwinqila, ex nti' ch'in qxopin toj; okpen k-elil kyniky'tza ti'j tkyaqiljo nya wen, tze'nku tu'n kyb'eta toj jun tqan tzaj.

Tej tyolin Jesús kyij' Parisey ex xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 20:45-47)

³⁷ Atzaj te' tkub' qen Jesús tu'n tyolin, b'e'x xi txko'n wa'l tu'n jun Parisey. Atzaj te' tkanin tzma tja Parisey, okxsintz tuja, exsin ok qetz wa'l ti'j me'x. ³⁸ Me atzin tej Parisey noqx jaw ka'ylaj te', qu'n tu'n mix i ele ttxjo'n te Jesús tq'ob', tze'nku nb'anttaq kyu'n, te' tok ten wa'l. ³⁹ Xitzin tq'ma'n qAJaw te kyjalu'n: Atzin kye', a ayi'y Parisey, tb'anilx kyka'yajtza kywutzxjal, tze'nku jun vas ex jun laq manyor txjonx ti'j, me atzin tojxi, manyor tzu'jx. Ikytzin kyeji'y toj kyanmi'n; nojnin ite'ya tu'n nknet kyu'n tu'n kyelq'b'i'n, ex tu'n kyb'inchb'i'n nya b'a'n. ⁴⁰ iNti' kynab'la! ¿Ma mi'tzin b'i'n kyu'n, qa ikyqeji'y tze'nku jun vas? Il ti'j tu'n tel ttxetjo tojxi tze'nkuxjo ti'jxi. Junch'in tumil at, qu'n junch'inte xkub' b'inchin te' a q'ancha'l, exsin nya q'ancha'l, ex kykab'il il ti'j tu'n tel ttxet. ⁴¹ Tu'npetzi'n, tnejilxix, kyq'onxsinji'y oyaj te mojb'il tuk'a jun kyanmi'n txjonxix, ex noq tu'n ikyjo, tkyaqilx kychwinqila ok k-elil saqix.

⁴² B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n nxi kyq'o'n twutz Dios tlajajin tnej tal menta, tal rud ex tkyaqil wiq itzaj, tze'nkuxjo ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il.* Me mi nxi kyq'o'n amb'il ti'jjo xnaq'tzb'il, a nimxixtl toklin toj kawb'il: A tu'n kynaja'n tz'aqle, ex tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja ti'j Dios. Atzin tu'n tb'antjo kyu'n, ex tu'n mi kyij kytzapinj'i'y txqantl.

⁴³ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n o'kx kyaji'y tu'n kykub' qe'y kyib'ajjo me'x tb'anilqex wen, aj kyxi'y toj mu'x ja te na'b'l Dios. Ex kyaj tu'n kyq'olb'inxjal kye'y tuk'a kymutxb'il kyib' kyojile b'e.

⁴⁴ B'isb'ajilxla kye'y, ayi'y Parisey. Qu'n aye xjal mi na'n kyu'n ti'jjo kyanmi'n, a nya wen. Qu'n ikyqexixji'y tze'nqeku kyjulil kyimnin, a nya q'ancha'lqe, a tzunx nchi b'etexjal kyib'aj. Me mina n-el kyniky' te, qu'n tu'n nya q'ancha'lqe.

⁴⁵ At jun te xnaq'tzil ti'j kawb'il, xi tzaq'winte Jesús. Chi' kyjalu'n: Xnaq'tzil, ex majqox qe' ma qo ok tyiso'n, chi'.

⁴⁶ Me atzin te Jesús xi tzaq'win kyjalu'n: Ex b'isb'ajilxla kye'y, a ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, qu'n nxi kyq'o'n nimku nuk'b'il, a kujxix wen, kyib'ajxjal, nyakuj jun iqtz, a nlay ky'isje kyu'n. Ex ayenajtzin kyetza, nipe jun tal twi' kyq'ob'a n-ok aq'le ti'jjo iqtz anetzi'n.

⁴⁷ Ex b'isb'ajilxla kye'y, a tu'n njaw kyb'inchinlji'y kyja kyimnin, a yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. ¿Ma nyatzin ayexjo ojtxe kychma'n i kub' b'yonkye? ⁴⁸ Tu'npetzi'n, ikyx kyximji'y, ex ikyx kyqaq'nb'inji'y tze'nqeb'yol xjal ojtxe, qu'n aye kychma'n i kub' b'yo'nkye, ex ayetzinl kyetza njaw kyb'inchin' kyja te jun nab'lkye.

⁴⁹ Tu'npetzi'n, b'e'x tq'ma te Dios, a nimx t-xilin t'nab'l. Chi' kyjalu'n: Ok kchi xel nchq'o'n we' nyolila exqetzi'n nxnaq'tzb'i'n. Me ite' junjun kye kchi k'wel b'yo'n, ex ite' junjuntd ok ktzyetil kyaljche. ⁵⁰ Me ayetzin kye' xjal, a loqe nchi anq'in ja'lin, ok k'wel tz'ag tkawb'il Dios kujxix kyib'aj tu'n tpaj kychky'eljo jni' yolil Tyol Dios ojtxe, atxix t-xe tnejil, ⁵¹ tze'nku qtzan Abel* ex qtzan Zakariya, a kub' b'yo'n tojx tnejil ja te na'b'l Dios ex twutz t-altar.*

* 11:31 1Re. 10:1-10; 2Cr. 9:1-12 * 11:32 Jon. 3:5 * 11:33 Mt. 5:14-16; Mr. 4:21; Lc. 8:16 * 11:42 Lv. 27:30

* 11:51 Gen. 4:8 * 11:51 2Cr. 24:20-21

Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y, aj qa kchi okila toj pa'b'in twutz Dios ti'j kykyimlin' qtzan xjal lo, ktzajil tq'o'n Dios kujxix tkawb'il kyib'aja te chojb'il, a ayi'y ite' tojjo tq'ijil ja'lin.

⁵² Ex b'ish'ajilxla kye'y, a ayi'y xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, tu'n a ma kub'kyetzinji'y tumiljo tze'n tu'n tela kyniky'xjal ti'j Dios. Me majqexpe kye', mi n-el kyniky' te tumil, ex nchi ok kymeqo'nji'y txqantl, a kyaj tu'n tel kyniky' ti'j Dios.

⁵³ Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Jesúsjo jni' yol lo, ayetzaj jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey nimx kyq'o'j tzaj. Tu'ntzi'n, b'e'x i ok ten qanilte noq ti'chaqku ti', ⁵⁴ qu'n kyajtaqjo xjal anetzi'n, tu'n tkub' tz'aj Jesús kyu'n toj til kyu'nxjo tyol.

12

Mi qo xmiletz'in

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, jaw kychmo'n jun jte' milxla xjalla, noqx jaw kylimo'n kyib', junjun tuk'a juntl. Ex ok ten Jesús yolil kye' t-xnaq'tzb'in. Chi' kyjalu'n: Kyklom kye' kyib' te' kytx'amil xjal Parisey, a kyxmiletz'il, a cheb'e n-el lemimin kyija.* ² Qu'n nti' jun ti' toj ewajil ta'ye, a nlay tz'el tqanil. Ex nti' jun ti' ewin ta'ye, a nlay tz'etz toj q'anča'l.* ³ Tu'npetzi'n, jotxjo kye', a o b'aj kyq'ma'n toj ewajil, ok kb'ijtajil te' toj tqan q'ijil. Ex jotxjo, a o b'aj kyjask'i'n tuja, exsin ewinnaj ta'ye kyu'n, ok ktzajil xch'i'n te' tzmax toj twi' ja, tu'n tb'ijte kyu'nxjal.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j alqe tu'n qxob'a

(Mt. 10:26-31)

⁴ Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n kye'y, ayi'y wuk'a, tu'n mina chi tzaj xob'a kye' xjal, a aku chi kub' b'yo'n kyu'n. Qu'n nti'l aku b'ant kyu'n, aj tkyimjo kyxmilila. ⁵ Me ok kxel nq'ma'n we' kye'y, alqe tu'n kytzaja xob'i'y. Chi xob'tzi'n te', a at toklin tu'n kykyimxjal tu'n, ex at toklin tu'n kyxi q'o'nxjal tu'n toj q'aq' te jun majx, aj tkyimjo kyxmilil. Twutzx te, antza chi xob'a kye'.

⁶ Kanqetzin kye' tal pich'. ¿Ma nyatzin jwe' kye' tal kyb'aj nk'ayajtz tu'n kab'e tal pwaq? Me i'chaqx nya tal wi'yilqetz, mix a'lx junte n-el naj toj tk'u'j qMan Dios. ⁷ ¿Yajtziljo kyetza? Majqexpe' jni' tsmal kywi'y ajla'nqemile tu'n Dios. Tu'npetzi'n, mina chi tzaj xob' kye', qu'n tu'n nimxixtl kye' kyoklin kywutzjo txqan tal pich'.

Mi kub' qewin Jesús kywutzxjal

(Mt. 10:19-20, 32-33; 12:32)

⁸ Kxel nq'ma'n kye'y ja'lin, chi Jesúsjo, ankye te mi kub' tewin kywutzxjal, qa nimil wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin, ex ikyx weji'y mi kub' wewi'n twutz t-angel nMa'n, a at toj kya'j. ⁹ Me ante' k'wel ewinte kywutzxjal qa ojtzaq'inqi'n tu'n, ex ikyx weji'y, k'wel wewi'n twutz t-angel nMa'n, a at toj kya'j.

¹⁰ Ex qa at jun xjal xjaw yolb'in wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin, okpe k'wel najsin te' til tu'n Dios, qa ma tz'ajtz ti'j tanmin ti'jjo til. Me ante', a k-elil iky'in te Xewb'aj Xjan, nlayxpen kub' najsit te' til.*

¹¹ Mina chi jaw b'isi'n, aj kyxi q'i'n tojjo mu'x ja te kynab'l Judiy Dios, mo kywutzjo much' kawil mo kywutzjo nmaq kawil. Ex mi chi jaw lu'li'n ti'j ti' yol tu'n t-xi kyq'ma'n te kolb'il kye'y. ¹² Qu'n aj tpon kani'n amb'il, a ja' tu'n kyyoliniy, ate Xewb'aj Xjan ok ktzajil q'mante kye'y ti' tu'n t-xi kyq'ma'n.*

T-xnaq'tzb'il Jesús tu'n qka'yin te qib' ti'j qq'inimil

¹³ At junte xjal kyxoljo xjal, xi q'mante te Jesús kyjalu'n: Xnaq'tzil, q'manxa te ntziqya tu'n ttzaj tyek'in alkwe we' wetz'b'il, a at wokli'n ti'j, ti'jjo tq'inimil qtzan ntatiy.

¹⁴ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ay wuk'a, ¿Ankye we' ma tz'ok q'onwe te kawil kyxola, tu'n tkub' npa'nji'y, a at kye'y?

¹⁵ Ex xi tq'ma'nl kyjalu'n: Kyka'yink kyib'a; mi pon kye' kyk'u'j ti'j q'inimil, qu'n nya tzmaksi ktenb'il kyeji'y kychwinqil, qa ma ten kyq'inimila.

¹⁶ Ex kub' tyolin Jesús jun techil kye. Chi' kyjalu'n: Attaq jun xjal q'inin; nimxjo twutz tawal ttx'otx' chmet. ¹⁷ Oktzin ten q'inintz ximil: ¿Tze'ntzin k-okile wu'n ja'lin? Qu'n mix ja' tu'n tokxi nk'u'nji'y twutz wawala, chi'. ¹⁸ Ex kub' t-ximinl kyjalu'n: Ma tzul toj nnab'la ti' tu'n tkub' nb'inchi'n, chi'. Ok chi k'wel nxitinji'y jni' ntx'utx'a, exsin ma tijqe ch'intl kchi k'wel nb'inchi'n, tu'ntzintla kykux b'ajjo jni'xjo kywutz wawala kyoj, exsin jotxjo jni' at we'y. ¹⁹ Ex kxel nq'ma'n te wanmi'n kyjalu'n: Ay q'aye, nimx te ti' ma k'u'yit te, te nimku ab'q'e. Atzi'n ja'lin, kuxsin tz'ajlantza, kuxsin wa'ntza, kuxsin tx'u'jte ch'intza ex kuxsin tzalajta. ²⁰ Me atzin te Dios tzaj tq'ma'n tej q'inin kyjalu'n: Ay nti' t'nab'la, texjo qniky'in

* 12:1 Mt. 16:6; Mr. 8:15 * 12:2 Mr. 4:22; Lc. 8:17 * 12:10 Mr. 3:29 * 12:12 Mt. 10:19-20; Mr. 13:11; Lc. 21:14-15

lo, ok kkyimila. *¿Anqe kyjele tq'onejiy a ma b'aj k'u'yit tu'n?* ²¹ Ikytzin tchwinqil jun q'inin, a noqx n-ok ten chmol txqan tq'inimil noqx te teku; me toj tanmin twutz Dios, manyor tal yajx.

Nchi ok tka'yinte Dios tk'wal

(Mt. 6:25-34)

²² Tb'ajlinxi' ikyjo, tej t-xi tq'ma'n'l Jesús kye t-xnaq'tzb'in, chi' kyjalu'n: Kxel nq'ma'n kye'y: Mina chi jaw melj kye' ti'jjo wab'j, a tu'n t-xi kywa'n, ex mina chi jaw melja ti'jjo kyxb'ali'n tu'n tok. ²³ *¿Ma nya nimxixtl toklin kychwinqila tze'nku' wab'j, exsin nyapela nimxixtl te' kyxmilila tajb'in tze'nku' kyxb'ali'n?* ²⁴ Kyka'yinktzin kyeji'y kychwinqil joj: Mina nchi awan, ex mina nchi chmon twutz kyawal. Nti' jun kyk'ub'l te tkub'il kywa, ex nti' jun kytx'utx'. Me ate Dios nxi q'onte kywa. *¿Yajtziljo kyetza?* *¿Ma nyapela nimxlt kye' kyoklin kywutzjo jni' joj?* ²⁵ Qu'n mixpetzin tu'n chi ja meljtza, *¿Ma akutzin txi nimix toj kychwinqila nipela jun q'ij?* ²⁶ Qatzin nlay b'ant tu'n t-xi laq'e ch'intljo kychwinqila kyu'n, *¿Ti'tzin qu'niltz nchi jaw melja, tu'n tb'antjo a txqantl kyu'n?*

²⁷ Kyka'yinktzin tze'n nchi ch'iye' jni' t-xmakil k'ul. Mina nchi aq'nin ex mina nchi chub'in. Me kxel nq'ma'n kye'y, qa a qtzan nmaq kawil Salomón ojtxe, tuk'a tkyaqil tq'inimil, s-ok tktxu'n tib' tuk'a t-xb'alin tb'anilx wen; * me mix kanine tqoptz'ajiyil t-xb'alin, tze'n ka'yi'n jun tal t-xmakil k'ul. ²⁸ Qatzin qa nchi ok tktxu'n Diostzjo tal t-xmakil k'ul ikyjo, a loqe tzunx nchi milinx toj koj'b'il ja'lin, me meljo nchi'j, b'e'x kchi k'wel b'olj tu'n q'aq'; *¿Yajxsila kyetza?* *¿Nyapela kchi okil ktxu'n kye' tu'n Dios?* Qu'n qa noq o'kxtza nchi b'isiniy ti'jjo tkyaqiljo lo, atzin nyek'ine qa noq tal ch'in kynimb'ila.

²⁹ Tu'npetzi'n, mina chi jaw melj kye' noq ti'jjo ti' tu'n t-xi kywa'n, ex noq ti'jjo ti' tu'n t-xi kyk'wa'n. ³⁰ Qu'n ayetzin kye' txqantl xjal, a nya nimil, toj tkyaqil twutz tx'otx', nimx nchi jaw melj kye' ti'j tkyaqiljo lo. Me metzi'n kyetza, at jun kye' kyMan, a ojtzqi'n tu'n alkye atx taj kye'y. ³¹ Kyjyomtzi'n Tkawb'il qMan Dios, ex ok ktzajil tq'o'n tkyaqiljo at tajb'in kye'y.

A qq'inimil toj kya'j

(Mt. 6:19-21)

³² Mina chi tzaj xob'a. Nchin ka'yin kyi'ja, qu'n tal nritqi'y, a nya ila' tal kyb'aja. Me noq tu'njo twenil Manb'aj, a at toj kya'j, nimx ntlalaj tu'n t-xi tq'o'n kyokli'n tojjo Tkawb'il. ³³ Kyk'ayinxji'y tkyaqil at kye'y, ex kyq'onxa kye' jni' yaj. Ikytzi'n kchmetila kyq'inimilji'y twutz Dios toj kya'j, a nlay b'aj. Tz'ok tilil kyu'n tu'n tkub' kyb'inchinji'y a taj Dios tzalu'n twutz tx'otx', qu'n atzin k-okiljo te kyq'inimila, a k'wel tk'u'n Dios toj kya'j, a ja' nlay tz'okxi ileq' elq'il, ex nlay b'ajjo q'inimil anetzi'n tu'n pok'. ³⁴ Qu'n ja' ta'yex kyq'inimila, axsa kxel lipeye kyanmi'n.

Tok tilil qu'n tu'n qayo'n tulil qAjaw

³⁵ Kyb'inchimtzin kyib'tza, ex kyktxunktzin kyib'tza, ex tuk'a kytzaja nk'ant wen. * ³⁶ Chi oka tze'nqeku' taq'nil jun xjal, a loqe nchi ayon tu'n toktz jgetjo tjpel ja, aj tmeltz'ajjo tajaw aq'untl toj jun mejeb'lin. Jun paqx k-okitz jqon ja te, noq aj tok twok'chin. * ³⁷ Jun tzaljb'ilx te' kye' taq'niljo xjal, aj qa itz'qe, ex qa nchi ayon, aj tpo'n tajaw aq'untl. Kxel nkuysin kye'y, aj qa b'e'x aku txi q'ma'n kye' tal aq'nil anetzi'n tu'n tajaw aq'untl, tu'n kyok qe wa'l ti'j meñ, ex axla tajaw aq'untl aku txi sipinte kywa.

³⁸ Jun tzaljb'ilx te kye' aq'nil, a qa itz'qe aj kyel jyet tu'n tajaw aq'untl, jni'chaqxla ortz kanin, exla qa niky'jin aq'wil mo ch'ixtaq qsqixj. ³⁹ Ex b'inkuxjo lo kyu'n, chi Jesúsjo: A noqit b'i'n te tajaw ja tu'n, jni'xix or kanin ileq' elq'il toj tja, akula kub' ten xq'uqilte, ex nlayla tziye tu'n tetz elq'in toj tja. ⁴⁰ Ikytzi'n kyetza ja'lin, kyxq'uqinkutzin kyetza kyib', qu'n noqx kynab'inkuxa aj wula ayi'n, a Tk'wal Ichin. *

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun aq'nil wen ex ti'j juntl, a nya wen

(Mt. 24:45-51)

⁴¹ Xitzin tqanin Pegr kyjalu'n: Taa, *¿Ma noqtzin qe'y ma tzaj tq'manejiy techil lo, mo te tkyaqilxj?*

⁴² Xitzin Jesúsjo, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: *¿Ankye te ka'yil aq'untl, a q'uqle tk'u'j tajaw aq'untl ti'j, qu'n tu'n njapin b'ajxix taq'in?* *¿Nyapela atz kyjel q'o'n nejinel kyib'ajjo txqantl aq'nil, tu'n t-xi q'oyit kywa toj tumilixix?* ⁴³ Nim tzaljb'ilx te' aq'nil te, a qa tzun nb'inchin tuk'a tumil, aj tel jyet tu'n tajaw aq'untl. ⁴⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, kxel tq'o'n tajaw ja toklin te nejinel tib'aj tkyaqiljo at te. ⁴⁵ Metzin qa ajo aq'nil ma tz'ok te nya wen, xkub' t-ximin toj tanmin: Yajla tzul te tajaw ja, qa chi', ex k-okil ten yisol kye' txqantl aq'nil, aye' ichin ex qya, exsin qa b'e'x s-ok tentz wa'l ex k'wal ex majxpe k-okil ten tx'ujtil.

* 12:27 1Re. 10:4-7; 2Cr. 9:3-6

* 12:35 Mt. 25:1-13

* 12:36 Mr. 13:34-36

* 12:40 Mt. 24:43-44

⁴⁶ Exsin noqx t'nab'inkuxtz, aj tul kani'n tajaw aq'untl, qu'n tu'n nti'taqx ch'in b'i'n tu'n, ti' q'ijil ex jni'taq or tu'n tul. Tu'npetzi'n, b'e'x k'wel kawin kujxix, ex b'e'x kxel xo'n te jun majx junx kyuk'a xjal aj il, a mib'in chi nimin.

⁴⁷ Atzin tej aq'nil, a n-el tniky' te, ti'xixjo taj tajaw aq'untl, me mina nkub' tb'inchin tib', ex mib'in nimin, ok kb'ajil jikytz'in ila' maj. ⁴⁸ Me atzi'n te' aq'nil, a nkub' tb'inchin jun ti'la a at tilil, me nkub' tb'inchin qu'n tu'n mina n-el tniky' te, a qa nya b'a'n, ok kb'ajil kawin, me nyala ch'intl kxel jikytz'in te'. Tu'npetzi'n, alkye te' ma tzaj q'o'n ch'intl te, ex nim ch'intl te' ktzajil tqanin Dios te. Ex alkye te' ma nintz xi oqxenin, ex ma nintzx te' ktzajil qanin te, chi Jesúsjo.

*At pa'b'l qxol kyuk'a txqantl, tu'n tpaj qnimb'il
(Mt. 10:34-36)*

⁴⁹ Ma chin ula tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku jun q'aq' njulin wen te kolb'il ex te joyb'il q'oj kyxolxjal. ⁵⁰ Me atla waji'y noqit nk'ant ja'lin! ⁵¹ ¿Tze'ntzintz toj kywutza? ¿Ma man chin k'u'l wetza noq tu'n kytz'alajxjal tzalu'n twutz tx'otx'? Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ¡Mina! Qala' ma chin k'u'l we' noq tu'n tpa'yit kynab'lxjal. ⁵² Tu'npetzi'n, texjo q'ij ja'lin, nya junx t-xilin kynab'l jwe' xjal, a najleqe toj junx ja, qu'n tu'n oxe mikyxil kynab'ljo tze'nqeku kab'el. Ex ayetzin kye' kab'el mikyxi chi nab'li'n tze'nqeku oxel. ⁵³ Okpe k-elil ti'jlin te manb'aj tk'wal, ex ikyx te k'walb'ajjo ti'j tman. Ex okpe k-elil ti'jlin tetxin ttxu, ex ikyx te txub'ajjo ti'j tal. Ex okpe k-elil ti'jlin te ilib'ile, ex ikyx te ilib'iljo ti'j tlib'.

*Tej tyolin Jesús kyi'jjo techil te twutz tx'otx'
(Mt. 16:1-4; Mr. 8:11-13)*

⁵⁴ Ex xi tq'ma'ni Jesús kyexjal kyjalu'n: Lu' jb'al tzul, chi chiji'y, tze'nku nxi kyka'yi'n, aj qa ma tzax qxoqe twutz kya'j tu'n muj tumiljo ja' n-exe q'ij. Ex ikyx nb'ajjo; b'e'x ntzaj jb'al. ⁵⁵ Ex nimx kyaq ktzajil ja'lin, chi chiji'y, aj qa antza saja kyq'iq' kub'l. Ex ikyx te nb'ajjo; nimx kyaq ntzaj. ⁵⁶ ¡Xmiletz'qi'y ikyjo! Qu'n tu'n n-el kyniky'a ti'j ti' tzul kyu'njo techil, a nkylo'n twutz kya'j exsin nkylo'n twutz tx'otx'. ¿Tze'ntzin tten mi n-el kyniky'tza kyi'jjo techil nb'ant wu'n kyi'jjo tq'ijil ja'lin?

*Qq'onk tilil tu'n tchewx kyanminjo qajq'oj
(Mt. 5:25-26)*

⁵⁷ ¿Tiqu'n mina nkub' kyximin kyxolxa, alkyexixjo b'a'n tu'n tkub' b'inchit? ⁵⁸ Qu'n qa ma txi q'i'n jun kyxola tu'n jun tajq'oj twutz kawil, i tok tilil tu'n, tu'n tkyij toj wen tuk'a patilte, a na'mxtaq kyanin. Qu'n qa mina, b'e'xsin kpomil q'intz tzmax twutz kawil, ex b'e'xsin kxel q'ontz toj kyq'ob' xq'uqil tnam tu'nj kawil, tu'ntzin tku'x toj tze. ⁵⁹ Ok kxel nq'ma'n kye'y, nlay jatz toj tze, aj qa mina xchjet tk'as tkyaqil.

13

Ilxix ti'j tu'n tajtz ti'j qanmin, ex tu'n qxi lipe ti'j Dios

¹ Texjo q'ij anetzi'n, ite' junjun xjal i pon kanin lol Jesús. Xitzin kyq'ma'n te, a qa ite'taq junjun xjal aj Galiley otaq chi kub' b'yo'n tu'n Pilat, ex qa otaq txi smo'n kychky'el tuk'a kychky'el alu'mj, a otaq chi kub' kyb'yo'nj xjal anetzi'n te chojb'il il twutz Dios.

² Xitzin tq'ma'n Jesús kye kyjalu'n: ¿Ma man txi kynimin kye', qa iky ma tziky' kyi'jjo ichin aj Galiley lo, tu'npela' nimx ch'intl kyil, tze'nkuqeljo txqantl xjal te' tnam anetzi'n? ³ Ok kxel nq'ma'n kye'y, qa mina, chi Jesúsjo. Qu'n ikyx qe' kyeji'y, ok chi kyimil kye', qa mina s-ajtz ti'j kyanmi'n tuk'a Dios. ⁴ Yajqetzin kye wajxaqlajaj ichin toj tnam te Siloé, ayej i kyim, tej ttzaj yuch'j jun ja, a jun tijxtaq twe', kyib'aj. ¿Tze'ntzinla ch'in kye' toj kywutz? ¿Ma tu'npetzi'l' nimixitl kyil tze'nqekulo txqantl xjal, aye' najleqetaq toj Jerusalén? ⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mina, chi Jesúsjo. Qu'n ikyx qe' kyeji'y, ex ok chi kyimil kye', qa mina s-ajtz ti'j kyanmi'n tuk'a Dios.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo jun tqan iw, a nti' twutz

⁶ Kub' tyolin Jesúsjo techil lo kywutzxjal. Chi' kyjalu'n: Jun ichin kux tawa'n jun tqan iw kyxol tawal. Atzaj te' t-xi' jyoj jun twutz te tlo', nti' knet tu'n. ⁷ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'ntz te xq'uqil awal kyjalu'n: Oxe ab'q'e ma jawil wu'n, a kukx nchin ulji'y jyojte jun nlo'y ti'jjo tze lo, me mix jun n-el jyet wu'n. Tu'npetzi'n, tx'eminksa. ¿Qu'n ti'qe tkub' te tzqijzil tx'otx'? ⁸ Xitzin ttzajq'win tej ichin, a tzuntaq nxq'uqin ti'j awal. Chi' kyjalu'n: Taa, q'onk juntl ab'q'ela; k'a' jaw waq'nin we' ti'jile, ex k'a' tz'ok nq'o'n we' tz'is t-xe tqan. ⁹ Qapetla iky aku tz'ele twutzjo; qatzin qa minatz, k'a' jaw ttx'emintza.

Tej tkub' tq'a'nin Jesús jun qya tal kox ti'j

¹⁰ Jun majjo ikyjo, toj jun q'ij te ajlab'l, otaq tz'ok ten Jesús xnaq'tzil toj jun mu'x ja te kynab'l Judiy Dios. ¹¹ Ex antza, ta'taq jun qya, a otaqxi b'aj wajaqlajaj ab'q'e tyab'tlin. Otaq tzaj k'olpaj ti'j tu'n jun taq'nil tajaw il, ex nti'xtaq tumil tu'n tjikyimix tzkyel ti'j. ¹² Atzaj te' tiwle tu'n Jesús, b'e'xsin tzaj ttxko'n, exsin xi q'ma'n te kyjalu'n: Ay qya, ma tzaq'paj te tojjo yab'il anetzi'n.

¹³ B'e'xsin i kub' tq'o'n Jesús tq'ob' tib'aj, ex texjo paq anetzi'n, b'e'x jikyimix tej qya tzkyel ti'j, ex b'e'xsin ok tentz nimsil tb' i Dios.

¹⁴ Atzin tej kynejil xq'uqil mu'x ja te kynab'l Judiy Dios b'e'x tzaj te' tq'oj, qu'n tu'n toj jun q'ij te ajlab'l, kub'e' tq'anin Jesúsjo qya. Xitzin tq'ma'n kyexjal kyjalu'n: Qaq q'ij q'o'ntz tu'n qaq'nin. * Tu'npetzi'n, chi ul kye' q'anil kyib'a kyojjo q'ij anetzi'n, ex nya toj jun q'ij te ajlab'l.

¹⁵ Xitzin ttaq'win Jesús, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: Xmiletz'qe kye'. ¿Ma nti'najtzin jun kye' n-el tzaq'pinte jun twakix mo jun tchej toj q'ij te ajlab'l, tu'n t-xi q'iyit k'wal a'? ¹⁶ ¿Yajtzin te' gyatz lo, a tzajnintzx tyajil ti'j q'tzan Abraham, exsin wajaqlajajtaq ab'q'e otaq tz'ok xkye yab'il ti'j tu'n tajaw il? ¿Ma nyapetzila iltaq te' ti'j, tu'n tel tzaq'pet tjaq' tyab'il toj q'ij te ajlab'l?

¹⁷ B'e'x i jaw tx'ixwe kyej tajq'oj Jesús, tej tb'aj tyolin Jesúsjo tyol kye. Ayetzin kye' txqantl xjal, a ite'taq antza, b'e'x i jaw tzalaj kye', tej kylon te' tb'inchb'in Jesús, a nimxix kyoklin.

Jun techil tu'n Jesús ti'j tal tijaj mistas

(Mt. 13:31-32; Mr. 4:30-32)

¹⁸ Xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n: ¿Tze'nxsila' Tkawb'il qMan Dios, ex anquk'a aku tz'oke qmujb'ine? ¹⁹ Ikytzi'n tze'nku jun tal twutz mistas, aj tkux tawin jun xjal toj tx'otx'. Ex ajtzin tch'iytz, kyinx njapine twe' tze'nku jun ma tij pujin tze, a ja' n-okxi kyb'inchin pich' kypaqb'il kyxol tq'ob'.

Juntl techil ti'j tze'n nch'iyte Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx'

(Mt. 13:33)

²⁰ Xi tq'ma'n Jesús juntl majl kyjalu'n: ¿Anquk'a aku tz'ok qmujb'ine' Tkawb'il qMan Dios? ²¹ Qu'n iky te Diosjo Tkawb'il tze'nku' ttx'amil wab'j, a nkux tq'o'n jun qya toj oxe malb'il jarin. Ex ajtzin tb'aj tsmo'n, tkyaqiljo tq'otjil wab'j ktx'amixil, ex nch'iy wen.

A tal much' tjepel te chwinqil

(Mt. 7:13-14, 21-23)

²² Tej t-xi' Jesús tзма Jerusalén, iky' xnaq'tzil kyexjal kyojile jni' tnam ex kyojile jni' kojib'il, a nqayintaq ite'ke ttxlajile tb'e. ²³ At jun xjal xi qaninte te. Chi' kyjalu'n: Taa, ¿Me nyala ila' te kkletil?

Xitzin ttaq'win Jesús kyjalu'n: ²⁴ Kyq'onk kye' tilil tu'n kyokxa tojjo tal tjepel ja tal much' te chwinqil. Ex twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nimx xjal k-okil tilil kyu'n, tu'n kyokx, me nlay chi okx. ²⁵ Qu'n pon kanin jun te q'ij, ja' tu'n tjetete ja wu'n, a ayi'n tajaw ja. Me ayetzin kyetza, a kchi kyjela pe'n, oktzin k-okix kyq'olb'in, ex chi chilaji'y kyjalu'n: Taa, jqonkxa ja qe'y. Me atzin we' k-elitz ntaq'win kyjalu'n: Nya b'i'n wu'n ja' tzajninqe kye'. ²⁶ Me ayetzin kyetza okla kchi okil te'n q'malte kyjalu'n: Taa, ¿Ma nyatzin ma qo wa'n, ex ma qo k'wa'n junx tuk'iy? Ex ma qo b'aj t-xnaq'tzi'n kyojjo jni' b'e, a ite' toj q'tanima. ²⁷ Me metzin we', a ayi'n tajaw ja, a k-elitz ntaq'win kyjalu'n: Ma txi nq'ma'n kye'y, qa nya b'i'n wu'n ja' tzajninqi'y. Tu'npetzi'n, kypa'mil kyib'a wi'ja, ayi'y, b'inchil il.*

²⁸ Aj kyb'intej'i'y jni' yol lo, okxpetzin kchi oq'iltza, ex okxpetzin kchi ju'ch'il kystetza tu'n nimx kyixk'oj, qu'n o'kqex Abraham, Isaac, Jacob ex kykyaqiljo jni' yolil Tyol Dios ojtxe, ok kchi kyab'ila tojjo Tkawb'il qMan Dios. Me ayetzin kyetza axsa kchi kyjela tzaq'piniy pe'n.* ²⁹ Ite' xjal kyja' kchi tzajile jawnix, kumnix, elnix ex oknix, ex ok kchi ul, tu'ntzin kyoy qetz wa'l ti'j me'x tojjo Tkawb'il Dios.* ³⁰ Kyojjo q'ij anetzi'n, ite' junjunke, a njaw kynimsin kyib' ja'lin, me nlay tzaj q'o'nlo kyoklin te tnejil. Ex ite' junjuntl, a nyakuj nti' kyoklin ja'lin, me nimxix kyoklin ktzajil q'o'n kyojjo q'ij anetzi'n.*

Tej tjaw oq' Jesús kyi'j xjal toj Jerusalén

(Mt. 23:37-39)

³¹ Ex texjo paq anetzi'n i pon kanin jun jte'b'in Parisey tk'atz Jesús, exsin xi kyq'ma'n kyjalu'n: Kux tz'exa tojjo tnam lo, qu'n taj Herodes tu'n tkub' b'yo'n tu'n.

³² Xitzin ttaq'win Jesús kyjalu'n: Kux che'xa, ex k'a' txi kyq'ma'n te Herodes, a sb'ulxix tnam, qa ja'lin ex nchi'j ok kchi elitz taq'nil tajaw il wu'n toj kyanminxjal, ex qa ok kchi k'wel nq'ani'n yab'. Ex kab'jxi japin b'aj wu'n. ³³ Me twutzxix, qa il ti'j tu'n t-xi wi'n wib'a,

* **13:14** Ex. 20:9-10; Deu. 5:13-14 * **13:27** Sal. 6:8 * **13:28** Mt. 22:13; 25:30 * **13:29** Mt. 8:11 * **13:30** Mt. 19:30; 20:16; Mr. 10:31

qu'n tu'n il ti'j tu'n nkani'n nchi'j mo kab'j tzma Jerusalén, qu'n nlay kyim jun te xjal, a tok toklin te yolil Tyol Dios, toj junxil tnam.

³⁴ Ex chi Jesúsjo kyjalu'n kyil'jxjal te Jerusalén: ¡Ay! Jerusalén, Jerusalén, ay b'iyil kyil'j yolil Tyol Dios, ex nchi ok kyxo'nji'y tsan qMan tuk'a ab'j; jte'lixla majxla šin b'aj lab'tiy kyil'ja, tu'n kytzaj laq'ey nk'atza, tze'nku jun ttxu eky' nchi kub' tpaqin tal tal tjaq' t-xiky', me mi xkytziyiy ikyjo. ³⁵ Kyka'yinktzinji'y kynajb'ila kyjel naj te jun majx. Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, texjo q'ij ja'lin, mixla chin kyla'b'ilix jun majla, qa nya ajxi tpon tq'ijil aj kyq'mantiy: Ky'iwlinxix te', a tzul toj tb'i qAjaw.*

14

Tej tkub' tq'anin Jesús jun yab' toj q'ij te ajlab'l

¹ Toj jun q'ij te ajlab'l, okx Jesús wa'l toj tja jun xjal nejinel kyxol Parisey. Me ite'taqł txqantl Parisey nchi ka'yin ti'j, ti'taqjo tu'n tkub' tb'inchin toj tq'ijil ajlab'l. ² Ex antza tu'yetaql jun xjal, a yab'taq tu'n malil. ³ Xitzin tqanin Jesús kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il junx kyuk'a jni' Parisey. Chi' kyjalu'n: ¿B'a'npela toj kywutza, tu'n tkub' q'anit jun yab' toj q'ij te ajlab'l, mo minaj?

⁴ Me ayetzin keye' xjal anetzi'n, noq i kub' mutxe tu'n. Atzin te Jesús b'e'x tzaj ttzyu'n yab', ex b'e'x kub' tq'anin. Atzaj te' tq'anit, xi tq'ma'n Jesús te tu'n taj tja. ⁵ Ex xi tq'ma'n kye Parisey kyjalu'n: ¿Altzin jun kye', a nya b'e'xkux aku jatz q'inte jun tk'wal mo jun twakix, a kuxit tz'aq toj jun jul, exla qa toj q'ij te ajlab'l?*

⁶ Ex mix a'lx jun tzaj tzaq'winte jun tyol.

Jun techil tu'n Jesús tu'n mi qnimsin qib'

⁷ Tlonte te Jesús, qa ataq kyajjo jni' txokenj, tu'n kykub' qe kyib'ajjo tb'anil q'ugb'il, a ite'kutaq kyijile me'x te wab'l. Tu'ntzi'n, xi tq'o'n jun tumil kye, tu'n mi kynimsinxjal kyib': ⁸ Aj qa at jun xi txkontiy toj jun nintz q'ij te mejeb'lin, nya b'a'n tu'n tkub' qey tib'aj jun tb'anil q'ugb'il, qu'n yajtzaj qa xpon kaninku juntl txokenj, a nim ch'intl toklin tze'nku te, ⁹ ex atzi'n xjal, a xtxokin kyil'ja kykab'ila, aku tzaj q'mante tey kyjalu'n: ¡We'ksa! Q'onx tq'uqila teljo juntl lo chitjo tey. Ex tuk'atzin ttx'ixewtza, b'e'x aku txi'y qeb'il twi' q'ugb'il, a at tza ma ti'jxi. ¹⁰ Qala' qa ma txi txkon tu'n jun a'la, antza we kub'e qe te kyib'ajjo q'ugb'il, a ite'ku tza ma ti'jxi, qu'n tu'ntzin aj tuljo a xi txkontiy, aku tzaj q'ma'n tey kyjalu'n: Ay wuk'a, ku tiky'tz te qeb'il kyib'ajjo tb'anil q'ugb'il loch.* Ikytzin kjawil nimsinji'y kywutzjo jni' txqantl xjal, a kchi okil qe tuk'iy ti'j meš. ¹¹ Qu'n ankye te' kjawil nimsin tib' til tib'x, nti' ch'in te' toklin aku tzaj q'o'n toj kya'j. Me metzin te' xjal, a n-ok tq'o'n tib' te nti' toklin, apente xjaljo ok kjawil nimsin.*

¹² Ex ikyx xi tq'ma'n Jesúsjo te Parisey, a xi txkonte, tu'n t-xi' tja. Chi' kyjalu'n: Aj tb'aj jun nim wa'n toj tja, mina chi tzaj ttxko'njiy jni' tuk'iy, ex mina qe' jni' ttzikya ex titz'i'n ex qe' jni' xjal, a at tlonte tib'a kyuk'a, exqetzi'n jni' t-xjalila ti'jiliy, a q'ininge. Qu'n aye xjal lo, b'e'x aku txi txko'nla wa'l kyuk'a, tu'ntzin b'e'x kchjetiljo wab'j, a otaq txi toyi'n kye. ¹³ Mikyxi tz'oka tu'n; qala' aj tkub' tiky'sin te jun nintz q'ij toj tja, txkonqetzi tey jni' qe xjal yaj, jni' qe xjal, aye' mi nb'antl kyb'et, jni' qe kox exqetzi'n moš. ¹⁴ Tu'n ikyjo, nimx tze'jb'il ktenb'il tey, qu'n exla qa nlay b'ant tchjetjo wab'j, a kxel toyin kye xjal anetzi'n, me nimxix tumil t-xel ok ktzajil q'o'n tey tu'n Dios tojjo q'ij, ja' kchi jawitze anq'in juntl majljo xjal, a tz'aqleqe.

Jun techil tu'n Jesús ti'jjo nintz wa'n toj Tkawb'il Dios

(Mt. 22:1-10)

¹⁵ Tej kyb'ij te' yol lo kyu'n xjal, a q'ugleqetaq ti'j meš, at junte, xi q'ma'n te Jesús kyjalu'n: ¡Ky'iwlinxla te' xjal, a ok k-okil qe wa'l ti'jjo meš, a ok ktenb'il toj Tkawb'il qMan Dios!

¹⁶ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Jun ichin kub' tb'isin tu'n tkub' b'inchit jun nim wa'n toj tja, exsin xi tq'o'n txokb'il kyil'j nimku xjal.

¹⁷ Atzaj te' tpon or tu'n tb'aj wa'n, xitzin tchq'o'n jun taq'nil txkol kye' jni' xjal, a otaq chi txket. Chi' kyjalu'n: Kux chi tzaja ja'lin, qu'n lu' te wab'j ma b'ant, chichkuji'y. ¹⁸ Me kykyaqilxjo txokenj i q'mante qa nti'taq amb'il kyil'j tu'n kykanin tojjo nintz wa'n. Atzin te' tnejil iky tq'ma kyjalu'n: Chjonte te, me nlay chin kani'n, tzmaxix ma nloq'a ch'in ntx'otx'a, ex il ti'j tu'n nxi'y lolte; noqx che'wx tk'u'ja wi'ja, chichkuji'y.

¹⁹ Atzin te' juntl iky te' tq'ma kyjalu'n: Nlay chin kanin we', qu'n ma nloq'a jwe' muj nwakixa te kjol, ex ma chink ch'in lolkye qa b'a'n chi kjon; noqx che'wx tk'u'ja wi'ja, chichkuji'y. ²⁰ Iky te' juntl tq'ma kyjalu'n: Tzmaxix ma chin jaw meje we'. Tu'ntzi'n, nlay chin pon kanin we'.

²¹ Tej tmeeltz'aj aq'nil, a xi chq'o'n, b'e'xsin ok tentz q'malte te' tajaw ja jotxjo jni' tzaj q'ma'n te. Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj tej tajaw ja tq'oj, exsin xi tq'ma'nltz tej taq'nil kyjalu'n: Liweyxix kux txi'y toj tnam ex txkonqetzjiy jni' qe' xjal yaj, jni' qe' xjal, a mi nb'ant kyb'et, jni' qe' xjal mox' exqetzi'n jni' xjal kox, a ite' kyojile' nim b'e' ex kyojile' much' b'e, a ite' antza. ²² Tmeeltz'ajxizti'n aq'nil, iky xi tq'ma'n te tajaw ja kyjalu'n: Taa, ma chin meltz'aj we' ja' xin xi tchq'oniy, ex iky xkub' nb'inchinji'y tze'n saj tq'ma'n, me na'mx tok noj te mex' ti'jile.

²³ Xitzin tq'ma'n'ljo tajaw ja te' taq'nil kyjalu'n: Kux txitla kyojjo jni' nim b'e' ex kyojjo jni' tq'ob' b'e, ex q'manxa kye' xjal, qa il ti'j tu'n kyoktz, qu'n waj we' tu'n tnoj nja'y. ²⁴ Qu'n twutzxib' kxel nq'ma'n kye'y, qa mix jun te' xjal kyxoljo xi txket wu'n te tnejil, ok kchi wa'l ti'jjo wab'j, a ma b'ant wu'n'ch, chi Jesúsjo kyexjal.

*Il ti'j tu'n qxi lipe ti'j Jesús tuk'a tkyaqil qanmin
(Mt. 10:37-38)*

²⁵ Nimku xjal ok lipe ti'j Jesús, ex ajtz meltz'aj ti'jxi, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: ²⁶ Qa at jun xjal taj tu'n tok lipe wi'ja, me nya k'u'jlinkqi'n tu'n tuk'a tkyaqil tanmin, qala' o'kxtza toka tk'u'j ti'j tman, ti'j ttxu, ti'j t-xu'jl, kyi'jqe tk'wal, kyi'jqe tziiky ichin ex qya, kyi'jqe titz'in ichin ex qya, mo qa axsa q'uqle tk'u'j ti'jx; nlay tz'okjo xjal anetzi'n te nxnaq'tzb'i'n, chi'. ²⁷ Ex alkye jun xjal mi xi tq'o'n tib' tu'n t-xi lipe wi'ja toj tkyaqil, exla qa ma kyim tze'nqeku xjal, aye' xi kyiqin kyacruz tu'n kykyim, nti' toklin tu'n tok te we'y, chi Jesúsjo. ²⁸ Qa at jun kye' taj tu'n tjaw tb'inchin jun ja, a ma tijix twe', ¿Ma nyapela nej k'wel qe ximilte jni' pwaq kb'ajil tu'n, exsin k'wel t'nab'lintz qa ok kkanilxixjo tpwaq at? ²⁹ Me me qa o'kxjo tq'uqil ja xb'ant, exsin mina xjapin b'antjo jni' txqantl, jotxjo jni' xjal, a nchi ka'yink ti'jjo aq'untl anetzi'n, noqx kchi jawil xmayinx ti'jjo xjal lu'n, tu'n mina xjapin b'aj taq'in. ³⁰ Chi chila' kyjalu'n: Ax te' xjal chi', ma tzyetnajo tb'inchajtz tja, me mina xjapin b'aj tu'n, chi chila'. Ikytzi'n, il ti'j tu'n tkub' kyximi'n wen qa tu'n kyxi lipey wi'ja. ³¹ Ex ikyxjo, qa at jun nmaq kawil tib'aj jun ma tij tnam, taj tu'n tjyon q'oj tuk'a juntl nmaq kawil, ¿Ma nyapetzila nej k'wel qe ximilte, aj qa tuk'a lajaj mil xo'l q'aq', aku xkye ti'jljo tajq'oj, a lipche winqin mil xo'l q'aq' ti'j? ³² Exsin aj tkub' t'nab'lin qa nlay xkye ti'jjo tajq'oj, b'e'x aku chex tchq'o'n tche'b'in tsan q'malte te tajq'oj, a na'mtaq ch'intl kyul kanin, tu'n tel kyniky' ti' kyaj tu'n jtchewxjo q'oj. ³³ Tu'npetzi'n, qa at jun kye' tky'e' tu'n tkyij ttaqpi'n tkyaqil at te, nlayxpetzin tz'ok te' te nxnaq'tzb'i'n.

*Qo ok tze'nku atz'in kywutzxjal te twutz tx'otx'
(Mt. 5:13; Mr. 9:50)*

³⁴ Tb'anilx te atz'in. Me qa ma tz'el najjo tpitz'mejiltz, nti'l'xla tajb'in. ³⁵ Qu'n qa nti' aku tz'okine atz'in, nlay tz'okin te tx'otx', ex nlay tz'okin te tz'is. O'kxjo noq tu'n t-xi xo'yit. Ankye' ite' t'xkyin, in tok tb'i'n nyola, ex in tkub' tb'inchin.

15

*Jun techil tu'n Jesús ti'jjo rit xi naj
(Mt. 18:10-14)*

¹ Jotqexjo jni' xjal, a nya wenqe kywutz txqantl, junx kyuk'a' aye' nchi peyin pwaq tu'n tajb'in kye aj Rom, i xi laq'e b'il te' Tyol Jesús. ² Tu'n ikyjo, nimx i jaw yob'lin Parisey ti'j Jesús junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Chi chi' kyjalu'n: Ajo ma' xjal lo, nchi tk'mo'n jni' xjal aj il, exsin nwa'ntz kyuk'a, chi chi' kyxolile. *

³ Tu'npetzi'n, kub' tyolin Jesúsjo jun techil lo kyexjal. Chi' kyjalu'n: ⁴ Altzin jun kye', a atit jun jwe' k'al* trit exsin txi najit juntz, ¿Ma nyapetzila nej kchi okil tchmo'n b'el'ajlajaj toj jwe' k'al† trit, tu'n kywa'n junx toj chq'ajlaj, exsin kxe'ltz jyoj te' tal trit, a otaq txi naj? ¿Ex ma nyapetzila tzmaksi kmeltz'ajiljo aj tjyet tu'n? ⁵ Ex ajtzin tjyettz tu'n, nimx kjawil tzalaj, ex kjawix tq'o'n ti'j tqul. ⁶ Exsin aj tkanintz tja, b'e'x aku chi tzaj ttxko'n jni' tuk'a exqetzi'n jni' t-xjalil ti'jile, ex okla kxel tq'ma'n kyjalu'n: Chi tzalaja wuk'iy, qu'n ma knet tej tal nrita, a otaq txi naj.

⁷ Noq jun techil te' lo, chi Jesúsjo. Me kxel nq'ma'n kye'y, qa nimxixtl te' tzaljb'il kb'ajil toj kya'j ti'j jun aj il qa ma nimin, tze'nkuljo kyi'jjo b'el'ajlajaj toj jwe' k'al xjal, a b'xa'n kyten toj kywutz.

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun qya, a ma txi naj jun tpwaq

⁸ Lu juntl techil lo, chi Jesúsjo: Qa at jun qya, a atit lajaj tpwaq a saqppwaq, txi najit jun, ¿Ma nyapetzila b'e'x aku jaw ttxqo'n ttaq'oj? ¿Ex ma nyapetzila b'e'x k-okil ten misolte toj tja, ex cheb'e k-okil ten jyoj te' tpwaq? ⁹ Exsin aj tjyettz tu'n, ok chi tzajil ttxko'n jni' tuk'a exqetzi'n

* 14:27 Mt. 16:24; Mr. 8:34; Lc. 9:23   * 15:2 Lc. 5:27-32   * 15:4 Jwe' k'al, 100 n-ele.   † 15:4 B'el'ajlajaj toj jwe' k'al, 99 n-ele, ex ikyxjo toj v. 7.

jni' t-xjalil ti'jile, ex ikyla aku txi tq'ma'n kye kyjalu'n: Chi tzalaja junx wuk'yiy, qu'n tu'n ma jyet tej npwaga, a otaq txi naj. ¹⁰ Oktzin kxel nq'ma'ntza kye'y, chi Jesúsjo, qa ikyx te' toj kya'; nimx te tzaljb'il nten kyxol t-angel Dios, ti'j jun aj il qa ma nimin.

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun manb'aj, a kub' tnajsin til tk'wal

¹¹ Ex at juntl tyol Jesús b'aj tq'ma'n. Chi' kyjalu'n: At jun xjal ataq kab'e tk'wal. ¹² Atzin te' much'taq ch'intl iky xi tq'ma'n te tman kyjalu'n: Taa, q'ontzinjy we' wetz'b'il, a at wokli'n ti'j, chi'.

Kub'tzin tpa'n manb'ajtz jotxjo jni' tq'inimil kyxoljo tk'wal. ¹³ Nyataq ila' q'ij otaq tziky', tej t-xi tk'ayin tej itz'imb'aj ajo tetz'b'il, a otaq tzaj q'o'n, exsin b'e'x xi'tz toj junxil nmaq tnam najchaq wen. Ex antza b'aje tyajine' jotxjo jni' pwag, a otaq tzaj q'o'n te, tej t-xi tk'ayin tetz'b'il, qu'n noqx ok ten achil tojjo nya b'a'n te twutz tx'otx'. ¹⁴ Me atzaj te' tel b'ajjo tpwag, ul kanin nim wa'yaj tojjo tkyaqil nmaq tnam anetzi'n. Tu'npetzi'n, nimx wa'yaj iky'x tu'n.

¹⁵ Xi'tzintz jyol jun taq'in tuk'a jun ichin, a antza najletaq tojjo tnam anetzi'n. Tzaj q'o'n tetz taq'in me noq te kyik'lel ky'i' kuch. B'e'xsin xi chq'o'ntz tzmax toj koj'b'il, ja' ite'yetaqjo kuch. ¹⁶ Tzunxtaqx npon tk'u'j ti'jjo kyk'wa' kuch n-ok, qu'n tu'n tzunxtaqx nq'aq'in tk'u'j wen, me mix a'lxtaq jun xjal ntazj q'onte ch'in twa. ¹⁷ B'e'xpetzin ul julk'ajxtz toj tk'u'j, ex chi' kyjalu'n: ¿Jte'xsin aq'n'il at toj tja nma'n, a mina nb'ajxjo kywa? Ex ayintzinl wetza ch'ix wel kyima tu'n wa'yaj tzal'u'n kyxol kuch. ¹⁸ Tunpetzi'n, ok chin ajil meltz'ajla toj tja nma'n, ex kxel nq'ma'n te kyjalu'n, aj npon kani'n: Taa, ma chin b'inchinx we' il twutz Dios ex ikyxjo twutza; ¹⁹ nti'l we' woklin tu'n wokla te tk'wala; qala' iky chin tq'onkeji'y tze'nku jun taq'n'ila.

²⁰ B'e'xkux kub' b'e tu'n, tu'n tpon kanin juntl majl toj tja tman. Me na'mxtaq tu'n tpon kanin, tej tiwle tu'n tman. B'e'x tzaj q'aq'in tej manb'aj tk'u'j ti'j. Tu'ntzin, b'e'x xi rinin k'lelte; ok tchle'n, exsin el tma'tzin. ²¹ Atzin tej k'walb'aj iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, ma chin b'inchinx we' il twutz Dios ex ikyxjo twutza; nti'l we' woklin tu'n wokla te tk'wala.

²² Me atzin tej manb'aj b'e'x xi tq'ma'nkye taq'n'il kyjalu'n: Jun paqx kyinktzi'y a tb'anil xb'alín, ex kyq'onka ti'j. Ex kyq'onka jun xmilq'ob'aj b'alinlx wen ti'j twi' twi' tq'ob', ex kyq'onqekji'y t-xjab'. ²³ Ex kyintzji'y tal wakx, a ma' q'e'sxix, exsin kyb'yonkutza. Okxpetzin qo wa'lxté, ex ok qo iky'sil nintz q'ij, ²⁴ qu'n atzin nk'wala lo, kyimmintaq toklin qu'n, me ma jaw itz'je juntl majl. Otaq txi naj, me atzin ja'lin, ma jyetl qu'n. B'e'xsin ok tentz iky'sil nintz q'ij.

²⁵ Ataqtzin tej itzikyb'aj, ataq te' toj koj'b'il. Atzaj te' tmeltz'aj, exsin ul kanin nqayin tk'atz ja, xi tb'i'n tq'ajq'ojil chnab', ex tb'i'qa tzuntaq nchi b'ixin xjal tuja. ²⁶ Tzajtzin tq'olb'intz jun taq'n'il ttata, exsin xi tq'anin ti'taqjo nb'aj'. ²⁷ Iky xi tq'ma'n aq'n'il te kyjalu'n: Qala' a tej titz'in ma tzul, ex qu'n tu'n b'a'n s-ula, b'e'x saj tq'ma'n ttatiy, tu'n tkub' b'yetjo a ma q'e's tal wakx.

²⁸ B'e'xpetzin tzajx tej itzikyb'aj tq'oj tu'n ikyjo, ex mixtaq tziye tu'n tokx tuja. Tu'npetzi'n, b'e'x etzjo ttata kub'sil twutz te, tu'n tokx. ²⁹ Iky xi tq'ma'n te ttata kyjalu'n: Mi n-el nniky'a te. B'i'n te tu'n, jte'xitzin ab'q'e o chin ajb'i'n tey, ex mix jun maj o chin jawa nim twutza. Ex nti'x ch'in o tzaj tq'o'n we'y i'chagpetla jun tal tal chivt, tu'n wiky'si'n nintz q'ij kyuk'a wuk'yiy. ³⁰ Qalatziljo, ma kub' tb'yonjij ma q'e's tal wakx te iky'sb'il, te' tulin tk'wala, a ma b'aj tyajinxjo tpwaga kyuk'a tky'a'j.

³¹ Xitzin tzaq'win manb'aj kyjalu'n: Ay nk'wal, lu' te majx at wuk'yiy, ex te tejy jotxjo jni' at we'y. ³² Me il ti'j tu'n tkub' iky'sit jun nintz q'ij ja'lin, ex b'a'n tu'n wutz'alaj, qu'n tu'n ma jaw anq'in juntl majljo titz'i'n, a kyimmintaq toklin qu'n; otaq txi naj, me ma jyetl ja'lin, chi'.

16

Jun techil tu'n Jesús ti'j jun ka'yil aq'untl

¹ Kub' tq'ma'n Jesús jun techil kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Ataq jun xjal n-aq'nintaq te ka'yilte taq'in jun q'inin. Me b'e'x xtaq patb'aj kyu'nxjal te' tajaw aq'untl, qu'n tu'n otaq tz'ok ten yajil te' tq'inimil tajaw aq'untl. ² Tzajtzin txko'n tej ka'yil, exsin xi q'ma'ntz te kyjalu'n tu'n tajaw aq'untl: ¿Tze'ntzin tze'elpine a ma b'aj kyq'ma'nxjal we'y ti'ja? Q'onqetzjiy jni' u'j nchi ajb'in tu'n, ex q'mantza tze'n ta'ye jni' aq'untl, qu'n atzi'n ja'lin nlay tz'okla te' ka'yilte waq'i'n. ³ B'e'x kub' mutxe tej ka'yil aq'untl ximilte. Chi' kyjalu'n toj tnab'l: ¿Ti'tzila wetza k'wel nb'inchin ja'lin, qa ma tz'el q'in waq'i'n lo tu'n tajaw aq'untl? Nti' we' wipin tu'n taq'nit tx'otx', ex b'e'x aku chin tzaj tx'ixwi'y tu'n nxi'y mo'l. ⁴ Me ma tzul wetza jun tumil toj nnab'l: Ok chin jyol we' ky'i'j txqan wuk'yiy, tu'ntzintla nkub' wutzlin kyu'n toj kyja, aj qa mataqtx tz'el q'i'n waq'i'n. ⁵ I tzajtzin ttxko'n tej ka'yil aq'untl jotqexjo jni' xjal, a ataq kyk'as te' tajaw aq'untl; junjunku i txokle tu'n. Iky xi tq'anin te' tnejil kyjalu'n: ¿Jte'tzin te tk'as te tajaw aq'untl? ⁶ B'apetzin wetza, jun jwe' k'al* ma tij xöq' aseyt we' nk'as, chi'.

* 16:6 Jwe' k'al, 100 n-ele

Twutzx, chtej ka'yiltaq aq'untl, qu'n ikyxjo tz'ib'in toj u'jch. Qekuy ja'lin, exsin b'inchinkul juntl tu'ja, nya jun jwe' k'al tk'asa k'welix tq'on, qala' noq lajaj toj ox k'al.[†] 7 Xitzin tqaniltz te juntl k'asb'inel. Chi' kyjalu'n: *¿Yajtzi'n te, jte'tzin te tk'as? Atzi'n we' jun jwe' k'al milon triy we' nk'as, chi', te txi ttzaq'win. Lu' te tu'jil tk'as lo, chtej ka'yiltaq aq'untl. Me tx'ixpinksa, o'kx jun mutx'‡ ktzajil tchjo'n, chi'.* 8 Tej tb'inte ex ok tka'yin tajaw aq'untl, b'e'x el tniky' te qa manyor *ǎtjixtaq tñab'ljo xjal, tu'n tñab'lin jun ti', a tu'n tkub' tb'inchin.*

Noqztin tu'ntz, chi Jesús, aye xjal nya nimil, manyor *ǎtjixqex ti'j kyaq'in tzalun twutz tx'otx' tze'nqekuxljo nimil.*

9 Jun tumil kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesús. B'a'n tu'n toki'n q'inimil kyu'n, a at tzalun twutz tx'otx', a jun paqx k-iky'il, te mojb'il kye txqantl toj tb'i q'AJaw. Qu'n ajtzin kykyima, atitla jun q'olb'il kye'y te jun majx toj kya'j tu'n Dios, noq tu'n mojb'il, a xi kyq'o'n kye txqantl ojtxe toj tb'i.

10 Qu'n qa tuk'a tumil njapin b'aj jun xjal toj jun ti' tal much', ex ikyxjo tuk'a tumil kjapin b'ajjo toj jun ti', a nimxix toklin. Tu'nnpetzi'n, aku tz'ok qe qk'u'j ti'j. Qala' atzinl te' nya b'a'n tb'inchb'in toj jun ti' tal netz', ex nya b'a'n k'wel tb'inchine toj jun ti', a nimxix toklin.

11 Tu'nnpetzi'n, qa nya b'a'njo xkub' kyb'inchin tuk'a q'inimil, a at tzalun twutzjo tx'otx', *¿Me altzin kye jun aku tz'ok qe tk'u'jtz ky'i'ja, tu'n ttzaj q'o'n q'inimil kye'y, a nlayx b'aj?* 12 Exsin qa nya b'a'n kyb'inchb'in tuk'a q'inimil, a oqxenin kye'y, *¿Altzin kye jun a'la aku tzaj q'onte kyq'inimila?*

13 Mix a'l jun aq'nil aku tz'ajb'in te kab'e tajaw aq'untl. Qu'n k-elil ti'jlin tnejil, ex k-okil tk'u'jlin tkab'; mo k-okilj tz'aqle tuk'a tnejil, me b'e'x aku tz'el ti'jli'nljo tkab'. Nlayx b'ant tu'n tokin te Dios ex te pwaq.*

14 Noqx i jaw xmayin kyej Parisey ti'j Jesús, tej tok kyb'in yol lo, qu'n tu'n o'kxtaqtza q'uqle kyk'u'j ti'j kypwaaq. 15 Tu'nnpetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye kyjalu'n: Kyajnaj kye' tu'n tok kyq'o'n kyib'y te tb'anil xjal kywutzjo txqantl, me ojtzi'q'in kye' kyanmin tu'n Dios; qu'n tkyaqil, a manyor wexix kywutzxjal, b'e'x n-el i'jlin te' tu'n Dios.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j toklin ojtxe kawb'il

(Mt. 19:1-12; Mr. 10:1-12)

16 Ojtxe, a na'mxtaq tul Juan, a Jawsil A', o'kx yek'inte Diosjo t-xilin tajb'il noq tu'n ojtxe kawb'il, a xq'umljaj tu'n Moisés ex kyu'n yolil Tyol Dios. Me tej tul Juan, ok ten tyolajtzjo Tb'anil Tqanil Tkawb'il Dios, ex atzin ja'lin tkyaqilx kyexjal n-ok tilil kyu'n tze'nx tu'n kyokxi toj.*

17 Me kxel nq'ma'n kye'y. Jun paqx aku naj te kya'j exsi'n jni' tx'otx', me mexjo kawb'il, a xi tziyoin Dios ojtxe, nipe jun tal tǎkyin yol, a tz'ib'inku, nlayx tziyajtzx te', tu'n mi japin b'aje.*

18 Kxel nq'o'n jun yek'b'il ti'jjo lo: Qu'n qa at jun ichin ma kub' tpa'n tib' tuk'a t-xu'jil, exsin qa ma tz'ok meje tuk'a juntl qya, ma ky'a'ji'n ichin anetzi'n. Exsin qa at juntltz s-ok meje tuk'a jun qya, a o kub' tpa'n tib' tuk'a tchmil, ex ikyxjo, ma ky'a'jintl te', chi Jesúsjo.*

Jun yol ti'j Lázaro ex jun q'inin

19 Attaq jun xjal q'inin, tb'anilqextaqjo t-xb'alín nchi ok, exsin twi' wi'yilqetaq. Tkyaqil q'ij tzuntaq n-iky'sin nintz q'ij, ex tb'anilxtaq wa'n nb'aj toj tja. 20 Ex ikyxjo, ataq juntl ichin yaj, Lázaro tb'i, a otaqx tz'el b'olín ti'j tuk'a txqan tx'a'k. Twutz tx'otx' nkub'e qeyetaq, ex axixtza tzi' tja q'inin qanil mojb'il kye xjal. 21 Tajtaq te' tal yaj anetzi'n, tu'n tnoj tk'u'j tu'n jni' tb'uchil wab'j, a n-eliktaq tz'aq tib'aj tmeǎ q'inin, me mi xi tq'o'ne jun ti' te, ex majqexpe' ttx'yan q'inin nchi pon laq'etaq leq'il te' ta'ljo tx'a'k. 22 Ul kanin jun te q'ij, ex b'e'x kyim te Lázaro. Xitzin q'i'ntz kyu'n t-angel Dios tzmax toj kya'j, ja' ta'yetaq Abraham. Ex ikyxjo b'e'x kyim te q'inin me noq kux muqu'n te' toj tx'otx'.

23 Tzunxtaqx yajlajtz te q'inin tojjo q'aq', ja' nchi pon kanine nya nimil najal. I jawtzin ti'n twutz jawl, jax tka'yin tzmax toj kya'j, exsin iwle Abraham tu'n, ex majx Lázaro q'uqlek tk'at. 24 B'e'xpetzin jaw *ǎch'intz*, ex chi' kyjalu'n: *¡Ay, Tata Abraham, q'aq'intzin te' tk'u'j wi'ja! Sma'ntzin te Lázaro nk'atza, ex q'manxsin te, tu'n tkux tak'sin twi' tq'ob' toj a', exsin tu'n tkub' tq'o'ntz tib'aj waq'a tu'ntzintla t-xi chewx, qu'n loqi'n ma chin tzaj b'ant-x tojjo q'aq' lo.* 25 Tzajtzin ttzaq'win Abrahamtz kyjalu'n: *¡Ay nk'wal! Na'ntzinjij tchwinqila, tej na'mxtaq tkyima; noqx toj tb'anilx xteniy. Me metzi'n te Lázaro, nya toj tb'anil s-anq'ine te'. Tu'nnpetzi'n, nq'ugb'ajtz te Lázaro tk'u'j tzalun ja'lin, ex atziljo te, lu' te tzunx n-iky'x yajb'il tu'n tzachi'n.* 26 Ex nya noq o'kx te', qala' at jun tij xaq, a jun tijx t-xe tku'x qxol. Tu'nnpetzi'n,

† 16:6 Lajaj toj ox k'al, 50 n-ele. ‡ 16:7 Jun mutx', 80 n-ele. * 16:13 Mt. 6:24 * 16:16 Mt. 11:12-13 * 16:17 Mt. 5:18 * 16:18 Mt. 5:31-32; 19:1-12; Mr. 10:1-12; 1Co. 7:10-11

mix tu'n kyajku kye', a ite' tzalun tu'n kyiky'x tzachi'n, nlay chi iky'x. Ex nlay b'ant tu'n kyiky'tzjo a ite' tzachi'n tzalun.

²⁷ Xitzin ttzaq'winljo q'inintz kyjalu'n: Ay, Tata Abraham, okx chin kub'sil we' nwutz tey; chq'onsin te Lázaro tmax tja ntatiy, ²⁸ qu'n ite'x jwe'l we' witz'in. Ma'tzintla yolín Lázarotz kyuk'a, tu'ntzintla mi chi tzaje tzalun, tojjo najb'il te nimx kyixk'oj. ²⁹ Tzajtzin ttzaq'winl Abraham: Nya il ti'j tu'n t-xi q'umb'aj kye, qu'n tz'ib'in ta' tu'n Moisés, ex kyu'n kyyol yolil Tyol Dios. Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n t-xi kynimi'n yol anetzi'n. ³⁰ Xitzin ttzaq'winl q'inintz kyjalu'n: Ay, Tata Abraham, aku txi kynimin kyetz, me tmaxi noqit aku jaw anq'in jun kyimnin, exsintla xi'tz yolil kyuk'a.

³¹ Tzajtzin ttzaq'winl Abrahamtz: Qa kyky'e' tu'n t-xi kynimi'n jni' tz'ib'in ta'ye tu'n Moisés ex kyu'n yolil Tyol Dios, mixla tu'n jatz anq'in jun kyimnin, nlay txi kynimi'n a kxel q'ma'n kye.

17

Jun techil tu'n Jesús, tu'n mi qox tz'aq toj il

(Mt. 18:6-7, 21-22; Mr. 9:42)

¹ Xi tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Kxel nq'ma'n kye'y, kukx at te iljo tzalun twutz tx'otx', me b'isb'ajilxla te' xjal, a kchi k'wel tz'aqjo txqantl toj il tu'n tpaj. ² B'a'nntla tu'n tok tk'lo'n jun ma tij ab'j te cheb'l triy ti'j tqul, ex tu'n t-xi t-xo'n tib' toj ttxuyil a' tu'n tkyim, tze'nku tu'n tokx toj pa'b'in twutz Dios tuk'a til, a tu'n tjaw tz'aq jun ne'x nimil toj il tu'n tpaj. ³ Kyka'yinktzin kyib'a, chi Jesúsjo.

Aj qa ma tz'ok tb'inchin jun tuk'i'y jun nya b'a'n ti'ja, ku txi'y yolil tuk'a, tu'n tajtz ti'j tanmin.* Me k'wel tnajsi'n til, a qa ma ttx'ixpe ttab'l exsi'n tb'inchb'in. ⁴ Expela qa wuq maj xb'inchin il ti'ja toj jun q'ij, me qatzin ma tzul wuq majltz q'malte tey kyjalu'n: Noqx che'wx tk'u'ja wi'ja kyu'n nb'inchb'in nya b'a'n ti'ja, me nlay chi kub' nb'inchin'tla chitjo, il ti'j tu'n kykub' tnajsi'n til.

Jun techil tu'n Jesús ti'j tze'n tu'n tch'ie qnimb'il

⁵ Chi chi' t-xnaq'tzb'in te Jesús, a tAjaw Tkyaqil, kyjalu'n: Taa, q'ontza txqantl qnimb'ila.

⁶ Chi tAjaw Tkyaqiljo kyjalu'n, tejtztzaj ttzaq'win: Noqit at-xix kye' kynimb'il, i'chaqxpelta kyi'n tze'nku jun tal twutz mistas, aku txi kyq'ma'n te' tqan tx'i'x wech lo, kyjalu'n: Xb'oqintz tib'a tzalun, exsin awankux tib'tza tmax toj ttxuyil a', ex akula chi kub' nimi'n tu'n.

⁷ A qa at jun kye', a atit jun taq'nil, a lu ma meltz'aj kjol mo kyik'lel wakx toj chq'ajlaj, zMa akutzin txi tq'ma'n te kyjalu'n: Kux tz'oktza, ex kux kub' qey wa'l? ⁸ Nlay txi tq'ma'n ikyjo. Ikyla aku txi tq'ma'n kyjalu'n: B'inchim tib'a, tu'n tkub' tb'inchin nwa'y te qale, ex tenkyu nk'atza tu'ntzintla ttzaj tse'njiy jotxjo jni' k-ajb'il we'y. Ajxitzin nb'aj wa'ntza ex nb'aj k'wantza, k'a'pen txi' tetza wa'l ex k'wal. ⁹ Ex nixpe ch'in chjonte aku txi tq'o'n te' aq'nil anetzi'n, tu'n otaq kub' tb'inchin jotxjo jni' otaq txi tq'ma'n te. ¹⁰ Ex ikytzin kyeji'y, aj tjapin b'ajjo jni' kxel q'ma'n kye'y tu'n qMan Dios, iky kxel kyq'ma'nji'y kyexjal kyjalu'n: Awoqeji'y aq'nil, a nti' qokli'n, qu'n tu'n o'kx aq'untljo ma b'ant qu'n, ajo saj q'ma'n qe'y.

Tej tkub' tq'a'nin Jesús lajaj xjal, a yab'qetaq tu'n tx'a'k, a noqx n-el lemimin

¹¹ Tej kya'taq t-xi' Jesús toj tnam te Jerusalén, antza b'ete tojjo b'e tku'x kyxol tnam te Samaria ex Galiley. ¹² Atzaj te' tkanin toj jun koj'b'il, b'e'x i tzaj laq'e lajaj ichin tk'atz, aye' yab'qetaq tu'n tx'a'k, a noq n-el lemimin. Najchaq i tzaje we'ye, ¹³ exsin i jaw xch'intz kyjalu'n: ¡Jesús! Ay Xnaq'tzil, q'aq'intzin te' tk'u'j q'ija.

¹⁴ Atzaj te' kyiwle tu'n Jesús, iky xi q'ma'n kye kyjalu'n: Kux che'xa, exsin kyyek'inx kyib'tza kye pale.*

Tzuntaq nchi b'etjo ichin anetzi'n, tej kykub' q'anin. ¹⁵ Tej tna'nte jun, qa otaq kub' q'anin, b'e'x aj meltz'aj, ex jaw tnimsi'n tb'i qMan Dios tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen. ¹⁶ Kub' meje, ex kupi'n twi' tmax twutz tx'otx', tej t-xi tq'o'n chjonte te Jesús. Te' aj Samariatq te ichin anetzi'n, a iky'in kyu'n aj Israel. ¹⁷ Chi Jesús kyjalu'n: zMa nyatzin lajajtaq kyej ichin kyb'aj xi q'anit? zJatzila ite'yiljo b'elajaj? ¹⁸ Mix a'l juntl te xmetz'aj nimsil tb'i Dios, qala' o'kxl te' b'etin xjal lo.

¹⁹ Xitzin tq'ma'n Jesús te' b'etin xjal kyjalu'n: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y. Axjo tnimb'ila ma kub' q'aninty.

Tze'ntzin tq'ijil aj tul Jesús juntl majl

(Mt. 24:23-28, 36-41)

²⁰ Xi kyqanin Parisey te Jesús jtojqaq tu'n tul kani'n Tkawb'il qMan Dios.

* 17:3 Mt. 18:15 * 17:14 Lv. 14:1-32

Xitzin ttzaq'win Jesús kye kyjalu'n: Nlay q'ancha'lix te' Tkawb'il qMan Dios, aj tul kanin. ²¹ Mix a'l jun te' kq'malte kyjalu'n: Lu' lo, chitjo, mo lu' chi'n, chitljo; * qu'n ajo Tkawb'il qMan Dios lu' noql at toj kyanmin nimil.

²² Xitzin tq'ma'n Jesús kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Pon kanin jun te q'ij, ja' kyaji'y tu'n wok kyka'yi'n, a ayi'n Tk'wal Ichin, i'chaqxpelta noq jun q'ijtz, chichkulaji'y, me nlayx kylonti'y. ²³ Ite' junjun kchi q'malte kyjalu'n: Lu at tzalu'n, mo lu at tzachi'n, qa chi'. Me ayetzin kye' mina che'xa lolte, ex mina chi ok lipey kyijjo kchi q'malte ikyo. ²⁴ Qu'n ajtzin wul juntl majl we', a ayi'n Tk'wal Ichin, ikytzin wulilji'y tze'nku xloq'lin kya'j, a qa ma jaw qoptz'aj toj jun plaj t-xe kya'j, ex b'e'x npon qoptz'aj tojto juntl. ²⁵ Me nej, k-iky'ix nim yajb'il wu'n, ex tu'n wel i'jli'n kyu'nxjal, a loqe nchi najan kyojjo q'ij ja'lin. ²⁶ Iky kb'ajiljo tojto q'ij, aj wul juntl majla, chi Jesúsjo, tze'nku iky' kyojjo q'ij, tej tten Noé ojtze. * ²⁷ Mi xi kyq'o'n amb'il te Dios, qala' nchi wa'ntaq kyexjal aj ilqe; nchi k'wantaq; nchi jaw mejetaq, ex nxi kyq'o'ntaq kyal toj mejeb'lin, tzmaksi tej tokx Noé toj ma tij bark tu'n kyklet. Ayetzin kyej txqantl xjal jotx i kyim tu'n q'aqab'il. * ²⁸ Ex ikyx b'ajjo tej tnajan Lot: Noq o'kxtaqtaza otaq tz'ok b'aje kyexjal kywutz ti'j kywa, ti'j kyk'wa'; noq o'kxtaq kyajjo tu'n kyloq'in ex tu'n kyk'ayin; tu'n kyawan ex tu'n kyb'inchin kyja. ²⁹ Me atzaj te' tej Lot toj tnam te Sodoma, b'e'x tzaj chitj q'aq' toj kya'j tuk'a nimx tk'ok'jil tze'naq, ex b'e'x i b'aj kyim kykyaqilx. * ³⁰ Ex ikyxsin te kb'ajiljo, aj wul juntl majla, a ayi'n Tk'wal Ichin, chi Jesúsjo.

³¹ Tojjo q'ij anetzi'n, a qa at jun xjal tokxtaq twi'ja, nlay b'ant tu'n tku'tz tuja q'il te' jni' at te. Exsin qa attaq juntl, a tzunxtaq n-aq'nin toj ttx'otx', ex nlay b'ant tu'n tajtz meltz'aj tja. *

³² Kyna'ntzinji'y jni' iky' ti'j t-xu'jil Lot. * ³³ Qu'n ankye te taj noq tu'n ttzalaj toj tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ok knajil te' te jun majx. Ex ankye te mi s-ok tilil tu'n ti'jjo tkyaqil te twutz tx'otx' noq tu'n npaja, ok knetil te' tchwinqil te jun majx. *

³⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, qa tojtaq qniky'in xin uli'y, exla qa kab'etaq xjal junx ku'le tib'aj jun watb'il, junch'in te' kxel q'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'.

³⁵ Exla qa kab'e' gya junx nchi che'n, junch'in te' kxel q'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'. ³⁶ Exla qa kab'e' ichin junx nchi aq'nin toj kyaq'nin; junch'in te' kxel q'i'n; atzin te' juntl, axsa kyjele q'o'ne te'.

³⁷ Xitzin qanintz te Jesús kyjalu'n: Taa, ¿ja'tzila kb'ajile ikyo?

Ikytzin xi ttzaq'win Jesúsjo kyjalu'n: Ok k-elil kyniky'a te ja' kb'ajile, ikyxjo tze'nqeku k'utz n-el kyniky' te ja' ta' jun kyimnin.

18

Jun techil tu'n Jesús tu'n kuxk tu'n qna'n Dios

¹ Kub' tyolin Jesús jun techil lo kywutz t-xnaq'tzb'in, tu'ntzintla tel kyniky' te', qa il ti'j tu'n kuxk tu'n kyna'n Diosjo junjun q'ij, ex nya tu'n kykub' numj. ² Chi' kyjalu'n: Toj jun tnam attaq jun kawil, a mina ntzajx tchewil Dios ti'j, ex nti'xtaq ch'in kyiwle jni' xjal te. ³ Ex tojxjo tnam anetzi'n, attaq jun tal meb'e gya, a otaq kyim tchmil, a attaq tq'oj tuk'a juntl xjal. Tu'ntzi'n, xi' tuk'a aj kawil, tu'nntla tkub' q'o'n jun tumil kyxol, a toj tumilxix. ⁴ Ila'xitaq q'ij otaq tziky', ex mix ja'xitaq n-oke b'i'nnaj tal meb'e gya. Me cheb'e kub' mutxe tej kawil b'isilte kyjalu'n: Exla qa mina ntzaj we' tchewil Dios wi'j, exla qa nti'x ch'in kyiwle jni' xjal we'y, ⁵ me k'wel nb'i'nji'y ma' meb'e gya lo, qu'n tu'n noq'x ma tz'ok ten lab'til wi'ja tu'n tkub' nnik'u'nji'y kytan. Ok kchin kolila ti'j, tu'ntzintla mina tzul juntl majltz tzalu'n b'ajsilte nk'u'ja.

⁶ Atzin te qAjaw ikyl te' tq'ma kyjalu'n: Ikytzin tq'ma' aj kawil nya wen. ⁷ A qa ikyo ntq'ma'n, ¿Ma nyapetzila aku kolin te Diostz kyijjo jni', a o chi jaw tsk'o'n, a qa ma chi kub'sin kywutz q'ijl ex qniky'in? ¿Okpetzila kxel q'ma'n kye, tu'n kykub' ten ayolte nim tqan, tze'nku' tenaj tal meb'e gya? ⁸ Mina, qu'n ok kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesúsjo, a qa liwexix kchi elil klo'n kyej xjal, a sk'o'nqe. Me aj wul juntl majla, a ayi'n Tk'wal Ichin, ¿Akupela chi jyet-xjal wu'n tzalu'n twutz tx'otx', a at kynimb'il tze'nku tnimb'iljo tal meb'e gya?

Jun techil tu'n Jesús tu'n mi jaw qnimsin qib'

⁹ Ex kub' tyolin Jesúsjo juntl techil lo kyij' junjuntl xjal, a tzuntaq n-ok kyq'o'n kyib' te' tb'anilx, me tzuntaq nchi el kyiky'i'n jni' txqantl. Chi' kyjalu'n: ¹⁰ Kab'e' ichin i xi' na'l Dios tojjo tnejil ja te nab'l Dios: Pariseytaq te' jun; ante juntl peyil pwaqtaq te' te tnam Rom. ¹¹ Atzin te Parisey wa'ntaq te', tej tok ten na'l Dios noq te nimsb'il tib', ex chi' kyjalu'n: Ay Taa, ok kxel nq'o'n chjonte tey, qu'n tu'n mikyixiqin weji'y tze'nqeku txqantl xjal, a ma' ileq'qe,

* **17:21** Mr. 13:21-22 * **17:26** Gen. 6:5-8 * **17:27** Gen. 7:6-24 * **17:29** Gen. 18:20-19:25 * **17:31** Mt. 24:17-18; Mr. 13:15-16 * **17:32** Gen. 19:26 * **17:33** Mt. 10:39; 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; Jn. 12:25 * **17:36** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 36.

nya ma wen xjalqe, ma' aj ky'a'jilqe. Ex nya ikyqin weji'y tze'nku' ma' peyil pwaq lo tok ntxlaja. ¹² Kab'e maj nkub' npa'n we' way'aj toj junjun seman, tu'n na'n Dios, ex nxi nq'o'n tey ajo tlajajin ti'j tkyaqiljo jni' nkaneb'a. ¹³ Me atzin tej peyil pwaq najchaq ch'intl tzaje we'ye te', ex mixpe jaw ka'yin ch'in twutz kya'j, qala' noq ok ten q'ajtzil ttzi tk'u'j te b'isb'ajil, exsin iky tq'ma' kyajalu'n: Ay Taa, q'aq'intzin te' tk'u'j wi'ja, a ayi'n aj ilqi'n, chi'. ¹⁴ Kxel nq'ma'n kye'y, chi Jesús, qa tej taj meltz'ajjo peyil pwaq tja, otaq kub' najsit til tu'n Dios. Me metzil tej Parisey mix kub' najsin te' til; qu'n qa at jun xjal njaw tnimsin tib', ok k'wel mutxsin te'. Me atzil te', a k'wel tmutxsin tib', ok kjawil nimsin te'.*

Tej kykub' tky'iwlin Jesúsjo tal k'wal

(Mt. 19:13-15; Mr. 10:13-16)

¹⁵ Ex b'aj xi kyi'n xjaljo junjun tal k'wal tk'atz Jesús, tu'n tkub' tq'o'n tq'ob' kyib'aj, tu'n kykub' tky'iwlin. Me ayetzin t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten yisol kye' nchi b'aj kanintaq. ¹⁶ I tzajztzin ttxko'n Jesús t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Kytzaqpinqetzji'y tal k'wal, tu'n kyb'aj tzaj laq'e nk'atza. Mi chi kub' kymeqo'n, qu'n kykyaqiljo k'wel kymutxsin kyib' tze'nqce tal k'wal lo, ayepen kye kchi okixjo toj Tkawb'il Dios. ¹⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; qa nti' tq'uqb'il kyk'u'ja wi'ja tze'nku jun k'wal, nlay b'ant tkawin Dios toj kychwinqila.

Tej tyolin Jesús tuk'a jun kawil q'inin wen

(Mt. 19:16-30; Mr. 10:17-31)

¹⁸ Jun maj, jun kawil xi tqanin te Jesús kyajalu'n: Ay, xnaq'tzil wenxix, ¿Ti'n k'wel nb'inchi'n, tu'n nkanb'intej'i'y chwinqil te jun majx?

¹⁹ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Tiqu'n ntajz tq'ma'n we'y qa wenqi'n? Nti'x jun te xjal wen tzalu'n twutz tx'otx', qala' o'kx te Dios. ²⁰ Me qa taja tu'n tten jun tchwinqila te jun majx, niminqekutzinjiy ojtze kawb'il: Mina ky'a'ji'n,* mi b'iyi'n,* mi tz'elqi'n,* mi niky'in yola kyi'j txqantl,* nimirkutzin ttatij ex tnanij.*

²¹ Iky xi ttzaq'win ichin kyajalu'n: Tkyaqiljo lo b'e'x japin b'aj te' wu'n, atxixj tej xin ntzaja toj nq'ayila.

²² Tej tb'inte Jesúsjo yol lo, xitzin ttzaq'win kyajalu'n: Me atx juntl ti', a na'mx tb'ant tu'n: K'ayinxjiy jotxjo jni' at tey, exsin oyinxjiy t'pwaqtza kye jni' yaj. Qa ma b'antjo lu'n tu'n, okpetzin ktenb'il tq'inimiltza toj kya'j. Exsin ku tzajtza lipeka wi'ja.

²³ B'e'x b'isinx tej ichin, tej kyok tb'i'n yol lo, qu'n tu'n manyor q'ininxtaq. ²⁴ Me b'e'x el tniky' Jesús te, qa otaq jaw b'isin. Tu'n'petzi'n iky xi q'ma'n kyajalu'n: Kujx tetz, tu'n tokx jun q'inin toj Tkawb'il Dios. ²⁵ Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Akula jun paqx tu'n tex jun chej toj toyajil jun b'aq te slepb'il b'u'x, tze'nku jun q'inin tu'n tokx toj Tkawb'il Dios.

²⁶ Me atzaj te' kyb'inte xjaljo yol lo, b'e'x xi kyqanin te Jesús kyajalu'n: Qa nlay chi okx q'inin toj kya'j, ¿Yajtzila qetz'a? ¿Altzila kye k-okixtz?

²⁷ Xi ttzaq'win Jesús kyajalu'n: Nlay b'ant tu'n kyklet-xjal kyu'nx kyib'x. Me mete Dios kb'antil te' tu'n tkyaqil.

²⁸ Chi Pegr kyajalu'n: Ay Taa, ma kyij q'tzaqpinqejij'y tkyaqiljo jni' attaq qe'y, ex loq'o'y lipcheqok ti'ja.

²⁹ Xitzin ttzaq'win Jesús kyajalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a qa at jun xjal ma kyij ttzaqpi'n tja, exqe ttata, ex t-xu'jil, exqe titz'in, exqe ttziky, exqe tk'wal, noq tu'n t'paj Tkawb'il q'Man Dios, ³⁰ ajo xjal anetzi'n, nimx te' ktzajil q'o'n te te t-xel tzalu'n twutz tx'otx', exsin ktzajil q'o'n tchwinqil te jun majx toj kya'j.

Tej tyolin Jesús te tox majin ti'j tkyimlin

(Mt. 20:17-19; Mr. 10:32-34)

³¹ I tzaj ttxko'n Jesús o'kqexjo kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, exsin xi tq'ma'n kye kyajalu'n: Kyja' qxi' ja'lin tzmax Jerusalén. Antza japine b'ajjo jotxjo jni' xb'aj kytz'ib'in yolil Tyol Dios wi'ja, a ayi'n Tk'wal Ichin. ³² Antza ok kchin xela q'oni'y toj kyq'ob' nya Judij; ok kchi jawil xmayin wi'ja, ok kchin okil yiso'n kyu'n, exsin ok k-okix tzub'in toj nwutza kyu'n. ³³ Ok kchin b'ajil laqzt'i'n kyu'n, exsin kchin k'wel b'yo'ntza. Me ok kchin jawitz anq'i'n juntl majla toj toxin q'ij.

³⁴ Ayetzin t-xnaq'tzb'in nti'x ch'in el kyniky' ti'jjo otaq b'aj q'ma'n kye, qu'n tu'n nti'xtaq ch'in ojtzi'q'i'n kyu'n ti'taqjo nyolajtz. Tu'n'petzi'n, minataq n-el kyniky' te.

Tej tkub' tq'anin Jesús jun mox toj tnam Jericó

(Mt. 20:29-34; Mr. 10:46-52)

* 18:14 Mt. 23:12; Lc. 14:11 * 18:20 Ex. 20:14; Deu. 5:18 * 18:20 Ex. 20:13; Deu. 5:17 * 18:20 Ex. 20:15; Deu. 5:19 * 18:20 Ex. 20:16; Deu. 5:20 * 18:20 Ex. 20:12; Deu. 5:16

³⁵ Atzaj te' ch'ixtaq tkanin Jesús toj tnam Jericó, ataq jun mox q'uqle ttxlaj b'e, ex tzuntaq nqanin tmob'itz. ³⁶ Atzaj te' tok th'i'n, qa ataq nimxku xjal n-iky'ik antza, xitzin tqanintz ti'tagjo nb'aj. ³⁷ Xitzin q'ma'n te, qa ataq Jesús, a te aj Nazaret, tu'n tiky' antza.

³⁸ Jawtzin xch'i'ntz kyjalu'n: ¡Ay Jesús, tk'wal qtzan nmaq kawil David; q'aq'intzin tk'u'ja wi'ja!

³⁹ Ayetzin kyej xjal, a nejninqetaq twutz Jesús, b'e'x i ok ten miyolte, tu'ntzintla mina tz'ok tenil xch'il. Me noqx kyja jawe xch'in tej mox kujxix wen: Ay Jesús, tk'wal qtzan nmaq kawil David, q'aq'intz tk'u'ja wi'ja.

⁴⁰ B'e'x kub' we' Jesús, exsin xi tq'ma'n, tu'n ttzaj q'inj mox ja' ta'yetaq. Tejtzin tpon q'i'n mox nqayin tk'atz, xitzin tqanin te kyjalu'n: ⁴¹ ¿Titzin taja tu'n tok nb'inchin ti'ja? chi Jesús. Xi ttzaq'win mox kyjalu'n: Ay Tata, waj we' tu'n kyka'yi'n nwwtzech.

⁴² Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: ¡Ma chi jqet te twutz ja'lin! Axjo tnimb'ila ma kub' q'aninty.

⁴³ Texjo paq anetzi'n, b'e'x i jqet tej mox twutz, ex b'e'xsin ok lipé ti'j Jesús, ex jaw tnimsin th'i qMan Dios. Ex jotqexjo xjal, a i lon te' lo; majqex kye' i jaw nimsinte th'i qMan Dios.

19

Tej ttx'ixpit tchwinqil Zakey tu'n Jesús

¹ Tej tokx Jesús toj tnam Jericó, b'e'xkux ok ten b'etejil toj tnam. ² Tojjo tnam anetzi'n, antza najletaq jun ichin aj Judyi, q'inin wen, Zakey th'i, nejineltaq kyxoljo jni' peyil pwaq, a tu'n tajb'in kye aj kawil toj tnam Rom. ³ Tajtaq tej ichin anetzi'n tu'n tlonte Jesús, me mixtaq ja' nb'ante, qu'n tu'n tal much'taq twe', exsin nimxtaq texjal lipche ti'j Jesús. ⁴ Tu'npetzi'n, b'e'x el rinin, tu'ntzintla tnej ch'intl, ex b'e'x jax toj twi' jun wiq tze, sicómoro th'i, tu'ntzintla tiwle Jesús tu'n, qu'n antza tu'n tiky'etaq. ⁵ Atzaj te' tiky' Jesús antza, b'e'x jaw ka'jin jawl, ja' tokxitaq Zakey, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Kux tku'tza Zakey, qu'n il ti'j tu'n nkyija toj tjay ja'lin.

⁶ Jun paqx ku'tz te Zakey, ex b'e'x xi tk'mo'n Jesús tuk'a tkyaqil tanmin. ⁷ Tej kylonte xjaljo lo, b'e'x i ok ten yob'bil ti'j Jesús. Chi chi' kyjalu'n: ¿Tizila qu'n ma tz'okx Jesús qanil twatb'il, tu'n tkyij toj tja jun xjal aj il?

⁸ Me ante Zakey, tej nchi wa'ntaq, b'e'x jaw we'ks te', exsin xi tq'ma'n te tAjaw Tkyaqil kyjalu'n: Ka'yintzi'n, wAjaw, niky'ji'n nq'inimila ok kxel nq'o'n kye yaj, exsin qa at jun wetza ti' o tz'el welq'in te jun a'la, kyaaje maj ok k-ajil nmeltz'ilta t-xel.

⁹ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Mapetzin tzul kolb'iltz tojjo ja lo ja'linxix, qu'n noq tu'n tnimb'bil wi'ja nyek'ine qa twutzix tyajil Abraham tejo ichin lo. ¹⁰ Qu'n ma chin ul we', a ayi'n Tk'wal Ichin, jyol kye' ex klol kye', a aye' otaq chi naj toj il.*

Jun techil tu'n Jesús tu'n tok tilil qu'n toj qchwinqil (Mt. 25:14-30)

¹¹ Tzuntaq nchi b'in kyexjal ti'j Tyol Jesús. Tej ch'ixtaq tpon kanin Jesús Jerusalén, kub' tyolinljo jun techil lo, qu'n tzuntaq nchi ximinxjal qa ch'ixtaq tul kani'n Tkawb'il qMan Dios twutz tx'otx', ex b'i'ntaq kyu'n qa iltaq ti'j tu'n tkawin Kolil te jun majx toj tnam Jerusalén.

¹² Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kyjalu'n: At jun nmaq xjal xi' toj junxil tnam najchaq, tu'ntzintla tok q'o'n toklin te nmaq kawil, me iltaq ti'j tu'n tmeltz'aj.

¹³ I tzaj ttxko'nj nmaq xjal anetzi'n, lajaj taq'nil tej na'mxtaq t-xi', exsin nimx tpwaqtz xi tq'o'n teyile junjun, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kyq'onku ch'in kye' tal kyk'a'xjil tuk'a pwaq lo, a'kxitle n-alin aj wula. ¹⁴ Me iky'intaq twutzjo xjal lo, kyu'n xjo t-xjalil. Tu'npetzi'n, b'e'x i xi sma'n jun jte'b'in xjal q'malte ti'jb'inxe. Ikytaq kyyoljo kyjalu'n: Qky'e' qe' tu'n tokjo ichin lo te kawil qib'aja.

¹⁵ Me b'e'x tzaj q'o'nx tetz toklin te nmaq kawil, ex b'e'x kyal tu'n tul kanin toj ttanim. Atzaj te' tul, b'e'x i tzaj ttxko'n ayej aq'nil, a ja' otaq txi tq'o'ne pwaq, tu'ntzintla th'inte jte'n otaq tkanb'e junjun. ¹⁶ Uljo tnejil aq'nil, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay Taa, atzin te tpwaq lajaj maj ma tz'alín te. ¹⁷ Kutzin chtej nmaq kawil te aq'nil. Jun th'anil aq'nil te, qu'n tu'n toj tumil ma tz'aq'ninyi tojjo ch'in taq'in xi nq'o'n. Tu'npetzi'n, ok k-okil nq'o'n tokli'n te kawil kyib'aj lajaj tnam. ¹⁸ Tej tul kanin juntl, iky xi tq'ma'n kyjalu'n: Taa, atzin te tpwaq jwe' maj ma tz'alín te. ¹⁹ Ex ikxy te' xi q'ma'nte: Ok k-okil te te kawil kyib'aj jwe' tnam, chi'.

²⁰ Me atzin te' juntl iky te tq'ma kyjalu'n: Taa, lu' te tal pwaq lo. Cheb'ex xkub' nk'u'n toj jun tal su'tj; ²¹ qu'n tu'n b'e'x saj nxob'ila tey, qu'n kuj xjal te. Njaw ti'njiy, a nyay nkub' q'onte, ex njaw tchmonjiy twutz awal, a nyay nkux awante. ²² Atzin tej nmaq kawil xi tq'ma'n kyjalu'n: Ay jun aq'nil nya wen. Ayexjo tyola kchi okil wu'n te kawiltiy. Qa b'i'ntaq tetza tu'n, qa kuj xjalqin we', ex qa njaw winji'y a nyaqi'n x'in kub' q'onte, ex qa njaw nchmo'nji'y, a nyaqi'n x'in kux awante, ²³ ¿Ti'tzin qu'ntz mina xi ti'n we npwaq tojjo nmaq ja te k'u'b'l pwaq, exsintla saj tmeltz'intza we'y tuk'axjo jni' manb'ilte, tej x'in meltz'aja nja'y?

* 19:10 Mt. 18:11

²⁴ Xitzin tq'ma'nltz kye' xjal, a ite'taq antza kyjalu'n: Kyimilji'y pwaq te, exsin kyq'onxsa te aq'nil, a lajaj maj s-ali'n npwaqa tu'n. ²⁵ Ayetzin kyej xjal xi kyq'ma'n kyjalu'n: Taa, me lajaj maj te' pwaq at tuk'a. ²⁶ Chi kawiljo kyjalu'n: Ok kxel nq'ma'n kye'y, alkyye' xjal, a at nim at te, ok kxe'l txqantl te te; atzin te' xjal, a nya nim at te, majxpe k-elil q'iyitjo ch'in netz' at te.*

²⁷ Ex ikyqexjo wajq'oja, a kyky'e'taq tu'n woka te nmaq kawil, kux chi tzaj ky'i'n tzalu'n, ex kyb'yongekuy nwutzxa.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Jn. 12:12-19)

²⁸ Tej tb'aj tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, kub' nej kywutz t-xnaq'tzb'in, tu'n kykanin toj tnam te Jerusalén. ²⁹ Atzaj te' kykanin ngayin kyk'atz tnam te Betfagé ex Betania, ngayin t-xe wutz, a Olivos tb'i; i xitzin tchq'o'ntz kab'e t-xnaq'tzb'in. ³⁰ Chi' kyjalu'n kye: Kux che'xa tojjo tal koj'b'il jlajxi. Antza ok knetile jun tal bur kyu'n, k'lo'n, me mix jun xjal o chejinxi tib'aj. Kypjumila, exsin kyintza tzalu'n. ³¹ Qa at jun a'la saj qaninte kye'y: ¿Tiqu'nil n-el kypju'n? qa chi'. At k-okile te qAjaw, chichkuji'y.

³² I xi'tzin kyej t-xnaq'tzb'in antza, exsin el knetj tal bur kyu'n, tze'nkuxjo otaq txi q'ma'n kye tu'n Jesús. ³³ Tzuntaq nchi pjun ti'jjo tal bur, tej ttzaj qanin kye kyu'n tajaw: ¿Tiqu'n n-el kypju'nji'y tal bur?

³⁴ Xitzin kytzaq'wintz kyjalu'n: Qu'n tu'n at k-okile te qAjaw, chi chi'.

³⁵ Tzajtzin kyi'ntzjo tal bur, ja'taqjo ta'ye Jesús. Jax kyq'o'n jni' kytxo'w tib'aj, exsin jax qe Jesústz tib'aj. ³⁶ Tej t-xi xkye tb'e Jesús, b'e'x i ok ten kyexjal liky'ilte jni' kytxo'w tojile tb'e. ³⁷ Tej ch'ixtaq kypon kanin tu'n kyxi pich'kaj t-xe Wutz Olivos, jotqexjo jni' xjal, a lipchegetaq ti'j, ox chi' xch'inx tu'n kytzaljb'il, ex i nimsin tb'i qMan Dios, tu'n otaq kylon te' jotxjo jni' tb'inchb'in Jesús, a noqx nchi jaw ka'ylajxjal tu'n. ³⁸ Iky kyq'ma' kyjalu'n:

a lu' ma tzul ti'j tb'i tAjaw Tkyaqil'*

Noqit jun nuk'b'il toj kya',

ex nimxitjo toklin tb'iy toj tnajb'ila.

³⁹ Ayeqetzi'n junjun Parisey, a ite'taq kyxolxjal, xi kyq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, miyongexjiy xjal, a noq nchi xch'in ti'ja. ⁴⁰ Me atzin te Jesús iky xi ttzaq'wi'n kyjalu'n: Kxel nq'ma'n kye'y, a qa mina xi jaw xch'in xjal lo, ayela kye ab'j ok chi jawil xch'in.

⁴¹ Tej ch'ixtaq tkanin Jesús toj tnam Jerusalén, atzaj te' tiwlej tnam tu'n, b'e'x jaw oq' ti'j, ⁴² ex chi' kyjalu'n: Ayi'y xjal tojjo tnam chi', noqit aku tz'el kye' kyniky' ti'j tojjo q'ij ja'lin, alkyye tu'n tul q'inte tnuk'b'il Dios kyxolaliy; nlayla b'ant ikyjo, qu'n ewin ta'ye, ex nlay tz'el kyniky'a te. ⁴³ Tzulz jun te tq'ijil, a nim b'isb'ajil. Ayejo jni' kyajq'oja ok kjawil kyb'inchin kyb'e' ti'jile kytanima; ok k-okil kytzolb'in kyib' kyi'jiliy, exsin ok kchi okil lipin kyi'ja toj tkyaqil kytxlaja. ⁴⁴ Ex kchi k'wel yuch'i'n kytanima kyu'n te jun majx. Ex kchi k'wel b'yo'n jni' kyxjalila ite' toj; nti'x jun ab'j kyjel tib'aj juntl; qu'n tu'n mina s-el kyniky'a te' tq'ijil Dios, tej nte'n kyxola.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 21:12-17; Mr. 11:15-19; Jn. 2:13-22)

⁴⁵ Tb'ajlinxitz'i'n ikyjo, okx Jesús tojjo tnejil ja te nab'l Dios, exsin ok ten lajol kye' jni' xjal, a tzuntaq nchi k'ayin. ⁴⁶ Chi' kyjalu'n: Tz'ib'inl te' toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin nja'y k-okil te ja te na'b'l Dios,*

me ayetzin kye' ma tz'ok kyq'o'n te kyja ileq'ch.*

⁴⁷ Kykyaqil q'ij o xnaq'tzin te Jesús tojjo tnejil ja te nab'l Dios.* Me ayetzin kyej jni' kynejil pale, jni'qetaqjo xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n jni' nejinel toj tnam, tzuntaq nchi jyon kye' tumil tze'ntaq tu'n tkub'e kyb'yo'n. ⁴⁸ Me mix jyete tumil kyu'n tze'n tu'n tkub'e b'yete, qu'n tu'n kykyaqilx xjal tzunxixtaq nchi b'in ti'jjo ntq'ma'ntaq Jesús.

20

Jun kyxjel Parisey ti'j toklin Jesús

(Mt. 21:23-27; Mr. 11:27-33)

¹ Jun maj, tej tzuntaq nxnaq'tzin Jesús kyexjal toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex tzuntaq nxi tchiky'b'in Tb'anil Tqanil kolb'il; i pon kanin kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, junx kyuk'a jni' kyne'k'aj ikyjo, ² ex xi kyq'ma'n te Jesús kyjalu'n: ¿Ti'n tokiy tu'n ntb'inchinjiy jni' lo, a nkub' tb'inchin'n? ¿Ex alkyye saj q'o'nte tokli'nch?

* 19:26 Mt. 13:12; Mr. 4:25; Lc. 8:18

* 19:38 Sal. 118:26

* 19:46 Is. 56:7

* 19:46 Jer. 7:11

* 19:47 Lc.

³ Xitzin ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Ex ikyx weji'y, kxel nqanin jun nxjelb'itza kye'y. iKytzaq'wintza! ⁴ ¿Ankye tzaj chq'o'nte qtzan Juan tu'n kyku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'? ¿Apela Dios, mo noq ayexjal?

⁵ Tej kyb'inte ikyjo, b'e'xsin ok tentz ch'otjil kyxolx. Chi chi' kyjalu'n: Qa ma txi qq'ma'n, qa Dios saj chq'onte ¿Ti'tzin qu'ntz mina xi kynimi'n? chila'. ⁶ Ex nlay txi qq'ma'n qa noq aye xjal xi tzaj chq'onte qtzan Juan, qu'n qa ma txi qq'ma'n ikyjo, b'e'x aku qo kub' kyb'yo'nxjal tuk'a ab'j, qu'n tu'n kykyaqiljo ma' xjal lo i xi niminte qa ate Juan jun yolil Tyol Dios.

⁷ Tu'npetzi'n, tzaj kytzaq'win kyjalu'n: Nya b'i'n qe qu'n.

⁸ Xitzin tq'ma'nl Jesús: Exsin ikyx weji'y, nlay txi nq'ma'n we', alkye saj q'o'nte wokli'n tu'n tkub' nb'inchin' tkyaqiljo lo.

Jun techil tu'n Jesús kyj'jo manil tx'otx'
(Mt. 21:33-44; Mr. 12:1-11)

⁹ Tb'ajlinxizti'n ikyjo, ok ten Jesús yolil te' jun techil lo kyexjal: At jun xjalch, kux tawa'n txqan tqan uv toj ttx'otx', * exsin b'e'x xi tq'o'n ttx'otx' te kymajin xjal, exsin xi'tz toj jun tb'e najchaq wen. ¹⁰ Atzaj te' tpon tq'ijil tu'n tok chmet twutz awal, tzaj tchq'o'n jun taq'nil qanil te' manb'il tx'otx' kye manil. Me ayetzin kyej manil tx'otx' noq ok ten ky'ixsb'ilte tal taq'nil, ex nti' ch'in xi q'o'n te, tej taj meltz'aj. ¹¹ Tu'n ikyjo, b'e'x tzaj tchq'o'n tej tajaw tx'otx' juntl taq'nil, me ikyx b'ajjo ti'j; noqx techx b'aj yiso'n, b'aj b'yo'n, ex nti' ch'in xi q'o'n te, tej taj meltz'aj. ¹² Tzaj chq'o'n juntl, me ikyx iky'jo ti'j, noqx techx b'aj kyb'yo'n, ex b'e'x aj kylajo'n.

¹³ ¿Tizila k'wel nb'inchintza? chtej tajaw tx'otx': B'a'n qa ok kxel nsma'n weji'y nk'wala, a k'u'jlinxix wu'n; nyapela aku kub' nimin te'.

¹⁴ Me atzaj te' t-xi kyka'yin manil tx'otx', te' ttzaj k'walb'aj, b'aj kub' kyyolin manil kyxolx: Ate lu'n kyjel te' tajaw tx'otx'. Qo'qe, ex qb'yonku, tu'n qkyij te' tajaw. ¹⁵ Ikytzi'n, tzaj kytzyu'n, ex kyi'n tzma txa'n tx'otx', ex kub' kyb'yo'n.

¿Tze'ntzin ch'in kye' toj kywutz? ¿Ti'tzila kb'ajil te' tajaw tx'otx' kyj'jo manil anetzi'n? ¹⁶ Ok kxe'l kyk'atzjo manil tx'otx', ex ok kchi k'wel tb'yo'n, ex ok kxel tq'o'n ttx'otx' kye junxil, chi Jesúsjo.

Tej kyb'inte Pariseyjo lo, jun paqx ma tz'el kyniky' te, ex kyq'ma kyjalu'n: ¡Nlaynajpetzila b'aj te ikyjo!

¹⁷ Atzin te Jesús, b'e'x xi kyim toj kywutz, ex xi tq'ma'n kyjalu'n: Qa nlay, ¿Tze'ntzin tz'elpine' a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios? Chi' kyjalu'n:

A ab'j, a xi kyxo'n b'inchil ja,

a nyakuj nti'taq tajb'in;

me axixpente ab'jjo ma tz'okin te tq'uqil tãkyin ja,

a nimxix toklin.*

¹⁸ Ex atzin ab'j jun techil wi'ja. Ankye te' k'wel t-xo'n tib' tib'ajjo ab'j, tu'n tyuch'j tu'n; axte k'wel tyuch'in tib' tib'aj. Ex qa a ab'j xkub' tz'aq tib'aj jun a'la te kawb'il kujxix, b'e'x k'wel quqix te jun majx.

¹⁹ Ayetzin kyej kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, texjo paq anetzi'n kyajtaq tu'n tok kytzyu'n Jesús, qu'n tu'n b'e'x kanin toj kynab'l, qa kyj'jtaq nyoline' techil, a kub' tyolin Jesús. Me b'e'x tzaj kyxob'il kyexjal.*

Jun xjelb'itz te Jesús qa wen tu'n t-xi chjet k'ayb'il
(Mt. 22:15-22; Mr. 12:13-17)

²⁰ I ok ten Parisey jyolte tumil, tze'n tu'n tkub'e'z' aqetaq Jesús toj til kyu'n. Tu'npetzi'n, i xi kychq'o'n jun jte'b'in xjal b'ilte tyol Jesús. Ayejo xjal anetzi'n ok kyq'o'n kyib' te' tb'anil, me o'kxtaq kyajjo tu'n tkub' tz'aq Jesús kyu'n tu'nxjo tyol. ²¹ Xi kyqanin te Jesús kyjalu'n: Ay, xnaq'tzil, noq samiy; b'i'n qe qu'n, qa nyolin te' twutzxix, ex qa nxnaq'tzi'n o'kx ti'jjo tb'eyil chwinqil, a tu'n qxi' tuk'a qMan Dios. Ex mina njaw ttx'ixpi'n, noq tu'n kytzi'xjal, ex mina nchi kub' tniminjiy aye nim kyoklin, qu'n nti' jun xjal nim toklin tib'aj juntl toj twutza. ²² Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin ch'in te toj twutz? ¿Wenpela tu'n t-xi qchjonji'y k'ayb'il te kawil aj Rom, mo minaj?

²³ Ex b'e'x el te Jesús tniky' te, qa nya b'a'ntaqjo kyximxjal anetzi'n. Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win kyjalu'n: ²⁴ Kyyek'intza jun pwaq we'y.

Tej t-xi ttzyu'n, xi tqanin kye: ¿An qwutzb'iyiljo lo, ex an qb'i'z' tib'ink twutz?

Xitzin kytzaq'wintz kyjalu'n: Twutzb'iyil ex tb'i' nmaq kawil te Rom tok ti'j, chi chi'.

²⁵ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Tu'npetzi'n, kyq'o'nx kyeji'y a ntqanin nmaq kawil te Rom, ex kyq'o'nxsinji'y a te Dios ntqanin.

²⁶ Mix jyete tumil kyu'n, tze'n tu'n tkub'e tz'aqetaq Jesús kyu'nx tyol kywutzxjal. Tu'npetzi'n, b'e'x i kub' qen, ex i jaw ka'ylaj, tu'n tumil tyol Jesús, tej tok ten tzaq'wil te' jni' kyyol.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'j qa il ti'j tu'n qjatz anq'in juntl majl
(Mt. 22:23-33; Mr. 12:18-27)

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, i pon kanin junjun xjal Sadusey kyb'i lolte Jesús. Aye xjal anetzi'n minataq nxi kynimin, qa nchi jaw anq'in juntl majljo kyimnin.* Tu'npetzi'n, xi kyqanin te Jesús kyjalu'n: ²⁸ Xnaq'tzil, at jun te yol kyij ttz'ib'in Moisés qe'y toj Tu'jil Tyol Dios, a ntq'ma'n kyjalu'n: Kyij tyolin Moisés, qa aj tkyim jun ichin, ex qa nti' jun tk'wal xkyij tuk'a t-xu'jil, il ti'j tu'n tjaw meje tuk'a titz'in mo tuk'a ttziky qtzan tchmil, qu'n tu'ntzin aj tuljo tnejil kyal, te tk'waljo qtzan tchmil tu'n toke, tu'n mi naje etzb'il kyxol t-xjalil qtzan tchmil.* ²⁹ Atzi'n ja'lin, chi chi', jun maj, attaq wuq ichin kyitz'imile kyib'. Atzi'n kytziky knet t-xu'jil, me nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. ³⁰⁻³¹ Atzintzjo tkab' jaw meje tuk'a t-xu'jil kyij, me ikyxljo, nti' jun tk'wal kyij, te' tkyim. Ex ikyxil b'ajjo tuk'a toxin. Ex kykyaqiljo wuq i ok meje tuk'a, me nti' jun kyk'wal kyij, te' kykim. ³² Kykimlinxi', ex b'e'x kyimjo qya.

³³ Me atzin ja'lin, ¿Tze'ntzila tte'n tu'n tjaw anq'intl kyimnin? Qu'n, qa ikyjo, aj kyjaw itz'je juntl majl, ¿Ti'tzila kb'ajiltz? ¿Altzila kye k-okil te tchmiljo qya kyxoljo wuq ichin, qu'n kykyaqilx i ok meje tuk'a?

³⁴ Xitzin ttaq'win Jesús kyjalu'n: Twutzjo tx'otx' lo, nchi jaw meje kye ichin exqetzi'n qya. ³⁵ Me ayetzin kye', a ktzajil q'o'n kyoklin tu'n kyjatz itz'je juntl majl toj tkab' chwinqil te toj kya'j, nlay chi jaw meje kye', exla qa ichin exla qa qyaqe, ³⁶ qu'n tu'n nlay chi kyimtl; qala' iky kchi okile' tze'nqeku' angel, ex ok kchi okil te tk'wal Dios, tu'n otaq chi jatz anq'intl kyxol kyimnin. ³⁷ Ti'jjo lo, majxpe te Moisés kyij tz'ib'inte, tej ttzaj tyek'in Dios tib' toj tqan tx'i'x, a nk'anttaq ojtxe. Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa nchi jatz anq'in kyimnin, qu'n axte Dios q'mante kyjalu'n: Ayin weji'y tDios Abraham, te Isaac ex te Jacob.*

Mix tq'ma qa ayintaq weji'y, qala' ayin weji'yeh. ³⁸ Ikytzi'n, ate Dios nya kyDios kyimnin, qala' kyDios itz', exla qa o chi kyim tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj twutz Dios, itz'qe kykyaqilx.

³⁹ Ite' junjun xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il xi q'mante te Jesús kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, b'a'n te tumil tyol.

⁴⁰ Ex texjo or anetzi'n nti'l okx kylimon kyib' tu'n kyqanin te Jesús juntl ti'.

T-xjelb'itz Jesús kye Parisey
(Mt. 22:41-46; Mr. 12:35-37)

⁴¹ Xitzin tqaninl Jesús kye: ¿Ti'qu'nil nkyq'ma'n xjal, qa t-xe'chil Crist te David, a nmaq kawil ojtxe? ⁴² Me atzin te David, iky te tq'ma kyjalu'n toj u'j te B'itzb'il:

Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa:

Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy,

⁴³ ex k'wel kyijjo tajq'oja wu'n.*

⁴⁴ Twutzx te' qa ate Crist tyajil qtzan David. ¿Me tze'ntzin ttentz o yolín te David ti'j Crist, a na'mtaq titz'je, ex ok tq'o'n te tAjaw?

Tej tyolin Jesús kyij Parisey ex xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il
(Mt. 23:1-36; Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54)

⁴⁵ Jotxtaq xjal antza nchi b'intaq ti'j Jesús, tej t-xi tq'ma'n kye t-xnaq'tzb'in kyjalu'n:

⁴⁶ Kyka'yink kye' kyib' kye' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il. Qu'n axix kyajjo tu'n kyb'et tojjo ma xqer xb'alín, tu'n kyka'yinxjal kyi'j qa wenqe, ex kyaj tu'n kyq'olb'inxjal kye tuk'a kymutxb'il kyib' kyoyile' b'e. Tzunxix nkyjyo'n kyq'uqil, a tnejilix ite'ku toj mu'x ja te na'b'l Dios, exsi'n tze'nku nche'x wal' toj nintz q'ij te wab'j. ⁴⁷ Ex kukx n-el kyij' nkyja tal qya, a o kyim kychmil, ex nimxix tqan nchi na'n Dios, me noqtzintla tu'n mina tz'ele tniky'tzajil kyb'inchb'in, a nya wen, kywutzxjal. Me ayetzi'n xjal lo, nimxixtl tkawb'il qMan ktzajil kyib'aj, a kujxix wen, chi Jesúsjo.

21

Qq'o'nx jun oyaj tuk'a tumil
(Mr. 12:41-44)

¹ Tzuntaq nka'yin Jesús kyijjo xjal, a q'iningetaq, tej nku'xtaq kyq'o'n kyoyaj tojjo tkub'il pwaq toj tja Dios. ² Ex ok tka'yin Jesús jun tal qya yajxix, a kyimnin tchmil, tej tkux tq'o'n kab'e tal netz' pwaq te toyaj. ³ Chitzin Jesúsjo kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y; ajo tal qya lo, nim ch'intljo toyaj ma kux tq'o'n kywutzjo txqantl. ⁴ Qu'n jotxjo xjal, a ma kux

q'onte toyaj, a kyoyajjo ma kux kyq'o'n, a t-xkyijlb'in; qalatzinl te' tal yaj, a ma kux tq'o'n, a attaq tajb'in te tu'n tanq'in.

Tej tyolin Jesús ti'j aj t'japin b'aj tkyaqil
(Mt. 24:1-2; Mr. 13:1-2)

⁵ Ite'taq junjun kyexjal nchi yolintaq ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios, qu'n ponixtaq chi ka'yin kyu'n ab'j, a ite'ktaq te b'inchb'ilte, ex kyu'n jni' oyaj, a xi kyq'o'nxjal te pitxb'ilte. Chi Jesúsjo kyjalu'n: ⁶ Tzul jun te q'ij, ex tojjo q'ij anetzi'n, jotxjo lo, a n-ok kyka'yi'n, tkyaqilx b'e'x k'wel yuch'in, ex nti'x jun te ab'j kyjel tib'aj juntl, aj t'japin tq'ijil.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús ti' kb'ajil, aj ch'ixtaq t'japin b'aj tkyaqil
(Mt. 24:3-28; Mr. 13:3-23)

⁷ Xitzin kyqanin t-xnaq'tzib'in te kyjalu'n: Ay Xnaq'tzil, ¿Jtojtzila b'a'n tb'ajjo ikyjo? ¿Altzila kye techil, tu'n tok qka'yi'n, noq tu'n tel qniky'a te, qa ch'ixtaq tul kanin tkyaqiljo lo?

⁸ Chi Jesúsjo kyjalu'n: Kyka'yink kyib'a qu'n noq chi kub' sb'u'n. Qu'n ila'x tzul, ex ok k-okil kyq'o'n kyib' tze'nku ayi'n. Iky ktzajil tq'ma'n junjun kyjalu'n: Ayin we' Tk'wal Diosq'in, ex apente q'ijjo ma tzul kanin ja'lin, tu'n t'japin b'aj kykyaqil, chichkula'. Me ayetzin kye' nti'x tu'n kyxi lipey kyij'. ⁹ Ajtzin t-xi kyb'i'n kye' t'nejil jni' q'oj, ex aj kyjyaw tzaq'paj xjal tu'n kyjyon q'oj kyxolile, mina chi jaw xob'a, qu'n tu'n ne'kb'ajiljo jni' lo kyxolxjal. Me na'mtaq'x tpon tq'ijil tu'n t'japin b'aj tkyaqil.

¹⁰ Ok tenl Jesús q'malte kyjalu'n: Qu'n ilxix ti'j nej tu'n kyq'o'jin junjun ch'uq xjal tuk'a junjuntl, ex junjun ma tij tnam kab'ojlil tuk'a juntl. ¹¹ Nimx kyaq'najnb', a kujxix kchi tzajil, junx kyuk'a nimx wa'yaj ex nimx qab'il, a noq ja'chaqku. Ex nim techil kylab'ila twutz kya'j, a b'e'x akux chi tzaj xob'xa kye.

¹² Me na'mtaq'x txi xkye' lo, aye kye' nej kchi okil tzyu'n kyu'nxjal, ex ktzyetil kylajchiy. Ok kchi xel q'i'n tojjo mu'x ja te kyna'b'l Dios Judiy, tu'n kykawita. Ex ok kchi k'welix q'o'n toj tze, ex ok kchi xel pati'n kyu'nxjal kywutz nmaq kawil ex kywutzjo txqantl nejinel noq tu'n npaja. ¹³ Me tojjo lo k-ajb'il te kye'y te jun yek'b'il qa ojtzqi'nqi'n kyu'n. ¹⁴ Me nti' tu'n kyok ten b'isilte ja'lin, ti' tu'n t-xi kyq'ma'n te kolb'il kye'y, aj tpon q'ij anetzi'n. ¹⁵ Qu'n tu'n ayin we' kchin xel q'onte kyyola, a nimxixjo kynab'l, a mix a'l'x jun kyajq'oja aku tzyk'x kyu'n, ex mix a'l'x aku xkye tyolin kyij'a. ¹⁶ Toj tkyaqiljo lo, atkula maj ayex kytatij, ex kyitz'i'n, mo ayex kyxjalila mo jni' kyuk'iy kchi okil meltz'aj kyij'a, tu'n kyxi k'ayita. Ite'la junjun kye' ok kchi k'wel b'yo'n kyu'n, ¹⁷ ex ok kchi okil iky'i'n kyu'n kykyaqilxjal, noq tu'n t'pajjo kynimb'ila wi'ja. ¹⁸ Me mixpela jun tal tsmal kywi'y knajil. ¹⁹ Chi we'kuxixa toj kynimb'ila, tu'ntzintla kykleta!

²⁰ Ajtzin t-xi kyka'yinjij' tnam Jerusalén, aj tok kytxolb'in xo'l q'aq' kyib' ti'jile, b'i'nkutzintz kyu'n, qa ch'ixtaq tkub' yuch'in. ²¹ Tu'npetzi'n, jni' xjal, aye' ite' toj tx'otx' Judey, il ti'j tu'n kyex oq toj k'ul. Ex ayetzin kye', a ite' toj tnam te Jerusalén, il ti'j tu'n kyetz oq. Ex ayetzin xjal ite'taq toj kojb'il, mi tu'n kymeltz'aj toj tnam. ²² Qu'n kyojjo q'ij lo, ok k'wel nimitjo kawb'il kyib'ajxjal, a kujxix wen, a tz'ib'in ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios.*

²³ Ayex kye' tal gya, a ch'ixtaq kykub' tz'aq, ex aye' tzmataq nb'aj mi'xin kyal, qu'n tu'n nimx kyixk'oj tzul tojjo tnam anetzi'n tu'njo kawb'il ktzajil, kujxix wen, kyib'ajjo jni' xjal antza!

²⁴ Ite' junjun kye kkyimil tu'n kxb'il, a kab'e tste. Ex ite' junjuntl kchi xel xo'n toj tze tojile tkyaqil twutz tx'otx'. Atzin te' tnam Jerusalén, noq'x techx kb'ajil wa'b'in te' kyu'nxjal aj il, ex tzmaji aj t'japin b'ajjo amb'ila, a xi tq'ma'n Dios.

A tulil Jesucrist juntl majl
(Mt. 24:29-35, 42-44; Mr. 13:24-37)

²⁵ Ite' techil ok kchi okil ti'j q'ij ex ti'j yaye ex kyij' che'w.* Ex atzin te' twutz tx'otx' noq'x kchi jawil najx kyexjal, ex nim kyxob'il ktzajil, qu'n tu'n okx ktinilxjo ttxuyil a', aj tok ten puljil. ²⁶ B'e'x kchi tzajil numtz'aj xjal tu'n kyxob'il, aj kyok ten b'isil, ti' kky'elix tib'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Qu'n majqexpe kye kykyaqil nchi qoptz'aj toj kya'j exsin jni' ite' antza okx kchi lu'lilx. ²⁷ Aj tul kanin tkyaqiljo lo, okpetzin kchin iwliltza, a ayi'n Tk'wal Ichin, aj ntzaja toj muj twutz kya'j tuk'a tkyaqil wipi'n ex jni' nqoptz'ajiyila.* ²⁸ Aj t-xi xkye' jotxjo lo, qexix kyk'u'ja, ex kyb'inchinku kyib'a, qu'n ch'ixtaq'zin tkanin tq'ijil kolb'il.

²⁹ Ex kub' tq'ma'n Jesúsjo juntl techil lo: Kyka'yinka jun tqan iw mo qa a'lchaq'x kye juntl tzetz. ³⁰ Aj tok kyka'yin aj ttzaj poq'le jni' t-xaq, oktzin k-elil kyniky'tza te, qa ch'ixtaq tul kanin q'ijil. ³¹ Ikyxsin tte'n lo, aj tok kyka'yin aj t'japin b'ajjo jni' techil, tz'elkutzin kyniky'tza te, qa ch'ixtaq tul laq'e' Tkawb'il q'Man Dios kyk'atza. ³² Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, a qa tzul kanin jotxjo lo, a na'mtaq'x kykimxjal, a ite' tojjo tq'ijil lo. ³³ A kya'j ex tx'otx' ok kchi b'ajil, me mex we' nyol nlayx chi kyij xkye', tu'n mi chi japin b'aje.

* **21:15** Lc. 12:11-12   * **21:22** Os. 9:7   * **21:25** Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; Tchi. 6:12-13   * **21:27** Dan. 7:13; Tchi. 1:7

³⁴ Kyka'yink kye' kyib', ex mina txi kych'uḡsin kyanmi'n tu'njo jni' achb'il at twutz tx'otx' tze'nku' tx'ujtin, ex jni' b'is tojjo kychwinqila ja'lin, qu'n nyajqa njapinkutaq tq'ijiljo lo, exsin nya b'inchin kye' kyten, b'e'x aku chi naja, ³⁵ tze'nku jun txuk nkyij tjaq' jun tzuyp'il txuk. Qu'n kykyaqilxjal, a najleqe toj tkyaqil twutz tx'otx', mi na'b'inx kyu'n, aj kykyij tjaq' tkawb'il Dios, a kujxix wen. ³⁶ Tu'npetzi'n, kyb'inchinkutzin kye' kyib', ex chi na'n Diosa tkyaqil q'ij, tu'ntzintla kytzapaja toj tkyaqiljo kb'ajil kyib'aj txqantl, ex tu'ntzintla kypoon kani'n nwutza, a ayi'n Tk'wal Ichin, tuk'a tq'uqb'il kyk'u'ja.

³⁷ Q'ijl nxnaq'tzintaq te Jesús tojjo tnejil ja te na'b'l Dios.* Atzi'n tze'nku' qniky'in, antza nkyijetaq twi' Wutz Olivos. ³⁸ Ex qlixjexix, nb'aj xi'taqxjal b'il te' tyol tojjo tnejil ja te na'b'l Dios.

22

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús

(Mt. 26:1-5, 14-16; Mr. 14:1-2, 10-11; Jn. 11:45-53)

¹ Ch'ixtaq tul kanin nintz q'ij te Wa'j Pan, a ja' n-iky'site Xjan Q'ij, tu'n kywa'nxjal pan, a nti' tx'amsb'ilte.* ² Aye' kynejil pale exqetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtze kawb'il nchi jyontaq tumil, tze'n tten, tu'n tkyimetaq Jesús kyu'n, qu'n tu'n attaq kyxob'il kyij'xjal tu'n kyxi lipe ti'j.

³ Okxsin tajaw il toj tanmin Judas, a Iscariot tb'i nq'olb'ajtz, ex toktaq te tkab'lajajin t-xnaq'tzb'in Jesús. ⁴ Xi' te' xjal lo yolil kyuk'a kynejil pale ex kyuk'a kynejil xq'uqil te' tnejil ja te na'b'l Dios, tu'ntzintla kykyij toj wen, tze'n tten tu'n t-xi q'o'yit Jesús toj kyq'ob'jo xjal anetzi'n. ⁵ Nimx i jaw tzalajjo kyan anetzi'n, ex xi kytziyin, tu'n t-xi kyq'o'n pwaq te Judas. ⁶ Xi tziyin te Judas ikyjo, ex jun paqx, ok ten jyol tumil tze'n tu'n t-xi q'o'yit Jesús toj kyq'ob' pale, me atla' toj ewajil, tu'n mi kylxjal.

Tej tkub' tiky'sin Jesús tnejil Xjan Wab'j

(Mt. 26:17-29; Mr. 14:12-25; Jn. 13:21-30; 1Co. 11:23-26)

⁷ Ultzin kanin q'ij te Wa'j Pan, a ja' n-iky'site Xjan Q'ij, tu'n kywa'nxjal pan, a nti' tx'amsb'ilte tku'x, ex ja' tu'n tkub'e b'yete jun tal rit te iky'sb'ilte. ⁸ I xi'tzin chq'o'n Pegr exsin Juan tu'n Jesús, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kux che'x kye' b'inchilte wab'j te Xjan Q'ij.

⁹ Ayetzin kyetz xi kyqani'n kyjalu'n: ¿Ja'tzin tajiy tu'n tkub' qb'inchinji'y wab'j?

¹⁰ Xi ttzaq'win Jesúsjo kyjalu'n: Aj kyokxa toj tnam, ok k-okil kyk'ulb'i'n jun ichin, a q'i'n jun xooq' a' tu'n. B'e'x k'a' chex lipe'y ti'j tzma tja, ja' k-okixi. ¹¹ Ex k'a' txi kyq'ma'n te tajaw ja kyjalu'n: Chitzin Xnaq'tziljo kyjalu'n: ¿Alzin kye' ja ktzajil tq'o'n, a ja' tu'n nwanij junx kyuk'a nxnaq'tzb'i'n tu'n tiky'sit Xjan Q'ij qu'n, chichkuji'y? ¹² Ktzajil tyek'in jun ja kye'y, cheb'ex b'inchin wen tib'ajxi juntl. K'a' kub' kyb'inchinji'y qwa antza.

¹³ B'e'xsin i xi', ex jyet kyu'n tze'nkuxjo otaq txi q'ma'n kye, tu'n Jesús. Oktzin ten b'inchil te' wab'j te iky'sb'ilte Xjan Q'ij.

¹⁴ Atzaj te' tkanin or, oktzin qe Jesús ti'j meḡ junx kyuk'a t-xnaq'tzb'in.

¹⁵ Chi Jesús kye kyjalu'n: Jte'la majxla o kub' nb'isi'n tu'n nwa'n junx kyuk'iy, tu'ntzintla tkub' iky'sitjo Xjan Q'ij, a na'mxtaq nkyima. ¹⁶ Qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nlay kub' wiky'si'n juntl majla tzmaksi chin wa'l juntl majlji'y ti'j, aj tjapin b'aj t-xilin Xjan Q'ij tzma toj kya'j.

¹⁷ Ex jaw ttzyu'n Jesús jun tk'wel vin. Atzaj te' tb'aj q'on chjonte te Dios ti'j, xi tq'ma' kyjalu'n: Kytzyunxji'y lo, exsin kysipinx kyxoliliy; ¹⁸ qu'n twutzx kxel nq'ma'n kye'y, qa nlay txi nk'wa'n juntl majlji'y k'wab'j lo, tzmaksi' aj qk'wan junx kyuk'iy tzma toj Tkawb'il qMa'n toj kya'j.

¹⁹ Ex jaw ttzyu'n jun pan. Atzaj te' tb'aj q'on chjonte te Dios ti'j, kub' tpixin, exsin xi tq'o'ntz kye. Chi' kyjalu'n: Atzin weji'y nxmilil lo, a kxel q'o'n tu'n tkyim, noq tu'n kykleta. Kyb'inchim kyeji'y lo, noq te na'b'l we'y.

²⁰ Ikyx kub' tb'inchin Jesúsjo tuk'a k'wab'j, kyb'ajlinxi' wa'n. Chi' kyjalu'n: Ajo k'wab'j lo, atzin jun ak'aj tumiljo, a b'antnin ti'j tu'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a.* Ajo nchky'ela, a k-elil chitj te kolb'il kye'y, atzin k-okiljo te kujsb'ilte yol anetzi'n.* ²¹ Me ajo xjal, a kxel k'ayin we'y, lu q'uqlik junx wuk'iy ti'j meḡ. ²² Twutzxix te', qa kchin xel q'o'n we', a ayi'n Tk'wal Ichin, toj kyq'ob'xjal, tze'nkuxjo tz'ib'i'n ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios;* me b'isb'ajilxla te' ichin, a kxel q'on we'y toj kyq'ob'xjal.

²³ Ayetzi'n t-xnaq'tzb'in b'e'x i ok ten qanilte kyxolx, alkye' kxel q'onte Jesús toj kyq'ob'xjal.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo ankyexixtl at toklin qxol

* 21:37 Lc. 19:47 * 22:1 Ex. 12:1-27 * 22:20 Jer. 31:31-34 * 22:20 Ex. 24:6-8 * 22:22 Sal. 41:9

²⁴ Nim ch'in ch'otjin tzaj kyxoljo t-xnaq'tzb'in Jesús, qu'n kyajtaq tu'n kyb'inte alkyexix nim toklin kyxol. ²⁵ Chi Jesúsjo kye kyjalu'n: Aye nmaq kawil, a nya nimil, toj nmaq tnam, nchi kawin nyakuj tajaw tnamqe, ex n-ok kyq'o'n kyib' te' b'ani' xjalqe. ²⁶ Me ayetzin kye', mina chi ok kye' ikyjo. Qu'n alkye' nim ch'intl toklin kyxola, il ti'j tu'n tok tq'o'n tib' nyakutlaj jun ku'xin. Ex alkye te', a ktzajil q'o'n toklin te nejinel kyxol txqantl, il ti'j tu'n tok tq'o'n te' tib' te aq'nul. ²⁷ ¿Me altzila kye' nim ch'intl toklintz? ¿Apetzila' a k-okil qe wa'l ti'j meñ, mo a nsipin wab'j? ¿Ma nyapetzila a te nim ch'in toklin toj kywutza, a k-okil qe wa'l ti'j meñ? Me metzin we', a te nim tokli'n a n-ajb'in kye txqantl tze'nku we'.^{*}

²⁸ Ayetzin kye' kukx o chi ten kye' wuk'iy toj tkyaqiljo yajb'il, a o tziky'x wu'n. ²⁹ Tu'npetzi'n, kxel nq'o'n we' kyokli'n toj nkawb'ila, tze'nkuxjo ma tzaj q'o'n we' woklin toj Tkawb'il nMa'n. ³⁰ Ex kxel nq'o'n kyokli'n tu'n kywa'n ex tu'n kyk'wa'n wuk'iy tojjo Kawb'il anetzi'n. Ex kchi k'wel qe'y toj q'uqb'il tu'ntzin kykawi'n wuk'iy kyib'ajjo kab'lajaj ch'uq xjal, a tzajnin ti'j te qtzan qxe'chil Israel.^{*}

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr
(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Jn. 13:36-38)

³¹ Ex ikyl tq'ma tAjaw Tkyaqiljo kyjalu'n: Simun, Simun, b'intza: Ma qanajtz te' tu'n tajaw il, tu'n tyekajtza wen, tze'nku' tu'n t-xtulit triy. ³² Me ayin we' ma chin kub'sin nwutz ti'ja te Dios, tu'ntzintla mina kub' numja toj t'nimb'ila. Ex ajtzin tmetl'z'aj juntl majla toj t'nimb'ila, wetzin mojintltza kyuk'a tuk'iy, tu'n kywe'xix wen toj kynimb'il, chi Jesús te Pegr.

³³ Me atzin te Pegr xi tzaq'win kyjalu'n: Ay Taa, loqi'n lo, q'o'nx we' wib' tu'n nte'n junx tuk'iy toj tkyaqil, qa toj tze expe qa ma chin kyima tuk'iy.

³⁴ Xi tzaq'win Jesús kyjalu'n: Ay Pegr, twutzxix kxel nq'ma'n tey, texjo qniky'in lo, a na'mtaqx toq' tman eky', kchin k'wel tewi'n oxo maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n, qa nya ojtqi'nqi'n tu'n.

Tej ch'ixtaq tpon amb'il tu'n tkyim Jesús

³⁵ Ex xi tqanin Jesús kye kyjalu'n: ¿Ma atzin jun ti'la mix kanine kye'y, tej kyxi nsma'n jun maj, a nti' kypa'y, nti' kych'u'xa te tk'wel kypwaqa ex nti' kyxjab'a xi?^{*}

Mix ti', chi chi', tej t-xi kytzaq'win.

³⁶ Ex xi tq'ma'ntl Jesús kyjalu'n: Me metzi'n ja'lin, ankye te' at tpa, b'a'n tu'n t-xi ti'n, ex b'a'n tu'n t-xi ti'n tch'u'x, qa at. Exsin qa at juntz, a nti' tkxb'il, a kab'e ste, b'a'n tu'n t-xi tk'ayin jun tal tkamix, mo jun ttxo'w, exsin tu'n ttzaj tlaq'o'n juntz. ³⁷ Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa il ti'j tu'n tjapin b'aj wi'ja a tz'ib'in ta' toj Tu'jil Tyol Dios, a iky nq'ma'n kyjalu'n: Ex kxel q'oyit junx kyuk'a a nya wen xjalqe.^{*} Oc japin b'ajx te' jotxjo jni' tz'ib'in wi'ja.

³⁸ Chi chiljo t-xnaq'tzb'in kyjalu'n: Taa, loqe kab'e kxb'il lo, a kab'e kyste.

Xi tzaq'win Jesús kyjalu'n: Kukxjo ja'lin, chi'.

Tej t-xi' Jesús na'l Dios toj Getsemani
(Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42)

³⁹ Etzin Jesús, exsin xi' twi' Wutz Olivos, tze'nxtajjo n-oketaq tu'n; ex b'e'x b'aj iky' lip'e' jni' t-xnaq'tzb'in ti'j. ⁴⁰ Atzaj te' kykanin, iky xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Kux chi na'nqi'y Dios, tu'ntzintla mina chi kub' tz'aqa toj tq'ob' tajaw il.

⁴¹ B'e'x el tlaqwin te Jesús tib' kyi'j t-xnaq'tzb'in, b'alaqa jun mo kab'e echj xi laq'eye. Kub' meje, exsin ok tentz na'l Dios. ⁴² Chi' kyjalu'n: NMa'n, chin tklomila te' tkyaqil jni' kky'elix wu'n; me noqit nya a tze'nku waja, qala' atla tze'nkuxjo taja.

⁴³ Tzmataq nyolin, jun paqx tzaj jun angel toj kya'j q'olte tipin. ⁴⁴ Nimx jaw b'isin Jesús tu'n nimxtajjo kyixk'oj tu'n tiky'x tu'n. Me tu'n ikyjo, jaw ti'nxi'x tq'ajq'o'jil twi' tu'n tna'n Dios. Tu'npetzi'n, ox tx'uljinx a' ti'j, nchi kub'ik tz'aq' twutz tx'otx', ex ikytaq chi ka'yin tze'nku chiky'.^{*}

⁴⁵ Tb'ajlinoxitzin na'n Dios, jawtzin we'kstz, exsin aj meltz'aj kyk'atzjo t-xnaq'tzb'in, me noqtaql nchi ktanl kye' tu'n b'isb'ajil, tej kyel jyet. ⁴⁶ Chi Jesúsjo kye kyjalu'n: ¿Tiqu'nil nchi kta'n? Kux chi jaw we'ksa, ex kux chi na'n Dios, tu'ntzin mina chi kub' tz'aqi'y toj tq'ob' tajaw il.

Te' tkux q'o'n Jesús toj tze
(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Jn. 18:2-11)

* 22:24 Mt. 18:1; Mr. 9:34; Lc. 9:46   * 22:26 Mt. 20:25-28; 23:11; Mr. 9:35; 10:42-44   * 22:27 Jn. 13:12-15   * 22:30 Mt. 19:28   * 22:35 Mt. 10:9-10; Mr. 6:8-9; Lc. 9:3; 10:4   * 22:37 Is. 53:12   * 22:44 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja iteye v. 43 ex 44.

⁴⁷ Tzunxtaq nyolin Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, tej kypon tilj txqan xjal. Ataq Judas, a ataq toklin kyxol kab'lajaj t-xnaq'tzb'in, nejnin kywutz. Ok laq'e ma'tzil te Jesús. ⁴⁸ Me atzin te Jesús iky xi tq'ma'n te kyjalu'n: Ay Judas, ¿Ma noqtzin tu'n jun ma'tzj ok chin xelexe tq'o'nyij toj kyq'ob'xjal, a ayi'n Tk'wal Ichin?

⁴⁹ Ayetaqtzin kye', a ite'taq tuk'a Jesús, tej tok kyka'yin, ex tok kyb'i'n a nb'ajtaq, xi kyqanin kyjalu'n: Taa, ¿Oktzin kchi okil qtx'e'mi'n tu'n qkxb'ila, tu'n tkleta?

⁵⁰ Me at jun te, a mix kub' tyo'ne, qala' b'e'x xi lipin tx'emil te' taq'nil tnejil pale. B'e'x el tjaspi'n tškyin, a at toj tman q'ob'.

⁵¹ Me ante Jesús xi tq'ma'n kyjalu'n: Kukxjo, chi tenku xjaljo.

Ok tmeko'n te Jesús tškyinj aq'nil anetzi'n, ex b'e'x q'anit tej xjal te jun majx. ⁵² Xitzin tq'ma'n Jesús kye kynejil pale, kye xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, ex kye nejinel kyexjal; aye xjal lo, a ayetaqtzi'n otaq chi ul tzyulte Jesús. Chi' kyjalu'n: ¿Tiqu'nil ma chi ula tzyul we'y, q'imila kykxb'ila ex kytze'y, nyakuj iky ma chin ele weji'y te kye'y tze'nku jun ileq'?' ⁵³ Kykyaqil q'ij o chin ten we' kyuk'y tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, me mix jun maj šin ok kytzyu'n. * Me mapen kanin kye' kyq'ijil, tu'n tkub' kyb'inchinji'y a kyaja, qu'n atzi'n tq'ijiljo, tu'n tkawin tajaw qlolj.

Tej tkub' tewin Pegr, qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mt. 26:57-58, 69-75; Mr. 14:53-54, 66-72; Jn. 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Ok tzyu'n Jesús kyu'n, exsin xi kyi'ntz tzma tja kynejil pale. Atzin te Pegr, najchaq xi lipeye te'. ⁵⁵ Atzaj te' kyanin, b'e'x kub' kykcho'n kyq'aq' nky'aj pe'n, exsin i ok txoletz ti'. Ex majx te Pegr tokxtaq kyxol. ⁵⁶ Me jun paqx, el tniky'tzajil Pegr tu'n jun txin, a n-aq'nintaq tojjo ja anetzi'n. Ok kyim wen ti'j Pegr, tej q'uqlektaq ti'j q'aq', exsin chitzjo kyjalu'n: Ex majx te' lu'n ataq tuk'a Jesúsch.

⁵⁷ Me b'e'x kub' tewin te Pegr. Chi' kyjalu'n: Ay txin, nyax wojtzqi'n weji'y ichin anetzi'n.

⁵⁸ A'kxtaqku te' ikyjo, tej tiwle jundl majl Pegr tu'n jundl xjal, a iky tq'ma' kyjalu'n: Ex majx te at kyxoljo xjal anetzi'n.

Me ante Pegr chi' kyjalu'n: Me mina, nyaqin weji'y.

⁵⁹ B'alaga otaq tziky' jun or ikyjo, tej tjaw ti'n tib' jundl xjal, a chi' kyjalu'n: Twutzxpen te', ajin te' xjal lo ataq tuk'a Jesús, qu'n ex aj Galiley te lu'n.

⁶⁰ Xi tzaq'win Pegr kyjalu'n: ¡Mina! Mi wojtzqi'n we', ex nti'x n-el nniky'a te, ti' qi'jil nyoliniy.

Jun paqx, na'mtaqxpe tb'aj yol in te Pegr, tej tjaw oq' te tman eky'. ⁶¹ Tzaj meltz'aj te tAjaw Tkyaqil, exsin xi kyimtz toj twutz Pegr. B'e'xpen i ul julk'aj tej tyol Jesús toj tk'u'j Pegr, aj otaq chex tq'ma'n te kyjalu'n: A na'mxtaq toq' tman eky', ok kchin k'wel tewi'n oxex maj. ⁶² B'e'x etz ti'n te Pegr tib' kyxol xjal, exsin ok tentz oq'il wen.

Tej kyb'aj xmayinxjal ti'j Jesús

(Mt. 26:67-68; Mr. 14:65)

⁶³ Ayetzin kyej xjal, a tzuntaq nchi xq'uqin ti'j Jesús, noqxtaq nchi jaw xmayin ti'j, exsin n-oktaq kyb'yo'n. ⁶⁴ Ok kymaqs'i'n twutz Jesús, exsin xi kyqanin te kyjalu'n: Kanintzin ti'j. ¿Ankye s-ok b'yo'ntiych?

⁶⁵ Nimku txqantl yol te xmayb'il i b'aj ok ten q'malte te.

Tej tpon q'i'n Jesús kywutz tnejil kawil kye Judiy

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Jn. 18:19-24)

⁶⁶ Atzaj te' qsqix, i ok kychmo'n kye tnejil Judiy kyib', junx kyuk'a kynejil pale, exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, exsin xi kyi'ntz Jesús twutz. Atzaj te' kyanin, xitzin kyqanintz te kyjalu'n: ⁶⁷ Q'mantza qe'y, ¿Aj qa ajij Crist, a at toklin tu'n Dios?

Chi Jesús kye kyjalu'n tej t-xi tzaq'win: Qa ayi'n, qa nchiji'y, nlay chinx kynimi'n. ⁶⁸ Ex qatzin ma txi nqanintza jun nxjelb'itza kye'y, nlay chin tzaj kytaq'wi'n. ⁶⁹ Me texjo q'ij lo, toj tman q'ob' qMan Dios, a nimxix tipin; ok kchin k'wel qeyi'y kawil tuk'a, a ayi'n Tk'wal Ichin.

⁷⁰ Tej kyb'inte ikyjo, kykyaqilx xi qaninte te kyjalu'n: ¿Apela tejitza k'walb'aj te Dios?

Xi tzaq'win Jesús kye kyjalu'n: Twutzx te', ayinqin weji'y, ikyxjo tze'nku ma tzaj kyq'ma'n.

⁷¹ Chi chiljo kyjalu'n: ¿Me ti' tl txqantl tštyiltz te qe? A tojx tzi ma chi b'ajetza jni' xo'j yol tu'n ti'j Dios, a ma chi qb'i, chi chi'.

23

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat

(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Jn. 18:28-38)

* 22:53 Lc. 19:47; 21:37

¹ I jaw we' kykyaqilx, exsin xi kyi'n Jesús tzman twutz Pilat. ² Twutz Jesús i b'aj ok ten stz'imilte jni' yol ti'j. Chi chi' kyjal'u'n: Ma tz'el jyetje ichin qu'n lo, a tokxix tilil tu'n, tze'n tu'n kyjawe naje qxjalila. Tok q' malte kyexjal, qa nya il ti'j tu'n t-xi kychjo'n k'ayb'il te' nmaq kawil, ex tzunxix ntzaj tq'ma'n, qa aku a Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios, ex qa nmaq kawil.

³ Xitzin tqanin Pilat te Jesús kyjalu'n: ¿An tejiy nmaq kawil kye Judiy?

Ayi'n kyi'n tze'n nku ma tzaj tq'ma'n, chi Jesúsjo.

⁴ Xitzin tq'ma'n Pilat kye' kynejil pale, ex kye' jni' xjal, a ite'taq antza. Chi' kyjalu'n: Qa o'kxjo lo, nti' jun te' ichin til ma knetz wu'n, chi Pilatjo.

⁵ Me noqx jaw kyinx kyib', tej kyb'in te' ikyjo, ex xi kyq'ma'n kyjalu'n: Me noqx ma chi jaw najx kyexjal tojjo tnam lo kyu'njo jni' t-xnaq'tz'b'il. Antza tzaje xkyeye tu'n toj tx'otx' te Galiley, exsin lu'ltz lajo'n tu'n tojjo tx'otx' lo te Judey.

Tej t-xi kyi'n Jesús twutz Herodes

⁶ Tej tb'inte Pilatjo yol lo, xitzin tqanintz, qa aj Galileytaq Jesús. ⁷ Atzaj te' t-xi q'ma'n te qa te Galileytaq, b'e'xsin xi tsm'a'ntz Jesús tzma twutz Herodes, a nmaq kawiltaq toj tnam te Galiley, qu'n kyojjo q'ij anetzi'n, ataqtza ta'ye Herodes toj tnam te Jerusalén.

⁸ B'e'x jaw tzalaj te Herodes, tej tiwle Jesús tu'n, qu'n ila'xi maj tajtaq tu'n tlonte, qu'n tu'n nimku tqanil otaq tb'i ti'j Jesús, ex tajtaq tu'n tlonte jun techil tipin. ⁹ Nimx ok ten qanilte te, me atzin te Jesús nti'x ch'in te' xi tzaq'win. ¹⁰ Ex majqextaq kye' jni' kynejil pale, exqetzi'n jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawil ite'taq antza; tzunx nchi lab'textaq wen tu'n t-xi kypatin Jesús.

¹¹ Tu'n ikyjo, b'e'x ok xmayin te Jesús tu'n Herodes, ex kyu'n xo'l q'aq', a ite'taq xq'uqilte. Exsin ok q'o'n t-xb'alín, a tzunxtaq qopinx wen, nyakutlaj nmaq kawil. Kub' kyb'inchin ikyjo, noq te kyxmayb'il ti'j. Tb'ajlinxiti'n ikyjo, b'e'x tzaj sma'ntl Jesús tu'n Herodes twutz Pilat. ¹² Texjo q'ij anetzi'n b'e'x ok tuk'lin Pilat tib' tuk'a Herodes, qu'n kyajq'ojtaq kyib'.

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús

(Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-15; Jn. 18:39-19:16)

¹³ I ok tchmo'n te Pilat jotqexjo jni' kynejil pale, jni'qe kawil exsin tkyaqil xjal, ¹⁴ exsin xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Ayi'y ma chi ul q'inte ichin lo nwutza, exsin nkyq'ma'n, qa ma jaw naj kyxjalila tu'n. Me kywutza, ma b'aj nqani'n te ti'jjo ma b'aj kyq'ma'n ti'j, me nti' jun wetza til ma tz'el jyet wu'n, ¹⁵ ex ikyx te Herodesjo, nti' tilx xjyet tu'n. Qu'n tze'n tmentz saj tmetz'intl. Kan lo, nti' tetz il ma b'ant tu'n, a atit kyimin ti'j. ¹⁶ Ok k'wel nq'ma'n tu'n tjub'chit tetz, me b'e'x kxel ntzaqpi'n, aj tb'aj jub'chit.

¹⁷ Toj nintz q'ij, iltaq ti'j tu'n t-xi tzaqpet jun xjal, a tku'xtaq toj tze. * ¹⁸ Me kykyaqilx xjal i jaw xch'in junx: ¡Nti'pen te' ikyjo! ¡A te Barrabás tu'n t-xi tzaqpet!

¹⁹ Atzin te Barrabás otaq kux q'u'n te' toj tze noq tu'n t'paj tjojb'in q'oj ti'j kawil, ex tu'n otaq kub' tb'yo'n jun xjal. ²⁰ Xi yolínl juntl majl Pilat kye, qu'n tu'n tajtaq tu'n t-xi tzaqpi'n Jesús. ²¹ Me noqx jaw kyi'n kyexjal tq'ajq'ojil kywi': ¡Pejk'inksa twutz cruz tu'n tkyim! ¡Pejk'inksa twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

²² Toj tox majin, xi tq'ma'n Pilat kye kyjalu'n: Qala', ¿Ti'xixsin iltz ma b'ant tu'n? Nti'x wetza til ma jyet wu'n, a atit kyimin ti'j. Ok k'wel jub'chit tetz, me b'e'x kxel ntzaqpi'n, aj tb'aj jub'chit.

²³ Noq i b'aj jaw tiljx kyexjal tu'n kyxch'in. Nchi qanlaj ti'j tu'n tkub' b'yo'n Jesús twutz cruz. Nimx i xch'in tzmanxi kub' qe'n, tej tzaj tziyi'n a nkyqanintaq. ²⁴ Xi tziyinx te Pilatjo, a ntzaj qanin te: ²⁵ Jatztzin tzaqpi'n Pilatjo Barrabás, a ichin tku'xtaq toj tze noq tu'n t'paj tb'ujb'in ex tb'iyb'in, ikyxjo tze'nku nkyqanintaqxjal, exsin kub' tb'inchin tuk'a Jesús tze'nkuxjo nkyqanintaq.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Jn. 19:17-27)

²⁶ Atzaj te' t-xi q'i'n Jesús tu'n tjaw pejk'it twutz cruz, b'e'x ok kytzyu'n jun ichin aj Sirene, Simun tb'i, tzajinintaqjo ichin anetzi'n toj koj'b'il. Jaw kyq'o'n cruz tib'aj, tu'ntzintla t-xi tiqin, ex tu'n tla tok lipe ti'j Jesús.

²⁷ Ma nintz texjal i ok lipe ti'j Jesús, ex ma nintz teqya ox chi oq'x, ex ox chi weqinx, tu'n kyb'isb'in ti'j. ²⁸ Xi ka'yin Jesús kyi'j, ex xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Ayi'y qya te Jerusalén, mina chi oq' kye' wi'ja, qala' chi oq'x kye' kyi'jxa, exsin kyi'j kyalá. ²⁹ Qu'n tzul kanin te tq'ijil, aj kyq'umle yol lo: Ky'iwlinqexix kye' qya, a mib'in chi alín, aye' nti' jun kyal s-ok, ex nti' jun k'wal xmi'xin kyi'j. ³⁰ Tzmaxipetzin kchi okil ten kye xjaljo xch'lte kye wutz kyjalu'n: Ayi'y wuutz, kux kytzaj tilje qib'aja; ex iky kxel kyq'ma'njo kye' much'ila wutz kyjalu'n: Qo tewinx qe. * ³¹ Qu'n qa iky nb'ant kyu'n xjal wi'ja ja'lin, a ayi'n nti' wila, ¿Yajtzil tetzjo kyi'j xjal toj Jerusalén jni'lixla kb'antile kyu'n?

* 23:17 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 17. * 23:30 Os. 10:8; Tchi. 6:16

³² I xi q'i'n kab'etl aj il, tu'ntzintla kyjaw pejk'in twutz cruz junx tuk'a Jesús. ³³ Atzaj te' kykanin twi' wutz Tb'aqil Twi' Kyimnin tb'i, jaw pejk'in Jesús twutz cruz exqetzi'n kab'e aj il, jun toj tman q'ob', ex juntl toj t'xnayaj. ³⁴ Na'n Jesús Dios, tej tjaw q'o'n twutz cruz, ex chi' kyjalu'n: Ay nMaan, najsima kyil, qu'n tu'n mina n-el kyniky' ti'jjo nkub' kyb'inchin.†

Ayetzin kyej xjal a xo'l q'aq'qetaq i b'aj saqchan kyxol tze'n tu'n tsipe te' t-xb'alin Jesús kyxolile.* ³⁵ Tzuntaq nchi ka'yin kyexjal ti'taqjo nb'aj; ayetzin kyej kawilqetaq, noq nchi jaw xmayintaq kye' ti'j Jesús. Chi chi' kyjalu'n: Qa ila' xjal o klet tu'n; klomtzin tib'tza tilx tib'a ja'lin, a qa twutzx, qa Kolila, a Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios.

³⁶ Majqexpe kye' xo'l q'aq' i ok ten xmayil ti'j Jesús. Nchex laq'etaq tk'atz, exsin nxitaj kyq'o'n tx'am vin te tk'wa'. ³⁷ Chi chi' kyjalu'n: A qa axixtza nmaq kawil kyib'aj xjal Judiy, klomtzin tib'tza tilx tib'a.

³⁸ Ex attaq jun yol tz'ib'ink tib'ajxi twi', a ikytaq ntq'ma'n kyjalu'n: Ate Jesúsjo, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

³⁹ Atzin te' jun b'inchil il, a yo'b'inkstaq twutz cruz, tzuntaq nxmayintaq te' ti'j Jesús kyjalu'n: A qa axixjiy Crist, a Kolil, a sk'o'nxix tu'n Dios, klomtzin tib'tza tilx tib'a, ex majqoxpe qe', qo tkloma.

⁴⁰ Tzajtzin ttzaq'win te' juntl aj il te tuk'a kyjalu'n: ¿Ma nti'xsin ch'in tchewil Dios ntzaj ti'ja? ¿Ma minatzin nkub' tnab'lin, qa ikyx kawb'illo ma kub' q'o'n tey, tze'nku' te xjal lo? ⁴¹ B'ape qetz, nqqaninku qe qu'n luqin qchjo'n ti'j tkyaqiljo nya b'a'n o b'ant qu'n. Qalatzin te' ichin lo nti' te' il ma b'ant tu'n.

⁴² Tzaj tq'ma'nlojo xjal kab'el tyol kyjalu'n: Ay wAjaw, wexsin chin tzaj tna'n ch'in we, aj t-xi xkye' Tkawb'ila.

⁴³ Xi ttzaq'win Jesús kyjalu'n: Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa b'e'xku ja'lin ok ktenb'ila wuk'iy toj kya'j.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Jn. 19:28-30)

⁴⁴ Te' tok kab'laj q'ij, ex tzmaksi toj oxo or te qale, b'e'x ok yupj twutz tx'otx'. ⁴⁵ Mix qopinil te q'ij, ex b'e'x kub' laqjjo ma tij xb'alin toj niky'jin, a tokxtaq te pa'b'l toj tnejil ja te na'b'l Dios.* ⁴⁶ Jaw ti'nxix te Jesús tq'ajq'o'jil twi'. Chi' kyjalu'n: Ay Taa, toj tq'ob'a kxel woqxenin we' wanim.*

Tej tb'aj tq'ma'n tyol ikyjo, b'e'x el kyim.

⁴⁷ Atzaj te' tlonte kawil kyxol xo'l q'aq' aj Rom tkyaqiljo otaq b'aj, jaw tnimsin tb'i Dios, ex chi' kyjalu'n: Twutzxpentetz, nti'taq te' ichin til lo.

⁴⁸ Jotxjo jni' xjal ite'taq antza, a kyli jni' otaq b'aj, ox tz'ok kyq'ajtzin ttzi kyk'u'j te b'isb'ajil, tej kyajtz.

⁴⁹ Me ayetzin kye xjal, a ojtzqi'ntaq Jesús kyu'n, exqetzi'n jni' qya, a i tzaj lipe ti'j tzmaz toj tx'otx' te Galiley, najchaq ch'intl i kyije tene kye' ka'yil ti'jjo jni' nb'ajtaq antza.*

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Jn. 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Toj tnam te Arimatey te tx'otx' te Judey, attaq jun tb'anil ichin, Jse tb'i. Tz'aqllexixtaqjo xjal anetzi'n, exsin toktaq te tajlajjo jun ch'uq kykawil aj Judiy. Tky'e'taq te Jse ti'jjo nb'anttaq kyu'n jni' tuk'a, qu'n tu'n tzuntaq nyon ti'j Tkawb'il Dios. ⁵² Tu'npetzi'n, xi' jyoalte Pilat, exsin xi tqanintz t-xmilil Jesús. ⁵³ Atzaj te' tku'tz t-xmilil Jesús twutz cruz, kux tb'alq'in toj jun iqb'il tb'anilx wen, exsin okx tq'o'ntz toj jun tjulil kyimnin, a liku'nxktaq twutz piky, a nti'taq kyimnin otaq tz'okx toj. ⁵⁴ Tkyaqiljo lo kub' tb'inchin Jse liwey, qu'n nti'taql amb'il, qu'n ch'ixtaq tok qaq or te qale. Qu'n tojjo or anetzi'n, iltaq ti'j tu'n t-xi tzaqpet aq'untl, tu'n t-xi xkyejo q'ij te ajlab'l.

⁵⁵ Ayetzin kyej qya, a otaq chi tzaj lipe ti'j Jesús tzmaz Galiley, i pon kanin tzmaz ttzi jul, ex ok kyka'yin tze'n oke t-xmilil Jesús, tej tkyij muqu'n. ⁵⁶ Atzaj te' kypon kanin kyja, i ok ten b'inchil te' jni' q'amb'il, a n-ajb'in te k'ok'jsb'il t-xmilil jun kyimnin, exsin q'amb'il, a tu'n tok su'yit ti'j, tu'n mi tzuwixe. Me b'e'x i ajlantz tojjo q'ij te ajlab'l, tze'nxjo nq'umlajtz toj Tyol Dios.*

24

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Jn. 20:1-10)

† 23:34 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol q'Man ja'ta'ye tnejil tnej v. 34. * 23:34 Sal. 22:18 * 23:45 Ex. 26:31-33 * 23:46 Sal. 31:5 * 23:49 Lc. 8:2-3 * 23:56 Ex. 20:8-10; Deu. 5:12-15

¹ Toj tnejil q'ij te seman, qlixjexix wen, i ul kanin kyej qya ttzi jul. Tzaj ky'i n'jni' q'amb'il te k'ok'jsb'il, a otaq b'aj kyb'inchin. ² Atzaj te' kyul kanin, txulinx kywutz ti'j, qa otaq txi yek'j tej ab'j, a kyij q'o'n te jubp'ilte ttzi jul. ³ I okx toj jul, me nti' t-xmilil qAJaw Jesús jyet kyu'n. ⁴ B'e'x i jaw xob', ex nti' tumil jyet kyu'n ti'taqjo tu'n tkub' kyb'inchinl. Ex jun paqx, kyli kab'e ichin, a wa'lqetaq kyk'atz, a tzunxtaq tilk'ajjo kyxb'alin. ⁵ B'e'x tzaj txqan kyxob'il, ex i kub' muk'e tzmax twi' tx'otx'. Me ayetzin kyej ichin, a wa'lqetaq antza, iky toq kyq'ma'n kyjalu'n: ¿Titzin qu'n nchi jyo'n kyxol kyimnin ti'jjo a itz'? ⁶ Nyatza ta'ye tzal'u'n, qala' ma jaw anq'in juntl majl. Kyna'ntzinji'y jni' yol xb'aj tq'ma'n kye'y ti'jjo lo, tej atxtaq toj tx'otx' te Galiley: ⁷ Qa iltaq ti'j tu'n t-xi q'o'n Jesús, a Tk'wal Ichin, toj kyq'ob' b'inchil il, ex tu'n tjaw pej'k'in twutz tczuz; me toj toxin q'ij, iltaq ti'j tu'n tjatz anq'in juntl majl.*

⁸ B'e'xpetzi'n, i ul julk'ajjo tyol Jesús toj kyk'u'j. ⁹ Ex atzaj te' kyaj meltz'aj ttzi jul, b'e'x i ok ten q'malte jni'xjo otaq kyb'i, exsin otaq kyli kye' junlajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, ex kye kykyaqil xjal. ¹⁰ Ate Mariy, aj Xle'n; Juana; Mariy, a tnana Santyaw; exqetzintljo txqantl qya, ayetzin i xi q'inte tqaniljo kye' t-xnaq'tzb'in Jesús. ¹¹ Me kykya'e'taq kye t-xnaq'tzb'in tu'n t-xi kynimin, qu'n toj kynab'l nyakuj noq toj kywi'taqjo qya otaq tz'okx.

¹² Me atzin te Pegr, b'e'xkux tzaj rinin te', tu'n tul kanin tzma ttzi jul. Atzi'n te' tokx tka'yin, o'kqexjo iqb'il ite'kutaq. B'e'xsin aj meltz'ajtz tja, ex noqx jaw ka'y'aj ti'j tkyaqilj lo.

Tej t-xi' Jesús kyuk'a kab'e nimil tzma toj tnam Emaús

(Mt. 16:12-13)

¹³ Tojxjo q'ij anetzi'n, ite'taq kab'e nimil ti'j Jesús kyja'taq kyxi' toj jun tnam, Emaús tb'i, b'alaqa ch'ime oxo ajlab'taq ta'ye tk'atz tnam te Jerusalén. ¹⁴ Tzuntaq nchi yol in ti'j tkyaqiljo otaq b'aj. ¹⁵ Toktaq kyyol, ex tzuntaq nchi ch'otj kyxolx, atzin te Jesús cheb'e ok laq'e te' kyk'atz, ex xi lipe kytxlaj. ¹⁶ Me exla qa iwle Jesús kyu'n, me atla jun ti', a mix taq'e tu'n tel kyniky' te, alkyetaqjo nb'etaq kytxlaj. ¹⁷ Xitzin tqanin Jesús kye: ¿Ti'tzin kye' nkub' kyyolin toj b'e? ¿Ex ti'tzin qu'nil nchi b'isin kye'?

¹⁸ Tzajtzin ttzaq'win te' jun, a Cleofas tb'i: B'alaqa o'kx ch'in te kyxoljo b'etin xjal toj tnam te Jerusalén, a nya b'i'n tu'n ti'chaqjo ma b'aj tojjo tnam anetzi'n.

¹⁹ Xitzin tqanin Jesús: ¿Ti'chaqzin ma b'ajtz?

Chi chi' kyjalu'n: At jun te ma b'aj ti'j jun aj Nazaret, a Jesús tb'i. Nimxtaq tipin tb'inchb'in exqetzi'n jni' tyol twutz Dios ex twutz tkyaqil xjal. ²⁰ Me aye kynejil pale exqetzi'n jni' kawil xi q'mante tu'n tjaw pej'k'it twutz cruz, exsin tu'n tkub' b'yettz. ²¹ Q'uglexixtaq qe' qk'u'j, qapetzin ataq tetz, tu'n tkolin kyij'jjo aj Israel. Me ma b'ant-xi oxo q'ij te' lo tb'ajlin, exsin nti'ltz ma qli'y. ²² Ex mape qo jaw xob' qe ja'lin kyu'n junjun qya, a ite' quk'iy. Chi txa'j qlixjexix ttzi jul, a ja' okxi muqet. ²³ Ex b'e'x xi ajtz meltz'aj, qu'n tu'n nti' t-xmilil xknet kyu'n. Me atzin ja'lin, tzun nchi yol in ti'j, qa ma chi iwle kab'e t-angel Dios kyu'n, ex ma tzaj q'ma'n kye, qa itz' te Jesús. ²⁴ Ex ite' junjuntl qe' quk'a, a chi txa'j ttzi jul anetzi'n, ex ikyx s-iwle kyu'n, tze'nku otaq b'aj q'ma'n kye kyu'n qya. Ex ikyxjo mina s-iwle Jesús kyu'n.

²⁵ Chitzin Jesús kye kyjalu'n: Nti'xla kye' kynab'l, ex yaxj nxi kyniminji'y tkyaqiljo, a xb'aj kyq'ma'n yolil Tyol Dios ojtze. ²⁶ ¿Ma nyatzin iltaq ti'j tu'n tiky'x tu'n Kolil, a Crist nej, a na'mxtaq tjaw nimsin?

²⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, oktzin ten Jesús chiky'b'ilde kye jotxjo jni' ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, aye' jni' yol, a nchi yol in ti'jjo tchwinqil; tzajx xkye tu'n kyojjo tu'j Moisés, exsin toj kyu'jjo jni' txqantl yolil Tyol Dios.

²⁸ Atzaj te' kykanin tojjo tnam, a ja' tu'ntaq kyxi'ye, majx tqanku xi'l te Jesús, nyakutzintlaj najchaq ch'intl tu'n tpone. ²⁹ Me ayetzin kyej xjal, ox chi lab'tex tu'n tkyij Jesús kyuk'a. Chi chi' kyjalu'n: Ku tkyija quk'iy, qu'n tu'n ma qoqx ja'lin; noq kyja qok yupite. B'e'xsin okx Jesús tuja, tu'n tkyij kyuk'a. ³⁰ Tetzi'n kyok qetz ti'j meñ, jawtzin tzyu'n Jesús jun wab'j, exsin xi tq'o'n chjonte te Dios ti'j. B'e'x kub' tpiñin, exsin xi tq'o'ntz kye. ³¹ Tzmaxipetzin jget kywutzjo tu'n tel kyniky' ti'j Jesús, me texjo paq anetzi'n, b'e'x kub' naj te Jesús kywutz. ³² Ex i jaw yol in kyxolx: ¿Ma nyatzin twutzx, qa ma qna' jun nim tzaljb'il toj b'e, tej s-ok ten chiky'b'il te' t-xilin yol, a nyolajtz ti'j toj Tu'jil Tyol Dios?

³³ Nti' ch'in kub' kyayo'n. B'e'xkux kub' b'e' kyu'n, tu'n kymeltz'ajl toj Jerusalén. Ex antza ch'uqleqetaqjo junlajaj t-xnaq'tzb'in Jesús, junx kyuk'a txqantl kyuk'a. ³⁴ Xi kyq'ma'n kye kyjalu'n: Twutzxix tetz qa ma jatz anq'in juntl majl te qAJaw, ex qa ma tz'ok tyek'in tib' te Simun.

³⁵ Kyka'b'iltzintz i ok ten txolb'ilde ti'jtaqjo otaq tziky' kyij' toj b'e, ex kyq'ma tze'n tten el kyniky' te Jesús, tzmaxi' te' tkub' tpiñinj wab'j.

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' kye t-xnaq'tzb'in

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Jn. 20:19-23)

* 24:7 Mt. 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mr. 8:31; 9:31; 10:33-34; Lc. 9:22; 18:31-33

³⁶ Tzunxtaq nchi yolin ti'jjo otaq tziky' kyi'j, tej tkub' we' Jesús kyxol, exsin q'olb'in kye. Chi' kyjalu'n: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n, chi'.

³⁷ Me ayetzin kyetz nimx kyxob'il tzaj, qu'n kub' kyb'isin qa noq jun klelin otaq kyli. ³⁸ Me atzin te Jesús iky xi tq'ma'n kye kyjalu'n: ¿Titzin qu'n ma chi jaw xob'a? ¿Ex ti'tzin qu'n ma jaw ka'min kyanmi'n? ³⁹ Kyka'yintzi'n nq'ob'a ex kyka'yinkuy nqa'n. Ayinqinx weji'y. Chin kytzyu'nka ex chin kyka'yinka, qu'n jun klelin nti' te' tchib'jil ex tb'aqil, tze'nku ma kyli'y wi'ja.

⁴⁰ Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, b'e'xsin i xi tyek'intzjo tq'ob' exqetzi'n tqan. ⁴¹ Nimx i jaw ka'ylaj, ex nimx tze'jb'il kyana'. Tu'n ikyjo, mix ja' nxi kynimine tkyaqil, qa ataq Jesúsjo. Tu'npetzi'n, chi Jesúsjo kye kyjalu'n: ¿Nti'tzin ch'in wab'j kyuk'iy tzalu'n te nwa'y?

⁴² Xitzin q'o'n ch'in kyix te, a tzq'ajsin toj q'aq', ⁴³ ex xi ttzyu'n, exsin xi tchyo'ntz kywutz. ⁴⁴ Xitzin tq'ma'nl kyjalu'n: Atzi'n ma tziky' toj nchwinqila ja'lin, atzaj b'aj nq'ma'n kye'y tej intintaqxa kyuk'iy: Qa iltaq ti'j tu'n tb'ajjo jni' tz'ib'in wi'ja toj tkawb'il Moisés, kyoy kyuj' yolil Tyol Dios, ex kyoyjo jni' U'j te B'itz.*

⁴⁵ Kub'sin tyolin Jesúsjo lo, tu'ntzintla tel kyniky'jo t-xnaq'tzb'in ti'jjo jni' tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios ⁴⁶ Chi' kyjalu'n: Tz'ib'in ta' te', qa iltaq ti'j tu'n nkyima, ayi'n Crist, me toj toxin q'ij, iltaq ti'j tu'n njatz anq'i'n juntl majl kyxol kyimnin.* ⁴⁷ Ex qa toj tumil nb'i'y, il ti'j tu'n t-xi yolit kye' jni' xjal, a ite' toj tkyaqil twutz tx'otx', qa il ti'j tu'n tajtz ti'j kyanminxjal tuk'a Dios, tu'ntzintla tkub' nnajsi'n jni' kyil. Antza tu'n ttzaj xkye tq'umle yol lo toj tx'otx' te Jerusalén. ⁴⁸ Aye kye' aku chi ok te kujsil te' tkyaqiljo lo. ⁴⁹ Ayinku we' aku chin tzaj sma'n te' a saj tziyin kye'y tu'n nMa'n. Me il ti'j, tu'n kykyija tzalu'n tojjo tnam te Jerusalén, ex tzmaxi aku chi exji'y, aj kyk'mo'nteji'y tipin, a ktzajil toj kya'j.*

Tej tmeltz'aj Jesús toj kya'j

(Mr. 16:19-20; Kyb'i. 1:6-11)

⁵⁰ Tb'ajlinxitzin lo, i tzaj tkle'n Jesús najchaq ch'intl tk'atz tnam, tzmax toj Betania. I jawtzin ti'n Jesús tq'ob' twutz kya'j, exsin i kub' tky'iwli'ntz. ⁵¹ Ex tzmataq nky'iwlin, b'e'xsin el tpa'n tib'tz kyi'j, ex texjo paq anetzi'n, b'e'x xi q'i'n toj kya'j. ⁵² Tej kyb'aj k'ulin twutz, b'e'xsin i meltz'ajtz toj tnam te Jerusalén, me ox chi tzalajx wen. ⁵³ Axsintza, i kub'e tene tkyaqil q'ij toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex nimx i q'o'n chjonte te.

* 24:44 U'j te B'itz, Salmos tb'i toj kastiy.

* 24:46 Sal. 16:10; Is. 52:13-53:12

* 24:49 Kyb'i. 1:4

Tu'j Juan

Juan tb'i jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a k'u'jlinxixtaq tu'n (13:23; 19:26; 21:7, 20, 24). Kub' tzt'ib'in u'j lo, a tkyajin Tb'anil Tqanil, a miyxi ch'intljo tze'nqeku oxel. Ate Juan ntzaj q'm'ante qa kub' tzt'ib'in u'j lo noq tu'n t-xi qninin qa a Jesúsjo a Crist, a Tk'wal Dios. Qu'n qa ma txi qninin ikyjo, ktenb'il qchwinqil, a nlay b'aj (20:31).

Nimxix nyoli'n u'j lo ti'jjo tb'inchb'in ex tyol Jesús, a mi nchi jyet kyojjo txqantl Tb'anil Tqanil, aye' Tu'j Matey, Marks ex Lucas. Ex ayetzin t-xnaq'tzb'il Jesús nya noqx jun techil ex junjun xnaq'tzb'il tze'nku kyojjo txqantl Tb'anil Tqanil, qala' yolinku Jesús kyuk'axjal, a Nicodem (cap. 3), ex a qya aj Samaria (cap. 4), ex a qya aj ky'ajil (cap. 8), ex kyuk'a txqantl.

Ex ikyxjo, nimxix nyolin Juan tojjo tu'j ti'j taq'inb'in qAjaw kyxol t-xjalil toj Judey; ex ntzaj tq'o'n nim yol tze'n tu'n tjapin b'aj tq'ijil Jesús toj Jerusalén, a na'mxtaq tkyim, ex tu'n tjatz ang'in kyxol kyimnin. Tze'nku jun tumil nimxix tojjo Tu'j Juan, a tulil ex taq'b'in Xewb'aj Xjan, a tazaj tziyin Jesús tu'ntaq tzaj tchq'o'n.

Ila'ku maj toj Tu'j Juan, ntq'ma'n Jesúsjo yol: Ayin weji'y, tze'nku lu'n: Ayin weji'y Wab'j, a q'olte chwinqil; Ayin weji'y Tzaj te tkyaqil xjal twutz tx'otx'; Ayin weji'y Tjpel Ch'laj kye rit; Ayin weji'y Tb'anil Kyik'lel, ex txqantl.

Atzin Tu'j Juan ntzaj tyek'in ankyexixjo Jesús, qu'n toj tnejil capítulo nyek'in qa aku Jesúsjo Tyol Dios, a at te jun majx, a s-ok te xjal, ex ma najan kyxolxjal tzalun twutz tx'otx'.

A Tyol qMan ma tz'ok te xjal

¹ Te tnejil, te' na'mxtaq tkub' b'inchit tkyaqil, noql attaqjo Tk'wal Dios, ax tb'i, a Yol. Atzi'n Yol lo junx ate tuk'a Dios, ex ax Diosjo. ² Atzin Yol lo at junx tuk'a Dios te tnejil. ³ Noq tu'n te' Yol b'ante tu'n Dios tkyaqil. * Noqit nya Yol b'inchin te' tkyaqil, nti'tla te at. ⁴ Tu'n te' Yol at tkyaqil chwinqil, ex atzi'n chwinqil n-el spiky'e te jun yek'b'il ti'j Dios toj kynab'lxjal. ⁵ Ex tzunx nqoptz'ajxo spiky'in toj kyanminxjal, a o noj tu'n qxopin tu'n il, me atzin qxopin nlay yupixjo spiky'in tu'n.

⁶ At jun ichin tazaj chq'o'n tu'n Dios, atzin tb'i Juan. * ⁷ Atzi'n ichin ul q'mal tqanil Jesús, ex nkub' tyolin kywutzxjal qa ax Jesúsjo a spiky'in, ex qa il ti'j tu'n kyxi lipe ti'j. ⁸ Nya ate Juan spiky'in, noq ul chiky'b'il te' tqanil. ⁹ Ataqtzi'n spiky'in lo a twutzxix, a ch'ix tkub' tyek'in tib' tzalun twutz tx'otx', q'ol te' tspiky'imil Dios kye kykyaqil xjal. ¹⁰ Ataqtzi'n Yol atx te' ojtxe, qu'n a kub' b'inchin te' tkyaqil twutz tx'otx'. Me mix ele kyniky'xjal te. ¹¹ Atzin tAjaw tkyaqiljo twutz tx'otx', qu'n a B'inchilte. Me atzaj te' tul, mix kub'e ninim kyu'n t-xjalil, aye aj Judiy. ¹² Me ayetzinl kye', a i xi niminte, b'e'x ok tq'o'nku kyoklin te tk'wal Dios. ¹³ Qu'n b'e'x i itz'je juntl majl tu'n Dios, ex nya kyu'n xjal mo noq tu'n t-xim jun ichin.

¹⁴ Atzi'n Yol ok te xjal,* najan qxol, ex awoqoxixa o lonte nim t-xilin toklin; a toklin akuxixjo Tk'wal qMan Dios, nimxix t-xtalb'il ex twutzxtaqjo Tyol.

¹⁵ Kub' tyolin Juan, a Jawsil A', ti'j Jesús kywutz xjal, ex iky tq'ma' kyjalu'n: Ayetzin, a tzuntaq chi b'i'n wi'ja, tej tb'aj nq'ma'n kye'y: Aj lipchetz wi'ja, nimx te' toklin nwtzta, qu'n noql at te', tej na'mtaq wul itz'ji'y, nchiji'y kye'y. ¹⁶ Qu'n tu'n qkyaqilx ma qo k'monte nimx tky'iw'b'il qAjaw, noq tu'n nim t-xtalb'il qi'j. ¹⁷ Atzi'n ojtxe tkawb'il Dios, a ul q'o'n te Moisés, a nlay b'ant tu'n tjapin qu'n. Me atzin ja'lin, ma tazaj tq'o'n Jesucrist Tqanil twutzxix ti'j jun najsb'il qil ex ti'j jni' t-xtalb'il qMan. ¹⁸ Mix a'lx o tli jun maj twutz Dios, me ma tazaj tchq'o'n Tk'wal, tu'n tyek'in te qe, tze'n t-xilin tten, qu'n ax Diosjo.

Tej tyolin Juan ti'j Jesucrist

(Mt. 3:11-12; Mr. 1:7-8; Lc. 3:15-17)

¹⁹ Ayetaqtzi'n xjal Judiy ite' toj tnam Jerusalén, i tazaj kychq'o'n junjun pale ex junjun aj Leví, xjelilte ankyetaqjo Juan.

²⁰ I xitzin tzaq'win; nti'x kub' tewin, ex twutzxix xi tq'ma'n: Nyaqin weji'y a Crist, a at toklin tu'n Dios.

²¹ Nxiku kyqanin juntl majl te: ¿Tze'ntzin ttentz? ¿Me qa atejiy Elías?*

I xi tzaq'win Juan. Nyaqin weji'y.

¿Me qa atejiy Tsan Dios, a attaq tulil?*

Ex xi tq'ma'n Juan: Mina.

²² Xitzin kyqaniltz te: ¿Mankye tetza? Q'mantza qe'y, tu'ntzin t-xi qi'n tqanil kye' a saj chq'o'n qe'y. ¿Ankye tetza toj twutzta?

* 1:3 Gen. 1:1-31; Col. 1:15-17 * 1:6 Mt. 3:1; Mr. 1:4; Lc. 3:1-3 * 1:14 1Jn. 1:2 * 1:21 Mal. 4:5 * 1:21 Deu. 18:15, 18

²³ I xitzin ttzaq'win Juan: Ayin weji'y tq'ajq'ojil wib'aj, a kyij ttz'ib'in Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tq'ma:

Ex b'ijte tq'ajq'ojil twi' jun a'la kujxix wen tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ixjal toj, a chi' kyjalu'n:

Kyb'inchim kyte'n twutz qAjaw, qu'n ch'ix tul tzalu'n twutz tx'otx'.*

²⁴ Ex ayetzi'n i xi chq'o'n kyu'n Parisey tu'n kyyolin tuk'a Juan xi kyqanin te: ²⁵ Qa nya tejiy Crist mo Eliás mo jun yolil Tyol Dios, ¿Ankye saj q'onte tokli'n tu'n kykux tq'o'nxjal toj a', te jawsb'il a'?

²⁶ I xi ttzaq'win Juan: Ma chi ku'xxjal toj a' wu'n, te jawsb'il a', me at juntl kyxola, a mi ojtzi'n kyu'n, ²⁷ a lipchetz wi'ja, a nimxix toklin. Nti' wokli'n nixpe tu'n woka te taq'nil.

²⁸ Tkyaqiljo ikyjo; b'aj tojjo tx'otx' Betania, a at tjlaxi' Nim A' Jordán, ja' nchi kuxe tq'o'n Juan xjal toj a' te jawsb'il a'.

A Jesús tal Tal Trit Dios

²⁹ Toj junxil q'ij, xi tka'yin Juan Jesús kyjataq ttzaj laq'e tk'atz, ex xi tq'ma'n Juan kyexjal: Kyka'yinx. Kyja tzaj laq'e' tal Tal Trit Dios, a k-elil q'inte kyilxjal toj tkyaqil twutz tx'otx', tze'nqeku tal tal rit, a kub' kyb'yo'nxjal, atxix ojtxe te chojb'il kyil. ³⁰ Qu'n atzin o txi nq'ma'nji'y kye'y, qa at juntl, a iltaq ti'j tu'n tul, ex qa attaql te' nim toklin nwutza, qu'n noql at te', tej na'mtaq wul itz'ji'y, nchiji'y kye'y. ³¹ Ex nya wojtzi'n'l we' twutz, me nchi kux nq'o'n xjal toj a' te jawsb'il a', tu'ntzin tel kyniky' aj Israel te, tze'nku tzalu'n: ³² Qu'n nli'y Xewb'aj Xjan, tej tku'tz toj kya'j tze'nku jun palom, ex kub' we' tib'aj Jesús. ³³ Na'mx tel nmiky'a te ankye te Crist, me akux Dios, a tzaj chq'o'n we, tu'n kyku'xxjal toj a', te jawsb'il a', o tzaj tq'ma'n wey nej: Qa ma tlijy Xewb'aj Xjan tu'n tku'tz, ex tu'n tkub' ten tib'aj jun xjal, axixsinte xjaljo at toklin tu'n tkux q'o'nte Xewb'aj Xjan toj kyanminxjal te jun majx. ³⁴ Ma nli'y, ex ayinkuxixa x'in lonte qa a Jesúsjo Tk'wal Dios.

Tej kytzaj ttxko'n Jesús tnejil t-xnaq'tzb'in

³⁵ Toj junxil q'ij, attaq Juan kyuk'a kab'e t-xnaq'tzb'in. ³⁶ Tej t-xi kyka'yin nb'et Jesús, xi tq'ma'n Juan kye: Kyka'yinx atzin ichin chi', atzin tal Tal Trit Diosjo. ³⁷ Tej kyb'inte t-xnaq'tzb'in Juan yol ikyjo, b'e'x i xi lipe ti'j Jesús. ³⁸ Ajtz meltz'aj Jesús ka'yil ti'jxi, xi tka'yin lipcheqe ti'j, ex xi tqanin kye: ¿Ti'tzin nkyjyo'nch?

Jun paqx xi kytzaq'win: Ay Xnaq'tzil. ¿Ja'tzin ta' te tja?

³⁹ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ku kytzaja loltech.

Ex b'e'x i xi lipe ka'yilte ja' najle Jesús. Ex tej kykanin, b'e'x i kyij ten tuk'a tzmxi tex q'ij, qu'n otaq qoqix kye; qu'n otaq tz'ok kyaje or te qale.

⁴⁰ Kyxoljo kab'e ichin anetzi'n, a Andrésjo jun, a titz'in Simun. ⁴¹ Jun paqx, xi' Andrés jyolte Simun. Tetz'i'n tknet tu'n, xi tq'ma'n te: Ma jyet Crist qu'n, a sk'o'nxix tu'n Dios. ⁴² B'e'xsin xi k'le'n Simun tu'n Andrés tk'atz Jesús. Tetz'i'n tok ka'yin te' tu'n Jesús, xi tq'ma'n te: Simun, ay tk'wal Jonás. Me atzin ja'lin k-okil nq'o'n juntl tb'iy, a Cefas, a ntq'ma', ab'j toj qyol, mo Pegr.

Tej kytzaj ttxko'n Jesús Lip ex Natanael

⁴³ Toj junxil q'ij, kub' t-ximin Jesús tu'n t-xi' toj tx'otx' te Galiley. Antza oke tk'ulb'in Lip, ex xi tq'ma'n te: Lipeka wi'jach.

⁴⁴ Antza najle te Lip toj Betsaida, axjo ttanim Andrés tuk'a Pegr. ⁴⁵ Ex xi' te Lip jyol Natanael. Tej tel jyet tu'n, xi tq'ma'n te: O jyet qe' Crist qu'n, aj tze'nku kyij ttz'ib'in Moisés exqetzi'n jni' yolil Tyol Dios toj Tu'jil Tyol: Jesús aj Nazaret tb'i, a tk'wal Jse.

⁴⁶ B'e'x xi tq'ma'n Natanael te Lip: ¿Ma akupela tz'etz jun nmaq xjal tojjo much' tnam Nazaret?

Ex xi ttzaq'win Lip: Ku tzaja wuk'iy; k-elil tniky'a te.

⁴⁷ Tej t-xi tka'yin Jesús ch'ixtaq tpon Natanael tk'atz, ex ok tq'ma'n ti'j: Lu jun xjal lo, jun aj Israel tuk'a tkyaqil tanmin, mina njawje tk'u'j.

⁴⁸ Tej tb'inte Natanael ikyjo, xi tqanin te Jesús kyjalu'n: ¿Tze'ntzin tten el tniky'a wi'ja?

Xi tq'ma'n Jesús te: Qu'n ma nli'y tokxtaqa t-xe tqan iw, tej na'mtaq tok k'ulb'in tu'n Lip.

⁴⁹ Xitzin ttzaq'win Natanael te Jesús: Ay Xnaq'tzil, Tk'wal Dios te, ex Nmaq Kawil kye aj Israel.*

⁵⁰ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma man txi tnimi'n noq tu'n t-xi nq'ma'n tey, qa o tz'iwliy wu'n t-xe tqan iw? Me tzalu'n ok tla'b'ila txqantl ti', a nimixixtl tze'nku lo. ⁵¹ Me twutzxix kxel nq'ma'n tey: Tkyaqil t-xilin kya'j ktzajil nyek'in te'y, nyakuj aye t-angel Dios nchi jax ex nchi ku'tz nk'atza, ayi'n Tk'wal Ichin, noq tu'n tkujsit nyola.*

* 1:23 Is. 40:3 * 1:49 Mt. 16:15-16 * 1:51 Gen. 28:12

2

Tej tkub' ttx'ixpin Jesús a', tu'n tok te vin

¹ Tb'ajlinxi' oxé q'ij, b'aj jun mejeb'lin toj tnam Caná, toj ttx'otx' Galiley, ex antza ta'yetaqjo tnana Jesús. ² Ex ikyx te Jesúsjo kyuk'a t-xnaq'tzb'in i tzaj txko'n toj mejeb'lin. ³ Ex tej tel b'ajjo vin, xitzin tq'ma'n tnana Jesús te: Ma tz'el b'aj tej vinch.

⁴ Me xi tzaq'win Jesús: Ay qya, ¿Ti' qaj ti'jjo lo? Qu'n na'mx tpo'n amb'il tu'n t-xi xkye waq'i'n.

⁵ Me b'e'x xi tq'ma'n tnana kye' nchi sipintaq: Kyb'inchinkuy tkyaqil a tze'nkuxjo ktzajil tq'ma'n kye'y.*

⁶ Ex attaq qaq ma tij x'ox' tkub'il a', ab'j julsinqe, ex nchi ajb'in te kyt'x'ajb'il xjal Judiy, tze'nkuxtagjo ojtxe tumil kyu'n. Teyile junjun nkux b'aj junjun winqin x'ox' a' toj. ⁷ B'e'x xi tq'ma'n Jesús kye' nchi sipintaq: Kynojnsinqekuxji'y x'ox' tuk'a a'. Ex i b'aj noj kyu'n wen. ⁸ Ex xi tq'ma'n kye: Kyplu'nktz ch'in, ex kyxixa te tnejil nuk'il. Ex kub' kyb'inchin ikyojo. ⁹ Ex atzin te' tnejil nuk'il kub' niky'b'in te' a', a otaq tz'ok te vin, nti' b'i'n tu'n ja' otaq tzaje, me ayetzin kye sipil b'intaql kye kyu'n, qu'n o kyli kye' ja' otaq chi meltz'aje kye' q'a'yil.

Ex atzinj tnejil nuk'il te mejeb'lin, tzaj ttxko'n chmilib'aj, a tzmataq njaw meje, ¹⁰ ex xi tq'ma'n te: Kykyaqil xjal nxi kysipin nej a tb'anilx vin; ex ajtzin kyb'aj k'wa'n txokenj toj jun mejeb'lin, nxi kysipin vin, a nya wiyil, tu'ntzin mi kynaye ttxutzjil. Me atzin te, ma kub' tk'u'n tejjy vin tb'anilix, tu'n tokin tzmaz tzal'u'n.

¹¹ Atzin lo tnejil techil tipin Jesúsjo b'ant toj najb'il Caná toj ttx'otx' Galiley, ex tu'njo lo xi tyek'ine' nim toklin kye' t-xnaq'tzb'in. Ex tu'n ikyojo, b'e'x xi kynimin qa Tk'wal Dios.

¹² Tb'ajlinxiti'n ikyojo, b'e'x xi Jesús tojjo tnam Capernaum, tuk'a tnana, kyuk'a titz'in ex t-xnaq'tzb'in.* Antza i tene jun jte'b'in q'ij.

Tej kyex tlajo'n Jesús jni' k'ayil toj tnejil ja te na'b'l Dios

(Mt. 21:12-13; Mr. 11:15-18; Lc. 19:45-46)

¹³ Tej ch'ixtaq tk'ul kani'n nintz q'ij te Wa'j Pan kye Judiy,* jax Jesús tojjo tnam Jerusalén. ¹⁴ Ex okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, ja' ate junjun sb'ul nchi b'aj k'ayin alu'mj te chojb'il kyilxjal, tze'nku wakx, rit ex palom. Ex ikyxjo, ok tka'yin aye xjal nya wen q'uqejqe tx'exb'il pwaq. ¹⁵ Tej tok tka'yi'n tkyaqiljo ikyojo; kub' tb'inchin jun asyal te poq'chb'il, ex i b'ajetz tlajo'n xjal ite' toj tja Dios, tuk'a jni' kyk'a'xjil, kywakix ex kyrit. Ex ja ttolpin kyme'xjo tx'exb'il pwaq, ex b'aj kub' chitjjo pwaq twutz tx'otx'. ¹⁶ Ex xi tq'ma'n kye' nchi b'aj k'ayin palom: Kyimetza kykyaqiljo lo tzma pe'n. ¿Ma mitzin nchi tx'ixwe'y tu'n ma tz'ok kyq'o'n tja nMa'n te jun k'ayb'il?

¹⁷ B'e'xsin tzaj kynantz t-xnaq'tzb'in, aj tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay, Dios, Nimxix nchin xky'aqi'n ti'j Tjaych.*

¹⁸ B'e'xsin xi kyq'ma'n Judiy te: ¿Ti'tzin jun yek'b'il k'wel tq'o'n qwutza, qa at tokli'n tu'n tkub' tb'inchinji'y lo?

¹⁹ I xi tzaq'win: Kyyuch'inkutzinji'y tnejil ja te na'b'l Dios lo, ex toj oxé q'ij otaq japin b'antl wu'n.*

²⁰ Xi kyq'ma'n Judiy te: Taj qaq toj ox k'al* ab'q'e' tu'n tjapin b'ajjo ja lo. ¿Ma akutzin japinte tu'n, toj oxé q'ij?

²¹ Mix ele kyniky' ti'j t-xilin tyol, qu'n mi nyolin ti'j jun ja twutz tx'otx'; qala' ti'jjo t-xmilil. ²² Me yajxi, tej tjaw anq'in Jesús juntl majl kyxol kyimnin, ul julk'aj toj qk'u'ja, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ti'jjo yol lo, a otaq tzaj tq'ma'n qe'y. Ex tu'n ikyojo, xi qnimi'n a Tu'jil Tyol Dios ex tkyaqil tyol Jesús.

Ojtzi'n tu'n Jesús tze'n tten junjun xjal

²³ Kyojjo q'ij te Wa'j Pan lo, kub' tb'inchin Jesús nim techil tipin, ex nimxjal i nimin ti'j.

²⁴ Me mix oke qe tk'u'j kyij, qu'n el tniky' ti'j kynab'l kykyaqilx. ²⁵ Nya il ti'j tu'n t-xi tq'ma'n jun a'la te, tze'n tten jun xjal, qu'n ojtzi'n tu'n, tze'n t-xilin kyxim toj kyanmin.

3

Tej tyolin Jesús tuk'a Nicodem

¹ At jun ichin, Nicodem tb'i, jun Parisey nejinel kyxol aj Judiy. ² Kanin Nicodem tk'atz Jesús toj qniky'in, ex xi tq'ma'n te: Xnaq'tzil, b'inqe qu'n qa a Dios saj chq'o'nti'y te xnaq'tzil qe'y; qu'n mix a'l jun xjal aku tzaj yek'inte tipin tuk'a nim techil tze'nku nb'ant tu'n, qa nya qMan tuk'a.

* 2:5 Gen. 41:55 * 2:12 Mt. 4:13 * 2:13 Ex. 12:1-27; Deu. 16:1-8 * 2:17 Sal. 69:9 * 2:19 Mt. 26:61; 27:40; Mr. 14:58; 15:29 * 2:20 Qaq toj ox k'al, 46 n-ele.

³ Xi tzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n te'y: Ankye te' mi tz'itz'je juntl majl,* nlayx tz'el tniky' ti'jjo Tkawb'il Dios.

⁴ B'e'x xi tqaninku Nicodem te: ¿Tze'ntzin tten ikyjo; jun xjal ma tijin tu'n titz'je juntl majl? ¿Ma akutzin tz'okx toj tk'u'j ttxu, tu'ntzintla titz'je tkab' majin?

⁵ Xi tzaq'win Jesús te: Twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa nlayx tz'okx jun xjal toj Tkawb'il Dios, qa mina s-itz'je te twutz tx'otx' ex tu'n Xewb'aj Xjan. ⁶ Ankye te' ma tz'itz'je kyu'n manb'aj, at tchwinqil te twutz tx'otx'. Ex ankye te ma tz'itz'je tkab' majin tu'n Xewb'aj Xjan, at chwinqil te jun majx. ⁷ Mi jaw ka'min tk'u'ja ti'jjo ma txi nq'ma'n tey: Tkyaqilx tetz il ti'j tu'n tjaw itz'je tkab' majin. ⁸ Qu'n ikyxjo tze'nku te kyq'iq' njumin wen, me mina nqlo'n ja'ntzaje ex tze'n txi', ex ikyqetzin kye' aye nchi itz'je tu'n Xewb'aj Xjan.

⁹ Xi tqanin juntl majl te Jesús: ¿Tze'ntzin ttxoliljo ikyjo?

¹⁰ Xi tzaq'win Jesús: Ay Nicodem, jun tnejil xnaq'tzila kyxol aj Israel, exsin ¿Mi n-el tniky'a ti'jjo lo? ¹¹ Twutzxix kxel nq'ma'n tey, anqej'i'y nqyolin, a b'i'n qu'n. Ex anqej'i'y nkub' qchiky'b'in a o qli'y. Me ayetzin kye mi nxi kyniminji'y a nxi qq'ma'n. ¹² Ex qa mina xi tniminji'y a xb'aj nq'ma'n tey ti'jjo kyq'iq' te twutz tx'otx', ¿Tze'ntzin ttentz tu'n t-xi tniminji'y, a kxel nq'ma'n ti'jjo te toj kya'j? ¹³ Qu'n mix a'l jun tetz o jax toj kya'j q'il tqanil; qala' o'kqinx we, a ayi'n Tk'wal Ichin, xin ku'tz tzalu'n twutz tx'otx', qu'n toj kya'j intinetaqa ojtxe. ¹⁴ Qu'n ikytzi'n tze'nku te Moisés jax tyob'in toj tzqij tx'otx' jun twutzbi'yil kan ti'j jun tze, te jun q'anb'il kyexjal;* ikytzin weji'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, kchin jawil yob'in twutz jun cruz,* ¹⁵ tu'ntzin tkyaqiljo kchi nimil wi'ja mi chi naj; qala' ktenb'il kychwinqil te jun majx.

Tq'aq'b'il tk'u'j qMan kyi'j tkyaqilxjal twutz tx'otx'

¹⁶ Qu'n nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios kyi'jxjal tzalu'n twutz tx'otx', ma chin tzaj tchq'o'n, a ayi'n Tk'wal junch'in, tu'ntzin kykyaqiljo a kchi nimil wi'ja nlay chi naj, qala' ktenb'il kychwinqil te jun majx. ¹⁷ Qu'n atzin t-xim Diosjo lo, nya tu'n nkawi'n kujxix wen kyb'ajxjal; qala' tu'n kyklet tkyaqilxjal wu'n. ¹⁸ Qu'n ankye te' knimil wi'ja, nlay naj te'. Me ankye te' tkye' tu'n tnimin, at tkawb'il Dios tib'aj, a kujxix wen, noq tu'n ma chin el ti'jli'n, ex tu'n mi xi lipe wi'ja, a ayi'n Tk'wal Dios, a o'kxjo junch'in. ¹⁹ Axixsin t-xilin tkyaqiljo lo: Ma chin kanin tzalu'n twutz tx'otx' te jun spiky'in kyexjal. Me ayetzin xjal kykye' ti'jjo spiky'in; qala' tok tilil kyu'n tu'n kykyij toj qxopin, qu'n nya wenjo kyb'inchb'in. ²⁰ Qu'n tkyaqilxjo nchi b'inchin nya wen, n-el kyi'jlin spiky'in, ex kykye' tu'n kytzaj laq'e tk'atz, tu'ntzin mi tz'ele tniky'tzajiljo kyb'inchb'in nya wen.* ²¹ Me ayetzin kye nchi b'et tojjo Yol twutzxix, nchi tzaj laq'e tk'atz spiky'in, tu'ntzin tel tniky'tzajil qa a Dios at kyuk'a toj tkyaqil.

Tej tyolin Juan, a Jawsil A', juntl majl ti'j Jesús

²² Tb'ajlinxizin yolin ikyjo, b'e'x xi' Jesús quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in, toj tx'otx' Judey. Kub' ten quk'iy antza, ex i ku'xxjal tu'n toj a' te jawsb'il a'. ²³ Ex ikyx te Juan n-aq'nin toj junxil tx'otx', Enón tb'i, nqayin tk'atzjo tnam Salim. Nchi kux tq'o'n te' xjal toj a' te jawsb'il a', qu'n nim a' ataq antza. ²⁴ O b'ajjo ikyjo, a te' na'mx tku'x Juan toj tze.*

²⁵ Jawtzin anq'in jun yol kyxol t-xnaq'tzb'in Juan, a Jawsil A', kyuk'a junjun kyxol aj Judiy, kyi'jjo a nb'ant kyu'n ojtxe, tu'n kyel wen twutz Dios. ²⁶ I ul t-xnaq'tzb'in Juan tuk'a, ex xi kyq'ma'n te: ¡Xnaq'tzil, ka'yinx! A xjal at tuk'iy jlajxi Nim A' Jordán, aj tq'may qe'y qa wen; nimxjal nchi ku'x tq'o'n toj a' te jawsb'il a', ex tkyaqilxjal ma che'x lipe ti'j. Ajo lo nya wen toj qwutza.

²⁷ Me i tzaj tzaq'win Juan: Mix a'l junte at toklin tu'nx tib'x; qala' o'kx Dios ntzaj q'on te' toklin. ²⁸ Qu'n ayeku kye' i b'inte, tej t-xi nq'ma'n kye'y, qa nyaqin weji'y a Crist;* qala' noq jun taq'nul ul nej twutz. ²⁹ Te we'y, ikyxjo lo tze'nku jun mojlil tuk'a chmilb'aj toj jun mejeb'lin: Tkyaqil xjal ma chi ok tze'nku jun xu'jb'aj. Nchin tzalaja, aj t-xi lipexjal ti'j Jesús, tze'nkujo mojlil ntzalaj aj t-xi lipe xu'jlb'aj ti'j tchmil. Tu'npetzi'n, tzunx nchin tzalaja tu'n nxi nb'i'n tqanil, qa tkyaqilxjal ma txi lipe ti'j Jesús. ³⁰ Qu'n te we'y, tb'anilx tu'n tch'iy toklin Jesús, exla qa kyja tkub' b'aj we woklin.

A Jesús tzaj toj kya'j

³¹ A Jesús tzaj toj kya'j, ex at toklin tib'aj tkyaqil; ayintzin we' te twutz tx'otx', ex o'kx nchin yoli'n ti'jjo te twutz tx'otx'. Qala' atzin te' a ntzaj toj kya'j at te toklin tib'aj tkyaqil. ³² Qu'n ate Jesús tzaj ti'n tqanil ti'jjo tkyaqil a o tli ex o tb'i toj kya'j, me mix a'x jun nxi niminte. ³³ Me qa at jun xi tnimin, a ntksujin qa twutzxixjo Tyol Dios. ³⁴ Qu'n atzin a tzaj chq'o'n tu'n Dios o'kxtza nyoline Tyol qMan, qu'n ax Dios saj tq'o'n T-xew tib'aj te jun majx. ³⁵ Nimxix nq'aq'in tk'u'j qMan Dios ti'j Tk'wal, ex o tzaj tq'o'n toklin tib'aj tkyaqil.* ³⁶ Ankye te kxel

* 3:3 1Pe. 1:3, 23 * 3:14 Num. 21:9 * 3:14 Is. 52:13; Jn. 8:28; 12:32-34 * 3:20 Job 24:13-17 * 3:24 Mt. 14:3; Mr. 6:17; Lc. 3:19-20 * 3:28 Jn. 1:20 * 3:35 Mt. 11:27; Lc. 10:22

nimin te' Tk'wal Dios, at jun tchwinqil te jun majx; me atzi'nl te, a tky'e' txi tnimin, nti' te' toklin ti'jjo chwinqil anetzi'n, qala' ktzajil tq'o'n Dios tkawb'il kujxix tib'aj, a nlay b'aj.

4

Tej tyolin Jesús tuk'a jun qya aj Samaria

¹ Pon tqanil kyuk'a Parisey, qa nimxtaqil te Jesús xjal lipchek ti'j, ex nimxtaqil xjal nchi ku'x toj a' tu'n, te jawsb'il a', tze'nku te Juan. ² Me nya aku te Jesús ku'x q'o'n kyexjal toj a', qala' awo ke', a t-xnaq'tzb'in. ³ Tej tb'inte Jesús tqanil ikyjo, b'e'x etz toj ttx'otx' Judey, ex b'e'x xi' majl Galiley. ⁴ Me ilx ti'j nej tu'n tiky' toj ttx'otx' Samaria. ⁵ Pon kanin Jesús toj tnam Sicar toj ttx'otx' Samaria,* nqayin tk'atzjo tx'otx', a o kyij tq'o'n qtzan Jacob ojtxe te Jse, a tk'wal. ⁶ Antza ta'yetaq jun xoch, a toktaq tb'i: T-xoch Jacob. Ex tzajnin Jesús toj tb'e, otaq sikyte. Kub' qe ajlal tzzi xoch; b'alaqa otaq tz'ok kab'laj.

⁷⁻⁸ Nti'qotaqa awo'y t-xnaq'tzb'in antza, qu'n otaq qo'xa toj tnam laq'ol ch'in qwa'y. Ex ultzin jun qya aj Samaria q'a'yil toj xoch, ex xi tq'ma'n Jesús te: Q'ontza ch'in nk'wa'y che'we.

⁹ Me atzin te' qya xi tq'ma'n te: ¿Ti'tzin qu'n ntzaj tqani'n tk'wa'y che'we we'y? Qu'n aj Judiy te, ex ayintzin we' jun qya aj Samaria (qu'n kyojjo q'ij anetzi'n nimxtaq q'oj at kyxol aj Judiy ex aj Samaria).*

¹⁰ Ex xi ttzaq'win Jesús: Noqit o tz'el tniky'a ti'jjo a tzaj tq'o'n Dios, ex noqit aku tz'el tniky'a wi'ja, a nxi nqani'n nk'wa'y che'we tey, atla te saj qanin te we'y, ex matla txi nq'o'n we' che'we itz' tey.

¹¹ Xi ttzaq'win te' qya: Ay Tata, noqittzin at pulb'ilte tu'n, qu'n ma tij te xoch t-xe. ¿Ja'tzin ktzajile che'we tu'n, a itz', tu'n tzaj tq'o'n we'y? ¹² ¿Ankyenaj te? ¿Ma nimxixnajtzin te toklin tze'nku qtzan qxjalil Jacob, a xkyij q'on te' xoch lo, ja' xk'wa'ne kyuk'a jni' tk'wal majqexjo talin?

¹³ Xi ttzaq'wi'n Jesús: Kykyaqiljo nchi b'aj k'wan ti'jjo che'we lo, ktzajil majl k'waj kyij'. ¹⁴ Me ankye te' kxel k'wan te' che'we kxel nq'o'n, nlaypen tzaj jun majl te' k'waj ti'j. Qu'n atzi'n che'we kxel nq'o'n te, kpuljil toj tanmin, tze'nku' xlok' a', tu'n tten tchwinqil te jun majx.*

¹⁵ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'ntljo qya te: Ay Tata, q'o'ntzinjiy che'we we'y, tu'ntzintla mina tzajitl k'waj wi'ja, ex tu'ntzintla mi chin tzajitla q'a'yil tzmax tzalu'n.

¹⁶ Ex xi ttzaq'win Jesús te: Ku txi'y q'olb'il te' tchmila; ex ku kytzaja tzalu'n.

¹⁷ Tzajtin ttzaq'win qya: Nti' we' nchmil.

Ex xi tq'ma'n Jesús te: Twutzx te ma tzaj tq'ma'n qa nti' tchmila. ¹⁸ Qu'n jwe' tchmila o tzi'ky', ex atzi'n mujle tuk'iy ja'l'in nya tchmilkyu. Twutzx te ma tzaj tq'ma'n.

¹⁹ Tej tb'inte qya ikyjo, xi tq'ma: Ay Tata, ma tz'el we nniky' te, qa atejij jun yolil Tyol Dios, tze'nku ojtxe. ²⁰ Qa ikyjo, at jun nxjela te'y: Ayetzi'n qxe'chila aj Samaria i k'ulin te Dios twi' wutz lo; me ayetzin kye' aj Judiy nkyq'ma'n qa noq o'kx toj Jerusalén aku qo k'uline.

²¹ Xitzin tq'ma'n Jesús te: Ay qya, noqit aku chinx tnimi'n, qu'n tzul kanin jun q'ij, ja' tu'n kyk'uliniy twutz qMan Dios, nya noq o'kx twi' wutz lo, ex nya noq toj Jerusalén; qala' toj tkyaqil twutz tx'otx'. ²² Ayetzin kye' aj Samaria, mi-nel kyniky'a te alqe nchi k'uliniy. Me metzin qe', a awo'y aj Judiy, ma tz'el qe qniky' te alqe nqo k'uliniy, qu'n antza tzajnin te' tkolb'il qMan noqx kyu'n aj Judiy. ²³ Me ma pon kanin jun q'ij, ex atzin q'ijjo ja'l'in, ex ayetzi'n a kxel kyq'o'n kyib' twutz qMan tuk'a tkyaqil kyanmin, ayexixsin kye kchi k'uliljo tuk'a tumil, exla qa noq ja'chaqku ite'ye, qu'n ikytzin te Diosjo taj. ²⁴ Qu'n ate Dios nya q'anchar' te, exla at toj tkyaqil tch'i'ysb'in. ¿Ma akutzin qo k'ulin twutz noq tuk'a q'tzi? Qala' tuk'a tkyaqil qanmin, ex tuk'a jun qnimb'il twutzix.

²⁵ Xitzin tq'ma'n qya te: B'i'n we' wu'n qa tzul Kolil, a Crist. Ex aj tul, okla ktzajil tchiky'b'in tkyaqil.

²⁶ Xitzin tq'ma'n Jesús te: Ayin weji'y Crist, a nchin yoli'n tuk'iy.

²⁷ Tzmatag nyolin, tej qmeltz'aja. B'e'x o jaw ka'yajla tu'n nyolin Jesús tuk'a jun qya. Me mix a'l jun qe' ten tipin tu'n t-xi qaninte te, ti' taj, mo tiqu'n nyolin tuk'a.

²⁸ Ex jun paqx kyij ttzaqpi'n tej qya t'xoq', ex b'e'x xi rinin tzmax toj tnam q'malte kyexjal. ²⁹ Tej tkanin, xi tq'ma'n kye: Ku kytzaja lolte jun xjal, a ma b'aj tq'ma'n tkyaqiljo nya wen o b'ant wu'n ojtxe. ¿Nyapela Cristjo, a at tulil?

³⁰ Ex jun paqx i b'ajetzjal toj tnam, ex i xi' ja' ta'ye Jesús.

³¹ Tzmatag nchi b'aj ulxjal, awotzin qe' t-xnaq'tzb'in, o kub'sin qwutza te: Xnaq'tzil, ku tzaja wa'l jun twa'y nej, qo chiji'y.

³² Me ante Jesús tzaj tq'ma'n qe'y: At jun we' nwa, a mi ojtzqi'n kyu'n.

* 4:5 Gen. 33:19; Jos. 24:32 * 4:9 Esd. 4:1-5; Neh. 4:1-2 * 4:14 Jer. 2:13; 17:13; Jn. 7:37-39

³³ Awotzin qe' o ok te'n qanilte qxolilixa: ¿Ma atpela jun a'la ma tzaj q'inte twa?

³⁴ Atzin te Jesús tzaj tq'ma'n qe'y: Axixsin weji'y nwa, noq tu'n tkub' nb'inchi'n tajb'iljo a saj chq'o'n we'y, ex tu'n tjapin b'ajjo taq'in wu'n.

³⁵ Xi qka'yi'n kumnix kyja' tzaje laq'e txqan xjal tokx kyxb'alín sjanin wen, ex tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: ¿Ma nyapela kyaje xjaw tu'n tjaw awal? Me kxel nq'ma'n kye'y: Kyka'yinx kumnix, qu'n ma kub' sjane' awal ja'lin tu'n tjaw chmet. ³⁶ Mi nchin yolín we' ti'jjo awal te twutz tx'otx', qala' kyij'jjo xjal tu'n kynimin, ex tu'n tten kychwinqil te jun majx. Ayetzin kye, a nchi aq'ni'n ti'jjo aq'untl lo, ktzajil kytzyu'n kye twi' kyk'u'j, junx kyuk'a a xi ex xiky'b'inte aq'untl. ³⁷ Qu'n twutzxixjo jun yol nkyq'ma'n xjal kyjalu'n: Junxilte nkux awante, ex junxilte njaw chmon te' twutz, me junx twi' kyk'u'j ktzajil kytzyu'n ti'j.

³⁸ Ma chex nchq'o'n kye tu'n kyxi'y chmol twutz awal kyxolxjal, a ja' mi xi aq'nini'y ti'j, qu'n junxilte xkux awante Tyol Dios kye. Me tzunx nchi tzalaj kye' ti'jjo kyaq'nb'in, qu'n noqit nti' kjol ex awal, nti'tla kye' tu'n tja kychmo'n.

³⁹ Nim aj Samaria i nimin ti'j Jesús, noq tu'n tyoljo qya, tej t-xi tq'ma'n kye, qa o b'aj tq'ma'n Jesús tkyaq'iljo nya wen o b'ant tu'n ojtxe. ⁴⁰ Atzi'n tej kyul aj Samaria tk'atz Jesús, i ok ten kub'sil kywutz te, tu'n tkyij ten kyuk'a. Ex axsa kyije ten kab'e q'ij kyxol. ⁴¹ Ex nimxjal i nimin, tej kyb'in te' Tyol.

⁴² Tu'n'petzi'n, xi kyq'ma'n te qya: Atzin ja'lin mapen txi qniminx qe nya noq tu'n saj tq'ma'n qe'y; qala' awokuxix qe ma qo ok b'inte te, ex ma tz'el qniky'a te, qa twutzxix ate Cristjo, a Kolil te tkyaq'ilxjal twutz tx'otx'.

Tej tkub' tq'anin Jesús tk'wal jun taq'níl nmaq kawil

⁴³ Tb'ajlinxi' kab'e q'ij, etz Jesús toj ttx'otx' Samaria, ex xi' toj ttx'otx' Galiley. ⁴⁴ Me aku Jesús tzaj q'ma'nte qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, qa jun yolil Tyol Dios nlay tz'ok k'u'jlin kyu'n t-xjalil.*

⁴⁵ Me tej tponl Jesús toj Galiley, kub' kywutzli'n aye najleqe antza, qu'n otaq kyli tb'inchb'in tipin tzma Jerusalén toj nintz q'ij te Wa'j Pan, qu'n ajinqetaq ite' antza.*

⁴⁶ Ul meltz'aj jun majl Jesús toj tnam Caná, toj ttx'otx' Galiley, ja' o tx'ixpit a' te vin tu'n.* Ex tk'atz Caná at juntl tnam, Capernaum tb'i. Antza ta'ye jun xjal nim toklin, te taq'níl nmaq txqan yab': Mox, kox, ex junjun noq o tz'el kyim t-xmilil. ⁴⁷ Atzin te tok tb'in te' aq'níl qa o tz'ajtz Jesús Judey, tu'n tpon kanin toj Galiley, b'e'x xi' lolte, ex kub'sin twutz te, tu'n t-xi' q'anil te' tk'wal tzma tja, qu'n ch'ixtaq tkyim.

⁴⁸ Atzin te Jesús xi tq'ma'n te: Nlayx txi kynimin kye, qa nti' jun techil wipi'n tu'n tb'ant.

⁴⁹ Me atzin tej aq'níl jun paqx xi tq'ma'n te: Ay Tata, ku tzaja ja'linxix; ch'ix tkyim we' nk'wal.

⁵⁰ Xitzin tq'ma'n Jesús te: Kux tz'aja tja'y. Lu te tk'wal itz'. Ma tzul Dios te.

Ex b'e'x xi tnimin tej ichin tyol Jesús, ex b'e'x aj.

⁵¹ Ex ch'ixtaq tkanin tja, i etzjo taq'níl k'lulte, ex xi kyq'ma'n te: Lu tej tk'wala; ma tzul Dios te.

⁵² Atzin te' ichin xi tq'anin kye' taq'níl jni' or tchewx kyaq ti'j.

Ewe tiky'linxi kab'la'j, chi chí'.

⁵³ B'e'xsin pon kanin toj t'nab'ljo ttata' k'wal, qa ax orjo ttzaj tq'ma'n Jesús te, qa ma tzul Dios te tk'wal. Tu'n ikyjo, b'e'x xi tnimin tej ichin kyuk'a kykyaq'il najleqe toj tja. ⁵⁴ Atzin lo tkab' techil tipin b'ant tu'n Jesús, tej tajtz Judey, ex pon kaninl Galiley.

5

Tej tq'anin Jesús jun kox

¹ Tb'ajlinxizti'n ikyjo, tzmataq nchi iky'sin aj Judiy jun nintz q'ij toj Jerusalén, aj meltz'aj Jesús antza. ² Toj Jerusalén, at jun tkub'il a' ma tij, tkub' tk'atz jun ma tij t'jpe' ja, T'jpe' Tja Rit tb'i. Ajo a' tok tb'i: Betzata toj kyo'ol aj Judiy. Attaq jwe' t'qan ja anetzi'n. ³ Antza ku'xe'qe txqan yab': Mox, kox, ex junjun noq o tz'el kyim t-xmilil. Nchi ayo'n ti'j, tu'n tja yekj a' toj tkub'il. ⁴ Qu'n chitzin qa attaq jun t-angel Dios nk'u'ltaq t'tzi tkub'il a' junjun maj, te yekilte. Noq aj t-xi yekjo a', ankye te nxi t-xo'n tib' tnejil, b'e'x tzul Dios te a'lchaqx kye yab'iltz ti'j.*

⁵ At jun ichin t'tzi tkub'il a', o b'ant-xi wajaqlajaj toj ka'wnaq' ab'q'e tyab'tlin. ⁶ Tej tiwle tu'n Jesús ku'xle, ex el tniky' te qa ojtxe tkub'lin yab'te, xi tq'anin te: ¿Tajtzin tu'n tq'anita?

⁷ Tzajtzin t'tzaq'wi'n yab': Ay Tata, mix a'l jun mojl we', tu'n nku'xa toj tkub'il a', aj tjaw yekj. Ajtzin tjaw yekjo a', waja tu'n t-xi nxo'n wib'a toj, me junxil nxi t-xo'n tib' nej.

⁸ Ante Jesús xi tq'ma'n te: Kux jaw we'ksa, q'inqeksijy tku'xila, ex kux b'eta.

* 4:44 Mt. 13:57; Mr. 6:4; Lc. 4:24 * 4:45 Jn. 2:23 * 4:46 Jn. 2:1-11 * 5:4 Nya toj tkyaq'il Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 4. † 5:5 Wajaqlajaj toj ka'wnaq, 38 n-ele.

⁹ Texjo paq, ex ul Dios te ichin; jaw ti'n tkuxil, ex b'e'x ok ten b'etil.

Ataq'tzi'n q'ij ikyjo, te ajlab'l. ¹⁰ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n Judiy te ichin otaq q'anit: Q'ij te ajlab'l te ja'lin. Nya wen te' toj kawb'il, tu'n tkub' qb'inchin jun ti',* ex tu'n tjaw tiqi'n tkučila.

¹¹ I xi tzaq'wi'n ichin: Ajo xjal, a xkub' q'anin we'y, saj q'mante we'y, tu'n t-xi wiqi'n nkučila, ex tu'n nb'eta.

¹² Ayetzin kye' Judiy xi kyq'anin te: ¿Ankye xq'mante te'y, tu'n t-xi tiqin tkučila, ex tu'n tb'eta?

¹³ Me ante ichin mi b'i'n tu'n ankye o kub' q'aninte, tu'n nimx txqan xjal at, ex otaq tziky' Jesús antza.

¹⁴ Yajxi, el jyetjo ichin tu'n Jesús tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, ex xi tq'ma'n te: Ka'yinktzi'n. Ma tzul Dios te'y. Mitzin b'inchintla il, tu'ntzin mi tzaje juntl ti' ti'ja kujxix wen.

¹⁵ Ex antza ele tniky' te, qa a Jesús otaq q'aninte, ex xi tq'ma'n tqanil kye aj Judiy.

¹⁶ Tu'ntzin ikyjo, tzaj kyq'oj ti'j Jesús, ex kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n, qu'n tu'n nchi kub' tq'anin xjal toj q'ij te ajlab'l.

¹⁷ Tu'ntzi'n ikyjo, xi tq'ma'n Jesús kye: Te nMa'n kukx o tz'aq'nin te' tzmax tzalu'n, ex ikyx weji'y nchin aq'ni'n, exla qa q'ij te ajlab'l mo minaj.

¹⁸ Tu'ntzin tpajjo ikyjo, nimx tzaj kyq'ojxjal ti'j, tu'n tkub' kyb'yo'n, nya noq tu'n tkub' tq'anin jun xjal toj q'ij te ajlab'l, qala' tu'n tyol, ok tq'on tib' te Dios, te' t-xi tq'ma'n qa aku Dios te ttata.

Tej tyolin Jesús ti'jjo toklin tu'n Dios

¹⁹ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa ayi'n Tk'wal Dios, nlay b'ant tu'n nb'inchi'n jun ti' noq wu'nx wib'xa; qala' o'kx nkub' nb'inchinji'y a n-ok nka'yi'n te nMa'n. Qu'n tkyaqilxo nb'ant tu'n nMa'n, ex ikyxjo nb'ant wu'n, ayi'n Tk'wal.

²⁰ Nimxix nchin ok tk'u'jli'n tu'n nMan Dios, qu'n ayin we' Tk'wal; ex ntzaj tyek'in we'y tkyaqiljo nb'ant tu'n. Ex okpe ktzajil tyek'in nimxixtl techil wipi'n, tze'nku xb'ant wu'n ti'jjo kox lo, noqx tu'n kyjaw ka'yajaja ti'j. ²¹ Qu'n ikyjo tze'nku' te Dios, nchi jaw anq'in kyimmin tu'n, tu'n t-xi tq'o'n kychwinqil, exsin ikyx weji'y, a ayi'n Tk'wal Dios, aku txi nq'o'n chwinqil noq alqe waji'y tu'n t-xi nq'o'n. ²² Ex nya te Dios tu'n tkawin toj q'ij te pa'b'in; qala' tzaj tq'o'n Dios wokli'n tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil. ²³ Kub' tb'inchin Dios ikyjo, tu'ntzintla tjaw nimsi'n nb'i'y kyu'nxjal, ikyxjo tze'nkuxjo njaw nimsin tb'i qMan kyu'n. Qu'n ankye te mi xjaw nimsin te tb'i K'walb'aj, ex mina xja nimsin tb'i qMan, a tzaj chq'on we'y.

²⁴ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Ankye te' nkub' tb'in nyola tuk'a tkyaqil tanmin, ex k'wel tnimin a saj chq'on we'y, atpen te' tchwinqil te jun majx. Ex nlay txi q'o'n toj najin, qu'n o tx'ixpit tanmin te kyime tu'n tok te chwinqil. ²⁵ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ma pon kanin jun q'ij ex atzin q'ijjo ja'lin, tu'n kyb'inte a kyimninge toj kyanmin tq'ajq'ojil nwi'y, ayi'n Tk'wal Dios. Ex ayetzi'n kchi k'wel niminte nyola, okpin kchi anq'il kye'. ²⁶ Qu'n atzin qMan Dios, at te' tchwinqil tu'nx tib'x, ex aku ttxuyil chwinqil. Ex ikyxjo, o tzaj tq'o'n wokli'n, a ayi'n Tk'wal, tu'n tten nchwinqila wu'nx wib'xa. ²⁷ Ex nya noq o'kx Tk'wal Diosqi'n; qala' Tk'wal Ichin. Ex tu'n ikyjo, ma tzaj tq'o'n wokli'n tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil.

²⁸ Mi chi jaw ka'yajaja ti'j tkyaqiljo lo, qu'n pon kanin jun q'ij nimxixtl tze'nku lo, aj kyb'inte tkyaqil kyimmin muqu'nqekux toj tx'otx', tq'ajq'ojil nwi'y, ²⁹ ex kchi jaw anq'intl. Aye' wen kyb'inchb'in, kchi jawil anq'in, tu'n tten kychwinqil te jun majx. Ex ayetzi'n nya wen kyb'inchb'in, ex kchi jawil anq'in kye, tu'n kyxi' toj najin te jun majx.*

Tej tyolin Jesús kyijjo kujsb'ilte Tyol

³⁰ Ex nlay b'ant jun we' ti' wu'n wu'nx wib'xa. Ex aj nkawi'n, mi chin kawin we' wu'nx wib'xa. Qu'n nky'e'y tu'n tkub' nb'inchi'n tze'nkuxjo waja, qala' tze'nkuxjo taj qMan, a tzaj chq'o'n we'y. Tu'npetzi'n, aj nkawi'n, tz'aqlexix we' nkawb'il. ³¹ Qu'n qa ma chin kujsi'n nyola wi'jxa, nti'la tajb'in nyola tu'n tok te kujsil we'y. ³² Me at juntl nkujsinte tyol wi'ja, a Juan Jawsil A'. Ex b'i'n we' wu'n a nq'ma'n wi'ja twutzxix, ex at tajb'in te kujsil we'y. ³³ Ex ayekuy i xta'j qanilte te Juan qa wenge nyola; ex atzi'n tzaj ttaq'win kye'y qa twutzxix te'.* ³⁴⁻³⁵ O yolín Juan b'a'n wi'ja, qu'n ate Juan tze'nku jun tzaj, a nqoptz'aj tuk'a jun yol twutzxix wi'ja kywutzxjal. Ex ma chi tzalaja jun jte'b'in q'ij ti'jjo tyol. Q'uqle kyk'u'ja ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, ex ntzaj nna'n kye'y, noq tu'n kykleta. Me mi q'uqle nk'u'ja ti'jjo jun xjal, exla qa Juan, nyakuj qa il ti'j tu'n tkujsitjo nyola tu'n jun xjal. ³⁶ Qu'n at jun we' kujsilwe nimxixtl toklin tze'nku te Juan, qu'n tkyaqiljo techil wipi'n a nb'ant wu'n, ikyxjo tze'nku tzaj toqxenin qMan we'y; atzi'n nkujsin te' qa a Dios saj chq'o'n we'y. ³⁷ Ex ikyx te qMan Diosjo, a tzaj chq'on we'y, ntzaj tq'o'n kujsil we'y qa twutzxix nyola,* me na'mx kyb'inti'y

* 5:10 Neh. 13:19; Jer. 17:21 * 5:29 Dan. 12:2 * 5:33 Jn. 1:19-27; 3:27-30 * 5:37 Mt. 3:17; Mr. 1:11; Lc. 3:22

nipela jun maj tq'ajq'ojil twi', ex na'm kylontiy tze'n iky ka'yin. ³⁸ Ex na'mx tkyijjo Tyol toj kyanmi'n, qu'n na'mx kynimi'n wi'ja, a ayinkuy xin tzaj tchq'o'n Dios. ³⁹ Qu'n cheb'ex nkux kyxpich'inji'y Tyol Dios, qu'n toj kywutza antza kkneta kychwinqila te jun majx, me mi n-el kyniky'a te, qa antza nyoline' Tyol Dios wi'ja.* ⁴⁰ Qu'n ayetzin kye kyky'e'y tu'n kyxi lipe'y wi'ja, tu'n kyten kychwinqila te jun majx.

⁴¹ Nlay kub' nwutzlinji'y nimsb'il we'y ntzaj kyu'nxjal, ⁴² qu'n ojtzqi'nqi'y wu'n, ex ojtzqi'n wu'n qa nya k'u'jlin Dios kyu'n. ⁴³ Ma chin tzaj chq'o'n we' tu'n nMa'n, me mi xin kub' kywutzlin'; qatzin ma pon kanin juntl kyxola tu'nx tib'x ex nya chq'o'n tu'n Dios, atzin kyeji'y nkub' kywutzlin. ⁴⁴ Ma attzin tumil tu'n kykleta, qa noq kyaja tu'n kyela wen kywutzxjal, ex nya twutz qMan Dios, a junch'in?

⁴⁵ Ma qe kyk'u'ja ti'jjo t-xnaq'tzb'il Moisés tu'n kykleta, qu'n toj kywutza qa ayi'n we' nchinx patin kye'y twutz Dios. Me mina, qu'n atzin kpatil kye' toj pa'b'in twutz Dios, aku Moisés, qu'n mi njapin b'ajjo t-xilin t-xnaq'tzb'il kyu'n. ⁴⁶ Qu'n noqit ma txi kynimin kye' tkyaqiljo kub' ttz'ib'in Moisés, matla txi kynimin kye nyola, qu'n wi'jxa xyoline Moisés. ⁴⁷ Me mi nxi kyniminji'y a xkyij ttz'ib'in Moisés. Tze'ntzin ttentz tu'n t-xi kynimi'n a xi nq'ma'n?

6

Tej kyk'a'chit jwe' mil ichin tu'n tipin Jesús
(Mt. 14:13-21; Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17)

¹ Tb'ajlinxizti'n ikyjo; b'e'x iky'x Jesús tjlajxi Nijab' te Galiley, ex axjo Tiberias tb'i. ² Nimku xjal lipchex ti', qu'n o b'aj kyka'yi'n yek'b'il te' tipin o b'ant, tej kyb'aj q'anj yab' tu'n. ³ Ex b'e'x jax twi' wutz, ex antza kub'e' qe quk'iy, a awo'y t-xnaq'tzb'in. ⁴ Ch'ixtaq tul kani'n nintz q'ij te Xjan Q'ij, a n-iky' kyu'n aj judiy, te na'b'lte kyelintz ojtze toj Egipto.

⁵ Atzaj te' t-xi tka'yin Jesús, nimxtaqxjal o tz'ok lipe ti', xi tq'ma'n te Lip: Ja'tzin ktzajile qlaq'on kywa txqan xjal lo?

⁶ Xi tq'ma'n Jesús ikyjo, noq tu'n tniky'b'ajtz Lip ti' ktq'ma' ti'jjo lo, qu'n b'intaql te Jesús tu'n, ti' tu'n tkub' tb'inchin.

⁷ Xitzin ttzaq'win Lip: Ma attzin qpwaq tu'n t-xi loq'b'aj txqan wab'j, tu'n txi' tal kyinchaqjo kye?

⁸ Xitzin tq'ma'njljo junl t-xnaq'tzb'in, Andrés tb'i, a titz'in Simun Pegr: ⁹ Lu jun q'a lo, q'in jwe' wab'j tu'n, junxte nmaq triy, ex q'in kab'e tal netz' kyix tu'n, me Ma akutzin kanin kyxoljo txqan xjal lo?

¹⁰ Tzaj ttzaq'win Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Kyq'ma'nxax kye', tu'n kyb'aj kub' qe kykyaqil, qu'n attaq tal k'ul antza. B'e'xsin i kub' qe' xjal, b'alaqa jun jwe' mil ichin.

¹¹ I jaw tzyu'n Jesúsjo wab'j, ex xi tq'o'n chjonte te Dios ti'. Tb'ajlinxi na'n Dios, tzaj tq'o'n qe'y, ex xi qsi'pi'n kyxoljo a q'ugejgetaq. Ex ikyx kub' tb'inchin kyuk'a tal kyix; ex tzaj tq'o'n qe'y tu'n t-xi qsi'pi'n, noq jni' tu'n tb'aj kyu'n.

¹² Atzaj te' kyb'aj noj wen, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Kychmo'nksji'y tb'uchil, a ma kyij, tu'ntzin nti'x ch'in tu'n tkub' naj.

¹³ Atzaj te' tjaw b'aj qu'n, i noj kab'lajaj chi'l ti'jjo tb'uchil jwe' wab'j kyb'ajlin xi wa'n kykyaqil xjal.

¹⁴ Tej tok kyka'yin tkyaqil xjal techil tipin Jesús, xi kyq'ma'n: Twutzxpentetz qa a ichin lo, a yolil Tyol Dios, a iltaq ti' tu'n tul klolqe.

¹⁵ Me liwey el tniky' Jesús ti'j kyximxjal, qa kyajtaq tu'n tok kyq'o'n te nmaq kawil kyib'aj te jun majx. Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x el tpa'n tib' Jesús kyij, ex b'e'x jax twi' wutz tjunalx.

Tej tb'et Jesús tib'aj a'
(Mt. 14:22-27; Mr. 6:45-52)

¹⁶ Atzaj te' qok yupj, b'e'x o ku'xa, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ttzi nijab', ¹⁷ ex antza o okxa qe'y toj jun bark, tu'n qpon kani'n jlajxi tzma toj tnam Capernaum. Ex otaq go ok qxopexix wen, ex na'mtaq teltetz'aj Jesús. ¹⁸ B'e'x tzaj jun nim kyq'iq' xupil te a', tu'n tja pulj ti'j bark. ¹⁹ Tzmataq jun ajlab' tuk'a niky'jin qxilin b'eta tib'aj nijab', te j-xi qka'yi'n Jesús, nb'ettaq tib'aj a', tu'n tpon kanin tk'atz bark; ex b'e'x o jaw xob'a te, qu'n mix ele qniky'a ti'j.

²⁰ Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Mina chi jaw xob'a. Ayin weji'y.

²¹ Ex b'e'x tzaj qk'mo'n Jesús tuk'a tzaljb'il tu'n tokx toj bark, ex jun paqx o po'n tjlajxi a', ja' iltaq ti'j tu'n qpon kani'n.

Tej kyjyo'nxjal ti'j Jesús

²² Toj junxil q'ij, ayetzin xjal otaq chi kyij tjlajxi nijab', tzaj kyna'nl qa noq junch'in bark attaq qniky'in iqil kyexjal, a ja' o xiyiy, ex nyajin Jesús okx quk'iy. ²³ Ex ax q'ijjo i kanin

* 5:39 Deu. 4:1; 8:1; 30:15-20

junjun bark, a tzajninge toj tnam Tiberias, nchi pon kanin ttzi tx'otx', nqayin ja' o qo b'aj wa'ni'y, tej t-xi tq'o'n Jesús chjonte kyi'j wab'j. ²⁴ Tej tb'aj kyka'yin qa nti'taq Jesús, ex nti'qotaqla, b'e'x i okxkux kyoy bark tu'n kypon kanin jyolte toj tnam Capernaum.

Tej tyolin Jesús ti'jjo wab'j, a q'ol chwinqil

²⁵ Tej kylajinxjo xjal, jyet Jesús kyu'n, ex xi kyq'ma'n te: ¿Xnaq'tzil, jtojetzin tkanli'n tzalu'n?

²⁶ I xi ttzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa nchi jyo'n wi'ja noq tu'n noj kyk'u'ja wu'n, ex nya tu'n ma tz'el kyniky'a ti'jjo t-xilin techil wipi'n. ²⁷ Tu'npetzi'n, mi tz'ok tilil kyu'n ti'jjo wab'j te twutz tx'otx', a kb'ajil; qala' tz'okx tilil kyu'n ti'jjo wab'j te kyanmi'n, a kolb'il te jun majx. Qu'n a Dios saj sma'n we'y, a ayi'n Tk'wal Ichin, tu'n nq'o'n chwinqil kye'y, tze'nku jun oyaj te jun majx. Qu'n noq tu'n techil wipi'n, nyek'ine qa ayi'n Tk'wal Dios.

²⁸ Xi kyqanin xjal te: ¿Ti'tzin tu'n tkub' qb'inchi'n tu'n ttzalaj Dios qi'ja, ex tu'n tzaj tq'o'njo oyaj anetzi'n?

²⁹ Ex i xi ttzaq'win: Atzi'n taj Diosjo tu'n tkub' kyb'inchi'n, noq tu'n kynimi'n wi'ja, a ayi'n xin tzaj sma'n tu'n.

³⁰ Xitzin kyq'ma'ntz te Jesús: Qa twutzxix qa ma tzaj sma'n tu'n Dios, ¿Ti'tzin jun techilt ktzajil tyek'i'n qe'y, noq tu'n qlonti'y, ex tu'n t-xi qnimintza? ¿Ti'tzin ch'in ma b'antz tu'n? ³¹ Qalatzin' n kye qtzan qta'x ojtxe i wa'n ti'jjo wab'j, a maná, a xi' tq'o'n Moisés tojjo tzqij tx'otx'.* ikyxtaqjo tze'nku' nq'ma'n Tu'jil Tyol Dios: Xi tq'o'n kywa, aj ku'tz toj kya'j.*

³² Xi ttzaq'win Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, nya te Moisés saj q'o'nte wab'j te toj kya'j, qala' aku te nMa'n. Ikytzin weji'y, ma chin tzaj tchq'o'n we' te jun wab'j, a twutzxix te toj kya'j. ³³ Qu'n atzi'n wab'j, a maná, xi tq'o'n chwinqil kye xjal aj Judiy ojtxe, noq te jte'b'in q'ij; me ante' saj sma'n tu'n Dios, apente wab'jjo, a ayi'n, a ktzajil tq'o'n chwinqil te jun majx.

³⁴ Xitzin kyqanintz te Jesús: Ay Tata, q'ontzjiy wab'j qe'y junjun q'ij, a xku'tz toj kya'j.

³⁵ B'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: Ayin weji'y a Wab'j, a q'olte chwinqil. Ankye te' ma tzaj lipey wi'ja nlayxpen tzaj te wa'yaj ti'j; ex ankye te' knimil wi'ja, ex nlayxpen tzaj te k'waj ti'j. ³⁶ Me ma txi nq'ma'n kye'y, me mi nchinx kynimi'n, exla qa ma chin kyli'y. ³⁷ Qu'n tkyaqiljo o tzaj tq'o'n qMan Dios we'y, ktzajil lipe wi'ja; ex ajo ktzajil lipe wi'ja, nlayx chi ex nlajo'n. ³⁸ Qu'n nya ma chin tzaj we' toj kya'j, tu'n tkub' nb'inchi'n noqx alkye waja; qala' o'kx tu'n tkub' nb'inchi'n a tajjo Dios, a saj sma'n we'y. ³⁹ Ex atzi'n taj nManji'y, a saj sma'n we'y, tu'n mi naje jun xjal, aye' ma chi tzaj tq'o'n we'y; qala' tu'n kyjaw anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴⁰ Qu'n atzin taj nManji'y, tu'n kykyaqilxjo ma chi tzaj lipe wi'ja, ayi'n Tk'wal Dios, ex nqe kyk'u'j wi'ja toj tkyaqil, atpen kye kychwinqil te jun majx, ex kchi jawil anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'.

⁴¹ Junjun aj Judiy i ok ten yolb'il ti'j Jesús, tu'n otaq tq'ma qa aku wab'j ma ku'tz toj kya'j.

⁴² Exsin i ok tentz yolb'ilte kyxolile: ¿Nyapela a Jesúsjo lo, aj tk'wal Jse? Ex ojtzqi'n ttata qu'n, tuk'axjo tnana. ¿Tze'ntzin ttentz ntq'ma'n qa toj kya'j ma ku'tze?

⁴³ B'e'xsin i xi ttzaq'win Jesús: Kytzaqqinx tu'n kyoqilb'in. ⁴⁴ Mix a'l jun aku tzaj lipe wi'ja, qa nya nMa'n saj q'mante. Ex qa ma qe kyk'u'j wi'ja, kchi jawil anq'in wu'n, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴⁵ Qu'n kyojjo u'j kyij kytz'ib'i'n yolil Tyol Dios ojtxe, ntq'ma'n kyjalu'n: Chi xel t-xnaq'tzin Dios kykyaqilch.*

Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n kye'y qa kykyaqiljo ma tzaj xnaq'tzin tu'n Dios, ex qa ma kub' kyb'in tuk'a tkyaqil kyanmin, okpin kchi ktzajil lipe kye' wi'ja. ⁴⁶ Mix a'l jun o tli twutz qMan Dios, qala' o'kqinx, ayi'n, a xin tzaj tsm'a'n. ⁴⁷ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ankye kxel nimin we'y, atpen te chwinqil te jun majx. ⁴⁸ Ayin weji'y a wab'j, a q'ol te' chwinqil anetzi'n. ⁴⁹ Ayetzi'n qtzan kyta'xá ojtxe, i b'aj wa'n ti'jjo wab'j, a maná, a tzaj sma'n tu'n Dios toj tzqij tx'otx' te q'ol chwinqil te twutz tx'otx'; me kykyaqilx b'e'x i b'aj kyim. ⁵⁰ Me metzin we', ayin weji'y, a wab'j xku'tz toj kya'j. Ankye qe kchi wa'l ti'j, nlayxpin chi kyim kye'. ⁵¹ Ayin weji'y wab'j itz', a ku'tz toj kya'j te q'ol te kychwinqilxjal. Ankye te' kxel wa'nte, k-anq'il te' te jun majx. Atzin wab'j kxel nq'o'n, aku nchib'jila, a kxel nq'o'n te q'ol chwinqil tkyaqilxjal twutz tx'otx'.

⁵² Me junjun kyxol aj Judiy i ok ten yolb'ilte kyxolile: ¿Tze'ntzin tten tu'n t-xi tq'o'n xjal lo tchib'jil tu'n t-xi qwa'n?

⁵³ Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa mi xi kywa'nji'y nchib'jila, a ayi'n Tk'wal Ichin, ex qa mi xi kyk'wa'nji'y nechky'ela, nti' t-xilin kychwinqila tzalu'n twutz tx'otx', ex nti' kyokli'n ti'jjo chwinqil te jun majx toj kya'j. ⁵⁴ Ikytzi'n, alkye te kxel wa'n te' nchib'jila ex kxel k'wan te' nchky'ela, at te' tb'anil tchwinqil te jun majx;

* 6:31 Ex. 16:4, 15 * 6:31 Sal. 78:24 * 6:45 Is. 54:13

ex kjawil anq'intl wu'n, aj t'japin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'.⁵⁵ Qu'n ajo nchib'jila, ante wab'jjo, a twutzxix, ex ajo nchky'ela, ex ikyxjo, ante k'wab'jjo, a twutzxix.⁵⁶ Ankye te kxel wa'n te' nchib'jila, ex kxel k'wa'n te' nchky'ela, ante ma tz'ok tmujb'in tib'jo wuk'iy, ex ayi'n ma tz'ok nmujb'in wib'a tuk'a.⁵⁷ Qu'n ajo wipi'n ex ajo nchwinqila tzajninge tu'n qMan Dios itz', a saj sma'n we'y. Ikytzin weji'y, alkye te' kwa'l wi'ja, at chwinqil te jun majx wu'n.⁵⁸ Ayin weji'y wab'j, a twutzxix, a ku'tz toj kya'j te q'ol chwinqil te jun majx. Mikyxi' tze'nku te maná, a q'ol chwinqil te twutz tx'otx', a xi kywa'n qtzan qta'x. Qu'n ayetzin qta'x, exla qa i wa'n ti'j, me b'e'x i b'aj kyim. Me ankye te kwa'l ti'jjo wab'j lo, atpen te' chwinqil te jun majx.⁵⁹ Tkyaqilxjo lo b'aj tq'ma'n Jesús, tej tb'aj xnaq'tzin tojjo ja te na'b'l Dios toj tnam Capernaum.

Tej tkyij kytzaqpi'nxjal Jesús, noq tu'n Tyol kuj

⁶⁰ Atzin tej qb'inteti'y xnaq'tzb'il lo, ila'ku lipcheqetaq ti'j xi kyq'ma'n: Kujxix te' yol lu'n, tu'n t-xi qnimin. ¿Ma atpela jun aku txi b'inte?

⁶¹ Ex liwey el tniky' Jesús, qa ayex o chi ok ten ch'otjil ti'j, ex xi tqanin kye: ¿Nyapela wenjo nxnaq'tzb'ila toj kywutza? ⁶² B'alaga tu'n n-ok kyka'yi'n nyakuj jun xjalqi'n te twutz tx'otx'. ¿Me ti'tzila kyq'ma'y, aj nxi kyka'yi'n, aj njaxa toj kya'j, ayi'n Tk'wal Ichin, q'uqleqinkxa toj nq'uqb'ila, a ja' intinetaqa te tnejil? ¿Akupela txi kyq'ma'n qa nya wenjo nxnaq'tzb'ila? ⁶³ Ajo Xewb'aj Xjan ntzaj tq'on te' chwinqil te jun majx; atzin te' qxmilil te twutz tx'otx' te', ex nti' tajb'in ti'jjo chwinqil anetzi'n. Ex ikyxjo, ayejo nxnaq'tzb'ila twutzxix, qu'n tzajninge ti'jjo Xewb'aj Xjan. Qa ma qe kyk'u'ja kyi'j, at kychwinqila te jun majx. ⁶⁴ Me at junjun kyxola, a mi nxi kynimin.

Xi tq'ma'n ikyo, qu'n ojtzqi'ntaq tu'n atxix te' tzaj xkye taq'in, alkye mi chex niminte, ex alkye tu'n t-xi k'ayinte toj kyq'ob' tajq'oj.

⁶⁵ Ex xi tq'ma'n'l: Tu'npetzi'n, o txi nq'ma'n kye'y, qa mix a'l jun aku tzaj lipe wi'ja, qa nya nMa'n saj q'mante.

⁶⁶ Ex tej tb'aj tq'ma'n Jesús tkyaqiljo ikyo, ila'ku lipcheqetaq ti'j el kypa'n kyib' ti'j.

⁶⁷ Tu'npetzi'n, tzaj tqanin Jesús qe'y, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in: ¿Yajtzi'n kye', majqexpela kye kchi xel lipe kyi'j?

⁶⁸ Me ante Pegr xi ttzaq'win: Tata, ¿Altzin q'i'j qo xela lipe'y? Qu'n noq o'kx te at t-xnaq'tzb'il, a ntzaj tq'o'n qchwinqila te jun majx. ⁶⁹ Ex ma txi qnimi'n, ex ma tz'el qniky'a te, qa a tejiy Crist, a xjanxix, a Tk'wal Dios itz'.

⁷⁰ Tzaj ttzaq'win Jesús: ¿Ma nyatzin ayi'n o chin jaw sk'o'nte kab'lajaj kyb'aja? Me atzi'n jal'in, at jun kye' ma txi tq'o'n amb'il te tajaw il, tu'n tokx toj tanmin tu'n tb'inchin il wi'ja.

⁷¹ Tq'ma Jesúsjo ikyo, qu'n ataqtza nyoline ti'j Judas Iscariot, a tk'wal Simun, qu'n ataq Judas tu'n t-xi k'ayinte Jesús toj kyq'ob' tajq'oj, exla qa ataq toklin qxola, a awo'y kab'lajaj t-xnaq'tzb'in.

7

Tej t-xi' Jesús toj jun nintz q'ij kye aj Judiy

¹ Tb'ajlinxi' tkyaqiljo ikyo, nb'ettaq Jesús toj ttx'otx' Galiley; qu'n tkye'taq tu'n tkyij ten toj ttx'otx' Judey, kye at junjun kyxol aj Judiy kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n. ² Ch'ixtaq tul kanin nintz q'ij kye aj Judiy, a ja' nchi najan toj tal pach toj k'ul, noq te jun na'b'l ti'jjo tej kyten qtzan qta'x toj tzqij tx'otx' ojtxe.* ³ Antza toj Galiley, b'e'x i jaw xmayin titz'in Jesús ti'j, ex xi kyq'ma'n kyjalu'n: Mi kyij ten te tzalu'n; qala' ku txi'y toj ttx'otx' Judey, tu'ntzin tok kyka'yi'n a lipcheqek ti'ja tkyaqiljo nb'ant tu'n. ⁴ Qu'n qa taja tu'n tok ka'yi'n tu'n kykyaqilxjal ti'jjo nb'ant tu'n, mi kub' tewin tib'a tzalu'n toj Galiley; qala' q'imix tib'a, ex yek'inkuy kywutz kykyaqilxjal. ⁵ Xitzin kyq'ma'n titz'in te ikyo, qu'n na'mxtaq txi kynimi'n t-xilin t-xnaq'tzb'il.

⁶ Atzin te Jesús xi tq'ma'n kye: Na'mx tpon kanin we' amb'il we. Me metzin kye', tkyaqil q'ij wen te kye'y tu'n kyxi'y. ⁷ Qu'n nlay chi el iky'in kye' kyu'nxjal. Me metzin we', nchin el iky'in kyu'n, qu'n nxi nq'ma'nji'y kykyaqil kyb'inchb'in nya wen.

⁸ Tu'npetzi'n, kux che'x kye' toj nintz q'ij. Mina we', qu'n na'm t'japin b'aj tq'ijil amb'il te we'y.

⁹ Tb'ajlinxi' tq'ma'n Jesús ikyo; axsa kub'e tene toj ttx'otx' Galiley.

Tej tyolin Jesús ti'xjo t-xnaq'tzb'il toj nintz q'ij

¹⁰ Kyjawlinoxizn b'aj titz'in tzama toj nintz q'ij, ex ikyx te Jesúsjo b'e'x xi', me nya kywutzxjal, qala' toj ewajil. ¹¹ Ex i ok ten aj Judiy jyolte Jesús toj nintz q'ij, ex xi kyq'ma'n: ¿Ja'tzila ta' tej ichin?

* 6:69 Mt. 16:16; Mr. 8:29; Lc. 9:20 * 7:2 Lv. 23:34; Deu. 16:13

¹² Ex kykyaqil xjal antza i ok ten yolil ti'j; attaq junjun nq'mante: Ajo ichin wen, chi chi'. Ex attaq junjuntl nq'mante: ¡Mina! Qu'n nya wen te' ichin a, qu'n noq tok sb'ul kyexjalch.

¹³ Me mix a'l jun xi tkujsin tyol ti'j kywutzxjal, noq tu'n kyxob'il kye kynejil aj Judiy.

¹⁴ Tzmataq niky'jin nintz q'ij, te' tokx Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex ok ten xnaq'tzil.

¹⁵ Ex nimx aj Judiy jaw ka'yajlaj ti'j t-xnaq'tzb'il, ex kyq'ma: ¿Tze'ntzin tten nimx tumil toj t'nab'l ichin lo, ex nti' o tz'okx toj xnaq'tzb'il?

¹⁶ I xi tzaaq'win Jesús: Ajo xnaq'tzb'il ma txi nq'o'n, nya wekuy; qala' te Dios, a tzaj chq'o'n we'y. ¹⁷ Alkye te taj tu'n tkub' tb'inchin a taj Dios, atzin te k-elil tniky'jo ti'j, qa te Dios nxnaq'tzb'ila, mo qa ayinx a nchin kub' ximinte. ¹⁸ Alkye jun xjal nyolin tu'nx tib', ntjyo'n tu'n tjaw nimsin kyu'nxjal. Me ante' xjal taj tu'n tjaw nimsin toklin tu'n a saj chq'onte, ante twutzxix tyoljo, ex nya sb'ul. ¹⁹ Qalatzin kye' nchi yolil ti'j, tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés kyu'n, me mix a'l jun kye' ma japin tu'n. Qu'n noqit ma japin kyu'n, mitla n-ok tilil kyu'n tu'n nkub' kyb'yo'ntza.

²⁰ Xitzin kytzaq'winxjal: ¿Qape yab' te? ¿Ankye taj tu'n tkub' b'yontiy?

²¹ Ex xi tq'ma'n Jesús kye: ¿Ma noq tu'n tq'anit jun xjal wu'n toj q'ij te ajlab'l, ma chi jaw lab'tey ti'j? ²² Kxel nyek'i'n jun ti' kye'y: Ate Moisés kyij q'mante kye'y tu'n tok qitit kyechiljo tal q'a toj twajxaqin q'ij titz'jin. * Ex qa toj q'ij te ajlab'l xjapine ikyjo, me nkub' kyb'inchin, noq tu'n tjapin tkawb'il Moisés kyu'n (me nya tu'n Moisés tzajni'n tumil lo, qala' tu'n Abraham exqetzi'n txqantl qztan qta'x*). ²³ Me atzi'n ja'lin, qa nchi aq'ni'n toj jun q'ij te ajlab'l noq tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés ti'jjo tu'n tqitit tal netz' techil ti'jjo t-xmilil jun tal q'a, ¿Tiqu'ntzin nchi q'o'jle'y wi'ja, noq tu'n xq'anit tkyaqil t-xmilil jun xjal wu'n toj q'ij te ajlab'l? * ²⁴ Mi chi kawin' wib'aja noq tu'n n-ok kyka'yi'n; qala' chi kawin' tuk'a jun tumil tz'aqlexix.

Tej kyjaw lab'texjal ti'j, qa ax Cristjo a Jesús, mo mina

²⁵ Attaq junjun xjal najleqe tojx Jerusalén i ok ten qanilte kyxol: ¿Nyapetzila' ichin lo a nchi jyo'nxjal ti'j, tu'n tkub' kyb'yo'n? ²⁶ Lu'tzin nyolin kywutzxjal kykyaqil, exsin nti' ch'in nxi kyq'ma'n te. ¿Nyapela ma txi kynimin aj kawil qa axix Cristjo lo, a at toklin tu'n Dios? ²⁷ Me metzi'n qe' b'i'n qu'n ja' tzajnin ichin lo; me aj tul te' Crist, chitzin qa mix a'l te' b'ilte ja' tumil ktzajila, chi chi'.

²⁸ Atzaj te' tb'inte Jesús ikyjo tzmataq nxnaq'tzin tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, xi tq'ma'n tuk'a tq'ajq'o'jil twi' kujxix wen: B'alaqa ojtzqi'nqi'n kyu'n, ex b'i'n kyu'n ja' xin tzaji'y. Me nya wu'nx wib' we' xin saj; qala' ma chin tzaj chq'o'n we' tu'n jun, a mi ojtzqi'n kyu'n, a twutzxix Tyol. ²⁹ Noq o'kqinx we ojtzqilte, qu'n atzin intinetaqa tuk'a toj kya'j, ex atzi'n ja'lin ma chin tzaj chq'o'n tu'n, tzalu'n twutz tx'otx'.

³⁰ Tu'ntzi'n tyol Jesús ikyjo, kyajtaq tu'n tok kytzyu'n, ex tu'n tkux kyq'o'n toj tze; me mix a'l jun aq'pin tq'ob' ti'j, qu'n na'mx tpon kanin tq'ijil, tu'n tkyim.

³¹ Me nimxxjal i nimin ti'j, ex kyq'ma: Ax twutz ate Cristjo. ¿Ma akupela b'ant nim techil tipin juntl, tze'nku te' ichin lo?

Tej kyajtaq Parisey tu'n ttzyet Jesús kyu'n

³² Atzaj te' kyb'inte Parisey kyyolxjal nkyq'ma'n ti'j Jesús, i jaw lab'te ti'j, ex i kyij toj wen kyuk'a kynejil pale, tu'n tkux kyjpu'n toj tze. B'aj xi kyxch'o'n xq'uqil te' tnejil ja te na'b'l Dios, tu'n tok kytzyu'n.

³³ Me tzunxtaq yolil te Jesús, ex tq'ma: Noq jun jte'b'in q'ij kchin tenb'iltla kyxola, qu'n kchin ajil meltz'aja tk'atzjo a saj chq'on we'y. ³⁴ Ok chi jyola wi'ja, me nlay chin kneta kyu'n, qu'n nlay che'xa ja' kchin tenb'ilyi.

³⁵ Tu'ntzin ikyjo, i ok ten Judiy qanilte kyxolx: ¿Ja'tzila kxela qa nlay knet qu'n? ¿Mej qa antza kanin kyxol aj Judiy, noq ja'chaqku najleqe kyojile tnam kyxol amaq' xjal, moj qa ma txi' xnaq'tzil kye xjal nya Judiy? ³⁶ ¿Tze'ntzila t-xilin tyol, a saj tq'ma'n qe, qa kqo jyol ti'j, ex nlay knet qu'n, ex qa nlay qox ja' ktenb'ile?

Tej tyolin Jesús ti'jjo a' itz'

³⁷ Toj b'ajsb'il q'ij, atzin q'ijjo nimxixtaq toklin toj nintz q'ij, * jaw we' Jesús, ex xi tq'ma'n tuk'a tq'ajq'o'jil twi' kujxix wen: Qa ite' junjun at k'waj kyij' toj kyanmin, ku kytzaja wuk'iy, ex chi k'wa'n. ³⁸ Alkyejo knimil wi'ja, k-anq'il jun xlok' a' itz' toji tanmin, ikyxjo tze'nku nyolin toj Tu'jil Tyol Dios. * ³⁹ Atzin tz'elpine' tyol Jesús ikyjo: Ayetzi'n kchi xel niminte, iltaq ti'j tu'n t-xi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin, tze'nku jun xlok' a' te chews'b'ilkye. Qu'n na'mtaq tul Xewb'aj Xjan, qu'n na'mxtaq taj Jesús toj tqoptz'ajiyil kya'j.

Kab'e kyximxjal ti'j ankye te' Jesús

⁴⁰ Tej tb'aj kyb'i'n tyol, attaq junjun kyxol xjal kyq'ma: Twutzxix qa ajo ichin lo atzin yolil Tyol Dios, a iltaq ti'j tu'n tul.*

⁴¹ Me attaq junjuntl nq'mante kyjalu'n: Mina. Qala' aku te Cristjo, a sk'o'n xix tu'n Dios te Klolqe.

Me attaq junjuntl nq'mante: *¿Tze'ntzin tten ikyjo, qu'n aj Galiley te xjal lo? ¿Ma tojtzin tx'otx' Galiley ktzajile te Crist?* ⁴² Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa t-xe'chil David te Crist, ex qa iltaq ti'j tu'n titz'je tojxjo tnam Belén, a ttanin David.* ⁴³ Tu'ntzi'n ikyjo, b'e'x b'aj kub' kyra'nxjal kyib' noq tu'n tpaj Jesús. ⁴⁴ Attaq junjun a kyaj tu'n t-xi ky'i'n toj tze, me mix a'l jun ok tzyunte.

Aye kawil mi xi kynimin Jesús

⁴⁵ Ayetzin xq'uqil te tnejil ja te na'b'l Dios, i meltz'aj ja' ite'yetaq Parisey exqetzi'n kynejil pale, ex xi kyqanin kye'. *¿Tiqu'u'n mi saj kyinj'i'y ichin, a xi qq'ma'n kye'y?*

⁴⁶ Xitzin kytzaq'win xq'uqil: Qu'n tu'n b'ajxi qb'i'y txqan yol tb'anilqex tze'nku tyoljo xjal lo.

⁴⁷ Ayetzin kye Parisey xi kytzaq'win: *¿Majqex kye ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kykub' sb'u'n tu'n?* ⁴⁸ *¿Ma attzin jun qnejil mo jun Parisey o nimin ti'j?* ⁴⁹ Me o'kqexjo ma' xjal, a mi n-el kyniky' te Tu'jil Tyol Dios; b'a'n tu'n kyxi' toj najin te jun majx.

⁵⁰ Me attaq jun Parisey, Nicodem tb'i, a xta'j yolil tuk'a Jesús toj qniky'in,* ex xi tq'ma'n: ⁵¹ *¿Ma nyatzin ntq'ma'n toj qkawb'il nlay txi qq'ma'n ti'j jun xjal qa nya wen, a na'mxtaq qb'inte nej ti'tzin t-xilin t-xnaq'tzb'il?*

⁵² I jaw yasin ti'j Nicodem, ex xi kyq'ma'n: *¿Mej qa aj Galiley teja? Ka'yinkuxa toj Tu'jil Tyol Dios, ex k-elil tniky'a te qa mix ti'x jun yolil Tyol Dios k-elitz antza toj tx'otx' Galiley.*

⁵³ Tb'ajlinxi' ikyjo; b'e'x i b'aj aj junjun kyja.

8

Tej tyolin Jesús tuk'a qya aj ky'a'jil

¹ Ex ikyxjo te Jesús b'e'x xi' twi' wutz Olivos.* ² Tej qel sqix toj junxil q'ij, meltz'aj jun majl tojjo tnejil ja te na'b'l Dios. B'aj pon chmetlxjal tk'atz, kub' qe kyxol, ex ok ten majl xnaq'tzilkye. ³ Ayetzi'n xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il exqetzi'n Parisey xi ky'i'n jun qya, a knet kyu'n tzmataq nchi ky'a'jin. Kub' kywa'b'in kyxol tkyaqilxjal, aye' ite'taq antza, ⁴ exsin xi kyq'ma'n te Jesús: Ay Aj xnaq'tzil, ante' qya lo tzmataq n-ok tilil ky'a'jin tu'n, tej s-el qk'ulb'i'n. ⁵ Tojjo tkawb'il Moisés ntq'ma'n qe tu'n tok xoyit tu'n ab'j tu'n tkyim jun qya tze'nku lo.* *¿Yajtzin te? ¿Ti'n te' ktq'mab'il ti'j?*

⁶ O txi kyq'ma'n ikyjo, noq tu'n tkub' tz'aq toj jun til kyu'n. Me b'e'x kub' muk'e Jesús twutz tx'otx', ex ok ten tz'ib'il tuk'a twi' tq'ob' toj quq. ⁷ Me noq tu'n tzunx nchi lab'te ti'j Jesús, jaw we'ks, ex xi tq'ma'n kye: Ankye jun kye' a nti'x jun til, b'a'n tu'n tok t-xo'n tnejil ab'j ti'jjo qya lo. ⁸ Ex kub' muk'e juntl majl, ex ok tenl tz'ib'il toj quq.

⁹ Atzaj te' tok kyb'i'n ikyjo, b'e'x kyna'n toj kyanmin qa aj ilqe, ex junjunku i b'aje'tz; nejxix i b'aje'tzjo xjal o chi tjiin, ex b'aje'tz lipe kykyaqil. Atzaj te' kyb'aje'tz kykyaqil, tjunalx Jesús kyij ten tuk'a qya.

¹⁰ Jaw we'ks Jesús, ex mix a'l jun xjal attaq, qala' o'kxtaqjo tal qya otaq kyij we'. Xi tq'ma'n Jesús te: Qya, *¿Nte'tzi'n a kyajtaq tu'n tkub' b'yo'n kyu'n?* *¿Ma nti'tzin jun xkub' b'yontiy?*

¹¹ Xi ttzaq'win tej qya: Mina, Tata; mix a'l jun.

Tu'ntzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Ex ikyq'inx weji'y. Nlay txi nq'ma'n tu'n tkyima. Qala', kux txi'y. Mi kub' tb'inchin jun majljiy il lo.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa a Tzaj te tkyaqil xjal

¹² Yajxi ch'intl, yolin Jesús kyxolxjal, ex xi tq'ma'n: Ayin weji'y Tzaj te tkyaqil xjal twutz tx'otx'.* Ankye te' k-okil lipe wi'ja, atpen te tzaj toj tchwinqil, ex nlayx b'et toj qxopin.

¹³ Atzaj te' kyb'inte Parisey tyol ikyjo, xi kyq'ma'n te: Axa ma kujsinte tyola ti'jxa. *¿Nyapela noq nla'ji'n? Tu'npetzi'n, nlayx txi qb'i'n tyola.**

¹⁴ I xi ttzaq'win Jesús: Ax twutz we' nyol, exla qa ayinx ma chin kujsinte wi'jxa. Qu'n toj kya'j xin tzaja we', ex axsa kchin ajili'y. *¿Ma akutzin chi kub' sb'u'n tu'n jun te toj kya'j? Qalatzin kye' ¿Ma b'inajtzin kye kyu'n ikyjo?* ¹⁵ Nchi kawin wi'ja tuk'a jun tumil noq te twutz tx'otx'. Me metzin we', mina kub' nb'inchin ikyjo. ¹⁶ Qala' kchin kawila tuk'a t-xilin tumil tz'aqlaxix, a tzajnin te nMa'n. Qu'n nya njunalx we' kchin kawil; qala' ajin nMa'n wuk'iy, a tzaj chq'o'n we'y. ¹⁷ Qu'n tz'ib'in toj kawb'il, a nimin kyu'n, qa il ti'j kab'e xjal tu'n

* **7:40** Deu. 18:15 * **7:42** Mi. 5:2 * **7:50** Jn. 3:1-2 * **8:1** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 7:53 tзма toj 8:11. * **8:5** Lv. 20:10; Deu. 22:22-24 * **8:12** Mt. 5:14; Jn. 9:5 * **8:13** Jn. 5:31

tmeje kyyol noq tu'n tkujante jun ti'. ¹⁸ Ikytzi'n, kab'e qe qb'aj: Ayinx weji'y jun kujsilte wi'xa, ex atzin juntl, a nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y.

¹⁹ Xi kyqanin te: ¿Ja'tzin ta'ye tMantza?

I xi ttzaq'win Jesús: Mipe n-el kyetzta kyniky' wi'ja. ¿Yajtzila' te nMa'n? Noqit aku tz'el kyniky'a wi'ja, ex matla tz'el kyniky'a te nMa'n.

²⁰ Xi tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, a tzmataq nxaq'tzin tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, nqayin tk'atzjo k'u'b'l pwaq te oyaj. Mix a'l jun aq'pin tq'ob' ti'j, qu'n na'mxtaq tpon kanin tq'ijil tu'n tkyim.

Tej tyolin Jesús qa iltaq ti'j tu'n t-xi' toj kya'j

²¹ Yajxi ch'intl, xi tq'ma'ntl Jesús kye: Kchin ajil we'; ex kchi jyola wi'ja, me mi chin kneta kyu'n, qu'n ja' ma chinkiy, nti'x tumil tu'n kyxi'y: Qala' axsa kchi kyimila kye' tjaq' tqanb'il kyila.

²² Ayetzin kye Judiy xi kyq'ma'n kyxolx: ¿Ma okpetzila k'wel tb'yo'n tib' tu'nx tib'x, tu'n tq'ma'n qa nlay qox, ja' tumil kxele?

²³ Xitzin tq'ma'n Jesús kye: Ayetzin kye' te kumnixqe kye', te twutz tx'otx'; me metzin we' te jawnixqin we', a toj kya'j. Ikytzin te twutz tx'otx' kyokli'n; qalatzin we', nya te twutz tx'otx'qin we'. ²⁴ Tu'npetzi'n, kxel nq'ma'n, qa mina xinx kynimi'n qa ayinj'i'y, a xi nq'ma'n kye'y, kchi kyimila tjaq' tqanb'il kyila.

²⁵ B'e'xsin xi kyqanin te: ¿Ankyenaj tetza?

Xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma nyatzin o txi nq'ma'n kye'y te tnejil? ²⁶ At nimku tu'n nkawi'n ti'j. Ex twutzxix nyola, qu'n o'kx nyolinji'y tze'nku tzaj tq'ma'n nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y, tu'n t-xi nq'ma'n Tyol te tkyaqil xjal twutz tx'otx', qu'n tekuxix s-ok nb'ini'y.

²⁷ Me mix ele kyniky' te, qa nyolintaq Jesús ti'j qMan Dios.

²⁸ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Ajtzin njaw kyyo'b'i'n a ayi'n Tk'wal Ichin twutz kya'j, tzmamaxin k-elil kyniky'ji'y te, qa ayin weji'y, a tze'nkuxjo xi nq'ma'n, ex qa o'kx nkub' nb'inchinji'y tze'nku tzaj t-xnaq'tzin nMa'n we'y. ²⁹ Qu'n a tzaj chq'on we'y, kukx atjo wuk'i'y. Mi ma chin kyij ttzaqpi'n njunalxa, qu'n kukx nkub' nb'inchinji'y a ntzajaj ti'j.

³⁰ Tej tb'aj tq'ma'n Jesúsjo ikyjo, nimxjal i nimin ti'j.

Tej tyolin Jesús ti'jjo ankye te' tk'wal Dios ex tk'wal tajaw il

³¹ Xi tq'ma'n Jesús kye' Judiy, aye otaq chi ok lipe ti'j: Qa ma chi we'xixa toj tkyaqiljo o txi nq'ma'n kye'y, okpin kchi okil kye twutzxix te nxaq'tzb'i'n. ³² Ex k-elilix kyniky'a ti'jjo a twutzxix, ex atzin twutzxix ktaqpil kye'y.

³³ Xitzin kytzaq'win kyjalu'n: Tyajil Abrahamqo qe.* B'ajx txaye qk'ayinqe qib' te taq'nil jun a'la. ¿Tze'ntzin toke tyola ikyjo tu'n qtzazqeta?

³⁴ Xitzin tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Kykyaqilxjo nchi b'inchin il, ma txi kyk'ayin kye kyib' tu'n kyok te taq'nil il. ³⁵ Jun aq'nil nti' toklin tu'n tok tajal jun ch'uq xjal toj kyja. Me metzin te k'walb'aj at te' toklin toj ja te jun majx. ³⁶ Tu'npetzi'n, qa ma chi tzaqeta tu'n k'walb'aj, twutzxix ma chi tzaqeta te jun majx, qu'n at te k'walb'aj toklin tu'n kytzaqpet-xjal tu'n.*

³⁷ B'i'n we' wu'n qa tyajil Abrahamqe kye', me ¿Tiqu'niltz n-ok tilil kyu'n tu'n nkub' kyb'yo'n? ¿Tinqu'n mi nxi kyniminji'y nyola? ³⁸ Ma chin yoli'n ti'jjo ma tzaj tyek'in nMa'n we'y. Me metzin kye, atzin kub' kyb'inchinji'y a tze'nku ntzaj tq'ma'n kyma'n kye'y.

³⁹ Xitzin kyq'ma'n Judiy te: A qeji'y qman, a Abraham.

Xi ttzaq'win Jesús kye: Noqit ax twutz qa tk'wal Abrahamqe kye', tzuntla nkub' kyb'inchin'i a tze'nku' xb'ant tu'n. ⁴⁰ Qalatzin we', ma txi nq'ma'n weji'y a twutzxix kye'y, a tzaj t-xnaq'tzin Dios we'y. ¿Tiqu'n kyajtza tu'n nkub' kyb'yo'n? Qu'n te Abraham nti'x ch'in te' xkub' tb'inchin ikyjo. ⁴¹ Qalatzin kye' ayeji'y nkub' kyb'inchin tze'nku nkub' tb'inchin kyma'n.

Tu'npetzi'n xi kyq'ma'n te: Nya siky'aj k'walqo qe tze'nku te. Junch'in qe qMan at, a aku Dios.

⁴² Xi tq'ma'n Jesús kye: Noqit twutzxix kye'y qa tk'wal Diosqi'y, matla chin ok kyk'u'jlntza, qu'n tk'atz Dios xin tzaji'y. Qu'n mi xin ula wunx wib'a tzal'u'n, qala' a Dios saj chq'o'n we'y. ⁴³ ¿Tiqu'n mi npon nyola toj kynab'la? Qu'n mi nxi kyb'inji'y tkyaqiljo nxi nq'ma'n. ⁴⁴ Atzin kyeji'y kytata a tajaw il. Tu'npetzi'n, ma chi oka te te, ex noq o'kx kyaja tu'n tkub' kyb'inchin'i tze'nkuxjo taj. Qu'n ate tajaw il o tz'ok b'yol chwinqil atxix te tnejil. Mi n-ok lipe ti'jjo twutzxix, qu'n nti' jun yol twutzxix tuk'a. Qu'n noqix niky'in yol, qu'n aku tajaw il o tz'ok te ttxuyiljo jini' sb'ub'l. ⁴⁵ Me metzin we' nxi nq'manji'y a twutzxix, me mi nxi kynimi'n. ⁴⁶ ¿Ankye jun kye aku tzaj q'mante, qa at jun il o b'ant wu'n? Qatzin twutzxix nyola, ¿Ti' qu'ntz mi nxi kynimintza? ⁴⁷ Qu'n ayetzin kye xjal te Diosqe, nkub' kyb'i'n kye'

* 8:33 Mt. 3:9; Lc. 3:8 * 8:36 Gal. 5:1, 13

Tyol; me ayetzin kye' nya te Diosq'i'y. Tu'ntzi'n, kyky'e'y tu'n tkub' kyb'i'n Tyol, chi Jesúsjo kye.

Tej tyolin Jesús ti'jx

⁴⁸ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n Judiy te: Twutzxla qe qyol, a nxi qq'ma'n tey, qa siky'aja, exsin qa tokx jun taq'níl tajaw il toj tanmi'n.

⁴⁹ I xi tzaq'win Jesús: Nti' jun taq'níl tajaw il toj wanmi'n; qala' o'kx waja tu'n tkub' nb'inchi'n tu'n tjaw nimsin tb'i nMa'n. Me metzin kye, o'kx kyaji'y tu'n wel kyijli'n. ⁵⁰ Me mi xin ula noq tu'n njaw kynimsi'n; me metzin te Dios, taj te' tu'n njaw nimsita. Ex aku kkawil kyib'aja, ayi'y nchi el i'jlin we'y. ⁵¹ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ankye te k'wel nimin we'y, nlayxpen kyim te'.

⁵² Xi kytzaq'win Judiy: Tzmaxpin ja'lin, kxel qnimi'n qa at jun taq'níl tajaw il toj tanmi'n. Qu'n ate Abraham exqetzi'n nimku yolil Tyol Dios, a nimxix kyoklin ojtxe, b'e'x i kyim. Anajtzin te ntq'ma'n, ankye te' k'wel nimin we'y nlayx chi kyim, chiji'y. ⁵³ ¿Ma nimxixnajtzi'tl te toklin tze'nku qtzan qta'xa Abraham junx kyuk'a jni' yolil Tyol Dios ojtxe, a o chi kyim? ¿Ankyenaj tetza toj twutza?

⁵⁴ I xi tzaq'win Jesús: Qa ma jaw nimsin wib'a wu'nx wib'xa, nti'la tajb'in nyola. Me an weji'y ma jaw nimsinwe a nMa'n, a axjo nkyq'ma'n qa kyDiosa. ⁵⁵ Me nya ojtzqi'n kyu'n. Me metzin we' wojtzqi'n we'. Qa ma txi nq'ma'n kye'y qa mi wojtzqi'n, jun niky'il yolqintla'y tze'nku kye'. Me twutzxix wojtzqi'n we' ex nkub' nb'inji'y Tyol. ⁵⁶ Me ante Abraham, a qtzan kyta'xa, nimx o jaw tzalaj tu'n tlonjetaq wulila. Ex o tli noq tu'njo tnimb'il, ex o noj tuk'a tzalj'b'il.

⁵⁷ Xi kyq'ma'n Judiy te: Na'mx tjapin te lajaj toj ox k'al† ab'q'e, exsin ¿Tq'ma'nnaja qa o tli'y Abraham?

⁵⁸ I xi tzaq'win Jesús: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Tej na'mxtaq tul itz'je Abraham, ayin we' intintaq.* ⁵⁹ Tu'npetzi'n, b'aj jaw kytzyu'n ab'j, tu'n tok kyxo'n ti'j Jesús, me b'e'x ewin, ex etz toj tnejil ja te na'b'l Dios.

9

Tej tq'anit jun mox tu'n Jesús

¹ Tej kyja'taq tiky'x Jesús toj jun b'e, xi tka'yin jun ichin mox toj titz'jlin.

² Xi qqani'n, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Ay Aj Xnaq'tzil, ¿Ti'tzila qu'níl s-itz'je ichin mox lo; tu'npela kyiljo ttata, mo qa tu'nx til?

³ O tzaj tzaq'wi'n Jesús: Nya tu'n kyil ttata, ex nya tu'nxjo til; qala' ma tz'itz'je mox, noq tu'n tyek'i'n tipin qMan Dios ti'j. ⁴ A na'mx tex q'ij, ilx ti'j tu'n tkub' qb'inchin taq'in a tzaj chq'on we'y, qu'n tzul kanin qniky'in, aj nkyima, a ja' mix a'l jun aku b'ant taq'nin. ⁵ Loqin inti'nx tzalu'n, ayin we' tzaj kye kykyaqil xjal twutz tx'otx'.

⁶ Atzaj te' tb'aj tq'ma'n ikyjo, kub' tztzub'in twutz tx'otx', ex kub' tb'inchin ch'in xoq'l tu'n ta'l ttti, ex oksu'n kyij' twutzjo mox. ⁷ Ex xi tq'ma'n te: Kux txi'y txjol kye twutza tojjo tkub'il a, Siloé tb'i (atzin t'elpine': Chq'o'n). Ex b'e'xsin xi' mox txjol twutz. Atzaj te' tmeltz'aj, otaq b'ant tka'yin.

⁸ Ayetzi'n t-xjalil najleqetaq nqayin tk'atz tja exqetzi'n jni' ojtzqilte, tej nmo'ntaq, i jaw yolin kyxolx: ¿Ma nyapetzila' xjal lo a mox'taq, a nkub' qe qanil tmob'itz?

⁹ Attaq junjun nkyq'mante: Atzi'n.

Ex junjuntl nkyq'ma'ntaq: Nya te', b'a'nxi ch'ime ikyx ka'yi'n.

Me axjo ichin nq'mante: Iktyzi'n. Ayin weji'y.

¹⁰ B'e'xsin xi kyqanin te: Tze'ntzin tten ma b'ant tka'yi'n, chi chi'.

¹¹ Exsin i xi tzaq'win kye: Atzin ichin, a Jesús tb'i, xkub' tb'inchin ch'in xoq'l, exsin s-ok tsu'n kyij' nwutza, ex tzaj tq'ma'n we'y: Ku t-xi'y tzi tkub'il a', Siloé tb'i, ex txjomil twutzach. Kutzin, nchiji'y. Xinka. Atzaj te' s-el ntxjon nwutza, b'e'x b'ant nka'yi'n.

¹² B'e'xsin xi kyqanin te: ¿Ja'tzin ta'ye ichin anetzi'n?

Ex xi tq'ma'n kye: Mi b'i'n wu'nch.

Tej tokjo mox'taq toj xjeb'il kyu'n Parisey

¹³ Tu'npetzi'n, b'e'x xi kyin kywutzjo Parisey ajo ichin, a mox'taq, ¹⁴ qu'n toj jun q'ij te ajlab'l, kub' tb'inchin Jesúsjo xoq'l, ex kub' tq'ani'n mox.

¹⁵ Ayetzin Parisey ok tentl qanilte te' ichin: ¿Tze'n tten otaq chi ka'yi'n twutz?

Ante ichin xi tq'ma'n: Ok tsu'n xoq'l kyij' nwutza, ex el ntxjo'n. Atzi'n ja'lin, ma b'ant nka'yi'nch.

¹⁶ At junjun Parisey xi kyq'ma: Ajo ichin kub' tb'inchin ikyjo, nya te Dios te', qu'n mina nkub' tnimin q'ij te ajlab'l.

Me attaq junjunltl xi kyq'ma'n: ¿Tze'ntzin tten ikyjo? ¿Akupela b'ant tb'inchin jun yek'b'il tipin nimx kyoklin, qa aj il?

Tu'ntzin ikyjo, mix mejeje kyyol, ex b'e'x b'aj kub' kypa'n kyib'.

¹⁷ B'e'x xi kyqanin majl te' moxtaq: ¿Yajtzin te? ¿Ti'tzin te ntq'ma'n ti'jjo ichin, ax jqonte twutza?

I xi ttzaq'win tej ichin: B'a we wu'n jun yolil Tyol Dios te'.

¹⁸ Me ayetzin kye Judiy kyky'e'taq tu'n txi kynimi'n, qa ataqjo a moxtaq otaq b'ant tka'yin, tzmaxix xi kyniminxjo, te' kytzaj kytxko'n ttata' a moxtaq.

¹⁹ Xi kyqanin kye: ¿Atzin kyk'walji'y lo, a nkyq'ma'n qa moxtaq te titz'je? ¿Tze'ntzin ttentz ma b'ant tka'yin?

²⁰ Me atzin kye ttata xi kytzaq'win: Ojtzqi'n qe qu'n, qa a qk'walji'y, a mox te titz'je. ²¹ Me mi b'i'n qe qu'n tze'n tten xi jget twutz, ex alkye xkub' q'aninte. Kyqaninx te; qu'n ma b'et tab'q'e, ex ax kq'olte tqanil.

²² Xi kyq'ma'n ttata ikyjo noq tu'n kyxob'il kye aj Judiy, qu'n b'i'ntaq kyu'n, qa otaq chi kyij aj Judiy toj wen, tu'n tex lajet jun a'la toj ja te na'b'l Dios, qa ma txi kyq'ma'n qa axix Jesúso a Crist. ²³ Tu'npetzi'n, xi kyq'ma'n ttata: Kyqaninx te; qu'n ma b'et tab'q'e, ex ax kq'olte tqanil.

²⁴ Ayetzi'n Judiy tzaj kytxko'n juntl majljo ichin moxtaq, ex xi kyq'ma'n te: Q'mantza qe'y twutz Dios. ¿Ti'n b'aj ti'ja? Qu'n b'i'n qe qu'n qa ajo ichin anetzi'n aj il te'.

²⁵ Ante ichin xi ttzaq'win: Qa aj il mo qa minaj; o'kx weji'y b'i'n wu'n qa moxqintaqa. Atzi'n ja'lin ma b'ant nka'yi'n.

²⁶ Xi kyqanin majljo Parisey te: ¿Tze'ntzin s-okiy tu'n? ¿Ti'tzin xb'ant tu'n, tu'n tjget twutza?

²⁷ I xi ttzaq'win: Ma txi nq'ma'n kye'y ila' maj, me mi n-okx toj kywi'y. ¿Tiqu'n kyaja tu'n t-xi nq'ma'ntla juntl majl? ¿B'alaqa kyaja tu'n kyok lipey ti'j?

²⁸ B'e'xsin i b'aj ok tentz yisolte, ex xi kyq'ma'n te: Ma txi lipey ti'jjo ma' ichin anetzi'n; me metzin qe, axsa qo xela lipe qe ti'jjo t-xnaq'tzb'il Moisés. ²⁹ Qu'n b'i'n qe qu'n, aku te Dios o yolín tuk'a Moisés; me ante ichin anetzi'n, nti'x ch'in b'i'n qu'n ja' tzajnin.

³⁰ Me atzin te' ichin xi ttzaq'win kye: ¿Tze'nxsin tte'n ikyjo? Mi b'in kyu'n ja' tzajnin ichin, ex ma jget nwutza tu'n. ³¹ ¿Nyapela b'in kyu'n, qa mi nchi tzaj tb'in Diosjo aj il? Qala' nchi tzaj tb'i'n aye nchi k'ulin te, exqetzi'n nkub' kyb'inchin a taj.* ³² Qu'n b'ajx qb'iye tqanil tzmax tzalu'n ti'j jun xjal, tu'n tjget twutz jun xjal tu'n, a mox te' titz'je. ³³ Qa nya te Diosjo ichin lo, ¿Ma akupetla tzul Dios we'y tu'n?

³⁴ Tu'npetzi'n xi kytzaq'win te: Nti' te tajb'i'n tu'n tyolin quk'iy ikyjo, qu'n manyor aj ilx te atxix te' titz'jiy. ¿Ex tajnaja tu'n qkub' t-xnaq'tzi'n?

Ex b'e'x etz kylajo'n toj ja te na'b'l Dios.

Tej tyolin Jesús kyi'jjo xjal moxqo toj kyanmin

³⁵ Atzaj te' tb'inte Jesús, qa otaq tz'ex lajo'n tej ichin toj ja te na'b'l Dios, el tk'ulb'in tib' tuk'a, ex xi tqanin te: ¿Niminxsi'n Tk'wal Ichin tu'n?

³⁶ Atzin te ichin xi tq'ma'n te: Tata, q'ma'ntza we'y ankye, tu'ntzintla nnimi'n ti'j.

³⁷ Xi ttzaq'win Jesús te: O tlixiy, ex ayintzinji'y, a nchin yoli'n tuk'iy.

³⁸ B'e'xsin kub' meje ichin twutz Jesús, ex xi tq'ma'n te: Ma txi nnimi'n, wAjaw.

³⁹ B'e'x xi tq'ma'n Jesús: Ma chin ula tzalu'n twutz tx'otx', tu'n nkawi'n tuk'a tumil, tu'ntzintla ayejo moxqo toj kyanmin, tu'n tb'ant kyka'yin; ex ayetzi'n njaw kynimsin kyib', tu'n kyok mox toj kyanmin.

⁴⁰ Ayetzi'n junjun Parisey ite'taq tuk'a Jesús. Tej kyb'inte ikyjo, xi kyqanin te: ¿Mej qa majqox qe moxqo toj twutza?

⁴¹ I xi ttzaq'win Jesús: Noqpetzin ma tz'el kyetz kyniky' ti'j qa moxqi'y toj kyanmi'n, matla kub' najsit kyetza kyil. Me tu'n njaw kynimsin kyib'a, ex noq tu'n kyq'ma'n qa n-el kyniky'a te tkyaqil, at kye kypaj tu'n kyila.

10

Tej tyolin Jesús ti'j jun kyik'lel kyi'j trit

¹ Xi tq'ma'n Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, alkye jun mi tz'okx toj tjpel ch'laj kye rit, ex qa noq s-okx tlímo'n tib' toj jun plaj, ileq' te', mo jun b'yol xjal tu'n telq'in. ² Me atzin te' n-okx toj tjpel ch'laj kye rit, atzin te b'a'n kyik'leljo, ex nchi ok tka'yin trit. ³ Atzin te' xq'uqil ch'laj n-okx tjqo'n tjpel, tu'ntzin tokxjo kyik'lel, tu'n kytzaj txko'n trit. Kxel kyb'i'n tq'ajq'o'jil twi', ex chi tzajil tq'olb'in tuk'a kyb'i, ex kchi elitz ti'n toj ch'laj. ⁴ Ajtzin kyetz b'aj

tu'n, k'wel nej kywutz, exsin kchi okil lipe rit ti', qu'n n-el kyniky' te tq'ajq'ojil twi'. ⁵ Me nlayx chi ok lipe ti'j juntl, a nya kyik'lel; qala' b'e'x kchi elil oq, qu'n nya ojtzqi'n tq'ajq'ojil twi' juntl, a nya kyik'lel.

⁶ Kub' tq'o'n Jesúsjo techil lo kywutzxjal, me mix ele kyniky' te, ti'taq tz'elpine' tyol ikyjo.

Jun techil tu'n Jesús ti'jx, qa a tb'anil kyik'lel

⁷ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'ntl Jesús kye: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ayin weji'y Tjpel Ch'laj, a ja' nchi okxi rit. ⁸ Kykyaqilxjo xi ul nej nwutza ileq'qe kye', mo b'yol xjalqe tu'n kyelq'in; me ayetzin kye rit mix xi kyb'i'n. ⁹ Me metzin we', ayin we' tjpel ch'laj. Noq wu'n, aku chi okxixjal toj kolb'il, tze'nku kye rit a nchi okx ex nchi etz wu'n, exsin nyjet kywa. ¹⁰ Me ante' ileq' noq n-ul te' tu'n telq'in, ex b'iyil, ex yuch'il. Me metzin we', ma chin ula tu'n tten kychwinqilxjal toj tzaljb'il tzalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j te jun majx.

¹¹ Ayin we' Tb'anil Kyik'lel.* Jun kyik'lel tb'anil kxel tq'o'n te' tchwinqil tu'n tkyim, noq tu'n kykletjo trit. ¹² Me ante' a n-aq'nin noq tu'n tchjet twi' tk'u'j, ajtzin t-xi tka'yin aj tzaj xo'j, b'e'x chi kyjel ttzaqpi'n rit, ex b'e'x k-elil oq, qu'n nya te kyik'leljo, ex nya teqeku rit. Tu'npetzi'n, xi tq'o'n amb'il te xo'j tu'n tokx kyxol rit, tu'n kyb'aj junjun, ex tu'n tb'ajel tiljjo txqantl. ¹³ Qu'n ante' ichin b'e'x k-elil oq, qu'n noq o'kx nkub' t-ximi'n twi' tk'u'j, ex nya tu'n kykletjo rit tu'n.

¹⁴⁻¹⁵ Ayin we' Tb'anil Kyik'lel. Ikytzi'n tze'nku te nMa'n ojtzqi'nqi'n tu'n, ex ojtzqi'n nMa'n wu'n; ikytzi'n weji'y ojtzqi'nqe we nrit, ex ojtzqi'nqi'n kyu'n.* Ok kxel nq'o'n we' nchwinqil noq tu'n kypaj. ¹⁶ Ex ite' txqantl we' nrit, a nya ite' tojjo ch'laj lo. Me ilxix ti'j tu'n kytzaj wi'n, ex kchin k'wel nimin kyu'n. Junx ch'uq rit k-elile, ex junch'in kyik'lel.

¹⁷ Nimx tq'aq'b'il tk'u'j nMan wi'ja, qu'n kxel nq'o'n we' nchwinqil tu'n tkyim, exsin tu'n tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin. ¹⁸ Mix a'l jun aku tz'el q'inte nchwinqila; qala' ayinx we' kchin xel q'o'nte wib'a wunx wib'xa. Qu'n at we woklin tu'n t-xi nq'o'n wib'a tu'n nkyima, ex tu'n njaw anq'intla wu'nx wib'a. Qu'n atzin ma tzaj tq'ma'n nManji'y we'y.

¹⁹ Atzaj te' kyb'inte Judiy jini' yol ikyjo, mix mejeje kyooy ti'j. ²⁰ At junjun q'mante: z'Tiqu'n nxi kyb'inji'y xjal lo? z'Nyapela at jun taq'nil tajaw il tokx toj tanmin, mo qa ma tz'el tx'u'j twi'?

²¹ Me junjuntl q'mante: Mina, qu'n z'Ma akutzin yolin jun xjal, a at jun taq'nil tajaw il toj tanmin ikyjo? z'Akutzin b'ant kyka'yin mox tu'n jun taq'nil tajaw il?

Kyky'e'taq aj Judiy tu'n t-xi kynimin Jesús

²² Jb'alilkutaq antza, ex toj Jerusalén n-iky'sittaq jun nintz q'ij tu'n tzaj kynan' tb'antli'n tnejil ja te na'b'l Dios. ²³ Nb'ettaq Jesús twutzjo ja anetzi'n, a nim telimitz, a tok tb'i: Te Salomón. ²⁴ Ok kychmo'n junjun aj Judiy kyib' ti'jile, ex xi kyqanin te: z'Ma kukxsin ktenb'iljiy qxola tu'n tja ka'min qk'u'ja ti'ja? Qa axixji'y Crist, a tu'ntaq tul te Kolil, q'mantza qe'y te jun majx ja'lin.

²⁵ I xi ttzaq'win Jesús: z'Ma nyatzin o txi nq'ma'n kye'y? Me mi nchinx kynimi'n. Tkyaqilxjo nb'ant wu'n noq tu'n tipin nMan, atzin nyek'in te' qa ayinji'y. ²⁶ Me mi nxi kynimi'n, qu'n na'm kyoka te nrita, tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye'y te tnejil. ²⁷ Qu'n noqit o chi oka te nrita, matla txi kyb'i'n tq'ajq'ojil nwi'y. Qu'n wojtzi'nq'ejji'y we', ex nchi ok lipe wi'ja toj tkyaqil. ²⁸ Ex kxel nq'o'n kychwinqil te jun majx, ex nlayx chi kyij naj. Ex mix a'lx aku tz'el q'inkye toj nq'ob'a. ²⁹ Ma chi tzaj tq'o'n nMa'n we'y, a nimxix toklin tib'aj tkyaqil. Qu'n tkyaqiljo a ma tzaj lipe wi'ja teqe nMa'n, ex mix a'lx aku tz'el q'inkye toj tq'ob'. ³⁰ Qu'n junxch'in qe' qte'n tuk'a nMa'n.

³¹ Tu'ntzin ikyjo, b'e'x b'aj jaw kyi'n Judiy ab'j tu'n tkub' kyb'yo'n. ³² Me ante Jesús xi tq'ma'n kye: Nimku techil tb'anilxix ma kub' nb'inchi'n kywutza, noq tu'n tipin nMa'n. Kyxol tkyaqiljo lu'n, z'Anke jun nya wen toj kywutza, tu'n wok kyxo'n tu'n ab'j?

³³ Xi kytzaq'win Judiy te: Nlay tz'ok qxo'n te tu'n ab'j noq tu'n wen nb'ant tu'n; qala' noq tu'n nxo'n yol ti'j Dios tu'n tyola,* a noq jun tal ichin tze'nku qe'. z'Me ma tz'ok tq'o'nnaj tib'a te Dios?

³⁴ Xi tq'ma'n Jesús kye: z'Ma mi'tzin nkux kyu'ji'n toj Tu'jil Tyol Dios, a ja' tz'ib'ine kyi'j junjun xjal, tej t-xi tq'ma'n Dios kye, qa diosqe?*

³⁵ Atzi'n ja'lin, b'i'n qu'n, a tz'ib'i'n toj Tu'jil qMan, tz'aqlexix ex nti' tky'i. Qu'n qa ax Dios ok q'o'nte kyb'i te diosqe, a aye' i xi' k'mo'nte Tyol ojtze, ³⁶ z'Ti'tzin qu'ntz ma tzaj kyq'ma'n we'y, qa nchin xo'n yol ti'j Dios, noq tu'n xi nq'ma'n qa ayi'n Tk'wal Dios? Qu'n ax Dios el pa'n we'y tu'n ntzaj tchq'o'n tzalu'n twutz tx'otx'. ³⁷ Qa mi xkub' nb'inchi'n tkyaqil techil wipi'n tze'nkuxjo nb'ant tu'n nMa'n, nlayx chinx kynimi'n. ³⁸ Me exla qa mi xinx kynimi'n,

* 10:11 Is. 40:11; Ez. 34:11-12

* 10:14-15 Mt. 11:27; Lc. 10:22

* 10:33 Lv. 24:16

* 10:34 Sal. 82:6

me antza k-elile kyniky'a te te jun majx, noq kyu'n jni' nb'inchb'i'n b'a'n, qa a qMan Dios mujle tib' wuk'iy, ex qa ayi'n mujleqin tuk'a.

³⁹ Antza tu'n toketaq kytzyu'n juntl majl, me cheb'e el tzaqpaj toj kyq'ob'.

⁴⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, meltz'aj Jesús tjalaxi Nim A' Jordán. Antza kyije ten tojjo tx'otx', a ja' nchi kuxa tq'o'ntaq Juan xjal toj a' te jawsb'il a'.^{*} ⁴¹ Nimku xjal i xta'j lolte Jesús, ex kyq'ma: Exla qa nti' te Juan techil xb'ant tu'n a nim tipin, me tkyaqilxjo o tq'ma ti'jjo ichin lo twutzxix. ⁴² Nimx xjal i nimin ti'j Jesús tojjo tx'otx' anetzi'n.

11

Tej tkyim Lázaro

¹ Attaq jun ichin aj Betania, Lázaro tb'i, yab'taq. Junxtaq ite' kyuk'a taneb', Mariy tuk'ax titz'in Mart.^{*} ² Ante' Mariy lu'n, a kub' q'o'nte jupsb'il kyib'aj tqan qAjaw, ex ok ttzqjjsin tuk'a tsmal twi'.^{*} ³ Ayetzi'n kab'e qya lo xi kysma'n tqanil te Jesús: Tata, ajo tuk'iy Lázaro, a k'u'jlin tu'n, ma yab'te, chi chi'.

⁴ Tej tb'inte Jesús ikyjo, tzaj tq'ma'n: Ajo yab'il anetzi'n nlay japin b'aj te' te kyimin; qala' noq tu'n tyek'i'n tipin tqoptz'ajiyil Dios, ex tu'n tjaw nimsit nb'i'y, ayi'n Tk'wal.

⁵ Exla qa k'u'jlinxix Mart kyuk'ax ttziky, ⁶ me tej tb'inte Jesús, qa yab'taq Lázaro, axsa kyije tenl kab'e q'ij, a ja' ta'yetaq.

⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tq'ma'n qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Qo meltz'aj majl toj ttx'otx' Judey.

⁸ Awotzin qe' xi qq'ma'n te: Xnaq'tzil, ¿Ma nyatzin itzqeyin qajlitz antza, ex kyajtaqxjal tu'n tkub' b'yo'n kyu'n tuk'a ab'j? ¿Tiqu'nil taja tu'n tsmeltz'aja antza?

⁹ Tzaj tq'ma'n Jesús qe'y: Ajo tspiky'in q'ij o'kx nwe' te kab'lajaj or. Qa nqo b'et tqan q'ijil, nlay qo jaw takpaj, qu'n nqo ka'yin toj tqan q'ij, a nk'ant twutzjo tx'otx'. ¹⁰ Me qa nqo b'et toj qniky'in, qo jawil takpaj, qu'n nya q'ancha'ljo qb'e. Tu'npetzi'n qa nqo b'inchin tze'nku taj qMan, nti' aku tz'ok b'ajqe.

¹¹ Tb'ajlinxitzin tyolin ikyjo, tzaj tq'ma'n qe'y: Ajo quk'a Lázaro, a k'u'jlin qu'n, ma ktan. Me ma chi'n k'asilte.

¹² Awotzin qe' xi qq'ma'n te: Tata, qa ma ktan, b'alaqa ma chewx yab'il ti'j.

¹³ Me atzin tz'elpine' tyol Jesús ikyjo, qa otaq kyim. Me awotzin qe, kub' qximi'n qa nyolintaq ti'jjo watl te qxmilil. ¹⁴ Tu'npetzi'n, tzajix tq'ma'n Jesús qe'y: Ma kyim te Lázaro. ¹⁵ Nim ma chin jaw tzalaja tu'n nti'qintaqa antza, qu'n wenxix te kye'y, tu'n nxi kynimi'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n. Me qoqe lolte.

¹⁶ Ante Tmas, a Kwa'ch tb'i tok, tzaj tq'ma'n qe'y: Qoqe qkyaqilx, tu'ntla qkyim junx tuk'a.

T-xnaq'tzb'il Jesús ti'jjo tkab' chwinqil

¹⁷ Atzaj te' qkani'n, pon qk'ulb'i'n qa otaq b'ant kyaje q'ij tkub'linx muqet Lázaro. ¹⁸ Ajo tnam Betania nqayin ta' tk'atz Jerusalén, b'alaqa noq niky'jin ajlab'. ¹⁹ Tu'n nqayin ta', nim xjal Judiy otaq kanin q'olb'ilkye Mart tuk'a Mariy, tu'n tchewsit kyanmin ti'jjo tkyimlin kyxib'in.

²⁰ Tej tb'inte Mart, qa ch'ixtaq tpon kanin Jesús kyja, b'e'x etz k'lelte; me atzin te Mariy kyij ten tuja. ²¹ Tej tkani'n tk'atz Jesús, xi tq'ma'n Mart te: Tata, noqit attaqa tzalu'n, mitla xkyim we' nxib'in, ²² qu'n b'i'n we' wu'n qa ntzaj tq'o'n Diosjo tkyaqilx nxi tqani'n te.

²³ Xi tq'ma'n Jesús te: Kjawil anq'intl te t-xib'inch.

²⁴ Xi tzaq'win Mart te: Ikytzi'n. B'i'n we' wu'n qa ok kjawil anq'intl tojjo tq'ijil, a ja' tu'n kyjw anq'intl kyimin, aj tjapin b'aj tkyaqil tzal'u'n twutz tx'otx'.^{*}

²⁵ B'e'x xi tq'ma'n Jesús te: Ayi'n we' Q'ol chwinqil, ex wu'n we' kchi jawil anq'inxjal kyxol kyimin. Ankye te' knimil wi'ja, exla qa ma kyim t-xmilil, me kjawil anq'intl wu'n, tu'n tten jun chwinqil a nlay b'aj.^{*} ²⁶ Qu'n kykyaqilxjo nchi nimin wi'ja, ex nchi b'et tze'nku waja, nlayxpe chi najx kye te jun majx. ¿Yajtzi'n te, Mart? ¿Man txi nmininji'y lu'n?

²⁷ Xi tq'ma'n Mart te: Ikytzi'n Tata, ma txi nminin we', a tejy Crist, a Tk'wal qMan Dios, a iltaq ti'j tu'n tul tzal'u'n twutz tx'otx'.

Tej tjaw oq' Jesús ti'j Lázaro

²⁸ Tb'ajlinxi' tyolin ikyjo, b'e'x aj Mart q'olb'il te Mariy, ex xi ttask'in te: Lu Xnaq'tzil at tzal'u'n, ex luy ntxokle tu'n.

²⁹ Atzaj te' tb'inte Mariy, jun paqx jaw we', ex xi' ajqelin lolte Jesús, ³⁰ qu'n na'mxtaq tokx Jesús toj tnam. Axtaqtaza ta'ye ttxa'n tnam, ja' oke tk'ulb'in Mart. ³¹ Atzaj te' tok ka'yin Mariy

kyu'n q'uqb'il kyk'u'j ite'taq tuja, tej tex aqgelin, b'e'x b'aj xi lipe ti'j, qu'n kub' kyximin qa tu'ntaq t-xi' oq'il tib'ajjo muqb'in te Lázaro.

³² Atzaj te' tkanin Mariy tk'atz Jesús, b'e'x kub' meje t-xe tqan, ex xi tq'ma'n: Tata, noqit attaqa tzalu'n, mitla xkyim we' n'xib'in.

³³ Atzin te Jesús, tej tok tka'yin n-oq' Mariy kyuk'axjo jni' Judiy, a otaq chi kanin tuk'a, b'e'x tzaj tb'is, ex tzaj chy'o'n tanmin, ³⁴ ex xi tqanin kye: Ja'tzin xkuxa kymuqu'nch.

Xi kyq'ma'n te: Tata, ku tzaja lolte.

³⁵ Ex jaw oq' Jesús.

³⁶ Xi kyq'ma'n Judiy kyxolile: Kyka'yinktzi'n. Cheb'ex k'u'jlintaq Lázaro tu'n.

³⁷ Me at junjuntl nkyq'ma'ntaq: A ma jqet kywutz mox' tu'nx xjal lo, ¿Ma mipetla xb'ant jun ti' tu'n, tu'n mi kyime Lázaro?

Tej tjaw anq'intl Lázaro tu'n Jesús

³⁸ Atzin te Jesús, b'e'x tzaj chy'o'n juntl majl tanmin, ex b'e'x tzaj laq'e ttzi jul, a ja' tokxitaq kyimnin, jpu'ntaq tuk'a jun ma tij ab'j. ³⁹ Xi tq'ma'n Jesús kyexjal: Kyimilji'y ab'j.

Atzin te Mart; a taneb'jo kyimnin, xi tq'ma'n te: Tata, mala tzuwix, qu'n ma b'ant kyaje q'ij tkyimlin.

⁴⁰ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: ¿Ma nyatzin ma txi nq'ma'n te'y, qa ma txi tnimi'n, okpin ktlab'il te nimxix tipin Dios?

⁴¹ Eltzin q'i'n ab'j, ex ante Jesús jax tka'yin tzmax toj kya'j, ex tq'ma: Tata, nxi nq'o'n chjonte te'y, tu'n ma chin tzaj tb'i'n. ⁴² B'i'n we wu'n, qa kukx nchin tzaj tb'inji'y, me ma txi nq'manji'y lu'n te'y, noq tu'n kypajjo xjal txolcheqek wi'ja, tu'ntzin txi kynimin qa ate ma tzaj chq'o'n we'y.

⁴³ Tb'ajlinxi' tq'ma'n ikyjo, xi tq'olb'in tuk'a tq'aj'ojil twi' kujxix wen: Lázaro, ku tetza antza.

⁴⁴ Ex atzin tej kyimnin b'e'x etz, b'altz'inqektaqjo tq'ob' kyuk'a tqan toj t-xb'alin kyimnin, ex ptzo'ntaq twutz tuk'a su'tj. B'e'x xi tq'ma'n Jesús kye: Kypoq'imila, ex kytzaqpinxa.

Tej kykyij Judiy toj wen tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús

(Mt. 26:1-5; Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2)

⁴⁵ Tu'ntzi'n ikyjo, nimx Judiy, ayej o chex lipe ti'j Mariy, ex ok kyka'yin b'ant tu'n Jesús, i nimin ti'j. ⁴⁶ Me ataq junjuntl kyxol b'e'x i xi' q'malte kye Parisey ti' otaq kub' tb'inchin Jesús tuk'a Lázaro. ⁴⁷ Tu'npetzi'n, aye Parisey exqetzi'n kynejinel pale, b'e'x ok kychmo'n kyib' kyuk'a jni' Judiy aj kawil. I ok ten yolil kyxol: ¿Ti'tzin kb'antil qu'n ti'jjo ma' xjal lo? Nimku techil nb'ant tu'n, tu'n kyka'ylaxjal ti'j. ⁴⁸ Qa ma kyij qq'o'n kukxjo, tkyaqilxjal knimil ti'j. Ex ayetzi'n aj kawil toj Rom, kchi tzajil qib'aj q'il qoklin toj tja Dios, ex tu'n tkub' kyuyuch'in qtanim.

⁴⁹ Me ataq jun kyxol, a Caifás tb'i, toktaq te kynejilxix pale tojjo ab'q'e anetzi'n, ex xi tq'ma'n kye: Nti'x kye kynab'l. ⁵⁰ ¿Ma mixsin n-el kyniky'a ti'j, qa wenzitla te qe, tu'n tkyim jun ichin te qxel, tze'nku tu'n tkub' yuch'j kykyaqil qtanim?

⁵¹ Me ante Caifás nya tu'nx tib'xtaq nyolin; qala' tu'n Dios. Qu'n tu'n toktaq te tnejilxix pale, tzaj tq'o'n Dios tqanil te, qa iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús te kyxel xjal aj Judiy, ⁵² junx kyuk'a a kchi nimil ti'j toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n kymujb'in te kyib' toj kynimb'il.

⁵³ Tu'npetzi'n, ax q'ijjo anetzi'n, b'e'x i kyij aj kawil toj wen, tu'n tkub' kyb'yo'n Jesús.

⁵⁴ Tu'npetzi'n, mix tenil Jesús kyxol Judiy; qala' b'e'x etz tojjo ttx'otx' Judey, ex b'e'x xi' ttxa'n tzqij tx'otx' toj jun tnam, Efraín tb'i. Axa kyije tene junx quki'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in.

⁵⁵ Nyataq ila' q'ij tu'n tul kyanin Xjan Q'ij kye Judiy. Tu'npetzi'n, nimku xjal aj Judiy b'e'x i xi' toj Jerusalén, tu'n kyb'inchin kyten tze'nkuxtaqjo nb'ant kyu'n. ⁵⁶ Tkyaqilxjal nchi jyo'ntaq ti'j Jesús toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex nxi kyqanintaq kyxolx: ¿Tze'ntzin kye toj kywutz? ¿Jawilpela toj nintz q'ij mo minaj?

⁵⁷ Qu'n ayetzi'n Parisey exqetzi'n kynejinel pale otaq kub' kyq'o'n jun kykawb'il, qa ataq jun xb'inte ja' ta'taq Jesús, ilx ti'j tu'n tzaj kyi'n tqanil, tu'ntzintla tok kytzyu'n, tu'n tku'x toj tze.

12

Tej tok tsu'njo qya jupsb'il kyij' tqan Jesús

(Mt. 26:6-13; Mr. 14:3-9)

¹ Noq qa q'ijtaq tu'n tpon kanin nintz q'ij te Xjan Q'ij. B'e'x xi' Jesús toj koj'b'il Betania, a ja' najletaq Lázaro, a otaq jaw anq'intl tu'n Jesús toj kyime. ² Antza kub'e kyb'inchin jun wab'j te aq'b'il chjonte te Jesús. Ate Mart nsipintaq wab'j, ex ajin te Lázaro q'uqlekaq wa'l kyuk'a ti'j mex. ³ Ante Mariy tzaj ti'n jun tk'wel q'amb'il, nardo tb'i, a jun wiq jupsb'il tb'anilix wen

ex wiyilxix. Ex kub' tq'o'n tkyaqil kyib'ajjo tqan Jesús, ex jun paqx ok tzqijsin tuk'a tsmal twi'. Ex tkyaqil toj ja kub' juptz'aj tu'n tb'anil tk'ok'jil.*

⁴ Me attaq jun t-xnaq'tzb'in Jesús antza, a Judas Iscariot tb'i, a tu'ntaq t-xi k'ayinte toj kyq'ob' tajq'oj. Xi tq'ma'n te Jesús: ⁵ ¿Tiqu'nil mi xi k'ayitjo jupsb'il lo, a wiyilxix wen, tu'n kyxi qmojin tal yajqe?

⁶ Me ante Judas nya nb'insintaq kyi'jjo yaj, qala' kub' tq'ma'n ikyjo qu'n ileq'taq. Qu'n ate Judas toktaq toklin te chmol pwaq qxola, ex tzuntaq jatz telq'in ch'in ti'jjo a chmo'ntaq tu'n.

⁷ Xi tq'ma'n Jesús te: Tenkuj. Qu'n ma kub' tk'u'n lu'n tzman ja'lin, tu'n tb'ant nte'n te muqb'il we'y. ⁸ Qu'n atzin kye yaj, axsi kchi k'wele ten kyxola, ex b'a'n tu'n kyxi kymo'jin noq ti' q'ijil.* Qalatz'i'n we', nya kukx kchin k'wel ten weji'y kyxola.

Tej tok kycho'n nejinel kyib' ti'j Lázaro tu'n tkyim

⁹ Nimx Judiy i b'inte qa antza ta'ye Jesús toj tnam Betania, ex b'e'x i b'aj xi' antza lolte Jesús tuk'ax Lázaro, a otaq jaw anq'intl tu'n Jesús kyxol kyimmn. ¹⁰ Ayetzi'n kynejinel pale b'e'x i kyij toj wen tu'n tkub' b'yet Jesús majx Lázaro tuk'a, ¹¹ qu'n noq tu'n tpaj Lázaro, nimx Judiy otaq tz'el kypa'n kyib' kyi'j, noq tu'n kyxi lipe ti'j Jesús.

Tej tkanin Jesús toj Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40)

¹² Nimkutaq xjal otaq txi' iky'sil Xjan Q'ij toj Jerusalén. Toj junxil q'ij, ok kyb'in qa tu'ntaq tkanin Jesús antza. ¹³ Tu'npetzi'n, i ok ten tx'emil txqan t-xaq tze, palma tb'i, exsin i b'ajetz k'lelte Jesús, ex i b'aj xch'in kyjalu'n:

Nimxit tb'i qMan Dios.

Ky'iwlinxitjo a tzul kanin toj Tb'i qAjaw.

Ky'iwlinxitjo a nmaq kawil tib'aj Israel.*

¹⁴ El jyet jun tal bur tu'n Jesús, ex b'e'x jax qe tib'aj, tze'nkuxtaqjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

¹⁵ Mi chi jaw xob'a,

ayi'y najleqe toj tnam Sion.

¡Kyka'yinxal! Lu' kyNmaq Kawila tzul

q'uqlelx chejil tib'aj jun tal bur.*

¹⁶ Te tnejil, mix ele qniky'a ti'j tkyaqiljo lo, a awo'y t-xnaq'tzb'in; me yajxi, tej tjax Jesús toj kya'j, b'e'x b'aj ul jul'aj toj qk'u'ja tkyaqiljo tz'ib'intaq ti'j toj Tu'jil Tyol Dios, ex ikyxissin otaq b'ajjo.

¹⁷ Me ayeqetzi'n xjal ite'taq tuk'a Jesús, tej tzaj tq'olb'in Lázaro toj jul, ex tej tjaw anq'intl tu'n, tzunx nchi yolintaq ti'j kyuk'a txqantl. ¹⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, i b'ajetz xjal toj tnam k'lelte Jesús, qu'n otaq tz'ok kyb'in techil tipin tb'anilxix ti'j Lázaro. ¹⁹ Ex mix ele wenjo lu'n toj kywutz Parisey. B'aj kub' kyyolin kyxolx: ¡Ka'n! Nti'x jun aku b'ant qu'n ti'j, qu'n kyka'yinxsi'n; kykyaqilxjal ma txi lipe ti'j.

Tej kyyolin junjun nya Judiy tuk'a Jesús

²⁰ Kyxoljo xjal a otaq chi kanin iky'sil nintz q'ij toj Jerusalén, attaq junjun xjal aj Grecia.

²¹ Ex attaq jun quk'i'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in Jesús, Lip tb'i, tzajnin toj tnam Betsaida toj ttx'otx' Galiley. Aye aj Grecia i tzaj laq'e tk'atz Lip, ex i kub'sin kywutz te: Tata, noq same, qajatl'a'y tu'n qyoli'n tuk'a Jesús.

²² B'e'xsin xi' Lip, ex xi tq'ma'n te Andrés, ex kykab'ilx i xi' q'malte te Jesús.

²³ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ch'ix tul kanin nq'ijila, ayi'n, a Tk'wal Ichin, tu'n nkyima, tu'n njaw anq'i'n, ex tu'n njaxa toj kya'j tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila. ²⁴ Qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ikytzin weji'y tze'nku jun twutz triy. Qa mix xkux miqet toj tx'otx', nlay ch'i'y, qala' o'kxjo tal junch'in ex nti' tajb'in. Me qa ma kux miqet toj tx'otx' tu'n tkyim, ok chmetil txqantl twutz.

²⁵ Ankye te' taj noq tu'n tok tk'u'jlin tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ok k'wel najsin tkyaqil. Me ankye te' kxel q'onte tib' toj tq'ob' Dios, ex mi n-ok tilil tu'n ti'jjo tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', apente kkanb'il jun tchwinqiljo, a nlay b'aj.* ²⁶ Ex ankye jun n-ok tilil tu'n, tu'n tajb'in we'y, b'a'n tu'n tok lipe wi'ja, tu'n tten junx wuk'i'y toj tkyaqil. Ex ankye te n-ajb'in we'y, apente kjawil nimsi'n tu'n nMa'n.

Tej tyolin Jesús juntl majl ti'j tkyimlin

²⁷ Atzi'n ja'lin, nimx nchoy'o'n wanmi'n tu'n nb'isa. ¿Ti'tzila kxel nq'ma'n? ¿Ma okpela kxel nq'ma'n: Tata, chin tkdoma, tu'n mi tz'ikyxw wu'n tkyaqilxjo kb'ajil wi'ja? ¡Mina! Qu'n tu'npen te' lu'n xin uliy. Qala' kxel nq'ma'n: ²⁸ Tata, nimsinks tb'i'y wi'ja.

* 12:3 Lc. 7:37-38 * 12:8 Deu. 15:11 * 12:13 Sal. 118:25-26 * 12:15 Zac. 9:9 * 12:25 Mt. 10:39; 16:25; Mr. 8:35; Lc. 9:24; 17:33

Tekuxjo xi tq'ma'n yol anetzi'n, b'ijte jun tq'ajq'ojil wib'aj toj kya', a tq'ma: O jaw nniimsi'n nb'iy, ex kjawil nniimsi'n juntl majla.

²⁹ Ayetzi'n xjal ite'taq tk'atz, te kyb'inte yol lu'n, xi kyq'ma'n kyxolile, qa noq jun q'anqayq jaw tinin. Me junjuntl q'mante qa jun angel tzaj yol in tuk'a.

³⁰ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús kye: Nya noq te q'uqb'il nk'u'ja saje yol in te' tq'ajq'ojil wi'b'aj; qala' te q'uqb'il kyk'u'ja wi'ja. ³¹ Qu'n atzin ja'lin, ch'ixxix tul kanin tq'ijil te kykyaqil xjal twutz tx'otx', tu'n kyok toj pa'b'in twutz Dios, ex ilxix ti'j tu'n tex lajet tajaw il, qu'n twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa k'wel ti'j wu'n te jun majx. ³² Qu'n ajtzn njaw q'o'n twutz tze tzalu'n twutz tx'otx', ktzajil nchmo'n kykyaqil xjal wu'nx wib'xa. ³³ Tuk'a yol anetzi'n; nyek'in Jesús tze'n tumil tu'n tkyime.

³⁴ Xi kytzaq'win xjal: ¿Ma nyatzin tzun ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa ate Crist il ti'j tu'n tten te jun majx? * ¿Tze'ntzin ttentz ntq'ma'ntza, qa ajo Tk'wal Ichin il ti'j tu'n tjaw twutz cruz tu'n tkyim? ¿Tze'ntzin tz'elpine' Tk'wal Ichin?

³⁵ Xi tq'ma'n Jesús kye: Ayin we' spiky'in loqi'n inti'nx kyxola. Me noq te jun paql inti'n kyuk'iy. Tu'npetzi'n, chi lipeka ti'jjo spiky'in, tu'ntzin mi chi kyiji'y toj qxopin. Qu'n ankye te' nb'et toj qxopin, nti' b'i'n tu'n ja'tzin t-xiye. ³⁶ Tu'npetzi'n, kyniminxi'y spiky'in, a lu' atx ch'intl kyuk'iy, tu'ntzin kyoka te jun xjal aj spiky'in.

Tb'ajlinxi' tq'ma'n Jesús ikyjo, b'e'x el tewin tib' kywutz.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa tkyaqilxjal il ti'j tu'n kynimin ti'j

³⁷ Mix tu'n nimx techil tipin Jesús o b'ant tu'n kywutzxjal, me mix i' niminix ti'j. ³⁸ Tuk'ajo lo, japin b'ajjo tyol Isaías, a yolil Tyol Dios ojtxe, tej tkub' ttz'ib'in:

Tata, ¿Ankye ma txi niminte Tb'anil Tqanil ti'ja, a ma txi qq'ma'n?

¿Altzila qe xaye tyek'in tAjaw Tkyaqil toklin Tkawb'il kyib'aj? *

³⁹ Exla qa ikyjo, nlayx txi kynimin, qu'n atx juntl yol kyij ttz'ib'in Isaías kyjalu'n:

⁴⁰ Qu'n ax Dios s-ok moxsinte kywutz,

ex s-ok ch'uxsinte kyanmin,

tu'ntzin mi tz'ele kyniky' te tu'n kywutz.

Ex tu'n mi kyb'iyte tu'n kyanmin.

Ex nti'x ma chi meltz'aj wuk'iy, tu'n kykub' nq'ani'n. *

⁴¹ Kyij ttz'ib'in Isaías ikyjo, qu'n otaq tli nimx toklin Jesús, exsin nyolintaq ti'j, a na'mtaq tul kanin Jesús twutz tx'otx'.

⁴² Me kyxol tkyaqiljo lu'n, attaq junjun Judiy i' nimin ti'j Jesús, ex majxpe junjun nejinel kyxol. Me mix kub'e kykikyb'in kywutzxjal noq tu'njo kyxob'il kye Parisey, tu'n mi chi exe lajo'n ti'jjo kyoklin tojjo ja te kyna'b'l Dios aj Judiy. ⁴³ Qu'n wenxixtaq toj kywutz, tu'n kyja nimsin kyu'nxjal tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku tu'n kyja nimsin tu'n Dios toj kya'j.

Tej tyolin Jesús ti'jjo xjelb'il twutz qMan Dios

⁴⁴ Xi tq'ma'n Jesús tuk'a tq'ajq'ojil twi': Ankye te knimil wi'ja, nya o'kqinx kchin xel tnimin; qala' aku nMa'n, a tzaj chq'on we'y. ⁴⁵ Ex ankye te ma chin tli'y, ex ma tli Dios, a tzaj chq'on we'y. ⁴⁶ Qu'n ayin weji'y tspiky'in Dios, a ma tzul tzalu'n twutz tx'otx', tu'ntzin alkye knimil wi'ja nlayxpen kyijx te' toj qxopin.

⁴⁷ Me qa at jun ma b'inte nyola, ex mi xi tnimin, ok najil te'; me nya npaja, qu'n nya ma chin ula tu'n nkawi'n kyib'aj kykyaqil xjal, qala' noq tu'n kyklet wu'n. ⁴⁸ Ex ankye k-elil iky'in we'y, ex mi xi th'in nyola, at jun kkawil tib'aj; ayexjo yol, a o che'x nq'ma'n. Ex ayexsin kchi kawiljo ti'j toj pa'b'in twutz Dios, aj tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴⁹ Qu'n ayejo nyola ex tkyaqil nxnaq'tzb'ila nya wegekuy; qala' te nMa'n, a tzaj chq'on we'y. ⁵⁰ B'i'n we' wu'n qa ayejo Tyol Dios ma chi tzaj tq'ma'n, ayetzin ttxuyil chwinqiljo te jun majx. Tu'npetzi'n, o'kx nxi nq'ma'nji'y tze'nkuxjo ma tzaj nik'u'n we'y tu'n nMa'n.

13

Tej tel ttxjo'n Jesús kyqan t-xnaq'tzb'in

¹ Atzin te' tjapin kanin tq'ijil nintz q'ijte Wa'j Pan, b'i'ntaq tu'n Jesús, qa iltaq ti'j tu'n tkyim, ex tu'n taj tuk'a tMan toj kya'j. Kukx nk'u'jlintaqjo kyiljo aye otaq chi ok lipe ti'j tzalu'n twutz tx'otx'. Me atzin ja'lin, tajtaq tu'n t-xi tyek'in tkyaqil t-xilin tq'aq'b'il tk'u'j.

² Ex kyja'taq qxi'y wa'l, otaq ku'x tajaw il toj tanmin Judas, tk'wal jun xjal, Simun th'i, tu'n t-xi' k'ayilte Jesús toj kyq'ob' tajq'oj. ³ Me b'intaql te Jesús tu'n, qa tuk'a Dios otaq tzaje, ex iltaq ti'j tu'n taj tuk'a juntl majl, ex ax Dios o tzaj q'onte toklin tib'aj tkyaqil. ⁴ Tu'npetzi'n, a tzmataq nqo wa'n, ja we'ks ti'j me'x, el ti'n ttxo'w, ex ok tb'altz'in jun b'u'x ti'j tk'u'j, ⁵ ex kux

* 12:34 Sal. 110:4; Is. 9:7; Ez. 37:25; Dan. 7:14

* 12:38 Is. 53:1

* 12:40 Is. 6:10

tq'o'n a' toj jun tx'ajb'il, ex ok ten txjol qqa'n, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex i el ttzqjisin tu'n b'u'x, a otaq tz'ok tb'altz'in ti'j tk'u'j.

⁶ Me atzaj te' tpon kanin tu'n kyel txjet tqan Simun Pegr, xi tq'ma'n Pegr te: WAjaw, ¿Ma attzin we woklin tu'n tel ttzjo'n nqa'n?

⁷ Xi ttzaq'win Jesús te: Nlay tz'el tniky'a ti'jjo nb'ant wu'n ja'lin, me yajxi, k-elil tniky'a te.

⁸ Me ante Pegr xi tq'ma'n: Nlayx ntziyi'y jun maj tu'n tel ttzjo'n nqa'n.

⁹ Xi ttzaq'win Jesús: Qa mi s-el ntzjo'n tqan, nti'xpen toklintza wuk'iy.

⁹ Xitzin tq'ma'n Pegr te: WAjaw, qa ikytzjo, nya noq o'kqex nqa'n, qala' txjonqemila nq'ob'a majx tuk'a nwi'y, tu'ntzintla at-xix woklintza tuk'iy.

¹⁰ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: Ankye te tzmaz b'aj txjet, nya il ti'j tu'n tel txjet juntl majl, qala' o'kqexjo tqan, tu'ntzin tsaqix tkyaqil. Me tze'nku kye' ma chi saqix kye', exla qa nya kykyaqilxa. ¹¹ Xi tq'ma'n ikyjo: Nya kykyaqilxa ma chi saqixa, qu'n b'i'ntaq tu'n, alkye tu'n t-xi k'ayinte toj kyq'ob' aj il.

¹² Tb'ajlinxi' ttzjo'n qqa'n, ok tq'o'n Jesús ttxo'w, ex ok qe juntl majl ti'j mex, ex tzaj tq'ma'n qe'y: ¿Man tz'el kyniky'a ti'jjo xb'ant wu'n kyxola? ¹³ Qu'n n-ok kyq'o'n nb'i'y te Xnaq'tzil ex te kyAjawa. Twutzx kye kyun, qu'n ayintzin'iy. ¹⁴ Exsin qa ayinji'y Xnaq'tzil ex kyAjawa, a ma tz'el ntzjo'n kyqa'n, ikyqexsin kyeji'y, b'a'nla tu'n tel kytxjo'n kyqa'n jun tuk'a juntl. ¹⁵ Ma kub' nq'o'n jun yek'b'il, tu'ntzin tkub' kyb'inchi'n tze'nkuxjo ma kub' nb'inchi'n kywutza.* ¹⁶ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, mix a'l junte aq'nil nimxtl toklin tze'nku te tajaw aq'untl; ex mix a'l junte, a chq'o'n nimxtl toklin tze'nku saj chq'onte.* ¹⁷ Qa ma tz'el kyniky'a te tkyaqiljo lo, ex qa ma kub' kyb'inchi'n ikyjo, at tky'iw'b'il Dios kyib'aja te jun majx.

¹⁸ Mi nchin yoli'n kyij'ja kykyaqila. Qu'n ojtzqi'n wu'n ankye qe o chi jaw nsk'o'n. Me ilxix ti'j tu'n tb'ajjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Ankye jun nwa'n wuk'iy, kjawil meltz'aj wi'ja.*

¹⁹ Nxi nq'manji'y lu'n kye'y, a na'mxtaq tb'aj, tu'ntzin aj tb'ajjo ikyjo, kxel kynimin qa ayin weji'y junx nte'n tuk'a nMa'n, a loqin nchin yoli'n kyuk'iy. ²⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y: Ankye te kxel k'mo'n te' a kxel nchq'o'n, ayi'n chin xel tk'mo'n. Ex ankye te kxel k'mo'n we'y, a nMa'n kxel tk'mo'n, a tzaj chq'o'n we'y.*

Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa a Judas tu'n t-xi k'ayinte
(Mt. 26:20-25; Mr. 14:17-21; Lc. 22:21-23)

²¹ Tb'ajlinxi' tq'ma'n Jesús tkyaqiljo lo, tzaj chyo'n tanmin tu'n tb'is, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y. At jun kye' k-okil meltz'aj wi'ja.

²² Me awotzin qe', a awo'y t-xnaq'tzb'in noqx o jaw ka'yajla toj qwutza, ex mix ele qniky'a te alqi'j nyolinetaq. ²³ Me ayintaq we' inti'n antza, nchin wa'ntaqa ttxlaj Jesús. Nimx tq'aq'b'il tk'u'j wi'ja. ²⁴ Tu'npetzi'n, xi tyek'in Simun Pegr tq'ob' te jun techil, tu'n t-xi nqani'n te Jesús alqi'j nyoline'taq. ²⁵ Tu'npetzi'n, in xi laq'exixa tk'atz, ex xi nqani'n te: WAjaw, ¿Altzila kye'?

²⁶ Tzaj ttzaq'win Jesús: K'welix wak'sin ch'in pan, ex anqe kxel nq'oni'y, atzi'n.

Ikytzi'n, kux tak'sin jun piñ pan toj laq, exsin xi tq'o'n te Judas Iscariot, a tk'wal Simun.

²⁷ Tb'ajlinxi' twa'n Judas, b'e'x okx tajaw il toj tanmin. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Jesús te: Atzin tu'n tkub' tb'inchi'n, b'inchinkutzi'n ja'linxix.

²⁸ Me nipe tu'n ikyjo, mix ele qniky'a te, tiqu'n xi tq'ma'n ikyjo. ²⁹ Qu'n ataq Judas q'ilte ch'u'x tk'wel pwaq, at junjunqe kub' ximinte, qa xi tq'ma'n tu'ntaq txi' Judas laq'olte ch'in qwa'y tu'n tajb'in toj nintz q'ij, moj qa tu'n t-xi' q'ol ch'in pwaq kye tal yaj. ³⁰ Tb'ajlinxi' twa'n Judas pan, b'e'x ex toj qniky'in.

Jun ak'aj nuk'b'il tu'n Jesús, tu'n qmujb'in te qib'

³¹ Telintzix Judas, tzaj tq'ma'n'l Jesús qe'y, awo'y t-xnaq'tzb'in: Ch'ix nkyim we' ja'lin, a ayi'n Tk'wal Ichin, tu'ntzin tnimsit tb'i nMan Dios. ³² Ma japin b'aj tajb'il nMa'n wu'n tzalun twutz tx'otx', noq tu'n tnimsit tb'i. Tu'npetzi'n, ktzajil tq'o'n wokli'n liwey, tu'n nte'n tuk'a toj kya'j tuk'a tkyaqil nqoptz'ajiyila.

³³ Nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyij'ja.* Nya nim tqan chin tenb'iltla kyuk'iy ja'lin. Ok chi jyola wi'ja, me ikytzi'n tze'nku xi nq'ma'n kye aj Judiy, ex kxel nq'ma'n kye'y ja'lin, nlayx che'xa ja' kchin xeliy.*

* 13:15 Mt. 20:28; Mr. 10:45; Lc. 22:27 * 13:16 Mt. 10:24; Lc. 6:40; Jn. 15:20 * 13:18 Sal. 41:9 * 13:20 Mt. 10:40; Mr. 9:37; Lc. 9:48; 10:16 * 13:33 Jn. 15:12, 17 * 13:33 Jn. 7:34

³⁴ Tu'n'petzi'n, kxel nq'o'n jun ak'aj nuk'b'il kye'y: Tu'n kyk'u'jlin te kyib'a jun tuk'a juntl, ikytzi'n tze'nku ma chi ok nk'u'jli'n. Ikytzin kyeji'y, kyk'u'jlink kyib'a kyxolxa.* ³⁵ Qa ma tz'ok kyk'u'jli'n kyib'a kyxolxa, kykyaqilx xjal k-elil kyniky' kyija, qa nxnaq'tzb'inqi'y.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús, qa tu'n tkub' tewintaq Pegr

(Mt. 26:31-35; Mr. 14:27-31; Lc. 22:31-34)

³⁶ Xi tqanin Simun Pegr te Jesús: WAjaw, ¿Ja'tzin kxela te?

Xi ttzaq'win Jesús: A ja' kchin xeli'y, nlayx txi lipey wi'ja ja'linxix, me ok kxel lipey wi'ja yajxi ch'intl.

³⁷ Me ante Pegr xi tq'ma'n: WAjaw, ¿Tiqu'n nlay chinx lipe'y ti'ja ja'lin? ¿Ma nyatzin ma b'ant we' nte'n tu'n t-xi nq'o'n nchwinqila, tu'n nkyima tu'n tpaja?

³⁸ Xi ttzaq'win Jesús: ¿Ma ax twutz, ma b'ant te tte'n tu'n tkyima tu'n npaja? Me twutzxix kxel nq'ma'n tey, qa na'mxtaq toq' tman eky', kchin k'wel tewi'n oxe maj kywutzxjal, ex kxel tq'ma'n, qa nya ojtzqi'nqi'n tu'n.

14

O'kx Jesús b'a'n tu'n qxi ti'n toj kya'j

¹ Mina chi jaw b'isi'n. Qe kyk'u'ja ti'j Dios, ex qe kyk'u'ja wi'ja. ² Qu'n toj tja nMa'n at nimku najb'il, ja' tu'n qnajane; noqit nti', matla txi nq'ma'n kye'y. Tu'n'petzi'n, ma chinka b'inchil jun kynajb'ila. ³ Ex nya noq o'kx tu'n ma chinka b'inchilte kynajb'ila; qala' te nMa'n, a chaj ula juntl majl k'lel kye'y, tu'ntzin kyte'n junx wuk'iy te jun majx toj kya'j. ⁴ Ex ojtzqi'n b'e kyu'n, ja' kchin xeli'y.

⁵ Xi tq'ma'n Tmas te Jesús: Ay wAjaw, mi b'i'n qe qu'n ja' kxeliy, ¿Tze'ntzin ttentz tu'n tel qniky'a ti'jjo b'e?

⁶ Xi ttzaq'win Jesús: Ayin weji'y B'e, ex ayin weji'y Twutzxix, ex ayi'n weji'y Chwinqil. Qu'n noq wu'n aku chi kaninxjal tk'atz nMa'n.* ⁷ Qa ma tz'el kyniky'a wi'ja, ex ok k-elil kyniky'a ti'j nMa'n. Ex ma tz'el kyniky'a ti'j ja'lin, qu'n kukx nchin ok kyka'yinji'y.

⁸ Tu'n'petzi'n, xi tq'ma'n Lip: Ay wAjaw; yek'intzin Manb'aj qe'y. Tuk'axjo lo, b'e'xpen k-elil qniky'tza te.

⁹ Xi ttzaq'win Jesús: Ay Lip, ¿tojetzi'n nkub'lin ten kyuk'iy, ex na'mx tel tniky'a we'y? Qu'n alkye ma tz'ok ka'yin we'y, ma tz'ok tka'yin nMa'n. Tu'n'petzi'n, ¿Tiqu'n tzaj tqani'n we'y, tu'n t-xi nyek'i'n Manb'aj te'y? ¹⁰ ¿Ma mi'tzin nxi tnimi'n, qa mujleqi'n tuk'a nMa'n, ex mujle nMa'n wuk'iy? Tu'n'petzi'n, tkyaqiljo jni' yol nxi nq'ma'n, nya wekuy, qala' te nMa'n, a najle wuk'iy, ex aku n-aq'nin wuk'iy tu'n tb'antjo jni' tajb'il. ¹¹ Kyniminkuy qa ayi'n intin tuk'a nMa'n, ex a nMa'n najle wuk'iy. Exsin qa minatz, ¿Ma nlayxsi'n txi kynimi'n tu'n tkyaqilxjo nb'ant wu'n? ¹² Ex twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, ankye te knimil wi'ja ok kb'antil tkyaqil tu'n, tze'nku nb'ant wu'n, ex okpela kb'antil nimxixtl tu'n, tze'nku nb'ant ja'lin, qu'n ma chinka tuk'a nMa'n toj kya'j. ¹³ Ikytzi'n, tkyaqiljo kxel kyqani'n ti'j tumil nb'i'y, ok kb'antil wu'n, tu'ntzin t-xi nyek'i'n qa nimxix tb'i'nMa'n. ¹⁴ K'wel nb'inchi'n ti'chaqx txi kyqanintza ti'j tumil nb'i'y.*

Tej ttzaj ttziyin Jesús, tu'n ttzaj tchq'o'n Xewb'aj Xjan

¹⁵ Ex xi tq'ma'n Jesús: Qa ma chin ok kyk'u'jli'n, kyniminkutzinji'y jni' nnuk'b'ila. ¹⁶ Ex kchin kub'sin nwutza te qMan, tu'n ttzaj tchq'o'n juntl Onil kye'y, ex Q'uq'b'il kyk'u'ja, a Xewb'aj Xjan, a twutzxix, tu'n tten kyuk'iy te jun majx. ¹⁷ Ayetzin xjal te twutz tx'otx' nlay txi kyk'mo'n, qu'n minchi jyo'n ti'j, ex mi-n-el kyniky' te. Me metzin kye, ma tz'el kye kyniky' ti'j, qu'n loqin intin kyxola ja'lin, ex ktzajil tq'o'n Dios toj kyanmi'n, tu'n tten te jun majx. ¹⁸ Nlay chi kyij ntzaqpi'n kye; qala' kchin ul meltz'aj we', tu'n nte'n kyuk'iy te jun majx, noq tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁹ Nya ila' q'ijl tu'n nkyima. Mi chin ok kyka'yintl xjala, me metzin kye, kchin okil kyka'yintla, aj ul nmeltz'aja kyuk'iy, a otaq chin jaw anq'intla juntl majl kyxol kyimnin. Ex noq tu'n ak'aj nchwinqila, ktenb'il kye kychwinqil a nlay b'aj, qu'n itz'qin we' te jun majx. ²⁰ Aj t'japin kani'n q'ij anetzi'n, apentza k-elile kye kyniky' te qa twutzxixjo nyola, qa mujleqi'n tuk'a nMa'n, ex qa mujleqi'y wuk'iy, ex ayi'n kyuk'iy. ²¹ Ankye te' ma tz'el tniky' te, ex k'wel tnimin jni' nnuk'b'ila, antza k-elile tniky'tzajil, qa twutzxix tzun nchin ok tk'u'jli'n. Ex ankye te nchin ok tk'u'jli'n, ex ate nMa'n k-okil k'u'jlinte, ex ikyx weji'y kxel nyek'in te' tkyaqil wajb'ila.

²² Tej t-xi tq'ma'n Jesús ikyjo, xi tqanin Judas te (a junxil Judas, nya Iscariot): Tata, ¿Tiqu'n noq te qekuy ktzajil tyek'in tib'a, ex nya te kykyaqil xjal?

* 13:34 1Jn. 3:23; 2Jn. 5   * 14:6 Mt. 11:27; Jn. 1:18; 6:46; Kyb'i. 4:12   * 14:14 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; 1Jn. 3:21-22; 5:14-15

²³ Xi tzaq'win Jesús: Ankye te nk'u'jlin we'y, ex nkub' tb'i'n tkyaqiljo xi nq'ma'n, okpen k-okil k'u'jlin te' tu'n nMa'n, ex ayin we' tuk'ax nMa'n qo ul qe' najal tuk'a te jun majx. ²⁴ Ex ankye te' mi n-ok k'u'jlin we'y, ex mi nkub' tb'i'n jni' nnuk'b'ila, a xi nq'ma'n.

Ex kykyaqiljo yol nche'x nq'ma'n, nya wekuy, qala' te nMa'n, a tzaj chq'o'n we'y. ²⁵ Nxi nq'ma'n tkyaqiljo lo a loqi'n intinx kyuk'iy tzalu'n twutz tx'otx'. ²⁶ Me atzin Xewb'aj Xjan, a ktzajil tchq'o'n nMa'n toj tumil nb'i'y te Onil kye'y ex te Q'uqb'il kyk'u'ja, ok ktzajil t-xnaq'tzin tkyaqil, ex ktzajil tna'n kye'y tkyaqiljo o b'aj nq'ma'n kye'y. ²⁷ Kyjel nq'o'n jun etzb'il kye'y, a nnuk'b'ila toj kyanmi'n. Me nya ikyjo tze'nku nuk'b'il te twutz tx'otx', a njapin b'aj liwey. Ikytzi'n, mi jaw tuk'paj kyanmi'n, ex mi chi tzaj xob'a.

²⁸ Ma tz'ok kyb'i'n we'y, tej t-xi nq'ma'n, qa ma china, ex kchin ul meltz'aja tu'n nte'n kyuk'iy juntl majl. Noqit qa twutzx k'u'jlinqi'n kyu'n, matla chi jaw tzalaja, aj kyb'inti'y qa ma chi'n tuk'a nMa'n, qu'n ate nimxixtl toklin nwutza. ²⁹ Ma txi nnejsinj'i'y tqanil kye'y lo, qu'n tu'ntzin aj tjapin, okpin kxel kynimintza qa twutzxjo o b'aj nq'ma'n kye'y. ³⁰ Nya nimtl tqan tu'n nyoli'n kyuk'iy, qu'n ch'ix tl kanin tajaw il, a kawil tzalu'n twutz tx'otx', b'inchil tajb'il wi'ja, exla qa nti' toklin tu'n tkub' wi'ja tu'n. ³¹ Me ok kb'ajiljo ikyjo tu'n nkyima, tu'n tel kyniky'xjal te, qa k'u'jlin nMa'n wu'n, ex nkub' nb'inchi'n tkyaqiljo ntzaj tq'ma'n we'y. jKujqexa! jQo iky' tzalu'n!

15

Il ti'j tu'n qmujb'in te qib' tuk'a qMan

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tq'ma'n Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Ayin we' tze'nku jun tqan uv twutzxix, ex atzin nMa'n tze'nku jun aq'n'il ti'j. ² N-el ttx'emin tkyaqiljo tq'ob', a nti' twutz n-el. Ex tkyaqiljo tq'ob', a at twutz n-el, k-elitz ttx'emin jni' ttzqijlin kyxolile, tu'ntzin twutzin nimxix. ³ Me atzin kye ma chi saqixa tu'n nxnaq'tzb'ila xi ex nq'o'n, ikyxjo tze'nku jun tq'ob' lob'j ma tz'el b'aj tzqijlin. ⁴ Ikytzin kyeji'y, kukx kymujb'in kyib'ji'y wuk'iy tze'nku we' kukx nmujb'in wib'ji'y kyuk'iy. Qu'n jun tq'ob' tze, nlay tz'el twutz tu'nx tib'x, a qa nya mujlek ti'jjo tqan. Ikytzin kyeji'y, nlayx tz'elx kye kywutz toj kychwinqila, qa nya mujleqeka wuk'iy.

⁵ Ayin we' tqan uv; ayetzin kye tq'ob'. Ankye te mujlek wi'ja, ex mujleqinka tuk'a, nimxpen te' twutz n-el. Qu'n nti'x kye aku b'ant kyu'n kyjunalxa. ⁶ Ankye te tky'e' tu'n tok tmujb'in tib' wuk'iy, okpin k-elix xoyit te', tu'n ttzqij kyuk'a txqantl tq'ob' tze, a tzqij tu'n kyxi chmet, ex tu'n kytz'e'y tu'n q'aq' te jun majx. ⁷ Qa kukx kymujb'in kyib'ji'y wuk'iy, ex qa mi s-el najjo nxnaq'tzb'in toj kyk'u'ja, kyqanintza noq alkye kyaja, ex ok ktzajil q'o'n. ⁸ Qa nimxix kywutza s-el te nimsb'il tb'i nMa'n, antza k-elile tnuky'tzajil qa twutzxix nxnaq'tzb'inqi'y.

⁹ Tzun nchi ok nk'u'jlin kye', ikytzi'n tze'nku te nMa'n nchin ok tk'u'jli'n. Kukx chi lipekji'y ti'jjo tq'aq'b'il nk'u'ja, a at kyi'ja. ¹⁰ Qa ma kub' kyniminji'y jni' nnuk'b'ila, okpin kchi okil lipetza ti'jjo tq'aq'b'il nk'u'ja, a at kyi'ja, ikytzi'n tze'nku we' nkub' nniminji'y tnuk'b'il nMa'n, ex loqin lipcheqink ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j, a at wi'ja. ¹¹ Nxi nyoli'n ikyjo, tu'ntzin kyjaw tzalaja wuk'iy, ex tu'ntzin kynoja tu'n ntzajlb'ila. ¹² Atzin nnuk'b'ili'ji'y lo, tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolxa, tze'nku we nchi ok nk'u'jli'n.* ¹³ Ex ante qk'u'jbi'illo nimxix toklin, tu'n t-xi qq'o'n qchwinqil noq tu'n tpaj quk'a. ¹⁴ Me ayetzin kye ma chi oka te wuk'iy, qa ma kub' kyb'inchi'n tze'nkuxjo ma txi nq'ma'n. ¹⁵ Mi chi ok nq'o'n kye ja'lin te waq'nila, qu'n mi b'inte aq'n'il tu'n, ti' k'wel tb'inchin tajaw aq'untl. Qala' kchi okil nq'olb'in kye te wuk'iy, qu'n ma txi nyek'i'n kye'y kykyaqiljo ma tzaj tq'ma'n nMa'n we'y. ¹⁶ Qu'n nyaq'e kye' xi jaw sk'o'n we'y; qala' ayin we' xin jaw sk'o'n kye'y. Tu'npetzi'n, kxel woqxen kye'y, tu'n kyxi'y, ex tu'n tel kywutza nimxix toj kychwinqila, ex atzin kywutza, tu'n tten te jun majx. Ikytzi'n, ktzajile tq'o'n nManji'y tkyaqiljo kxel kyqani'n toj tumil nb'i'y. ¹⁷ Atzin kxel nq'manji'y juntl majl kye'y, tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolxa.

Tej t-xi tq'ma'n Jesús qa nimku xjal k-okil lipin kyi'j kyuk'a t-xnaq'tzb'in

¹⁸ Ex tzaj tq'ma'n'l Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Qa ma chi el iky'i'n kyu'nxjal tzalu'n twutz tx'otx', b'i'nku kyu'n qa ayi'n nej ma chin el kyiky'in. ¹⁹ Noqit ite'kuxa toj il, matla chi ok k'u'jli'n kyu'n txqantl, tze'nkuxjo n-ok kyk'u'jlinxjal kyib'kyoxl. Me noq tu'n ayi'n xin jaw sk'o'n kye'y kyxolxjal tzalu'n twutz tx'otx'. Tu'npetzi'n, kchi elil iky'in kyu'n, qu'n nyatza iteyiy kyxol. ²⁰ Mi tz'el najx toj kyk'u'ja, a xi nq'ma'n kye'y: Mix a'l jun te aq'n'il nimx toklin tze'nku te tajaw aq'untl.* Qu'n qa ma chi ok lipinxjal wi'ja, ex ikyx kyeji'y, kchi okil lipin kyi'ja. Me qa ma kub' kynimi'n nxnaq'tzb'ila, ex ikyxjo kye, ok k'wel kyb'i'n kyxnaq'tzb'ila. ²¹ Tkyaqiljo lu'n k-okil kyb'inchin kyi'ja noq tu'n npaja, qu'n mi ojtzqi'n a saj chq'o'n we'y kyu'n. ²² Nti'tla kypajxjal noqit mi xin ula q'malte kye qa at kyi'l. Me tu'n

* 15:12 Jn. 13:34; 15:17; 1Jn. 3:23; 2Jn. 5

* 15:20 Mt. 10:24; Lc. 6:40; Jn. 13:16

ma chin ula q'malte Tb'anil Tqanil kye, nti' kykolb'il kyib' ti'jjo kyil. ²³ Ex noq tu'n nchin el kyiky'i'n, nyek'in qa n-el kyiky'in nMa'n. ²⁴ Ex nti'xitla kypaj, noqit nti'x jun ti' ma b'ant wu'n kyxol, a mix a'l juntl aku b'ant tu'n. Me exla qa ma kyli tkyaqiljo xb'ant wu'n, me n-ok tilil kyu'u'n tu'n wel kyiky'i'n, ex ma tz'el kyiky'in nMa'n. ²⁵ Me ma b'ajjo ikyjo noq tu'n tjapi'n a yol tz'ib'in tojjo Tu'jil Tyol Dios, a b'i'n kyu'u'n, tej tq'ma: Kchin elil kyiky'in noq kukxjoch.*

²⁶ Me ajtzin tuljo Xewb'aj Xjan, a Onil, ex Q'ugb'il kyk'u'ja, ktzajil tq'ma'njo twutzxix wi'ja, qu'n tk'atz Dios ktzajile. ²⁷ Ex ikyx kyeji'y, kchi yolil kye' twutzxix wi'ja, qu'n o chi te'n wuk'iy atxix tej saj xkye.

16

¹ Tkyaqiljo nb'aj xi nq'ma'n kye'y, tu'n mi chi numja toj kynimb'ila wi'ja. ² Qu'n kchi elitz lajo'n kyoojjo ja te na'b'l Dios. Expe tzul kanin jun q'ij, tu'n kykub' b'yo'n kyu'u'n, qu'n toj kywutz nyakuj nchi ajb'in te Dios tu'n ikyjo. ³ Ok k'wel kyb'inchi'n ikyjo, qu'n mi ojtzqi'nqi'n kyu'u'n, ex mi ojtzqi'n nMa'n kyu'u'n. ⁴ Xi nq'manji'y lu'n, tu'ntzin aj tkani'n tq'ijil, tzul julk'aj toj kyk'u'ja, qa otaq b'aj nq'ma'n kye'y ikyjo.

Ajo taq'in Xewb'aj Xjan

Mix kub'e nq'manji'y lu'n ojtxe, qu'n intinxtaqa kyuk'iy chewsil kyk'u'ja. ⁵ Me atzi'n ja'lin, ma chinka, tu'ntzin nte'n tuk'a a saj chq'o'n we'y. Ex mix a'l jun kye ntzaj qaninte we'y, ja' ma chinkiy. ⁶ Qala' noqx ma chi jaw b'isi'n tu'n xi nq'ma'n tkyaqiljo lu'n kye'y. ⁷ Me twutzxixjo ma txi nq'ma'n kye'y, qa wenzix te kye'y tu'n nxi'y, qu'n qa mi xinka, nlay tzuljo Xewb'aj Xjan onil kye'y, ex q'ugb'il kyk'u'ja. Me aj qa ma chinka, ok ktzajil nchq'o'n. ⁸ Ajtzin tk'u'l, k'wel ti'j kynab'lxjal tu'n, qa aj ilqe, ex qa at jun tumil tu'n kyokxjal tz'aqle, ex qa kykyaqilxjal il ti'j tu'n kyok toj pa'b'in twutz Dios. ⁹ Qu'n aj ilqe kyexjal, noq tu'n mi xinx kynimin. ¹⁰ Ex k-elil kyniky' ti'jjo tumil tu'n kyokxjal tz'aqle, noq tu'n aj waja tk'atz nMa'n. Exla qa mi xin ok kyka'yintla, me aj njaw anq'i'n kyxol kyimnin, k-okil te jun yek'b'il, qa ayin we' tz'aqlexix. ¹¹ Ex k-elil kyniky' ti'jjo kujxix tkawb'il Dios, qu'n otaq kub' ti'j tajaw il wu'n, a nkawin tzalu'n twutz tx'otx', ex kxe'l toj najin te jun majx.

¹² Atx nimxku tu'n t-xi nq'ma'n kye'y, me nlay tz'el kyniky'a te ja'lin. ¹³ Me aj tul Xewb'aj Xjan, ok ktzajil t-xnaq'tzin kye'y kykyaqiljo a twutzxix, qu'n nlay yolil tu'nx tib'x; qala' o'kx ktzajil tq'ma'n kykyaqiljo n-ok tb'i'n we'y. Atzi'n ktzajil tq'man kye'y ti' kb'ajil. ¹⁴ Ex ok chin jawil nimsi'n tu'n, qu'n kxel tk'mo'n tkyaqiljo at we'y toj kya'j, ex atzin ok k'wel tchiky'b'i'n kye'y. ¹⁵ Qu'n tkyaqiljo at te nMa'n, ex we weji'y. Tu'npetzi'n xi nq'ma'n, qa a Xewb'aj Xjan kxel tk'mo'n a at we'y, tu'n t-xi tchiky'b'in kye'y.

¹⁶ Ex xi tq'ma'n'l Jesús qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in: Noq te jun paqkutl, mi chin ok kyka'yintla, qu'n ma chin aj we ja' ta' nMa'n; me yajxi ch'intl, ok chin okil kyka'yintla.

Ajo qb'is ktx'ixpitil te tzaljb'il

¹⁷ Tu'npetzi'n, attaq junjun qxola i b'aj jaw qanlaj kyxolx: ¿Tze'ntzila tz'ele' ikyjo, a ntzaj tq'ma'n qe: Noq te jun paqkutl, mi qlitl, ex yajxi ch'intl, k-okil qka'yintl? ¿Ex ti'tzi'n x tq'ma qe, a ma chin aj we, ja' ta' nMa'nch? ¹⁸ Me ok tentl qe lab'til, ex qq'ma'y: ¿Tze'nxsila tz'elpine', noq te jun paqkutl? qo chiji'y. Nlayx tz'elx qniky' te ti' q'ijil nyoline.

¹⁹ B'e'x el tniky' Jesús te, qa qajtaqa tu'n txi qqani'n te ti'j tkyaqiljo lu'n. Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n: ¿Ma tzuntzin nchi lab'ti'y ti'jjo yol, a xi nq'ma'n, qa noq te jun paqkutl, mi chin ok kyka'yintla, ex yajxi ch'intl kchin okil kyka'yintla? ²⁰ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa kchi oq'ila, ex kchi b'isila. Me ante jni' xjal te twutz tx'otx' okxla kchi tzalajilx. Me metzi'n kye', exla qa kchi b'isila ja'lin, me atzin kyb'isa ktx'ixpitil te tzaljb'il. ²¹ Ikytzi'n tze'niku jun qya, aj t'japin tq'ij tu'n titz'je tal, tzun njaw b'isin tu'n tkyixk'o'jil. Me titz'jlinxi ne'x, b'e'x el najjo kyixk'o'j toj tk'u'j, tu'n ttzajlb'il ti'jjo tal, a otaq tz'itz'je tzalu'n twutz tx'otx'. ²² Ikytzin kyeji'y ja'lin, chi jawil b'isi'n; me chin ultla lol kye'y juntl majl. B'e'xpen knojil kyanmintza tuk'a tzaljb'il, a mix a'lx aku tz'el q'inte. ²³ Tojtzi'n q'ij anetzi'n, mi tzaj kyqanintla jun ti' we'y, qala' teku nMa'n kxele kyqani'n. Ex ok ktzajil tq'o'n tkyaqiljo ok kxel kyqani'n toj tumil nb'i'y. ²⁴ Tzmax tzalu'n, nti' jun ti' o txi kyqani'n noq toj tumil nb'i'y. Me atzi'n ja'lin, kyqaninx, ex ok ktzajil tq'o'n, tu'ntzin kyoja tuk'a tzaljb'il.*

Jesús at tipin tib'aj tkyaqil

²⁵ Ma txi nq'ma'n tkyaqiljo lu'n kye'y, noq kyu'njo techil. Me tojjo q'ij anetzi'n, mi chin yolintla kyuk'a techil; qala' ayinkuxixa chin xel nik'unte kye'y ti'jjo nMa'n. ²⁶ Tojjo q'ij anetzi'n, kxel kyqani'n jun ti' toj tumil nb'i'y, me nya il ti'j tu'n nkub'sin nwutza te nMa'n, tu'n t-xi tq'o'n kye'y, ²⁷ qu'n axte nMa'n k'u'jlil kye'y, noq tu'n nchin ok kyk'u'jli'n, ex ma txi kynimi'n qa tuk'a Dios ma chin tzaji'y. ²⁸ Qu'n antza xin etziy tuk'a nMa'n, ex ma chin

* 15:25 Sal. 35:19; 69:4

* 16:24 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; Sant. 1:5-6; 1Jn. 3:21-22; 5:14-15

ula tzalun twutz tx'otx'. Atzi'n ja'lin, kyjel ntazaqpi'n twutz tx'otx', tu'n waj meltz'ajla tk'atz nMa'n toj kya'j.

²⁹ Tu'npetzi'n, xi qq'ma'n awo'y t-xnaqztb'in te: B'apetzintz ja'lin. Akupetzintza ma tzaj nik'unte qe'y, ex nya tuk'a techil. ³⁰ ¿Mapen tz'el qniky'tza te ja'lin, qa nti' jun ti' mi n-el tniky'a te, ex nyapen ti'jtz tu'n ttzaj tq'ma'n jun a'la jun tumil te'y? Atzi'n ja'lin, ma tz'el qniky'a te, qa tuk'a Dios sajiy.

³¹ Tzaj tzaq'win Jesús: Tu'npetzi'n, ¿Ma man txi kynimintza? ³² Me kxel nq'ma'n kye'y, atzin q'ijjo ja'lin, a tu'n kyb'ajel tilje, ex teyile junjun kxel ti'n tb'e, ex chin kyjel kytzaqpi'n njunalxa. Me nya njunalxa chin kyjel, qu'n ajin nMa'n kukx atjo wuk'iy.

³³ Tkyaqilxjo lo ma txi nq'ma'n kye'y, tu'ntzin tknetjo nuk'b'il kyu'n. Tzalu'n twutz tx'otx' nimx kky'elix kyu'n. Me kyintz kyipi'n, qu'n ma kub' ti'j tkyaqiljo twutz tx'otx' wu'n.*

17

Tej tna'n Jesús Dios ti'jx

¹ Tb'ajlinxitzin tyolin Jesúsjo ikyjo, jaw ka'yin twutz kya'j, ex tq'ma: Tata, ma pon nq'ijila tu'n nkyima: Nimsinksa nb'i'y toj nkyimli'n, ayi'n Tk'wala, tu'ntzin tjaw nnimsi'n tb'i'y. ² Qu'n ma tzaj tq'o'n wokli'n, ayi'n Tk'wala, tib'aj tkyaqilxjal, tu'n t-xi nq'o'n kychwinqil te jun majx kykyaqilxjo, a ma chi tzaj tq'o'n we'y. ³ Ex atzin chwinqiljo, tu'n tel kyniky'xjal te'y, qa akuy Dios twutzxix, ex tu'n tel kyniky' we'y, ayi'n Jesucrist, a saj tchq'o'n. ⁴ Ma jaw nnimsi'n tb'i'y tzalun twutz tx'otx', noq tu'n xkub' nb'inchi'n tkyaqiljo xin tzaj tchq'o'n b'inchilte. ⁵ Atzi'n ja'lin, ch'ix nmeltz'aja tuk'iy toj kya'j. Q'ontzi'n wokli'n tk'atza, tze'nkuxjo wokli'n, a attaq tuk'iy atxix te tnejil.

Tej tna'n Jesús Dios kyi'j t-xnaq'tzb'in

⁶ Ex ayetzi'n xi etz ti'n kyxolxjal tzalun twutz tx'otx', tu'n kytzaj tq'o'n we'y, ma kub' nchiky'b'i'n kywutz, ankye te. Ex tegetaqa, me ma chi tzaj tq'o'n we'y, ex ma kub' kynimi'n Tyola. ⁷ Atzin ja'lin, ma kyb'i qa tkyaqiljo ma tzaj tq'o'n we'y tuk'iy ntzaja. ⁸ Qu'n ma txi nq'onji'y tqanil, a saj tq'o'n we'y, ex ma txi kynimin, ex ma tz'el kyniky' te, qa twutzxix tuk'iy xin tzaji'y, ex qa ay saj chq'o'n we'y. ⁹ Nchin kub'sin nwutza te'y kyl'j, ex nya kyl'j kykyaqilxjal twutz tx'otx'; qala' noq kyi'jjo ma chi tzaj tq'o'n we'y, qu'n teqiy. ¹⁰ Tkyaqiljo at we'y, te tejiy; ex tkyaqil at te'y, we weji'y. Ex ma jaw nimsi'n nb'i'y tzalun twutz tx'otx' noq tu'n ikyjo. ¹¹ Mi chin kyij te'n we' tzalun twutz tx'otx', me metzin kyetz axsa chi kyjele tene tzalun. Me metzin we', ma chin aj we', tu'n nte'n tuk'iy. Ay Tata xjanxix, tu'npetzi'n, klomqetzi'n tuk'a tkyaqil tipi'n, a aye xi tzaj tq'o'n we'y, tu'ntzintla kukx kymujb'in kyib'jo tze'nku qe tuk'iy. ¹² Qu'n atzi'n intintaqa kyuk'a tzalun twutz tx'otx'; tzuntaq nchi ok nrx'quqi'n, ex nchi el nklo'n tuk'a tipi'n, kykyaqiljo ma chi tzaj tq'o'n we'y. Ex noq junch'in ma tz'el naj, me noq tu'n tjamin b'ajjo tz'ib'in toj Tu'jil Tyola.*

¹³ Atzin ja'lin, kyja' waja, a ja' ta'y. Ma txi nq'manji'y jni' lo, a loqin intinx ch'intl tzalun twutz tx'otx', tu'ntzintla kyoq tuk'a tzaljb'il tze'nku we'. ¹⁴ Ex ma txi nq'ma'n Tyola kye, tu'n t-xi kychiky'b'in. Me noq ma chi el iky'in kyu'nxjal, qu'n nya kyuk'axjal ite'ye, tze'nku we', nya te twutz tx'otx'qin we'. ¹⁵ Mi nxi nqani'n te'y, tu'n kyel ti'n kyxoljo xjal b'inchil il tzalun twutz tx'otx'; qala' noq tu'n kyel tklo'n te tajaw il. ¹⁶ Qu'n nya te twutz tx'otx'qin we', ex ikyqex kye', nya te twutz tx'otx'qe. ¹⁷ Xjansinqekuy ti'ja tu'n Tyola toj kyanmin, tu'n kyokin te'y, qu'n a Tyola twutzxix. ¹⁸ Ikyxjo tze'nku ma chin tzaj tchq'o'n kyxolxjal tzalun twutz tx'otx', ex ikyx kchi xel nchq'onji'y kyxolxjal q'malte Tyola. ¹⁹ Ex noq tu'n kypaj, ma tz'el npa'n we wib' wu'nx wib'xa, tu'n wajb'i'n te'y; ikyxintla kyetz tu'n tel kypa'n kyib' noq tu'n Tyola twutzxix, tu'n kyajb'in te'y.

Tej tna'n Jesús Dios kyi'j kykyaqil nimil

²⁰ Nya noq kyi'j xnaq'tzb'in nchin kub'sin nwutza te'y, qala' ikyxjo kyi'jjo kchi nimil kyu'n, aj t-xi kyq'ma'n Tb'anil Tqanil kye. ²¹ Nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n kytzaj tmoji'n, tu'ntzintla junx kyanmin toj tkyaqil, ex junx kyte'n toj kymujb'il kyib' quk'a, tze'nku we mujle wib'a tuk'iy, ex a te wuk'iy. Nxi nqaninji'y lu'n te'y, tu'ntzin tel kyniky'xjal te, qa ay saj chq'o'n we'y. ²² Ma txi nq'o'n t-xilin tumila kye, ikyxjo tze'nku ma tzaj tq'o'n we'y, tu'ntzintla junx kyten tze'nku qe, junx qten. ²³ Noqit aku chi ten wuk'iy, ex a te wuk'iy, tu'ntzintla kyok tz'aqle junx kykyaqil. Qu'n ikytzi'n k-elile kyniky' xjaljo te, qa ay saj chq'o'n we'y, ex qa k'u'jlingexix tu'n, tze'nku k'u'jlingi'n tu'n.

²⁴ Tata, ma chi tzaj tq'o'n we'y, ex waja'la'y tu'n kyten wuk'iy, a ja' kchin tenb'iliy, tu'n tok kyka'yi'n tqoptz'ajjiyl wokli'n, a otaq tzaj tq'o'n. Qu'n nimxix o chin ok tk'u'jli'n, atxix te na'mtaq tb'ant twutz tx'otx'. ²⁵ Ay Tata tz'aqlexix, mi ojtzqi'n kyu'nxjal tzalun twutz tx'otx';

* 16:33 Ro. 8:37; 2Co. 2:14; 1Jn. 4:4; Tchi. 3:21; 5:5

* 17:12 Sal. 41:9; Jn. 13:18

me metzin we' wojtzqi'n te. Ex ayetzi'n wuk'iy ma tz'el kyniky' te, qa ay saj chq'o'n we'y.
²⁶Ma txi nyek'i'n kye ankye te. Ex kukx kxel nyek'inji'y, tu'ntzin a tq'aq'b'il tk'u'ja at wuk'iy ktenb'il kyuk'a, ex ikyx weji'y kchin tenb'ila kyuk'a te jun majx.

18

Tej tkux q'o'n Jesús toj tze

(Mt. 26:47-56; Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53)

¹Tej tb'aj na'n Jesús Dios, b'e'x o etza tuk'a, tu'n qxi'y tjajxi xlok' a', Cedrón tb'i. Antza ta'taq jun ch'laj te awb'il tqan lob'j, ja' o ok xi'y tuk'a. ²Ex ikyx te Judasjo, a tu'ntaq txi k'ayinte Jesús, tojtzqi'ntaq' te', qu'n ila'ku maj otaq tz'ok qchmo'n qib'a antza. ³Tu'npetzi'n, kanin Judas tuk'a jun ch'uq xo'l q'aq', ex junjun xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, a chq'o'nqe kyu'n kynejil pale exqetzi'n Parisey; q'imile kytze, ch'ut twi', ex kymachet; ex q'imile kytzaj ex kykandil njulin wen.

⁴Me ojtzqi'ntaq' te Jesús tu'n, tkyaqiljo tu'ntaq' tb'aj. Tu'npetzi'n, etz laq'e k'lulkye, ex xi tqanin kye: ¿Ankye nkyjyo'n?

⁵Ajin te Judas kyuk'a, a otaq txi k'ayinte. Tu'npetzi'n xi kytzaq'win: A Jesús aj Nazaret, chi chi'.

⁶Xi ttzaq'win Jesús kye: ¡Ayin weji'y!

Jun paqx, b'aj xi pak'chaj kyij'xi, ex i b'aj kub' lank'aj twutz tx'otx'.

⁷Xi tqanin juntl majl Jesús kye: ¿Ankye nkyjyo'nch?

Xi kytzaq'win juntl majl: A Jesús aj Nazaret.

⁸Xi tq'ma'ntl Jesús kye: Ma txi nq'ma'n kye'y, ¡Ayin weji'y! Qa nchi jyo'n wi'ja, tza-qqi'nqexjiy txqantl, tu'n kyaj.

⁹O b'ajjo ikyjo, noq tu'n tjapi'n tyol Jesús, a akxtaq' tb'aj tq'ma'n kyjalu'n: Kykyaqilxjo ma chi tzaj tq'o'n we'y, nti' jun ma naj.*

¹⁰Me ante Simun Pegr, q'i'ntaq' jun tmachet. Jatz ti'n, ex el ttx'emín tǎkyin jun taq'nil tnejil pale toj tman q'ob'. Ajo ichin lu'n, Malco tb'i.

¹¹Me ante Jesús xi tq'ma'n te Pegr: Q'onkuxjiy tmacheta toj tja. ¿Ma mi'tzin nxi tnimi'n, qa il ti'j tu'n tiky'x kyixk'oj wu'n, a ma b'ant ti'j tu'n nMa'n?*

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Anás

(Mt. 26:57-58; Mr. 14:53-54; Lc. 22:54)

¹²Tb'ajlinxi' ikyjo, aye xo'l q'aq' tuk'a kynejil, exqetzi'n xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, b'e'x ok kytzyu'n Jesús, tu'n tku'x toj tze, ex kub' kyk'lo'n. ¹³Ex jun paqx xi kyi'n tzma tja Anás. Ante Anás ttata t-xu'jil Caiás, a toktaq te tnejinel kypale aj Judiy tojjo ab'q'e anetzi'n. ¹⁴Axte Caiásjo lo, a otaq q'mante kye aj Judiy, qa wentaq kye tu'n tkyimtaq jun ichin te kyxel tkyaqil kyxjalil.*

Tej tkub' tewin Pegr; qa tojtzqi'ntaq Jesús

(Mt. 26:69-70; Mr. 14:66-68; Lc. 22:55-57)

¹⁵Tej tiky' q'i'n Jesús, xi lipe Pegr ti'j junx wuk'iy, a juntl t-xnaq'tzb'in Jesús. Ex ojtzqi'nqintaqa tu'n tnejil pale; b'e'x in okx tzaqpi'n tuk'a Jesús tzma tuja. ¹⁶Me ante Pegr axsa kyije ten ti'jxi tjel ja. Tu'npetzi'n, b'e'x in etza, ex in yoli'n tuk'a txin, a xq'uqil tjel ja, ex okx nk'le'n Pegr tzma tuja.

¹⁷Me ante txin, a xq'uqil tjel ja, xi tqanin te Pegr: ¿Ma nyapela ajin jun t-xnaq'tzb'in xjal lo?

Xi ttzaq'win Pegr: Mina, nyaqin weji'y.

¹⁸Me tu'n attaq nim che'w; ayetzin aq'nil exqetzi'n xq'uqil ja te na'b'l Dios otaq kub' kykcho'n jun q'aq', ex wa'lqetaq ti'j nchi b'aj xq'nentaq. Ex ikyx te Pegrjo nxq'nentaq kyuk'a.

Tej tok Jesús toj xjelb'il twutz tnejil pale

(Mt. 26:59-66; Mr. 14:55-64; Lc. 22:66-71)

¹⁹Ex atzi'n tnejilxix pale ok ten qanilte te Jesús, ankye qe te t-xnaq'tzb'in ex ti'tzin xi t-xnaq'tzin kye.

²⁰Xi ttzaq'win Jesús: O chin yolin we' kywutz tkyaqilxjal, ex kukx o chin xnaq'tzinji'y kyojjo much' ja te kynab'l Judiy Dios, ex toj tnejil tja qMan, ja' nchi chmete aj Judiy. Tu'npetzi'n, nti'x jun we ti' o txi nq'ma'n toj ewajil. ²¹¿Tiqu'n ntzaj tqani'n we'y? Qaninx kye, a o chi b'in wi'ja. Ayetzi'n kchi q'mal te ti' o b'aj nxnaqtzi'n, ex b'i'n kyu'n alkyye o b'aj nq'ma'n.

* 18:9 Jn. 17:12 * 18:11 Mt. 26:39; Mr. 14:36; Lc. 22:42 * 18:14 Jn. 11:49-50

²² Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Jesús ikyjo, attaq jun xq'uqil ja te na'b'l Dios antza, okx ttz'ajchin toj twutz, ex xi tq'ma'n te: ¿Ma ikytzin ma txi ttzaq'winjijy te tnejil pale?

²³ Xi ttzaq'win Jesús: Qa at jun yol xi nq'ma'n nya wen, q'mantza ankye nya wen. Mej qa twutzxjo nxi nq'ma'n ¿Tiqu'n chin ok tb'yo'n?

²⁴ K'lo'nxtaql te Jesús, tej t-xi tsm'a'n Anás Jesús twutz Caifás, a tnejil pale, qu'n otaq kub' kyk'lo'n, ex mix ele kytzaqpi'n.

Tej tkub' tewin Pegr kab'e majtl Jesús
(Mt. 26:71-75; Mr. 14:69-72; Lc. 22:58-62)

²⁵ Ex tzunxtaq xq'nen Pegr ti'j q'aq', xitzin kyq'ma'n juntl majl te: ¿Nyapela ajin te jun t-xnaq'tzb'in ichin lo?

Kub' tewin Pegr, ex xi tq'ma'n: Mina, nyaqin weji'yach.

²⁶ Tu'npetzi'n, xi tq'anin jun aq'nil te tnejil pale, a attaq kylonte kyib' tuk'a ichin, a otaq tz'el tx'emín t'kyin tu'n Pegr: ¿Ma nyatzin o nli'y toj ch'laj te awb'il tqan lob'j tuk'a?

²⁷ Ex kub' tewin Pegr toj tox majin. Texjo paq anetzi'n, jaw oq' tman eky'.

Tej t-xi q'i'n Jesús twutz Pilat
(Mt. 27:1-2, 11-14; Mr. 15:1-5; Lc. 23:1-5)

²⁸ Etz ky'i'n Jesús toj tja Caifás, tu'n tkanin toj ja te kawb'il kye aj Rom. Ex ch'ixtaq qel sqix, ex ayetzi'n aj Judiy mix i okxi toj ja te kawb'il, qu'n noqit i okx, b'e'xítla xi tz'ilix twutzjo kykawb'il, ex nti'tla kyoklin tu'n kywa'n ti'jjo wab'j te Xjan Q'ij, qu'n toj kywutz, jun iljo tu'n kyten toj kyjaxjal nya Judiy.

²⁹ Tu'npetzi'n, b'e'x etz Pilat yolil kyuk'a; ex xi tq'ma'n kye: ¿Ankye tiljo xjal lo toj kywutza?

³⁰ Xi kytzaq'win te: Noqit nya jun b'inchil il, mitla saj q'i'n twutza.

³¹ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat kye: ¿Ma nti'tzin kye kykawb'il? Kyimixa kyuk'iy, ex kykawinkuy tze'nkuxjo nti'q'ma'n kykawb'ila.

Xi kytzaq'win aj Judiy: Me nti' qe qoklin, awo'y aj Judiy, tu'n tkub' qb'yo'n jun a'la.

³² Ikytzi'n, o japin b'ajjo a otaq b'aj tq'ma'n Jesús, qa iltaq ti'j tu'n tkyim twutz cruz,* qu'n ikytaqtzin tumiljo tu'n tkyim jun aj il toj kykawil aj Rom.

³³ Okx juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, ex okx ttxko'n Jesús, ex xi tq'anin te: ¿Atzin tejiy nmaq kawil kye aj Judiy?

³⁴ Xi ttzaq'win Jesús te: ¿Ma akutzin ma tzaj qanin te we'y, mo at juntlj ma q'mante tey ikyjo?

³⁵ Xi ttzaq'win Pilat te Jesús: ¿Mejqa aj Judiyqin weja tze'nku kye? A ayeku t-xjalila exqetzi'n kynejil pale ma chi tzaj q'iniy nwutza. ¿Ti'tzin ma kub' tb'inchin'?

³⁶ Xi ttzaq'win Jesús te: Atzi'n nkawb'ila nya tzalu'n te twutz tx'otx'. Qu'n noqit ikyjo, ayetzintla ntnaq'tzb'in matla chi q'ojin, tu'n mi chin tzaj q'iniy kywutz aj Judiy; me tu'n nya te tzalu'n we nkawb'il.

³⁷ Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win Pilat: ¿Aj kawiltzin tetza toj twutza?

Xi ttzaq'win Jesús: Ayin we' nmaq kawil tze'nkuxjo nti'q'ma'n. Qu'n ma chin itz'je we' tzalu'n twutz tx'otx', tu'n t-xi nq'manji'y tkyaqil twutzxix. Kykyaqilxjo xjal, a k'wel nimin te' twutzxix, ok kxel kyb'i'n kykyaqiljo a nxi nq'ma'n.

³⁸ Xi ttzaq'win Pilat: ¿Ti'tzi'n a twutzxix?

Tej t-xi tq'ma'n Pilat, tu'n tkub' b'yet Jesús
(Mt. 27:15-31; Mr. 15:6-20; Lc. 23:12-25)

Tb'ajlinxi' tqani'n ikyjo, etz Pilat juntl majl yolil kyuk'a Judiy, ex tq'ma: Nti'x jun tiljo ichin ma knet wu'n lo. ³⁹ Me naq'leqi'y, tu'n t-xi ntaqpi'n jun xjal jpu'nkux toj tze, noq tu'n tiky'sit nintz q'ij kyu'n te Xjan Q'ij. ¿Kyajtzintza tu'n t-xi ntaqpinji'y a nmaq kawil kye'y?

⁴⁰ Tu'ntzi'n, kykyaqilx i ok ten xch'il juntl majl: ¡Mina te! Qala' tzaqpinxa Barrabás. Ex atzin te Barrabás jun toj k'ul xjaltaq te'.

19

¹ Tu'npetzi'n, etz tzyu'n Pilat Jesús, ex xi tq'ma'n tu'n tok b'yet. ² Ayetzi'n xo'l q'aq' kub' kyxpatx'i'n tx'i'x, ex jax kyq'o'n toj twi' Jesús tze'nku jun toj twi' nmaq kawil. Ex ok kyktxu'n tuk'a jun xb'alín kyaq ka'yin, tze'nkuxjo kye nmaq kawil, me noq te xmayb'il ti'j. ³ Ex i b'aj xi laq'e tk'atz, ex xi kyq'ma'n te: ¡Nimxit tb'i'y, ay, nmaq kawil kye aj Judiy!

Exsin b'aj okx kytz'ajchin toj twutz.

⁴ Ex etz juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, ex xi tq'ma'n kye Judiy: Kyka'yintza, ma tz'etz wi'n tzalu'n, tu'ntzin tel kyniky'a te; qa nti' jun til ma knet wu'n.

⁵ Atzaj te' tetz Jesús tuk'a' toj twi', exsin t-xb'alín otaq tz'ok q'o'n, a kyaq ka'yin, xi tq'ma'n Pilat kye: Lu ichin lo.

* 18:32 Jn. 3:14; 12:32

⁶ Atzaj te' tok kyka'yi'n kynejil pale exqetzi'n xq'uqil tja Dios ikyjo, b'e'x i ok ten xch'il: iPejk'inksa twutz cruz! iPejk'inksa twutz cruz tu'n tkyim! chi chi'.

Xi tq'ma'n Pilat kye: iKutzin! Kyinx, ex kypejk'inksa twutz cruz, qu'n nti' jun til ma knet wu'n.

⁷ Xi tzaq'win Pilat kyu'n aj Judiy: iMina! Qu'n at jun qe qkawb'il; ex atzi'n nq'ma'n qa il ti'j tu'n tkyim, qu'n ma tz'ok tq'o'n tib' te Tk'wal Dios, me tze'nku nti' qe qoklin tu'n tkub' qb'yo'n jun aj il; qala' o'kqex kye'.

⁸ Noq te' tok tb'i'n Pilat ikyjo, b'e'x tzaq'win txqantl t-xob'il.

⁹ Okx juntl majl Pilat toj ja te kawb'il, exsin xi tq'anin juntl majl te Jesús: ¿Ja'xixsin tumil tzajnintza?

Me nti'x te Jesús xi tzaq'win.

¹⁰ Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pilat te: ¿Tiqu'n mi nchin tzaq'win? ¿Ma mitzin b'i'n tu'n, qa at wokli'n tib'aja, tu'n tjaw pejk'ita twutz cruz, mo tu'n t-xi ntzaqpi'n?

¹¹ Xi tzaq'win Jesús te: Nti'xida te tokli'n wib'aja, noqit nya Dios saj q'onte te'y. Tu'npetzi'n, a xjal saj q'on we'y toj tq'ob'a ma nimxilt te' til tze'nku te.

¹² Texjo paq anetzi'n, ok ten Pilat jyol tumil tze'n tu'n t-xi tzaqpete Jesús. Me ayetzi'n Judiy i ok ten xch'ilte: Qa ma txi tzaqpi'n, nya wen k-elile toj twutz nmaq kawil, a César. Qu'n alkye tz'ok tq'o'n tib' te nmaq kawil ajq'oj ti'jjo César, a manyor nmaq kawil toj Rom.

¹³ Atzaj te' tok tb'in Pilat ikyjo, xi tq'ma'n kye, tu'n tetz kyin Jesús tзма pe'n toj jun kol ja b'inchin toj tu'n ab'j, a Gabata n-ele toj kyyol aj Judiy, ex antza kub' qe' tojjo q'uqb'il te kawb'il. ¹⁴ Ajo q'ij, a na'mtaq ch'intl tu'n tjapin kanin nintz q'ij te Xjan Q'ij, ex b'alaqa tzmataq kab'laj or. Xi tq'ma'n Pilat kye Judiy: Lu kynmaq kawila lo.

¹⁵ Me ayetzin Judiy xi kyxch'i'n: iKyimkuj! iKyimkuj! iPejk'inksa twutz cruz!

Xi tq'ma'n Pilat kye: ¿Mej qa ayin weja, tu'n njaw pejk'inte kynmaq kawila twutz cruz?

Me ayetzin kye' kynejinel pale xi kytzaq'win: ¿Mejqa at juntl qeja qnmaq kawil? Qala' o'kx César, a nmaq kawilxix toj Rom.

¹⁶ Tu'ntzin ikyjo, b'e'x xi tq'o'n Pilat Jesús toj kyq'ob' xo'l q'aq', tu'n tjaw pejk'it twutz cruz.

Tej tjaw pejk'it Jesús twutz cruz

(Mt. 27:32-44; Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43)

¹⁷ Ex b'e'xsin etz kyin Jesús iqin tcruz, tu'n tkanin toj jun tal tx'otx', a Tb'aqil twi' kyimnin tb'i, a Gólgota tb'i toj kyyol aj Judiy. ¹⁸ Antza jaw kypejk'in twutz cruz junx kyuk'a kab'e' ichin tuk'a, junjun toj junjun plaj, ex ante Jesús toj niky'jin.

¹⁹ Ante Pilat xi tq'ma'n tu'n kypejk'it jun tz'lan tib'aj twi', tuk'a jun yol tz'ib'ink ti'j, a ntq'ma'n: Jesús aj Nazaret, a Nmaq Kawil kye aj Judiy.

²⁰ Nimx Judiy b'aj ok u'jin te' a yol, tz'ib'ink twutz tz'lan, qu'n atzi'n tal tx'otx', a ja' jawe q'o'ne Jesús twutz cruz, nqayintaq ta' tk'atz tnam, ex atzin yol tz'ib'ink twutz tz'lan toj oxo yol: Ebrey, Latín ex Griego.

²¹ Tu'npetzi'n, i aj ajqelin kynejil pale aj Judiy q'malte te Pilat kyjalu'n: Mina tz'ok ttz'ib'i'n, qa ax twutzx nmaq kawil kye aj Judiy; qala' qa ok tq'o'n tib' nyakuj nmaq kawilch.

²² Me ante Pilat xi tq'ma'n: iMina! Qu'n a ma kub' nti'ib'i'n, nlay jaw ntx'ixpi'n; qala' kyijkuj kukxjo.

²³ Tb'ajlinxi' kypejk'in xo'l q'aq' Jesús twutz cruz, b'aj jaw kychmo'n t-xb'alin, ex b'aj kub' kysipin kyxol te kyaje elnin, junjun te junjun xo'l q'aq'. Me atx juntl kami'j kyij, a nti' slepinte; qala' junx chinb'inte tkyaqil. ²⁴ Ayetzi'n xo'l q'aq', i jaw yolín kyxolx:

Yajtzintla' mi kub' q'laqin. Wenitla tu'n qsaqchan ti'j, ankye kkanb'ilte.

Ikytzin japin b'ajjo a tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: B'aj kub' kysipin nxb'ali'n kyxol, ex i b'aj saqchan ti'jch. * Ikyixsin b'antjo kyu'n xo'l q'aq'.

²⁵ Ayetzi'n tnana Jesús tuk'axjo tiz'in; ex tuk'a Mariy, a t-xu'jil Cleofas; tuk'ax Mariy aj Xle'n, wa'lqetaq t-xe tqan cruz, a ja' jawe pejk'in Jesús. ²⁶ Tej tok tka'yin Jesús tnana wa'ltaq junx wuk'iy, a ayi'n jun t-xnaq'tzb'in, a k'u'jlinxixtaq tu'n, xi tq'ma'n te tnana: Qya, atzin jalín, ma tz'okjo lu'n te tala. ²⁷ Ex ikyxjo tzaq tq'ma'nl we'y: Ajo qya lo ma tz'ok te tnaniy.

Ex atxixsi'n, b'e'x tzaq nk'mo'n tnana toj nja'y tu'n tok nka'yin.

Tej tel kyim Jesús

(Mt. 27:45-56; Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49)

²⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n Jesús: At k'waj wi'ja.

Xi tq'ma'n ikyjo tu'ntzin tjapin b'ajjo tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, * qu'n b'i'ntaq tu'n qa il ti'j tu'n tjapin b'ajjo tkyaqil otaq tq'ma Dios.

²⁹ Attaq jun xar tkub' antza, nojnin tuk'a jun wiq vin tx'amxix wen. Kux kymulin jun b'u'x toj, exsin okkyk'lo'ntz ti'j jun tq'ob' tze, tu'n tjapin tzma toj ttzi Jesús. ³⁰ Xi ttz'ub'in, ex tq'ma: Ma japin b'aj kykyaqilx ja'lin.

Tzaj tmutxb'i'n twi', ex b'e'x el kyim.

Tej tok t-xyu'n jun xo'l q'aq' t-xuk' Jesús

³¹ Atzin q'ij anetzi'n, atxtaq jun q'ij tu'n tjapin kaninjo q'ij te ajlab'l, ja' iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil, tu'n kyiky'sin Judiy Xjan Q'ij. Kyky'e'taq tu'n tkyij ten kyxmililjo xjal twutz cruz toj q'ij te ajlab'l, qu'n atzin q'ij te ajlab'l lo, nimxix toklin te kye. Tu'npetzi'n, b'e'x i xi' q'malte te Pilat, tu'n tok waq'it kykuxjo xjal ite'kxtaq twutz cruz, tu'n kykyim liwey, ex tu'n teljo kyxmilil antza. ³² Tu'npetzi'n, b'e'x i xi' chq'o'n xo'l q'aq' b'inchulte. Nej, kub' kywaq'in tkuxjo tnejil, ex ikyxjo tkab'. ³³ Me atzaj te' kyxi laq'e tk'atz Jesús, ok kyka'yin qa otaq tz'el kyim. Tu'npetzi'n, mix oke kywaq'ine tkux Jesús. ³⁴ Me atzin jun xo'l q'aq' jun paqx okx t-xyu'n toj t-xuk' Jesús tuk'a jun tb'ujb'il, ch'ut twi', ex jun paqx, etz ulb'in chiky' tuk'a a' toj.

³⁵ Ex ayinku we' in lonte. Tu'npetzi'n, xi nq'ma'n twutzxix, qu'n ankye ma lonte, twutzxix te tyol, tu'ntzin majqex kye, tu'n kyxi niminte. ³⁶ Tkyaqiljo lo o b'aj, noqx tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Nti'x jun tb'aqil tu'n tok waq'it.*

³⁷ Ex toj juntl tnej Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n: K-okil kyka'yi'n aj tok kyxyu'n.*

Tej tkux muqu'n Jesús

(Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56)

³⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, attaq jun ichin, Jse aj Arimatey, xi tqanin amb'il te Pilat, tu'n t-xi ti'n t-xmilil Jesús. Atzin te' Jse lipchek toj tanmin ti'j t-xnaq'tzb'il Jesús; me tky'e'taq tu'n tel tqanil, noq tu'n t-xob'il kye Judiy. Ante Pilat xi tq'o'n amb'il te Jse, tu'n t-xi ti'n t-xmilil Jesús.

³⁹ Ikyx te Nicodemjo; a xta'j yolil tuk'a Jesús toj qniky'in,* pon ti'n b'alaqa qaq alme q'anb'il te jupsb'il, sma'n tten tuk'a mir ex áloe.

⁴⁰ Ikytzi'n, ate Jse tuk'a Nicodem, xi kyi'n t-xmilil Jesús, ex kub' kyb'altz'in toj igb'il tuk'a q'anb'il te jupsb'il, ikyxjo tze'nku' kyxnaq'tzb'in aj Judiy, aj tkux muqet jun kyimnin.

⁴¹ Tojjo tx'otx', a ja' jawe q'o'n Jesús twutz cruz, attaq juntl ch'laj te awb'il tqan lob'j. Ex tojtaqjo ch'laj, attaq jun tjul kyimnin otaq b'ant, a ja' nti'taq jun kyimnin otaq ku'x toj. ⁴² Ex antza kux kyq'o'ne t-xmilil Jesús, qu'n nqayin ta'taqjo jul, ex ch'ixtaq t-xi xkye' q'ij te ajlab'l, ja' mix a'l jun b'a'n tu'n tb'inchin jun ti'.

20

Tej tjaw anq'intl Jesús juntl majl

(Mt. 28:1-10; Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12)

¹ Toj tnejil q'ij te seman, xi' Mariy aj Xle'n ttzi jul, a na'mtaqx ch'intl qel sqix. Xi tka'yin qa otaq tz'el te ab'j, a toktaq te jupil ttzi jul. ² Atzaj te' tok tka'yin qa otaq jget, b'e'x xi rinin a ja' oto'taqa, junx tuk'a Simun Pegr, a ayi'n t-xnaq'tzb'in Jesús k'u'jlinginxixa tu'n. Tzaj tq'ma'n Mariy qe'y: O tz'ex q'i'n t-xmilil q'ajaw toj jul, ex nti' b'i'n qu'n jax kub'e q'o'ne.

³ Tu'npetzi'n, b'e'x o xi'y tuk'a Pegr, exsin o pon kani'n tzma ttzi jul. ⁴ Junx nqo rinintaqa, me nej in kani'n ch'intl we' ttzi jul tze'nku' te Pegr. ⁵ Ex in kub' k'we'y ka'yilte, ex ok nka'yinj'y b'u'x, a ja' b'altz'inkutaq. Me mix in okxi'y toj jul. ⁶ Tej tkanin Simun Pegr nk'atza, jun paqx okx toj jul; ex ikyxjo, ok tka'yin ite'kutaqjo b'u'x, a ja' b'altz'inkutaq. ⁷ Ex majx tli' a b'u'x toktaq te potzb'il twi' Jesús, nya junx ite'kutaq kyuk'a' b'u'x aye ajb'in te b'altz'b'ilte; qala' tjunalxtaq tkub', cheb'ex paqtzin wen. ⁸ Ex ikyx weji'y, a ayi'n in kanin nej, in okxa, ex ok nka'yi'n ti'jjo otaq b'aj, ex b'e'x xi nnimi'n qa nti'taq antza. ⁹ Qu'n na'mtaq tel qniky'a te a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, qa iltaq ti'j tu'n tjaw anq'intl Jesús kyxol kyimnin.

¹⁰ Tu'npetzi'n, b'e'x o aja qjay.

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' twutz Mariy, aj Xle'n

(Mr. 16:9-11)

¹¹ Me ante Mariy aj Xle'n b'e'x kyij pe'n tzma ttzi jul. N-oq' wen, me tzmataq n-oq', kub' k'we' tu'n tokx tka'yin tojxi jul. ¹² Ex xi tka'yin kab'e angel, sjanin kyxb'alin tok, ex q'uqleqetaq ja' okxi q'o'n t-xmilil Jesús, jun, ja' tkub'etaq twi' Jesús, ex juntl ja' ite'kutaq tqan. ¹³ Xi kyqanin angel te: ¿Qaya, tiqu'n n-oq'a?

Xi ttzaq'win Mariy: Tu'ntzi'n ma txi q'i'n wAjawa, ex nti' b'i'n wu'n ja' ma kub'e q'o'ne.

¹⁴ Noqx nb'ajkutaq tq'ma'n lu'n, ajtz meltz'aj twutz, ex tli wa'ltaq Jesús tk'atz, me mix ele tniky' te qa a Jesús.

* 19:36 Ex. 12:46; Num. 9:12; Sal. 34:20 * 19:37 Zac. 12:10; Tchi. 1:7 * 19:39 Jn. 3:1-2

¹⁵ Xi tqanin Jesús te: Qya, ¿Tiqu'n n-oq'a? ¿Altzin kye ntjyo'n?

Kub' t-ximin Mariy qa ataqjo xq'uqil ch'laj te tqan lob', ex xi tq'ma'n te: Tata, qa ay o txi q'inte, q'ma'ntza we'y, ja' xkub'e tq'oniy, tu'n nxi'y jyolte.

¹⁶ Me ante Jesús xi tq'ma'n te: ¡Mariy!

Atzin te' qya xi meltz'aj, ex xi tq'ma'n toj kyyol aj Judiy: ¡Raboni! Atzin tz'elpine, Xnaq'tzil toj qyol.

¹⁷ Xi tq'ma'n Jesús te: Mi tzalaja noq tu'n ma chin tli'y, ex ma chin ok tmeko'n qa ayinji'y, qu'n na'mx njaxa tuk'a nMa'n. Qu'n aj njaxa toj kya'j, tzul jun tzaljb'il nimxix te te'y, aj tul Xewb'aj Xjan toj tanmi'n te jun majx. Me kux txi'y, ex q'ma'nxa tqanil kye nxnaq'tzb'i'n, a k'u'jlinqexix wu'n. Chkujiy kyjalu'n:

Kchin jawixa tk'atz Dios, a nMa'n ex kyMa'n.

Ex ma chin kani'n tuk'a nDiosa, a axjo kyDiosa.

¹⁸ Ikytzi'n, b'e'x xi' Mariy, aj Xle'n q'malte qe'y, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ex tzaj tq'ma'n: Ma nli we' qAjaw.

Ex tzaj tq'ma'n qe'y tkyaqiljo otaq b'aj tq'ma'n Jesús te.

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' kywutz t-xnaq'tzb'in

(Mt. 28:16-20; Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49)

¹⁹ Ax q'ijjo, a tnejil q'ij te seman, toj qniky'in ok qchmo'n qib'a junx, ex otaq tz'etz gjpu'n ja, tu'n qxob'ila kye nejinel kye aj Judiy. Jun paqx kub' we' Jesús qxola, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n.

²⁰ Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, i tzaj tyek'in tq'ob' qe'y exsi'n t-xuk'. Ex b'e'x o jaw tzalajxa, te' tok qka'yi'n qAjaw.

²¹ Liwey tzaj tq'ma'n Jesús juntl majl qe'y: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n. Ikytzi'n tze'nku we', ma chin tzaj tchq'o'n nMa'n b'inchil tajb'il, ex ikyx kyeji'y, kchi xel nchq'o'n.

²² Tej tb'aj tq'ma'n ikyjo, xi t-xupin qib'aja, ex tzaj tq'ma'n qe'y: Kyk'mo'nxa Xewb'aj Xjan. ²³ Kxel nq'o'n kyokli'n tu'n kytzaj kyk'mo'n xjal toj nkawb'ila. Ikytzi'n, ankye te k'wel kyq'ma'n qa ma najsit til, ok k'wel najsit te til te jun majx. Ex ankye te' mi kub' kyq'ma'n qa ma najsit til, kukx kyjel ten te' tjaq' til.*

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' twutz Tmas

²⁴ Me ante Tmas, a jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a toktaq tb'i, Kwa'ch, nti'taq te', te' tul Jesús.

²⁵ Atzaj te' t-xi qq'ma'n te qa otaq qli'y qAjaw, tzaj tq'ma'n qe'y: Qa mix nli'y tky'ixlb'in tq'ob', ex qa mi s-okx nlimo'n twi' nq'ob'a kyojjo ja' okxi kxb'il; ex qa mi s-okx nq'o'n nq'ob'a toj t'xutil t-xuk', nlayx txi nmi'n.

²⁶ Tb'ajlinxi' wajxaq q'ij, ok qchmo'n qib'a toj jun ja. Tojjo q'ij anetzi'n, attaq Tmas quk'iy. Exla qa jpu'ntaq ja, jun paqx kub' we' Jesús qxola, ex o ok tq'olb'i'n, ex tq'ma: Qexit kyk'u'ja, ex tzalajxit kyanmi'n.

²⁷ Ex jun paqx xi tq'ma'n te Tmas: Q'omix twi' tq'ob'a tzalu'n, ex ka'yinqetzjiy nq'ob'a. Ex nuqpinxjiy tq'ob'a, ex q'omixa toj nxuk'a. Mi jawje tk'u'ja; qala' tz'okxa jun nimil twutzix.

²⁸ Tu'npetzi'n, xi ttzaq'win Tmas te: Ay wAjaw, ex nDiosa.

²⁹ Xi tq'ma'n Jesús te: Tmas, ¿Man txi ntimi'n noq tu'n ma chin tli'y? Me ky'iwlinqexix kye', a mi ñin kyli'y, me ma txi kynimin.

Tej tq'ma'nte Juan tiqu'n kub' ttz'ib'in u'j lo

³⁰ Ex kub' tb'inchin Jesús nimku techil tipin qwutza, tu'n qka'ylaja kyij, a nti' kub' tz'ib'it tojjo u'j lo. ³¹ Me ayetzi'n tz'ib'inqe tzalu'n, noq tu'n t-xi kynimi'n qa a Jesúsjo a Crist, a Tk'wal Dios. Qu'n qa ma txi kynimi'n ikyjo, ktenb'il kychwinqila, a nlay b'aj.

21

Tej tkub' tyek'in Jesús tib' juntl majl kye t-xnaq'tzb'in

¹ Tb'ajlinxi' tkyaqiljo lo, tzaj tyek'in juntl majl Jesús tib' qwutza, a awo'y t-xnaq'tzb'in, ttzij Nijab' Tiberias. Kub' tb'inchin toj jun tumil kyjalu'n: ² Junxtaq ite' Simun Pegr; Tmas, aj toktaq tb'i, Kwa'ch; tuk'ax Natanael, aj Caná te Galiley; ex majqoxa tk'wal Zebedy; ex kyuk'al kab'e t-xnaq'tzb'in.

³ Tzaj tq'ma'n Simun Pegr qe'y: Ma chinka kyixilch.

Ex xi qtzaq'win te: Ikyqox qeji'y, ma qoxa tuk'iy.

B'e'x o xi'y, ex o jaxa toj jun bark. Me tojjo qniky'in, nti'xtaq jun kyix otaq tzyet.*

⁴ Me atzaj te' ch'ixtaq qel sqix, kub' tyek'in Jesús tib' ttzi nijab', me mix ele qniky'a te qa ataq Jesús. ⁵ Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n qe'y: Q'aa, ¿Nti'xsin jun kyix ma tzyet kyu'n?

Xi qtzaq'wi'n: Nti', qo chiji'y.

⁶ Tzaj tq' ma'n l Jesús qe'y: Xo' nkuxji'y kypa'y toj juntl ttxlaj bark, toj kyman q'ob'a, ex kchi tzyetil kyix.*

Ikytzin kub' qb'inchinji'y. Tb'ajlinxi' ikyjo, mix jatza pa qu'n toj a', tu'n talil txqan kyix tkuxtaq toj.

⁷ Me ayin we' in xi q' ma'n te Pegr: Ate qAjawjo, nchiji'y.

Noqx te' tok tb'i'n Pegr ikyjo, qa a qAjaw, b'e'x ok tq'o'n t-xb'alin, a otaq tz'el ti'n, ex b'e'x xi t-xo'n tib' toj a', tu'n tkanin tk'atz Jesús. ⁸ Awotzin qe' o kani'n tzma ttzi a' tuk'a bark qititin tel pa tu'n bark nojnin kyuk'a kyix. Nya najchaqtaq oto'y ttzi nijab', b'alaqa noq kyaje ech.

⁹ Atzaj te' qku'tza twi' tx'otx', knet jun q'aq' qu'n, otaq kub' po'nj, tokxtaq jun kyix tib'aj tuk'a jun wab'j.

¹⁰ Tzaj tq' ma'n Jesús qe'y: Kyintza junjun kyix ti'jjo tzma xjatz kyu'n.

¹¹ Ante Simun Pegr jax toj bark ex tzaj qititinljo pa tu'n, tzma ttzi tz'awin. Ante pa nojnintaq kyuk'a txqan kyix ma nmaq wen, oxlajaj toj wajxaq k'al* kyb'aj. Exla qa ma nintz kyb'aj, me mix laqje pa kyu'n.

¹² Tu'npetzi'n, tzaj tq' ma'n Jesús qe'y: Ku kytzaja wa'l te qlixjex.

Mix jun qxola xi qaninte te: ¿Ankyetaq? qu'n b'i'n qu'n qa a qAjaw.

¹³ Ex jun paqx tzaj laq'e Jesús qk'atza, ex jaw ttzyu'n wab'j toj tq'ob', exsin tzaj tq'o'ntz qe'y, ex ikyx oke kyixjo tu'n. ¹⁴ Atzin toxin majjo kub' tyek'in Jesús tib' qwutza, a awo'y t-xnaq'tzb'in, a otaqxi jaw anq'in kyxol kyimnin.

Tej tkyij toqxenin Jesús taq'in Pegr

¹⁵ Qb'ajlinxi wa'n te qlixje, xi tqanin Jesús te Simun Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Tzuntzin nchin ok tk'u'jli'n nimxixtl tze'nku tkyaqiljo te twutz tx'otx'?

Atzin te Pegr xi ttzaq'win te: Ikytzi'n wAjaw, ojtzqi'n tu'n qa nimx waja ti'ja.

Xi tq' ma'n Jesús te: Ka'yinqektzinjiy tal ne'x nimil, tze'nku jun kyik'lel kyij' tal tal trit.

¹⁶ Xi tqanin juntl majl Jesús te Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Tzuntzin nchin ok tk'u'jli'n?

Xi ttzaq'winl Pegr: Ikytzi'n wAjaw, ojtzqi'n tu'n qa nimx waja ti'ja.

Xi tq' ma'n Jesús te: Ka'yinqektzinjiy nimil, tze'nku jun kyik'lel kyij' trit.

¹⁷ Toj tox majintl xi tqanin te Pegr: Simun, ay tk'wal Juan, ¿Twtzixsin, qa taja wi'ja?

Ante Pegr b'e'x jaw b'isin, tu'n otaq xi tqanin Jesús oxe maj te, qa n-ok tk'u'jlin. Ex xi tq' ma'n: WAjaw, a te ojtzqilte tkyaqil, ex ojtzqi'n tu'n qa wajxixa ti'ja.

Xi tq' ma'n Jesús te: Ka'yinqektzinjiy nimil, tze'nku jun kyik'lel kyij' trit.

¹⁸ Ay Pegr, kxel nkujsin te'y, qa tej q'axtaqa, tzun n-ok tk'lo'ntaq tk'u'ja tu'nx tib'xa, tu'n t-xi'y noq ja' tajiy tu'n t-xi'y. Me ajtzin ttiji'n, kxel k'lo'n kyu'nxjal tu'n t-xi'y toj tze, ex kxel tjajin tq'ob'a tu'n tkyima.

¹⁹ Tej t-xi tq' ma'n Jesús ikyjo, xi tyek'in jun tumil tze'n tu'n tkyime Pegr, ex tze'n tu'n tjawe tnimsin tb'i Dios, aj tel tjajin tq'ob' twutz jun cruz.

Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq' ma'n te: Lipeka wi'ja.

Tej tyolin Juan ti'jx

²⁰ Atzaj te' tajtz meltz'aj Pegr, xi tka'yin qa lipcheqintztaqa ti'jxi Jesús, qu'n k'u'jlinqinxixtaqa tu'n. Ex ayinxji'y, a intintaq ttxlaj Jesús, tej t-xi nqani'n te: WAjaw, ¿Ankye kxel q'ontiy toj kyq'ob'xjal?*

²¹ Atzaj te' wok ka'yi'n tu'n Pegr, xi tqanin te Jesús: WAjaw, ¿Yajtzin te' lo? ¿Ti'tzila te' kb'ajil ti'j?

²² Xi ttzaq'win Jesús: Qa waja tu'n tte'n, aj xi nmeltz'aja, ¿Ti'n te taj ti'j? Qala' lipek te wi'ja.

²³ Tu'npetzi'n, jun paqx el tqanil kyxoljo nimil, qa ayi'n nyataq tu'n nkyima. Me atzin te Jesús, mix tq'maye ikyjo, qa mitaq tu'n nkyima. Qala' o tq'ma qa ti'taq te Pegr taj ti'j, qa intinxtaqa, aj tul Jesús mo minaj.

²⁴ Ex ayinxji'y jun t-xnaq'tzb'in Jesús, a ma nli'y tkyaqiljo o b'aj, ex nxi nq'o'n tqanil ti'j, ex b'i'n wu'n qa twutzxixjo tkyaqiljo ma kyij ntz'ib'i'n.

²⁵ Nimku txqantl ti' o b'ant tu'n Jesús tib'aj tkyaqiljo, a ma kyij ntz'ib'i'n tojjo u'j lo. Noqit kub' tz'ib'it junjun tb'inchb'in Jesús kyojjo nimku u'j, minatla xb'ant tk'u'yitjo u'j toj tkyaqil twutz tx'otx'.

* 21:6 Lc. 5:6 * 21:11 Oxlajaj toj wajxaq k'al, 153 n-ele. * 21:20 Jn. 13:25

Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús

Atzin u'j Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús, atzin tu'n t-xi laq'e Tu'j Lucas, a Tb'anil Tqanil (evangelio). Tojjo tnejil tu'j, tajtaq Lucas tu'n tkub' tchiky'b'in tkyaqiljo a otaq b'ant tu'n Jesús, ex jni' otaq b'aj t-xnaq'tzin (Lc. 1:1). Atzin tojjo tkab' tu'j, a u'j lo, taj tu'n ttzaj tyek'in qa ajo tqanil ti'j Jesús mix japin b'aje tej tkyim, ex tej tjaw anq'in kyxol kyimnin, ex tej tjax toj kya'j, qu'n tzunx aq'nin kyxolxjal ja'lin.

Tej na'mxtaq tjax toj kya'j, xi tq'ma'n Jesús kye tsanjil kyjalu'n: Aj tul Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kxel tq'o'n kyipi'n, tu'n kyxi'y yolil wi'ja, a t-xilin Tkawb'il Dios, toj Jerusalén, toj tkyaqil Judey ex Samaria ex toj tkyaqiljo najchaq tx'otx' (1:8). Tojjo u'j lo, ntzaj tyek'in tze'n tzaje xkyeye aq'untl lo.

Ajo u'j, a Kyb'inchb'in Tsanjil Jesús, nimx n-ajb'in te qe ja'lin, ikyxjo tze'nku ojtxe, qu'n n-ajb'in te aq'b'il qnab'l tu'n tel qniky' te te kymujb'il kyib'jo Tb'anil Tqanil ti'j Jesús (aye Tu'j Matey, Marks, Lucas ex Juan) kyuk'a txqantl kyu'j tsanjil (aye epístolas).

Tej ttzaj ttziyin Jesús Xewb'aj Xjan

¹ Ma kub' ntz'ib'inji'y lu'n, ay Tyople, k'u'jlinxix wu'n: Toj tnejil wu'ja, kub' ntz'ib'in ti'j tkyaqiljo o b'ant ex t-xnaq'tze Jesús, atxix tej tzaj xkye taq'in,* ² ex pon b'aj, tej tjaw Jesús twutz kya'j. Me nej, i jaw tsk'o'n tsanjil, ex xi tq'o'n tumil kye tu'n Xewb'aj Xjan, a ti'taqjo tu'n tkub' kyb'inchin toj tumil. ³ Tkyimlinxitzin Jesús, jaw anq'in juntl majl, ex xi tyek'in tib', ex ten kyuk'a toj ka'wnaq q'ij, tu'ntzin tel kyniky' qa twutzxix itz'taq; ex yolil kyuk'a ti'jjo Tkawb'il qMan Dios. ⁴ Tej atxatq Jesús kyuk'a t-xnaq'tzb'in, xi tq'ma'n kye, tu'n mina chi iky' toj Jerusalén. Chi' kyjalu'n: Kyonkuy ajxi tb'antjo a tzaj tq'ma'n nMa'n kye'y, ex ax xi nq'manji'y kye'y:* ⁵ Twutzxix qa i kux tq'o'n Juan xjal toj te jawsb'il a'; me ayetzin kye', toj tje'b'in q'ij, mina chi ku'x kye' toj a', qala' k'welix te Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n te jun majx, chi Jesús.*

Tej t-xi Jesús toj kya'j

⁶ Ayetzaj ch'uqleqetaq tuk'a Jesús, xi kyqanin te: QAJaw, ¿Okpetzila ktzajil ttziyin ja'lin tu'n t-xi xkye Tkawb'il Dios qxol, a tu'n qetz tjaq' kykawb'il aj Rom, ex tu'n ttzaj tq'o'n qoklin juntl majl, tu'n qkawin tzal'u'n toj qtanin tze'nku kye qtzan qtata ojtxe?

⁷ Xi ttzaq'win Jesús kye: Nti' kye' kyaj tu'n kyb'inti'y ti' q'ijil mo jtoj k'wel tb'inchin te Diosjo, qu'n o'kxte at toklin ti'j jtoj b'a'n tkub' b'inchit. ⁸ Me metzin kye', aj tul Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kxel tq'o'n kyipi'n, tu'n kyxi'y yolil wi'ja, a t-xilin Tkawb'il Dios, toj Jerusalén, toj tkyaqil Judey ex Samaria ex toj tkyaqiljo najchaq tx'otx', chi Jesús.*

⁹ Tej tb'aj yolil, tzuntaq nchi ka'yintaq tsanjil ti'j, jaw q'i'n Jesús twutz kya'j, ex tu'n muj, mix iwle kyu'n.*

¹⁰ Tzuntaqztzin nchi ka'yin tze'n tten xjaw q'i'n Jesús twutz kya'j, tej tkub' kyyek'in kyib' kab'e ichin toktaq kyxb'alin sjanin wen, ¹¹ ex xi kyq'ma'n: Ayi'y aj Galiley, ¿Tiqu'n nxi kyka'yi'n twutz kya'j? Axte Jesúsjo, a ten kyuk'iy, ex ma txi q'i'n toj kya'j, ikytzin tzule juntl majljo, tze'nku ma kyli'y, te' xi'.

Tej tja sk'et Matías te t-xel Judas

¹² Tb'ajlinxitzin ikyo, i meltz'aj tsanjil Jesús twi' wutz Olivos, tu'n kyul toj tnam Jerusalén, nya najchaq tzaj kyb'etin, noqla jun niky'jin ajlab'.

¹³ Tej kykanin Jerusalén, i jax tojjo ja, a otaq tzaj q'o'n te kymajin. Ite'taq Pegr, Juan, Santyaw, Andrés, Lip, Tmas, Bartolomey, Matey, Santyaw, a tk'wal Alpey; Simun, a tok q'olb'ilte te Celote, a tajq'o'jtaqjo kawil te Rom; ex Judas, a tiz'in Santyaw.* ¹⁴ Kykyaqilx n-ok kychmo'ntaq kyib', tu'n kynan Dios kyuk'a tiz'in Jesús, tuk'a Mariy, a tnana; ex kyuk'a txqantl qya. Ex nimxatq kyk'u'jb'il kyib' kyxolx.

¹⁵ Ok kychmo'n kyib' nimil kyoyjo q'ij anetzi'n, b'ala qaq k'al* kyb'aj. Ja we'ks Pegr, ex xi tq'ma'n: ¹⁶ Ayi'y nxjalil, ilxix ti'j tu'n tb'ajjo a kub' tyolin David toj Tu'jil Tyol Dios tu'n Xewb'aj Xjan ti'j Judas, aj nelnintaq kywutzjo tajq'o'j Jesús. ¹⁷ Ante Judas quk'ataq, ex attaq toklin tojjo qaq'in, chi Pegr.

¹⁸ Me atzi'n te Judas tzaj tlaq'o'n jun ttx'otx' tuk'aj pwaq, a tzaj ttzyu'n, tej t-xi tk'ayin Jesús. Ex b'e'x tzaj tz'aq Judas twutz tx'otx', ex b'e'x el poq'le tk'u'j, ex b'e'x etz q'iy' t-xqintxa. ¹⁹ Tej

* 1:1 Lc. 1:1-4 * 1:4 Lc. 24:49 * 1:5 Mt. 3:11; Mr. 1:8; Lc. 3:16; Jn. 1:33 * 1:8 Mt. 28:19; Mr. 16:15; Lc. 24:47-48
* 1:9 Mr. 16:19; Lc. 24:50-51 * 1:13 Mt. 10:2-4; Mr. 3:16-19; Lc. 6:14-16 * 1:15 Qaq k'al, 120 n-ele.

kyb'inte aj Jerusalén ikyjo, ok kyq'o'n tb'ij tx'otx' anetzi'n: Acéldama, atzin tz'elpine' toj qyol, Ttx'otx'il Chiky'.*

²⁰ Juntl majl yolín Pegr ti'j Judas, ex tq'ma: Qu'n nyolin toj Tu'jil B'itz,† tu'n tkyij tzaqpajjo tnajb'il, ex mix a'l tu'n tnajan toj tja.*

Ex toj juntl B'itz chi' kyjalu'n, chi Pegr: Ex junxilt tu'n tten tojjo toklinch.*

²¹ Atzin ja'lin, ite'xjal tzalu'n, aye' o chi ten quk'a tkyaqil q'ij; ²² tzaj xkye atxix tej tku'x Jesús toj a', te jawsb'il a' tu'n Juan,* ex pon b'aj, tej tjaw q'i'n twutz kya'j.* Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tjaw sk'et juntl qxol tu'n tok te t-xel Judas, tu'n tten junx quk'a, tu'ntzin tyolin ti'j Jesús, qa ma jaw anq'in juntl majl, chi Pegr:

²³ Jawtzin sk'o'n kab'e ichin, Jse Barsabás, mo Just tb'i; junx tuk'a Matías. ²⁴ Tej kysk'etjo aye kab'e, i na'n Dios kyjalu'n: Noq samiy, qAjaw, ate ojtzqilte kyanmin kykyaqil xjal. Yek'intzi'n alkya taja, ²⁵ tu'n tok te t-xel Judas, a toktaq te tsanjil Jesús, me b'e'x s-el ti'n tib' tu'n til. Tu'ntzi'n, b'e'x xi q'o'n Judas tojjo najb'il te chojb'il il.

²⁶ Atzi'n techiljo siky'b'il atza kub'e tz'aqe ti'j Matías. Tu'ntzi'n, ok te tajlal tsanjil Jesús, junx kyuk'a txqantl.

2

Tej tku'x Xewb'aj Xjan toj kyanmin nimil

¹ Tej tjapin kanin nintz q'ij Pentecostés,* kykyaqil qe nimil ch'uqleqetaq junx. ² Noq kyna'b'inkuxi tq'ajq'o'jil jun ti' tzaj toj kya'j nyakuj tze'n nim kyq'iq', ex kub' noj tuja, ja' ite'taq. ³ Ex kyli jun techil tze'nku taq' q'aq' njulin tib'aj junjunkye. ⁴ Ex kykyaqil kux nojsin kyanmin tu'n Xewb'aj Xjan, ex i ok ten yolil, me toj junxil yol, tze'nku tq'ma Xewb'aj Xjan.

⁵ Kyojjo q'ij anetzi'n, otaq chi kanin Judiy toj Jerusalén, tu'n tkub' nimitjo a tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios ti'jjo q'ij te Pentecostés; ayetzi'n Judiy, i tzaj toj tkyaqil twutz tx'otx'. ⁶ B'e'x ok kychmo'nxjal kyib', te' kyb'inte ch'otjin, ex kykyaqilx b'e'x jaw naj kynab'l, qu'n junjun xjal ok b'inte tyol nyolajtz tu'n junjun nimil. ⁷ Ex b'e'x jaw k'ant kywutz, ex jaw yolín kyxolx: ¿Me nyan te Galiley or te qlixje ma tz'ok ja'lin? ⁸ ¿Tze'ntzin tten ikyjo, a n-el qniky' ti'j tyol junjun toj qyol? ⁹ Tzalu'n at xjal te tnam Partia, te Media, te Elam, te Mesopotamia, te Judey, te Capadocia, te Ponto ex te tx'otx' Asia, ¹⁰ te Frigia, te Panflia, te Egipto, ex te txqantl tx'otx' te Libia nqayin tk'atz Cirene. Ex ite' junjun xi tzaj te Rom: ¹¹ At junjun Judiyqe, a kyitz'jlinx, ex junjun i ok te Judiy noq tu'n kynimb'il. Ex ite' xi tzaj te Creta ex te Arabia. Ex qkyaqilx nqb'i'n kyyol tojxjo qyol atzin nkyq'ma'n ti'jjo tb'inchb'in Dios.

¹² Kykyaqilx jaw ka'yaj, ex jaw naj kynab'l, ex xi kyqanin kyxolile: ¿Tze'ntzin tz'elpine lu'n?

¹³ Me at junjun noq b'aj jaw xmayin, ex kyq'ma: Tu'ntzi'n ma chi tx'ujte, chi chi'.

Tej tyolin Pegr tnejil maj ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús

¹⁴ Jawtzin we'ks Pegr junx kyuk'a junlajajtl tsanjil, ex tuk'axix tajq'o'jil twi' wen, xi tq'ma'n: Ayi'y nxjalil, aj Judiy, ex kykyaqila najleqiy toj Jerusalén, b'inku kyu'n ex kyb'inkuxixa wen a kxel nq'ma'n kye'y. ¹⁵ Nya nchi tx'ujte kye' xjal lo, tze'nku ma kyq'ma'y. Tzmape b'elajj or te qlixje ma tz'ok ja'lin. ¹⁶ Mikyxi te' ante nb'aj ja'lin, aj tyole Joel, a yolil Tyol qMan Dios ojtze, tej tq'mante:

¹⁷ Chi Diosjo kyjalu'n:

Aj kyxi xkye q'ij te ch'ixtaq tu'n nkani'n, kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan tib'aj tkyaqil xjal.

Ok chi yolil kyk'wala txin ex q'a wi'ja.

Ok k-elil kye' ku'xin q'a kyniky' ti'jjo kb'antil tu'n Dios.

Ex ok k-okil kywutziky'jo ichin, a ma chi tijin, tu'n Dios, ti'jjo kb'ajil.

¹⁸ Ex kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan kyojjo q'ij anetzi'n toj kyanmin waq'nila qya ex ichin, ex kchi yolil wi'ja.

¹⁹ Ktzajil nyek'in nim techil toj kya'j; ex twutz tx'otx' k-iwlil chiky', q'aq', ex sib', noq tu'n q'oj.

²⁰ Atzin twutz kya'j, ok k-okil naj tqan q'ij, ex k-elil kyaqix twutz yaye, ikyx tze'nku chiky'; ch'ixtaqtzin tul kanin q'ij te tulil juntl majl qAjaw.

Nimx tokli'n q'ij anetzi'n te b'isb'ajil,

ex ok kqoptz'ajil tpin Dios.

²¹ Me ayetzin kye' k'wel kynimi'n Tyol qAjaw,

* **1:19** Mt. 27:3-8 † **1:20** Ajo yol B'itz, Salmos n-ele toj kastiy. * **1:20** Sal. 69:25 * **1:20** Sal. 109:8 * **1:22** Mt. 3:16; Mr. 1:9; Lc. 3:21 * **1:22** Mr. 16:19; Lc. 24:51 * **2:1** Lv. 23:15-21; Deu. 16:9-11

ok chi kletil kye'.*

²² Ayi'y nxjalil, aj Judiy, chi Pegrjo, kyb'intzinji'y a kxel nq'ma'n kye'y, qu'n b'inxix kyu'n qa a Jesús aj Nazaret, jun ichin, a ma tzaj tyek'in kye'y, qa b'a'n ele twutz Dios, tu'n nimxix tb'inchb'in, ex tu'n ila' techil b'ant tu'n. ²³⁻²⁴ Me atzaj te' t-xi q'o'n kye'y, b'e'x ok kytzyu'n, ex xi kyq'o'n kye ichin aj il te Rom, tu'n tkub' kyb'yo'n twutz cruz.* Tkyaqiljo lo b'ant tze'nkuxjo t-xim Dios otaq b'aj, ex ikyxjo, ilxix ti'j tu'ntaq tb'ant. A ayi'y kub' b'yo'nte Jesús, me jaw anq'in juntl majl tu'n Dios.* Tu'n ikyjo, b'e'x tzaqpaq tjaq' kyimin ex nti'l toklin kyimin ti'j.

²⁵ B'i'n qu'n, chi Pegr, qu'n atzin David, a nmaq kawil te Israel ojtxe, kyij ttz'ib'in ti'j Jesús toj Tu'jil Tyol Dios, ex tq'ma kyjalu'n:

Kukx n-ok nka'yinji'y Ay qAjaw, ata nwutza.

Tu'npetzi'n, nlay chin jaw tz'aqa,

qu'n lu'y at toj nman q'ob'a tu'n tkoli'n wi'ja.

²⁶ Tu'n ikyjo, tzunx nchin tzalaja,

ex nchin b'itzi'n tuk'a tze'jb'il.

Ex q'uqle nk'u'ja ti'ja tuk'a tkyaqil nchwinqila,

²⁷ qu'n nlay chin kyij tq'on te jun majx toj tjulil kyimnin;

ex nlay ttziyiy tu'n tel puq'j nchib'jila, ayi'n taq'nila.

²⁸ O tzaj tyek'i'n we'y tze'n tu'n nb'eti'y toj tumil,

ex chin tenb'ila toj tzaljb'il,

qu'n tu'n ktenb'ila nwutza, chi David ti'j Jesús.*

²⁹ Ayi'y nxjalil, chi Pegr, kyq'ontza amb'il we'y, tu'n t-xi nq'ma'n kye'y; twutzxix qa a qxe'chil David kyim, ex kux muqet, ex lu muqb'ilte; atx qxol ja'lín.

³⁰ Me atzin David jun yolil Tyol Dios, chi Pegr. B'i'ntaq tu'n qa otaq tzaj tq'ma'n Dios, qa jun t-xkachmanb'aj tu'n tok te nmaq kawil te jun majx.* ³¹ Tu'n ikyjo, mix yoline David ti'jx, qala' ti'j Crist, a Kolil, a tu'ntaq tjaw anq'in juntl majl. Ex tq'ma qa atzi'n Kolil minataq tu'n tkyij toj tjulil kyimnin, ex qa minataq tu'n tel puq'j t-xmilil, ³² qu'n ate qMan Dios jaw anq'sinte juntl majl Jesús, a Kolil; ex awotzi'n o lonte, ex nqo yolin ti'j ja'lín qa itz' te jun majx, chi Pegr.

³³ Jaw q'i'nte Jesús, tu'n tjapin tuk'a qMan Dios tu'n tkawin junx tuk'a. Tzaj tk'mo'n Xewb'aj Xjan, a otaq tzaj tq'ma'n Dios. Axi'n a o tzaj tsipin qe'y, ex loqi'y nchi ka'yin ex nchi b'i'n ti'j. ³⁴ Nya te David jaw twutz kya'j, qu'n ikytzin tq'ma kyjalu'n:

Xi tq'ma'n qMan Dios te wAjawa:

Qekuy toj nman q'ob'a kawil wuk'iy,

³⁵ tzmaksi' aj tkub' kyi'jjo tajq'oja wu'n, chi Dios.*

³⁶ Ayi'y Judiy, ayi'y nxjalil, chi Pegr, b'inkuxix kyu'n. Ax Jesúsjo, aj kub' kyb'yo'n twutz cruz, jaw anq'in juntl majl tu'n qMan Dios, tu'n tok q'o'n te qAjaw ex te Crist, a Kolil qi'j.

³⁷ Tej kyb'intej xjal ch'uqleqetaq antza ti'jjo a yolajtz, nimxix i jaw b'isin, ex xi kyqanin te Pegr, a tsanjil Jesús, junx kyuk'a txqantl: Ayi'y nxjalil, ζTze'n k-okila lu'n qu'n?

³⁸ Xi ttzaq'win Pegr: Kux chi meltz'aja, ex kytx'ixpinks kynab'la, tu'n kyb'eta toj tumil twutz Dios, ex kux chi ku'xa toj a', te jawsb'il a' teyile junjun ti'j tb'i' Jesucrist, tu'ntzin tkub' najsin kyila tu'n qMan, ex tu'n ttzaj q'o'n Xewb'aj Xjan kye'y. ³⁹ Tzaj ttziyin Dios Xewb'aj Xjan ex jun najsb'il kyila te kye'y, ex te kyk'wala ex te kykyaqiljo ite' najchaq; a yol lu'n te kykyaqilxjo aye' taj qMan Dios tu'n kytxket, ex tu'n kynimin Tyol.

⁴⁰ Yolintzin Pegr kyuk'a yol lu'n ex txqantl, ex xi tq'ma'n jun tumil kyjalu'n: Kypa'mil kyib'a kyi'jjo xjal aj il, tu'ntzintla kykleta.

⁴¹ Ikytzin b'ajjo, ayetzi'n kub' kynimin tyol Pegr, b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a'. Tojjo q'ij anetzi'n, b'alaqa oxo mil xjal ok kychmo'n kyib' kyuk'a txqantl nimil. ⁴² Kykyaqilxix q'i'ntaq kyib' tu'n tkub' b'inchitjo kyool tsanjil. Ex nkymojin kyib' kyxolillex, i na'n Dios, ex ok kychmo'n kyib' tu'n tkub' iky'sitjo Xjan Wab'j.

Tze'n tte'n kychwinqil tnejil nimil ojtxe

⁴³ Jaw ka'ylaj kykyaqilx, tu'n nim techil ex nim kyb'inchb'in tsanjil otaq b'ant, tu'n tyek'it tipin Dios. ⁴⁴ Aye' otaq chi ninin chmo'nxixtaq kyib' junx, ex kub' kypa'n jni' at kye kyxolillex.* ⁴⁵ Xi kyk'ayin kytx'otx' ex tkyaqiljo attaq kye, ex kub' kypa'n kypwaq kyxolillex, tze'nkuxjo, a attaq tajb'in kye. ⁴⁶ Tkyaqil q'ij n-ok kychmo'ntaq kyib' toj tnejil ja te na'b'l Dios. Ex tojile kyja, ja' nkub'e iky'sittaqjo Xjan Wab'j, ex tu'n kywa'n junx tuk'a tzaljb'il ex tmutxb'il kyanmin. ⁴⁷ Nchi nimsintaq tb'i' qMan Dios, ex noq tu'n nb'anttaq kyu'n, b'a'n ele

* 2:21 Jl. 2:29-32 * 2:23-24 Mt. 27:35; Mr. 15:24; Lc. 23:33; Jn. 19:18 * 2:23-24 Mt. 28:5-6; Mr. 16:6; Lc. 24:5

* 2:28 Sal. 16:8-11 * 2:30 2Sa. 7:11-16; 1Re. 2:4; 1Cr. 17:11-14; Sal. 89:4; 132:11-12 * 2:35 Sal. 110:1 * 2:44

twutz tkyaqilx xjal. Tkyaqil q'ij nchi nimintaq txqantl xjal tu'n qMan Dios. Tu'ntzi'n ikyjo, nchmetiktaq kyb'aj.

3

Tej tkub' q'anit jun kox

¹ Jun q'ij, i xta'j Pegr ex Juan toj tnejil ja te na'b'l Dios, te' tok oxe or te qale, qu'n antaq orjo te na'b'l Dios. ² Tojjo ja anetzi'n, attaq jun ichin kox te titz'jlin. Tzuntaq nxi q'i'n kykyaqil q'ij ex nkub'taq q'o'n ttxlaj jun nim ttzi ja, Ponix tb'i, tu'n tqanin tmob'itz kye' xjal nchi okxtaq.

³ Tej tlonte'j kox, te' kykanin Pegr ex Juan antza, xi tqanin jun tmob'itz kye. ⁴ Tej tiwle kox tu'n Pegr, xi tq'ma'n te: Qo tka'yitza.

⁵ Atzin tej kox xi ka'yin, kub' tb'i'n, ex kub' t'nab'lin qa attaq tu'n t-xi q'o'n te. ⁶ Me ante Pegr xi tq'ma'n: Nti' we' npwag; me kxel nq'o'n tey a at we'y. Ti'j tipin tb'i tAjaw Tkyaqil, a Jesucrist aj Nazaret, we'ksa ex kux b'eta.

⁷ Tej tq'ma'nte Pegr ikyjo, ok ttzyu'n tman q'ob'jo kox, ex jaw tjik'u'n. Ex b'e'xsin ul kyanmin tqantz, ⁸ ex jaw lipin tej kox ex ok ten b'etil.

B'e'xsin okxtz toj tnejil ja te na'b'l Dios, me nya xko'n. Ex ok ten t'ikypajil, ex nimsil tb'i qMan Dios.

⁹ Kykyaqilxjo lonte tej tb'et, ex tej tnimsin tb'i Dios, ¹⁰ b'e'x i jaw ka'ylaj, ex b'e'x i jaw xob' ti'jjo otaq b'aj ti'j kox, qu'n tu'n ojtzqi'ntaq kyu'n qa axjo ichin, a koxtaq, a q'uqleta'q twutz nim ttzi ja, Ponix tb'i, a nqaninta'q tmob'itz.

Tej tyolin Pegr ti'jjo tipin Jesús

¹¹ Atzi'n ichin otaq q'anit, b'e'x ok tzoje ti'j Pegr ex Juan. Kykyaqil xjal jaw ka'ylaj, ex i xinin tu'n kyanin tojjo twutz ja, Salomón tb'i, ja' ta'taqjo ichin, junx tuk'a Pegr ex Juan.

¹² Tej tlonte Pegr ikyjo, xi tq'ma'n kye: ¿Tiqu'n nchi jaw ka'ylaj kye', ayi'y nxjalil, aj Israel? ¿Tiqu'n nqo tzaj kyka'yi'n? ¿Ma awotzin qe' qu'n x qib'a, ma qo kub' q'anin te' ichin lo? ¿Ma tu'ntzin qipi'n mo tu'n qwenila twutz Dios, ma b'ant tb'etjo ichin lo?

¹³ Ate Dios, a tDios Abraham, Isaac, Jacob ex kykyaqil qe ojtxe qxe'chil, a o tzaj q'onte nimxix toklin Jesús, a taq'nil. Ayi'y xi q'onte kye kawil te Rom, ex mix kytziyi'y tu'n t-xi tzaqpet, tej tq'mante Pilat. ¹⁴ Me tu'n tch'u'xil kyanmi'n, kyky'etaqa tu'n t-xi kyqani'n tu'n tzaqpa'j Jesús, a xjan ex wenxix, me kyja xi kyqani'n tu'n tzaqpa'j jun b'yol xjal. ¹⁵ Ex ikytzin kub'e kyb'yo'nejij Jesús, a tAjaw chwinqil; me jaw anq'in juntl majl tu'n Dios. Ex twutzixxjo anetzi'n, qu'n o qli'y, ex b'i'n qu'n. ¹⁶ Noq tu'n qnimb'ila ti'j tipin tb'i Jesús, ma q'anit te' ichin, a n-ok kyka'yi'n ex kyojtzqi'n. Axjo qnimb'ila ti'j Jesús, atzin ma kub' q'anin te' te jun majx, ikyx tze'nku ayi'y kykyaqilxa loqi'y nchi ka'yin ti'j.

¹⁷ Ayi'y nxjalil, chi Pegrjo, b'i'n wu'n qa ayi'y, junx kyuk'a a kynejila, a kawil aj Israel, i kub' b'yo'nte Jesús; me mix ele kyniky'a te, qa ataq Tk'wal qMan Diosjo kub' kyb'yo'n. ¹⁸ Ayi'y kub' b'inchinte il; me tu'n ikyjo, ate Dios japin b'aj Tyol, a otaq tq'ma ojtxe, noq kyu'n kykyaqil yolil Tyol, qa iltaq ti'j, tu'n tkyim Crist, a Kolil ky'i'ja. ¹⁹ Tu'n petzi'n, kymeltz'intz kyib'a, ex kyb'inchinku kyte'n twutz Dios, tu'ntzin t'najsit kyila, ²⁰ ex tu'n ttzaj t'sma'n qMan Dios ky'iw'b'il kye'y noq tu'n Jesús, a atxix ojtxe ok q'o'n te Kolil ky'i'ja.

²¹ Il ti'j, chi Pegr, tu'n tten Jesús toj kya'j ja'lin, ex kmeltz'ajil tzmaji tojjo q'ij, aj tkub' tnik'u'n tkyaqil, ikyxjo tze'nkuj tq'ma, aj kyq'ma xjan yolil Tyol Dios ojtxe.

²² Ex majxte Moisés q'mante kye ojtxe qxe'chil kyjalu'n:

Atzi'n tAjaw Tkyaqil, a kyDiosa, kjawil q'i'nte jun yolil Tyol Dios kyxola tze'nku we'.

Kyniminkuy tkyaqiljo kxel tq'ma'n,

²³ qu'n tkyaqiljo a mina nkub' nimin te' yolil anetzi'n, b'e'x k'wel yuch'in kyxolxjal, chi Moisésjo.*

²⁴ Ex kykyaqiljo yolil Tyol Dios, chi Pegr, tzaj xkye tuk'a Samuel, ex jni' txqantl, i yolil ky'i'jjo q'ij te ja'lin. ²⁵ Ex ayetzin kye' o chi kyija toj wen tuk'a Dios, ex tu'n ikyjo, etzilqi'y ti'j tkyaqiljo tq'ma qMan Dios kyu'njo yolil Tyol ojtxe. Ex ikyxjo, at kyokli'n ti'jjo kyij b'ant ti'j tu'n Dios kyuk'a ojtxe qxe'chil, qu'n ikytzi'n tq'ma Dios te Abraham:

Kchi ky'iwlitiljo kykyaqil xjal twutz tx'otx' noq tu'n xkachmanb'aj, kchi elil anq'in ti'j tyajila.*

²⁶ Tej tjaw anq'in juntl majl Jesús tu'n Dios, chi Pegr, tnejil tzaj t'sma'n te kye'y, ayi'y aj Judiyqi'y, tu'n kyky'iwlita, ex tu'n tzaqpa'j junjun kye' toj til.

4

Tej kyxi q'i'n Pegr ex Juan kywutz kawil aj Judiy

* 3:13 Mt. 27:23-25

* 3:14 Mt. 27:15-26; Mr. 15:6-14; Lc. 23:13-25; Jn. 18:40; 19:12-16

* 3:23 Deu. 18:15-19

* 3:25 Gen. 22:18

¹ Tzunxtaq nyolin Pegr ex Juan kyuk'a xjal, tej kykanin pale, junx tuk'a kawil kye xq'uqil tnejil ja te na'b'l Dios, ex junx kyuk'a jun ch'uq Sadusey. ² Nchi q'ojletaq, qu'n tu'n nchi xnaq'tzintaq Pegr ex Juan kyexjal, me nya tze'nku kyajtaq, qu'n kyq'ma Pegr ex Juan qa twutzix jaw anq'in juntl majl Jesús; ex tu'ntzin, kyij yek'in qa kykyaqil kyimnin chi jawitz anq'in juntl majl.

³ I ok kytzyu'n, ex b'e'x i kux kyq'o'n toj tze, ex tojxi juntl q'ij i jatz q'i'n, qu'n tu'n otaq qoqix. ⁴ Me nimku kyxoljo aye i b'inte Tb'anil Tqanil kolb'il, b'e'x i nimin; qu'n atzi'n kyb'aj o'kqexjo ichin, b'alaqa jwe' mil.

⁵ Toj junxil q'ij ok kychmo'n kyib' toj Jerusalén aye kawil, junx kyuk'a nim kyoklin kyxol Judiy ex jni' xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ⁶ exsi'n tnejilxix pale, Anás tb'i; junx tuk'a Caifás, Juan, Lejantr ex ila' ichin t-xjalil Anás. ⁷ Ayetzi'n ichin lo i q'mante, tu'n kytzaj q'i'n Pegr ex Juan, tu'n kykub' q'o'n kyxol, ex xi kyqanin kye: ¿Ti'n kye' kyoklin mo an ti'j qb'i nkub' kyb'inchin kyeji'y ikyo? chi chi'.

⁸ Nojinin tanmin Pegr tuk'a Xewb'aj Xjan, ex i xi tzaq'win: Noq sameqi'y, tnejil kawil toj tnam, exqetzi'n nim kyokli'n; ⁹ ma tzaj kyqani'n ti'jjo b'a'n xb'ant qu'n ti'j jun yab', tu'n tel kyniky'a tze'n xq'anite. Kutzin. ¹⁰ K'a txi qq'ma'n kye'y tu'ntzin tel kyniky' kykyaqilxjal aj Israel, qa o'kx ti'j tipin tb'i Jesucrist te Nazaret ma q'anit te' ichin lo wa'l kywutza. Atzin Jesús, axj kub' kyb'yo'n twutz cruz, ma jaw anq'in juntl majl tu'n Dios. ¹¹ Ex ayi'y ikyqej'i'y tze'nku b'inchil ja, a nxi kyxo'n jun ab'j nya wen toj kywutza, me axixpete ab'jjo ma tz'okin te tq'uqil tkyin, a nimxix toklin toj aq'untl.* Atzin Jesúsjo a ab'j s-el kyiky'i'n. ¹² Me nim n-ajb'in Jesús te qe, qu'n o'kx te Jesús Kolil, ex mix a'l quk'a aku jyete kolb'il te qe, qu'n nti' toklin juntl b'ib'aj tzalu'n twutz tx'otx', a o tzaj q'ma'n tu'n Dios, a ja' alu qo klete, chi Pegr.

¹³ Mix jawe xob'e' Pegr ex Juan, tej kyyolin kywutz kawil. Tej kylonite kawil ikyo, b'e'x i jaw ka'yaj, qu'n ayetzaj ichin nya aj u'jilqe, ex nti'xixtaq b'a'n kyu'n. Me el kyniky'jo kawil te, qa t-xnaq'tzb'inqetaq Jesús. ¹⁴ Ex majxjo ichin anetzi'n, a otaq q'anit, attaq kyuk'a; tu'ntzi'n, nti'taq tumil tu'n kyjaw xo'n yol kyij. ¹⁵ Tu'ntzi'n, xi kyq'ma'n, tu'n tex Pegr ex Juan tojjo chomb'l. Ayetzaj i kyij, ok ten ch'otjil kyxolelix. ¹⁶ Chi chi' kyjalu'n: ¿Ti'n k-okil qb'inchin kyi'jjo xjal lo? B'i'n kyu'n kykyaqil aj Jerusalén, ma lonte ti'jjo ma b'ant kyu'n, ex nlay kub' qewin qa ma q'anitjo ichin. ¹⁷ Me tu'n mina tz'ele tqaniljo lo kyxolxjal, kchi okil qxob'tzin, tu'ntzin mina chi yolilni ti'j tb'i Jesús.

¹⁸ Tej kyb'aj ch'otj, i okx txko'n juntl majl Pegr, Juan exjo ichin, aj otaq q'anit, ex xi q'ma'n kye, tu'n mina chi yolil, ex mina chi xnaq'tzin ti'j tb'i Jesús.

¹⁹ Me xi tzaq'win Pegr ex Juan kyjalu'n: Kyb'isinkuy qa wenzix twutz Dios, qa ayi'y tu'n kykub' nimit, ex nya Dios, ²⁰ qu'n nlay b'ant tu'n mina qo yoli'n ti'jjo a o qb'i'y ex o qli'y.

²¹ I ok xob'tzin juntl majl kyu'n kawil, me b'e'x i xi tzaqpi'n, qu'n tu'n mix jyete kyil. Kykyaqil xjal nchi nimsintaq tb'i Dios ti'jjo otaq b'aj, ²² qu'n atzi'n ichin q'anit otaq tziky' tib'aj ka'wnaq ab'q'e.

Tej t-xi kyqanin nimil jun o'nb'il te qMan Dios

²³ Tej kytzaqapaj Pegr ex Juan, i xi', ex ok kychmo'n kyib' kyuk'a nimil, ex xi kyq'ma'n tkyaqiljo otaq b'aj kyq'ma'n kyejil pale ex qe nim kyoklin kyxol aj Judiy. ²⁴ Tb'ajlinxi kyb'i'n tkyaqiljo nimil, i ok ten na'l Dios junx, ex kyq'ma: Ay, tAjaw Tkyaqil, a te kub' b'inchinte kya'j ex tx'otx' ex ttxuyil a' ex jni' ti'chaqkul,* ²⁵ ay q'mante tu'n Xewb'aj Xjan, ex tz'ib'i'n tu'n taq'nila David kyjalu'n:

¿Tiqu'n ma chi jaw tiljjo tnam aj il?

¿Ex tiqu'n nkub' kyximin kyxim nti' tnab'l?

²⁶ Aye' nmaq kawil twutz tx'otx' i q'ojin, ex i ok kychmo'n kyib',

tu'n kyximin ti'tagjo tu'ntaq tb'ant kyu'n ti'jjo qMan Dios, ex ti'jjo Crist, a q'o'ntz te Kolil.*

²⁷ Twutzx te', chi chi', qa i ok kychmo'n Herodes ex Poncio Pilat kyib' tzalu'n toj Jerusalén, junx kyuk'a aj Israel ex kyuk'a nya aj Israel, tu'n kyjyon q'oj ti'j xjan taq'nila Jesús, aj jaw tsk'o'n te Kolil.* ²⁸ Ikypetzi'n, kub' kyb'inchin tkyaqiljo a otaq tq'may qa litaq ti'j tu'n tb'aj.

²⁹ Ay, qAjaw, chi chi', atzin ja'lin, b'intzinjij ti'jjo ma kyq'ma q'i'ja, ex q'ontza tumil qe'y, awo'y taq'nila, tu'n mina qo xob'i'y, aj qyoli'n ti'j Tyola. ³⁰ Ex noqit tu'n tipi'n chi q'anit yab', ex tu'n b'ant nim techil ti'j tipin tb'i xjan taq'nila, Jesús, chi chi'.

³¹ Tej kyb'aj na'n Dios, b'e'x tzaj lu'linj tx'otx' ja' ch'uqleqetaq, ex kykyaqilx noj kyanmin tu'n Xewb'aj Xjan, ex i xi' yolil Tyol Dios tuk'a tkyaqil kyanmin.

Tze'n nchi mojinetaq nimil kyib' kyxolx

³² Nimku kyb'ajjo nimil, ex kykyaqilx n-oktaq kymujb'in kyib', ex junxtaq kyb'is toj kynimb'il. Mix a'l jun q'mante, qa noq te te, aku tz'okine' a jni' attaq te, qala' tkyaqil at

toklin ti'j.* ³³ Ex ayetzi'n tsanjil nchi yolintaq ti'jjo tjawlintz anq'in Jesús juntl majl, a tAjaw Tkyaqil, qu'n tu'n otaq kyli. Ex nimxix kub' ky'iwlin kykyaqilx tu'n Dios.

³⁴ Nti'taq jun yaj kyxol, qu'n ayetzi'n attaq kytx'otx' ex kyja, b'e'xtaq nxi kyk'ayin. ³⁵ Atzi'n pwaq nxi kyq'o'ntaq kye tsanjil, tu'n tkub' sipit teyile junjun, qa attaq tajb'in kye.*

³⁶ Ikytzin b'ajjo ti'jjo jun ichin, Jse tb'i, tzajintaq toj tx'otx' Chipre, ex attaq toklin kyxol t-xjalil qtzan Leví. Atzin te Jse ok q'o'n juntl tb'i kyu'n tsanjil, Bernabé, atzin tz'elpine', aj q'uq'b'il k'u'jb'aj. ³⁷ Attaq te Jse tx'otx', ex b'e'x xi tk'ayin; atzin pwaq xi tq'o'n kye tsanjil.

5

Tej tkub' kysb'u'n Ananías kyib' tuk'a t-xu'jil

¹ Me attaq jun ichin, Ananías tb'i, junx tuk'a t-xu'jil, Safira, xi kyk'ayin jun tnej kytx'otx'. ² I yolin, ex i kyij toj wen tu'n ntkyij ky'i'n ch'in pwaq, a tzaj kytyzu'n te twi' kytx'otx'. Me atzi'n txqantl xi tq'o'n Ananías kye tsanjil. ³ Xi tq'ma'n Pegr te: Ay Ananías, ¿Tiqu'u'n xi tziyin tu'n tokx tajaw il toj tanmin, tu'n xkyij tzyu'njij ch'in pwaq, a saj q'o'n tey, tej xi k'ayit ttx'otx'a? Tu'ntzi'n, ma niky'in yol te Xewb'aj Xjan. ⁴ ¿Ma nyatzin tetaqa tx'otx'? ¿Exsin te' xi tk'ayi'n, ma nyatzin tetaqta tkyaqil pwaq? ¿Tiqu'u'n xkub' tewn qe'y? ¿Ex tiqu'n'il xkub' t-ximin tu'n tkub' b'inchitjo ikyjo, noq te yek'b'il tib'a, qa jun tb'anil nimila? Me tojjo lo, nya kye ichin ma niky'inij yol, qala' te Dios.

⁵ Tej tb'aj tb'i'n Ananías ikyjo, b'e'x kyim, ex kykyaqiljo i b'inte b'e'x tzaj kyxob'il. ⁶ Tb'ajlinxi ikyjo, i tzaj ila' ku'xin q'a kub' kyptzo'n kyimnin, ex xi ky'i'n, tu'n tkux muqet.

⁷ Otaqla b'aj oxe or ikyjo, tej tokxjo t-xu'jil Ananías ja' ite'taq tsanjil. Me nti'taq b'i'n tu'n, ti' otaq b'aj. ⁸ Xi tqanin Pegr te: ¡Q'mantzi'n we'y! ¿Qa o'kx twi' tx'otx'jo s-ok, a ma txi kyk'ayi'n? Xi tzaq'win Safira: Twutzx, o'kx te' twi' s-ok, chi'.

⁹ Xi tq'ma'n Pegr te: ¿Tiqu'n'il xb'ant ti'j kyu'n, tu'n tok kyyeki'n Xewb'aj Xjan? Loqe' chi txa'j muqil ti'j qtzan tchmila chi ul, ex atzin ja'lin ma che'x muqul tey.

¹⁰ Texjo or anetzi'n, b'e'x kyim Safira t-xe tqan Pegr. Tej kyokxjo ku'xin q'a, noq kyimnel. Tej tiwle, b'e'xsin xi ky'i'ntz, tu'n tkux muqet ttxlajjo qtzan tchmil. ¹¹ Ex kykyaqil nimil ex jni' xjal, aye i b'inte, b'e'x i xob' tu'n ikyjo.

Tej tkub' kyb'inchin tsanjil Jesús nim techil te yek'b'il tipin Dios

¹² Noq kyu'n tsanjil i b'ante nim techil te yek'b'il tipin Dios kyxol xjal. Ex kykyaqil nimil ok kychmo'n kyib' toj tnejil ja te na'b'l Dios twi' pe'n, Salomón tb'i. ¹³ Kyxoljo txqantl, attaq txqan kyxob'il tu'n tok kymulb'in kyib' kyuk'a nimil, me i tzalaj ti'jjo nb'antaaq kyu'n. ¹⁴ Tu'ntzi'n, chmet kyb'aj, qu'n ila' ichin ex gya kub' kynimin Tyol tAjaw Tkyaqil. ¹⁵ Ex nchi b'ajxi ky'i'ntaq yab' kyoj b'e kyib'aj tal kypop ex kyib'aj iq'b'il kye yab', tu'ntzintla aj tiky' Pegr, i'chaqqla o'kx t-xlekemil aku pontaq kanin kyib'aj junjun yab', tu'n kykub' q'anit. ¹⁶ Ex at txqan xjal tzaj kyojjo tnam nqayin, tu'n kyul kanin toj Jerusalén. Tzaj ky'i'n kyyab' exqetzi'n xjal tzyu'nqetaq kyu'n taq'n'il tajaw il. Ex kykyaqilx b'e'x i q'anit.

Tej ttzaj tq'oj kawil aj Judiy kyij tsanjil Jesús

¹⁷ Aj tnejilxix pale, junx kyuk'a jun ch'uq Sadusey, b'e'x i jaw xky'aglin kyijjo tsanjil. ¹⁸ Ex tu'ntzi'n, b'e'x i ok tzyu'n, ex b'e'x i ku'x tpu'n toj ttze te tnam. ¹⁹ Me toj qnyky'in, ul jun t-angel tAjaw Tkyaqil jqolte tjpel tze tu'n kyetz, ex xi tq'ma'n kye: ²⁰ Kux che'xa toj tnejil ja te na'b'l Dios, tu'n t-xi kyq'ma'n kye xjal antza ti'jjo tkyaqil t-xilin ak'aj chwinqil. ²¹ Toj junxil q'ij qlixjexix, i okx toj tnejil ja te nab'l Dios tu'n t-xnaq'tzit tkyaqiljo a otaq kyb'i, tze'n tzaj tq'ma'n angel.

Tzuntaq nchi xnaq'tzin tsanjil, atzin tej tnejilxix pale exqetzi'n ite'taq tuk'a, i tzaj kytxko'n nim kyoklin kyxol aj Israel, tu'n tok kychmo'n kyib' toj Sanedrín, a tnejilxix chmoh'l kyxol aj Judiy. Tej kychmet, b'e'x xi kysma'n xq'uqil, tu'n kyxi iq'b'ajjo tsanjil, a ite'kuxtaq toj tze. ²² Me tej kykanin antza, mix i jyetil. Tu'ntzi'n, b'e'x i meltz'aj tuk'a tqanil, ²³ ex kyq'ma: Tej xqo kani'n, cheb'e jpu'n te tze, ex ayetzin kye' xq'uqil wa'lqe kye' tzi. Me tej s-okx jqo'o'n, mix a'ltaq jun tokx.

²⁴ Tej tb'inte tnejilxix pale, exsin tnejil xq'uqil ja te na'b'l Dios, exqetzi'n nmaq pale, i jaw ch'otj kyxolx, ex kyq'ma: ¿Tze'ntzila kpon b'ajile lo?

²⁵ Tzuntaq'tzin nchi yolin, tej tkanin jun xjal, ex xi tq'ma'n kye: ¡Ayetzaj xi kux kyq'o'n toj tze, loqe kye' nchi xnaq'tzin kye xjal toj tnejil ja te na'b'l Dios!

²⁶ Ayetzin keye xq'uqil, junx tuk'a kynejil, b'e'x i xta'j tzyulkye tsanjil, tu'n kyul toj Sanedrín. Me cheb'e i tzaj q'i'n, qu'n tu'n attaq kyxob'il xq'uqil tu'n kyok xo'n tu'n ab'j kyu'n'xjal. ²⁷ Tej kykanin toj Sanedrín, antej tnejilxix pale xi tq'ma'n kye tsanjil: ²⁸ ¿Ma nya otaq txi qq'ma'n kujxix wen kye'y, tu'n mina chi xnaq'tzinila ti'jjo ichin Jesús? * ¿Me titzi'n

* 4:32 Kyb'i. 2:44-45

* 4:35 Kyb'i. 2:44-45

* 5:28 Kyb'i. 4:18

ma kub' kyb' inchi'n? Ma b'aj kyyoli'n kyxol kykyaqil xjal te Jerusalén a xnaq'tzb'il. Ex kyaja tu'n tok kyq'o'n te qpaja a tkyimil'n ichin anetzi'n, chi'.

²⁹ Xi tzaq'win Pegr exqetzi'n txqantl tsanjil: Ate qMan Dios ilxix ti'j tu'n tkub' qnimi'n, ex nya aye ichin. ³⁰ A qMan Dios, a kyDios ojtxe qxe'chil jatz anq'sinte juntl majl Jesús, aj kub' kyb'yo'n twutz cruz. ³¹ O jaw ti'n qMan Dios, ex o txi q'o'n toklin tu'n tkawin junx tuk'a, ex o tz'ok q'o'n te Tnejil ex te Kolil, tu'ntzin tajtz ti'j qanim, qkyaqil awo aj Israel, ex tu'n tkub' tnajsin qil. ³² Tkyaqiljo lo o qli'y, ex nqo yoli'n ti'j, junx tuk'a Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n qMan Dios kye' nchi kub' niminte, chi chi'.

³³ Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x i jaw tx'u'jin, ex kub' kyb'isin tu'n kykub' b'yet. ³⁴ Me kyxoljo kawil, attaq jun Parisey, Gamaliel tb'i, a toktaq te xnaq'tzil ti'j ojtxe kawb'il, ex nimtaq toklin kyu'nxjal. Jaw we'ks, ex xi tq'ma'n, tu'n kyex q'i'n jun paqjo tsanjil.

³⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi tq'ma'n kye txqantl kawil: Ayi'y nxjalil, aj Israel, kynab'linkuy ti'jjo k'wel kyb' inchi'n kyi'jjo ichin lo. ³⁶ Kyna'ntza, aj b'aj ti'j Teudas atxix ojtxe, tej tq'ma kujxix wen qa ataq nimxtaq toklin, ex kyaje syent ichin i ok lipe ti'j. Me tej tkub' b'yo'n, b'e'x el kylaq'win, ex xi' kysipin kyib'jo lipcheqetaq ti'j, ex ikytzin pon b'aje tkyaqil tb'is Teudas.

³⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, chi Gamaliel, jaw ti'n tib' jun ichin te Galiley, Judas tb'i, toj kyq'ijil aj tz'ib'il kyb'ixjal, ex kub' kyk'u'j ila' xjal, tu'n kyok lipe ti'j. Me ex ikyxjo, b'e'x kub' b'yo'n; ayetzi'n lipcheqetaq ex b'e'x xi kysipin kyib'.

³⁸ Tu'npetzi'n, chi Gamaliel, kxel nq'o'n jun tumil kye'y, tu'n kyxi kytzaqpinji'y xjal lo, ex mina tz'okx kylimo'n kyib'a kyxol, qu'n noqx k'wel najjo nb'ant kyu'n, qa noq tna'b'l ichin. ³⁹ Me qa tu'n qMan Diosjo lo, nlay chi kanb'i'n kyi'j. Qala' b'a'nqexi, qu'n noq chi jyo'n q'oj tuk'a Dios.

Ayetzaj xjal kub' kynimi'n ch'in tumil tzaj q'ma'n kye tu'n Gamaliel. ⁴⁰ I tzajtzin q'olb'i'n tsanjil, ok jub'chin, ex xi q'ma'n kye, tu'n nti'xl tu'n kyyolin ti'j tumil tb'i Jesús. Tb'ajlinxitzin ikyjo, i xi tzaqpi'n.

⁴¹ I etztzin tsanjil kywutz kawil, ex i tzalaj, qu'n ttizey Dios tu'n tiky'x kyu'n, noq tu'n tpajjo kynimb'il ti'j Jesús. ⁴² Me nya tu'n ikyjo, mix i yolinilt, qala' kykyaqil q'ij, i xnaq'tzin, ex i yolin toj tnejil ja te na'b'l Dios ex kyojile junjun ja, ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il ti'j Jesús, a Crist.

6

Tej kyok q'o'n wuq mojl kyxol nimil

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, liwey i ch'iy kyb'ajjo nimil. Tu'ntzintzjo, ayetzaj nchi yolintaq griego jaw wulj kyi'jjo nchi yolintaq ebrej, ex kyq'ma qa minataq ntzaj q'o'nxix kyokli'n qya mebe'e, aye' ite'taq kyxol, tze'nku nkub' pa'ntaqjo mojb'il, a ntzaj q'o'n kyu'n tsanjil te junjun q'ij.

² Ok chmo'n kykyaqil nimil kyu'n kab'lajaj tsanjil, ex kyq'ma: Nya wen tu'n tkyij qtzapqi'n tu'n qyolin ti'j Tyol qMan Dios, exsin o'kxtza tu'n qkub'e tena sipil te' tkyaqiljo n-ajb'in kye mebe'e qya anetzi'n. ³ Tu'npetzi'n, ayi'y werman, kysk'o'nksa kyxolxa wuq ichin b'a'n kychwinqil, tz'aqle kynab'l, ex nojnin kyanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, tu'ntzin t-xi qq'o'n kyoklin, tu'n kyaq'nin ti'jjo aq'untl lo. ⁴ Qala', awotzintla qe' tu'n qna'n Dios, ex tu'n qyoli'n ti'jjo Tyol, chi chi'.

⁵ Kykyaqilx i kyij toj wen ti'jjo tumil, ex jaw sk'o'n Esteban, jun ichin nojnin tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan ex nim t'nimb'il; junx tuk'a Lip; Prócoro; Nicanor; Timón; Parmenas; ex Nicolás, a tzajnin te Antyokiy. A ichin lo, otaq nimin ti'j kynimb'il Judiy, me nya jun Judiy te titz'jlin.

⁶ Tej kyb'aj sk'o'n wuq ichin kyxol nimil, b'e'x i xi q'i'n ja' ite'taq tsanjil. Tej kykanin antza, kub' kyq'o'n tsanjil kyq'ob' kyib'aj, ex i na'n Dios. ⁷ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, liwey ch'iy tyolajtzjo Tyol Dios. Tu'ntzi'n, chmet txqantl kyb'ajjo nimil toj Jerusalén; ex nimku pale Judiy xi kynimi'n nimb'il.

Tej tok tzyu'n Esteban kyu'n kawil aj Judiy

⁸ Nkub' tb'inchintaq Esteban techil tipin Dios kyxolxjal, qu'n tu'n nojnintaq tanmin tu'nxjo tipin ex tky'iw'b'il Dios.

⁹ Ite'taq junjun xjal toj ja te na'b'l Dios, Tzaqpi'ntaq tb'i, junx kyuk'a jte'b'intl te aj Cirene, ex te Alejandría, ex te Cilicia, ex te aj tx'otx' te Asia. Ayetzaj xjal, i ok ten ch'otjil tuk'a Esteban, ¹⁰ me mix i xkyeye kyyolin, qu'n ante Esteban nyolintaq te' toj tumil, ex tuk'a tna'b'l, a ntzajtaq tq'o'n Xewb'aj Xjan.

¹¹ Tu'n mix xkyeye kyyolin, i chjet jun jte'b'in xjal kyu'n, aye' nya wenqetaq, tu'n tkub' kysb'u'n, ex tu'n t-xi kyq'ma'n qa otaq kyb'i pa'j yol tu'n Esteban ti'j Moisés ex ti'j Dios. ¹² Ikytzin oke kyu'n, tu'n tjaw tiljxjal. Ex aye' nim kyoklin, junx kyuk'a xnaq'tzil ti'j ojtxe

kawb'il i xi t'ilpaj tzyulte Esteban. Tej ttzyet kyu'n, b'e'x xi kyi'n twutz Sanedrín, ¹³ ex i ok kyjyo'n xjal iqil yolqe, ayej kyq'ma: A ichin lo minax nkub' qen tu'n t-xo'n yol ti'jjo xjan gja te na'b'l Dios ex ti'jjo kawb'il. ¹⁴ O qb'i qe', tej tq'ma qa ok k'wel tyuch'in Jesús te Nazaret tnejil gja te qna'b'l Dios, ex kjawil ttx'ixpin tze'n nqo anq'ina tze'nkux tzaj tq'ma'n Moisés.

¹⁵ Ayetzaj kawil exqetzi'n kykyaqiljo q'uqleqetaq antza toj Sanedrín, tej tok kyka'yin twutz Esteban tuk'a jun tzaljb'il, ex el kyniky' qa ikytaq twutzjo tze'nku jun angel.

7

Tej tyolin Esteban te kolb'il tib'

¹ Atzin te' tnejilxix pale xi tqanin te Esteban, qa twutzxixtaqjo otaq q'umle ti'j.

² Xi tzaq'win Esteban kyjalu'n: Ayi'y nxjalil, ex noq sameqi'y tata, kyb'inkuy nyola.

A qMan Dios, a nimxix toklin, xi tyek'in tib' te ojtxe qxe'chil Abraham, tej najleta q'oj toj tx'otx' te Mesopotamia, atxix tej na'mtaq t-xi' najal toj tx'otx' te Harán, ³ ex tq'ma Dios kyjalu'n: Tzaqpinkj ttx'otx'a exqetzi'n t-xjalila, ex kux txi'y tmax tojjo tx'otx', a kxel nyek'in tey, chi Diosjo.*

⁴ B'e'xsin etz Abraham tojjo tx'otx' te Caldey, tu'n t-xi' najal toj Harán. Antza kyime ttata, ex a Dios ul q'i'nte Abraham tojjo tx'otx' lo, Canaán tb'i, ja najleqi'y ja'lin.*

⁵ Me tojjo tx'otx' lo, mix xi q'o'ne ch'in ttx'otx', i'chaqpetla noq ch'in netz', ja' tu'n tkub'e we', qu'n nya te te Abrahamjo tx'otx' lo, qala' xi tziyin Dios, tu'n t-xi' tq'o'n kye tyajil, me tzmoxitaqjo aj tkyim.* Ex na'mtaqpe kyul te Abraham tk'wal, tej tyolajtzjo lo.

⁶ Ex tq'ma Dios te Abraham, qa tu'n taq kynajan tyajil tze'nku qe b'etin xjal toj jun tx'otx' nya ojtzi'n kyu'n, ex qa tu'n kyok te aq'nil, me nti' twi' kyk'u'j; ex tojjo kyaje syent ab'q'e, tu'n taq kyb'aj yiso'n, ex nimxtaq yajb'il tu'n tiky'x kyu'n.*

⁷ Me ex tq'ma Dios te Abraham kyjalu'n: Ok chi k'wel nkawi'n we' xjal, a k-okil q'onkye tyajila te aq'nil, a nya chjo'n twi' kyk'u'j. Tb'ajlinxi' ikyjo, ok chi elitz tyajila antza, ex chi ajb'il we'y tojjo tx'otx' lo, chi Dios.*

⁸⁻⁹ Tej tkyij b'ant ti'jjo yol lu'n, chi Esteban, xi tq'ma'n Dios te Abraham, tu'n tok qitit kyechiljo q'a ti'j kytz'umil, te jun techil qa te teqetaq Dios.* Tu'npetzi'n, tojxi twajxaqin q'ij titz'jlin tk'wal Abraham, Isaac tb'i, ex b'e'x kub' qitin ttz'umil te techil tu'n ttata.* Ex ikyx b'antjo tu'n Isaac tuk'a tk'wal, Jacob tb'i.* Ex ikyx b'antjo tu'n Jacob kyuk'a kab'lajaj tk'wal q'a, ayej i ok te qxe'chil awo, a o tokx kyojjo kab'lajaj ch'uq xjal te Israel.*

Me lajajtaqjo tk'wal Jacob, a nchi xky'aqlintaq ti'j kyitzi'n, Jse tb'i, tu'n k'u'jlinxixtaq tu'n manb'aj,* ex b'e'x xi k'ayin kye xjal aj Egiptoqetaq.* Me attaq tky'iwb'il Dios tib'aj Jse.* ¹⁰ Tu'npetzi'n, b'e'x tzaq'paj toj tkyaqil b'isb'ajil, ex tzaj q'o'n tumil tnab'l. Tu'ntzi'n, ok k'u'jlin tu'n Faraón, a tnejil kawil toj Egipto, ex ok q'o'n te tkab' kawil toj tkyaqil Egipto ex tojjo nmaq ja kye kawil.*

¹¹ Tb'ajlinxi ikyjo, ul nim wa'yaj ex nim yajb'il toj tkyaqil Egipto ex tzalu'n toj Canaán, ja' najleqetaq ojtxe qxjalil, ex nti'taq kywa.*

¹² Me atzaj te' tb'inte Jacob, qa attaq triy toj Egipto, b'e'x i xi tchq'o'n qe tk'wal, aye qxe'chil, antza.* Me toj tnejil kyb'e tza Egipto, i yolin tuk'a Jse, me mix ele kyniky' te, qa ataqjo kyitzi'n.* ¹³ Tej kyxta'j toj tkab' majin, xi tq'ma'n Jse: Ayi'n we' kyitzi'n.*

Tzmoxitzi'n, el tniky' Faraón alkyetaq t-xjalil Jse.*

¹⁴ Tb'ajlinxixti'n ikyjo, xi tq'ma'n Jse tu'n tul kanin Jacob, a ttata, toj Egipto, junx kyuk'a kykyaqil t-xjalil.* Atzi'n kyb'aj xta'j, jwe'lajaj toj jun mutx'.*

¹⁵ Ikytzi'n b'ajjo, b'e'x xi' Jacob najal toj Egipto,* ex antza kyime; ex ikyqexjo tk'wal, aye ojtxe qxe'chil, antza i kyime.* ¹⁶ Tej tkyim Jacob, tzaj q'i'n t-xmilil toj tx'otx' te Siquem,* ex okx muqu'n antza toj jun tjulil kyimmin, a otaq tloq' Abraham tuk'a nim pwaq kye tk'wal Hamor.†

¹⁷ Tb'ajlinxixti'n ila' ab'q'e, otaq ch'iy kyb'aj aj Israel.* a tyajil Jacob, toj tx'otx' te Egipto, tej ch'ixtaq tul kanin tq'ijiljo, a ja' tu'n taq ttzaj tq'o'n Dios tx'otx' kye tyajil Abraham, a tze'n

* 7:3 Gen. 12:1 * 7:4 Gen. 11:31-32; 12:4 * 7:5 Gen. 12:7; 13:15; 15:18; 17:7-8 * 7:6 Gen. 15:13 * 7:7 Gen. 15:14 * 7:8-9 Gen. 17:10-14 * 7:8-9 Gen. 21:2-4 * 7:8-9 Gen. 25:26 * 7:8-9 Gen. 35:23-26 * 7:8-9 Gen. 37:3-11 * 7:8-9 Gen. 37:28 * 7:8-9 Gen. 39:2, 21 * 7:10 Gen. 41:39-41 * 7:11 Gen. 41:54-57 * 7:12 Gen. 42:1-2 * 7:12 Gen. 42:8 * 7:13 Gen. 45:1-4 * 7:13 Gen. 45:16 * 7:14 Gen. 45:9-10, 17-18 * 7:14 Jwe'lajaj toj jun mutx', 75 n-ele. * 7:15 Gen. 46:1-7 * 7:15 Ex. 1:6 * 7:16 Gen. 49:33-50:14 † 7:16 Gen. 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Jos. 24:32. * 7:17 Ex. 1:7

otaq tq'ma. ¹⁸ Ex kyojjo q'ij anetzi'n, xi xkye tkawb'il jun kawil toj Egipto, me nyataq b'i'n jun tqanil tu'n ti'j Jse. ¹⁹ Atej kawil anetzi'n i kub' tsb'u'n, ex i ok tyiso'n ojtxe qxe'chil, qu'n nim kyb'aj.* Ex xi tq'ma'n kye tu'n tkyij kykoli'n kyne'x, a aye q'a, tu'n kykyim, a a'kxtaq kyitz'je.*

²⁰ Tojjo kawb'il anetzi'n itz'je Moisés, chi Esteban. Tb'anilx ele q'a anetzi'n twutz Dios, ex jaw ch'iy oxe xjaw toj tja ttata. ²¹ Atzaj te' tu'ntaq tkyij tkoli'n, b'e'x jaw q'i'n tu'n jun qya, tk'wal Faraón, ex jaw ch'iyin nyakuj tze'nku jun alb'aj.* ²² Ikytzin xnaq'tzajt Moisésjo toj tkyaqil tumil kyxol aj Egipto, ex japin te jun ichin nim toklin kyu'n tyol ex kyu'n tb'inchb'in.

²³ Tej t'japin Moisés te ka'wnaq ab'q'e, kub' tb'isin tu'n t-xi q'olb'il kye' t-xjalil, ayej tyajil Jacob. ²⁴ Tej t-xi', ok tka'yin jun b'ujb'il tu'n jun aj Egipto ti'j jun t-xjalil Moisés. B'e'x okx tlimo'n Moisés tib' te kolil, ex b'e'x kub' tb'yo'n aj Egipto.* ²⁵ Tu'n b'ant tu'n, kub' tb'isin Moisés qa akutaq tz'el kyniky'jo t-xjalil te, qa attaq toklin tu'n Dios tu'n kytzaqajjo t-xjalil tjaq' tkawb'il aj Egipto. Me mix ele kyniky' te.

²⁶ Tojxi junxil q'ij, ok tka'yin Moisés kab'e aj Israel nchi b'ujintaq, ex i el tpa'n, ex tq'ma: Kyxjalil kye' kyib'. ¿Titzin qu'n nchi b'ujintaq?*

²⁷ Me atzin tej nb'ujintaq ti'j tuk'a, b'e'x etz limo'n Moisés tu'n, ex tq'ma: ¿Ankyenaj te s-ok q'onte te nim toklin ex te kawil qxola? ²⁸ ¿Ma taja tu'n nkub' tb'yo'n tze'nkuj tkub' tb'yo'njy jun aj Egipto ewe?*

²⁹ Tej tb'inte Moisésjo ikyjo, b'e'x tzaj xob', qu'n kyja'taq tel tqanil, ex b'e'x oq, ex xi' toj tx'otx' te Madián. Antza, najan tze'nku jun b'etin xjal, ex ok meje tuk'a jun qya, ex itz'je kab'e tk'wal.*

³⁰ Tb'ajlinxi' ka'wnaq ab'q'e antza, tej tok tyek'in jun angel tib' toj tq'aq'il tqan tx'i'x tzunxtaq nk'ant wen, tojjo jun tzqij tx'otx' ja nti' najb'il, a at tk'atzoj wutz, Siná' tb'i'. ³¹ B'e'x jaw ka'ylaj te Moisés ti'jjo otaq tlonte, qu'n tu'n mix ja' nkub'e b'ajetaqjo tqan tx'i'x tu'n q'aq'*. Atzaj te' tok laq'e tu'n tlontexix wen, xi tb'i'n tq'ajq'ojil twi' tAjaw Tkyaqil. Chi kyjalu'n: ³² Ayin we' kyDios ojtxe t-xjalila, ex ayin we' tDios Abraham, te Isaac, ex te Jacob.*

B'e'xsin ok ten Moisés lu'lil tu'n t-xob'il, ex mix jaw ka'yin.

³³ Xitzin tq'ma'n tAjaw Tkyaqil te kyjalu'n: Q'inqemil t-xjab'a, qu'n atzin tx'otx' lu'n xjanxix wen.* ³⁴ Twutzxix ma nli'y nya b'a'n ma tziky'x tu'n Ntanimá tzachi'n toj Egipto. Tzunx nchi lat'inx tze'n nche'x nb'i'n; tu'npetzi'n, ma chin k'ula kolil kyi'j. Atzin ja'lin, kxel nchq'o'n tзма Egipto kolil Ntanimá, chi Diosjo te Moisés.*

³⁵ Ax te Moisésjo, a el kyiky'in ojtxe qxjalil, a aye ite'xtaq toj Egipto, ex otaq tzaj q'ma'n te: ¿Ankyenaj te s-ok q'onte te nim toklin ex te kawil qxola?*

Exla qa otaq tz'el i'jlin kyu'n aj Israel, chi Esteban, me ate Dios, tu'n angel, a ok tyek'in tib' toj tq'aq'il tqan tx'i'x, xi chq'onte Moisés, tu'n tok te nimxix toklin, ex te tzaqpillkye aj Israel toj Egipto. ³⁶ Ex ate Moisés etz q'inkye ojtxe qxjalil toj tx'otx' Egipto,* ex tu'n b'ant nim techil tipin Dios tojjo tx'otx' anetzi'n, ex toj ttxuyil a', Chiky' tb'i',* ex tojjo tzqij tx'otx', ja' nti' najb'il. Jotxjo lu'n b'ant toj ka'wnaq ab'q'e.* ³⁷ Ex ax Moisés xi q'mante kye aj Israel kyjalu'n: Axte qMan Dios k-elitz q'inte jun yolil Tyol Dios kyxola tze'nku we'. Il ti'j tu'n tkub' kynimi'n tkyaqil tyol.*

³⁸ Ex axte Moisésjo ten kyuk'a aj Israel, aye ojtxe qxjalil, tojjo tzqij tx'otx' ja' nti' najb'il; ex tuk'a angel, a yolil tuk'a twi' wutz Siná; ex ax tzaj k'monte te Dios, aye' yol te chwinqil, tu'ntzi'n tzaj tq'ma'n qe.* Tu'ntzi'n ikyjo, ax Moisésjo nim toklin.

³⁹ Me mix kub' kynimin kye ojtxe qxjalil, qala' b'e'x el kyi'jlin, ex kyajtaq tu'n kyaj meltz'aj toj Egipto. ⁴⁰ Ex te'j tkyij ten Moisés twi' wutz Siná yolil tuk'a Dios, b'e'x xi kyq'ma'n te Aarón: B'inchinkuy txqan q'diosa, tu'n tmojin quk'iy, qu'n nya b'i'n qu'n, ti' ma b'ajte Moisés, a s-etz q'inqe'y toj Egipto.*

⁴¹ Tu'npetzi'n, chi Esteban, kub' kyb'inchin jun twutzb'iyil ikyjo tze'nku wakx, tu'n tok te kydios. Kub' kyb'yo'n alu'mj te aq'b'il chjonte, ex kub' kyiky'sin jun nintz q'ij ti'j tumil tb'ij kydios, a ayex i kub' b'inchinte.*

⁴² Tu'npetzi'n, b'e'x el tlaq'b'in te Dios tib' kyi'j, ex xi tq'o'n amb'il kye, tu'n kyk'ulin kywutz qe che'w te twutz kya'y, qu'n ikytzi'n tz'ib'in tojjo u'j kye yolil Tyol Dios:

* 7:18 Ex. 1:8 * 7:19 Ex. 1:10-11 * 7:19 Ex. 1:22 * 7:20 Ex. 2:2 * 7:21 Ex. 2:3-10 * 7:24 Ex. 2:11-12
 * 7:26 Ex. 2:13 * 7:28 Ex. 2:14 * 7:29 Ex. 2:14-22 * 7:31 Ex. 3:1-3 * 7:32 Ex. 3:6 * 7:33 Ex. 3:5
 * 7:34 Ex. 3:7-10 * 7:35 Ex. 2:14 * 7:36 Ex. 12:37 * 7:36 Ex. 14:1-29 * 7:36 Num. 14:33 * 7:37 Deu.
 18:15 * 7:38 Ex. 19:9-20:17; Deu. 5:1-33 * 7:40 Ex. 32:1 * 7:41 Ex. 32:2-6

Ayi'y aj Israel,
twutzxix qa kub' kyb'yo'n alu'mj te chojb'il kyila,
ex tu'n t-xi kyq'o'n oyaj toj ka'wnaq ab'q'e,
tej kyb'eta toj tzqij tx'otx'.

Me nti' tajb'in, qu'n nya te we'y tzaje kyq'o'ni'y tkyaqiljo lu'n,
⁴³ qala' kye kydiosa, a kub' kyb'inch'i'n.

Ex icy' kyiqi'n tq'uqiljo kydiosa, Moloc tb'i, tej kyb'eta toj tzqij tx'otx'.

Ex i k'uli'n twutz tche'w juntl kydiosa, Refán tb'i,
ayetzin kydiosji'y, a ayexi i kub' b'inchinte tu'n kyk'uli'n kywutz.

Tu'npetzi'n, kchi xel nxo'n toj junxil tx'otx' najchaq wen, a lu at tzma ti'jxi Babilonia.*

⁴⁴ Ayetzi'n ojtxe qxjalil, kyojjo q'ij anetzi'n, tkub'taqjo jun ja te na'b'l Dios kyu'n, a xb'alin tten, a iqintaq kyu'n, tej kyok ten b'etil tojjo tzqij tx'otx' ja' nti' najb'il. Atzi'n ja, kub' b'inchin tze'nkuxjo tzaj tq'ma'n Dios te Moisés tu'n tkub' b'inchit, tze'nkuxjo a otaq tz'iwle tu'n Moisés twi' wutz Sinai.*

⁴⁵ Tzaj kytzyu'n ojtxe qxjalil, a ojtxe ja te na'b'l Dios, a iqintaq kyu'n, ex ayetzi'n i ul tuk'a Josué, tzaj kyi'n kyuk'a, tej tkab'itjo tx'otx' lo, Canaán tb'i, a kytx'otx'jo txqantl xjal aj il, ayej xi xo'n kywutzjo qxjalil, tu'n Dios.* Ikytzi'n b'ajjo, te' na'mxtaq tizt'je David.

⁴⁶ Atzi'n te' tok David te nmaq kawil, b'a'n ele twutz Dios, ex tajtaq tu'n tkub' b'inchin jun najb'il, ja' tu'ntaq tnajane qMan Dios te jun majx.* ⁴⁷ Me nya David kub' b'inchin te' tnejil ja te na'b'l Dios, qala' a tk'wal, Salomón tb'i,* ⁴⁸ exla qa nyatza najle te qMan Dios, a nimxix toklin, kyojjo ja, a b'inchin kyu'nxjal; qu'n ikytzi'n tq'ma jun yolil Tyol Dios kyjalu'n:

⁴⁹⁻⁵⁰ A weji'y nq'uqil kya'j,
ex atzin tx'otx' kykub'il nqa'n,
ex ayin we' B'inchilte tkyaqiljo lo.

Tu'npetzi'n, ¿Tze'ntzin tten nja'y k'wel kyb'inch'i'n;

ex ankye' nnajb'ila te ajlab'l ktzajil kyq'o'n? chi tAjaw Tkyaqiljo.*

⁵¹ Me ayetzin kye', kukxjo mi n-okx toj kywi'y. Mina nxi kyb'i'n, ex nti' nimb'il toj kyanmi'n; qu'n noqx nchi q'ojli'y ti'j Xewb'aj Xjan icyqexji'y tze'nku ojtxe qxjalil.*

⁵² Tkyaqilx yolil Tyol Dios ojtxe, aye' i yolil ti'jjo tulil Jesús, a xjanxix, i ok yiso'n kyu'n ojtxe qxjalil, ex aye' i kub' b'yon kye. Me ayetzin kye', mix ele kyniky'a te, qa nya tumiljo anetzi'n, qu'n atzin te' tul Jesús, i ok meltz'aja ti'j, ex b'e'x kub' kyb'yo'n. ⁵³ ¿Me tze'nx tten, ayi'y aj Israel? Aye' ojtxe qxe'chil tzaj tzyu'nte tkawb'il Dios noq kyu'n qe angel, me ayetzin kye' mina nkub' kynimi'n.

Tej tkub' b'yo'n Esteban tu'n ab'j

⁵⁴ Tej kyb'inte xjaljo yol lo, b'e'x jaw kyiky'in, ex ox chi ju'ch'inx kyste, tu'n kyq'oj ti'j Esteban. ⁵⁵ Me ante Esteban, qu'n nojnintaq te' tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, xi tka'yin toj kya'j, ex ti' tqoptz'ajiyil Dios, junx tuk'a Jesús, wa'ltaq toj tman q'ob' Dios.

⁵⁶ Tb'ajlinxi' icyjo, tq'ma: ¡Kyka'yintza! Loqi'n nchin ka'yin kyi'jjo kya'j jaqleqe, ex ti'jjo Klolqe Jesús, a Tk'wal Ichin, at toj tman q'ob' qMan Dios.

⁵⁷ Me ayetzin kyej xjal, b'e'x ok kymaqsi'n kyxkyin, ex b'e'x i jaw xch'in kujxix wen, ex ok tilj ti'j Esteban. ⁵⁸ Exsin q'i'n Esteban ti'jxi tnam, ex ok xo'n tu'n ab'j. Ex ayetzin ok b'yonte, kyij kyoqzeni'n tal kykamiñ tuk'a jun ku'xin, Saulo tb'i.

⁵⁹ Tzmataq n-ok xo'n Esteban tu'n ab'j, me b'e'x jaw na'n Dios kyjalu'n: Tzyu'nxa wanmi'n Ay, wAjaw Jesús.

⁶⁰ Ex b'e'xsin kub' meje Esteban, ex jaw xch'in kujxix wen, ex tq'ma: ¡Ay, wAjaw, najsinkujij il nb'ant kyu'n xjal lo!

Tej tb'aj tq'ma'n icyjo, b'e'x el kyim.

8

Tej tel kysipin nimil kyib' tu'n tpaj Saulo

¹⁻² Nmojintaq te Saulo antza tuk'a tumil, tze'n tu'n tkyime Esteban. Ite' junjun nimil i kyij muqulte, ex ox chi oq'xix wen ti'j.

Tojxo q'ij anetzi'n, xi xkye jun joyb'il q'oj ti'j Ttanim Dios, a attaq toj Jerusalén. Kykyaqilx nimil xi kysipin kyib' toj tkyaqil tx'otx' te Judey ex Samaria. O'kqex tsanjil i kyij toj Jerusalén. ³ Atzin te Saulo ok ten jyolkye nimil, ex n-okxtaq kyojile' ja, tu'n kyetz q'i'n ichin

* 7:43 Am. 5:25-27 * 7:44 Ex. 25:9, 40 * 7:45 Jos. 3:14-17 * 7:46 2Sa. 7:10-16; 1Cr. 17:1-14 * 7:47 1Re. 6:1-38; 2Cr. 3:1-17 * 7:49-50 Is. 66:1-2 * 7:51 Is. 63:10

ex qya, tu'n kykux q'o'n toj tze.* ⁴ Me ayetzin kyej tu'ntaq kyex toj Jerusalén, b'e'x ok ten q'malte Tyol Dios te kolb'il, ja'chagjo nchi b'ete.

Tej tyolin Lip Tb'anil Tqanil ti'j Jesús toj tnam Samaria

⁵ Atzi'n jun kyuk'a, a Lip tb'i, b'e'x xi' tojjo tnejil tnam toj tx'otx' te Samaria, ex ok ten yolil ti'j Crist. ⁶ Ok kychmo'nxjal kyib', ex kykyaqilx i b'inxix wen ti'jjo tq'ma Lip, qu'n ok kyka'yin nim techil tipin Dios b'ant tu'n. ⁷ At txqan xjal attaq taq'nil tajaw il toj kyanmin, b'e'x i q'anit, ex ayetzaj taq'nil tajaw il tzunxtaq chi xch'in wen, tej kyetz. Ex ikyxjo, nimxtaq xjal otaq tz'el kyim tanmin kyqan ex kyq'ob', junx kyuk'a kox, b'e'x i q'anit. ⁸ Tu'n ikyjo, nim tzaljb'il ten toj kyanmin xjal te' tnam anetzi'n.

⁹ Me attaq jun ichin yuxtaq antza, Simun tb'i. Otaq sb'un kyij'xjal te Samaria, ex otaq tz'ok tq'o'n tib' te jun xjal nim toklin. ¹⁰ Aye ichin, aye qya, ex majqex k'wal nchi b'inxix wen ti' tajaw ntq'ma'n Simun, ex kykyaqilx q'mante: Apen tej lu'n nq'umle Nimix Tipin Dios Tuk'a, chi chi xjaljo.

¹¹ Ex nkub' nimintaq, qu'n tu'n ttyuxb'in otaq sb'un kyij' toj ila' ab'q'e. ¹² Me xi kynimi'n yol te Tb'anil Tqanil tq'ma Lip ti'jjo Tkawb'il Dios ex ti'j Jesucrist, ex i ku'x ichin ex qya toj a', te jawsb'il a'. ¹³ Ex majx Simun nimin, ex ku'x toj a' te jawsb'il a'. Ok lipé ti'j Lip, ex b'e'x jaw ka'yaj kyij'jo nim techil tipin Dios tli.

¹⁴ Tej kyb'inte tsanjil, a ite'taq toj Jerusalén, qa otaq chi nimin aj Samaria Tyol Dios, b'e'xsin xi sma'n Pegr ex Juan antza. ¹⁵ Tej kykanin, i na'n Dios kyij' nimil te aj Samaria, tu'n t-xi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin, ¹⁶ qu'n na'mtaq t-xi tq'o'n Dios a Xewb'aj Xjan kye; noq o'kx i ku'x toj a' te jawsb'il a' ti'j tb'i Jesús, a tAjaw Tkyaqil. ¹⁷ Kub'tzin kyq'o'n Pegr ex Juan kyq'ob' kyib'ajxjal aj Samaria; ikytzi'n, b'e'x okx Xewb'aj Xjan toj kyanmin.

¹⁸ Tli Simun, a yuxtaq, tyekb'il tib' Xewb'aj Xjan, tej tkub' kyq'o'n tsanjil kyq'ob' kyib'ajxjal. Tu'ntzi'n ikyjo, xi tsuqin pwaq te chojb'il kye tsanjil, ¹⁹ ex tq'ma: ¡Ex ikyxjo we'; kyq'ontza wokli'n, tu'ntzintla, aj tkub' nq'o'n nq'ob'a tib'aj a'lchaqx kye xjaltz, kxel nq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin!

²⁰ Me xitzin tzaq'win Pegr kyjalu'n: Knajila junx tuk'a tpwaga, qu'n ma kub' tb'isi'n tu'n tlaq'etjo toyaj Dios tuk'a tpwaga. ²¹ Nti' te toklin tu'n t-xi tk'mo'n toyaj Dios, qu'n nya jikyin ta'ye tanmi'n twutz qMan Dios. ²² Tzaqpinkjiy nya b'a'n tumil tb'isa, ex kub'sin twutza te Dios, qapetla aku kub' tnajsin tila tu'n t-xima ikyjo, ²³ qu'n n-ok nka'yi'n qa nchy'o'nxix tk'u'ja qi'ja, ex a il tzyultiy, chi Pegr.

²⁴ Xitzin tzaq'win Simun kyjalu'n: Kux chi na'n Diosa wi'ja, tu'ntzintla mi tziky'e wi'ja tkyaqiljo ma b'aj kyq'ma'n we'y.

²⁵ Tej tb'aj kyq'ma'n tsanjil Tyol Dios junx tuk'a' otaq tziky'x kyij', oktzin tentz q'malte Tb'anil Tqanil toj tkyaqil tx'otx' te Samaria. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i meltz'aj Jerusalén.

Tej t-xi tnimin jun aj Etiopía Tb'anil Tqanil Jesús

²⁶ Otaq b'ajjo ikyjo, jun t-angel tAjaw Tkyaqil xi tq'ma'n te Lip kyjalu'n: B'inchinku tib'a, ex kux txi'y kub'l tojjo b'e'x nxi' Jerusalén, tu'n tkanin toj tnam Gaza, chi angel. N-iky'xjo b'e' anetzi'n toj tx'otx' nti' najb'il toj.

²⁷ B'ajtzin tb'inchin Liptz tib', ex b'e'x xi', ex ok tk'ulb'in tib' toj b'e' tuk'a jun ichin te Etiopía, jun aj kawiljo ichin anetzi'n, k'u'l pwaq te jun qya, a nmaq kawil te Etiopía. ²⁸ Otaq meltz'aj k'ulil twutz Dios toj Jerusalén, ex otaq tz'ajtz tu'n tkanin toj tnam. Q'uqletaq toj tkarwaj, ex n-u'jintaq jun u'j tz'ib'in tu'n Isaías, a yolil Tyol Dios ojtze.

²⁹ Xi tq'ma'n Xewb'aj Xjan te Lip kyjalu'n: Kux txi'y, ex laq'eka tk'atzjo karwaj. ³⁰ Tej tok laq'e Lip, xi tb'i'n tq'ajq'ojil twi' ichin aj Etiopía, a tzuntaq n-u'jin jun u'j, a tz'ib'in tu'n Isaías, a yolil Tyol Dios ojtze. Xitzin tqanin Lip te: ¿Tzuntzin el tniky'e a ti'jjo ntu'jin'?

³¹ Tzajtzin tzaq'win aj Etiopía: ¿Tze'n tten aj tel nniky'a te, ex mix a'l ntzaj chiky'b'inte we'y?

³² Xi tq'ma'n, tu'n tjax Lip toj tkarwaj, ex tu'n tkub' qe junx tuk'a. ³² Atzi'n Tyol Dios, a ntu'jintaq ikytaq ntq'ma'n nxyal'u'n:

Xi q'i'n ikyjo tze'nku jun tal rit nxi b'iyb'aj;

ex noq nkub' tayo'n tze'nku jun tal tal rit, tze'n n-el mitzet tsmal.

Ex xi tziy'in ti'chagjo tu'n tiky'x ti'j.

³³ Kub' mutxe, ex nya toj tumiljo kub' b'inchin ti'j.

¿Me ankye aku yolín kyij'jo tk'wal?

Nti', qu'n b'e'x jatx xb'oqin tchwinqil toj tx'otx', chi Isaías.*

³⁴ Xitzin tqanin aj Etiopía te Lip: B'inchima xtalb'il. Q'mantzi'n we'y; ¿Anqij' nyoline' ojtze yolil tojjo yol lu'n; ma ti'jxpela moj qa ti'j junxilj?

* 8:3 Kyb'i. 22:4-5; 26:9-11

* 8:33 Is. 53:7-8

³⁵ Xitzin tchiky'b'in Lip ja'xjo tzaje xkye tu'jit Tyol Dios tu'n aj Etiopía, exsin xi tq'ma'n Tb'anil Tqanil ti'j Jesús.

³⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, tej kypon kanin toj jun tx'otx' ja' attaq a', xitzin tq'ma'n tej aj Etiopía kyjalu'n: Apte te a' tzalu'n. *¿Apela tky'i tu'n nku'xa toj a' te jawsb'il a'?* ³⁷ Xi tq'ma'n Lip kyjalu'n: jB'a'n! Qa ma kub' tnimin Tyol qMan Dios tuk'a tkyaqil tanmi'n.*

Xitzin ttzaq'win aj Etiopía: Ma tz'el nniky'a te. Tu'npetzi'n, ma txi nnimi'n, qa ate Jesús Tk'wal qMan Dios.

³⁸ Xitzin tq'ma'n tu'n tkub' we' karwaj. I ku'x toj a' kykab'ilx, te jawsb'il a' tu'n Lip. ³⁹ Tej kyjatx toj a', b'e'x xi q'i'n te Lip tu'n Xewb'aj Xjan. Antej aj Etiopía mix tlonte juntl majl, me nojnin tanmin tu'n tzaljb'il, xi ti'n tb'e.

⁴⁰ Noq tna'b'inku Lip, noq atl toj tnam te Azoto. Iky'xsin tojile' junjun tnam q'malte Tb'anil Tqanil, ex ikytzi'n, kanine toj tnam te Cesarea.

9

Tej tkub' tnimin Saulo Tb'anil Tqanil Jesús

(Kyb'i. 22:6-16; 26:12-18)

¹ Ikytaqtzin nb'ajjo, me atzinte Saulo tzunxtaq njon te' tumil, tze'n tu'n kykyime nimil ti'j tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, xta'j tuk'a tnejilxix pale, ² ex xi tqanin jun u'j tu'ntzintla at toklin, aj t-xi' kyojjo ja te na'b'l Dios toj tnam te Damasco, jyolkye ichin ex qya nimil, tu'n kyztaj ti'n, ex tu'n kyokx tq'o'n toj tze toj Jerusalén. Ex b'e'x xi' antza.

³ Me tej nqayintaq ta' tk'atz Damasco, xi tka'yin jun tqoptz'ajiyil tzaj, tzaj toj kya'j, ex noq tna'b'inkux noq attaq'l ti'jile. ⁴ Tu'ntzi'n, b'e'x kub' lank'aj Saulo twutz tx'otx', ex xi tb'i'n jun tq'ajq'o'jil twi' jun a'la tq'ma kyjalu'n: Saulo, Saulo, *¿Ti'n wila ma chin el tiky'i'n?*

⁵ Xitzin tqanin Saulo: *¿Ankye te, Tata?*

Tzajtzin ttzaq'win: Ayin weji'y, Jesús; ayinxji'y, a ma chin el tiky'i'n. Axa n-ok q'o'nte jun mib'in ti'jxa, ikyx tze'nku jun wakx nkjo'n, aj tok twa'b'i'n jun ma juch' kxb'il, ex aj qa nya tumiljo nb'ant tu'n.*

⁶ Tu'n ikyjo, b'e'x jaw lu'lin Saulo, ex tuk'a txqan t-xob'il, xi tqanin kyjalu'n: Tata, *¿Titzin te taj tu'n tkub' nb'inchin'?*

Ex tzaj ttzaq'win Jesús te: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y toj Damasco. Antza ktzajil q'ma'ne tey, ti' tu'n tkub' nb'inchin'.

⁷ Ayetzin kyej nchi b'ettaq tuk'a Saulo, b'e'x i xob'x kye', qu'n tu'n otaq kyb'i tq'ajq'o'jil twi' jun a'la, me nti' jun otaq kyli.

⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, jaw we'ks Saulo, me atzaj te' tjaw tjqo'n twutz, mix b'antil tka'yin. Tu'n ikyjo, noq xi xko'n, ex xi q'i'n toj Damasco. ⁹ Antza tene oxo q'ij, me mix ka'yine, mix wa'ne, ex nti' ch'in tk'wa' b'aj.

¹⁰ Tojx Damasco, najletaq jun nimil, Ananías tb'i, a otaq tz'ok jun twutziky' tu'n tAjaw Tkyaqil, a q'mante te: *¡Ananías!*

Tzajtzin ttzaq'win Ananías: Loqi'n lo, wAjaw.

¹¹ Xitzin tq'ma'n tAjaw Tkyaqil te: Kux jaw we'ksa, ex kux txi'y tojjo b'e, Jikyin tb'i, ex qanixa toj tja Judas ti'j jun ichin, Saulo tb'i, te aj tnam Tarso. Lu nna'n Dios, ¹² ex ma tz'iwlii tu'n toj twutziky', qa ma tz'okxa, ex qa ma chi kub' tq'o'n tq'ob'a tib'aj, tu'n tka'yin juntl majl.

¹³ Tej tb'inte Ananías ikyjo, tq'ma: WAjaw, ila' o yolin ti'jjo ichin anetzi'n, ex ti'jjo tkyaqil nya b'a'n o b'ant tu'n toj Jerusalén, a xjan Ttanima. ¹⁴ Ex atzi'n ja'lin, ma tzul tzalu'n tuk'a toklin q'o'ntz kyu'n kynejil pale, tu'n kyxi q'i'n toj tze kykyaqilxjo nchi na'n ti'j tb'iy.

¹⁵ Me ante tAjaw Tkyaqil xi tq'ma'n: Kux txi'y, qu'n ma sk'etjo ichin wu'n, tu'n tyolin wi'ja kye xjal te junxil tx'otx', kye nmaq kawil, exsin kye' aj Israel. ¹⁶ Ok kxel nyek'in te, tkyaqiljo qa nimx tu'n tiky'x tu'n, noq tu'n npaja.

¹⁷ Xitzin Ananías tojjo ja, ja' ta'yetaq Saulo. Tej tokx, i kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex xi tq'ma'n: Ay, werman Saulo, ate Jesús, a tAjaw Tkyaqil, aj s-ok tyek'in tib' tey toj b'e, te' tu'ntaq ttzaja; antzin saj chq'o'n weji'y, tu'n tb'ant tka'yin juntl majla, ex tu'n tnoj tanmi'n tuk'a Xewb'aj Xjan.

¹⁸ Texjo or anetzi'n, b'e'x el jolpaj muj ti'j twutz Saulo, ikyjo tze'nku tmu'pil ixin'. Tu'ntzin ikyjo, b'e'x b'antl tka'yin, b'e'x jaw we'ks, ex ku'x toj jun a', te jawsb'il a'. ¹⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok ten wa'l, ex ul tipin; ex kyij ten jun jte'b'in q'ij kyuk'a nimil najleqetaq toj Damasco.

Tej tyolin Saulo Tyol Dios toj tnam Damasco

²⁰ B'e'x xi t-xiky'b'in Saulo, tu'n tyolin kyojile ja te na'b'l Dios, ex tq'ma qa a Crist, Tk'wal Dios. ²¹ Kykyaqiljo i b'inte, b'e'x i jaw ka'ylaj, ex kyq'ma: *¿Ma nya antej lu'n, a nb'ettaq iky'il*

* **8:37** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 37.

* **9:5** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ite' junjun tnej te v. 5 ex 6.

kye nimil toj Jerusalén, ex kyi'jjo nchi yolintaq ti'j tb'i Jesús? Ex ¿Ma nya axjo ul tzalu'n tzyulkye nimil ex q'olkye toj kyq'ob' kyeñil pale?

²² Me ante Saulo, njaw tinxix tib' tu'n tyolin, ex tuk'a tkyaqil tipin tq'ma qa a Jesúsjo Crist, a Kolil. Tu'npetzi'n, b'e'x i jaw naj Judiy tu'n, a najleqetaq toj Damasco.

Tej tel oq Saulo kywutz aj Judiy

²³ Tb'ajlinxi' ila' q'ij, i kyij b'ant Judiy, tu'n tkub' b'yet Saulo, ²⁴ me b'e'x kanin te Saulo ti'j. Ayetzin b'iyl nkub'taq kyyo'n q'ijl ex qniky'in ttxanila tnam, tu'n tkub' b'yet. ²⁵ Me ayetzin nimil kux kyq'o'n Saulo toj jun ma tij chi'l, ex toj qniky'in, kutz kyq'o'n tib'aj tape, a b'inchinkstaq ti'jile tnam. Ikytzin tene Saulo, tej ttzaqppaj. Ex xi' Jerusalén.*

Tej taj Saulo tu'n tkanin toj tnam Jerusalén kyuk'a nimil

²⁶ Atzi'n tej tkanin Saulo antza, tajtaq tu'n tok tchmo'n tib' kyuk'a nimil, me kykyaqil attaq kyxob'il te, ex mix xi kynimin qa otaq tz'ok te nimil.

²⁷ Me a Bernabé xi q'inte, ex xi' tuk'a tzmaz kywutz tsanjil. Xi tq'ma'n kye qa otaq tz'iwle tAjaw Tkyaqil tu'n Saulo toj b'e, ex qa otaq chi yolín, ex qa otaq yolín Saulo ti'j Jesús tuk'a tkyaqil tipin toj Damasco.

²⁸⁻²⁹ Ikytzi'n, b'e'x kyij Saulo toj Jerusalén junx kyuk'a tsanjil. Yolín, ex ch'otj Saulo kyuk'a Judiy, ayej griego kyyol, ti'j tAjaw Tkyaqil tuk'a tkyaqil tipin. Me ayetzin kyej Judiy kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n. ³⁰ Atzi'n tej tel kyniky' nimil ti'jjo tu'ntaq tiky'x ti'j Saulo, b'e'xsín xi kyintz toj tnam Cesarea, ex antzintza, xi sma'n, tu'n tkanin tзма toj tnam Tarso.

³¹ Tu'n nti'taq tq'oj Saulo kyi'j, ch'iyyo Ttanim Dios toj tkyaqil tx'otx' te Judey, Galiley ex Samaria. Nimx i tzalaj, ex ch'iyyo kynimb'il, ex najleqetaq tuk'a kymutxb'il kyib' twutz qMan Dios, qu'n tu'n nimintaq kyu'u'n, ex attaq tchewil Dios kyi'j. Tu'n ikyjo, ex tuk'a tmojb'il Xewb'aj Xjan, ch'iyie kyb'aj.

Tej tkub' q'anit Eneas

³² Atzin te Pegr tzuntaq nb'et te' q'olb'il kye nimil, ex xta'j lol kye' najleqetaq toj tnam Lida. ³³ Antza el jyete jun ichin tu'n. Eneas tb'i, a otaq b'aj wajjaq ab'q'e tkub'lin tzyet tu'n jun yab'il. Tu'ntzi'n, kuñletaq twi' jun watb'il, ex minataq njaw yekj.

³⁴ Xitzin tq'ma'n Pegr te kyjalu'n: Eneas, ate Jesucrist k'wel q'anin tey. Kux jaw we'ksa, ex chmo'nks tal tkuñb'ila.

B'e'xsín jaw we'ks Eneas, ³⁵ ex kykyaqilxjo najleqetaq toj Lida ex toj tnam Sarón kyli, tej tjaw we'ks. Tu'npetzi'n, b'e'x i nimin ti'j tAjaw Tkyaqil.

Tej tjaw anq'in Dorcas juntl majl kyxol kyimnin

³⁶ Kyojjo q'ij anetzi'n, attaq jun qya nimil toj tnam te Jope, Tabita tb'i; atzin toj griego, Dorcas tz'elpine. Atzaj qya anetzi'n o'kxataq taq'i'n tu'n tb'inchin jun b'a'n, ex tu'n tmojin kyuk'a yaj. ³⁷ Me b'e'x yab'te, ex b'e'x kyim. Atzaj te' tb'aj txjo'n ti'j, kub' q'o'n toj jun ja te tkab' kol.

³⁸ Tej kyb'inte nimil qa antza ta'yetaq Pegr toj Lida, ex qu'n tu'n nqayintaq ite'ye, xi kychq'o'n kab'e ichin q'malte te: Liwey ku tzaja guk'iy toj Jope, chi chi'.

³⁹ B'e'xsín xi' Pegr kyuk'a. Atzaj te' tkanin, b'e'x jax k'le'n tojjo ja, ja' ta'yetaq t-xmill Dorcas. Ex b'e'x xi laq'e. Ila' meb'e qya nchi oq' wen, ex xi kyyek'in jni' xb'alin ex txo'wb'aj, a otaq chi b'ant tu'n Dorcas, te' itz'taq.

⁴⁰ Me b'e'x i etz tchq'o'n Pegr kykyaqilx pe'n. Kub'tzin meje, ex na'n Dios. Xitzin tka'yintzjo kyimnin ex tq'ma: We'ksa, Tabita.

I jawtzin tjq'o'n tej qya twutz. Atzaj te' tiwle Pegr, b'e'x jaw qe. ⁴¹ Jaw ttzyu'n Pegr tq'ob', ex jaw tjku'u'n. I xi tq'olb'in meb'e qya junx kyuk'a txqantl nimil, ex xi tq'ma'n: Lu Tabita lo; ex itz'l.

⁴² El tqaniljo lo toj tkyaqil tnam te Jope, ex nimx txqan xjal nimin ti'j tAjaw Tkyaqil. ⁴³ Atzin te Pegr; ila' q'ijl kyij te' toj tnam toj tja jun b'inchil tz'u'n, Simun tb'i.

10

Tej kynimin junjunxjal, a nya Judiy

¹ Attaq jun ichin toj tnam te Cesarea, Cornelio tb'i, nejinel kywutz jun ch'uq xo'l q'aq', Italiano tb'i. ² Wenxixtaqjo ichin anetzi'n, junx tuk'a t-xu'jil ex kyuk'a tk'wal; b'a'ntaq chi k'ulin twutz Dios, me na'mtaq kynimin Tb'anil Tqanil ti'j Jesús. Exsín nimtaq pwaq nxi tq'o'n te mojb'il kye Judiy, ex kukxtaq nna'n Diosjo.

³ Jun maj, b'alaqa otaq tz'ok oxe or te qale, ok jun twutziky'. Tlixixjo jun t-angel Dios n-okxtaq tojjo ja, ja' ta'yetaq, ex ntq'ma'ntaq kyjalu'n: ¡Cornelio!

⁴ Atzin te Cornelio xi kyim ti'jjo angel, ex tuk'a nim t-xob'il, xi tqanin: ¿Ti'n te taj, Tata?

Xitzin ttzaq'win angel kyjalu'n: O tazaj tb'i'n Dios tkub'sb'il twutza, ex ma tli mojb'il, a ma txi tq'o'n kye yaj. ⁹ Tu'npetzi'n, chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'n ttzaj Simun, a ojtzqi'n tuk'a juntl tb'i, Pegr. ⁶ Lu' at tk'atz ttxuyil a' toj tja Simun, jun b'inchil tz'u'n.

⁷ Atzin te' t-xi' angel, a otaq b'aj yolín tuk'a, tazaj ttxko'n Cornelio kab'e taq'nil ex jun xo'l q'aq' wenxix, ex q'uqle tk'u'j kyij. ⁸ Atzin te' tb'aj tq'ma'n tkyaqil ti'jjo otaq b'aj, b'e'x i xi tchq'o'n tзма Jope.

⁹ Toj junxil q'ij, b'alaqa otaq tz'ok kab'laj, tzuntaq nchi b'etjo aye xjal, ex te' ch'ixtaq kykanin tзма Jope, jax te Pegr na'l Dios tзма twi' ja. ¹⁰ Attaq wa'yaj ti'j, ex tajtaq tu'n twa'n. Me tzunxtaq nb'inchajztaq twa, texjo tok jun twutziky'. ¹¹ Xi tka'yin, tej t-xi jaqle kya'j, ex kutz liky'iky'in twutz tx'otx' ikyjo tze'nku jun iq'b'il, xmo'nqetaq kyib'jo ttxa'n. ¹² Tojjo iq'b'il anetzi'n, attaq ila' wiq' txuk kyuk'a kyaje kyqan, junx kyuk'a kan, exqe txuk b'a'n chi lipin. ¹³ Ex xi tb'i'n tq'ajq'o'jil twi' jun a'la, a tazaj tq'ma'n: We'ksa, Pegr. B'yo'nqekujiy txuk lo, ex chyo'nqexa.

¹⁴ Xi ttzaq'win Pegr: ¡Mina wAjaw! Mix jun majx o chin chyo'n we' ti'jjo chib'j, a mi ntziyajt tu'n tchyo'ljtz qxola, qu'n ikytzin ntq'ma'n kawb'il te Tu'jil Tyol Dios.

¹⁵ Yolín juntl majljo tq'ajq'o'jil twi' jun a'la, ex tq'ma: Me ante ja'lin, wen tchyo'ljtzjo, a nya wentaq tchyo'ljtz ojtxe, qu'n ate Dios o q'mante qa wen. Tu'npetzi'n, mina tz'ok tq'o'n te nya wen.

¹⁶ Oxe maj b'aj yolín ikyjo. Tb'ajlinxizti'n ikyjo, b'e'x jax liky'iky'in tej iq'b'il toj kya'j.

¹⁷ B'e'xsín jaw b'isín Pegr, ex kub' t-ximin tze'ntzila tz'elpine' wutziky' anetzi'n. Tzuntaqtzin b'isín, tej kykani'n ichin ttzija, aye' xi tchq'o'n Cornelio. Tzuntaq nchi qanlaj ti'j tja Simun. ¹⁸ Tej kykanin, kujxix xi kyqanin qa antza ta'yetaq Simun, a ojtzqi'ntaq tuk'a juntl tb'i, Pegr.

¹⁹ Me tzunxtaq nb'isín Pegr ti'jjo twutziky', tazaj tq'ma'n Xewb'aj Xjan te kyjalu'n: ¡Ka'yinxal Oxe ichin nchi jyon ti'ja. ²⁰ We'ksa, kux ku'xa, ex kux txi'y kyuk'a; ex mina ja ka'mín tk'u'ja, qu'n ayin we' xín tazaj chq'onkye.

²¹ B'e'xsín ku'tz Pegr, ex xi tq'ma'n kye ichin: Ayin weji'y a nchin kyjyo'n. ¿Titzin xi ula lolte?

²² Xitzin kytzaq'win: Ma qo ula ti'j tb'i Cornelio, jun nejinél kywutz xo'l q'aq', jun ichin tz'aqlexix, at tchewil Dios ti'j, ex k'u'jlinxix kyu'n kykyaqil aj Judiy. Jun t-angel Dios q'mante te, qa iltaq ti'j tu'n t-xi tsketa, tu'ntzintla t-xiy tзма tja, tu'n tok tb'i'n, ti' tu'n t-xi tq'ma'n te.

²³ I okxsín q'íntz tu'n Pegr tja, ex antza i kyije tojjo qniky'in anetzi'n. Toj junxil q'ij, xi' Pegr kyuk'a, ex xi lipe jun jte b'inl nimil, aye' najleqetaq toj Jope.

²⁴ Tojxi tkab' q'ij, i kanin toj Cesarea, ja' nyontaq Cornelio kyij, junx tuk'a jun ch'uq t-xjalil ex qe' tuk'a, aye' otaq chi tazaj ttxko'n.

²⁵ Tej tkanin Pegr, etz Cornelio q'olb'íte, ex b'e'x kub' meje, tu'n tk'ulin twutz. ²⁶ Me ante Pegr xi tq'man te, tu'n tjaw we'ks. Chi' kyjalu'n: We'ksa, qu'n ex ichinqin we' tze'nkuxjo ay.

²⁷ Nchi yolíntaq, tej kyokx tja, ex xi tka'yín Pegr txqan xjal ch'uqleqetaq.

²⁸ Xi tq'ma'n Pegr kye: B'i'n kye' kyu'n, qa nya wen toj qkawb'ila awo'y Judiyqo'y, tu'n tok qmujb'in qib'a kyuk'a xjal nya Judiyqe, tze'nku ayi'y, ex nya wen tu'n qokxa toj kyja. Me ante Dios ma tazaj xnaq'tzinte we'y toj jun wutziky', qa nya b'a'n tu'n tel wiky'i'n jun a'la, mo tu'n tok nq'o'n te nya wen. ²⁹ Tu'npetzi'n, noqx te' saj q'ma'n we'y tu'n wula, b'e'x xín tzaja, ex mi xjaw ka'mín nk'u'ja. Wajtzintza tu'n nb'inti'y, tiqu'n xín tazaj kytxko'n.

³⁰ Xi ttzaq'win Cornelio: Ma b'ajxi kyaje q'ij, b'alaqa ikyx orjo tze'n ja'lin, loqíntaq we' inti'n toj nja'y. Nchin pa'ntaqa wa'yaj, te na'j Dios te qale, tej tok tyek'in jun ichin tib' nwutza, a toktaq jun t-xb'alín tzunx tilk'ajx wen. ³¹ Tzaj tq'ma'n we'y: ¡Cornelio! Ma tazaj b'i'n tkub'sil twutza tu'n Dios, ex ma tazaj na'n tkyaqiljo tmojb'ila kye yaj. ³² Chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'n ttzaj Simun, a Pegrjo, juntl tb'i. Lu' at toj tja jun b'inchil tz'u'n, Simun tb'i, a lu' najle ttzi ttxuyil a'.

³³ Tu'npetzi'n, chi Cornelio, b'e'xkux xi ex nchq'o'nji'y oxe ichin te jyoltiy, ex lu'y ma tzul tuk'a twenila. Loqotzintz oto' twutz Dios ja'lin qkyaqilx, ex qaja tu'n qb'inti'y tkyaqiljo ma tazaj tq'ma'n Dios tey, a tu'n ttzaj tq'ma'n qe'y.

Tej yolín Pegr Tyol Dios toj tja jun nya aj Judiy

³⁴ Oktzin ten Pegr yolil, ex tq'ma: Mapeztin tz'elxix nniky'tza te ja'lin, qa mujb'in kytenxjal tu'n Dios. ³⁵ Tu'npetzi'n, n-ok q'o'n te nimil toj a'lchaqx wiq' xjalz, ex nya noq o'kx kyxol aj Judiy, qala' alkye' njaw nimsinte Dios, ex qa wenjo tb'inchb'in. ³⁶ B'i'ntzintz kyu'n, qa nyolín Dios kye aj Israel, ex tq'ma jun yol te tb'anil tu'n Jesucrist, a tAjaw kykyaqil xjal. ³⁷ Me b'i'n kye' kyu'n, ti' xb'aj toj tkyaqil kytx'otx' Judiy. Tzaj xkye toj tx'otx' te Galiley, tej tb'ajlinxi tq'ma Juan, qa iltaq ti'j tu'n kyku'xxjal toj a' te jawsb'il a'. ³⁸ Ex b'i'n kye' kyu'n, qa xi q'o'n nim ipb'il te Jesús te Nazaret, ex qa nojsit tanmin tu'n Xewb'aj Xjan. Ex qa ma

b'et Jesús b'inchil b'a'n, ex i q'anit kykyaqiljo xjal, a n-iky'xtaq nya b'a'n kyu'n tjaq' tkawb'il tajaw il. Ib'antjo lu'n tu'n, qu'n tu'n attaq Dios tuk'a. ³⁹ Ex ma qli'y tkyaqiljo xb'ant tu'n Jesús toj tx'otx' te Judey ex toj Jerusalén. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jaw yo'b'in ex kub' b'yo'n twutz cruz. ⁴⁰ Me a Dios jatz anq'sinte juntl majl toj toxin q'ij, ex ax kub' yek'inte qxola. ⁴¹ Me tej tjaz anq'in, mix kub'e tyek'in tib' kyxol kykyaqil xjal toj tnam, qala' noq qxola, a awo'y nej jaw sk'o'n tu'n Dios, tu'n qlonti'y, ex tu'n qq'ma'n ti'jjo tu'ntaq tb'aj. Ma qo wa'n, ex ma qo k'wa'n tuk'a, tej tjaw anq'in juntl majl. Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa twutzxix itz'l. ⁴² Ex atzintz xi chq'o'n qe'y q'malte Tyol kyexjal, qa a Dios ma tz'ok q'o'nte te kawil kyxol kykyaqil xjal itz' ex kyminqje. ⁴³ Me kykyaqiljo yolil Tyol Dios ojtxe otaq chi yolín ti'j Jesús, ex otaq kyq'ma qa aye kchi nimil ti'j, ok k'wel najsín kyil tu'n.

Tej tku'x Xewb'aj Xjan toj kyanmin xjal nya aj Judiyqe

⁴⁴ Tzunxtaq nyolin Pegr, tej tul Xewb'aj Xjan toj kyanminjo xjal, aye' i txokin ti'j Pegr exqetzi'n kyuk'a.

⁴⁵ Ayetzin kyej nimil aj Judiyqe, a otaq chi kanin tuk'a Pegr, b'e'x jaw ka'ylaj, tu'n otaq tz'ok Xewb'aj Xjan toj kyanminj xjal, a nya Judiyqe. ⁴⁶ Xitzin kyb'i'ntz, tej kyjaw yolín toj junxil yol, ex i nimsin tb'i Dios.

⁴⁷ Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Pegr kyjalu'n: *¿Ma akutzin tz'el qi'n kyoklin, tu'n kyku'xjo nimil lo te jawsb'il a', a ma txi kyk'mo'n Xewb'aj Xjan ikyxjo tze'nku qe?*

⁴⁸ Ex xi tq'ma'n, tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a' ti'j tumil tb'i Jesucrist.

Tb'ajlinxi' ikyjo, kub'sin kywutz te Pegr, tu'n tkyij jun jte'b'intl q'ij kyuk'a.

11

Tej tyolin Pegr kyuk'a nimil aj Judiy ti'jjo a otaq b'aj kyuk'a Cornelio

¹ Aye tsanjil exqe nimil, a ite'taq toj tx'otx' te Judey, kyb'i' tñanil qa otaq chi nimi'n nya Judiyqe ti'j Tyol Dios. ² Tu'npetzi'n, tej tmeltz'aj juntl majl Pegr toj Jerusalén, jaw yolb'il ti'j, kyu'n jun jte'b'in nimil aj Judiy. ³ Xi kyqanin: *¿Tiqu'n txa'ja q'olb'il kye' xjal, a nya Judiyqe, ex tiqu'n xwa'n kyuk'a? ¿Ma nyatzin b'i'n tu'n, qa nya wenjo anetzi'n toj qkawb'il?*

⁴ Me atzin te Pegr xi tq'ma'n kye tze'nixiz taze xkyeye a otaq b'aj. Chi' kyjalu'n: ⁵ Loqintaq we' intin toj tnam te Jope, chi Pegrjo, ex tzuntaq nchin na'n we' Dios, tej tok jun nwutziky'a. Nli'y ikyxixtaqjo tze'nku jun igb'il xmo'nqetaqjo kyaje ttxa'n, ex tzaj liky'iky'in twutz kya'j, ex tu'ntaq tk'u'l ja' intintaqa. ⁶ Me ok nka'yinxixa ti'taqjo at toj, ex nli'y ila'taq wiq txuk kyuk'a kyaje kyqan, junx kyuk'a kan, exqe txuk b'a'n chi lipin. ⁷ Ex xi nb'in tq'ajq'ojil twi' jun a'la, a tzaj q'mante we'y: We'ksa, Pegr. B'yo'nqekujij txuk lo, ex kux chex tchyo'n.

⁸ Xitzin ntaq'wi'n: Mina, wAjaw, qu'n na'mx tokx toj ntzi'y jun ti'la, a nya wen tchyo'ljtz qxola, tze'n kyij ttz'ib'in tojxjo ojtxe qkawb'ila.

⁹ Tzaj q'ma'n juntl majl we'y toj kya'j kyjalu'n: Mina tz'ok tq'o'n te nya wen, qu'n ate Dios o q'mante qa wen.

¹⁰ Oxe maj yolín ikyjo, chi Pegr. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jax liky'iky'in juntl majljo igb'il toj kya'j. ¹¹ Texjo or anetzi'n, pon kanin oxe ichin xi chq'o'n toj tnam Cesarea jwol we'y tojjo ja, ja' intintaqa junx kyuk'a wuk'iy. ¹² Ex ate Xewb'aj Xjan tzaj q'mante we'y, tu'n mina jaw ka'min wanmi'n, ex tu'n nxi'y kyuk'a. Ex i xi'tzin qaql nimil wuk'iy, aye loqe lo. Qkyaqilxa o okxa toj tja jun ichin, ¹³ a tzaj q'mante qe'y tze'n tten, tej tlonte jun angel wa'la'taq, ex tq'ma te kyjalu'n: Chq'onxa jun a'la toj tnam te Jope, tu'ntzin ttzaj Simun, ojtzi'n tuk'a juntl tb'i, Pegr. ¹⁴ Atzin ktzajil q'mante tey tze'n kkletiliy, junx kyuk'a tk'wala ex t-xu'jila.

¹⁵ Atzaj te' wok te'n yolil kye, chi Pegr, b'e'x tyek'eku Xewb'aj Xjan, qa b'e'x okx toj kyanmin, ikyxjo tze'nku tyek'e qxol te tnejil. ¹⁶ B'e'xsin ultz toj nk'u'ja ti'jjo otaq tq'ma tAjaw Tkyaqil: Twutzxix ma jawsin te Juan a', te jawsb'il a', me ayetzin kye', nya noq o'kx chi k'welix kye' toj a', qala' ex k'welix te Xewb'aj Xjan toj kyanmin.*

¹⁷ Qu'n tu'ntzi'n, chi Pegr, ma txi tq'o'n te qMan Dios Xewb'aj Xjan kye, ikyxjo tze'nku tzaj q'o'n qe, a awo o qo nimin ti'j Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil. *¿Tinatzi'n wetza woklin, tu'n tel wi'jlinji'y, a tb'inchb'in Dios, ex tu'n mina kub' nmininji'y kyoklin xjal, a nya aj Judiyqe, a otaq tzaj tq'o'n Dios?*

¹⁸ Tej kyb'inte nimil aj Jerusalén jni' yol lo, mix i jawe yolín, ex i nimsin tb'i Dios ex kyq'ma: Ikytzi'n, majqex kye' nya aj Judiyqe, ma txi q'o'n amb'il kye tu'n Dios, tu'n kytx'ixpin kynab'l, ex tu'n tknet chwinqil kyu'n te jun majx.

Tej t-xi chq'o'n Bernabé tzmax toj tnam Antyokiy kyu'n tsanjil Jesús

¹⁹ Otaqxi kyim Esteban ikyjo, tej t-xi xkye joyb'il q'oj kyij' nimil.* Tu'npetzi'n, ila' b'e'x oq tu'n kykanin toj tx'otx' Fenicia, Xipre, ex Antyokiy. Antza, i yoline kye xjal Judiy, ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, me mix i yoline kyuk'a aj nya Judiy. ²⁰ Me metzi'n, i kanin ila' nimil te

Chipre ex te Cirene toj tnam te Antyokiy, ex i yolin kye' xjal, a nya Judiyqge, ex kyq'ma yol te Tb'anil Tqanil ti'j Jesús, a tAjaw Tkyaqil. ²¹ Attaq tipin tAjaw Tkyaqil kyuk'a. Tu'npetzi'n, txqan xjal kyij kytzaqpi'n ojtxe kynimb'il, ex i nimin ti'jjo Jesús.

²² Ayetzin kye' Ttanim Dios toj Jerusalén, tej kyb'in te' tqanil lo, xi kychq'o'n Bernabé tzmax Antyokiy. ²³⁻²⁴ Tej tkanin Bernabé antza, el tniky' te' tky'iw'b'il Dios, a otaq tzaj tq'o'n kyib'ajjo otaq chi nimin, ex ox tzalajx wen. Xi tq'ma'n jun tumil kye kykyaqilx, qu'n tu'n tb'anilxtaq te Bernabé, ex nojnintaq tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan ex nimtaq tnimb'il. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n, tu'n kyb'et jilkyin wen toj kychwinqil, ex tu'n kynimin tuk'a tkyaqil kyanmin ti'j tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, at txqan xjal nimin ti'j qAjaw.

²⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, xta'j Bernabé tzma Tarso jyolte Saulo. ²⁶ Atzi'n, tej tjet, b'e'x tzaj tk'le'n, tu'n kyul toj Antyokiy. Antza, i tene junku ab'q'e tuk'a Ttanim Dios, ex i xnaq'tzin kye txqan xjal. Ex antza toj Antyokiy, xi xkye kyq'olb'ajtzjo jni' nimil te taq'nil Crist.

²⁷ Kyojjo q'ij anetzi'n, jun jte'b'in yolil Tyol Dios i xi' toj Jerusalén tzma Antyokiy. ²⁸ Kyxol, attaq jun, Agabo tb'i,* ja we'y yolil noq tu'n Xewb'aj Xjan, qa tu'ntaq ttzaj nim wa'yaj toj tkyaqil tx'otx' te Israel. Me ikyxixsin b'ajjo toj tkawb'il Claudio, tej toktaq te tnejilix kawil te Rom. ²⁹ Tu'n tqanil ikyjo, ayetzaj nimil te Antyokiy kub' kyb'isin tu'n tjaw chmet tmojb'il junjunkye, tze'nkux attaq kye, tu'n t-xi smet te Ttanim Dios najleqetaq toj Judey. ³⁰ Ikytzin b'antjo kyu'n, ex noq te Bernabé ex Saulo xi sma'ne mojb'il kye nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén, tu'n t-xi kysipin kye nimil antza.

12

Tej tkub' b'yo'n Santyaw, ex tej tku'x Pegr toj tze tu'n Herodes

¹ Kyojjo q'ij anetzi'n, xi xkye joyb'il q'oj tu'n Herodes, a kawil, kyij' nimil. ² Xi tq'ma'n, tu'n tkub' b'yet Santyaw, a ttziky Juan, tuk'a jun kxb'il, a kab'e tste. ³ Atzaj te' tel tniky' qa wexnix otaq tz'ele lo toj kywutz Judiy, ex b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tok tzyet Pegr. Atzin b'ajjo toj tq'ijil nintz q'ij te Wa'j Pan, nti' tx'amsb'ilte tku'x. ⁴ Atzaj te' ttzyet Pegr, kux q'o'n toj tze tu'n Herodes, ja' xq'uqete kyu'n kyaje ch'uq xo'l q'aq', a kyajkyajchaq kyb'aj tojile junjun ch'uq. Otaq kub' tb'isin Herodes tu'n tkub' b'yettaq kywutz Judiy, aj tb'ajtaq nintz q'ij te Wa'j Pan.* ⁵ Tku'xtaqzin Pegr toj tze, ex xq'uqin wen. Me atzin te Ttanim Dios mix i sikyte kye', tu'n kyna'n Dios ti'j.

Tej ttzaqpaq Pegr toj tze tu'n qMan Dios

⁶ Tzunxtaq chi na'n kye nimil Dios tojjo qniky'in anetzi'n, ante Pegr nktantaq te' kyxol kab'e xo'l q'aq', k'lo'ntaq tuk'a kab'e kxb'il, ex xq'uqintaq kyu'n ila' xo'l q'aq' ite'taq ttzi tze, qu'n tu'n tajtaq Herodes tu'n t-xi tyek'in kye Judiy toj junxil q'ij. ⁷ Texjo or anetzi'n, kub' tyek'in tib' jun t-angel Dios, ex tu'ntzi'n, b'e'x kub' noj tojjo tze tu'n spiky'in. Ok tyekin angel ttxlaj Pegr, tu'n tjaw sak'paj, ex xi tq'ma'n: We'ksa ja'lin.

Ex b'e'x i el tz'aqjo kxb'il ite'ktaq kyij' tq'ob' Pegr, ⁸ ex xi tq'ma'n'l angel te: Q'onk t-xb'alin exqetzi'n t-xjab'a.

Ikytzin kub' tb'inchin Pegrjo.

B'altz'ink ttxo'wa ti'ja, ex lipetza wi'ja, chi angeljo.

⁹ B'e'xsin xi lipe Pegr ti'j angel, me mix ele tniky' te, qa twutzxjo nkub'taq tb'inchin angel mo minaj, qu'n ikytaqjo lo te te, tze'nku jun twutziky' n-ok. ¹⁰ Me i iky'x twutz tnejil ch'uq xo'l q'aq', ex liwey twutz tkab'. Ex atzi'n tej kyanin twutz tjel tze, a kxb'iltaq ex a attaq ttzi b'e, b'e'x xi jaqle tilx tib'. I exsintz, ex tej otaq txi kyb'etin jun jte'b'in ech, b'e'x el tpa'n angel tib' ti'j.

¹¹ Eltzin tniky' Pegr te, qa nya jun twutziky', ex tq'ma: Mapetzin tz'elxix nniky'tza te ja'lin, qa aj tAjaw Tkyaqil s-aj chq'o'nte jun t-angel te klol we'y toj tq'ob' Herodes, ex te tkyaqiljo a kyajtaq Judiy tu'n tkub' kyb'inchin wi'ja.

¹² Tej tel tniky' Pegr te qa otaq tzaqpaq, b'e'x xi' toj tja Mariy, a tnana Juan, a Marksjo juntl tb'i. Antza ch'uqleqetaq txqan xjal, tzunxtaq nchi na'n Dios ti'j. ¹³ Ok twok'chin tjel ja, ja' ite'taq, ex etz jun txin, Rode tb'i, lolte alkyetaqjo nwok'chintaq. ¹⁴ Atzaj tel tniky' te' tq'ajq'ojil twi' Pegr, nimx ja tzalaj, ex tu'n ttzalb'il, mix oktze tjqo'ne ja, qala' kyja oktze rininil tuja, tu'n t-xi tq'ma'n qa ataq Pegrjo nwok'chin.

¹⁵ Xitzin kyq'ma'n te: ¿Nya ma tzaj toj twi'y?

Me atzin tetxin xi tq'ma'n juntl majl qa twutzxix.

Ayetzin kyetz xi kyq'ma'n: Nya te Pegrjo; a te' t-angel.

¹⁶ Tzunxtaq nchi yolin ikyjo, atzin te Pegr tzunxtaq wok'chin te'. Atzaj te' toktz jqo'n tjel ja, ex tej kylonte, b'e'x i xob'x. ¹⁷ Me atzin te Pegr, xi tyek'in kyuk'a tq'ob' tu'n mina chi

* 11:28 Kyb'i. 21:10 * 12:4 Ex. 12:1-27

ch'otje, ex xi tq'ma'n kye tze'n tten otaq tz'et toj tze tu'n tAjaw Tkyaqil. Ex xi tq'ma'n: Kyq'manxi'y lo te Santyaw ex kye txqantl nimil.

B'e'xsin extz, ex xi' toj junxil najb'il.

¹⁸ Atzaj te' qsqix, nim lab'il jaw kyxol xo'l q'aq', qu'n mix ele kyniky' ti'jjo otaq tziky'x ti'j Pegr. ¹⁹ Tzaj tq'ma'n Herodes tu'n tzyet tjoyle; me qu'n tu'n mix jyete, b'e'x ok q'o'n te kypaj xo'l q'aq', ex tq'ma tu'n kykub' b'yet. Tb'ajlinxi' ikyjo, ex Herodes toj tx'otx' Judey, ex b'e'x xi' najal toj Cesarea.

Tej tkyim Herodes

²⁰ Tzuntaq q'ojle Herodes kyuk'a xjal te Tiro ex te Sidón. Tu'npetzi'n, i kyij toj wen tu'n kyxi' yolil tuk'a Herodes, me nti'taq tumil tze'n tu'n kyyoline. Tu'n ikyjo, nej i yolil tuk'a Blast, jun kawil tk'atz tnejil kawil Herodes; ex noq tu'n Blast, xi kyqanin, tu'n mina chi q'ojine, qu'n attaq kyoklin ti'jjo awal njaw toj tx'otx' tjaq' tkawb'il Herodes.

²¹ I txkettzintz tu'n Herodes. Atzaj te' tkanin q'ij anetzi'n tu'n kychmet, ok tq'o'n Herodes jun t-xb'alin tb'anilix wen. Kub' qe toj tq'uqil, ja' nkawinetaq, ex ok ten yolil. ²² Tzuntaq nyolin, tej kyok ten xjal x'ch'il, me noq tu'n tkub' tk'u'j, ex kyq'ma: Nya ichin te' nyolin, qala' jun dios, chi chi'.

²³ Texjo or anetzi'n, jun t-angel tAjaw Tkyaqil kub' tb'inchin, tu'n tyab'te Herodes, qu'n tu'n xi ttziyin tu'n tok q'o'n te jun dios. B'e'x kyim tuk'a nim kyixk'oj, ikyjo tze'nku nchyo'ljtz jun a'la kyu'n x'chuq'.

²⁴ Me metzin te' Tyol Dios tzunxetaq nch'iy te' tyolajtz toj tkyaqil twutz tx'otx'.

²⁵ Tej kyb'aj aq'nin Bernabé ex Saulo, b'e'x i ajtz toj Jerusalén, tu'n kykanin toj Antyokiy. Ex otaq t-xi kykle'n Juan kyuk'a, a Marksjo, juntl tb'i.

13

Tej t-xi' Saulo tnejil maj yolil Tyol Dios toj junxil tnam junx tuk'a Bernabé

¹ Kyxoljo Ttanin Dios toj Antyokiy, ite'taq yolil Tyol Dios ex xnaq'tzil. Bernabétaqjo jun; junx tuk'a Simun, Q'ageyin juntl tb'i; ex Lucio te Cirene; Manaén, aj otaq jaw ch'iy junx tuk'a Herodes, a kawin toj tx'otx' te Galiley; exsin Saulo.

² Jun maj, tzunxetaq nchi pa'n wa'yaj, qu'n tu'n otaq tz'ok jun kynaj' Dios; atzin te Xewb'aj Xjan tq'ma: Kysk'o'nqemetza Bernabé tuk'a Saulo, tu'n kyaq'nin tojjo aq'untl, ja' ma chi tzaje ntško'n.

³ Tej kyb'aj na'n Dios, ex kyb'aj pa'n wa'yaj, kub' kyq'o'n nimil kyq'ob' kyib'aj Bernabé ex Saulo, noq tu'n kyxi oqxen'i'n toj tq'ob' qMan Dios, exsin i xi chq'o'ntz toj tb'i qAjaw.

Tej tkyij moxix jun yux, noq tu'n tyolb'in ti'j Tyol Dios

⁴ I xitzin chq'o'n Bernabé ex Saulo tu'n Xewb'aj Xjan tzma Seleucia, ex antza i xi' toj bark tu'n kykanin tojjo tx'otx' tku'x toj a', Chipre tb'i. ⁵ Atzaj te' kykanin toj jun tnam te Chipre, Salamina tb'i, a at tzi txuyil a', b'e'x i ok ten yolil ti'j Tyol Dios kyojile' ja te na'b'l Dios kye Judiy. Majxetaq Juan, a Marks juntl tb'i, nb'et mojl kyuk'a.

⁶ Elpin b'ajjo tnam kyu'n, tu'n kyb'etsinte, ex i kanin toj tnam Pafos. Antza, el jyete jun yux aj Judiy, Barjesús tb'i, a tb'anilxetaq txalpin yol. Tzuntaq ntyolin qa noq ti'jtaq tb'i Dios nyoline. ⁷ Antza ta'yetaqjo yux anetzi'n tuk'a nmaq kawil Sergio Pabl tb'i, jun ichin manyor x'tijxetaq. Xi tchq'o'n nmaq kawil q'olb'ilte Bernabé ex Saulo, qu'n tajtaq tu'n tb'inte Tyol Dios. ⁸ Me atzin tej yux, a Elimas tb'i toj yol griego, b'e'x i kub' tmeqo'n, qu'n tajtaq, tu'n mina t-xi tnmin nmaq kawil Tyol Dios. ⁹ Atzin te Saulo, a Pabljo juntl tb'i, nojnintaq tanmin tuk'a Xewb'aj Xjan, xi kyimxix toj twutz yux, ¹⁰ ex xi tq'ma'n: ¡Ay, txalpil yol, ma najxa, k'walb'aja te tajaw il, ex ajq'oja ti'j tkyaqil b'a'n! ¿Tiqu'n mina nkyij ttzaqpi'n, tu'n tnajsin ttab'ljo nmaq kawil, a taj tu'n tb'et tojjo tb'eyil Dios jikyin wen? ¹¹ Atzi'n ja'lin, ok k'wel kawin tu'n tAjaw Tkyaqil. Ok kyjela mox, ex nlay tlontejij tspyk'emil q'ij toj ila' q'ij. Texixjo or anetzi'n, b'e'x kyij Elimas mox, ex jyon ti'j jun a'la, tu'n t-xi xko'n.

¹² Tej tok tka'yin nmaq kawiljo ikyjo, b'e'x nimin, ex jaw ka'ylaj twutz ti'jjo xnaq'tzb'il ti'j tAjaw Tkyaqil.

Tej kyyolin Pabl ex Bernabé Tyol Dios toj tnam Antyokiy Pisia

¹³ Ex Pabl toj Pafos toj bark kyuk'a tuk'a, tu'n kykanin tzma Perge tojjo tx'otx' te Panfilia. Me atzin te Juan Marks, b'e'x meltz'aj te', tu'n tpon toj Jerusalén. ¹⁴ I ex Perge, tu'n kykanin tzma tojjo juntl Antyokiy, jun tnam toj tx'otx' te Pisia.

Tojjo q'ij te ajlab'l, tojjo tnam anetzi'n, i okx toj ja te na'b'l Dios, ex i kub' qe. ¹⁵ Kyb'ajlinxi u'jitjo u'j te kawb'il exsin u'j kyij tz'ib'in kyu'n yolil Tyol Dios ojtze, i xi txko'n Pabl ex Bernabé kyu'n qe' tnejil kawil toj ja te na'b'l Dios, ex xi kyq'ma'n: Ayi'y nxjalil, qa at jun tumil kyu'n kyexjal, tu'n kynimsin kyk'u'j, kyq'mantza ja'lin.

¹⁶ Jawtzin we'ks Pabl, ex xi tyek'in tuk'a tq'ob', tu'n mi chi ch'otje, ex tq'ma: Kyb'intza, ayi'y nxjalil, ex majqexa ayi'y nya Judiyqi'y, a at tchewil Dios kyi'ja. ¹⁷ A kyDios tnam te Israel, xjaw sk'o'n kye' ojtxe qxe'chil. Ma chi ok tmujb'in, tu'n kyok te b'etin xjal, a ma nintz kyb'aj, te' ite'xtaq toj tx'otx' te Egipto. * Ex ax, tuk'a tkyaqil tipin, s-etz q'inkye tojjo tx'otx' anetzi'n. ¹⁸ Tojjo ka'wnaq ab'q'e, nya b'a'n b'ant kyu'n aj Israel tojjo tzqij tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal; me tkyaqiljo lo, ma tziqy'x tu'n Dios. * ¹⁹ Ex ma kub' tyuch'in wuq ma tij ch'uq xjal toj tx'otx' te Canaan, tu'ntzin t-xi q'o'n tx'otx' anetzi'n kye ojtxe qxe'chil. * ²⁰ Kykyaqiljo lo, b'aj b'alaqa toj 450 ab'q'e.

Tb'ajlinxitz'i'n ikyjo, chi Pabl, i jaw tsk'o'n nejinel kyxol, * ex atzin Samuel, a yolil Tyol Dios, pon kanin te tch'ib'il. *

²¹ Me xitzin kyqanin aj Israel jun nmaq kawil, ex tu'n kykub' kawin tu'n. * Ex tzajtzin tq'o'n Dios Saül, a k'walb'aj te Cis, tzajnin tojjo jun ch'uq aj Israel, Benjamin tb'i, tu'n tok te nmaq kawil kyxol toj ka'wnaq ab'q'e. * ²² Kyb'ajlinxi ab'q'e anetzi'n, el q'i'n Saül tojjo toklin tu'n Dios, ex ok q'o'n juntl t-xel, David tb'i, * ex tq'ma: Ma jyet David wu'n, tk'wal Isaí, chi Dios, a jun ichin tb'anilx ma tz'ele we'y, ex nimjo taj tu'n tkub' tb'inchin tkyaqiljo waja. *

²³ Ex ax David, ojtxe t-xe'chil Jesús, chi Pabljo, a tzaj tchq'o'n qMan Dios, tu'n tk'u'l kolil qi'j, awo aj Israel. Ikyxjo tze'nku otaq tzaj q'ma'n kyu'n yolil Tyol Dios. ²⁴ Na'mxtaq t-xi xkye taq'in Jesús tzalu'n twutz tx'otx', otaq tz'ok ten Juan yolil ti'jjo Tb'anil Tqanil kye xjal te Israel, ex ikyx tq'ma qa iltaq ti'j tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, ex tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a', noq te jun yek'b'il, qa otaq tx'ixpit kynab'l. * ²⁵ Me atzaj te' ch'ixtaq tkyim Juan, tq'ma kyjalu'n: Nyaqin weji'y Kolil, a tze'nku kye' nkub' kyb'isin. Qu'n at juntl tetz lipchetz wi'ja, ex nimxixtl toklin nwutza, nipila at ch'in wokli'n tu'n woka te taq'nil. *

²⁶ Ayi'y nxjalil, chi Pabl, a tzajninqi'y ti'j tyajil Abraham, ex ayi'y nya Judiy, a b'etin xjalqi'y, ex at tchewil Dios kyi'ja; a Tb'anil Tqanil kolb'il lo te kye kyeji'y. ²⁷ Me ayetzin kye' najleqetaq toj Jerusalén, ex aye' nmaq kawil kyxol, nya b'i'ntaq kye' kyu'n alkyetaqjo Jesús, ex mi n-eltaq kyniky' te kyvoljo yolil Tyol Dios, a n-u'jit toj ja te na'b'l Dios tojile junjun q'ij te ajlab'l. Ikytzi'n, ayex kye nchi b'inchin il, ex nxi kyq'ma'n tu'n tkub' kyb'yo'n. Me atzi'n lo n-ajb'in noq tu'n tkub' nimitjo yol tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios kyu'n yolil Tyol. ²⁸ Exla qa nti' til jyet kyu'n, tu'n tkub' b'yet Jesús, xi kyqanin te Pilat tu'n tkub' b'yo'n. *

²⁹ Tkyimlinxi Jesús, chi Pabljo, ex a'lxtaq tb'aj tkyaqiljo, a otaq yolajtz ti'j toj Tu'jil Tyol Dios, kutz q'i'n twutz cruz, ex kux muqu'n toj tjulil kyimnin. * ³⁰ Me ate qMan Dios, jatz anq'sintlte juntl majl. * ³¹ Ex kyoj ila' q'ij, kub' tyek'in Jesús tib' kyxoljo otaq chi ok lipe ti'j, tej t-xi' toj tb'e toj tx'otx' te Galiley, tu'n tkanin toj Jerusalén, ja' kyime. Ex atzin ja'lin, ayetzaj i ok lipe ti'j, ayetzi'n nchi yolin ti'j Jesús kyexjal.

³² Ikytzi'n, chi Pabl, awotzin qe' nqo q'mante Tb'anil Tqanil kye'y, qa a t-xilin yol otaq tq'ma qMan Dios kye' ojtxe qxjalil, na'mtaq tb'ant. ³³ Me atzin ja'lin, ma tzaj q'o'n jun oyb'il ti'j jun ak'aj chwinqil qe, a awo tzajninqo kyi'j. Atzin t-xilin yol lo, ma kub' tb'inchin tmaxi' te' xjatz anq'in juntl majl, tze'nkuxjo tz'ib'in toj tkab' B'itiz te Tu'jil Tyol Dios: * Axix te nk'wala, qu'n ja'lin ma txi nq'o'n tchwinqila twutz tx'otx'.

³⁴ Otaq tq'ma Dios, qa tu'n tjatz anq'intl juntl majl, tu'ntzintla mina tz'el puq'jjo t-xmilil, ikytzi'n tze'nku tq'ma toj Tu'jil Tyol Dios: Ok chi japin b'ajjo xjan yol, a twutzxix, a nq'may te David. *

³⁵ Tu'npetzi'n, q'umle toj junxil tnej Tu'jil: Ay, Dios, nlayla tziyiy, tu'n tel puq'jjo t-xmilil xjan taq'nila, a k'u'jlinxix wen. *

³⁶ Me atzin yol lo, nya ti'jx David nyolajtza, chi Pabl, Twutzx tetz, ma tz'ajb'in te David kye t-xjalil, tze'nxjo tzaj tq'ma'n Dios te. Ex qa otaqxi kyim, jaw tanmin toj kya'j, junx kyuk'a ojtxe t-xjalil. Me atzin t-xmilil b'e'x el puq'j. ³⁷ Me atzin te' t-xmilil Jesús, a jatz anq'in juntl majl tu'n Dios; mix ele puq'j te', qu'n nya te kyimin te'.

³⁸ Ikytzi'n nxjalil, il ti'j tu'n kyb'inti'y, qa noq tu'n Jesús, a itz'l, at najsb'il il. ³⁹ Ex noq tu'n Jesús, kykyaqiljo kchi nimil ti'j, ok kchi kletil te tkyaqiljo il nti' chojb'ilte tjaq' tkawb'il

* **13:17** Ex. 1:7 * **13:18** Num. 14:34 * **13:19** Deu. 7:1 * **13:20** Jue. 2:16 * **13:20** 1Sa. 3:20 * **13:21** 1Sa. 8:5 * **13:21** 1Sa. 10:1 * **13:22** 1Sa. 16:12-13 * **13:22** Sal. 89:20 * **13:24** Mr. 1:4; Lc. 3:3 * **13:25** Mt. 3:11; Mr. 1:7; Lc. 3:16; Jn. 1:20, 27 * **13:28** Mt. 27:22-23; Mr. 15:13-14; Lc. 23:13-23; Jn. 19:15-16 * **13:29** Mt. 27:57-61; Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42 * **13:30** Mt. 28:5-10; Mr. 16:6-8; Lc. 24:1-7; Jn. 20:11-18; Kyb'i. 1:3 * **13:33** Ayejo yol, B'itiz te Tu'jil Tyol Dios, Salmos tb'i toj kastiy. * **13:33** Sal. 2:7 * **13:34** Is. 55:3 * **13:35** Sal. 16:10

Moisés. ⁴⁰ Kyka'yink kyib'a, tu'n mi kub'e tz'aqe kyib'aja a kyij kytz'ib'in yolil Tyol Dios kyjalu'n:

⁴¹ Kyb'inkuy, ayi'y b'a'n chi iky'in.

Kux chi jaw ka'ylaja, ex kux chi oq'a,
qu'n kyojjo q'ij lo, nimx kawb'il k'wel nb'inchin,

a nlayla txi kynimin, qa junxil xi q'ma'nte kye'y, chi Pabl kye xjal antza.*

⁴² Tej tex Pabl kyuk'a tuk'a toj ja te kynab'l Dios aj Judiy, ayetzin kye Judiyqe, noq tu'n kynimb'il ex nya te kytz'jlin, xi kyqanin tu'n tyolajtz kye tojjo juntl q'ij te ajlab'l ti'jjo Tb'anil Tqanil, a otaq b'aj q'ma'n. ⁴³ Otaq xi tz'el b'aj kychmob'l kyib' toj ja te na'b'l Dios, txqankux Judiy exqetzi'n Judiyqe noq tu'n kynimb'il, i xi lipe ti'j Pabl ex Bernabé. Ex tzaj q'ma'n jun tumil kye, tu'n kyten jikyinxix wen tojjo txokb'il otaq tzaj q'ma'n kye tojjo Tb'anil Tqanil te tq'aq'b'il tk'u'j Dios.

⁴⁴ Toj junxil q'ij te ajlab'l, b'alaqa kykyaqil xjal te toj tnam, ok kychmo'n kyib', tu'n tok kyb'in Tb'anil Tqanil. ⁴⁵ Me atzaj te tok kyka'yin aj Judiyjo txqan xjal, b'e'x i ja xky'aqlin, ex b'e'xsin i ok tentz yolb'il, ex yasil ti'j Pabl ex Bernabé.

⁴⁶ Tu'ntzin ikyjo, jaw kyi'n kyib' tu'n kyyolin, ex xi kyq'ma'n: Iltaq ti'j, chi chi Pabl ex Bernabé, tu'n qyoli'n nej kyuky'y, ayi'y aj Judiy, ti'j Tyol Dios. Me tu'n ma tz'el kyiky'in, ex nkub' kynab'lin qa nti' kyokli'n ti'jjo chwinqil te jun majx, antza qo xelitza kyuk'a a nya Judiyqe. ⁴⁷ Qu'n ikytzi'n, ma tzaj q'ma'n qe'y tu'n Dios toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Ma kub' nq'o'n tze'nku jun tzaj kyxol tkyaqil xjal, a nya Judiy, te twutz tx'otx',
tu'ntzin t-xi ti'n Nkolb'ila kyexjal,

ex tu'n tkanin kyojjo kynajb'il,

exla qa najchaq toj tkyaqil twutz tx'otx'.*

⁴⁸ Atzaj te kyb'in te nya Judiyqe, b'e'x i jaw tzalaj, ex i ok ten q'malte qa tb'anilxtaqjo Tyol tAjaw Tkyaqil. Ex i nimin kykyaqilxjo, a otaq tzaj q'o'n kyoklin tu'n Dios, tu'n kyk'monte kychwinqil te jun majx. ⁴⁹ Ikytzin q'mete' Tyol tAjaw Tkyaqil tojjo tkyaqil tx'otx' anetzi'n. ⁵⁰ Me ayetzin kye' Judiy i yolin kyuk'a jte'b'in qya nya Judiyqe, aye nchi kanintaq toj ja te na'b'l Dios, ex nimtaq kyoklin, junx kyuk'a ichin nejinel toj tnam. Ok ten tzpetsil kynab'lxljal, tu'n kyjyo'n q'oj kyi'j Pabl ex Bernabé, ex tu'n kyex lajetaq tojjo tx'otx' anetzi'n. ⁵¹ Me ayetzin kyej Pabl ex Bernabé el kychto'n quq ti'j kyqan, te yek'b'il qa nya wenjo nb'anttaq kyu'nxjal.* Ex b'e'xsin i xi' tзма Iconio. ⁵² Me ayetzin kye' nimil nojnintaq kye' kyanmin tuk'a tzaljb'il ex tuk'a Xewb'aj Xjan.

14

Tej kyanin Pabl ex Bernabé toj tnam Iconio

¹ Tej kyanin toj Iconio, junx i okx Pabl tuk'a Bernabé toj ja te kynab'l Dios aj Judiy, ex i ok ten yolil toj tumilxix. Tu'ntzi'n, nimku xjal i nimin, aye Judiy ex qe nya Judiy. ² Me ayetzin kye Judiy, aye' kyky'e'taq tu'n kynimin, b'e'x i ok ten kye' tzpetsilte kynab'ljo nya Judiyqe, tu'ntzinda tkub' kyximin nya b'a'n kyi'j nimil. ³ Tu'npetzi'n, nim q'ij i kyij Pabl ex Bernabé, aye tsanjil, antza. I yolin jikyin wen ti'jjo tk'u'jb'il Dios, qu'n tu'n q'uqletaq kyk'u'j ti'j tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, i tzaj mojin ti'jjo nkyq'ma'ntaq tu'n tAjaw Tkyaqil, ex tzaj q'o'n kyoklin, tu'n tb'ant techil tipin Dios kyu'n.

⁴ Me ayetzin kyexjal te toj tnam, pa'ntaq ite'ye. Jte'b'in te' nchi mojintaq kyuk'a Judiy, ex txqantl kyuk'a tsanjil. ⁵ Tu'npetzi'n, i kyij toj wen a xjal Judiy exqetzi'n nya Judiy, junx kyuk'a kawil toj tnam, tu'n kyok yiset Pabl ex Bernabé, ex tu'n kyok xoyit tuk'a ab'j. ⁶ Me atzaj te kyb'i'nte Pabl ex Bernabé, b'e'x i okx tзма Litra ex Derbe, tnamqe toj tx'otx' te Licaonia, ex kyojjo najb'il ite'taq kyi'jile. ⁷ Antza, i yoline ti'jjo Tb'anil Tqanil.

Tej tok xo'n Pabl tu'n ab'j kyu'n xjal te aj Litra

⁸ Toj Litra, attaq jun ichin mib'intaq b'et. Mix ja' otaq b'ete, qu'n tu'n koxtaq te titz'jlin. Q'uqletaqjo ichin, ⁹ ex nb'i'ntaq ti'jjo ntq'ma'ntaq Pabl. Ok kyim Pabl ti'j, ex el tniky'tzajil qa nimtaq tnimb'il tu'n tq'anit. ¹⁰ Xitzin tq'ma'n Pabl q'ajq'oj wen kyjalu'n: iWe'ksa, ex we'kuxixa jikyin wen!

Jaw t'ikypajjo ichin, ex ok ten b'etil.

¹¹ Atzaj te tok kyka'yin a otaq b'ant tu'n Pabl, b'e'x i ok ten kye xjal xch'il tojjo yol kye xjal te Licaonia, ex kyq'ma: Diosqe kye', a iky qe' tze'nku ichin, a loqe ma chi k'u'l qxol.

¹² Ok q'o'n Bernabé kyu'n tze'nku kydios, Zeus tb'i, ex ante Pabl, ok q'o'n tze'nku kydios, Hermes tb'i, qu'n tu'n ataqxixsin nyoli'n.

¹³ Atzin ja te na b'l Zeus attaq ttxa'n tnam, ex atzin tpale i tzej ti'n tman waxx ex jun pk'oj t-xmakil k'ul. Ex atzin pale, junx kyuk'a kykyaqil xjal, kyajtaq tu'n tkub' kyb'yo'n tman waxx, ex kyajtaq tu'n kyk'ulin kywutz Pabl ex Bernabé, aye tsanjil. ¹⁴ Me tej tel kyniky' Bernabé ex Pabl ikyo, b'e'x i kub' kylaqin kyxb'alín te yek'b'ílte, qa nya wentaqjo nb'ant. Ex b'e'x i okx kyxol xjal, ex i jaw yolin kujxix wen ex kyq'ma: ¹⁵ Ayi'y xjal, çTiqu'níl nkub' kyb'inchinji'y lo? Ichinqo qe' tze'nku kye'. Ex ma qo ula q'malte kye'y, tu'n tkyij kytzappinji'y a nb'ant kyu'n, qu'n nti'x tajb'in twutzjo Dios, a nimxix toklin. Tu'ntzintzjo, kytx'ixpinka kynab'la tuk'a Dios itz', a kub' b'inchinte kya'y, tx'otx', ex ttxuyil a', ex tkyaqiljo at kyoj. ¹⁶ Exla qa kyoj junxil q'ij te ojtze, ma tzej ttziyin te Dios, tu'n t-xi ti'n teyile junjun tumil tb'e nya wen. ¹⁷ Me mina xkyij ttzappi'n te Dios tu'n tyek'in te tib', noq tu'n tb'anil nb'anttaq tu'n. Qu'n atzin nxi q'onte jb'al kyib'aja, exsin tb'anil awal, ex a ntzej q'onte tkyaqil tu'ntzintla kywa'n, ex tu'n kytzalaja.

¹⁸ Me mixla tu'n q'umle tkyaqiljo lo, oxpe chi miyetkuxjal, tu'n kyb'iyin kyij'jo tman waxx, tu'n kyok te oyaj, ajtaq kyk'ulin kywutz tsanjil.

¹⁹ Tojxjo amb'il anetzi'n, i kanin jun jte'b'in Judiy te Antyokiy ex te Iconio. Aye tx'ixpin te' kynab'l xjal ti'jjo nkub' kyb'inchin. Ex noq tu'n kypaj, i ok xo'n Pabl tuk'a ab'j, ex kub'tzin kyb'isin qa otaq kyim kyu'n. Xi jukikin tзма ttxa'n tnam.

²⁰ Me atzej te' tok kychmo'n nimil kyib' ti'jile Pabl, b'e'x jaw we', ex okx juntl majl toj tnam. Ex toj junxil q'ij, xi' tuk'a Bernabé tзма Derbe. ²¹ Tb'ajlinxtzi'n ikyo, i yolin ti'jjo Tb'anil Tqanil toj Derbe. Antza, kub'e kyk'u'j txxan xjal, ex b'e'x i nimin.

I meltz'ajzin Pabl ex Bernabé toj tx'otx' Litra, toj Iconio ex toj Antyokiy. ²² Ex kyojjo najb'il anetzi'n, i nimsin kyk'u'j nimil, ex xi kyq'ma'n kye, tu'n kyok lipe jikyin wen tojjo kynimb'il. Ex kub' q'ma'n kyxol, qa il ti'j tu'n tiky'x nya b'a'n kyu'n, qa kyajtaq tu'n tkawin qMan Dios toj kyanmin ex toj kychwinqil, ex qa kyajtaq tu'n kyanin tuk'a Dios toj kya'y.

²³ Ex jaw sk'o'n tojjo Ttanim Dios, ila' ichin tu'n kyok te tnejil kyxol nimil, ex tej kyb'aj pa'n wa'yaj te na'j Dios, b'e'x xi oxqenin toj tq'ob' tJaw Tkyaqil, aye' otaq chi nimin.

Tej kymeltz'aj Pabl tuk'a Bernabé toj tnam Antyokiy, ja' xi xkyeye kyb'e

²⁴ Tej kyiky' toj tx'otx' te Pisidia, i kanin toj tx'otx' te Panfilia. ²⁵ I yolin antza ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús toj tnam Perge. Tb'ajlinxi' ikyo, i xta'j tzman Atalia. ²⁶ Antza, i xi' toj bark tu'n kyanin tзма Antyokiy, ja' otaq chex oxqenine toj tq'ob' Dios, a nk'u'jlintaq kyij', ex tojjo aq'untl, a otaq japin b'aj kyu'n.

²⁷ Tej kyanin tзма Antyokiy, ok kychmo'n Ttanim Dios, ex xi kyyolin tkyaqiljo otaq b'ant tu'n Dios kyuk'a, ex qu'n tu'n otaq txi q'o'n kyoklin, a nya Judiyqetaq, tu'n kynimin. ²⁸ Atzin te Pabl ex Bernabé, ila' q'ij i kyij ten kye' kyuk'a' nimil antza.

15

Tej tok kychmo'n Ttanim Dios kyib' toj Jerusalén

¹ Tojjo amb'il anetzi'n, jun jte'b'in xjal otaq che'x toj tx'otx' te Judey, tu'n kyanin toj tnam Antyokiy, ex xi kyxikyb'in jun xnaq'tzb'il kye nimil, ex kyq'ma qa nlay chi klet, qa mina s-ok kyqitin jun kyechil ti'j kytz'umil, tze'nkuxjo otaq tq'ma Moisés toj Tu'jil Tyol Dios.* ² Me atzin te Pabl ex Bernabé nimku i jaw ch'otj kyuk'axjal. Me atzej te' tjapin b'ajjo yol, b'e'x i xi chq'o'n Pabl ex Bernabé, junx kyuk'a junjun nimil, tu'n kyxi' tзма Jerusalén tu'n kyyolin kyuk'a tsanjil exqe nejinel toj Ttanim Dios, ti'j tkyaqiljo a otaq kyij ttz'ib'in Moisés.

³ Otaqtzin chex chq'o'n ikyo tu'n Ttanim Dios toj Antyokiy; atzej te' kyiky' toj tx'otx' te Fenicia ex Samaria, xi kyq'ma'n kye nimil anetzi'n, qa otaq kyij kytzappi'n aye nya Judiy a nb'anttaq kyu'n, tu'n kyok lipe ti'j qMan Dios. Tu'njo tqanil ikyo, b'e'x i ja tzalaj tkyaqil nimil.

⁴ Tej kyanin Pabl ex Bernabé toj Jerusalén, i k'met tuk'a tzaljb'il kyu'n tsanjil, junx kyuk'a jni' nejinel ex tkyaqil Ttanim Dios. Xitzin kyyolintz tkyaqiljo otaq b'ant kyu'n, noq ti'j tb'i Dios.

⁵ Me kyxol Ttanim Dios antza, ite'taq jun ch'uq Parisey, a otaq chi nimin. Jaw we'ks, ex kyq'ma kyjalu'n: Il ti'j tu'n tok kyqiti'n jun kyechiljo nimil, a nya Judiyqe ikyxjo tze'nku qe'; qu'n ikytzin knimitiljo tkyaqil tkawb'il Moisés tib'aj qchwinqil, a awo aj Judiyqo.

⁶ Oktzin kychmo'n kyib'jo tsanjil exqetzi'n jni' nejinel, noq tu'n kyximin ti'j tkyaqiljo ikyo. ⁷ Ila' or b'aj ch'otj. Atzej te' tjapin b'aj kyyol, jawtzin we'ks Pegr; ex tq'ma: Ayi'y werman, b'in kye' kyu'n, qa atxix ojtze, o chin sk'eta tu'n qMan Dios kyxola, tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal nya Judiyqe, tu'n tla kynimin.* ⁸ Ex tu'n tojtzqi'ntaq te Dios kyanmin, xi tq'o'n kyoklin, ex xi tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin te jun techil qa o chi nimin

* 15:1 Lv. 12:3. Ajo yol tu'n kyqitin jun techil ti'j ttz'umil jun q'a circuncisión tb'i toj kastiy.

* 15:7 Kyb'i. 10:1-43

ti'j,* ex qa nya il ti'j jun techil ti'j kytz'umil, ikyxjo tze'nku qe', awo aj Judiy. ⁹ Tu'ntzintzjo, junx qten kyuk'a twutz Dios, qu'n o tx'ixpit kychwinqil noq tu'n kynimb'il, ikyxjo tze'nku qe. ¹⁰ ḲTiqu'ntzin njaw kynimsin kye' kyib' twutz Dios, tu'n t-xi kyq'ma'n kye nimil nya Judiyqe, qa il ti'j tu'n tkub' nimit tkyaqil tkawb'il Moisés tib'ajjo kychwinqil xjal, ex na'mx tb'antqe qniminte, exqetzi'n ojtxe qxe'chil? Noq ma tz'ok kytz'aqtzin kyeji'y mikyxi te Diosjo ntq'ma'n. ¹¹ Awetzinqe nxi qnimin qa klo'nqo toj il il nya tuk'a juntl ti', chi Pegr, qala' noq tu'n t-xtalb'il qAjaw Jesús, ikyxjo tze'nku kye nimil nya Judiy.

¹² Tb'ajlinxi' ikyjo, kykyaqilx kub' numle, exsin kub' kyb'i'n kyyol Bernabé ex Pabl, a nchi yolintaq ti'j tkyaqiljo tb'anil techil exqetzi'n nim kyoklin, a otaq b'ant kyu'n kyxoljo aj nya Judiyqe, me noq tu'n attaq Dios kyuk'a.

¹³ Atzaj te' tjapin b'aj kyyol, jawtzin yolin Santyaw ex tq'ma: Chin kyb'intza, werman. ¹⁴ Ma tzaj tq'ma'n Pegr qe, tze'n tten xi tq'o'n Dios kyoklin aye' nya Judiyqe exqotzintz, tu'n gok qkyaqilx te Ttanim Dios. ¹⁵ A qmujb'il qib' kyuk'a nya Judiyqe, b'e'x q'umle toj Tu'jil Tyol Dios kyu'n yolil Tyol. Chi' kyalu'n:

¹⁶ Tb'ajlinxitz'i'n lu'n, chin ul juntl majla nik'ulte tkawb'il tyajil David, a nmaq kawil ojtxe, a ma tz'el xitj,

tu'ntzin tel wen juntl majltz,

¹⁷ tu'ntzintla kykyaqilxjo Judiy ex nya Judiyqe, a at kyoklin noq ti'j tumil nb'iy, nchi jyon wi'ja, a ayi'n tAjaw Tkyaqil.

¹⁸ Ate tAjaw Tkyaqil q'man te' jni'xjo lu'n, atxix ojtxe.*

¹⁹ Tzuntzin nkub' nb'isintza, chi Santyawjo, qa nya il ti'j tu'n tkub' kyb'inchin aye nya Judiyqe tkyaqiljo nb'ant qu'n, a awo Judiyqo. ²⁰ Me tu'ntzin nti' q'oj kyxoljo nimil Judiy ex nya Judiy, noq tu'n qb'inchb'in qxolx, iltzin ti'j tu'n t-xi tz'ib'it jun u'j kye' nya Judiy, tu'n mina t-xi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutzjo txqantl kydiosxjal;* ex tu'n mina txi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi jaw kyim, mo nchi jaw kyjtz'o'n kyib'; ex tu'n mina tkub' kytzq'ajsi'n chiky' te kychi';* ex nya wen tu'n kykub' k'xe kyuk'a junxil qya, qa nya kyxu'jil.*

Tzuntzin nxi nq'ma'ntza ikyjo, qu'n tkyaqiljo lo, manyor tz'ilx toj qwutz awo Judiyqo. Me nya taj qMan Dios, tu'n tkux iky'b'il qxol awo nimilqo, noq tu'n nya junxjo qb'inchb'in qxolx.

²¹ Me toj nwutza nya tu'n tel iky'it tkawb'il Moisés, qu'n toj tkyaqil tnam, nimku Judiy at, a o tz'el kyniky' te tkyaqil tkawb'il Moisés, ex kyajxix tu'n tkub' nimit tkyaqil; qu'n atxix ojtxe nchi q'umlaj ti'j tkawb'il Moisés kyojile' tkyaqil ja te nab'l Dios, tze'nku nkub' iky'sitjo q'ij te ajlab'l.

Tej tkub' kytz'ib'in tsanjil Jesús jun u'j kye nimil, a nya aj Judiyqe

²² Jaw kysk'o'n kye tsanjil exqe nejinel toj Ttanim Dios, jun jte' ichin kyxol nimil, ex tu'n kyxi chq'et tзма toj tnam te Antyokiy. I xiztin chq'o'n kab'e nejinel kyxol, a Silas ex Judas, a Barsabásjo juntl tb'i, tu'n kyxi' junx tuk'a Pabl ex Bernabé. ²³ Ex kye xi q'o'ne jun u'j, a iky ntq'ma'n kyjalu'n:

Kchi xel qq'olb'i'n ayi'y erman, k'u'jlinqe qu'n: Awoqejij' tsanjil Jesús exqetzi'n nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén, nxi qtz'ib'i'n kye'y, a ayi'y nya Judiyqi'y ex najleqi'y toj Antyokiy, Siria ex Cilicia. [†] ²⁴ B'i'n qu'n, qa ila' xjal o chi kanin kyxola, me nya awo'y o qox chq'onkye, ex qa ma jawje kyk'u'ja tu'n kyyol, ex tu'n tzi'n, o chi jaw naja. ²⁵ Tu'npetzi'n, ma qo kyija toj wen, tu'n kyxi chq'et jun jte'b'in qxola, tu'n kykanin kyuk'iy, junx kyuk'a qerman Bernabé ex Pabl, a k'u'jlinqexix qu'n, ²⁶ qu'n ayetzin kye o txi kyq'o'n kyib' te kyimin, noq ti'j tb'i Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil. ²⁷ Ex ma chex qchq'o'n Judas ex Silas, ayetzin chi yoliljo kyuk'iy, tu'n t-xi kychiky'b'in tkyaqiljo ma b'aj qq'ma'n. ²⁸ B'a'n ma tze'le te Xewb'aj Xjan ex te qe'y, tu'n mina xkub' kynimimij'i'y tkyaqiljo tkawb'il Moisés, a tze'nku nb'ant qu'n, a awo'y Judiyqo'y, qala' o'lxjo lu'n: ²⁹ Tu'n mina t-xi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutzjo txqantl kydiosxjal; ex tu'n mina t-xi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a njaw kyjtz'o'n kyib'; ex tu'n mina chi tzq'ajsi'n ti'jjo chiky' te kychi'y; ex nya wen tu'n kykub' k'xe'y kyuk'a junxil qya, qa nya kyxu'jila. Qa ma kub' kytzzyu'n kyib'a te tkyaqiljo lo, tb'anilxsin kyb'inchb'intza ikyjo. Kyka'yinktzin kyib'tza.

³⁰ Atzaj te' kyb'aj yolin, ex tej tb'aj kytz'ib'in u'j, b'e'xsin i xi'tz toj Antyokiy. Atzaj te' kykanin, oktzin kycho'mo'n Ttanim Dios, ex xi kyq'o'n u'j. ³¹ Atzaj te' tjaw kyu'ji'n nimil toj Antyokiy, b'e'x i jaw tzalaj nimxix, qu'n tu'n q'uq'b'il k'u'jb'aj tz'ib'in toj, qa nya il ti'j tu'n kyb'inchin ti'j tkyaqiltaqjo nb'ant kyu'n aj Judiy. ³² Ayetzin kye Judas ex Silas, a q'o'ntztaq

* 15:8 Kyb'i. 10:44 * 15:18 Am. 9:11-12 * 15:20 Ex. 34:14-17 * 15:20 Lv. 17:10-16 * 15:20 Lv. 18:6-23

† 15:23 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan, ja' ta'ye tkyaqil v. 23.

kyoklin tu'n qMan Dios te q'mal te 'Tyol, i nimsin kyk'u'jjo nimil tu'n kyyol, ex xi kyq'ma'n, tze'n tu'n tjaw kyin kyib' tojjo kynimb'il.

³³Tb'ajlinxi' jun jte'b'in q'ij ikyjo, b'e'xsin i meltz'ajtz toj Ttanim Dios toj Jerusalén, ex kyij kyq'o'n jun q'olb'il te nuk'b'il ex toj tb'anilix. ³⁴Me b'e'x kyij Silas antza. ³⁵Ex atzin te Pabl ex Bernabé axsa i kyije kye' toj Antyokiy, ex junx kyuk'a txqantl, i xnaq'tzin, ex i q'umlaj ti'j Tyol tAjaw Tkyaqil.

Tej t-xi' Pabl toj tkab' majin q'olb'il kye nimil

³⁶Tb'ajlinxi jte'b'in q'ij, xi tq'ma'n Pabl te Bernabé kyjalu'n: Qo' juntl majl q'olb'il kye' erman toj tkyaqil tnam, ja' o' q'mete Tyol tAjaw Tkyaqil, tu'ntzin tel qniky' te tze'n ite'ye.

³⁷Kutzin, chte Bernabé.

Me tajtaq Bernabé tu'n t-xi' Juan, a Marksjo juntl tb'i, kyuk'a.

³⁸Me nya b'a'n ele lu'n toj twutz Pabl, qu'n tu'n otaq tz'el tpa'n te Marks tib' kyij, tej ite'taq toj tx'otx' te Panfilia, ex tky'e'taq tu'n tten kyuk'a toj taq'in Dios.*

³⁹Nimx xa'ye' ch'otjin lo. Tu'ntzi'n, b'e'x el kypa'n kyib'; atzin te Bernabé xi k'lente Marks, ex b'e'x i xi' toj tx'otx' te Chipre. ⁴⁰Atzin te Pabl jaw tsk'o'n Silas, ex xi oqxenin toj tq'aq'b'il tk'u'j tAjaw Tkyaqil ky'u'n txqantl nimil. ⁴¹Atzaj te' kyiky'x toj tx'otx' Siria ex Cilicia, i nimsin kyk'u'jjo nimil toj Ttanim Dios, a ite'taq antza.

16

Tej t-xi lipe Timotey kyij Pabl ex Silas

¹Kanin Pabl kyojjo tnam te Derbe ex Listra. Antza, el knete jun nimil tu'n, Timotey tb'i, alb'aj te jun nimil gya aj Judiy. Me atzin ttata nya aj Judiy, qala' te aj Grecia. ²Tkyaqil qe' nimil toj Listra ex te Iconio wentaqo kyyol ti'j. ³Tajtaq Pabl tu'n tok lipe Timotey ti'j, me nejtaq tu'n tok tqitin techil ti'j ttz'umil, tu'ntzintla mina ja kyiky'in aj Judiy a najleqetaq antza, exsintla tu'n tkub' nimitjo a otaq tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios. Kub' b'inchin ikyjo tuk'a Timotey, qu'n kykyaqil b'iltetaq qa antza jawe ch'ieye tjaq' tkawb'il Moisés, qu'n a tmana jun aj Judiy, me na'mtaq kye techil, qu'n nya Judiytaqo ttata. ⁴Toj kykyaqiljo tnam, ja' nchi iky'etaq, xi kyq'ma'n tok nimil jotxjo tumil, a otaq tzaj kyq'ma'n tsanjil, exqetzi'n jni' nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén. ⁵Tu'ntzi'n, nimsit kynimb'iljo Ttanim Dios, ex tu'n tch'ieye kyb'ajjo nimil junjun q'ij.

Tej tok twutziky' Pabl ti'j jun ichin aj Macedonia

⁶Me atzin te Xewb'aj Xjan mix tziye tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil tojjo tx'otx' te Asia. Tu'ntzi'n, antza i iky'e toj tx'otx' te Frigia ex te Galacia, ⁷tu'n kykanin tzma ttxa'n tx'otx' te Misia. Antza, kub'e kyna'b'lin, tu'n kyokx toj tx'otx' te Bitinia, me juntl majl, mix tziye Xewb'aj Xjan, a T-xew Jesús. ⁸Tu'ntzi'n, majx tqanku iky'x toj Misia, tu'n kyku'x tzi ttxuyil a' tojjo tnam, Troas tb'i. ⁹Antza, oke jun twutziky' Pabl tojjo qniky'in. Toj twutziky', tli wa'ltaq jun ichin aj Macedonia, ex nkub'sintaq twutz, ex tq'ma: Ku tzaja tzalu'n toj Macedonia, ex qo tmojintza.

¹⁰Tu'n tzaj twutziky' Pabl ok, b'e'xsin kub' qb'inchin qib'tza, tu'n qxi'y tзма Macedonia, qu'n el qniky'a ti'j, qa ataq qMan Dios ntxokintaq qi'ja, tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil antza.

Tej kyku'x Pabl ex Silas toj tze toj tnam Filipos

¹¹⁻¹²Tojjo tnam te Troas, o okxa toj jun bark, exsin o b'ettza toj ttxuyil a', tu'n qkani'n toj much' tx'otx', Samotracia tb'i. Ex tojxi juntl q'ij, o kani'n toj Neápolis. Antza, o xiyi'y tu'n qkani'n toj tnam Filipos, a tnam lu'n, a etzin kyu'n aj Rom, ex atzin jun tnamjo nim toklin toj tkyaqil tx'otx' te Macedonia. Ila' q'ij o te'n antza. ¹³Toj jun q'ij te ajlab'l, o exa ttxa'n tnam tзма ttzi jun a' n-ajqelin, qu'n kub' qb'isi'n qa antza nchi na'ne jun ch'uq Judiy Dios. B'e'xsin o kub' qe'y, ex o yoli'n ti'j Tb'anil Tqanil kye' gya, a otaq chi chmet antza. ¹⁴Lidiataq te' jun tb'i, te aj Tiatira, ex jun k'ayiltaq tb'anil xb'alín, a wi'yilix. Ajo gya lo, a b'a'nixtaq k'ulin twutz Dios, ex nb'intaq ti'jjo nyolajtzaq. Ok tyekin Dios tanmin, tu'n tok tb'i'nixijo, a nq'umletaq tu'n Pabl. ¹⁵Ku'x toj a' te jawsb'il a', junx kyuk'a kykyaqiljo a ite'taq toj tja. Tb'ajlinxizti'n ikyjo, kub'sin twutz qe'y, ex tq'ma: Qa matxixix txi kynimi'n, qa b'a'nixix nte'n twutz tAjaw Tkyaqil, kuxsin chi tzajtza, tu'n kye'n quk'iy toj nja'y.

Ox kub'sinx twutz qe'y; tu'ntzi'n, xi qtzii'y'n.

¹⁶B'aj jun maj, kyja'taq qxi'y tзма ttzi a', ja' nkub' na'yetaq Dios, ok qk'ulb'i'n jun ku'xin gya, a nkanintaq ttab'l ti'jjo na'mxtaq tul kanin, qu'n tzyu'ntaq tanmin tu'n taq'nil tajaw il. Jun aq'niltajjo ku'xin gya lu'n, ex nimtaq kypwajjo tajaw nkykanb'in noq tu'n nb'anttaq tu'n.

† 15:34 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v.34. * 15:38 Kyb'i. 13:13

¹⁷ B'e'xsin ok lipe ku'xin gya qil'ja, ex jaw xch'in, ex tq'ma: Nchi ajb'inxixjo ichin lo te Dios nimxix toklin, ex nchi yek'in tumil kolb'il kye'y.

¹⁸ Ila' q'ij tq'ma ikyjo; otaq b'aj tk'u'j Pabl ti'j. Tzaj meltz'aj, ex tq'ma te taq'nil tajaw il, a tokxtaq toj tanmin; chi' kyjalu'n: Noq ti'j tb'i Jesucrist kxel nq'ma'n tey, tu'n tetza toj tanminjo ku'xin gya.

Ex texpo paq anetzi'n, b'e'x etz. ¹⁹ Me atzaj te' tel kyniky' tajaw ku'xin gya, qa nlay kykanb'e txqantl pwaq tu'n, b'e'xsin ok kytzyu'ntz Pabl ex Silas, ²⁰ ex b'e'x xi q'i'n ja' ite'taq kawil, ex xi kyq'ma'n: Aye ichin aj Judiy lo, ma chi ok ten najsil kye' xjal tojjo qtanim, ²¹ ex nchi xnaq'tzin ti'jjo a nlay qtzije, ex nlay kub' qb'inchin, qu'n aj te Romqo.

²² Tu'ntzin ikyjo, b'e'x jaw tilxjal kyil'j, exsin tzaj kyq'ma'n kawil, tu'n teljo kyxb'alin, ex tu'n kyok jub'in tu'n tze. ²³ Ila' maj b'aj jub'in. Tb'ajlinxiti'n ikyjo, i kux q'o'n toj tze, exsin xi q'mantz te' xq'uqil tze, tu'n kyxq'uqit wen. ²⁴ Tej tb'inte xq'uqil ikyjo, b'e'xsin i okx q'o'ntz tзма txeje, ex kub' yiq'o'n kyqan, tu'n mina chi jaw yekj.

²⁵ Me otaqla tz'ok niky'jin aq'wil ikyjo, tzmataq nna'n Pabl Dios junx tuk'a Silas, ex nchi b'itizintaq b'itz te tze. Ayetzin kye txqantl xjal, a ite'kuxtaq toj tze, tzuantaq nchi b'in kye'. ²⁶ Me noq kynab'inkux, te' ttzaj jun kyaqnajnab' kuj wen, a b'e'x tzaj lu'lin tq'uqil tze tu'n. B'e'x i okx jaqpajjo tjpel, ex b'e'x i el tz'aqjo kxb'il, a ite'ktaq te k'alb'il kyej ite'kuxtaq toj tze. ²⁷ Atzaj te' ttzaj sak'pajjo xq'uqil tze, exsin ok tka'yintz qa otaq chi jaqpajjo tjpel, b'e'xsin jatz ti'n jun kxb'il te b'iyb'il tib', qu'n kub' tna'b'lin qa otaq chi oqjo xjal tkyaqil. ²⁸ Me b'e'x jaw xch'in Pabl, ex tq'ma: Mi kub' tb'yo'n te tib'. Loqo qe' oto' qkyaqilxa tzalu'n.

²⁹ Xitzin tqanin tej xq'uqil tze jun tzaj. Ex okx ajqelin wen, ex tuk'a txqan t-xob'il, kub' meje twutz Pabl ex Silas, tu'n t-xi chjonte kye. ³⁰ Tb'ajlinxiti'n ikyjo, xi q'ma'n kye, tu'n kyetz, ex xi qanin kye kyjalu'n: Ayi'y tata, zTi'tzila ch'in we', aku kub' nb'inchin, tu'n nkleta?

³¹ Xitzin ttzaq'win Pabl ex Silas: Niminxa Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil; ikytzin kkletilejy kyuk'a kykyaqil t-xjalila.

³²⁻³⁴ Ax orjo anetzi'n, ok tenjo xq'uqil tze q'anilte kyky'ixlb'in Pabl ex Silas, ayej otaq chi b'aj jub'in. Tb'ajlinxiti'n ikyjo, b'e'x i xi k'le'n, tu'n xq'uqil tze, tu'n kykanin toj tja. Antza, i yoline Pabl ex Silas tuk'a xq'uqil tze ex kye' ite'taq toj tja, ti'jjo Tb'anil Tqanil. Tej tb'aj kyb'in, b'e'x i jaw nimin kykyaqilx, ex b'e'x i etz pe'n tu'n kyku'x toj a' te jawsb'il a'. Tej tb'ajjo ikyjo, i okxsin k'le'ntz tuja, ex xi q'o'n kywa. Ex b'e'x jaw tzalaj kykyaqilx, tu'n otaq chi nimin ti'j qMan Dios.

³⁵ Qlixje wen, xi chq'o'n jun jte' xq'uqil tnam kyu'n kawil, tu'n kyxi' tuk'a xq'uqil tze, ex tu'n t-xi q'met te, qa tu'ntaq ttzaq'paj Pabl ex Silas. ³⁶ Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n xq'uqil tze te Pabl kyjalu'n: Ma tzaj q'ma'n we'y kyu'n kawil, tu'n kyxi tzaq'peta; kuxsin che'xtza toj tb'anil, ex mina chi xob'a.

³⁷ Me atzin te Pabl xi tq'ma'n kye' xq'uqil tnam: Qky'e' qe', tu'n qexa ikyjo, qu'n nya wenjo xb'ant kyu'n qil'ja, qu'n awo'y at qokli'n twutzjo tkawb'il Rom, chi chi'. Ma qo b'aj kyjub'in kywutzxjal, ex ma qo ku'x q'o'n toj tze, ex mina xqo txketa toj kawb'il tu'n tchiky'b'itjo nb'antaq qu'n. Ex atzintzjo ja'lin, kyajnaj tu'n qex kytzaq'pi'n toj ewajil. Me minapentetz ikyjo, qala' ayekutz k'a' chi tzaj q'il qe'y.

³⁸ B'e'xsin i xta'jjo xq'uqil tnam q'malte kye kawil. Atzaj te' tok kyb'in, b'e'x i jaw xob', qu'n nya b'i'ntaq kyu'n, qa te aj Romqetaqjo Pabl ex Silas. ³⁹ Tu'ntzintzjo, i xta'j kub'sil kywutz te Pabl ex Silas, tu'n tkub' najsins kyil, ex tuk'a jun mutxin, xi kyqanin kye, tu'n kyex tojjo tnam anetzi'n.

⁴⁰ Atzaj te' tetz Pabl ex Silas toj tze, b'e'xsin i xi'tz tзма tja Lidia. Tej kykanin antza, i nimsin kyk'u'jjo nimil, a ite'taq antza. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x i xi'.

17

Tej kyjaw tilxjal kyil'j nimil toj tnam Tesalónica

¹ Tej kyxi' Pabl ex Silas toj kyb'e, i iky'x kyoyjo tnam te Anfípolis ex Apolonia, ex liweyxix, i kanin tзма Tesalónica, ja' ite'taq txqan xjal aj Judiy, ex ja' ta'taq jun ja kyu'n, te nab'l Dios. ² Tu'n toj q'ij te ajlab'l, okx Pabl tojjo ja anetzi'n, tze'nkux n-oketaq tu'n tojile tkyaqil tnam. Ex oxo maj, o b'inchin ikyjo, noq tu'n tch'otj wen kyuk'a Judiy ch'uqlegetaq antza. Ex tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios, ³ kub' tchiky'b'in Pabl kywutz Judiy, qa ilxix ti'jtaq tu'n tkyim Crist, a Kolil, ex tu'n tjatz anq'in juntl majl. Ex tq'ma: Ax Jesúsjo lo, a nchin yolin ti'j kye'y, axsin Cristjo.

⁴ Tu'ntzintzjo, ila' Judiy, a nchi na'ntaq tb'i Dios, me na'mxtaq kynimin, i jaw nimin, junx kyuk'a txqan gya nim kyoklin, ex txqan xjal aj Grecia; ok kymujb'in kyib' tuk'a Pabl ex Silas.

⁵ Me tu'ntzintzjo ikyjo, b'e'x jaw kyiky'in Judiy a nya nimilqetaq, noq tu'n kyxky'aqlin, ex ok kychmo'n jun jte'b'in nya wen xjal, a ayej ky'ajqe, a ite'taq tojile tnam. I b'inchin ikyjo, noq tu'n kyjaw naj, ex tu'n kyjaw tilj kykyaqilxjal toj tnam. Okx kypa'n tja Jásón, tu'n tjetj

Pabl ex Silas, tu'n kyetz q'i'n, ex tu'n kyxi q'o'n kyexjal. ⁶ Me qu'n tu'n mix i jyete antza, ex tu'ntzin kyq'o'jtz, etz jukikin Jasón kyu'n, junx kyuk'a ila' nimil, ex xi q'i'n kywutz kawil te tnam. B'e'x jaw xch'in, ex kyq'ma: Aye ma' xjal lo, a o chi sb'un ti'j tkyaqil tnam twutz tx'otx', ma chi ul tzalu'n ja'lin, ⁷ ex ma chi kub' wutzlin tu'n Jasón toj tja. Kykyaqilx mi nkub' kynimin tkawb'il kawil te Rom, qu'n tzuntzin nkyq'man qa atx juntl kawil, Jesús tb'i.

⁸ Tej kyb'in te' xjal yol lo exqetzi'n kawil, b'e'x jaw kyiky'in. ⁹ Me tu'ntzintla mi che'xa Jasón exqetzi'n tuk'a toj tze, kyij kyq'o'n pwaq te kyxel, ex tu'ntzi'n, b'e'x i tzaj tzaqpi'n.

Tej kyxi' Pabl ex Silas tzmax Berea

¹⁰ Otaq qo ok yupj ikyjo, ayetzin kye nimil ok kyq'o'n tilil, tu'n kyxi' Pabl ex Silas tzmax Berea. Atzaj te' kykanin, b'e'x i xi' tojjo ja te kynab'l Dios Judiy. ¹¹ Me ayetzin kye Judiy anetzi'n, wentaq ch'intl kye' kynab'l tze'ngeku kyej te aj Tesalónica, qu'n tu'n toj twenil, xi kyb'i'n kyyol Pabl ex Silas, ex i xpich'in Tyol qMan Dios junjun q'ij, tu'ntzin telxix kyniky' te, qa twutzxtaqjo nyolajtz kye. ¹² Tu'ntzi'n ikyjo, ila'x i jaw nimin, junx kyuk'a ichin ex qya nim kyoklin te aj Grecia.

¹³ Me atzaj te' kyb'in'te Judiy te Tesalónica, qa tzuntaq nyolin Pabl toj Berea ti'j Tyol Dios, b'e'xsin i xi'tz antza, ex nimku b'ant kyu'n, tu'n kyjaw tilxjal. ¹⁴ Me ayetzin kye nimil, ok kyq'o'n tilil, tu'ntzintla jun paqx, tz'ex Pabl tzmax tzi ttxuyil a'. Atzin te Silas ex Timotey, axsa i kyije kye' toj Berea. ¹⁵ Ayetzin kye' i xi' wa'b'ilte Pabl, i kaninx kye' tzmax toj tnam te Atenas. Me liwey, i meltz'aj Berea tuk'a tqanil te Silas ex te Timotey, qa il ti'j tu'n kykanin Atenas liwey wen, a ja' ta'yetaq Pabl.

Tej yolin Pabl Tyol Dios toj tnam Atenas

¹⁶ Me tzuntzin nyontaq Pabl toj Atenas, tu'n tkanin Silas ex Timotey, b'e'x jaw tiky'in, tej tok tka'yin txqan twutzb'iyil, q'o'nk kyu'n te kydios. ¹⁷ Tu'npetzi'n, nimxix jaw ch'otj tojjo ja te kynab'l Dios Judiy, kyuk'a a nchi na'ntaq Dios. Ex ikyxjo, o ch'otj tojile junjun q'ij tojjo plas, ja nchi chmetetaq xjal. ¹⁸ Ex ite'taq jun jte'b'in xnaq'tzil nab'l, Epicúreos ex Estoicos kyb'i, i ok ten ch'otjil tuk'a Pabl. Ite' junjun kyq'ma kyjalu'n: ¿Me anq'i' nyoline' ma' xkrat tzi lo?

Ex txqantl q'mante kyjalu'n: Nyakuj a te' suqil dios te junxil tnam.

Ikytzin kyq'ma', qu'n tu'n tzuntaq nyolin Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús, exsin ti'jjo te' t'jtz anq'in juntl majl.

¹⁹ B'e'xsin xi q'i'n Pabl ja' nchi chmetetaq kawil te tnam, Areópago tb'i, exsin xi kyqanin te: ¿Akutzin tzaj tq'ma'n tze'ntzin tz'elpine' saq xnaq'tzb'il, a lu'y nyoli'n ti'j? ²⁰ Qu'n nyoli'n ky'i'noq noq ti'chaqjo, a nya qojtzqi'n, ex qaja tu'n tel qniky'a te, tze'n chi elpine kykyaqiljo lo.

²¹ Tkyaqiljo lu'n b'aj, qu'n kykyaqilxjo xjal te Atenas, exqetzi'n te junxil tnam a najleqetaq antza, o'kxtaq tok tillijo kyu'n, noq tu'n kyb'in, ex tu'n kyyolb'in noq ky'i'jjo saq tqanil.

²² Jawtzin we'ks Pabl kyxoljo kawil tnam antza, ex tq'ma: Ayi'y xjal te Atenas, ti'j tkyaqiljo a n-ok nka'yin ky'i'ja, tzuntzin n-el nniky'tza te, qa ayeji'y xjal, a nimin ila'ku dios kyu'n, ²³ qu'n tze'n n-ok nka'yinji'y ja' nchi na'ni'y kydiosa, ma nli'y jun xjan tkub'il, a tz'ib'ink jun jte'b'in yol ti'j, a ntq'ma'n kyjalu'n: Te' dios a nya ojtzi'q'i'n qu'n.

Qu'n ikypetzi'n, chi Pabl, a te' Dios anetzi'n, a nchi k'uli'n twutz, exsin nya kyojtzqi'n; ti'jxsi'n Dios anetzi'n loqin we' nchin yolin. ²⁴ A Dios, a xkub' b'inchinte tx'otx' ex tkyaqiljo tkub' twutz ex at toj; axix tAjaw kya'j ex tAjaw tx'otx'. Nyatza najle kyojjo ja, a kyb'inchb'inxjal. ²⁵ Ex nya ilxix ti'j tu'n tkub' b'inchit jun t'ila ti'j tu'n jun a'la, qu'n tu'n nti' aku tz'ok tz'aqsit te, qala' axte ntzaj q'onte chwinqil, kyq'iq', ex tkyaqil at qe.*

²⁶ Noq tu'n tnejil ichin, kub' b'inchin Dios xi ch'iye kykyaqil nmaq tnam ex kykyaqil xjal, tu'ntzintla kyanq'in toj tkyaqil twutz tx'otx'. Ex o txi tyek'in jtoj, ex ja', tu'n kyanq'ine;

²⁷ tu'ntzintla kyjyon ti'jjo Dios, ex qape jyete kyu'n i'chaqxtla ikyjo tze'nku nxmakin jun xjal toj qxopin. Me twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qa nya najchaq ta'ye qMan Dios tuk'ile junjun,* ²⁸ qu'n itz'go noq tu'n Dios, ex noq tu'n, nqo yekje, ex nqo anq'in. Tze'nkux kyyoljo junjun kyxjalila, a aj tz'ib'ilqe, a kyq'ma kyjalu'n: Awotzinge tyajil Diosqo, chi chi'.

²⁹ Qu'n qa ikyxjo qa tyajil Diosq'i'y, a Dios itz', chi Pabl, nlaytzi'n kub' kyb'isintza qa iky t-xilin Diosjo noq jun twutzb'iyil, b'inchin tu'n q'anpwaq, saqppwaq mo jun ab'j, aye' nchi kub' kyb'inchinxjal, tze'nkuxjo n-ul tzqet toj kynab'l.

³⁰ Ma tzi'ky'x tna'ljtzjo tq'ijil ojtze tu'n Dios, a mi n-eltaq kyniky'xjal te. Me atzin ja'lin, ntzaj tq'ma'n qe qkyaqilx toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n qmeltz'aj tuk'a, ³¹ qu'n ma jaw tjyo'n Dios jun q'ij, ja' tu'n qoke toj pa'b'in twutz. Qu'n ate Dios jaw tsk'o'n jun ichin, a Jesucrist, tu'n tok te kawil, ex o tyek'e toklin kywutz kykyaqil xjal, tej t'jtz anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

³² Tej kyb'inte xjaljo, qa jatz anq'in juntl majl kyxol kyimnin, ila' jaw xmayin, me ite'xl i q'mante kyjalu'n: We qb'intil te' lu'n toj junxil q'ij.

³³ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x el b'et Pabl. ³⁴ Me jun jte'b'in xi lipe ti'j, ex i nimir. Kyxoljo xjal anetzi'n, ta'yetaq Dionisio, a attaq toklin kyxol kawil toj Areópago, ex majx jun qya, Dámaris tb'i, junx kyuk'a txqantl.

18

Tej tten Pabl toj tnam Corint

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x ex Pabl toj Atenas, exsin xi'tz tzman toj tnam Corint. ² Antza, el tk'ulb'ine tib' tuk'a jun xjal Judiy te Ponto, Aquila tb'i. A'kxtaq tkanin Aquila tuk'axjo Priscila, a t-xu'jil, tzajningetaq toj tx'otx', Italia tb'i. I etz antza, qu'n tu'n otaq q'umle tu'njo tnejilxix kawil, Claudio tb'i, qa iltaq ti'j tu'n kyetzjo kykyaqil xjal Judiy toj tnam te Rom.

Tej kyul, b'e'x xta'j Pabl q'olb'ilkye, ³ ex qu'n tu'n ikyxtaq taq'in tze'nku kye, a noq tu'n kyb'inchit ja, a xb'alín kyten; tu'ntzintzjo, axsi kyije aq'nil junx kyuk'a. ⁴ Ex toj junjun q'ij te ajlab'l, nxi'taq Pabl toj ja te na'b'l Dios; antza, nyolintaq, ex nyjontaq tumil tze'n tu'n tkub'e kyk'u'j qe Judiy exqetzi'n nya Judiy tu'n, ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús.

⁵ Atzaj te' tkanin Silas ex Timotey, a tzajningetaq toj tx'otx' te Macedonia, b'e'xsin ok ten Pabltz yolil ti'j Tb'anil Tqanil, ex o'kx kub' tb'inchin, qu'n tu'n b'e'x kyij ttzaqpi'n tu'n tb'inchin ja, a xb'alín kyten. Tu'ntzintzjo, b'ante tyek'it-xix kye Judiy qa a Jesúsjo Crist. ⁶ Me ayetzin kyej Judiy, b'e'x i ok meltz'aj ti'j, ex i ok ten yisolte. Tu'n ikyjo, b'e'x el tchto'n tej Pabl ti'j t-xb'alín, tu'n t-xi tyek'in kye, qa nya wentaqjo yash'ilte otaq tz'ok q'o'n, exsin xi tq'ma'n kyjalu'n: Ayexa at kypaja, qa ma chi naja toj pa'b'in, ex nyaqi'n at npaja, qu'n kyky'e'y tu'n t-xi nchiky'b'in Tyol Dios kye'y. Tu'n ikyjo, ma chinka kyuk'a nya Judiy, chi Pabl.

⁷ B'e'xsin etz tojjo ja te na'b'l Dios, ex b'e'x xi' tojjo jun ja attaq ttxlaj, ja' najletaq jun ichin, Ticio Just tb'i, a b'a'ntaq na'n Dios. ⁸ Atzin te Crispo, jun tnejil kawil te ja te kynab'l Dios Judiy, junx kyuk'a ite'taq toj tja, i nimir ti'j tb'i tAjaw Tkyaqil. Ex nimku xjal te Corint i nimir, ex b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a', tej kyb'inte Tb'anil Tqanil. ⁹ Jun qniky'in ikyjo, tej tok jun twutziky' Pabl, ex yolín tAjaw Tkyaqil te kyjalu'n: Mina tzaj xob'a, ex kux yolín ti'j Tb'anil Tqanil, ex mina kub' numja, ¹⁰ qu'n loqi'n intin tuk'iy, ex mix a'l aku b'inchin mib'in ti'ja. Qala' q'i'nks tib'a, qu'n nimx xjal at tojjo tnam lo, a knimil ti'j nb'i'y. ¹¹ Tu'ntzin ikyjo, axsa kyije Pabl toj Corint juntl ab'q'e tuk'a niky'jin, xnaq'tzin Tyol qMan Dios kyxoljo xjal anetzi'n.

¹² Me kyojjo q'ij, tej toktaq Galión te kawil tx'otx' Acay tb'i, b'e'x ok kychmo'n Judiy kyib', tu'n kyok meltz'aj ti'j Pabl. Xi q'i'n kywutz kawil, ¹³ ex xi kyq'ma'n te kyjalu'n: Ajo xjal lo, lu nb'etje xmxil kyexjal, tu'n kyk'ulin twutz Dios, me nya ikyjo tze'nku qe qkawb'il.

¹⁴ Tu'ntaq tjaw yolín Pabl, tej tq'ma Galión kye Judiy kyjalu'n: Atzin ja'lin, ayi'y ma' Judiyqi'y, noqit jun ma tij iljo lo, mo i'chaqxtla much'tz, matla chin kub' te'n b'il kye'y. ¹⁵ Me qu'n tu'n noq jun yoljo lo kyij' b'ib'aj ex ti'j kykawb'ila, nlay tz'okx nlimo'n we' wib'; kynik'unku kye' kyib' kыл kyib'xa, chi Galión, aj kawil.

¹⁶ Tb'ajlinxiti'z'n ikyjo, b'e'x i etz lajo'n kyexjal twutz kawil. ¹⁷ Me nej, i ok meltz'aj ti'j Sóstenes, a kawil tojjo ja te kynab'l Dios Judiy, noq tu'n mix i oke nimir tu'n Galión. Ex axsa, ok b'yo'ne twutz kawil. Me ante Galión, aj kawil, nti'x pone tb'is ti'jjo nb'ajtaq.

Tej t-xi' Pabl tox majin q'mal te' Tyol Dios toj junxil tnam

¹⁸ Axsa kyija Pabl ila' q'ijl toj Corint. Tej tb'ajjo ikyjo, b'e'x i kyij tq'olb'in aye jni' nimil, ex junx tuk'a Priscila ex Aquila, i okx toj bark, tu'n kyxi' toj tx'otx' te Siria. Me na'mxtaq kyokx toj bark, axsa toj tnam tzi ttxuyil a', Cencrea tb'i, b'e'x el tmitzo'n Pabl tsmal twi', te yek'b'ilte qa iltaq ti'j tu'n tnimir tyol, a otaq tq'ma te qMan Dios, ikyx tze'nku kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios.*

¹⁹ Tej kyanin toj tnam Éfeso, b'e'x el pa'n te Pabl tib' ti'j Priscila ex Aquila, ex b'e'x xi' tojjo ja te kynab'l Dios Judiy. Antza, yoline kyuk'a Judiy, a nchi chmettaq antza. ²⁰ Tej tb'aj yolín Pabl, i kub'sin Judiy kywutz, tu'n tkyij jun jte' q'ijl kyuk'a. Me mix tziye. ²¹ Qala', b'e'x i kyij tq'olb'in, ex tq'ma: Qa taj qMan Dios, okla chin meltz'ajila q'olb'il kye'y juntl majl.

²² Tej tb'ajjo ikyjo, b'e'x okx toj bark, ex b'e'x ex toj tnam te Éfeso, tu'n tkanin tzma Cesarea. Tej tkanin antza, b'e'x xi' toj Jerusalén q'olb'il kye nimil toj Ttanim Dios antza. Tej tb'ajjo ikyjo, b'e'x xi' toj tnam te Antyokiy.

²³ Otaq b'aj jun jte'b'in q'ij tu'n antza, tej tex juntl majl b'etsil te' junjunchaq najb'il te Galacia ex Frigia, tu'n tnimsit kynimb'iljo nimil antza.

Tej tul kanin Apolos toj tnam Éfeso

* 18:18 Num. 6:18

²⁴⁻²⁵ Kyojjo q'ij anetzi'n, kanin toj tnam Éfeso jun Judiy, Apolos tb'i, te tnam Alejandria. Atzin xjal anetzi'n, tb'anilxtaq yolín, ex n-elxixtaq tniky' ti'jjo Tu'jil Tyol Dios; me na'mxtaq tjapin kanin tñimb'il, qu'n o'kxtaq n-el tniky'jo tze'n tz'elpine' t-xnaq'tzb'il Juan, a Jawsil A'. Q'o'ntztaq tna'b'ljo xjal lo ti'jjo tulil tAjaw Tkyaqil, ex tzuntaq nyolin tuk'a tkyaqil tanmin ex nnik'u'nxixtaqjo t-xnaq'tzb'il ti'j Kolil.

²⁶ Ok ten Apolos yolil tuk'a tkyaqil xjal toj ja te kynab'l Dios Judiy. Me tej tb'ijte tu'n Priscila ex Aquila, b'e'x xi txko'n, exsin xi q'ma'ntz te, tze'nxix tz'elpine' tumil tb'eyil qMan Dios; xi tnimin ikyjo. ²⁷ Ex atzaj te' tajtaq tu'n tiky'x tojjo tx'otx', Acay tb'i, xi q'o'n jun onb'il te kyu'n nimil toj Éfeso, ex xi tz'ib'in jun u'j te, tu'ntzintla toj tb'aniljo tponla kyuk'a' nimil te Acay. Atzaj te' tkanin antza, nimxjo tmojb'il kyuk'a a otaq chi nimin noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios. ²⁸ Ex twutz kykyaqilxjal antza, toj tumil njaw yolb'intaq kyi'j aj Judiy; ex nkub' tyek'intaq qa a Jesúsjo Crist, tze'nx ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios.

19

Tej tul kanin Pabl toj Éfeso yolil Tyol Dios

¹ Axtaqtaza ta'ye Apolos toj Corint, majx tqanx iky'x Pabl toj k'ul, tu'n tkanin toj tnam te Éfeso. Antza, el iyete txqan xjal tu'n, a nimilqetaq toj kywutz. ² Exsin xi tqanin Pabl kye: ¿Ku'xsin Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, tej kyjaw nimi'n?

Tzajtzin kytzaq'wintz kyjalu'n: ¡Mina! Nti'x qe' o qb'i, i'chaqxpeta noq tu'n tyolajtz ti'jjo Xewb'aj Xjan.

³ Tu'n ikyjo, xitzin tqanin Pabl: ¿Tze'ntzin tzelpine kyetza kynimb'il, ex tze'n i oki'y, tej kyku'xa toj a' te jawsb'il a'?

O'kx n-el qniky'ji'y ti'jjo t-xnaq'tzb'il Juan, exsi'n tjawsb'il a', chi chi'.

⁴ Xitzin tq'ma'n Pabl: Twutzx te', tzuntaq nchi ku'x kye' xjal toj a' tu'n Juan, te jawsb'il a', aj kynimintaq ti'j qMan Dios. Me tzuntaq nxi tq'ma'n kye, a nchi nimintaq, qa iltaq ti'j tu'n t-xi nimitjo juntl, a lipchetztaq ti'j, a Jesucrist.*

⁵ Tej kyb'inte ikyjo, b'e'x i nimin, ex b'e'x i ku'x toj a' te jawsb'il a' toj tumil tb'i Jesús, a tAjaw Tkyaqil. ⁶ Atzaj te' kykub' tq'o'n Pabl tq'ob' kyib'aj, ex b'e'x okx Xewb'aj Xjan toj kyanmin. Ex i yolín kyoiile' yol, a nya ojtzqi'n kyu'n, ex tzuntaq chi q'umlaj ti'jjo tqanil ntzaj kyb'intaq te qMan Dios. ⁷ B'alaqa kab'lajajtaq kyb'ajjo ichin anetzi'n.

⁸ Tojxjo oxex xjaw, tzuntaq nxi' Pabl tojjo ja te kynab'l Dios Judiy. Antza, tzuntaq q'umlaj ti'jjo Tb'anil Tqanil, me nti'xtaq ch'in t-xob'il. Tzuntaq nyolin, ex tzuntaq xmoxin, tu'n tkub' kyk'u'xjal, tu'n kynimin ti'jjo Tkawb'il qMan Dios. ⁹ Me ite' junjun, a noq xi kych'u'xsin kyanmin, tu'n mina t-xi kynimin, ex noq i ja yolb'in kywutzxjal ti'jjo nimb'il ti'j Jesús. Tu'n ikyjo, b'e'x etz Pabl toj ja te kyna'b'l Dios Judiy, junx kyuk'a nimil, exsin i xi tk'le'ntz toj jun ja te xnaq'tzb'il, a tetaqjo jun ichin, Tirano tb'i. ¹⁰ Antza, yoline Pabl kykyaqil q'ij, ex ikytzin oke tu'n, toj kab'e ab'q'e. Ikytzin kyb'iy'e' Tyol Diosjo, aye Judiy exqetzi'n nya Judiy, a najleqetaq toj tx'otx' te Asia. ¹¹ Ex kyojjo q'ij anetzi'n, tzaj tq'o'n Dios tumil te Pabl, tu'n tb'ant ila' techil te yek'b'il te' tipin Dios. ¹² Majqexpe' su'tj exqetzi'n xb'alín, a ja' ok aq'le t-xmilil Pabl, xi q'i'n kye yab', ex noq tu'n ikyjo, b'e'xtaq nchi q'anit, ex ayetzin kye taq'níl tajaw il, a ite'kxtaq toj kyanmin, b'e'x nchi etztaq kye'.

¹³ Me ayetzin kye junjun Judiy, a nchi b'ettaq toj tnam, ex nchi etztaq taq'níl tajaw il kyu'n, toj kyanminxjal kyajtaq kye' tu'n tokin tb'i Jesús, a tAjaw Tkyaqil kyu'n, te q'anb'il kyexjal. Ikytzin kyq'ma kyjalu'n, kye taq'níl tajaw il: Kxel qq'ma'n kye'y, tu'n kyetza toj kyanmin xjal, noq ti'j tumil tb'i Jesús, a nq'umlaj Pabl ti'j, chi chi'.

¹⁴ Ikyaqtzin nb'antjo kyu'n wuq tk'waljo jun Judiy, Esceva tb'i, a nejinel kyxol pale. ¹⁵ Me jun maj, attaq jun taq'níl tajaw il, xi tzaq'winte kyjalu'n: Wojtzqin we' Jesús, ex b'in we' wu'n alkye Pabl; me ayetzinkyetza, ¿Ti'n kye' kyoklin tu'n kyoyoli'n ikyjo?

¹⁶ Ex texjo paq anetzi'n, b'e'x xi joqpaq tej ichin, a attaq taq'níl tajaw il toj tanmin kyib'aj xjal, a nchi yolintaq, ex tuk'a txqan tipin, b'e'x i kub'jo ichin tu'n, ex i b'aj tb'yo'n. Tu'ntzin ikyjo, xb'i'qqe ex ixjlinqe tej kyoq tojjo ja, ja' ite'kxtaq.

¹⁷ Kykyaqilxjo Judiy ex nya Judiy i b'inte, a najleqetaq toj tnam te Éfeso. Tu'ntzi'n, b'e'x tzaj txqan kyxob'il, ex tu'njo ikyjo, jaw nimsite tb'i Jesús, a tAjaw Tkyaqil.

¹⁸ Ex nimku xjal, a otaq chi nimin, i kanin pa'l kyib' kywutzxjal ti'jjo tkyaqil nya b'a'n, a otaq b'ant kyu'n. ¹⁹ Ex ila'taqjo, a otaq chi ok te yu'x, ul kyi'n jni' kyu'j te kytyu'xb'il, ex kub' kypatin kywutzjo a ite'taq. Tej tkub' nab'litjo, a jte' otaq japine' loq'b'in kye u'j, b'alaqa lajaj toj ox k'al mil* saqppwaq. ²⁰ Tu'ntzintzjo, nim xjal i b'inte, ex nim i lonte yek'b'il tipin Tb'anil Tqanil tAjaw Tkyaqil.

* **19:4** Mt. 3:11; Mr. 1:4, 7-8; Lc. 3:16; Jn. 1:26-27; Kyb'i. 2:38 * **19:19** Lajaj toj ox k'al mil, 50,000 n-ele.

²¹ Tb'ajlinxitz'i'n ikyjo, kub' tb'isin Pabl, tu'n t-xi' q'olb'il kye' aj te Macedonia ex Acay, ex tu'n tiky'x tzmax Jerusalén. Ex tq'ma, qa tajtaq tu'n tiky'x toj tnam te Rom, aj tmeltz'ajtaq toj Jerusalén. ²² Tu'ntzintzjo, b'e'x i xi tchq'o'n kab'e mojlite, Timotey ex Erasto, tzmax Macedonia te q'olte tqanil antza. Atzin tetz, axsi kyije jun jte'b'in q'ijl toj Éfeso, jun tnam toj tx'otx' te Asia.

Tej kyjaw tilxjal aj Éfeso ti'j Pabl

²³ Tojjo tnam anetzi'n, jaw tilj xjal ti'jjo Tb'anil Tqanil, ²⁴ noq tu'n ttzi jun ichin, tx'nol saqppwaq, Demetrio tb'i. A ichin anetzi'n, tzuntaq nchi b'ant much' twutzb'iyil ja tu'n, te yek'b'ilte ja te na'b'lte jun kydios, Artemisa tb'i. Tu'n ikyjo, tky'e'taq Demetrio, tu'n kyniminxjal ti'jjo Tb'anil Tqanil, qu'n b'i'ntaq tu'n, qa ma chi niminxjal, nlaytaq chi loq'in ti'jjo k'a'xjil anetzi'n; ex b'e'x aku najjo txqan kykaneb' ti'jjo kyaq'in ikyjo.

²⁵ Tu'npetzi'n, oke tchmo'n jni' tuk'a, exqetzi'n txqantl, a ch'ime ikyxtaq kyaq'i'n, exsin xi tq'ma'ntz kye kyjalu'n: Noq sameqi'y, tata, chi Demetrio. B'i'n kye' kyu'n, qa noq tu'n qaq'in lo, b'a'nxiq oto'ya. ²⁶ Me ikyztzin tze'nku n-ok kyka'yi'n, ex n-ok kyb'i'n, lu jun ma' xjal, Pabl tb'i; lu nyolin qa nya diosqe dios, a kyb'inchb'in xjal. Ex nimx xjal, ma kub' kyk'u'j tu'n, nya o'kxjo tzalu'n toj Éfeso, qala' toj tkyaqil tx'otx' te Asia. ²⁷ Nya wenjo lu'n, qu'n b'alaqa nlay b'ant tiky'jo qb'a'xjil. B'apetla te', qala' b'ala majxjo ja te na'b'lte qdios, a Artemisa, okla knajstijilo tb'anil yolb'ilte, ex tu'ntzintzjo, b'e'xla k-elil i'jlin nim toklin qdios anetzi'n, a k'u'jlinxix tzalu'n toj Asia ex toj tkyaqil twutz tx'otx'.

²⁸ Tej kyb'inte xjal ikyjo, b'e'x jaw kyiky'inxix, ex jaw kyxch'in kyjalu'n: Nimxix toklin Artemisa, a qdios a awo aj Éfeso.

²⁹ Nimx i ja naj xjal tojjo tkyaqil tnam, ex ok kytzyu'n kab'e tuk'a Pabl, a Gay ex Aristarco kyb'i, kab'e ichin te aj Macedonia, ex i el jukikin kyu'n tzmax tk'atz ja, ja' nchi chmete xjal. ³⁰ Tajtaq Pabl tu'n tokx yolil kywutz xjal antza, me mix kytziye nimil. ³¹ Ex kyxoljo kawil te Asia, ite'taq junjun tuk'a Pabl, xi kychq'o'n q'malte, tu'n mina tz'okx antza. ³² Me atzin te' tojjo ja, ja' ite'kxitaq xjal, ite'taq junjun ch'uq njaw kyxch'intaq jun tumil, me mikyxi kyu'n txqantl. Nb'ajtaqjo lu'n, tu'n otaq chi jaw najxjal. Me txqantl te' nti'taq b'i'n kyu'n, tiqu'n nkychmo'ntaq kyib' antza.

³³ Ti'jjo nb'ajtaq ite' junjunkye, xi chiky'b'inte te Lejantr; jun xjal, a otaq txi kylimo'n Judiy, kywutz kykyaqiljo, a ite'taq antza. Xitzin tqanin Lejantr tuk'a tq'ob', tu'n mina chi ch'otj xjal, qu'n tu'ntaq tyolin twutz tnam te kolb'il kye jni' Judiy. ³⁴ Me atzaj te' tel kyniky'xjal qa Judiytaq te' Lejantr; i jaw xch'in kab'e or kykyaqilx. Chi chi' kyjalu'n: Nimx toklin Artemisa, a qdios a awo aj Éfeso.

³⁵ Atzin te' aj tz'ib'il te tnam, tej kyxmoxit-xjal tu'n, tq'ma: Noq sameqi'y, ayi'y xjal te Éfeso. Tkyaqil xjal te twutz tx'otx' b'i'n tu'n, qa a tnam lo, atzin q'o'nkjo te xq'uqil te ja te na'b'lte Artemisa, a qdios nimxix toklin, ex te ka'yil te' twutzb'iyil, a tzaj tz'aq toj kya'j. ³⁶ Mix a'l aku kub' ewinte lu'n. Tu'npetzi'n, mina chi ch'otja, ex mina kub' kyb'inch'i'n jun ti'la, aj qa nya b'isinxix wen. ³⁷ Qu'n aye xjal, a ma chi ul ky'i'n tzalu'n, nya ma chi jaw yolb'in kye' ti'j qdios ex ti'jjo ja te na'b'lte. ³⁸ Qa at te Demetrio tq'oj ti'j jun a'la, exqetzi'n nchi aq'nin tuk'a, k'a' che'x q'malte kywutz kawil. Teyile te junjuntz k'a' klonte tib'. ³⁹ Qatzin kyaj kyetza, tu'n kyqani'n juntl ti'la, iltzin ti'jtz tu'n tyolajtz kywutz kawil ex toj tumilxix. ⁴⁰ Tu'n a ma b'aj ja'lin, aku qo ok q'o'n te meltz'il kyna'b'lxjal tu'n tb'antjo nya b'a'n. Me nti'xix jun tumil qu'n te tzaq'wilde, qa ma tzaj qanin qe, tiqu'n ma jaw tilxjal. ⁴¹ Tb'ajlinxitz'i'n ikyjo, b'e'x el tpa'n tej aj tz'ib'il tib' kyij'xjal.

20

Tej t-xi' Pabl tzmax toj tx'otx' te Macedonia ex Grecia

¹ Tej tel b'ajjo ch'otjin toj Éfeso, i tzaj ttxko'n Pabljo aye nimil, tu'n t-xi q'met jun tumil kye. Ex ax orjo, b'e'x el tpa'n tib' kyij', exsin xi'tz tзма Macedonia. ² Antza, b'aj tq'olb'ine kyoj kykyaqiljo najb'il, ex q'uqb'in kyk'u'jjo nimil kyuk'a tyol. Tb'ajlinxitz'i'n ikyjo, kanin tзма Grecia. ³ Antza, kyij tene toj oxo xjaw. Tu'ntaq tokx toj bark, tu'n t-xi' tзма Siria, tej tb'inte qa kyajtaq Judiy tu'n tkub' kyb'yo'n. Tu'ntzintzjo, kub' t-ximin, tu'n tmeltz'aj twutz tx'otx', ex nya toj bark, tu'ntzin tiky'x juntl majl toj Macedonia. ⁴ Ti'j Pabl xi lipeye Sópater, te tnam Berea, k'walb'aj te Pirro; junx tuk'a Aristarco ex Segundo te tnam Tesalónica, Gay te tnam Derbe, ex Timotey; exsin Tíquico tuk'a Trófito, a te tx'otx' te Asiaqe.

⁵ B'e'x i nejjio nimil lo qwutza, ex o kub' kyjo'n tзма Troas. ⁶ Atzaj te' tb'ajjo nintz q'ij te Wa'j Pan, a nti' tx'amsb'ilte tku'x, o exa toj bark toj tnam te Filipos, ex toj jun q'ij, o kani'n toj Troas, ja' atetaqjo Timotey ex txqantl nimil tuk'a. Antza, o kyijiy wuq q'ij kyuk'a.

Tej tjaw anq'in Eutico juntl majl kyxol kyimnin

⁷ Tojjo tnejil q'ij te seman, ok qchmo'n qib'a, tu'n qwa'n junx, ex tu'n tsipitjo xjan wab'j. Antza, b'aje yoline Pabl kye nimil, me tu'n'taq tex toj jun tb'e aj qsqixtaq, nimx xi'ye tumil tyol, ex tzmazi el b'ajjo te tniky'jin aq'wil. ⁸ Otaq qo chmeta toj toxin kol ja, a ja' txqo'nqetaq txqan tzaj. ⁹ Ex antza, ta'yetaq jun ku'xin q'a, Eutico tb'i, q'uqletaq ttzi toyijil ja. Me tu'n nimx tqan yolin Pabl, b'e'x tzaj twatl wen, ex b'e'x tzaj lank'aj tзма toj toxin kol ja. Atzaj te' tjaw sk'o'n, noq kyminntaq.

¹⁰ B'e'xsin ku'tz Pabl, ex xi joq'paj tib'ajjo ku'xin q'a, exsin ok tchle'ntz, ex xi tq'ma'n kye nimil: Mina chi tzaj xob'a. Lu' tetz itz'.

¹¹ Texjo or anetzi'n, b'e'x jax Pabl juntl majl tuja, kub' tpi'xin wab'j, ex i wa'n, ex ok tenl yolil ex tzmazi kub' qe'n te qsqix. Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x xi' tзма Asia. ¹² Me atzin tej ku'xin q'a, itz' te' te t-xi q'i'n. Tu'ntzintzjo, qexix kyk'u'jjo nimil.

Tej t-xi' Pabl toj tnam Mileto

¹³ Awotzin qe', b'e'x o neja, ex toj bark o xi'yi'y, tu'n qkani'n tзма Aso, tu'n qiky'a k'lelte Pabl, tze'nkuxjo otaq qo kyija tuk'a, qu'n tajtaq tu'n tb'et twutz tx'otx'. ¹⁴ Atzaj te' tok qk'ulb'in qib'a tuk'a toj Aso, b'e'x okx quk'iy toj bark, ex b'e'xsin xi'tza tзма Mitilene. ¹⁵ O iky'a antza, ex tojxi junxil q'ij, o iky'a nqayin tk'atz Quio. Tb'ajlinxi' q'ij anetzi'n, o kanin toj Samos. Tojxi junxil q'ij te qb'e'y, o kani'n toj Mileto. ¹⁶ Ikytzin b'antjo, qu'n tkye'taq Pabl tu'n tkyijtaq ila' q'ij toj tx'otx' te Asia, ex mix ttziye, tu'n t-xi' tзма Éfeso, qu'n tajtaq tu'n tkaniin liwey tзма Jerusalén qa akutaq pon kanin, tu'n tiky'sitjo nintz q'ij te Pentecostés.

Tej tq'olb'in Pabl toj Mileto kyuk'a nejinel kyxol Ttanim Dios toj Éfeso

¹⁷ Tej ataq Pabl toj tnam te Mileto, i tzaj tq'olb'injo jni' nejinel kyxol Ttanim Dios toj Éfeso. ¹⁸ Atzaj te' kykanin, xi tq'ma'n kye kyjalu'n: Noq sameqi'y werman. B'i'n kye' kyu'n, tze'n tten nchwinqila tzalu'n kyxola toj tx'otx' te Asia, atxix tej wula tnejil q'ij. ¹⁹ Kykyaqil q'ij o chin te'n kyxola, ex o chin ajb'i'n te tAjaw Tkyaqil, tuk'a tkyaqil mutxb'il, ex ila' maj ma tz'etz ta'l nwutza, noqitla tu'n tel wenjo taq'in qMan Dios. Ex nimku nya b'a'n s-ul wi'ja kyu'n Judiy. ²⁰ Me mina xin kub' numja, tu'n tq'met kyxolxjal exsin toj kyja'y, a b'a'nix te kye'y. ²¹ Aye Judiy exqetzi'n a nya Judiy, ma txi nq'ma'n kye, tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, ex tu'n t-xi kynimi'n Tyol qAjaw Jesús, a Klolqe.

²² Atzin ja'lin, chi Pabl, ma chinka tзма Jerusalén, ex chq'o'nqi'n tu'n Xewb'aj Xjan, me nti' b'i'n wu'n ti' kyky'elix wi'ja. ²³ O'kx b'i'n wu'n, qa a Xewb'aj Xjan ntzaj q'mante we'y, qa chin k'welixi toj tze, ex qa nimx yajb'il kyky'elix wu'n toj tkyaqil tnam, ja' kchin ky'eli'y. ²⁴ Me nyalaxix toklin nchwinqilji'y, tze'nku tu'n tjapin kanin tuk'a tzaljb'il a nb'ey lajo'nx te nnimb'ila, ex tu'n tkub' nimitjo, a s-aj tq'ma'n Jesús, a tAjaw Tkyaqil, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios.*

²⁵ O chin b'aj yoli'n Tkawb'il qMan Dios kyxola, chi Pabl, ex b'inpertzintz wu'n ja'lin, qa mi chin iwle juntl majltza tu'n jun kye'. ²⁶ Tu'npetzi'n, waja tu'n t-xi nq'ma'n ja'lin, qa nyaqi'n at npaja ti'j jun a'la, ²⁷ qu'n o chin yoli'n ti'jjo tkyaqil t-xim Dios, ex nti' ch'in xkub' wewi'n kye'y. ²⁸ Tu'npetzi'n, kyka'yink kyib'a, ex ikyxjo tkyaqil nimil, qu'n ma chi ok q'o'n tu'n Xewb'aj Xjan, te kyik'lel ti'j tkyaqil Ttanim qAjaw Jesús, a ma chi laq'et tu'nxjo tchky'el.

²⁹ B'i'nix wu'n, chi Pabl, qa aj wiky'a, chi ul txqantl xjal te najsilte Ttanim qMan Dios, iky tze'nqeku txqan tx'u'j xo'j kyxol rit. ³⁰ Exla ite' junjun kyxola, a kchi jawil we'ks xnaq'tzil kye' yol, a nya twutzx, tu'n kyxi lipe nimil ky'i'j. ³¹ Tu'npetzi'n, kyka'yink kyib'a, ex kyna'ntza, qa toj oxe ab'q'e, q'ijl ex qnliky'in, mina xin sikyti'y, ex ma tz'etz ta'l nwutza, tej nq'o'n tumil kujxix wen teyile junjun kye'.

³² Atzin ja'lin, werman, chi Pabl, kchi xel woqzeni'n toj tq'ob' qMan Dios, ex te' Tb'anil Tqaniljo tk'u'jb'il, qu'n at te tipin, tu'n kych'iya tu'n toj kynimb'ila, ex tu'n ttzaj tq'o'n kye'y, a tojxjo o tzaj ttziyin te' xjan Ttanim. ³³ Nti' we' waj, a pwaq, exsin xb'alin te jun a'la; ³⁴ gala' b'in kyu'n, qa ma chin aq'ni'n kyuk'ax nq'ob'a, tu'n tjetjo, a iltaq ti'j we'y ex te kye' ite'taq wuk'iy. ³⁵ Kukx ma chin xnaq'tzinjiy kye'y, tze'n tumil tu'n qaq'nin, ex tu'n qmojin ky'i'jjo aye atx taj kye; tu'n kytzaj na'yitjo Tyol qAjaw Jesús, aj tq'ma: Nimxixtljo tzaljb'il tze'n nxi qq'o'n, tze'nkuljo tu'n ttzaj qtzuyu'n.

³⁶ Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, b'e'x kub' meje, ex na'n Dios kyuk'a kykyaqilx. ³⁷ Jotx i b'aj oq', b'aj kychle'n kyib', ex el kyma'tzin Pabl. ³⁸ Ex nimx i jaw b'isinj nimil, qu'n tu'n otaq tq'ma Pabl, qa nlay tz'iwle juntl majl kyu'n.

Texjo or anetzi'n, i xi' wa'b'ilte tzmaz ja' ta'yetaq bark.

21

Tej t-xi' Pabl tзма Jerusalén

* 20:24 2Tim. 4:7

¹ Tej tel qpa'n qib'a kyij' nimil, o okxa toj bark. B'e'x o xi'y tзма toj tnam Cos, ex tojxi juntl q'ij, o kani'n toj tnam Rodas, ex antza, o xi'yila tзма Pátara. ² Toj Pátara, el jyet jun bark qu'n, a kyja'taq t-xi' tзма Fenicia. O okxa toj, exsin o xi'tza. ³ Tzuntaq nqo b'eta ikyjo, tu'n qxi'y tзма Siria, tej qlontiy' ch'in tx'otx' toj ttxuyil a', ex toj tumil qǎnayaja, Chipre tb'i. Atzaj te' qkani'n toj tx'otx' Siria, o okxa toj tnam, Tiro tb'i, qu'n iltaq ti'j tu'n tkyij tiqit'z bark. ⁴ Antza, el jyet txqan nimil qu'n, ex wuq q'ij o kyija kyuk'a. Me otaq tzul jun tqanal tu'n Xewb'aj Xjan kye nimil antza. Tu'ntzi'n, xi kyq'ma'n te Pabl, tu'n mi txa'ye tзма Jerusalén. ⁵ Exla qa kyky'e'taq nimil tu'n t-xi' Pabl, me b'e'x o xi'y noqx te' tb'ajjo wuq q'ij. Kykyaqilxjo nimil tuk'a kyxu'jil exqetzi'n kyk'wal i tzaq wa'b'il qe'y tзма tzi ttxuyil a'. Atzaj te' gula antza, b'e'x o kub' meje'y, ex o na'n Dios. ⁶ Texjo or ikyjo, b'e'x i kyij qq'olb'i'n qeji'y ayej nimil, exsin o jaxtza junx tuk'a Pabl toj bark. Ayetzin kyetz, b'e'x i meltz'aj kyja.

⁷ Tb'ajlinxiz'in ikyjo, o kani'n tзма Tolemaida. Antza, o q'olb'ini'y kyuk'a nimil, ex axsa, o kyiji'y kyuk'a jun q'ij. ⁸ Tojxi junxil q'ij, o etza antza, ex o ula toj tnam Cesarea, ja' najletaqjo jun q'mal Tb'anil Tqanal, Lip tb'i, a toktaq te kyajlal wuq mojil kye tsanjil.* O iky'a toj tja, ex antza, o kyiji'y tuk'a. ⁹ Kyajetaq te Lip tk'wal ku'xin tzin, a na'mxtaq kymeje, exsin nchi q'umlaqtaq ti'jjo otaq tq'ma Dios kye. ¹⁰ Otaq xi b'ajila' q'ij qu'n antza, tej tul jun ichin, a yolil Tyol Dios, Agabo tb'i, tzajintaq toj tx'otx' Judey.* ¹¹ Tej tpon qk'atza, tzaj ttzyu'n tk'alb'il Pabl, ex tuk'a anetzi'n, i ok tk'lo'n tq'ob' exqetzi'n tqan, te yek'b'il te' ti'jjo tu'n tiky'x ti'j Pabl, exsin tq'ma kyjalu'n: Tq'ma Xewb'aj Xjan, chi Agabo, qa toj tnam Jerusalén, kk'letile' tajaw k'alb'il lu'n kyu'n aj Judiy, exsin kxel q'o'n toj kyq'ob' nya Judiy.

¹² Tej qb'intejij'y ikyjo, exqetzi'n aj Cesarea, o kub'sin qwutza te Pabl, tu'n mina txi'ye tзма Jerusalén. ¹³ Me tzaj tzaq'win Pabl kyjalu'n: ζTiqu'n nchi oq'a, ex tu'n ikyjo, b'e'x nchin jaw b'isi'n? Q'o'nx we wib', nya noq o'k'ij to'u'n nkub' k'lo'n, qala' ex qa majx tu'n nkyima toj Jerusalén, noq tu'n tpajjo nnimb'ila ti'j Jesús, a tAjaw Tkyaqil, chi Pabl.

¹⁴ B'e'x xi qtzagpi'n, qu'n tu'n mix kub'e tk'u'j qu'n, exsin xi qq'ma'ntza te: K'a' tb'inche tAjaw Tkyaqil tajb'il tuk'iy.

¹⁵ Tb'ajlinxiz'in ikyjo, b'aj qb'inchin qib'a, tu'n qtzaja tзма Jerusalén. ¹⁶ I tzaq jun jte'b'in nimil te aj Cesarea quk'iy. Ayetzi'n i tzaq q'inqejij'y toj tja Mnasón, jun ichin te Chipre. Nimiltaqjo xjal anetzi'n atxix ojtze, ex ataqtzintza tu'n qkyijij'y tuk'a.

Tej tul kanin Pabl toj Jerusalén q'olb'il te' Ttanim Dios antza

¹⁷ Tej qjapi'n Jerusalén, toj tzaljb'il o kub' ayo'n kyu'n nimil antza. ¹⁸ Tojxi junxil q'ij, xta'j Pabl quk'iy q'olb'il te' Santyaw; ex antza, ite'yetaqjo kykyaqil nejinel kyxol Ttanim Dios.

¹⁹ Q'olb'in Pabl kye, ex texjo or anetzi'n, ok ten q'malte, tze'nix toketaqjo jotxjo jni' otaq b'ant tu'n, ti'j tb'i Dios, kyxol aj nya Judiy. ²⁰ Tej kyb'inte ikyjo, i nimsin tb'i qMan Dios, exsin xi kyq'ma'ntz te Pabl kyjalu'n: Kutzin, ay erman, chi Santyaw te Pabl. Ma tz'ok tka'yi'n, qa ila' mül xjal kyxol Judiy o chi nimin, ex kykyaqilx n-ok tilil kyu'n, tu'n qok lipje ti'j tkyaqil tkawb'il Moisés. ²¹ Ex o tz'ok q'ma'n ti'ja, qa o kyij ti'jlinjij tkawb'il Moisés, ex qa o chex t-xnaq'tzin te kykyaqil Judiy, a najleqe toj junxil tx'otx', tu'n mi kub' kynimine' a o tzaq tq'ma'n Moisés, ex tu'n o t-xi tq'ma'n kye tu'n mina tz'ok qitit jun techil ti'j kytz'umil aye ne'x, a q'aqe, ex tu'n mina kub' kyb'inchin' tze'nku qe qb'inchb'in.

²² ζTze'ntzintz? chi Santyaw te Pabl. ζTi'tzin k'wel qb'inchintz? Qu'n jotqex qxjalil kchi b'ilte qa ma tzula. ²³ Qala' il ti'j tu'n tkub' tb'inchinjiy, a k'wel qq'ma'n: At kyaje ichin nimil tzalu'n qxol, a il ti'j tu'n tkub' kynimi'n jun kyyol b'antnin ti'j tuk'a Dios, ikyxjo tze'nku kyij ttz'ib'in Moisés toj Tu'jil Tyol Dios ojtze. ²⁴ K'lenqexa tuk'iy, saqsinku tib'a junx kyuk'a, tze'nku qe qb'inchb'in, ex chjonkujij, a kb'ajil kyu'n, tu'ntzin tel kymitzo'n tsmal kywi', te yek'b'ilte, qa ma kub' tb'inchin' tze'nku tz'ib'in ta'ye toj Tu'jil Tyol Dios.* Tu'ntzintzjo ikyjo, jotx k-elil kyniky' te, qa nya twutzxjo a o kyq'ma ti'ja, qala' mikyxitla te', qu'n majxtla te nkub' nimin te' Tu'jil Tyol Dios te qkawb'il junx quk'iy. ²⁵ Ikytzin kye nya Judiyqe, a o chi nimin, ex o txi qtz'ib'in kye, tze'n qe qxim: Tu'n mina t-xi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a nchi kub' b'yet te chojb'il il kywutz txqantl kydiosxjal; ex tu'n mina t-xi kycho'o'n kychib'jiljo alu'mj, a njaw kyjtz'o'n kyib'; ex tu'n mina chi tzq'ajsin ti'jjo chiky' te kychi', ex nya wen tu'n kykub' kxe kyuk'a junxil qya, qa nya a kyxu'jil, qu'n tkyaqiljo lo, manyor tz'ilxix toj kywutz kykyaqil Judiy.*

Tej ttzyet Pabl kyu'n aj Judiy toj tnejil ja te na'b'l Dios

²⁶ Tb'ajlinxiz'in ikyjo, b'e'x i xi tk'le'n Pabl ayej kyaje ichin, ex tojxi juntl q'ij, kub' tsaqsín tib' junx kyuk'a, tze'nku ntene kyxol aj Judiy. Texjo or anetzi'n, b'e'x okx tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, noq tu'n tq'met jtojqaq tu'n tjapin b'ajjo q'ij, ja' tu'n kynimintaqjo kyyol te Dios, ex jtojqaq tu'n tkyij tq'o'n junjun toyaj.

* 21:8 Kyb'i. 6:5; 8:5-6

* 21:10 Kyb'i. 11:28

* 21:24 Num. 6:13-20

* 21:25 Kyb'i. 15:23-29

²⁷ Ch'ixtaq kyjapin b'ajjo wuq q'ij, jun jte'b'in Judiy tzajningetaq toj tx'otx' te Asia, iwle Pabl kyu'n, toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex b'e'x i ja najxjal kyu'n, ok tzyu'n Pabl kyu'n, ²⁸ ex jaw xch'in kyjalu'n: Qo kymojintza, ayi'y aj Israel. Atzin ma' ichin lo, nb'et toj tkyaqil twutz tx'otx', ex nxnaq'tzin kyexjal jotxjo, a nya wen te tqanim, nya wen ti'j tkawb'il Moisés, ex a nya wen ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios, a xjanxix wen.

²⁹ Kyq'na ikyjo ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios, qu'n otaqxi tz'iwle Pabl kyu'n toj tnam junx tuk'a jun nya Judiy te Éfeso, Tróximo tb'i,* exsin kub' kyb'isin qa ax Pabl xi q'inte Tróximo tojjo tnejil ja anetzi'n, qu'n tu'n nya wentaq toj kykawb'il aj Judiy tu'n tokx jun nya aj Judiy toj.

³⁰ Jotxjo xjal toj tnam jaw tilj, ex kykyaqilx pon rinin. Ok tzyu'n Pabl kyu'n, ex el jukikin. Tej kyetz tojjo ja anetzi'n, b'e'x etz kyjpu'n t'pel ja. ³¹ Ch'ixtaq tkub' b'yo'n Pabl, tej tb'inte jun ichin te aj Rom, a tnejil xq'uqil tnam te Jerusalén, jun tqanil, qa otaq chi jaw tilj kykyaqil xjal. ³² I ok chmo'n xo'l q'aq', exqetzi'n nejinel tu'n tnejil xq'uqil, ex i xi rinin ja' ite'taqxjal. Tej kylonte xjaljo tnejil xq'uqil exqetzi'n jni' xo'l q'aq', b'e'x xi kytzaqpi'n tu'n kyb'ujin ti'j Pabl. ³³ B'e'xsin ok laq'e tnejil xq'uqil kyk'atz, exsin xi tq'ma'ntz, tu'n tku'x Pabl toj tze, ex tu'n tok k'let kyuk'a kab'e kxb'il. Tej tb'ajjo ikyjo, xi tqanintz ankyetaqjo Pabl, ex ti'chaq otaq b'ant tu'n. ³⁴ Me junjunkte jaw xch'inte jun ti'la, me mikyxi kyu'n junjuntl. Tu'ntzintzjo, mix b'ante tchiky'b'it tu'n tnejil xq'uqil, qu'n nimx ch'otjin nb'anttaq kyu'nxjal. Tu'n ikyjo, b'e'x xi tq'ma'n tu'n t-xi q'i'n Pabl toj kyja xo'l q'aq'. ³⁵ Atzaj te' kyjax twutz ja, b'e'x jaw iqin Pabl kyu'n xo'l q'aq', qu'n tu'n tzunxtaq b'iyajtz kyu'n xjal, ³⁶ a lipcheqetaq ti'j, ex njaw kyxch'intaq tu'n tkyim.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' kywutz aj Judiy

³⁷ Atzaj te' ch'ixtaq tokx q'o'n Pabl toj kyja xo'l q'aq', xi tqanin te tnejil xq'uqil. Chi' kyjalu'n toj tyol: ¿Noqit aku chin yolín ch'i'n tuk'iy? chi Pabl.

Jaw ka'ylaj tnejil xq'uqil tu'n tyol, exsin xi tzaq'wintz: ¿B'a'ntzin te yolín toj griego?

B'a'n, chi Pabljo.

³⁸ Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqil: ¿Ma nyatzin tejiy aj Egipto, a xi t-xiky'b'in jun q'oj qi'ja aj Romq'o'y, a atxix ojtxe, exsin extza toj k'ul kyuk'a kyaje mil b'yo'l xjal?

³⁹ Xitzin tzaq'win Pabltz: Mina. Ayin weji'y jun aj Judiy, ex at woklin kyxol aj Rom, qu'n antza xin itz'ji'y toj tnam, Tarso tb'i, toj tx'otx' Cilicia, jun tnam nimxix toklin kye aj Rom. Tu'npetzi'n, b'inchin t-xtalb'ila. Q'ontza amb'il we'y, noq tu'n nyoli'n ch'in kyexjal.

⁴⁰ Kutzin, chi tnejil xq'uqil.

Jawtzin we' Pabltz twutz ja, ex tuk'a tq'ob', xi tyek'in tu'n mina chi ch'otjexjal. Atzaj te' kykub' numj kykyaqilx, jawtzin yolintz toj kyyol aj Judiy, ex tq'ma:

22

¹ Noq same ayi'y tata exqetzi'n nxjalil, chi Pabl, kyb'intzini'y a kxe'l nq'ma'n kye'y te kolb'il we'y.

² Atzaj te' tel kyniky'xjal, qa toj kyyol nyolintaq Pabl, nti'x ch'in jaw ch'otj.

Ok tenl Pabl yolil kyjalu'n: ³ Aj Judiyqi'n we'. Antza xin itz'ji'y toj tnam Tarso te tx'otx' Cilicia. Me antza xin jaw ch'iyi'y tzalu'n toj Jerusalén, ex ma chin xnaq'tzajtza tu'n Gamaliel,* tze'nkuxixjo ntq'ma'n kykawb'il ojtxe qxjalil. Kukx o tz'ok tililjo wu'n, tu'n wajb'in te qMan Dios tuk'a tkyaqil wanmi'n, tze'nkuxjo n-oke kye' kyu'n, te q'ij ja'lin. ⁴ Me a ojtxe, ma chin lajo'n, tu'n kykyimjo kykyaqil nimil wu'n, a lipcheqetaq ti'jjo Tb'anil Tqanil. O chi okx ntzyu'n, ex o chi kux nq'o'n toj tze, exla qa ichin mo exla qa qya. ⁵ Jotxjo lu'n b'in ex ojtzqi'n tu'n tnejil pale, exqetzi'n nim kyoklin kyxola, ayi'y Judiyqi'y.

Ite' u'j tzaj kyq'o'n we'y, chi Pabl, tu'n kykanin kye qxjalil Judiy te Damasco; in xta'ja antza jyolkye nimil, tu'n kytzaj wi'n tzalu'n toj Jerusalén, ex tu'n kykub' kawit.*

Tej tyolin Pabl ti'jjo a otaq b'aj ti'j, tej tnimin

(Kyb'i. 9:1-19; 26:12-18)

⁶ Me tzuntaq nchin b'eta ikyjo, ex ch'ixtaq nkani'n toj Damasco, b'alaqa kab'laj or ikyjo, noqx nna'b'inkuy, tej tul tilk'aj wi'jali'y jun tqan tzejaj tzajntaq toj kya'j. ⁷ Ex tu'n ikyjo, b'e'x nkub' tz'aga twutz tx'otx', ex xi nb'i'n tq'ajq'o'jil jun tq'ajq'o'jil yol. Chi' kyjalu'n: Saulo, Saulo, ¿Tiqu'u'n nchin lajchi'y tu'n?

⁸ Xitzin nqanintza: ¿Ankye te, Tata?

Tzajtzin tzaq'wintz we'y: Ayin weji'y Jesús aj Nazaret, ex ayinxji'y, a nchin el tiki'i'n.

⁹ Ayetzin kyej nchi b'ettaq wuk'iy, iwle spiky'imil kyu'n, ex tu'ntzintzjo, b'e'x jaw xob', me mix i kyb'i'ye tq'ajq'o'jil tyoljo, a nyolintaq we'y.

¹⁰ Xi nqani'n: ¿Ti'tzin k'wel nb'inchintza, Tata?

Tzajtzin tq'ma'n Tata we'y kyjalu'n: We'ksa, ex q'inx tumil tb'ey tzma Damasco. Antza, ktzajil q'ma'ne tey tkyaqiljo a il ti'j tu'n tkub' tb'inchi'n.

¹¹ Me tu'n b'e'x in kyij mo'ixixa, tu'n spiky'imil, noqtzin i xi xko'ntza tzma Damasco kyu'nj wuk'iy.

¹² Antza, chi Pabl, ta'yetaq jun ichin, Ananías tb'i, jun xjal at-xixtaq tchewil qMan Dios ti'j, ex nkub' tnimintaqjo tkawb'il Moisés. Tu'ntzintzjo, kykyaqiljo Judiy, a najleqetaq toj Damasco, tb'anilxtaqjo kyyol ti'j. ¹³ Ul Ananías lol we'y. Atzaj te' tul, tzaj tq'ma'n we'y kyjalu'n: Ay, werman Saulo, chi k'ant juntl majljo twutza.

Texjo or anetzi'n, b'e'x i k'ant nwutza. Tu'npetzi'n, b'e'x nli'y Ananías.

¹⁴ Tzajtzin tq'ma'n kab'e tyoltz we'y: A kyDios qxe'chil, ma jaw sk'ontiy, tu'ntzin tel tniky'a ti'jjo tajb'il, ex tu'ntzin tok tka'yin Jesús, a jikyinxix, ex tu'n tb'intejiy tyol, a aku yolinte. ¹⁵ Qu'n ate k-yolilte kye kykyaqil xjal, ex axa kxel q'mante ti'jjo ma tliy, ex ma tb'iy. ¹⁶ Atzin ja'lin, nti'l tu'n tkub' tyo'n. We'ksa, ex kux ku'xa toj a', te jawsb'il a', ex na'n tb'i tAjaw Tkyaqil, tu'n ttixjet tanmi'n, ex tu'n kynajsit tila.

Tej t-xi tq'ma'n Pabl tze'n tten xi sma'n tu'n Dios kyuk'a xjal nya Judiy

¹⁷ Atzaj te' nmeltz'aja, chi Pabl, tu'n wula toj Jerusalén, in xta'ja tojjo tnejil ja te na'b'l Dios, tu'n nna'n Dios. Nli'y ikyjo, tze'nku jun wutziky'. ¹⁸ Nli'y tAjaw Tkyaqil, ex tzaj tq'ma'n we'y: Q'inx tib'a, ex ajgelin wen tu'n texa toj Jerusalén, qu'n nlayx kub' kyb'i'n t-xjalila, ex nlayx tz'el kynyiky' ti'jjo o tq'may wi'ja.

¹⁹ Xitzin nq'ma'ntza: Ay wAjaw, ¿Tiqu'nil qa nlay kub' kyb'i'n? ¿Ma nya aj Judiyqi'n? Ex b'in kyu'n, qa nchinktaqa tojile tkyaqil ja te kyna'b'l Dios Judiy, ex nchex wintaqa toj tze aye nchi nimintaq ti'ja, ex tzuntaq nchi kub' nb'yo'n. ²⁰ Ex intintaqa antza, tej tkub' b'yo'n taq'nila, Esteban tb'i, a nq'umlajtaq ti'ja. Xi nq'ma'n, tu'n tkub' b'yet. Ex majx, ayi'n in ok te xq'uqil te' kyxb'alin, a kub' b'yonte Esteban.*

²¹ Me atzin tzaj tq'ma'n wAjaw'iy: Mina, chi'. Qala' kux txiy, qu'n ayi'n chin xel chq'ontiy kyxoljo nya Judiy, a najchaq ite'.

Tej tjaw tilxjal aj Judiy ti'j Pabl tu'n tkyim

²² Tzuntaq nchi b'in xjal ti'jjo lo. Me atzaj te' kyb'inte, qa il ti'j tu'n t-xi' Pabl kyxol nya Judiy, b'e'xsin jaw ky'xch'intz kyjalu'n: Nya b'a'n tu'n tanq'in ichin lo twutz tx'otx'. Il ti'j tu'n tkyim.

²³ Ex i oktzin tentz 'xch'il, ex xolpil te' kytxo'w, ex jaw kychto'n quq toj kyq'iq'.

²⁴ Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqil, tu'n tokx q'o'n Pabl toj kyja xo'l q'aq', ex xi tq'ma'n, tu'n tb'aj laqtz'in, tu'ntzintla tkub' tpa'n Pabl til, ex tiq'u'n otaq chi jaw 'xch'in xjal ti'j.

²⁵ Me atzaj te' tk'let, ex tu'ntaq tok laqtz'in, xi tq'anin Pabl te xo'l q'aq', a attaq antza. Chi' kyjalu'n: ¿Ma attzin kye' kyoklin, tu'n tok laqtz'it jun xjal, a at toklin te Rom, ex na'm tok toj pa'b'in?

²⁶ Tej tb'ijtej yol lo tu'n xo'l q'aq', b'e'x xta'j q'malte te tnejil xq'uqil, ex chi' kyjalu'n: ¿Tze'ntzin k-okila lu'n tu'n? ¿Te aj Rom te ichin! chi'.

²⁷ Atzin tej tnejil xq'uqil, b'e'x ok laq'e tk'atz Pabl, ex xi tq'anin: ¿Ma twutzxsi'n qa at toklin kyxol aj Rom?

Twutzx te', chi Pabljo.

²⁸ Xitzin tq'ma'n tnejil xq'uqiltz kyjalu'n: Nimx pwaq b'aj wu'n, tu'n tlaq'etjo wokli'n kyxol aj Rom. Ex ¿Yajnajtzi'n tetza?

Xi tzaq'win Pabl: Me ayintzin we', at we' woklin, qu'n antza 'xin itz'ji'y.

²⁹ Tu'ntzi'n toklin Pabl, b'e'x el kypa'n kyej xo'l q'aq' kyib' ti'j, ayej tu'ntaq kyok laqtz'inte, ex majx tej tnejil xq'uqil, b'e'x tzaj t-xob'il, tu'n otaq b'aj tk'lo'n.

Tej t-xi q'i'n Pabl kywutz Sanedrín

³⁰ Tojxi junxil q'ij, tajtaq tej tnejil xq'uqil, tu'n tb'inte ti'jxixjo til Pabl toj kywutz Judiy. Tu'ntzi'n, b'e'x el tpu'n, exsin xi tq'ma'n, tu'n kyok chmetjo kynejil pale, exqetzi'n tkyaqil Sanedrín, a tnejilxix chmob'l kyxol aj Judiy. Texjo or anetzi'n, etz q'i'n Pabl, ex kub' q'o'n kywutz kykyaqil kawil.

23

¹ Xitzin tka'yin Pabl toj kywutzjo tkyaqil Sanedrín, ex xi tq'ma'n: Ayiy werman, atxix ojtxe ex loqin lo, b'a'n o chin anq'ini'y twutz qMan Dios, ex nti'x ma kux chyo'n toj wanmi'n.

² Atzin tej tnejilxix pale, Ananías tb'i, xi tq'ma'n kye', a ite'taq nqayin tk'atz Pabl, tu'n tokx kypoq'chin toj ttzi.

* 22:20 Kyb'i. 7:58

³ Me atzin te Pabl xi tq'ma'n: Ex k-okilx poq'chin te toj ttzi tu'n Dios, ay xmiletz', qu'n qa q'uqliy antza te kawil, ex tze'nxiw kawb'il, zTitzin qu'ntz ma kyij ttaqpi'ntza kawb'il, exsin ma tzaj tq'ma'ntza, tu'n tokx poq'chin toj ntzi'y kyu'n? chi Pabl.

⁴ Ayetzin kyej ite'taq antza, xi kyq'ma'n te Pabl: zMa ikytzin nyasinejiy ti'j tnejilix tpale qMan Dios?

⁵ Xitzin tq'ma'n Pabl: Ayi'y werman, noq sameqi'y, qu'n nya b'intaq we' wu'n, qa a tnejilix pale'; qu'n toj Tu'jil Dios ntq'ma'n kyjalu'n: Mina qanb'in ti'jjo kawil toj ttanim.*

⁶ Texjo or anetzi'n, el tniky' Pabl, qa attaq kab'e ch'uq xjal toj Sanedrín: Jun ch'uq Sadusey ex juntl Parisey. Tu'ntzintzjo, jaw yolin Pabl kujxix wen: Ayi'y nxjalil, Pariseyqin we', ex tzajningi'n ti'j t-xe'chil Parisey.* Exsin atzin ja'lin, nchin oka toj pa'b'in, noq tu'n nxi nni'mi'n, qa nchi jatz anq'in juntl majljo kyimnin.

⁷ Atzaj te' tb'aj tq'ma'n Pabl ikyojo, b'e'xsin i ok ten Parisey ex Sadusey ch'otjil kyxolx. Tu'ntzintzjo, el kypa'n kyib'⁸ qu'n ayetzin kye Sadusey nkyq'ma'n, qa mina nchi jatz anq'in juntl majl kyimnin, ex qa nti'qe t-anjel Dios exqetzi'n jni' xewb'aj.* Me ayetzin kye Parisey nimin tkyaqiljo lu'n kyu'n.

⁹ Kykyaqilx nchi jaw xch'intaq, ex ite' junjun te jun ch'uq xnaq'tzb'il te kawb'il, a ite'lxtaq kyxol Parisey, jaw we'ks ex kyq'ma: A ichin lo, nti' tky'i ma b'ant tu'n. B'alaqa ma yolin tuk'a jun t-anjel Dios mo tuk'a jun xewb'aj.

¹⁰ Me qu'n noqxtaq kyja'taq kyjaw tiljxtaq kyexjal; tu'ntzintzjo, b'e'x tzaj t-xob'iljo tnejil xq'uqil, qu'n kub' tb'isin, qa akntaq kub' kyb'yo'n Pabl. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n, tu'n kytzaj txket jun jte'b'in xo'l q'aq', tu'n tex q'i'n Pabl, ex tu'n t-xi q'i'n juntl majl toj kyja xo'l q'aq'.

¹¹ Tojxi junxil qniky'in, ok tyek'in tAjaw Tkyaqil tib' te Pabl, ex tq'ma: Q'inks tib'a, Pabl, qu'n ikyxjo tze'nku ma yolin wi'ja tzal'u'n toj Jerusalén, ikytzin k-okila tu'n toj Rom.

Tej tkub' kyximinxjal, tu'n tkub' b'yet Pabl

¹² Atzin tej qsqix, i kyij jun jte'b'in Judiy toj wen, tu'n tkyim Pabl kyu'n. Kub' kyq'ma'n kyxolx kyjalu'n: K'wel qk'lu'n twutz Dios, qa nlay qo wa'n, ex qa nlay qo k'wan, qa mina xkyim Pabl qu'n.

¹³ B'alaqa ite'taq ka'wnaq* kyb'ajjo ichin, a otaq kub' kyk'lu'n kyyol. ¹⁴ I xi'tzintz ja' ite'taqjo kynejil pale exqetzi'n nim kyoklin kyxol Judiy, ex xi kyq'ma'n: Ma kub' qk'lu'n qe' qyol twutz Dios, qa nti' ch'in kxel qwa'n, aj qa na'mxtaq tkyim Pabl qu'n. ¹⁵ Ayetzin kyetza ja'lin exqetzi'n kyb'ajjo kawil Sanedrín, kyqaninxi te tnejil xq'uqil, tu'n ttzaj q'i'n Pabl kywutza, tu'n tchiky'b'itjo tten cheb'exix wen, me noq tu'n tsb'et ikyojo; qu'n awotzinqetza, qo ewila toj b'e, tu'n tkub' qb'yo'n, a na'mxtaq tul tzal'u'n.

¹⁶ Me jun taljo taneb' Pabl, b'in te', a otaq b'aj q'met, ex b'e'x xi' q'malte te Pabl, a attaq toj kyja xo'l q'aq'. ¹⁷ Tej tb'inte Pabl ikyojo, b'e'xsin tzaj tq'olb'intz jun xo'l q'aq', ex xi tq'ma'n te: Q'inxiy ku'xin q'a lo twutz tnejil xq'uqil, qu'n at jun tyol tu'n t-xi tq'ma'n.

¹⁸ B'e'xsin xi k'le'ntz twutz tnejil xq'uqil, ex tq'ma: Ma chin tzaj ttxko'n Pabl, ex ma tzaj tq'ma'n we'y, tu'n ttzaj winji'y ku'xin q'a lo tuk'iy, qu'n at jun tyol tu'n t-xi tq'ma'n tey.

¹⁹ Tzajtzin tzyu'n tq'ob'j ku'xin q'a tu'nj tnejil xq'uqil, ex el kypa'n kyib' ti'j xo'l q'aq', exsin xi tganintz: zTi'tzin tu'n ttzaj tq'ma'n we'y?

²⁰ Xitzin tq'ma'n tej ku'xin q'a kyjalu'n: Ma chi kyij Judiy toj wen, tu'n t-xi qanit tey, tu'n t-xi q'i'n Pabl nchi'j kywutz qe' ite'kx toj Sanedrín. ²¹ Me mina txi tziyi'n, qu'n b'alaqa jun ka'wnaq ichin kchi ewil toj b'e, ex k'wel kyayo'n, tu'n tkub' b'yet, qu'n ma kub' kyk'lu'n twutz Dios, qa nlay chi wa'n ex nlay chi k'wan, qa mina xkyim Pabl kyu'n. Atzin ja'lin, noq nchi ayon qa kxel tziyi'n kye.

²² Atzin tnejil xq'uqil ex twa'b'in ku'xin q'a, ex xi tq'ma'n te, tu'n mix a'l qe, tu'n t-xi tq'ma'ne a otaq b'aj tq'ma'n.

Tej t-xi q'i'n Pabl twutz Félix, a tnejil kawil

²³ Tzaj tchq'o'n tnejil xq'uqil, kab'e xo'l q'aq', ex xi tq'ma'n kye, tu'n kyok kyjyo'n lajaj k'al† xo'l q'aq', tu'n kyxi lipe ky'i', lajaj toj jun mutx[‡] xo'l q'aq' kyib'aj chej, junx kyuk'a lajaj k'al tuk'a kyb'iyb'il; tu'n kyxi' tзма Cesarea, aj tok b'elaj or toj qniky'in. ²⁴ Ex xi tq'ma'n, tu'n kyjyet chej te iqilte Pabl. Ex xi tq'ma'n, tu'n tok ka'yinxix toj b'e, tu'ntzintzla nti' tky'i, aj tkanin twutz tnejil kawil, Félix tb'i. ²⁵ Ex xi sma'n jun u'j kye, a ntq'ma'ntaq kyjalu'n:

²⁶ Ayi'n, Claudio Lisias, kxel ntz'ib'in ex chin q'olb'ila tey, Félix, ay tnejil kawil, nimix tokli'n. ²⁷ Aye Judiy, a otaq tz'ok kytzyu'n ichin lo, ex tu'ntaq tkub' kyb'yo'n. Me atzaj te' nb'inti'y, qa jun xjal nimtaq toklin toj Rom, b'e'xsin in xi'tza kyuk'a nxo'l q'aq'a, ex b'e'x tzaqpai wu'n. ²⁸ Me qu'n wajtaqa, tu'n nb'inti'y ti'taq til, b'e'xsin xi wi'ntza kywutz

* 23:5 Ex. 22:28

* 23:6 Kyb'i. 26:5; Fil. 3:5

* 23:8 Mt. 22:23; Mr. 12:18; Lc. 20:27

* 23:13 Ajo yol ka'wnaq,

40 n-ele toj kastiy.

† 23:23 Lajaj k'al, 200 n-ele.

‡ 23:23 Lajaj toj jun mutx', 70 n-ele.

Sanedrín. ²⁹ Ex antza nb'iyi'y, qa nya nim til, qa noq tu'n kynimb'il ti'j kykawb'il Judiy. Tu'n ikyjo, b'in wu'n, qa nya il ti'j tu'n tkub' b'yet, nipela noq tu'n tku'x toj tze. ³⁰ Me ma nb'i'y, qa ma chi kyij Judiy toj wen tu'n tkub' b'yet. Tu'ntzi'n, ma txi nchq'o'n twutza, ex ma txi nq'ma'n kye nchi stz'imín ti'j, tu'n t-xi kychiky'b'in twutza, a ti' kyaj ti'j.

³¹ Xitzin xko'n Pabl, ex xi q'i'n toj qniky'in kyu'n xo'l q'aq', tu'n kykanin toj Antípatris, tze'nkuxjo otaq tzaj q'ma'n kye. ³² Ayetzin kyej xo'l q'aq', aye i xi' tu'n kyqan, b'e'x i meltz'aj kye' toj Jerusalén, tej qsqix. Ayetzin kyej, a ite'kxtaq kyib'aj chej, b'e'x xi kyi'n kye' kyb'e, junx tuk'a Pabl. ³³ Atzaj te' kykanin tзма Cesarea, b'e'xsin kub' kywab'in Pabl twutz Félix, a tnejil kawil, exsin xi kyq'o'n u'j, a xi ttz'ib'in tnejil xq'uqil.

³⁴ Tb'ajlinxi' u'jin u'j, xi tqanin Félix te, ja'taq tzajnin Pabl. Atzaj te' tb'inte, qa te Ciliciataq, ³⁵ xitzin tq'ma'n: K'a' kub' nb'i'n tzmáxi aj kyuljo a nchi stz'imín ti'ja.

Texjo or anetzi'n, b'e'x xi tq'ma'n, tu'n tkub' xq'uqit Pabl tojjo ja, ja' nkawinetaq Herodes.

24

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' twutz Félix

¹ Otaqxi b'aj jwe' q'ij, tej tkanin tnejilxix pale, Ananías tb'i, tзма Cesarea, junx kyuk'a jun jte'b'in nim kyoklin kyxol Judiy, ex tuk'a jun q'ol tumil, Tértulo tb'i. Kykyaqilx i kanin twutz Félix, a tnejil kawil, tu'n kyyolin txqan yol te patilte Pabl. ² Atzaj te' ttzaj q'i'n Pabl, xitzin t-xikyb'i'n Tértulo tyol ex tq'ma: Noq samexixa, ex nimxix chjonte kxel qq'o'n tey, ay, Tata tnejil kawil, qu'n wen qe' qten toj qtanim, ex nti' q'oj qxola; ex chjonte noq tu'n t-xilin tnab'la, qu'n nimku ma b'ant tu'n tojjo qtx'otx'a. ³ Ay, Félix, tnejilxix kawil, jotxjo lu'n, n-ok qajb'in toj tkyaqil qtx'otx'a tuk'a nimxix aq'b'il chjonte.

⁴ Me nya waja tu'n tel wi'n nim amb'il tey, chtej Tértulo. Chin kub'sil nwutza tey ja'lin, tu'n qtzaj tb'i'n ch'in tuk'a twenila. ⁵ Ma tz'el jyetjo ichin lo qu'n, qu'n ma tzul q'ol te' jun yab'il qxola, ex nb'et twutz tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tolx q'oj kyxol Judiy, ex axix kynejiljo jun ma' ch'uq xjal, Nazarens kyb'i. ⁶ Ex majxpe, tnejil ja te na'b'l qDiosa, tajtaq tu'n tb'aj tyajin. Tu'npetzi'n, b'e'x ok qtzju'n, ⁷ me atzi'n tej tnejil xq'uqil, Lisias tb'i, b'e'x okx tlimo'n tib', ex tuk'a tkyaqil tipin, b'e'x el ti'n qe'y,* ⁸ exsin tzaj tq'ma'ntz qa iltaq ti'j tu'n kyul twutza, aye kyajtaq tu'n kyqanin ti'j. Noqif aku txi tqanin te, tu'ntzin tel tniky'a, qa tkyaqiljo a ma txi qq'ma'n tey, twutzix.

⁹ Kykyaqiljo Judiy a ite'taq antza, xi kymujtz'in qa twutzxjo a otaq b'aj q'met.

¹⁰ Atzin tej tnejil kawil xi tyek'in tuk'a tq'ob', tu'n tyolin Pabl.

Chi Pabljo, tej tjaw yolin: Noq same, tata. Tuk'a tkyaqil wajb'ila kxe'l nq'ma'n kab'e tal nyola te kolb'il we'y twutza, qu'n b'in wu'n, qa ay kawil tojjo tx'otx' lu'n, atxix ojtxe. ¹¹ Ex axa aku txi ka'yainte tumiljo lo; tzmape kab'lajaj q'ij, we nponlin toj Jerusalén, tu'n nk'uli'n twutz qMan Dios. ¹² Ex mix jun maj in jyete, qa tzun nchin ch'otje tuk'a jun a'la, ex mix ja' jaw tiljxjal wu'n toj tnejil ja te kynab'l Dios Judiy, mo kyoj txqantl ja te na'b'l Dios, i'chaqpetla ttxanila tnam.

¹³ Aye xjal lo, chi Pabljo, nlay yek'it kyu'n, qa twutzxixjo a ma b'aj kyq'ma'n te patil we'y. ¹⁴ Me okpetzin k'wel nq'ma'ntza, qa nchin ajb'in te kyDios nxe'chila, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tb'anil Tqanil, a tok tb'i te ma' ch'uq xjal kyu'n. Qu'n nxi nnimi'n a jotxjo tz'ib'in kyojjo u'j te kawb'il, exsin tz'ib'in kyu'n yolil Tyol qMan Dios ojtxe. ¹⁵ Ex at jun we' oyb'il we ti'j qMan Dios, tze'nkuxjo kye Judiy, qa chi jawil anq'in juntl majljo kyimnin, aye tb'anil xb'ant kyu'n, exqetzi'n nya b'a'n xb'ant kyu'n. ¹⁶ Tu'npetzi'n, tok tilil wu'n, tu'n ntsaqix wanmi'n, ex tu'n tb'antjo tb'anilx wu'n, twutz Dios ex kywutz xjal.

¹⁷ O b'ajxi ila' ab'q'e, chi Pabl, nb'etb'in toj junxil tx'otx', ex ma chin meltz'aj juntl majla toj ntanima, tu'n nq'o'n mob'itz kye yaj, ex tu'n t-xi nq'o'n woyaja te qMan Dios. ¹⁸ Ex tzuntaq nb'antjo lu'n wu'n, tej tb'aj nsaqsín wib'a, tze'nkuxjo nb'ant kyu'n nxjalila atxix ojtxe. Me nti' ch'in jaw tiljxjal, tej wel jyete toj tnejil ja te na'b'l Dios kyu'n jun jte'b'in Judiy tzajinqetaq toj tx'otx' te Asia.* ¹⁹ Ayepetzintla kye xjaljo xi ul patil we'y twutza, qa at wila toj kywutz. ²⁰ Exsin qa minatz, b'a'n tu'n ttzaj kyq'ma'n a ite' tzalu'n, qa at jun wila el jyet toj kywutz, tej nte'n kywutzjo xjal lo, ex kywutz kykyaqil kawil toj Sanedrín. ²¹ Metzín qa at wiltza ti'jjo, tej tjaw nxch'i'n kyxol: Loqin inti'n tzalu'n toj Sanedrín kywutza, ayi'y kawil, noq tu'n nxi nnimi'n, qa chi jawitz anq'in juntl majl kykyaqil kyimnin, chi Pabl.*

²² Tej tb'inte Félix ikyjo, b'e'x kyij tq'o'njo lu'n toj junxil q'ij, qu'n b'i'ntaqxix tu'n, tze'n tz'elpine Tb'anil Tqanil. Xi tq'ma'n kyjalu'n: Tzmáxi aj tuljo Lisias, a tnejil xq'uqil, atzin ktzajil q'ma'ntexixjo we'y, ti'jjo nb'aj kyijja.

²³ Exsin xi tq'ma'n Félix te jun xo'l q'aq', qa il ti'j tu'n tok xq'uqit Pabl, me tu'n t-xi q'o'n ch'in tzaqpi'b'l te, ex tu'n t-xi q'o'n amb'il kye tuk'a, tu'n tok ka'yin.

* 24:7 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 7. * 24:18 Kyb'i. 21:17-28 * 24:21 Kyb'i. 23:6

²⁴ Otaqxi b'aj jun jte'b'in q'ij, tej tkanin juntl Félix junx tuk'a t-xu'jil, aj Judiytaq, Drusila tb'i, exsin xi tq'ma'ntz, tu'n t-xi txokb'aj Pabl, ex antza kub'e tb'i'ne, tej tok ten Pabl yolil ti'jjo qnimb'il ti'j qAJaw Jesucrist. ²⁵ B'e'x jaw xob' Félix, tej tok ten Pabl yolil ti'jjo, qa il ti'j jun chwinqil jikyin, ex tu'n tkub' qtzuyu'n qib', ex ti'jjo jun kawb'il tu'n Dios, a na'mx tul kanin.

Tb'ajlinxiti'n ikyjo, xi tq'ma'n te Pabl: Kux txiy ja'lin. Ktzajil nq'olb'in juntl majla, aj tten amb'il wi'ja.

²⁶ Atzin te Félix, tzuntaq nyon te', qa akutaq t-xi tq'o'n Pabl pwaq te, tu'n t-xi ttzaqpi'n. Tu'npetzi'n, ila' maj txket Pabl tu'n, tu'n tyolin tuk'a.

²⁷ Japin kab'e ab'q'e ikyjo; me tb'ajlinxi', b'e'x el tej Félix te kawil, ex okx Porcio Festo te t-xel. Me atzinte Félix tajtaq te', tu'n tkanb'itjo kyajb'il aj Judiy tu'n. Tu'npetzi'n, b'e'x kyij q'o'n te Pabl toj tze.

25

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib' twutz Festo

¹ Kanin te Festo, tu'n tkub' qe tojjo toklin te kawil, ex tb'ajlinxi' oxe q'ij, b'e'x ex toj Cesarea, tu'n tkanin tzma Jerusalén. ² Atzaj te' tkanin Festo, b'e'x i pon kychmo'n kyib'jo kynejil pale, junx kyuk'a Judiy, a nimxix kyoklin, te q'malte ti'chagjo til Pabl. ³ Xi kyqanin, ex i kub'sin kywutz te Festo, tu'n t-xi q'i'n Pabl Jerusalén, qa at til toj kywutz. ⁴ Me xi ttzaq'win Festo kyjalu'n: Lu te Pabl tku'x toj tze tzma Cesarea, ex ayinxax, ma chin kub' b'isinte tu'n nxi'y antza tojjo jte'b'in q'ij, chi'. ⁵ Tu'npetzi'n, aye kawil kyxola, il ti'j tu'n kyxi' wuk'iy tzma Cesarea, te patil te Pabl tu'n kyjolin antza, qa at til toj kywutz.

⁶ Axsa kub' tene te Festo toj Jerusalén b'alaqa wajxaq mo lajaj q'ij, ex b'e'x meltz'ajl tzma Cesarea. Tej qsqix, kub' qe tojjo toklin te kawil, ex xi tq'ma'n, tu'n t-xi q'i'n Pabl. ⁷ Tej tokx Pabl, b'e'x i ok laq'e Judiy tk'atz, ayej tzajinqetaq toj Jerusalén. Exsin ok tentz q'malte, qa nimku til Pabl, me nti' jun yek'inte qa twutzx.

⁸ Chitzin Pabljo kyjalu'n, tej tkolin ti'jx: Nti' jun we' wil ma ku'x, qu'n nti' nya b'a'n o b'ant wu'n ti'j kykawb'il Judiy, ti'jjo tnejil ja te na'b'l Dios ex nipe ti'jjo tnejil kawil te Rom.

⁹ Me qu'n tu'n tajtaq te Festo, tu'n tkanb'itjo kyajb'il Judiy tu'n, xitzin tqanintz te Pabl kyjalu'n: *¿Tajtzin te tu'n t-xiy tzma Jerusalén, tu'ntzintla toka toj xjelb'il antza?*

¹⁰ Me xi ttzaq'win Pabl kyjalu'n: Me loqi'n intin twutza, ay kawil te Rom, qu'n antza tzalu'n il ti'j tu'n woka toj xjelb'il. Qu'n b'i'nxi te tu'n, qa nti' jun nya b'a'n o b'ant wu'n kyij' Judiy. ¹¹ Qatzin at jun wiltza o ku'x, a at kyimin ti'j, nlay kub' nxx'a'yin wib'a tu'n nkyima. Metzjin qa nya twutzx, a ti'chagjo nq'umlajtz wi'ja, mix a'l junte at toklin tu'n nxi q'o'n we'y kye. Tu'npetzintzjo, ma b'aj nk'u'ja tojjo lu'n ja'lin. Ok kxel nqani'n, tu'n nxi sma'n twutz César, a tnejilxix kawil te Rom, tu'n woka toj xjelb'il tu'n.

¹² Tb'ajlinxi' tqanin Festo kye q'olte tumil te, ti'jjo otaq tq'ma Pabl, tzaj tq'ma'n kyjalu'n: Qu'n axa ma tzaj qaninte, tu'n toka toj xjel tu'n César toj Rom, mala txi'tza antza.

Tej tpon q'i'n Pabl twutz Agripa

¹³ Tej kyb'ajjo jun jte'b'in q'ij, b'e'x ul tej nmaq kawil, Agripa tb'i, junx tuk'a t-xu'jil Berenice, tzma Cesarea, tu'n kyq'olb'in te Festo. ¹⁴ Qu'n tu'n ila' q'ij i ten antza, b'e'x ok ten te Festo q'malte te Agripa, a ti'jjo otaq tziky'x ti'j Pabl. Chi' kyjalu'n: At jun ichin tzalu'n, a kyij q'o'n toj tze tu'n Félix ojtze. ¹⁵ Tej nte'n toj Jerusalén, b'e'x i pon jni' kynejil pale junx kyuk'a nim kyoklin kyxol Judiy q'malte ti'chagjo til, ex tzaj kyqanin we'y, tu'n tkub' nkawi'n. ¹⁶ Me xi'tzin nq'ma'ntza kye, qa ajjo kawil te Rom, nya naq'le, tu'n tkub' tb'yo'n jun xjal, qa na'mxtaq tmeje twutz kyuk'a tajq'oj, tu'n tkolin ti'jx.

¹⁷ Tu'npetzi'n, chi Festo, tej kyul Judiy tzalu'n, mix kub'e n-ayo'n ch'intla, qala' noqx te' qsqix, b'e'x in kub' qey tojjo wokli'n, ex xi nq'ma'n, tu'n t-xi iq'b'ajjo xjal anetzi'n.

¹⁸ Me ayetzin kye i ul q'mal te' jni' til Pabl, ex nti'x i jaw ch'otj ti'j ti'chagjo il, a otaq chi b'aj nb'isi'n. ¹⁹ Noq o'lx b'aj kyq'ma'n ti'j, a jni'chagjo nb'aj toj t'nimb'il, ex ti'jjo jun b'yal Jesús, a o kyim, me itz', chi Pabljo. ²⁰ Ayintzin we', mix tene tumil toj nnab'la, tze'n tu'n toke lo. Xitzin nqanintza te Pabl, qa tajtaq tu'n t-xi tzma Jerusalén, tu'n tok toj xjelb'il ti'jjo a otaq b'aj q'ma'n ti'j. ²¹ Me atzinte Pabl otaq tqane te', tu'n t-xi nsma'n tzma Rom tuk'a tnejilxix kawil tu'n tok toj xjelb'il. Tu'npetzi'n, b'e'x xi nq'ma'n tu'n tten toj tze, tzmaxi aj tten amb'il we'y, tu'n t-xi smet, chi Festo.

²² Xitzin tq'ma'n Agripa te Festo kyjalu'n: Ex wajatla we', tu'n nb'i'n ti'jjo xjal anetzi'n.

Atzin te Festo, xi ttzaq'win: B'e'x ktb'ib'ilku te nchi'j.

²³ Toj junxil q'ij, i kanin Agripa ex Berenice twutz ja te kawb'il, ex i okx tuja tze'nqeku kawil, junx kyuk'a kynejil xo'l q'aq' exqetzi'n xjal, a nim kyoklin toj tnam. ²⁴ Tq'ma Festo, tu'n ttzaj q'i'n Pabl, ex tq'ma kyjalu'n: Noq samiy Agripa, ay nmaq kawil, ex kykyaqila

xjal a loqi'y ch'uqleqe tzalu'n quki'y; lu tej xjal lo. Kykyaqilx Judiy nchi qanin ti'j, i pon q'malte we'y tzma Jerusalén, ex loqe ma chi ul tzalu'n toj Cesarea qanilte we'y, tu'n tkub' b'yet. Tzunx njaw kyxch'i'n wen, ex mina nchi kub' qenx.

²⁵ Metzín wetza te we, chi Festo, nyakutzaj nti' te ma tb'inche, tu'n tiky'xjo lu'n ti'j. Me qu'n ax ma qaninte, tu'n tok toj xjelb'itz tu'n tnejilxix kawil toj Rom, César Augusto, a nim toklin tb'i. Tu'npetzi'n, ma kub' nb'isi'n, tu'n t-xi smet anta.

²⁶ Me tu'n nti'xix tumil te we'y, chi Festo, tze'n tyol jun u'j, tu'n t-xi tz'ib'it te César, a wajawi'y, a tnejilxix kawil, a ti'chaq tb'inchb'in xjal lo; matzin tzaj wintza kywutza, me twutzxixa ay, nmaq kawil Agripa, tu'ntzintla, aj tb'aj tqaninjy jni'xjo til, matzintla kub' nti'ib'intza twutz u'j. ²⁷ Qu'n nyakuj nya tumiljo te we'y, a tu'n t-xi smet jun xjal nim til, exsin mina txi tz'ib'it tiqu'nil s-etza til kyexjal.

26

Tej tyolin Pabl te kolb' il tib' twutz Agripa

¹ Xitzin tq'ma'n Agripa te Pabl kyjalu'n: Aku yolin ja'lin, tu'n tkolin ti'jxa.

Jawtzin ti'n Pabl tq'ob', exsin ok tentz yolil. Chi' kyjalu'n: ² Noq same, tata. Tzunx nchin tzalaja ja'lin, ay, nmaq kawil Agripa, tu'n nim toklin, tu'n kchin yolila twutza, ex tu'n tb'ant nklonte wib'a, ti'j tkyaqiljo nya b'a'n, a ma b'aj kyq'ma'n Judiy wi'ja. ³ Tzun nchin tzalaja, qu'n tu'n tojtzqi'n te, ay Agripa, a jni'xjo nb'ant toj kychwinqil Judiy exqetzi'n nchi b'aj yolajtz qxola. Tu'npetzi'n, kxel nqanin tey tuk'a tipin tchwinqila, ex tu'n tkub' tb'innjy a kxel nq'ma'n.

Tchwinqil Pabl, te' na'mtaq tnimin

⁴ Kykyaqil Judiy b'ilte ex ojtzqi'n kyu'n, tze'n nchin anq'ini'y kyxol, toj we' ntx'otx' ex toj Jerusalén, atxixj tej xin tzaja toj nq'ayila. ⁵ Ex b'i'n kyu'n, ex aku kub' kyq'ma'n qa kyaq, qa Pariseyqinx we', ex intinkxa kyxoljo ch'uq xjal, a tzunxix kub' qnininji'y tkyaqil kyxnaq'tzb'il Judiy. ⁶ Ex atzin ja'lin, ma chin tzaj q'i'n toj pa'b'in noqxix tu'n at jun q'uqb'il qk'u'ja ti'jjo o tzaj tq'ma'n qMan Dios kye ojtxe qxjalila. ⁷ Ajo kab'lajaj ch'uq xjal, tyajil Israel, a ojtxe qxe'chil, logo'y nqo ayon ti'j tu'n t'apin b'ajjo a tzaj ttziyin qMan Dios qe'y: Qa il ti'j tu'n kyjaw anq'in juntl majl kyimnin. Tu'npetzi'n, nqo k'ulin twutz Dios, ex nqo ajb'in te, q'ijl ex qniky'in. Ay Agripa, noq tu'njo qq'uqb'il qk'u'ja lo loqe Judiy nchi patin wi'ja tojjo pa'b'in ja'lin. ⁸ ¿Me ti'xix qu'n mina nxi kynimin kye, qa kchi jawitz anq'in juntl majl kyimnin tu'n qMan Dios?

Tej tajtaq Pabl tu'n kykub' tb'yo'n nimil

⁹ Ex ikyxtaq weji'y nnab'1 ojtxe, chi Pabl, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'inchit ila' mib'in kyijjo kykyaqil, a lipchegetaq ti'j tb'i Jesús aj Nazaret. ¹⁰ Ikytzin b'antjo wu'n toj Jerusalén; ila' nimil kux nq'o'n toj tze, tej ttzaj kytziyin kynejil pale. Ex atzaj te' kykub' b'yo'n, b'a'ntaqjo lu'n te we'y.

¹¹ Ila' maj, chi Pabl, i b'aj nb'yo'n tu'ntzintla tkyij kytzaqpi'n kynimb'il ti'j Jesús. Ex b'antjo lo wu'n toj kykyaqil ja te kynab'l Dios Judiy. Ex tu'ntaqjo txqan nq'o'ja kyij, in ok te'n lajolkye nya noq o'kxjo kyoyjo tnam te Israel, qala' majx kyoyjo tnam te najchaq.*

Tej tyolin Pabl juntl majl ti'jjo otaq b'aj ti'j, te' tnimin

(Kyb' i. 9:1-19; 22:6-16)

¹² Ay, Agripa, chi Pabl, noq tu'n nb'isa ikyjo, b'e'x xi wi'n wib'a, tu'n nkani'n tojjo tnam Damasco; chq'o'n in xiyi'y tu'n kykawb'il kynejil pale. ¹³ Me tzuntaq nchin b'eta ikyjo, otaq tziky' kab'laj q'ij, te' nloniti'y jun nim tspiky'imil, tzaj qoptz'aj toj kya', a nimxix ch'intl tqoptz'ajiyil tze'nku twanz q'ij, a ox tilk'ajixix wi'jali'y ex kyijjo a nchi b'ettaq wuk'y. ¹⁴ Qkyaqilxa kub' lank'aj twutz tx'otx', ex nb'i'y tq'ajq'ojil twi' jun a'la, a tzaj q'mante we'y toj kyyol aj Judiy. Chi' kyjalu'n: ¡Saulo, Saulo! ¿Ti'n wila ma chin el tiky'in? Axa n-ok q'o'nte jun mib'in ti'jxa, ikyx tze'nku jun waxx nkjo'n, aj tok twa'b'i'n jun ma juch' kxb'il, ex aj qa nya tumiljo nb'ant tu'n.

Xitzin nq'ma'ntza: ¹⁵ Noq samexixa, wAjawa. ¿Ankye te?

Tzajtzin ttzaq'win we'y: Ayin weji'y Jesús, ex ayinxji'y a ma chin el tiky'in. ¹⁶ We'ksa ja'lin, qu'n ma tz'ok nyek'in wib'a tey tu'ntzin tajb'in we'y, ex tu'n tokin te q'mal te' a ma tliy ja'lin, exsin a na'mx tlontiy wi'ja. ¹⁷ Kkletila wu'n kye Judiy ex kye' nya Judiy, qu'n kyxoltzin xjal anetzi'n kxel nchq'o'niy ja'lin. ¹⁸ Kxel nchq'o'n kyxol, tu'ntzintla tjetqetjo kynab'l, tu'ntzintla mina chi b'et toj najin, tze'nku jun xjal nb'et toj qxopin; qala' toj tumilxix, tze'nku jun xjal nb'et toj spiky'in. Ikytzin kchi elitze' tjaq' tkawb'il tajaw il, tu'n

* 26:5 Kyb'i. 23:6; Fil. 3:5

* 26:11 Kyb'i. 8:3; 22:4-5

kyok lipe, ex tu'n kynimin wi'ja, ayi'n kyMan ex kyDios. Noq tu'n ikyjo, knajstitiljo kyil, ex ktenb'il kyoklin tojjo xjan Ntanim, ayi'n kyDios.

Tej tkub' nmin Pabl a otaq tzaj tq'ma'n Dios te

¹⁹ Ay, Agripa, ikytzin b'ajjo, chi Pabl. Kub' nmininj'y a tzaj tq'ma'n qMan Dios we'y. ²⁰ Tnejilxix, xi nq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kye' ite'taq toj Damasco.* Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nq'ma'n kye' ite'taq toj Jerusalén, ex te tkyaqil xjal toj tkyaqil tx'otx' te Judey.* Ex majxjo kye' nya Judiyqe, i tzaj ntxko'n, tu'nztintla kynimin, tu'n kymeltz'aj tuk'a Dios, exsin tu'ntla b'a'njo kyb'inchb'in te yek'il te' kynimb'il.

²¹ Noq tu'n nyoli'n kyuk'a nya aj Judiy, chi Pabl, in ok tzyu'n kyu'n Judiy toj tnejil ja te na'b'l Dios toj Jerusalén, ex kyajtaq tu'n nkub' kyb'yo'n. ²² Me noq tu'n tmojb'il qMan Dios, loqin inti'n tzmax tzalu'n, ex nchin yolín ti'j Dios kyuk'a kykyaqiljo nimxix kyoklin, exqetzi'n kyuk'a jni' txqantl. Kukx nchin yolínji'y, ex nti'x ch'in ma tz'ok ntz'aqtzi'n, tze'nku kyij tq'ma'n Moisés, a yolil Tyol qMan Dios ojtze, junx kyuk'a txqantl, a ti'tagjo tu'n tb'aj: ²³ Qa ilxtaq ti'j tu'n tkyim Crist, a Klolqe. Me tb'ajlinxitaqjo tkyimlin, axixtaq tnejiljo, tu'n tjtaz anq'in juntl majil;* exsin tu'n tq'metjo kolb'il te qtanima ex kye' txqantl junxil tnam.* Atzin kolb'il, ikyx tze'nku jun tzaj te yek'b'il te' b'a'n.

Tej tyolin Pabl tu'n tkub' tk'u'j Agripa, tu'n t-xi nmin Tyol Dios

²⁴ Tej tb'aj tq'ma'n Pabljo lo, te kolb'ilte, b'e'x jaw weqj Festo, ex tq'ma: ¿Qape tx'u'j ta'ya te twi', Pabl? Noq tu'n nim t-xnaq'tzb'ila, ja' ma tze'le tx'u'j twi'y.

²⁵ Me atzin te Pabl xi ttzaq'win: Nya tx'u'jqin we', ay Festo, a nimxix toklina, qala' mikyxi te', qu'n tumilxix ex twutzixixjo, a xi nq'ma'n. ²⁶ Ex lu'pe Agripa lo, a nmaq kawil. Atzin te ojtzqil te', a jni'chaqjo ma b'aj nq'ma'n. Tu'npetzi'n, nchin yolín jikyín wen twutz, qu'n b'i'nix wu'n, qa b'in tkyaqiljo lu'n tu'n, qu'n nya toj ewajil xb'ante, a ma b'aj nq'ma'n.

²⁷ Ay, Agripa, chi Pabl, ¿Tzuntzin nxi nmin tejjiy a kyyol yolil Tyol Dios? ¡B'i'n we wu'n, qa nxi nmin'!

²⁸ Xitzin ttzaq'win Agripa: ¿Noqx ch'ime xkub'e nk'u'ja tu'n woka te nimil?

²⁹ Xi ttzaq'win Pabl te: Qa noq ch'ime mo qa nimxtaq, me noqit icy tajb'il qMan Dios, nya o'kxa a ay, nim tokli'n, qala' kykyaqilxitle'a a loqe nchi b'in wi'ja ja'lin, tu'n kyoqe nimil tze'nku we'; me nya k'lo'nqi'y tu'n kxb'il tze'nku we'.

³⁰ Jawtzin we' nmaq kawil junx tuk'a t-xu'jil, Berenice tb'i, ex tuk'a Festo, a kawil, ex kykyaqiljo a q'uqleqetaq antza. ³¹ El kypa'n kyib'jo kawil, tu'n kyyolín kyjunalx ti'jjo til Pabl. Kyq'ma kyxolilex kyjalu'n: Nti' te' ichin til lo te kyimin, ex nya tu'n tku'x toj tze.

³² Atzin te Agripa xi tq'ma'n te Festo: Matla txi tzaqpet te ichin lo, noqit nya ax saj qaninte, tu'n tok toj pa'b'in twutz Augusto César, a tnejilxix kawil te Rom.

27

Tej t-xi sma'n Pabl tzma Rom

¹ Atzaj te' tkub' kyb'isi'n, tu'n qxi chq'o'n tzma Italia, ja' ta' Rom, atzin Pabl exqetzi'n txqantl ite'taq toj tze, b'e'x i xi q'o'n tjaq' tkawb'iljo jun xo'l q'aq', Juliotaq tb'i, a toktaq te tajlaljo jun ch'uq xo'l q'aq' te Augusto César, a tnejilxix kawil toj Rom. ² O okxa toj bark, a attaq toj tnam Adramitio, a ch'ixtaq tex tu'n tkanin kyojjo ila' tnam te Asia, aye ite'taq tzi ttxuyil a'. Ex attaq Aristarco quk'iy, jun xjal aj Tesalónica, jun tnam toj tx'otx' te Macedonia. ³ Ex o xi'y toj junxil q'ij, ex o kani'n toj Sidón. Xi q'o'n amb'il te Pabl tu'n Julio, noq tu'n t-xi' q'olb'il kye' tuk'a, ex tu'n tok ka'yin kyu'n. ⁴ Tej qexa toj Sidón, o ex juntl majla toj bark. Mix b'ante tu'n qxi'y jikyín, qu'n qumila ntzaje ju'mintaq kyq'iq'. Tu'npetzi'n, xi qtxalpin ch'in qib'a toj qman q'ob'a, tu'n qiky'xa ttxlajjo tx'otx'. Chipre. ⁵ O jlajinxi toj ttxuyil a', junx twutzila tx'otx' te Cilicia ex Panfilia, ex o kani'n tzma Mira, jun tnam toj tx'otx' te Licia.

⁶ Antza, ele jyete jun bark tu'n Julio, aj tnejil xo'l q'aq'. Ajo bark anetzi'n tzajntaq toj Alejandria. Okxsin q'o'ntza toj, tu'n qkani'n tzma Italia. ⁷ Cheb'exix o b'eta toj ila' q'ij, ex tuk'a nimxix aq'untl, o kani'n nqayin tk'atz Gnido, qu'n njumintaq kyq'iq' wen qwutza. O iky'a tk'atz Salmán, ex o iky'a ti'jxi tx'otx', Creta tb'i. ⁸ Nimx ch'in iky'x q'i'ja toj qb'e'y ttxanila tx'otx'. O kanintza tojjo jun najb'il, Buenos Puertos tb'i, a nqayin ta'ye tk'atzjo tnam Lasea.

⁹ Nimxtaq amb'il otaq qnajs'i'y, noq tu'n tpaj kyq'iq', ex nimxtaq xob'ajil tu'n qb'eta toj ttxuyil a', qu'n tu'n ch'ixtaq tok j'b'alil. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n Pabl jun tumil. Chi' kyjalu'n: ¹⁰ Ayi'y tata, nkub' nnab'li'n qa nya b'a'n tu'n t-xi q'i'n qb'e', qu'n aku txi mulq'ajjo bark exsin tkyaqil tiqitz. Ex majqox, aku qo kyim.

¹¹ Me atzin te' tnejil xo'l q'aq' kub' nmini'n a otaq kyq'ma tajaw, exsin otaq tq'ma q'iltetaq bark, ex nya a otaq tq'ma Pabl. ¹² Ex tu'n nya wentaqjo najb'il anetzi'n tu'n tiky'x j'b'alil qu'n

* 26:20 Kyb'i. 9:19-22

* 26:20 Kyb'i. 9:28-29

* 26:23 1Co. 15:20

* 26:23 Is. 42:6; 49:6

antza; tu'ntzi'n, ch'ime kykyaqilx kub' b'isinte qa wen tu'n qexa, ex tu'n tok qq'o'n tilil, tu'n qkani'n tzma Fenice, jun tnam toj tx'otx' Creta, a at tumil tjawitz q'ij, ex antza tu'n tikye' jb'alil qu'n.

Tej ttzaj nim q'anqyaq ti'j bark, ja' tokxitaq Pabl

¹³ Kub' kyb'isin, qa akutaq txi qi'n qb'e'y, qu'n noq ch'in njumintaq kyq'iq' tzajnin kub'l. O etza, ex b'et bark qjaq'a toj ttxuyil a' ttxalajile Creta. ¹⁴ Me a'kxtaq tb'ajjo ikyjo, ox juminx txqan kyq'iq', tzajnin jawl, ex ok peg'j ti'j bark. ¹⁵ Oktzin tentz limolte bark. Noqx kub' qyo'n qib'a te, qu'n tu'n nlaytaq b'ant qb'eta ja' qajataqa tu'n tpaj kyq'iq'. ¹⁶ O iky'xa ti'jxi jun tal much' tx'otx' tku'x toj ttxuyil a', Claudia tb'i, ja' nyale njumintaq kyq'iq'jo. Ex tuk'a nim aq'untl, ja'tza qi'nji'y jun tal much' bark te kolb'il kyexjal, a k'lo'ntaq ti'jxi bark ja' o tokxitaqa. ¹⁷ Tej ttzajto tal much' bark, oktzin kyk'lo'n kyuk'a lawin aqwil ti'j tk'u'ujjo ma tij bark tu'n mi laqje. Exsin tu'n nimtaq kyxob'il tu'n tkyij tx'a'yit bark toj tz'awin, Sirte tb'i, kutztzin kyi'n xb'alín, a ja' n-okxi kyq'iq' te limolte bark. Tu'ntzi'ntzjo, xi kytzaqpin kyib', tu'n t-xi q'i'n bark tu'n kyq'iq'. ¹⁸ Atzi'n tojjo juntl q'ij, kujxtaq ta'ye kyq'iq' ex jb'al. Tu'npetzi'n, i ok ten xo'l te' tiqitz bark toj ttxuyil a', ¹⁹ ex toj toxin q'ij, i ok ten xo'l te' tkyaqtiljo a tokxtaq te tz'aqztb'ilte bark, a nti'xixtaq kyokin, tu'ntzintla mina t-xi mulq'aje toj ttxuyil a'.

²⁰ Toj ila' q'ij, mix qlayi'y tqan q'ij, exqetzi'n kyspiky'imil che'w; ex otaq tz'el toj qk'u'ja, qa akutaq qo kleta, qu'n tu'n nimxtaq jb'al ex kyq'iq' n-ok jumintaq ti'j qbarka. ²¹ Qu'n tu'n ila'taq qb'aja na'mxtaq qwa'n toj ila' q'ij, jawtzin we' Pabl kyxolxjal, ex tq'ma kyjalu'n: Ayi'y tata, noqit ma kub' kyniminj'i'y a xi nq'ma'n kye'y, tu'n mina tu'n qetz toj Creta, minatla siky'xjo jni' mib'in qu'n. ²²⁻²³ Me atzin ja'lin, mina chi tzaj xob'a, qu'n ma tz'ok tyek'in jun t-angel Dios tib' we'y qniky'in, a saj chq'o'n tu'n Dios, a at wokli'n te, ex nchin ajb'i'n te. ²⁴ Ex saj tq'ma'n angel we'y kyjalu'n: Mi tzaj xob'a Pabl, qu'n tu'n nti' jun mib'in kyky'elix ti'ja, qu'n il ti'j tu'n t-xi'y twutz tnejilxix kawil toj Rom. Ex noq tu'n tpaja, kykyaqiljo ite' tuk'iy toj bark, ok kchi kletil tu'n Dios.

²⁵ Tu'npetzi'n, ayi'y tata, chi Pabl, kyinks kyib'a, qu'n q'uqle nk'u'ja ti'j Dios, qa ikyx kb'ajiljo tze'nku ma tzaj tq'ma'n angel we'y. ²⁶ Me il ti'j tu'n tok takpajjo bark ti'j ch'in tx'otx' toj ttxuyil a'.

²⁷ Otaqxi b'aj kyajlajaj q'ij qb'etb'i'n tojjo ttxuyil a', Adriático tb'i, antza otaq qo pon sulili'n tu'n kyq'iq'. Niky'jin aq'wiljo ikyjo, ayetzi'n aq'nil toj bark, b'e'x i kanin ti'j, qa ch'ixtaq qpon kani'n tzi tx'otx'. ²⁸ Tu'n ikyjo, kux kymilo'n jni'taq t-xe ttxuyil a' antza, ex te ka'wnaq vartaq. Kux kymilo'n juntl majl, tej otaq t-xi qb'eti'n ch'intla, ex o'kx te lajaj toj ka'wnaqtaq t-xe. ²⁹ Tu'n ch'ixtaq qkani'n tk'atzjo tx'otx', b'e'x tzaj kyxob'iljo aq'nil, qa akutaq tz'ok takpajjo bark kyi'j ma tij ab'j, ex toj qxopin. Tu'npetzi'n, b'e'x kux kyq'o'n kyaje kxb'il ti'jxi bark, tu'n mina b'etl. Tb'ajlinxi' ikyjo, i ja na'n Dios, ex xi kyqanin tu'n liwey tu'n qsqix. ³⁰ Me ayetzin kyej aq'nil, kub' kyb'isin tu'n kyoq, noq tu'n kyxob'il te kyimin. Tu'ntzintzjo, tu'ntaq tkux kyi'n tal much' bark te kolb'ilkye, ex tu'ntaq tkux kyq'o'n jun jte'b'in kxb'il twutz bark tu'ntzintla mina b'etl. ³¹ Me atzin te Pabl xi tq'ma'n kye xo'l q'aq' ex te kynejil. Chi' kyjalu'n: Qa mina xi kyijjo aq'nil toj bark, ayi'y nlay chi kleta.

³² Tu'npetzi'n, b'e'x el kyatjk'in kyej xo'l q'aq' aqwil, a k'alb'il te' much' bark, ex b'e'x xi kytzaqpi'n, tu'n t-xi mulq'aj toj ttxuyil a'.

³³ Qlixjexix wen, xi toqxenin Pabl kye, tu'n t-xi kywa'n ch'in ti', ex chi' kyjalu'n: Ma b'ajxi kyajlajaj q'ij, ex na'mx kywa'n kye', noq te oyb'il te' ti' kky'elix q'ij. ³⁴ Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwtza kye'y, tu'n t-xi kywa'n jun tal kywa'y. Il ti'jjo lo, qa kyaja tu'n kyanq'i'n, qu'n mix a'lx junte knajil, ex mixpela jun tsmal kywi'y knajil toj a'.

³⁵ Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, jaw ttzyu'n jun pan, ex kywutz kykyaqil, xi tq'o'n chjonte ti'j te qMan Dios. ³⁶ Kub' tpi'xin Pabl pan, ex ok ten wa'l. Tu'n ikyjo, jotx jaw qi'n qib'a, ex b'e'x ok tena wa'l; ³⁷ qaqlajaj toj kyajlajaj k'al* qb'aja qkyaqila, a o tokxtaq toj bark. ³⁸ Tej tb'aj qwa'nji'y a qajtaqa, b'e'x xi kyxo'n toj a', a ch'intl triy tokxtaq toj bark, tu'ntzintla nya nimxixjo talil bark.

Tej tel yuch'j bark toj ttxuyil a'

³⁹ Atzaj te' qsqix, mix ele kyej aq'nil kyniky' te tx'otx' anetzi'n. Me kyli txqan tz'awin attaq ttxa'n jun tqan a'. Tu'npetzi'n, kub' kyb'isin tu'n t-xi kyq'o'n tumil kyq'iq', tu'ntzin t-xi limo'n qbarka antza.

⁴⁰ Tu'n ikyjo, kub' kyatjk'in k'alb'il kye' kxb'il te tzyuyb'ilte bark, ex b'e'x xi kytzaqpi'n toj ttxuyil a', ex tzaj kyko'pin tze, a n-ajb'in te xuyb'ilte bark. Ex texjo or anetzi'n, b'e'x jax kyq'o'n jun xb'alín, a attaq twutz bark. Tu'n ikyjo, b'e'x xi laq'e tej bark tu'n kyq'iq' toj tz'awin tzi a'. ⁴¹ Me attaq txqan tz'awin punle antza. Antza, oke takpaje, ex b'e'x xi

* 27:37 Qaqlajaj toj kyajlajaj k'al, 276 n-ele.

yuq'jjo ttaxa'n bark toj tz'awin. Tu'n ikyjo, mix b'ante tyekj, ex atzin tzma ti'jxi bark b'e'x n-ok yuch'jtaq, tze'n ntzaj piq'j a' ti'j.

⁴² Ayetzin kyej xo'l q'aq', kyajtaq kye' tu'n tkub' kyb'yo'n jotxjo jni' xjal, a tzajninge toj tze, tu'n mina chi tzaqpaqe, aj kyok tenta q'ax'li' a'. ⁴³ Me atzin te' kynejil xo'l q'aq' tajtaq te' tu'n tkolin ti'j Pabl. Tu'npetzi'n, mix ttziye, tu'n kykub' b'yet, qala' xi tq'ma'n kye', a b'a'n chi xa'lin a', tu'n nej tu'n t-xi kyxo'n kyib' toj a', tu'n kykanin tzi tx'otx'. ⁴⁴ Ayetzin kye' txqantl, xi q'ma'n kye, tu'n ttzaj kytzyu'n jun tz'lan mo juntl tkuchimil bark, tu'ntzintla kyiky'x tib'aj. Ikytzi'n, o kleteji'y qkyaqilxa, tej qkani'n tzi tx'otx'.

28

Tej tklet Pabl exsin txqantl tuk'a toj tx'otx' Malta

¹ Noq klo'nqotaqla qkyaqilxa, tej qb'inti'y qa Maltataq tb'i ch'in tx'otx', a tku'xtaq toj a'. ² Toj tb'anil oke ka'yini'y qkyaqilxa kyu'n xjal najleqetaq antza, ex tu'n tzuntaq nkub' jb'al, ex nimku che'w, b'e'x kub' kykcho'n q'aq', exsin o xi txko'ntza kyk'atz. ³ Atzin te Pabl otaq b'aj tchmo'n ch'in tzqij si; ex tzuntaq okx tq'o'n toj q'aq', tej tetz lipin jun kan tu'n t-xob'il te q'aq', ex b'e'x ok b'altz'aj, ex ok ttx'a'n tq'ob' Pabl.

⁴ Aye xjal najleqetaq antza, tej kylonte kan b'altz'ink tib' ti'j tq'ob' Pabl, jaw yolín kyxolx. Chi chi' kyjalu'n: B'alaqa b'yol xjal te ichin lo. Mapetzin klet toj ttxuyil a', me a kawil toj kya'j, nlay ttziye tu'n tanq'intl.

⁵ Me atzin te Pabl, b'e'x el tchto'n ti'j tq'ob'. Tu'n ikyjo, b'e'x kux tz'aq tej kan toj q'aq', ex nti' te Pabl b'ajte. ⁶ Kykyaqilx nchi ayontaq jni' or xkel mal Pabl, tu'n ttx'a'b'in kan, mo jni' ortaq tu'n tkyim. Nimku kub' kyayo'n, me atzaj te' tel kyniky' te, qa nti' otaq b'ajte, b'e'xsin ja kymeltz'in kynab'ltz, exsin ok tentz q'malte qa jun diostaq te Pabl.

⁷ Ite'taqtzin txqantl tnej tx'otx' nqayintaq ite'ye tk'atzjo najb'il antza, a etzintaq tu'n jun ichin, Publio tb'i, nimxixtaq toklin tojjo tkyaqil tx'otx' te Malta. Toj tb'anil iwli'y tu'n, ex toj tb'anil mojin quk'iy toj oxe q'ij.

⁸ Me atzi'n tata Publio, yab'taq te' tu'n kyaq ex tu'n chk'oj, ex tku'xtaq toj ttxo'w. B'e'xsin xi' Pabl q'olb'ilte. Atzin te' tb'aj na'n Dios ti'j, i kub' tq'o'n tq'ob' tib'aj, ex b'e'x q'anit tu'n. ⁹ Tu'n ikyjo, b'e'x i b'ijte kyu'n txqantl yab', a ite'taq tojjo tx'otx' antza, ex i tzaj kyej yab' anetzi'n, ex ikyxjo, b'e'x i q'anit.

¹⁰ Nimku b'ant kyu'n te ka'yb'il qe'y. Atzin te' qokxa jun majla toj juntl bark, nimku tzaj q'o'n qe'y, a ilxix ti'j, tu'n tokin qu'n toj b'e.

Tej tkanin Pabl toj tnam Rom

¹¹ Tb'ajlinxi' oxe xjaw qu'n tojjo Malta, o okxa tojjo juntl bark tzajntaq toj Alejandria, ex antza ta'yetaq toj Malta, tej tkub' ten jb'alil. Atzin bark anetzi'n, ite'ktaqjo kab'e kywutzb'iyl dios ti'j, Cástor ex Pólux kyb'i.

¹² O xi'y toj, ex o kani'n toj tnam Siracusa. Oxe q'ij o kyija antza. ¹³ Ex antza, o exi'y, nqayin toj mlaj, tu'n qkani'n tzmaz toj tnam Regio. Toj junxil q'ij, kyja' tzaje kyq'iq' kub'l qumila. Tu'ntzi'n, toj junxil q'ij o kani'n tzma Puteoli, ¹⁴ ja' ele qk'ulb'i'n qib'a kyuk'a ila' nimil, a xi txko'n qe'y, tu'n qkyija wuq q'ij kyuk'a. Ikytzi'n, o kaninji'y tzmaz Rom. ¹⁵ Otaq kyb'i kye nimil te Rom tqanil, qa tu'ntaq qkani'n. Tu'npetzi'n, i tzaj k'lel qe'y toj b'e tzmaz kyojjo kab'e tnam, Foro de Apio ex Tres Tabernas kyb'i. Atzaj te' kyiwle qu'n, b'e'x xi tq'o'n Pabl chjonte te qMan Dios, ex b'e'x ja ti'n tib'.

¹⁶ Atzaj te' qkani'n tzma Rom, i xi tq'o'n Julio, a tnejil xo'l q'aq', tkyaqil aj tze toj tq'ob' juntl xo'l q'aq'. Ante Pabl tzaj q'o'n amb'il te', tu'n tten tjunalx, ex junch'in xo'l q'aq' kyij te ka'yilte.

Tej tyolin Pabl kyuk'a t-xjalil toj Rom

¹⁷ Otaqxi b'aj oxe q'ij qkanli'n, tej t-xi tchq'o'n Pabl txkol kye kynejil Judiy te Rom. Atzaj te' kyxmet, xi tq'ma'n Pabl kye kyjalu'n: Ayi'y nxjalil, nti' we' nb'inchb'in nya b'a'n kyij' aj Judiy ex ti'jjo tze'n xi anq'ine ojtze qxjalila. Me ma chinx q'o'n toj kyq'ob' xjal te Rom tzma Jerusalén. ¹⁸ Atzaj te' xb'aj qanin we'y, mataq chinx tzaqpi'n, qu'n tu'n mi xjyet tumil kyu'n, tu'n nkub' kawin te kyimin. ¹⁹ Me mina skytziye Judiy. Tu'npetzi'n, xi nqanintza, tu'n woka toj pa'b'in twutzjo tnejilxix nmaq kawil tzalu'n toj Rom.* Me nti' ch'in we' aku chin ja yob' in, ex nti' nyola te patil kye xjal te ntanima. ²⁰ Tu'npetzi'n, ma chi tzaj nttxo'n, tu'n kyok nka'yi'n, ex tu'n nyoli'n kyuk'iy, qu'n awo aj Judiyqo at junqe qq'uqb'il qk'u'j tu'n tten tkawb'il qMan Dios qxol, ex tu'n gjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, aj qkyim. Ex noq tu'n tpajjo ikyjo, loqi'n k'lo'nqin tu'n kxb'il.

²¹ Tzajtzin kyq'ma'n kyej Judiy kyjalu'n: Nti' jun qe' u'j o tzaj qtzyu'n tzajnin toj tx'otx' te Judey, a tzunt yolín ti'ja. Ex nti' jun qxjalil a kyxoljo najleqe antza, a mat tzul tzalu'n, a nyat

* 28:19 Kyb'i. 25:11

b'a'n tyol ti'ja. ²² Me qajtzintza tu'n qb'inti'y tze'n te tna'b'l, qu'n b'i'n qe' qu'n, qa nyolb'ajtz toj tkyaqil twutz tx'otx' ti'jjo ak'aj ch'uq xjal, aye nimilqe ti'j Jesús.

²³ Tu'ntzi'n ikyjo, ok kyjyo'n jun q'ij, ja' i chmete txqan xjal, ja' najleta q Pabl. Tojjo q'ij anetzi'n, yolin Pabl ti'j Tkawb'il qMan Dios. Xi xkye qlixje wen, ex tzmaxi te qgoqix, ok till tu'n Pabl, tu'n tkub' kyk'u'j, qa twutzxixjo Tyol Dios tz'ib'in kyu'n yolil Tyol. ²⁴ Ite' junjun i xi niminte a ntq'ma'ntaq Pabl, me ite' txqantl mix xi kynimine. ²⁵ Tb'ajlinxi' yolin Pabl, b'e'x el kypa'n kyib', qu'n tu'n mix ja'taq nchi kyija toj wen kyxolilex. Xitzin tq'ma'n Pabl kye kyjalu'n: Wen te' a b'aj tyolin Xewb'aj Xjan kye' ojtxe qxjalil, tej tkyij tz'ib'in tu'n Isaiás, a yolil Tyol Dios, a chi' kyjalu'n: ²⁶ Kux txi'y, ex q'ma'nxa te' tnam lo:

Mixla tu'n chi b'i'n ti'j, nlayx tz'el kyniky' te.

Ex mixla tu'n tz'ok kyka'yin, nlayx kylonte.

²⁷ Qu'n ajo tna'b'ljo tnam lo, ma tz'el najx.

Jpunqek kyxkyin, ex maqsi'nqek kywutz,

tu'ntzin mi kylonte,

ex tu'ntzin mi kyb'ie,

ex tu'n mina tz'el kyniky',

ex tu'n mina chi tzaj meltz'aj wuk'iy.

Tu'n ikyjo, nlay chi kub' nq'ani'n.*

²⁸ B'i'nkuxix kyu'n, chi Pabl, qa ajo kolb'il tu'n qMan Dios, q'o'ntz ja'lin kye nya Judiy, ex ayepenkye ok chi k'wel b'i'n te' Tb'anil Tqanil.

²⁹ Tej tb'aj tq'ma'n Pabl ikyjo, b'e'x i aj kyej Judiy, ex nimxix i ch'otj kyxolx.*

³⁰ Atzin te Pabl, kab'e ab'q'e kyij te' tojjo ja, a otaq manit tu'n. Antza nchi kanine kykyaqiltaqjo q'olb'ilte. ³¹ Tuk'a tkyaqil tzaqib'l, nq'umlajtaq ti'jjo tkawb'il qMan Dios, ex nxnaq'tzintaq ti'jjo qAjaw Jesucrist, ex mix a'lxtaq jun nxi miyonte.

* 28:27 Is. 6:9-10 * 28:29 Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 29.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Rom

Na'mxtaq tpon kanin Pabl q'olb'il te' tnam Rom, te' t-xi-tz'ib'in u'j lo kye nimil tojjo tnam anetzi'n.

Ajo u'j lu'n kye aj Rom jun chiky'b'ilx nimxix t-xilin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il. Tojjo tnejil tnej u'j, nyolin Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil. Nyek'in qa tkyaqil xjal o kyij tjaq' tkawb'il il, ex il ti'j jun kolb'il kye (1:18-3:20). Tib'ajxi, nyolin ti'j jun najsb'il il tu'n Dios noq tu'n kynimb'ilxjal ti'j Jesucrist, a Tk'wal Dios. Toj capítulo 4, ntzaj tyek'in Pabl qa ajo tumil te najsb'il il ikyxjo tze'nku yek'b'il o b'ant tu'n Dios ti'j Abraham ojtxe. Ikytzi'n b'i'n qu'n, qa nti' najsb'il qil tu'n qb'inchb'in, qala' noq tu'n qnimb'il ti'j tb'inchb'in Crist, tej tkyim twutz cruz te qxel. Atzi'n ja'lin, ajo kolb'il ntzaj tq'o'n te nimil jun tzaljb'il ex q'uqb'il tk'u'j ti'jjo tkab' tchwinqil, qu'n tuk'a Crist ajo nimil o kyim toj il, exsin nya jun taq'nil il ja'lin, qala' at jun tzaq'pib'l te, tu'n tajb'in te Dios tuk'a jun tanmin tz'aqle.

Tojjo u'j nyolin Pabl ti'jjo ojtxe kawb'il, a n-ajb'in tu'n ttzaj tyek'in qa aj ilxjal. Me ante t-xtab'il qMan Dios nimixitl tipin tib'aj il, ex ma chi klet-xjal tu'n, qa ma qe kyk'u'j ti'j. Ex ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmin noq tu'n ttzaj tq'o'n kyipin tu'n kyb'et tze'nku taj Dios.

Jun tq'olb'il Pabl kye nimil toj Rom

¹ Ayi'n Pabl jun taq'nil qAjaw Jesucristqi'n, ex txkonqi'n tu'n qMan Dios tu'n woka te tsanjil. Ax Dios o tz'el pa'n we'y, tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il. ² A tqanil tzaj ttziyin qMan Dios kyu'n yolil Tyol ojtxe, ex kyij kytz'ib'in tojjo Tu'jil Tyol Dios, a xjanxix. ³ Atzi'n Tb'anil Tqaniljo nyolin ti'jjo Tk'wal Dios, a qAjaw Jesucrist, a at kab'e tten: Xjal ex Tk'wal Dios. Tnejil, xjal te' tze'nku qe', qu'n antza tzajnin tyajil ti'j jun xjal, a qtzan nmaq kawil David. ⁴ Ex tkab', Tk'wal Dios te', qu'n aku Xewb'aj Xjan kub' yek'inte tuk'a tkyaqil tipin, tej tjaw anq'in Jesús juntl majl tu'n kyxol kyimnin.

⁵ Ex noq tu'n t-xtalb'il qAjaw Jesucrist, ma tzaj q'o'n wokli'n te tsanjil, noq tu'n tkub' nimitjo tb'i toj tkyaqil tnam twutz tx'otx', ex tu'n kynimin kykyaqilxjal ti'j. ⁶ Tu'npetzi'n, ikyqex kyeji'y, o chi txokli'y tu'n qMan Dios, tu'n kyoka teku qAjaw Jesucrist.

⁷ Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n kye'y, kykyaqila ayi'y nimil toj tnam Rom, aye k'u'jlinqi'y tu'n qMan Dios, ex ma chi txoklajtza tu'n, tu'n kyoka tz'aqlexix toj kychwinqila. Noqxix ten t-xtalb'il ex tnuk'b'il qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist kyib'aja toj tkyaqil.

Taj Pabl tu'n t-xi' b'etsilkye nimil toj Rom

⁸ Tnejil, nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios kyij'ja kykyaqila, noq tu'n Jesucrist, qu'n nyolajtz ti'j kynimb'ila toj tkyaqil twutz tx'otx'. ⁹ Nchin ajb'i'n te Dios tuk'a tkyaqil wanmi'n, ex nchin q'umlaja ti'j Tb'anil Tqanil ti'jjo Tk'wal. Ax Dios ojtzqilte, qa kukx nchi tzaj nna'ji'y toj nna'j Dios. ¹⁰ Ex nchin kub'sin nwutza te, qa icky tajb'iljo, noq tu'n ttzaj tq'o'n tumil tze'n tten, tu'n nxi'y b'etsil kye'y. ¹¹ Qu'n wajxixa tu'n nxi'y lol kye'y, ex tu'n kyxi nmoji'n toj kynimb'ila tuk'a wokli'n tu'n Xewb'aj Xjan, tu'n kywe'xixa wen toj kynimb'ila, ¹² ex tu'n qkujsin te qib' qxol toj qnimb'il qkyaqilx.

¹³ Atzin ja'lin erman, waja noq tu'n kyb'inti'y qa ila' maj o kub' nximi'n tu'n nxi'y lol kye'y,* me nti'x jun tumil tze'n tten tu'n nxi'y. Qu'n ataq waji'y tu'n kynimin kyxjalila wu'n, tze'nku toj junjuntl tnam. ¹⁴ Qu'n at jun nk'asa twutz Dios kyij' kykyaqil wiq xjal, tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kye, exla qa aj u'jil ex qa mina, ex qa xtij mo qa mina. ¹⁵ Tu'npetzi'n, waja tu'n nxi'y q'malte Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y, a ayi'y ite' toj tnam Rom.

Ajo tipin Tb'anil Tqanil kolb'il

¹⁶ Nlay chin tx'ixwi'y ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n a lu'n tipin qMan Dios, tu'n kyklet tkyaqil xjal tu'n, qa ma chi nimin ti'j. Te tnejil kye Judiy, me ex ikyxjo kye, a nya Judiyqe. ¹⁷ Qu'n noq tu'n Tb'anil Tqanil ma qo ok tz'aqle twutz Dios, ex antza nyek'ine tze'n tu'n qklete toj qil noq tu'n qnimb'il, ex tze'n tu'n qb'ete toj tumil. Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios: Aye xjal, a tz'aqleqe toj kyanmin, at kychwinqil te jun majx.*

Tkyaqilxjal twutz tx'otx' at til twutz Dios

¹⁸ Qu'n b'i'n qu'n qa nimxix tq'oj Dios ktzajil kyij'jo xjal, a nya ojtzqi'n Dios kyu'n, ex b'inchil ilqe, qu'n noq tu'njo kyil, mi nktyziyin tu'n tel kyniky' te Tqanil twutzxix. ¹⁹ Qu'n majqexpe kye' xjal lu'n b'in kyu'n ti'j Dios atxix ojtxe, qu'n ax Dios o tzaj yek'inte te tkyaqil xjal. ²⁰ Qu'n atzin nya q'anča'l ti'j Dios, n-el tniky'tzajilxjal toj kyanmin, noq tu'n tkyaqiljo tb'inchb'in Dios, atxix tej tb'antlinku tx'otx'. Qu'n antza n-elexix tniky'tzajil Dios, qa axix Diosjo, a kub' b'inchinte tkyaqil, ex nimxix tipin te jun majx. Ex noq tu'njo ojtzqib'l lo,

* 1:13 Kyb'i. 19:21 * 1:17 Hab. 2:4

nti'xla kolb'il kyib'xjal aj il, aj kyxi' pa'l kyil twutz Dios. ²¹ Exla qa ojtzqi'ntaq Dios kyu'n ojtxe, me nti'x o jaw kynimsin tb'i, ex mi xi kyq'o'n chjonte te. Qala' o chi naj te jun majx toj kynab'l noq kyu'njo kyxim, a nti' kyajb'in. Ex tu'njo lo, ajo kyanmin, a nti' tumil, b'e'x kyij ten toj qxopin. ²² Ex okkyq'o'n kyib' te xtiij, ex nti' tumil toj kywutz; qala' ma tz'el naj kynab'l te jun majx. ²³ Qu'n el kyijlin tqoptz'ajiyil qMan Dios, a Dios te jun majx, noq tu'n kyk'ulin kywutzjo twutzb'iyil ichin, a kb'ajil, ex kywutzjo kyilb'iyil pich' ex kan ex tkyaqil wiq txuk. Tkyaqiljo lo i ok kyq'o'n te t-xel Dios toj kyk'ulb'il. ²⁴ Tu'n ikyjo, ax Dios kyij tzaqpinkye tu'n kyb'inchinte tkyaqiljo a npon kyk'u'j ti'j. Ex el naj kytx'ixew tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq aj pajil jun tuk'a juntl. ²⁵ Kub' kyb'inchin ikyjo, qu'n mix kub'e kynimin Tb'anil Tqanil Dios, qala' xi kyq'o'n kyib' tu'n kysb'et, ex tu'n kyk'ulin kywutzjo tch'iyb'l in Dios, ex nya twutzjo Dios, a kub' b'inchinte tkyaqil, ax qMan Dios nimxix toklin ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

²⁶ Tu'npetzi'n, ax Dios ma kyij tzaqpinkye tojjo kyachb'il te tx'ixwejlil. Majqexpe' gya kyij kytaaqpi'n kymujb'il kyib' tuk'a kychmil, noq tu'n kykub' kxe tuk'a juntl gya nyakuj ichinqe, tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq ky'ajin. ²⁷ Ex ikyqex ichin, kyij kytaaqpi'n kymujb'il kyib' tuk'a kyxu'jil, tu'n tpon kyk'u'j ti'j juntl ichin, ex kub' kxe ichin tuk'a ichin, noq tu'n kyb'inchin tkyaqil wiq ky'ajin te tx'ixwejlil. Ax Dios tzaj q'o'nte jun tkawb'il kuj ti'j kyxmillil, noq tu'n ttz'e'y kywutz, ti'jjo kyb'inchb'in ikyjo, a manyor tz'ixlix. ²⁸ Ex noq tu'n kyky'e' tu'n tel kyniky' te Dios, ax Dios xkyij tzaqpinkye, tu'n kyxi' tojjo kynab'l te najin, a tu'n tjapin b'aj kyu'n a nya wen tu'n tkub' kyb'inchin. ²⁹ Ex ma noj kyanmin tuk'a tkyaqil wiq il, ex jni' aj pajil, ex tzeqb'il. Npon kyk'u'j ti'j nimku, ex jni' nya wen. Nlo'chj kyk'u'j ti'j juntl, ex b'jol xjalqe, ex yasilqe, ex sb'ulqe, ex nxi kyq'o'n kyib' toj achb'il, ex iqil yolqe. ³⁰ Nchi yolin nya b'a'n ti'j juntl, ex n-el kyiky'in Dios, ex mib'in chi b'in, ex la'jlilqe, ex nja kynimsin kyib', ex nkub' kyximi'n tkyaqil nya wen, ex mib'in chi nimin te kytata. ³¹ Ex manyor pi'sqe, ex mi njapin jun kyyol kyu'n, ex nya so'jqe, ex mib'in chi najsin kyil kyxolx, ex nti' tq'aq'b'il kyk'u'j. ³² Ayetzi'n xjal b'inchil tkyaqiljo ikyjo, b'i'ntl kyu'n, qa a Dios o q'mante, qa il ti'j tu'n kykym te jun majx. Me mix tu'nxj ipb'ixlix ite'ke tu'n tb'ant tkyaqil il kyu'n, ex tzunx nchi tzalaj ti'j jun kyuk'a, qa ma kub' tb'inchin ikyjo, ex qa ma kub' tz'aj toj il.

2

A tkawb'il Dios kujxix wen

¹ Tu'npetzi'n, nti'x jun kolb'il te'y, qa nyolb'in ti'j jun b'inchil il, ex qa ikyxl tejiy nb'ant tu'n.* Qu'n tib'ajxa k'wele tz'agjo tyola. ² Qu'n b'in qu'n, qa a Dios kkwil kyib'ajjo jni' b'inchil il. ³ Ma oktzin ktzaqpaajila toj twutza te najin, a tzul tu'n Dios, a ay nyolb'in kyij'jjo nchi b'inchin il? Qu'n tu'n ikyjo, axl nb'antjo tu'n. ⁴ Qu'n kxel noq'ma'n qa nimxix twenil Dios ti'ja. Ex nimx n-iky'x tu'n Dios noq tu'n tb'inchb'in, ex n-ayo'n Dios ti'ja, tu'n tajtz ti'j tanmi'n. Exsin ante nti'x nximi'n ti'j tu'n tnimin ti'j Dios. Ex noq tu'n tb'inchb'in nya b'a'n, n-ele tiky'i'n Dios. Qu'n tuk'a tkyaqil twenil Dios, taj tu'n tajtz ti'j tanmi'n, ex tu'n tnimi'n ti'j. ⁵ Ex noq tu'n tch'uxil tanmi'n, ma txi tkujsin tib'a. Me tu'n ikyjo, naj ttilinj'i'y tila tib'ajxa. Oktzin ktlab'ila, aj tul tq'ijiljo tkawb'il Dios kujxix wen, ex aj tjapin kanin tq'ijil, ja' tu'n toki'y toj pa'b'in twutz Dios toj tumilix. ⁶ Qu'n tojjo q'ij anetzi'n, kxel tq'o'n Dios chojb'il teyile junjun, tze'nkuxjo ntqanin tb'inchb'in.* ⁷ Kxel tq'o'n jun chwingil te jun majx toj kya'j, exsin jun kyoklin tb'anilixix ti'jjo tqoptz'ajiyil qMan Dios, aye nchi jyon ti'j, ex tok tilil kyu'n, tu'n kyb'inchin te' b'a'n tzalu'n twutz tx'otx'. ⁸ Me metzi'n kyij'jjo xjal nchi nimsin kyib', ex kyky'e' tu'n tkub' kynimin yol, a twutzxix; qala' o'kx kyajjo tu'n kyxi lipi te'j tkyaqil il, ktzajil tq'oj Dios kyib'aj, a kujxix wen. ⁹ Ktzajil tq'o'n Dios nimx yajb'il ex b'is kyib'ajjo a nchi b'inchin il; tnejilxix kye Judiy, ex ikyxjo kye nya Judiyqe. ¹⁰ Me meqetzin kyeb' xjal, a nchi b'inchin b'a'n, kchi jawil nimsin tu'n Dios, ex ktzajil q'o'n kyoklin ex jun nuk'b'il toj kya'j te jun majx; tnejilxix kye Judiy, ex ikyxjo kye nya Judiyqe.

¹¹ Ikytzi'n, nti' n-ok tka'yin Dios kyxe'chilxjal, qu'n tkyaqilxjal junx toklin twutz.* ¹² Tu'npetzi'n, kykyaqilxjo nchi b'inchin il, aye nya Judiyqe, a mi b'i'n tkawb'il Moisés kyu'n, ok kchi kyimil tu'nx kypaj. Ex ayetzin kye Judiy, a nchi b'inchin il ti'jlb'inx'i' tkawb'il Moisés, ex ok kchi kyimil tu'nxjo kawb'il.

¹³ Qo ximin ch'in ti'j tkyaqiljo kawb'il. Qu'n nya noq o'kx tu'n tok qb'in, qala' il ti'j tu'n tjapin b'aj qu'n; ex tu'n ikyjo, ma qo el wen. ¹⁴⁻¹⁵ Ex ikyxjo tuk'a tkawb'il qMan Dios. Qu'n aye xjal nya Judiyqe, a nti' b'i'n tkawb'il Moisés kyu'n; i'chaqla nya b'i'ntz kyu'n, me atku maj'nkub' kyb'inchin wen, tze'nkuxjo ntq'ma'n kawb'il, ex at maj qa mina. Qu'n ax kynab'l nq'mante alkyye wen tu'n kyb'inchinte, ex alkyye nya wen. Atzintzjo lu'n nyek'inte qa at jun kawb'il kyuk'a toj kyanmin. ¹⁶ Tu'n ikyjo, tkyaqil kyb'inchb'in xjal toj ewajil, ok k-yek'il noq

* 2:1 Mt. 7:1; Lc. 6:37 * 2:6 Sal. 62:12 * 2:11 Deu. 10:17

tu'n Jesucrist, toj tq'ijil aj tkawin Dios, a tze'nkuxjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a ma txi nq'ma'n kye'y.

T-xnaq'tzb'il Pabl'kiy'j xjal Judiy exsi'n qechil, a twutzxix

¹⁷ Me atzin te, a ntq'ma'n qa Judiy xjala, ex qa q'ugle tk'u'ja ti'j tkawb'il Moisés, ex njaw tnimsin tib'a noq ti'jjo tb'i Dios, ¹⁸ ex qa ojtzqi'n tajb'il tu'n, exsi'n tkawb'il, a ntzaj xnaq'tzintiy, ex q'ugle tk'u'ja ti'j, qa kukx nkub' tb'inchinj'i'y wen. ¹⁹ Ex ikyxjo q'ugle tk'u'ja ti'j, qa ma tz'oka nejinel kye mi n-el kyniky' te Dios, tze'nku jun tzaj kye' nchi b'et toj qniky'in. ²⁰ Nkub' t-ximi'n qa ma tz'oka te xnaq'tzil kye' mi ojtzqi'n Dios kyu'n, ex kye' k'wal, a mi nkyb'i'n. Tkyaqiljo lo q'ugle tk'u'ja ti'j, qu'n q'ugle tk'u'ja qa tojjo ojtxe kawb'il antza ta'ye ttxuyiljo tkyaqil ojtzqib'l, a twutzxix. ²¹ Me atzin te, a nxnaq'tzi'n kye txqantl, zTiqu'n mi nkub' t-xnaq'tzi'n tib'a nej? Ex atzin te, a nyoli'n qa nya wen tu'n qelq'in, zTiqu'n akul te n-elq'in? ²² Ex ay, a nq'ma'nte qa nya wen tu'n qky'a'jin, zTiqu'n akul te nkub' b'inchinte nej? Ex ay, a nq'ma'nte qa nya wen tu'n qk'ulin kywutzjo twutzb'iyil juntl dios, zMe akupe te ma tz'okx elq'il toj tja kydiosxjal? ²³ Me noq njaw tnimsin tb'iy tib'ajjo ojtxe kawb'il, ex n-el ti'jli'n Dios, noq tu'n mi nkub' tb'inchin'a tze'nkuxjo ntq'ma'n ojtxe kawb'il. ²⁴ B'isb'ajilxla ayi'y Judiyqiy. Noq tu'n kyxmiletz'ila ikyjo, kyij' tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios, qa noq tu'n kypaja nchi yolín aye nya Judiy, qa nti' tajb'in Dios.*

²⁵ Twutzx te' qa alkya taj tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il tu'n, at tajb'in te te, tu'n tel qitit techil ti'j tchib'jil, tze'nku kub' tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios. Me qa mix japin tu'n, exla qa tok techil, ikyx tz'ele' tze'nku nti' techil tok twutz qMan Dios. ²⁶ Ex qa ma japin kawb'il kyu'n xjal nya Judiyqe, aye nya qitin kyechil, ikyx tz'ele' tze'ngeku qitin kyechil twutz Dios. ²⁷ Ex a xjal nya qitin techil ti'j tchib'jil, me qa ma japin tkyaqil Tyol Dios tu'n, kjawil we' toj tq'ijil kawb'il twutz Dios, tu'n tkub' tz'aqa tu'n toj tila, a mi njapin tajb'il qMan tu'n, exla qa b'i'n ojtxe kawb'il tu'n, ex qitin techil. ²⁸ Qu'n nyaqeku kye Ttanim Diosjo, a Judiy, a at kyechil ti'jtzaqtz kychib'jil, qu'n nya te qechiljo twutzxix, a n-ok ti'jtzaqtz qchib'jil. ²⁹ Qala' atzin te xjaljo, a twutzxix Ttanim Dios, a Judiyxix, a tok techil tojxi tanmin, ex atzin te qechiljo twutzxix, a tok tojxi qanmin,* a mi q'anchar'l, nya noq jun nuk'b'il tz'ib'in kyu'nxjal, qala' tu'n Xewb'aj Xjan. Qatzin qa ikyjo, nya kywutzxjal qo elil wen, noq tu'n jun ti' toj qxmilib; qala' twutz Dios, a ojtzqilte qanmin.

3

¹ Atzin ja'lin, qa ikyjo, zTi'xixsin tajb'intzjo tu'n qok te Judiy, ex ti'xixsin ktzajil tq'o'n a tu'n tok qechil? ² iMa nintzx tumil! Tnejilxix, ma txi tq'o'n te Dios Tyol kye Judiy. ³ zTi'n kb'ajiltz qa atku junjun mi we' toj tnimb'il? zMa tu'ntzintzjo ikyjo, okla kyjel tzaqpi'n te Dios twenil kyuk'a, noq tu'n tmeltz'in te Dios tib', ex tu'n mi japin b'aje Tyol? ⁴ iMina! Qu'n i'chaqx tkyaqilx te xjalz niky'il yol, me mete Dios kukx njapin b'ajx te' tu'n, tkyaqiljo nkub' tq'ma'n, tze'nkuxjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Ok k-okila tz'aqlaxix noq tu'n Tyola,

ex k'wel kyij' xjal tu'n, aj qa ma tz'oka toj xjell'b'il kyu'nch.*

⁵ Me b'alaga at jun kyxola aku b'ant tu'n t-xi tq'ma'n jun t-xim kyjalu'n te kolb'il tib' twutz til: Qa noq tu'njo qil, chila, nyek'ine qa ate qMan Dios wenzix, tu'n otaq kub' tnajsin qil. Qatzin qa ikyjo, at tajb'in qil te Dios tu'n tnimsit tb'i, noq tu'n otaq kub' najsit. Qatzin qa ikyjo, zTiqu'ntz nkawin Diosz qi', qa at tajb'in qil te? ⁶ Me mina, qu'n tkyaqiljo lo noq jun kyximxjal, ex nti' tumil. Qu'n noqpetzin nya tz'aqlaxix te Diosz, zTze'ntzintla tntez, tu'n tkawin kyib'aj kykyaqil? ⁷ Me lu jun yek'b'il lo: Qa noq njaw b'antjo jun yol wu'n, ex qa ajo il lo nyek'inte qa nimx tqoptz'ajiyil Dios, noq tu'n tnajsit wila, zTiqu'n'il kchin k'wel tkawin Diosza tze'nkuxjo jun aj il? zNya'pela a taq'in Diosjo tu'n tnajsit qilch? ⁸ iNti'xla tumil ikyjo! Qu'n qa ikyjo, zTitizn qu'ntz mi nqo b'inchintz nya b'a'n, noq tu'n tkub' tnajsin Dios qil, ex noq tu'njo lo, tu'n tyeq'in twenil qMan? Qu'n apetzinkyx xjaljo nkxyimin te kolb'il kyib' twutz kyil. Qu'n at junjun nstz'imín yol qi'ja qa iky qxnaq'tzb'ilji'y. Me ayetzin xjal lu'n, noqit aku tzaj tkawb'il Dios kyib'aj kujix wen.

Qkyaqil aj ilqo twutz Dios

⁹ Atzin ja'lin, zMa awotzinge, a Judiyqo, nimxixtl qoklin tze'nku txqantl? Mina. Qu'n ma b'aj qyek'in tojjo xnaq'tzb'il lo, qa kykyaqilxjal aj ilqe, exla qa Judiy ex qa nya Judiyqe. ¹⁰ Qu'n ikytzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Mix a'l jun xjal tz'aqle twutz Dios,
me tuk'axpetla jun.

¹¹ Ex mix a'l jun n-el tniky' te Dios,

* 2:24 Is. 5:25 * 2:29 Ayejo yol, tu'n qitit techil ti'j tchib'jil, circuncisión n-ele toj kastiy. Deu. 10:16; Jer. 4:4; Gal.

6:14-15; Fil. 3:3; Col. 2:11-13. * 3:4 Sal. 51:4

ex mix a'l jun njon ti'j.

¹² Qala' kykyaqil b'ajel txalpaj,

ex kykyaqilx ma che'x toj najin.

Ex mix a'lx jun nkub' tb'inchin b'a'n,

me tuk'axpetla jun.*

¹³ Ex tkyaqilxjo n-etz toj kyrtzi,

ikyrtzi'n tze'nku ttzuwil jun kyimnin tokx toj jul.*

Ex manyor sb'ulqe tuk'a kyyol.

Nchi ky'ixb'e xjal tu'n kyyol, tze'nku ttx'a'b'l kan,*

¹⁴ qu'n noq nchi qanb'in ex nchi yasin kyi'jxjal.*

¹⁵ Ex jun paqx njaw kyiky'in tu'n kyb'ujin.

¹⁶ Ja'chax nchi b'etitz, noqx nchi xitin, ex nkyij kyq'o'n b'is.

¹⁷ Ex nti'x ch'in kymujb'il kyib' kyuk'a kyuk'a.*

¹⁸ Ex nti'x ch'in tchewil Dios kyi'j.*

¹⁹ Atzin ja'lin, ojtzqi'n qu'n, qa tkyaqiljo yol tzalu'n nyolin qi'j, a awo Judiyqo, qu'n ayetzin yol tzajninge tojjo qu'j, a Tu'jil Tyol Dios. Tu'n ikyjo, nti' jun qkolb'il qib' twutz Dios, qu'n qkyaqil nqo b'inchin il, ikytzi'n tze'nku ma qb'i. Ex nya noq o'kqox, qala' tkyaqilxjal twutz tx'otx' at kyil, ex nti' jun tumil te kykolb'il kyib' twutz Dios. ²⁰ Tu'n ikyjo, mix a'lx junxjal aku k'met tu'n Dios noq tu'njo kyb'inchb'in, a tze'nku ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il.* Qala' noq a ojtxe kawb'il nyek'inte, tu'n tel qniky' te qa aj ilqo twutz Dios.*

Ma qo ok tz'aqle twutz Dios, noq tu'n qnimb'il

²¹ Me atzin ja'lin, ma tz'el qniky' ti'j qa ma qo ok tz'aqle twutz qMan Dios, me nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il qu'n, qu'n nti'x tumil tu'n tjapin qu'n; qala' noq tu'n qnimb'il, qu'n ikytzin xi kyxnaq'tzin jni' yolil Tyol Dios ojtxe, ex ikyxjo kyij tz'ib'it toj tkyaqil Tu'jil Tyol Dios. ²² Ma qo ok tz'aqle qkyaqilx, a awo o qo nimin ti'j Jesucrist,* exla qa aj Judiy ex qa mina; qu'n twutz Dios jun elningo qkyaqilx.* ²³ Qu'n qkyaqilx o qo b'inchin il, ex toj qanmin najchaq oto' tk'atz tqoptz'ajiyil qMan Dios. ²⁴ Tu'n ikyjo, nti'taq tumil tu'n tchjet qil qu'nx, qu'n qky'e'taq ti'j. Me ante Dios, noq tu'n t-xtalb'il, ma qo ok te tz'aqle twutz, qu'n ma qo kotpit toj qil tu'n Crist, a Jesús. ²⁵ Ma tz'ajb'in tchky'el Jesucrist tu'n qMan Dios te chojb'il qil, tej tkyim twutz cruz te qxel, aj qa ma qo nimin ti'j. Ma b'antjo lu'n noqtzin tu'n tyek'in qa ate Dios tz'aqlexix. ¿Me ti'n xb'aj kyuk'a xjal ojtxe, tej na'mtaq tkyim Jesús? Ma tzyky'x tna'ljtz il tu'n Dios, a otaq b'ant kyu'nxjal ojtxe, aye a xi kynimin qa iltaq ti'j tu'n tul Kolil. ²⁶ B'ajjo lu'n noq tu'n tyek'it ja'lin, qa tz'aqlexix qMan Dios, ex qa kukx tz'aqle, ex ma qo ok tq'o'n te tz'aqle twutz, noq tu'n qnimb'il ti'j Jesús.

²⁷ ¿Ma oktzin kjawil qnimsin qib' ti'jjo kolb'ilqe? Mina. Qu'n atzin kolb'il nya qu'nx, ex nya tu'n tjapin b'ajjo a ntq'ma'n ojtxe kawb'il qu'n, qala' noq tu'n qnimb'il. ²⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, b'i'n qu'n ja'lin, qa ma qo ok tz'aqle twutz qMan Dios noq tu'n qnimb'il, ex nya tu'n qb'inchb'in b'a'n. ²⁹ Qu'n ex b'i'nxix qu'n qa a qMan Dios te tkyaqil xjal, ex nya noq o'kx kye aj Judiy. ³⁰ Qu'n o'kx junch'in Dios at, ex ma qo ok tz'aqle twutz, noq tu'n qnimb'il teyle junjun, i'chaqxla Judiy mo minaj. ³¹ Ikytzi'n, ma qo klet noq tu'n qnimb'il, ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il qu'n. ¿Ma tzuntzin ntq'ma'n tu'njo lo qa nti' tajb'in ojtxe kawb'il? ¡Mina! Qu'n at tajb'in toj qchwinqil ja'lin.

4

Ma qo klet noq tu'n qnimb'il

¹ Atzin ja'lin, qo ximin ch'in ti'j Abraham, a ojtxe qxe'chil. ¿Ti'tzin xtyek'e Dios ti'j tb'inchb'in Abraham tu'n tklet? ² Qu'n noqit tu'n tb'inchb'in Abraham s-oke tz'aqle twutz Dios, atitla tumil tu'n tmimsin tib', qu'n tu'nxitla tib'z xtkanb'e kolb'il. Me twutz Dios nti'x tumiljo ikyjo. ³ Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Ma niminte Abraham ti'j Dios.

Ex noq tu'n ikyjo, ma tz'ok q'o'n tz'aqle tu'n Dios.*

⁴ Atzin ja'lin, qa at jun aq'nil ma b'ant jun taq'in, il ti'j tu'n t-xi' twi' tk'u'j, qu'n at toklin ti'j, ex nya noq jun oyaj tu'n t-xi' te, noq tu'n t-xtalb'il tajaw aq'untl. ⁵ Me metzin qe ti'jjo kolb'il, nti' tu'n qaq'nin ti'j. Qala' noq tu'n qnimb'il ti'j qMan Dios, a nchi klet aj il tu'n, ma qo ok tq'o'n te tz'aqle twutz, ex ma qo klet tu'n. ⁶ Ax tq'ma qtzan Davidjo toj Tu'jil Tyol Dios

* 3:12 Sal. 14:1-3; 53:1-3 * 3:13 Sal. 5:9 * 3:13 Sal. 140:3 * 3:14 Sal. 10:7 * 3:17 Is. 59:7-8 * 3:18 Sal. 36:1 * 3:20 Sal. 143:2 * 3:20 Gal. 2:16 * 3:22 Gal. 2:16 * 3:22 Col. 3:11 * 4:3 Gen. 15:6; Gal. 3:6

ti'j xjal, a at tky'iw'b'il Dios tib'aj, a ma tz'ok te tz'aqle twutz, noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex nya tu'n tb'inchb'in. ⁷ Chi' kyjalu'n:

Ky'iwlinqexix kye' xjal, aye' ma kub' tnajsin Dios kyil,
ex mi n-ok tq'o'nl twutz ti'j kyb'inchb'in.

⁸ Ky'iwlinqexix kye' xjal, aye' mina ntzaj na'ntl kyil tu'n qAjaw.*

⁹ Ma qo yolín ti'j, qa a Dios ok q'o'nte Abraham te tz'aqle twutz, noq tu'n tnimb'il. A ky'iw'b'il lo ¿Ma noqpela kyeku xjal aj Judiy, a aye tok kyechil ti'j kychib'jil, mo qa ikyxjo kye' aye nti' kyechil tok? ¹⁰ Kyka'yinktzi'n Abraham. ¿Ma tzmaxipela s-ok q'o'n Abrahamjo te tz'aqle twutz Dios, tej tok techil, mo qa te na'mtaq tok? Kxel nq'ma'n qa te na'mtaq tok techil, ok q'o'n te tz'aqle tu'n Dios. ¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok q'o'n techil, noq te jun yakb'il, ex jun kujsb'ilte qa otaq tz'ok tz'aqle twutz qMan noq tu'n tnimb'il, a attaq, te' na'mxtaq tok techil.* Tu'ntzin ikyjo, ate Abraham tok te nim toklin kyxol nimil, aye' nti' kyechil tok, qu'n tu'n na'mtaq tok techil Abraham, tej tnimin. Ax Dios ma tz'ok q'o'nkye tz'aqle twutz, noq tu'n kynimb'il. ¹² Ex ax Abraham tok te nim toklin kyxol kykyaqiljo xjal, aye' tok kyechil ti'j kychib'jil, ex lipcheqek ti'jjo tnimb'il Abraham, a attaq, tej na'mxtaq tok techil.

A tziyin tu'n Dios njapin noq tu'n qnimb'il

¹³ Qu'n b'antnintaq ti'j tu'n Dios te Abraham ex kye jni' tyajil, qa tu'ntaq t-xi q'o'n jni' twutz tx'otx' kye, tu'n kyetzinte te jun majx,* me nya tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il kyu'n, qala' ikytzin noq tu'n kynimb'il ti'j Dios. Tu'ntzi'n, ok tq'o'n Dios te tz'aqle twutz. ¹⁴ Qu'n noqit tzmaxi at qoklin ti'jjo etzb'il, aj tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il qu'n, nti'tla tajb'intzjo qnimb'il, exsintla nti' tajb'intzjo a tziyin tu'n Dios qe, qu'n ikytzintla qu'nx qib'tz aku qo klet, ex nya tu'n qMan.* ¹⁵ Noqit nti' kawb'il, mitla nkawin Dios qib'aj. Me at te kawb'il tzajin tu'n Dios, me nlay qo klet, noq tu'n tjapin b'ajjo kawb'il qu'n, qu'a ojtxe kawb'il o'kx nkawin qib'aj tu'n tpajjo qil. ¹⁶ Ex noq tu'n t-xtalb'il Dios, tzaj tziyin jun kolb'ilqe noq tu'n qnimb'il, ex ma tzaj tq'o'n te jun majx kye tyajil Abraham. Qu'n a tziyin tu'n Dios nya noq kye xjal Judiy, qala' ex ikyxjo a awo, qa ma qo nimin tze'nku te Abraham, exla qa Judiyqo mo minaj. Tu'npetzi'n, ma tz'ok Abraham manb'aj te tkyaqiljo nimil, ja'chaqx tzajninqetz,* ¹⁷ ikyxjo tze'nku tq'ma Dios te Abraham toj Tu'jil Tyol kyjalu'n: K-okil nq'o'n te manb'aj te ila' ch'uq xjalch.*

Qu'n ate Dios nq'onte kychwinqiljo kyimnin toj kyanmin, ex a k'wel b'inchin te', a jni' na'm tb'ant.

¹⁸ Tej nti'taqil tumil tu'n Abraham tu'n titz'je jun tk'wal, me xi tnimin a otaq tzaj tq'ma'n Dios te, qa litaq ti'j tu'n tul jun tk'wal, ex ul itz'je jun tk'wal. Ikytzin oke te manb'aj te nimku ch'uq xjal, a tze'nkuxjo otaq tzaj tq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol:

Nimxix tyajila ktzajil nq'o'n, chi Diosjo te Abraham.*

¹⁹ Tu'n ikyjo, mix kub'e numje Abraham toj tnimb'il, exla qa otaq tijin. Nti'taq jun tk'wal otaq tzul tuk'a t-xu'jil, ex ch'ixtaq tjapin te jwe' k'al* ab'q'e. Ex ikyxjo te Sara, a t-xu'jil, ex mib'in tz'alín, ex manyor b'i'x.* ²⁰ Me mix ja ka'min tk'u'j, ex mix ele ti'jlin a otaq tq'ma Dios te. Qala' noq kyja' tkujsin tnimb'il, ex qexix tk'u'j ti'j, ex jaw tnimsin tb'i Dios, ²¹ qu'n elnintaql tniky' te, qa at tipin Dios tu'n tjapin b'aj Tyol, a tq'ma. ²² Tu'ntzintzjo, noq tu'n tnimb'il, ok q'o'n te tz'aqle twutz Dios.

²³ Kub' tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa ma tz'ok q'o'n Abraham tz'aqle twutz Dios. Me nya noq ti'j Abraham xyoline*, ²⁴ qala' ikyxjo te qe, qa ma qo nimin ti'jjo Dios, a jaw anq'sinte juntl majl qAjaw Jesús kyxol kyimnin. ²⁵ A xi tq'o'n tib' tu'n tkyim, noq tu'n tpaj qil, ex jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, noq tu'n qok tz'aqle twutz Dios.

5

Qmujb'il qib' tuk'a qMan Dios

¹ Ma qo ok tz'aqle twutz qMan Dios noq tu'n qnimb'il. Tu'ntzi'n ikyjo, at qmujb'il qib' tuk'a, noq tu'n qAjaw Jesucrist. ² Qu'n noq tu'n qnimb'il ti'j Jesús, ma tzaj tq'o'n Dios t-xtalb'il qe, a tu'n wa'lqoxix toj qnimb'il. Ex nqo tzalaj tu'n q'uqle qk'u'j ti'j, tu'n at qoklin tu'n qpon kanin toj kya'j, ja' ta' tqoptz'ajiyil qMan Dios. ³ Ex nya noq o'kxjo lo; ex ikyxjo, nqo tzalaj toj tkyaqiljo n-iky'x qu'n, qu'n b'i'n qu'n, aj qa ma tziky'x qu'n tuk'a tkyaqil qanmin, nten tumil tze'n tten tu'n qayon ti'j tkyaqiljo tajb'il Dios. ⁴ Ex tu'n oyb'il lu'n, nqo el wen twutz Dios. Ex tu'njo qwenil, at jun q'uqb'il qk'u'j. ⁵ Ex nlay qo numj tu'njo q'uqb'il qk'u'j

* 4:8 Sal. 32:1-2 * 4:11 Gen. 17:10 * 4:13 Gal. 3:29 * 4:14 Gal. 3:18 * 4:16 Gal. 3:7 * 4:17 Gen. 17:5
* 4:18 Gen. 15:5 * 4:19 Jwe' k'al, 100 n-ele. * 4:19 Gen. 17:17

lo, qu'n ate Dios ma nojsin te qanmin tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a tzaj tq'o'n qe.

⁶ Nti'xtaq tumil tze'n tten tu'n qklet qu'nx qib'. Tu'npetzi'n, ate Crist b'e'x kyim te qxel tojxix tq'ijil, noq tu'n qpaj. ⁷ Qu'n nyaxix noq tu'n t-xi tq'o'n jun xjal tib' tu'n tkyim te t-xel juntl, exla qa tu'n tpaj jun xjal tz'aqle. Qatzila qa at juntz aku txi tq'o'n tib' te t-xel jun xjal, a nimxix t-xilin wen. ⁸ Me metzin te Dios tzaj tyek'in tq'aq'b'il tk'u'j qe: Qu'n tej na'mxtaq qnimin, ex oto'xtaq toj il, b'e'x kyim Crist te qxel.

⁹ Atzin ja'lin, ma qo ok tz'aqle twutz qMan Dios, noq tu'n tchky'el Jesús, a el chitj twutz cruz, tej tkyim. Tu'npetzi'n, ok qo tzaqpetil tjaq'jo tq'oj Dios, a tzul kanin. ¹⁰ Ajq'ojgotaq tuk'a, me ma qo ok tmujb'in Dios junx tuk'a, noq tu'n tkyimlin Tk'wal te qxel. Me nimxixtl tq'aq'b'il tk'u'j qi'j ja'lin, qu'n ma qo ok te tk'wal tu'n qmujb'il qib' tuk'a. Ex tu'njo tq'aq'b'il tk'u'j, ok qo kletil tu'n te jun majx. ¹¹ Ex nya o'kxjo lo; qala' nqo tzalaj ti'j qMan Dios noq tu'n qAjaw Jesucrist, qu'n noq tu'n, at qmujb'il qib' ja'lin tuk'a Dios.

Jun xnaq'tzb'il ti'j Adán ex Jesucrist

¹² Noq tu'n jun ichin s-oke il twutz tx'otx'. * Ex noq tu'n il, tkyaqilxjal il ti'j tu'n tkyim, qu'n tkyaqilxjal aj il. ¹³ Tej na'mxtaq tuljo ojtxe kawb'il, ataq il twutz tx'otx', me mix kawine Dios, qu'n na'mxtaq tzaj tq'o'n kawb'il. ¹⁴ Me tkyaqil xjal i kyim kyojjo q'ij te Adán tu'n kyil, ex tzmaksi tzaj tq'o'n Moisésjo ojtxe kawb'il; i'chaqx nya ikyxjo kyilxjal tze'nku til Adán, a el iky'in te' jun yol, a xi tq'ma'n Dios te. Me atzi'n Adán jun yek'b'il ti'j Jesús, a tu'ntaq tul. ¹⁵ Me nya junx. Qu'n a til Adán nya ikyjo tze'nku toyaj qMan Dios. Qu'n tu'n til Adán, tkyaqilxjal il ti'j tu'n tkyim. Me metzin kolb'il, a tzaj toyin Dios tu'n t-xal'b'il jun ichin, a Jesucrist, nimxix tipin tib'aj kyimin kye xjal, aye nchi nimin ti'j. ¹⁶ Qu'n ante' til Adán, nya ikyjo tze'nku kolb'il, a tzaj tq'o'n qMan Dios. Qu'n noq tu'n jun il, tzaj tkawb'il Dios kujxix wen qib'aj qkyaqilx. Me metzin te' oyaj, a tzaj tq'o'n Dios, tu'n tnajsit nim il, ex tu'n qok tz'aqle twutz. ¹⁷ Qa noq tu'n tpaj til Adán, tkyaqil xjal il ti'j tu'n tkyim, exsin ikyxjo, noq tu'n juntl ichin, a Jesucrist, aye' a ma chi ok tz'aqle twutz Dios, nimxixtl kye kyipin tu'n tkub' ti'j tkyaqil nya b'a'n toj kychwinqil, noq tu'n t-xal'b'il. ¹⁸ Ikytzi'n, noq tu'n til Adán, tkyaqilxjal ma che'x toj najin; exsin ikyxjo, noq tu'n t-xi tq'o'n Jesús crist tib' tu'n tkyim, ma chi qok tz'aqle twutz qMan Dios tkyaqiljo, a ma chi nimin ti'j. ¹⁹ Qu'n noq tu'n s-el ti'jlin Adán Tyol Dios, ma chi kyijxjal toj najin tu'n kyil. Exsin ikyxjo, noq tu'n xkub' tnimin Jesús Tyol Dios, nimku ma chi ok tz'aqle twutz. ²⁰ Ante ojtxe kawb'il ma tzul, noq tu'n tyek'inku il. Me atzaj te' xch'iy kyilxjal, atzin t-xal'b'il Dios nimxixtl tu'n tkub' ti'j tkyaqil il tu'n. ²¹ Tu'ntzi'n ikyjo, ikyxsin tze'nku te il nkub' ti'j tkyaqil xjal tu'n, tu'n kykim; exsin ikyxjo, a t-xal'b'il qMan Dios nkub' ti'j tkyaqil nya b'a'n tu'n, tu'n qok tz'aqle twutz te jun majx, noq tu'n qAjaw Jesucrist.

6

Ma qo kyim toj twutz il, me ma qo itz'je te qMan Dios

¹ Qatzin qa ikyjo, ¿Ma kukxpela qo b'inchiltzjo il, noq tu'n tkub' tnajsin qMan Dios qil tu'n t-xal'b'il? ² ¡Mina! Qu'n ma qo kyim toj twutz il, atxix tej xqo nimin, ex nti' toklin qi'j. ¿Tze'tantz tntez tu'n nkux tu'n qb'inchin il? ³ Qu'n b'in qu'n qkyaqilx, a ma qo ku'x toj a' te jawsb'il a' toj tb'i Crist, a Jesús, tu'ntzin qyek'inte kywutzxjal, qa ma qo kyim junx tuk'a, ikyxjo tze'nku jun kyimnin nkux muqet toj tx'otx'. ⁴ Qu'n ikytzi'n, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', ikytzi'n tze'nku ma qo kux muqet junx tuk'a Crist, tej tkyim. Exsin tej qjatz toj a', tzaj tq'o'n qMan Dios jun ak'aj chwinqil qe tzalu'n twutz tx'otx', ikyxjo tze'nku te Crist, tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, tu'n tipin tqoptz'ajjil qMan Dios.*

⁵ Qu'n qa ma tz'ok qmujb'in qib' junx tuk'a Crist tojjo tkyimlin, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', ex ikyxjo ma tz'ok qmujb'in qib' tojjo ak'aj chwinqil, tu'n tjawlintz anq'in juntl majl. ⁶ Qu'n b'i'n qu'n, qa a ojtxe qten nti' tipin qib'aj, qu'n nyakuj o jaw pejkit twutz cruz junx tuk'a Crist tu'n tkyimlin, tu'ntzintla nti' tipin il toj qchwinqil ja'lin, ex tu'ntzintla mi qo okine te taq'n'il il tu'n qil, ⁷ qu'n qa ma qo kyim, ma qo tzaqpaj toj il.

⁸ Ex qa o qo kyim junx tuk'a Crist ti'j tkyaqil nya wen toj qanmin, ma qe qk'u'j ti'j, qa ok qo najal tuk'a te jun majx toj kya'j. ⁹ Qu'n b'i'n qu'n, qa tu'n tjawlintz anq'in juntl majl Crist kyxol kyimnin, nti' tipin kyimin ti'j. ¹⁰ Qu'n tej tkyim Crist, b'e'x chjet til tkyaxil xjal tu'n, a kchi nimil ti'j. Tej tjazt anq'in, lu nnajle tuk'a Dios ja'lin. ¹¹ Exsin ikyx kyeji'y, kyq'onktzin kyib'a tze'nku kyimnin te il, me itz' te Dios, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a, tu'n Crist, a Jesús. ¹² Tu'npetzi'n, mi txi kyq'o'n amb'il te il, tu'n tkub' ti'j kyxmilila tu'n, ex tu'n tkub' kyniminji'y a ntqanin tachb'il kyxmilila. ¹³ Ex mi txi kyq'o'n kyxmilila te b'inchb'il il. Qala', kyq'onx kyxmilila te Dios te b'inchb'il b'a'n, qu'n ma chi kyima te il, noq tu'n ak'aj kychwinqila, ex ma chi jatz anq'in juntl majl ja'lin, me te Dios. ¹⁴ Ex atzin ja'lin, nti' tipin

il kyib'aja, qu'n nti' kyokli'n ti'jjo a ntqanin ojtxe kawb'il kyil'ja, a kyimin; qala' noq ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios.

Taq'nil Diosqo, tu'n qnimb'il ti'j

¹⁵ ¿Tze'ntzintz? ¿Ma okpela qo b'inchiltz il, tu'n nya oto'kx tjaq' ojtxe kawb'il, a nqanintaq qi'j tu'n qkyim, a qa at t-xtalb'il qMan Dios quk'a te najsb'il qil? ¡Mina!

¹⁶ Qu'n b'i'n kyu'n, qa ma chi oka te kyaq'nil jun xjal, il ti'j tu'n tkub' kynimi'n. Exsin ikyxtzjo lu'n, qa ma txi kyq'o'n kyib'a tu'n kyb'inchi'n il, kchi okila te taq'nil il. Me noq tu'n k'wel kynimi'n il, kchi xel q'i'n tu'n toj kyimin. Qala' qa ma kub' kynimi'n qMan Dios, kchi okila te tz'aqle tu'n. ¹⁷ Qu'n ojtxe, taq'nil ilqetaqa. Me atzin ja'lin, chjonte Dios, ma txi kynimi'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a tumil xnaq'tzb'il, a saj q'o'n kye'y. ¹⁸ O chi tzaqpaja te tipin il; atzi'n ja'lin ma chi oka te taq'nil b'a'n.

¹⁹ Nchin yoli'n kyuk'iy tuk'a jun yol nya kuj, tu'n tel kyniky'a te, qu'n tu'n na'm telxix kyniky'a te t-xilin lo. Qu'n ikytzi'n tze'nku ojtxe, xi kyq'o'n kyxmilila te b'inchil il ex tkyaqil wiq nya b'a'n; exsin ikyxtzjo ja'lin, kyq'o'n kyxmilila te b'inchil b'a'n, tu'n kyoka tz'aqle, ex tu'n kyanq'i'n toj jun qchwinqil saqxix twutz Dios. ²⁰ Qu'n ojtxe, tej ite'xtaqa te taq'nil il, mi nchi okintaqa te b'inchil b'a'n. ²¹ ¿Me ti'tzin ch'in saj tq'o'n kye'y, tkyaqiljo a nchi tx'ixwi'y te ja'lin? Qu'n tkyaqiljo anetzi'n, nqo'x ti'n toj kyimin te jun majx. ²² Me atzin ja'lin tzaqpinqi'y tjaq' tipin il, ex ma chi oka te taq'nil qMan Dios. Qu'n atpen te' lu'n tajb'in. O tzaj tq'o'n qe jun qchwinqil saqxix twutz, ex qo xel ti'n toj jun tkab' chwinqil te jun majx, aj qkyim. ²³ Qu'n atzin chojb'il ntzaj tu'n il, te kyimin. Me atzin toyaj qMan Dios ntzaj tq'o'n, jun chwinqil te jun majx, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, a qAjaw.

7

Jun yek'b'il te mejeb'lin

¹ Ayi'y erman, a ojtzqi'n ojtxe kawb'il kyu'n; b'i'n kyu'n qa a kawb'il at toklin te jun xjal qa itz'x. ² Ikyjo tze'nku jun qya, a ma jaw meje tuk'a tchmil. A itz'xtaajo tchmil, at toklin tkawb'il mejeb'lin tib'aj. Me qatzin qa ma kyimjo tchmil, ma tzaqpajjo qya tjaq'jo tkawb'il mejeb'lin, a attaq tib'aj. ³ Me qa ma jaw meje qya tuk'a juntl ichin, exsin itz'x tchmil, aj ky'a'jil ikyjo. Me qatzin qa ma kyimjo tchmil, b'e'xpen ktzaqpajiltz tojjo tkawb'il mejeb'lin, ex b'a'n tu'n tjaw meje tuk'a juntl ichin, ex nya aj ky'a'jil ikyjo.

⁴ Ikytzin kyeji'y, werman; o chi kyima noq tu'n tkyimlin Crist. Ex atzin ja'lin, nti' toklin ojtxe kawb'il kyib'aja; qala' ma chi oka te juntl chmilb'aj, a Jesucrist, a jaw anq'in kyxol kyimnin te jun majx. Tu'npetzi'n, qo ajb'intzintz te b'inchil te' b'a'n twutz qMan Dios.

⁵ Qu'n tej tzunxtaq nqo anq'in toj ojtxe qten, ma tz'ajb'i'n ojtxe kawb'il qe, tu'n tyek'in te qe qa b'inchil ilqo, ex nqo ok tyekin tu'n qb'inchin il. Ex nkub' qb'inchintaq ikyxjo tze'nku ntqanintaq tachb'il qxmilil, ex noq tu'n qxi' toj najin te jun majx. ⁶ Me atzin ja'lin, ma qo kyim tjaq' tipin ojtxe kawb'il, ex mi txi qq'o'n qib' tu'n qb'inchin il tze'nkuxjo ntqanin qxmilil. Tu'npetzi'n, ma qo tzaqpaj tu'n qajb'in te qMan Dios tu'njo ak'aj tumil, a tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, ex nya tu'n ojtxe kawb'il, a kyij tz'ib'in.

Exla qa nimilqo, at il qoj

⁷ ¿Ti'tzila t-xili'n tkyaqiljo lo? ¿Ma nyapetzila wentzjo ojtxe kawb'iltz? ¡Mina! Qu'n tu'n ojtxe kawb'il s-ele nniky'a ti'jjo wila. Ikytzi'n, qu'n ex noqit nya ojtxe kawb'il xq'mante qa nya wenx tu'n tel qanmin ti'j jun ti',* mitla s-el nniky'a te. ⁸ Me noq tu'n nuk'b'il lo, ate il xkub' tzyu'n we'y, tu'n tel wannmi'n ti'j tkyaqil. Qu'n noqit nti' jun kawb'il, nti'tla il. ⁹ Qu'n tej k'walqinxtaqa, attaq nchwinqila, exla qa na'mtaq tel nniky'a kyijjo nuk'b'il toj kawb'il. Me atzin tej xin ntji'n, ma tz'el nniky'a ti'jjo nuk'b'il; tzmaxitzin s-el nniky'ji'y te wila, ex tu'n ikyjo, b'e'x el npa'n wib'a ti'j Dios, qu'n nyataq b'a'n nten twutz; ikyqintaqji'y tze'nku jun kyimnin. ¹⁰ Qu'n ikytzi'n, ma tz'el nniky'a te qa a kawb'il tzaj q'o'n, noq tu'n tten nchwinqila te jun majx. Me noq tu'n tpajjo wila, axjo kawb'il, a b'a'n, nqanin wi'ja tu'n nkyima. ¹¹ Qu'n noq tu'n il, b'e'x tx'ixpitjo kawb'il, ex ma chin kub' sb'u'n, tu'n nxi'y toj najin, noq tu'n nxjo kawb'il, a nqanintaq wi'ja, tu'n tpaj wila. ¹² Qu'n ikytzin b'i'n qu'n, qa a kawb'il xjanxix, ex qa a nuk'b'il xjanxix, tz'aqlexix ex wenxix. ¹³ Qa ikytzjo, ¿Ma apela' kawb'il wenxix kxel q'in we'y toj najin? ¡Mina! Qala' ikytzin ate il xi q'in we'y toj kyimin. Qu'n ikytzin s-ele nniky'jo te qa nimxix tipin il, ex qa noq tu'n, xb'ante tkyaqil nya b'a'n w'u'n. ¹⁴ Qu'n b'i'n qu'n qa a kawb'il, tu'n qMan Diosx. Me ayintzin we', kukx ntqanin nxmilila tu'n nb'inchi'n nya wen, qu'n atzin ojtxe nte'n xi k'ayin we'y tu'n wok'i'n te il. ¹⁵ Qu'n mi n-el nniky'a te tiqu'nil mi nb'ant wu'n a waja tu'n tkub' nb'inchi'n. Ex atzi'n a nky'e'y tu'n tkub' nb'inchi'n, atzin b'antjo wu'n.* ¹⁶ Me qa a xb'antjo wu'n a nky'e'y tu'n tkub' nb'inchi'n, a nya wen, chi kawb'il. Antza n-ele nniky'a te, qa a kawb'il, a i'jlin wu'n, wenxix. ¹⁷ Ex ante nya b'a'n

* 7:7 Ex. 20:17; Deu. 5:21 * 7:15 Gal. 5:17

nkub' b'inchit, tzajnin tu'n il, a at toj wanmi'n. ¹⁸ Qu'n b'i'n wu'n, qa nlay b'ant jun b'a'n tu'n ojtxe nte'n. Mix tu'n waja tu'n tkub' nb'inchin b'a'n, me nti' tumil tu'n tb'ant wu'n. ¹⁹ Qu'n mi nb'antjo a b'a'n wu'n, a waja tu'n tkub' nb'inchin, qala' o'kxjo nya wen, a nky'e'y tu'n tb'ant. ²⁰ Qatzin qa kukx nkub' nb'inchinji'y a nky'e'y tu'n tb'ant, antza n-ele nniky'a te qa atx il toj wanmi'n, ex ax nxi jk'u'n weji'y, tu'n nb'inchin il.

²¹ Tu'n ikyjo, b'i'n wu'n qa at jun tumil toj nwutza, tze'n tten tu'n tb'antjo b'a'n, me axixl il nkub' nej wu'n, a nya wen. ²² Nna'n tzaljb'il toj wanmi'n, tu'n tkub' nb'inchin tze'nku taj qMan Dios, ²³ me n-el nniky'a te, qa a ojtxe nte'n jun ajq'oj ti'jjo b'a'n, a waja tu'n tkub' nb'inchin. Atzi'n iljo lu'n, atzin jtz'ol weji'y, tu'n wajb'i'n te. ²⁴ ¿Tze'nxsila chin okili'y? ¿Altzila kye ktzaqpil we'y tojjo ojtxe nte'n, a nya b'a'n ntqanin tachb'il nxmilila, a nxi q'i'n we'y toj najin? ²⁵ Me chjontex te qMan Dios; noq tu'n qAjaw Jesucrist, qu'n a o tzaqpi'n we'y tjaq' tkyaqiljo lu'n.

At kab'e tumil te wey: Jun, a wanmi'n il ti'j tu'n tajb'i'n te Dios; tkab', qu'n tu'n xjalqi'n, intinka toj joyb'il tu'n il, tu'n nkub' nb'inchin tze'nku ntqanin tachb'il nxmilila, a ojtxe nte'n.

8

A qchwinqil tu'n Xewb'aj Xjan

¹ Me atzin ja'lin, nti'x jun kawb'il kujxix te jun majx kyib'ajjo a at kymujb'il kyib' tuk'a Crist, a Jesús, qu'n mi nchi anq'in tze'nku ntqanin tachb'il kyxmilil, qala' tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan. ² Qu'n a tumil, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan, ntzaj tq'o'n ak'aj chwinqil qe, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, ex ma qo tzaqapaj tjaq'jo tumil tu'n il ex te kyimin. ³ Nlay qo klet tu'n ojtxe kawb'il, qu'n nti' tumil tu'n tjapin b'aj qu'n, noq tu'n tpajjo ojtxe qten nya b'a'n. Me atzin ja'lin, ma qo tzaqapaj tu'n qMan Dios, tu'n saj tq'o'n Tk'wal twutz tx'otx', tu'n tok te xjal tze'nku qe; me mix kub'e ti'j tu'n il; qala' te jkyim te chojb'il qil, ma kub' ti'j tkyaqil il tu'n. ⁴ Tu'n tzejnin tjapin b'ajjo t-xilin tumil ojtxe kawb'il, mina nqo b'et ja'lin tze'nku ntqanin qxmilil, qala' tze'nku taj Xewb'aj Xjan.

⁵ Qu'n ayetzi'n, a nchi b'et tze'nkuxjo taj ojtxe kyten, ex o'kx nchi ximin ti'jjo nya b'a'n, a ntqanin kyxmilil. Me ayetzi'n, a nchi b'et tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, n-ok tilil kyu'n tze'nku taj Xewb'aj Xjan. ⁶ Qu'n qa noq o'kx s-ok qq'o'n qanmin ti'jjo qxmilil, qo xe'l tojjo najin te jun majx. Me qa ma tz'ok qxo'n qanmin ti'jjo taj Xewb'aj Xjan, ktzajil q'o'n chwinqil te jun majx, ex jun nuk'b'il, a nlay b'ajx. ⁷ Ayetzi'n k-okil kyxo'nx kyanmin ti'jjo taj ojtxe kyten, najq'ojqe ti'j qMan Dios, qu'n kyky'e' tu'n tkub' kynimin tkawb'il, ex nlay japin kyu'n. ⁸ Tu'npetzi'n, aye nchi b'et tze'nkuxjo ntqanin tachb'il kyxmilil, mi ntzalaj Dios kyi'j.

⁹ Me ayetzin kye' mi nchi b'eta tze'nku' ntqanin kyxmilila, qala' tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, qa matxixix ten Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, qu'n qa nti' Xewb'aj Xjan, a T-xew Jesucrist, toj kyanmi'n, nya te Cristq'i'y. ¹⁰ Me qatzin qa najle Crist toj kyanmi'n, exla qa ma kymijo kyxmilila tu'n npaj kyila, me metzin kyanmi'n, ay noq tu'n qok te aq'n'il te jun majx, ex tu'n ma tz'ok tz'aqle twutz. ¹¹ Ex qa najle Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, kjawil anq'in kyxmilila tu'n, tze'nku jatz anq'in te Crist, a Jesús, juntl majl kyxol kyimnin tu'n Xewb'aj Xjan, a T-xew qMan Dios.

¹² Tu'npetzi'n erman, nya b'a'n tu'n qb'et tze'nku ntqanin tachb'il qxmilil. ¹³ Qu'n qa ma kub' qb'inchin ikyjo, ok qo xe'l toj najin te jun majx. Qala' il ti'j tu'n qb'et tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan, ex tu'n tkub' qb'yo'n a tajb'il ojtxe qte'n, tu'n mi qox lipel ti'j, qu'n qa ma b'antjo ikyjo, ok qo anq'il te jun majx. ¹⁴ Qu'n kykyaqiljo nchi b'et tze'nku taj Xewb'aj Xjan, ayetzi'n tk'wal Diosjo. ¹⁵ Qu'n a Xewb'aj Xjan ma txi qk'mo'n, nya noq tu'n qok te aq'n'il te jun majx, ex tu'n qb'inchin tze'nku ntqanin qxmilil. Qu'n qa ikyjo, at qxob'il te' kawb'il kujxix te Dios. Qala', a Xewb'aj Xjan tzaj tq'o'n qoklin te tk'wal Dios. Tu'ntzintzjo, nxi qq'ma'n te Dios: Ay nntati'y, qo chi'. ¹⁶ Qu'n axjo Xewb'aj Xjan nq'mante te qanmin qa ma qo ok te tk'wal Dios. ¹⁷ Qu'n qa ma qo ok te tk'wal Dios, at qoklin ti'jjo tkyaqil etzb'il o tzej tq'ma'n, junx tuk'a Crist.* Me il ti'j nej tu'n tiky'x qu'n tze'nku iky'x te Crist tu'n. Tb'ajlinxi' ikyjo, ok qo jawil nimsin junx tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'j.

Tkyaqil tch'iysb'in Dios ok kkletil

¹⁸⁻¹⁹ Atzin ja'lin, te we'y, tkyaqiljo n-iky'x qu'n tzalu'n twutz tx'otx' mixla ch'in aku pon, tze'nku a tqoptz'ajiyil qMan Dios, a tzul, aj tjapin b'ajjo qanb'il tkub' twutz tx'otx', ex aj tyek'ajtz ankye qe tk'wal Dios twutzxix. ²⁰ Qu'n tkyaqiljo tch'iysb'in Dios ok tjaq' tganb'il, tu'n tq'ayj, ex tu'n tkyim, me nya kyu'nx kyib'x, qala' tu'n tajb'il qMan Dios, noq tu'n tpaj il, te' tok twutz tx'otx'. Me attaq jun q'uq'b'il k'u'jb'aj, ²¹ tu'n tjapin b'ajjo qanb'il lo, ex tu'n tok tkyaqil tch'iysb'in tojxix tzaqpi'b' manyor tb'anilix te qMan Dios, a saj q'o'n kye tk'wal. ²² Qu'n b'i'n qu'n, qa ja'lin tkyaqil tch'iysb'in Dios nt'inin, ex n-iky'x tu'n, tze'nku n-iky'x

* 8:17 Gal. 4:5-7

tchyo'n k'wal tu'n jun qya, aj tja q'i'n. ²³ Ex nya o'kxjo tch'iysb'in Dios, qala' ikyxjo qe, exla qa ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan toj qanmin te jun kujsb'ilte ti'j a ktzajil qk'mo'n toj kya'j, nqo t'i'nin toj qanmin, ex nqo ayon ti'j tq'ijil, tu'n t-xi tq'ma'n kywutzx tkyaqil xjal, qa o' tzaj q'o'n qoklin te tk'wal Dios, ex tu'n t'kotpit qxmilil tjaq'jo qanb'il. ²⁴ Tej qklet, b'e'x qe qk'u'j ti'jjo etzb'il toj kya'j, me na'm qk'monte, qu'n noqit oje, mitla nqo ayontltz ti'j. Qu'n ζTiqu'n'il tu'n qayonl ti'jjo a atl? ²⁵ Qala' a etzb'il nqo ayon ti'j, na'mx qetzinte. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n qayon ti'j tuk'a tq'uqb'il qk'u'j.

²⁶ Ex axjo Xewb'aj Xjan n-onin qi'j, tze'n tten tu'n qna'n Dios, qu'n mi n-el qniky' te' taj. Me atzin Xewb'aj Xjan nkub'sin twutz qi'j twutz qMan Dios tuk'a tq'ajq'ojil twi', a nlay b'ant qyolinte. ²⁷ Me ante qMan, a Xpich'il qanmin, ex n-el tniky' te tna'b'l Xewb'aj Xjan, qu'n kub'sin twutz qi'j tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios kyi'jjo o chi ok te te.

Mix a'l aku tz'el pa'nqe ti'j tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios

²⁸ B'i'n qu'n qa ax Dios nkub' b'inchinte tkyaqil, tu'n tel wen toj kychwinqiljo aye nchi ok k'u'jilinte, a aye' o chi ttxok tze'nkuxjo t-xim. ²⁹ Qu'n tkyaqil nimil noq ojtzqi'nl tu'n Dios atxix na'mtaq tkub' xkye tkyaqil, ex ax jaw sk'o'nkye, tu'n kyok te tk'wal, ex tu'ntzin tokjo Tk'wal, a Jesús, ex tnejil kyxol tkyaqil nimil. ³⁰ Ex aye' i jaw tsk'o'n t-xe tnejil, ma chi ttxok, tu'n kyok te te. Ex ayetzin xi ttxok, i ok tq'o'n te tz'aqle twutz. Ex aye xi ok tq'o'n te tz'aqle, ma tzaj tq'o'n kyoklin toj tqoptz'ajiyil kya'j.

³¹ ζTze'ntzila qu'n? Qa a Dios at quk'a, ζAltzila kye aku tz'ok meltz'ajtz qi'j? ³² Qu'n mipe xkub' t-xk'a'yin te Diostz a Tk'walku, qu'n ma txi tq'o'n tu'n tkyim tu'n qpaj. ζNya'pela ktzajil tq'o'ntz tkyaqiljo at tajb'in qe junx tuk'a Tk'wal? ³³ A Dios o jaw sk'o'nqce tu'n qok te tz'aqle twutz. ζMa atpela jun aku txi patinqe? ³⁴ ζAltzila kye jun aku ja yasintz qi'j? ¡Mix a'l! Qu'n ate Crist o kyim, ex o jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, ex lu at ja'lin toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios, ex nkub'sin twutz qi'j. ³⁵ ζMa atpela jun aku tz'el pa'nqe ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j Crist? ζMa apela' yajb'il, a n-iky'x qu'n, apela' b'is, ayepela' ajq'oj, tu'npela' wa'yaj, tu'npela' nti' qxb'alín, tu'npela' xob'ajil, apela' kyimin? ³⁶ Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Tkyaqil q'ij n-elje qi'ja tu'n qkub' b'yo'n, noq tu'n tpaja.

Ex nqo ok q'o'n tze'nku tal rit nxi q'i'n toj b'iyb'il.*

³⁷ Me tojxix kykyaqiljo lo, ma kub' kyi'j qu'n, noq tu'n Crist, a k'u'jlingo tu'n. ³⁸ Tu'npetzi'n, q'uqle nk'u'ja qa mix a'l jun aku tz'el pa'nqe ti'j tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios: Exla qa ma qo kyim, exla qa itz'qo; exla qa kyu'n angel, exla qa kye taq'nil tajaw il; exla qa a at tzal'u'n twutz tx'otx' ja'lin, exla qa a tzul kanin; exla qa tkyaqil wiq kyipin a'la. ³⁹ Ex ikyxjo, mixla a'lx aku tz'el pa'nqe ti'j Dios, ja'chaq'la oto'tz: Exla qa jawl, exla qa kub'l. Nti'xla juntl tb'inchb'in Dios aku tz'el pa'nqe ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j, a ma tzaj tq'o'n tu'n qAjaw Crist, a Jesús.

9

T-xnaq'tzb'il Pabl kyi'j aj Israel

¹ Twutzxix kxel nq'manji'y lu'n, qu'n nimilqi'n ti'j Crist, ex nya noq njaw b'ant wu'n, ex ax Xewb'aj Xjan toj wanmi'n nkujisinte qa twutzxixjo nyola lu'n: ² Qa nimx b'is nna'n, ex tzunx nchyo'n wanmi'n ³ kyi'jjo nxjalila, aye wermana te nxe'chila. Qu'n waja'tla'y tu'n woka te kyxel tjaq' tqanb'il qMan Dios, ex tu'n wel pa'n ti'j Crist, noqitla tu'n kykletku nxjalila, aye a na'mx kynimin, a junx tzajnin qyajila kyuk'a. ⁴ Qu'n tyajil qtzan Israelqce, ex xi tk'mo'n Dios te Ttanim, ex najan Dios kyxol tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil. Xi tq'o'n Dios tumil toj tkawb'il Moisés tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, ex xi kyk'mo'n k'ulb'il toj tnejil ja te na'b'l Dios, ex jni'xjo otaq tzaj tziyín Dios, tu'n t-xi tq'o'n kye. ⁵ Ex k'walb'ajqce kye tnejil qxe'chil, aye nnaq' nimil ti'j Dios. Ex tu'ntzin kyyajil ikyjo, itz'je Crist, a Dios, tAjaw Tkyaqil, nimxit tb'i te jun majx. Ikyxitjo.

⁶ Me mix kub'e kynimin aj Israel, a tq'ma Dios kye. ζMa tu'ntzin ikyjo, mi japin te Dios tu'n, tkyaqiljo tzaj tziyín kye Ttanim? ¡Mina! Qu'n nya tkyaqiljo, a el itz'je kyxol aj Israel toj tchib'jil, twutzxix aj Israelqce. ⁷ Ex nya tkyaqiljo, a el itz'je ti'j Abraham twutzxix tk'walqce, qu'n otaq tzaj tq'ma'n Dios te Abraham toj Tu'jil Tyol kyjalu'n: Noq tu'n Isaac ktenb'il tyajila.*

⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, n-el qniky' te, qa mix a'l jun at toklin te tk'wal Dios noq tu'n t-xe'chil ja' itz'je. Qala' o'kqexjo aye o chi itz'je tkab' majin tze'nkuxjo tq'ma Dios. Aye xjal anetzi'n at kyoklin twutz te twutzxix tyajil Abraham. ⁹ Qu'n tej otaq chi tijin Abraham, ex nti'taql tumil tu'n tul jun kyal, xi tq'ma'n Dios kye: Tojjo q'ij, a xi nq'ma'n, tzul itz'je jun tal Sara, a t-xu'jilach.*

* 8:36 Sal. 44:22 * 9:7 Gen. 21:12 * 9:9 Gen. 18:10

Ex antza n-ele qniky' te, qa aku b'ant tu'n Dios, tze'nchaqxjo tajtz. ¹⁰ Qu'n nya o'kxjo lu'n; ex ikyxjo te Rebeca, i ul itz'je kab'e tal, kwa'chqe, tuk'a tchmil, Isaac, a ojtxe qxe'chil. ¹¹⁻¹² Tej na'mxtaq kyitz'je, ex na'mxtaq tb'ant ch'in ti' kyu'n, qa b'a'n mo minaj, xi tq'ma'n Dios te Rebeca: Ate itzikyb'aj k-ajb'il te itz'inb'aj.*

Ikytzi'n, b'i'n qu'n, qa a Dios jaw sk'o'nkye tze'nkuxjo taj, ex nya tze'nku kyb'inchb'inxjal; qala' noq tu'n txokb'il, a kub' t-ximin atxix na'mtaq tkub' xkye tkyaqil. ¹³ Ex ikyx nntq'ma'n Diosjo toj Tu'jil Tyol: Ok nk'u'jli'n Israel, ex el wi'jli'n Esaú, aye tal Rebecach.*

¹⁴ Me qa tkyaqil nb'ant o'kx tze'nkuxjo nntq'ma'n Dios, akula txi qq'ma'n qa nya tz'aqle te Dios. Me nti'x tumiljo xim lo, ¹⁵ qu'n tq'ma Dios te Moisés kyjalu'n:

K'wel nnajsin we' til jun xjal, qa waja tu'n tkub' nnajsi'n,

ex ktzajil q'aq'in nk'u'ja ti'j jun xjal, qa waja tu'n ttzaj q'aq'in nk'u'ja ti'jch.*

¹⁶ Ikytzi'n, nya tu'n tajb'il, mo tu'n t-xim jun xjal, ex nya tu'n tb'inchb'in kkletile, qala' noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios. ¹⁷ Ex nntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol te nmaq kawil toj tx'otx' te Egipto:

Ma jaw nsk'o'n te tu'n tyek'it wipi'n ti'ja,

ex tu'n tel nkyi'tzajiljo nb'i'y toj tkyaqil twutz tx'otx'.*

¹⁸ Qu'n ate Dios at tq'aq'b'il tk'u'j ti'j jun xjal noq a'lchaqx kyetz, ex ax Dios aku txi kujsin te tanmin jun xjal, ex a'lchaqx kyetz, noq qa taj. ¹⁹ Akula tzaj tq'ma'n we'y: Qa ikytzjo, ¿Ti'tzin qu'niltz n-ok tq'o'n Dios kypajxjal? ¿Attzin jun aku txi lipetz ti'j Dios ikyxjo, qa ax nxi kujsinte kyanminxjal? ²⁰ Me, ¿Ti'tzin toke te tu'n t-xo'n yol ti'j qMan Dios? Qu'n ma akupela tq'ma jun k'wil te b'inchilte, ¿Tiqu'n Xin kub' tb'inchin ikyxjo? ²¹ ¿Ma nyapela at tokli'n b'inchil xoq'l, tu'n tkub' tb'inchin noq tze'nchaqxjo taj? Aku kub' tb'inchin qa taj tu'n tkub' tb'inchin jun k'wil tb'anilx wen, ex juntl noq te tk'wel tz'is.

²² Ikytzin te Diosjo. Taj tu'n tyek'in te' tyab' twi' ex tkyaqil tipin kyuk'a aye b'antnintaq kyij', tu'n kyxi' toj najin. Me n-iky'x tu'n, qu'n n-ayon kyij' tu'n kymeltz'aj. Me gatzin qa mi xi meltz'ajxtz, kchi xe'l toj najin te jun majx. ²³ Ex ikyx nb'antjo tu'n quk'a, tu'n tyek'inte tkyaqiljo tqoptz'ajiyil, a awo b'antnin qi'j tu'n, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j, tu'n qnajan tuk'a te jun majx toj tqoptz'ajiyil kya'j.

²⁴ Ma qo txoklajtz tu'n qMan Dios tu'n qok te Ttanim, exla qa Judiyqo ex qa mina.

²⁵ Tze'nku nntq'ma'n Dios toj Tu'j Oseas toj Tu'jil Tyol:

Ayetzin nya Ntanim, kchi tzajil ntxko'n, tu'n kyok te Ntanim.

Ex ayetzin nya k'u'jlinge wu'n, kchi okil nk'u'jli'nch.*

²⁶ Ex axsa ja' q'umje: Nya Ntanimqi'y;

ex axsa k-okile q'o'n kyb'i te tk'wal Dios itz'.*

²⁷ Ex ikyxjo kye aj Israel, tq'ma Isaías kyij' toj Tu'jil Tyol Dios:

Exla qa ma nintzxix kyb'aj aj Israel tze'nku tz'awin ttzi ttxuyil a', me noqx jte'b'in kkletil.

²⁸ Qu'n jun paqx japin b'aj te Dios Tyol twutz tx'otx' te jun majx.*

²⁹ Ex tze'nku tq'ma Isaías ojtxe:

Noqit mi xkyij tq'o'ne Dios, a tAjaw Tkyaqil, jte'b'in qyajil,

ikyqotla' tze'nku tnam Sodoma ex Gomorra,

aye i kub' yuch'j tu'n te jun majx.*

Aye aj Israel exsin Tb'anil Tqanil kolb'il

³⁰ ¿Ti'tzin kqq'ma'b'il ti'j tkyaqiljo lo? Qu'n qa aye xjal nya Judiyqo, a nti'taq tumil tu'n kyoktaq te Ttanim Dios, ex nti'taq tu'n kyok te tz'aqle twutz, ayetzin ma chi okjo noq tu'n kynimb'il. ³¹ Me ayetzin kye' Judiy, a kyajtaq tu'n kyok te Ttanim Dios, ex tu'n kyok te tz'aqle twutz, noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, mi xi ok. ³² ¿Me ti'qu'nil? Qu'n kyajtaq tu'n tjapin b'aj kyu'n kyu'nx kyib'x, ex nya tu'n kynimb'il ti'j Kolil Jesucrist. Ti'jjo lo, i ok takpaj toj kychwinqil ti'j Jesús, a ab'j te toljsb'il, ³³ tze'nkuxjo tq'ma Dios toj Tu'jil Tyol:

Kub' nq'o'n jun ab'j, tu'n kyja pitk'ajxjal aj Judiy toj Sion,

ex jun piky, tu'n kyok takpaj ti'j.

Me alkye' knimil ti'j, nlay tz'el toj ttx'ixewch.*

10

¹ Erman, atzin weji'y waj tuk'a tkyaqil wanmi'n ex toj nna'j Diosa, tu'n kykletjo nxjalila, aj Israel. ² Qu'n ojtzqi'n wu'n, qa kyajxix tu'n kyxi lipe ti'j Dios, me noqtzin tu'n mikyxi'

* 9:11-12 Gen. 25:23 * 9:13 Mal. 1:2-3 * 9:15 Ex. 33:19 * 9:17 Ex. 9:16 * 9:20 Is. 45:9 * 9:25 Os. 2:23 * 9:26 Os. 1:10 * 9:28 Is. 10:22-23 * 9:29 Is. 1:9 * 9:33 Is. 28:16

tze'nku' taj qMan. ³ Mi nxi kyq'on kyib' tojjo tumil, tze'nku' taj Dios, qala' el kyijlin t-xim tu'n kyok tz'aqle twutz. Ex nkyjyo'n juntl tumil tze'n tten tu'n kyklet kyu'nx kyib'x noq tu'n kyb'inchb'in, a tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés kyu'n. ⁴ Me nti' tajb'i'n ojtxe kawb'il anetzi'n tu'n qok te tz'aqle twutz qMan Dios. Qu'n ate Crist ma tz'el q'inte tipin ojtxe kawb'il qib'aj, a awo ma qo nimin ti'. Qu'n a ojtxe kawb'il nqanintaq qi'j tu'n qkyim. ⁵ Qu'n tq'ma Moisés qa aku qo ok te tz'aqle twutz Dios tu'n tjapin b'aj tkawb'il qu'n:

Ex atzin xjal qa ma japin b'aj tkyaqil kawb'il tu'n,

at tchwinqil te jun majx, chi Moisés.*

Me nti'x jun njapin tu'n.

⁶ Me atzin te' tu'n qok tz'aqle twutz qMan Dios noq tu'n qnimb'il, ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol

Dios:
Mi kub' kyq'ma'n toj kyanmi'n,

¿Ankye kjawix toj kya'j q'il tumil tu'n qklet?*

Qu'n qa ma qo yolin ikyjo, nkub' qq'ma'n nyakuj qa mix k'u'l Crist q'ol tumil.

⁷ Ex mi kub' kyximi'n,

¿Ankye k'welix toj kynajb'il kyimnin q'il tumil tu'n qklet?

Qu'n qa ma qo yolin ikyjo, nkub' qq'ma'n nyakuj qa mix jatz anq'in Crist kyxol kyimnin q'ol tumil qe.

⁸ ¿Me ti'tzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios ti'jjo lo? Chi' kyjalu'n:

Nqayin ta' Tumil kyuk'iy.

Ex ayexa chi k'wel q'mante tu'n kytzi'y, ex toj kyanmi'n.*

Me atzin tumiljo lo ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a nqyoli'n: ⁹ Qa ma kub' tq'ma'n tu'n ttzi'y ex toj tchwinqila, qa a Jesús tAjawa; ex qa ma txi tnimi'n toj tanmi'n qa jatz anq'intl Jesús kyxol kyimnin tu'n qMan Dios te chojb'il tila, ok kxetila. ¹⁰ Qu'n noq tu'n qanmin, kxele qninin tu'n qok tz'aqle twutz qMan Dios. Ex tu'n qtzi ex tu'n qchwinqil k'wele qyek'ine qa a Jesús qAjaw, tu'n qklet tu'n. ¹¹ Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Alkye knimil ti', nlay tz'el toj ttx'ixew.*

¹² Qu'n junx kyoklinxjal kykyaqil twutz qMan; qa Judiy, mo minaj. Qu'n junch'in tAjaw Tkyaqil kyib'aj kykyaqilxjal, ex nxi tq'o'n tky'iw'b'il kyib'aj kykyaqiljo nchi kub'sin kywutz te. ¹³ Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Kykyaqiljo nchi kub'sin kywutz te qMan Dios tu'n kyklet, ok kchi kletilch.*

¹⁴ ¿Me tze'ntzin tten aj kykub'sin kywutz te Dios, qa na'm kynimin ti'j? ¿Ex tze'ntzin tten tu'n kynimin ti'j, qa na'm kyb'inte Tqanil? ¿Ex tze'ntzin tten tu'n kyb'inte, qa mix a'l xi q'mante Tb'anil Tqanil kye? ¹⁵ ¿Ex tze'ntzin tten tu'n t-xi q'ma'n Tqanil, qa mix a'l xi chq'onkye? Ikytzi'n tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Tb'anilix kyuliljo aye nchi q'mante Tb'anil Tqanil kolb'il.*

¹⁶ Me nya tkyaqilxjo ma kub' kynimin a Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n ikytzi'n tze'nku tq'ma Isaías toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay wAjaw, ¿Ma atpela a'la ma txi b'i'n te' Tb'anil Tqanila, a ma txi qq'ma'n?*

¹⁷ Qu'n nqo klet qa ma txi qb'in, ex qa ma txi qninin Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

¹⁸ ¿Mipela xkyb'i tkyaqil xjal Tb'anil Tqanil kolb'il? Matxi, qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Ma tz'el tq'ajq'ojil twi' tkyaqil tch'iysb'in qMan Dios toj tkyaqil twutz tx'otx'.

Ex a Tqanil ma kanin kyuk'a kykyaqil xjal.*

¹⁹ Tu'npetzi'n, ¿Ma na'mpetzila tel kyniky' aj Israel te? Matxi, qu'n tnejilxix tq'ma Moisés toj Tu'jil Tyol Dios:

Ex kchi okil nq'o'n toj xky'aqb'il ti'j juntl tnam, a nya Ntanimach.

Ex kchi q'ojlila ti'j juntl tnam, a nti' ttab'l toj kywutza.*

²⁰ Ex ikyxjo tq'ma Isaías kujix wen:

Me ayetzi'n a mi nchi jyontaq wi'ja, ma chin kneta kyu'n.

Ex ma txi nyek'in wib'a kye, a mi nchi qanlajtaq wi'jach.*

²¹ Me nyolin Isaías kyij' aj Israel kyjalu'n:

Tkyaqil q'ij nchin txoki'n kyij'jo xjal, a kyky'e' tu'n kynimin, ex xmiletz'qech.*

11

A twutzxix Ttanim qMan Dios

* **10:5** Lv. 18:5   * **10:6** Deu. 30:12   * **10:8** Deu. 30:12-14   * **10:11** Is. 28:16   * **10:13** Jl. 2:32   * **10:15** Is. 52:7   * **10:16** Is. 53:1   * **10:18** Sal. 19:4   * **10:19** Deu. 32:21   * **10:20** Is. 65:1   * **10:21** Is. 65:2

¹ Atzin ja'lin, ¿Mapela tz'el ti'jlin te qMan Diosjo Ttanim te jun majx, aye' aj Judiy? ¡Mina! Qu'n ikyqinx weji'y, aj Judiyqi'n, ex antza tzajnin nyajila ti'j Abraham ex ti'jjo ch'uq xjal, a tzajnin ti'j Benjamín, a tk'wal Israel.* Me nya ma chin el ti'jlin Dios. ² Qu'n atxix na'mtaq tkub'lin xkye tkyaqil, ax Dios o jaw sk'o'nkye aj Judiy, tu'n kyok te Ttanim, ex nya o chi el ti'jlin. ¿Ma mi'tzin b'i'n kyu'n tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios, tej tyolb'in Elías kyi'j aj Judiy toj tna'j Dios? Chi' kyjalu'n:

³ Ay wAjaw, aye tsanjila, ma chi kub' kyb'yo'n aj Judiy,

ex ma chi kub' kyyuch'in t-altara,

a ja' nkub'e patit oyaj ex chojb'il il twutza.

Ex njunalxa ma chin kyij ten,

ex kyaj tu'n nkub' kyb'yo'n.*

⁴ Me xi ttzaq'win Dios:

O tz'el npa'nji'y wuq mil ichin,

aye b'axji chi k'uline twutz juntl dios, a Baal tb'i.*

⁵⁻⁶ Atzi'n ja'lin; ma kyij jun jte'b'in kyb'aj aj Judiy, aye sk'o'nqexix tu'n t-xtalb'il qMan Dios, ex nya tu'n kyb'inchb'in. Qu'n noqit tu'n kyb'inchb'in, matla chi klettz kyu'nx kyib'x, ex nti'tla tajb'intzjo t-xtalb'il qMan Dios.

⁷ ¿Tze'ntzi'ntz ikyjo? Mi xknet kyu'n aj Judiy tu'n kyok te tz'aqle twutz Dios, ex ma txi kujix kyanmin. Me ayetzin sk'o'nqe tu'n qMan, ma chi ok te tz'aqle twutz, noq tu'n t-xtalb'il, ⁸ tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Ex ax Dios ok jpunte kynab'l,

tu'n mi tz'el kyniky' te,

ex ax xi kajsinte kyanmin,

tu'n mi kyna'ye,

ex ok tjpun ky'kyin,

tu'n mi kyb'ie.

Tze'nx kyten ja'lin.*

⁹ Ex ikyxjo tq'ma David toj Tu'jil Tyol Dios:

Noqit axjo kyiky'sb'il nintz q'ij kub' toj kyb'e,

tu'n kyb'aj jaw takpaj ti'j,

ex tu'n tb'aj kyjtz'o'n kyib' toj,

ex tu'n kykyij tjaq' tkawb'il Dios kujixix wen.

¹⁰ Noqit tzaj yupj toj kywutz,

tu'ntzin mi kyla'ye,

ex atzintla' ttzkyel kyi'j kyij k'owe' tjaq' kyiqitz te b'isb'ajil te jun majx.*

A kolb'il kye nya Judiyqe

¹¹ Tu'n xi kub' tz'aq aj Judiy toj tkyaqiljo lo, ¿Mapela chi kub'xtz te jun majx ti'j kynimb'il? ¡Mina! Me tu'n s-el kyi'jlin aj Judiy qMan Dios, ex tu'ntzin tjaw chyo'n kyanmin, b'e'x tzaj tq'o'n Dios kolb'il kye nya Judiyqe. ¹² Tu'ntzin tej kykub' tz'aq aj Judiy, b'e'x tzaj tq'o'n qMan Dios kolb'il kye txqantl, aye nya Judiyqe. Exsin qa nimx tky'iwb'il qMan Dios tzaj kyib'aj kykyaqil xjal tu'n ikyjo, ¿Mixla ya'tzjo aj kymeltz'aj aj Judiy tu'n kyok te Ttanim Dios junx kyuk'a' txqantl xjal, a nya Judiyqe?

¹³ At jun nyola kyuk'iy, ayi'y nya Judiyqi'y, qu'n ma tzaj tq'o'n Dios wokli'n te tsanjil kyxola. Tu'npetzi'n, tokxix tilil wu'n toj waq'i'n, ¹⁴ qu'n wajatla'y tu'n kyklet junjun nxjalila, tu'ntzintla aj kyok ka'yi'n kyu'n, aj kyoka te Ttanim Dios, b'e'x tu'n tjaw chyo'n kyanmin, ex tu'n kyok lipe kyi'ja tu'n kyklet. ¹⁵ Qu'n noq tpajlin xi el i'jlin Judiy tu'n Dios, tkyaqil nimil nya Judiy ma kyij toj wen tuk'a Dios. Me noqit chi meltz'aj, manyorxitle kyi'iwb'ilx tu'n qMan Dios tib'aj tkyaqil nimil Judiy ex nya Judiy, exsintla jun anq'b'il kyxol kyimnin. ¹⁶ Qu'n te Abraham te qMan Dios te', ex ok te xjanxix, junx kyuk'a' txqantl tnejil kyxe'chil aj Judiy. Exsin ikyqex kye txqantl aj Judiy kchi okil xjanxix. Ikytzi'n tze'nku jun tze; qa b'a'n tlok', il ti'j tu'n kyel tq'ob' b'a'n.

¹⁷ Qu'n ayetzin kye aj Judiy tze'nqeku' tq'ob' jun wiq tqan lob'j tb'anilixix wen, ex ayetzin kye aj nya Judiyqi'y tze'nqeku' tq'ob' jun tqan lob'j toj k'u'l. Ikyqetzi'n aj Judiy, aye' mi xkub' kynimin, b'e'x xi ok xikyb'ita te kyxel. Atzin ja'lin, nchi anq'in ti'jjo tlok' tnejil tqan lob'j, ex tu'nxjo anetzi'n ate kychwinqila. ¹⁸⁻¹⁹ Me mi jaw kynimsin kyib'a kyib'ajjo aj Judiy, qu'n akula kyq'may: Ma chi el tx'emit kye aj Judiy, ex ma qo oka te kyxel toj Tkawb'il Dios, qa chi chiji'y. Nya b'a'n kyxima ikyjo, qu'n nyage kye' nchi ka'chin te tlok' tze; qala' a tlok' tze nk'a'chin kyi'ja. ²⁰ Qu'n noq tu'n mix kub'e kynimin kye aj Judiy ja xi ele tx'emite, ex ayetzin

* 11:1 Fil. 3:5 * 11:3 1Re. 19:10-14 * 11:4 1Re. 19:18 * 11:8 Deu. 29:4; Is. 29:10 * 11:10 Sal. 69:22-23

kye' ma chi ok te kysel noq tu'n kynimb'ila. Tu'npetzi'n, mi kyjaw kynimsin kyib'a, qala' kyajsintz ti'j kyanmi'n, qu'n ex ikyxjo aku chi el tx'emita. ²¹ Qu'n qa ma chi el ttx'e'min Dios aj Judiy, aye tq'ob'ku tqan lob'j, ex ikyxjo kye', ζTin qu'niltz nlay chi el tx'emina kye', qa ma tz'el kyi'jli'n?

²² Qu'n tz'elku kyniky'a te: Wenxix te Dios kyuk'a' wa'lqe toj kynimb'il; me kujxix kyuk'a nchi kub' tz'aq. Ex ayetzin kye', il ti'j tu'n tkub' kyb'inchini'j'y wen, ex tu'n kyxi lipe'y ti'j qMan Dios, qu'n qa mina, ex ikyx kyeji'y aku chi el tx'emina tu'n. ²³ Ex ikyxjo kye aj Judiy, qa ma chi meltz'aj, kchi k'wel xikyb'in juntl majl, qu'n at te Dios tipin tu'n tb'antjo ikyjo tu'n. ²⁴ Qu'n qa ayi'y nya Judiyqi'y, ma chi el tx'emina ti'j jun toj k'ul tqan lob'j, tu'n kyok xikyb'i'n ti'j jun toj ja tqan lob'j, a mixsin ya'tzjo kye', aye' tq'ob'kuxix tqan lob'j, aye' aj Judiy, qa ma chi meltz'aj, chi okil xikyb'in ti'jxixjo ttxuyil tb'anil tqan lob'j.

Ok kchi kletil aj Judiy

²⁵ Ayi'y werman, waja tu'n tel kyniky'a te' yol ewintaq ojtxe, tu'ntzin mi tz'ok kyq'o'nexix kyib'a te aj nab'l: Ayetzi'n junjun aj Judiy ma kub' kych'u'xin kyanmin, nya te jun majx; qala' noq tu'n tjapin b'aj kyb'aja, aye nya Judiyqi'y, toj kynimb'il. ²⁶ Ajtzn tb'ajjo ikyjo, kyqaqilx aj Israel kchi kletil, tze'nku ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Tzul Kolil toj Sion q'ol tzaqpi'b'l kye aj Judiy.

Ex k-elil pa'n tkyaqil nya wen kyi'j aj Israel.*

²⁷ Atzin weji'y Nyol kyijlin b'ant ti'j kyuk'a, aj tel wi'n kyilch.*

²⁸ Aye xjal aj Judiy i ok ajq'o'j ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, noq tu'n xi q'o'n tumil kolb'il kye'y, ayi'y nya Judiyqi'y. Me k'u'jlinqe tu'n qMan Dios, qu'n ax jaw sk'o'nkye atxix ojtxe kyuk'a tnejil kyxe'chil. ²⁹ Qu'n tkyaqiljo o tzej tq'o'n Dios, nlay tz'el ti'n; ex a txokb'il tu'n kyok te Ttanim, nlay tx'ixpit. ³⁰ Qu'n ikytzin tze'nku kye' ojtxe. Ma tz'el kyi'jli'n Dios. Me tzej q'aq'in tk'u'j Dios kyi'ja, noq tu'n mix kub'e kynimin aj Israel. ³¹ Exsin ikyxjo ja'lin, ma tz'el kyi'jlin aj Israel Dios, tu'n tzej q'aq'in tk'u'j kyi'j, ikyxjo tze'nku kye'. ³² Qu'n tkyaqil xjal o tz'ok tq'o'n Dios tjaq' tqanb'il, tu'n tel kyi'jlin, ex tu'n ntzej q'aq'inl tk'u'j Dios kyi'j kyqaqil xjal tu'ntzintla kyklet, aye aj Judiy ex nya Judiy.

³³ Nti' juntl tze'nku te qMan Dios. Qu'n nimxla ta'ye t-xilin tna'b'l ex jni' tojtzcib'l. Nlayxla tz'el qniky' te jni' t-ximb'itz; nlayxla tz'el petjo jni' tkawb'il; ex nlayxla b'ant xpich'it tkyaqil tumil qu'n. ³⁴ ζMa atpela jun n-el tniky' ti'jjo tna'b'l qAjaw? Ex ζMa atpela jun o tzej xnaq'tzinte? ³⁵ Ex ζMa atpela jun o txi q'o'nte ch'in te qAjaw, tu'ntzintla tzej tq'o'n t-xel? ³⁶ Qu'n tkyaqilx antza ntzej te qMan Dios, ex ax kub' b'inchinte tkyaqil, ex ax tAjaw Tkyaqil. Nimxit tb'i qMan Dios te jun majx. Ikyxitjo.

12

Tzej tq'o'n Dios toklin junjun nimil

¹ Ayi'y werman, nimxix nq'aq'in tk'u'j qMan Dios kyi'ja. Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwtzta kye'y, tu'n t-xi kyq'onji'y kyxmilila te tze'nku jun oyaj itz', xjanxix ex tb'anilx twutz qMan Dios. Qu'n atzi'n tumil kyk'ulb'ilji'y lu'n, twutzix ex tojxix tumil. ² Ikytzi'n, mi chi ok lipe'y ti'jjo kynab'lxjal tzal'u'n twutz tx'otx'; qala' kytx'ixpinks kynab'la, tu'ntzin ttx'ixpitjo kychwinqila, tu'n tokjo kynab'la saqxix wen. Qu'n ikytzin k-elile kyniky'ji'y te tajb'il qMan Dios, a tb'anilx, a tz'aqlexix, a ntzalaj Dios ti'j.

³ Noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios, ma tzej q'o'n wokli'n tu'n t-xi nq'ma'n kye'y, tu'n mix a'l jun, jaw tnmisin tib' kywutzjo txqantl; qala' teyilex te junjun tu'n tkub' t-ximin tojxix tumil, tze'nkuxjo tmb'il o tzej tq'o'n Dios. ⁴ Qu'n ikytzi'n tze'nku qe, at jun qxmilil, ila' elnin; ex nya ax toklin junjun.* ⁵ Ikytzin qte'n, ma nintz qb'aj, me ma tzej q'o'n qoklin tu'n qok te junxch'in qxmilil, a t-xmilil Crist. ⁶ Qu'n teyilex te junjun toklin ma tzej q'o'n tze'nkuxjo taj qMan Dios, tu'n t-xtalb'il.* Tu'npetzi'n, qa ma tzej tq'o'n Dios qoklin tu'n qyolin Tyol, qb'inchinku tze'nkuxjo qnimb'il ma tzej tq'o'n. ⁷ Ex qa ma tzej tq'o'n tu'n qajb'in kye txqantl, qo okin b'a'nix; ex qa ma tzej tq'o'n tu'n qxnaq'tzin, qq'onk tilil, tu'n qxnaq'tzin wen. ⁸ Qa ma tzej q'o'n tu'n qoksin kyk'u'j txqantl, b'a'n tu'n tok tilil qu'n; qa ma tzej q'o'n qoklin tu'n qsipin ch'in ti'jjo at qe, qq'onx tuk'a tkyaqil qanmin. Ex qa ma tzej q'o'n qoklin te nejinel, b'a'n tu'n tjapin b'ajx qu'n toj tumil; ex qa ma tzej q'o'n qoklin tu'n tq'aq'in qk'u'j ti'j jun quk'a, q'aq'inx qk'u'j tuk'a tzej b'il.

ζTze'ntzin tu'n qb'ete toj tumilxix?

⁹ Kyk'u'jlink kyib'a kyxolxa, nya tuk'a kab'e kyk'u'ja. Kyi'jlemilji'y tkyaqiljo nya wen, ex chi lipeka ti'jjo wen. ¹⁰ Qa'aq'inx kyk'u'ja kyxolxa nyakuj kyitz'in kyib'a, ex kyq'onxa

amb'il te juntl, tu'n tkub' kynimin kyib'a kyxolxa. ¹¹ Kyq'onka tilil ti'j kynimb'ila, ex mi chi kub' numja. Qala' chi ajb'inxita te qAjaw tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ¹² Chi tenxita toj tzaljb'il, tu'n q'ugb'il kyk'u'ja at; ex chi ayonxita tajb'il qMan, qa ma tzaj jun ti' kyija. Ex kukxit chi na'nji'y Dios. ¹³ Chi oni'n kyij'jo nimil, aye' atx taj kye. Ex kyxk'amingekujij'y toj kyja'y aye nchi kanin q'olb'il kye'y. ¹⁴ Mi txi' kyqani'n qanb'il kyib'ajjo nchi b'inchin mib'in kyija, qala' kyqaninxatky'iw'b'il Dios kyib'aj.* ¹⁵ Chi tzalajxa kyuk'a nchi tzalaj; ex chi oq'a kyuk'a nchi oq'. ¹⁶ Chi tenxixa tuk'a nuk'b'il kyxolxa. Mi jaw kynimsin kyib'a,* ex mi chi tzaj tx'ixwi'y tu'n tok kymujb'in kyib'a kyuk'a tal mutxin xjal. ¹⁷ Mi kub' kyb'inchin nya wen kyij'jo aye nchi b'inchin nya wen kyija; qala' kyq'onka tilil, tu'n kyb'inchinteji'y wen twutz tkyaqil. ¹⁸ Kyq'onka tilil, tu'n kyjyon tumil tu'n kyanq'i'n tuk'a jun nuk'b'il kyuk'a kykyaqil xjal. ¹⁹ Ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n; mi txi kyq'o'n t-xeljo nya wen tuk'a nya wen; qala' kyq'onkja tuk'a Dios, qu'n ate Dios kkawil. Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qu'n ayin we' at woklin tu'n nkawi'n;

ex wuk'a we' kxelile, chi qAjaw.*

²⁰ Qu'n ikyxjo ntq'ma'n:

Qa at wa'yaj ti'j tajq'oja, q'onxa twach.

Ex qa at k'waj ti'j, q'onxa tk'wa'ch.

Qatzin qa ma b'antjo lu'n ikyjo, ktzajil tb'is, ex ktzajil tx'ixwe.*

²¹ Mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n tkub' kyija tu'n nya b'a'n; qala' ate nya b'a'n tu'n tkub' ti'j, tu'n wen nkub' kyb'inchin.

13

¹ Kyq'onx kyib'a tjaq' kawil tzalu'n twutz tx'otx', qu'n tu'n nti' jun kawb'il, a nya tu'n Dios; ex tkyaqil kawil, ax Dios q'olte kyoklin. ² Tu'npetzi'n, qa at jun xjal mi nkub' tnimi'n kawb'il, n-el ti'jli'n a tkub' tu'n Dios. Ex ankye' nkub' tb'inchin ikyjo, ax n-ok aj paj ti'jx, ex kkawil Dios ti'j. ³ Qu'n aye kawil nya tu'n kykawin kyij'jo nchi b'inchin wen; qala' kyij'jo nya wen nkyb'inchin. Tu'npetzi'n, qa taj te tu'n mi txi kawini'y tu'n kawil, b'inchinkutzinji'y wen, ex axte kawil k-yolil ti'ja qa wena, ⁴ qu'n tkub' tu'n qMan Dios tu'n tajb'in te. Me qatzin qa mina xkub' tnimi'n, kxel kawin tu'n, qu'n nya noq tokku te kawil; qala' ax Dios q'olte tu'n tkawin kyij'jo kykyaqil nchi b'inchin nya wen. ⁵ Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tokx kyq'o'n kyib'a tjaq' kawb'il, nya noq o'kx tu'n mi che'xe kawini'y tu'n, qala' ikytzin ikyx tumiljo.

⁶ Tu'npetzi'n, kychjonxji'y tkyaqil wiq k'ayb'il kye kawil, qu'n aye kawil nchi ajb'in te Dios, ex at kyoklin ti'jjo aq'untlo. ⁷ Ex kychjonxji'y tkyaqil kyk'asa, ja' k'asb'inaqi'y, tze'nku chojb'il te kawil, ex jni' k'ayb'il. Ex qa at jun at toklin tu'n tkub' nimil, kyniminkuy.*

⁸ Mi chi anq'i'n noq tu'n tx'ex, me at jun kyk'asa; noq tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolxa. Qu'n alkye nk'u'jlin ti'j tuk'a, tu'ntzintzjo njapin tkyaqiljo tajb'il qMan Dios tu'n, a tze'nku ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁹ Qu'n ntq'ma'n kawb'il tu'n mi ky'a'jiniy,* ex mi b'iyin,* ex mi tz'elq'i'n,* ex mi ja b'ant jun yol tu'n ti'j juntlch,* ex mi pon tk'u'ja ti'jjo kyexjal.* Qu'n tkyaqiljo lu'n ex jni' txqantl kawb'il npon b'aj noq tuk'a nuk'b'il lo: Tu'n tok kyk'u'jlin kykyaqil kyxjalila tze'nkuxjo kye.* ¹⁰ Ankye nk'u'jlin kyij' tuk'a, nlay kub' tb'inchin jun nya b'a'n kyij'. Atzintza njapine b'ajjo t-xilin ojtxe kawb'il qu'n, tu'n qk'u'jlin te qib'.

¹¹⁻¹² Toj tkyaqiljo lo, tz'eltzin kyniky'a ti'j tq'ijil ja'lin, qu'n o qo klet, ex ch'ix tul qAjaw q'ilqe te jun majx. Tu'npetzi'n, kyq'onktzi'n tilil, tu'n kyjaw sak'paja toj kynimb'ila. Qu'n tkyaqiljo il ch'ix tjapin b'aj, tze'nku jun qniky'in, aj ttzaj t-xe kya'. Tu'n ikyjo, kytaqpinkjinzinji'y tkyaqil taq'nb'in xpopin, a b'inchj il, ex kyktxunk kyib'a tuk'a taq'nil spiky'in, a tajb'il qMan, tze'nku jun xo'l q'aq' at xb'aline ex tkxb'il te joyb'il q'oj. ¹³ Qo b'et-xix toj tumil ex toj spiky'in, nya noq tu'n qlo'n, tu'n qtx'ujte, tu'n qky'a'jin, ex jni' tzeq'b'il, ex tu'n qq'ojin, ex tu'n tlo'chj qk'u'. ¹⁴ Qala' tu'n tyek'in qAjaw Jesucrist toj qchwinqil, tze'nku jun xb'aline saq tok qi'j kywutzxjal. Ex mi txi qq'o'n amb'il tu'n qb'inchin a ntqanin ojtxe qte'n, a nya wen.

14

Mi yolb'in kyij' txqantl tuk'iy

¹ Ayi'y, a ma chi tiji'n toj kynimb'ila, kyk'mo'mqeji'y aye' nya kuj ite' toj kynimb'il. Qu'n at ila' tumil, a at tajb'in te k'ulb'il te qAjaw. Tu'npetzi'n, mi chi xo'n yola ti'j ti' t-xilin kyxim,

* **12:14** Lc. 6:28   * **12:16** Pr. 3:7   * **12:19** Deu. 32:35   * **12:20** Pr. 25:21-22   * **13:7** Mt. 22:21; Mr. 12:17; Lc. 20:25   * **13:9** Ex. 20:14; Deu. 5:18   * **13:9** Ex. 20:13; Deu. 5:17   * **13:9** Ex. 20:15; Deu. 5:19   * **13:9** Ex. 20:16; Deu. 5:20   * **13:9** Ex. 20:17; Deu. 5:21   * **13:9** Lv. 19:18

a nya junx ta' tze'nku kye'. ² Jun techil: At junjun nimil qa nti' tky'i te te, tu'n t-xi tchyo'n tkyaqil ti', me at junjuntl toj tnimb'il qa noq itzaj b'a'n txi tchyo'n. ³ Ayetzin kye nxi' tkyaqil kyu'n, nya wen tu'n kyyolb'in kyi'jjo aye noq itzaj nxi' kyu'n. Ex ayetzin kye noq itzaj nxi' kyu'n, nya wen tu'n kyyolb'in kyi'jjo aye nxi kychyo'n tkyaqil. Qu'n kykyaqiljo lu'n ma chi ok te tk'wal Dios. ⁴ Ma attzin tokli'n tu'n tkawi'n ti'j taq'nil juntl? ¡Mina! Qu'n o'kx te tajaw aq'untl at toklin ti'jjo lu'n, qa wen toj twutz mo minaj. Me ti'jjo a tu'n t-xi qchyo'n mo minaj, ate qAjaw at tipin tu'n tel wen tkyaqil nimil tu'n.

⁵ Juntl tumil: At junjun nq'mante qa at junjun q'ij nimixitl toklin tze'nku juntl, ex at junjun nxi niminte qa kykyaqilx q'ij junx kyoklin. Me teyilex te junjun b'a'n tu'n t-ximin ti'j alkye' q'ij wen toj twutz, ja' tu'n tk'uline. ⁶ Alkye nimil nim toklin jun q'ij toj twutz, b'a'n, qu'n te nimsb'il tb'i qAjaw. Ex alkye mikyxi' toj twutz, ex te nimsb'il tb'i qAjaw. * Ex ikyxjo, alkye nxi tchyo'n tkyaqil ti', a wen toj twutz, b'a'n tu'n t-xi tchyo'n te nimsb'il tb'i qAjaw, qu'n kxel tq'o'n chjonte te qMan Dios ti'j. Ex alkye' mi nxi' tkyaqil ti' tu'n, a nya wen toj twutz, ex b'a'n tu'n mi txi tchyo'ne, qu'n ex te nimsb'il tb'i qAjaw, qu'n ex kxel tq'o'n chjonte te Dios ti'j tkyaqiljo nxi' tu'n. ⁷ Mix a'lx jun nimil n-anq'in ex nkyim noqx tu'n tnimsin te tib'. ⁸ Qu'n qa itz'qo, te nimsb'il tb'i qAjaw; ex aj qkyim, ex ikyxjo, te nimsb'il tb'i qAjaw. Ex qa itz'qo ex qa ma qo kyim, te qAjawqo. ⁹ Qu'n tu'n'petzi'n, kyime Crist, ex jatz anq'in juntl majl, tu'n tok te tAjaw tkyaqil itz' ex kyimnin. ¹⁰ Tu'n'petzi'n, ¿Ti'n te toklin tu'n tkawi'n kyib'aj txqantl nimil? ¿Ex tiqu'nil nchi el ti'jli'n? Qu'n qkyaqilx qo pon twutz Crist, tu'n qkawajtz tu'n. * ¹¹ Qu'n ikytzi'n ntuq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Twutzxix itz'qin we', chi qAjaw.

Ex twutzxix qa tkyaqil xjal k'wel meje,

ex k'wel tpa'n tb'inchb'in nwutza,

qa wen ex qa minajch.*

¹² B'i'ntl qu'n, qa il ti'j tu'n qpon twutz Dios chiky'b'ilte tkyaqiljo qxim ex qb'inchb'in.

Mi qo b'ujin qxol noq tu'n tpaj jun ti', a nya nimix t-xilin

¹³ Tu'n'petzi'n, nya wen tu'n qyolb'in kyi'j juntl. Qala' kyq'onka tilil tu'n kyb'inchinteji'y tb'anil, ex tu'n mi chi jawe takpaje kyermana toj kynimb'il tu'n kypaja, tu'n mi chi kub' tz'aqe toj il.

¹⁴ Qu'n b'i'n wu'n tu'n qAjaw Jesús, qa nti'x jun ti' nya wen tu'n'x tib'x, qu'n a nya wen ntzaj noq tu'n qxim. Tu'n'petzi'n, qa at jun ti' nya wen toj twutz jun xjal, exla nya wentz tu'n tkub' tb'inchin. ¹⁵ Qa ma kub' numj termana, noq tu'n xi tchyo'nji'y a nya wen toj twutz, nti' tk'u'ja ti'j ikyjo. Mi txi tq'o'n amb'il tu'n tnaj jun termana, noq tu'n tpajjo tniky'b'ila, a nlab'ti'y ti'j tu'n t-xi tchyo'n, qu'n ate Crist o kyim te kolte. ¹⁶ Ex mi txi tq'o'n amb'il, tu'n kyyolb'in ti'ja, noq tu'n tpajjo wen n-ele toj twutza. ¹⁷ Qu'n a Tkawb'il qMan Dios, nya noq tu'n qwa'n ex tu'n qk'wan; qala' tu'n tten jun qchwinqil tz'aqle, ex jun qmujb'il qib' tuk'a qtzaljb'il tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁸ Qa ma qo ajb'in te Crist tojjo tumil lo, ktzalajil qMan Dios q'i', ex wen qo elile kywutzxjal. ¹⁹ Tu'n'petzi'n, i tok tilil qu'n tu'n qmujb'in te qib' qxolx, ex tu'n qch'iy toj qnimb'il. ²⁰ Mi kub' tnajsi'n taq'nb'in qMan Dios toj tanmin juntl, noq tu'n tpajjo tniky'b'ila. Qu'n twutzx qa tkyaqilx te ti' nti' tky'i tu'n t-xi qniky'b'in. Me nya wen tu'n tb'inchin, tu'n tjaw takpaj juntl toj tnimb'il, noq tu'n tzaqpi'n ti'j tkyaqil niky'b'il, a taja. ²¹ Tu'n'petzi'n, mi txi tchyonji'y chib'j, ex mi txi tk'wanjiy vin, qa nya wen toj twutz termana, qu'n yaj qa noq tu'n tpajjo ikyjo xkub'e tz'aq termana toj il, mo saj numj toj tnimb'il. ²² Tenxit tnimb'ila twutz qMan Dios, qu'n nimixix ky'iw'b'il tib'ajjo nimil, a ntna'n toj tanmin qa nti' til ti'jjo t-xim, ex ti'jjo tb'inchb'in. ²³ Me qa at kab'e tk'u'ja ti'jjo nxi tchyo'n, axa n-ok aj paj ti'jxa, qu'n nya tuk'a tnimb'ila nxi tchyo'n. Ex tkyaqiljo nya tuk'a qnimb'il nb'ante, atzin iljo.

15

Il ti'j tu'n qk'u'jlin kye quk'a

¹ Me awotzinqe, awo at qipin toj qnimb'il, il ti'j tu'n kyiky'xjo quk'a qu'n, a nyaxix kujqe toj kynimb'il, ex mi kub' qb'inchin a tze'nkuxjo qaj. ² Qala' ax junjunqe k'wel b'inchin te' b'a'n, tu'ntzin tajb'in te onb'il kye quk'a, ex tu'n kytzalaj ti'j, ex tu'n kych'iy toj kynimb'il. ³ Qu'n ikyxjo xkyij tyek'in Crist; qu'n mix kub'e tb'inchine tze'nkuxjo taj. Qala', ma tz'ikyx tu'n tze'nkuxjo ntuq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Atzin yash'ilte s-ok q'o'n, ma kub' tz'aq wib'ajach.*

⁴ Qu'n tkyaqiljo xq'umlajtz toj Tu'jil Tyol Dios, kyij tz'ib'in te jun xnaq'tzb'il te qe, tu'ntzintla tqe qk'u'j, ex tu'n qwe' toj tkyaqiljo n-iky'x qu'n, ex tu'n qonit toj qnimb'il.

⁵ Noqit ax qMan Dios, a tzaj q'o'nte t-xel kye'y toj kynimb'ila ex Q'ugb'il kyk'u'ja, aku tzaj mojin kye'y, tu'n kyb'eta toj tb'anil kyxolxa, tze'nku xkyij tyek'in Crist, a Jesús, ⁶ tu'ntzin kykyaqilxa junx ja kynimsi'n tb'i qMan Dios te jun majx, a Ttata qAjaw Jesucrist.

Ajo Tb'anil Tqanil nq'umlajtz kye' nya Judiy

⁷ Tu'npetzi'n, kymujb'inktzin kyib'a kyxolxa, tze'nku te Crist ma tz'ok tmujb'in tib' quk'a, te nimsb'il tb'i qMan Dios. ⁸ Kxel nq'ma'n kye'y, qa Crist, a Jesús, xi tq'o'n tib' tu'n tajb'in qe, a awo aj Judiy, ex tu'n tyek'it qa tz'aqlexix Dios tuk'a Tyol, tej tjapin b'aj tu'n Jesús tu'n tkujsitjo a tzaj ttziyin qMan Dios kye qxe'chil ojtxe. ⁹ Ex nya o'kqox; qala' tu'n tnimsit tb'i qMan Dios kyu'nxjal nya Judiyqe, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan kyij, tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tu'npetzi'n, kchin b'itzila b'itz,

ex ok kjawil nnimsi'n tb'iy kyxol txqantl xjal, aye' nya Judiyqe.*

¹⁰ Ex juntl majl ntq'ma'n:

Chi tzalajxa, ayi'y nya Judiyqi'y, junx kyuk'a Ttanim qMan Dios.*

¹¹ Ex toj juntl tnej Tu'jil Tyol Dios, ntq'ma'n:

Chi b'itzinqi'y tb'i qAjaw, ayi'y nya Judiyqi'y.

Ex chi nimsi'n tb'i kyxol tkyaqil xjal twutz tx'otx'ch.*

¹² Ex ikyxjo kub' ttz'ib'in Isaías:

K-it'z'jil juntl ti'jjo tyajil Isai, tze'nku' t-xul tze.

Ex kkawil tib'aj tkyaqil xjal, a nya Judiyqe,

aye' k-okil qe kyk'u'j ti'jch.*

¹³ Ax Dios, a ntzaj q'onte q'ugb'il qk'u'j, nojsinte kyanmi'n tuk'a nim tzaljb'il ex jun nuk'b'il toj tkyaqil, tu'ntzintla kych'iya wen tojjo kyq'ugb'il kyk'u'ja ti'j, noq tu'n tipin Xewb'aj Xjan.

¹⁴ Ayi'y werman, ma qe nk'u'ja, qa ma noj kyanmi'n tuk'a tkyaqil b'a'n ex ojtzqib'l, tu'n tel kyniky'a te, ex tu'n kyq'o'n jun tumil kyxolxa. ¹⁵ Tojjo wu'ja lo, ma txi ntz'ib'in junjun tumil kuj ch'in, tu'ntzin mi tz'ele naje' t-xal'b'il Dios toj kyk'u'ja, a ma tzaj toqxenin we'y, ¹⁶ tu'n wajb'in te Jesucrist kyxoljo xjal nya Judiyqe, tze'nku jun pale. Qu'n atzin waq'inji'y tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil Dios te kolb'il, tu'ntzin tyek'itjo nya Judiyqe twutz Dios tze'nku jun oyaj tb'anilx wen, saqxix tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁷ Ex nim nchin tzalaja tu'n waq'nb'in ti'j qMan Dios, noq tu'n Crist, a Jesús. ¹⁸ Qu'n nlay chin yoli'n ti'j juntl ti'; qala' noq ti'jjo ma tb'inche Crist, tu'n waq'nb'in, kyu'n nyola ex nb'inchb'in, tu'n kynimi'n nya Judiyqe. ¹⁹ O kub' nyek'i'n tipin qMan Dios kyu'n nim techil ex nb'inchb'in tuk'a tmojb'il Xewb'aj Xjan, tu'ntzin kyja kyka'ylajxjal ti'j. Ikytzi'n, ma japine nb'ajjo tyolajtz Tb'anil Tqanil ti'j Crist toj tnam Jerusalén ex tzman toj tx'otx' te Ilirico. ²⁰ Qu'n kukx n-ok nq'o'n tilil, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il ja' na'mtaq tb'ijte tqanil tb'i Crist. Qu'n nkye'y tu'n t-xi nxikyb'in waq'in tib'aj taq'nb'in juntl. ²¹ Qala', tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Aye xjal, a na'm tpon tqanil kye, kchi jawil ka'ylaj.

Exqetzi'n a na'm kyb'i'nte, k-elil kyniky' te.*

Nkub' t-ximin Pabl tu'n t-xi' Rom ex España

²² Tu'n jtz'o'nqintaqa tu'n aq'untl, nti'taq jun tumil tze'n tten tu'n nxi'y lol kye'y.* ²³ Me atzi'n ja'lin, ma japin b'aj waq'in tzalu'n. Qu'n ojtqex tkub'lin nximi'n tu'n npo'n q'olb'il kye'y. ²⁴ Me aj nxi'y España, chin ky'elixa q'olb'il kye'y. Aj tb'aj jun jte' q'ij wu'n kyxola, wajatlay tu'n kymoiji'n wuk'iy toj nb'e'y, aj nxi'y tzma tzachi'n. ²⁵ Me nej, ma chinka toj Jerusalén tu'n t-xi wi'n jun o'nb'il kye nimil antza. ²⁶ Qu'n aye nimil toj tx'otx' te Macedonia ex Acay o kub' kyb'isi'n tu'n tjaw chmet jun tal oyaj, tu'n t-xi smet kye' erman tal yajqe toj Jerusalén.* ²⁷ Ex kub' kyb'inchin tuk'a tzaljb'il, ex axtaq jun tumiljo, qu'n ikytzi'n tze'nqeku nimil aj Judiy, kub' kysipin a at kye toj kynimb'il kyuk'a' nya Judiyqe; exsin ikyxtzjo, il ti'j tu'n kyoni'n, aye' nya Judiyqe, kyuk'a nimil Judiy tuk'a at kye tzalu'n twutz tx'otx'.* ²⁸ Ex ajtzin tb'aj nsipinji'y oyaj lu'n kyxol, b'e'xsin chin xela tzma España, ex kchin ky'ela kyuk'iy, aj nxi'y. ²⁹ Qu'n b'i'n wu'n, aj npo'n kyuk'iy, chin ponb'ila tuk'a t-xilin Tb'anil Tqanil, ex tuk'a tkyaqil tky'iwb'il Crist.

³⁰ Werman, nchin kub'sin nwutza kye'y toj tb'i qAjaw Jesucrist, ex tu'n tq'ugb'il qk'u'j tu'n Xewb'aj Xjan, tu'n kymujb'inte kyib'a wuk'iy toj aq'untl, tu'n kynan Diosa wi'ja. ³¹ Ex chi kub'sin kywutza te Dios, tu'n nkleta toj kyq'ob'jo xjal nya nimilqe, a ite' toj tx'otx' Judey. Qu'n ex atjo oyaj q'in wu'n, a tzaj kyq'o'n tu'n t-xi wi'n kye erman toj Jerusalén, noqxit

* 15:9 2Sa. 22:50; Sal. 18:49 * 15:10 Deu. 32:43 * 15:11 Sal. 117:1 * 15:12 Is. 11:10 * 15:21 Is. 52:15

* 15:22 Ro. 1:13 * 15:26 1Co. 16:1-4 * 15:27 1Co. 9:11

tb'anilx tz'ele toj kywutz, ³² tu'ntzintla aj nkani'n kyuk'iy, chin kaninxita tuk'a tzaljb'il, tze'nku taj qMan Dios, ex tu'n tjaw wi'n wib'a junx kyuk'iy. ³³ Noqit ax qMan Dios, a tAjaw tkyaqil nuk'b'il, ten junx kyuk'iy. Ikyxit tz'ele.

16

Aku Pabl nq'olb'in

¹ Kxel woqxeni'n erman Febe kye'y, a tok te mojl toj Ttanim qMan Dios toj Cencrea. ² Kyk'mo'nxa ti'j tb'i qAjaw Jesús tze'nkux tumil kyxol erman toj nimb'il, ex kymojinxa tuk'a tkyaqiljo ti' taj, qu'n ti'j ila'ku o mojin, ex wuk'apekuy o mojine.

³ K'a' chex kyq'olb'in Priscila ex Aquila, qu'n ayetzi'n wuk'aji'y toj taq'in Crist, a Jesús.* ⁴ Nim siky'x kyu'n toj kychwinqil noq tu'n npaja; nya o'kqinx nchin q'o'n chjonte, qala' majqexjo, jni'qe erman nya Juidiyqe. ⁵ Ikyxjo kyq'olb'inqexji'y jni' Ttanim Dios ok kychmo'n kyib' toj tja Priscila ex Aquila. Ikyxjo te jun wuk'iy, a Epeneto, a tnejil nimil ti'j Crist toj tx'otx' te Asia, ex nimxix k'u'jlin wu'n. ⁶ Kyq'olb'inxa Mariy, qu'n nimx o tz'aq'nin kyi'ja. ⁷ Kyq'olb'inqexji'y nxjalila, a Andrónico exsin Junias, qu'n ayetzin wuk'aji'y i ten toj tze; nimxix o tz'el kyqanil kyxol tsanjil qAjaw, ex ayexix nej i nimin nwutza. ⁸ Kyq'olb'inxa Ampliato, jun wuk'iy k'u'jlinxix wu'n, qu'n nimilxix ti'j qAjaw. ⁹ Kyq'olb'inxa Urbano, jun kuk'a toj taq'in Crist, ex te Estaquis, qu'n k'u'jlinxix wu'n. ¹⁰ Kyq'olb'inxa Apeles, qu'n nimxix yek'b'il o kub' tq'o'n tojjo tnimb'il ti'j Crist, ex ikyxjo kye tb'aj Aristóbulu. ¹¹ Kyq'olb'inxji'y nxjalila Herodión, ex kye jni'qe tzajnin ti'j tb'aj Narciso, qu'n ex nimilqe ti'j qAjaw. ¹² Kyq'olb'inxa Trifena, Trifosa ex Pérsida, qu'n nchi aq'ninxix wen toj taq'in qAjaw.

¹³ Kyq'o'nxa jun q'olb'il te Ruf,* qu'n tb'anil nimil te qAjaw, junx tuk'a tnana, qu'n te wey nyakuj nnani'y. ¹⁴ Kyq'olb'inqexxa Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, ex Hermas, junx kyuk'a kykyaqil nimil ite' kyuk'a. ¹⁵ Ex ikyxjo kyq'olb'inxa Filólogo, Julia ex Nereo tuk'ax taneb' Olimpás, ex jni' kykyaqil nimil ite' kyuk'a.

¹⁶ Kyq'olb'inx kyib'a kyxolili'y tuk'a tkyaqil kyanmi'n; kykyaqilxjo jni' Ttanim Crist tzalu'n nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

¹⁷ Erman, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kyok kyka'yinji'y aye' nchi jyon tumil tu'n tel kypa'n kyib', qu'n noq jun tze nkub' kyq'o'n toj kyb'e'y tu'n kyja tolpaja ti'j. Nya wenjo ikyjo, qu'n nya iky kyeji'y xnaq'tzb'il o kyb'i. Kypamil kyib'a kyi'j, ¹⁸ qu'n mi nchi ajb'in te qAjaw Jesucrist; qala' texjo kyachb'il nchi ajb'ine. Ex noq tu'n kyyol ponix wen, nchi kub' kysb'u'n tal xjal, a mi ojtzqi'n kyu'n.

¹⁹ Tkyaqilx b'ilte qa manyor nimilqi'y, ex tu'ntzin ikyjo tzunx nchin tzalajxa. Ex waja tu'n tkub' kyek'inji'y kynab'la b'a'n, me nya te b'inchb'il te nya b'a'n, qala' te b'inchb'il te' tb'anil. ²⁰ Ex axit Dios, a tAjaw nuk'b'il, k'wel q'onte tumil tu'n tkub' tz'aq tajaw il qu'n. Axit qAjaw Jesucrist kub' ky'iwlwin kye'y.

²¹ Jun q'olb'il kye'y tu'n Timotey, a wuk'iy aq'nil,* ex kyu'n Lucio, Jasón ex Sosipater, aye' nxjalila. ²² Ayi'n Tercio nchin tz'ib'i'n ti'jjo u'j lu'n, ex kxel nsma'n jun q'olb'il kye'y toj tb'i qAjaw. ²³ Jun q'olb'il tu'n Gay kye'y;* loqi'n inti'n toj tja, qu'n q'o'nku tu'n, tu'n tajb'in te tkyaqil Ttanim qMan Dios. Ex ikyxjo tu'n erman Cuarto ex erman Erasto, a ajlal pwaq toj tnam.*

²⁴ Noqit a t-xtalb'il Jesucrist ten kyuk'iy kykyaqila. Ikyxitjo.†

Jun nimsb'il te qMan Dios te b'ajsb'il u'j

²⁵ Qnimsinks tb'i qMan Dios, qu'n o'kx aku kub' wa'b'in kye'y jikyinxix tojjo Tyol, a o b'aj nq'ma'n kye'y, ex tojjo xnaq'tzb'il ti'j qAjaw Jesucrist. Ex atzi'n lu'n ikyxjo tze'nku b'antlin ti'j tu'n Dios atxix ojtxe, te na'mxtaq tkub' xkye tkyaqil. ²⁶ Me atzi'n ja'lin o yek'it tu'n a kub' kytz'ib'in yolil Tyol Dios, ikyxjo tze'nku' tq'ma qMan. Atzin b'antlin ti'j tu'n Dios, ewintaq, me atzi'n ja'lin o yek'ajtz toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'ntzin t-xi kynimi'n, ex tu'n tkub' kynimi'n. ²⁷ O'kx Diosjo junch'in b'ilte ex ojtzqilte tkyaqil. Ex nimxixto tb'i te jun majx, noq tu'n qAjaw Jesucrist. Ikyxitjo.

* **16:3** Ajo qya Priscila, Prisca juntl tb'i. Kyb'i. 18:2. * **16:13** Mr. 15:21 * **16:21** Kyb'i. 16:1 * **16:23** Kyb'i. 19:29; 1Co. 1:14 * **16:23** 2Tim. 4:20 † **16:24** Nya toj tkyaqil Tu'jil Tyol qMan ja' ta'ye v. 24.

Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint

Corint tb'i jun nmaq tnam toj tx'otx' Grecia. At nim k'añjil toj, ex at nim kynab'lxjal, ex at nimku nimb'il te twutz tx'otx' toj. Ex at nimku il ex jni' nya b'a'n toj, a ok tq'o'n mib'in kyxol Ttanim Dios antza.

Tojjo tkab' tb'e Pabl, te' t-xi' q'mal Tb'anil Tqanil, antza xi xkyeye tu'n tkyij tq'uqb'in Ttanim Dios. Exla qa tetaq Diosjo aq'untl lo kyxol nimil, me ataq nim ti', a nya wen. Tu'npetzi'n, tzaj ttz'ib'in Pabljo u'j lu'n, tu'ntzin tkyijjo nya b'a'n toj tumil. Kyoj capitulos 1-6, xi ttz'ib'in Pabl kyi'jjo nya b'a'n, a o tb'i kyi'j junjuntl, ex kyoj capítulos 7-16, nchi tzaj tzaq'win Pabljo kyxjelb'itz nimil aj Corint toj jun kyu'j, a xi kysma'n te.

Ex atzin jni' nya b'a'n o txi tmiyon Pabl kyjalu'n: Ajo kypa'b'l kyib' kyxol nimil, ex jni' kynimbs'il kyib', ex jni' ky'a'jin, ex jni' nya wen ti'jjo Xjan Wab'j, ex jni' nya wen ti'jjo kyoklin tu'n Xewb'aj Xjan, ex nya wenjo kyximb'itz ti'jjo tu'n kyjatz anq'in kyimnin. Ex tkolb'il tib' Pabl ti'jjo toklin te tsanjil Jesús, qu'n ataq junjun toj Corint, a nq'mante qa noq jun xjalxi, ex qa nya il ti'j tu'n tkub' kyb'i'n tyol Pabl.

Jun q'olb'il tu'n Pabl kye nimil toj tnam Corint

¹ Ayi'n Pabl, o chin txokli'y noq tu'n tajb'il qMan Dios, tu'n woka te jun tsanjil Klolqe Jesucrist. Nkub' ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a qerman Sóstenes ² te kye'y, ayi'y Ttanim Dios toj tnam Corint,* ayi'y o chi el pa'n tu'n Crist, a Jesús, ti'j tkyaqil nya b'a'n, ex o saqix kyanmi'n tu'n. Ex o chi oka te tajlal Ttanim Dios junx kyuk'a txqantl toj tkyaqil twutz tx'otx', aye' nimilqe ti'j tb'i Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, a kyAjaw ex qAjaw te jun majx.

³ Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist tzaj q'onte t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja.

⁴ Kukx nxi nq'o'nji'y chjonte te Dios kyi'ja, tu'n t-xtalb'il ma tzaj tq'o'n kye'y, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesús. ⁵ Qu'n noq tu'n, ma tzaj tq'o'n Dios tkyaqil q'inimil kye'y toj kynimb'ila, tze'nku tu'n kyyola ex kyojtzqib'la. ⁶ Atzin lu'n jun yek'b'il qa ma kub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil ti'j Crist, a xi qq'ma'n kye'y. ⁷ Tu'npetzi'n, nti'l atx taj kye'y, tu'n Xewb'aj Xjan, a ayi'y nchi ayo'n tulil qAjaw Jesucrist. ⁸ Ex axte Dios k'wel wa'b'in kye'y jikyinxix wen toj kynimb'ila te jun majx, tu'ntzin mix a'l jun tz'okx xch'inte jun ti' toj kywutza, aj tpon tq'ijil tu'n tul qAjaw Jesucrist. ⁹ Ex ate Dios kukx njapin b'aj Tyol tu'n, a xjaw sk'o'n kye'y, tu'n kymujb'in te kyib'a tuk'a qAjaw Jesucrist, a Tk'wal.

Nya wen tu'n tb'aj qpa'n qib', awo nimilqo

¹⁰ Ayi'y werman, nchin kub'sin nwutza kye'y noq toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n tkub' kyxmoxin kyib'a, tu'n mi b'aj kypa'ne kyib'a; qala' noqpe kyja tu'n tok kymujb'inxix kyib'a wen, tu'ntzintla tten kynab'la junx, ex jun elnin kyyola. ¹¹ Qu'n o nb'i'y jun tqanil kyi'ja kyu'n jni' tb'aj Kloé, qa at q'oj kyxola. ¹² Nya tiq'u'n nxi nq'manji'y lu'n kye'y, qu'n tu'n noq tze'nchaqku nkyq'ma'n. At junjun nq'ma'nte, qa te Pabl, junjun te Apolos,* ex junjun te Pegr. Ex at junjun te Crist, chi'.

¹³ ¿Ma ila'tzin elnin Crist toj kywutza? ¿Ma ajinqintzin we' xin jaw twutz cruz tu'n kypaja? ¿Ma ti'jtzin nb'i'y, i ku'xi'y toj a', te jawsb'il a'? ¹⁴ Chjontex qMan Dios, mix a'l jun kye' tku'x toj a' wu'n te jawsb'il a' wu'n, qala' o'kx Crispo* ex Gay.* ¹⁵ Tu'npetzi'n, mix a'l juntl kye' aku q'mante qa ti'j nb'i'y xi kuxiy toj a'. Qu'n ex noqit ma chi kuxa wu'n toj a', nyatla ti'j nb'i'y xjawe wi'n, qala' ti'jxitlea tb'i qMan Dios, ex Tk'wal, exsin Xewb'aj Xjan.

¹⁶ Ex ma tzul julk'aj toj nk'u'ja, qa tkyaqil tb'aj Estéfanos i kux nq'o'n toj a' te jawsb'il a'.* Me mi na'n wu'n qa atx juntl. ¹⁷ Qu'n nya ma chin tzaj sma'n tu'n Crist noq tu'n kyku'x xjal toj a' wu'n te jawsb'il a', qala' tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil kolb'il. Tu'npetzi'n, mi xin yoli'n kyuk'iy tuk'a nmaq yol tb'anilx kywutzxjal, tze'nku jun aj u'j, noq tu'n kyxi lipekuy wi'ja, qala' tu'n kyxi lipey ti'jjo t-xilin nyola, a at tipin tu'n qklet, a tkyimlin Crist twutz cruz te qxel.

A Crist tipin ex ttab'l qMan Dios

¹⁸ Qu'n atzin Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi nq'ma'n ti'jjo tkyimlin Crist twutz cruz, nti' tajb'in toj kywutzxjal, aye' kyja kyxi' toj najin. Me atzin Tqanil lu'n tipin Dios te' te qe, awo' nqo okx toj tb'eyil kolb'il, tu'n qklet tu'n.* ¹⁹ Tu'npetzi'n, nti'q'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: K-okil nyupi'n kynab'ljo aj nab'l; ex k-elil wi'jli'n kyojtzqib'ljo aj u'jil.*

* 1:2 Kyb'i. 18:1   * 1:12 Kyb'i. 18:24-28   * 1:14 Kyb'i. 18:8   * 1:14 Kyb'i. 19:29; Ro. 16:23   * 1:16 1Co. 16:15

* 1:18 Ro. 1:16   * 1:19 Is. 29:14

²⁰ Ma atzin tq'uqiljo twutzxix a kynab'l? ¿Ex ma attzin tumiljo aj u'jil exsin jni' x'tij tzalun twutz tx'otx'? Qu'n axte qMan Dios ma tz'ok najsinte kynab'ljo xjal anetzi'n.* ²¹ Qu'n tb'anilxjo t-xilin qMan, qu'n mi xtaq' tu'n tel tniky'tzajil kyu'nxjal noq tu'n kynab'l nimx ti'jjo te twutz tx'otx'. Qalatzin neyxix xtaq' kolb'il kye xjal, aye' i nimir ti'j Tyol, exla qa nti' tajb'in toj kywutz junjuntl. ²² Qu'n ayetzin kye Judiy nchi qanin ti'j jun techil tipin Dios, tu'n tyek'in qa twutzxixjo Tb'anil Tqanil. Ex ayetzin aj u'jil te Grecia, nchi jyo'n txqan tumil tb'anilx kywutz xjal. ²³ Me metzin qe', nqo yoli'n ti'j tkyimlin Crist twutz cruz. Me atzin toj kywutz Judiy nya wen n-ele, ex toj kywutzjo aj u'jil nti' tajb'in. ²⁴ Me atzin kye', aye' o chi txokle, kyxoljo Judiy ex nya Judiyqe, ma tz'ok Crist te t-xilin tipin ex t-xilin t'nab'l qMan Dios. ²⁵ Tu'npetzi'n, a tzajnin te Dios, a nti' tajb'in kywutz xjal, nimxixtl toklin tze'nku tkyaqil kynab'l'xjal tzalun twutz tx'otx'. Ex atzi'n a nyakuj nti' tipin kywutzxjal, nimxixtl te' tipin tze'nku tkyaqil kyipin xjal.

²⁶ Ayi'y erman, b'i'n kye kyu'n, qa ma chi txokli'y tu'n kyoka te Ttanim Dios, exla qa nya ila' aj u'jil kyxola, ex qa nya ila' at kyipin mo at kyoklin kywutzxjal. ²⁷ Qu'n tu'npetzi'n, ma chi jaw sk'o'n tu'n Dios, ayi'y nyakuj nti' kyajb'in toj kywutzxjal, tu'n kytzaj tx'ixwe' a at kynab'l toj kywutz; ex o chi jaw sk'o'n tu'n Dios aye' nti' kyipin toj kywutzxjal, tu'n kytzaj tx'ixwe' a at kyipin toj kywutz. ²⁸ Me ayetzi'n nti'x ch'in kyajb'in tzalun twutz tx'otx', aye' nchi el kyi'jlinxjal, ex najnin ite'ye toj kywutzxjal; me ma chi jaw tsk'o'n Dios, tu'n tel yupitjo a attaq tajb'in toj kywutz, ²⁹ qu'n tu'ntzin mix a'l jun jaw tnimsin tib' twutz Dios. ³⁰ Qu'n noq tu'n, ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, ex ma tz'ok Crist te kynab'la, ex noq tu'n, ma chi oka tz'aqle twutz qMan, ex ma chi el pa'n tu'n, tu'n tsaqix kyanmi'n, ex ma chi kotpaja tu'n. ³¹ Tu'npetzi'n, nti' tumil tu'n kynimsin kyib'a. Me tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qa at jun xjal taj tu'n tja tnimsin jun ti',

b'a'n tu'n tja tnimsin tb'i qAjaw.*

2

¹ Tu'npetzi'n werman, tej nkani'n kyuk'iy q'malte Tb'anil Tqanil ti'j Dios, mix in kanini'y tuk'a jun yol mo tuk'a jun nab'l nimxix kywutzxjal. ² Qu'n tej nte'n kyuk'iy, nti'taq juntl t-xilin nyola, qala' o'kxjo ti'j Jesucrist ex ti'jjo tkyimlin twutz cruz. ³ Ex tej nte'n kyxola, nti'taq nim wipi'n ex nimtaq nxob'ila, ex noq nchin lu'lintaqa wen, tu'n jun wokli'n o t'zaj tq'o'n Dios kyxola.* ⁴ Ex tej t-xi nq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il, mix in yolini'y tuk'a nmaq yol noq tu'n tkub'ku kyk'u'ja wu'n. Qala' ma kub' kye' kyk'u'j, me tuk'a jun yek'b'il tu'n tipin Xewb'aj Xjan, ⁵ tu'n mi tz'oke qe kyk'u'ja ti'jjo nab'l, a tb'anilx kyexjal, qala' o'kxjo ti'jjo tipin qMan Dios.

Ajo nab'l tu'n Xewb'aj Xjan

⁶ Me atzi'n ja'lin, kyxoljo aye ma chi tijin toj kynimb'il, nqo yoli'n tuk'a jun t-xilin nab'l tal kuj ch'inl, me a nya jun qnab'la, a qekuxa te twutz tx'otx', ex nya kynab'ljo a nchi kawin twutz tx'otx', a jun paqx kb'ajil. ⁷ Qala', atzin t'nab'l Dios, a ewintaq tu'n, atxix na'mxataq tb'ant twutz tx'otx' tu'n. Atzin t'nab'ljo lo, ximintaq tu'n atxix ojtxe, tu'n ttzaj tq'o'n qe ja'lin te jun tzaljb'il. ⁸ Qu'n ayetzin kye nejinel twutz tx'otx', mi s-el kyniky' te, qu'n noqit ma'y, mitla xkub' kyb'yo'n tAjaw Tkyaqil twutz cruz, a nqoptz'aj ja'lin toj kya'j. ⁹ Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Nimku o b'ant tu'n Dios kye k'u'jlinge tu'n.

Me atzi'n o b'ant tu'n, mix a'l jun o lonte;

mix a'l jun o b'inte;

mixpe a'l xun o pon ti'j.*

¹⁰ Me ma tzaj tyek'in Dios qe, noq tu'n Xewb'aj Xjan, qu'n ate Xewb'aj Xjan nxpich'inte tkyaqil jni' t-xilin tumil tu'n qMan Dios. ¹¹ Qu'n mix a'l junxjal, aku tz'el tniky' te t-xim juntl, qala' o'kxjo tanminxjal ojtzqilte alkyye t-xilin t-xim. Ikytzi'n te Diosjo: Mix a'l xun ojtzqilte t-xim, qala' noq o'kxjo tanmin Dios, axjo Xewb'aj Xjan. ¹² Ex awotzinge, nya ma tzaj qk'mo'n jun xewb'aj, a tzajnin te twutz tx'otx', qala' a Xewb'aj Xjan, a tzajnin te Dios, tu'ntzin tel qniky' te tkyaqiljo a o t'zaj tq'o'n noq tu'n t-xtalb'il. ¹³ Tu'npetzi'n, nqo yoli'n ti'jjo lo, nya tuk'a jun yol, a noqit s-el qb'i'n kyi'jxjal, qala' tu'n saj t-xnaq'tzin Xewb'aj Xjan. Ikytzi'n, nqo q'ma'neji'y jun tumil tu'n Xewb'aj Xjan kye'y tuk'a t-xilin yol te Xewb'aj Xjan.

¹⁴ Me qa nti' Xewb'aj Xjan toj tanmin jun xjal, nlay txi tnimi'n a tzajnin te Xewb'aj Xjan, qu'n nti' tajb'in toj twutz. Ex nlay tz'el tniky' te, qu'n noq tu'n Xewb'aj Xjan, aku tz'el pjete. ¹⁵ Me atzin te' at Xewb'aj Xjan toj tanmin, n-el te' tniky' te tkyaqil, ex mix a'l xun aku t'zaj q'o'nte juntl tumil te. ¹⁶ Ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

* 1:20 Job 12:17; Is. 44:25

* 1:31 Jer. 9:23-24

* 2:3 Kyb'i. 18:9

* 2:9 Is. 64:4

¿Ankye n-el tniky' te t-xilin tñab'l qAjaw?

¿Ex ankye' aku tzaj xnaq'tzinte?*

Ikytzin tze'nku qe, atqe tñab'l Crist quk'a.

3

¹ Erman, mi nchin yoli'n kyuk'iy tze'nku nimil, qala' nyakuj nya nimil, a noq o'kx kyajjo tu'n kyb'inchin tze'nku ntqanin kyxmilil, qu'n tu'n ne'xqexa toj kynimb'ila ti'j Crist. ² Tu'npetzi'n, atzi'n xnaq'tzb'il xi nq'o'n kye'y, nya nimxix t-xilin, qu'n ikyqej'i'y tze'nku jun ne'x tzunx nmi'xin, ex nlay txi wab'j te; nixpe a ja'lin, na'mxix kych'iya toj kynimb'ila, ex nlay t-xi jun xnaq'tzb'il kye'y, a nimxix t-xilin.* ³ Qu'n kukx nkub' kyb'inchinji'y tze'nku ntqanin kyxmilila. Qu'n kukx nchi xky'aqli'n, ex nchi q'o'jli'y kyxola. ¿Ma nyatzin ax nkub' kyb'inchinji'y tze'nku kyexjal, a nya nimilqe, aye' nchi b'inchin noq tze'nku taj kyxmilil? ⁴ Ikytzin tze'nku nkyq'ma'n junjun: Ayin we' te Pabl, ex juntl: Te Apolosq'inch.* ¿Ma nyatzin ax nkub' kyb'inchinji'y tze'nku nb'ant kyu'nxjal tzalun twutz tx'otx'?

⁵ ¿Me ankye te' Pabl toj kywutza? ¿Ex ankye te' Apolos, tu'n kyxi lipey ti'j? ¿Ma nyatzin noq jun aq'ni'lqo'y toj taq'in Dios, tze'nkuxjo qokli'n tzaj tq'o'n, ikyxjo tze'nku kyoklin tkyaqil nimil? Ex noq qu'n, ma txi kyniminji'y Tb'anil Tqanil kolb'il. ⁶ Ayetzin kye' tze'nku jun wi' awal kux awet toj tx'otx'. Ayi'n we' xin kux awante,* ex ate erman Apolos a'yil ti'j.* Me ate Dios ch'iysilte. ⁷ Tu'npetzi'n, mix a'l jun qe' at toklin, a awal ex a a'yil ti'j; qala' o'kx te Dios nim toklin te ch'iysil awal. ⁸ Qu'n a awal ex a a'yil, junch'in kynab'l, a tu'n tch'iy awal. Ex teyilex te junjun ktzajil kytzyu'n jun chojb'ilte tze'nkuxjo taq'nb'in. ⁹ Awotzin qe' nqo aq'ni'n junx tuk'a qMan Dios, ex ayetzin kye' taq'nb'in Dios, mo tze'nku jun tja b'inchin tu'n.

¹⁰ Ex noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma chin oka tze'nku jun b'inchil ja, qu'n ayi'n xin kub' xikyb'inte tq'uqil Ttanim Dios; ex junxil kjawil ch'iysinte. ¹¹ Ex teyilex te junjun, tze'nku jun tajaw ja, tu'n t-ximin tze'n k-okile tu'n, tu'n tch'iy. Mix a'l juntl aku kub' q'onte juntl tq'uqil nimb'il twutzxix, tze'nku o kub' nq'o'n, a aku Jesucrist. ¹² At junjun, nchi b'et toj tumil toj kynimb'il, ikyxjo tze'nku jun xjal nkub' tb'inchin jun ja tuk'a kxb'il, mo ab'j tb'anilix wen, a mi npatj. Ex at junjuntl, a nyaxix toj tumil nchi b'ete, ikyojo tze'nku jun xjal nkub' tb'inchin jun tal pach tuk'a tq'ob' tze, mo ptz'an, mo tal ch'um. ¹³ Qu'n ajtzin tpon tq'ijil, ja' tu'n qoke toj pa'b'in twutz Dios, atzi'n qb'inchb'in k-okil toj niky'b'il tu'n tkawb'il Dios, ikyxjo tze'nku jun q'aq', a tzunx njulinx wen. Ex atzintza k-elile tniky'tzajil tb'inchb'in junjun, qa b'a'n mo minaj. ¹⁴ Atzin mi b'aj tb'inchb'in tu'n q'aq', atzin tb'anil xb'antjo tu'n toj tchwinqil, ex ktzajil q'o'n jun chojb'il te tu'n Dios tuk'a chwinqil, a nlay b'aj. ¹⁵ Me atzi'n kb'ajil tb'inchb'in tu'n q'aq' toj pa'b'in twutz Dios, atzin nya b'a'n xb'antjo tu'n toj tchwinqil, b'a'nx a nyakula kb'ajil tu'n q'aq', noqtzin tu'ntzjo ikytzi'n tze'nku jun xjal, aj tetz rinin toj tja. O'kx kkletil, me metzi'n tkyaqil at te, b'e'x kb'ajil tu'n q'aq'.

¹⁶ ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n, ayi'y toj Ttanim Dios, qa o chi oka te tja, ex qa antza najle T-xew qMan toj kyanmi'n?*

¹⁷ Qa at jun kyxola xkub' yuch'in te tja Dios lo, ax Dios k'wel yuch'inte. Qu'n atzi'n tja Dios, ayexa, ex il ti'j tu'n tok te xjanxix.

¹⁸ Mix a'l jun kub' sb'u'n te tib'. Qu'n qa at jun nkub' tb'isin qa tz'aqle ti'j tkyaqil nab'l te twutz tx'otx', b'a'ntla tu'n tok tq'o'n tib' nyakutlaj nti' tñab'l, tu'ntzintla tok te jun aj nab'l te twutzxix. ¹⁹ Qu'n atzi'n aj nab'l ti'jjo te twutz tx'otx', nti' tajb'in twutz qMan Dios. Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Qu'n axte Dios nxi q'o'n kye aj nab'l,

tu'n tkub' kyk'lo'n kyib' tu'nxjo kynab'l,

a tb'anilx kywutzxjal.*

²⁰ Ex ikyxjo ntq'ma'n juntl majl kyjalu'n: Qu'n axte Dios ojtzqilte kyximjo aj nab'l, qa nti'x tajb'in.*

²¹ Tu'npetzi'n, mix a'l jun kye' tu'n tjaw tnimin tib' toj tb'i jun xjal. Qu'n tkyaqiljo lu'n at tajb'in te kye'y. ²² Ex qa ayi'n, ex qa a Apolos, ex qa a Cefas, ex tkyaqiljo twutz tx'otx', ex qa chwinqil, ex qa kyimin, ex qa a at ja'lin, ex qa a tzul kanin; tkyaqil at tajb'in te kye'y. ²³ Ex ayetzin kye' tu'n kyajb'i'n te Crist, tze'nku te Crist n-ajb'in te qMan Dios.

4

Wen tu'n qmutxsin qib' twutz Dios ex qxolx

¹ Tu'npetzi'n, qo kyq'onka tze'nku jun mojlil te Crist, a oqxenilte qe'y, tu'n t-xi qq'ma'nji'y Tyol, a noq ewintaq ojtxe. ² Ikytzi'n, alkye kxel tziyinte jun oqxenj, il ti'j tu'n tkub' tyek'in qa

* 2:16 Is. 40:13; Ro. 11:34

* 3:2 Eb. 5:12-13

* 3:4 1Co. 1:12

* 3:6 Kyb'i. 18:4-11

* 3:6 Kyb'i. 18:24-28

* 3:16 1Co. 6:19; 2Co. 6:16

* 3:19 Job 5:13

* 3:20 Sal. 94:11

at tq'uq'bil k'u'jb'aj ti'j. ³ Lu'tzi'n ayi'n nti' ch'in nkub' nb'isi'n qa nchi yolb'in wi'ja, qa b'a'n nb'ant wu'n mo minaj, expela qa aye kawil twutz tx'otx' nchi yolb'in wi'ja. Qu'n nixpe ayin we' nti' ch'in nkub' nb'isi'n ti'jjo ikyjo. ⁴ Te we'y, b'a'n waq'nb'in, me nya tu'njo lu'n, kchin elili'y wen twutz Dios. Qu'n o'kx te Dios lol we'y, qa b'a'n nte'n mo minaj. ⁵ Tu'npetzi'n, mi kub' kyq'ma'n jun kyyola wi'ja mo ti'j nb'inchb'in, a na'mxraq tul tq'ijil; gala' kyyo'nkuy ajxi tul qAjaw. Qu'n o'kx te kq'malte qa wen mo minaj, qu'n a k'wel q'onte tqan q'ijil tkyaqiljo ewintaq toj qxopin, ex k'wel yek'in te' tkyaqil t-xilin t-ximb'itz kyanminxjal. Qu'n teyilex junjun ktzajil tk'mo'n nimsb'ilte tu'n Dios, qa wen tb'inchb'in; ex qa nya wen, ktzajil tk'mo'n jun chojb'ilte nya wen.

⁶ Ayi'y werman, ma tz'ok qq'o'n qib'a tuk'a Apolos te jun yek'b'il, tu'n tajb'in kye'y, ex tu'n mi chi xi lipeyi'y ti'j juntl xnaq'tzb'il ti'j Tyol Dios, a kyij tz'ib'it te jun majx, ex tu'n mi kub' kyq'ma'n, qa nimxixtl toklin jun taq'nul qMan Dios tze'nku juntl. Qu'n noq tu'n tpajjo ikyjo, njaw kynimsin kyib'a jun tuk'a juntl. ⁷ ¿Ma atzin te' nimxix toklin tze'nq'e' txqantl? ¿Ma nyatzin ax qMan Dios ma tzaj q'o'nte tkyaqilxjo at te'y? Ex qa ma tzaj tq'o'n te'y, ¿Tiqu'niltz njaw tnimsin tib'a, nyakuj tu'nx tib'xa ma jyeta tkyaqil?

⁸ Qu'n toj kywutza, nyakuj nti' atx taj kye'y. Qu'n ma chi noja ex ma chi q'inimixa. Ex ma tz'ok kyq'o'n kyib'a tze'n jun kawil, ex ma qo kyij kyq'o'n kyij'inx'i'y. Tb'anilxitle ikyjo, me na'mx tkanin tq'ijiljo anetzi'n. Qu'n noqit ikyjo, ajinqotla'y nqo kawin kyuk'iy. ⁹ Qu'n toj nwutza, a awo'y tsanjil Jesús, ma qo kyij tq'o'n Dios te nyakuj nti' qajb'in, tze'nku jun ileq', a o b'ant ti'j tu'n tkub' b'yet. Ma qo okxa te jun kyka'yb'il tkyaqil tch'iysb'in Dios ti'j qmutxb'il qib'a; kywutz angel ex kywutz kykyaqilxjal tzalu'n twutz tx'otx'. ¹⁰ Qu'n ma qo oka toj kywutza nyakuj nti' qnab'la, ex nti' qipi'n toj ch'in tal qa q'i'n toj tb'i Crist. Qalatzin kye, ma tz'ok kyq'o'n kyib'a twutz Crist, manyor x'itix ex nim kypip'i'n wen. Qu'n ma kub' kynimi'n kyib'a kyxola; me atzin qe', ma qo el kyiky'i'n. ¹¹ Ex ikyxjo ja'lin, noq tu'n tpajjo aq'untl, tzunx n-iky'x wa'yaj ex k'waj qu'n. Ex nti'x ch'in qxb'ali'n tok. Ex ma qo ok b'yo'n kyu'nxjal, ex nti'x jun qja'y qekuy. ¹² Nqo aq'ni'n kujxix wen, tu'n tkanb'itjo telix qq'ija.* Aj kyqanb'inxjal q'i'ja, nqo qanin tky'iwb'il qMan ch'in kyib'aj; ex kukx ntzaj yajb'iljo q'i'ja, me kukx n-iky'xi' qu'n; ¹³ ex cheb'e nxi qtzaj'wi'n, tze'nku nchi yolb'in nya wen q'i'ja. Ex ikyxjo ja'lin, ikytzin ma qo okeji'y kywutzxjal, tze'nku jun ti', a nti'x tajb'in, noq tu'n t-xi xoyit toj tz'is.

¹⁴ Ma kub' ntz'ib'inji'y lu'n, nya tu'n kyjaw tx'ixwi'y, gala' te jun onb'il wu'n te kye'y, qu'n cheb'e k'u'jlinqi'y wu'n tze'nqekux nk'wala. ¹⁵ Exla qa at lajaj mil xjal xnaq'tzil kye'y ti'j Crist, me ayin we' tze'nku kytati'y, qu'n tu'n Tb'anil Tqanil koll'il xi nq'ma'n kye'y, ma chi itz'ji'y toj kynimb'ila ti'j Crist, a Jesús. ¹⁶ Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y tu'n tok kyka'yi'n wi'ja, ex tu'n tkub' kyb'inch'i'n tze'nku nb'ant wu'n, tze'nku jun tal k'wal ti'j ttata.* ¹⁷ Tu'npetzi'n, xi nchq'o'n Timotey kyuk'iy, tu'n ttzaj tna'n kye'y tze'n nchin b'eti'y toj nnimb'ila ti'j Crist, a Jesús, ex tze'nx nxi nxnaq'tzi'n toj tkyaqil Ttanim Dios, qu'n kukx njapi'n tu'n Timotey twutz qAjaw, ex k'u'jlinxix wu'n nyakuj nk'wala.

¹⁸ Atla junjun kyxola njaw tnimsin tib', qu'n nkub' kyximin qa at nxob'ila tu'n nxi'y lol kye'y. ¹⁹ Me qa ikykutaq taj qMan Diosjo, liwey chin kani'n kyuk'iy, ex antza k-elile nniky'a te, tze'ntzin nb'ant kyu'n nimsil kyib', ex nya noq tuk'a kyyol a nkyq'ma'n. ²⁰ Qu'n a t-xilin Tkawb'il Dios, nya noq qtzi, qala' il ti'j tu'n tyek'in qa at tipin Dios quk'a. ²¹ Kyajaintz kyib'a. ¿Ankye kyaja? Chin xela q'ol kawb'il kujxix kyib'aja, qa mi x'in kub' kynimi'n, ikyxjo tze'nku jun tata kyuk'a tk'wal. Me qa ma chin kub' kynimi'n, chin xela tuk'a nim nk'u'ja ky'i'ja ex tuk'a jun yol b'unin wen.

5

Jun kawb'il tib'aj jun aj pajil

¹ Atzin ja'lin, o tz'el tqanil qa at jun aj pajil kyxola, a ma tz'ok t-xu'jlin tkab' tnana. A il lu'n manyor tz'ilxix; mipe nb'ant kyu'n nya nimilqe.* ² Majqexpe kye', nchi tzalaj, ex njaw kynimin kyib'a ti'jjo ikyjo. ¿Nyapetla ma tzaj kyb'isa tu'n ikyjo? ¿Ex matla tz'ex kylajo'n kyxola? ³ Werman, twutzx nti'qi'n kyuk'iy, me nimxix nchin ximi'n kyij'ja, nyakutlaj inti'n kyxola. Ex o kub' nximi'n twutz qAjaw Jesucrist, ti' tu'n b'ant ti'jjo a nb'ant'jb'inchinjo lu'n: ⁴ Aj tok kycho'mo'n kyib'a toj tb'i qAjaw Jesús, ex ktenb'il tipin qAjaw kyuk'iy, ex nxi nq'o'n nyola te kujsilte, nyakuxitlaj ajinqi'n kchin tenb'il kyuk'iy, ⁵ tu'n tex kylajonji'y ichin lu'n, tu'n t-xi' juntl majl kyxol nya nimil, ja' nkawin tajaw il, tu'n tky'ixb'ajtzo t-xmilil, tu'n tajtz ti'j tanmin, ex tu'n tklet te jun majx, aj tul tq'ijil qAjaw.

⁶ Nya b'a'n tu'n tjaw kynimin kyib'a ti'jjo nb'aj kyxola. ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n, qa at jun kyxola tzunx nb'et toj il, b'e'x kchi xel lipe txqantl ti'j? Qu'n ikytzi'n tze'nku ch'in ttx'amsb'il

* 4:4 1Jn. 3:19-21 * 4:12 Kyb'l. 18:3 * 4:16 1Co. 11:1; Fil. 3:17 * 5:1 Deu. 22:30

tq'otjil pan noq tal kyi'n, me b'e'x n-el tx'amix txqankux q'otj tu'n. Atzin tx'amsb'il jun yek'b'il te il toj tchwinqil jun xjal.* ⁷ Tu'npetzi'n, kypa'milji'y xjal kyxola anetzi'n, tu'n kyoka tz'aqle tze'nku ak'aj tq'otjil pan nti' tx'amsb'il toj, qu'n ikytzi'n kytenji'y ja'lin tu'n Jesucrist. Ojtxe, tze'n nkub' iky'sittaq nintz q'ij te Xjan Q'ij, iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'yo'n aj Israel jun tal tal rit, tu'n tok te kyxel, ex tu'n kyklet tu'n tchky'el.* Me atzin ja'lin, ate Crist o kyim te qxel tze'nku jun tal tal rit, tu'n qklet te jun majx. ⁸ Tu'npetzi'n, go iky'sin nintz q'ij te Xjan Q'ij ja'lin, me nya tze'nku ojtxe tuk'a ch'in pan nti' tx'amsb'il toj; *qala' tuk'a qanmin txjo'nxix wen te tkyaqil il ex te tkyaqil nya b'a'n, tu'n qok tz'aqlexix toj qchwinqil ex twutzxix qyol.

⁹ Tojjo juntl wu'ja, xi nq'ma'n tu'n mina tz'ok kymujb'ina kyib'a kyuk'a aj ky'a'jil, ¹⁰ me ex nya nxi nq'ma'n, tu'n tel kypa'n kyib'a te jun majx kyi'jjo nya nimilqe, aye' ikyx kyten: Tze'nku aj ky'a'jil, aye' tzunx n-el kyanmin ti'j tkyaqil, ex aye' ileq'qe, ex aye' nchi k'ulin kywutzjo twutzb'iyil. Qu'n noqit ikytzjo, ilitla ti'j tu'n kyiky'a twutzjo tx'otx'. ¹¹ Qala' a weji'y nxi nq'ma'n, tu'n mi tz'oka kymujb'in kyib'a tuk'a jun, a nq'ma'n qa nimil, me qa nky'a'jin, mo qa n-el kyanmin ti'j txqan ti', mo qa nk'ulin kywutzjo twutzb'iyil, mo qa iqil yolj, mo qa tx'ujtinelj, mo qa ileq'j. Mixpe tu'n t-xi kytzjo'n jun kywa'y tuk'a xjal ikyjo. ¹² Qu'n nti' wokli'n tu'n nkawi'n kyi'j xjal, a nya nimilqe; o'kx te Dios kkawil kyi'j. Me atzin kye' toj Ttanim Dios, b'a'n tu'n kykawin te kyib'a kyxolxa, ayi'y nimilqi'y, ti'jjo kyb'inchb'i'n. ¹³ Tu'npetzi'n, kyimitzji'y aj il kyxola.

6

Nya wen tu'n qxi' jstisil kyuk'a nimil

¹ Ex atx juntl o nb'i'y kyi'ja: ¿Tze'n qa at jun ti' saj kyxola, liweyxix nche'xa chiky'b'il kyib'a kywutzjo kawil, nya nimilqe? ¿Tiqu'n nya kywutzjo nimilqe? ² ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n, qa aye nimil kchi kawil kyi'jjo xjal nya nimilqe tkyaqil twutz tx'otx'? Exsin qa ikytzjo, ¿Ma nti'tzin kyetza kynab'l, tu'n kynik'etjo junjun ti', a noq ch'in t-xilin? ³ ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye nimil kchi kawil kyi'j angel? ¿Yajtzila te junjun tal ti' tzalu'n twutz tx'otx'? ⁴ Tu'npetzi'n, qa at kyq'oja kyxola ti'j junjun ti' tzalu'n twutz tx'otx', ¿Tiqu'n nchi ok kyq'o'nji'y nya nimil te kawil kye'y? Qu'n nti' kye kyoklin toj Ttanim Dios. ⁵ Nxi nq'ma'nji'y lu'n kye'y tu'n kytzaj tx'ixwe ch'in tu'n, qu'n ¿Ma mixpela a'l jun kye' at ch'in tnab'l tu'n tsk'et tumil jun ti' kyxolxa, ayi'y nimilqi'y? ⁶ Ex nya noq nchi b'aj ja jyo'n q'oj kyxolxa, qala' ex liweyxix nche'xa chiky'b'il kyib'a kywutzjo kawil nya nimilqe. ¿Ma mixsin a'l jun kyxola, a ayi'y nyakuj aj nab'lqi'y, toj'axpetla jun, a at ch'in tnab'l tu'n tnik'etjo jun ti' kyxoljo nimil?

⁷ Ex noq ti'jjo kyjobj'i'n q'oja kyxolili'y, n-el tniky'tzajil qa ma kub' kyi'ja tu'n nya b'a'n. ¿Ma nyapetzintla b'a'n tu'n tiky'x ch'in nya b'a'n kyu'n, a n-ok b'inchin kyi'ja, ex tu'n tiky'x elq'b'in kyu'n? ⁸ Qala' ayex kye' nchi b'aj jaw b'inchinte noq ti'chaqku ti' kyxolxa, mo nchi b'aj elq'i'n.

⁹ ¿Ma mitzin b'i'n kyu'n qa aye' xjal b'inchil ilqe, nti' kyoklin toj Tkawb'il Dios? Mitzin txi kyq'o'n sb'ub'l kyib'a, qu'n tkyaqiljo xjal lo nti' kyoklin toj Tkawb'il Dios: Jni' aj pajil, ex aj k'ulil kywutzjo twutzb'iyil, ex aye n-el kyi'jlin mejeb'lin, ex jni' ichin, a n-ok kyq'o'n kyib' te gya, noq tu'n kyky'a'jin ichin tuk'a ichin; ¹⁰ exqetzi'n ileq', exqetzi'n npon kyk'u'j ti'j nimku ti', exqetzi'n tx'ujtinel, ex xo'l yol, ex jni' sb'ul. ¹¹ Ikytagtzin tten junjun kyeji'y ojtxe. Me atzin ja'lin, ma chi txjeta toj tkyaqiljo lo, ex ma chi el pa'n tu'n Dios, tu'n tsaqix kychwinqila, ex ma chi oka tz'aqle twutz Dios toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n Xewb'aj Xjan.

Nya wen tu'n qky'a'jin

¹² Ikytzin tze'nku nkyq'ma'n: Tzaqpi'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj. Me te we'y, nya tkyaqil at tajb'in. Ex qa tzaqpi'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj, me nlay txi nq'o'n wib'a tu'n tkub' wi'ja tu'n tajb'il nxmillila.* ¹³ Qalatzin kye', qa aj ttzaj tqanin kyxmillila juntl gya, ikyna'la kye toj kywutz, tze'nku aj ttzaj tqanin kyk'u'ja ch'in twa; ex b'a'n tu'n t-xi kyq'o'n kyib'a tze'nku kyaja, ex akula tzaj kyq'ma'n te kolb'il kyib'a, ¿Ma nyatzin n-okin qwa te qk'u'j, ex atzin qk'u'j tzaj tq'o'n Dios te k'u'b'l qwa? Me aye lu'n kchi b'ajil kykab'il tu'n Dios. Me nya ikyxjo tuk'a qxmilil. Qu'n nlay tz'okjo qxmilil te ky'a'jil, qala' te qAjaw, ex a qAjaw ky'iwilite qxmilil. ¹⁴ Qu'n ikytzi'n tze'nku xjaw anq'in t-xmillil qAjaw tu'n Dios, exsin ikyxjo qe, kjawil anq'in qxmilil, tu'n tipin. ¹⁵ ¿Ma nyapela b'i'n kyu'n qa ajo qxmilil ma tz'ok te jun tnej t-xmillil Crist? ¿Ma akutzin tz'el wi'nji'y jun tnej t-xmillil Crist, tu'n tok mujb'it tuk'a jun ky'a'jil? Nti'x tumil ikyjo. ¹⁶ ¿Ma nyapela b'i'n kyu'n, qa ma tz'ok meje jun ichin tuk'a jun gya aj ky'a'jil, kykab'il kchi okil junx kyxmillil? Qu'n ikytzi'n

* 5:6 Gal. 5:9 * 5:7 Ex. 12:5 * 5:8 Ex. 13:7; Deu. 16:3 * 6:12 1Co. 10:23

ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Toj nwtuzta, chi Diosjo, aye kab'e nchi ok meje, junxch'in kyxmililch.*

¹⁷ Exsin ikyxjo, qa at jun xjal s-ok tmujb'in tib' tuk'a qAjaw, b'e'x k-okil junxch'in kyanmin tuk'a.

¹⁸ Tu'npetzi'n, ku kyel oqa te' jni' ky'a'jin. Nxi kyq'ma'n qa tkyaqil kyila, mi nchi b'inchin mib'in ky'i'ja. Me mina werman, qu'n tkyaqiljo il nb'inchin mib'in q'i'j, ex a xjal nb'inchin ky'a'jin, nb'inchin il ti'jx t-xmilil. ¹⁹ zMa nyatzin b'i'n kyu'n, qa a kyxmilila o tz'ok te tnajb'il Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n Dios toj kyanmi'n? * Tu'npetzi'n, nyaqe kye' tajawjo kyxmilila, qala' a Dios. ²⁰ Qu'n o chi laq'eta tu'n tchky'el Jesucrist. Tu'npetzi'n, chi nimsi'n tb'i Dios tuk'a kyxmilila.

7

Jun tumil ti'jjo meheb'lin

¹ Atzin ja'lin, kxel ntzaq'winji'y kyxjelib'itza, a saj kytz'ib'i'n we'y: Tnejil, nkyq'ma'n qa b'antla tu'n mi jyone ichin t-xu'jil. ² Me kxel nq'ma'n, qa noq tu'n tpajjo nimku ky'a'jin, wenitla tu'n tjetet te ichin t-xu'jil, ex ikyxjo te qya, il ti'j tu'n tjetet tchmil teku. ³ Exsin nya b'a'ntz tu'n tkub' ttzyu'n ichin tib' te t-xu'jil, ex ikyx te qya, nya wen tu'n tkub' ttzyu'n tib' te tchmil. ⁴ Qu'n nti' teqya toklin ti'jx t-xmilil, qala' a tchmil. Ex ikyxjo te ichin, nti' toklin ti'jx t-xmilil, qala' a t-xu'jil. ⁵ Tu'npetzi'n, mi kub' kyxk'a'yin kyib'a jun te juntl, b'ape' qa ma b'ant ti'j kyu'n, tu'n tkyij kytzaqpi'n kyib'a jun jte' q'ij noq tu'n kyokkuy toj na'j Dios, qa kyajtaqkuy ikyo. Aj kyjapin b'ajjo q'ij anetzi'n, liwey chi meltz'aj jun majla, tze'nkuxtaq kyte'n, qu'n qa mina, noq chi kub' tz'aqa toj ky'a'jin tu'n tajaw il. ⁶ Nxi nq'ma'nji'y tumil lo kye'y, me nya ilxix ti'j tu'n tb'ant-xix ikyo. Qa wentaqqu te kye'y tu'n tkub' kypa'n kyib'a jun jte'b'in q'ij, b'a'n; me qa mina, ex b'a'n.

⁷ Wajatta we' tu'n kyoka tze'nku we'. Me ate Dios ma tzaj q'o'nte toklin junjun, tze'nku taj, qa te meheb'lin mo minaj.

⁸ Atzin ja'lin kxel nq'ma'n kyejo ichin, a o kyim kyxu'jil, exqetzi'n qya, a o kyim kychmil: B'a'ntla tu'n mi chi mejeyitl tze'nku we'. ⁹ Me qa nlay b'ant kyu'n ikyo, b'a'n tu'n kymeje, qu'n ex tb'anilx te' tu'n kymeje, tze'nkul te' tu'n kyxi' toj najin tu'n tpaj tajb'il kyxmilil.

¹⁰ Me ayetzi'n nimil, a o chi meje, kxel nq'ma'n kye' qya, tu'n mi kyij kytzaqpi'n kychmil. Qu'n atzi'n nuk'b'il lo, nya wu'n, qala' tu'n qAjaw. ¹¹ Me qa akutaq xkub' tpa'n qya tib' tuk'a tchmil, ma kyijkux ikyo. Nlay b'antl tu'n tmeje jun majl tuk'a juntl ichin; qala' ilx ti'j tu'n tmeltz'aj tuk'a tchmil. Ex ikyqexjo chmilb'aj, ex nya b'a'n tu'n tkyij kytzaqpi'n kyxu'jil.*

¹² Me ayetzi'n, a mujleq tuk'a jun nya nimil, mix yoline qAjaw Jesús ti'jjo lo; qala' ayi'n kchin xel q'ma'nte: Qa at jun nimil, a nya nimil t-xu'jil, me qa tajqya tu'n tnajan tuk'a, mi kub' tpa'n tib'. ¹³ Ex ikyxjo qa at jun qya nimil, me nya nimil tchmil, me qa tajjo ichin tu'n tnajan tuk'a, ex mi kub' tpa'n tib'. ¹⁴ Qu'n atzin ichin, nya nimil, ma tz'el pa'n tu'n Dios, b'alaqa tu'n tnimin noq tu'n t-xu'jil. Ex atzin qya, nya nimil, ma tz'el pa'n tu'n Dios, b'alaqa tu'n tnimin tu'n tchmil. Qu'n qa ma kub' kypa'n kyib', b'alaqa ayejo kyal, nlay tz'el kyniky' te qAjaw. Me qa kukx nchi najan junx, at amb'il tu'n kynimin, ex tu'n kyok te xjan twutz qMan. ¹⁵ Me qa a chmilb'aj mo qa xu'jlb'aj, a nya nimil, nlab'te tu'n tkub' tpa'n tib' tuk'a nimil, mala kub' kypa'nkuxtaq kyib'tz. Qu'n at te nimil tzaqpi'b'l te toj jun il tze'nku lo qu'n ma qo txokle tu'n Dios, tu'n qanq'in tuk'a jun nuk'b'il toj qchwinqil. ¹⁶ Nkub' ntz'ib'i'nji'y lu'n, qu'n zMa b'i'ntzin tu'n, ay qya, qa aku kletjo tchmila tu'n njo yek'b'il tu'n? Ex ay, ichin, zMa b'i'ntzin tu'n, qa aku kletjo t-xu'jila tu'n njo yek'b'il tu'n?

¹⁷ Tze'nchaqqla taj junjuntz tu'n tajb'in, me il ti'j tu'n tajb'in tze'nkuxjo toklin ma tzaj tq'o'n qAjaw, tej ttxoklajt tu'n Dios, tej tnimin. Qu'n atzin nuk'b'iljo lo, nxi nq'ma'n kyoyile kykyaqil ch'uq Ttanin Dios. ¹⁸ Qa at jun otaq tz'ok techil kyu'n xjal ti'j tchib'jil tej tnimin, b'a'n tu'n tkyij ten ikyo; ex qa at juntl nya tok techil, ex b'a'n. Nya il ti'j tu'n tok techil ja'lin. ¹⁹ Qu'n nti' toklin ja'lin qa tok qchil mo minaj, qala' ate at toklin, a k'wel qb'inchin tze'nku tajb'il Dios. ²⁰ Teylex junjun i tkyij tze'nkuxtaqjo tten, tej ttxoklajt tu'n Dios. ²¹ Tu'npetzi'n, qa k'ayintaq tib'a tu'n toka te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, tej tnimi'n Tb'anil Tqanil, mi jaw b'isi'n tu'n ikyo, qu'n junx kyoklinxjal twutz Dios, qa noq aq'nil mo tajaw aq'untlqej. Me qa at amb'il tu'n tzaqppaj tojjo lo, b'a'n tu'n tok tq'o'n tilil. ²² Qu'n qa at jun nimil, a otaq tz'ok te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, tej ttxoklajt tu'n qAjaw, exla qa aq'nil, me atzi'n ja'lin tej tnimin, ma tzaqppaj tu'n tajb'in toj taq'in qAjaw. Ex ikyxjo, qa tzaqpi'ntaq jun xjal, tej ttxoklajt, atzi'n ja'lin ma tz'ok te aq'nil te jun majx te Crist. Qu'n junx kyoklin kykab'ilx twutz Dios. ²³ Qu'n ma chi laq'eta tu'n Dios tu'n jun chojb'ilte wiyilxix, a tchky'el Jesucrist.

* 6:16 Gen. 2:24

* 6:19 1Co. 3:16; 2Co. 6:16

* 7:11 Mt. 5:32; 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18

Tu'npetzi'n, nya wen tu'n t-xi kyk'ayin kyib'a te aq'nil te jun majx kyexjal. ²⁴ Iktyztintzo erman, teyilex junjun tu'n twe' toj t'nimb'il tze'nkuxjo toklin ma tzaj tq'o'n qMan Dios.

²⁵ Atzin ja'lin, ti'jjo meheb'lin kye na'mx kymeje, nti' jun yol nteq'ma'n qAJaw ti'jjo lo. Me kxel nq'ma'n jun nyola, ex b'a'n tu'n tqe kyk'u'ja ti'j, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios wi'ja. ²⁶ Toj nwutza, noq tu'n tpajjo tq'ijil ja'lin, nimxix niky'x qu'n, tu'n tpajjo qnimb'il, b'a'ntla tu'n tkyij jun xjal tze'nkuxjo ten. ²⁷ Qa at t-xu'jil, mi kyij ttaaqpi'n; ex qa nti', mi tzaj tjyo'n. ²⁸ Me qa ma knet t-xu'jila, nti' tila ti'j; ex qa jun txin ma knet tchmil, nti' til ti'j. Me qatzin qa ma chi meje, ok kchi okil jitz'le toj nimku ti' tzalun twutz tx'otx'. Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n mi tziky'xi tkyaqiljo lo kyu'n.

²⁹ Erman, atzin waji'y tu'n t-xi nq'ma'n kyjalu'n: Aye at kyxu'jil, b'a'n tu'n tok kyq'o'n tilil tu'n kyaq'nin toj taq'in qAJaw, ex nya o'kx tu'n kyximin ti'jjo qya, qu'n ch'ix tjapin b'aj tq'ijil tzalun twutz tx'otx', ex nimkul atx tu'n tb'ant. ³⁰ Iktyzi'n aye nchi b'isin, ex aye nchi tzalaj, ex aye at ch'in kypwaq, mitla txi kyq'o'n amb'il tu'n tmaqsetjo taq'in Dios tu'n ikyojo. ³¹ Ayetzi'n n-ok tilil kyu'n, tu'n kykanb'in tkyaqil twutz tx'otx', tu'n mi kub'e kyil'j tu'n, nyakuxtlaj nti' at kye. Qu'n tkyaqiljo n-ok qka'yin tzalun twutz tx'otx', kyja' tb'aj. ³² Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n tok kyq'o'n tilil tu'n kyaq'nin toj taq'in qAJaw, ex nya o'kx tu'n tok naj kynab'la ti'jjo twutz tx'otx'. Iktyzi'n tze'nku jun ichin nti' t-xu'jil, o'kx nximin ti'j tze'n tu'n ttzalaj Dios ti'j. ³³ Me atzin te' ichin at t-xu'jil, kab'e ja nb'isine, qu'n ex il ti'j tu'n tb'isin ti'jjo te twutz tx'otx', tu'ntzin ttzalaj t-xu'jil ti'j. ³⁴ Ex ikyqexjo nana, aye' nti' kychmil, exqetzi'n jni' txin, aye' na'mx kymeje, i tok tilil kyu'n tu'n kyok tz'aqle twutz Dios tuk'a kyanmin ex tuk'a kyxmilil. Me ante o meje, tok tilil tu'n ti'jjo te twutz tx'otx', tu'n ttzalaj tchmil ti'j. ³⁵ Nxi nq'manji'y lu'n, nya tu'n mi chi mejeyi'y, qala' tu'n kyanq'i'n tze'nku taj Dios, ex tu'n tok tilil kyu'n ti'j taq'in qAJaw tuk'a tkyaqil kyk'u'ja.

³⁶ Ex qa at jun q'a ma kub' t-ximin tu'n tmeje tuk'a ja' ma yoline, ex qa ma japin tab'q'e ja' tu'n tmejeje, ex qa ma kub' t-ximin qa axix b'a'n, nti' tky'i tu'n tmeje, qu'n nya iljo ikyojo. ³⁷ Ex qa at juntl nkub' t-ximin qa nya wen tu'n tmeje, ex qa ax t-ximjo twutz Dios, ex nya noq nxi lipe ti'j tyol juntl, qala' tuk'a tkyaqil tk'u'j, ex b'a'n tu'n mi mejeje. ³⁸ Tu'npetzi'n, qa ma tz'ok meje tuk'a ja' ma yoline, b'a'n kb'antil tu'n ikyojo. Ex qa mi xjaw meje tuk'a, tb'anilix ikyojo.

³⁹ Atzin ja'lin, tu'n tjapin b'aj nyola lo ti'jjo meheb'lin, kxel nq'ma'nji'y lu'n: Atzi'n qya nimil, qa mujlek tuk'a tchmil, il ti'j tu'n tnajan tuk'a, a itz'xtaqjo tchmil. Me qatzin ma kyimjo tchmil, tzaqpi'n tejo qya, tu'n tok meje tze'nkuxjo taj tuk'a juntl tchmil, a nimil. ⁴⁰ Me toj nwutza, tb'anilixitla noqit aku kyij kukxjo, tu'n mi mejeje. Ex atzin nyola lo, nya noq wekuy, qala' tu'n Xewb'aj Xjan toj wanmi'n.

8

Ajo chib'j, a nxi q'oyit kywutzjo kywutzb'iyil dios

¹ Atzin ja'lin, tzaj kyzt'ib'i'n we'y ti'j qa wen tu'n kycho'n tchib'jil alu'mj, a kub' b'yo'n toj kyb'i kywutzb'iyil dios. Kxel nq'ma'n jun tumil te nuk'b'il kye'y. Twutzx kye kyu'n qa qkyaqilx at qnab'l tib'ajjo lu'n. Me a kynab'la lo, a nchi nimsin kyib'a tuk'a; nya toj tumil ta'ye. Me metzin tetz tumil, tu'n tten jun qk'u'jb'il qib' qxolile, tu'n qch'iy, tze'nku taj Dios. ² A q'uqlek tk'u'j ti'jjo a n-el tniky' te, nya tumil ta'ye t'nab'l twutz Dios. ³ Me metzin te', a n-ok k'u'jlin kye txqantl, apente toj tumil ta'ye t'nab'ljo.

⁴ Atzin tumil ti'jjo chib'j kub'nin kywutz twutzb'iyil nti' tajb'in, qu'n ayetzi'n twutzb'iyil nti' kyoklin tzalun twutz tx'otx', qu'n nti' juntl te Dios, qala' o'kxjo jun, a ojtzi'n qu'n. ⁵ Twutzx tetz qa toj kywutzxjal, ila'ku dios twutz tx'otx', ex toj kya'j, qu'n ila' kyb'aj dios kye xjal ex ila' kyajaw. ⁶ Me metzin qetz, nti' juntl dios, qa nya o'kxjo Dios, a qMan, a ttxuyil tkyaqil, ex noq te, ok qo ajb'ila.* Ex junch'inx qAJaw, a Jesucrist,* a kub' b'inchinte tkyaqil, ex noq tu'n, nqo anq'ine.*

⁷ Nya tkyaqil nimil qxol, ma tz'el tniky' te lo. Qu'n nkub' kyximin ti'jjo kyb'inchb'in ojtze, qa tu'n kycho'n a tchib'jil alu'mj, a kub'nin kywutzjo kywutzb'iyil dios, nkub' kyximin qa ma ku'x kyil. ⁸ Me twutzx tetz, qa nya tu'n qwa, ma qo ele wen twutz qMan Dios. Qu'n qa ma txi qcho'n ex qa mina, nti' tajb'injo lo twutz Dios.

⁹ Twutzx tetz qa tzaqpi'nqo tu'n t-xi qcho'n chib'j anetzi'n. Me kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi jaw tz'ag jun nimil, a na'm twe' wen toj t'nimb'il noq tu'n kypaja, aj t-xi kycho'n. ¹⁰ Qu'n aku b'aj ikyojo; qa nxi kycho'n tchib'jil alu'mj, a otaq kub' kywutzjo kywutzb'iyil toj tja kydiosxjal, exsin qa atkutaq jun nimil nka'yin kyil'ja, a na'mxix twe' toj t'nimb'il; exsin qa xkub' tb'inchinkutaq tze'nku' kye', exsin b'alaqa nti'taq b'isin tu'n ikyojo. Me noq tu'n s-ok tka'yin kyil'ja ikyojo, ja xkub'e tz'aqe te jun majx toj il. ¹¹ Me tu'npetzi'n xkyim Crist,

* 8:6 Mal. 2:10; Jn. 1:3; Ro. 11:36; Ef. 4:6 * 8:6 Jn. 13:13 * 8:6 Kyb'i. 17:25; Col. 1:16

tu'n tkletjo a ne'x toj t'nimb'il lo, me atzin kye', noq tu'n tpajjo noq ch'in kynab'la, knajile' kyermana te jun majx. ¹² Qu'n qa noq tu'n kypaja, kchi pjawile tz'aq kyermana, ma ku'x kyila ikyjo twutz Crist.* ¹³ Tu'npetzi'n, qa noq tu'n tpajjo nniky'b'ila, aku kub' tz'aq juntl nimil, b'a'ntz tu'n mi t-xi nniky'b'inji'y chib'j ikyjo, tu'ntzin mina chin oki'y tze'nku jun tze, ja tu'n tja tolpaje jun wermana toj tchwinqil.

9

Atzin toklin jun tsanjil Jesús

¹ Twutzxix kxel nq'ma'n kye'y, qu'n at wokli'n te tsanjil Jesús, ex nchin yoli'n jikyinxix wen ti'j Tyol, ex ma chin tzaqpaja tjaq' kykawb'il tkyaqil xjal. Tze'nku we', ma nliy qAjaw Jesús,* ex ayetzin kye' xi ok te waq'nb'in toj taq'in. ² B'alaqa at junjun nka'min tanmin qa nya tsanjil Jesúsqi'n. Me metzin kye', b'i'n kye' kyu'n, aj qa iky woklinji'y. Qu'n wu'n xi nimini'y, ex atzin yek'b'iljo qa tsanjil Jesúsqi'n.

³ Atzin tumiljo wu'n kye'y te kolb'il wib'a kywutzjo nchi yolb'in wi'ja. ⁴ Qu'n tu'n tsanjil Jesúsqi'n, il ti'j tu'n ttzaj kyq'o'n nwa'y ex nk'wa'y. ⁵ Ex at wokli'n tu'n tok lipe jun nxu'jila wi'ja, a nimil, tze'nku te Pegr ex kye' txqantl tsanjil, exqetzi'n titz'in qAjaw. ⁶ Tze'ntzin ch'in kye toj kywutz? ¿Ma o'kqoxsin qe' tuk'a Bernabé nti' qokli'n ti'j jun chojb'il twi' qk'u'ja ti'jjo aq'untl nb'ant qu'n, tze'nku kye txqantl?

⁷ Twutzx at qe' qoklin, tze'nku jun xol q'aq' at toklin ti'j twi' tk'u'j; ex tze'nku jun kjol, aj tb'aj aq'nin; ex tze'nku jun kyik'lel, at toklin tu'n tk'wa'n ch'in tal timix' alu'mj. ⁸ Ex mi kub' kyb'isi'n qa noq t-xim jun xjaljo lu'n, ⁹ qu'n tz'ib'inl ta'ye toj kawb'il Moisés ojtxe: Mi tz'ok tjtz'o'n tzi wakx, a nwa'b'in triy,

noq tu'n mi jawe ti'nku ch'in twa triy, qu'n lu' nwa'b'in ti'j.*

Atzin n-ele lu'n nya o'kxsa nyoline kyij' alu'mj. ¹⁰ Qala' nyolin qi'j, qu'n b'i'n qu'n qa jun kjol exsin jun wa'b'il triy q'uqle tk'u'j ti'j tawal, tu'n tjaw, qu'n atzin chojb'il te'. ¹¹ Ikyxsin qe', ma kux qawin jun awal toj kyanmi'n, a Tyol qMan Dios. Exla at ch'in qoklintza, tu'n ttzaj kyq'o'n ch'in qe'y, qu'n loq'o'y nqo aq'nin kyxola.* ¹² Qa at kyoklin junjuntl ti'jjo ikyjo, ¿Yajtzila' qetza?

Me mina nkub' qb'inchin qe' ikyjo. Qu'n loqotzi'n, ma qo jawil qitj tzma tzalu'n, me qil qib'xa, qu'n tu'ntzin mix a'l jun jaw yolb'in qi'ja, qa noq tu'n qkanb'in pwaq ti'j Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

¹³ Qu'n b'i'n kye' kyu'n, qa aye aq'nil toj tnejil ja te kynab'l aj Judiy Dios, at kyoklin ti'jjo jni' oyaj, a nxi kyq'o'n aj Judiy twutz Dios. Ex ikyjo aye' nchi kub' b'yo'nte alu'mj te chojb'il kyilxjal, ex atqaj kyoklin tu'n kychyo'n ti'jjo tchib'jil alu'mj.* ¹⁴ Ikytzin tumiljo xkyij tq'ma'n qAjaw Jesús, qa ayejo, a yolil Tb'anil Tqanil kolb'il, ex at kyoklin ti'j jun onb'il, qu'n tu'n a kyaq'i'n.*

¹⁵ Me tze'nku we', nti' nchin qani'n kye'y, tu'n ttzaj kyq'o'nji'y onb'il we'y. Ex nya ma txi ntz'ib'in weji'y lu'n kye'y, a tu'n t-xi kyxikyb'in tu'n ttzaj kyq'o'n onb'il we'. B'a'nla qa wen tu'n nkyim we', tze'nku a tu'n ttzaj ntzyu'nji'y onb'il kye'y. Qu'n tu'n ttzaj ntzyu'nji'y onb'il, ax nyola k'wel tz'aq wib'aja. ¹⁶ Tze'nku we', nya noq tu'n te' yolil Tyol Diosqi'n, kjawil nimsin wib'aja; qala' qu'n ilx ti'j tu'n tkub' nb'inchinji'y aq'untl, qu'n jun waq'in weji'y ma tzaj tq'o'n Dios.* Qu'n qa mina xkub' nb'inchin, ktzajil tq'oj Dios wi'ja. ¹⁷ Qa ma kub' nb'inchinji'y lu'n a wu'nkuxa, atla jun chojb'il we'. Me nyaxix noq tu'n ikyjo, qu'n ma chin jaw sk'o'n we' tu'n Dios, ex ma tzaj toqxenin Tyol we'y, ex nlay kub' wewi'n, qu'n ilxix ti'j tu'n tkub' b'inchit. ¹⁸ Tzi'tzila chojb'il wetza ikyjo toj nwutza? Atzi'n nchin tzalaja tu'n nchin yoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il noq kukxjo, nya loq'aj. Tu'npetzi'n, mi nchin qani'n jun onb'il ti'j, qu'n tu'ntzin mi chi jaw yolb'inxjal wi'ja, qa noq tu'n jun onb'il nchin yolini'y ti'j Tyol Dios. Exla qa at we woklin ti'j jun onb'il, me mina ntzaj ntzyu'n.

¹⁹ Qala' tzaqpi'nqi'n, qu'n mix a'l jun we' onilwe, ex nti' jun xjal aku kawin wi'ja. Me metzin we', ma tz'ok nq'o'n wib'a nyakuj tjaq' kykawb'il tkyaqil, me noq tu'n kynimin tkyaqil xjal wu'n ti'j Tb'anil Tqanil. ²⁰ Tej x'in b'eta kyxol aj Judiy, ma tz'ok nmujb'in wib'a junx kyuk'a, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kynimin a Tb'anil Tqanil. Ex tej x'in b'eta kyxoljo kyaj tu'n kyel wen twutz Dios noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, ex ma txi nmujb'in wib'a kyuk'a, me nya tu'n wel wena twutz Dios, qala' noq tu'n tok kyb'i'nku xjal wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil. ²¹ Ex tej x'in b'eta kyxol aj nya Judiyqe, aye' mina xkub' kyb'inchin tze'nku tz'ib'in toj ojtxe kawb'il, ex ma txi nmujb'in wib'a junx kyuk'a, nyakuj nti' kawb'il wib'aja, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku

* 8:12 Mt. 25:45 * 9:1 Kyb'i. 9:3-6; 1Co. 15:8 * 9:9 Deu. 25:4; 1Tim. 5:18 * 9:11 Ro. 15:27 * 9:13 Deu.

Tb'anil Tqanil. Me mi nxi nq'ma'n tuk'a lo qa ma kub' nb'inchinj'y a nya b'a'n twutz Dios, qu'n nimilqi'n ti'j Tkawb'il Crist. ²² Ex tej x'in b'eta kyxol xjal, aye' nti'xix kyoklin kyxoljo nmaq xjal tzalu'n twutz tx'otx', ma tz'ok nq'o'n wib'a tze'n jun kye, tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil. Waja tu'n woka tze'nku tkyaqil wiq xjal, noq tu'n tok kyb'i'nku wi'ja, ex tu'n t-xi kyniminku Tb'anil Tqanil kolb'il. ²³ Nkub' nb'inch'i'n tkyaqiljo lu'n, noq tu'n tpaj Tb'anil Tqanil, tu'ntzintla qmujb'in te qib' junx qkyaqilx tjaq' tky'iw'b'il Dios.

²⁴ Jun tumil wu'n kye'y tu'n tkub' kyb'inch'i'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n toj taq'in qMan Dios, ikyx tze'nku we. Qu'n b'i'n kye' kyu'n, a kyxol txqan xjal, a rinil, tkyaqilx tetz nrinin, me noq junch'in te' nkanb'in chojb'il. Ikytzi'n toj qnimb'il, me il ti'j tu'n kykanb'inti'y chojb'il q'o'ntz tu'n Dios toj kya'j. ²⁵ Tkyaqiljo rinil, a taj tu'n tkanb'in, il ti'j tu'n tkub' ttzyu'n tib' ti'jjo jni' ti'chaq ti', a aku b'ant tu'n tsikyete t-xmilil, aj txi' rinil. ¿Tiqu'nil? Noq tu'n tkanb'itku' jun tal oyaj, a jun paqx nb'aj. ¿Me atzin getz? Iltzin ti'j tu'n qrinin wen toj qnimb'il tu'n qkanb'in te' jun oyaj, a nlayx b'aj toj kya'j. ²⁶ Tze'nku we' nkub' nb'inch'i'n toj nnimb'ila tze'nku jun rinil lajo'nxix tu'n jikyin wen, tu'n tkanin tзма ja' ta'ye chojb'il. Ex ikyx tze'nku jun b'ujil toj saqchb'il, nya noq k-okil ten tzaqpillkye tq'ob', qala' ok tjab'il ja' tumil k-aq'ila tuk'a tu'n. ²⁷ Ikyqintzin weji'y tze'nku jun rinil ex jun b'ujil, nkub' ntzyu'n wib'a tu'n nkanb'inteji'y jun oyaj toj kya'j, ex tu'n mi chin eli'y toj ntx'ixewa, qu'n qa otaq chin b'aj xnaq'tzin kyi'j txqantl, exsin mi chin kanb'intza.

10

Jun xob'tzb'il tu'n Pabl, tu'n mi kyij kyi'jlinxjal Dios

¹⁻² Me waja tu'n kyb'inti'y werman, qa nya tkyaqilx kkanb'il chojb'il, a tzaj tq'o'n Dios. Qu'n kanqetzinji'y aj Israel ojtxe, aye qxe'chil toj qnimb'il. Qu'n kykyaqilxjo i etz toj Egipto tuk'a Moisés, ex i mujb'in te kyib' tuk'a, tej kyten tjaq' muj', * ex tej kyiky'x toj ttxuyil a', Kyaq tb'i, nyakuj te jun jawsb'il a'. ³⁻⁴ Ex kykyaqilx i wa'n ti'jjo xjan wab'j, tej kywa'n ti'j maná, a tzaj tq'o'n Dios, * ex tej kyk'wan ti'jjo a' etz toj piky tu'n Dios. * Me atzi'n piky lu'n nyolin ti'j Crist, a attaq kyuk'a toj tzqij tx'otx'. ⁵ Exla qa ok qe kyk'u'j ti'jjo jawsb'il a' ex xjan wab'j anetzi'n, me mix tzalaje Dios kyi'j, ex tu'n ikyjo, b'e'x i kyij kyim nimkuxix kyb'aj; noqx jun jte'b'in kyij. *

⁶ Atzin ja'lin erman, b'aj tkyaqiljo lo te jun yek'b'il, tu'n mi pon qk'u'j ti'jjo nya wen tze'nku pon kye kyk'u'j ti'j. * ⁷ Tu'npetzi'n, mi chi k'uli'n kywutzjo kywutzb'iyil dios tze'nku kye txqantl, tze'n nntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios:

Aye xjal i kub' qe wa'l ex k'wal twutzjo kywutzb'iyil dios.

Exsin tej kyb'aj wa'ntz, noq ti'chaqku b'aj b'ant kyu'n kywutz. *

⁸ Ex mi chi b'aj ky'a'ji'n tze'nku kye junjun aj Israel, ex tu'n ikyjo, b'e'x kyim 23,000 toj junx q'ij. * ⁹ Ex mi tz'ok kyniky'b'i'n Crist, tu'n tkub' kyximi'n, qa wen te Dios qa nti' aku tq'ma tu'n tkub' kyb'inchin ch'i'n tze'nku kyaja. Qu'n ikyx kyxim junjun aj Israeljo ojtxe, ex ikyxjo, ex b'e'x i kyim, tej kyok tx'a'n tu'n kan. * ¹⁰ Ex mi chi yolb'i'n ti'j Dios tze'nku junjunkye i yolb'in, ex b'e'x i kyim tu'n angel te kyimin. *

¹¹ B'aj tkyaqiljo lo, ex b'e'x kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios te jun yek'b'il te qe, ex te jun aq'b'il qnab'l, tu'ntzin mina kub' qb'inchinge ikyjo, a awo nqo anq'in kyojjo q'ij ja'lin, a ch'ix tjapin b'aj tkyaqil. ¹² Tu'npetzi'n, qa wa'lqi'y wen toj kynimb'ila toj kywutzja, kyka'yinktzin kyib'tza, tu'n mi chi kub' tz'aqi'y, tze'nku kye aj Israel ojtxe. ¹³ Qu'n ajo xim tu'n tb'inchit il, ikyxjo tze'nku kyxim txqantl nimil toj tkyaqil twutz tx'otx'. Me ate Dios b'a'n tu'n tge qk'u'j ti'j, qu'n nlay taq' te Dios, tu'n ttzaj jun yajb'il qi'j, a nlayit qpa; qala' qa ma tzaj jun yajb'il toj qchwinqil, ax te Dios ktzajil q'onte tumil tze'n tten tu'n qetz tjaq'.

¹⁴ Tu'npetzi'n ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja; ku kyel oqa te k'ulb'il kywutzjo kywutzb'iyil dios. ¹⁵ Qu'n qa twutzxix at kynab'la tze'nku nkub' kyximi'n, ex ayexa k-elil kyniky' te, qa twutzxixjo nyola lo. ¹⁶ Tze'nku tojjo Xjan Wab'j, ex tze'n nxi qq'o'n chjonte te Dios ti'j, nkub' qyek'in qmujb'il qib' tuk'a Crist ti'jjo tchky'el. Ex aj qwa'n ti'jjo Xjan Wab'j, a nb'aj kub' sipit qxol, nkub' qyek'in qa at qmujb'il qib' qxolx, a awo o qo ok te t-xmilil Crist twutz tx'otx'. * ¹⁷ Exla qa ma nintz qb'aj, me noq ti'j jun Xjan Wab'j nqo wa'ne, ma qo ok te junch'in, a t-xmilil Crist. Tu'npetzi'n, at qmujb'il qib' qxolx, qu'n qkyaqilx nqo wa'n ti'jjo Xjan Wab'j.

* 10:1-2 Ex. 13:21-22 * 10:1-2 Ex. 14:21-29 * 10:3-4 Ex. 16:35 * 10:3-4 Ex. 17:6; Num. 20:11 * 10:5

Num. 14:29-30 * 10:6 Num. 11:4 * 10:7 Ex. 32:6 * 10:8 Num. 25:1-18 * 10:9 Num. 21:5-6 * 10:10

Num. 16:41-49 * 10:16 Mt. 26:26-28; Mr. 14:22-24; Lc. 22:19-20

¹⁸ Qu'n kyka'yinktzi'n kyij' aj Israel. Aye' nxi kyq'o'n alu'mj te oyaj twutz Dios, at kyoklin ti'j tchib'jil, ex nchi k'ulin te Dios, aj t-xi kychyo'njo oyaj lo. ¹⁹ Me nya tu'n lo nxi nq'ma'n qa at tipin jun twutzb'iyl ex qa a chib'j, a n-okx oyit twutzjo twutzb'iyl, nimxixtl toklin tze'nku txqantl chib'j. ²⁰ Qala', a weji'y nxi nq'ma'n, qa aye' nya nimil, tze'n nxi kyq'o'n tchib'jil alu'mj te oyaj kywutzjo kywutzb'iyl, te taq'nil tajaw il nxi kyq'o'ne, ex nya te qMan Dios. ²¹ Ex nti' qmujb'il qib' tuk'a qAjaw, qa axsa nqo k'wane tojxjo Xjan Wab'j, ex axsa tu'n qk'wan toj kyk'wab'l taq'nil tajaw il. Ex nti' qmujb'il qib' kyuk'a tkyaqil nimil, a junx nchi wa'n wab'j toj Xjan Wab'j, ex axsa tu'n qmujb'in te qib' kyuk'a xjal nchi wa'n kywutzjo kywutzb'iyl taq'nil tajaw il. Nlay qo ok te kab'e tumil. ²² Qa nqo lab'te tu'n qxi' tojjo kab'e tumil ikyo, n-okx qyekin Dios tu'n ttzaj tq'oj qi'j. ^{*} Ex nlay miyet tq'oj, qa ma tzaj. *zMa attzinqe qipin tze'nku te Dios?*

Nimxixtl tajb'in tu'n tok qk'u'jlin qib' tze'nku tu'n tkub' qb'inchin a qaj

²³ Twutzxix tze'nku nq'umj, qa: Tzaqpi'nqo tu'n tkub' qb'inchin noq alkyex qaj. ^{*} Me te we'y, nya tkyaqil at tajb'in. Twutzxix tetz tze'nku nkyq'ma'n, qa: Tzaqpi'nqo tu'n qb'inchin noq alkyex qaj. Me nya tkyaqil n-onin qi'j tu'n qch'iy toj qnimb'il. ²⁴ Qu'n mix a'lx jun nimil njo' tu'n tel wen tu'nx tib'x, qala' noq tu'n tel wenjo txqantl.

²⁵ B'a'n txi kychyo'nji'y tkyaqil chib'j nk'ayajtz toj k'ayb'il chib'j, ex mi kub' kyb'isi'n, mo tu'n t-xi qyqani'n, qa nej xkub' b'yet kywutzjo twutzb'iyl. ²⁶ Qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Te qMan Dios tkyaqil tx'otx' ex jni' at twutz. ^{*}

²⁷ Atzin ja'lin, qa at jun nya nimil, nxi txkon kye'y wa'l tja; ex qa kyajtaqkuy tu'n kyxi'y, b'a'n tu'n kyxi'y, ex b'a'n tu'n kyniky'b'i'n ti'chaqx kub' q'o'ntz kywutza, ex nya wen tu'n tkub' kyb'isi'n, mo tu'n t-xi qyqani'n, qa nej xkub' b'yet twutz jun twutzb'iyl. ²⁸ Me qa ma tzaj q'mantz kye'y, qa nej xkub' b'yet twutzjo twutzb'iyl, nyapen wentz tu'n t-xi kychyo'n. ^{*} ²⁹ tu'ntzintla mi kub' kyb'inchin a nya wen tu'n tb'inhinte jun nimil toj twutzjo nya nimil, i'chaqxla nti' tky'i twutz Dios.

Me qa ikyo, aku b'ant tu'n ttzaj tqanin we'y kyjalu'n: *zMe tiq'u'n nyolb'i'n wi'ja ti'j jun ti', a nti' tky'i twutz Dios, exla qa at tky'i twutz jun a'la?* ³⁰ Qu'n qa ma xi nq'o'n chjonte te Dios ti'jjo a nxi nchyo'n, *zTi'qu'ntzin nyolb'in wi'ja tu'n xi nchyo'n?*

³¹ O'kxsin kxel nq'ma'nji'y kye'y, qa ma chi wa'n, qa ma chi k'wa'n, mo qa ti' jun ti' xkub' kyb'inchin, kyb'inchinkuy te nimsb'il tb'i qMan Dios. ³² Exla qa nti' tky'i jun ti' twutz Dios, me mi kub' kyb'inchin, tu'n mi kyyek'b'il kyib'a ti'j kynimb'ila kywutz Judiy ex nya Judiy ex kywutzjo txqantl nimil. ³³ Qu'n te we'y, n-ok tilil wu'n tu'n tb'antjo a wen kywutz tkyaqilxjal. Ex nya tok ipb'il wu'n tu'n tb'antjo tze'n waja te we'y, qala' kye txqantl, tu'ntzin kyklet.

11

¹ Tu'npetzi'n, chi lipeka ti'jjo nkub' nyek'i'n, tze'nku we' lipcheqi'n ti'jjo tyek'b'il Crist. ^{*}

Jun xnaq'tzb'il ti'jjo kyoklin ichin kyuk'a qya

² Kxel nq'o'n chjonte kye'y, tu'n kukx nchi tzaj kyna'nji'y, ex tu'n nkub' kyb'inchin tze'nku xkyij nq'ma'n. ³ Me waja tu'n tel kyniky'a te, qa ate Crist nejinel te ichin, ex atzin te ichin nejinel te kya, ikytzin tze'nku te Dios nejinel te Crist. Tu'npetzi'n at jun tx'ixpib'l kyxol kyoklin ichin tuk'a Crist, ex kyxol qya tuk'a ichin, ex kyxol Crist tuk'a qMan Dios. ⁴ Qu'n qa ma jax tktxu'n ichin twi' tze'nku qya toj tja Dios, aj taq'e na'l Dios, mo qa aj tyolin Tyol Dios, n-el tiky'i'n tmujb'il tib' tuk'a Crist. ⁵ Ex ikyxjo kyeqya; qa noq tu'n kyokku tze'nku jun ichin, mi jax kyktxu'n kywi' toj tja Dios, aj kyaq'e na'l Dios, mo qa aj kyyolin Tyol Dios, n-el kyiky'i'n kymujb'il kyib' kyuk'a ichin, qu'n n-ok kyq'o'n kyib' te ichin nyakuj mitzo'n kywi' te jun majx. ⁶ Tu'npetzi'n, qa at jun qya, tky'e' jax tktxu'n twi' toj tja Dios, b'a'ntla tu'n tel tmitzo'n twi', tu'n tok tze'nku jun ichin te jun majx. Me jun tij ttx'ixewjo qya aku tz'el ikyo tu'n tkyij twi' tze'n twi' jun ichin. Tu'npetzi'n, ilx ti'j tu'n tjax tktxu'n twi' toj tja Dios. ⁷ Qu'n tze'nku te ichin, nya wen tu'n tjax tktxu'n twi' toj tja Dios tze'nku jun qya, qu'n twutzb'iyl Dios te', ex jun yek'b'il ti'jjo tqoptz'ajiyil t-xilin Dios. Ex ikyxjo teqya, jun yek'b'il ti'jjo tqoptz'ajiyil t-xilin ichin. ⁸ Qu'n te tnejil, nya te s-el anq'in ti'jqya, qala' a teqya ti'j ichin. ⁹ Ex nya tu'n tpaj teqya xb'ante ichin, qala' tu'n tpaj te ichin xb'ante qya. ^{*} ¹⁰ Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n tjax tktxu'n qya twi', te jun yek'b'il kywutz angel, qa tjaq' tkawb'il ichin ta'ye.

^{*} **10:18** Lv. 7:6   ^{*} **10:20** Deu. 32:17   ^{*} **10:22** Ex. 20:5; Deu. 32:21   ^{*} **10:23** 1Co. 6:12   ^{*} **10:26** Sal. 24:1; 50:12; 89:11   ^{*} **10:28** Ro. 14:13-18; 1Co. 8:7-13   ^{*} **11:1** 1Co. 4:16; Fil. 3:17   ^{*} **11:7** Gen. 1:26-27   ^{*} **11:9** Gen. 2:18-23

¹¹ Me toj Ttanim Dios il ti'j kykab'il, qu'n nti' ichin qa nti' gya, ex ikyxjo gya nti', qa nti' ichin. ¹² Qu'n te tnejil, ate gya tzajnin ti'j ichin. Me ex ikyxjo, qa tkyaqil ichin n-anq'in ti'jqya. Ex tkyaqiljo lu'n tzajnin ti'j Dios. ¹³ Qu'n ayex kye' aku chi q'mante, qa nya wen tu'n tna'n jun gya Dios toj tja Dios tze'nku jun ichin, a mi njax kutxb'il twi', qu'n il ti'j jun tx'ixpib'l kyxol ichin ex gya. ¹⁴ Qu'n ζMa nyatzin twutzx, qa ttx'ixew te ichi'n tu'n tkub' tch'iysin twi' tze'nku twi' jun gya? ¹⁵ Qala' ma tzaj tq'o'nx te Dios tsmal twi'gya nmaq, tu'n tok te jun yek'b'il qa at tx'ixpib'l kyxol tqoptz'ajiyil gya tuk'a tqoptz'ajiyil ichin. Qu'n ma tzaj tq'o'n twi'gya, tu'n tch'iy nmaq wen, tu'n tok te kutxb'il twi'. ¹⁶ Me ex ti'j tkyaqiljo lu'n, qa at jun kyxola taj tu'n tjaw yob'in wi'ja tu'n tpajjo lo, kxel nq'ma'n, qa nti' juntl tumil ojtzaq'in qu'n, ex toj tkyaqil Ttanim Dios.

Junjun nuk'b'il ti'j Xjan Wab'j

¹⁷ Atzin ja'lin, kxel nq'ma'n kye'y ti'jjo aj tiky'sit Xjan Wab'j kyu'n, nya wen kyb'inchb'i'n toj nwtza, ex nya toj tumil ikyjo. ¹⁸ Toj tnejil, nq'umle we'y qa, aj tok kycho'mo'n kyib'a tu'n tiky'sit Xjan Wab'j kyu'n, noqx nimku pa'b'l kyxola. Me toj jun tnej, b'alaqa twutzx. ¹⁹ Qu'n b'alaqa toj kywutza, il ti'j tu'n kypa'n kyib'a kyuk'a txaqantl, tu'ntzintla kynimsin kyib'a, ex tu'n tyek'inte nyakuj wenqi'y twutz Dios kywutz txaqantl. ²⁰ Me kxel nq'ma'n qa ajo pa'b'l lo nti' tajb'in, ex ajo Xjan Wab'j, a nchi wa'n ti'j, nyaxla xjan twutz qAjaw. ²¹ Qu'n ajtzin kywa'n junx, a na'mtaq tpon or te Xjan Wab'j, aye junjun kyxola, a at ch'in kyq'inimil, nejixx nchi ok ten lo'te jox, tu'n kynojxix wen, ex majxpe nchi b'aja ja tx'ujte. Me ayetzin junjun erman, a yajqe, ch'ixtaq kyel kyim tu'n wa'yaj. ²² Me ayetzin kye' q'inin, ζMa nti'tzin kye kyja tu'n kywa'n ex tu'n kyk'wan wen antza? ζTiqu'n il n-el kyiky'inji'y Ttanim Dios, a ja' junx kyoklin tkyaqil nimil? ζEx tiqu'n n-el kyin' kytz'ixewjo a nti' at kye? ζTi'tzila kxel nq'ma'n ti'jjo lo? ζOkpela kchin tzalajila? Mina. ¡Mixla jtojx!

²³ Atzi'n xnaq'tzb'il ma txi nq'o'n kye'y, ax qAjaw saj q'onte we'y: Qu'n toj qniky'in, tej t-xi k'ayin qAjaw Jesús, jaw ttzyu'n jun wab'j,* ²⁴ ex xi tq'o'n chjonte te qMan Dios. Tb'ajlinxi' ikyjo, kub' tpi'xin, ex tq'ma': Atzi'n wab'j lo atzin weji'y nxmilil kxel q'o'yit te kyimin noq tu'n kyel wena. Kyb'inchinkuji'y lu'n te na'b'l we'y.

²⁵ Ex ikyxjo, tb'ajlinxi' wa'n, jaw ttzyu'n jun tk'wel k'wab'j, ex tq'ma': Atzi'n k'wab'j, a tku'x tojjo tk'wel k'wab'j lo, atzin nchky'elji'y k-okil te kujsil te ak'aj tumil b'antnin ti'j, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios.* Junjun maj, aj t-xi kyk'wanji'y lo, kyk'wanxa te na'b'l we'y. ²⁶ Tkyaqil maj, aj t-xi kyk'wanji'y k'wab'j, ex aj t-xi kywa'nji'y wab'j, kukxitla xkub' kyna'nji'y tkyimlin qAjaw, ajxi tul juntl majl. ²⁷ Tu'npetzi'n, alkye jun kxel wa'n te wab'j ex kxel k'wan te k'wab'j lu'n, ex nya toj tumil, at til ti'j, qu'n n-el tiky'in t-xmilil ex tchky'el qAjaw, a xi tq'o'n te chojb'il il. ²⁸ Tu'npetzi'n, teyle junjun tu'n t-xpich'in ti'j tchwinqil, qa at jun tky'i twutz Dios, a na'mxtaq twa'n ex tk'wan ti'jjo Xjan Wab'j. ²⁹ Qu'n alkye nwa'n ex nk'wan, qa mi s-aj q'aq'in tk'u'j ti'j Ttanim Dios, a t-xmilil qAjaw, ax nqaninte jun tkawb'il Dios tib'ajx kujxix wen. ³⁰ Tu'n tpajjo ikyjo, nimku kyxola nti' kyipin, ex yab'qe, ex ila' o kyim. ³¹ Qu'n noqit nqo xpich'in wen ti'jjo qchwinqil, ex noqit nkub' qb'inchin tze'nkux taj Dios, nlaytla tzaj tq'o'n tkawb'il qib'aj. ³² Exitla qa ma tzaj tkawb'il qAjaw qib'aj tzal'u'n twutz tx'otx', noqitla tu'n tjikysit qchwinqil, tu'ntzintla mi qo naje te jun majx kyuk'a nya nimilqe.*

³³ Tu'npetzi'n werman, ajtzin tok kycho'mo'n kyib'a wa'l te Xjan Wab'j, kyjo'nku kyib'a kykyaqilxa, qu'n junx kyokli'n kykyaqila. ³⁴ Ex qa at jun kyxola, a at ch'in tq'inimil, b'a'n tu'n tzaj wa'n tja, qa at wa'yaj ti'j, tu'ntzin mi chi tzaj kawin tu'n Dios tu'n tpajjo chmob'l ikyjo.

Ex atzin txaqantl ti', k'wel nnik'u'n, aj npo'n kyuk'iy.

12

Toklin junjun nimil tu'n Xewb'aj Xjan

¹ Atzin ja'lin, waja tu'n kyb'inte ch'in ti'j Xewb'aj Xjan: ² B'i'n kyu'n, te' na'mtaq kynimi'n Tyol Dios, nxi kyq'o'ntaq kyib'a tu'n kykub' sb'u'n, ex nchex q'i'ntaqa k'ulil kywutzjo twutzb'iyil, a mib'in chi yolin. ³ Qala' te Jesús aku tAjaw Tkyaqil. Tu'npetzi'n, waja tu'n kyb'inti'y qa mix a'l jun aku q'mante aj k'a te Jesús, a qa at Xewb'aj Xjan tuk'a. Ex ikyxjo, mix a'l juntl aku q'mante tuk'a tkyaqil tanmin qa ate Jesús tAjaw Tkyaqil, a qa mina nyolin tu'n Xewb'aj Xjan.

⁴ Atzin ja'lin, at nimku qoklin, me ate Xewb'aj Xjan junch'in, ex ttxuyil tkyaqiljo qoklin.* ⁵ Ex at nimku tumil tu'n qajb'in te Dios, me junxch'in qAjaw, a ja' nqo' ajb'ine. ⁶ Ex at nimku tumil tu'n qb'inchin tajb'il Dios, me junxch'in qMan Dios, a nkub' b'inchinte tkyaqiljo lo.

* 11:23 Mt. 26:26; Mr. 14:22; Lc. 22:19; 24:30

* 11:25 Ex. 24:6-8; Jer. 31:31-34; Mt. 26:27-29; Mr. 14:23-25; Lc. 22:20

* 11:32 Deu. 8:5; Eb. 12:5-11

* 12:4 Ro. 12:6

⁷ Me tkyaqiljo qoklin, ex jni' tumil tu'n qajb'in te Dios, ex tkyaqil qb'inchb'in tzajninge ti'j Xewb'aj Xjan, tu'n tajb'in kye txqantl. ⁸ Qu'n ate Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte nim nab'l te junjun, ex te juntl axjo Xewb'aj Xjan ntzaj tq'o'n, tu'n tyolin tuk'a nim tumil ex ojtzqib'l. ⁹ Ex te juntl ax Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte q'uqb'il tk'u'j ti'jjo k'wel tb'inchin Dios. Ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n kyq'anit yab' tu'n. ¹⁰ Ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n tyek'itjo tipin Dios, ex te juntl tu'n tyolin Tyol Dios tuk'a tkyaqil tanmin; ex te juntl tu'n tel tniky' te qa nyolin jun xjal tu'n Xewb'aj Xjan, mo te taq'nil tajaw il; ex te juntl ntzaj tq'o'n toklin tu'n tyolin toj junxil yol; ex te juntl ntzaj tq'o'n tu'n tel pjetjo yol anetzi'n. ¹¹ Me tkyaqiljo qoklin lo, ax Xewb'aj Xjan ntzaj q'o'nte teyile junjun, noq alkyex wen toj twutz.

Qkyaqilx ma qo ok te t-xmilil Crist

¹² Qa'yinktzin ti'jjo qxmili. Junxch'in, me ila' elnin. Me exla qa ila' elnin, me junxch'in xmilil at. Exsin ikyxjo tuk'a Ttanim Crist.* ¹³ Qu'n tu'n Xewb'aj Xjan, qkyaqilx nqo ku'x toj a' te jawsb'il a', tu'n qok te junch'in Ttanim, a t-xmilil Crist. Exla qa Judiy mo minaj, exla qa aq'nil te jun majx, mo tzaqpi'nj, ma qo ok te junch'in Ttanim noq tu'n Xewb'aj Xjan, a ma tzaj qk'mo'n.

¹⁴ Atzin ja'lin, jun xmilil, nya noq junch'in elnin, qala' nimku. ¹⁵ Ikyztintla' chit qanb'ajjo kyjalu'n: Tu'n nya q'ob'ajqi'n, nti' wokli'n ti'jjo xmilil, chitjo. Me nya tu'n ikyoj, nti't toklin ti'j qxmili. ¹⁶ Exitla tq'ma xkyinb'aj kyjalu'n: Tu'n nya wutzb'ajqin we', nti' we' woklin ti'jjo xmilil, chitjo. Me nya tu'njo lu'n, nti't toklin ti'j qxmili. ¹⁷ Qu'n noqit tkyaqil qxmili wutzb'aj, mitla nqb'i'n. Ex noqit tkyaqil qxmili xkyinb'aj, mitla nqsoq'u'n. ¹⁸ Me axte Dios, ma tz'ok q'onte junjun tnej qxmili ja'xjo at tajb'in toj twutz. ¹⁹ Qu'n noqit junx tnej tkyaqil, nti'tla te' qxmili. ²⁰ Me chjonte Dios, a qxmili junch'in, me nimku elnin.

²¹ Tu'npetzi'n, a wutzb'aj, nlay txi tq'ma'n te q'ob'aj: Nti' te tajb'in we'y. Ex a wi'b'aj, nlay txi tq'ma'n te qanb'aj: Nti' te tajb'in we'y, chitjo. ²² Qala', ayetzi'n tnej qxmili, a nyakuj nti'xix kyipin toj qwutz, ayexix kye nim kyajb'in. ²³ Ex ayetzi'n tnej qxmili nyakuj noq ch'in kyoklin, ayexix nchi ok qktxu'n wen. Ex ikyqexjo aye' nya q'anča'lqexix toj qwutz, ayexix nchi ok qk'u'jli'n. ²⁴ A lo nya ilxix ti'j kyuk'a tnej qxmili, a nti' tx'ixwejl ti'j. Me ate Dios xkub' b'inchinte qxmili, tze'nkux tten tu'ntzin il ti'j tu'n kyok k'u'jlit kye' aye nyakuj nti'xix kyoklin toj qwutz, ²⁵ tu'ntzin nti' pa'b'l toj qxmili; qala' teyilex te junjun tnej at tajb'in kye txqantl. ²⁶ Qu'n qa ma ky'ixb'e jun tnej qxmili, kykyaqilxjo txqantl ktna'b'il kyixk'oj. Ex qa ma txi kyq'o'nxjal jun nimsb'il ti'j jun tnej qxmili, kykyaqilxjo txqantl nchi tzalaj junx.

²⁷⁻²⁸ Tze'nku kye, ma chi oka te junch'in Ttanim Dios, a T-xmilil Crist, ex teyile junjun kye' at toklin ti'j. Qu'n axte Dios xi q'o'nte toklin junjun kye' toj Ttanim:* Tnejil kye tsanjil; tkab' kye yolil Tyol Dios; toxin kye xnaq'tzil; ex ikyxjo kye aye nchi b'inchin yek'b'il te tipin Dios, ex aye nchi q'anin kye yab', ex aye nchi onin kyij' txqantl, ex aye nchi nik'unte taq'in Dios, ex aye nchi yolin toj tze'nchaqkul yol. ²⁹ ¿Ma tkyaqilxpela at kyoklin te tsanjil Jesús? Mo ¿Ma tkyaqilxpela at kyoklin te yolil Tyol Dios mo tu'n kyb'inchin yek'b'il te tipin Dios, ³⁰ mo tu'n kyq'anin yab', mo tu'n kyyolin toj tze'nchaqkul yol, mo tu'n tpjet yol kyu'n? ¡Mina! ³¹ Me kyq'onktzintza tilil ex kyjyomji'y tb'anil kyokli'n.

Ex atzin ja'lin kxel nq'ma'n jun tumil tb'anilix wen tze'nqeku lu'n:

13

A taq'ab'il qk'u'j

¹ Qa ma qo yolil yol tb'anilx tze'nku kye xjal, mo qa toj noq tze'nchaqkul yol tze'nku kye angel, ex qa nti' tq'aq'b'il qk'u'j kyij' quk'a, nti'xla qajb'in; ikyqoxjo tze'nku tq'ajq'ojil jun ti' ntinin wen, mo tze'nku jun kxb'il, a noq o'kx ntzlinin. ² Ex qa ma tzaj tq'o'n Dios tu'n qyolin Tyol, ex tu'n tel qniky' te tkyaqil t-xilin t-xim Dios, a ewintaq, ex jni' tnab'l, exla qa at nim qnimb'il, tu'n tiky' jun wutz qu'n, ex tu'n tpon toj juntl tq'uqb'il,* exsin qa nti' qk'u'j kyij' quk'a, nti'x qajb'in ikyoj. ³ Ex qa ma txi qsipin tkyaqiljo at qe kye tal yaj, ex qa ma t-xi qq'o'n qib' tu'n qkyim tu'n tpaj qnimb'il, me qa nti' qk'u'j kyij' quk'a, nti'x k-ajb'ile qe, aj qok toj pa'b'in twutz qMan Dios.

⁴ Qa at qk'u'j kyij' quk'a, il ti'j tu'n tiky'x qu'n, ex so'jqo, mi nlo'chj qanmin kyij', nya nimsil qib'qo, nya yek'b'il qib'qo, ⁵ mi kub' qb'inchin a nya wen kywutz quk'a, mi qo jyon ti'j noqx te qeku, nti' tyab' qwi', ex mib'in qo k'u'n q'oj. ⁶ Mi qo tzalaj ti'jjo nya wen, qala' qo tzalaj ti'jjo a twutzxix. ⁷ Tkyaqilx kky'elix qu'n, kukx kqeb'il qk'u'jjo ti'j qMan Dios toj tkyaqil, ex qo ayo'n ti'j tajb'il qMan tuk'a quk'a. Tu'npetzi'n, kukx pa'n qu'n.

* 12:12 Ro. 12:4-5; Ef. 4:4-16 * 12:27-28 Ef. 4:11 * 13:2 Mt. 17:20; 21:21; Mr. 11:23

⁸ Atzin qk'u'jb'il mixla jtojx tu'n tb'aj. Me nya kukx k-yolile Diosjo kyu'n yolil Tyol; ex aye tze'nchaqku yol; exsin jni' nab'l kchi b'ajil te jun majx. ⁹ Ex noq kynchajjo Tyol Dios n-el qniky' te ja'lin. ¹⁰ Me ajtzin tul te' a tz'aqlexix, tkyaqiljo tnejin kb'ajil. ¹¹ Qu'n ikytzin tze'nku we', tej k'walqinxtaqa, nchin yolintaqa, nchin ximintaqa, ex ikytaq nnab'la tze'nku jun k'wal. Me atzin te x'in tiji'n, o kyij nq'o'nji'y tkyaqiljo tze'nku nb'anttaq wu'n, tej k'walqintaqa.

¹² Qu'n ikytzi'n qnimb'il ti'j qAjaw tze'nku qwutz nkux qka'yin toj jun ka'yb'il wutzb'aj. Q'anča'l, me nyakuj najchaq ta'ye, qu'n nlay tzyet qu'n. Me aj tul qAjaw, k-okil qka'yin qwutz tuk'a. Qu'n atzin ja'lin, noq kyinchajjo n-el qniky' te. Me toj tq'ijil qAjaw, okpin k-elil qniky'tz te tkyaqil, ikytzi'n tze'nku te qAjaw ojtzqi'nqo tu'n qkyaqilx.*

¹³ Atzin ja'lin kyxol nimil tzalu'n twutz tx'otx' atjo qnimb'il, ex atjo q'uq'bil qk'u'j, ex atjo qk'u'j kyij' quk'a. Me kyxoljo oxo lu'n, axix te nim tokli'n: Qk'u'jb'il qib' qxolx.

14

Ajo toklin tu'n qyolin toj junxilchaq yol

¹ Chi lipektzintza ti'j kyk'u'jb'il kyib'a, ex kyq'onktzin tililjo a kyokli'n, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan.* Me tib'aj tkyaqiljo kyokli'n, tu'n kyyoli'n Tyol Dios kyxolxa. ² Qu'n ayetzi'n nchi yolil toj noq tze'nchaqku yol, nya kyuk'a xjal nchi yoline, qala' tuk'a Dios, qu'n a yol tzajnin te Xewb'aj Xjan, ex mix a'l n-el tniky' te. ³ Me metzin kye nchi yolil Tyol Dios, nchi mojin tu'n kych'iyjo txqantl toj kynimb'il, ex tu'n tnimsit kyk'u'j, ex tu'n tqe kyk'u'j ti'j. ⁴ Qala', ayetzi'n nchi yolil toj noq tze'nchaqku yol, noqx tu'n kych'iy kyil kyib'x. Me ayetzin kye' nchi yolil Tyol Dios, nch'iyjo Ttanim Dios kyu'n. ⁵ Wajatl'a'y tu'n kykyaqilxa tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol. Me tu'n tch'iy Ttanim Dios wen, nimxix toklin Tyol Dios tu'n kyyoli'n ti'j, tze'nku tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, a nti' pujb'ilte.

⁶ Atzi'n ja'lin werman, qa ma chin kani'n yolil kyxola toj noq tze'nchaqku yol, zTi'n k-ajb'ile kye'y, qa mi x'in yoli'n jun xim, jun nab'l, jun yol, mo jun xnaq'tzb'il, a ti'j Tyol Dios? ⁷ Ikytzi'n tze'ngeku chnab', tze'nku jun xux mo juntl ti': Qa mix tx'ixpit tq'ajq'ojil kywi', zTze'ntzin tten tu'n tel nikiy'tzajil alkya b'itz n-ok tu'n? ⁸ Ex ikyxjo tze'nku tq'ajq'ojil jun chun kyxol xo'l q'aq'; me qa noqx ntutin, ex nti' tq'ajq'ojil twi' te txokb'il, zTze'ntzin tten tu'n tel kyniky' te, qa il ti'j tu'n kyxi' toj jyoj q'oj? ⁹ Exsin ikyxjo kyetza: Qa ma chi yoli'n toj junxil yol, a nti' ttxolil kywutz txqantl, zTze'ntzin tten tu'n tel tniky'tzajiljo a nxi kyq'ma'n? Qu'n mix a'l k-elil tniky' te, nyakuj noq toj kyq'iq' nxi kyq'mani'y. ¹⁰ Qu'n ila'ku yol nyolajtz tzalu'n twutz tx'otx', me nti' jun ntiit ttxolil kye nchi yolil. ¹¹ Tu'npetzi'n, qa mi n-el nniky'a te tyol jun xjal, ma chin oka tze'nku jun amaq' xjal toj twutzjo xjal, ex ikyxjo texjal toj nwutza. ¹² Me ayetzin kye' ma chi oka te junch'in Ttanim Dios, ex kyaja tu'n tyek'it Xewb'aj Xjan kyxola tu'n kyokli'n, tze'nku tu'n kyyoli'n toj junxilchaq yol. Me kxel nq'ma'n kye'y, kyq'onktzintza tilil kyijjo kyoklin tu'n tb'ant kyyoli'n tze'nkuxjo chi yolinxjal tu'n tch'iyjo Ttanim Dios.

¹³ Tu'npetzi'n, aye nchi yolil toj noq tze'nchaqku yol, b'a'n tu'n t-xi kyqanin toj kyna'j Dios, tu'n tpetjo yol anetzi'n. ¹⁴ Qu'n qa ma chin na'n Dios toj junxil yol, ex qa mi n-el nniky'a te, okla chin na'la Dios toj wanmi'n, me tuk'a nnab'la, mina. ¹⁵ zTze'ntzin k-okiltz wu'n? Nyala tze'ntz; qa ma chin na'n Dios toj wanmi'n, me il ti'j tu'n tel nniky'a te titzi'n nxi nqani'n; ex qa ma chin b'itzi'n tuk'a wanmi'n, ex il ti'j tu'n tel nniky'a te titzi'n nxi nb'itzi'n.

¹⁶ Qa at jun nb'i'n kyij'a toj k'ulb'il, ex qa ma txi kyq'o'n chjonte te Dios toj junxil yol, zTze'ntzin tten tu'n tel niky'b'aj te, qa toj tumil kyyola? ¹⁷ B'alaqa toj tumil nchi q'oni'y chjonte te Dios, me ante, a mi n-el tniky' te, nlay ch'iy toj tnimb'il.

¹⁸ Nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios, tu'n tb'ant-xix ch'intl nyoli'n toj noq tze'nchaqku yol tze'nku kye'. ¹⁹ Me qa waja tu'n tel kyniky'jo Ttanim Dios te nyola, il ti'j tu'n t-xi nq'ma'n jun jwe' nyola, me tu'n tel kyniky' te, tze'nkul te' tu'n wok ten q'mal txqan nyola, exsin mi tz'el kyniky' te.

²⁰ Ayi'y werman, mi chi oka tze'nku jun k'wal, a noq ti'jx nb'isine; qala' ku kyoka tze'nku jun tij xjal at tnab'l. Noq o'kx ti'jjo tumil il, b'a'n tu'n kyoka te k'wal, a na'm tu'n tel tniky' te b'inchj il.

²¹ Qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Kchin yolila kyuk'a nmaq tnam lo toj junxil yol; junxilqel kchi okil nq'o'n te yolil wi'ja.

Me mixla tu'nxj nlayxla chin kub' kynimi'n,* chi tAjaw Tkyaqil.

²² Ikytzi'n, b'i'n qu'n qa nqo yolil toj tze'nchaqku yol toj k'ulb'il, nya jun yek'b'il qa at Xewb'aj Xjan quk'a, tze'nku nkyq'ma'n, qala' noq tu'n mi tz'eleku kyniky'xjal ti'j Tb'anil Tqanil, ex tu'n kyklet. Me atzin te' tu'n qyolin Tyol Dios nyek'in te', qa te Diosqo. ²³ Qu'n

* 13:12 1jn. 3:2 * 14:1 1Co. 12:4 * 14:21 Is. 28:11-12

ajtzin tok kychmo'n kyib'a toj k'ulb'il, ayi'y Ttanim Dios, ex qa kykyaqilxa nchi yoli'n toj tze'nchaqku yol, exsin qa aku s-okpin jun nya nimil b'il kyij'a, ¿Nyapela aku kub' th'isin qa tx'u'jq'i'y? ²⁴ Me metzi'n qa kykyaqilxa nchi yoli'n Tyol Dios, exsin qa aku s-okpin jun nya nimil, ax k'wel b'isinte qa aj il, ex ax k'wel nab'linte toj tanmin qa nya b'a'n tten, qu'n tu'n k-elil tniky' te kyyola. ²⁵ Qu'n ikytzi'n a ewintaq toj tanmin k-elitz toj q'anča'a'l, ex k'wel meje tu'n tnimsin tb'i Dios, ex ktq'ma', qa twutzxix at Dios kyxola.

Qo k'ulin te qMan Dios toj ttxolilix

²⁶ Tu'npetzi'n werman, aj qa ma tz'ok kychmo'n kyib'a, i tb'itzin junjun jun b'itz, mo i tq'o'n junjun jun xnaq'tzb'il, mo jun tumil tzajnin te Dios, mo juntl tumil toj noq tze'nchaqku yol, mo jun pujb'il kye yol aye'. B'a'n te' ikyjo, me noqit tkyaqil tz'ajb'in te ch'iysb'ilte Ttanim Dios toj kynimb'il. ²⁷ Aj kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, b'a'n tu'n kyyolin o'kx kab'e mo oxe, me junjunku. Ex il ti'j tu'n tpjetjo yol nkyq'ma'n. ²⁸ Me qa mix a'l jun xjal aku pjunte yol anetzi'n, b'a'n tla tu'n mi chi yolini'y tojjo noq tze'nchaqku yol tojjo k'ulb'il te Ttanim Dios. Qala', qa kyaja tu'n kyyoli'n toj noq tze'nchaqku yol, teyilex te junjun tu'n tyolin ti'jx tuk'a Dios.

²⁹ Atzin ja'lin kyij'jo aye nchi yolin Tyol Dios, b'a'n tu'n kyyolin kab'e mo oxe, ex ayeztin txqantl toj k'ulb'il b'a'n tu'n kyximinix ti'jjo a nq'umle. ³⁰ Me qa aku s-ok tyek'in Dios jun tumil toj t'nab'l jun xjal q'uqle b'il toj k'ulb'il, atzi'n nyolintaq b'a'n tu'n t-xi tq'o'n amb'il te tkab' tu'n tyolin. ³¹ Ikytzi'n, tkyaqil a ma tzaj tyek'in Dios jun tumil, b'a'n tu'n kyyolin toj k'ulb'il, me junjun maj te junjun, tu'ntzin tkyaqilx tu'n t-xnaq'tzajt, ex tu'n tnimsit kyk'u'j toj kynimb'il. ³² Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kytzyu'n kyib'a tu'n kyq'o'n amb'il kye txqantl tu'n kyyolin. ³³ Qu'n ate qMan Dios, jun Dios te nuk'b'il, nya noq te tze'nchaqku, ikytzi'n tze'nku nb'ant toj tkyaqil Ttanim Dios toj tkyaqil tnam.

³⁴ Ex at juntl tu'n t-xi nq'ma'n kye'y kyij'jo qya, a mi n-el kyniky' te yol toj k'ulb'il, qu'n noq ti'chaqku ti' nchi ok ten qanilte te kychmil, ex noq nb'ajel kyyuch'i'n chmob'l. Nya wen ikyjo. Tu'npetzi'n, b'a'n tla noq tu'n tkub' kyb'i'n, ex tu'n tkub' kynimin tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios. ³⁵ Qatla qa kyaj tu'n kyqanin jun ti', b'a'n tla tu'n t-xi kyqaninte kychmil tзма kyja, qu'n nya wen tu'n tyuch'itjo k'ulb'il tu'n ikyjo.

³⁶ Toj tkyaqiljo tumil wu'ja lo, il ti'j tu'n tel kyniky'a te, qa nya kyuk'iy saj xkye Tyol Dios, ex nya noq o'kqexa ma chi k'mo'nte. Qu'n toj tkyaqil twutz tx'otx' nch'iy Ttanim Dios wen tu'n xnaq'tzb'il lo, ¿Yajtzin kye'?

³⁷ Qa at jun njaw tnimin tib' yolil Tyol Dios, ex qa at Xewb'aj Xjan toj tanmin, b'a'n tu'n tel tniky' te, qa ajo nkub' ntz'ib'i'n axjo tnuk'b'il qMan Dios. ³⁸ Qu'n alkya mi nkub' tb'in nyola lo, ex nlayxla kub' nb'i'n tyol.

³⁹ Tu'npetzi'n werman, kyq'onka tilil tu'n kyyoli'n Tyol Dios, ex mi tz'ok kymiyo'n tu'n tyolatzjo noq tze'nchaqku yol. ⁴⁰ Me kyb'inchinkuy tkyaqil toj tumilix ex tuk'a nuk'b'il.

15

Twutzxix jaw anq'in Crist kyxol kyimnin

¹ Atzin ja'lin werman, waja tu'n tkub' kyna'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi nq'ma'n kye'y. Axsin yoljo lo a o kub' kynimi'n, ex ja' wa'lqexixa toj kynimb'ila; ² ex tu'n yol lo ma chi kleta, qa ma kub' kyk'u'nji'y, a xi nq'ma'n. Qatzin mina, nti'xla tajb'in kynimb'ila ikyjo.

³ Kxel nq'ma'n qa a Tb'anil Tqanil kolb'il, a tzaj nk'mo'n, a xi nq'ma'nji'y kye'y: Ajo t-xilin yol lo: B'e'x kyim Crist te chojb'ilte qil, tze'nku ntq'ma'n toj Tyol Dios; ⁴ ex kux muqet, ex toj toxin q'ij, b'e'x jaw anq'intl juntl majl, tze'nku ntq'ma'n toj Tyol Dios. ⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok tyek'in tib' te Pegr, ⁶ ex kywutzjo kab'lajaj, aye sk'o'n tu'n Jesús te t-xnaq'tzb'in. ⁷ Atximaytaq ch'intl, ok tyek'in tib' kye jwe' syent nimil junx, a nimku itz'x, ex ite' junjun o chi kyim. ⁸ Tb'ajlinxi' ikyjo, ok tyek'in tib' te Santyaw, ex atximaytaq ch'intl kye kykyaqil tsanjil. ⁹ Qu'n ayin we' nti'taq wajb'i'n kywutzjo txqantl tsanjil Jesús, ex nti'taq ch'in wokli'n tu'n woka te tsanjil, qu'n ma chin jyo'n q'oj ti'j Ttanim Dios. ¹⁰ Me noq tu'n t-xtalb'il, ma chin oka te tsanjil Jesús. Ex nya noq kukxjo txokb'il lo, qu'n ma chin aq'ni' xujixitl tze'nku txqantl; me ex nya ayi'n, qala' noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios wuk'iy. ¹¹ Qu'n nya tu'n te, aj qa we'y s-ela kyb'i'n, moj qa kye txqantl tsanjil Jesús, qu'n junxch'in te Tb'anil Tqanil, a xi qq'ma'n, ex o chi nimi'n ti'j.

A tu'n qjaw anq'in kyxol kyimnin

* 15:3 Is. 53:5-12 * 15:4 Sal. 16:8-10 * 15:5 Lc. 24:34 * 15:5 Mt. 28:16-17; Mr. 16:14; Lc. 24:36; Jn. 20:19
* 15:8 Kyb'i. 9:3-6 * 15:9 Kyb'i. 8:3

¹² Atzin ja'lin, qa jun elnin qyola ti'jjo tanq'b'il Crist juntl majl kyxol kyimnin, ζTiqu'ntzin at junjun kyxola nq'ma'nte qa nlay chi jatz anq'intl juntl majl kyimnin? ¹³ A noqit ikytzjo, mitla xjatz anq'intl juntl majl te Cristtz. ¹⁴ Ex noqit mi xjatz anq'in te Crist, nti'xitla tajb'i'n qyola, ex nti'xitla tajb'in kynimb'ila. ¹⁵ Ex awotzin qe', matla qo oka niky'il yol ti'j Dios, qu'n ma qq'ma'y, qa ma jaw anq'in juntl majl Crist tu'n. Qu'n noqit nti' a tu'n tjatz anq'in kyimnin, ex mitla xjatz anq'in te Crist. ¹⁶ Qu'n noqit twutzxtz qa mi nchi jaw anq'in kyimnin, exitla ikyxjo te Crist, b'e'xitla kyim te' te jun majx. ¹⁷ Qu'n noqit mi xjatz anq'in Crist, nti'xitla tajb'in kynimb'ila; kukxitla kytenji'y tjaq' tkawb'il il, ex nti'xitla kolb'il kye'y. ¹⁸ A noqpetzin iky tetzjo, ayetzintla' nimil o chi kyim, najnintla ite' kyetzjo te jun majx. ¹⁹ Ay werman, a noqpetzin o'kx tajb'in qnimb'il ti'j Crist tzal'u'n twutz tx'otx', noqxitla ma kub' qsb'u'n te qib'tz tze'nku kye txqantl xjal.

²⁰ Me twutzxix tetz, qa ate Crist xjatz anq'in kyxol kyimnin, tze'nku tnejil twutz awal, te jun yek'b'il te qe, qa il ti'j tu'n gjazt anq'inqe. ²¹ Qu'n ikyxjo tze'nku s-ul kanin kyimin kye jni' xjal noq tu'n jun ichin, * ex ikyxjo noq tu'n jun ichin, kchi jawit anq'in kyimnin, aye kchi nimil ti'j, tu'n tten kychwinqil te jun majx. ²² Qu'n noq tu'n tb'inchb'in Adán, ja' saje kyimin kyib'aj kykyaqilxjal. Exsin ikyxjo, noq tu'n Crist kykyaqiljo kchi nimil ti'j kchi jawil anq'intl juntl majl. ²³ Me teyilex te junjun toj txolil. Qu'n ate Crist xjatz anq'in tnejil. Atzin qetz, awo o qo nimin ti'j, tzmaji aj tul Crist juntl majl toj tq'ijil, ²⁴ aj tjapin b'aj tkyaqil. Tojjo q'ij anetzi'n, kykyaqilx otaq kub' ti'j, tu'n Crist: Jni' nmaq kyoklin, junx tuk'a tkyaqil kawb'il, ex jni' atnaj tipin qib'aj. Ex k-okil tchmo'n Crist twutz Dios tkyaqiljo jni' tch'iysb'in, tu'n tkawin qMan tib'aj te jun majx. ²⁵ Qu'n ate Crist il ti'j tu'n tkawin, me tzmaji' aj tzaj tq'o'n qMan tu'n tkanb'in Crist kyib'aj jni' tajq'oj. * ²⁶ Ex atzi'n tch'ib'il ti'j tajq'oj, a k'wel yuch'it te jun majx, atzi'n kyimin. ²⁷ Qu'n ikytzi'n nntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyalu'n: Qu'n ate Dios xi q'o'nte tu'n tkanb'in kyib'aj tkyaqil. *

Me a yol, tkyaqil, mi nntq'ma'n qa ajin qMan Dios, qu'n apente Dios xi q'onte tu'n tkanb'in Crist tib'aj tkyaqil. ²⁸ Me ajtzin tjapin b'ajjo lu'n, k-okil tq'o'n Crist tkyaqiljo otaq b'ant tu'n, tjaq' tkawb'il qMan Dios te jun majx, tu'ntzin tyek'in qa a Dios twutzxix, qa a tAjaw Tkyaqil ex Tib'aj Tkyaqil.

²⁹ Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyjaw anq'in kye nimil, aye' otaq chi kyim. Ex qa mina, ζTiqu'ntzin nchi ku'xa toj a', te jawsb'il a' te jun na'b'l kyijjo nimil, aye' o chi kyim? Qu'n qa mi xi jaw anq'in qztan nimil, b'e'x i kyimtz te jun majx. Ex qa ikyjo, ζTiqu'ntz nchi tzaj kyna'n, aj kyku'xa toj a'? ³⁰ Qu'n noqpetzin mi chi jaw anq'in kye kyimnin, ζTiqu'n n-elje q'ija junjun q'ijtz tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il? ³¹ Twutzxix nyola qa tkyaqil q'ij n-elje wi'ja tu'n nkub' b'yo'n noq tu'n tpaj nnimb'ila ti'j qAjaw Jesucrist, ex twutzxix aye kye' ma chi ok te twutz waq'nb'in. ³² Qa ma tz'ok tilil wu'n tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil kyuk'axjal toj Éfeso, aye' mi n-okx toj kywi', tze'ngeku toj k'ul txuk, mix a'l n-oksin kyij, me ζTi'tzin nkaneb'a ti'j, qa o'kx nchin b'isinji'y ti'j jun chojb'il tzal'u'n twutz tx'otx', ex noqit mi nchi jaw anq'in kyimnin? Noqit ikytzjo, b'a'ntla tu'n tkub' qq'ma'n tze'nku nntq'ma'n jun yol kyxolxjal: Qo wa'n ex qo tx'ujte, qu'n yajtzila' qa xqo kyimku nchi'j. * ³³ Mi chi txalpaja toj kynimb'ila, ikyjo tze'nku nntq'ma'n juntl yol kyxolxjal: Mi chex kyb'inji'y yol nya tumilqe, tu'n mi che'xa q'i'n kyu'n. ³⁴ B'a'ngexa kyka'yink kyib'a noq chi b'inchi'n il. Nxi nq'manji'y lu'n kye'y, noq tu'n kyztaj tx'ixweku, qu'n at junjun kyxola, a na'mx tel tniky' te Dios.

Tze'ntzila qxmilit, aj qjaw anq'intl juntl majl

³⁵ Nlayla txi kynimi'n ti'jjo anq'b'il kye kyimnin, qu'n at junjun kyxola aku txi tq'ma'n: ζTze'ntzila' qxmilit aj gjazt anq'in kyxol kyimnin? ³⁶ Qa ikyjo, me nti' tumiljo nab'l ikyjo. Qu'n ζMa mitzin ojtzqi'n kyu'n, tze'n aj tku'x awet jun twutz ijaj, il ti'j tu'n tjatz twi', exsin tu'n tq'ayjtz? ³⁷ Qu'n ajtzin tkux awet jun wiq ijaj, qa triy mo qa alkje jun ijaj, nya otaq tz'el twi' aj tkux awet; qala' a tejo tal twutz k'welix awet. ³⁸ Me ate Dios ntzaj q'onte tqan awal, tze'nkuxjo taj, ex teyile junjun wiq ijaj noqx alkye ka'yin. ³⁹ Ex nya jun elnin tkyaqil wiq xmilil. Qu'n awo xjalqo at jun wiq qxmilit, ex aye txuk juntl wiq; exqetzi'n pich' junxitl, exqetzi'n kyix toj a', ex junxitl. ⁴⁰ Qu'n atzi'n qxmilit, tb'anilx tu'n qztalaj tzal'u'n twutz tx'otx'. Ex ikyxjo, aj gjapin toj kya'j, ex ktzajil q'o'n juntl wiq qxmilit tb'anilx, tu'n qztalaj toj kya'j. ⁴¹ Qu'n ikytzi'n tze'nku te q'ij, mi kyixi tqoptz'ajiyiljo tze'nku te xjaw mo tze'nku' kye che'w. Me ex ikyqex kye che'wjo nya junx kyqoptz'ajiyil kykyaqilx.

⁴² Tu'npetzi'n, b'in qu'n qa tkyaqiljo tb'anil tzal'u'n twutz tx'otx' ex tkyaqiljo ngoptz'aje toj kya'j nchi ajb'in te jun yek'b'il ti'jjo kyjawlitz anq'in kyimnin. Ikytzi'n qxmilit k'welix muqet tze'nku jun ijaj, tu'n tq'ayj. Me ex kjawitz anq'in, tu'n mi kyime te jun majx. ⁴³ K'welix muqetjo jun qxmilit, a nti' tipin, tu'n tel q'ayj, me kjawitz anq'in juntl qxmilit

* 15:21 Gen. 3:1-24; Ro. 5:12-18

* 15:25 Sal. 110:1

* 15:27 Sal. 8:6; Ef. 1:22; Eb. 2:8

* 15:32 Is. 22:13

tb'anilx wen, ex nimxix tipin. ⁴⁴ Ajo qxmilil te twutz tx'otx' k'welix muqet, me a qxmilil te Xewb'aj Xjan, at tchwinqil te jun majx. Qu'n ikytzi'n qa at qxmilil te twutz tx'otx', ex ikyxjo, il ti'j jun qxmilil te Xewb'aj Xjan.

⁴⁵ Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Atzin tnejil ichin Adán, ma tzaj tq'o'n qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx'.*

Ex ikyxjo tkab' Adán, a Jesús, ex ma tzul te q'ol chwinqil te qe te jun majx.*

⁴⁶ Qu'n ikytzin n-el qniky' te, qa a qxmilil tzalu'n twutz tx'otx', nej xten; ex atzi'n tzul yajxi atzi'n te qxmililjo te Xewb'aj Xjan. ⁴⁷ Qu'n atzin tnejil ichin xkub' b'inchin tuk'a tx'otx', ex te twutz tx'otx' te'. Me ante' tkab' te toj kya'j te'. ⁴⁸ Ma qo ok tze'nku te Adán, a te twutz tx'otx', ex qo okil tze'nku te Crist, a te toj kya'j. ⁴⁹ Qu'n teyile junjun qe at jun t-xmilil tze'nku te Adán, a te twutz tx'otx'. Ex qq'onktzin tilil, tu'n qok tze'nku te Crist, a te toj kya'j.

⁵⁰ Waja tu'n t-xi nq'ma'n kye'y werman; qa a qxmilil te twutz tx'otx' nti' toklin tu'n tten toj Tkawb'il Dios te jun majx toj kya'j; qu'n a nlay tpa, nti' toklin ti'jjo a nlay b'aj. ⁵¹ Waja tu'n t-xi nq'ma'nji'y a ewintaq: Qu'n nya qkyaqilx qo kyimil. Me qkyaqilx qo tx'ixpitol ⁵² te jun paqx, tze'nku jun qmutz'b'in qwutz, aj t-xi qb'i'n tq'ajq'ojil chun, te yek'b'il, aj tjapin b'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Ex ayeztzin kyimin kchi jawitz anq'in, tu'ntzin mi chi kyime juntl majl, ex awotzin qe, awo itz'qo, qo tx'ixpitol. ⁵³⁻⁵⁴ Qu'n a qxmilil, a nlay tpa, il ti'j tu'n ttx'ixpit, tu'n tten te jun majx. Ex atzi'n tu'n tb'aj, il ti'j tu'n ttx'ixpit, tu'ntzin mi b'aje. Aj tjapin b'ajjo lo, ok japin b'ajiljo yol lo: Ma kub' ti'jjo kyimin tu'n chwinqil te jun majx.* ⁵⁵ Tu'npetzi'n, qo xmayiltz ti'jjo kyimin, tze'nku kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay kyimin, ¿Ja'n ta' tipi'n ja'lin,

ex jtojtzin b'a'n qkub' tb'yo'n?*

⁵⁶ A b'iyb'il tu'n kyimin, atzi'n a b'inchj il. ¿Ex ja'n ntzaje tipin b'inchj il? Noq tu'n qb'inchb'in ti'jb'inx'i' tkawb'il Dios. ⁵⁷ Me chjontexla Dios. Ma tzaj tq'o'n tumil tu'n tkub' ti'j il qu'n, noq tu'n qAjaw Jesucrist.

⁵⁸ Tu'npetzi'n werman, nimx tq'aq'b'il nk'u'ja kyij'a, chi we'kuxixa wen, ex mi chi yekjxa toj kynimb'ila. Kyb'inchinkuy taq'in qMan Dios tuk'a tkyaqil kyanmi'n, qu'n ojtzqi'n kyu'n, qa a kyaq'i'n anetzi'n, nya noqx kukxjo, qala' at chojb'il te.

16

A oyaj tu'n tjaw chmet kye nimil

¹ Atzin ja'lin, kxel nq'ma'n ti'jjo oyaj, tu'n t-xi' kye nimil.* Kyb'inchinkuy tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye Ttanim Dios toj tx'otx' te Galacia. ² Toj tnejil q'ij te junjun seman, teyile junjun kye', b'a'n tu'n tel tpa'n ch'in ti'jjo ntkanb'in, ex tu'n t-xi tk'u'n, tu'ntzintla aj nkani'n, mina jaw chmet oyaj. ³ Qu'n tu'ntzin aj nkani'n kyxola, kxel nq'o'n jun u'j kye erman te oqxenb'ilkye, aye' kchi jawil kysk'o'n, tu'n t-xi kyij'a oyaj, tu'n tpon kye erman toj Jerusalén. ⁴ Ex qa wentaq toj kywutza tu'n nxi'y, okla kqo xela kyuk'a.

Tej tkub' t-ximin Pabl tu'n t-xi' toj jun tb'e

⁵ Chin po'n kyuk'iy, aj nxi'y toj tx'otx' te Macedonia, qu'n il ti'j tu'n nxi' neja antza.* ⁶ Me b'alaqa chin tenb'ila kyuk'iy ila' q'ij, ex b'alaqa axsi kky'ela jb'alil wu'n, tu'ntzintla kyoni'n wi'ja toj nb'ey, a ja' kchin xeli'y. ⁷ Qu'n nky'e' we' noq tu'n wiky' aja kyuk'iy, qala' wajatla'y tu'n nte'n ila' q'ij kyxola, qa icy taj qAjaw. ⁸ Me axsa chin kyjela teni'y tzalu'n toj Éfeso, tzmaksi' aj tpon tq'ijil nintz q'ij te Pentecostés,* ⁹ qu'n ma tzaj q'o'n amb'il we'y, tu'n waq'ni'n toj taq'in qAjaw, tu'n ma nintzaxjal tu'n tnimin, ex nimku ajq'oj wi'ja.*

¹⁰ Ex qa ma pon Timotey, kyka'yinka tu'n tten kyuk'iy tuk'a tzaljb'il, qu'n n-aq'nin toj taq'in qAjaw tze'nkuxjo we'.* ¹¹ Tu'npetzi'n, mix a'l jun kye tu'n tel iky'inte. Qala' b'a'n tu'n kyoni'n ti'j toj tb'e tuk'a tnuk'b'il qMan Dios tib'aj, tu'n ttzaj wuk'iy. Qu'n loqin nchin yo'n ti'j ex kyij'jo erman, aye nchi b'et tuk'a.

¹² Atzin ja'lin, kxel nq'ma'n ti'jjo qerman Apolos. Wajxixtaqa tu'n t-xi' kyuk'a erman lol kye'y. Me mi xttziye tu'n t-xi' ja'lin, me okla kxe'l, aj tten amb'il ti'j.

¹³ Kyka'yinktzin kyib'a, ex chi we'kuxixa toj kynimb'ila; chi okxa jun xjal kujxix wen, at kyipin toj kynimb'il. ¹⁴ Tkyaqiljo nb'ant kyu'n, kyb'inchinkuy tuk'a kyk'u'jb'il kyib'a kyxola.

¹⁵ Ojtzqi'n kyu'n aye tb'aj Estéfanas, a tnejil nimil toj tkyaqil tx'otx' te Acay. Ex ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kyajb'in kyxol txqantl nimil. ¹⁶ Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y,

* 15:45 Gen. 2:7 * 15:45 Jn. 3:16 * 15:52 1Tes. 4:15-17 * 15:53-54 Is. 25:8 * 15:55 Os. 13:14 * 16:1

Ro. 15:25-26; 2Co. 8:1-15; 9:1-15 * 16:5 Kyb'l. 19:21 * 16:8 Lv. 23:15-21; Deu. 16:9-11 * 16:9 Kyb'l. 19:9-10

* 16:10 1Co. 4:17

tu'n tkub' kyniminji'y xjal tze'nku kye Estéfanás, exqetzi'n txqantl nchi mojin toj taq'in qMan Dios. ¹⁷ Me nim ma chin tzalaja, tu'n ma chi ul Estéfanás, * Fortunato ex Acaico, qu'n ma kub' kyb'inchi'n a na'mxtaq tb'ant kyu'n, qu'n nti'qetaqa. ¹⁸ Qu'n ma tzaj kyq'o'n jun chewsb'il wanmi'n, ikyxjo tze'nku kub' kyb'inchin kyuk'iy. B'a'ntla tu'n t-xi kyq'o'n chjonte kye' xjal ikyxjo.

Junjun q'olb'il tu'n Pabl

¹⁹ Tkyaqil Ttanim Dios toj tx'otx' Asia nxi tsma'n jun q'olb'il kye'y. Ex ikyxjo te Aquila ex Priscila, nxi kysma'n jun q'olb'il toj tb'i qAjaw, junx kyuk'a tkyaqil Ttanim Dios, a n-ok kychmo'n kyib' toj kyja. * ²⁰ Ex tkyaqil erman tzalu'n wuk'iy nxi q'sma'n q'olb'il kye'y. * Ex kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a tkyaqil kyk'u'ja.

²¹ Ayinkuy Pabl, nkub' ntz'ib'inji'y q'olb'il lu'n tu'n nq'ob'kuy. ²² Qa at jun, a mi s-ok k'u'jlin te qAjaw, kyjel tjaq' t'qanb'il qMan Dios. Ay qAjaw, txok txontxxa.

²³ Noqit tten t-xtalb'il qAjaw Jesús kyuk'iy. ²⁴ Nimxix nq'aq'in nk'u'ja kyil'ja, noq tu'n Crist, a Jesús.

Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Corint

Tb'ajlinxi' ttz'ib'i'n Pabljo tnejil u'j kye aj Corint, atxtaq nimkul ti', a nya wen kyxol nimil antza. Tu'npetzi'n, kub' t-ximin Pabl tu'n t-xi ttz'ib'in tkab' tu'j tzalu'n.

Tojjo u'j lu'n, at oxe tnej nimxix kyokdin. Tojjo tnejil tnej (1:12–7:16), xi tq'ma'n Pabl jun tkolb'il tib' kywutz tkyaqil ti'jjo b'ant tu'n, te' tja ttx'ixpin tb'e tu'ntaq txi' lolkye, qu'n at junjun q'mante qa sb'ul te Pabl, ex mi njapin b'aj tyol. Tu'n t-xi laq'e, nxi tchiky'b'in tze'n t-xilin toklin te tsanjil Jesús, ex xi tq'o'n junjun xnaq'tzb'il ti'jjo ak'aj chwinqil.

Atzin tkab' tnej (8:1–9:15), atzin t-xilin ti'j jun oyaj tu'n tjaw chmet, tu'n t-xi' kye nimil toj Jerusalén, a manyor yajqex. Xi tq'o'n Pabl kynab'l tu'n kyok so'j, ex nyolin kyi'jjo nimil, a tu'n kymojojn, tu'n t-xi nik'etjo oyaj lu'n.

Tojjo toxin tnej (10:1–13:10), ate Pabl nklon tib' juntl majl ti'jjo taq'in ex toklin tu'n Dios. Tej tjapin b'aj tu'j, nyolin Pabl b'unin wen ex tuk'a nim tk'u'j kyi'j nimil.

Tq'olb'il Pabl kye nimil aj Corint

¹ Ayi'n Pabl jun tsanjil qAjaw Jesucrist tu'n tajb'il qMan Dios. Junx tuk'a erman Timotey, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n kye erman, aye' Ttanim Dios toj tnam Corint ex toj tkyaqil tx'otx' te Acay.* ² Noqit ax qMan Dios ex Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tzaj q'onte t-xalbal' ex jun tnuk'b'il toj tkyaqil.

Chewsb'il qanmin tu'n Dios

³ Qo nimsin tb'i qMan Dios, a Manb'aj te qAjaw Jesucrist, qu'n atzi'n Manb'ajjo at tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ex kukx ntchewsin qanmin. ⁴ Ex ax ntzaj q'onte chewsb'il qanmin toj tkyaqiljo a n-iky'x qu'n, tu'ntzintla tb'antqe qchewsinte kyanmi'njo noq ti'chaqku n-iky'x kyu'n, tu'nxjo chewsb'il anmin, a ma tzaj q'on qe tu'n Dios. ⁵ Qu'n ikytzi'n tze'nku' qe' nim yajb'il n-iky'x qu'n, noq tu'n tpaj taq'in Crist, ex ikyxjo nimxix chewsb'il qanmi'n ktzajil q'o'n tu'n. ⁶ Exla qa ma tz'ikyx qu'n tu'n tpaj tb'i Crist, mo qa nqo tzalaja tu'n chewsb'il qanmi'n tu'n, tkyaqiljo lo n-ajb'in te chewsb'il kyanmi'n, ex te kolb'il kye'y, tu'ntzintla kywe'xixa toj kynimb'ila toj tkyaqiljo yajb'il n-iky'x kyu'n, tze'nkuxjo qe' n-iky'x qu'n. ⁷ Tu'npetzi'n, q'uqlexix qk'u'ja kyi'ja, qu'n b'i'n qu'n qa ikyx n-iky'xjo kyu'n tze'nku' qe', exsin ikyxjo tojjo chewsb'il qanmin.

⁸ Werman, waja tu'n kyb'inti'y tkyaqiljo yajb'il s-iky'x qi'ja toj tx'otx' te Asia. Qu'n nyakuj tjaq' jun iqtz o niky'b'ajtzi'y, exsin nti'x qipi'n tu'n tky'isje qu'n. Ex otaq kub' qximi'n qa nyataq tu'n qetza antza tuk'a qchwinqila.* ⁹ Qu'n otaq qna'y tu'n qkyij kyima antza. Me ma tz'okin lu'n, tu'n mi qeye qk'u'ja qi'jxa, qala' tu'n tqe qk'u'ja ti'j qMan Dios, a at tipin tu'n tjatz anq'in kyimnin tu'n. ¹⁰ Me ax te Dios ma klon qey te kyimin toj Asia, ex nqo tklo'n ja'lin, ex ma qe qk'u'ja ti'j, qa kukx qo kletilji'y tu'n, ¹¹ noq tu'n kynaj Diosa, aye' nchi mojin qi'ja toj taq'in qMan. Qu'n qa ma chi na'n Diosa qi'ja, ex qa ma tzaj ttaq'win Diosjo kykub'sb'il kywutza, ax Dios kk'molte nim aq'b'il chjonte.

Tiqu'n yaj xi' Pabl toj Corint

¹² Atzin ja'lin nqo tzalaja ti'jjo lo: Qu'n a qanmi'n q'mante qa b'a'n ma qo b'eti'y kyxolxjal, aye' nya nimilqe, ex ikyxjo kyxola tuk'a jun qchwinqila saqxix ex junch'in tumil. Atzi'n lo tzajnin tu'n t-xalbal' qMan Dios, ex nya te jun kynab'l xjal te twutz tx'otx'. ¹³ Tu'npetzi'n, mi xi qtz'ib'in junjun nmaq tumil, a nlay tz'el kyniky'a te, noq te qnimsb'il qib'a. Qala', kukx nqo tz'ib'inji'y kyoyjo qu'ja tuk'a jun yol, a nya kuj tu'n tja kyu'ji'n, ex tu'n tel pjet toj kynab'la. Ex kqeb'il qk'u'ja ti'j, ¹⁴ qu'n ikytzi'n tze'nku' ma tz'el kyniky'a te toj junjun tnej, me nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kytzalaja qi'ja toj tkyaqil, tze'nku' qe' qo tzalajila kyi'ja, aj tul tq'ijil tu'n tul qAjaw Jesús.

¹⁵ Qu'n q'uqleta'q nk'u'ja ti'jjo lo, kub' nb'isi'n tu'n wiky'a lol kye'y kab'e maj, tu'ntzintla nmoji'n kyi'ja. ¹⁶ Qu'n kub' nximi'n tu'n wiky'a kyuk'iy, aj nxi'y toj nb'e'y tzmax toj tx'otx' te Macedonia. Ex aj nmeltz'aja, tu'n wiky'taq juntl majla lol kye'y, ex tu'n kymojojntaqa wi'ja toj nb'e'y, aj nxi'y toj Judey.* ¹⁷ Tej tkub' nb'isi'n ikyo, Ma tuk'apela kab'e nk'u'ja tze'nku' jun sb'ulxjal te twutz tx'otx', a nxi tq'ma'n qa b'a'n tu'n tb'inchin jun ti' ex te jun paqx qa mina? ¹⁸ Me mina, erman. Qu'n ikyxjo tze'nku' te Dios kukx njapin b'aj Tyol, ex ikyxjo qe'. Mina nqo yoli'n tuk'a kab'e qyola. ¹⁹ Qu'n ikytzi'n te qAjaw Jesús, a Tk'wal qMan Dios, a nqo yoli'n ti'j kyxola, junx tuk'a Silvano ex Timotey.* Ex mina nyolintaq Jesús tuk'a kab'e tyol, qala' a Jesús kukx nyolin twutzxix tuk'a junch'in tumil, ex ikyxjo qe'. ²⁰ Qu'n tkyaqiljo

* 1:1 Kyb'i. 18:1 * 1:8 1Co. 15:32 * 1:16 Kyb'i. 19:21 * 1:19 Kyb'i. 18:5

ntq'ma'n Dios, o japin b'aj tuk'a Crist. Tu'nnpetzi'n, at tq'uqb'il qk'u'j ti'jjo Tyol, a twutzxix, ex nqo nimsin tb'i, ex nxi qq'ma'n qa ikyxjo.

²¹ Qu'n axte Dios ma q'onte qe, tu'n qwe' wen toj qnimb'il ti'j Crist, ex o qo jaw tsk'o'n, tu'n qb'inchin taq'in tzalu'n twutz tx'otx'. ²² Ex o tz'ok tq'o'n jun qechil toj ganmin, a Xewb'aj Xjan, tu'n tyek'in qa o qo ok te te. Qu'n atzi'n Xewb'aj Xjan jun kujsb'il Tyol ti'jjo ktzajil tq'o'n qe toj kya'j.

²³ Kub' nximi'n nej, tu'n nxi'y kyuk'iy, me b'a'nntla qa ma chex nkawi'n kujxix, tu'n kyb'inchb'in nya b'a'n. Me ojtzqi'nqinxax tu'n Dios, qa nky'e'ytaqa ikyxjo. Tu'nnpetzi'n, mix in iky'i'y kyuk'iy liwey toj Corint. ²⁴ Qa ma chex nkawi'n, nya noq tu'n qnimsin qib'a kywutza, qala' tu'n qmoji'n kyi'ja tu'n kytzalaja toj kynimb'ila. Qu'n noq tu'n njo lo, kchi elile wena toj tkyaqil.

2

¹ Tu'nnpetzi'n, xkub' nb'isi'n ikyxjo, tu'n mi chinka juntl majla kyuk'iy ja'lin, tu'ntzintla mi chi jaw b'isini'y, noq tu'n nkawb'ila kujxix kyib'aja. ² Qu'n qa ma chi jaw b'isi'n tu'n npaja, zTze'ntzin ttentz tu'n ntzalaja kyuk'iy? zMa akutzin chi tzalaja wuk'i'y, qa otaq chi b'isi'n wu'n? ³ Qu'quletatq nk'u'ja kyi'ja, tu'n qtzalaj junx qkyaqilx. Me tej tok nb'i'n qa attaq nya b'a'n kyxola, b'e'x xi ntz'ib'in wu'ja kye'y kuj ch'in, me zNyapela tu'n tkub' kyb'inchin kyib'a, tu'ntzintla mi chin jaw b'isini'y, aj nte'n kyxola? Qu'n ayepen kye' tu'n kyq'onte tzaljb'il we'y. ⁴ Xi ntz'ib'inji'y wu'ja kye'y tuk'a txqan b'is, ex lab'il toj wanmi'n, ex in jaw oq'a tu'n ikyxjo. Me nya tu'n kyjaw b'isi'n, qala' tu'ntzintla tel kyniky'a te qa nimxix nk'u'ja kyi'ja.

Kub' najsit il te jun b'inchil il

⁵ Atzin ja'lin, a xjal, aj xb'inchin il, s-ok q'o'nte jun b'is wi'ja tu'n tb'inchb'in nya b'a'n. Me nya noq o'kqinxax, qala' toj juntl tumil, majqexa. ⁶ Qu'n atzin kawb'il kuj kub' kyq'o'n tib'ajjo xjal lo, iTuk'axjo ja'lin! ⁷ Qala' b'antla tu'n tkub' kynajsi'n til, ex tu'n kynimsi'n tk'u'j, tu'ntzintla mi kub' numje tu'n txqan b'is. ⁸ Tu'nnpetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n tkub' kyxmoxin kyib'a tuk'a. ⁹ Atzin t-xilin tumiljo tnejil wu'ja kye'y, noq tu'n tkub' kykek'i'n kyxola qa nchi kub' kynimi'n nyola ti'j b'inchil il, a xi nq'ma'n toj wu'ja, ex ikyxjo ti'j tkyaqil nnuk'b'ila. ¹⁰ Tu'nnpetzi'n, qa ma kub' kynajsi'n til, ex ikyxjo we' k'wel nnajsi'n tkyaqiljo nya b'a'n, a xb'ant tu'n. Me tze'nku qa nya wi'ja xkub' tb'inchine' il, b'alaqa nyaqi'n kchin najsilte. Me k'wel nb'inchi'n, noq te jun yek'b'il kywutza qa at jun najsb'il qil te jun majx tu'n Crist. ¹¹ Qu'n qa ma kub' qnajsin til juntl, mi qo kub' tu'n tajaw il, qu'n b'i'n qu'n, qa ila' tumil tze'n tten tu'n qkub' tsb'u'n.

Tej tayo'n Pabl kyqanil aj Corint toj tnam Troas

¹² Tej nkani'n toj tnam Troas q'mal Tb'anil Tqanil ti'j Crist, attaq amb'il tu'n waq'ni'n wen toj taq'in qAjaw. ¹³ Me attaq jun b'is toj wanmi'n ti'j Tito, qu'n na'ntaq tul tuk'a tqanil kyi'ja. Tu'nnpetzi'n, b'e'x i kyij ntaqpi'n erman antza toj Troas, tu'ntzi'n b'e'x in xi'y jyolte toj tx'otx' te Macedonia.*

Ma kub' ti'j il qu'n, noq tu'n Crist

¹⁴ Me chjonte qMan Dios, tu'n txolin qten te iky'sb'il te' tzaljb'il,* junx kyuk'a ma kub' ti'j il kyu'n, ikyxjo tze'nqeku xo'l q'aq' nchex txolin kyten te iky'silte tzaljb'il, aj kykanb'in toj jyoj q'oj. Ma qo kanb'in tu'n qAjaw Crist, a Jesús, qu'n ma tzaj tq'o'n Tb'anil Tqanil qe. Ma kanin Tb'anil Tqanil kyxol tkyaqil xjal qu'n, ikyxjo tze'nku tk'ok'jil storak nja jupin toj kyq'iq' toj nintz q'ij te xo'l q'aq'. ¹⁵ Qu'n ikyx tze'nku te Crist, xi' yolil Tb'anil Tqanil kyxol tkyaqil xjal, tze'nku jun tk'ok'jil b'a'n twutz Dios; exsin ikyxjo qe, nqo yolil Tyol kyxoljo aye' kchi kletil ex aye kchi najil. ¹⁶ Qu'n atzin t-xilin Tb'anil Tqanil lo kyxol nya nimil, te kyimin te'. Me kyxoljo aye' kchi kletil, te chwinqil te' te jun majx. zMe ankye' at toklin tu'n t-xi q'mal te' Tb'anil Tqanil lo, a nimxix t-xilin? ¹⁷ iNya noq a'lchaqku! Qala' o'kqexjo aye' junxch'in tumil q'i'n kyu'n twutz Dios, ex nchi yolil tu'n, ti'j Crist. Ex nya ikyxjo tze'nqeku txqantl, aye nchi suqin Tyol Dios noq tu'n kykanb'in pwaq ti'j.

3

Jun tqanil ti'j jun ak'aj tumil tu'n qkyij toj wen tuk'a qMan

¹ zMa tzunpela nja qnimsin qib'a tuk'a yol lo? zMo ilpela ti'j tu'n t-xi qq'o'n jun u'j kye'y te oqxenb'il qe'y, noq tu'n qkub' kyxk'ami'n; mo tu'n ttzaj kyq'o'n jun u'j qe'y te oqxenb'il qe'y, ja' tu'n qponi'y? Qu'n ikytzin tumiljo kyu'nxjal, a nya wen, aye' nchi b'et suqil Tyol qMan. ²⁻³ iMina! Qu'n ayeku kye' ma chi ok tze'n jun u'j te oqxenb'il qey. Qu'n tz'ib'inqe

* 2:13 Kyb'i. 20:1

* 2:14 Ayejo yol: tu'n txolin qten te iky'sb'il te' tzaljb'il, desfile n-ele toj kastiy.

kye' tu'n Crist toj qanmi'n, nya tuk'a jun tz'ib'b'il, a aku naj, qala' tuk'a Xewb'aj Xjan, a T-xew Dios, itz' te jun majx. A u'j lo, ayeku kye'; mikyxi tze'nku ojtxe kawb'il noq tz'ib'in twutz ab'j, a nlay b'ant tb'inchinte jun ti';* qala' tz'ib'in toj kyanmi'n, a itz', ex aku tz'el tniky'tzajil kywutzxjal noq ti'jjo kyb'inchb'i'n b'a'n, ex aku b'ant tu'jit qaq'i'n kyu'nxjal noq kyi'ja. ⁴ Atzin kynimb'ila ikyjo ntzaj tq'o'n tq'uqb'il qk'u'ja twutz qMan Dios, noq tu'n Crist. ⁵ Qu'n nya tu'n qb'inchb'i'n kyxola, kjawil qnimsin qib'a, qu'n tkyaqiljo lo tzajnin te Dios, ⁶ qu'n axte Dios ma tzaj q'onte qokli'n tu'n goka te taq'n'il ti'j jun ak'aj tumil b'antlin ti'j tu'n, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a. Qu'n atzin ojtxe tumil nqanin qi'j tu'n qkyim tu'n, tu'n mi njapin b'aj tkyaqil qu'n. Atzin kolb'il ja'lin nya te ojtxe tumil, a tz'ib'ink twutz ab'j, qala' tu'n Xewb'aj Xjan, a ntzaj tq'o'n qchwinqil te jun majx.*

⁷ Atzin ja'lin, qo ximin ch'in ti'jjo ojtxe kawb'il, a te kyimin, a ok tz'ib'in twutz ab'j. Atzinjo lo ul kyxol aj Israel tuk'a txqan tqoptz'ajiyil Dios. Me ayetzin aj Israel mix kypa'ye tu'n kyka'yin twutz Moisés, noq tu'n tpajjo tqoptz'ajiyil Dios pon kanin ti'j, a cheb'e kub' b'aj tqan.* ⁸ Ex qa tuk'a nim tqoptz'ajiyil Dios s-ule lo, z'Yajtzila te' te ak'aj tumil, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan? ⁹ Qa a ojtxe kawb'il ma tzul tuk'a tqoptz'ajiyil Dios, exsin nqanintz kyi'jxjal tu'n kykiyim tu'n, z'Yajtzila te' ak'aj tumil, a ma chi okxjal tz'aqle tu'n? ¹⁰⁻¹¹ Qu'n ante ojtxe kawb'il nyala te' toklin twutzjo ak'aj. Qu'n ante ojtxe kawb'il il ti'j tu'n tb'aj, me ante ak'aj, ok kyjel te' te jun majx.

¹² Me tze'nku qa ma qe qk'u'j ti'jjo ak'aj tumil, a mi b'aj, nqo yolin ti'j tuk'a tkyaqil qanmin; ¹³ mikyxi tze'n te Moisés, n-ok tktxu'ntaq twutz, tu'n mi tz'iwle tqoptz'ajiyil Dios ti'j, kyu'n aj Israel, tzmaxi k-elil tjqo'n twutzjo, ajxi tkub' yupijjo tqoptz'ajiyil.* ¹⁴ Ex ikyxjo tze'nku ja'lin, atzin kynab'lxjal ma tz'ok juple nyakuj tu'n jun kutxb'il. Qu'n ajtzin tja kyu'jin xjaljo Tu'jil Tyol Dios, mi n-el kyniky' te t-xilin tumil, qu'n o'kxjo tu'n kynimb'il ti'j Crist, aku tz'el q'inte kutxb'il kywutz tok, tu'n tel kyniky' te. ¹⁵ Kyojjo tq'ijil ja'lin, aj tjaw kyu'jin tkawb'il Moisés, jpu'nkjo kynab'l nyakuj tu'n jun kutxb'il, tu'n nya tzaqpi'nqo tu'n tel kyniky' te kolb'il. ¹⁶ Me qatzin qa ma nimin jun xjal ti'j qAjaw, atzin kutxb'il b'e'x k-elil. ¹⁷ Qu'n axte qAjawjo, a Xewb'aj Xjan, ex ja' ta'ye T-xew qAjaw, antza ta'ye tzaqpi'b'l tu'n tel qniky' te. ¹⁸ Tu'npetzi'n, qkyaqilx nya ktxun qwutz tuk'a jun kutxb'ilte tze'nku te Moisés; qala' ma qo ok tze'nku jun ka'yb'il wutzb'aj, tu'n kyka'yinxjal tqoptz'ajiyil qAjaw toj qchwinqil. Qu'n axte T-xew qAjaw ntx'ixpinte qchwinqil, tu'ntzintla cheb'e tu'n qxi laq'e, tu'n qok tze'nku te Crist.

4

¹ Tu'npetzi'n, mi qo kub' numj, qu'n axte Dios tuk'a tkyaqil tq'aq'b'il tk'u'j, ma tzaj toqxenin taq'in qe toj ak'aj tumil, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a. ² Tu'ntzi'n ikyjo, ma tz'el qi'jlin tkyaqil qb'inchb'in, a nb'ant toj ewajil, a te elsb'il qtx'ixew, me nya tu'n qsb'u'n mo tu'n tja qtx'ixpin Tyol Dios. Qala', nqo yolin Tyol jikyin wen, tu'n qel wen kywutzxjal, ex tu'n tel pjet Tyol Dios toj kyanmin junjun, tze'nku taj Dios. ³ Exla qa at junjun mi n-el kyniky' te' Tb'anil Tqanil kolb'il, qu'n ayela' kyja' kyxi' toj najin. ⁴ Qu'n a tajaw il, a nkawin te twutz tx'otx', ma tz'ok jpunte kynab'l tu'n kyok tze'n jun mox toj kyanmin, ex tu'n mi tz'ele kyniky' ti'jjo tspiky'imil Tb'anil Tqanil ti'j tqoptz'ajiyil Crist, a q'ancha'l ti'jxjo Dios, a nya q'ancha'l.

⁵ Tu'npetzi'n, mi nqo yoli'n toj aq'untl qil qib'xa; qala' nxi qq'ma'n qa a Jesucrist tAjaw Tkyaqil, ex awotzin qe', ma tz'ok qq'on qib'a tu'n qajb'in kye'y toj tumil tb'i. ⁶⁻⁷ Qu'n axte Diosjo, a q'm'ntexix te tnejil, tu'n tjaw qoptz'aj spiky'in toj xpopin;* ex ikyxjo ja'lin, ma tzaj tq'o'n spiky'in te jun q'inimil toj qanmin, a ojtq'ib'l ti'jjo t-xilin tqoptz'ajiyil Dios, noq tu'n Jesucrist. Me ante q'inimil lo tojxi qxmilil ta'ye te jun majx, ex atzi'n qxmililjo nyakuj ikyjo tze'nku jun tz'aqb'aj k'wil, jun paqx nb'aj. Ex atzi'n q'inimil nimxix qipin tu'n toj qanmin, tu'ntzin tyek'in qa te te Dios ex nyaqeku.

Mi qo kub' numj toj qnimb'il

⁸ Exla qa nim yajb'il n-iky'x qu'n, me nyat nti' qelix; exla qa ma tzaj b'is qi'j, me nya tu'n qo k'wel numje; ⁹ exla qa ma qo el kyiky'inxjal, me me te Dios, nlay qo kyij tkolin; exla qa ti' xb'ant kyu'nxjal qi'j, nlay qo kub' tu'n. ¹⁰ Ikyxjo tze'nku b'aj ti'j Crist, a qxmilil te twutz tx'otx' il ti'j tu'n tkyim. Me ma jatz anq'in Jesús juntl majl tuk'a nimxix tipin. Ex nqo b'et ja'lin kywutzxjal tuk'a tipin Jesús toj qchwinqil. ¹¹ Tze'nku qe, awo nimilqo ti'j Jesús, noqx n-elje qi'j tu'n qkyim, noq tu'n tpaj, tu'n tye'it kyexjal, a ak'aj chwinqil te jun majx toj qanmin, a tzajnin tu'n Jesús. ¹² Ikytzi'n tze'nku nqo anq'i'n tjaq' xob'ajil te kyimin kyu'nxjal, tu'ntzintla t-xi qq'ma'n kye'y Tb'anil Tqanil kolb'il, ex tu'n tten kychwinqila tu'n te jun majx.

* 3:2-3 Ex. 24:12 * 3:6 Jer. 31:31-34 * 3:7 Ex. 34:29 * 3:13 Ex. 34:33 * 4:6-7 Gen. 1:3

¹³ Qu'n q'uqlek qk'u'ja ti'j Dios, ikyx tze'nkuxjo tq'ma jun xjal toj Tu'jil Tyol Dios: Ma txi nnimi'n. Tu'n'petzi'n nchin yoli'n ti'jjo t-xilin nnimb'ila.*

Ex ikyxjo qe ja'lin. Ma txi qnimin. Tu'n'petzi'n, nqo yolin ti'jjo lo: ¹⁴ Qu'n b'i'n qu'n, qa ax Diosjo, a jatz anq'in qAjaw Jesús tu'n, kyxol kyimnin; ex ikyxjo qe ok qo jawil anq'in tu'n, tu'n gja ti'n junx kyuk'iy toj kya'j, ja' ta'ye qAjaw. ¹⁵ Qu'n tkyaqilxjo n-iky'x qu'n, noq tu'n kyel wena twutz Dios, ex tu'ntzintla ttch'iyxjo aq'b'il chjonte te Dios te nimsb'il tb'i, tu'n jni' t-xtalb'il, a nch'iy toj tkyaqil twutz tx'otx'.

¹⁶ Tu'n'petzi'n, mi qo tzaj numj. Exla qa a qxmilil lajo'n tu'n tb'aj, me mete qanmin noq kyja tu'n t-xi ku'xinix te' junjun q'ij. ¹⁷ Qu'n tkyaqilxjo nya b'a'n n-iky'x qu'n ja'lin, nya nimxix, ex liwey kb'ajil te'. Me te t-xeljo ikyjo, ktzajil q'o'n jun chojb'il qe nimxix wen, a nlayx b'aj toj kya'j. ¹⁸ Tu'n'petzi'n, mi tz'ok qq'o'n qwutz ti'jjo at twutz tx'otx', a q'ancha'l. Qala' qq'onk qwutz ti'jjo a nya q'ancha'l. Qu'n tkyaqiljo q'ancha'l, te twutz tx'otx', ex kb'ajil te'. Me ante', a nya q'ancha'l, mi b'ajx te' te jun majx.

5

Ajo qxmilil te jun majx

¹ Atzin ja'lin, b'i'n qu'n qa kb'ajiljo qxmilil tze'nku jun tal pach, a jun paqx kb'ajil. Me qa ma b'ajjo qxmilil lu'n, at juntl b'inchin tu'n Dios toj kya'j, a mixla kb'ajilx, qu'n nya tq'ob' ichin b'inchilte. ² Twutzxix te', qa tzunx nqo xji'pi'nx wen tzalu'n twutz tx'otx', tu'n jni' n-iky'x qu'n, ex qajatla tu'n ttx'ixpitjo qxmilil ja'linxix, tu'n qpon toj jun ja te jun majx toj kya'j, ³ tu'ntzintla at jun kutxb'il te' qanmin. ⁴ B'a'nxe tzalu'n twutz tx'otx', tzunx ngxjipinxjo qib' wen, ex nqo b'isin, qu'n qky'e'la tu'n tkyimjo qxmilil. Qala' atla qajjo tu'n tul Crist ja'linxix, tu'n qk'mo'nte ak'aj qxmilil te jun majx, tu'n ttx'ixpitjo qxmilil lo, ex nya tu'n tkyim, exsintla tu'n qxi'tz toj kya'j te jun majx. ⁵ Qu'n axte Dios xq'mante tu'n tokjo qxmilil ikyjo. Ex a saj q'onte Xewb'aj Xjan toj qanmin te jun techiljo Tyol, qa yajxi, il ti'j tu'n ttzaj tq'o'n qxmilil anetzi'n.

⁶ Tu'n'petzi'n, at tq'qub'il qk'u'j ti'j. Atzi'n ja'lin, b'i'n qu'n, qa oto'x tojjo qxmilil tzalu'n twutz tx'otx', ex najchaqx oto' ti'jjo kya'j, ja' ta' qAjaw. ⁷ Na'm qlonte lu'n, me ojtzi'n qu'n, ex loqo nqo b'et tojjo qchwinqil tuk'a qnimb'il. ⁸ Ex q'uqle qk'u'j ti'j, ex tu'ntzi'n ikyjo, qajatla tu'n tkyij tzaqpetjo qxmilil te twutz tx'otx', ex tu'n qaj najal tuk'a qAjaw te jun majx. ⁹ Tu'n'petzi'n, qq'onktzin tilil tu'n qel wen twutz qMan Dios, exla qa oto' tojjo qxmilil tzalu'n, mo qa ma qo aj tuk'a. ¹⁰ Me il ti'j tu'n qok twutz Tkawb'il Crist, tu'n qok toj pa'b'in ti'jjo qb'inchb'in tuk'a qxmilil tzalu'n twutz tx'otx'; qa b'a'n, mo minaj.*

A tqanil nuk'b'il tzajnin te Dios

¹¹ B'i'n qu'n qa at tchewil Dios; tu'n'petzi'n, i tok qq'o'n tilil, tu'n tkub' kyk'u'jxjal qu'n, tu'n kynimin. Ojtzi'n te Dios tu'n, qa tuk'a junch'in qanmi'n nqo aq'ni'n, ex q'uqle qk'u'ja kyi'ja noqit aku tz'el kyniky'a te. ¹² Me nya tu'n lu'n, nqo jyon tumil tze'n tten tu'n qnimsin qib'a kywutza; qala' nqo q'o'n tumil kye'y, tu'n kykoli'n qi'ja, kye noq nchi nimsin kyib' kywutzxjal; ex tuk'a kab'e kyk'u'j nchi b'inchin tkyaqil. ¹³ Qa ma qo iky'a tib'ajjo tumil toj twutz junjun kye' ti'j taq'in Dios, ala Dios ojtzi'nte. Me nya ikyjo; qala' nchin yoli'n tojxix tumil tu'ntzin kyel wena.

¹⁴ Axjo tq'aq'b'il tk'u'j Crist chq'ol qey tu'n qyoli'n ti'j Tb'anil Tqanil kyuk'a txqantl, qu'n twutz te' qa ma kyim Crist te qxel, awo o qo nimin ti'j, tu'ntzintla qkyim qkyaqilx ti'jjo tb'inchb'in ojtxe qten. ¹⁵ Qu'n ate Crist o kyim tu'n qpaj qkyaqilx, tu'ntzin mi qo ajb'ine qex, qala' tu'n qajb'in te', a xkyim te qxel, ex ma jatz anq'in te jun majx, tu'n qel wen twutz.

¹⁶ Tu'n'petzi'n, nti' tu'n qkawin ti'j juntl tze'nku tumil te twutz tx'otx', a noq pa'j yol nb'aj; exla qa ikyxjo ojtxe nqo kawintaqa ti'j Crist, a noq tze'nku jun a'la. Me atzi'n ja'lin, mikyixi qximjo. ¹⁷ Qu'n tkyaqiljo at mujb'il tib' tuk'a Crist, ma tz'ok te jun ak'aj tchi'ysb'in. Ex mi xi lipe ti'jjo ojtxe tumil, qu'n tkyaqil ja'lin, ma tz'ok te ak'aj toj tchwinqil. ¹⁸ Tkyaqiljo lu'n ma b'ant tu'n Dios, noq tu'n qmujb'in te qib' tuk'a, noq tu'n Crist. Ex ma tzaj toqxenin qoklin tu'n t-xi qq'ma'n kyexjal, tu'n tok kymujb'in kyib' tuk'a. ¹⁹ Qu'n a t-xim Diosjo, tu'n kymujb'in te kyib' tkyaqilxjal twutz tx'otx' tuk'a, noq tu'n Crist, a kyim te chojb'il kyil, tu'ntzintla kyel wen twutz. Ex atzin ja'lin, ma tzaj tq'o'n qoklin tu'n t-xi qq'ma'n kye kykyaqil, tu'n kymujb'in te kyib' tuk'a. ²⁰ Ma qo ok nyaku'j t-xel Crist tzalu'n twutz tx'otx'. Ex nqo yolin kyuk'axjal nya nimil, nyaku'j aku Dios nkub'sin twutz kye. Tu'n'petzi'n, nxi qq'ma'n kye tu'n kymujb'in te kyib' tuk'a Dios. ²¹ Qu'n te Crist, nti' te' il b'ant tu'n. Me a Dios xi q'onte tkyaqil qil tib'aj twutz cruz, te jun kawb'il kujxix, noq tu'n tok te qxel, tu'ntzintla qok te tz'aqle twutz.

* 4:13 Sal. 116:10 * 5:10 Ro. 14:10

6

¹ Qu'n tu'n nqo aq'ni'n junx tuk'a Dios toj taq'in, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n mi tz'ele kyiky'inji'y t-xtalb'il, a ma tzaj tq'o'n kye'y. ² Qu'n ikyx nntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol kyjalu'n: Tojjo tq'ijil kynimb'ila, ma nb'i'y kyyola,

ex tojjo tq'ijil kolb'il, ma chin oni'n kyi'ja, chi'.*

Me kxel nq'ma'n kye'y, atzin tq'ijiljo ja'lin tu'n kynimi'n; ex atzin q'ijjo ja'lin te kolb'il.

Ajo iky'x tu'n Pabl tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil

³ Mi nkub' qb'inchi'n jun ti' toj qchwinqila tu'n mi jaw tolpaj jun a'la toj tnimb'il, tu'ntzin mi chi yolb'inxjal ti'j qaq'nb'i'n. ⁴ Qala', qaja tu'n tkub' qyek'i'n toj tkyaqil, qa jun b'a'n aq'nilq'o'y te Dios, qu'n noqx pa'n tkyaqil wiq yajb'il qu'n; ex atku maj nti'x ch'in at qey, ex atku maj nim b'is ntzaj toj qchwinqila; ⁵ atku maj nqo b'aj laqtzi'n, ex o qo kux jpu'n toj tze,* ex iky'x qu'n, tej tjaw tilxjal qi'ja. Ex atku maj nqo aq'ni'n kujix wen, ex mixpe o ktani'y, ex o tziqy'x wa'yaj qu'n. ⁶ Me tojjo lo, nkub' qb'inchi'n tkyaqil tuk'a jun qanmi'n saqxix, ex tuk'a nim qnab'la ti'jjo twutzix, ex ikyxjo tuk'a jun qanmi'n tu'n qxi laq'e'y toj qnimb'ila, ex tu'n qb'inchi'n b'a'n kywutz kykyaqil, tu'n Xewb'aj Xjan toj qanmi'n, ex tu'n tq'aq'b'il qk'u'ja twutzix. ⁷ Ex nkub' qyek'i'n qa jun b'a'n aq'nilq'o'y ti'jjo Tb'anil Tqanil, a twutzix, a xi qq'ma'n, ex tu'n tipin Dios quk'i'y, ex tu'n goka tze'nku jun xo'l q'aq' tuk'a taq'wil qq'ob'a, tu'n qb'inchin te qib'a twutz il, ja'chaqx tzajitz. ⁸ Atku maj nqo kub' nimi'n, ex atku maj mina. Atku maj nyolajtz b'a'n qi'ja, ex atku mina. Exla qa nqo yoli'n Tyol Dios jikyin wen, me atku maj n-ok q'ma'n qa sb'ulq'o'y. ⁹ Exla qa nya ojtzi'nq'o'y kyu'nxjal, me mete Dios, ojtzi'nqoxixa taj qu'n; ex atku maj n-elje qi'ja tu'n qkyima, me loq'o'y itz'go tmax tzu'u'n. Ex nqo b'iylajtza, me nya ma qo kub' b'yo'n. ¹⁰ Nyakuj tzunx nqo b'isi'n, me mina; qala' tzunx nqo tzalaja. Nyakuj nti'x ch'in at qe'y, me ma chi q'inimixxjal qu'n tuk'a Tyol Dios. Nyakuj manyor tal yajqoxa wen, me mina, qu'n tkyaqil at qe'y tu'n Crist, a tAjaw Tkyaqil.

¹¹ Ayi'y werman aj Corint, ma qo yoli'n kyuk'iy tuk'a tkyaqil qanmi'n, qu'n nimxix tq'aq'b'il qk'u'ja kyi'ja. ¹² Twutzix te' qa at nim qk'u'ja kyi'ja, me ayetzin kye', nti' kyk'u'ja qi'ja. ¹³ Nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja tze'nku jun manb'aj kyi'j tk'wal. Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'ntzintla kyk'u'jli'n wi'ja, tze'nku we' at nk'u'ja kyi'ja.

Ma qo ok te tja Dios itz'

¹⁴ Mi tz'ok kymujb'in kyib'a junx kyuk'a xjal nya nimil. Qu'n ζTze'ntzin tten tu'n tmujb'inte tib'jo b'a'n tuk'a nya b'a'n? Ex a spiky'in, ζMa akutzin b'ant tmujb'it tuk'a qxopin? ¹⁵ ζMa akutzin tz'el wen Crist tuk'a tajaw il? ζEx tze'ntzin tten tu'n tel wen jun nimil tuk'a jun nya nimil? ¹⁶ ζMa junxsin tten tja Dios tuk'a jun twutzb'iyil? Qu'n ayetzin kye' ma chi oka te tja

Dios itz'ix,* tze'nkuxjo tq'ma Dios toj Tyol:

Kchin tenb'ila kyuk'iy, ex kchin b'etila kyxola.

Ex ayi'n kchin okil te kyDiosa,

ex ayetzin kye', kchi okil te Ntania, chi'.*

¹⁷ Tu'npetzi'n, ku kyetzta kyxol nya nimil,

ex kypa'mil kyib'a kyi'j, chi qAjaw.

Mi chi b'inchi'n il, ex ok kchi k'metila wu'n.*

¹⁸ Ex ayi'n kchin okil te kyTati'y,

ex ayetzin kye' kchi okil te nk'wala, chitzi'n tAjaw Tkyaqil.*

7

¹ Iktyzi'n werman, ayi'y at-xix nk'u'ja kyi'ja; ayetzin yoljo o chi tzaj tq'ma'n Dios qe. Tu'npetzi'n, qq'onktzin tilil, tu'n saqax te tkyaqiljo nya b'a'n toj qxmilil ex toj qanmin, tu'n gok tz'aqle, noq tu'n tchewil Dios.

Ntzalaj Pabl kyi'aj Corint

² Kyb'inkuy qyola. Mix a'l jun kye' ntzaj q'onte amb'il te qe'y toj kyanmi'n. Mi o kub' qb'inchi'n jun nya b'a'n ti'j jun kye'; ex mix a'l jun o kub' tz'aq toj tnimb'il tu'n qpaja; ex nya noq nqo sb'u'n kyi'ja tuk'a jun ti'. ³ Nya noq tu'n nxo'n yol kyi'ja ma txi nq'manji'y lu'n, qu'n o txi nq'ma'n kye'y, qa at-xix nk'u'ja kyi'ja. Nqo anq'in ex kqo kyimila tuk'a qk'u'ja kyi'ja toj qanmin. ⁴ Nimxix q'u'qle nk'u'ja kyi'ja, expe nchin yoli'n kyi'ja kywutz txqantl; ma chewx wanmi'n kyu'n. Noq toj tkyaqiljo n-iky'x wu'n, me nchin tzalaja kyi'ja toj tkyaqil.

⁵ Atxixjo tej qkani'n toj tx'otx' te Macedonia, tu'n qb'inti'y kyqanila, nti' ch'in twenil o qna'y, qala' noqx ti'chaqku yajb'il o tzaj qi'ja; nchi jaw xjal tu'n kyq'oj, ex nimxix b'is toj

* 6:2 Is. 49:8 * 6:5 Kyb'i. 16:23 * 6:16 1Co. 3:16; 6:19 * 6:16 Lv. 26:12; Ez. 37:27 * 6:17 Is. 52:11

* 6:18 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13

qanmi'n.* ⁶ Me ate Dios kchewsil kyanminjo aye' nchi b'isin, ex ma qo onite tu'n tponlin Titu quk'i'y. ⁷ Ex nya noq tu'n tponlin Tito, qala' noq tu'n otaq chewx tanmin Tito kyu'n. Qu'n ma tq'ma Tito qe'y, qa nimxix kyk'u'ja wi'ja, qa ma chi lab'i'n, ex qa ma chi b'isi'n wi'ja. Me tu'njo lo, nimxix nchin tzalaja.

⁸ B'a'nxe atzi'n u'j xi ntz'ib'i'n kye'y b'e'x i jaw b'isi'n ch'in tu'n, me mi nja ka'min wanmi'n tu'n ja'lin. B'a'nxe tzaj ch'in nb'isa te tnejil, qu'n b'e'x i jaw b'isi'n tu'n, me noq te ch'in tgan. ⁹ Tu'npetzi'n, nchin tzalaja, nya tu'n b'is tzaj toj kyanmi'n; qu'n atzi'n b'is ma tz'ajb'in tu'n tajtz ti'j kyanmi'n, ex tu'n kyb'inchinte kye'te'n twutz Dios. Ma tziky'x ch'in b'is kyu'n, me nya noq kukxjo, qu'n ma tziky'x kyu'n tze'nku taj qMan Dios; ex nya noq taj k'a'nil qk'u'ja kyi'ja. ¹⁰ Atzi'n b'is ntzaj tze'nkuxjo taj Dios; n-ajtz ti'j kyanmi'n tu'n, tu'n kykleta. Tu'npetzi'n, mi chin lab'ti'y ja'lin qa otaq txi nsma'n u'j kye'y, qu'n atzi'n qu'ja xi qsma'n nya noq kukxjo. Me te kyexjal nya nimilqe, atzi'n b'is nya te kolb'il, qala' te najin, qu'n mi n-ajtz ti'j kyanmin tu'n. ¹¹ Kyka'yinkinzinj'i'y a wen ma b'ant tu'n b'is tzaj kyi'ja, qu'n a tze'nkuxjo taj Dios: Qu'n ma kub' kyximi'n tu'n tok tillil kyu'n, tu'n tyupjjo o'j qxol; ex ma tzaj tyab' kywi'y tu'n otaq kub' kywutzlinji'y ajo il kyxola; ex nchi xob'taqa we'y, tu'n npo'n ilil kye'y. Atzin ja'lin kyajixixa tu'n kylonti'y nwutza, ex nchi koli'n wi'ja kywutz txqantl, qa nchin yoli'n twutzxix. Ex ma kub' kyximi'n liwey tu'n kykawi'n tib'ajjo b'inchil il. Tu'n tkyaqiljo lu'n, ma kub' kykek'i'n, qa ma kub' kypa'n kyib'a ti'jjo il b'ant kyxola, ex nti' kypaja ja'lin. ¹² Tej tkub' ntz'ib'inji'y u'j, nya noq tu'n kyximintaqa ti'jjo xjal, a xb'inchin il, mo ti'jjo xjal a n-iky'x tu'n, tu'n tpaj il, qala' noq tu'n tel kyniky'a te twutz qMan Dios, qa nimxix tok tillil kyu'n tu'n kyb'inchin tze'nku otaq txi nq'ma'n. ¹³ Tu'npetzi'n, ma chewx qanmi'n kyu'n. Me nya o'kxjo lo, qala' nimx nqo tzalaja tu'n ma kanin Tito quk'i'y tuk'a tganil, qa ma nimsit tk'u'j kyu'n tuk'a nim tzaljb'il, tej xten kyxola. ¹⁴ Qu'n otaq nq'may te Tito, tej na'mxtaq txi' kyuk'i'y, qa tb'anil xjalqetaqa. Ex twutzx nya noq xin ela toj ntx'ixewa ti'jjo nq'may kyi'ja. Qala', tze'nkuxjo nq'ma'y kye'y, twutzxix s-ele te, ex tkyaqiljo xi nq'ma'n kyi'ja te Tito, ex twutzxix s-ele. ¹⁵ Ex nimxix tk'u'j Tito kyi'ja, aj tzaj tna'n tze'n xi kyniminji'y tyol, ex tze'n xk'mete kyu'n tuk'a jun kymutxb'il kyib'a, ex tuk'a nim tchewil qMan Dios kyuk'i'y. ¹⁶ Tu'npetzi'n, nchin tzalaja, qu'n ma qe nk'u'ja kyi'ja toj tkyaqil.

8

Qo q'on oyaj tuk'a tkyaqil qanmin

¹ Atzin ja'lin, werman, qaja tu'n kyb'inti'y tze'n ma yek'ine t-xtalb'il Dios tojjo Ttanim toj ttx'otx' Macedonia. ² Exla qa nimx siky'x kyu'n wen toj kynimb'il, exla qa manyor yajqe erman anetzi'n, me tzunx nchi tzalaj, ex tb'a'nix chi oyin tuk'a tkyaqil kyanmin, nyakuj manyor q'iminqexnaj wen, tu'n kymojin kyuk'a nimil toj Jerusalén. ³ Twutzxix nyola, qu'n ma nli'y, qa xi kyq'o'n tuk'a tkyaqil kyanmin ti'jjo ch'in at kye, ex mape txi kyq'o'n ch'intl tib'aj. ⁴ Ox chi kub'sinx kywutz qe'y, tu'n t-xi qtzayi'n tu'n kyok mojl quk'i'y ti'jjo onb'il kye erman toj Jerusalén.* ⁵ Qu'n nimxixtl b'ant kyu'n, tze'nkuljo qe' kub' qb'isin nej; xi kyq'o'n kyib' tu'n kyajb'in te Dios, ex kyaq' kyib' tu'n kyajb'in qe'y, tze'nku taj qMan. ⁶ Tu'npetzi'n, ma qo kub'sin qwutza te Tito, tu'n t-xi' juntl majl kyuk'i'y, tu'ntzintla tjapin kyu'n tu'n kywenila, tu'n tja chmetjo oyaj, a otaq txi xkye tu'n. ⁷ Qu'n ikytzi'n tze'nkuxjo nchi ch'iya wen toj tkyaqil: Tze'nku toj kynimb'ila, ex jni' kyxnaq'tzb'ila, ex at-xix kynab'la, ex o tz'ok tillil kyu'n tu'n kyela wen toj nwutza, ex nim kyk'u'ja qi'ja; ikyxintzjo tojjo tb'anil onb'il lo, ok kchi elila twutz.

⁸ Mi xi nq'manji'y lu'n kye'y tze'nku jun kawb'il, qala' noq waja tu'n tel nniky'a te, qa tuk'a tkyaqil kyanmi'n kxel kyq'onji'y onb'il lo, ikyxjo tze'nku kye erman toj Macedonia. ⁹ Qu'n b'i'n kyu'n a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist: Attaq tkyaqil q'inimil tuk'a toj kya'j, me noq tu'n kypaja, b'e'x kyij tzaqpi'n tkyaqil, exsin kub' tq'o'n tib'tz tzalu'n twutz tx'otx' tze'nku jun xjal yaj, tu'ntzintla kyoka te q'inin tojjo kynimb'ila ti'j, noq tu'n yajb'il n-iky'xtaq tu'n.

¹⁰ Ti'j tkyaqiljo lu'n kxel nq'o'n jun tumil: Tojjo ab'q'e' xb'aj, nya noq kub' kyb'isi'n tu'n t-xi kyq'o'n jun oyaj, qala' b'e'x tzyetku tchimle kyu'n. ¹¹ Atzin ja'lin, kyq'onka tillil, tu'n tjapin b'aj kyu'n, tze'nkuxjo at kye'y, ex tze'nkuxjo kyb'isa, tej t-xi xkyeku kyu'n te tnejil. ¹² Qu'n qa ma txi kyq'o'n jun oyaj tze'nkux at kye'y tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ntzalaj te Dios ti'j, a xi kyq'o'n tze'nkuxjo at kye'y, qu'n mi nqaninte Dios ti'jjo a nti' at kye'y.

¹³ Mi nxi nq'manji'y lu'n, tu'n t-xi kyq'o'n tkyaqiljo at kye'y, ex tu'n tok yajil kyi'ja, noq tu'n kypajjo txqantl; qala' tu'ntzin junx tu'n kyeli'y. ¹⁴ Qu'n qa at ch'in kye'y ja'lin, tu'n kymoiji'n kyi'jjo txqantl; ex b'alaqa toj juntl majl ayetl kchi mojl kyi'ja, aj tel b'ajjo kye. Ikytzin tumiljo, tu'n qel junx, ¹⁵ ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios ti'jjo maná, a xi tq'o'n Dios kye aj Israel:

Aye' ila' kyb'aj ex nim o chmet kyu'n,

* 7:5 2Co. 2:13 * 8:4 Ro. 15:26

b'a'n tu'n tkub' kypa'n kyxolx,
ex jun elnin tu'n tele.
Ex aye' nya ila' kyb'aj, ex nya nim o chmet kyu'n,
exla qa noq kyinchaqjo teyile junjunch.*

Tej t-xi tsma'n Pabl Tito toj Corint

¹⁶ Chjonte qMan Dios, tu'n xkux tq'o'n toj tanmin Tito nim tk'u'j kyi'ja tze'nkuxjo we'.
¹⁷ Qu'n tej qkub'sin qwutza te, tu'n t-xi' juntl majl kyuk'iy, ox tzalajx wen, qu'n tu'n otaqx kub' tb'isin tu'n t-xi' lol kye'y. ¹⁸ Ex at juntl erman, ma txi qsma'n tuk'a Tito, b'a'nxix tyolajtz kyu'n tkyaqil Ttanim Dios, tu'n taq'nb'in ti'j Tb'anil Tqanil. ¹⁹ Ex nya o'kxjo, qala' aye Ttanim Dios ma chi jaw sk'onte erman lu'n, tu'n t-xi' quk'i'y tojjo qb'e'y, ex tu'n tonin ti'jjo onb'il, a kxel qi'n te nimsb'il tb'i qAjaw, ex te jun yek'b'il ti'jjo qwenil. ²⁰ Nkub' qb'inchinji'y lo, qu'n qky'e'y tu'n kyyolb'inxjal qi'ja, qa ma kub' gyupin ch'in ti'jjo oyaj ktzajil kyq'o'n qe'y. ²¹ Qu'n tok tilil qu'n, tu'n qb'inchin' n tkyaqil tojxix tumil twutz Dios ex kywutzxjal.* ²² Ex junx kyuk'a Tito, ma txi qsma'n juntl qerman, ex o tz'ok qka'yi'n qa saqxix toj tkyaqil taq'in Dios. Ex tajxix tu'n tmojin tojjo lo, majxpe a ja'lin q'udlekxix tk'u'j kyi'ja. ²³ Atzin kyi'jjo erman aye', nti' jun ch'otjb'il kyi'j. Qu'n te Tito jun wuk'a weji'y toj aq'untl kyxola, ex ayetzin txqantl, aye' Ttanim Dios i xi sma'nte kyxola te kyxel, ex ntzajal Crist kyi'j. ²⁴ Tu'npetzi'n, kyyek'inxa qa at-xix kyk'u'ja kyi'j, ex japinxitjo qyola ma txi qq'ma'n kye, qa wenqexixa, tu'n kyoka te jun yek'b'il kywutzjo tkyaqil Ttanim Dios.

9

Ajo oyaj tu'n t-xi' kye nimil toj Jerusalén

¹ Atzin ti'jjo oyaj tu'n t-xi' kye erman nimil toj Jerusalén, nyatla il ti'j tu'n t-xi ntz'ib'in kye'y, ² qu'n ojtzqi'n wu'n, qa kyajxixa tu'n kyoni'n kyi'j, ex nimx nchin yolín kyi'ja kyxol nimil aj Macedonia, qa ayi'y toj tx'otx' te Acay kub' kyb'isi'n tu'n kyoni'n atxix tojjo ab'q'e xb'aj. Ex atzin yek'b'il lo ma qe kyk'u'j nim aj Macedonia ti'j, ex tok tilil kyu'n, tu'n kymojin ti'jjo onb'il anetzi'n. ³ Me ma chex nchq'onji'y erman lo, qu'n nya noq kukxjo nchin yolín kyi'ja kywutzjo txqantl ti'jjo lo. Qala' tu'ntzintla noqx ite'kula tze'nkuxjo o txi nq'ma'n kye'y. ⁴ Yajtzila' qa xe'x junjun aj Macedonia wuk'i'y, exsin qa mikyxikutaq kytenji'y, ¿Nyapela kqo tx'ixwela? ¿Yajxsila kye'? ⁵ Tu'npetzi'n, kub' nb'isi'n tu'n kyxi nchq'onji'y erman lo, tu'n kyxi nej kyuk'iy, tu'ntzintla kymojin tu'n ttzqetjo oyaj, a xi kytziyi'n, ex noqitla tkub' te jun yek'b'il ti'jjo kyso'jila, ex nya ti'jjo tkujil kyanmi'n.

⁶ Me kyna'nkutzinji'y jun yol lo: Ankye te' nya nim k'welix tawa'n, ex nya nim kjawil tchmo'n. Ex ankye te' ma nintz k'welix tawa'n, ex ma nintz te' kjawil tchmo'n. ⁷ Tu'npetzi'n, ax junjun b'a'n tu'n t-xi tq'o'n tze'nkuxjo ma kub' tb'isin toj tanmin; nya tuk'a kab'e tk'u'j, ex nya noq jun a'la aku lab'te kyi'ja, qu'n ate Dios nk'u'jlin te', a nxi tq'o'n tuk'a tzaljb'il. ⁸ Qu'n axte Dios nim tipin, tu'n ttzaj q'o'nte nimxix kye'y tu'n t-xal'b'il, tu'ntzintla ttzqetjo tkyaqil atx taj kye'y, ex tu'ntzintla kuk tu'n kyoni'n kyi'jjo txqantl, ⁹ tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ankye' k'wel tsipi'n a at te kye yaj tuk'a tkyaqil tanmin,

a twenil lo kyjel te jun majx.*

¹⁰ Qu'n axte Dios kukx ntzaj q'o'nte ijaj kye awal, tu'ntzin tchmet kywa. Ex qa ma txi kyq'o'n tuk'a tkyaqil kyanmi'n kye yaj, ktzajil tq'o'n Dios t-xel toj awal, tu'n tch'iy wen, tu'ntzin kukx tu'n kyoyinji'y kye txqantl.* ¹¹ Ikytzi'n, kchi q'inimilxji'y toj tkyaqil, tu'ntzintla kukx t-xi kysipinji'y kye txqantl, aye', a nti' at kye, ex ajtzin t-xi qinji'y kyoyaja kye erman toj Jerusalén, ktzajil anq'in aq'b'il chjonte te qMan Dios toj kyanmin, noq tu'n kywenila.

¹²⁻¹³ Qu'n atzi'n kyoyaja kxel kysma'n at kab'e tumil: Tnejil, ti'jjo onb'il a kxel kysma'n, ex tkab', te aq'b'il chjonte te qMan Dios. Qu'n atzi'n kyoyaja k-okil te jun yek'b'il kywutz txqantl, qa ma kub' kynimi'n Tb'anil Tqanil ti'j Crist tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex kjawil kynimsin tb'i qMan Dios tu'n kyoyaja, a kxel kyq'o'n kye, ex kye txqantl. ¹⁴ Ex chi na'l Dios kyi'ja, qu'n at-xix kyk'u'j kyi'ja, tu'n t-xal'b'il Dios, a ma tzaj tq'o'n kye'y. ¹⁵ Chjonte qMan Dios tu'n toyaj nimxix ma tzaj tq'o'n qe, a kolb'il te jun majx.

10

Kolb'il tib' Pabl ti'j toklin

¹ Ayi'n Pabl, nchin kub'sin nwutza kye'y, toj tb'i Crist, a b'uninxix ex tb'anilxix, tu'n tel kyniky'a ti'j. Qu'n kab'etzila nk'u'ja, ex nchin xob'a tze'nku inti'n kyuk'iy. Me ajtzin qa

* 8:15 Ex. 16:18 * 8:21 Pr. 3:4 * 9:9 Sal. 112:9 * 9:10 Is. 55:10

najchaq intini'y, kujxix chin yoli'n'ch. ² Me atzin ja'lin, chin kub'sil nwutza kye'y, tu'n tkub' kyb'inchin kye'te'n, tu'ntzintla aj nxi'y lol kye'y, nyatla ilxix ti'j tu'n tjaw nnimsin wib'a, ex tu'n nyoli'n ti'j junjun kye', a nkyq' ma'n, qa nqo aq'ni'n tze'nku tachb'il qxmilila, a tze'nku jun a'la te twutz tx'otx'. Qu'n qa mi xkub' kyb'inchin kyib'a, ok kchin yolila kuj kyija. ³ Twutzxix qa nqo b'eta tuk'a jun qxmilila te twutz tx'otx' tze'nku kye txqantl, me mi nqo aq'ni'n tze'nkuxjo nya b'a'n ntqanin qxmilila, qu'n ma qo oka tze'nku xol q'aq' toj qnimb'ila. ⁴ Qu'n atzin qipi'n, nya ikyjo tze'nku kyexjal nya nimil te twutz tx'otx'. Qu'n a qipi'n tzajnin te Dios, tu'n tkub' ti'jjo jni' tipin tajaw il, ⁵ ex tu'n tyupitjo jni' kyximxjal, a nti' tajb'in, ex tkyaqil ti', a nq'ojle ti'j Dios, a nmiyon kyexjal tu'n tel kyniky' te. Ex tok tilil qu'n, tu'n tkub' ti'jjo tkyaqil kyximxjal, a nya wen ti'j Dios, tu'ntzintla kyniminxjal tuk'a tkyaqil kyanmin ti'j Crist. ⁶ Nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kynimi'n nyola toj tkyaqil, qu'n qa mina, kchi xel nkawi'n kujxix wen.

⁷ At kab'e kyk'u'ja wi'ja, qu'n noqx nchi yolb'i'n wi'ja tze'nqeku xjal te twutz tx'otx'. Me qa nkyna'n qa te Cristiq'i, exsin ikyx qeji'y, te Cristq'o'y. ⁸ Exla qa ma jaw nnimin wib'a tib'ajxi wokli'n, nlay chin tzaj tx'ixwi'y tu'n, qu'n ax q'ajaw ma tzaj q'o'nte wokli'n tu'n kych'iya wu'n toj kynimb'ila, ex nya noq tu'n kykub' numja. ⁹ Tu'n ikyjo, nya waja noq tu'n tokku kyxob'ila kye wu'ja. ¹⁰ Qu'n at junjun nq'mante qa aye' wu'ja nim kyxilin ex kujxix wen, me metzila' aj ne'n kyxola, nti'xsila wipi'n, ex ayetzin nyola nti'xsila kyajb'in, chi chi'. ¹¹ Me ankye te' nq'mante ikyjo, il ti'j tu'n tel tniky' te, qa nya noq toj qu'jkuy, aj oto'y najchaq kyk'atza, qala' ikyxsin qtenji'y tuk'a qb'inchb'i'n, aj qte'n kyxola.

¹² Qu'n nlay qo ela jun elnin junx kyuk'a junjun, a nchi nimsin kyib' kyil kyib'x, aye' nchi yolin qa wenqe, ex qa at tumil kyuk'a; qatzila qa attz, me noq te jun nuk'b'il kyib' kyxolx. Nti'xla tumil ikyjo. ¹³ Me me qe', mi nqo nimin qib'a ti'jjo qb'inchb'i'n; qala' ate Dios ntzaj yek'inte ja' pon b'aje qaq'nb'i'n, ex b'i'n kyu'n qa a qaq'nb'i'n ma kanin tzmax kyuk'iy toj Corint. ¹⁴ Aj qa nqo yoli'n kyija kywutz txqantl, mi nqo yoli'n ti'jjo taq'nb'in juntl, nyakutlaj ti'j juntl tzajnin kynimb'ila. Qu'n awo'y xqo pon nej kyxola yolil Tb'anil Tqanil Crist. ¹⁵ Ex mi nja qninin qib'a tuk'a taq'nb'in juntl, tu'n tok qq'o'n te qe'y; qala' noqx q'uqle qk'u'ja ti'j, tu'n tch'iy kynimb'ila, ex tu'n tch'iyjo qaq'i'n kyxola, ¹⁶ tu'ntzintla qyoli'n Tb'anil Tqanil kyojjo tnam najchaq ite' kyk'atza, ja' na'mx tkanin Tyol Dios, me nya tu'n tjaw qninin qib'a ti'j taq'nb'in juntl. ¹⁷ Ikytzi'n tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Qa at jun taj tu'n tja tnimsin jun ti', b'a'n tu'n tjaw tnimsin tb'i q'ajawch.*

¹⁸ Qu'n nya te nim tokli'n a kjawil tnimsin tib' til tib'x, qala' a te' a kjawil tnimsin Dios tb'i.

11

Nyolin Pabl kyijjo nya tsanjil Jesús

¹ Noqit aku tziky'x ch'in nyola kyu'n, nyakutlaj toj nwi'y tokx, me o tziky'x ch'in kyu'n tzmax tzalu'n, ² qa cheb'e tok nwutza kyija tze'nku jun xky'aqil, mo tze'nku jun manb'aj ti'j tk'wal. Me a xky'aqilin lu'n nya we'y; qala' te Dios, qu'n ma txi ntziyi'n, tu'n kyoka te Crist, ikxyjo tze'nku jun txin, tu'n tjaw meje tuk'a tchmil. ³ Me atzin ja'lin, at nxob'ila kyija, qu'n tze'nku te Eva, tej tkub' sb'u'n tu'n t'xtijil tajaw il, tu'n tel ti'jlin Tyol Dios,* ya'j qa iky xb'aj kyeji'y, qa cheb'e xtzyet kyxmoxajtza tu'n, toj jun tumil ala kyela, tu'n tel txal paj kynab'la, ex qa xkyij kytzaqqi'n tu'n kyxi lipey ti'j Crist tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ⁴ Akula b'ajjo ikyjo kyxola, qu'n ti'jkutzi'n jun paqx nxi kyb'inji'y nchi yolin ti'j Jesús, exsin nya toj tumiltz, mikyxi' tze'nku nxi qq'ma'n kye'y; ex jun paqx nxi kyk'mo'n noq jun xewb'ajxi, ex nya Xewb'aj Xjan, a xi kyk'mo'n te tnejil; ex jun paqx nxi kyb'i'n juntl tqanil nyakuj te kolb'il, me mikyxi' tze'nku Tb'anil Tqanilix Kolb'il o kyb'i'y. ⁵ Kyb'inkutzinji'y nyola, qu'n tzuntzin nchi kub' kyb'inji'y aye tb'anilix tsanjil Jesús toj kywutza. Me mikyxi kyokli'n tze'nku we' woklin; me kukx nxi kyb'inji'y kyyol; ¿Yajtzila wetza? ⁶ B'alaqa a chin yoli'n nyaxix tb'anil toj kywutza; me metzin nnab'la, ojtzqi'nl kyu'n, ex o b'aj nyek'i'n ila' maj toj tkyaqil nb'inchb'i'n.

⁷ ¿Ma nyapela b'a'n xb'ant wu'n kyija, tu'n x'in yoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il kukxjo, ex mi s-el nqani'n twi' nk'u'ja? Noqpe kyja xkub' nmutxsin wib'a, noq tu'n kyjawku nnimsi'n toj kynimb'ila tu'n nyola. ⁸ Noq ma tzaj sma'n twi' nk'u'ja kyu'n junjuntl Ttanim Dios toj junxil tnam, noq tu'n wajb'inkuy kye'y. ⁹ Ex tej intintaqa kyxola, ex nti'taq at we'y, mi xkub' nb'isini'y tu'n ttzaj kyq'o'n ch'in ti' we'y; qala' tej kyul erman aj Macedonia, tzaj kyij'n tkyaqiljo lo.* Qu'n nya wajaqa tu'n tok nq'o'n jun iqtz kyib'aja, ex kukx ktenb'ile' wu'n. ¹⁰ Twutzxix nyola erman, ex ojtzqi'nl wu'n qa lu Crist nb'in wu'n qa lu Nti' jun xjal toj tkyaqil tx'otx' te Acay aku q'mante qa ma tz'onin wi'ja, ex qa nya twutzx nyola. ¹¹ ¿Tiqu'n nchin yoli'n ikyjo? ¿Ma nyapela waja kyija? Qu'n ate Dios ojtzqilte, qa at-xix nk'u'ja kyija. ¹² Me

* 10:17 Jer. 9:24   * 11:3 Gen. 3:1-5, 13   * 11:9 Fil. 4:15-18

kukx k'wel nb'inchinj'i'y lu'n, tu'ntzin mi txi q'oyite amb'il kye nchi jyon tumil kyoklin tze'nku' qe', ex njaw kynimsin kyib' nyakuj jun twutzxix tsanjil Jesúsqe. ¹³ Qu'n ayetzi'n ichin lo noqx ttenku kyu'n, ex sb'ulqe; n-ok kyq'on kyib' tze'nku tsanjil Crist. ¹⁴ Me mi chi jaw ka'ylaja tu'n ikyjo. Qu'n aku te tajaw il ok tq'o'n tib' te jun t-angel Dios nqoptz'aj wen, me noq tu'n kykub'ku tsb'u'n xjal. ¹⁵ Tu'npetzi'n, mi qo jaw ka'ylaj kyu'n nchi ajb'in te tajaw il, qa ma tz'ok kyq'o'n kyib' nyakuj tb'anilx nb'ant kyu'n. Me pon jun q'ij, ja' ktzajile tkawb'il Dios kyib'aj kujxix wen, tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in.

Nyolin Pabl ti'jjo a iky'x tu'n, tu'n tpaj Tb'anil Tqanil

¹⁶ Kxel nq'ma'n juntl majl kye'y: Mi kub' kyb'isi'n qa tokx toj nwi'y. Exsin qa ikytzjo toj kywutza, kyq'ontza amb'il wey tu'n nyoli'n, tze'nku ma txi kyq'o'n amb'il kye' xnaq'tzil kyxola, a nti' kynab'l, tu'ntzintla tjaw nnimin ch'in we' wib', tze'nqeku txqantl. ¹⁷ Nya qAjaw q'malte q'waly tu'n tjaw nnimin wib'a, qala' ayinxa nchin q'mante tze'nku jun xjal nyakuj tokx toj twi', me noq tu'n nklonte wib'a kywutza. ¹⁸ Ila'ku kyxola njaw tnimsin tib', tze'nkuxnaj jun a'la nimxix toklin te twutz tx'otx'. Ex ikyx weji'y, kjawil nnimsin ch'in we' wib'. ¹⁹ Qu'n tze'nku kye', at kynab'la; me qa ikyjo, zTze'ntzin tten n-iky'x kyu'n kyuk'a a nti' kynab'l? ²⁰ Qu'n n-iky'x kyu'n kye' nchi ok jk'un kye'y, tu'n kyajb'i'n kye; ex tu'n kyb'aj sjilin kyu'n; ex tu'n kykub' sb'u'n kyu'n; ex tu'n kyel i'jlin kyu'n; expe tu'n tb'aj tz'ajchin toj kywutza kyu'n. ²¹ jMe manyor xtijqexa tu'n n-iky'x kyu'n ikyjo! Me qe', nlayxla tziky'x qe qu'n ikyjo. Qalatzin kye' n-iky'x kye kyu'n a nya wen tu'n tiky'x kyu'n.

Me qa ma jaw kynimsin kye' txqantl kyib', exsin ikyx weji'y, ex kjawil nnimsin ch'in we' wib', i'chaqxsin ikytzjo tze'nku jun xjal o tz'okx toj twi'. ²² zMa nyatzin aj Ebreyqe xjal lo? Ex ikyxinx weji'y. zMa nyatzin aj Israelqe, a sk'o'nix tu'n Dios? Ex aj Israelqin we. zMa nyatzin tyajil Abrahamqe? Ex ikyx weji'y. ²³ Qa taq'nil Cristqe, me ayinxixpe we' nimxix woklin tze'nku kye', exla aj tkub' nq'manji'y lo, ikyqinj'i'y tze'nku jun tx'u'j. Nimxix o chin aq'nin we' tze'nku kye. Ila' maj, o chin b'aj b'yo'n, ex o chin kuk jpu'n toj tze; ila' maj o tz'elje wi'ja tu'n nkyima. ²⁴ Jwe' maj, o chin b'aj poq'chi'n tu'n kykawil aj Judiy, a b'eljalajaj toj ka'wnaq laqtz'b'il. ²⁵ Oxe maj in b'aj jemi'n tu'n tze; * jun maj ch'ime in kyimi'y, te' wok xo'n tuk'a ab'j; * oxe maj xi mulq'aj bark toj a', a ja' intinkxetaqa. Antza iky' jun qniky'in ex jun q'ij wu'n toj ttxuyil a'. ²⁶ Ila'ku maj in b'eta najchaq, ex n-elje wi'ja tu'n nxi'y tu'n a', ex n-elje wi'ja kyu'n ileq', kyu'n nxjalila aj Judiy, * ex kyu'n nya Judiyqe. * N-elje wi'ja kyoy tnam ex toj k'ul, ex toj ttxuyil a', ex kyxoljo nimil xmiletz'qe. ²⁷ Ex nimxix ma chin aq'ni'n tuk'a sikytlin toj taq'in qMan. Ex nimku maj, mi nchin kta'n, ex ma tziky'x wa'yaj ex k'waj wu'n. Ex nimku maj o kub' npa'n wa'yaj tu'n woka toj na'j Dios, ex o tziky'x che'w wu'n, ex nti'taq nxb'ali'n. ²⁸ Toj tkyaqiljo lo, tkyaqil q'ij, nchin b'isi'n kyi'jjo Ttanim Dios toj junjunl tnam. ²⁹ Qa at jun nimil xkub' numj, tzunx nchin b'isi'n ti'j; ex qa at jun xjal nkub' tz'aq toj t'nimb'il noq tu'n tpaj juntl, b'e'x ntzaj nq'o'ja ti'j.

³⁰ Ikytzi'n erman, qa iltaq ti'j tu'n nnimin ch'in wib'a kywutza, me noq tu'n tkub' nyek'inkuy, qa nti' wipi'n wilx wib'xa. ³¹ Twutzxix we'y, qu'n lu' Dios, a Manb'aj te qAjaw Jesucrist, a at toklin tu'n tnimsit tb'it te jun majx, nb'in wi'ja, qa ikyjo. ³² Tej nte'n toj tnam Damasco, a kawil n-ajb'intaq te nmaq kawil Aretas, xi tq'ma'n tu'n t-xq'ugit tkyaqil ttzija te tnam, tu'n wok kytzyu'n. ³³ Me in kuk q'o'n kyu'n wuk'i'y toj jun ma tij chi'l, tu'n nkutz q'o'n toj jun t'xutil tape ti'jile tnam. Ikytzi'n, in tzaqpaji'y toj kyq'ob'.*

12

Ajo kyixk'oj ok ti'j Pabl

¹ Exla qa nya wen tu'n nnimsin wib'a kywutza, me il ti'j tu'n nb'inchin, tu'ntzin tel kyniky'a we'y, qa jun taq'nil qMan Diosqinxixa wen. Ex tu'ntzin ikyjo, k'wel nq'ma'n ch'in kye'y ti'jjo a tzaj tyek'in qAjaw we'y, nyakuj noq toj wutziky'. ² Ojtzq'in jun ichin wu'n, nimilxix ti'j Crist. Ma b'ant kyajlajaj ab'q'e, t-xilin q'i'n toj toxin kya'j, ja' ta'ye Dios. Nti' b'i'n wu'n qa tuk'ax t-xmilil xi q'i'n mo minaj, o'kx Dios ojtzqilte. ³ Me atzi'n b'i'n wu'n a'jo ichin, qa tuk'a t-xmilil mo minaj; o'kx Dios ojtzqilte, ⁴ me b'e'x xi q'i'n toj kya'j, ja' oke tb'i'ne nmaq yol, a mix a'l qe tu'n tkub'e yolite. ⁵ B'a'ntla tu'n tjaw nnimsin wib'a ti'jjo ichin ikyjo, me nya tu'nx wib'xa, qatzila qa ma'y, me noq tu'n tyek'itku qa nti'x wipi'n. ⁶ Aku txi nq'ma'n kye'y, qa ayinj'i'y ichin xta'j toj kya'j, noq tu'n nnimsinku wib'a kywutza. Exla qa ma txi nq'ma'n, ex nya noq nchin la'ji'n, qu'n twutzxix. Me ex nya nxi nq'manji'y lu'n noq tu'n tkub' kyb'isi'n qa nimxix wokli'n tib'ajjo n-ok kyka'yi'n ti'jjo nb'inchb'in mo tu'n nyola.

* 11:23 Kyb'i. 16:23 * 11:24 B'eljalajaj toj ka'wnaq, 39 n-ele; Deu. 25:3. * 11:25 Kyb'i. 16:22 * 11:25 Kyb'i. 14:19 * 11:26 Kyb'i. 9:23 * 11:26 Kyb'i. 14:5 * 11:33 Kyb'i. 9:23-25

⁷ Te we'y, tb'anilixitla tu'n tjaw nnimin wib'a toj tkyaqiljo tzaj tyek'in Dios we'y, me mina, qu'n ex b'e'x tzaj q'o'n jun kyixk'oj toj nxmilila te aq'b'il nnab'la, tu'n mina jaw nnimsin wib'a. Atzi'n kyixk'oj ma tzaj sma'n tze'nku jun taq'nil tajaw il, tu'n nky'ixb'ajtza tu'n, tu'n mi jawe nnimin wib'a. ⁸ Oxe maj o txi nqani'n te qAjaw tu'n tel ti'n kyixk'oj wi'ja, ⁹ me tzaj tq'ma'n qAjaw kyjal'u'n: Matxitzta nxtalb'ilji'y te'y ja'lin, qu'n nyek'itjo wipi'n, tu'n nti' tipi'n kywutzxjal.

Tu'npetzi'n nchin tzalaja tu'n nti' wipi'n, qu'n ikytzin nyek'ine' tipin Crist toj nchwinqila. ¹⁰ Ex nchin tzalaja tze'n nti'l wipi'n tu'n waq'ni'n toj tb'i Crist. Ex nchin tzalaja aj wok yiso'n, ex qa nti'l at we'y, ex qa ma chi ok tenxjal lajol we'y, ex qa ma tzaj b'is toj wanmi'n. Nchin tzalaja toj tkyaqiljo lo, qu'n tze'nku nti' wipi'n tu'n x wib'xa, atzintza ja' nyek'ine jni' tipin Dios toj nchwinqila.

¹¹ Ma chin oka tze'nku jun at toj twi' o tz'okx tu'n ma b'aj nnimsin wib'a kywutza, me ayexa at kypaja ti'j. Qu'n noqit ma chi koli'n wi'ja kywutzjo ma tz'ok kylimo'n kyib' nyakuj tb'anilix tsanjil Jesús. *¿Ma nyapetzila nim ch'intl we' woklin, tze'nqeku xjal anetzi'n, exla qa nti' wajb'i'n toj kywutz junjun kyxola?* ¹² Tuk'a tkyaqiljo techil, ex yek'b'il te tipin Dios ex jni'xjo ma b'ant tu'n, a ma kub' nb'inchi'n kyxola, antza ma tz'ele tniky'tzajil qa ayinxix we' tsanjil Jesús. ¹³ Qu'n ikyx nkub' nb'inchinji'y kyxol tkyaqil Ttanim Dios. Ex mi xi ok nq'o'n noq ch'in kyokli'n, a tu'n mi xi nqani'n twi' nk'u'ja kye'y. Qa nyaxix wen toj kywutza ikyjo, kynajsinkuy wila.

¹⁴ Atzin ja'lin, ma b'ant ti'j tu'n nxi'y lol kye'y toj tox majin, ex mi chin qani'n twi' nk'u'ja kye'y, qu'n nya weji'y njyo'n a kypwaga; qala' waja tu'n kyel wena twutz qMan Dios, qu'n ma chin oka te kytati'y toj kynimb'ila. Ikytzi'n tze'nku jun manb'aj ipb'ixix toke, tu'n tknet pwaq kye tk'wal, ex nyage k'walb'aj nchi lipin tu'n tjyet pwaq te kytata. ¹⁵ Tu'npetzi'n, tuk'a tkyaqil wanmi'n k'wel yupinji'y jni' at we'y, majxpe nchwinqila kxel nq'o'n, noq tu'n kyel wenkuy toj kynimb'ila. *¿Nyatzaj o'kqinx we' nb'yo'n wib'a kyij'a, ex ayetzin kye' nti'x npon kyk'u'ja wi'ja?*

¹⁶ Exla qa mi xkub' nq'o'n we' jun iqtz kyib'aja, me at junjun nq'mante kyxola qa xtiqoi'n tu'n nsb'u'n kyij'a, noq tu'n ttzaj ntzyu'nkuy kypwaga. ¹⁷ *¿Me tze'ntzi'n ikyjo?* *¿Ma ma'tzin chi kub' nsb'u'n tuk'a jun ichin, a xi nsma'n kyuk'iy?* ¹⁸ In kub'sin nwutza te Tito tu'n t-xi' lol kye'y, ex xi nchq'o'n juntl erman tuk'a, tu'n kyqanin jun mojb'il kye erman toj Jerusalén. *¿Ma ma'tzin chi kub' sb'u'n tu'n Tito, noq tu'n ttzaj ti'n kypwaga we'y?* *¿Mina!* *¿Ma nyapela junx qten tuk'a Tito, ex jun qb'isa, ex tz'aqle qanmi'n toj tkyaqil?*

¹⁹ Akula tz'el toj kywutza qa noq nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n tkub' kyewinkuy qila. Me mikyxi, qala' ayi'y erman, noqpe kyja' nqo b'isini'y tze'n tten tu'n kych'iy toj kynimb'ila. Noq o yoli'n twutz Dios ti'j tb'i Crist, ex tkyaqiljo lu'n, noq tu'n kych'iy toj kynimb'ila. ²⁰ Nchin xob'a tu'n nxi'y lol kye'y; ya'j qa na'mtaqx tjaw kytx'ixpin kyte'n tze'nkuxjo waja. Ikytzi'n, b'alaqa il ti'j tu'n kyok wili'n, ex nya tu'n nyoli'n tuk'a jun yol b'unin tze'nku kyaja. Ya'j qa atku q'oj kyxola, qa atku iky'b'il tu'n tyab' kywi'y, qa nchi b'aj pa'n kyib'a, qa nchi b'aj xo'n yol kyxola, qa atku iqj yol kyxola, qa nchi b'aj nimsin kyib'a, qa nti'x nuk'b'il kyxola. ²¹ Ex nchin xob'a ya'j qa, aj npo'n jun majla kyxola, qa xin elkuy toj ntx'ixewa twutz nDiosa tu'n kypaja, ex qa xin oq'a kyij'jo, aye' nchi b'inchintaq il ojtxe, ex qa na'm tkyij kytaqpi'n nya b'a'n tze'nku ky'a'jin, ex tkyaqil achb'il nb'anttaq kyua'n.

13

Jun yol te xob'tzb'il tu'n Pabl

¹ Atzi'n tox majin lu'n tu'n nxi'y lol kye'y. Ex chin ponb'ila tuk'a kawb'il tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Aj tkub' kawit jun il, il ti'j kab'e mo oxe tstiyil, a otaq kyli il anetzi'nch.*

² Tej tenkuxixa kyuk'iy te tkab' majin, xi nq'ma'n kye nchi b'aj b'inchintaq il ex kye kykyaqilx; me qu'n tu'n najchaq intini'y ja'lin, noq kxel nna'n kye'y, qa aj nkani'n jun majla kyuk'iy, ma chinka tu'n nkawi'n kujxix wen, ex nti' tumil tu'n kytaqapaja. ³ Qu'n ayexa nchi qaninte jun yek'b'il we'y, qa twutzxix jun yolil Tyol Cristqi'n, qu'n nyapen noq alkyeku te Crist aj tkawin kyij'a; qala' okpin k'wel tyek'in tipintz kyxola. ⁴ Twutzx te, tej tjaw q'o'n Crist twutz cruz tu'n tkyim, nyakuj nti'taq tipin. Me atzin ja'lin, itz' te jun majx, tu'n tipin qMan Dios. Ex ikyxjo qe' ja'lin; exla qa nti' qipi'n tu'n x qib'xa, me noq tu'n qmujb'il qib'a tuk'a Dios, loqo'y itz'qo tu'n tipin, tu'n qajb'i'n kyxola tuk'a jun kawb'il kujxix.

⁵⁻⁶ Chi b'isi'n kyij'xa qa twutzx qa nimilqexixa. Tu'n ikyjo, k-elil nniky'tzajila qa jun twutzxix tsanjil Jesúsqi'n, qu'n xi kynimi'n tu'n nyola. *¿Ma nyapela ojtzi'n kyua'n qa itz' Crist toj kyanmi'n?* Qu'n qa nti' Crist toj kyanmi'n, nya twutzxix nimilqi'y. Ikytzi'n, q'u'cle nk'u'ja tu'n tel kyniky'a te, qa twutzxix tsanjil Jesúsqo'y.

* 13:1 Deu. 17:6; 19:15

⁷ Nqo na'n Dios, tu'ntzin mi kub' kyb'inchinji'y nya wen, nya noq tu'n tyek'in qa wenqo'y kywutza; qala' tu'n kyel wena twutz Dios, exla qa nyakuj nya wenqo'y. ⁸ Qu'n qa ma kub' kyb'inchinji'y wen, nyale qo kawilji'y kyij'a, qu'n nti' jun ti' aku kub' b'inchit ti'jjo a wen. ⁹ Nqo tzalaja tu'n at kyipi'n tu'n kyb'inchin' tze'nku taj Dios. Ex nyatla il ti'j tu'n tyek'in Dios tipin tuk'a tkawb'il kyij'a kujxix wen, qu'n qa otaq kub' kyb'inchin kyib'a, aj npo'n, noq tuk'a jun yol b'unin kchin yolili'y kyuk'iy, nyakutlaj nti' qipi'n. Tu'npetzi'n, kukx nqo kub'sin qwutzji'y te Dios, tu'n kyoka tz'aqle toj kynimb'ila. ¹⁰ Ex tu'npetzi'n, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n na'mxtaq nxi'y lol kye'y, qu'n tu'ntzintla aj nkani'n, nyatla il ti'j tu'n nkawi'n kujxix kyij'a. Qu'n a nkawb'ila tzaj tq'o'n Dios tu'n kych'iya toj kynimb'ila, ex nya tu'n kykub' numje.

Jun q'olb'il tu'n Pabl tu'n tjamin b'aj tyol

¹¹ Atzin ja'lin erman, o'kx nyolji'y. Noqit chi tzalajxa. Tz'okx tilil kyu'n, tu'n kyoka tz'aqle toj kynimb'ila. Kyq'uqb'ink kyk'u'ja kyxola, ex junxit kynab'la tuk'a nuk'b'il. Ex Dios, a Tajaw tkyaqil k'u'jb'il ex nuk'b'il ktenb'il kyuk'iy. ¹² Kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a tkyaqil kyk'u'ja. ¹³ Ex tkyaqil erman tzalu'n junx wuk'i'y nxi kysma'n q'olb'il kye'y. ¹⁴ Noqit a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist ten kyuk'iy, junx tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios, ex tuk'a kymujb'il kyib'a tu'n Xewb'aj Xjan. Ikyxitjo.

Tu'j Pabl kye Nimil aj Galacia

Atzin t-xilin u'j lu'n ch'ime ikyxjo tze'nku u'j xi ttz'ib'in Pabl kye aj Rom, qu'n nxi tkusjin Pabl qa ajo tumil tu'n kymeltz'ajxjal tuk'a Dios o'kxjo kynimb'il ti'j Jesucrist, ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n. Te tnejil, ayetzin nimil toj Galacia o'kmetjo Tb'anil Tqanil kyu'n tuk'a tzaljb'il, me atzin ja'lin attaq junjun xjal nchi xnaq'tzin, qa iltaq ti'j tu'n tjapin tkawb'il Moisés kyu'n, ex tu'n tok qitit kyechil ti'j kyxmilil tu'n kyklet, qu'n toj kywutz, b'a'n tu'n tklet jun xjal tu'nx tib'x, noq tu'n tjapin b'ajjo yol anetzi'n. Tu'npetzi'n, nimx yoln Pabl ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il nya tu'n kyb'inchb'inxjal, qala' noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex tu'njo kynimb'il ti'j Crist.

Tojjo u'j, nxi tchiky'b'in Pabl tojix tumil ti'jjo xnaq'tzb'il, a tzaqppib'l kye nimil twutzjo ojtxe kawb'il, exla qa nti' tajb'in ojtxe kawb'il tu'n kyklet-xjal, me ntzaj tyek'in qa aj ilqe. Tu'npetzi'n, tzaj tchiky'b'in Pabl ti' t-xili'n tzaqppib'l toj kychwinqil nimil, a nya tu'n kyb'inchin tze'nku kyaj, qala' tu'n kyyek'inte tuk'a kyb'inchb'in ajo kynimb'il ti'j qAjaw.

Tu'npetzi'n, tzaj tq'o'n Pabl jun txokb'il te kye aj Galacia, tu'ntzintla kyanq'in tojjo tzaqppib'l tuk'a tumil, ex mi tu'n t-xi kyq'o'n kyib' tjaq' ojtxe kawb'il, noq tu'n tqe kyk'u'j ti'j tu'n kyklet tu'n, qu'n tojjo u'j lo ntyek'in Pabl qa nti' jun kolb'il, a nya tu'n Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

Jun q'olb'il

¹ Ayi'n Pabl jun tsanjil Jesús, ex nya qexjal ma chi jaw sk'o'n we'y, ex ma tz'ok q'o'n te wokli'n, qala' a qAjaw Jesucrist, junx tuk'a qMan Dios, axjo jaw anq'sinte Jesús kyxol kyminnin. ² Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx kyuk'a txqantl nimil ite' wuk'iy tzalu'n, kye kykyaqil Ttanim Dios ite' toj tkyaqil tx'otx' Galacia.

³ Axit qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesús, tzaj q'o'nte t-xtalb'il kyib'aja, tu'n kymujb'in te kyib'a kyxolxa. ⁴ Qu'n o'kx te qAjaw Jesús xi tq'o'n tib' tu'n qpaj, tu'n qklet te tkyaqil il tzalu'n twutz tx'otx', tze'nkux taj qMan Dios. ⁵ Tu'npetzi'n, nimxit tb'i qMan ja'lin ex te jun majx.

Junch'in Tb'anil Tqanil kolb'il

⁶ Werman, nim ma chin jaw ka'yajaja kyu'n, tu'n jun paqx ma kyij kytzaqpinji'y Dios, a txkon kye'y tu'n t-xtalb'il Crist. Ex ma txi kynimi'n juntl tqanil nyakuj tb'anil kolb'il. ⁷ Twutzxix nya atx juntl tqanil kolb'il; qala' ikytzin at junjun ma jaw najsinte kynab'la, qu'n kyaj tu'n kytz'ixpin te Tb'anil Tqanil kolb'il, a aku Crist.

⁸ Me kyka'yinktzi'n, qa at juntl s-ul q'mal juntl tqanil kolb'il, a mikyxi tze'nku o b'aj qq'ma'n, k'wel tz'aq tjaq' tqanb'il Dios te jun majx, expe qa ayinku we', mo qa jun angelj nyakuj tzaj toj kya'j. ⁹ O txi nq'ma'nji'y lu'n, me kxel nq'ma'n juntl majla: Qa at juntl s-ul q'mal juntl tqanil kolb'il, a mikyxi tze'nku ma txi kyk'mo'n, k'wel tz'aq tjaq' tqanb'il Dios, a kujxix wen, te jun majx. ¹⁰ ¿Me tin qu'n waja tu'n tkub' ntz'ib'inji'y lu'n? ¿Ma tu'npela kyyolin xjal b'a'n wi'ja? ¡Mina! Qala' a waji'y tu'n ttzalaj Dios wi'ja. Qu'n noqit noq tu'n nnimsin wib'a kywutzxjal, mitla xi ntziyi'n tu'n woka te taq'nil Crist.

Tej tyolin Pabl te kolb'il tib'

¹¹ Erman, waja tu'n kyb'inti'y ja' ntzaje Tb'anil Tqanil kolb'il, a nyoli'n: Nya noq toj kynab'lxjal, ¹² qu'n nya noq jun tyol xjal, ex nya noq el nxnaq'tzi'n kyi'jxjal, qala' aku Jesucrist tzaj q'onte we'y.

¹³ Me ola chin ok kyb'i'n ch'in, tej intintaqa kyxol aj Judiy ojtxe. Nim in q'ojli'y ti'j tkyaqil Ttanim Dios, ex nim ok tilil wu'n tu'n tkub' yuch'j.* ¹⁴ Ex b'i'n kyu'n, qa toj kynimb'il aj Judiy, nimxtaq otaq tz'el nniky'a te, kywutzjo txqantl nxjalila, aye' junxtaq qab'q'i'y kyuk'a. Qu'n ayi'n nimxtaq ipb'il intinki'y tu'n tjapin b'ajjo jni' tumil kyij q'o'n kyu'n qtzan nxjalila ojtxe.*

¹⁵ Me ax te Dios xjaw sk'o'n we'y; te' na'mxtaq witz'ji'y, ex noq tu'n t-xtalb'il wi'ja, ma chin tzaj ttxko'n, a tze'nkuxjo taj. ¹⁶ Ex ma taq', tu'n tel nniky'a te Tk'wal, ex tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye tkyaqil xjal.* Tej ttzaj tq'o'n wokli'n anetzi'n, mix ja in xta'ji'y qanil jun tumil kyexjal. ¹⁷ Ex mix in xta'ji'y Jerusalén qanil jun tumil kye' txqantl, aye' otaq chi ok te tsanjil Jesús. Qala' liweyx in xi'y toj tx'otx' te Arabia, ex tb'ajlinxi' ikyjo, in xi'y toj tnam Damasco. ¹⁸ Tb'ajlinxi' oxo ab'q'e, in xi'y Jerusalén tu'n tok wojtzqinti'y Pegr; * in te'n jwe'lajaj q'ij tuk'a. ¹⁹ Ex mix a'l juntl tsanjil Jesús nli'y, o'kx Santyaw, a titz'in qAjaw.

* 1:13 Kyb'i. 8:3; 22:4-5; 26:9-11 * 1:14 Kyb'i. 22:3 * 1:16 Kyb'i. 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18 * 1:18 Kyb'i. 9:26-30

²⁰ Kxel nq'ma'nji'y lu'n twutz qMan Dios: Tkyaqiljo ma txi ntz'ib'i'n kye'y, twutzxix. ²¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, in xi'y tojjo tx'otx' te Siria ex Cilicia. ²² Ex tkyaqil nimil kyojjo Ttanim Crist, a ite' toj tx'otx' Judey, na'mtaq wok kyojtzqi'n. ²³ Noq tqaniltaq at wi'ja kyxol nimil antza: Atzaj Pabl nq'oijleta q'ij, ex nimtaq taj tu'n qel xitj; me atzin ja'lin, lu nyolin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, chi chi'. ²⁴ Ex noq tu'n ikyjo, nimx jaw kynimsin tb'i qMan Dios.

2

Tej t-xi' Pabl yolil kyuk'a nejinel toj Ttanim Dios toj Jerusalén

¹ Tb'ajlinxi' kyajlajaj ab'q'e, in xi'y juntl majla Jerusalén, junx tuk'a Bernabé, * ex xi nk'le'n Tito wuk'iy. ² In xi'y antza, qu'n otaq tq'ma Dios we'y, qa iltaq ti'j tu'n nxi'y. Tej nkani'n Jerusalén, ok qchmo'n qib'a noq kyuk'a nejinel, aye' a nimxix kyoklin kywutz nimil, exsin xi nq'ma'n kye ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a nkub' nyolintaqa kyxoljo aye' nya Judiyqe. Kub' nb'inchinji'y ikyjo, qu'n wajtaqa tu'n nb'inti'y qa wentaqjo nb'ant wu'n toj kywutz nejinel, mo qa minaj. Qu'n nyataq waja noq tu'n tkub' naj waq'iq'n. ³ Me b'a'n ele nyola toj kywutz ti'j t-xal'b'il qMan Dios. Tu'ntzi'n ikyjo, mixpe a te Tito mix oke il ti'j tu'n tok qtit techil ti'j ttz'umil, tze'nku tz'ib'in toj ojtxe qkawb'ila, awo'y aj Judiy. Mix kub'e nimitjo lo, qu'n a te Tito nya Judiy, qala' aj griego. ⁴ Qu'n junjun nyakuj nimil okx qxola toj ewajil, ex otaq tz'ok kyka'yin qa nti'taq techil Tito tok. Ex noq tu'n ikyjo, ox chi lab'tex, tu'n tkub' qniminji'y ojtxe kawb'il, a tu'n tel qtit ttz'umil Tito, tu'n tkyij toj wen twutz Dios. Me qu'n at jun qtz'aq'pib'l tjaq' ojtxe kawb'il ja'lin, tu'n qel wen twutz Dios noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús, ⁵ mix kub'e qniminji'y kyyol, qu'n qajtaqa tu'n kukx tten Tb'anil Tqanil kyuk'iy tz'aqlexix, ex nti' ch'intl tu'n tok tz'aq'sit.

⁶ Me aye'tzi'n nejinel toj Ttanim Dios Jerusalén, aye' a nimxix kyoklin kywutz nimil, nti' juntl tumil tzaj kyq'o'n we'y, tu'n tkuj'sit nyola. Tze'nku we' nti' waja ti'j alkyetaq kyoklinxjal, qu'n nti' te Dios nqanin ti'j. * ⁷ Qala', ayex kyexjal el kyniky' te, qa a Dios tzaj oqxenin te' aq'untl we'y, tu'n t-xi wi'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye xjal nya Judiy, ikyxjo tze'nku xi toqxenin te Pegr kye aj Judiy. ⁸ Qu'n ax te Dios tzaj sma'n qey qkab'ila tu'n qoka te tsanjil: Ante Pegr kyuk'a aj Judiy; ayintzin we' kyuk'a nya aj Judiyqe.

⁹ Tu'npetzi'n, ate Santyaw, Pegr ex Juan, aye nejinelqe te Ttanim Dios toj Jerusalén, el kyniky' te, qa a Dios tzaj q'o'nte wokli'n tu'n nyoli'n Tyol kyxol nya aj Judiy. Ex noq tu'n tok te jun yek'b'il qa otaq qo oka te kyuk'a, tzaj kyq'o'n kyq'ob' we'y ex te Bernabé. Ex kub' kyk'u'j, tu'n qaq'ni'n kyxoljo nya aj Judiyqe, ex aye'tzin kyetz, kyxol qxjalila, aye Judiy. ¹⁰ O'kx tzaj kyq'ma'n qe'y tu'n qoni'n kyi'j xjal, aye' yajqe. Me ataqpen weji'y n-ok tilil wu'n tu'n tb'ant.

Ok i'lin Pegr tu'n Pabl toj tnam Antyoki'y

¹¹ Jun maj, te' tkanin Pegr toj tnam Antyoki'y ja' intini'y, xi nq'ma'n toj twutz, qa nyataq b'a'n nb'ant tu'n. ¹² Qu'n tnejil, nwa'ntaq Pegr junx kyuk'a xjal nya Judiyqe. Me atzaj te' kyul kanin junjun xjal, a tzajninge kyxol junjun tuk'a Santyaw, tuk'a jun kyximxjal, qa nyaxix toj tumiltaq a nb'anttaq tu'n Pegr. Tu'n ikyjo, b'e'x el tpa'n Pegr tib' kyi'j nimil, a nya Judiyqe, tu'n twa'ntaq kyuk'a. Qu'n b'e'x tzaj t-xob'il kye xjal Judiyqe, a kyajxix tu'n tjapin b'ajjo tkyaqil tkawb'il Moisés. ¹³ Ex majqex kye' txqantl nimil toj Antyoki'y, a Judiyqe, ok lipe ti'jjo t-xmiletz'il anetzi'n tu'n tka'min kyk'u'j. Ex majxl te Bernabé ok lipe kyi'j.

¹⁴ Atzaj te' kyok nka'yi'n mitaq nchi b'et toj tumil, a tze'nxtaqjo a ntyek'in Tb'anil Tqanil, b'e'x xi nq'ma'n te Pegr kywutz tkyaqil nimil. Nchiji'y kyjalu'n: Noq sami'y Pegr, me mi nb'eta toj tumil tu'n t-xima tojjo lo. Qu'n tnejil, nb'eta ikyx tze'nku jun nimil, a nya Judiy, exsin nya ikyjo tze'nku jun Judiy, a nb'ettaq tze'nku ojtxe qkawb'il. Ex wentaqjo ntb'inchin ikyjo, qu'n junch'in kyoklin tkyaqil nimil twutz Dios, exla qa Judiy mo nya Judiy. Me qa ikyjo, ¿ti'qu'niltz n-ok tq'o'n il kyi'jjo aye' nya Judiyqe, tu'n t-xi kyi'n tze'nqe aj Judiy? Nti' tumila tojjo lo. ¹⁵ Qu'n awotzinqe Judiyqo toj qitz'jlintz, ex nya tzajninge kyxol xjal, aye mi ojtzqi'n Dios ky'u'n. ¹⁶ Me b'i'nqe qu'n, qa mix a'lx junqe kkletil noq tu'n Judiyqe, ex tu'n tjapin b'aj ojtxe tkawb'il Moisés qu'n, qala' noq tu'n qnimb'il ti'j Klolqe Jesucrist.* Tu'npetzi'n, o kub' qnimi'nqe Jesucrist. Ex noq tu'n ikyjo, qo kletil toj najin, ex nya tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il qu'n. * Qu'n mix a'lx junqe kkletil tu'n ikyjo. ¹⁷ Qu'n ma qo klet noq tu'n ma tz'ok qe qk'u'j ti'j Crist, ex nya tu'n tjapin ojtxe kawb'il qu'n. Exla qa ma qo klet, ¿Ma nyatzin aj il qotz? ¿Ma apela Cristtz at tpa'j ti'jjo qil? ¡Mina! ¹⁸ Me qa ma kyij ti'jli'n tnimb'ila noq tu'n t-xi'y juntl majl b'inchil te' a ntq'ma'n ojtxe kawb'il, tu'n tnimsin tib'a, axa at tpa'j ti'jxa. Atzi'n lu'n ikytzin tze'nku jun xjal nkub' tyuch'in jun ti', ex njaw tb'inchin juntl majl. Nti' t'nab'ljo ikyjo. Ikytzi'n xi nq'manji'y te Pegr.

* 2:1 Kyb'i. 11:30; 15:2

* 2:6 Deu. 10:17

* 2:16 Ro. 3:22

* 2:16 Ro. 3:20

¹⁹ Qu'n a te' ojtxe kawb'il nqanin qi'j, tu'n qkyim te chojb'il qil, tu'n mi njapin qu'n. Me b'e'x kyim Jesús te chojb'il qil, ex nya il ti'j tu'n t-xi qchjo'n qil ja'lin, qala' noq tu'n qb'et tuk'a qMan Dios toj qchwinqil, ex tu'n qajb'in te; o qo ok tq'o'n Dios nyakuj o qo kyim twutz cruz junx tuk'a Kolil Jesús. ²⁰ Ex atzi'n ja'lin, nya wunx wib'a itz'qi'n, qala' noq tu'n Crist, a najle toj wanmi'n. Ex nchin b'eta toj nchwinqila tzal'u'n twutz tx'otx', noq tu'n tipin Tk'wal qMan Dios, a q'aq'in tk'u'j wi'ja, ex xi tq'o'n tib' tu'n tkyim noq tu'n npaja. ²¹ Tu'ntzi'n ikyojo, nlay tz'el wiky'i'n t-xtalb'il qMan Dios. Qu'n noqit aku chin kleta noq tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il wu'n, nti'xitla tajb'i'n tkyimlin Crist.

3

Ma qo klet tu'n qnimb'il, ex nya tu'n tjapin ojtxe kawb'il qu'n

¹ ¡Ay, aj Galacia! Najninx kye kynab'l. ¿Altzila kye xk'alín kyi'ja tu'n tel kyi'jlinji'y t-xtalb'il qMan Dios, a awokuy o qo kub' chiky'b'in te' wen kywutza: Qa a Kolil Jesucrist kyim twutz cruz te najsb'il kyila? ² Tu'n ikyojo, waja tu'n tzaj kytzaq'winji'y a nxjela kye'y: ¿Ma man tzaj kyk'monji'y Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, mo qa tu'n ma qe kyk'u'ja ti'j Tb'anil Tqanil, a o kyb'i'y? ³ Ma nti'xsin kynab'la, a otaq txi xkye tkab' chwinqil kyu'n tu'n Xewb'aj Xjan te tnejil; me atzin ja'lin, ¿Ma kyajtzi'n tu'n tjapin b'ajjo kynimb'ila kyu'n nx kyib'xa? ⁴ ¿Jni'xsi'n siky'x kyu'n tu'n tpajjo kynimb'ila, a twutzxix? ¿Xsin k'wel najtz kyu'n? ¡Nya tumiljo ikyojo! ⁵ Qala' noqit aku tz'okin te kye'y, tu'n tel kyniky'a ti'j. Qu'n axte Dios o tzaj q'o'nte Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, ex nimku techil tipin kub' th'inchin kyxola. Me nya tu'n tjapin b'ajjo ojtxe kawb'il kyu'n, qala' noq tu'n t-xi kyniminji'y a Tb'anil Tqanil, a o kyb'i'y. ⁶ Ikxyjo tze'nku te Abraham, a ojtxe qxe'chil. Xi tnimin a tzaj tq'ma'n Dios te. Ex tu'n ikyojo, ok tq'o'n Dios te jun xjal tz'aqle twutz. ⁷ Tu'npetzintzjo, tz'elku kyniky'a te alkyeqexixjo tyajil Abraham; me nya qe' xjal aye' tzajninge ti'j tyajil Abraham, qala' aye, a ikyx kynimb'iljo tze'nku te Abraham. ⁸ Qu'n ojtzaq'ntaq tu'n Dios, qa iltaq ti'j tu'n kykletjo nya Judiyqe noq tu'n kynimb'il ti'j Tb'anil Tqanil kolb'il. Tu'npetzi'n, xi tq'ma'n te Abraham kyjalu'n: Noq tu'n tpaja, k'wel nky'iwl'i'n tkyaqil xjal twutz tx'otx'.

⁹ Tu'npetzi'n, tkyaqil xjal qa ma txi tnimin tze'nku te Abraham, at tky'iw'b'il Dios kyib'aj, tze'nku te Abraham, tu'n tnimb'il. ¹⁰ ¿Me ankyex te', k-okil qe tk'u'j tu'n tklet, noq tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il tu'n? Nti'x te' tumil, ex ok kyjel ten tjaq' tqanb'il qMan Dios, qu'n ikytzi'n tq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

At jun qanb'il kyib'aj tkyaqil xjal,

aye mi njapin b'aj kyu'n tkyaqilxjo, a kyij tz'ib'in tojjo u'j lo.*

¹¹ Tu'npetzi'n, b'i'nix qu'n, qa mix a'lx jun kkletil noq tu'n qa ma japin b'aj ojtxe kawb'il tu'n. Qu'n ikytzin ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol:

Aye xjal tz'aqleqe nwutza, noq tu'n kynimb'il wi'ja,

ktenb'il kye' kychwinqil te jun majx.*

¹² Me metzin te ojtxe kawb'il nya tu'n qnimb'il te', qala' ntq'ma'n kyjalu'n:

Aye xjal, a kyaj tu'n tjapin b'aj kawb'il kyu'n, tu'n kykanb'in tkab' chwinqil,

il ti'j tu'n kyb'et tjaq' kawb'il, ex tu'n tjapin b'aj kyu'n jox tkyaqilx.*

¹³ Tu'n ojtxe kawb'il, at jun qanb'il qib'aj nqanin qi'j tu'n qkyim, tu'n mi njapin b'aj qu'n. Me atzi'n qanb'il, ate Crist s-el q'inte, tej tkyim twutz cruz te qxel. Qu'n kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: At jun qanb'il tib'ajjo xjal, a kjawil yo'b'it twutz jun tze.*

¹⁴ B'ajjo ikyojo, noq tu'n qk'mo'nte ky'iw'b'il, a tzaj tq'o'n qMan Dios te Abraham ojtxe, ex tu'n qok te jun xjal tz'aqle twutz qMan, exla qa Judiyqo, ex qa mina. Ex noq tu'n qnimb'il ti'j Crist, a Jesús, at Xewb'aj Xjan toj qanmin, a o tzaj tq'o'n Dios, tze'nku tq'ma.

Nya junx kyokli'n ojtxe kawb'il tuk'a tzaj ttziyin Dios

¹⁵ Ayi'y werman, noq tu'n tel kyniky'a ti'jjo lo, k'wel nq'o'n jun techil. Qa at jun xjal nb'ant jun tyol tuk'a juntl, il ti'j tu'n tkub' tq'o'n tb'i toj u'j, ex tu'n tkub' tsqitinte tb'i tib'aj, noq tu'n tkusit, tu'ntzin mix a'l juntl tz'ok q'onte ch'intl ti' ti'j, mo tu'n tq'mante qa nya twutzx. ¹⁶ Me atzin ja'lin, a Dios tzaj tq'o'n tky'iw'b'il te Abraham ex te tyajil.* Me mi ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios qa kyij'ila' tyajil, qala' ti'j junch'in tyajil, ax Crist.

¹⁷ Atzin t-xilin yol lo: Ma b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham, ex ma kub' tkusin Dios tyol te jun majx. Tb'ajlinxi' 430 ab'q'e, ul tkawb'il Moisés.* Me nlay b'ant tyupitjo tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham, qu'n tu'n ma tkujse Dios tnejil tyol te jun majx.

* 3:6 Gen. 15:6; Ro. 4:3 * 3:7 Ro. 4:16-17 * 3:8 Gen. 12:3 * 3:10 Deu. 27:26 * 3:11 Hab. 2:4 * 3:12 Lv. 18:5 * 3:13 Deu. 21:22-23 * 3:16 Gen. 12:7 * 3:17 Ex. 12:40

¹⁸ Qu'n noqit ma qo klet a tu'n tjapin tkawb'il Moisés qu'n, nti'tla tajb'intzjo tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham. * ¹⁹ Ma ma nqo klettz tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés qu'n? ¡Mina! Qala' noq tu'n Tyol qMan Dios, a b'ant ti'j tu'n tuk'ax Abraham.

¹⁹ Me qa ikytzjo, ¿Ti'tzin tajb'intzjo tkawb'il Moisés? Tzaj q'o'n tkawb'il Moisés noq tu'n tyek'inku' kyilxjal, a na'mxtaq tul kanin Kolil Jesús tnejil maj tzalu'n twutz tx'otx', a tyajil Abraham, axjo tzaj tq'ma'n Dios te. Atzin tkawb'il Moisés q'umj noq kyu'n t-angel Dios, ex atzin Moisés ajb'in te jun yolil Tyol Dios kyxol xjal. ²⁰ Me tej tyolin Dios tuk'a Abraham, nti'taq tajb'in juntl xjal te yolil kyxol, qu'n aku Dios nyolintaq.

¿Ti'tzin tajb'in tkawb'il Moisés?

²¹ Ma attzin tky'itzjo tkawb'il Moisés tuk'a tnejil yol, a b'ant ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham? ¡Nti'! Qu'n noqit at kolb'il tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés qu'n, matla qo ok tz'aqle tu'n toj qchwinqil. ²² Qu'n qkyaqilx awo xjalqo twutz tx'otx' o qo b'inchin il, ikytzi'n tze'n ntq'ma'n Tyol Dios. Tu'n ikyjo, tkyaqilx xjal tokx tjaq' tkawb'il il. Me noq tu'n qnimb'il ti'j Jesucrist, at qoklin ti'jjo aj b'antnin ti'j atxix ojtxe tuk'a Abraham, a chwinqil te jun majx.

²³ Ojtxe, tej na'mtaq tuljo nimb'il ti'j Kolil Jesús, jpu'nqokxtaq tjaq' tganb'il ojtxe kawb'il, ex nqo ayo'ntaq tu'n qtzappaj. Me atzin ja'lin, ma qo tzaqapaj noq tu'n qnimb'il ti'j Jesús.

²⁴ Ikytzi'n, a tkawb'il Moisés tze'nku jun ojtxe aq'nil nchex ti'ntaq tal k'wal tojjo ja te xnaq'tzb'il. Ex ikyxsin tkawb'il Moisés, nqox ti'n tojjo qnimb'il ti'j Crist, tu'ntzin qok tz'aqle twutz qMan Dios. ²⁵ Me atzi'n ja'lin, tej xqo nimin, nya il ti'j tu'n qxi q'i'n tu'n ojtxe kawb'il, qu'n o japin b'aj t-xilin tajb'il kawb'il, a tu'n qok tz'aqle tu'n qnimb'il.

²⁶ Atzin ja'lin, noq tu'n kynimb'ila ti'j Crist, a Jesús, ma tzaj tq'o'n Dios kyokli'n te tk'wal. ²⁷ Ex noq tu'n jawsb'il a', at kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, ex ma tzaj tq'o'n jun ak'aj kychwinqila, ikytzi'n tze'n nb'aj tx'ixpit kyi'ja tuk'a kyxb'ali'n txjo'n wen. ²⁸ Qu'n tu'n kynimb'ila ti'j Crist, at kyokli'n ja'lin, i'chaqx Judiytz mo qa minaj, ex qa aq'nil mo qa tajaw aq'untlj, ex qa ichin mo qa gya. Noq qa at kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, ma chi oka te junxch'in Ttanim qMan Dios. ²⁹ Qu'n qa ma chi oktza te te Crist, ma chi oktza te twutzxix tyajil Abraham, ex at kyokli'n ti'jjo jni' b'aj tyolin Dios te.*

4

¹ Nyatzin ti' we' waj tu'n t-xi nq'ma'nji'y lu'n: Qa at jun tk'wal q'inin, at toklin ti'jjo tkyaqil at te ttata tu'n tetzinte. Me qa na'mtaq tpon kanin q'ij, ja' tu'n tetzinte, ikyx toke tze'nku jun aq'nil te jun majx. ² Ex ite' junjuntl aq'nil ite'k tu'n manb'aj, noq te xnaq'tzil kye' tk'wal toj tkyaqil, ex tu'n kyka'yin ti'j tkyaqil at te. Ex atzin te k'wal il ti'j tu'n kykub' t'nimin, tzmaji axji tpon tq'ijil, a q'o'nkj tu'n ttata, tu'n tetzin te etzb'il.

³ Ikyxsin xb'ajtzjo q'i'j tze'nku k'wal lo, tej na'mtaq qnimin Tb'anil Tqanil kolb'il, ex kub' qniminl jni' nimb'il te twutz tx'otx'. ⁴ Me atzaj te' tkanin tq'ijil, a q'o'nkjaq tu'n qMan Dios, tzaj tsm'a'n Tk'wal twutz tx'otx', tu'n tizt'je ti'j jun gya tze'nku tkyaqil xjal aj Judiy. Ex tu'n ikyjo, nb'ettaq toj tchwinqil tze'nku ntq'ma'n toj tkawb'il Moisés, ⁵ noq tu'n qklet tjaq'jo ojtxe kawb'il, ex tu'n qok te k'walb'aj te qMan Dios te jun majx. ⁶ Ex noq tu'njo lo, tzaj tyek'in qa ma qo ok te tk'wal: Tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, a T-xew Tk'wal, toj qanmin, ex tu'n Xewb'aj Xjan nxi qq'ma'n te qMan Dios kyjalu'n: Ay Ntati'y.*

⁷ Tu'npetzi'n ja'lin, nya noq jun aq'nilqo, qala' k'walb'ajqo te qMan Dios. Ex tu'ntzin k'walb'ajqo, at qoklin ti'j tkyaqiljo at te, noq tu'n Crist.*

Jun yol tu'n Pabl te kujsb'il kye nimil

⁸ Me atzin kye ojtxe, tu'n na'mtaq tel kyniky'a te Dios, ma chi ajb'i'n kye dios, aye nya Diosqe. ⁹ Me atzin ja'lin, ma tz'el kyniky'a te Dios, ex ojtzi'nq'i'y tu'n. ¿Tiqu'ntz s-okx kyq'o'n kyib'a tjaq' kyxim xjal, a nti' kynab'l, ex nti' kyajb'in, noq tu'n kyoka juntl majla tze'nku jun aq'nil te jun majx? ¹⁰ Qu'n nkub' kyb'inchin tze'nku ojtxe: Nkub' kyxjansi'n junjun nintz q'ij, xjaw, tq'ijil jb'alil exsin junjun ab'q'e, nim kyoklin toj kywutza. ¹¹ Erman, nim nchin b'isi'n kyi'ja, tu'n ma kyij kytzaqpi'n kynimb'ila, ex atzi'n waq'i'n kyxola b'alaqa noqx ma kyij najx. ¹² Ayi'y werman, tej t-xi nnimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il, mix oke qeye nk'u'ja ti'j Tkawb'il Moisés te Klol wey. Tu'n ikyjo, ma tz'ok nq'o'n wib'a tze'nku kye', ayi'y nya Judiyqe, qu'n atzin kolb'il kye'y nya tzajnin tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, qala' noq tu'n tqe kyk'u'ja ti'j Crist. Me atzin ja'lin, nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kymeltz'aja, ex tu'n kyoka tze'nku we' toj kynimb'ila. Qu'n tej tintintaqa kyuk'iy, nti'x ch'in nya b'a'n s-ok kyb'inchin wi'ja. Me atzin ja'lin, ma kyij kytzaqpinji'y nxnaq'tzb'ila. ¹³ Ikytzin tze'nku b'i'n kyu'n, te tnejil, in kyija kyuk'iy noq tu'n tpaj jun yab'il tzaj wi'ja, ex in yoli'n Tb'anil Tqanil kye'y. ¹⁴ Ex atzin yab'il tzaj wi'ja kujxtaq te kye'y, me ajb'in te jun niky'b'il kyi'ja,

* 3:18 Ro. 4:14 * 3:29 Gen. 17:4-6; 22:17-18; Ro. 4:13 * 4:6 Ro. 8:15 * 4:7 Ro. 8:15-17

qu'n mix in ele kyiky'ini'y, noq tu'n tpajjo yab'il lo. Qala' in k'meta kyu'n tze'nku jun t-angel Dios, mo nyakuj aku Crist, a Jesús. ¹⁵ Ex noq tu'n tq'aq'b'il kyk'u'ja wi'ja, i etztaqpe kyini'y kywutza, noq tu'n tulku Dios we'y. Nimxtaq nchi tzalaja tu'n kynimb'ila. Me atzin ja'lin, ¿Nta'tzin tzaljb'il, a attaq te tnejil? ¹⁶ ¿Ma man chin oka te kyajq'oja noq tu'n t-xi nq'ma'nji'y a twutzxix? ¹⁷ Aye xjal, a kyaj tu'n tjapin b'aj tkawb'il Moisés kyu'n, nimxix nchi jyon tumil tze'n ten tu'n tkub' kyk'u'ja kyu'n. Me atzin kyximjo nya wen, qu'n a kyajjo tu'n tel kypa'n kyib'a qi'ja, ex tu'n kyxi lipey kyij. ¹⁸ Me nti'tla tetz tky'i, qa kyaj tu'n tkub' kyk'u'ja kyu'n ti'jjo jun ti', a twutzxix; ex qa kukx nchi b'inchi'n ikyjo tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex nya noq o'kxjo tze'nku inti'n kyuk'iy.

¹⁹ Ayi'y wermana, nyakuj tal nk'walqi'y; juntl majl n-iky'x kyixk'oj wu'n, ikyxjo tze'nku n-iky'x tu'n jun gya, aj tjaw q'i'n tuk'a tal, noq tu'n kytijinkuy toj kynimb'ila, ex tu'n tok qe kyk'u'ja ti'j Crist. ²⁰ Noqxix aku chin ten kyuk'iy, tu'n nyoli'n toj jun tumil nya ma kujxix wen, tze'nku' xi ntz'ib'i'n, qu'n nti' kytxolila te we'y.

Jun techil kyij kab'e qya: Agar ex Sara

²¹ Ayetzin kye, ayi'y kyaja tu'n yokkxa tjaq' ojtze kawb'il tu'n kyel wena twutz Dios, noq tu'n tjapin b'aj kyu'n, ¿Ma nyatzin b'i'n kyu'n titzi'n ntq'ma'n ojtze kawb'il? ²² Qu'n tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa a Abraham, a ojtze qxe'chil, ul kab'e tk'wal, jun ti'j Agar, a gya noq ok te jun taq'n'il te jun majx, * ex juntl ti'j Sara, a t-xu'jilkuxix. * ²³ Me atzin tk'wal Abraham, a itz'je ti'jjo qya aq'n'il, noq itz'je tze'nqekuxjo txqantl k'wal. Me atzin tk'wal itz'je ti'j t-xu'jil, itz'je tu'n tjapin b'ajjo yol, a b'antnin ti'j tu'n Dios tuk'a Abraham.

²⁴⁻²⁵ Ayetzin kab'e qya lo nchi ajb'in te jun yek'b'il kyijjo kab'e tumil b'antnin tu'n Dios, tze'n qten twutz. Tnejil, a Agar nyek'inte jun techil ti'j wutz Sinaí toj tx'otx' Arabia, a ja' tzaje tq'o'ne Dios ojtze kawb'il te Moisés. Tu'npetzi'n, atzin Agar tok te techil wutz Sinaí ex techil tnam Jerusalén tzalu'n twutz tx'otx', qu'n atzi'n tnam Jerusalén tokx tjaq' ojtze kawb'il tze'nku jun aq'n'il te jun majx, junx kyuk'a tkyaqil xjal aj Judiy. Tu'ntzin ikyjo, nti' tzaqpi'b'l kye. ²⁶ Me atzin te Sara juntl techil Jerusalén, me toj kya'j, a tzaqpi'n tjaq' ojtze kawb'il. Atzin tnam lu'n ok q'o'n nyakuj te qnana, awo nimilqo, qu'n tzaqpi'nqo ikyx tze'nku te Sara.

²⁷ Tu'npetzi'n, ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios ti'j Sara kyjalu'n:

Tzalajxa ay qya mina s-ali'n,
ex mix tli'y tcho'n k'wal.

Qu'n atzi'n qya, a nti' tal,
me noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios,
ila'xix te' tal tzul, tze'nkul te', a at tchmil,

ex sul tal tze'nkux nchi itz'je txqantl k'wal.

²⁸ Ayi'y werman, ikyqotzi'n tze'nku Isaac, a tal Sara. Qu'n awotzin qe, ma qo ok te tk'wal Dios, ikyx tze'nku te Isaac, noq tu'n Tyol, a b'ant ti'j tu'n tuk'a Abraham. ²⁹ Ex ikytzi'n tze'n ojtze, a k'wal itz'je ti'j Agar tze'nkux txqantl k'wal, el tiky'i'n k'wal, a itz'je ti'j Sara, a itz'je tze'nku tajtaq Xewb'aj Xjan. * Ex ikyxsin ja'lin, aye xjal, a q'uqlek kyk'u'j ti'j ojtze kawb'il tu'n kyklet, nchi el kyiky'in aye q'uqlek kyk'u'j ti'j Tyol Dios. ³⁰ Me b'i'n qu'n a ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios tu'n tex lajet Agar, a gya noq aq'n'il exsi'n tal, qu'n atzin tal Agar nti'taq toklin ti'j tkyaqiljo at te ttata, tze'nkul te' tal Sara, a gya xu'jilkuxix, ex at tzaqpi'b'l, qu'n nya noq aq'n'il. * ³¹ Ikytzin qe ja'lin werman; nya alb'ajqo te' Agar, a noq aq'n'il te jun majx, qu'n mi nqe qk'u'j ti'j, tu'n tjapin b'aj ojtze kawb'il qu'n, tu'n qklet. Qala' at qchwinqil te jun majx noq tu'n Tyol Dios b'antnin ti'j tu'n. Tu'npetzi'n, ma qo ok alb'aj ja'lin te Sara, a gya, a at tzaqpi'b'l te'.

5

Ajo tzaqpi'b'l, a tzajnin tu'n Kolil Jesús

¹ Ja'lin, o qo tzaqpaj tjaq' tkawb'il ojtze kawb'il tu'n Crist. Tu'ntzintzjo, qo we'xix wen toj qchwinqil ex toj tzaqpi'b'l o tzaj tq'o'n qe, ex nya tu'n tokx qq'o'n juntl majl qib' tjaq'jo ojtze kawb'il, ja' nti'ye tzaqpi'b'l, ex nti' kolb'il qe.

² Kyb'i'ntzi'n a kxel nq'ma'n kye'y, a ayi'n Pabl: Qa ma txi kytziyi'n tu'n tok qitit jun kyechila ti'j kytz'umila, nyakuj tu'n kykyija toj wen tuk'a Dios, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n ojtze kawb'il, nti'xla tajb'in Crist kye'y tu'n kykleta, qu'n k-okil qe kyk'u'ja ti'j kyb'inchb'i'n tu'n kykleta. ³ Kxel nq'ma'n juntl majla: Ankye taj tu'n tkub' tnimin ojtze kawb'il, noq tu'n tok techil ti'j ttz'umil, ilxix ti'jtz tu'n tjapin b'aj tu'n tkyaqiljo ntq'ma'n ojtze kawb'il. ⁴ Ex ayi'y, a kyaja tu'n kykleta noq tu'n tjapin b'aj ojtze kawb'il kyu'n, ma tz'el kypa'n kyib'a ti'j Crist ex ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios. ⁵ Me metzin qe', noq tu'n qnimb'ila, a tzajnin ti'j Xewb'aj Xjan,

* 4:22 Gen. 16:15 * 4:22 Gen. 21:2 * 4:29 Gen. 21:9 * 4:30 Gen. 21:10

q'uqle qk'u'ja tu'n goka tz'aqle twutz Dios. ⁶ Ex awo, a o qo klet tu'n Crist, a Jesús, nti'xla tajb'in qa tok qechil ex qa mina. Qala' axix te at tajb'in, tu'n qnimin, ex atzin qnimb'il ok qo anq'il tu'n, tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

⁷ Ayi'y werman, tnejil lajo'nxixtaq kyu'n wen toj kynimb'ila, tze'ngeku rinil, tu'n kykanb'inte jun chobj'il. ⁸ Me a'ltila xq'mante kye'y, tu'n tkyij kytzaqpinji'y Tb'anil Tqanil, a twutzix? ⁸ Nya te qMan Dios at tpaj ti'jjo lu'n, qu'n apente Dios tzaj txkon kye'y, tu'n kyoka te Tk'wal noq tu'n kynimb'ila. ⁹ At jun yol nq'umle kyjalu'n: Tuk'axpe ch'in tx'am, qa ma txi' toj tq'otjil wab'j, cheb'e ktx'amixil tkyaqilx. ¹⁰ Ikytzin n-ele tumil lu'n ti'jjo jun, a nxnaq'tzin juntl xnaq'tzb'il kye'y, a nya twutzx, qu'n aku b'inchin mib'in ti'j Ttanim Dios tkyaqil. Me q'uqle we' nk'u'j ti'j qMan Dios, qa nlay chex lipey ti'jjo t-xnaq'tzb'il. Ex tzul te Dios tq'oj ti'jjo xnaq'tzil ikyjo, ex a'lchaqx kyetz. ¹¹ Atpe junjun n-el kyyolin, qa nchin xnaq'tzi'n qa ilxix ti'j tu'n tel qitit ch'in qtz'umil te qechil tu'n qklet, ex tu'n tkub' qnimin tkyaqil ojtxe kawb'il. Ayi'y werman, me noqpetzin iky te', ¹² t'izintla nchi xo'nitz yol wi'ja? Qu'n ikypetzin kyxnaq'tzb'iltzo. Noqit iky chin xnaq'tzinji'y tze'nku kyaj, wenpetzintlatz te kye ikyjo. Qu'n noqpetzi'n iky tetzjo, aku qo klet tu'n qb'inchb'in, a tze'nku kyxnaq'tzin xjal lo, ex nti'xitla tajb'intz jni' siky'x tu'n Kolil Jesús, tej tkyim twutz cruz. ¹² Me ayetzi'n xjal nchi q'mante, qa ilxix ti'j tu'n tel qitit ch'in kytz'umil te kyechil, b'antla kye tu'n tel kyqitin kyhib'jil te jun majx. Tu'npetzi'n, ojtzqi'n kyu'n, tu'n mi che'x lipey kyi'j.

¹³ Ayi'y werman, ma chi txoklajtza tu'n qMan Dios, tu'n kytzaqpaqa tjaq' tkyaqiljo lo. Me nya tu'n ma chi tzaqmeta, k'wel kyb'inchinji'y tkyaqiljo ntqanin ojtxe kyte'n, a tkyaqil achb'il. Qala' il ti'j tu'n kyajb'in kyxolilixa, ex tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a. ¹⁴ Qu'n atzin ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: K'u'jlingek tuk'iy tze'nkux ntk'u'jlin tib'a til tib'xa.*

¹⁵ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi b'aj kytx'a'n kyib'a kyxolxa tu'n yash'il, ex tu'n mi b'aj kyb'inchin' tze'ngeku txuk toj k'ul noq nkyxb'ayin kyib'. Qu'n qa ikyjo, aku chi el xitja kyxolxa te jun majx.

Kab'e wiq qchwinqil

¹⁶ Tu'npetzi'n, nq'ma'n tu'n kyb'eta tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan; tu'n mi txi kyq'o'n amb'il te' jni' ntqani'n ojtxe kyte'n, ex mi ja kynimsin kyib'a. ¹⁷ Qu'n jni' ntqanin ojtxe kyte'n, a nya b'a'n, tky'e' Xewb'aj Xjan ti'j; ex a taj Xewb'aj Xjan, tky'e' ojtxe kyte'n ti'j. Tky'e' te' jun ti'jjo tajjo juntl, ikyx te' juntl.* Me axte Xewb'aj Xjan n-onin kye'y tu'n tb'antjo a taj. ¹⁸ Qu'n qa ma chi b'eta tze'nku taj Xewb'aj Xjan, nya il ti'j tu'n tjapin b'aj ojtxe kawb'il kyu'n, tu'n kykyija toj wen tuk'a qMan Dios.

¹⁹ Qu'n q'ancha'lqex kye' xjal nya b'a'n ntqanin ojtxe kyten tze'nku: Tu'n kyjyon juntl kyxu'jil ti'jb'inxl kyxu'jilku mo ti'jb'inxl kychmilku; ex jni'qe ky'a'jil; ex aye nchi b'inchin tkyaqil tzeqb'ajil, a nya b'a'n. ²⁰ Nchi k'ulin twutzjo twutzb'iyl jun ti'; nchi tyuxin; nchi yasin kyxolx; nchi iky'in; nchi xky'aqlin kyl'j kyuk'a; jun paqx ntzaj kyq'oj kyi'j kyuk'a, noqx nchi ximin kyi'jx, expe n-el kypa'n kyib'; ex jun paqx nchex lipe ti'j jun xnaq'tzb'il nya b'a'n. ²¹ Ex noq nlo'chj kyk'u'j; b'yol xjalqe; twi' tx'ujtilqe; ma txi tytolinx kyib' toj tkyaqil achb'il; ex nchi b'inchin tkyaqil wiq il. Kxel nq'ma'n kye'y tze'nkuxjo xi nq'ma'n kye'y ojtxe: Kykyaqiljo iky nb'antjo kyu'n, nti'x kyoklin ti'j Tb'anil Tkawb'il qMan Dios.

²² Me atzin te' ntq'o'n Xewb'aj Xjan kyjalu'n: A qk'u'jb'il qib' qxolx, tzaljb'il, qmujb'il qib', tq'ugb'il qk'u'j ti'j Dios, ex qwenil, tkyaqil b'a'n, tz'aqleqoxix tu'n tjapin b'aj qyol, ²³ ex tu'n qmutxsin qib', exsin tu'n tb'ant qtzuyunte qib'. Mixla a'l aku tzaj kawinqe ti'jjo ikyjo, qu'n nti' jun kawb'il ti'jxi lo.

²⁴ Ayetzin o chi nimin ti'j Crist o jaw kyq'o'n twutz cruz a nb'anttaq kyu'n ojtxe, tze'nku tkyaqil achb'il ex jni' tzeqb'ajil nya b'a'n.* ²⁵ Qu'n qa o tzaj tq'o'n ak'aj qchwinqil tu'n Xewb'aj Xjan, il ti'j tu'n qb'et toj tkyaqil, tze'nkuxjo taj Xewb'aj Xjan.

²⁶ Tu'n ikyjo, mi jaw qnimsin qib', tu'n mi tzaje nya b'a'n qxol, ex mi lo'chj qk'u'j ti'j juntl.

6

Qmojim qib' qxolx

¹ Ayi'y werman, qa at jun kyxola ma kub' tz'aq toj il, me ayetzin kye', ayi'y wa'lqi'y toj kynimb'ila, kyxkonksa, ex kywa'b'inkuy juntl majl toj tnimb'il. Me cheb'eku kyb'inchinkuy, qu'n yajtzila qa ayekul kye' xi kub' tz'aq toj il. ² B'a'nqexa; kyonom kyib'a tu'n tiky'x yajb'il kyu'n, qu'n atzin tumiljo tu'n tjapin b'ajjo Tkawb'il Crist kyu'n. ³ Me qa at jun kye' tky'e' tu'n tkub' b'inchin' lo, noq tu'n nmimsin tib', nti' tajb'in ikyjo, ex ax nkub' sb'unte tib'. ⁴ Qala', ax te junjun k-okil tka'yin tib': Qa wen n-ele toj twutz tze'nku ta'ye, b'a'n ttzalaj, me nya tu'n tok tq'o'n twutz ti'j juntl. ⁵ Qu'n teyilex te junjun k-okil toj pa'b'in twutz Dios, ex nlay tz'ok

tq'o'n til te tpaj juntl. ⁶ Iktyzin kye' werman, alkye ntzaj k'monte Tyol Dios te jun xnaq'tzil, il ti'j tu'n tkub' tpa'n a at te tuk'a xnaq'tzilte.

⁷ Mi kub' kysb'u'n kyib'a ayexa. Qu'n mix a'lx te Dios aku kub' sb'unte, qu'n tze'nxjo kb'antil tu'nxjal, ikyx t-xeljo kta'b'il.* ⁸ Altzin kye k'wel b'inchinte jun ti' nya b'a'n, a tze'nku ntqanin ojtxe tten, iktyzin t-xeljo kta'b'il, ex kkyimil te' te jun majx. Me atzin te' a k'wel tb'inchin b'a'n, a tze'nku taj Xewb'aj Xjan, kta'b'il tu'n Xewb'aj Xjan jun tchwinqil te jun majx.

⁹ Tu'npetzi'n, mi txi qtzaqpi'n tu'n qb'inchin te' wen,* tu'ntzin aj tkanin tq'ijil chojb'il, kqla'b'il jun chwinqil te jun majx. ¹⁰ Tu'npetzi'n, kukx qo b'inchin b'a'n qkyaqil kyi'j tkyaqil xjal, me nejxix kyi'j nimil.

At kolb'il qe, nya tu'n tok qechil, qala' noq tu'n qitz'jlin tkab' majin

¹¹ Kyka'yinkutzi'n; ayinkuy ma chin kub' tz'ib'i'nte lu'n tuk'a ma nmaq ntz'ib'i'n. ¹² Ayetzi'n xnaq'tzil nchi q'ma'nte, qa ilxix ti'j tu'n tel qitit ch'in kytz'umila te kyechila. Nkyq'ma'n ikyo, noq tu'n kyel wen kywutzxjal, ex noq tu'n mi chi el iky'ine, tu'n tpajjo xnaq'tzb'il lo: Qa nya tu'n qb'inchb'in at kolb'il qe te jun majx, qala' noq ti'j Crist, a kyim twutz cruz te qxel. ¹³ Me ayetzin xjal lu'n, a kyaj tu'n tok kyechila ti'j kychib'jila, me mi njapin tkyaqil ojtxe kawb'il kyu'n. O'kxnaj kyajjo tu'n tok kye' kyechil, noq tu'n tjaw kynimsin kyib', qa noq tu'n kytzi nkub' kyb'inchinji'y a nkyq'ma'n. ¹⁴ Me metzin we', nky'e'y tu'n tjaw nnimsin wib'a. Qala', noq tu'n nnimsi'n tkyimlin qAjaw Jesucrist twutz cruz. Qu'n tkyaqiljo at twutz tx'otx', a kyaj txqantl xjal, nti'l waja ti'j, qu'n nyakuj kyimnin ta'ye toj nwutza, ex nyakuj kyimningi'n toj twutz. ¹⁵ Iktyzi'n lu'n: Ex qa at qechil tok, ex qa mina,* me qa at qnimb'il ti'j Crist, a Jesús, o qo itz'je tkab' majin tu'n qnimb'il ti'j.* ¹⁶ Tu'npetzi'n, tkyaqiljo nb'et tze'nku xnaq'tzb'il lo, a twutzxix Ttanim qMan Dios. Axit Dios kub' ky'iwlin kye'y tuk'a jun nuk'b'il ex tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j.

¹⁷ Atzin ja'lin, mix a'l jun tu'n tjaw yollb'in wi'ja, qu'n nimx we' wechil ma tz'ok tu'n x'in b'aj kyjub'chi'n xjal, noq tu'n xinx lipe'y ti'j Jesús.

¹⁸ Ayi'y werman, axit qAjaw Jesucrist q'onte t-xtalb'il tojile kyanmi'n kykyaqilxa. Ikxy-itjo.

* 6:7 Pr. 22:8; Os. 8:7 * 6:9 2Tes. 3:13 * 6:15 Jer. 4:4; Ro. 2:28-29; Fil. 3:3; Col. 2:11-13 * 6:15 Jn. 3:3-8; 2Co. 5:17

Tu'j Pabl kye Nimil aj Éfeso

Éfeso tb'i jun ojtxe tnam antza ta'ye toj mlaaj ex toj oknix te tx'otx' Asia Menor, ex atzin jun tnamjo lu'n nim toklin toj tkyaqil tx'otx' ex tjaq' tkyaqil tkawb'il aj Rom. Exsin o kanin Pabl q'olb'il antza, ex o kyij ten toj Éfeso ila' q'ij, aj tpon toj junjun tb'e te q'mal Tyol Dios (Kyb'i. 18:19-21; 19:1-20:1).

A tumil tna'b'jo xnaq'tzb'il nimx t-xilin tojjo u'j lu'n, atzin ti'j t-ximb'itz ex tajb'il Dios te jun majx, tu'n tok tmujb'in tkyaqiljo tch'iysb'in tjaq' tkawb'il Crist, aj tpon tq'ijil a b'antnin ti'j. Atzin t-xim Dios lu'n, ewintaq ojtxe, me atzin ja'lin ma tzaj tyek'in noq tu'n Tyol.

Tojtzin tumil xnaq'tzb'il lu'n, ajo u'j nkub' te kab'e tnej. Atzin tnejil (1:3-3:21), ntzaj tq'o'n jun chiky'b'il ti'jjo t-ximb'itz Dios lu'n: Nyolin ti'j tze'n iky xjawe tsk'o'n Dios Ttanim atxix ojtxe, ex tze'n iky xkub'e tnajsin til, ex tze'n xklete tu'n, noq tu'n Jesucrist, a Tk'wal. Exsin nyolin Pabl tzalu'n ti'j nimxix tk'u'j Crist kyi'jxjal, ex qa at jun etzb'il tu'n kye te jun majx.

Tojtzin tkab' tnej (4:1-6:20), at jun yol te kujsb'ilte kyexjal, tu'ntzin kyanq'in tze'nkuxjo txokb'il, a saj tq'o'n Dios kye. Ex ti'jtin t-ximb'itz Dios lu'n, ajo Ttanim b'a'nixix tu'n tten tmujb'il tib' tuk'a Crist, qu'n atzin t-xim Diosjo lo ti'j junjun ch'uq xjal, tu'n tok ja'lin te jun ak'aj Ttanim, a ja' nyek'ine tipin Dios, tu'n kyxi lipexjal ti'j tuk'a tkyaqil kyanmin.

Jun tq'olb'in Pabl kye nimil toj Éfeso

¹ Ayi'n Pabl jun tsanjil Jesucrist, noq tu'n tajb'il qMan Dios. Kxel ntz'ib'inji'y u'j lo te kye'y, ayi'y nimil ite' toj tnam Éfeso,* a ayi'y wa'lqexix toj kynimb'ila ti'j Crist, a Jesús.

² Axit qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist ktzajil q'o'nte t-xtalb'il ex jun kymujb'il kyib'a kyxola.

O qo kub' tky'iwlin Dios nimxix

³ Qnimsinks tb'i Dios, a tDios ex tMan qAjaw Jesucrist. Noq tu'n Crist, tzaj tq'o'n Dios toj ganmin jni' tky'iw'b'il te toj kya'j, a at tajb'in qe tzalu'n twutz tx'otx'. ⁴ Qu'n o qo jaw tsk'o'n Dios, a na'mtaq tu'n tkub' tch'i'ysin twutz tx'otx', tu'n qok xjanxix, ex nti' qky'i twutz. Ex noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qij', ⁵ ma qo el tpa'n, tu'n qok tq'o'n te tk'wal, noq tu'n Jesucrist, a tze'nkuxtagjo taj, a otaq b'ant ti'j tu'n. ⁶ Tu'npetzi'n, kukx qo nimsin tb'i qMan Dios tu'n tb'anilixix t-xtalb'il, a ma tzaaj toyin qe, noq tu'n Tk'wal, a k'u'jlinxix tu'n. ⁷ Tu'njo tchky'el Tk'wal ma qo kotpaj toj tkyaqil nya wen, ex ma kub' tnajsin qil, noq tu'n nimku t-xtalb'il.* ⁸ a noqx ma tzaj tchitin qib'aj, tu'n ttzqet-xix qnab'l ex qojtzqib'l. ⁹ Ex ma tzaj tchiky'b'i'n qe a t-xilin t-xim, a ewintaq ojtxe, a otaq kub' t-ximin Dios tu'n tjapin b'aj noq tu'n Crist. ¹⁰ Atzin t-ximjo lo: Kchi okil tq'o'n Dios tkyaqil tjaq' junch'in tnu'b'il Crist: Jni' at toj kya'j exsin twutz tx'otx', a il ti'j tu'n tjapin tojjo tq'ijil.

¹¹ Qu'n noq tu'n Crist, o qo jaw tsk'o'n Dios, tze'nkuxjo kub' t-ximin t-xe tnejil, tu'ntzintla qk'monte qetz'b'il. Qu'n nkub' tb'inchin Dios tu'n tjapin b'aj tkyaqil t-xim ikyx tze'nkuxjo taj. ¹² Kub' tb'inchin tkyaqiljo lo tu'ntzintla awo qe', a Judiyqo'y, a tnejil tu'n tqe qk'u'ja ti'j Crist, tu'n qoka te Ttanim te jun nimsb'il tb'i Dios, a nimxix t-xilin. ¹³ Ex ikyqex kyeji'y ja'lin, ma chi ok kye' te Ttanim junx quk'iy, noq tu'n Crist, tej t-xi kynimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il. Ex tej t-xi kynimi'n, ma tz'ok kyechila toj kyanmi'n, a Xewb'aj Xjan, ¹⁴ a ma tz'ok te jun kujsb'il Tyol qMan ti'jjo qetz'b'il, a ktzajil tq'o'n,* ajxi kykotpajjo tkyaqilx, a at toklin ti'j, tu'ntzintla tjaw nimsitjo tb'i, a nimxix t-xilin.

Jun tna'j Dios Pabl kyi'j nimil

¹⁵ Tu'npetzi'n, atxix te' nb'inti'y qa at kynimb'ila ti'jjo qAjaw Jesús, ex qa at tq'aq'b'il kyk'u'ja kyi'j tkyaqil nimil, ¹⁶ kukx nchin q'onji'y chjonte te Dios kyi'ja, ex kukx nchi tzaj nna'nji'y toj nna'j Dios. ¹⁷ Kukx nxi nqaninji'y te qMan, a tDios qAjaw Jesucrist, a nimxix tb'i, tu'n ttzaj tq'o'n kynab'la toj kyanmi'n, tu'n tel kyniky'a ti'jjo jni' t-xilin. ¹⁸ Ex kukx nxi nqaninji'y te Dios, tu'n t-xi tq'o'n tumil toj kyanmi'n, tu'ntzin tel kyniky'a ti'j alkye t-xilin tkyaqil, a nchi ayo'n ti'j toj kya'j, a ma chi txokli'y ti'j tu'n Dios; ex tu'n tel kyniky'a ti'j alkye t-xilin tkyaqil at toklin Dios ti'j, a awo Ttanimqo, a tb'anilixix wen twutz; ¹⁹ ex tu'n tel kyniky'a ti'jjo nimxix tipin Dios, a nb'ant tu'n quk'a, awo nimilqo. Atzin tipin lo ikyxjo tze'nkuxjo xkub' tyek'a, ²⁰ tej tjaw anq'in Crist tu'n kyxol kyimmin, ex ma kub' tq'uq'b'in toj tman q'ob' toj kya'j kawil tuk'a.* ²¹ Xi tq'o'n Dios toklin kyib'ajjo tkyaqil nuk'b'il, ex tkyaqil kawb'il, ex jni' at tipin, ex kykyaqiljo nejinelqe, ex tib'aj tkyaqiljo a n-ok q'o'n kyoklin tojjo tq'ijil ja'lin, ex tojjo tzul kanin. ²² Ex kub' tq'o'n Dios tkyaqil tjaq' tkawb'il Crist, qu'n xi tq'o'n

* 1:1 Kyb'i. 18:19-21; 19:1 * 1:7 Col. 1:13-14 * 1:14 2Co. 1:22 * 1:20 Sal. 110:1

toklin tib'aj tkyaqil.* Ex ikyxjo, xi tq'o'n toklin tu'n tok te wi'b'aj, a nejinel, tib'aj Ttanim.*
 23 Atzi'n Ttanim, atzin t-xmilil Cristjo. Ex ntzqet-xixjo Ttanim tu'n, qu'n ante Crist ntzqet-xix tu'n tkyaqil.

2

At kolb'ilqe tu'n t-xtalb'il qMan Dios

¹ Qu'n ojtxe kyimnintaq oto'ye twutz Dios, noq tu'n tpajjo tkyaqil qil ex jni' qachb'il, ² a lipcheqoxtaq ti'j tze'nkuxjo kyexjal tzalu'n twutz tx'otx', a nkub' kyb'inchin tze'nku tajb'il tajaw il, a kawil tib'aj tkyaqil taq'nil tzalu'n twutz tx'otx'. Ex ayetzi'n taq'nil lo nchi aq'nin toj kyanminxjal, a mi nkub' kyb'inchin tajb'il qMan Dios. ³ Ikytaqtzin tumiljo nqo b'ettaq qkyaqilx ojtxe, lipcheqoxtaq tze'nkuxtaq tajjo qtzeq, ex njapintaqjo qxim, a nya wen, a tze'nkuxjo ntqanintaq tachb'il qxmilil. Tu'ntzin tpajjo jni' lu'n, toj qilxtaqqe, tu'n qkyij tjaq' kujxix tkawb'il Dios te jun majx, tze'nqeku txqantl.

⁴ Me ante Dios, noq tu'n nimxix tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ma qo tk'u'jle nimxix, ⁵ ex ma tzaj tq'o'n qchwinqil junx tuk'a Crist, exla qa kyimninqotaq twutz Dios tu'n tpaj qil. Me noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma qo klete.* ⁶ Ex ma qo jaw anq'in tu'n, junx tuk'a Crist, a Jesús, ex ma qo kub' tq'uqb'in junx tuk'a toj tanmin kya'j. ⁷ Kub' tb'inchin ikyo, noq tu'n ttzaj tyek'in kyexjal kyojjo tq'i'jil tzul, at nimxix t-xtalb'il qi'j, a nyek'in tu'n twenil quk'a, noq tu'n Crist, a Jesús. ⁸ Qu'n noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma qo klete, tu'n qnimb'il ti'j, ex nya tu'n qb'inchb'in. Qu'n nya awox xqo jyonte, qala' a Dios saj q'onte qe. ⁹ Nti' tumil tu'n tjaw qnimsin qib', qu'n nya kyu'njo qb'inchb'in xknete kolb'ilqe. ¹⁰ Qala' ate Dios saj q'onte ak'aj qchwinqil. Ex ma qo anq'in tu'n Crist, a Jesús, tu'n tkub' qb'inchin b'a'n, a tze'nkuxjo xkub' t-ximin Dios te tnejil.

At qmujb'il qib' noq tu'n Crist

¹¹ Ex mi tz'el naj toj kyk'u'ja, a ojtxe, toj kywutz aj Judiy, nti'taq kyajb'i'n, qu'n nyataq tok kyechila tze'nku kye. Me te we'y, ajo kyechil noq jun ti'j tchib'jil kyxmilil, b'inchin kyu'nxjal, ex nti' tajb'in twetz qMan. ¹² Qu'n kyojjo q'ij ojtxe, nti'taq Crist b'i'n kyu'n, ex nimxtaq nchi q'o'ji'n kyuk'a aj Judiy, a sk'o'nqe tu'n Dios, ex nti'taq tumil tu'n kykyija toj wen tuk'a Dios. Nti'taq Dios toj kyanmi'n tu'n nya nimilqetaqa, ex nti'taq jun q'uqb'il kyk'u'ja ti'j jun ak'aj kychwinqila, aj kykyima. ¹³ Me atzin ja'lin, noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, a Jesús, a ayi'y, a najchaq ite'taqa tuk'a Dios ojtxe, ma chi oka ja'lin te Ttanim, noq tu'n tchky'el Crist. ¹⁴ Qu'n ate Crist ma tz'ok te qmujb'il qib',* qu'n ma qo ok tmujb'in te junch'in Ttanim, exla qa Judiy, tze'nku we', exla qa nya Judiy, tze'nku kye'. Qu'n ma kub' tyuch'in q'oj, a attaq tze'nku jun nim maqb'il qxol. ¹⁵ Ex noq tu'njo tkyimlin Crist, ma tz'el tipin kawb'il tuk'a tkyaqil nuk'b'il ex jni' jikysb'il qchwinqil, a noq tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. Ex atzin ja'lin, ma chi ok tmujb'in kab'e tnam, aye' aj Judiy junx kyuk'a nya Judiy, tu'n kyok ak'aj junx tuk'a, tu'ntzin at qmujb'il qib' qkyaqilx.* ¹⁶ Ikytzin tumiljo, noq tu'n tkyimlin Crist twutz cruz, ma kub'e ti'jjo q'oj, a attaq kyxoljo kab'e tnam, ex ma chi kyij toj wen tuk'a Dios, ex ma chi ok q'o'n te junch'in Ttanim.* ¹⁷ Qu'n ma tzul Crist q'malte tqaniljo Tb'anil Tqanil kolb'il te kykyaqilxjal, exla qa ayi'y, a najchaq ite'y tk'atz Dios, exla qa aye Judiy, aye nqayintaq ite'y.* ¹⁸ Ex noq tu'n Crist, ma jqet jun ak'aj tumil, tu'n qkyij qkyaqilx toj wen tuk'a Manb'aj, noq tu'n Xewb'aj Xjan.

¹⁹ Tu'npetzi'n, ma chi oka te Ttanim Dios, ex nya b'etin xjalqi'y ja'lin, toj jun tnam, a nya kye'y. Qala' at kyokli'n tze'nqeku txqantl, a aye etzinqe tu'n Dios, ex ma chi oka tajlal Ttanim. ²⁰ Qu'n ma qo ok qkyaqilx nimil te jun ma tij ja, ex ma qo kub' q'uqb'in tib'ajjo tq'uqil, a kyxnaq'tzb'il tsanjil Jesús, exqetzi'n jni' yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. Ex aku Jesucristjo, tnejil ab'j te tq'uqil, a nimxix toklin.* ²¹ Noq tu'n Crist, ajo ma tij ja kyja tjaw ch'i'y toj ttxolil, tu'n tok te jun ja te na'b'l Dios, a xjanix ti'j qAjaw. ²² Ex ikyqex kyeji'y, ayi'y nimil toj tnam Ēfeso, junx ma chi jawe ch'i'ya, tu'n kyoka te jun ja, ja' najle Dios tu'n Xewb'aj Xjan.*

3

Atzin taq'in Pabl kyxol nya Judiy

¹ Tu'npetzi'n, ayi'n Pabl intinkuxa toj tze, noq tu'n tpajjo nchin yoli'n Tyol Crist, a Jesús, noq tu'n kyel wena ayi'y, a nya Judiy.

* 1:22 Sal. 8:6 * 1:22 Col. 1:18 * 2:5 Col. 2:13 * 2:14 Jn. 14:27 * 2:15 Col. 2:14 * 2:16 Col. 1:20
 * 2:17 Is. 57:19 * 2:20 Is. 28:16; Mt. 21:42 * 2:22 1Co. 3:16-17

²⁻³ Ma na'mxsin kyb'inti'y, qa a Dios tuk'a tkyaqil tq'aq'b'il tk'u'j saj yek'in te we'y, ex ma tzaj toqxenin, tu'n t-xi nq'ma'n Tb'anil Tqanil t-xtalb'il kye'y, a ayi'y nya Judiy. Ajo Tb'anil Tqanil lo, a t-xim Dios ewintaq ojtxe, a tze'nkuxjo ma txi ntz'ib'i'n. ⁴ Aj tjaw kyu'ji'n, antza k-elile kyniky'a ti'j, qa wojtzi'nji'y, a t-xim Crist lo. ⁵ a mix xayey tchiky'b'in kywutzxjal ojtxe. Me atzin ja'lin, ma tzaj tyek'in Dios, tu'n Xewb'aj Xjan, kyejo xjan tsanjil Jesús, exqetzi'n xjan yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol. ⁶ Atzin t-ximjo, a ewintaq lo: Qa noq tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il, aye nimil nya Judiy at kyoklin ti'jjo etzb'il, a tzajnin te Dios, junx kyuk'a nimil Judiy. Atzin ja'lin ma chi oka te junch'in Ttanim, ex at kyokli'n junx ti'jjo tkyaqil, a ma tzaj tziyin Dios, noq tu'n Crist, a Jesús.*

⁷ Ex noq tu'n nimix tipin t-xtalb'il qMan, ma chin ok tq'o'n te taq'nil ti'jjo Tb'anil Tqanil lo. ⁸ Toj nwutza, nti' wokli'n kywutzjo tkyaqil txqantl toj Ttanim Dios.* Me noq tu'n t-xtalb'il qMan, ma tzaj tq'o'n wokli'n, tu'n t-xi nq'manji'y Tb'anil Tqanil jni' t-xilin tq'inimil Crist, a nti' tb'ajil, kye nya Judiyqe. ⁹ Ex ma tzaj toqxenin we'y, tu'n t-xi nchiky'b'in kywutz tkyaqilxjal, a t-xilin t-xim Dios, a ewintaq atxix te tnejil, qu'n icky tajb'il Diosjo, a kub' b'inchinte tkyaqil. ¹⁰ Qu'n ajo tajb'il Dios, qa noq tu'n Ttanim k-elile kyniky' tkyaqil angel ex jni' at tipin toj kya'j ex twutz tx'otx', ti'jjo jni' t-xilin tnab'l Dios. ¹¹ Qu'n ickyx t-xim Diosjo atxix te tnejil, a na'mtaq tkub' b'inchin tkyaqil. Ajo xim lo ma japin tu'n qAjaw Jesucrist. ¹² Atzin ja'lin, at jun ak'aj tumil ma jqet, tu'n qkyij qkyaqilx toj wen tuk'a Dios, noq tu'n qnimb'il ti'j Crist, ex tu'njo q'uqb'il qk'u'j ti'j.

¹³ Tu'npetzi'n, chin kub'sin nwutza kye'y, tu'n mi chi numji'y tu'n tpaj tkyaqiljo n-iky'x wu'n, noq tu'n tel kyniky'a ti'j Tb'anil Tqanil, qu'n atzin yol lo, atzin kytzaljb'ilji'y.

Ajo t-xilin tq'aq'b'il tk'u'j Crist qi'j qkyaqil

¹⁴ Tu'npetzi'n, nchin kub' meje'y na'l Dios twutz qMan Dios kyi'ja. ¹⁵ Qu'n antza tzajnin qb'i awo k'walb'ajjo te Dios, awo nimil ti'j, exla qa toj kya'j, mo qa twutz tx'otx'. ¹⁶ Ex nxi nqani'n te Manb'aj, a at nimix tq'inimil toj tqoptz'ajiyil kya'j, tu'n ttzaj tq'o'n kyipi'n, noq tu'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, ¹⁷ tu'ntzintla tnajan Crist tuk'a tkyaqil tipin toj kyanmi'n noq tu'njo kynimb'ila. Ex nchin na'n Diosa kyi'ja, tu'ntzintla kye'n jikyxinxix toj kynimb'ila, ex atitla nimix tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, tze'nku jun tlok' tze, a nimx ma txa'ye; ¹⁸ ex tu'ntzintla telxix kyniky'a ti'j, kyuk'a tkyaqil nimil, jni' t-xilin twutz, ex jni' tqine, ex jni' t-xe, ex jni' tokxe' tq'aq'b'il tk'u'j Crist. ¹⁹ Ex nxi nqani'n, tu'ntzintla tel kyniky'a ti'jjo tq'aq'b'il tk'u'j lo, exla qa mi tz'elpin b'ajx tu'n tel kyniky'a ti'j tkyaqilx; ex tu'ntzintla tnoj kyanmi'n te jun majx tuk'a tkyaqil t-xilin Dios.

²⁰ Atzin ja'lin, qo q'o'n chjonte te qMan Dios, a at tipin tu'n tb'ant nimixitl tu'n, tib'aj tkyaqiljo nxi qqanin te, ex nqo ximin ti'j, noq tu'njo tipin, a n-aq'nin toj qanmin. ²¹ Nimxit tb'i kyxoljo Ttanim, noq tu'n Crist, a Jesús, ja'lin ex te jun majx.

4

Jun qmujb'il qib' tu'n Xewb'aj Xjan

¹ Tu'npetzi'n, exla qa intinkuxa toj tze tu'n tpaj qAjaw, nchin kub'sin nwutza kye'y tu'n kyanq'in, tze'nkuxjo tu'n tb'ant, a ayi'y o chi txokli'y tu'n Dios tu'n kyoka te te. ² Kymutxsinku kyib'a, ex b'unin chi yoli'n. Kyonkuy tajb'il qMan kyuk'a txqantl nimil, ex kukx tziky'xi kyu'n jun tuk'a juntl, tu'n tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa.* ³ Kyq'onka tilil, tu'n kukx tu'n kymujb'in te kyib'ji'y, a tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan tnuk'b'il te qmujb'il qib'. ⁴ Qu'n junch'in Ttanim Dios, a t-xmilil Crist, ex junch'in Xewb'aj Xjan, ex junch'in q'uqb'il qk'u'j ti'j tkyaqil nqo ayo'n toj kya'j, a tze'nkuxjo xqo txokle. ⁵ Ex noq junch'in qAjaw at, ex junch'in qnimb'il, ex junch'in jawsb'il a', a noq mujb'inqe. ⁶ Ex junch'in Dios, a kyMan tkyaqil nimil, ex tib'aj qkyaqil, ex n-aq'nin tu'n qel wen, ex at qoj qkyaqil.

⁷ Me teyile junjunqe, exla qa junch'in t-xtalb'il Crist, ma tzaj q'o'n junxilchaq qoklin, a tze'nkuxjo taj. ⁸ Tu'npetzi'n, ickytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tej tmeltz'aj toj kya'j, xi ti'n tuk'a aye i kub' ti'j tu'n, tu'n kyxi tyek'in kywutz tkyaqil toj nintz q'ij te tzaqpib'l.

Ex xi tq'o'n junxilchaq kyoklinxjal.*

⁹ Atzin ja'lin, zTi'tzin ele yol lo, qa ma meltz'aj toj kya'j? Atzin ntq'ma'n qa nej xkutx toj kya'j, tu'n tk'u'l tzalu'n twutz tx'otx'. ¹⁰ Ex atzin xkutx, axsin xjaxjo najchaq kyib'ajxi kya'j, tu'ntzin tnoj tkyaqil tu'n tuk'a tkyaqil tqoptz'ajiyil.

¹¹ Ex ax xi q'onte toklin junjun tu'n kyok te tsanjil, ex junjun te yolil Tyol Dios, a nk'mo'nte Tyol, ex junjun te q'mal te Tb'anil Tqanil kolb'il, ex junjun te kyik'lel ex xnaq'tzil, ¹² tu'ntzintla kyok te taq'nil, tu'n kyajb'in kye txqantl, tu'n tch'ijjo Ttanim Dios, a t-xmilil

* 3:6 Col. 1:26-27 * 3:8 1Co. 15:9 * 4:2 Col. 3:12-13 * 4:8 Sal. 68:18

Crist, ¹³ tzmaksi aj qpon qkyaqilx toj jun twutzxix qmujb'il qib' toj qnimb'il, ex tu'n tel qniky' ti'j jni' t-xilin Tk'wal Dios. Ikytzi'n, qo okil te xjal tz'aqle, tze'nkuxjo jni' t-xilin Crist, ¹⁴ tu'ntzintla mi qo okil tze'nku kyek'wal, a jun paqx ntx'ixpit kynab'l, ex jun paqx nchex lipe ti'j alkyechaqku xnaq'tzb'il, a nya toj tumil; ex nxi kyq'o'n kyib' tu'n kykub' sb'u'n kyu'nxjal, a x'tijqe, a nchi chu'chin kyi'j, tu'n kyxi' toj jun b'e te najin. ¹⁵ Atzin qe, qo yolin ti'jjo twutzxix tuk'a jun yol te tq'ac'b'il k'u'jb'aj, tu'ntzin qch'iy toj tkyaqil tumil, mujleqo tuk'a Crist, ajo nejinel tib'aj Ttanim, a t-xmilil. ¹⁶ Ex noq tu'n Crist, tkyaqiljo t-xmilil tmujb'in tib' ti'j, tu'n taq'in teyile tnej, tu'ntzintla tch'iy, ex tu'n kyonin te kyib' toj kyq'ac'b'il kyk'u'j, tze'nku taj.*

Jun ak'aj qchwinqil tu'n Kolil Jesucrist

¹⁷ Atzin kxel nq'manji'y, ex kxel woqxeni'n toj tb'i qAjaw, tu'n mi chi anq'ini'y tze'nqeku xjal, a nya nimil ti'j Dios, a nchi anq'in tze'nku ntqanin kynab'l, a nti' tumil. ¹⁸ Toj qxopin ta' kynab'l, ex najchaq ite' ti'j ak'aj chwinqil tu'n Dios, qu'n nti' tumil toj kywutz, tu'n tpajin tch'u'xil kyanmin. ¹⁹ Ma tz'el naj kynab'l te tx'ixwejlil, ex ma txi kyq'o'n kyib' toj kyachb'il, tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil wiq tzeqb'il, a nya wen.*

²⁰ Me atzin kye', mi s-el kyxnaq'tzin ikyjo ti'j Crist. ²¹ Qala' ma tz'ok kyb'i'n te, ex ma chi xnaq'tzajtza, a tze'nkuxjo twutzxix, a at ti'j Crist. ²² Tu'npetzi'n, tze'nku nchi anq'intaqa ojtxe, kytzaqpinkji'y ojtxe kyte'n, a nti' tajb'in, a ma kub' sb'u'n tu'n kyajb'ila nya wen.* ²³ Ex kytix'ixpinkji'y kyanmi'n ex kynab'la, tu'n kyoka ak'aj toj tkyaqil. ²⁴ Ex kyq'o'nksinji'y kyte'n, a saqxix,* a b'antnin tze'nkuxjo taj Dios,* tu'ntzintla tyek'in jun kychwinqila twutzxix, a tz'aqle, ex xjanxix kywutz kykyaqil.

²⁵ Tu'npetzi'n, mi chi niky'in yola, qala' teyile junjun tu'n tyolin twutzxix kyuk'a tuk'a,* qu'n qkyaqilx ma qo ok te junxch'in Ttanim Dios, a t-xmilil Crist.* ²⁶ Ex qa ma tzaj kyq'o'ja, mi chi b'inchin ila; ex atzin q'oj mi txi kyk'u'n ajxi tex q'ij.* ²⁷ Ikytzi'n, mi txi kyq'o'n amb'il te tajaw il. ²⁸ Ex aye ileq', noqit mi chi elq'in, qala' tu'n kyaq'nin, ex tu'n tb'ant jun tb'anil aq'untl kyu'n, tu'ntzintla tknet ch'in kyu'n, tu'n kysipin kyuk'a yaj.

²⁹ Mi txi kyq'ma'n jun yol, a nya wen. Qala' i tokin jun yol kyu'n, a wen, a at tajb'in tu'n kych'iyjo txqantl, tu'ntzintla at tky'iw'b'il Dios kyib'ajjo aye nchi b'i'n ti'j. ³⁰ Mi txi kyq'o'n amb'il, tu'n tb'isin Xewb'aj Xjan, qu'n noq tu'n Xewb'aj Xjan, ma txi tq'o'n Dios kyechila toj kyanmi'n, tu'n tel kyniky'tzajila qa te Diosqi'y, ex tu'n kykotpaja tojjo tq'ijil tzul te pa'b'in. ³¹ Mi chi yoli'n kujxix kyuk'a kyuk'iy; ex mi txi kyq'o'n kyib'aj toj kyachb'ila; ex mi chi q'oji'n; ex mi chi x'ch'i'n tu'n kyq'o'ja; ex mi chi yasi'n, ex mi kub' kyb'inchi'n tkyaqil wiq il. ³² Qala', chi okxa wen, b'unin kyanmi'n jun tuk'a juntl. Kynajsinkuy kyila kyxola, tze'nku te Dios ma kub' tnajsin kyila tu'n Crist.*

5

Tze'n tu'n qnajane, awo tk'wal Dios

¹ Atzin ja'lin, tz'ok tilil kyu'n, tu'n kyoka tze'nku te Dios, qu'n ayi'y jun tk'wal, a k'u'jlinxix tu'n. ² Kukx chi b'etji'y toj tq'ac'b'il kyk'u'ja kyuk'a kykyaqil, tze'nku te Crist, ngo ok tk'u'jlin, ex xi tq'o'n tib' te jun chojb'il qil, ex te jun oyaj tb'anilx ele twutz qMan Dios.*

³ Ayetzin kye, a te Diosqi'y. Tu'ntzi'n, mi chi yoli'n kukxjo ti'jjo ky'a'jin, ex jni' nya wen, ex tkyaqilxjo npon kyk'u'xjal ti'j. Qu'n nya wen tu'n qyolin ti'j qxolx. ⁴ Ex mi chi yoli'n ti'jjo yol te tx'ixwejlil, exqetzi'n yol, a nti' kyajb'in, ex jni' yaq. Qu'n tkyaqiljo lo nya wen te qe, qala' qo yolin ti'j aq'b'il chjonte te Dios. ⁵ Qu'n b'i'n kyu'n ankye k'wel b'inchin te ky'a'jin, mo qa a jni' nya wen, nti' toklin ti'j Tkawb'il Crist ex ti'jjo te Dios. Ex ikyqexjo aye, a npon kyk'u'j ti'j jun ti', qu'n ikyx tz'elpine' tze'nku tu'n kyk'ulin twutz junxil kydios. ⁶ Mi txi kyq'o'n kyib' a tu'n kykub' sb'u'n tu'n kyvolxjal, a nkyxnaq'tzin qa wen tu'n tkub' qb'inchin jni' tzeqb'il. Me tu'npetzin tpajjo jni' lo, tzuljo kujxix tkawb'il Dios kyib'ajjo a mib'in chi nimin. ⁷ Tu'npetzi'n, mi tz'ok kymujb'in kyib' a kyuk'a.

⁸ Qu'n atzin ojtxe, nchi b'ettaqa toj qxopin; me atzin ja'lin, noq tu'n kymujb'il kyib' a tuk'a qAjaw, nchi b'eta tqan q'ijil. Chi b'et-xshintza toj kychwinqila, tze'nqeku nchi b'et tqan q'ijil. ⁹ Qu'n ikytzin k-yeq'ila kychwinqilji'y tb'anilx, ex tz'aqle, ex twutzxix. ¹⁰ Ex tz'ok tilil kyu'n, tu'n ttzajal qMan Dios kyi'ja. ¹¹ Mi kub' kyb'inchinji'y jni' nya wen, a nkub' kyb'inchin aye ite' toj qxopin, qala' kyinqemetza tqan q'ijil, ¹² qu'n manyor tx'ixwejlilx tu'n qyolin ti'j a nkub' kyb'inchin toj ewajil. ¹³ Me qa ma kub' qchiky'b'in tqan q'ijil, kyjel q'ancharix

* 4:16 Col. 2:19 * 4:19 Ro. 1:21-25 * 4:22 Col. 3:9 * 4:24 Col. 3:10 * 4:24 Gen. 1:26 * 4:25 Zac. 8:16
* 4:25 Ro. 12:5 * 4:26 Sal. 4:4; Sant. 1:19-20 * 4:32 Col. 3:13 * 5:2 Ex. 29:18

ja' ntzaje. ¹⁴ Qu'n toj tspiky'emil tqan q'ij, n-ele tniky'tzajil tkyaqil. Tu'npetzi'n, ntq'ma'n kyjalu'n:

Q'imiltzin twatla, a ay nktan. Ex we'ksa kyxol kyimnin.

Ex ktzajil tq'o'n Crist spiky'in toj tanmi'n.

¹⁵ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a tze'n tu'n kyb'eti'y, nya tze'nku jun nti' tnab'l, qala' tuk'a tkyaqil tumil. ¹⁶ Kyq'onka tilil, a atxku amb'il, tu'n kyb'inchi'n wen,* qu'n aye tq'ijil ja'lin, nya wenqe. ¹⁷ Tu'npetzi'n, mi kub' kyb'inchinji'y a nti' tajb'in. Tz'elxit kyniky'a ti'j alkye tajb'il qAjaw. ¹⁸ Ex mi txi kyq'o'n kyib'a noqx tu'n tnoj kyk'u'ja tu'n q'e'n, qu'n noqx ti'n te toj jun qchwinqil, a nlay tzyet. Qala' kyq'o'nx kyib'a tu'n tnoj kyanmi'n tu'n Xewb'aj Xjan. ¹⁹ Ex chi yoli'n kyxoliliy tuk'a Tyol Dios, ex ila' b'itz te qnimb'il. Ex chi b'itzi'n, ex chi nimsi'n tb'i qAjaw tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ²⁰ Ex kukx, kyq'onxji'y chjonte te Dios, a Manb'aj, ti'j tkyaqil, noq toj tb'i qAjaw Jesucrist.*

A qchwinqil, awo nimil

²¹ Atzin ja'lin, kyniminku kyib'a kyxolxa, noq te nimsb'il tb'i Crist.

²² Ayetzin xu'jlb'aj, kynimingekutzinji'y kychmila, tze'nku te qAjaw.* ²³ Qu'n ate chmilb'aj nejinel te t-xu'jil, ikyx tze'nku te Crist, a nejinel te Ttanim, a t-xmilil, ex xi tq'o'n tib' te klotte. ²⁴ Qu'n ikytzi'n tze'nku te Ttanim Dios nkub' tnimin Crist, ex ikyqetzin kye xu'jlb'ajjo, tu'n tkub' kynimin kychmil toj tkyaqil.

²⁵ Exsin ikyx kyeji'y chmilb'aj, kyk'u'jlimqektzinji'y kyxu'jila, tze'nku te Crist s-ok tk'u'jlin Ttanim, ex xi tq'o'n tchwinqil tu'n tpaj.* ²⁶ Ma b'antjo ikyjo, tu'ntzintla kyok xjan, ex tu'n kytxjet kyanmin tu'n Tyol Dios, ex tu'njo a' te jawsb'il a', ²⁷ tu'ntzintla tk'mo'nte Ttanim, tze'nku jun t-xu'jil tb'anilix wen, a nti' ch'in tky'i, ex nti' ch'in tz'il ti'j, qala' manyor xjanix ex tz'aqlenix.* ²⁸ Ikytzin tze'n te chmilb'aj ntk'u'jlin t-xmilil, ex ikytzin tu'n tok tk'u'jlin t-xu'jil. Qu'n alkye ma tz'ok tk'u'jlin t-xu'jil, ax n-ok tk'u'jlin te tib'. ²⁹ Qu'n mix a'l jun, aku tz'el iky'in te t-xmilil, qala' n-ok tk'a'chin, ex n-ok tka'yin, tze'nku te Crist ti'j Ttanim, qu'n atzin t-xmililjo. ³⁰ Ex ikyxjo qe, at qoklin ti'jjo Ttanim, a t-xmilil, a junch'in. ³¹ Qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tu'ntzin tpajjo, kyjel ttzaqqi'n ichin ttata ex tnana,
tu'n tok meje tuk'a t-xu'jil,

ex kab'e kchi okil te junch'in xmilil.*

³² Ojtzqi'n wu'n, qa nim t-xilinjo lo, ex nlay tz'el qniky' ti'j, me mi nchin yoli'n noqx ti'jjo mejeb'lin, qala' ti'jjo Crist tuk'a Ttanim, a t-xmilil. ³³ Tu'npetzi'n, kxel ntq'ma'n juntl majl kye'y, ayi'y chmilb'aj, qa teyle junjun kye tu'n tok kyk'u'jli'n kyxu'jila tze'nkuxjo ayi'y, ex ikyx te qya, tu'n tkub' kynimin kychmil.

6

¹ Ayi'y k'walb'aj, kynimingekutzinji'y kytatiy, tze'nku taj qAjaw,* qu'n ante wenjo, ² ex ante tnejil nuk'b'iljo, a at t-xel tu'n Dios, qu'n ikyx ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Kynimingekujij'y kytatiy ex kynaniy, ³ tu'ntzintla kytzajala, ex tu'n kyte'n ila' q'ij twutz tx'otx'.*

⁴ Ex ikyxqex kyeji'y manb'aj, mi ka'min kyk'u'ja kyuk'a kyk'wala, tu'n tb'aj kyk'u'j. Qala' kych'insinqexa tuk'a tumil, ex kyxnaq'tzinqexa tu'n kynimin ti'j qAjaw.*

⁵ Ex ayi'y aq'nil, kynimingekujij'y tajaw aq'untl tzu'lu'n twutz tx'otx' tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tu'n kykub' kynimin toj tumil, ex tuk'a tkyaqil kyanmi'n, nyakuxtlaj te Crist nchi ajb'ini'y.* ⁶ Chi ajb'inxita, nya noq o'kx tze'nku nchi ka'yin kyij'a, noq tu'n kyel wena kywutz, qala' kyb'inchinkujij'y lo tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a tze'nku taj qMan Dios. ⁷ Kyb'inchinkujij'y tkyaqil kyaq'in tuk'a tkyaqil kyk'u'ja, nyakuxtlaj taq'in Crist nkub' kyb'inchi'n, ex nya kyexjal. ⁸ Qu'n b'i'n kyu'n, qa teyle junjun, exla qa aq'nil mo tajaw aq'untl, ktzajil tk'mo'n jun chojb'il te te tu'n qAjaw tze'nkuxjo wen, a otaq b'ant tu'n.

⁹ Ex ikyx kyeji'y tajaw aq'untl, kyb'inchinkuy wen kyij' kyaq'nila.* Mi chi xob'tzin kyij', qala' kyna'ntza qa ikyxqex kyeji'y tze'nqeku kyaq'nila, ite'kxa tjaq' tkawb'il qAjaw at toj kya'j, a nti' n-ok tka'yin tze'n kytexjal.*

Qo we'kuxix twutz tajaw il

¹⁰ Atzin ja'lin, kykuysim kyib'a tu'njo kymujb'il kyib'a tuk'a qAjaw, ex tu'n nimxix tipin. ¹¹ Kyq'o'ntkzin kyij'a tkyaqiljo a n-ajb'in te jun xo'l q'aq' toj jyoj q'oj, tu'n kykleta,

* 5:16 Col. 4:5 * 5:20 Col. 3:16-17 * 5:22 Col. 3:18; 1Pe. 3:1 * 5:25 Col. 3:19; 1Pe. 3:7 * 5:27 2Co. 11:2; Tchi. 21:2, 9 * 5:31 Gen. 2:24 * 6:1 Col. 3:20 * 6:3 Ex. 20:12; Deu. 5:16 * 6:4 Col. 3:21 * 6:5 Col. 3:22-25 * 6:9 Col. 4:1 * 6:9 Deu. 10:17; Col. 3:25

a tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Dios kye'y, tu'ntzintla kywe'xixa wen toj kynimb'ila twutzjo tsb'ub'l tajaw il, qu'n ma chi oka tze'nku jun xo'l q'aq' toj q'oj tuk'a. ¹² Qu'n mina nqo jyon q'oj kyuk'axjal te twutz tx'otx', a at kyhib'jil ex kyb'aqil, qala' kyuk'a nejinelqe, a mi q'ancha'l, ex kyuk'a jni' kawil, exsin tkyaqil nya wen, a at tipin toj qxopin, ex kyi'jjo tkyaqil taq'nil tajaw il, a nya te twutz tx'otx'qe.

¹³ Tu'npetzi'n, kytzyu'nksinji'y a jni' n-ajb'in toj joyb'il q'oj, a ma tzaj tq'o'n Dios kye'y, tu'ntzin tiky'x kyu'n tojjo tq'ijil nya wen.* Ajtzin tb'ajjo ikyjo, kukx kchi kyjel weji'y kujxix toj kynimb'ila. ¹⁴ Kukx chi we'kuji'y kujxix. Kypasim kyk'u'ja tuk'a twutzxix, nyakuj jun k'alb'il kyk'u'ja.* Ex kyk'lonkxixa wen tuk'a jun chwinqil tz'aqle, tze'nku jun kxb'il tok ti'j kyk'u'j xo'l q'aq' te kolb'ilkye.* ¹⁵ Kyb'inchimtzin kyib'a, tu'n kyxi'y q'mal Tb'anil Tqanil kolb'il, tze'nku jun xo'l q'aq' ntb'inchin tib' tu'n tok t-xjab' te joyb'il q'oj.* ¹⁶ Ex tib'aj tkyaqiljo lo, tenxit kynimb'ila tze'nku jun maqb'il te yupb'iltejo jni' tb'aq' sma'j nk'ant tu'n tajaw il. ¹⁷ Kyq'o'nkxsinji'y kolb'il tze'nku jun toj kywi'y tu'n tklet kywi'y tu'n.* Ex kytzyu'nktzinji'y Tyol Dios tze'nku jun machet te b'ujb'il tu'n tipin Xewb'aj Xjan.* ¹⁸ Kyb'inchinkuji'y tkyaqiljo lu'n tuk'a na'j Dios. Kukx chi kub'sin kywutza, ex chi qanin te Dios noq tu'n Xewb'aj Xjan. Tu'n tb'antjo lu'n kyu'n, chi we'kuxixa twutz tkyaqiljo nya wen, ex mi chi numja; qala' kukx chi na'n Diosji'y kyi'j tkyaqil Ttanim Dios.*

¹⁹ Ex ikyxjo, chi na'n Diosa wi'ja, tu'ntzintla ttzaj tq'o'n Dios jun nyola, aj nyoli'n, ex tu'ntzintla at wipi'n tu'n t-xi nyek'inji'y jni' t-xilin Tb'anil Tqanil kolb'il, a ewintaq ojtxe. ²⁰ Ma chin tzaj tchq'o'n Diosa, te jun yolil te' Tb'anil Tqanil lo, ex noq tu'n tpajjo lu'n, intinkuxa toj tze. Tu'npetzi'n, chi na'n Diosa, tu'n t-xi nyolinji'y Tb'anil Tqanil tuk'a tkyaqil wanmi'n, tze'nkuxjo tu'n tb'ant wu'n.

Jun tq'olb'il Pabl tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

²¹⁻²² Kxel nsma'n te Tíquico, a qerman, k'u'jlinxix wen, ex njapinxix tu'n toj tkyaqil taq'in qMan.* Kxel tq'o'n tqanil wi'ja, tze'n intini'y, ex ti' nb'ant wu'n, tu'ntzintla b'i'n kyu'n tze'n otayi'y tzalu'n, ex tu'n toksin kyk'u'ja.*

²³ Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist, txi q'onte kymujb'il kyib'a kyxolxa, ex kyxol tkyaqil nimil, ex tq'aq'b'il kyk'u'ja, junx tuk'a kynimb'ila. ²⁴ Ex atjo t-xtalb'il Dios at kyuk'iy ex kyuk'a kykyaqiljo, a nkyk'u'jlin qAjaw Jesucrist tuk'a jun kyk'u'jb'il, a nlay b'aj. Ikyxitjo.

* 6:13 Ro. 13:12 * 6:14 Is. 11:5 * 6:14 Is. 59:17 * 6:15 Is. 52:7 * 6:17 Is. 59:17; 1Tes. 5:8 * 6:17 Eb.
4:12 * 6:18 Col. 4:2-4 * 6:21-22 Kyb'l. 20:4; 2Tim. 4:12 * 6:21-22 Col. 4:7-8

Tu'j Pabl kye Nimil aj Filipos

At jun ch'uq nimil kub' xkye tu'n Pabl toj tnam Filipos tojjo tkab' th'e te q'mal Tyol Dios (Kyb'i. 16:12-40). Te tzu'yb'il te' u'j lu'n, o yolin Pabl ti'j t'z'aljb'il ex tk'u'jb'il ex jun chjonte te Dios kyi'jjo nimil toj Filipos. Ex ikyxjo, juntl tumil ti'jjo u'j lu'n nxi tq'o'n chjonte kye nimil ti'jjo jun onb'il tzaj kysma'n te, te' tkuxtaq toj tze (4:18). Tzmataq ntz'ib'in Pabl, kub' t-ximin tu'n t-xi tq'o'n junjun xnaq'tzb'il kye nimil, a k'u'jlinqetaq tu'n antza.

Tojjo tu'j, nyolin Pabl ti'j jun t'z'aljb'il exla qa toj yajb'il, qu'n exla qa tku'xtaq toj tze, me nyolin Pabl toj u'j lu'n tuk'a nim yol te t'z'aljb'il, a tzajnin ti'jjo t'nuk'b'il qMan Dios toj tanmin. Ex nyoli'n u'j lo ti'j qa il ti'j tu'n qmutxsin qib' tze'nku te Crist (2:6-11). Ikyxjo, nyolin ti'j oxe tten Dios. Ntzaj tkujsin Pabl tojjo tu'j, qa ate Manb'aj tuk'ax K'walb'aj noq junx Dios, ex atzin k'ulb'il noq okx te kyeku tu'n t-xi'ye. Ex tze'nku tu'n t-xi tq'ma'n ti'j Crist, a qAjaw, nkub' tyek'in Pabl ti'j Jesucrist qa ax Diosjo kye aj Israel. Ex ikyxjo, nkub' tyek'in qa ikyx te Xewb'aj Xjan mujle tten tuk'a Manb'aj (3:3) ex tuk'a Jesucrist (1:19).

Ex nyolin ti'jjo t-xtalb'il qMan Dios tu'n qklet. Atzin ja'lin, ajo kychwinqil nimil, noq tu'n kyanq'in tze'nku ntq'ma'n Tb'anil Tqanil. Ex atzi'n qmujb'il qib' tuk'a Crist atzin ttxuyil qk'u'jb'il qib'jo tu'n qajb'in kye txqantl.

Jun q'olb'il kye nimil toj tnam Filipos

¹ Ayi'n Pabl, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a wuk'iy, Timotey. Awo'y taq'nil Crist, a Jesús, ex nxi qtz'ib'in te kye'y, kykyaqila nimilqi'y, junx kyuk'a aye nejinel ex aye mojlil kyxola, ayi'y Ttanim qMan Diosqi'y toj tnam te Filipos,* ex at kymujb'il kyib'a tuk'a Jesús, a sk'o'nxix tu'n qMan Dios te Klolqe. ² Axit qMan Dios ex qAjaw Jesucrist ky'iwilil kye'y tuk'a tkyaqil t'nuk'b'il ex t-xtalb'il kyib'aja.

Nna'n Pabl Dios kyi'j nimil

³ Tkyaqil maj tze'nku nchi ul julk'aja toj nk'u'ja, b'e'x nxi nq'o'n chjonte te qMan Dios kyi'ja. ⁴ Ex ikyxjo a tze'nku nchin aq'iy na'l Dios, majx nxi nqani'n tuk'a t'z'aljb'il jun ky'iw'b'il kyib'aja. ⁵ Ikytzi'n, ma tziky'x qu'n junx kyuk'iy, noq tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, toj tnejil q'ij tej kynimi'n, ex tzmaz t'zalu'n. ⁶ Q'u'qle nk'u'ja ti'j qMan Dios, a kub' xixy'b'inte aq'untl toj kyanmi'n; ex ax nb'inchin te' nimxixl aq'untl te t'z'aqtz'b'ilte kye'y,* tzmaz axji tul Jesucrist juntl majl. ⁷ Tojxix tumil jun nxima ikyo kyi'ja kykyaqila, qu'n tzunxix nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja wen, qu'n ikyx kyeji'y tky'iw'b'il Dios kyuk'a tze'nku wuk'iy, i'chagtzin intinkutz wetza toj tze, mope qa ma chin pon kani'n kywutz kawil, noq o'kx tu'n nkoli'n wen ti'j Tyol Dios, ex tu'n nq'manti'y qa twutzxixjo anetzi'n. ⁸ Qu'n ate Dios ojtzqil we'y, qa nimxix tq'aq'b'il nk'u'ja kyi'ja kykyaqila, noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j Jesucrist toj wanmi'n. ⁹ Ex nchin qani'n toj nna'j Dios kyi'ja, tu'n tten nimxixl tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, ex tu'n tten kynab'la, ex tu'n tel kyniky'a te tkyaqil, ¹⁰ tu'ntzin tb'antjo a tb'anilx wen. Ikytzin kb'antile tsaqix kychwinqilji'y wen, tu'ntzin aj tul Crist, nti'tla jun kyila kknetil. ¹¹ Ikytzin kchi okileji'y tze'nku twutz qawal tb'anilx tu'n tonb'il Jesucrist, tu'njo kyb'inchb'in tb'anilx toj tkyaqil. Ayetzin kyb'inchb'in, nchi ajb'in te aq'b'il chjonte, ex te nimsb'il tb'i' qMan Dios ky'u'n txqantl.

Nimxixtl toklin Jesucrist tib'aj tkyaqil toj tchwinqil Pabl

¹² Werman, waja tu'n kyb'inti'y qa tkyaqiljo ma tziky'x wi'ja, ma tz'ajb'in tu'n t-xi laq'e Tb'anil Tqanil kolb'il, ¹³ ex tu'n kyb'inte jni' aj kawil kyuk'a' kyaq'nil toj ja te kawb'il, ikyxexo xjal tojile tnam. Kykyaqilxjo lu'n, ma kyb'i, ex ma t'z'el kyniky', qa noq tu'njo nchin ajb'in te q'mal te Tb'anil Tqanil ti'j Crist, ma chin kutz kyq'o'n toj tze.* ¹⁴ Ex noq tej kylonte jun ch'uq erman, te' nkux q'o'n toj tze tu'n tpaj nchin yolintaqa ti'j tb'i Jesús, b'e'x jaw kyi'n kyib', ex el kyxob'il kyi'j tu'n tq'metjo Tb'anil Tqanil, noq tu'njo q'u'qlexix kyk'u'j ti'j Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil.

¹⁵ Nya ikyo tze'ngeku' tojjo juntl ch'uq, a nchi q'man tqanil Crist, me tuk'a ik'y'b'il wi'ja, ex nlo'chj kyanmin tu'n q'oj. Me metzin kye' a tnejil ch'uq nchi q'umlaj kye' toj tumil tuk'a tkyaqil kyanmin. ¹⁶⁻¹⁷ Ayetzin kye' tkab' ch'uq, a nchi q'man tqanil Jesús tuk'a q'oj, nya jikyin ite' toj kynimb'il, ex nkub' kyb'isin tu'n tok nimxixl b'is wi'ja, tu'n intinkutza toj tze. Me atzin tnejil ch'uq, nchi yolin kye' tqanil Crist toj tumil, ex tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'j ti'j qMan Dios; ikytzin b'in ky'u'n, qa noq tu'n nchin kolintaqa ti'j Tb'anil Tqanil Jesucrist, intinkutza t'zalu'n toj tze.

¹⁸ Nya we' te, qu'n exla qa jikyinqe wen toj kynimb'il mo ex qa minaj, noqtzin tu'n a weji'y nchin t'z'alaj ti'j, tu'n loqe nchi yolin ti'j Tb'anil Tqanil ti'j Crist.

* 1:1 Kyb'i. 16:12 * 1:6 Sal. 138:8 * 1:13 Kyb'i. 28:30

¹⁹ Ikytzi'n, q'uqle nk'u'ja ti'j kynaj Diosa wi'ja, ex ikyxjo ti'j Xewb'aj Xjan, ax T-xew Jesús, lu nmojin wi'ja tu'n njaxa tzalu'n toj tze. ²⁰ Ex te Dios nxi nqani'n, tu'n nti'tla jun nky'iy toj nchwinqila, tu'n njaw tz'aga toj nnimb'ila, ex tu'n njaw tx'ixwi'y tu'n; qala' tuk'a nimxixl wipi'n, tu'n nyoli'n ti'j kolb'il tuk'a q'uqb'il nk'u'ja. A ja'lin ex kukxilta', chin yolinj'i'y ti'j, tu'ntzin tq'ancha'lix nimsb'il tb'i Crist toj nchwinqila tzalu'n twutz tx'otx', ex ajxi nkyima. ²¹ Qu'n toj nchwinqila tzalu'n, nti' juntl tb'anilx tze'n Crist;* ex aj nkyima, nimxla tzaljb'il, qu'n kchin tenb'ila tuk'a te jun majx.

²² Qa atx toj nq'ija tzalu'n twutz tx'otx', ok chin ajb'ilx we' toj taq'in qAjaw. ¿Me tze'ntzila k-okile aq'untltz qa ma chin kyima? Nti' n-el nniky'a tu'n ikyyo. ²³ At kab'e tumil: Tnejil, qa wenzixtla te we'y tu'n nkyima, tu'ntzin nte'n tuk'a Crist, qu'n axixtla waji'y. ²⁴⁻²⁵ Me atzin tkab' tumil: Noq tu'n kypaja, wenzixtla te we'y tu'n nte'n ch'intla twutz tx'otx', tu'n nmoji'n te q'ol tumil kye'y, ex tu'n tten nimx tzaljb'il toj kynimb'ila. Me ikytzin q'uqle nk'u'ja ti'jjo lu'n, tu'n tzaj tq'o'n ch'intl toj nq'ija, tu'ntzintla nte'n ch'intla kyxola. ²⁶ Tu'ntzin ikyyo, chin ajb'ila juntl majla kyxola te q'uqb'il kyk'u'ja, noq tu'n tb'i Crist, a Jesús.

²⁷ O'kx jun tumiljo nxi nq'o'n kye'y: Kyq'o'nka tilil, tu'n tten kychwinqila, ikyxixjo tze'nku ntzaj tyek'in Tb'anil Tqanil Crist. Exla qa inti'n kyuk'iy exla qa mina, qu'n tu'n najchaq intini'y kyk'atza; me atla waji'y, noq tu'n tul jun kyqanila, qa tb'anilx ite'yi'y, ex qa jikyin ite'yi'y toj kychwinqila, ex qa at kymujb'il kyib'a kyxolilixa kykyaqila, ex qa nchi aq'ni'n wen toj kynimb'ila, a tzaj q'o'n kye'y, tej kynimi'n Tb'anil Tqanil kolb'il, ²⁸ tu'ntzintla mi tzaje kyxob'ila kye kyajq'oja, ex tu'ntzintla' kyte'n ikyyo, k-elile kyniky' kyi'ja, qa kyja' kyxi' toj najin, ex ikyx n-ajb'ine' te yek'b'il, qa ma chi klet kye' tu'n Dios. ²⁹ Ikytzi'n, noq tu'n ma chi kleta tu'n Crist, at kyokli'n ja'lin, nya noq o'kxjo tu'n kynimi'n ti'j, qala' ikyxjo, tu'n tiky'x kyu'n noq tu'n tpaj tb'i. ³⁰ Ikytzi'n, ayi'y ex ayi'n junx n-iky'x qu'n, ex tok tilil taq'in qMan Dios qu'n.* Ma tz'ok kyka'yi'n ojtxe qa ma tziky'x wu'n, te' s-ok tilil aq'untl wu'n. Ex n-ok kyb'i'n ja'lin, qa tzunx n-iky'x wu'n, tu'n tzunx nchin aq'ninx toj taq'in qMan, ex lu'n tok tilil wu'n.

2

Qo ok tze'nku te Jesucrist

¹ Atzin ja'lin, qatzin qa twutzxix qa a Crist nq'onte amb'il kye'y, tu'n tjaw kyin kyib'a; ex qa at-xix q'uqb'il k'u'jb'aj kyuk'iy; ex qa at Xewb'aj Xjan kyxola; ex qa kyoytzqi'nxixa tso'jb'ajil Jesús, ex qa at tq'aq'b'il tk'u'j kyuk'iy; qa twutzxix kykyaqiljo lu'n, ² kyq'onktzintza jun kytzaljb'ila we'y, tu'n kykek'in kyib'a, tu'n tla junx tu'n tb'ete kynab'la, ex junx tq'aq'b'il kyk'u'ja, ex tuk'a junxch'in kyumila ex junxch'in kyajb'ila. ³ Mit kub' kyb'inchi'n jun ti' noq tu'njo at tajb'in kye'y, ex nya tuk'a kynimsb'il kyib'a, qala' tuk'a kymutxb'il kyib'a teyile junjun, ex tu'n kyximi'n kyi'jjo txqantl, qa nimxixtl kyoklin toj taq'in qMan Dios. ⁴ Mix a'l jun kye', tu'n tkub' tb'inchin jun ti', noq tu'n tknetjo a te teku, qala' noq tu'n tel wenku te tkyaqilx.

⁵ Junxit tel kyximb'itza kykyaqila, ikyxjo tze'nku te Crist, a Jesús; ⁶ qu'n ikyx t-xilin lu'n: Me exla qa ax Diosjo,*

me mix jaw ti'ne tib', tu'n tok toklin tze'n te Dios,

⁷ qalatzi'n, b'e'x xkyij ttzaqpi'n toklin toj kya'j,

exsin s-ok tq'o'n tib'tz tze'nku jun kyaq'nilxjal.*

⁸ Atzaj te' s-ok te xjal,

xkub'tzin tyek'in tmutxb'il tib',*

ex kub' tnimin tMan,

ex xi tq'o'n tib' tu'n tkyim twutzjo cruz;*

ikytzin s-ele kyi'n xjaljo ttx'ixew, nyakuj tze'n jun aj il.

⁹ Tu'n xkub' tnimintz ikyyo, ma tzaj tq'o'n Dios nimxix toklin,

ex ma tz'ok q'o'n te tAjaw Tkyaqil,

tuk'a nimxixtl toklin tib'aj tkyaqilx.*

¹⁰ Tunpetzi'n, b'in qu'n, qa nimxix toklin tb'i Jesús.

Ex tu'n ikyyo, noq twutz, kchi k'wele mejeje k'ulil, a ite' toj kya'j, ikyqexjo a ite' twutz tx'otx', ex ikyqexjo tkyaqil kyimnin.

¹¹ Tu'npetzi'n, tkyaqilx tu'n tkub' nab'linte, ex tu'n tkub' q'mante, qa o'kx Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, ok te nimsb'ilte tb'i qMan Dios.*

Awotzinqe a nimilqo, tu'n qok te jun yek'b'il kywutz nya nimil

* 1:21 Gal. 2:20; Col. 3:4 * 1:30 Kyb'i. 16:19-40 * 2:6 Jn. 1:1-3; Col. 1:15, 19; 2:9 * 2:7 Jn. 1:14 * 2:8 2Co. 8:9 * 2:8 Mt. 26:39; Jn. 10:18; Eb. 5:8 * 2:9 Eb. 2:9; 12:2 * 2:11 Is. 45:23

¹² Atzin ja'lin, werman, ex nimx nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja; ikytzi'n tze'nkuj in kub' kynimi'n, tej nte'n kyuk'iy, exsintla nimxixtl tu'n nkub' kynimi'n ja'lin, a najchaq intini'y kyk'atza. Qu'n tu'njo ma chi kleta, kyq'onktzin tilil, tu'n tkub' kynimij'i'y kolb'il kye'y, me tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tu'n tten tchewil qMan Dios kyi'ja. ¹³ Ikytzi'n, ate Dios ktzajil q'onte tumil ti'jjo wen, a kyaja, ex ktzajil q'onte mojb'il kye'y, tu'n tjapin b'ajjo lo kyu'n, tze'nku taj qMan Dios.

¹⁴ Kyb'inchinkutzi'n tkyaqilx tuk'a tkyaqil kyk'u'ja, ex nya tu'n kyjaw ch'otje, ex nya tu'n kyjaw yolb'in, ¹⁵ tu'ntzin nti' kyila kywutzxjal, a nya nimilqe ex b'inchil ilqe. Qala' chi okxita tk'wal qMan Dios, ex nti'tla kytz'ilila toj kychwinqila. Qala' chi okxa tz'aqle wen, tze'nqe che'w nchi qoptz'aje toj qniky'in; ex ikyxqetzintla kyeji'y tuk'a' kyb'inchb'in toj kynimb'ila kyxoljo nya nimil, a toj qxopin ite'ye, ¹⁶ tu'ntzin tjaw kynimsi'n toklin Tb'anil Tqanil ti'jjo saq chwinqil. Ikytzi'n, aj tul Crist, ok kna'b'ilx weji'y tzaljb'il wen kyi'ja, aj tok nka'yi'n qa nya noqx kukxjo in aq'ni'n kyxola, ex nya noqx kukxjo ma tzi'ky'x wu'n tu'n tpajjo in yoli'n tqanil kolb'il kye'y. ¹⁷ Exla qa ma chin kyima tzalu' toj tze noq tu'n kypaja, a noq tu'n tjapin b'ajjo kynimb'ila, a jun oyaj xi kyq'o'n twutz qMan Dios; ex okkchin tzalajila ikyjo, tu'ntzintla qtzalaj junx kyuk'iy toj qnimb'il. ¹⁸ Nya tu'n ikyjo, qa ma chin kyima, chi k'wela numji'y, qala' chi tze'jexixa tze'nku we'.

Kab'e tb'anil nimil: Timotey ex Epafrodito

¹⁹ Atzin ja'lin, qa iky tajb'il qAjaw Jesús, nchin ximin tu'n t-xi smet Timotey liweyku te lol kye'y. Ex qa b'a'n ite'yi'y, ikytzin k-ajb'ile kyqanilji'y te jun tzaljb'il te we'y. ²⁰ Ikytzin mix a'l juntl nximin kyi'ja tze'n te Timotey. Ikyx t-ximjo kyi'ja tze'nku we' nxim, qu'n tok tilil tu'n, tu'n tonin kyuk'iy. ²¹ Qalatzi'n kye' txqantl, noq te kyex kye' nchi ximin, ex nchi aq'nin; me atzin ti'jjo te Crist, a Jesús, mina nkub' kyximin taq'in. ²² Me ikytzin b'in kye' kyu'n, ex ojtzi'q'n kye' kyu'n, qa tzun n-aq'nin Timotey; ex tuk'a tkyaqil tajb'il n-aq'nin wuk'iy, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, iky tze'nku jun k'wal n-ajb'in te ttata. ²³ Tunpetzi'n, ax kxel nchq'o'n te lol kye'y, ex k-okil kyb'i'n te, tze'n intini'y toj nchwinqila ex toj taq'in qAjaw Jesús. ²⁴ Me q'uqle we' nk'u'j ti'j qAjaw, tu'n njatza tzalu' toj tze, ex loqinl we', liweyku chin po'n lol kye'y.

²⁵ Ex il ti'j tu'n taj nchq'o'n a erman Epafrodito, axj ten te mojl wuk'iy toj aq'untl, ex n-iky'x yajb'il tu'n junx wuk'iy, tu'n tq'metjo Tyol Dios. Ex axjo erman, tzaj kychq'o'n te lolte we'y, tu'n tok b'inchit jun ti' we'y. ²⁶ Nkub' t-ximin tu'n t-xi' lol kye'y kykyaqila, ex tu'n tpon tqanil kye'y, tu'njo ch'ime xkyime, te' xyab'te, qu'n ma kyb'i'y qa ma yab'te. ²⁷ Twutzx te', ma kub' yab'te tetz, ex ch'intlx mi xkyime. B'a'npetzin ma q'aq'in tk'u'j qMan Dios ti'j, ex nya noq o'kx ti'jku' erman, ex ikyxjo we', tu'n mi tzaje juntl b'is wi'ja tib'ajxiljo b'is tok wi'ja tzalu' toj tze. ²⁸ Tu'ntzintzo, il ti'j tu'n t-xi nchq'o'n kyk'atza tu'ntzin tok kyka'yin twutz, ex tu'n kyjaw tzalaja, aj kylonti'y. Ex ikyx weji'y, tu'n mi chin b'isintla ti'j kyqanila. ²⁹ Kyk'monxa tuk'a tkyaqil kytz'aljb'ila, tze'nkux jun erman, a wenzix ti'j qAjaw Jesús, ex kynimsingeksji'y kykyaqil nimil, a ikyx tumiljo kyu'n tze'nku erman lo. ³⁰ Qu'n, chjonte Dios, mi xkyim te erman tzalu'n, te' attaq nk'atza, noq tu'n tpajjo n-ajb'in te Crist. Ch'ime xkyije tchwinqil noq tu'n tpajjo n-ajb'in we'y te kyxeljo, tu'ntaq kymojin wuk'iy.

3

Nya tu'n qb'inchb'in aku qo klete

¹ Atzin ja'lin, werman, chi tzalajxa tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Jesús, a tAjaw Tkyaqil. Te we'y, nti' tky'i tu'n t-xi nna'nji'y a o kyij ntz'ib'in; ikytzin nim tajb'in te kye'y. ² Kyka'yink kyib'a kye xjal, a nya b'a'n nb'ant kyu'n, a nya toj ttxolil nxa'ye kynab'l. Noq kyaj tu'n tok kyqit'in jun techil ti'j ttz'umil kychib'jila, tu'n kyoka te kye, ex tu'n kyb'inch'i'n jun ti' tib'aj kynimb'ila ti'j qAjaw Jesús. ³ Qalatzi'n qe, awoxixqe at qechil tu'n Xewb'aj Xjan, a awo nqo k'ulin twutz qMan Dios. Ex tu'n ikyjo, nqo tzalaj tu'n ma qo ok te Crist, a Jesús, ja'lin, ex nya tu'n jun techil ti'j ttz'umil qchib'jil, ⁴ qu'n nya tu'n qb'inchb'in kqeb'ile qk'u'j te kolb'ilqe. ⁴ Noqpetzin iky tetz, ayintla we' tnejil tu'n tok qe nk'u'ja ti'j nb'inchb'in. ⁵ Qu'n wajxaq q'ijtaq witz'jli'n, tej tok qitit wechila ti'j nchib'jila, tu'n tyajil Israelqi'n; tzajningi'n tojjo jun ch'uq xjal, a tyajil Benjamín. ⁶ Judiyqi'n, ex Judiy ntati'y. Ex qa ti'jjo tumil kykawb'il Judiy, ojtzi'q'njo lo wu'n, qu'n jun Pariseyqintaqa. ⁷ Ex q'i'nixtaq wib'a tu'n kykub'jo nimil wu'n. ⁸ Ex tu'n tkub' b'inchitjo tkawb'il Moisés, mixtaq a'l juntl aku tzaj q'mante jun tyol wi'ja ex we'y.

⁷ Tkyaqilxjo a anetzi'n, tb'anilxtaq te we'y. Me atzin ja'lin, nti'l tajb'in te we'y, qu'n tu'n o chin nimin ti'j Crist. ⁸ Qu'n, qa ma tz'ok nmujb'in nchwinqila ja'lin tuk'a ojtze, nti'x tajb'in

* 2:15 Deu. 32:5 * 3:3 Jer. 4:4; Ro. 2:28-29; Gal. 6:14-15; Col. 2:11-13 * 3:5 Ro. 11:1 * 3:5 Kyb'i. 23:6; 26:5

* 3:6 Kyb'i. 8:3; 22:4; 26:9-11

nchwinqila ojtxe tze'nku ja'lin, a ma tzaj tq'o'n Crist, a Jesús. Tu'ntzintzjo, tkyaqiljo a ojtxe, ma kyij nnajsin ja'lin, ex ma kyij nq'o'n tze'nku tz'is, qu'n tu'n tb'anilxix juntl nchwinqila o tzaj tq'o'n wAjawi'y, a Jesucrist. ⁹ Ex tzunx nchin tzalajxa, qu'n tu'n junx nmujb'il wib'a, ex nchin b'eta junx tuk'a. Nya waja txi nq'ma'n, qa tu'n nnimb'ila ti'j tkawb'il Moisés, najsite wila; qala' ikytzi'n, noq tu'n nnimb'ila ti'j Crist. Ex tu'nxjo nnimb'ila ti'j Crist, in kleti'y tu'n. ¹⁰ Ex tu'ntzintzjo, waja tu'n wojtzqi'nteji'y tajb'il qAjaw, ex tu'ntzintla nna'nteji'y tipin Jesús toj nchwinqila, a tipin ikyx tze'nku tej tjatz itz'je juntl majl kyxol kyimnin. Ex ikyxjo, waja tu'n tiky'x wu'n, tze'nku ma tziky'x tu'n, ex tzmaji aj nkyima.* Ikytzi'n, waja tu'n tjapin b'aj nnimb'ila tze'n tjapin b'aj tu'n qAjaw, tej tkyim. ¹¹ Ex atzin ja'lin, at jun q'ugb'il nk'u'ja ti'j jun tkab' chwinqil, a tb'anilx wen, aj kyjatz anq'in kyimnin.

Tok tilil qu'n tu'n qkanb'in te' a o tzaj ttziyin qMan Dios

¹² Me ikytzi'n, nya tu'njo ma txi nq'ma'n kye'y, matzintla japin b'aj tkyaqil wu'n, ex matzintla chin okta tz'aqle. Qala' ikytzin atzin lajo'nxjo wu'n, ex q'uglek nk'u'ja ti'j, tu'ntzin tjapin b'antjo lu'ntz. Qu'n tu'npen tpaj te', xin tzaje ttxko'ne we' Crist, a Jesús, tej nkleta tu'n. ¹³ Werman, ayinxi nchinx q'mante kye'y, nya mat japin tzqetjo lu'n wu'n, a tu'njo nxi nq'ma'n kye'y. Qalatin we' tu'n tkub' nb'inchin ikyjo kyjalu'n: Tu'n tkyij nnajsinji'y a tkyaqiljo ma kyij wi'jxi'y, ex tu'n t-xi wi'n wib'a kujjix wen, tu'ntzin tjapin b'aj wu'n a na'mx kyul kanin, ¹⁴ ex tu'ntzin nkani'n tojjo a lajo'nx wu'n, ex tu'n tkab'itjo a oyaj toj kya'j, q'o'ntz tu'n qMan Dios, atxix tej xqo ttxok, tu'n qmujb'in te qib' tuk'a Crist, a Jesús.

¹⁵ Qkyaqilx a ma qo kujix toj qnimb'il, atzin qe' tu'n tkub' qb'ise. Me meqa mikyxil kye' kyxim, ax Dios kq'olte tumil kye'y, ¹⁶ qu'n il te' lu'n ti'j, tu'n tkub' qximin, a ma tz'el qniky' te, ex tu'n tkub' b'inchit.

¹⁷ Ayi'y werman, chi lipektzi'n wi'ja, ex ti'jjo a nxi nq'ma'n,* ex kyka'yinktzi'n kyi'jjo aye icy nchi b'ete tze'nku a o txi qxnaq'tzi'n kye'y. ¹⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, ila'x maj, o txi nq'ma'n kye'y, ex ja'lin nxi nq'ma'n juntl majla tuk'a ta'l nwutza, qu'n tu'n at ila' nchi b'et nyakuj ajq'o'je ti'j tcruz Crist, qu'n nkyq'ma'n qa nya noq o'kx tu'n tkyimlin Jesús at kolb'il, qala' il ti'j tu'n qqitin qechil ti'j ttz'umil qchib'jil tu'n qklet, chi chi'. ¹⁹ Toj najin chi xe'le kye xjal anetzi'n, qu'n atzin kyachb'il nya wen ma tz'ok te kydios, ex atzi'n kytzalb'il ikyjo, b'a'n tu'n kytzaj tx'ixwe tu'n. Ex o'kx nchi ximin kyi'jjo kykyaqil nya b'a'n te twutz tx'otx'.

²⁰ Me metzinqe qtanim, a ja' qo tenb'ile, antza ta'ya te' toj kya'j, a ja' ktzajila juntl majl Jesús, a Crist ex tAjaw Tkyaqil, a nqo ayo'n ti'j. ²¹ Atzin kjawil tx'ixpinte qxmililjo, a q'i'ntaq qu'n twutz tx'otx' tzal'u'n, tu'n tok tze'nku t-xmilil Jesús toj kya'j, a tb'anilx wen. Ex nya o'kx kb'antiljo tu'n Jesús, qala' okpe kb'antil tetz tu'n, tu'n tokx tkyaqil tjaq' tkawb'il, tu'nxjo tipin.

4

Kukx qo tzalaj toj tkyaqil noq ti'j tb'i qAjaw

¹ Tu'ntzintzjo, ayeqi'y werman, a nimxix nq'aq'in nk'u'ja kyi'ja, nim waja tu'n nlon kye'y. Ikytzi'n ayeqi'y ntzalb'ila ex yek'b'il te' twutz waq'nb'i'n. Mitzin tz'el kytxalpin kyib'a toj kynimb'ila ti'j tAjaw Tkyaqil, qala' kyinxsinji'y kyte'n ikyjo a jikyin wen.

² Atzin ja'lin, chin kub'sil nwutza kye' erman qya, a Evodia tuk'a Síntique, noq tu'n tkub' kyxmoxin kyib' wen kyxolx, ex tu'n tok kymujb'in kyib' toj kynimb'il ex toj taq'in qAjaw, a Klolqe te jun majx. ³ Ex ikyx te tey, chin kub'sil nwutza, a ay wuk'axixa toj aq'untl, tu'n tmojin kyuk'axjo qya lu'n; ikytzi'n, ma chi aq'nin kye' qya lo kuj wen junx wuk'iy, tu'n tq'met Tb'anil Tqanil kolb'il, junx tuk'a erman Clement, ex kyuk'a txqantl erman. Qu'n ikytzin o kyij tz'ib'in kyb'i teyle junjun toj tu'jil chwinqil te jun majx.

⁴ Tu'ntzintzjo, chi tzalajxa wen ti'j tb'i qAjaw toj tkyaqil. Kxel nq'ma'n juntl majla kye'y. Kukx chi tzalajxa wen toj tkyaqilx,* ⁵ tu'ntzin kylonte kykyaqilxjal, qa nimilqi'y, noq tu'n kychwinqila tb'anilx wen. Qu'n ikytzin nqatzx tu'n tul qAjaw Jesús.

⁶ Ex mina chi ja lab'ti'y ti'j jun ti', qala' kyq'ma'nxa nej twutz qMan Dios toj kyna'j Dios. Ex kyq'o'ma chjonte, ex qyaninxa tuk'a kynimb'ila.* ⁷ Tu'n ikyjo, tzul jun tnuk'b'il Dios kye'y, a nimxixtl tze'nku n-el kyinab'xjal te. Ex atzin nuk'b'il k'u'lte kyanmi'n ex kyanmi'la te nya wen, qu'n mujleqi'y tuk'a Crist, a Jesús.

Qo ximin ti'j tkyaqil wen

⁸ Tu'npetzi'n werman, chi ximinqi'y ti'j tkyaqiljo a twutzx, ex ti'j tkyaqiljo a at tajb'in, ex ti'j tkyaqiljo jikyin ta'ye, ex ti'j tkyaqiljo a tz'aqlexix, ex ti'j tkyaqiljo wen, ex ti'j tkyaqiljo at

* 3:10 Gal. 4:19 * 3:17 1Co. 4:16; 11:1 * 4:4 Neh. 8:10; 1Tes. 5:16 * 4:6 Col. 4:2-4; 1Tes. 5:17-18

tokin twutz qMan Dios. Atzin kyeji'y kyximb'itz, qu'n tu'ntzin wen kyyol xjaltz kyi'ja, ex okpela k'wel kynimsin tb'i Dios tu'n ikyjo.

⁹ Kyb'inchinkutzinji'y a o b'aj nyek'i'n, ex o txi nxnaq'tzi'n kye'y, ex n-ok kyb'i'n, tze'n nxi nq'ma'n, ex o t'ok kyka'yi'n toj nb'inchb'i'n. Atzin kyb'inchinkuji'y, ex atzin qMan Diosjo, a tAjaw tkyaqil nuk'b'il, ktenb'il kyuk'iy toj tkyaqil.

Jun oyaj te Pabl kyu'n aj Filipos

¹⁰ Nim nchin tzalaja wen, noq ti'j tb'i qAjaw, tu'njo ma chin tzaj kynan juntl majla, tu'n ttzaj kysma'n jun onb'il ja'lin. Ex nya noq otaq chin el naje toj kyk'u'ja, qala' na'mtaq tb'anttaq tu'n kyyek'inteji'y kyxima lu'n. ¹¹ Ex nya tu'njo atit ma tz'el b'aj we'y, qala' naq'leqin we', aj qa at, ex tze'nku nti'. Ikyx nchin tzalaj weji'y, qa at ex tze'nku nti'. ¹² Naq'leqin we', tu'n wanq'in toj yajil ex qa toj q'inimil. O chin naq'et we' toj tkyaqiljo ntzaj wi'ja: Qa nojninqi'n, mo qa at wa'yaj wi'ja; ex qa at maj mina nb'aj wu'n, ex atku maj qa nti'peltz. ¹³ Tkyaqilx we' aku tziky'x wu'n, qu'n ate Crist nmojin we'y. ¹⁴ Me ikytzi'n, ex wen te' xb'ant kyu'n, tej xin tzaj kyoni'n toj tkyaqiljo n-iky'x wu'n.

¹⁵ Ex ojtzqi'n kyu'n ayeqi'y aj Filipos, te' tzaj xkye nq'manti'y Tb'anil Tqanil kolb'il toj Macedonia, ex tzmaz tzalu'n, ex o'kqex kye' ma chi onin we'y. Me mix a'l juntl Ttanim Dios ma tz'onin wi'ja ti'jjo onb'il, a xi nq'o'n kye'y, a Tb'anil Tqanil kolb'il. ¹⁶ Ex ikyxjo, tej nte'n toj tnam Tesalónica,* ma tzaj kysma'n ila' maj kyonb'ila, tze'nku atxtaq taj wey.* ¹⁷ Ex ja'lin, nya noq tu'n njoyo'n ti'j jni' onb'il te we'y, qala' waja'tla'y tu'n kyel wena twutz qMan Dios toj q'ij te pa'b'in. ¹⁸ Ex ma tzul toj nq'ob'a tkyaqil onb'il kyu'n. Ex ma nintz we' at we ja'lin, tu'njo sul kaninjo kyonb'ila tzaj kysma'n ti'j Epafrodito. Atzi'n onb'il, a saj kysma'n, ma t'ok tze'nku jun oyaj twutz qMan Dios, a manyor tb'anilx, tze'nku tk'ok'jil storak, aj tkub' patit.* ¹⁹ Tu'npetzi'n, ate qMan Dios, a ja' nchin ajb'ini'y, ktzajil q'o'nte tkyaqiljo atx taj kye'y, a tze'nkuxjo tb'anilix tq'inimil toj kya'j, noq tu'n Crist, a Jesús. ²⁰ Tu'n tkyaqiljo lu'n, njaw nimsit tb'i qMan Dios te jun majx. Ikyxit b'antjo.

Jun q'olb'il kye nimil tu'n Pabl, noq tu'n t'japin b'ajjo tu'j lo

²¹⁻²² Kyq'olb'inqexa toj nb'i'y kykyaqil nimil ti'j Crist, a Jesús. Ex ikyqex ermanjo, a ite' wuk'iy tzalu'n toj Rom, junx kyuk'a tkyaqil erman nchi aq'nin toj ja te tkawb'il César, a nnaq kawil, nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

²³ Noqit ax qAjaw Jesucrist tzaj q'o'nte t-xtalb'il kyib'aja kykyaqila.

* 4:16 Kyb'i. 17:1 * 4:16 2Co. 11:9 * 4:18 Ex. 29:18; 30:36-37

Tu'j Pabl kye Nimil aj Colosa

Atzin u'j lu'n kub' t'z'ib'in Pabl, tej tku'xtaq toj tze tmax toj tnam Rom. Atzin t-xilin tojjo u'j lo, qa o'kx te Jesucrist at toklin tib'aj tkyaqil. Noq tu'n Jesús at kolb'il kye xjal, ex nlay chi klet tu'n junxil tumil mo tu'n ojtze kawb'il, mo tu'n jun t-ximxjal, a ewintaq kywutz txqantl; qala' noq tu'n tkyimlin Jesús twutz cruz te kyxel, ex tu'n kynimb'il ti'j.

Nyolin Pabl tojjo u'j lo qa o'kx Jesús tu'n tok tu'n qMan Dios tu'n kymujb'in kykyaqil xjal kyib' tjaq' junch'in Nmaq Kawil, ax Jesucrist.

Nxnaq'tzin Pabl tojjo u'j lo qa:

1. Ax Diosjo Jesús (1:15, 19; 2:9).
2. Kub' tb'inchin Jesucrist tkyaqil twutz kya'j ex twutz tx'otx' (1:16).
3. Noq tu'n Crist, tzyumile tib'jo tkyaqil tch'iysb'in Dios (1:17).
4. Wib'aj toke Crist tib'aj tkyaqil Ttanim Dios (1:18).
5. Nej Jesús tu'n t'jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin tuk'a tchwinqil te jun majx (1:19).
6. O'kx tu'n Jesucrist, aku b'ante' tu'n qkyij toj wen tuk'a qMan Dios (1:20-22).

Tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, a u'j kye aj Colosa nimxix toklin, qu'n tu'n ntzaj tyek'in jni' t-xilin Jesucrist.

Jun q'olb'il kye nimil toj tnam Colosa

¹ Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucristqi'n, noq tu'n tajb'il qMan Dios. Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a qerman Timotey. ² Nxi ntz'ib'in kye'y, ayi'y werman te aj Colosa, a wa'lqi'y toj kynimb'ila ti'j Crist, a sk'o'nxix tu'n Dios. Axte qMan Dios ktzajil q'onte jun t-xaltal'b'il kyib'aja, ex jun kymujb'il kyib'a toj tkyaqil.

Tnaj Dios Pabl kyi'j nimil toj Colosa

³ Kukx nqo na'n Diosji'y, ex nxi qq'o'n chjonte kyi'ja te Dios, a Manb'aj te qAjaw Jesucrist, ⁴ qu'n ma qb'i'y jun tqanil ti'j kynimb'ila ti'j Crist, a Jesús, ex ti'j tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolili'y ti'j tkyaqil txqantl nimil. ⁵ ¿Ex ja'n ntzaje kynimb'ila ex tq'aq'b'il kyk'u'ja? Antza ntzaje ti'jjo a nchi ayo'n ti'j; aj tkyaqiljo a o t'zaj ttziyin Dios, ex k'u'n tu'n te kye'y toj kya'j. O t'zaj kyk'mo'nji'y q'uqb'il kyk'u'ja, atxix tej tkub' kyb'in, ex tkub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil kolb'il, a Tyol Dios twutzxix wen.

⁶ Ex toj tkyaqil twutz tx'otx', lu' Tyol Dios nch'iy wen, nyakuj jun wi' awal, nimxix twutz ma t'zel; ikyxjo tze'nku ma b'aj kyxola, ex toj kychwinqila, tej tok kyb'in tqanil t-xaltal'b'il qMan Dios, ex el kyniky'a ti'j qa twutzxix.

⁷ Tkyaqiljo lo, o b'aj t-xnaq'tzin Epafra, * a o t'z'aq'nin junx quk'iy, ex nimxix tq'aq'b'il qk'u'ja ti'j. Waja tu'n t-xi nq'ma'n kye'y qa ajo Epafra jun tb'anil taq'nil Crist at kyxola. ⁸ Ex tej tul t'zalu'n, a ul q'inte tqanil kyi'ja, qa nimxix tq'aq'b'il kyk'u'ja qi'ja, a t'zajnin ti'j Xewb'aj Xjan.

⁹ Tu'npetzi'n, atxix tej qb'inti'y, kukx nqo na'n Diosa kyi'ja, ex nqo qani'n te, tu'n tq'o'nte tumil kye'y, tu'n tel kyniky'a ti'j tajb'il, ex tu'n ttzaj tq'o'n nim kynab'la, ex tu'n tel kyniky'a toj kyanmin ti'jjo a taj Dios kyuk'iy. ¹⁰ Ex ikyxjo, nqo kub'sin qwutza te Dios, tu'ntzintla kyb'eta toj tumilix tze'nkuxjo tajb'il qAjaw, ex tu'ntzintla ttzaj Dios kyi'ja toj tkyaqil, tu'n kyb'inchinteji'y wen, ex tu'n kyel wena toj kychwinqila tze'nku jun tb'anil awal, nimxix twutz n-el. Ikytzi'n, k-elilexix kyniky'ji'y te Dios. ¹¹ Ex nqo qani'n te Dios, tu'n ttzaj tq'o'n jun kujsb'il kye'y, noq tu'n tkyaqil tipin, tu'n kywe'xixa tuk'a jni' kyipi'n, ex tu'n tiky'x kyu'n, exla qa nim nya b'ant'z'ul kanin kyi'ja. ¹² Ex nqo qani'n te qMan, tu'n t-xi kyq'o'n chjonte te Dios tuk'a nim t'zajb'il. Qu'n tu'n ma qo tx'ixpit tu'n, tu'n tb'ant qnajan toj kya'j, a nqoptz'aj wen, ex tu'n ttzaj qk'mo'n tkyaqiljo qetz'ib'il at qoklin ti'j, a ktzajil tq'o'n Dios te tkyaqiljo nimil. ¹³ Qu'n ma qo klet tu'n Dios tjaq' tipin tkawb'il il, a qxopin toj qanmin, ex ma qo tzaqpet te tipin tkyaqil nya b'a'n, tu'n qpon ti'n toj Tkawb'il Tk'wal, a k'u'jlin tu'n. ¹⁴ Noq tu'n tkyimlin Jesús te qxel, ma qo klet, ex ma kub' najsit tkyaqil qil.*

Ma qmujb'e qib' tuk'a qMan Dios, noq tu'n tkyimlin Tk'wal

¹⁵ Nya q'anča'l te Dios, me atzi'n ja'lin, ma qli noq tu'n Tk'wal, a nimxix toklin, atxix tej na'mxtaq tkub' tch'iysin Dios tkyaqil. ¹⁶ Ex aku te' Tk'wal tAjaw Tkyaqil, ex noq tu'n, o b'ante tu'n Dios tkyaqiljo a at toj kya'j ex jni' at twutz tx'otx': Tkyaqiljo q'anča'l ex tkyaqiljo nya q'anča'l, junx kyuk'a jni' nmaq kawil ex kykyaqil nmaq kyoklin, ex kykyaqiljo nejnelqe junx kyuk'a jni' kawb'il. Kykyaqilxjo lo o chi b'ant tu'n Tk'wal qMan Dios, tu'n kyajb'in te. ¹⁷ Ex kukx o te'n Tk'wal te tnejil, atxix tej na'mtaq tb'ant tkyaqil, ex toj ttxolilix tzyu'mila tib'jo tkyaqil tu'n. ¹⁸ Ex ikyxjo, a te Tk'wal Dios wi'b'aj, qu'n nejnel te

Ttanim qMan, a axjo t-xmilil. Ex ate nej jatz anq'in kyxol kyimnin, tu'n tok toklin te tnejilxix kywutz kyqaqil.* ¹⁹ Qu'n axte Dios tajtaq tu'n tyek'inte Tk'wal ikyxixjo tze'nkuxjo a toj tkyaqil. ²⁰ Ex noq tu'n Tj'wal, tajtaq Dios tu'n tmujb'inte tib' tuk'a tkyaqil twutz tx'otx', ex tuk'a jni' at toj kya'j. Ex noq tu'n tchky'el Jesús, a Tk'wal, el chitj, tej tkyim twutz cruz, o tajb'e Dios tu'n tkub' tnik'u'n juntl majl tkyaqiljo b'inchin tu'n, a otaq naj tu'n il.*

²¹ Najchaqtaq oto'ye ojtxe tk'atz Dios, ex ajq'o'jotaq ti'j toj qanmin, noq tu'n tpaj qb'inchb'in nya b'a'n. ²² Me atzi'n ja'lin, axte Dios o t'zok mujb'inge junx tuk'a, noq tu'n nimx iky'x tu'n Jesús, tej tkyimjo t-xmilil, tej tten tzalu'n twutz tx'otx'. A Jesús sk'o'nxix tu'n qMan Dios tu'n tok te Crist te jun majx. O b'antjo lu'n tu'n, noq tu'n qpon q'i'n twutz, saqxix toj qanmin, ex nti' ch'in tz'il qi', ex nti' ch'in qky'i.

²³ Tu'npetzi'n, qa qaj tu'n qok ikyo, il ti'j tu'n qwe'xix wen toj qnimb'il, tu'n mina jaw ka'min qk'u'j ti'jjo a nqo ayo'n ti'j. Ikytzi'n, mina qo txalpal ti'jjo lu'n, a ma qb'i, ex tzajnin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il. Atzi'n Tb'anil Tqanil, atzin nq'ma'nte kyexjal toj tkyaqil twutz tx'otx'; ex ayi'n Pabl, loqi'n nchin mojin tu'n tyolit.

A taq'in Pabl kyxol tkyaqil Ttanim Dios

²⁴ Atzi'n ja'lin, tzun nchin tzalaja ti'jjo n-iky'x wu'n, qu'n b'i'n wu'n, qa n-ajb'in lu'n tu'n kych'ia, ikyx tze'nku a ma tziky'x tu'n Jesús n-ajb'in te kolb'ilqe. Ayintzin we' loqi'n nchin iky'sin ti'jjo a atx taj noq tu'n tel wenjo Ttanim Dios, a t-xmilil Crist. ²⁵ Qu'n ma tzaj tq'o'n Dios wokli'n te jun aq'n'il txol Ttanim, qu'n atzin waq'i'n, a o tzaj tq'o'n, a tu'n t-xi nq'o'n kye'y tkyaqiljo Tyol Dios,* ²⁶ junx tuk'a t-xim, a ewintaq kywutzxjal atxix ojtxe. Ewintaq tu'n Dios nej, me atzi'n ja'lin, ma kub' tchiky'b'in Dios te Ttanim. ²⁷ Qu'n taj Dios tu'n tkub' yek'it twutz tkyaqil Ttanim, tu'n tel tniky' ti'jjo t-xim, a ewintaq. Iky t-xim Diosjo kyjalu'n: Qa tkyaqil xjal twutz tx'otx' at kyoklin junx, tu'n kyok te Ttanim Dios, ex tu'n tokx Jesucrist toj kyanmin. Ex noq tu'n qo at Crist toj qanmin, loqo nqo ayo'n tuk'a tq'uqb'il qk'u'j, tu'n qpo'n junx tuk'a toj kya'j, ja' qo jawila nimsin tu'n.

²⁸ Ex awo qe' nqo yoli'n ti'j Jesucrist, ex nqo q'o'n tumil kye kyqaqil xjal, ex nxi qxnqaq'tzi'n te tkyaqil, tuk'a tkyaqil qnab'la, noq tu'n kynimin jni' xjal Tb'anil Tqanil, ex tu'n kytjinxjal toj kynimb'il, noq tu'n Crist, a Jesús. ²⁹ Tu'npetzi'n, nchin aq'ni'n, ex n-ok tilil wu'n tuk'a tkyaqil tipin Crist, a at toj wanmi'n ex toj nchwinqila.

2

¹ Wajb'ila tu'n kyb'inti'y, qa tok tilil wu'n kujxix wen, tu'n kyel wena toj kynimb'ila, ex ikyxjo kye' aj tnam Laodicey,* ex kyqaqilxjo a na'mx wiwli'y kyu'n. ² Nchin aq'ni'n tu'n tnimsit kyk'u'j toj kynimb'il, ex tu'n kymujb'inte kyib', noq tu'njo kyq'aq'b'il kyk'u'j kyxolx; ex noq tu'n tel kyniky'xix wen ti'j tkyaqil t-xilin Tyol Dios, ex tu'n tqe kyk'u'j ti'jjo a ewintaq ojtxe tu'n Dios, a Crist ewintaq. ³ Qu'n noq tu'n Jesús, o tze'le pjet tkyaqiljo tq'inimil t-xilin nab'l ex jni' ojtq'ib'l.

⁴ Tkyaqiljo lu'n nxi nq'ma'n kye'y, tu'n mina chi kub' sb'u'n tu'n juntl xnaq'tzb'il, a tb'anilxnaj tq'umle, me nya twutzx. ⁵ Exla qa nti'qi'n kyxola, me nimxix nchin ximi'n kyi'ja, nyakuj tze'nku inti'n kyxola. Ex nchin tzalaja tu'n nxi nb'i'n qa at nuk'b'il kyxola, ex qa wa'lqexixa toj kynimb'ila ti'j Crist.

Jun ak'aj chwinqil tu'n Jesucrist

⁶ Ikytzi'n tze'nku xi xkye ak'aj kychwinqila tuk'a qAjaw Jesucrist te tnejil noq tu'n kynimb'ila; ikytzin tu'n kyb'eteji'y ja'lin tuk'a, toj tkyaqil. ⁷ Jun nimil ikyo, ikyx tze'nku jun tze, a nimxix ma txa'ye tlak' toj tx'otx', tu'n tch'iy wen, ex tu'ntzin mi yekje. Ex ikytzin jun nimiljo qa ma qexix tk'u'j ti'jjo nimb'il twutzxix, a tzaj xnaq'tzin te, nlay jaw ka'min tk'u'j tojjo tnimb'il, ex kukx nq'o'n chjonte te qMan Dios.

⁸ Tu'npetzi'n, kyq'onktzi'n tilil tu'n mina chi kub' sb'u'ni'y kyu'nxjal, a nya twutzxix kyyol, ex nimxix t-xilin kynab'l tu'n kysb'un. Qu'n atzi'n kyxnaq'tzb'il, nti' tumil, qu'n nya tzajnin ti'j Crist; qala' ti'jjo kyxnaq'tzb'il ojtxe xjal, ex ti'jjo jun ojtxe kawb'il, a nti' tumil.*

⁹ Me ate Jesucrist, ax Diosjo, qu'n ti'jxjo Crist, a ichin sk'o'nxix tu'n Dios, yek'ine' tkyaqiljo t-xilin qMan. ¹⁰ Ex ayetzin kye' tze'agleqexixa tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Jesucrist, ex tu'n najle Crist toj kyanmi'n. Ex ax Jesús at nimxixtl toklin tib'aj tkyaqil nmaq nejinel ex jni' kawb'il. ¹¹ Ex noq tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a Crist, ma chi oka nyakuj at kyechila. Me nyateljto tze'nku kyij ttz'ib'in Moisés, tu'n tok qitiitaaq ti'j kytz'umil xjal ojtxe, ex tu'n tel pa'yit ch'in kytz'umil kyi'j, ex tu'n ikyo, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios; qu'n at juntl wiql pa'b'l te qe ja'lin: Noq tu'n ma tze'el qpa'n qib' ti'j ojtxe qten, ajo tkyaqil il, ex ti'jjo jni' nya wen tokxtaq toj qanmin, aku b'ant tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Atzi'n tkab' pa'b'l lo, axixsinte

* 1:18 Ef. 1:22-23 * 1:20 Lc. 19:10; Ef. 2:16 * 1:25 Ef. 3:2 * 2:1 Col. 4:15-16; Tchi. 3:14-22 * 2:8 Gal. 4:3,

ak'aj techiljo toj qanmin, a tzajnin ti'j Crist. ¹² Tu'npetzi'n, tej qku'x toj a' te jawsb'il a', nyakuj o qo kyim tojjo ojtxe qten, ex nyakuj o qo kux muget junx tuk'a Crist, tej tku'x toj tx'otx'. Ex tej qjatz toj a', jun techil qa ma qo jaw itz'je tuk'a jun ak'aj qchwinqil, ikyxjo tze'nku jaw itz'je te Jesús juntl majl kyxol kyimnin. Ex a te' ak'aj qchwinqil ma tzaj qk'mo'n noq tu'n qnimb'il ti'j tipin Dios, a jatz anq'in Jesús tu'n.*

¹³ Tej na'mtaq tel kypa'n kyib'a ti'jjo ojtxe kyte'n, kyimninqetaqa twutz Dios, ex otaq chi naja toj kyila. Me atzi'n ja'lin, ma tzaj tq'o'n qMan Dios ak'aj kychwinqila junx tuk'a Jesucrist; ex noq tu'n Jesús, o najsit tkyaqil kyila.* ¹⁴ Noq tu'n tpaj qil, at jun qk'as twutz Dios, a nqanintaq qi'j tu'n qkyim, ikyxjo tze'nku ntq'ma'n ojtxe tkawb'il Dios. Ex ojtxe, iltaq ti'j tu'n tkyim jun aj il twutz cruz tjaq' jun tu'jil til, a pej'inktaq tib'aj twi'*. Me atzin te Jesús, nti' til, me xi tq'o'n tib' te qxel tu'n tchjet tkyaqil qil, nyakuj ma tz'ok pej'it tu'jil qil junx tuk'a, tej tkyim twutz cruz tu'n qpaj.*

¹⁵ Tej tkyim Jesús twutz cruz, ex tej tjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin, kub' tyek'in kywutz kykyaqilxjal, qa at nimxixtl tipin tib'aj tkyaqil nmaq nejinel ex tib'aj tajaw kyimin, ex tib'aj tkyaqil kawb'il toj tch'isb'in Dios, ex kub' tchiky'b'inxix wen qa o kanb'in tib'aj tkyaqiljo lu'n.

Il ti'j tu'n tkub' qnimin Tyol Dios, a twutzxix

¹⁶ Tu'npetzi'n, mi txi kyq'o'n amb'il kyexjal tu'n kyyolb'in kyija noq tu'n tpaj ojtxe kawb'il, tze'nku ti' tu'n t-xi kywa'n, ex ti' tu'n kyxi kyk'wa'n; ex tu'n tpajjo nintz q'ij nchi ikysit, mo kyi'jjo xim ti'j ne'x yaye, mo tu'n tpajjo tu'n tb'ant jun ti'la kyu'n toj q'ij te ajlab'l.*

¹⁷ Qu'n kykyaqiljo lu'n n-ajb'intaq ojtxe noq te jun techil ti'jjo ak'aj tumil, a iltaq ti'j tu'n tul, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios. Qu'n tkyaqiljo lu'n, a tzajnin toj ojtxe kawb'il, ikyztin tze'nku jun t-xlekemil, a jun paqx n-iky'. Me atzi'n ja'lin, ate Crist, a twutzxix, o tzul te jun majx, ex tkyaqiljo txqantl, nlay chi mojin quk'a toj qnimb'il. ¹⁸ Qu'n tkyaqiljo lu'n noqx jun kyximxjal, ex nti' tumil. Aye xjal lu'n noq n-ok kyq'o'n kyib' te wenzix, me o'kx nchi xnaq'tzin ti'jjo a kyaj, ex ky'i'jjo kywutzizky', ex qa il ti'j tu'n qk'ulin kywutz angel. Me aye' xjal lo, noq nkynimsin kyib' kywutzxjal, me nti' tumil tu'n qxi lipe kyij'. Qu'n qa ma kyij qtzapqi'nqe Tb'anil Tqanil ti'j Jesús, okla qo najil, ex nti'la jun oyaj te qe toj kya'j.

¹⁹ Aye xnaq'tzil lo, nti' kymujb'il kyib' tuk'a Jesucrist, a wib'aj tib'aj tkyaqil Ttanim Dios, a axjo t-xmilil Crist.* Atzi'n Crist tok te wi'b'aj, atzin nch'isyn te t-xmilil, a Ttanim Dios: Noq tzaj tk'a'chin, ex nqo ok tmujb'in toj tumil tu'ntzin qch'iy, tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios.

²⁰ Ayetzin kye', o chi kyim kye' tuk'a Crist, tej ttzaj tq'o'n ak'aj kychwinqila.* Tu'n ikyjo, o chi tzaqpaja tjaq' jni' nmaq kawb'il ex tkyaqil xnaq'tzb'il kyu'nxjal, a nya tz'aqleqe. Qatzin qa ikyjo, t'itizin qu'ntz tzunx nchi anq'i'n nyakuj jun nya nimil, ex nkub' kyniminji'y a kyxnaq'tzb'ilxjal, a nya toj tumil nq'umle, ²¹ aj ttzaj kyq'ma'n kyjalu'n: Mi tzaj kytzyu'nji'y lu'n, ex mi txi kywa'nji'y lu'n, ex mi tz'ok kymeko'nji'y lu'n? chi chi'. ²² Qu'n tkyaqiljo xnaq'tzb'il lu'n, ok kb'ajil liwey, qu'n noq xnaq'tzb'ilku ex noq kyximxjal.

²³ Tkyaqiljo xnaq'tzb'il lo nyakuj at tumil, qu'n tu'n nkub' kymutxsin kyib' tu'n, ex nkub' kyky'ixb'in kyxmilil tu'n, ex kujxixjo lo tu'n tjapin. Me tkyaqiljo lu'n nti' tumil tu'n ttx'ixpit qanmin tu'n, ti'j tkyaqiljo nya wen, a ntqanin ojtxe qten.

3

¹ Me ayetzin kye' o chi kyima kyoy kykyaqiljo lo, ex o chi jaw anq'in junx tuk'a Crist.* Tu'npetzi'n, kyjyomtzi'n tkyaqiljo twutzxix, a at toj kya'j, a ja' q'uqle Jesús toj tman q'ob' qMan Dios kawil junx tuk'a.* ² Ex chi ximintzi'n ti'jjo a at toj kya'j, ex nya ti'jjo a nti' tumil tzalu'n twutz tx'otx'. ³ Qu'n o chi kyima toj tkyaqiljo ojtxe kawb'il lo, a nti' tumil, ex atzi'n ja'lin, atzin kychwinqila ma kyij tk'u'n Crist toj kya'j junx tuk'a qMan Dios. ⁴ Tu'npetzi'n, ajo tchwinqil Crist, axsin kychwinqilji'y.* Ex aj tyek'inte Jesús tib', ex ikyx kyeji'y ok chi tenb'ila junx tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'j.

A ojtxe exsi'n ak'aj qten

⁵ Tu'npetzi'n, kytzappinkji'y tkyaqiljo nya b'a'n tzalu'n twutz tx'otx': Ex mina chi ky'a'ji'n, ex mina chi kub' kyb'inchinji'y kykyaqiljo nya b'a'n ex jni' achb'il, a ikyxjo tze'nku ntqanin ojtxe kyte'n; ex mina pon kyk'u'ja ti'jjo nimku ti' at tzalu'n twutz tx'otx', qu'n qa ma txi kyq'o'n kyib'a tojjo lu'n, ok k-okil te kydiosa ikyx tze'nku tu'n kyk'ulin twutzjo twutzb'iyil. ⁶ Tu'npetzi'n jni' lu'n, ktzajil tkawb'il Dios kujxix kyib'aj kykyaqiljo a nchi b'inchin ikyjo,

* 2:12 Ro. 6:4 * 2:13 Ef. 2:1-5 * 2:14 Mt. 27:37; Lc. 23:38; Jn. 19:19-22 * 2:14 Ef. 2:15 * 2:16 Ro. 14:1-6

* 2:19 Ef. 1:22; 4:15-16 * 2:20 Ro. 6:6-11; Gal. 2:19-20 * 3:1 Ro. 6:4-11; Col. 2:12 * 3:1 Sal. 110:1; Eb. 1:3

* 3:4 Gal. 2:20; Fil. 1:21

ex mi nkub' kynimin Dios.* ⁷ Qu'n tkyaqiljo nya b'a'n lo, tzuntaq kub' kyb'inchin' tojjo ojtxe kychwinqila, tej na'mtaq kynimi'n. ⁸ Me atzi'n ja'lin, kytzaqpinkji'y kykyaqiljo lo: Jni' q'oj, ex tkyaqil achb'il ex jni' nya wen, junx tuk'a yasb'il exqetzi'n kykyaqiljo yol nya b'a'n. ⁹ Mina chi sb'u'n tuk'a juntl, qu'n o chi tzaqaja toj ojtxe kyte'n ex tkyaqiljo nya b'a'n, a nkub' kyb'inchintaqa ojtxe.* ¹⁰ Ex ma chi ok ktxu'ntla tu'njo kychwinqila saqxix, nyakuj ikyxjo tze'nku jun kyxb'alin n-ok kyq'o'n saqxix wen,* qu'n axte qMan Dios ntx'ixpinte kychwinqila junjun q'ij, tu'n kyoka tz'aqle ikyx tze'nku Dios, a ch'iysil kye'y,* ex tu'n tel kyniky'a ti'j toj tumilxix.

¹¹ Ex atzi'n ja'lin, i'chaqx aj Judiyqi'y mo ex qa mina; ex qa ma tz'ok kyechila, mo ex qa mina; ex qa b'etin xjalqi'y, mo ex qa mina; ex qa aj u'jilqi'y, mo ex qa mina; ex qa ma chex k'ayin te aq'nil, mo ex qa mina; tkyaqiljo lu'n nti' tky'i twutz qMan Dios. Qala' noq tu'n kynimb'il jni' xjal lo ti'j Crist, at kyoklin junx kykyaqil twutz Dios, qu'n o'kx te Crist at toklin kyib'aj kykyaqiljo lo.

¹² Nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios kyija, ex ma chi jaw sk'o'n, tu'n kyoka te Ttanim. Tu'npetzintzo, chi b'et-xixtintza tojjo ak'aj kychwinqila tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, ex tuk'a jun b'a'n, ex tuk'a kymutxb'il kyib'a, ex tuk'a kyyola b'unin wen, ex tu'n tqe kyk'u'ja ti'j tajb'il qMan Dios toj tkyaqil. ¹³ Tziky'xku kyu'n kyxolxa, ex kynajsinkuy qa at jun kyq'o'ja kyxola.* Il ti'j tu'n kynajsi'n kyil txqantl, ikyx tze'nku kub' najsit kyila tu'n qAjaw.* ¹⁴ Kyb'inchinkuy tkyaqiljo lo tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja, qu'n nti' juntl ti' tz'aqlexixtl tu'n kymujb'inte kyib'a. ¹⁵ Kyq'onxsin kyib'a tu'n tkawi'n ttruk'b'il Crist toj kyanmin, tu'n kyoka te junch'in Ttanim, ikyx tze'nku t-xim Dios, tej kyjaw sk'o'n tu'n. Tu'n ikyxjo, kyq'onxa chjonte te. ¹⁶ Ex kyq'onxsin kyib'a, tu'n tnoj kyanmi'n tuk'a Tyol Crist. Kyxnaq'tzimtzin kyib'a, ex chi oksin kyk'u'ja kyxolxa tuk'a tkyaqil nab'l, a axsa tzajnin ti'jjo Tyol. Ex kyb'itzinxa Tyol Dios ex ila' b'itz te nimsb'il tb'i tuk'a nimxix chjonte te qMan toj kyanmi'n.* ¹⁷ Ex kykyaqiljo a nchi kub' kyb'inchin' ex nkyq'ma'n, kyb'inchinqekuy toj tb'i qAjaw Jesús, qu'n o'chi oka te t-xel Jesús tzalu'n twutz tx'otx'. Ex kyq'onxa chjonte te qMan Dios, noq ti'j tb'i qAjaw Jesús.

T-xnaq'tzb'il Pabl tu'n qmujb'in te qib'

¹⁸ Atzin ja'lin, ayetzi'n xu'jlb'aj, kyniminqekutzinji'y kychmila, ikyx tze'nku taj Dios kyuk'iy.* ¹⁹ Ex ayetzi'n chmilb'aj, kyk'u'jlinqektzinji'y kyxu'jila, ex mina chi yoln kuj kye.* ²⁰ Ex ayetzi'n k'walb'aj, kyniminqekutzinji'y tyol kytati'y toj tkyaqil, qu'n atzin ntzalaj Diosjo ti'j.* ²¹ Ex ikyxqex kyeji'y manb'aj, kyb'inchinkuji'y jikyin wen kyuk'a kyk'wala, ex nya tuk'a tyab' kywi'y, tu'n mina jaw b'aj kyk'u'j.*

²²⁻²³ Ex ayetzi'n aq'nil, kyniminqekutzinji'y tajaw aq'untl toj tkyaqil, a at toklin kyib'aja tzalu'n twutz tx'otx', ex nya noq o'kx tu'n kykyija wen kyuk'a, tze'nku nchi ka'yin kyija; qala' kyb'inchinkuy tuk'a tkyaqil kyanmi'n, ex tuk'a tkyaqil amb'il kyija, nyakaxtlaj te qAjaw Jesús nchi aq'nini'y, ex nya noq o'kx texjal, qu'n b'in kyu'n a qAjaw nka'yin kyija.* ²⁴ Ex b'in kyu'n qa a qAjaw ktzajil q'onte jun oyaj toj kya'j kye'y, qa ma chi ajb'in te Crist, qu'n axixsin kyeji'y kyAjaw. ²⁵ Me ayetzin kye', a nkub' kyb'inchin nya wen, ok ktzajil kytzyu'n jun chojb'il nya wen ti'jjo nya wen a k'wel kyb'inchin. Ktzajil tq'o'n Dios oyaj ex chojb'il il, tze'nxjo xb'ant qu'n toj qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', i'chaqx aq'niltz twutz tx'otx' mo qa nmaq xjal; qu'n junx kyoklin twutz Dios.*

4

¹ Ex ikyx kyeji'y, ayi'y tajaw aq'untl; chi oka tz'aqle ex toj tumil kyuk'a kyaq'nila, qu'n b'in kyu'n qa ikyxqex kyeji'y at jun kye' kyAjaw toj kya'j, a nka'yin kyija.*

² Ex ikyxjo, kukx chi na'nji'y Dios, ex kyq'onka tilil tuk'a tkyaqil kyanmi'n tu'n kyna'n Dios. Ex kyb'inchinkuy tuk'a aq'b'il chjonte te Dios. ³⁻⁴ Ex ikyxjo chi na'n Dios qi'ja, tu'n ttzaj tq'o'n Dios amb'il te qe'y, tu'n qyoli'n Tb'anil Tqanil kolb'il, ex tu'n tpjetjo yol qu'n tuk'axix tumil, a ewintaq ti'j Crist.* Ex chi na'n Diosa wi'ja, tu'n tb'ant nyoli'n toj tumilxix, qu'n tu'ntzin tpajjo yol lu'n, intinkuxi'y toj tze.

⁵ Ex ikyxjo tenxit kynab'la, ex chi b'et-xita tojix tumil kywutzjo nya nimilqe. Tz'ajb'inxit kyun tu'n kyyek'intejij' kynimb'ila kywutzxjal kykyaqil q'ij.* ⁶ Ex kukx chi yoli'n toj

* 3:6 Ef. 2:3 * 3:9 Ef. 4:22 * 3:10 Ef. 4:24 * 3:10 Gen. 1:26 * 3:13 Ef. 4:2 * 3:13 Mt. 6:12; Mr. 11:25; Ef. 4:32 * 3:16 Ef. 5:19-20 * 3:18 Ef. 5:22; 1Pe. 3:1 * 3:19 Ef. 5:25; 1Pe. 3:7 * 3:20 Ef. 6:1-3 * 3:21 Ef. 6:4 * 3:22-23 Ef. 6:5-8 * 3:25 Deu. 10:17; Ef. 6:9 * 4:1 Ef. 6:9 * 4:3-4 Ef. 6:18-20; Fil. 4:6 * 4:5 Ef. 5:16

tumil, me tuk'a jun yol b'a'n ex b'unin wen, tu'n kyb'inxjal ky'i'ja. Tenxit kynab'la, tu'n kytzaq'winteji'y yol tojxix tumil teyle junjun.

Jun q'olb'il tu'n Pabl tu'n tjapin b'ajjo yol lo

⁷ Ate qerman Tíquico, a k'u'jlínix qu'n, at tzalun wuk'iy, ex nimxix nmojin wuk'iy toj taq'in qAjaw.* Atzin kxel q'inte nqanilji'y, tze'n intini'y. ⁸ Tu'n'petzi'n, kxel nchq'o'n tu'n t-xi' kyuk'iy, tu'n t-xi ti'n qqanila, ex tu'n ikyjo, ok knimsitiljo kyk'u'ja toj kynimb'ila.* ⁹ Ex ikyxjo ok kxe'l Onésimo tuk'a, a k'u'jlin qu'n, ex wa'lxix wen toj t'nimb'il.* Atzi'n erman lu'n jun kyxjalila; ex ayetzi'n kchi xel q'inte tqaniljo ti'j tkyaqiljo a nb'aj tzalun. ¹⁰ Ex ikyxjo, nxi tq'o'n Aristarco jun q'olb'il kye'y, qu'n a ichin lo, lu' tku'x wuk'iy toj tze.* Ex ikyxjo nche'x q'olb'i'n tu'n Marks, a tk'wal tiz'in ttata Bernabé.* Ex b'i'n jun tqanil kyu'n ti'j Marks. Tu'n'petzi'n, qa ma pon kanin kyuk'iy, kyk'moma tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ¹¹ Ex ikyxjo nche'x q'olb'i'n tu'n Jesús, a Justjo juntl tb'i. Kyxol kykyaqil nimil, a aj Juidiyqe, o'kqexjo ichin lu'n o chi aq'nin junx wuk'iy toj taq'in qMan, tu'n kyyolin ti'j Tkawb'il Dios. Ex nimxix ma chi ajb'in te q'uqb'il nk'u'ja.

¹² Ex ikyxjo, nxi tq'o'n Epafras q'olb'il kye'y. A ichin lu'n juntl kyxjalila, ex nimxix n-ajb'in toj taq'in Crist.* Kukx nna'nix Diosjo ky'i'ja, tu'ntzin kywe'xixa toj kynimb'ila, ex tu'n ttijinxjo kynab'la, ex tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo tajb'il qMan Dios kyu'n. ¹³ Ex o nli'y qa n-aq'nin Epafras kujxix wen te kyxela, ex te kyxeljo Ttanim Dios toj Laodicey ex Hierápolis.

¹⁴ Ex ikyx te Lucas, a q'anil, ex k'u'jlin qu'n,* junx tuk'a Demas nche'x q'olb'i'n kyu'n.*

¹⁵ Atzi'n ja'lin, kyq'olb'inqexa Ttanim Dios toj tnam Laodicey, ex ikyx kyq'olb'inxji'y qya, Ninfa tb'i, junx kyuk'a kykyaqil nimil, a nchi chmet toj tja.

¹⁶ Ajtzin tb'aj kyu'jinji'y u'j lu'n, kysma'nxa toj Laodicey, tu'n tjaw u'jin kyxol Ttanim Dios antza. Ex ikyxjo, kyu'jinksji'y u'j, a xi nsma'n antza.*

¹⁷ Kyq'manxa te Arquivo kyjalu'n: Q'onk tilila tu'n tjapin b'ajjo aq'untl tu'n, a o tzaj toqxenin tAjaw Tkyaqil tey.*

¹⁸ Ayin weji'y Pabl, ma kub' ntz'ib'inji'y q'olb'il kye'y lu'n. Chi na'n Diosa wi'ja, qu'n loqi'n intinkux toj tze. Noqit tzaj tq'o'n Dios t-xtalb'il kye'y. Ikyxitjo.

* **4:7** Kyb'i. 20:4; 2Tim. 4:12 * **4:8** Ef. 6:21-22 * **4:9** Flm. 10-12 * **4:10** Kyb'i. 19:29; 27:2; Flm. 24 * **4:10** Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; 2Tim. 4:11 * **4:12** Col. 1:7; Flm. 23 * **4:14** 2Tim. 4:11; Flm. 24 * **4:14** 2Tim. 4:10; Flm. 24 * **4:16** Col. 2:1; Tchi. 3:14-22 * **4:17** Flm. 2

Tnejil Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica

Toj tkab' tb'e Pabl, te' t-xi' q'mal Tb'anil Tqanil, kub' xkye Ttanim Dios toj Tesalónica, a tnejil tnam toj Macedonia, jun tx'otx' te Rom (Kyb'i. 17:1-8).

Attaq Timotey tuk'a Pabl toj Atenas, ex te' kyetz toj Atenas, b'e'x xi tasma'n Pabl Timotey tu'n t-xi' toj Tesalónica noq tu'n tq'ugb'it kyk'u'j nimil tu'n kywe'xix wen. Atzin te' tpon Pabl toj Corint, b'e'x ul meltz'aj Timotey tuk'a ex tuk'a tqanil tb'anilix kyi'j nimil toj Tesalónica.

Exla qa nim yajb'il iky'x kyu'n, ayetzin nimil antza i ok te jun tb'anil yek'b'il kywutz txqantl nimil toj tkyaqiljo tx'otx' anetzi'n. Nti' juntl tumil tu'n tb'ant tu'n Pabl, noq o'kx tu'n t-xi' tz'ib'it jun u'j kye. Tuk'a nim tzaljb'il, ex aq'b'il chjonte te Dios, ntzaj tna'n a tq'ijil, tej tten junx kyuk'a nimil toj Tesalónica, aye' walqexix toj kynimb'il. Nchex tkujsin tu'n kych'iy wen toj kynimb'il, tze'nkuxjo kub' kyyek'in te tnejil. Exsin nyolin ti'jjo xnaq'tzb'il te kyjawlin itz'je kyimnin exsin tkab' tulil qAjaw. Aye kab'e xnaq'tzb'il lu'n nimxix i tzalaj nimil ti'j, te' tel kyniky' te, ex te' t-xi' chiky'b'it kye. Nxi tkujsin Pabl a xnaq'tzb'il lu'n, noq tu'n kyayon tkyaqil tajb'il ex t-xim qMan tuk'a q'ugb'il kyk'u'j.

Juntl tumil xnaq'tzb'il kyojjo kab'e u'j kye nimil toj Tesalónica, ajo Crist ax Diosjo. Ila'ku maj nyolin qa junx ta' Crist tuk'a Manb'aj.

Jun q'olb'il

¹ Ayi'n Pabl nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, junx tuk'a Silvano ex Timotey. Nxi ntz'ib'in kye'y, ayi'y Ttanim Dios toj tnam Tesalónica,* a ayi'y ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a qMan Dios ex tuk'a qAjaw Jesucrist. Noqit aku ten t-xtalb'il ex tnuk'b'il qMan Dios kyib'aja.

Qo ok te jun yek'b'il kye txqantl

² Kukx nqo q'o'nji'y chjonte te qMan Dios kyi'ja, ³ ex kukx nchi tzaj qna'nji'y toj qna'j Diosa, tu'n nchi aq'ni'n tu'n kynimb'ila, ex tu'n nchi ajb'in tu'n tq'aq'b'il kyk'u'ja, ex tu'n walqexixa toj kynimb'ila, noq tu'n q'uqlexix kyk'u'ja ti'jjo a o tzaj tq'ma'n qAjaw Jesucrist, exla qa nim ma tziky'x kyu'n. ⁴ Ayi'y erman, k'u'jlingi'y tu'n qMan Dios; b'i'n qu'n qa ax o jaw sk'o'n kye'y, ⁵ qu'n tej t-xi' qq'ma'n tqanil kolb'il kye'y, nya noq toj qnab'la qu'nx qib'xa, qala' tu'n tipin Xewb'aj Xjan. Q'uqlexix qk'u'ja ti'j, qa twutzxixjo Tb'anil Tqanil kolb'il, ex b'i'n qchwinqila kyu'n, tze'n xqo b'eti'y kyxola, noq tu'n kyel wena twutz Dios. ⁶ Tze'n kye' ma chi ok lipe'y ti'jjo yek'b'il qu'n, ex ti'jjo yek'b'il tu'n qAjaw Jesucrist. Ma txi kyniminji'y Tb'anil Tqanil kolb'il tuk'a tzaljb'il, a tzajnin tu'n Xewb'aj Xjan, i'chaqx nimx s-iky'x kyu'n.* ⁷ Me ikytzi'n, ma chi okaji'y te jun yek'b'il kye nimil tojjo tx'otx' te Macedonia ex te Acay. ⁸ Ex kyu'n, ma txi laq'e Tb'anil Tqanil qAjaw ja'lin, nya noq toj Macedonia ex toj Acay, qala' toj tkyaqil twutz tx'otx', ja' ma chi b'eti'y. Ma tz'el kyniky'xjal ti'jjo kynimb'ila ti'j qMan Dios, ex tu'n ikyjo, nya il ti'j tu'n qyoli'n kyi'ja kyuk'a, ⁹ qu'n ayex kyexjal nchi tzaj q'mante qe'y, tze'n xqo k'meti'y kyu'n, tej qpo'n kyxola. Ex nchi yolin ti'jjo tb'anil o qo kub' kywutzli'n. Ex ntzaj kyq'ma'n qe'y tze'n kyij kytzappinji'y jni' kyilb'iyl kydiosa, ex tu'n kyxi lipe'y ti'jjo Dios itz'ix ex twutzxix, ex tu'n kyajb'i'n te. ¹⁰ Ex nkyq'ma'n qa q'uqlik kyk'u'ja ti'jjo tulil juntl majl Tk'wal Dios toj kya'j, a jatz anq'in juntl majl tu'n kyxol kyimnin, ex ax kklolqe tojjo kawb'il kujxix, a tzul kanin.

2

Taq'in Pabl toj Tesalónica

¹ Ojtzqi'n kyu'n, erman, tej qkani'n kyuk'iy, nya noq kukx o kaninji'y. ² B'i'n kyu'n qa nimx ma tziky'x qi'ja tojjo tnam Filipos,* ikyxjo tze'nku toj kytanima, a Tesalónica.* Me ax Dios saj q'onte qipi'n tu'n mi tzaj qxob'ila, qala' tu'n t-xi' qq'ma'nji'y Tb'anil Tqanil kolb'il toj tkyaqiljo yasb'il qe'y. ³ Tej t-xi' qq'ma'n Tb'anil Tqanil kye'y, nya najningotaqa ti'j, ex nya tu'n kab'e qk'u'ja, ex nti'taq jun qxima tu'n kykub' qsb'u'n. ⁴ Qala' ax te qMan Dios saj q'onte qokli'n, ex o tzaj toqyeni'n Tb'anil Tqanil kolb'il qe'y. Tu'ntzin ikyjo, ikytzin nqo yolineji'y nya tu'n qel wena kywutzxjal, qala' twutz qMan Dios, a xpich'il toj qanmin.* ⁵ Ikytzin tze'nku b'i'n kyu'n, mix ja' xqo xmoxini'y kyi'ja tuk'a jun yol tb'anilxnaj wen, ex mi xqo jyo'n jun tumil tze'n tu'n qkanb'i'n pwaq kyi'ja. Qu'n ax te Dios ka'yil qey ti'jjo lu'n. ⁶ Ex nti' xqo qani'n, tu'n ttzaj kyq'o'n qokli'n kyxola, ex kyxol txqantl xjal. B'a'nla qa ma b'ant qu'n ikyjo, qu'n tsanjil Cristqo'y, me mix b'ant qu'n ikyjo, tu'n mi kub'e qq'o'n jun iqtz kyib'aja. ⁷ Qala' ikyx b'antjo qu'n tze'nku jun txub'aj k'u'jlinge tal tu'n. ⁸ Ex ikyqexsinji'y, cheb'e k'u'jlingi'y qu'n, exla qa nim ma tziky'x qu'n, noq tu'n t-xi' qq'o'n Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y.

* 1:1 Kyb'i. 17:1   * 1:6 Kyb'i. 17:5-9   * 2:2 Kyb'i. 16:9-40   * 2:2 Kyb'i. 17:1-9   * 2:4 Gal. 1:10

Ex nya noq o'kxjo, qala' tu'n t-xi qyek'i'n toj qchwinqila, tze'n tu'n kyb'eti'y toj kynimb'ila. ⁹ Ex twutzixjo lo werman, qu'n ojtzqi'n kyu'n, tze'n xqo aq'nini'y, tej xqo te'n kyxola. Nqo q'mantaqa Tb'anil Tqanil kolb'il kye'y, ex nqo aq'nintaqa q'ijl ex qniky'in, tu'n tkamb'itjo telix qq'ija, tu'ntzintla mi kub'e jun iqtz kyib'aja. * ¹⁰ Aye kye' ka'yilte, ex a Dios ojtzqilte, tze'n xqo b'eti'y kyxola. Ma qo b'eta tz'aqle ex jikyin toj qnimb'ila. ¹¹⁻¹² Ex ojtzqi'n kyu'n tze'n xqo nimsini'y kyk'u'ja teyile junjun, ex tze'n xqo yolini'y tu'n tajtz ti'j kyanmi'n, ikyxjo tze'nku jun manb'aj kyuk'a tk'wal. Ex ma txi qoqxeni'n kye'y, tu'n kyb'eta tze'nku taj Dios toj kychwinqila, a ma tzaj txkon kye'y tu'n kyokxa tojjo Tkawb'il Dios tzalu'n twutz tx'otx', ex tzmax tojjo kya'j, a ja' nqoptz'aje tkyaqil tipin Dios.

¹³ Tu'npetzi'n, kukx nqo q'o'n chjonte te qMan Dios, qu'n tej t-xi kyb'i'nji'y Tyol, a xi qq'ma'n kye'y, ma txi kynimi'n, nya tze'nku tyol jun xjal, qala' axix twutz Tyol Dios, a n-aq'nin toj kychwinqila ja'lin, a ayi'y x'e'x niminte. ¹⁴ Qu'n ayi'y erman, ma chi ok lipe'y ti'jjo tyek'b'il Ttanim qMan Dios, a at toj tx'otx' Judey, aye' nchi nimin ti'j Crist, a Jesús: Mi xkub' kyewinj'i'y kynimb'ila, tej saj yajb'il ky'i'ja kyu'n kyxjalila aj Tesalónica, a nya nimilqe, ikyxjo tze'nku kye nimil toj Judey miyb' kub'e kyewine kynimb'ul, tej ttzaj yajb'il kyil' kyu'n nya nimil, a nxjalila, a Judiyqe. * ¹⁵ Qu'n ayetzi'n nxjalila kub' kyb'yo'n qAjaw Jesús, tze'nku b'ant kyu'n ojtze, tej tkub' kyb'yo'n tkyaqil yolil Tyol Dios. Ex tze'nku ja'lin, xqo etz lajo'n kyu'n. Ex kukx nchi b'inchin ti'jjo a tky'e' Dios ti'j, ex nchi el kyiky'in kykyaqil xjal. * ¹⁶ Tze'n qa qaja tu'n t-xi qq'ma'n Tyol Dios kye xjal, a nya Judiyqe, tu'n kyklet, mi nkytziyin, ex ma chmet kyil. Tu'ntzin tpajtzo ikyjo, ktzajil tkawb'il Dios kyib'aj, a kujxix wen.

Taj Pabl tu'n t-xi' o'lb'il kye juntl majl nimil toj Tesalónica

¹⁷ Me atzin ja'lin, erman, tuk'a telin qpa'n qib' kyuk'iy, mi nlo'ntl kywutza ja'lin, me kukx nchi kub' qna'nji'y toj qanmi'n. Ex tu'n ikyjo, nimxix qaja tu'n qxi'y lol kye'y. ¹⁸ Ex tze'nku we', ila' maj kub' nb'isi'n tu'n nxi'y lol kye'y. Me a tajaw il miyon we'y tu'n nxi'y. ¹⁹ Me tiqu'n qaja tu'n qxi'y lol kye'y? Qu'n tu'n ayi'y o'chi oka te jun q'ugb'il qk'u'ja ti'jjo a nqo ayo'n ti'j, aj tul Jesucrist, a qtzaljb'ila ex a q'ugb'il qk'u'ja toj kya'j. ²⁰ Tu'npetzi'n, nqo tzajala ky'i'ja, qu'n ayi'y ma chi oka te qtzaljb'ila tzalu'n twutz tx'otx', ex te jun nimsb'il qb'i'y twutz qMan Dios ti'jjo qaq'i'n, aj tul juntl majl.

3

¹ Tu'n mix tpa'yix wanmi'n tu'n nb'inti'y tze'n ite'y, b'e'x in kyija njunalxa tojjo tnam Atenas, * ² exsin b'e'x xi nchq'o'ntza erman Timotey lol kye'y. Qu'n a erman anetzi'n jun taq'nil qMan Dios; nimxix o' tzaq'nin junx wuk'iy te yolil te' Tb'anil Tqanil ti'j Crist. ³ Nchq'o'n tu'n tosin ky'i'ja, ex tu'n tq'ugb'in kyk'u'ja toj kynimb'ila, ³ qu'n tu'ntzin mix a'l jun kye' kub' numj tu'n tkyaqiljo n-iky'x ky'i'ja. Qu'n b'in kyu'n qa il ti'j tu'n tiky'x tkyaqiljo lu'n q'i'. ⁴ Qu'n te' oto'xtaqa kyuk'iy, xi qq'ma'n qa iltaq ti'j tu'n tiky'x yajb'il qu'n, ex ikytzin ma b'ajjo, tze'nkuxjo ma tz'ok kyka'yi'n. ⁵ Tu'npetzi'n, b'e'x xi nsma'n Timotey lol kye'y, tze'ntaq ite'y toj kynimb'ila, ex tu'n ttzaj ti'n tqanil we'y. Qu'n nchyo'ntaq wanmi'n ky'i'ja, qu'n ya'j qa otaq chi kub' tz'aqa tu'n tajaw il, ex noqit ikyjo noqxilta s-el najjo qaq'i'n.

⁶ Me atzin ja'lin, tej tmeltz'aj Timotey kyxola, ex ma tzaj ti'n jun tb'anil tqanil ti'j kynimb'ila, exsin kyk'u'jb'ila kyxola. * Ma tq'ma qa kukx nqo tzaj kyna'nji'y tuk'a kyk'u'jb'ila, ex qa kyajxixa tu'n qq'olb'in te qib', ikyxjo tze'nku qe' qaja tu'n qlonte qib'. ⁷ Tu'npetzi'n, erman, ma tziky'x qu'n toj tkyaqiljo jni' yajb'il ex jni' b'is, me ma qe qk'u'ja ky'i'ja tu'n kynimb'ila. ⁸ Qu'n nim nqo tzalaja toj qchwinqila, tu'n ma qb'i'y qa wa'lqexixa toj kynimb'ila ti'j qAjaw. ⁹ Nimxix nxi nq'o'n chjonte te Dios ky'i'ja, tu'n nim tzaljb'il ma tzaj tq'o'n Dios we'y, noq tu'n kynimb'ila ti'j. ¹⁰ Q'ijl ex qniky'in nqo kub'sin qwutza te qMan Dios, tu'n ttzaj tq'o'n amb'il qe'y, tu'n qxi'y lol kye'y juntl majl. Qu'n tu'n b'a'n ite'y, ex qaja tu'n kyxi qxnaq'tzi'n ch'intla, qu'n tu'ntzin nti'x jun ti' naj toj kynimb'ila. ¹¹ Qajatla'y noqit ax qMan Dios junx tuk'a qAjaw Jesucrist tz'onin qi'ja, tu'ntzintla qxi'y lol kye'y. ¹² Ex noqit ax qAjaw ch'iysintexijo kyk'u'jb'ila kyxolilixa ex kyuk'a txqantl xjal, ikyxitla' tze'nku qe' ky'i'ja, ¹³ tu'ntzintla jikyinxixjo kyanmi'n ex tz'aqleqexix, twutz qMan Dios, aj tul qAjaw Jesucrist juntl majl, kyuk'a tkyaqil nimil.

4

A qchwinqil ntzalaj Dios ti'j

¹ Atzin ja'lin erman, o b'aj qnik'u'n kye'y tze'n tu'n kyb'eti'y toj tumil, ex tze'nku taj qMan Dios tze'nkuxjo nkub' kyb'inchin'i'n ja'lin. Me qo kub'sil qwutza kye'y toj tb'1 qAjaw Jesús, tu'n kukx tkub' kyb'inchin'i'y ikyjo. ² Qu'n ojtzqi'n kyu'n a xnaq'tzb'il xi qq'o'n, axjo tzaj tq'o'n

* **2:9** Kyb'i. 18:3; 2Tes. 3:8 * **2:14** Kyb'i. 17:5 * **2:15** Kyb'i. 9:23, 29; 13:45, 50; 14:2, 5, 19; 17:5, 13; 18:12 * **3:1** Kyb'i. 17:15 * **3:6** Kyb'i. 18:5

qAjaw Jesús: ³ A tajb'il qMan Diosjo, tu'n kyoka tz'aqle toj kychwinqila, ex tu'n tel kypa'n kyib'a ti'jjo ky'a'jin ti'jlb'inxixi mejeb'lin. ⁴ Qu'n tyeilex te junjun tu'n tel tniky' te, tu'n tnajan xjan wen tuk'a t-xu'jil, ex atidla toklin t-xu'jil toj twutz; ⁵ nya tu'n tnajan tuk'a achb'il ex tzeqb'il ti'j juntl ichin mo juntl qya, tze'nkuxjo nb'ant kyu'nxjal, a na'm tel kyniky' ti'j qMan Dios. ⁶ Mix a'l jun kye' tu'n tkub' tb'inchin ikyjo, qu'n tu'n ikyjo nkub' tsb'u'n juntl. Qu'n axte qMan Dios ktzajil q'onte tkawb'il kujxix kyib'ajjo nchi b'inchin te' ikyjo, a tze'nkuxjo xi qq'ma'n kye'y. ⁷ Qu'n aku te qMan Dios o txkonqe tu'n qang'in saqxix toj tkyaqil, ex nya tuk'a jun nya b'a'n toj qchwinqil. ⁸ Ikytzi'n, qa at jun n-el iky'in te' xnaq'tzb'il lo, nya noq jun ichin n-el tiky'in, qala' aku qMan Dios, a tzaj q'onte Xewb'aj Xjan toj qanmin.

⁹ Atzin ja'lin, nya il ti'j tu'n qtz'ib'in ti'jjo tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxolxa, qu'n axte qMan Dios o tzaj yek'inte kye'y, tze'n tu'n kyk'u'jlin te kyib'a kyxolili'y. ¹⁰ Ex nkub' kyb'inchi'n ikyjo kyuk'a jni' nimil toj tkyaqil tx'otx' te Macedonia. Me qo kub'sil qwutza kye'y, erman, tu'n tch'iyxixjo kyk'u'jb'il kyib'a. ¹¹ Kyq'onka tilil, tu'n kyanq'i'n wen, ex tu'n mi tz'okx kylimo'n kyib'a tojjo a nya kye'y. Qala' kukx chi aq'ninji'y, tze'nkuxjo o txi qq'ma'n kye'y, ¹² tu'ntzintla kykub' nimi'n kyu'nxjal, a nya nimil, ex tu'ntzin nti' atx taj kye'y.

A tulil qAjaw

¹³ Atzin ja'lin, erman, qaja tu'n tel kyniky'a kyi'jjo aye' nimil nchi kyim, tu'ntzin mi chi jaw lab'in, tze'nqeku txqantl xjal, aye nya nimilqe, aye nti' tq'uqb'il kyk'u'j, tu'n kylonte kywutz juntl majl. ¹⁴ Qu'n b'in qu'n qa kyim Jesucrist, ex jatz anq'in juntl majl. Exsin ikyqexjo nimil, aye nchi kyim, kchi jawitz anq'in juntl majl tu'n Dios, ex kchi tzajil ti'n tuk'a Jesús, aj tul juntl majl. ¹⁵ Tu'npetzi'n, nxi qq'ma'nji'y t-xnaq'tzb'il qAjaw: A awo itz'qox, ajxi tul kanin qAjaw, mi qo nej kywutzajo aye' o chi kyim. ¹⁶ Qu'n ax te qAjaw k'welitz toj kya'j tuk'a jun tq'ajq'ojil twi' kujxix wen, ex tuk'a tq'ajq'ojil twi' tnejil angel, ex tuk'a tq'ajq'ojil tsu qMan Dios. Ex ayezti'n nimil otaq chi kyim, kchi jawitz anq'in nejxix. ¹⁷ Tb'ajlinxi' ikyjo, awotzinqe, a itz'qoxtaq, qo xel ti'n junx kyuk'a toj muj, tu'ntzin qten tuk'a qAjaw te jun majx.* ¹⁸ Twutzxixjo xnaq'tzb'il lo. Tu'npetzi'n, kyq'uqb'imtzin kyk'u'ja, tu'njo yol lo.

5

¹ Atzin ja'lin erman, nya il ti'j tu'n t-xi nq'ma'n tijjo tq'ijil mo ti'jjo jtoj tu'n tul Jesús juntl majl tzalu'n twutz tx'otx', ² qu'n b'in kyu'n qa il ti'j tu'n tul qAjaw, me mix a'l b'ilte jtoj b'a'n tul, qala' ikytzi'n tze'nku jun ileq' n-ul qniky'in.* ³ Qu'n toj kywutzxjal tkyaqil b'a'n ta', ex nti' jun xob'ajil. Me nti'kux toj kynab'l, aj tuljo xitb'il kyib'aj tu'n qAjaw, qu'n ikyxjo tze'nku njaw q'i'n jun qya tu'n tchyo'n tal, ex mix a'l jun ktz'aqpajil.*

⁴ Me ayeztin kye', erman, nlay chi jaw ka'ylaja, aj tul qAjaw, qu'n mi nchi b'eta toj qxopin toj kyanmi'n, qu'n b'in kyu'n qa il ti'j tu'n tul, a nti'kux toj qnab'l, tze'nku tulil jun ileq'. ⁵ Qu'n qkyaqil ma qo ok te spiky'in, ex te q'ijl toj qanmin, qu'n qojtzqi'n qMan Dios, ex nya te qniky'inqo, ex nti' nqo b'et toj qxopin. ⁶ Tu'npetzi'n, mi qo ktan toj qnimb'il tze'nqeku xjal nchi ktan, aj tul ileq'. Qala' qk'asim qib' toj qnimb'il, ex tenxit qnab'l, tu'ntzintla noq b'inchil qten, aj tul. ⁷ Qu'n ayeztin kye', a nchi b'et toj qxopin, ex nya tok tilil kyu'n ti'j qMan Dios, ikyx tzele tze'nku jun xjal nktan qniky'in. Nti' b'in kyu'n ti' kb'ajil. Ex ikyx tze'nku aye nchi tx'ujte, toj qniky'in nchi tx'ujte. ⁸ Me metzin qe', a awo nimil, te q'ijlqo. Tu'npetzi'n, qtzuyu'mtzin qib', ex qklomtzin qib' noq tu'n qnimb'il ti'j qMan Dios, ex tu'n qk'u'jb'il qib' qxol, ikyx tze'nku jun xo'l q'aq' ntklo'n tib' tuk'a jun kxb'il te kolb'il tk'u'j.* Ex q'uqlek qk'u'j ti'jjo kolb'ilqe, ikyxjo tze'nku kolb'il twi' jun xo'l q'aq'. ⁹ Qu'n nya ma qo tzaj tq'o'n te Dios tu'n tiky'x jun kawb'il qu'n, kujxix te jun majx, qala' noq o'kx tu'n qkdet tu'n qAjaw Jesucrist, ¹⁰ a o kyim te qxel, tu'n qang'in junx tuk'a, qa itz'qoxtaq, ex qa otaq qo kyim. ¹¹ Tu'npetzi'n, kynimsinx kyk'u'ja kyxolilixa, ex kykujisinx kyib'a, tze'nkuxjo ntena kyu'n.

Tej t-xi tq'o'n Pabl kynab'l nimil

¹² Atzin ja'lin erman, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n kykub' kyniminji'y aye' nchi aq'nin kuj kyxola, a aye' nejnel kyxola toj tb'i' qAjaw, aye' nchi jikysin kye'y toj kynimb'ila. ¹³ Cheb'e chi kyka'yinqeka, ex chi kyk'u'jlingeka, qu'n tu'n aq'unfl nb'ant kyu'n kyxola, ex tenxit kymujb'il kyib'a kyxolilixa, tu'ntzin kyte'n toj tb'anil. ¹⁴ Ex ikyxjo erman, nqo kub'sin qwutza kye'y, tu'n kyxi kykawinji'y aye' kyky'e' tu'n kyaq'nin, ex tu'n kynimsin kyk'u'jjo aye' kyja' kykub' numj, ex tu'n kymo'ji'n kyuk'a a nti'xixl kyipin. Cheb'e chi ayo'n tajb'il qMan Dios kyuk'a kykaq'il.

¹⁵ Kyka'yink kyib'a, qu'n qa at jun xkub' b'inchintle jun nya b'a'n kyi'ja, mi xelin kyu'n ikyxjo, noqpe kyja' kxela kychjo'n tuk'a jun b'a'n. Kyb'inchima ikyjo kyxola ex tuk'a

* 4:17 Mt. 24:30-31; Mr. 13:26-27; 1Co. 15:51-52

* 5:2 Mt. 24:43; Lc. 12:39; 2Pe. 3:10

* 5:3 Is. 13:8

* 5:8 Is.

kykyaqil xjal. ¹⁶ Kukxit chi tzalaji'y.* ¹⁷ Mi txi kytzaqpi'n tu'n kyna'n Dios.* ¹⁸ Kyq'onxa chjonte te qMan Dios tojjo b'a'n ex qa tojjo nya b'a'n, qu'n ikytzin taj Diosjo quk'a, awo nimilqo ti'j tb'i Crist, a Jesús. ¹⁹ Mi tz'ok kymiyonji'y a tajb'il Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n. ²⁰ Mi tz'el kyi'jlinji'y Tyol Dios nyolajtz kyxola. ²¹ Kyxpich'inkuji'y tkyaqil kyznaq'tzb'ilxjal, ex kyniminkuji'y a wen. ²² Ex kypa'mil kyib'a ti'j tkyaqiljo nya wen.

²³ Axit Dios, a Tajaw tkyaqil nuk'b'il, kub' q'on kye'y saqxix, ex tz'ok ka'yin te' kyanmi'n, kynab'la, ex kyxmilila, tu'ntzintla nti'x jun ti' atx taj kye'y, aj tul qAjaw Jesucrist. ²⁴ Qu'n tz'aqlexix te', a ma txkon kye'y, tu'n tjapin b'aj Tyol, tze'nkuxjo ma tzaj tq'ma'n kye'y.

Jun q'olb'il tu'n Pabl, tu'n tjapin b'ajjo u'j lu'n

²⁵ Atzin ja'lin erman, chi na'n Diosa qi'ja.* ²⁶ Kyq'onxa jun q'olb'il twutzixix kye kykyaqil erman. ²⁷ Ex kxel woqxeni'n kye'y toj tb'i qAjaw, tu'n tkub' kyu'jinji'y u'j lo kyxol kykyaqil erman. ²⁸ Noqit kukx tten t-xtalb'il qAjaw Jesucrist kyuk'iy. Ikyxitjo.

Tkab' Tu'j Pabl kye Nimil aj Tesalónica

A tkab' u'j kye nimil toj tnam Tesalónica junx ta' t'nab'ljo xnaq'tzb'il tuk'a tnejil tu'j Pabl kye nimil antza. Me tojjo tkab' u'j, nimx nyolin ti'jjo aj tul meltz'aj qAjaw. Tb'ajlinxi ttz'ib'in Pabljo tnejil u'j, b'e'x ul tqanil te, qa aye nimil antza nimx yajb'il otaq tzaj kyij, ex otaq chi b'isin, qu'n kub' kyximin qa a tkab' tulil qAjaw Jesucrist otaq b'aj toj kywutz. Tu'ntzi'n lu'n, xi ttz'ib'in Pabljo tkab' tu'j kye, tu'ntzin tge kyk'u'j, ex tu'n tchewx kyanmin tojjo jni' yajb'il n-iky'xtaq kyu'n, ex tu'n tge kyk'u'j qa na'mtaq tul Jesucrist tkab' majin.

Tu'n ttzyetjo u'j lo, xi tq'o'n Pabl chjonte te Dios, qu'n ajo kynimb'il ex kyk'u'jb'il nimil toj Tesalónica kyjataq tch'iy. Te tib'ajxi, xi tchiky'b'in kye qa ajo Tkawb'il Dios ilxixtaq ti'j tu'n tjapin, ex ajo tkab' tulil qAjaw, twutzxix, me na'mxtaq tkanin tq'ijil. Ex atzin il twutz tx'otx', a tze'nku n-iky'x kyu'n, ilxixtaq ti'j tu'n tjapin. Me okxixpe kxe'l tetz toj il, ajxix tjapin tq'ijillo ichin, a ntq'ma Pabl, a aj ilxixch (2:3).

Kyxoljo yol te q'ol nab'l ti'j kychwinqil nimil, ajo ntzaj tq'o'n toj tb'ajsb'il tu'j, ntzaj tq'o'n juntl yol te nuk'b'il ti'jjo tu'n kyaq'nin tu'n kykanb'inte kywa' toj tumilxix, a tze'nkuxjo yek'b'il kyij tq'o'n Pabl kye, te' tten kyuk'a.

Jun q'olb'il

¹ Ayi'n Pabl nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, junx tuk'a Silvano ex Timotey. Nxi ntz'ib'in kye'y, ayi'y Ttanim Dios toj tnam Tesalónica, * a ayi'y ma tz'ok kymujb'in kyib'a tuk'a qMan Dios ex tuk'a qAjaw Jesucrist. ² Chjonte qMan Dios tu'n t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja, a qTata ex qAjaw Jesucrist.

A Dios kkawil kyib'aj aj il, aj tul qAjaw Jesús

³ Erman, kukx nxi qq'onji'y chjonte te qMan Dios kyij'a. Ex il ti'jjo lo tu'n tkub' qb'inchi'n, qu'n a kynimb'ila nch'iyxix wen, junx tuk'a kyk'u'jb'ila teyile junjun. ⁴ Tu'npetzi'n, kukx nqo yoli'n kyij'a kyxol kykyaqil Ttanim Dios, qu'n tu'n nimxix kynimb'ila ex tu'n wa'lqexixa toj tkyaqiljo nya b'a'n ntzaj kyu'nxjal, ex toj tkyaqiljo b'is n-iky'x kyu'n.

⁵ Ate lu'n nyek'inte qa tz'aqlaxix Dios tuk'a tkawb'il, qu'n toj tkyaqiljo jni' n-iky'x kyu'n, ma tzaj tq'o'n Dios kyokixa toj kya'j. ⁶ Qu'n tz'aqlaxix te Dios. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n ttzaj tq'oj Dios kyij'jo aye' nchi yajin kyij'a. ⁷ Ex ktzajil tq'o'n ajlab'l kye'y, ayi'y n-iky'x kyu'n; ikyxjo tze'nku qe' ktzajil tq'o'n ajlab'l qe'y, toj tq'ijil, aj tul qAjaw Jesús toj kya'j tuk'a q'aq' njulin wen, ex kyuk'a jni' t-angel. ⁸ Ex tzul q'olte tkawb'il kujxix kyib'aj kykyaqiljo, a mi xi nimin ti'j Dios, ex mi xkub' kynimin a Tb'anil Tqanil kolb'il te qAjaw Jesucrist. ⁹ Ex ktzajil q'o'n kawb'il kujxix te jun majx, ex kchi elix lajet najchaq tk'atz Dios toj kya'j, ja' nqoptz'aje qAjaw tuk'a tkyaqil tipin. ¹⁰ Tkyaqiljo lo kb'ajil, aj tul tq'ijil, tu'n tul qAjaw, tu'n tjaw nimsin tb'i, ex tu'n kyjaw ka'ylaj tkyaqil nimil, junx kyuk'iy, ayi'y ma txi kyniminji'y a yol xi qq'ma'n kye'y.

¹¹ Tu'npetzi'n, kukx nqo na'nji'y Dios kyij'a, tu'n kyb'eta toj tumilxix, a tze'nkuxjo kyokli'n, te' xi tzaj txko'n tu'n. Ex nqo kub'sin qwutza te Dios, tu'n kytzaj oni'n tu'n, tu'n tjapin b'ajjo jni' kyajb'ila b'a'n ex tkyaqil kyaq'i'n, a nkyb'inchi'n tu'n kynimb'ila, noq tuk'a tkyaqil tipin qMan. ¹² Ikytzi'n, kjawil nimsin tb'i qAjaw Jesucrist toj kychwinqila, ex ikyxjo kye' ex kchi jawil nimsin kywutz tkyaqil xjal noq tu'n t-xtalb'il qMan Dios ex qAjaw Jesucrist.

2

Aj tyek'in te tib'jo ichin b'inchil ilxix

¹ Atzi'n ti'jjo tulil qAjaw Jesucrist, ex ti'jjo aj qchmet junx tuk'a, * qo kub'sil qwutza kye'y, erman, ² tu'n mi jaw kytx'ixpinji'y kynab'la, ex mi chi jaw xob'a, qa at juntl xnaq'tzb'il, nyakutlaj tu'n Xewb'aj Xjan, mo tu'n jun yol, aj tok kyb'i'n, mo tu'n jun u'j, nyakutlaj awo'y xqox sma'nte, ex qa ntq'ma'n qa lu tq'ijil qAjaw ma tzul, qa chi'. ³ Mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kykub' sb'u'n kyu'nxjal, qu'n aj na'mxtaq tpon tq'ijil tu'n tul qAjaw, ok chi q'ojlilxjal ti'j qMan Dios nej, ex antza k'wele tyek'in ichin tib', a ajq'ojxix ti'j Dios, a o tz'el q'o'n te najin te jun majx. ⁴ Qu'n atzin ichin lo kjawil tnimsin tib' twutz Dios, * ex kq'ojlil ti'j tkyaqil kydiosxjal ex ti'j tkyaqil k'ulb'il. Ex okpe k'wel qe toj tnejil ja te kynab'l nxjalila Dios, aye' aj Judyi. Ex k-okil tq'o'n tib' nyakuj Dios. Ex ok tq'ma'b'il: Ayi'n we' Dios, chila'.

⁵ ¿Mitzin na'n kyu'n, tej t-xi nq'ma'n kye'y ti'j tkyaqiljo lo, tej intinxtaqa kyuk'iy? ⁶ Ex atzin ja'lin, b'i'n kyu'n ti' ma tz'ok meqonte, tu'n mi tzule ichin lo. Na'mx tkanin tq'ijil. ⁷ Atzi'n

* 1:1 Kyb'l. 17:1; 1Tes. 1:1 * 2:1 1Tes. 4:15-17 * 2:4 Dan. 11:36; Ez. 28:2; Mt. 24:15; Mr. 13:14

tipin nya b'a'n, n-aq'nin ja'lin twutz tx'otx' toj ewajil, tzmaksi' aj teljo a meqolte. ⁸ B'e'xsin k'wel tyek'i'n ichin tib', a aj ilxix, me b'e'x k'wel b'yo'n tu'n qAjaw, noq tuk'a T-xew.* Ex noq tu'n tqoptz'ajiyil tten, b'e'x k'wel yuch'j te jun majx. ⁹ Atzin ichin aj ilxix tzul noq tu'n tipin satanás, a tajaw il. Ex k'wel tb'inchin nim techil tipin, a noq tu'n kyjaw ka'yajlaxkujal ti'j, me noq te sb'u'b'l.* ¹⁰ Ex k'wel tb'inchin tkyaqil wiq il, noq tu'n kysb'etku xjal tu'n, aye kyja' kyxi' toj najin, qu'n kyky'e' tu'n kynimin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, a twutzxix, tu'n kyklet. ¹¹ Tu'npetzi'n, ax Dios kxel tzaqpinkye tu'n kykub' sb'u'n, ex tu'n t-xi kynimin a yol nya twutzx, ¹² tu'ntzin kynaj te jun majx, qu'n kyky'e' tu'n t-xi kynimin Tb'anil Tqanil, qu'n noq o'kx nchi tzalaj tu'n kyb'inchin il.

Ma qo jaw sk'o'n tu'n qMan Dios tu'n qklet

¹³ Me metzin kye', erman, ayi'y k'u'jlinqi'y tu'n qAjaw, o chi jaw sk'o'n atxix ojtxe tu'n qMan Dios, tu'n kykleta, noq tu'n o saqix kyanmi'n tu'n Xewb'aj Xjan, ex tu'n o chi nimi'n ti'j Tb'anil Tqanil kolb'il, a twutzxix. Tu'npetzi'n, kukx kxel qq'o'nji'y chjonte te Dios kyija'. ¹⁴ Ikytzi'n, ma chi txokli'y tu'n qMan Dios tu'n kykleta, noq tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il, a xi qq'ma'n kye'y, tu'ntzi'n ja'lin at kyokli'n ti'jjo a at toj kya'j, ja' nqoptz'aje qAjaw Jesucrist.

¹⁵ Tu'npetzi'n, ayi'y erman, chi we'xixa jikyin wen toj kynimb'ila, ex mi tz'el naj toj kyk'u'ja a xnaq'tzb'il xi qq'o'n kye'y, tej oto'xtaqa kyuk'iy, ex tojjo u'j xi qsma'n kye'y.* ¹⁶⁻¹⁷ Aku qAjaw Jesucrist ex qMan Dios o tz'ok k'u'jlinqe, ex o tzaj tq'o'n jun q'ubb'il qk'u'j te jun majx. Ex tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun tb'anil tumil tu'n kyayo'n ti'jjo a at toj kya'j, noq tu'n t-xtalb'il. Axit qAjaw ex qMan Dios nimsin te kyanmi'n ex tu'n kywe'xixa kujix, tu'ntzin kyoli'n ex tu'n kyb'inchinteji'y wenzix toj tkyaqil.

3

Qo na'n Dios, tu'n tkanin Tyol Dios toj tkyaqil twutz tx'otx'

¹ Atzin ja'lin, erman, chi na'n Diosa qi'ja, tu'n tkanin Tb'anil Tqanil qAjaw liwey toj tkyaqil twutz tx'otx', ex tu'n tkub' nimin, tze'nkuxjo tej xpon kanin kyxola. ² Ex chi na'n Diosa qi'ja tu'n qkleta toj kyq'ob'xjal pi'sqe ex aj ilqe, qu'n nya tkyaqilxjal nimilqe ti'j Tyol Dios. ³ Me me te Dios tz'aqlexix te', ex chi k'wel tzyu'n tu'n jikyinxix, axi tjapin b'aj tkyaqil; ex ok chi elil klo'n tu'n, toj tq'ob' tajaw il. ⁴ Ex q'uqle qe qk'u'j ti'j qAjaw, qu'n atzi'n xi qq'ma'n kye'y, ax nkub' kyb'inchinji'y, ex noqit kukx kub' kyb'inchinji'y. ⁵ Axit qAjaw tz'onin kye'y, tu'n tel kyniky'a te tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios kyuk'iy, ex tu'n kykujsin te kyib'a, tze'nku te Crist, toj tkyaqiljo a n-iky'x kyu'n.

Il ti'j tu'n qaq'nin

⁶ Atzin ja'lin erman, kxel qq'ma'n kye'y toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n tel kypa'n kyib'a ti'j tkyaqiljo erman, a tkye' tu'n taq'nin, ex mi nb'et tze'nku tojjo xnaq'tzb'il, a xi qyek'i'n. ⁷ Qala' b'i'n kyu'n qa il ti'j tu'n kyok lipe'y ti'jjo yek'b'il xkub' qq'o'n kywutza, qu'n nyataq ky'ajqo'y kyxola, ⁸ ex mix ja' xqo ok wani'y kyija'. Qala' ma qo aq'ni'n q'ijl ex qniky'in, tu'ntzin mi tz'oke jun iqtz kyija'.* ⁹ Qu'n noqittzin nti'taq qokli'n ti'j jun onb'il, tu'n t-xi qqani'n kye'y? Me mi xi qqani'n. Qala' ma qo aq'ni'n, tu'ntzintla tkyjij qq'o'n jun yek'b'il kye'y, tu'n kyok lipe'y ti'j. ¹⁰ Qu'n tej qte'n kyuk'iy, xi qnik'u'n kye'y, qa at jun a'la tkye' tz'aq'nin, ex nti' tu'n twa'n. ¹¹ Nxi qna'nji'y lu'n kye'y, qu'n b'i'n qu'n qa at junjun kyxola, a kyky'e' chi aq'nin, ex noq n-ex kyq'ij kyb'etb'in kytziyile ja. ¹² Me aye xjal lo kxel qq'ma'n kye toj tb'i qAjaw Jesucrist, tu'n kyaq'nin, tu'ntzintla tkanb'itjo telix kyq'ij kyu'n. ¹³ Ayi'y erman, mi chi sikyti'y tu'n kyb'inchinteji'y wen.*

¹⁴ Ex qa at jun kyxola mi nkub' tb'i'n a nxi qq'ma'n kye'y tojjo u'j lo, noq kyka'yinka, exsin kypamil kyib'a ti'j, tu'ntzin ttzaj tx'ixwe. ¹⁵ Me mi tz'el kyiky'i'n, qala' kyq'o'nxa jun tnab'l, qu'n erman.

Jun tq'olb'il Pabl ex jun na'j Dios tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹⁶ Noqit ax qAjaw, a Tajaw tkyaqil nuk'b'il, kukx tzaj q'onte tnuk'b'il toj tkyaqil. Ex axit qAjaw ten kyuk'iy toj tkyaqil. ¹⁷ Atzin q'olb'il lu'n ayinkuy Pabl nchin kub' tz'ib'inte tze'nkuxjo nkub' nti'ib'inji'y tkyaqil wu'ja. Ex ikytzin k-elile kyniky'ji'y te, qa ayinkuy nchin kub' tz'ib'inte u'j lo.

¹⁸ Noqit a t-xtalb'il qAjaw Jesucrist kyib'aja kykyaqila. Ikyxitjo.

Tnejil Tu'j Pabl te Timotey

Aye kab'e tu'j Pabl te Timotey, tuk'a' u'j te Tito, atzin kyb'i o tz'ok q'o'n: U'j kye Kyik'lel, qu'n xi sma'n noq o'kx kye xjal, a o chi ok te kyik'lel, ex nchi aq'nin kyxol nimil.

Ante Timotey jun ku'xin ex nimil; atzin tnana jun gya aj Judi, ex atzin ttata jun ichin aj Grecia. Anta jyete Timotey tu'n Pabl toj tnam Lистра (Kyb'i. 16:1-3). Ex o tz'ok te jun tuk'a' ex moji'lte Pabl toj taq'in qAjaw. Atzin tnejil u'j tu'n Pabl te Timotey nyolin ti'j oxo tumil xnaq'tzb'il ma tij wen:

Tze'nku kyoj capitulo 1-3, ntzaj tq'ma'n qa nimxix tb'is ntzaj kyij'jo xnaq'tzb'il, a nya twutzxix, a otaq tz'oksin kyxol nimil. Ayetzi'n xnaq'tzb'il lo, noq jun kyximxjal tzalu'n twutz tx'otx', ex nti' tajb'in tu'n kyb'et nimil toj tumilxix kyu'n. Tu'npetzi'n, tq'ma Pabl qa ilxix ti'j jun xnaq'tzb'il twutzxix, tze'nku tu'n kyklet-xjal noq tu'n t-xtalb'il qMan, ex tze'nku o'kx te Jesucrist at toklin tu'n tyolin kyij'xjal twutz Dios (2:5).

Atzin tkab' tumil ma tij tojjo u'j lo nyolin ti'j tze'n tu'n tnik'ete' k'ulb'il toj tumilxix, ex ankyeqexixjo xjal tu'n kyok te nejinel ex moji' toj Ttanim Dios. Te tib'ajxi, xi tq'o'n Pabl jun tumil te Timotey tze'n tu'n t-xi xkyeye taq'in, ex tu'n tok te jun tb'anil aq'n'il te Jesucrist (4:6). Ex at juntl tumil xnaq'tzb'il tojjo u'j lu'n, tze'nku na'j Dios kyu'n nimil kyij' tkyaqil xjal, ex tze'n tu'n kyb'ete ichin ex qya toj tumilxix.

Jun q'olb'il tu'n Pabl te Timotey

¹ Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucristq'in, chq'o'n tu'n Dios, a Klolqe, ex tu'n qAjaw Jesucrist, a q'uqlexix qk'u'j ti'j. ² Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, Timotey, ay ok nq'o'n te nk'wala toj qnimb'il.* Noqit ax qMan Dios ex Crist, a Jesús, tzaj q'o'nte t-xtalb'il, tq'aq'b'il tk'u'j, ex jun nuk'b'il toj tchwinqila.

Jun tqanil ti'jjo xnaq'tzb'il nya toj tumil

³ Qu'n ikytzi'n tze'nku in kub'sin nwutza tey, tej nxi'y toj tx'otx' te Macedonia, exsin ikyx te' jallin kxel nq'ma'n juntl majla tey, tu'n tkyija toj tnam Éfeso, tu'n t-xi tnik'u'n te junjun xjal, tu'n mina txi kyeyek'in jun xnaq'tzb'il, nya toj tumil, ⁴ ex tu'n mi tz'ok kyb'in kyla'xjal ex jni' kyb'isxjal, a nti' b'ajsb'il kye, kyij' ojtxe qxe'chil. Qu'n tkyaqiljo lu'n, noq tu'n qyasin ti'j, ex mi n-onin qi'j tu'n tjapin qnimb'il tze'nku taj Dios. ⁵ Nya tiqu'n'il nxi ntz'ib'inji'y lu'n, noq tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a kyxolxa kykyaqilxa, tuk'a jun k'u'jb'il, a tzajnin tojxix kyanmi'n saqxix, ex toj tb'anil kynab'la, ex tu'n kynimb'ila twutzxix. ⁶ Qu'n at junjun ma tz'el txalpj kyij'jo lo; ma txi lipe ti'jjo kyximxjal, a nti' tajb'in. ⁷ Kyaj tu'n kyok te xnaq'tzil ti'jjo tkawb'il qMan Dios, ex mi n-el kyniky' te a nkyq'ma'n, ex ti'jjo kyxnaq'tzb'il nxi kyq'o'n nyakuj twutzxix.

⁸ Qu'n b'in qu'n, qa b'a'n te' tkawb'il Dios, me qa ma tz'ajb'in qu'n tze'nkuxjo taj. ⁹ B'a'n tu'n ttzaj qna'n, qa nti' kawb'il ntzaj kyib'ajjo nkub' kyb'inchin wen, qala' kyib'ajjo nchi b'inchin nya wen: Tze'nqeku xjal n-el kyij'lin kawb'il, ex kykye' tu'n kynimin, ex aye nya b'a'nqe, ex aj ilqe, ex aye kykye' tu'n t-xi kynimin qMan Dios exsin Tyol, ex aye nkub' kyb'yo'n kyman ex kytxu, ex kykyaqiljo b'yol xjal, ¹⁰ ex kykyaqiljo nchi b'inchin aj pajil ti'jlb'inxi mejeb'lin, ex aye nchi ky'a'jin, ichin tuk'ax jun ichin ex qya tuk'ax jun gya, exqetzi'n jni' elq'il xjal, ex jni' sb'ul yol, ex tkyaqiljo nkuisinte tyol, a nya twutzx, twutz kawil; ex tkyaqiljo nkub' kyb'inchin nya b'a'n ti'jjo xnaq'tzb'il twutzxix. ¹¹ Ex atzi'n xnaq'tzb'il lu'n ikyxjo tze'nku ntq'ma'n Tb'anil Tqanil tz'aqlexix, a oqxenintz we'y tu'n qMan Dios, nimxixjo tb'i.

Ntzaj tq'o'n Dios qipin tu'n qajb'in te

¹² Kxel nq'o'n chjonte te qAjaw Jesucrist, a ma tzaj q'o'nte wipi'n, qu'n ma chin ok tq'o'n tz'aqle twutz, ex ma chin kub' tq'o'n toj taq'in. ¹³ Nejlku nim ma chin q'olji'y ti'j, ex ajinq'i'n xin el i'jlin kye Ttanim, ex ma chin yasin ti'j.* Me ma tzaj q'aq'in tk'u'j wi'ja, qu'n na'mtaq nnimi'n ti'j, ex mi n-elraq nniky'a te' nb'anttaq wu'n.* ¹⁴ Me nimxix t-xtalb'il ma tzaj tq'o'n qAjaw wib'aja, junx tuk'a qnimb'il ex tq'aq'b'il qk'u'j, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús. ¹⁵ Twutzxix te' lu'n, ex tkyaqil tu'n t-xi niminte: Qa a Crist, a Jesús, ul twutz tx'otx' tu'n kykletjo aj il, ex ayinkuy nimxix wila tze'nku kye txqantl. ¹⁶ Tu'npetzi'n, qa ma chin kleta tu'n tq'aq'b'il tk'u'j Jesucrist wi'ja, exsin ikyx aku klet txqantl. ¹⁷ Tu'n ikytzi'n ma chin okeji'y te jun yek'b'il kyejo a tu'ntaq kynimin ti'j, tu'n t-xtalb'il, tu'n ten kychwinqil te jun majx. ¹⁷ Tu'npetzi'n, kukx qq'onx chjonte ex qnimsiks tb'i qMan Dios, a Kawil tib'aj tkyaqil, a itz' te jun majx, me a nya q'anacha', a o'kx jun Dios at. Nti' juntl. Ikxyitjo.

* 1:2 Kyb'i. 16:1 * 1:13 Kyb'i. 8:3 * 1:13 Kyb'i. 9:4-5

¹⁸ Atzin ja'lin, Timotej, ay nk'wala, kxel woqxeninji'y nuk'b'il lo tey: Tz'okxit tilil tu'n, tu'n tb'et-xixa wen toj t'nimb'ila ex tuk'a t'nab'la, tu'ntzin tjapin tu'n, tze'nkuxjo yolajtz ti'ja ojtxe toj tb'i qMan Dios. ¹⁹ Qu'n ila' ma chi kub' tz'aq toj kynimb'il, tu'n mi xi ok lipe kyi'jjo lo, ²⁰ tze'nku ma b'aj te Himeneo ex Lejantr; aye' o chex nq'o'n tjaq' tkawb'il tajaw il, a satanás, tu'ntzin tajtz ti'j kyanmin, ex tu'n mi chi yolb'ine ti'j qMan Dios.

2

Jun xnaq'tzb'il ti'jjo naj' Dios

¹ Tu'npetzi'n, kxel woqxeni'n tey, tu'n kykub'sin kywutza tuk'a na'j Dios ti'j tkyaqil xjal, ex tu'n kyyolin tuk'a Dios kyi'j, tuk'a nim aq'b'il chjonte te; ² ex tu'n kynan' Dios kyi'jjo tkyaqil nejinel ex jni' kawil, tu'ntzintla qb'et toj tumil, ex tuk'a jun b'a'n nuk'b'il, ex tu'n tajtz ti'j qanmin twutz Dios, ex tu'ntzin qok tz'aqlexix toj tkyaqil. ³ Qu'n tb'anilxjo lu'n, ex ntzalaj Dios, a Klolqe te jun majx, ti'j. ⁴ Qu'n atzin taj Diosjo tu'n kyklet-xjal kykyaqil, ex tu'n tel kyniky' ti'jjo a twutzxix. ⁵ Qu'n junch'in Dios at; ex junch'in ichin yolil kyi'jxjal twutz Dios, aku Jesucrist, ⁶ a xi q'o'nte tib' te kyimin te chojb'ilte qil, tze'nkuxjo otaq chiky'b'ajtz tu'n qMan Dios toj tq'ijil, tu'n tkotpit tkyaqil xjal tu'n. ⁷ Tu'npetzi'n, ma tzaj q'o'n wokli'n, tu'n nyoli'n ti'jjo tzaqpi'b'l lo, ex ma chin oka te tsanjil qMan, tu'n kyxnaq'tzitzjo aye nya Judiyqe ti'jjo nimb'il, a twutzxix. ^{*} Twutzxix we'y; nya noq nja b'ant wu'n.

⁸ Waja tu'n kynan'xjal Dios tkyaqil twutz tx'otx'. Ex aj tja kyi'n kyq'ob' twutz qMan toj kynan' Dios, kyb'inchim tuk'a kyanmin saqxix, nya tuk'a q'oj, ex nya tuk'a yolb'il ti'j juntl.

Jun xnaq'tzb'il kye' qya nimil

⁹ Ex waja tu'n tok kyoksin qya kyxb'alín tb'anilx ex toj tumil, me nya noq tu'n tjaw kynimin kyib' kywutzxjal, qala' tuk'a jun mutxsb'il; nya tu'n tjax kyq'o'n txqan ti' toj kywi' tu'n tqoptz'aj, noq tu'n kyka'yinxjal kyi'j, ex tu'n mina tz'ok kyq'o'n kyxb'alín ntz'iltz'in tuk'a tal' q'anpwaq, ex tu'n mina tz'okx kyq'o'n kyu noq tal ab'j nqopin wen, ^{*} ¹⁰ qala' tuk'a kyb'inchb'in b'a'n tze'nkux nteq tu'n jun qya nimil ti'j qMan Dios.

¹¹ Ayejo qya, aj kyok toj xnaq'tzb'il ti'j Tyol qMan toj tja Ttanim Dios, b'a'n tu'n kykub' nume, ex tu'n mutxin kyten. ¹² Mi chin q'o'n qya xnaq'tzb'il kyib'aj ichin, ex nya tu'n kykawin kyib'aj. Qala', noq tu'n tkub' kyb'i'n, ex nya tu'n kych'otj. ¹³ Qu'n ate Adán b'ant nej tu'n Dios, ^{*} exsin kub' b'inchinxilte Eva. ^{*} ¹⁴ Ex nya te Adán kub' sb'u'n tu'n tajaw il, qala' a tegya. Ex tej tkub' sb'u'n, b'e'x i ok aj il. ^{*} ¹⁵ Me kketil te qya te tkyaqil ti', qa ma kub' ten toj tja, ex qa ma tz'ok tq'o'nxix tilil tu'n tjapin b'aj tu'n, tze'nkux jun tb'anil txub'aj kyxol tal, ex tuk'a t'nimb'il, ex tuk'a tq'aq'b'il tk'u'j, tu'ntzin tten saqxix wen.

3

Aye nejinel ex mojlil toj Ttanim Dios

¹ Twutzxix te lu'n: Qa at jun nimil taj tu'n tok te nejinel kyxol nimil, tb'anilxjo t-xim ikyjo. ² Me il ti'j nej tu'n tb'et tojxix tumil, tu'n nti' jun xjal yolb'in ti'j, ex junch'in t-xu'jil, jikyinxix toj tchwinqil, ex tzyu'n tib' ti'j tkyaqil nya b'a'n, ex nkub' nimin kyu'nxjal, b'a'n xk'amin kyi'jxjal toj tja, at-xix t'nab'l tu'n t-xnaq'tzin, ³ ex nya tx'ujtinel, ex nya b'ujil, qala' wen, ex che'wxix tanmin, ex nya xo'nk tk'u'j ti'j pwaq. ⁴ Ex b'a'n kawin toj tja, b'a'n chi nimin tk'wal tuk'a mutxb'il. ⁵ Qu'n qa mib'in kawin toj tja, ¿Tze'ntzin ttentz aj tb'ant tkawin tib'aj Ttanim Dios? ⁶ Tu'npetzi'n, nya wen tu'n tok jun a'la te nejinel, qa a'kxtaq t'nimin, qu'n aku ja tnimin tib', ex tu'n ikyjo, aku kub' tz'aq tjaq' tqanb'il Dios, tze'nku' b'aj te' a ok te tajaw il ojtxe. ⁷ Ex il ti'j tu'n tnimajtz kyu'nxjal nya nimilqe, noq tu'n nb'et toj tumil, tu'ntzin mi tz'ele toj ttx'ixew, ex tu'n mi kub' tz'aq toj tq'ob' tajaw il. ^{*}

⁸ Ex ikyxjo kye mojlil, ^{*} tu'n tok jun kyoklin, il ti'j nej tu'n kyb'et toj tumil, tu'ntzin kynimajtz kyu'n txqantl, nya noq tu'n kymeltz'aje tuk'a kyyol, ex nya tx'ujtinelqe, ex nya tu'n kykanb'in jun pwaq, a nya toj tumil. ⁹ Ex il ti'j tu'n tkub' kynimin a t-xilin qnimb'il, nya tuk'a kab'e kyk'u'j. ¹⁰ Me il ti'j tu'n kyok ka'yit nej, ex qa nti' ch'in kyky'i, b'a'n tu'n kyok te mojlil toj Ttanim Dios.

¹¹ Ex aye qya, a mojlilqe, il ti'j tu'n kyb'et toj tumil, tu'n kynimajtz kyu'n txqantl, ex nya iqil yolqe, qala' mutxin kyten, ex tz'aqleqe toj tkyaqil. ¹² Ex ikyqexjo, aye ichin mojlilqe, junxch'in kyxu'jil tu'n tten, ex il ti'j tu'n tten jun b'a'n kawb'il toj kyja kyxol kyk'wal. ¹³ Qu'n ayetzi'n mojlil njapin kyaq'in tojxix tumil, b'a'n kchi elile toj kywutzxjal, ex tuk'a tkyaqil tq'ub'il kyk'u'j, kxel kyq'ma'n kynimb'il ti'j Crist, a Jesús.

* 2:6 Mt. 20:28; Mr. 10:45; Gal. 1:4; Tit. 2:14 * 2:7 2Tim. 1:11 * 2:9 1Pe. 3:3 * 2:13 Gen. 2:7 * 2:13 Gen. 2:21-22 * 2:14 Gen. 3:1-6 * 3:7 Tit. 1:6-9 * 3:8 Ajo yol mojlil, diácono n-ele toj kastiy.

¹⁴⁻¹⁵ Nchin b'isi'n tu'n nxi'y lol tey, me qa x̄in we'taqkuy, kxe'l ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, tu'n tel tniky'a te, tze'n tu'n kyb'ete' jni' xjal toj Ttanim Dios, a Dios itz'ix. Ex a Ttanim tzyul te' yol, a twutzxix, ex nb'et tze'nkuxjo ntzaj t-xnaq'tzin, tu'ntzin kyok te yek'ilte Dios kywutzxjal. ¹⁶ Tu'npetzi'n, b'i'nxi' qu'n, qa nimxix t-xilin qnimb'il, ikyxjo tze'nku nqq'ma'n:

Tzaj tyek'in Dios tib' qe noq tu'n Jesús, a Tk'wal, tej tok te xjal.

Ex tzaj tchiky'b'in Xewb'aj Xjan qa twutzx, qa a Diosjo; ex iwle kyu'n angel.

O yolajtz kyexjal tkyaqil twutz tx'otx', ex nim xjal o nimin ti'j.

Ex jax q'i'n toj kya'j, ja' nqoptz'aje qMan Dios te jun majx.

4

Aye' nimil kyjel kytzaqpin kynimb'il

¹ Twutzxix ntq'ma'n Xewb'aj Xjan, qa aj ch'ixtaq tjapin b'aj tq'ijil tzalun twutz tx'otx', at junjun kyjel ttzaqpi'n tnimb'il, tu'n t-xi lipe kyi'j taq'nil tajaw il, tuk'a kyxnaq'tzb'il, a noq te sb'u'b'l. ² Kxel kyb'i'n kyyol xmiletz', a nya twutzx chi yolin, ex mi na'n kyu'n a wen exjo nya wen, qu'n ajo kynab'l nti' tajb'in, nyakuj ma tz'e'y tu'n jun kyaq kxb'il. ³ Ex n-el kyiky'in mejeb'lin, ex n-el kyiky'in junjun ti', a tch'ysb'in Dios, a wen tu'n t-xi qniky'b'in te jun tzalj'b'il te qe, ex tu'n t-xi qq'o'n chjonte te Dios, a awo ma qo nimin ti'jjo yol twutzxix.

⁴ Qu'n tkyaqiljo tch'ysb'in Dios wen te'. * Ex nti' tumil tu'n tel qiky'in; qu'n qa ma txi qq'o'n chjonte te Dios ti'j, k'wel tky'iwlin Dios tkyaqil. ⁵ Qu'n kyjel saqixjo jni' lu'n tu'n Tyol qMan, tej tkyij tz'ib'it ojtxe qa wen tkyaqil, ex tu'n qna'b'l Dios te aq'b'il chjonte te.

Jun tb'anil taq'nil Jesucrist

⁶ Qatzin qa ma txi t-xnaq'tzinjiy anetzi'n kye nimil, tb'anil aq'nilpetzintza te qAjaw Jesucrist, ex nojinin tu'n yol nimin qu'n, a tb'anil xnaq'tzb'il, ma tz'ok lipey ti'j.

⁷ Iky'imiljiy tkyaqil kyyolxjal nya tumil, ex jni' kyla'jxjal, a nya b'a'n. Qala' q'onka tilil, tu'n tajb'in te Dios. ⁸ Qu'n qa ma tz'ok qq'o'n ipb'il ti'jjo qxmillil, at ch'in tajb'in. Exsin ikyx te' qa ma tz'ok qq'o'n ipb'il tu'n qajb'in te Dios, nimxix tajb'in te chwinqil tzalun twutz tx'otx', ex te chwinqil te jun majx toj kya'j.

⁹ Twutzxixjo yol kxel nq'ma'n, ex b'a'n tu'n tnimajtz kyu'n tkyaqilxjal. ¹⁰ Nqo aq'nin ex n-iky'x yash'il qu'n, noq tu'n tpajjo yol lu'n: Q'uqlek qk'u'j ti'jjo Dios itz', a Klol tkyaqil xjal, aye' kchi nimil ti'j.

¹¹ Atzi'n lu'n atzin q'manxjiy, ex xnaq'tzinxa kye kykyaqil. ¹² Ex mi kub' tb'inchi'n tze'n kye txqantl ku'xin, tu'ntzin mi tz'ele iky'ini'y kyu'nxjal. Qala' tz'okxa jun yek'b'il kywutz tkyaqil: Tu'n tb'eta toj tumil tuk'a tyola, tuk'a tq'aq'b'il tk'u'ja, tuk'a tnimb'ila, ex tuk'a tchwinqila saqxix. ¹³ A na'mxtaq nkani'n, ja'kx n-u'jin Tyol Dios kywutzxjal, tu'n t-xi tq'o'n tumil kye, ex tu'n kyxi t-xnaq'tzi'n. ¹⁴ Mi kub' tyajinjjiy tokli'n ma txi tq'o'n qMan Dios, tej xkub' kyq'o'n nejinel toj Ttanim Dios kyq'ob' tib'aja, tu'n toka te kyik'lel, qu'n ikykuxtaq taj Diosjo. ¹⁵ Q'onkxixa tililjo lo, tu'ntzin tok kyka'yinxjal, qa te Dios tkyaqiljo a nkub' tb'inchi'n. ¹⁶ Ex ka'yinkxix tib'a tu'n tb'eta, ex tu'n t-xnaq'tzi'n tuk'a tumil. We'kuxixa toj tkyaqil. Qu'n qa ma b'ant ikyo tu'n, ok kletila exqetzi'n nchi b'i'n ti'ja.

5

Tze'n tu'n qb'ete kyuk'a txqantl

¹⁻² Mi chi ok tmionjjiy xjal ma chi tijin, qala' cheb'e xmxinqeka nyakuqexitlaj ttatiy ex tnaniy. Ex ikyqexjo ku'xin q'a, nyakutlaj titz'inqiy; ex ikyqexjo txin nyakutlaj taneb'qiy. Mi kub' tb'inchin jun nya b'a'n kyi'j, tu'ntzin mix a'l jun jaw yolb'in ti'ja.

³ Oninqexjiy qya, a o kyim kychmil, ex mix a'l jun itz' kyi'j. ⁴ Me qa ite' kyal mo ite' kychman, ayetzin at iltzjo kyi'j, tu'n kyok kyka'yin kynana mo kytata ex jni' kyb'aj toj kyja, noq tu'n tok kyb'inchin t-xeljo ja' xi tzaje ch'iey, qu'n atzi'n anetzi'n tb'anilx twutz qMan Dios. ⁵ Me ayetzi'n qya, a o chi kyim kychmil, ex o chi kyij toj meb'eyil, q'uqlek kyk'u'j ti'j Dios, ex mi tz'el najx toj kyk'u'j tu'n kynan Dios q'ijl ex qniky'in. ⁶ Me ante' meb'e, a k'wel tq'on tib', tu'n tb'inchin tze'nkux ntqanin t-xmilil, ma naj twutz Dios. ⁷ Q'manxa kye nimil tkyaqiljo lu'n, tu'ntzin mi chi yolb'ajtz kyu'nxjal. ⁸ Qu'n qa mi xi ok kyka'yin kyb'aj toj kyja, mapen chi oktaz manyor aj ilx, tze'nqeku nya nimil.

⁹ Tojjo kyajlal qya meb'e, o'kqex k'welix kyb'i aye ma japin ox k'al ab'q'e* kyu'n, ex qa ma japin mejeb'lin kyu'n: ¹⁰ Qa b'a'n jni' kyb'inchb'in, qa ma chi ja kych'ysin kyal toj wen, ex b'a'n nchi xk'amin kyi'jxjal toj kyja, ex qa o tz'el kytjxo'n ti'j kyqan nimil, ex qa nchi mojin kyi'jjo a nim n-iky'x kyu'n, ex kukx n-ok tilil kyu'n, tu'n kyb'inchinte tkyaqiljo wen.

* 4:4 Gen. 1:31 * 5:9 Ox k'al ab'q'e, 60 años n-ele toj kastiy.

¹¹ Me mi kux tz'ib'it kyb'i qya, a o kyim kychmil, qu'n aku chi ja meje juntl majl tuk'a jun ichin nya nimil, mo aku tz'el kypa'n kyib' ti'j Crist, noq tu'n tajb'il kyxmilil. ¹² Ex tu'n ikyo, ayex kchi k'welix q'o'n te kyil twutz Dios, qu'n k-elil kypa'n kyib' toj kynimb'il ti'j Crist. ¹³ Ex noqittzin o'kxtzjo, qala' noq nchi b'eteje tziyile ja, ex nchi el ky'aj, ex nchi b'aj iqin yol, ex nb'aj okx kyllimon kyib' toj tkyaqil, ex nchi b'aj yol in t'jjo nti' kyaj ti'j. ¹⁴ Tu'npetzi'n, wajatla'y tu'n kymeje' qya ku'xinqex, aye o chi kyim tnejil kychmil, tu'ntzintla kyul kyal, ex tu'n tb'ant kykawin toj kyja, ex tu'n mi txi kyq'o'ne amb'il te tajaw il, tu'n kyyolinxjal nya b'a'n ti'j qnimb'il noq tu'n kypaj. ¹⁵ Qu'n at junjun qya meb'e ma tz'el kypa'n kyib' tu'n kyxi lipe ti'j tajaw il.

¹⁶ Qa at jun qya nimil at juntl qya toj tja, a o kyim tchmil, b'a'n tu'n t-xi tmojin, tu'n mi tz'oke te tk'a'ch Ttanim Dios; tu'ntzin tonin Ttanim Dios kyij'jo qya, a o kyim kychmil, aye' nti'x jun itz' kyij'.

¹⁷ Aye nejinel, a ma b'ant-xix kykawin toj tumil toj Ttanim Dios, b'a'ntla tu'n t-xi' jun onb'il nimix kyexixpeta' aye' ma txi kyq'o'nx kyib' tu'n kyyolin ex tu'n kyxnaq'tzin ti'j Tyol Dios.

¹⁸ Qu'n ntyq'ma'n Tyol Dios: Mi tz'ok kyk'lo'n ttxa'n wawk, qa nwa'b'in triych.*

Ex ikyxjo ntyq'ma'n: Jun aq'nil at toklin tu'n t-xi chjet twi' tk'u'jch.*

¹⁹ Ex mi txi tq'o'n amb'il te jun patb'il tu'n jun xjal ti'j jun nejinel toj Ttanim Dios, qa mix a'l jun mo kab'e xlonte.* ²⁰ Me ayetzin nejinel tzunx nchi b'inchin il, b'a'n tu'n kyxi kawit kywutz txqant, tu'ntzin kyxob'jo txqant. ²¹ Kxel woqxeninxixa te'y twutz qMan Dios, ex twutz Klolqe Jesucrist ex kywutz jni' angel, aye' sk'o'nqexix tu'n Dios, tu'n junx tu'n tele' nuk'b'il lo kyij' kykyaqil, a'lchaqx kyetz.

²² Mi kub' tq'o'n tq'ob'a jun paqx tib'aj jun a'la tu'n tok te nejinel toj Ttanim Dios, qa na'mxtaq tok tka'yin tb'inchb'in. Qu'n yajtzila, qa nyataqku wen tb'inchb'in, ajin kxel b'len toj til. Qala' ka'yinkxix tib'a wen.

²³ Tu'n noqx nstz'uyin tk'u'ja ex te' yab'il ma tz'ok lemtz'aj ti'ja, mi txi tk'wa'n junxte a', qala' k'wanxa ch'in vin te q'amb'ilte.†

²⁴ At junjun xjal n-el tniky'tzajil liwey qa aj ilqe. Me ex at junjuntl tzmaksi' k-elil tniky'tzajiljo, aj tok toj xjelb'il tu'n qAjaw. ²⁵ Exsin ikyxjo jni' qb'inchb'in wen, q'ancha'l kywutz kykyaqil. Ex aye nya q'ancha'l kyu'nxjal, ex nlay tz'ewit te jun majx.

6

Jun tumil kye aq'nil

¹ Tkyaqiljo nimil, aye' ma chi ok te aq'nil te jun majx, il ti'j tu'n tkub' kynimin tajaw aq'untl toj tkyaqil, tu'ntzintla mi chi yob'inxjal ti'j tb'i qMan Dios ex ti'jjo qxnaq'tzb'il. ² Ex qa at jun tajaw aq'untl nimil, mi kub' kyb'isin aq'nil qa noq tu'n kyerman kyib' mi chi kub' kynimin, qala' noqpe kyja chi kyniminku wen, ex chi ajb'inxix kye, qu'n nchi ajb'in kyex nimil, aye' k'u'jlinqexix kyu'n. Atzin lu'n, Timotey, xnaq'tzinxa, ex q'onxa tumil kye.

A q'inimil twutzxix

³ Qa at jun xjal nxnaq'tzin jun tumil nya twutzx, qa mikyxi' tze'nku tb'anil xnaq'tzb'il tu'n qAjaw Jesucrist, ex qa mikyxi' tze'nku ntyek'in qnimb'il; ⁴ jun xjal ikyo jun nimil tib' ex nti'x ch'in n-el tniky' te. O'kx tajjo tu'n tyasin ex tu'n tyollb'in, ex atzi'n anetzi'n ikytzin tze'nku jun yab'il, ma tz'ok lemtz'aj ti'j. Qu'n antza ntzaje lo'chj k'u'jb'aj, jni' jyoj q'oj, ex tkyaqil iky'b'il ex yash'il, ⁵ ex tkyaqil b'ujin, a mi nb'ajx kyxolxjal, aye' xjal ma tze'l naj kynab'l; mi n-el kyniky' te yol twutzx. Toj kywutz a qnimb'il n-ajb'in noq tu'n kyq'inimix. ⁶ Twutzx te' qa at jun q'inimil tu'njo qnimb'il, a tu'n qtzalaj ti'jjo ch'in, a at qe. ⁷ Qu'n nti'x ch'inqe q'i'n qu'n, te' xqo ul itz'je twutz tx'otx', ex nti'x ch'in k-ajil q'i'n, aj qkyim.* ⁸ Me noq qa at telix qq'ij, ex qa at qxb'al in, qo tzalaj tuk'a ikyo. ⁹ Me ayetzin kye' kyaj tu'n kyq'inimix tzalu'n twutz tx'otx'. Aj ttzaj jun ti' kyij', b'e'x nchi kub' tz'aq toj il, ex b'e'x nkub' kysb'u'n kyib' tu'n kyajb'il, a nya tumil, ex ax n-ok meltz'ajjo q'ol mib'in kyij', tu'n kyxi toljx toj najin te jun majx. ¹⁰ Qu'n qa ma tz'ok qxo'n qk'u'j ti'j pwaq, nya b'a'n, qu'n antza ntzaj anq'in tkyaqiljo wiq nya b'a'n.* Qu'n at junjun ma txi lipe kyanmin ti'j pwaq, ex noq tu'n tpajjo ikyo, ma chi el txalpaj toj kynimb'il, ex ayex ma chi ok q'onte kyixk'oj kyij'x.

A tb'anil aq'untl toj qnimb'il

¹¹ Me atzin te, ma tz'oka jun ichin te Dios. Tu'npetzi'n, tzaqpinkjiy tkyaqil anetzi'n, ex we'kuxixa jiky in toj tchwinqila, toj tb'inchb'i'n b'a'n, toj tnimb'ila, toj tq'aq'b'il tk'u'ja, ex kukx tu'n tayo'n tajb'il qMan toj tkyaqil, ex mutxinku tten. ¹² Tz'ok tilil tu'n, tu'n

* 5:18 Deu. 25:4 * 5:18 Mt. 10:10; Lc. 10:7 * 5:19 Deu. 17:6; 19:15 † 5:23 Kyojjo q'ij anetzi'n, tzuntaq nchi k'wantaqxjal ch'in k'wab'j vin, a ta'l lob'j uv, noq te jun q'amb'il. * 6:7 Job 1:21; Sal. 49:17; Ec. 5:15 * 6:10 Eb. 13:5

tjapin b'ajjo taq'in qMan Dios toj tnimb'ila. Ex kukxit tzaj tna'njiy tkab' tchwinqila, qu'n tu'npetzi'n o txokli'y tu'n Dios ti'j, tej tq'ma'y, ex tej tkub' tyek'in tnimib'ila kywutz nimku xjal. ¹³ Kxel woqxeninxixa ja'lin twutz qMan Dios, a tzaj q'ol chwinqil te tkyaqil, ex twutz Klolqe Jesucrist, a tq'ma te jun yek'b'il twutz Poncio Pilat qa twutzxixjo Tyol.* ¹⁴ Niminkujij a nxi nq'ma'n te'y, tu'n tkub' tb'inchin, ex mi jaw ttx'ixpi'n, tu'ntzintla nti'x jun ti' tu'n t-xi kawita ti'j. B'inchima ikyjo, tzmaksi' ajxi tul juntl majl qAjaw Jesucrist. ¹⁵ Kjapin b'aj tkyaqiljo lo tu'n Dios tojxix tq'ijil, qu'n o'kx te Diosjo junch'in at; ky'iwlinoxix tb'i, ex nim toklin te Kawil, qu'n a Kawil tib'aj tkyaqil kawil, ex a tAjaw Tkyaqil tib'aj tkyaqil tajaw. ¹⁶ Qu'n o'kx Diosjo nlay b'aj, ex najle toj tkyaqil tqoptz'ajiyil, a mix a'lx aku tz'oksin tk'atz. Mix a'l jun o lonte, ex mix a'l jun aku ka'yinte. O'kx te Dios at tkyaqil toklin ex jni' tipin ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

¹⁷ Ayetzi'n at kyq'inimil twutzjo tx'otx' tzalun, q'manxa kye tu'n mi ja kynimin kyib', ex tu'n mi tz'oke qe kyk'u'j ti'jjo kyq'inimil, qu'n nya kukx te' tten. Qala' o'kx tu'n tok qe kyk'u'j ti'j Dios, a nimxix ntzaj tq'o'n qe, tu'n qtzalaj ti'j. ¹⁸ Ex q'ma'nxa kye tu'n tkub' kyb'inchin wen, ex tu'n kyok te so'j. ¹⁹ Qu'n tuk'a' ikyjo, kxel kyxikyb'in jun q'inimil te jun majx toj kya'j, ex jun chwinqil, a mixla jtojx tu'n tb'aj.

²⁰ Timotey, q'onka tililjo a ma kyij oqxenit te'y. Ex mi txi tb'injiy kyyolxjal, a nti' tajb'in, exsin jni' nkyq'ma'nxjal, a nyakuj manyor tumil. ²¹ Qu'n ite' junjun nchi yolin ikyjo, me aye' o chi el txalpaj ti'j kynimb'il.

Noq a Dios tzaj q'o'nte t-xtalb'il tib'aja.

---

* 6:13 Jn. 18:37

Tkab' Tu'j Pabl te Timotey

Ch'ixtaq tkyim Pabl (4:6), te' tkub' ttz'ib'in tkab' tu'j te Timotey. Ex axsa ntzaje tq'ma'n juntl majl a junjun xnaq'tzb'il ex nuk'b'il tze'nku tku'x toj tnejil tu'j. Ex ntzaj tq'o'n junjuntl tb'anil tumil tze'nku jun ximb'itz ti'j ja' tzajnin Tyol Dios, ex ti'tzin tajb'in (3:15-17).

Exsin tzaj tna'n Pabl a tnimb'il ex tq'aq'b'il tk'u'j Timotey, ex nxi tq'o'n chjonte te Dios kyi'jjo lu'n. Twutz tkyaqil jni' yajb'il n-iky'x tu'n Timotey, nxi tkujsin te, tu'ntzin twe'xix wen tze'nku jun tb'anil xo'l q'aq' te Jesucrist (2:3-4). Nxi tq'ma'n Pabl te Timotey tu'n mi tx'ixwe ti'jjo Tb'anil Tqanil, mo kyi'jjo nimil, aye sk'o'n tu'n Dios, qala' tu'n tb'ant tten tu'n tilky'x yajb'il tu'n, tu'n kypaj.

Ex ikyxjo, nxi toqxenin te, tu'n tok tka'yin tchwinqil ex tu'n twe'xix tojjo tb'anil xnaq'tzb'il, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios. Te kye' xjal, a at kymujb'il kyib' tuk'a Crist, ok chi kletil tu'n, toj tkyaqil nya b'a'n tzalu'n twutz tx'otx', ex ok chi xel ti'n tzmax toj kya'j, ja' nkawine qMan Dios te jun majx (4:8, 18).

Q'olb'il tu'n Pabl te Timotey

¹ Ayi'n Pabl, jun tsanjil Jesucrist; chq'o'nqi'n tu'n tajb'il qMan Dios, ikyxjo tze'nku b'antnin ti'j tu'n, ti'jjo tkab' qchwinqil noq tu'n s-ok qmujb'in qib' tuk'a Crist, a Jesús. ² Nxi ntz'ib'inji'y u'j lo tey, a ay Timotey, nyakuj nk'wala, k'u'jlinxixa wu'n. * Noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist tzaj q'o'nte t-xtalb'il, ex q'aq'b'il tk'u'j, ex jun nuk'b'il toj tkyaqil tib'aja.

Qo q'man Tb'anil Tqanil Crist

³ Timotey, tze'nku nchin na'n Dios, ntzaj nna'n te toj nna'j Diosa q'ijl ex qniky'in, ex kukx nchin q'onji'y chjonte te qMan, qu'n tu'n nchin ajb'i'n te tuk'a jun nnab'la saqxix, ikyxjo tze'n xi ajb'in ojtxe nxe'chila. ⁴ Nimxix waja tu'n tok nka'yi'n juntl majl, ex tu'n njaw ntzalaja wen ti'ja, qu'n tzunx ntzaj nna'nji'y, tze'nku tej tel qpa'n qib' tuk'iy, qu'n ex ox tz'oq'xa wen wi'ja. ⁵ Qu'n kub' nna'nji'y tnimb'ila jilyinxix wen, tze'nku te tyayin, a tnejil nimil toj tja'y, a Loida, exsin te tnaniy, Eunice. * Ex q'uqlexix nk'u'ja ti'ja, qa ikyx ta' tejiy tnimb'il. ⁶ Tu'n pnetzi'n, nxi nna'nxixji'y lu'n te'y, tu'n tja ti'n tib'a wen, ex tu'n mi tz'el tyajinjy tokli'n, a ma tzaj tq'o'n Dios, tej tkub' nq'o'n nq'ob'a tib'aja, tu'n toka te jun nejinel toj Ttanin Dios. ⁷ Qu'n nya jun xewb'aj te xob'ajil ma tzaj tq'on Dios te'y, qala' a Xewb'aj Xjan, a xi tq'on te'y nim tipin, nim tq'aq'b'il tk'u'j, ex nim toklin tu'n tb'ant ttzyu'nte tib'a wen.

⁸ Tu'ntzintzjo, Timotey, mi tzaj tx'ixwi'y tu'n tyolin tb'i qAjaw, ex mi tzaj tx'ixwi'y tu'n ma chin kux jpu'n toj tze noq tu'n tpaj. Ex ikyxjo te, k'a' tziky'x tu'n, jni' yajb'il tzul toj tchwinqila, noq tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil qMan Dios, qu'n ex ax ktzajil q'onte tipin toj tkyaqil. ⁹ Qu'n ma qo klet tu'n, ex ikytzin ma qo ttxok, tu'n qok te tz'aqle twutz, nya tu'n xjo qb'inchb'in, qala' ikyxtaq t-ximjo atxix ojtxe, tej na'mxtaq tkub' xkye twutz tx'otx', qa tu'ntaqz tzaj tchq'o'n Crist, a Jesús, noq tu'n t-xtalb'il. ¹⁰ Ex o tzaj tyek'in tq'aq'b'il tk'u'j qe, te' tul Jesucrist, a Kolil, a kub' ti'j kyimin tu'n. Ex tu'n Tb'anil Tqanil kolb'il, ma tzaj tq'o'n jun chwinqil qe, a mixla jtoix tu'n tb'aj. ¹¹ Ma chin jaw tsk'o'n Dios te yolil te' Tb'anil Tqanil kolb'il anetzi'n, ex te tsanjil, ex te xnaq'tzil.* ¹² Ex noq tu'n tpajjo lo, n-iky'x jni' nya b'a'n wu'n. Me ex nlay chin tzaj tx'ixwi'y te lu'n, qu'n ma tz'el nniky'a te' Jesús, a ma txi nnimi'n, ex q'uqle nk'u'ja ti'j, qa at tipin tu'n tna'yit, ex tu'n tk'u'yitjo tkyaqiljo ma txi woqxeni'n te, ajxi tjapin tq'ijil.

¹³ Lipektzin ti'j tkyaqiljo xnaq'tzb'il ma txi nyek'i'n tey; ex tu'n tokin te jun yek'b'il ti'j qnimb'il, ex ti'j tq'aq'b'il qk'u'j, noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Crist, a Jesús. ¹⁴ Ex tuk'a onb'il tu'n Xewb'aj Xjan toj qanmin, niminkutzinjy tb'anil xnaq'tzb'il, a ma kyij woqxeni'n te'y.

¹⁵ B'i'n'l tu'n, qa jni' erman toj tx'otx' te Asia ma chin kyij kytzaqpi'n, tze'nku Figelo ex Hermógenes. ¹⁶ Noqxix ax qMan Dios tzaj q'aq'in tk'u'j ti'j Onesiforo kyuk'a tb'aj toj tja. Qu'n ila'ku maj, ul q'uq'b'il nk'u'ja, ex mix tzaje tx'ixwe, tu'n jpu'nqinkuxa toj tze noq tu'n tpaj taq' in Dios. ¹⁷ Qala' noqx te' tkaninku Rom, ok ten pitk'ajil wi'ja, tzmaxi' tej nknet-xa tu'n. ¹⁸ Noqxix ax qAjaw tzaj q'aq'in tk'u'j ti'j tojjo tq'ijil, aj tul juntl majl, ex ajinkuy b'ilte jni' xsin xmojin quk'a, tej oto'xtaq tojjo tnam Éfeso.

2

Qo ok te jun tb'anil aq'nil te Jesucrist

* 1:2 Kyb'i. 16:1; 1Tim. 1:2 * 1:5 Kyb'i. 16:1 * 1:11 1Tim. 2:7

¹ Ay Timotey, tze'nku jun nk'wala, q'inks tib'a tu'n xtalb'il tzej tq'o'n te'y tu'n Dios, tu'n tmujb'il tib'a tuk'a Crist, a Jesús. ² Nchin kub'sin nwutza tey, tze'nkuxjo o tz'ok tb'i'n wí'ja, tej nyoli'n kywutz txqan xjal, axsin kxel woqxeninji'y ja'lin kye xjal, aye' at tq'ugb'il tk'u'ja kyi'j, tu'n kyok te xnaq'tzil kye txqantl.

³ Tziky'xsin tu'n toj aq'untl, tze'nku jun xo'l q'aq', qu'n ma tz'oka te jun xo'l q'aq' te Crist, a Jesús. ⁴ Qu'n nti' jun xo'l q'aq' nxi' jyol juntl aq'untl, qa tokx te xo'l q'aq', qu'n ex nlay tz'el wen toj twutzjo a nejinel. ⁵ Ex ikyxjo tze'n jun rinil, nlay kanb'in jun chojb'il, qa mi s-ok tq'o'n tilil, tu'n tjapin tu'n, tze'nkuxjo nuk'b'il. ⁶ Ex ikyxjo tze'nku jun aq'níl toj koj'b'il, il ti'j nej tu'n tok tq'o'n tilil taq'in, tu'n tjaw tchmo'n yajxi twutz tawal. ⁷ Ximinkuxixa wen ti'j tkyaqiljo lo, ex ax qAjaw ktzajil q'o'nte tumil, tu'n tel tniky'a te. ⁸ Ex na'nkuy t-xilin Jesucrist; ax Dios, qu'n jatx anq'in kyxol kyimnin, ex ok te ichin, qu'n tzajnin ti'j tyajil qtzan nmaq kawil David. Atzin Tb'anil Tqanil kolb'iljo lo, a nxi nyoli'n. ⁹ Ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil kolb'il, nim yajb'il n-iky'x wu'n, nyakuj tze'n jun ileq', k'lo'nq'i' tu'n kxb'il tzalu'n toj tze. Me metzin te' Tyol qMan Dios nlay k'let te', qala' lu te' nch'i'y wen tkyaqil twutz tx'otx'. ¹⁰ Tu'n pzetzi'n, n-iky'x tkyaqiljo lu'n wu'n, tu'n kypajjo aye' ma chi jaw tsk'o'n qMan Dios, ex tu'ntzin kyklet tu'n Crist, a Jesús, ex tu'n kyxi' tuk'a toj tqoptz'ajiyil kya'j te jun majx.

¹¹ Twutzxixjo yol, a q'umle kyjalu'n:

Qa o qo kyim tuk'a ti'j il tzalu'n twutz tx'otx',
ex qo jawil anq'in juntl majl tuk'a te jun majx.

¹² Ex qa ma tziky'x qu'n, qo kawil junx tuk'a toj kya'j.*

Qa ma tz'el qiky'in, ex ikyxjo qo elil tiky'in.*

¹³ Ex qa at jun xkyij tzaqpi'n tñimb'il, me mete Crist kukx te tten te jun majx, ex nlay b'ant tu'n tkyij tzaqpi'n Tyol,

a tu'n tq'on jun chojb'il te'yila junjun tze'nkux tb'inchb'in,
exla qa te tky'iwb'il qib'aj mo minaj,

qu'n nlay ja ttx'ixpin Tyol, a o tq'ma.

Jun tb'anil aq'níl

¹⁴ Na'nxij lu'n kye nimil, ex q'onxa kynab'l toj tb'i Dios, tu'n mi chi ja ch'otje kyi'jjo yol ex xnaq'tzb'il, a nti' tumil. Qu'n atzin ch'otjb'il nti' tajb'in, qu'n ayetzin nchi b'in ti'j, noq kyja' nchi jaw naje. ¹⁵ Q'onka tilil tu'n toka tze'nku jun aq'níl tb'anil twutz qMan Dios, tu'ntzin nti' tu'n ttzaj tx'ixwi'y ti'jjo taq'nb'i'n. Qala', yek'imjiy Tyol tze'nkux tten. ¹⁶ Iky'imilijiy jni' kyyolxjal, a nya wen, qu'n ayetzi'n xjal nchi yolín ikyo, noqx ipin kyxi' toj il. ¹⁷ Ex atzin kyxnaq'tzb'il ikyo tze'nku jun yab'il qxol, a cheb'e nxi lemimin, ex aku qo kyim tu'n. Atzin xb'ajjo tuk'a t-xnaq'tzb'il Himeneo exsin Fileto, ¹⁸ qu'n ma chi el txalraj toj kynimb'il. Nkyq'ma'n qa mi qo jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin tuk'ax qxmíllil, qala' o b'aj te' toj qanmin, chi chi'. Tu'ntzintzjo lu'n, ma chi ok ten meltz'il tumil, tu'n kyjaw naj junjun toj kynimb'il. ¹⁹ Me ate Dios o kub' q'o'nte tq'uqiljo Ttanim, a nlay yekj, qu'n ate Dios o kujsin te' kab'e Tyol lo: Tnejil, tojtzq'i'nqexix te Diosjo, aye o chi ok te te;* ex tkab'; kykyaqiljo o chi nimin ti'j, il ti'j tu'n tel kypa'n kyib' ti'j il.

²⁰ Iktyzi'n tze'nku toj tja jun q'inin, at laq tb'anilix wen, b'inchin tuk'a q'anpwaq ex saqpwaq, ex at junjun b'inchin tuk'a tze ex junjun tuk'a tz'aqb'aj tx'otx'. At junjun nimxix toklin ex at junjun a mina. ²¹ Ikyxsin oto'ke tze'n kye laq: Qa qaj tu'n ttzaj q'o'n qoklin tb'anil tu'n qMan Dios, il ti'j tu'n tel qpa'n qib' ti'j tkyaqil nya b'a'n, tu'ntzintla qajb'in te Dios toj tkyaqiljo wen. ²² Tu'n pzetzi'n, ku tel oqa te tkyaqiljo achb'il kye ku'xin nya wen, ex lipeka ti'jjo a tz'aqléxix, ex ti'j tñimb'ila, tk'u'jb'ila, ex tmujb'il tib'a junx kyuk'a aye nchi nimsin tb'i Dios tuk'a kyanmin saqxix. ²³ Mi tz'ok tb'injiy jni' ch'otjb'il, a nti' tumil, ex nti' tñab'l, qu'n b'i'n tu'n, qa noq te joyb'il q'o'jjo anetzi'n. ²⁴ Qu'n jun taq'níl qMan Dios nti' tu'n tten toj q'oj, qala' che'w tanmin tuk'a tkyaqil, tb'anil tñab'l tu'n t-xnaq'tzin, ex mi nxi lipin kyi'jjo nchi yolb'in ti'j. ²⁵ Qala' cheb'e tu'n kyxi tkawi'n aye' mi nxi kynimin, qapetla taq' Dios tu'n tajtz ti'j kyanmin ex tu'n tel kyniky' te Tyol, a twutzxix, ²⁶ tu'ntzintla kytzaqraj toj tq'ob' tajaw il, a tzyulkye ex tu'n kyb'inchinte tze'nkuxjo taj.

3

Tze'n kytenxjal, aj ch'ixtaq t'apin b'aj tq'ijil

¹ Tz'elxix tniky'a ti'jjo lo: Aj ch'ixtaq t'apin b'aj tq'ijil twutz tx'otx', tzal kanin jun q'ij te b'isb'ajil. ² Qu'n ite' xjal k-okil qe kyk'u'j kyi'jx ex ti'j pwaq, nimsil kyib'q'e, ex la'jilq'e, xo'l yolq'e ti'j Dios, k-elil kyi'jlin kytata ex mi txi kyq'o'n chjonte kye, ex nya wenqe. ³ Mi ntzaj q'aq'in kyk'u'j kyi'j txqantl, aj q'ojilq'e, iqlil yolq'e, mib'in chi tzyu'n kyib', kuj kyanmin, iky'il

* 2:12 1Pe. 5:1 * 2:12 Mt. 10:33; Lc. 12:9 * 2:19 Num. 16:5; Jn. 10:14; 1Co. 8:3

ti'j tkyaqiljo b'a'n, ⁴ noq nchi ok b'u'k'j, ex nti'x kyxob'il tu'n kyok lipin ti'j jun ti', xkab'ilqe, ex o'kk npon kyk'u'j ti'j jni' achb'il nya b'a'n, a tze'nku ntqanin kyxmilil; ex nti'x ch'in nkub' kyb'isin ti'j qMan Dios. ⁵ Ex k-okil kyq'o'n kyib' tze'nku' jun nimil kyxola. Me noq tu'n kyb'inchb'in, k-elil kyniky'tzajil qa nya nimilqe, ex qa tu'n ikyjo, nti' tipin Dios kyuk'a. Pa'mil tib'a kyij'jo xjal anetzi'n.

⁶⁻⁷ Me kyxoljo xjal aye', at junjun tb'anilix tumil toj kywutz tu'n kykub'xjal kyu'n, ex tu'n kysb'u'n kyij'jo qya, aye' kyaj tu'n tel kyniky' te' twutzxix, chi chi', me tu'n lajo' nqe tu'n il, ex tu'n jni' achb'il, a tze'nku ntqanin kyxmilil, jun paqx nchex lipe kyij'jo xnaq'tzb'il, a tb'anilx tb'ijte; me tu'n tpajjo kab'e kyk'u'j, nlay b'ant tu'n tel kyniky' te' a twutzxix. ⁸ Ikyxsi'n tze'nku b'aj kye Janes ex Jambres, tej tel kyiky'in Moisés, * ex ikyqexsintzjo xnaq'tzil kyxola ma tz'el kyiky'in tkyaqiljo twutzxix. Ma tz'ok naj kynab'l, ex o chi kub' tz'aq toj kynimb'il. ⁹ Me nlay ch'iyjo kyxnaq'tzb'il, qu'n tkyaqilxjal k-elil tniky' te' qa nti' tajb'in kyxnaq'tzb'il, tze'nkuj b'aj kyej kab'e, ayej i el iky'inte Moisés.

Oqxenb'il tu'n Pabl te Timotey

¹⁰ Tze'n te, b'in tu'n ajo nxaq'tzb'in: Tze'n xin b'eti'y, tze'n nb'isa, tze'n nnimb'ila, ex tze'n woyp'ila ti'jjo tajb'il qMan Dios; tze'n tq'aq'b'il nk'u'ja kyij' txqantl, tze'n nkujb'ila ¹¹ twutz tkyaqiljo nya b'a'n ex jni' yajb'il s-ul kanin wi'ja kyu'nxjal. Ojtzqi'nl tu'n, ti' s-iky'x wi'ja kyojjo tnam Antyokiy, a Iconio ex Listra. * Me toj tkyaqiljo lu'n, ma chin kleta tu'n qAjaw Jesús. * ¹² Qu'n kykyaqilxjo, a kyaj tu'n kyb'et tojxix tumil, tze'nku taj Crist, a Jesús, ok ky'elix yajb'il kyu'n. ¹³ Me ayetzin kye' xjal nya wenqe, noqx kyja chi xela toj najin, qu'n nchi sb'u'n kyij' txqantl, qu'n tu'n o chi sb'et.

¹⁴ Me atzin te, wenukuxia toj tkyaqiljo ma b'aj t-xnaq'tzin, qu'n ma tz'el tniky'a te, ex ojtzqi'nl tu'n, alkyeqe xi xnaq'tzin te'y. ¹⁵ Ex qu'n ojtzqi'nl tu'n, ajo Xjan Tu'jil Tyol Dios atxix toj tk'walila, ex b'i'nl tu'n, qa noq tu'n yol anetzi'n, aku tz'ele tniky'a te kolb'il te jun majx, noq tu'n tnimb'ila ti'j Crist, a Jesús. ¹⁶ Qu'n tkyaqiljo Tu'jil Tyol qMan Dios, ax o q'mante. Tu'npetzi'n, at tajb'in te xnaq'tzb'il, te kawb'il ti'jjo nya wen, te jikysb'il, ex te q'olte tumil, tu'ntzin qb'et tz'aqle toj qchwinqil, ¹⁷ tu'ntzintla aye xjal, a nchi ajb'in te Dios, tu'n kyok tz'aqleqe ti'j tkyaqil, ex b'antninl kyten, tu'n kyb'inchin te tkyaqiljo b'a'n.

4

¹ Kxel woqxeninxixa te'y twutz qMan Dios ex twutz Crist, a Jesús, a Nmaq Kawil tib'aj tkyaqil, ex ch'ix tul kawil kyij'jo tkyaqil xjal, a itz'qex ex kyimninqe: ² Q'ma'nxi'jiy Tyol Dios. Ex qa at amb'il ti'ja ex qa nti', tz'okx tilil tu'n, tu'n tb'ant. Kawinqexa, jikysinqexa, ex cheb'e q'onxa kynab'l tuk'a jun xnaq'tzb'il toj tumil. ³ Qu'n tzul kanin jun q'ij, a ja' mi kub' kyb'i'nxjal xnaq'tzb'il toj tumil, ex noq tu'n tachb'il ojtxe kyten, kchi jyol kyij' txqantl xnaq'tzil, tu'n kyxnaq'tzin kyij', a wen toj kywutz tu'n kyb'inchin tze'nkuxjo kyaj tu'n kyb'inchinte. ⁴ Ex kxel kymeltz'in kyij' te' xnaq'tzb'il twutzxix, tu'n t-xi kyq'o'n amb'il te' xnaq'tzb'il, a tzajnin te ojtxe, a nti' tajb'in. ⁵ Me atzin te, tenx tnab'la toj tkyaqiljo lo. Tziky'x tkyaqil yajb'il tu'n; q'onka tilil, tu'n tyoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'l; japinx tkyaqil taq'i'n tu'n, a ma tzaj tq'o'n Dios.

⁶ Qu'n ma japin kanin q'ij, ja' tu'n nkub' b'yo'ni'y, ja' tu'n woki'y tze'nku jun oyaj twutz Dios. ⁷ Ma japin b'aj nnimb'ila wu'n, tze'nku jun wen xo'l q'aq' ma kanb'in toj jyoj q'oj, ex tze'nku jun rinil ma kanb'in toj rinb'il. Ma tz'ok nq'o'n tilil, tu'n mix ja xkyij ntzaqpi'n nnimb'ila. ⁸ Atzi'n ja'lin, noq nchin ayo'n ti'jjo tb'anil oyaj ktzajil q'o'n we'y tu'n Kawil tz'aqlenix, a qAjaw, aj tjapin tq'ijil. Ex nya noq te we'y; qala' majx kye jni' nchi ayo'n ti'j tulil tuk'a tzaljb'il.

Junjun xjal wen ex junjun nya wen

⁹ B'a'nx jyo'n tumil tze'n tten tu'n tula lol we'y liweyxix, ¹⁰ qu'n ate Demas, * ma chin kyij' ttzaqpi'n tu'n t-xi Tesalónica, qu'n ma pon tk'u'j ti'jjo at tzalu'n twutz tx'otx'. Atzin te Crescente o txi' toj tx'otx' Galacia; ex ikyxjo te Tito, * o txi' toj Dalmacia. ¹¹ O'kk Lucas at wuk'iy. * K'lentza Marks tuk'iy, qu'n at-xix tajb'in mojlil we'y toj aq'untl. * ¹² Atzin te Tíquico, ma txi nsma'n toj Éfeso. * ¹³ Aj ttzaja, liwey tziky'a q'ilte nttxo'wa, aj kyij nq'o'n toj tnam Troas toj tja Carpo. * Ex k'a' chi tzaj ti'njiy wu'ja, exqetzi'n ojtxe u'j, qu'n ayetzin at-xix kyajb'in we'y.

* **3:8** Ex. 7:11   * **3:11** Kyb'i. 13:14-52; 14:8-20   * **3:11** Kyb'i. 14:1-7   * **4:10** Col. 4:14; Flm. 24   * **4:10** 2Co. 8:23; Gal. 2:3; Tit. 1:4   * **4:11** Col. 4:14; Flm. 24   * **4:11** Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10; Flm. 24   * **4:12** Kyb'i. 20:4; Ef. 6:21-22; Col. 4:7-8   * **4:13** Kyb'i. 20:6

¹⁴Atzin te Lejantr; a tx'nol kxb'il, nimx nya b'a'n ma kub' tb'inchin wi'ja.* Ax qAjaw ktzajil q'o'nte t-xel te, ti'j tkyaqiljo ma b'ant tu'n.* ¹⁵B'a'nx ka'yin tib'a te, qu'n nimxix nq'ojin ti'jjo qxnaq'tzb'il ja'lin.

¹⁶Tej nxi q'i'n tnejil maj twutz kawil tu'n nkleta, mix a'l jun kyxol nimil ten mojl we'y. Kykyaqilx in kyij kytzaqpi'n. Noqit nti' kyil twutz Dios tu'njo ikyjo. ¹⁷Me ate qAjaw ten wuk'iy, ex tzaj tq'o'n wipi'n tu'n nyoli'n ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il kywutz nim xjal nya Judiyqe. Ex ax qAjaw mojin we'y, tu'n mi chin b'aji'y kyu'n. ¹⁸Ax qAjaw kklol we'y te tkyaqiljo nya b'a'n, ex kchin kletila tu'n, te jun majx, tu'n wokxa toj Tkawb'il toj kya'j. Nimxit tb'i qAjaw ja'lin ex te jun majx. Ikyxitjo.

Jun tyol Pabl tu'n tjamin b'aj tu'j

¹⁹Ex q'olb'inx Prisca ex Aquila,* ex tkyaqiljo ite' toj tja Onesiforo.* ²⁰Ate Erasto kyij Corint,* ex atzin te Trófimo,* tej yab'taq, kyij nq'o'n toj Milet. ²¹Q'onka tilil, tu'n tula na'mtaq tul kanin jb'alil. Ex jun q'olb'il te'y tu'n Eubulo, ex ikyx tu'n Pudente, Lino ex Claudia, junx kyuk'a txqantl nimil.

²²Axit qAjaw ten toj tanmi'n. Ex noqxat a t-xtalb'il ten kyuk'iy toj tkyaqil.

* **4:14** 1Tim. 1:20 * **4:14** Sal. 62:12; Ro. 2:6
19:22; Ro. 16:23 * **4:20** Kyb'i. 20:4; 21:29

* **4:19** Kyb'i. 18:2, 18, 26

* **4:19** 2Tim. 1:16-17

* **4:20** Kyb'i.

Tu'j Pabl te Tito

Tito tb'i jun xjal nya aj Judiy, ex otaq nimin ti'j Jesucrist (Gal. 2:1-3). Otaq kyij tq'o'n Pabl Tito tojjo tal much' tx'otx' tku'x toj ttxuyil a', Creta tb'i, exsin o txi q'o'n toklin tu'n tok tchmo'n jun ch'uq nimil atzaj. Tze'nqeku tu'j Pabl te Timotey, ikytzin u'j lu'n nojne tu'n nimku tq'ag'b'il tk'u'j ex ttzaljb'il ti'j Tito.

Te tnejil, a u'j lu'n ntu'q'o'n junjun tumil kyij'jjo nejinel kyxol nimil ex jni' kyoklin exjo t-xilin kychwinqil. Atzin lu'n junx tyol tuk'a u'j xi ttz'ib'in te Timotey (2Tim. 3:1-13). A kynab'l ex kychwinqil ex kyxnaq'tzb'il b'a'nix tu'n tok te yek'b'il kywutzxjal, qu'n attaq nimku xnaq'tzil, a nya twutzxix kyyol, ex b'e'x i kub' kysb'u'n kynab'l nimku xjal tuk'a kyxnaq'tzb'il.

Te tib'ajxi, ntzaj toqxenin Pabl te Tito tu'n t-xi tq'ma'n tze'n tu'n kyb'ete ila'ku ch'uqxjal toj tumilxix toj Tanim Dios (cap. 2). Toj toxin capitulo, nyolin Pabl ti'j junjun tumil, tze'n tu'n kyb'ete tkyaqil nimil toj kychwinqil.

Xi ttz'ib'in Pabl jun u'j te Tito

¹ Ayi'n Pabl, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n, qu'n jun taq'n'il qMan Diosqi'n, ex jun tsanjil Jesucrist, chq'o'nqi'n tu'n, tu'n kyniminxjal, a sk'o'nqe tu'n Dios; ex tu'ntzin tel kyniky' ti'j Tyol, a twutzxix, noq tu'n kukx tu'n kyximi'n ti'j Dios. ² Tkyaqiljo lo tzajnin ti'jjo jun q'uqb'il qk'u'j ti'jjo chwinqil te jun majx, ikyxjo tze'nku tq'ma Dios, atxix tej na'mtaq tu'n tkub' xkye tkyaqil. Ex atzin anetzi'n o tzaj tq'ma'n Dios, ex nlay qo kub' tsh'u'n.

³ Me atzin ja'lin, ma kanin tq'ijil tu'n tyek'in te Diosjo Tyol kyexjal, noq tu'n xi nyolinji'y Tyol, a oqxenintz we'y tu'n, a Klolqe te jun majx. ⁴ Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n tey, Tito, a ay ma tz'oka tze'nku jun nk'wala,* tu'n ma nimi'n tze'nku we' ti'jjo Tb'anil Tqanil, a xi nq'ma'n tey. Wajatl'a'y noqit ax qMan Dios ex qAjaw Jesucrist, a Klolqe, tzaj ky'iwlintiy tuk'a t-xal'b'il, ex tu'n tten jun nuk'b'il toj tchwinqila.

A taq'in Tito toj tx'otx' Creta

⁵ Tej tkyij nq'o'n toj tx'otx' Creta, kyij nq'ma'n tey tu'n tkub' tb'inchinji'y a na'mx tu'n tb'ant, ex tu'n kyjaw tsk'onji'y nejinel toj Ttanim Dios te junjun tnam, ikyxjo tze'nku' xi woqzeni'n tey. ⁶ Jun nejinel toj Ttanim Dios, il ti'j tu'n tnajan tz'aqle toj tkyaqil, tu'ntzin mix a'l jun aku tzaj q'mante jun ti' ti'j. Il ti'j tu'n tten junxch'in t-xu'jil, ex aye tk'wal, il ti'j tu'n kyok te nimil, ex nya meltz'il kyib', tu'ntzintla nti' jun yol ktzajil kyij, tu'n nya wen kyb'inchb'in. ⁷ Qu'n ayetzin xjal lu'n at-xix kyoklin tu'n kyok te nejinel toj Ttanim qMan Dios, ex ma tzaj tab'tzin Dios jni' taq'in kye. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tten jun kychwinqil jikyin wen. Ex nya wen tu'n tok jpet kynab'l, ex nya aj q'ojilqe, ex nya tx'ujtinelqe, ex nya aj yasilqe, ex mina pon kyk'u'j ti'j jun kykaneb' nyaxix toj tumil. ⁸ Qala', jun nejinel toj Ttanim Dios il ti'j tu'n tkub' t-xk'a'min b'etin xjal toj tja, ex tu'n tb'inchin b'a'n toj tkyaqil, ex at-xix tna'b'l, ex tz'aqle toj tchwinqil, ex tzyu'n tib' ti'j jni' nya b'a'n. ⁹ Ex il ti'j tu'n toklipe ti'j Tb'anil Tqanil, a ma tzaj yek'in, tu'ntzin tb'ant nimsin kyk'u'j txqantl tuk'a jun xnaq'tzb'il b'unin, ex tu'n t-xmoxin kyij'jjo a nchi yolb'in ti'j.*

¹⁰ Il ti'j jun nejinel ikyjo, qu'n tu'n at nim xjal ajq'oj ti'j Tb'anil Tqanil. Ex nimku xjal nti' tajb'in kyyol, ex nchi kub' kysb'u'n txqantl. Kyxoljo xjal lu'n nimku nkyq'ma'n, qa il ti'j tu'n tok kyechil ti'j kytz'umil tze'nku kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios, qa kyajxjal tu'n kykyij toj wen tuk'a Dios. Me tkyaqiljo yol lu'n, nya twutzx.

¹¹ Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n t-xi yek'it qa nti' tumiljo kyxnaq'tzb'il lu'n, tu'n mi chi xnaq'tzinil, qu'n nchi najsin kynab'l nimku nchi, ex nchi b'inchin mib'in kyij'. Ex tkyaqiljo lo nchi xnaq'tzin xjal lu'n noq tu'n kykanb'in pwaq.

¹² Ex jaw we' jun nmaq yolil kyxol xjal aj Creta, ex chi' kyjalu'n kyij'jx t-xjalil:

Aye aj Creta noqx iky'il yolqe, ex nti' kynab'l;

noqx nchi b'inchin tze'nku ntqanin kyxmilil; manyor lo'lqex ex manyor ky'ajqexch.

¹³ Ex twutzxixjo, a o tq'ma. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyxi kawit, tu'ntzin kyel wen toj kynimb'il ti'j qMan Dios, ¹⁴ ex tu'n mina txi' amb'il te kyxnaq'tzb'il xjal aj Judiy, a nti' tumil, ex a tzajnin kye ojtxe qxjalila; ex tu'n mina txi kyb'i'nji'y a kyajb'il, qu'n aye xjal lu'n ma kyij kyij'jin a yol twutzxix.

¹⁵ Me metzin kye nimil, a tz'aqle ta' kynab'l, wen te' te kye tkyaqil. Me ayetzin kye nya tz'aqle toj kynab'l, tkyaqil n-ok kyq'o'n te nya wen, tu'n ma naj kyanmin ex kynab'l tu'n il.

¹⁶ Ex nkyq'ma'n xjal lu'n qa ojtzqi'n Dios kyu'n, me tuk'a kyb'inchb'in n-ele qniky' ti'j, qa

* 1:4 2Co. 8:23; Gal. 2:3; 2Tim. 4:10 * 1:9 1Tim. 3:2-7

nya twutzxjo kyyol. Qu'n aye xjal lu'n manyor iky'ilqe, ex mib'in chi nimin, ex nti' kyaj tu'n kyb'inchinte jun ti', a wen.

2

Junjun xnaq'tzb'il tu'n t-xi' kye ila' ch'uqxjal

¹ Me atzin te, Tito, q'o'nxa jun xnaq'tzb'il kye xjal tojxix tumil tz'aqlexix wen. ² Ex atzin xnaq'tzb'iljo lo: Q'manxa kye ichin, a ma chi tijin, tu'n mi chi tx'ujte, tu'ntzin kynimajtz kyu'n txqantl, tu'n tten kynab'l, ex tu'n kyok tz'aqle toj kynimb'il ex toj tq'aq'b'il kyk'u'j, ex tu'n tiky'x kyu'n tkyaqil ti' toj kychwinqil.

³ Ex ikyxjo, q'manxa kye tij qya tu'n kyb'et-xix toj tumil toj kychwinqil, tu'n mi chi ok iqil yol, ex tu'n mi chi tx'ujte. ⁴ Qala' tu'n kyok te jun yek'b'il twutzxix, tu'n kyyek'inte kye ku'xin qya tu'n kyk'u'jlin te kychmil ex kyal, ⁵ ex tu'n tten kynab'l, ex tu'n kyok tz'aqle toj tkyaqil, ex tu'n tok tilil kyu'n toj kyaq'in toj kyja, ex tu'n kyoyin jun ti' te juntl, ex b'a'n tu'n kyniminte kychmil toj tkyaqil, tu'ntzin mi tz'el kyi'jlinxjal Tyol Dios.

⁶ Ex ikyxjo, q'manxa kye ku'xin ichin tu'n tten kynab'l. ⁷ Ex aku te, tu'n tkub' tq'o'n jun yek'b'il toj tkyaqil. Ajtzin t-xi t-xnaq'tzintza, b'inchinkuy jikyinixix wen ex tuk'a nim tnaab'la. ⁸ Q'manxa tuk'a tumil, tu'n mi tz'el iky'in kyu'nxjal; qala' noq tu'n kyjaw tx'ixwe aye nchi yolb'in qi'j, qu'n nti' tumil tu'n kyxo'n yol ikyojo.

⁹ Ex ikyxjo, q'onxa kynab'l aq'nil, tu'n tkub' kynimin tajaw aq'untl toj tkyaqil, ex tu'n kyok te tb'anil xjal, tu'ntzintla mib'in chi tzaq'win, ex tu'ntzin ttzalaq tajaw aq'untl kyi'j. ¹⁰ Ex tu'n mi chi elq'in jun ti' exla qa tal netz', qala' tu'n kyokx jikyinixix wen toj tkyaqil, tu'n tel kyniky'xjal, qa a xnaq'tzb'il ti'j Dios ex Klolqe Jesús, tb'anilix.

¹¹ Nxi ntz'ib'in tkyaqiljo lo, qu'n ate Dios o tzaj yek'inte t-xtalb'il toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tklet tkyaqilxjal tu'n. ¹² Ajo xtalb'il lo ntzaj tyek'in qe, tu'n tkyij qtzapqi'n tkyaqiljo nya b'a'n, a tajjo ojtxe qten, ex tu'n qb'et-xix toj qchwinqil jikyinixix wen tuk'a qnab'l, ex tuk'a jun tumil tu'n qximin ti'j qMan Dios toj tkyaqil. ¹³ Ex ikyxjo, ntzaj tyek'in Dios qe, tze'n tu'n qayo'n tuk'a tzaljb'il a tulil Jesucrist, a qDios ex qAjaw, tuk'a tkyaqil tqoptz'ajjiyl, ikyxjo tze'nku tzaj tq'ma'n Jesús qe. ¹⁴ Qu'n a Jesús o txi tq'o'n tib' te qxel, tej tkyim twutz cruz, tu'n qkotpit toj tkyaqil il,* ex tu'n qtxjet saqxix wen tu'n qok te te,* ex tuk'a tkyaqil qanmin, tu'n qb'inchin te b'a'n.

¹⁵ Tkyaqiljo lo, ilxix ti'j tu'n t-xnaq'tzintiy. Ex tu'n ikyojo, tu'n tq'ontiy nab'l kye nimil, ex tu'n kyxi tkawi'n toj tb'i qMan Dios. Me il ti'j tu'n tb'inchiteji'y lo tuk'a tnaab'la, tu'n mi txi tq'o'n amb'il kyexjal tu'n tel iky'in kyu'n.

3

Tze'n tu'n kyb'ete nimil toj kychwinqil

¹ Na'nxa kye nimil tu'n tkub' kynimin aj kawil exsin tkyaqil kawb'il tzalu'n twutz tx'otx', ex kukx tu'n tkub' kyb'inchin tkyaqil b'a'n; ² ex tu'n mi chi yolb'in ti'j a'la, qala' tu'n kymujb'inte kyib' tuk'a tkyaqil, ex tu'n kyyek'inte kymutxb'il kyib', a twutzxix wen, kywutz kykyaqil xjal.

³ Qu'n ikytaqtzin qte'n ojtxe: Nti'taq qnab'l, ex minataq nkub' qninin Dios. Nqo b'ettaq toj najin, ex nqo b'inchintaq tkyaqil wiq achb'il, ex tzyu'nqotaq tu'n tkyaqil wiq il, ex oto'taq toj tkyaqil nya b'a'n, ex nlo'chjtaq qk'u'j kyi'j quk'a. Nchi el qiky'intaq, ex nqo el iky'intaq kyu'n.

⁴ Me atzaj te' saj tyek'in Dios, a Klolqe, twenil ex tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ⁵ ma qo klet, nya tu'n qb'inchb'in nyakuj b'a'n, qala' noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qi'j.* Ma txjet qanmin tu'n, noq tu'n ma qo itz'je tkab' majin. Ex ma qo saqix tu'n Xewb'aj Xjan, ⁶ a saj tq'o'n qMan Dios qe, noq tu'n Jesucrist, a Klolqe. ⁷ Ex noq tu'n t-xtalb'il Dios, ma qo ok tz'aqle twutz, ex tu'n ikyojo, at qoklin ja'lin ti'j jun etzb'il toj kya'j, a nqo ayo'n ti'j.

⁸ A nyola xb'aj ntz'ib'in lo, twutzxix te'. Tu'ntzintzjo, waja tu'n t-xi t-xnaq'tzinjiy lo tuk'a tkyaqil tanmi'n, qu'n tu'ntzin aye' nimil ti'j qMan Dios, tz'okit kyq'o'nxix tilil, tu'n tb'antjo a wen kyu'n. Ayetzi'n lu'n, ilxix ti'j, ex nimxix tajb'in te tkyaqil xjal.

⁹ Me atzin te, Tito, pa'mil tib'a kyi'jjo kyyolxjal, a nti' tumil, ex ti'jjo nkyq'ma'nxjal kyi'j ojtxe qxe'chil. Ex mi txi tq'o'n amb'il te jyoq q'oj, ex jni' yasb'il noq tu'n tpajjo ojtxe kawb'il, qu'n ajo yasb'il lo nti' tumil, ex nti' tajb'in.

¹⁰ Qa at jun kyxola, a noq taj tu'n tpa'n Ttanim Dios, txkontza, ex kawinxja, tu'n mi kub' tb'inchin ikyojo. Ex qa il ti'j, txkontza juntl majl. Me qa mi xkub' nimin tu'n, kypamil kyib'tza

* 2:14 Sal. 130:8; Mt. 20:28; Mr. 10:45; Gal. 1:4; 1Tim. 2:6 * 2:14 Ex. 19:5; Deu. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; 1Pe. 2:9 * 3:5 Dan. 9:18

ti'j, ¹¹ qu'n jun xjal ikyjo, ma txal paj toj tchwinqil, ex nb'et toj til, ex noq tu'n ikyjo, tzul tkawb'il Dios tib'aj kujxix wen, tze'nkuxjo ntqanin tb'inchb'in.

¹² Aj t-xi nsma'n Artemas mo qa Tiquico* te t-xela, liweyx txi'y toj tnam Nicópolis, qu'n ma kub' nb'isi'n tu'n tiky'x jb'alil wu'n antza. ¹³ Ex mojingexa Zenas, a aj kawil, ex Apolos,* ex q'onxa tkyaqiljo a n-ajb'in kye toj kyb'e. ¹⁴ Ex xnaq'tzinxa kye quk'a, a nimil, tu'n tkub' kyb'inchin wen, ex tu'n kyonin kyijjo a nti' at kye, tu'ntzintla kyajb'inxix kye txqantl.

¹⁵ Tkyaqiljo nimil tzalu'n wuk'iy, nxi kysma'n jun q'olb'il tey. Ex atzin te, q'onxa jun q'olb'il kye kykyaqil tuk'iy, aye nimil, k'u'jlinqe qu'n.

Axitjo t-xtalb'il qMan Dios kyuk'iy.

* **3:12** Kyb'i. 20:4; Ef. 6:21-22; Col. 4:7-8; 2Tim. 4:12

* **3:13** Kyb'i. 18:24-28; 1Co. 16:12

Tu'j Pabl te Filemón

Tej tku'xtaq Pabl toj tze tzma Rom, at jun xjal xi k'ayin te aq'nil te jun majx kyuk'axjal, Onésimo tb'i, ex o tz'ok kyk'ulb'in kyib' junx tuk'a Pabl. Ex b'e'x nimin noq tu'n xnaq'tzb'il tu'n Pabl ti'j Tyol Dios, ex o taq' tib' te mojlite anta toj tze. Tb'anilx ele mojlil lu'n te Pabl, me tu'njo tkawb'il Rom, iltaq ti'j tu'n taj meltz'it Onésimo tuk'a tajaw, a Filemón, jun nimil nimxix toklin kyxol Ttanim Dios, ex ojtzqi'nxixtaq wen tu'n Pabl.

Tu'npetzi'n, kub' tb'isin Pabl tu'n taj tmeltz'in, me nya noq kukxjo, qala' tuk'a jun u'j, a xi tz'ib'in, ja' ntq'ma'n te Filemón tu'n t-xi tk'mo'n, nyatla te jun aq'nil te jun majx, qala' te jun tuk'a toj tnimb'il ti'j Jesucrist.

Atzin u'j lu'n jun tb'anil yek'b'il ti'jjo tze'n tu'n qyolin junx qxolx, qu'n manyor b'unin tyol Pabl, exla qa kuj ch'in tu'n tnik'et. Nyolintaq Pabl tuk'a Filemón nya ti'jjo jun kawb'il te twutz tx'otx', qala' ti'jjo jun tkawb'il qMan Dios, a nimxix toklin, a tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

Jun q'olb'il tu'n Pabl te Filemón

¹ Ayi'n Pabl, a intinkuxa toj tze noq tu'n tpaj Crist, a Jesús, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n junx tuk'a qerman, Timotey, tu'n tkanin tuk'iy, ay Filemón, a k'u'jlin qu'n ex quk'iy toj aq'untl.

² Ex nxi ntz'ib'in tey, ay qerman qya, Apia, junx tuk'a Arquipo,* a ma tz'ok te xo'l q'aq' toj taq'in qMan Dios junx quk'iy; ex kye Ttanim Dios, aye' nchi chmet toj tja'y.

³ Noqit ax qMan Dios junx tuk'a Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tzaj q'onte t-xtalb'il kyib'aja junx tuk'a tnuk'b'il toj tkyaqil.

Tna'j Dios Pabl ti'j Filemón

⁴ Kukx nchin q'onji'y chjonte te Dios ti'ja toj nna'j Diosa, ⁵ qu'n tu'n nxi nb'in ti'jjo nim tk'u'ja at, ex tnimb'ila ti'j qAjaw Jesús, ex kyuk'a' kykyaqil nimil. ⁶ Nchin kub'sin nwutza ti'ja, tu'n tok tilil tu'n, tu'n tkub' tchiky'b'inji'y qnimb'il, tu'ntzintla tel tniky'a te tkyaqiljo ky'iwb'il, a at qe, noq tu'n Crist, a Jesús. ⁷ Noq tu'n nim tk'u'ja at, werman, ma tzaj tzaljb'il, ex nimsb'il nk'u'ja, qu'n ma chewx kyanminjo kykyaqil nimil tu'n.

Jun tkub'sb'il twutz Pabl te Filemón ti'j Onésimo

⁸ Tu'npetzi'n, exla qa at wokli'n tu'n Crist, tu'n t-xi nq'ma'n tey, alkya tu'n tkub' tb'inchi'n, ⁹ me noq tu'n at nk'u'ja ti'ja, nchin kub'sin nwutza tey ti'jjo a kxel nqani'n tey. Q'aq'in tk'u'ja, erman, qu'n tu'n ma chin tijin, ex jpu'nqi'n ja'lin toj tze noq tu'n tpaj qAjaw Jesucrist.

¹⁰ Tu'npetzi'n, nchin kub'sin nwutza ti'j Onésimo,* a ma tz'ok te nk'wala toj qnimb'il tzalu'n toj tze. ¹¹ Qu'n ataqtzin ojtze o tz'okin Onésimo te jun taq'nila toj tja'y, nti' tajb'in, exla qa Nimxix Tajb'in n-ele tb'i toj qyol. Me atzin ja'lin at-xix tajb'in tey ex te wey. ¹² Nimxix nk'u'ja ti'j, me kxel nsma'n juntl majl tuk'iy. ¹³ Wajatl'a'y tu'n tten mojlil wuk'iy te t-xela, qu'n loqinxa intinkux toj tze, tu'n tpaj Tb'anil Tqanil. ¹⁴ Me mix kub' nb'inchi'n a na'mtaqx nyoli'n tuk'iy, tu'ntzintla qa ma tb'inchiy jun b'a'n wi'ja, noq tze'n ktzajil itz'je toj tanmi'n, ex nyaqi'n nchin qaninte. ¹⁵⁻¹⁶ B'alaga iky tajb'il Diosjo, tu'n tel tpa'n Onésimo tib' ti'ja jun jte'b'in q'ij, noq tu'n tok te jun termana te jun majx, a k'u'jlin tu'n, ex nya noq o'kx te jun taq'nila te jun majx toj tja'y. Qu'n wajxixa ti'j, me b'a'nla tu'n tok tk'u'jlin wen tze'nku we', nya noq jun ichinxi toj tja'y, qala' tze'nku jun nimil ti'j tAjaw Tkyaqil.

¹⁷ Tu'npetzi'n, qa ma qe tk'u'ja wi'ja, qa quk'a qib', k'momtzingtza nyakuxitlaj ayi'n. ¹⁸ Ex qa at jun nya b'a'n o tz'ok tb'inchi'n ti'ja, mo qa at tk'as tey, peyimila wi'ja, ¹⁹ ex ayinkuy kchin xel chjonte tey. Tu'npetzi'n, ayi'n Pabl nkub' ntz'ib'inji'y lu'n, te jun kujsb'ilte nyola, tu'n t-xi nchjo'n. ¿Me ex ikyx tejij? ¿Ma nyatzin k'asb'iniy we'y, tej xnimi'n ti'j Tb'anil Tqanil wu'n?

²⁰ Ikytzi'n werman, nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n tb'inchi'n tze'nku nqani'n toj tb'i tAjaw Tkyaqil. Chewsima wanmi'n toj qnimb'il ti'j Crist. ²¹ Tu'npetzi'n, ma txi ntz'ib'inji'y lu'n, qu'n ma qe nk'u'ja ti'ja, qa k'wel tb'inchi'n tze'nku xi nq'ma'n, ex b'alaga ok b'antil tu'n nimxix tze'nku xi nqani'n.

²² Ex ikyxjo, xi nq'ma'n tu'n tkub' tb'inchi'n ja' tu'n nktani'y, qu'n q'uqle nk'u'ja ti'j Dios, tu'n ttzaj tzaq'wi'n kynaj' Diosa, alkya q'ij tu'n nxi'y lol kye'y.

²³ Ex nxi tsma'n Epafra jun q'olb'il, a wuk'iy at toj tze noq tu'n tpaj Crist, a Jesús.* ²⁴ Ex ikyxjo jun q'olb'il tu'n Marks,* Aristarco,* Demas,* ex Lucas,* aye' nchi mojin wuk'iy toj taq'in qMan.

* 1:2 Col. 4:17 * 1:10 Col. 4:9 * 1:23 Col. 1:7; 4:12 * 1:24 Kyb'i. 12:12, 25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10 * 1:24 Kyb'i. 19:29; 27:2; Col. 4:10 * 1:24 Col. 4:14; 2Tim. 4:10 * 1:24 Col. 4:14; 2Tim. 4:11

²⁵ Noqit a t-xtalb'il Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil, tten toj kyanmi'n te jun majx.

U'j kye Nimil aj Ebrey

Atzin u'j lu'n tz'ib'in kye jun ch'uq xjal aj Judiy, a otaq chi nimin ti'j Jesús. Me noq tu'n tpaj nimku yajb'il n-iky'x kyu'n tu'n tpajjo kynimb'il, nchi ximintaq junjun tu'n kyaj meltz'aj juntl maj tojjo ojtxe kynimb'il. Mi b'i'n qu'n ankye tz'ib'ilte u'j lo. Me ante' xjal, a kub' tz'ib'in te' u'j lu'n, nimxix ntzaj tq'o'n tumil tu'n mi chi aj meltz'aje.

Ajo xnaq'tzb'il nimxix toklin tojjo u'j lo kyjalu'n: A Jesucrist nimxix toklin tib'ajjo tkyaqil kyoklin txqantl, tze'nku te Moisés, ex jni' angel, ex tkyaqil taq'nb'in pale ex ikyxjo ti'j k'ulb'il, a tzajnin ti'j Ojtxe Tu'jil Tyol qMan.

Nyolin tojjo u'j lo, qa ma tz'ok Jesús te tnejilxix qpale (2:17). Ex axjo xjal tz'ib'il te u'j lo, o tzaj tchiky'b'in ti'jjo k'ulb'il ex chojb'il kyilxjal, exsin yol, a o b'ant te ojtxe, nyaxix tz'aqleqe, ex nlay tz'el kyilxjal kyu'n. Me axte Dios o jaw sk'o'nte jun ak'aj tnejilxix pale, a Jesucrist, a nya ikyjo tze'nku tumil kyijjo pale aj Leví, qala' tze'nku te Melquisedec (cap. 7). Qu'n a Jesús o tz'ok te tnejilxix pale te jun majx, qu'n o'kx te Jesús xi q'o'nte tchwinqil te chojb'il il, ex noq tu'njo lo, at jun ak'aj tumil, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios (3:1-10:39).

Ex atzin kolb'il lu'n tu'n qk'monte noq o'kx tu'n qnimb'il, ex ntzaj tchiky'b'in a qa nimxix toklin kynimb'il nimku xjal toj Ojtxe Tu'jil (cap. 11). Tu'ntzi'n lu'n, nchi tzaj tkusins aye nimil ja'lin, tu'n kywe' wen toj kynimb'il ajxi tpon b'aj tq'ijil, exsin tu'n tok kyq'o'n kywutz ti'j Jesús, tu'n tiky'x jni' yajb'il kyu'n, qa ma tzul kanin kyij'.

Yolin qMan Dios noq tu'n Tk'wal

¹ Toj ila'x maj, yolin Dios ojtxe kye qxe'chil, ex kyuk'a ila' wiq tumil, yolin noq kyu'n xjal, aye' yolil Tyol. ² Me atzin ja'lin, nyolin qMan Dios qe, noq tu'n Jesús, a Tk'wal; qu'n tu'n a Dios b'inchilte tkyaqil twutz tx'otx' ex tkyaqil twutz kya'j, noq tu'n Tk'wal.* Ikytzi'n tze'nku jun k'wal at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, exsin ikyxjo te Jesús at toklin ti'j tkyaqiljo a at te ttata, a qMan Dios. ³ Nyek'in Jesús tqoptz'ajiyil tipin Dios, ikyxjo tze'nku tqan q'ij nyek'in tipin tqoptz'ajiyil q'ij; ex ate Jesús, tyek'b'il qMan Dios, a nya q'anacha'l. Ex ate Jesús Nuk'il ex Xq'uqil tib'aj tkyaqil, noq tu'n Tyol nimxix tipin. Tej ttxjet tkyaqil qil tu'n, o kub' qe toj kya'j, kawil junx tuk'a qMan Dios.

Atzin Tk'wal Dios nimxixtl toklin tze'n kye angel

⁴ Tu'ntzin tkyaqiljo lu'n, ate Jesús o tz'ok nimxixtl toklin tze'nku tkyaqil angel, qu'n tu'n k'walb'aj te qMan Dios. Qalaqetzi'n kye angel, at kyoklin, me noq te taq'n'il. ⁵ Qu'n mix ja' xi tq'ma'n te Dios te jun angel, tze'nku xi tq'ma'n te Jesús kyjalu'n: Ma tz'oka te nk'wala ja'lin.*

Ex nti' xi tq'ma'n te jun angel: Ayi'n we' manb'aj tey, ex a te k'walb'aj wey,* tze'nku xi tq'ma'n te Jesús.

⁶ Ex tej titz'je Jesús tzalu'n twutz tx'otx', tq'ma Dios kyjalu'n: Il ti'j tu'n kyk'ulin angel twutz.*

⁷ Ex toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Diosjo kyij' angel kyjalu'n:

O chi kub' tb'inchin Dios angel, tu'n kyok te tsan,
ex tzunxix nchi ajqelin wen tu'n kyajb'inix te,
tze'nku q'ag' nimxix n-ajb'in kyexjal.*

⁸ Me mikyxi yoline Diosjo tuk'a Tk'wal, qala' chitzin kyjalu'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ay Dios, a tAjaw Tkyaqil, atzin Tkawb'ila nimxix toklin te jun majx, ex tz'aqlexix wen.

⁹ O tz'ok tk'u'jlinjiy a tb'anil,

ex o tz'el tiky'injiy a nya toj tumil.

Tu'ntzi'n ikyjo, o tz'ok q'o'n te Kawil tu'n qMan Dios, a tDiosa,

ex nimxixtl ntzalaj ti'ja tze'nku kye angel, aye' ite' tuk'iy.*

¹⁰ Ex ikyxjo yolin Tyol Dios ti'jjo Tk'wal kyjalu'n:

Ay, tAjaw Tkyaqil, te tnejil o kub' tb'inchin jni' tx'otx' ex tkyaqil kya'j.

¹¹⁻¹² Me atzin tx'otx' exqetzi'n kya'j, ok kchi b'ajil, ex kchi xel xoyit, ex kchi ttx'aqinixil tze'nku jun xb'alín.

Qalatzin' te, ok ktenb'il te, te jun majx.

Nti' tx'ixpib'l tey.*

¹³ Ex b'ajxe tq'maye qMan Dios te jun angel kyjalu'n:

Qekuy nk'atza tu'n tkawi'n junx wuk'iy, tzmaxi aj kykanb'it tajq'oja wu'n.*

* 1:2 Jn. 1:1-3; Col. 1:15-17 * 1:5 Sal. 2:7 * 1:5 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13 * 1:6 Sal. 97:7 * 1:7 Sal. 104:4
* 1:9 Sal. 45:6-7 * 1:11-12 Sal. 102:25-27 * 1:13 Sal. 110:1

¹⁴ Qalaqetzi'n kye angel, xewb'ajqeq; ex nchi ajb'in te tsan Dios, ex sma'nqeq tu'n Dios tu'n kymojitjo xjal, aye' kchi kletil tu'n.

2

Jun xob'tzb'il tu'n mi kyij qi'jlin Tb'anil Tqanil kolb'il

¹ Tu'n tel qniky' ti'j ja'lin, qa a Tk'wal Dios nimxixtl toklin kywutz angel, il ti'j tu'n tok tilil qu'n, tu'n tkub' qninin Tyol, a Tb'anil Tqanil, a o qb'i, tu'n mi qo el txalpjaj toj qnimb'il. ² Atzin tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios, tzaj tq'o'n Dios kye xjal, noq kyu'n angel. Tzaj jun kawb'il kuj wen kyib'ajxjal, qa mataq tz'el kyij'li'n yol lu'n. ³ Atzin Tyol Tk'wal Dios, a Tb'anil Tqanil kolb'il, nimxixtl toklin tze'nku a tzaj kyq'o'n angel. Tunpetzi'n, nlayxla qo klet tjaq' tkawb'il Dios kujxix, qa ma tz'el qi'jlin Tyoljo Tk'wal. Qu'n tu'n akuxix te qAjaw q'ma'n te' kolb'il lo, ex ma tzul kanin tqanil qxol kyu'n tnejil nimil, aye' i lonte, ex i yolín tuk'a. ⁴ Majxte qMan Dios yek'inte qa twutzxixjo yol lu'n, noq tu'n nim techil ex nim yek'b'il tipin, ex tu'n tkyaqiljo nb'ant kyu'n nimil, a q'o'ntz tze'nku jun oyaj tu'n Xewb'aj Xjan, ex tze'nku tajb'il tuk'a junjun.

Ok Jesús te xjal tze'nku qe

⁵ Nqo yolín ti'jjo saq tch'iysb'in Dios, a tzul kanin. ¿Me alkye kkawilte saq tch'iysb'in anetzi'n? Nya angel, qala' ax xjal, ⁶ qu'n toj Tu'jil Tyol Dios nntq'ma'n: Noq xjalqo'y, ex atzin te Dios nimxix toklin.

¿Tiqu'ntz nqo tzaj tna'n, ex tiqu'n nb'isin qi'ja?

⁷⁻⁸ Tnejil, tzaj tq'o'n kye xjal jun tqoptz'ajiyil tipin, ex jun kyoklin tib'aj tkyaqil twutz tx'otx'. Tkyaqiljo lo tzaj tq'o'n tu'n tkawit kyu'n xjal.

Ex nti'taq jun ti' o kyij naj toj kykawb'il.

Me atzin ja'lin, noq te kab'e q'ij, o tzaj tq'o'n kyoklin,

me nyale' tze'n kye angel, chi Tu'jil Tyol Diosjo.*

Tu'npetzintzjo, nti' o qli, tu'n tnmityo lu'n. ⁹ Me qo ximin ti'j Jesús: Kab'e q'ij, ok tq'o'n Dios toklin nyala tze'n kye angel, qala' ikyjo tze'nku xjal, qu'n iltaq ti'j tu'n tkyim, ex jun angel nlay b'ant tu'n tkyim. Noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j qMan Dios, kyime Tk'wal, tu'n tpaj tkyaqil xjal. Tu'ntzin ikyjo, nimxix toklin ja'lin, ex nim tqoptz'ajiyil tipin Dios, noq tu'n tkyimlin twutz cruz.

¹⁰ Taj Dios tu'n tkolin kyij' xjal, tu'n tok jun kyoklin tze'nku te tnejil, tu'n tyek'in tqoptz'ajiyil tipin toj kychwinqil, ex tu'n kykawi'n juntl majl tib'aj tkyaqiljo, a kub' tch'iysin Dios. Tu'npetzintzjo, iltaq ti'j tu'n ttzaj tsm'a'n qMan Dios Jesús, a Tk'wal, tu'n tkyim te Kolil kyij'xjal, ex tu'n tjapin b'aj tkyaqil tajb'il qMan, tu'n tok tz'aqle te jun majx. ¹¹ Noq tu'n tkyimlin Jesús, a Tk'wal Dios, ma qo el tpa'n tu'n qok saqxix, ex ma qo ok k'walb'aj te Dios. Tu'ntzintzjo ja'lin, noq tu'n qnimb'il ti'j, junx qtata tuk'a Jesús. Ex atzi'n ja'lin, nti' ntx'ixwe Jesús tu'n tok tq'o'n qb'i te titz'in, qu'n junch'in qtata tuk'a.

¹² Ex ikyx tq'ma Tk'wal Dios te tMan toj Tu'jil Tyol:

Kxel nq'ma'n we' tb'iy kye witz'i'n, aye' nimil,

ex kxel nb'itzi'n b'itz kyxol toj tjay, ja n-oke kychmo'n kyib'.*

¹³ Ex juntl tumil chi Tk'wal Diosjo kyjalu'n: Kqeb'il nk'u'ja ti'ja.*

Ex juntl majl tq'ma: Ex loqi'n lo, junx kyuk'a tk'wala, aye' o chi tzaj tq'o'n we'y.*

¹⁴ Xjalqo junxch'in qchib'jil ex junch'in qchky'el, qu'n xjalqo qkyaqilx. Ikytzintzjo, iltaq ti'j tu'n tok Jesús te xjal tze'nku qe tuk'a tchib'jil ex tuk'a tchky'el, qu'n noq tu'n ikyjo, b'antjo tkyimlin te chojb'il qil. Ex noq tu'n tkyimlin Jesús, ex tej tjaw anq'in juntl majl, kub' ti'j tajaw kyimin, a axjo tajaw il. ¹⁵ Noq tu'n tkyimlin Jesús, o chi tzaqpaj tkyaqil xjal, aye' najleqe tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a nim xob'ajil te kyimin.

¹⁶ Mi s-ul Jesús tze'nku jun angel tu'n kyklet angel, qala' ma tzul tze'nku jun xjal aj Judiy, a tzajnin tyajil ti'j Abraham, tu'n kyklet kykyaqil xjal tu'n. ¹⁷ Tu'ntzin qklet, iltaq ti'j tu'n tok Jesús tze'nkuxixjo qe, awo xjalqo. O'kx jun tumiljo, tu'n tten tq'aq'b'il tk'u'j quk'a, ex tu'n tok q'o'n toklin te tnejilxix pale, tu'n tyolin kyij' xjal twutz qMan Dios; ex tu'n tchjet qil tu'n tchky'el el chitj twutz cruz, noq tu'n qklet awo, a o qo nimin ti'j. ¹⁸ Iky'x tkyaqil yajb'il ex nimku ti' tu'n, tu'ntaq tkub' tz'aq toj il, me mix kub'e ti'j. Tu'ntzintzjo, nq'aq'in tk'u'j qi'j, ex ntzaj tq'o'n jun o'nb'il qe, tu'n mina qo kub' tz'aq toj il.

3

Jesús nimxixtl toklin tze'n te Moisés

* 2:7-8 Sal. 8:4-6 * 2:12 Sal. 22:22 * 2:13 Is. 8:17 * 2:13 Is. 8:18

¹ Atzin ja'lin, ayi'y werman, saqxiq ta'ye kyanmi'n twutz Dios, ex o chi txokli'y tu'n qMan Dios, tu'n kyoka te Ttanim ex te tja. Chi ximintzintza ti'j Crist, a Jesús, a sma'n tu'n Dios te onilqe, ex tok te tnejilxix pale te qe twutz Dios. ² Atzin te Jesús jikyinxix twutz Dios tojjo toklin tzalu'n twutz tx'otx', ikytzi'n tze'n te Moisés ok jikyin tojjo toklin toj tja Dios ojtxe.*

³ Me atzin te Jesús nimxixtl toklin tze'nku te Moisés, ikyxjo tze'nku jun b'inchil ja nimxixtl toklin tze'nku te ja. ⁴ Qu'n tkyaqil ja, at jun b'inchilte, me ate qMan Dios b'inchilte tkyaqil tch'i'ysb'in, noq tu'n Tk'wal. ⁵ Atzin te Moisés ok jikyin toj tja Dios, me noq tze'nku jun aq'nil, ex tu'n tyolin ti'jjo a ktzajil tq'ma'n Dios te. ⁶ Qalatz'i'n te Crist, nya jun aq'nil, qala' K'walb'aj, ex jikyinxixjo tkawb'il qib'aj, a awo, tja Diosqo, qa ma japin qu'n, ex qa ma qe qk'u'j te jun majx ti'jjo a nqo ayo'n ti'j toj kya'j, ex nqo yolín ti'j tzalu'n twutz tx'otx'.

Jun ajlab'l o tzaj tq'o'n qMan Dios qe, noq tu'n qnimb'il

⁷ Tu'ntzi'n ikyojo, chitzin Xewb'aj Xjan toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Qatzin ma kub' kyb'i'n ja'lin, a ntq'man Tyol Dios,

⁸ mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n kynimi'n, tze'nqeku' kyxe'chila ojtxe,

aye' el kyij'lin tajb'il Dios toj tzqij tx'otx'.

⁹ Ayeqetzi'n kyxe'chila ojtxe, aye' el kyij'lin wajb'ila, ¿Ma mitzin xkylilij' y jni' yek'b'il wipi'n toj ka'wnaq ab'q'e?

¹⁰ Tu'ntzin ikyojo, o tzaj nq'oja kyij', chi Diosjo.

Ex kukx ntxalpajjo kyanmin, ex kukx nchi txalpajjo toj kychwinqil, ex nti'x nchi ximin ti'jjo wajb'ila.

¹¹ Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja kyij',

ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx tojjo Canaán,

a tx'otx' te ajlab'l, a b'antnin wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.*

¹² Werman, tu'npetzi'n tkyaqiljo lo, kyajsintz ti'j kyanmi'n, tu'n mina chi txalpajji'y toj kynimb'ila ti'j qMan Dios. ¹³ Qala', kyq'onx kynab'la kyxolxa tkyaqil q'ij, tze'nku at amb'il; tu'ntzin mi chi kub' sb'u'ni'y tu'n il, ex tu'n mina txi kykujsin kyanmi'n ti'jjo tajb'il qMan Dios.

¹⁴ Qa qaj tu'n qten junx tuk'a Crist toj kya'j, il ti'j tu'n qten wa'lxix toj tkyaqil, tu'n qb'et wen toj qchwinqil, ex tu'n tqexix qk'u'j, tze'nkuxjo tej xqo nimin te tnejil.

¹⁵ Tu'n ikyojo, chitzin Tyol Diosjo kyjalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'i'n ja'lin, a ntq'man Tyol Dios, mi kub' kykujsin kyanmi'n tu'n kynimi'n tze'nqeku kyxe'chila ojtxe,

aye' el kyij'lin tajb'il Dios.*

¹⁶ Tu'ntzi'n tkyaqiljo ikyojo, at ila' nxjelib'itza kye'y:

Tnejil, ¿Ankyeqexixjo xi kykujsin kyanmin, a otaqxi kyb'i Tyol Dios? ¿Nyapele aye' i etz ti'n Moisés toj tx'otx' Egipto? ¹⁷ Tkab', ¿Anqi'j tzaje tq'oj Dios toj ka'wnaq ab'q'e? ¿Nyapela kyij'jo i b'inchin il toj tzqij tx'otx'? Ex tu'n ikyojo, b'e'x i kyim. ¹⁸ Toxin, ¿Anqi'j tzaje tq'oj Dios, ex anqi'j kub' tq'ma'n Dios, tu'n mi chi okxi tojjo tx'otx' te ajlab'l, a otaq txi tq'ma'n Dios kye? ¿Nyapela aye xjal, mix kub'e kynimine Tyol Dios?*

¹⁹ Tu'ntzintzjo, n-el qniky' te, qa mix i okxi xjal toj tx'otx' te ajlab'l, tu'n mix kub'e kynimine Tyol Dios.

4

¹ Tunpetzi'n, qq'onktzin tilil ja'lin, tu'n atx amb'il, tu'n qokx tojjo jun ajlab'l, a q'o'nku tu'n Dios. Qxq'uqim qib', tu'ntzin mix a'l junqe kyij naj ti'jjo ajlab'l. ² Qu'n te qe, o q'umlajtzjo yol lu'n te kolb'il, ikytzi'n tze'nku q'umlajtz kye xjal ojtxe. Me ayetzi'n xjal, nti'x ajb'ine yol kye, a q'umj, qu'n noq ok kyb'i'n, ex mix kub' kynimine. ³ Qalatz'i'n qe, awo o qo nimin, awo o qo okix tojjo ajlab'l tu'n qnimb'il, ikyx tze'nku a tx'otx' te ajlab'l ojtxe, a kyij q'met toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Tu'npetzi'n, chi Diosjo, tzaj nq'oja kyij',

ex xi nq'ma'n kye, tu'n mina chi okx tojjo tx'otx' te ajlab'l,

a q'o'nl wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.*

Ex tq'ma Diosjo ikyojo, qu'n otaq japin b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'i'ysb'in, ex n-ajlan ja'lin.

⁴ Ex toj Tu'jil Tyol Dios, tq'ma kyjalu'n ti'jjo twuqin q'ij: Ajlan te Dios toj twuqin q'ij, tej b'antjo tkyaqil taq'in.*

⁵ Tu'npetzi'n, nxi nq'ma'n juntl majl ikyxjo tze'nku kyij tz'ib'it toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

* 3:2 Num. 12:7 * 3:11 Sal. 95:7-11 * 3:15 Sal. 95:7-9 * 3:18 Num. 14:1-35 * 4:3 Sal. 95:11 * 4:4

Mina chi okx tojjo tx'otx' te ajlab'l, a q'o'nl wu'n, tu'n kyajlan wuk'iy.*

⁶ Tu'ntzintzjo ja'lin, ite'x junjuntl na'mx kyokx tojjo ajlab'l, tze'nqeku xjal ojtxe. ¿Ex tiq'u'nil? Qu'n tu'n mi nkub' kynimi'n Tyol Dios, tze'nqeku xjal ojtxe.

⁷ Me nya tu'n ikyjo b'e'xit kyij najjo a otaq tzaj tq'ma'n Dios ti'jjo ajlab'l. Qala' o tzaj tq'o'n juntl majl amb'il te qe ja'lin, tu'n gokx tojjo juntl wiq ajlab'l. El qn'iky' te lu'n, qu'n otaqxi b'aj nimxix ab'q'e'ikyjo, tej tyolin juntl majl Dios toj Tu'jil Tyol Dios, noq tu'n David, a nmaq kawil, ti'jjo juntl ajlab'l. Chi kyjalu'n:

Qatzin ma kub' kyb'inji'y tq'ajq'ojil twi' Dios ja'lin, mitzin kub' kykujsi'n kyanmintza tu'n kynimi'nch.*

⁸ Me mina nyolin David ti'jjo jun tal tx'otx' te ajlab'l, a tzaj tq'o'n Dios kye aj Israel ojtxe, junx tuk'a Josué, a kynejinel.* Qu'n noqit ate Josué tzaj q'o'nte ajlab'l te jun majx, mitla saj tq'o'n te Dios amb'il te qe ja'lin tu'n qkanin tojjo juntl wiq ajlab'l, tze'nku kyij ttz'ib'in David.

⁹ Tu'ntzin ikyjo, atx juntl wiq ajlab'l tb'anilx te Ttanim Dios ja'lin. ¹⁰ Qu'n alkye te' knimil ti'j Dios, k-okix te' tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios, qu'n nti' nqe tk'u'j ti'j taq'nb'in tu'n tel wen twutz. Tu'npetzi'n, ma tz'ajlan ti'jjo taq'nb'in, ikyxjo tze'nku te Dios n-ajlan te', qu'n o japin b'aj taq'in ti'j tkyaqil tch'iy'sb'in.*

¹¹ Tu'npetzi'n, qq'onktzintz tilil, tu'n gokx tojjo ajlab'l, ex tu'ntzin mina qo ok tze'nku kye aj Israel ojtxe, a mix kub'e kynimin Tyol Dios, ex tu'n ikyjo, mix i okxe tojjo ajlab'l q'o'n tu'n Dios. ¹² Qu'n a te' Tyol Dios itz', ex at tipin ex nimxixtl toklin tze'nku jun machet, a kab'e tste tb'anilx wen, ex juch' twi'.* Jun machet ikyjo aku tz'okx toj qxmilil; me metzin te' Tyol Dios, nya noq toj qxmilil, qala' tojxi qnab'l, ex tojxi qanmin. Mix ti'x aku naj tu'n, qu'n b'a'n xpich'in tkyaqil qxim ex tkyaqil qnab'l. ¹³ Ex nti'x jun ti' toj tkyaqiljo tch'iy'sb'in qMan Dios nya ojtzqi'n tu'n, ex nti'x jun ti', a akut tz'ewit, qu'n tkyaqil q'anča'l te Dios. Ex tkyaqilxjal k-okil toj pa'b'in twutz, ti'j tkyaqil tb'inchb'in.

O tz'ok Jesús te tnejilix qpale twutz qMan Dios

¹⁴ Me metzin qetz, awo nimil, at jun Onil qi'j toj pa'b'in, a Jesús, a Tk'wal Dios, a tnejilix qpale, a o tz'okx toj kya'j junx tuk'a Dios. Tu'ntzi'n, il ti'j tu'n qten wa'lxix wen toj qnimb'il. ¹⁵ Ex atzin tnejilix qpale at tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, qu'n ojtzqi'n tu'n tkyaqiljo n-iky'x qi'j, qu'n ok te xjal tze'nku qe. Tu'ntzi'n, iky'x tkyaqil tu'n, tze'nku qe, ex ok yekin tu'n tajaw il tu'n tkub'taq tz'aq toj il, me mix kub'e ti'j.

¹⁶ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, qo laq'ex tuk'a tkyaqil qanmin toj qna'j Dios twutz tkawb'il at toj kya'j; ja' knetile tq'aq'b'il tk'u'j qi'j, ex jun t-xtalb'il te onb'ilqe toj qchwinqil.

5

¹ Kykyaqil kynejilix pale sk'o'nqe kyxol ichin, tu'n kyyolin kyij'xjal twutz qMan Dios, ex tu'n kyq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n kyb'yo'n alu'mj te chojb'il kyilxjal. ² Ayetzi'n kynejilix pale, attaq tq'aq'b'il kyk'u'j kyuk'a' aye' mix ele kyniky' ti'jjo tb'eyil b'a'n, ex kyuk'a i el txalpaq ti'j kynimb'il, qu'n ojtzqi'ntaq kyu'n tkyaqiljo n-iky'x kyij', qu'n tu'n xjalqe tze'nku txqantl. ³ Ex tu'n xjalqe, iltaq ti'j, tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il tnejil'jjo kyilku, exsin tkab', tu'n t-xi kyq'o'n chojb'il ti'j kyiljo txqantl xjal.*

⁴ Mix a'l junte aku tz'ok tq'o'n tib' te tnejilix pale, qala' ikytzi'n, ate Dios k-okil q'o'nte toklin, tze'nku xi tq'o'n Dios toklin Aarón tu'n tok te tnejilix pale ojtxe.* ⁵ Exsin ikyxjo te Crist, nya ax ok q'o'nte tib' te tnejilix qpale, qala' ax qMan Dios ok q'o'nte toklin ikyjo, qu'n ax Dios q'mante toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n: Ma tz'oka te Nk'wala ja'lin.

Ex ayi'n ma chin ok te Ttatiy.*

⁶ Ex ikyxjo ntq'ma'n toj juntl tumil: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.*

⁷ Tej attaq Crist tzalu'n twutz tx'otx', jaw tq'ajq'ojil twi' toj tna'j Dios, ex atku maj etz ta'l twutz, tu'n tq'aq'b'il tk'u'j. Kub'sin twutz, ex b'ijte tu'n Dios,* qu'n ate Dios at tipin ti'j tkyaqilx, expe akutaq klet Jesús tu'n toj kyimin. ⁸ Exsin tu'npaj k'walb'aj te Crist te qMan Dios, me iltaq ti'j tu'n tiky'x tu'n, tze'nku n-iky'x qu'n, noq tu'n tb'ant tnmittjo Tyol tMan.

⁹ Me atzaj tej japin b'aj tkyaqiljo lu'n tu'n, b'e'x ok te Kolil te jun majx kyij' kykyaqiljo aye' kchi k'wel niminte. ¹⁰ Ex ate Dios ok q'o'nte te tnejilix qpale, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi kyij qi'jlin qnimb'il

* 4:5 Sal. 95:11   * 4:7 Sal. 95:7-8   * 4:8 Deu. 31:7; Jos. 22:4   * 4:10 Gen. 2:2   * 4:12 Is. 49:2; Ef. 6:17
* 5:3 Lv. 9:7   * 5:4 Ex. 28:1   * 5:5 Sal. 2:7   * 5:6 Sal. 110:4   * 5:7 Mt. 26:36-46; Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46

¹¹ Ayi'y werman, ti'jtzi'n lu'n, nimxixtl tetz tu'n qyolin ti'j, ex nim ch'in t-xilin, tu'n t-xi qchiky'b'i'n kye'y, qu'n kuj ch'in tu'n tel kyniky'a te. ¹² Ayetzinkyetza, ayi'y ojtxe nimilqi'y, opetla chi ok kye' te xnaq'tzil ja'lin; qala' ayepel kye' tu'n kyxi xnaq'tzit juntl maj ti'jjo tnejil xnaq'tzb'il, a kyb'i'y ojtxe. Qalatz'i'n, ma chi oka tze'n jun tal ne'x, a o'kx tajjo tu'n tmi'xin, ex nti' tumil toj twutz, tu'n tb'ant twa'n. ¹³ Ex ayetzinj'i'y tze'nku ne'x, me toj kynimb'ila, qu'n mi nb'ant kyximi'n tze'nku jun tij xjal, a n-el tniky' te alkye wen ex alkye nya wen.* ¹⁴ Qu'n atzin xnaq'tzb'il nim t-xilin, ikyjo tze'nku wab'j, a n-ajb'in kye xjal, a ma chi tijin, ex te kye', at tumil toj kywutz, qu'n n-el kyniky' te alkye wen ex alkye nya wen.

6

¹ Atzin ja'lin, qq'onktzin tilil tu'ntzin tel qniky' ti'j tkyaqiljo Tyol Dios, ex tu'n qch'iy toj qnimb'il tze'nqeku' tij xjal. Qala' mi qo kyij ten tojxjo tnejil xnaq'tzb'il ti'j Crist, a sk'o'nixx tu'n Dios. Ex mi qo ximin ti'j, qa o'kx tu'n qb'anteku' tu'n tnejil xnaq'tzb'il kyjalu'n: Tze'nku tu'n tajtz ti'j qanmin tu'n tqe qk'u'j ti'j Dios ex nya ti'j qb'inchb'in, a nxi q'inqe toj kyimin te jun majx; ex ti'jjo qnimb'il ti'j qMan Dios; ² ex kyij'jo xnaq'tzb'il ti'j jawsb'il a'; ex ti'jjo xnaq'tzb'il tu'n tten Xewb'aj Xjan toj qanmin; ex ti'jjo tu'n kyjaw anq'in kyimnin juntl majl; ex ti'jjo tu'n kyok tkyaqilxjal toj pa'b'in twutz Dios.

³ Tunpetzi'n tkyaqiljo lu'n, qq'onktzintz tilil tu'n tkub' qnimi'n tkyaqiljo o tq'ma Dios qe, ex nya noq o'kxjo ti'j tnejil xnaq'tzb'il. Tu'n ikyjo, waja tu'n t-xi nchiky'b'i'n ti'xixjo t-xilin xnaq'tzb'il, qa aku tz'el kyniky'a te:

⁴ Qq'onktzintz tilil, tu'n mina tz'el qi'jlin qnimb'il, a ma tzaj tq'o'n Dios qe. Qu'n qa ite' junjun xi nimin ojtxe, ex qa tzaj kytzyu'n toyaj qMan Dios, ex qa ma kyna' Xewb'aj Xjan toj kyanmin. ⁵ ex qa ma tz'el kyniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil Dios, ex qa ma chi ok q'o'n tu'n kyb'inchin nim techil tipin Dios; ⁶ qatzin ite' junjun xjal ikyjo, exsin qa ma tz'el kyij'lin kynimb'iltz, nlayxpetzin tz'ajtz kye' ti'j kyanmin juntl majl, qu'n tuk'a kyb'inchb'in ikyjo, nyakuj njaw kyq'o'n Jesús juntl majl twutz cruz tu'n tkyim tze'nku jun xjal nti' toklin te najsb'il il. Ex noq tu'n ikyjo, aku chi xmayin xjal ti'jjo tkyimlin Jesús.

⁷ Tkyaqil xjal tzaj tky'iw'b'il Dios kyib'aj tze'nku tx'otx', aj ttzaj jb'al tib'aj. Qa ma tzaj tb'anilx tawaljo tx'otx', attzin tky'iw'b'il Diostz tib'aj, ex nim n-ajb'in kye xjal, a nchi aq'nin ti'j. ⁸ Metz'i'n, qa noq tx'i'x ex k'ul ntzaj toj, nti'x tajb'in, ex ktzajil tq'oj Dios ti'j,* ex ok k'wel naj tu'n q'aq'. Ikyqetzin xjaljo, qa mi s-ajtz ti'j kyanmin.

Jun q'uib'il qk'u'j, a tzajnin tu'n Dios, tu'n qwe'xix toj qnimb'il

⁹ Atzin ja'lin werman, nq'aq'in nk'u'ja kyija, i'chaqx qo yolín ti'jjo tx'otx' nya wen, me q'uqle nk'u'ja kyija, qa ayeji'y tze'nku tx'otx' ky'iwlin tu'n Dios. Tu'n ikyjo q'uqle nk'u'ja kyija, ayi'y ma chi kleta te jun majx tu'n qMan Dios. ¹⁰ Qu'n ate Dios tz'aglexix, ex nlay tz'el najx toj tk'u'j ti'j tkyaqiljo wen ma b'ant kyu'n, ex kukx nb'antjo kyu'n, ex tkyaqil tq'aq'b'il kyk'u'ja, tu'n ma chi oni'n kyij'jo txqantl nimil. ¹¹ Me qajatla'y tu'n kukx kyb'inchinji'y lu'n, nya noq o'kx ja'lin, qala' toj tkyaqil kychwinqila, tu'ntzin t'japin b'aj tkyaqiljo wen nkyb'inchi'n, ex tu'n ikyjo ok ktzajil kytzyu'n, a nchi ayo'n ti'j toj kya'j. ¹² Nya qaja tu'n kyoka ky'aj toj kynimb'ila, qala' tu'n kyb'inchi'n ikyjo tze'nqeku nimil, a o chi kyim; ayej i ajb'in te yek'ilte qe, qa kukx tu'n qwe' tojjo qnimb'il, tzmaksi aj qten tuk'a qAjaw. Qatzin ma b'antjo lu'ntz qu'n, oktzin ktzajil qk'mo'n tkyaqiljo a at qoklin ti'j t'zalu'n twutz tx'otx' ex toj kya'j te jun majx, a o tzaj tq'ma'n Dios, ex a o tzaj kyk'mo'n ayej i kub' niminte ojtxe.

¹³ Tu'n ikyjo, qq'uqb'inktzin qk'u'jtz ti'jjo saj tq'ma'n Dios qe, ikyxjo tze'nku te Abraham ojtxe. Qu'n kyka'yinktzintza tze'nku te Abraham, tej ttzaj tq'ma'n Dios, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n toklin kyoxl tkyaqil xjal. Nti'xtaq juntl ti' nimixitl toklin tze'nku te Dios, tu'ntzi'n ax kujsinte qa twutzixtaqjo Tyol. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n te Abraham tuk'axix tkyaqil tipin, ¹⁴ ex chi' kyjalu'n:

Twutzixx kxel nq'ma'n tey, qa il ti'j tu'n tkub' nky'iwli'n,
ex k-elil anq'in nimixix tyajila ti'ja.*

¹⁵ Tu'n ikyjo, kub' tayo'n Abraham tuk'a tq'uqb'il tk'u'j, tu'n ttzaj q'o'n a tzaj tq'ma'n Dios te.

¹⁶ Tze'nkutzin i kye xjal t'zalu'n twutz tx'otx', qa kyaj tu'n kyq'man ti'j jun ti', qa twutzx mo minaj, il ti'j tu'n kykujsinte kyool ti'j tb'i jun a'la, a nimixitl toklin tze'nku kye. Ex noq tu'n kyool ikyjo, b'e'x nkub' kyk'u'j. ¹⁷ Ex ikyxjo, taj Dios tu'n tyek'in qa twutzixx ti'jjo qoklin, a ma tzaj tq'ma'n tu'n ttzaj tq'o'n qe, awo nimilqo. Tu'n ikyjo, tuk'axix tkyaqil tipin, kub' tq'ma'n Dios ti'jjo a at qoklin ti'j toj kya'j te jun majx, ex nlay jaw meltz'aj ti'jjo kyij tyolin. ¹⁸ Twutzixx ma tzaj tq'uqb'in qMan Dios qk'u'j a awo nimil, a nqo klet tu'n. ¿Tze'n tten b'i'n qu'n qa twutzixjo ikyjo? At kab'e tumil: Tnejil, kub' tkujsin Dios Tyol te qe; ex tkab', noq

ti'jjo Tyol tuk'axix tkyaqil tipin tzaj tq'o'n qe, ex nlay b'ant tu'n qkub' tsb'u'n Dios, qu'n nlay jaw ttx'ixpi'n Tyol. Tu'n ikyjo, q'uqlekxix qk'u'j ti'jjo a at qoklin ti'j, ex tu'n ikyjo, nimxix qk'u'j ti'j, tu'n qwe' toj qnimb'il tzalun twutz tx'otx'.

¹⁹ Atzin q'uqb'il qk'u'jjo lo, a nqo kub' tq'o'n jikyinxix toj qchwinqil tze'nku jun kxb'il alxix wen, a n-ajb'in te jun bark, tu'n mina txalpjaj toj a'. Ex atzin qq'uqb'il qk'u'j tzajnin ti'jjo qnimb'il, ex atzin ntzaj q'o'nte qokli'n tu'n qokx ti'jxi xb'alín te pa'b'l, tzma ja' ta'ye Dios toj kya'j. Me atzin ojtxe, nti'taq tumil tu'n qokx antza.* ²⁰ Me atzin ja'lin, at qokix tk'atz, noq tu'n tkyimlin Jesús, qu'n ate tnejilxix o tz'okx jqolte qb'e. Tu'n ikyjo, o tz'ok te tnejilxix qpale te jun majx, ikyxjo tze'nku te Melquisedec.*

7

O tz'ok Jesús te tnejilxix qpale te jun majx

¹ ¿Ex altzin kye' Melquisedec? Atzin nmaq kawil te Salem ex tnejilxix tpale qMan Dios, a Dios nimxix toklin. Tej tmeltz'aj Abraham jyol q'oj, ex otaq chi kub'jo aj kawil tu'n, etz Melquisedec k'lulte toj b'e, ex kub' tq'o'n jun ky'iwb'il tib'aj. ² Ex atzin te Abraham xi tq'o'n te Melquisedec tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj.* Atzin n-ele b'ib'aj Melquisedec: Tz'aqlexix toj Kawb'il. Ex atzin toklin Melquisedec, nmaq kawil te Salem. Atzin te Salem: Nuk'b'il n-ele toj kyyol.

³ Ex mix a'l b'ilte alkyye ttata ex alkyye tnana, ex alkyye tyajil, ex ti'jjo titz'jlin ex ti'jjo tkyimlin. Tu'ntzin ikyjo, nyakuj tze'nku Jesús, a Tk'wal Dios, qu'n mix ja' saje xkyeye, ex mib'in b'aj, ex tok te tnejilxix pale te jun majx.

⁴ Atzin ja'lin, kyka'yinktztintza jni'tzin toklin Melquisedec kywutzjo txqantl pale, aye' tzajninge ti'j Leví. Qu'n tu'n Abraham, a ojtxe qxe'chil, ex nim toklin, xi tq'o'n te Melquisedec a tlajajin tkaneb' ti'jjo otaq tkanb'e toj jyoj q'oj kyuk'a aye kawil. ⁵ Tzalun twutz tx'otx', ayetzin pale tzajninge ti'j Leví, attaq kyoklin tu'n kypeyin tlajajin kykaneb' kyib'ajxi kyxjalil, ayexjo tzajninge ti'j Abraham, ikyx tze'nku kyij tq'ma'n toj ojtxe kawb'il.* ⁶ Me qalatzin te Melquisedec, nya tzajnin ti'j Leví. Atzin te Abraham, nimtaq te' toklin, qu'n tu'n otaq yolín qMan Dios tuk'a, ex otaq tzaj tq'o'n Dios nim tky'iwb'il tib'aj. Me atzin te Melquisedec, nimxixl te toklin tib'aj Abraham, qu'n atzin Melquisedec el tpeyin ajo tlajajin tkaneb' Abraham toj jyoj q'oj. Ex ikytzin kub'e tq'o'n Melquisedecjo tky'iwb'il tib'aj Abraham. ⁷ Ex b'i'n qu'n, qa alkyye jun nkub' q'o'nte ky'iwb'il kyib'ajjo xjal, nimxixl te' toklin kyib'ajjo txqantl xjal, aye nchi kub' tky'iwlin. Tu'n ikyjo, ate Melquisedec nimxixl toklin tib'aj Abraham.

⁸ Ex majqexjo pale ja'lin kyxol Judiy, aye' nchi peyin tlajajin kykaneb' kyxjalil, noq xjalx-iqe. Ex tu'n xjalxiqe, te kyiminge. Me metzi'n te Melquisedec, mina; qala' nyakuj itz' te' te jun majx, ikyxjo tze'nku' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios. Tu'n ikyjo, nimxixl toklin Melquisedec kyib'aj pale tzajninge ti'j Leví. ⁹ Tej tchojin Abraham tlajajin tkaneb' te Melquisedec, nyakutlaj o chi choji'n kykyaqil aye tzajninge ti'j, exqetzi'n pale, aye' tzajninge ti'j Leví, a xkachamb'aj te Abraham. ¹⁰ Qu'n kykyaqilx na'mxtaq kyel itz'je, ex ite'lxtaq ti'j t-xmillil Abraham tej tchjetjo tkaneb'. Ex tu'n ikyjo, nimxixl toklin Melquisedec kyib'aj pale, aye' tzajninge ti'j Leví.

¹¹ ¿Me ti'tzin tajb'in lu'n ikyjo te qe? Aye xjal aj Israel tzaj kytzyu'n ojtxe kawb'il noq kyu'n pale, aye' tzajninge ti'j Leví, a t-xe'chil Aarón. Me atzin ojtxe kawb'il nlay chi ok xjal tz'aqle tu'n. Qu'n noqit ikyjo, minatla xttx'ixpe Dios ojtxe kawb'il, ex minatla saj tchq'o'n juntl pale, a Jesús, tu'n tok te pale te jun majx, nya tze'ngeku aye tzajninge ti'j Aarón, qala' tze'nku te Melquisedec. ¹² Qu'n qa ma tx'ixpitjo kyoklin kykyaqil pale, lltzin ti'jtz tu'n ttx'ixpit kawb'il, qu'n noq tu'n ojtxe kawb'il at kyoklin xjal tu'n kyok te pale. ¹³ Me ante Jesús, a qAjaw, ex a nyolajtz toj Tyol Dios, nya tzajnin te' ti'j Leví, qala' ti'j juntl ch'uq xjal, a tzajnin ti'j Israel, a ja' nti'taq jun tu'n tok te pale. ¹⁴ Qu'n b'i'nixix tetz qa a Jesús tzajnin te' ti'j Judá ex nya ti'j Leví. Me nti' te Moisés tq'ma toj ojtxe kawb'il qa tu'ntaq tul jun pale kyxoljo xjal, aye' tzajninge ti'j Judá, qala' noq ti'j Leví.

¹⁵ Q'anxa'lxix ta', qa a Jesús tnejilxix pale ikyjo tze'nku' te Melquisedec, ¹⁶ ex at toklin te pale nya tu'n ojtxe kawb'il, a ja' n-u'jite qa o'kqexjo tzajninge ti'j Leví at kyoklin tu'n kyok te pale. Qala' at toklin Jesús te pale noq tu'n tchwinqil te jun majx. ¹⁷ Qu'n tu'n ikyjo, tq'ma Dios ti'j, toj Tu'jil Tyol. Chi kyjalun: A te pale te jun majx, ikyxjo tze'n te Melquisedec.*

¹⁸ Tu'ntzi'n ikyjo, a tkawb'il Moisés ojtxe b'e'x kyij naj, qu'n nti' tajb'in, ¹⁹ qu'n nti' tumil tu'n ttzqet-xix kyanmin xjal tu'n. Me metzi'n ja'lin, tzaj tq'o'n jun tq'uqb'il qk'u'j tb'anilxix wen, tu'n qpon laq'e tk'atz qMan Dios: ²⁰⁻²¹ Ok tq'o'n Dios qAjaw Jesús te jun pale, ex xi

* 6:19 Lv. 16:2

* 6:20 Sal. 110:4

* 7:2 Gen. 14:17-20

* 7:5 Num. 18:21

* 7:17 Sal. 110:4

tq'ma'n qa twutzxix te jun majx. Me tojjo yol lu'n, mix q'olb'ine ti'j tb'i kya'j mo ti'j tb'i tx'otx' tu'n tkab' tk'lu'n qa twutzxix Tyol, qala' tuk'a tkyaqil tipin kub' tkujsin Tyol qa twutzxix. Me metzi'n kyuk'a txqantl pale, aye' tzajninqe ti'j Leví, mix yolin Dios ikyjo. Tu'npetzintzjo ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios kyjalu'n:

Kub' tkujsin Dios Tyol, ex tq'ma ti'j qAjaw tuk'a tkyaqil tipin, ex nlay ja meltz'ajl juntl majl. Chi' kyjalu'n:

A te pale te jun majx.*

²² Qu'n atxix ojtxe, b'antnin ti'j tu'n Dios tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a, noq kyu'n pale, aye' tzajninqe ti'j Leví. Me tkyaqiljo lo mix ele wen. Ex atzin ja'lin, tu'n Jesús at juntl tb'anil tumil nimxixtl toklin tze'nku' ojtxe. ²³ ¿Me ti'taqztin tky'i tojjo ojtxe tumil? Qu'n ayeztin txqantl pale, ila'taq kyb'aj, qu'n tu'n te kyiminqetaq. Ex tu'n ikyjo, nlaytaq chi ten te jun majx. ²⁴ Me atzin te Jesús itz' te' te jun majx, ex tu'n ikyjo, at toklin te pale te jun majx. Ex nya il ti'j tu'n tkyij tq'o'n toklin te juntl, qu'n itz' te jun majx. ²⁵ Tu'npetzintzjo, ate Jesús at tipin tu'n kyklet-xjal tu'n te jun majx, aye' kchi tzajil laq'e tk'atz qMan Dios noq tu'n Jesús; qu'n najle te jun majx, ex nkub'sin twutz te Dios kyi'j.

²⁶ Qu'n ate Jesús jun tnejilxix pale nimxix toklin, ex nimxix tajb'in te qe. Qu'n ate Jesús tz'aqlexix wen: Nti' til, ex nti' tky'i, ex nya ikyjo tze'nqeku xjal, aj il. Ex atzin ja'lin tokx toj kya'j, junx tuk'a Ttata, a qMan Dios. ²⁷ Ex mikyxi Jesúsjo tze'nku txqantl tnejilxix pale ojtxe, aye' iltaq ti'j tu'n tkub' kyb'yo'n alu'mj tnejil te chojb'il kyilku, ex te chojb'il kyilxjal.* Me metzi'n te Jesús xi tq'o'n tib' te jun majx, tej tkyim te chojb'il kyil kykyaqil xjal.

²⁸ Toj tkawb'il Moisés ojtxe, i ok q'o'n te tnejilxix pale, aye' ichin, a nya tz'aqle. Me metzin te Jesús, tz'aqlexix te' te jun majx. Ex tej otaqxi tzaj tq'o'n Dios kawb'il te Moisés, kub' tkujsin Dios Tyol ti'j Tk'wal tuk'a tkyaqil tipin, tu'n tok te juntl wiq tnejilxix pale te jun majx.

8

Jesús jun Yolil qi'j twutz qMan Dios

¹ Toj tkyaqiljo nxi nq'ma'n kye'y, atzin nimxixtl toklin kyib'aj txqantl, a kxel q'met kyjalu'n: Tnejil, atzin Jesús, a tnejilxix qpale, at nimxix toklin ex q'uqle toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios kawil tuk'a.* ² Ex tkab', lu n-aq'nin te qe tuk'a toklin te tnejilxix qpale, ja' najle Dios toj kya'j tojjo twutzxix tja, b'inchin tu'n, ex nya kyu'nxjal.

³ Ex tkyaqilxjo tnejilxix pale il ti'j tu'n tq'o'n oyaj te Dios, ex tu'n tq'o'n chojb'il te il. Ex qu'n tu'n a Jesús tnejilxix qpale, il ti'j tu'n t-xi tq'o'n jun ti' twutz Dios. Me a Jesús, nya tnejilxix qpale tzalu'n twutz tx'otx', qala' tzma toj kya'j. ⁴ Qu'n noqit axsa ta'ye tzalu'n, mitla s-ok te tnejilxix pale, qu'n ite'l pale tzalu'n twutz tx'otx' tzajninqe ti'j Leví, ex nchi q'o'n oyaj, tze'nku ntq'ma'n tkawb'il Moisés toj Tu'jil Tyol Dios. ⁵ Ex ayeztin pale tzalu'n, aye' nchi aq'nin toj tnejil ja te na'b'l Dios, ila' ti' n-ajb'in kye toj kyaq'in. Tkyaqiljo lo ikyjo tze'nku t-xlekemil, ex tze'nku twutzb'iyiljo, a at toj kya'j. Ex b'i'n qu'n qa noq twutzb'iyil, qu'n ka'ntzaj, tej tkub' b'inchin Moisés tnejil ja te na'b'l Dios; aku Dios xi q'mante te kyjalu'n:

Q'o'nktzin twi'y ti'jjo kxel nq'ma'n te'y, tu'n tkub' b'inchinjiy nja'y ex tkyaqiljo at toj, ikyxixjo tze'nku xi nyek'i'n te'y twi' wutz, tu'n tb'ant tze'nkuxixjo tilb'iyil twutzxix nja'y, a at toj kya'j.*

⁶ Me atzin ja'lin, a tnejilxix qpale toj kya'j, Jesús tb'i, nimxixtl te' toklin tib'aj kyaq'in ojtxe pale toj jun taq'in tu'n kykyijxjal toj wen tuk'a Dios. Qu'n atzin taq'in Jesús tzajnin ti'jjo yol, a kujsit wen tu'n Dios. Me mix yoline Dios ikyjo kyuk'a txqantl pale, aye' tzajninqe ti'j Leví.

⁷ Noqit i kyijxjal toj wen tuk'a Dios te tnejil, tu'n tsaqix kyanmin te jun majx kyu'n ojtxe pale, nyatla il ti'j tu'n tul Jesús tuk'a juntl tumil nimxixtl wen. ⁸ ¿Me ti'qu'nil il ti'j ul kanin juntl tumil? Qu'n tu'n mix japine kyu'nxjal te tnejil. Tu'n ikyjo, chitzin Tyol Dios kyjalu'n toj Tu'jil Tyol:

Tzul tq'ijil, chi tAjaw Tkyaqil,

ex ktzajil nq'o'n jun ak'aj tumil kye xjal aj Israel ex aj Judá.

⁹ Me atzin ak'aj tumil mikyxi' tze'nku b'ant ti'j wu'n te tnejil, kyuk'a ojtxe kyxe'chila, tej kyetz nxko'n toj tx'otx' Egipto.

Me mix japine kyu'nxjal tze'nku kyij b'ant ti'j wu'n kyuk'a.

Tu'ntzi'n, o chi kyij ntzaqpi'n, chitzin Diosjo.

¹⁰ Qalatzin b'ajlinxi' aye' qi'j anetzi'n, chi Dios, kb'antil wu'n jun ak'aj tumil kyuk'a tkyaqil xjal, aye' tzajninqe ti'j Israel kyjalu'n:

K'wel nkawb'ila toj kynab'l. Ex kyjel ntz'ib'i'n toj kyanmin. Oktzin kchin okiltza te kyDios te jun majx. Ex ayeztin kyetz kchi okil te Ntanima.

* 7:20-21 Sal. 110:4 * 7:27 Lv. 9:7 * 8:1 Sal. 110:1 * 8:5 Ex. 25:40

¹¹ Tu'ntzintzjo, kyojjo q'ij anetzi'n, chi Diosjo, nya il ti'j tu'n tten jun xjal xnaq'tzil kye' txqantl, qa il ti'j tu'n tel kyniky' ti'j tAjaw Tkyaqil,

qu'n tkyaqil xjal k-elil kyniky' we'y; jni'qe ma tij xjal ex jni'qe tal netz' k'wal.

¹² Ex k'wel nnajsin kyb'inchb'in nya wen, ex nlay tzaj nna'ntla juntl majl kyil.*

¹³ Tej tyolin Dios ti'jjo jun ak'aj tumil, antza kyij tyek'ine qa a ojtxe nti'taq tipin tu'n tsaqix kyanmin xjal tu'n, qu'n ch'ixtaq tjapin b'aj te jun majx.

9

Ojtxe tumil tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios

¹ Ojtxe, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios, ataq nim kawb'il te k'ulb'il, ex jun ja b'inchin tuk'a xb'alin, te na'b'l Dios tzalu'n twutz tx'otx'. ² Ajo ja lo te kab'e elnin; atzin tnejil: Xjan Najb'il tb'i,* ja' ataq jun xtanko'l,* junx tuk'a jun meḡ, a ja' nchi kub'e xjan wab'j.*

³ Kxylotzin ja, aye' kab'e elnin kyten, ataq jun xb'alin te pa'b'l.* Ti'jxi xb'alin, ataqtzinta ta'ye Najb'il Xjanxix tb'i, ja' xyoline Dios ojtxe. ⁴ Ex tojxjo Najb'il Xjanxix ataq juntl meḡ, a b'inchinix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, ja' nkub'e patit storak te Dios;* ex ataq jun kax, ex ikyxjo b'inchinix wen tuk'a ta'l q'anpwaq, te yek'b'ilte qa otaq b'ant ti'j, tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios.* Tojjo kax anetzi'n, ataq jun xar b'inchin tuk'a q'anpwaq, a ja' tku'xetaq jun piḡ maná, a tzaj tq'o'n Dios kyexjal, tej kyb'et toj tzqij tx'otx' ojtxe.* Ex axsi tku'xetaqjo ttze Aarón, a ḡok twi', a at t-xul,* junx kyuk'a tz'lan ab'j, ja' tz'ib'ine lajaj tkawb'il Dios.* ⁵ Ex tib'ajjo kax tkub'taq kab'e kyilb'iyil tze'nku angel, kerubim kyb'i, aye' yek'b'ilte tqoptz'ajiyil Dios.* Ex tib'ajtaqjo kax liky'intaq kyxiky'jo kerubim; antza xi tq'o'n tnejilix pale tchky'el alu'mj te najsb'il kyilxjal. Qu'n antza ta'yetaq tipin Dios. Me toj tkyaqiljo lu'n, nya il ti'j tu'n qyolinl tib'aj ja'lin.

⁶ Kykyaqiljo lu'n b'inchin toj ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios; ex ayetzin pale kukx nchi o'kxtaqjo toj tnejil elnin ja, a Xjan Najb'il, te b'inchilte tkyaqil tumil taq'in, tze'nku' kyij tyolin Moisés toj Tu'jil Tyol Dios.* ⁷ Me tojjo tkab' tnej ja, a Najb'il Xjanxix, noq o'kxtaqjo tnejilix pale n-okxtaq jun maj tojile junjun ab'q'e. Ex ajtzin tokx, iltaq ti'j nxi ti'n tchky'el alu'mj te najsb'il tilx, ex te' il, a mitaq n-el kyniky'xjal te.*

⁸ Toj tkyaqiljo lu'n, ntzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan yek'b'il, qa na'mxtaq tkub' yuch'jjo a pa'b'l kye' kab'e elnin toj ja te na'b'l Dios. Ex tu'npetzi'n, nti'xix kyoklinxjal tu'n kyokx tojjo Najb'il Xjanxix, a ja' ta'yetaq qMan Dios. ⁹ Tkyaqiljo lu'n n-ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, qu'n ayej oyaj ex tkyaqil chojb'il, aye' nche'xtaq te Dios, nti'x tajb'in te saqsil kyanmin xjal, aye' nchi k'ulin ikyjo. ¹⁰ ¿Ex tiqu'nil? Qu'n a ojtxe tumil nyolin noq ti'jjo wab'j, ex k'wab'j, ex tu'n tel txetjo jun ti'x ti', ex ila' kawb'il ti'jjo kyb'inchb'in xjal. Me nti'taq toklin tu'n ttx'ixpit kyanminxjal tu'n. Qala' tkyaqiljo lu'n n-ajb'intaq kyexjal ojtxe, te' na'mtaq tul kanin Jesús tu'n ttx'ixpit tumil, tze'n tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios.

Jun ak'aj tumil tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a Dios

¹¹ Me atzin ja'lin, ma tzul Crist tzalu'n twutz tx'otx'. Ax Jesús tnejilix qpale ja'lin, ex noq tu'n ikyjo, tzaj tq'o'n jun tumil nimxixtl wen tze'nku ojtxe. Qu'n atzin ja te na'b'l Dios, ja ta'ye Jesús ja'lin, nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, a ja anetzi'n at-xix nim toklin, qu'n tu'n tb'inchb'in Dios, ex tz'aqlexixtl wen twutzjo ojtxe ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios, a b'inchin kyu'nxjal. ¹² Qu'n ate Jesús noq jun maj ch'in okx tojjo Najb'il Xjanxix toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n jun chojb'il il twutz Dios. Me atzin chojb'il il nya kychky'el chiv ex waxk, qala' teku tchky'el, te chojb'il qil, ex tu'n tkanb'it kychwinqil kykyaqil xjal te jun majx, aye' kchi nimil ti'j.

¹³ Ojtxe, i kyijxjal toj wen tuk'a Dios noq tu'n kychky'el tman waxk ex tman chiv, ex tu'n ttza'jiljo tal waxk, a kub' patit tib'ajjo t-altar qMan, tojjo ja te na'b'l Dios. Ex noq tu'n tkub' chititjo chiky', exsin tza'j anetzi'n, i ok tq'o'n Dios tu'n kykiyxjal toj wen tuk'a, ex tu'n tkub' tnajsin kyil.* ¹⁴ ¿Yajtzila' te Cristtz tchky'el ma nti'tzin te' tipin tu'n tsaqix toj qanmin tu'n? Qu'n noq tu'n ataq Xewb'aj Xjan tuk'a Jesús, xi tq'o'n tib' te chojb'il qil te jun majx twutz qMan. Ex atzin chojb'il anetzi'n tz'aqlexix wen, ex nti' ch'in tky'i. Tu'n ikyjo, atzi'n tchky'el nimxix tipin twutz kychky'el alu'mj tu'n tsaqix qanmin ex qnab'l, ex tu'n tnajsit tkyaqil qb'inchb'in nya wen, a nxi q'inqe toj kyimin, tu'ntzin qajb'in te qMan Dios itz'ix te jun majx.

* **8:12** Jer. 31:31-34 * **9:2** Ex. 26:1-30 * **9:2** Ex. 25:31-40 * **9:2** Ex. 25:23-30 * **9:3** Ex. 26:31-33 * **9:4** Ex. 30:1-6 * **9:4** Ex. 25:10-16 * **9:4** Ex. 16:33 * **9:4** Num. 17:6-10 * **9:4** Ex. 25:16; Deu. 10:3-5 * **9:5** Ex. 25:18-22 * **9:6** Num. 18:2-6 * **9:7** Lv. 16:2-34 * **9:13** Lv. 16:15-16; Num. 19:9, 17-19

¹⁵ Tu'n'petzi'n tkyaqiljo lo, ate Jesús ok tq'o'n tib' te jun ak'aj tumil, tu'n qmujb'it, ex tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Tu'n ikyjo, atzin tkyimlin Jesús at tipin tu'n tnajsit qil, ex tu'n tsaqsit qanmin, ex tu'n ttzaj tq'o'n jun etzb'il tb'anilxix wen toj kya'j, a o tzaj tq'o'n Dios te qe, awo o qo txokle tu'n. Me tojjo ojtxe kawb'il, nti' tumil tu'n tjapin b'aj tkyaqiljo lo, a tze'n nb'ant tu'n Jesús ja'lin.

¹⁶⁻¹⁷ ¿Me tiq'u'n iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús? Ikyx tze'lpine' lo tze'nku jun tata qxol, a kub' ttz'ib'in jun u'j, ja' ktq' ma'b'ila tze'nchaq k-okile tkyaqiljo a at te kyxol tk'wal, aj tkyim. Me atzi'n u'j, nti' tajb'in qa na'mxtaq tkyim. Qu'n junjun u'j ikyjo, nti' toklin qa itz'taqxjo tata. ¹⁸ Ex ikytzin tten ojtxe. Tu'n'petzintzjo, tej tb'antjo tnejil tumil ojtxe tu'n Moisés, iltaq ti'j tu'n tkyim jun alu'mj, ex tu'n tel tchky'el. ¹⁹ Ex tej tq'ma Moisés kye xjal tkyaqil kawb'il toj tnejil tumil, jaw ti'n jun tal tze tuk'a ch'in tsmal rit, a kyaq ka'yin, ex kux tq'o'n toj kychky'el alu'mj junx tuk'a ch'in a', exsin ok tchto'njo chiky' ti'jjo tu'jil kawb'il ex kyi'j kykyaqil xjal. ²⁰ Ex xi tq'ma'n:

Atzin chiky' lo, atzin n-ajb'i'n te kujsb'ilte tumil lo,

a o tzaj tq'ma'n Dios, tu'n kykyijxjal toj wen tuk'ach.*

²¹ Ex majx, ok tchitin Moisésjo chiky' ti'jjo ja te kynab'l Judiy Dios, a xb'alín tten, junx kyuk'a kykyaqiljo laq, a nchi ajb'intaq tojjo ja anetzi'n. ²² Ex tze'nku kyij tz'ib'it toj tkawb'il Moisés, ch'ime tkyaqil iltaq ti'j tu'n tok chtet tuk'a chiky', tu'ntzintla tok q'o'n tz'aqle twutz Dios. Qu'n qa mina s-el chitj kychky'eljo oyaj, aye' nchi kub' b'yettaq, nlaytaq kub' najsit kyilxjal.* Tu'n ikyjo, iltaq ti'j tu'n tkyim Jesús, ex tu'n tel chitj tchky'el te najsb'ilte qil.

Noq tu'n tkyimlin Jesús at najsb'il te qil

²³ Tu'n'petzi'n tkyaqiljo lo, iltaq ti'j tu'n tok chtet chiky' kyi'j kykyaqil ti' qa nchi ajb'in tzalu'n twutz tx'otx', noq te k'ulb'ilte qMan Dios. Me ayetzi'n ti' anetzi'n, noq o'kx nchi ajb'in te yek'b'il te' a ite' toj kya'j. Tu'n ikyjo, tu'n kyok q'o'n tz'aqlexix kykyaqil a ite' toj kya'j, iltaq ti'j jun chiky' nimxixtl tipin kywutzjo kychky'el alu'mj. ²⁴⁻²⁵ Ex tu'n ikyjo, nyatza okx Crist tojjo ja te na'b'l Dios, a at tzalu'n twutz tx'otx', a noq te yek'b'il te' ja at toj kya'j; qala' antza okxi tojixjo ja twutzxix, a at toj kya'j, tu'n t-xi tq'o'n tib' twutz qMan Dios te chojb'il qil te jun majx, ex tu'n tyolin q'i'. Tu'n ikyjo, nya il ti'j tu'n tq'on Jesús tib' ila' maj tze'nqeku kynejilxix pale ojtxe, a ila' maj kub' kyb'yo'n alu'mj te oyaj te chojb'il il. Qu'n aye pale anetzi'n iltaq ti'j tu'n kyokx toj Najb'il Xjanxix tzalu'n twutz tx'otx' toj junjun ab'q'e, me tuk'a kychky'el alu'mj, te chojb'il il. ²⁶ Qu'n noqit iky te Jesúsjo, ilitla ti'j tu'n tkyim ila' maj atxix te' saj xkye tch'ysb'in Dios twutz tx'otx', tu'n tchjet tkyaqil kyilxjal.

Me atzin ja'lin, kyojjo q'ij lo, a ch'ix kyjapin b'aj, noq jun mq'o txi tq'o'n te Jesús tib' te chojb'ilte qil ex tkyaqil kyil xjal atxix ojtxe ex te jun majx. ²⁷⁻²⁸ Qu'n tu'n tkyaqil texjal b'antnin ti'j tu'n tkyim noq jun maj; ex ikyx te Jesús, iltaq ti'j tu'n tkyim. Me awo xjalqo, aj qkyim, qo okix toj pa'b'in. Me metzin te Jesús, tej tkyim, b'e'x el ti'n qil ex kyiljo xjal.* a o chi nimin ex kchi nimil ti'j, tu'ntzintla wen qo ele toj pa'b'in. Ex tzul kanin juntl majl te Jesús, me nya tu'n tchjetl qil, qala' tu'n qxi ti'n toj kya'j te jun majx, a awo nqo ayo'n ti'j.

10

¹ Tu'n tkyaqiljo lo, b'i'n qu'n qa atzi'n ojtxe tumil, a tzajnin te Moisés, nti' tipin tu'n tsaqsit kyanmin xjal tu'n. Qu'n atzi'n ojtxe tumil noq te jun yek'b'il te tkyaqiljo b'a'n qa iltaq ti'j tu'n tul kanin. Ex atzin yek'b'il lo, ikyxjo tze'nku jun t-xlekemil jun ti', qu'n nya twutzxixjo jun t-xlekemil, qala' noq jun yek'b'il. Tu'n ikyjo, atzin ojtxe tumil nti'taq nchi okx xjal tz'aqlexix tu'n. Tu'ntzin ikyjo, iltaq ti'j tu'n t-xi oyittaq chojb'il kyil toj junjun ab'q'e. ² Qu'n noqit tu'n ojtxe tumil, aku tz'ok jun xjal tz'aqle toj tanmin te jun majx, nyatla il ti'j tu'n t-xi oyit chojb'il til ila' maj, qu'n matla tna' qa a il, o kub' naj tu'n chojb'il. ³ Me qala' nya ikyjo, qu'n ayetzi'n chojb'il nchi ajb'in, nya tu'n tok kyanmin xjal saqxix kyu'n, qala' noq tu'n ttzaj kynanjo kyil junjun ab'q'e. ⁴ Qu'n noq tu'n kychky'el tman wakx ex tman chiv, nti' toklin tu'n tnajsit il tu'n.

⁵⁻⁶ Tu'n ikyjo, tej tul kanin Jesús, a Klolqe, tzalu'n twutz tx'otx', xi tq'ma'n te Ttata kyjalu'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tky'e'y tu'n tkub' b'yo'n alu'mj te chojb'il il.

Ex mi ntzalaja tu'n tkub' patin alu'mj te oyaj twutza.

Tu'n ikyjo, ma tzaj tq'o'n jun nxmilila, tu'n woka te chojb'il il, ikyxixjo tze'nku taja.

⁷ Tu'n ikyjo, xi nq'ma'n tey:

Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'ila,

ikyxjo tze'n kyij tz'ib'it wi'ja toj Tu'jil Tyola.*

⁸ Tuk'a jun yol lo, a tzajnin toj Tu'jil Tyol Dios, chitzin Jesús toj tnejil, qa nti' taj qMan Dios, ex nti' ntzajal kyijjo chojb'il ex kyijjo tkyaqil wiq oyaj, aye' alu'mj, a nchi kub' patit, tu'n tnajsit il kyu'n, exla qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'inchit, qu'n ikyjo ntq'ma'n toj ojtxe kawb'il. ⁹ Ex tkab': Tq'ma Jesús kyjalu'n: Ay, nMan Dios, loqi'n ma chin ul b'inchil te' tajb'ila.

Tu'ntzi'n kab'e tumil tyol Jesús lo, b'i'n qu'n qa aye alu'mj te chojb'il ex te oyaj, o chi kyij naj tu'n Dios, noq tu'n tok tq'o'n Jesús te t-xeljo chojb'il anetzi'n. ¹⁰ Ex noq tu'n Jesús, a chojb'il qil, ma tz'ok qanmin saqxiq te jun majx, qu'n ate Jesucrist kub' tb'inchin tajb'il qMan Dios, tej tkyim twutz cruz.

¹¹ Ja'lin, tkyaqil pale kyxol aj Judiy kukx nchi jaw we' toj tnejil ja, a xb'alin tten, te na'b'l Dios, tu'n t-xi kyq'o'n ila' maj chojb'il junjun q'ij, * ex tzunx nxi kyq'o'n ja'lin. Me ayetzi'n chojb'il nti' kyipin tu'n tnajsit il kyu'n. ¹² Me metzin te Jesucrist, xi tq'o'n te' tib' tu'n tkyim, ex tu'n tok te jun chojb'il te tkyaqil il te jun majx. Tb'ajlinxi ikyjo, kub' qe toj kya'j toj tman q'ob' qMan Dios tu'n tkawin junx tuk'a. ¹³ Ex n-ayon tzmaji aj kykanb'itjo tajq'oj tu'n Dios. *

¹⁴ Noq tu'n tkyimlin Jesús, ma saqsit qanmin te jun majx, a awo ma tz'ok tilil qu'n, tu'n t'japin b'ajjo qnimb'il. ¹⁵ Ex ikyxjo o t'zaj tq'ma'n Xewb'aj Xjan toj Tyol Dios kyjalu'n:

¹⁶ Tu'n kykiyxjal toj wen wuk'iy, chi Dios, nya ikyxjo tze'nku ojtxe,

qu'n atzi'n ojtxe tumil ma kyij naj.

Qala' atzi'n ja'lin, k'welix nq'o'n saq Nkawb'ila toj kyanmin,

ex k-okix ntz'ib'i'n toj kynab'l. *

¹⁷ Ex ikyxjo tq'ma: Nlayx tzaj nna'ntlji'y kyil ex tkyaqil kyb'inchb'in nya wen. *

¹⁸ Tu'npetzintzjo, qa ma najsit il tu'n qMan Dios, nya il ti'j tu'n t-xi' juntl chojb'il, qu'n o japin b'aj te jun majx tu'n Jesús.

Qo kanin tk'atz qMan Dios noq tu'n Kolil Jesús

¹⁹⁻²⁰ Tu'ntzintzjo werman, q'uqle qk'u'j, qu'n tu'n at jun tumil tu'n qokx tojjo Najb'il Xjanix, a at toj kya'j, ja' ta' Dios, a ewintaq tu'n jun maqsb'ilte, a b'e'x kub' yuch'j, tej tkyim Jesús twutz cruz, ex el chitj tchky'el. Ex ikyxjo tze'nku kub' yuch'j maqsb'ilte, ex ikyx ok yuch'j t-xmillil Jesúsjo twutz cruz, noq tu'n t'qet jun tumil ex jun qb'e, tu'n qkanin junx tuk'a Dios. Ax Jesúsjo qb'e saqxiq ex itz'xix. ²¹ Ex a te tnejilxix qpale, tu'n tyolin tuk'a Dios q'i'j, a Ttanim Diosqo. ²² Tu'n ikyjo, b'a'n tu'n qxi laq'e tk'atz Dios tuk'a jun qanmin tz'aqlexix. Ex q'uqlexix qk'u'j tu'n qnimb'il, qu'n o txjet qanmin, ex tu'n ikyjo, t'zaj tq'o'n jun saq qnab'l, noq tu'n tchky'el Jesús. Ex ikyxjo ti'jjo qb'inchb'in nya wen, o najsit tu'n Jesús, nyakuj tu'n ttxjet qxmilil tuk'a a' xqiyin wen. *

²³ Tu'npetzi'n tkyaqiljo lu'n, kukx tu'n tqe qk'u'jjo ti'j qnimb'il tok ti'j qMan Dios, ex ti'jjo kolb'il, a t'zaj tq'ma'n, qu'n o'kxte Dios njapinxixjo Tyol. ²⁴ Tu'n ikyjo, qajstintz ti'j qanmin tu'n qonin te qib' qxolx, tu'n qk'u'jlin te qib', ex tu'n qb'inchin b'a'n. ²⁵ Ex mi t-xi qtzagpi'n tu'n tok qchmo'n qib', tze'nku n-oke kyu'n junjun, a ma chi niq'et ikyjo; qala' kukx qkujsin te qib'jo qxolx. Axixpen te, il ti'jjo lu'n ja'lin, qu'n nqatzxix ta' tq'ijil tu'n tul juntl majl qAjaw, ex tu'n tb'aj tkyaqiljo lu'n twutz tx'otx'.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi tz'ajl qi'j toj il

²⁶ Qu'n qa kukx nqo b'etjo toj qil, exsin otaqxi tz'el qniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, nti' juntl tumil tze'n tten tu'n tnajsit qil, ²⁷ qala' noq o'kx tzul qib'aj jun tkawb'il Dios kujxix wen, a q'aq' njulin, a k'wel yuch'in te' ajq'ojqe ti'j qMan Dios. * ²⁸ B'i'n qu'n qa twutzxixjo lo, qu'n toj Tu'jil Tyol Dios, a kyij ttz'ib'in Moisés ntq'ma'n qa attaq jun xjal mina nkub' tnimin kawb'il, ex qa ma tz'iwlin kyu'n kab'e mo oxe xjal, qa mina xjapin b'aj kawb'il tu'n; il ti'jtaq tu'n tkyim, * ex nti'taq jun q'aq'b'il k'u'jb'aj tu'n tnajsit tiljo xjal lu'n. ²⁹ Qa ikytaq nb'ajjo kyij'j xjal ojtxe, a mina kub' kynimi'n tyol Moisés, me yajtzila' ja'lintz, zNyapela kujxixtljo tkawb'il Dios tzul kyib'ajjo xjal, a n-el kyij'lin Jesús, a Tk'wal Dios, ex nok kyq'o'n tchky'el nyakuj nti' tajb'in? Qu'n atzin tchky'el Jesús, atzin kujsin te' qa ma kyijxjal toj wen tuk'a Dios. * Ex tu'njo chiky' lo, otaq kyij saqix toj kyanminjo xjal tu'n. Me aye xjal lo, tu'n kyb'inchb'in, n-el kyiky'in tchky'el Jesús ex Xewb'aj Xjan, a nk'u'jlinkye. ³⁰ Qu'n b'i'n qu'n, qa a te qAjaw o q'mante kyjalu'n:

Ayin we' kchin kawil kujxix wen,

ex kchin q'ol chojb'il kyib'aj kykyaqil xjal, a nya wen. *

Ex ikyxjo o tq'ma: Atzin Ttanim Dios il ti'j tu'n tokx toj pa'b'in twutz tAjaw Tkyaqil. *

* 10:11 Ex. 29:38   * 10:13 Sal. 110:1   * 10:16 Jer. 31:33   * 10:17 Jer. 31:34   * 10:22 Lv. 8:6, 30; Ez. 36:25
* 10:27 Is. 26:11   * 10:28 Deu. 17:6; 19:15   * 10:29 Ex. 24:8; Eb. 13:20   * 10:30 Deu. 32:35   * 10:30 Deu. 32:36

³¹ B'isb'ajilxla te', te jun xjal qa ma kub' tz'aq toj tq'ob' Dios itz', ex qa ma kyij ttzaqpi'n tnimb'il ti'j.

³² Atzin ja'lantz, tu'n mina tziky' kyij'a ikyjo, tenkutzintz toj kynab'la, tej kyjaw nimi'n. Qu'n kyojjo q'ij anetzi'n, ma tziky'x kyu'n tuk'a tkyaqil kyipi'n, jni' nya b'a'n sul kanin toj kychwingila. ³³ Qu'n atku junjun maj, ma chi ok yiso'n junjun kye', ex ite' junjun ma chi ok b'yo'n kywutzxjal. Me ite' junjuntl ok kymujb'in kyib' kyuk'a txqantl nimil, q'ol jun tumil tu'n tjaw kyin kyib' toj kynimb'il, tej tul kani'n nya b'a'n tze'nku lu'n kyij', noq tu'n tpaj kynimb'il. ³⁴ Ex ikyxjo kye', nim tzaj q'aq'in kyk'u'ja kyij'jo nimil, aye' i ku'x toj tze noq tu'n tpaj kynimb'il. Ex tej tb'ajel q'i'n jni' at kye'y, mix jawe kyiky'iniy, qala' i jaw tzalaja, qu'n b'i'n kyu'n, qa tkyaqil a at qe toj kya'j, nimxixtl kyoklin tze'nku tkyaqiljo at qe tzal'u'n twutz tx'otx', qu'n kchi tenb'il kye' te jun majx.

³⁵ Tu'ntzin ikyjo, mi kyij kynajsin kynimb'ila ti'j qMan Dios, qu'n axsin ktzajil q'o'nte tb'anil chojb'il, qa mi xi meltz'aja kyij'xiy. ³⁶ Tu'n ikyjo, kyq'onka tilil tu'n tten kyipi'n toj tkyaqiljo n-ul kanin kyij'a, noq tu'n tkub' kyb'inchi'n tze'nku' taj Dios. Ex ikyjo, at kyoklin ti'jjo a o tzaj tq'ma'n kye'y. ³⁷ Qu'n chitzin Diosjo kyjalu'n toj Tyol: Ch'ix tuljo a at tulil. Ex nya najchaq ta'ye.

³⁸ Tu'n ikyjo, a xjal, a b'a'n ta'ye; noq tu'n tnimb'il, at jun tchwinqil, a nlay b'aj, qu'n nchin tzalaja ti'j.*

Me qatzin qa ma tz'aj meltz'aja ti'jxiy, mina nchin tzalaja ti'ja, chi Diosjo.

³⁹ Me atzin qetz, mitzin qo okqe tze'nqeku' aye' n-ajl kyij' kyij'xi, aye' kchi xe'l toj najin, qala' tu'n qokqe tze'nqeku aye' lajo'nx kolb'il kyu'n, noq tu'n kynimb'il.

11

A qnimb'il

¹ ¿Tze'ntzi'n qnimb'il? Atzin qnimb'iljo kyjalu'n: Tnejil, tu'n tok qe qk'u'j tu'n ttzaj q'o'n a nqo ayo'n ti'j; ex tkab', tu'n t-xi qninin qa ikyxixjo ti'jjo tumil, a mina nqlo'n. ² Qu'n noq tu'n kynimb'il ojtxe qxjalil, i ele b'a'n twutz Dios. ³ Ex ikyxjo qe, b'i'n qu'n noq tu'n qnimb'il, qa a qMan Dios kub' b'inchin te' tkyaqil, noq tu'n Tyol.* Ex ikyxjo, b'i'n qu'n tu'n qnimb'il, qa tkyaqiljo a nqlo'n ja'lin, antza tzajnin ti'jjo a nya q'ancha'l.

⁴ Noq tu'n tnimb'il Abel, te' t-xi tq'o'n oyaj te Dios tb'anilixitl ele tze'nku toyaj Caín. Tu'ntzi'n, aku qMan Dios ok q'onte te tb'anil nimil, ex tu'n ikyjo, wen ele toyaj twutz Dios.* Qu'n ikyztzi'n, exla qa o kyim te Abel, me o kyij te jun yek'b'il te qe ja'lin, tu'n tkub' qninin Dios.

⁵ Ex ikyxjo tze'nku' te Enoc, tu'n tnimb'il xi q'i'n tu'n Dios tuk'a t-xmilil, tu'n mi kyime. Noq jaw naj, ex i ok tenxjal jyolte, me mix jyete, qu'n otaq txi' tuk'a Dios. ¿Me tiqu'n xi q'i'n Enoc ikyjo? Qu'n tq'ma toj Tu'jil Tyol Dios, tej na'mtaq t-xi' Enoc, qa wen ele twutz Dios noq tu'n tnimb'il.*

⁶ Ex ikyxjo qe ja'lin: Il ti'j tu'n tten qnimb'il tu'ntzintla qel wen twutz Dios. Qu'n tu'n qa at jun xjal qa taj tu'n tok tmujb'in tib' tuk'a Dios, ex tu'n tel wen twutz, il ti'j tu'n t-xi qninin qa itz'ix te Dios, ex qa aku tzaj tq'o'n jun tb'anil chojb'il te kye', aye' nchi jyo'nxiy ti'j.

⁷ Ex ikyxjo te Noé, tej tyolin Dios tuk'a qa ataq jun il tu'n tul twutz tx'otx'. Ex na'mtaq tul kani'n il anetzi'n, tej t-xi qninin Noé a tq'ma Dios. Ex noq tu'n tkub' qninin Noé, kub' tb'inchin jun bark ma tij, noq tu'n kykletjo jni' tk'wal, t-xu'jil exqetzi'n tlib'. Tu'n tnimb'il Noé, kub' tyek'in kywutzjo txqantl xjal, qa najnintaq ite'ye. Me atzin kye Noé, noq tu'n kynimb'il, i klete te tkyaqil il.*

⁸ Ex ikyxjo te Abraham, kub' qninin te', tej ttzaj q'olb'in tu'n Dios, ex b'e'x xi' tu'n tkanin tojjo jun tx'otx', a tu'ntaq ttzaj q'o'n te tu'n Dios te jun oyaj, tu'n tnajan antza. Tu'n ikyjo, etz Abraham toj tnanim, me nti'taq b'i'n tu'n, ja' tu'ntaq tkanine.* ⁹ Ex tu'n tnimb'il, najan Abraham tze'nku jun b'etin xjal twutzjo tx'otx', a tu'ntaq tzaj q'o'n te tu'n Dios.* Me najan kyojjo ja, a xb'alinqe, a b'a'n kyiky' iqit. Ex ikyx b'ajjo tuk'a Isaac, a tk'wal Abraham, ex tuk'a Jacob, a tk'wal Isaac. Ex ikyxjo tq'ma Dios kye, qa iltaq ti'j tu'n ttzaj q'o'n tx'otx' kye anetzi'n, ikyxjo tze'nku' xi tq'ma'n te Abraham. ¹⁰ Me atzi'n te Abraham noqx xi tq'uqb'inx te' tk'u'j ti'jjo juntl tnam te najb'il te jun majx, a at toj kya'j, a kub' tna'b'lin Dios, ex kub' tb'inchin. Tu'npetzi'n, kub' tb'isin Abraham tu'n tnajan tze'nku jun b'etin xjal kyojile' tnam tzal'u'n twutz tx'otx'.*

* 10:38 Hab. 2:3-4 * 11:3 Gen. 1:1 * 11:4 Gen. 4:3-10 * 11:5 Gen. 5:21-24 * 11:7 Gen. 6:13-7:24
* 11:8 Gen. 12:1-5 * 11:9 Gen. 35:27 * 11:10 Eb. 13:14

¹¹ Ex atzin te Sara, a t-xu'jil Abraham, mib'intaq tz'alin, ex noq ta'xtaqlo tchmil. Me tu'n tnimb'il Abraham, ja tzaj q'o'n kyoklin tu'n tul jun kyal, qu'n xi tnimin Abraham, qa tilil ti'j tu'n tb'ajjo a tq'ma Dios te, qa tu'ntaq tul jun kyal.*

¹² Ikytzintzjo tze'n te Abraham, tej ch'ixtaq tjapin kanin toj tq'ij tu'n tkyim, ul jun tk'wal, tu'n tel poq'in tyajil nyakutlaj iky kyb'ajjo tze'ngeku che'w twutz kya'j, ex tze'nkutla' tz'awin ttzi ttxuyil a', a nlay b'ant tajlet.*

¹³⁻¹⁴ Aye' xjal lo: Abraham, Isaac ex Jacob, i kyim, te' na'mxtaq kyetzin te' tx'otx' te Canaan, a tzaj tq'o'n Dios kye. Me noq tu'n kynimb'il, qe kyk'u'j ti'jjo a otaq tzaj tq'ma'n Dios kye. Ex tu'n ikyjo, o chi tzalaj ti'j qa toj jun q'ij, iltaq ti'j tu'n kyetzin te' tx'otx' anetzi'n, me noq ky'u'n kyyajil, a xi el anq'in kyi'j. Ikytzi'n ele kyniky'jo ti'j, qa a kynajb'il twutzxix nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'n ikyjo, ok kyq'o'n kyib' te b'etin xjal tzalu'n twutz tx'otx', qu'n tu'n kyajtaq tu'n kynajan tojjo kya'j, a ja' nimxixtl kyoklin tu'n kynajan toj.

¹⁵ Me n-el qniky' ti'jjo lo, qu'n noqit o'kxtaq kyajjo jun kynajb'il tzalu'n twutz tx'otx', b'e'xitla i meltz'aj najal te tx'otx', ja' ta'yetaq Abraham te tnejil, qu'n kyetaqjo tx'otx' anetzi'n.

¹⁶ Tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa kyajtaq jun najb'il tb'anil, nya tzalu'n twutz tx'otx', qala' toj kya'j. Tu'ntzi'n ikyjo, mix tzaje tx'ixwe Dios tu'n tok tq'o'n tib' te kyDios, ex ax Dios o b'inchin te' jun najb'il tb'anilix toj kya'j te kye, tu'n kynajan te jun majx junx tuk'a.

¹⁷ Ex ikyxjo te Abraham, junch'intaq tk'wal, Isaac tb'i. Me noq tu'n tnimb'il, tej tok toj joyb'il ti'j tu'n Dios, xi ti'n Isaac, tu'n toktaq te jun chojb'il twutz Dios.* Ex xi tziyin tu'n tkub' b'yettaqjo tk'wal te chojb'il, ¹⁸ exsin qa otaq tz'el tniky' te a tq'ma Dios, qa ti'jtaq Isaac, tu'n tel poq'in tyajil Abraham.*

¹⁹ ¿Me ti'tzila t-xim Abraham ti'jjo lu'n? Qu'n q'uqletaq tk'u'j ti'j Dios qa at tipin tu'n tizat anq'in juntl majl Isaac kyxol kyimin. Ex b'e'x tzaj tkle'n juntl majljo tk'wal. Mix kyime; nyakuj otaq jaw anq'in juntl majl kyxol kyiminn, qu'n tu'n otaq tziye ttata tu'n tkub' b'yet.*

²⁰ Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Isaac, i kub'e tky'iwlin tk'wal, a Jacob ex Esau, ex xi tq'ma'n ti'jjo jni' tu'ntaq ttzaj tq'o'n Dios kye.*

²¹ Ex noq tu'n tnimb'il Jacob, tej ch'ixtaq tkyim, jaw we'ks, ex xi joqe tib'aj tvar, noq tu'n kyky'iwlitjo tk'wal Jse, ex tu'n tnimsin tb'i qMan Dios.*

²² Ex ikyxjo, noq tu'n tnimb'il Jse, tej ch'ixtaq tkyim, yoln ti'j, qa tu'ntaq tetz t-xjalil, aye' tzajninqe ti'j Jacob, toj tx'otx' Egipto. Ex kyij tyolin Jse, qa aj kyiky'taq tojjo tx'otx' anetzi'n, iltaq ti'j tu'n tetz iqin tb'aqil, tu'n tku'x muqet tojjo ttx'otx', ja' tzajnin.*

²³ Ex ikyxjo, tej titz'je Moisés, tu'n kynimb'iljo ttata, oxe xjaw xi kyewin kyal, qu'n ok kyka'yin qa tb'anilxtaq ka'yin Moisés.* Tu'n ikyjo, mix i tzaje xob' ttata tu'njo tyol nmaq kawil, qa iltaq ti'j tu'n tkub' b'yet tkyaqil ne'x, a q'a.*

²⁴ Ex ikyxjo, tej tch'iy Moisés, noq tu'n tnimb'il, mix xi tziyin tu'n tok te taljo tk'wal nmaq kawil toj tx'otx' te Egipto.* ²⁵ Qu'n jaw sk'o'n Moisés tu'n tiky'x jni' yajb'il tu'n kyxoljo t-xjalil aj Judiy, a Ttanim Dios, ex nya tu'n tzalaj noq toj kab'e q'ij tojjo achb'il, ex toj tkyaqil wiq il kyuk'a aj Egipto. ²⁶ ¿Ex tiq'u'n? Qu'n kub' t-ximin Moisés, qa nimxixtl toklin twutz Dios tu'n tiky'x yajb'il tu'n noq tu'n tpaj Crist, tze'nku tu'n t-xi tq'o'n tib' toj jni' q'inimil toj tx'otx' Egipto. Kub' t-ximin Moisés ikyjo, qu'n q'uqletaq tk'u'j ti'jjo chojb'il, a tziyintz tu'n Dios toj kya'j. ²⁷ Noq tu'n tnimb'il Moisés, kyij tzaqpi'n Egipto kyuk'a tkyaqil t-xjalil. Ex mix tzaje xob' te tq'o'j kawil, qu'n nyakuj otaq tz'iwle Dios tu'n, a nya q'anacha'l.*

²⁸ Noq tu'n tnimb'il Moisés, xi tq'ma'n tu'n tiky'sit tnejil Xjan Q'ij kyuk'a t-xjalil. Tu'n ikyjo, xi tq'ma'n tu'n tok chititjo tchky'el tal tal rit kyij'j kyjpel ja te techil, tu'ntzintla mina chi kub' b'yo'ne' tkyaqiljo tnejil k'wal q'a kyxol aj Israel, tu'n t-angel kyimin.*

²⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, noq tu'n kynimb'il aj Israel, b'aj iky'tze tojjo ttxuyil a', Chiky' tb'i, a xi tpa'n tib' tu'ntzintla tten jun b'e, nyakutzintlaj toj jun tzqij tx'otx'. Ex ikyqextaq kye' aj Egipto kyajtaq kye' tu'n kyiky'tz, me b'e'x i xi mulq'aj toj a', tej tok tmujb'in a' tib'.*

³⁰ Ex ikyxjo, wuq q'ij, i b'et aj Israel ti'jile tnam Jericó. Ex noq tu'n kynimb'il, i tzaj tz'ajjo nmaq tape, a ite'ktaq ti'jile' tnam anetzi'n.*

* **11:11** Gen. 17:19; 18:11-14; 21:2; Ro. 4:17-22 * **11:12** Gen. 15:5; 22:17; 32:12 * **11:17** Gen. 22:1-14 * **11:18** Gen. 21:12 * **11:19** Gen. 22:13 * **11:20** Gen. 27:27-29, 39-40 * **11:21** Gen. 47:31-48:22 * **11:22** Gen. 50:24-25; Ex. 13:19 * **11:23** Ex. 2:2 * **11:23** Ex. 1:22 * **11:24** Ex. 2:10-12 * **11:27** Ex. 12:37-42 * **11:28** Ex. 12:21-30 * **11:29** Ex. 14:21-31 * **11:30** Jos. 6:12-21

³¹ Ex ikyx tej Rahab, aj qya te Jericó, a aj ky'a jiltaq; mix kyime te' kyuk'a t-xjalil, aye' mix kub'e kynimine' Dios,* qu'n tu'n attaq t'nimb'il Rahab, a kub' tyek'in, tej kyewitj xjal tu'n, aye' aj Israelqe, aye' i ul kanin ka'yilte tnam. Kub' th'inchin ikyjo, qu'n nchi joylajtzaqjo xjal anetzi'n, tu'n kyukub' b'yet.*

³² Tkyaqiljo xjal, a ma q'umlajtz tzalun, nimxix kynimb'il ti'j qMan Dios. Me nya noq o'kqexjo lu'n; atxla txqantl, tze'nku' Gedeón,* Barac,* Sansón,* Jefe,* David,* Samuel,* ex jni' yolil Tyol Dios ojtxe. Me nti' amb'il qi'j tu'n qyolin kyij' kykyaqil. ³³ O'kx tu'n qyolin kyij', qa noq tu'n kynimb'il, ite' ila'ku nmaq tnam kub' kyij' kyu'n. Ex ite' junjuntl i kawin toj tumilxix; ex ite' junjuntl o tzaj kyk'mo'n ajo tzaj tq'ma'n Dios kye; ex ite' junjuntl qa noq tu'n kynimb'il, b'e'x jpetjo kytzi nmaq b'alun kyu'n, tu'n mina che'xe chyo'ne kyu'n.*

³⁴ Ex ite' junjuntl o yupj tipin q'aq' kyu'n, a njulintaq wen, tu'n mi chi kyime tu'n,* ex ite' junjuntl o chi tzaqpaj, tu'n mi chi kyime tu'n kxb'il, a at tste. Ex ite' junjuntl, a nti'taq kyipin, me b'e'x tzaj q'o'n kyipin tu'n Dios, tu'n kykanb'in kyij'jo jni' xo'l q'aq', a ajq'oqetaq kyij'.

³⁵ Ex ite' junjun qya, a noq tu'n kynimb'il, i jaw anq'in juntl majljo kyal, aye' otaq chi kyim.* Me ite' junjuntl, b'e'x i kub' ky'ixsb'in tu'n kykyim, qu'n tu'n mix kub'e kyxk'a'yin kynimb'il. Qu'n kub' kyximinjo nimil lu'n, qa iltaq ti'j tu'n t-xi kyq'o'n kychwinqil tzalun twutz tx'otx', tu'ntzintla tkanb'it te jun majx a juntl kychwinqil toj kya'j, aj kyjaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin.

³⁶ Ex ikyxjo, noq tu'n tpaj kynimb'il, ite' junjuntl i ok yiso'n, ex i b'aj jub'chin. Ex ila' maj, i kub' k'lo'n tuk'a kxb'il, ex i ku'x toj tze.* ³⁷ Ex ikyxjo, ite' junjuntl i kyim, tej kyok xo'n tuk'a ab'j.* Ex ite' junjuntl i kub' qitit tuk'a qitb'il tze; ex ite' junjuntl i b'aj kyim tuk'a kxb'il, a at tste.*

Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, aye' nimil lo, nti'taq kyja, ex atzin kyxb'alun noq ttz'umil rittaq ex ttz'umil chivtaq, qu'n yaj xjalqetaq. Ex noq tu'n tpaj kynimb'il, o chi yasle, ex o chi yajlajt. ³⁸ Me aye' nimil lo b'a'nix i ele twutz Dios, exla qa b'e'x i ok iky'in kyu'nxjal, a nya nimilqe. Tu'ntzi'n ikyjo, nti' kynajb'il, noq nchi b'etejetaq toj k'ul ex tojjo tx'otx', ja' nti'ye kynajb'ilxjal toj. Atku ma chi najan toj xaq ex toj lu'.

³⁹ Tkyaqiljo nimil lo, b'a'n i ele twutz qMan Dios noq tu'n kynimb'il ti'j, me na'mxtaq kyk'mon te' a tzaj ttziyin Dios kye. ⁴⁰ ¿EX ti'qu'n? Qu'n tu'n at jun qnajb'il nimixitl wen toj kya'j, ja' tu'n qmujb'in te qib' qkyaqilx tojjo q'ij tzul kanin, tu'n qok tz'aqlexix twutz Dios. Kb'antiljo lu'n tu'n Dios toj kya'j tzmaji aj qmujb'it qkyaqilx tu'n, a awo nimilqo tkyaqil twutz tx'otx', a awo itz'qo ja'lin, aye' o chi kyim exqetzi'n na'mx kyitz'je ex qe' kchi nimil.

12

Qo ximintzin ti'j Jesús, a Yek'b'il te qe

¹ Atzin ja'lin, tkyaqiljo ojtxe nimil ma chi b'aj q'met, nchi ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, tu'n tja qi'n qib', tu'n tjapin b'ajjo qnimb'il. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n tkyij' qtzapqi'n tkyaqiljo a nti' tajb'in te qe, ex tkyaqiljo il, a nkub' sb'unqe tu'n qel txalpaj toj qnimb'il ti'j qMan Dios.

² Ex qo ximintzintz ti'j Jesús, a nejinel qwutz toj qnimb'il, ex ma tzqet-xixjo qnimb'il tu'n. Qu'n ma tziky'x tu'n twutz cruz, ex ma tz'el ttx'ixewe kyu'n xjal, tej tkyim. Me xi ttziyin tu'n tiky'x tu'n, qu'n b'i'ntaq tu'n, aj qa ma tziky'xtaq tu'n, attaq jun tzaljb'il toj kya'j, ja' tu'n tkub'e qe toj tman q'ob' Dios kawil tuk'a.*

³⁻⁴ Tu'n ikyjo, kyximinkutzi'n ti'jjo Jesús, a Yek'b'il te qe, nimxjo nya b'a'n s-iky'x tu'n, kyu'nxjal aj il. Tu'ntzintzjo, mina chi sikytiy, ex mina chi kub' numja toj kynimb'ila, tu'n mi chi kub' tz'aqiy toj il. Qu'n na'mx tu'n tiky'x kyu'n tze'nku s-iky'x tu'n Jesús, a o kyim, noq tu'n tpaj il. ⁵ Ex ma tz'el naj toj kyk'u'ja a saj tq'ma'n Dios kye'y, a ayi'y k'walb'ajqi'y te. Qu'n chitzin Diosjo kyjalu'n toj Tu'jil Tyol:

Nk'wal, mi tz'el kyiky'i'n aj tjikysin Dios ti'j kychwinqila,

qu'n n-ajb'in te q'ol tumil toj kynimb'ila.

Ex mi chi kub' numja, aj kykub' kawin tu'n.

⁶ Qu'n tu'n ate qAjaw njikysinte kychwinqil tkyaqiljo k'walb'aj, aye' k'u'jlinge tu'n;

ex nchi kub' tkawi'n aye nchi ok tq'o'n te tk'wal.*

⁷ Tu'npetzi'n, chi we'kuxixa toj tkyaqiljo n-iky'x kyu'n, ex tz'okxiz tilil kyu'n tze'nku jun kawb'il toj kychwinqila, qu'n axte qMan Dios ntzaj q'o'nte tumil kye'y tojjo lo, tu'n kyb'eta

* **11:31** Jos. 6:22-25 * **11:31** Jos. 2:1-21 * **11:32** Jue. 6:11-8:32 * **11:32** Jue. 4:6-5:31 * **11:32** Jue. 13:2-16:31 * **11:32** Jue. 11:1-12:7 * **11:32** 1Sa. 16:1; 1Re. 2:11 * **11:32** 1Sa. 1:1-25:1 * **11:33** Dan. 6:1-28
* **11:34** Dan. 3:1-30 * **11:35** 1Re. 17:17-24; 2Re. 4:25-37 * **11:36** 1Re. 22:26-27; 2Cr. 18:25-26; Jer. 20:1-2; 37:15;
38:6 * **11:37** 2Cr. 24:21 * **11:37** Jer. 26:20-24 * **12:2** Fil. 2:6-11; Eb. 2:9 * **12:6** Job 5:17; Pr. 3:11-12

jikyin wen, qu'n tu'n k'walb'ajqi'y. Ikytzi'n tze'nku tkyaqil k'wal nkub' jikysin tchwinqil tu'n ttata, tu'n tb'et toj tumil, ⁸ ikyxsinte Diosjo nkub' tjikysin kychwinqiljo jni' tk'wal, tu'n tq'o'n tumil kye. Me mej qa mi xkub' tq'o'n Dios jun tumil tu'n kyoka jikyin wen toj kynimb'ila, nya k'walb'ajqetza ikyjo, qala' nyakuj jun siky'aj.

⁹ Ka'ntzinjiy qe tej k'walqoxtaq: Ntzaqtaq tq'o'n jun tumil qe, ex atku nqo kawajtz kyu'n qtata tzalu'n twutz tx'otx', ex nchi kub' qnimin, aj kykawin qi'. Qa ikyjo kyuk'a qtata twutz tx'otx', ¿Me yajtzila te' tjaq' tkawb'il qTatatz toj kya'j? Qu'n qa ma kub' qnimi'n tumil, a ntzaj tq'o'n, at qchwinqil tuk'a te jun majx.

¹⁰ Me metzin kye qtata tzalu'n twutz tx'otx' nqo xi kykawin tze'nku n-ele toj kywutz, me noq o'kx toj jte'b'in ab'q'e. Me metzin te qTata Dios nqo tzaj tkawin te' tuk'a tkyaqil tumil, tu'n ttenxix jun b'a'n te qe, tu'ntzin qok jikyinxix wen tze'nku te.*

¹¹ Atzi'n ja'lin, twutzx tetz; nti' jun te kawb'il, a tb'anil toj qwutz, aj qtzaj kawin, qu'n tu'n at tkyixk'o'jil. Me nkub' qximiln, at n-ajb'ine qe, tu'n ttz'e'y qwutz, qu'n atzin nq'o'nte qchwinqiljo nik'u'n ex tb'anilx wen.

Juntl xob'tzb'il tu'n mi qox toj najin

¹² Me ila' at kyxola tze'nku' ntzaj nya b'a'n kyi'j, mina nb'antl kyjaw we' toj kynimb'il. Iky tz'elpine' tze'n jun xjal ma q'ajle tq'ob' moj qa tqan.* ¹³ Il ti'j tu'n tjaw kymo'ji'n, tu'n tjaw we', ex tu'n t-xi xket toj jun b'e jikyin wen,* a b'inchin kyu'n; qu'n tu'ntzin mina jaw txalpaje' qanb'aj, a q'ajal, qala' tu'n tq'anit.

¹⁴ Atzin ja'lin, kyq'noaktzi'n tilil tu'n kynajan tuk'a jun kymujb'il kyib'a kyxol kyxjalila, ex tu'n kyb'eta jikyin wen toj kychwinqila, ex tu'n tel kypa'n kyib'a ti'j b'inchil il. Qu'n qa mina, nlay chi naja'n tuk'a qMan Dios toj kya'j.

¹⁵ Ikytzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, qu'n noqtzin kyij kytzaqpi'n t-xtalb'il qMan Dios. Qu'n jun xjal ikyjo, a mina tz'el tpa'n tib' ti'j il, iky tz'elpine' tze'nku jun tlok' tze xi ttz'u'b'in jun a' k'axix wen. Ex b'e'x nnajjo tze tkyaqilx.* Ikyxixsin tz'ele' kyxol Ttanin Dios; b'e'x nchi txalpajjo txqantl nimil tu'n jun xjal ikyjo, ex b'e'x nb'aj kyyajin kyib'. ¹⁶ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a tu'ntzintla nti' jun twi' ky'a'jil, a b'inchil il, kyxola. Qu'n ka'npejiy te Esaú toj Tu'jil Tyol Dios. Noq tu'n tpaj jun twa, el ti'jlin a otaq tzaj tq'o'n Dios te, a nim toklin te tnejil tk'waljo ttata.* ¹⁷ Qu'n b'i'n kyu'n, a tej tjapin b'aj amb'il te, tu'ntaq ttzaj tq'o'n ttata tky'iw'b'il tib'aj, mix xa' tq'o'ntl. Ex nti'taqil tumil tu'n tetzinte majl, mixla qa kub'sin twutz, ex oq' wen twutz ttata; me nti'taqil tumil tu'n tkub' tk'u'j ttata tu'n.*

¹⁸ Ayetzi'n ja'lin erman, o chi pon laq'ey tk'atz Dios tu'n kynimb'ila, me nya tze'nku toj Tu'jil Tyol Dios ojtxe. Qu'n nyolin toj Tu'jil Tyol Dios ti'j jun wutz tzalu'n twutz tx'otx', a ja' kutze yoline Dios te Moisés, tej ttzaj tq'o'n tkawb'il. A wutz anetzi'n, at q'aq' njulintaq tib'aj, ex kub' qxoqe wen, ex tinin tze'n q'anqyaq. ¹⁹ Ex q'ajq'ojin tze'nku chun, ex nyolintaq Dios antza. Ayetzin xjal, aye' lipajqetaq ti'j Moisés, axsa i kyij tene t-xe wutz. Ex noq tu'n kyxob'il ti'j tkyaqiljo lo, xi kyq'ma'n te Moisés, tu'n mina yolin Dios kyuk'a.* ²⁰ Qu'n nimxtaq kyxob'il te, qu'n attaq jun tqanil b'i'ntaq kyu'n, a qa nya wen tu'n kyjax b'et ti'jjo wutz, nixpe jun kyqan tu'n t-xi kyq'o'n tib'aj. Ex majqexpe kye' alu'mj, noq tu'n kyb'ettaq antza, i kub' b'yo'n kye' tu'n ab'j, mo noq nchi ok xyu'ntaq, qu'n tu'n xjanxixtaqjo wutz anetzi'n.* ²¹ Qu'n te xob'ajilxtaq te' antza, ax Moisés q'mante ikyjo, tej ttzaj ttzyu'n tkawb'il Dios. Chi' kyjalu'n: Tzunx nchin lu'linx we', tu'n txqan nxob'ila.*

²² Ikyjo tze'nku kye ojtxe xjal ntzajtaq kyxob'il tu'n tkyij kyi'jlin tkawb'il Dios; ikytzin ja'lin, iltzin ti'j tu'n tkub' qniminxix, tu'n mi kyij qi'jlin Tyol. Qu'n atzin ja'lin tu'n qnimb'il, ma qo pon laq'e nqayin tk'atz qMan Dios toj kya'j, ex nya noq o'kx tzalu'n twutz tx'otx', tze'nku ojtxe.

Me metzin qe ja'lin, noq tu'n qnimb'il, o qo kanin toj kya'j, ja' ta'ye' wutz, a twutzxix Sion tb'i, a ja' nyoline Dios, ex ak'aj Jerusalén, a Ttanin Dios itz', ex ja' ite'ye jni' t-angel Dios, a nchi k'ulin twutz; ²³ ex atzintza kychmomile kyib'jo aye tnejil nimil, a aye tk'wal qMan Dios, a tz'ib'in kyb'i tzma toj kya'j. Ex atzintza, najle Dios, a Kawil kyib'aj kykyaqiljo qtzan nimil, aye' tb'anilx kub' kyb'inchin twutz Dios, ex aye' tz'agleqe wen tu'n. ²⁴ Ex ma qo pon tk'atz Jesús te qnimin. Ex noq tu'n tchky'el, at qmujb'il qib' tuk'a Dios. Ex noq tu'n tchky'el, ma txjet qanmin tu'n jun ak'aj tumil, tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios. Qu'n nya ikyjo tze'nku tchky'el Abel, a b'e'x qanin tib'aj Caín.* Me metzin te Jesús tchky'el, nya tu'n tqanin qib'aj, qala' n-ajb'in te q'ol najsb'il qil.

* **12:10** Deu. 8:5; 1Co. 11:31-32 * **12:12** Is. 35:3 * **12:13** Pr. 4:26 * **12:15** Deu. 29:18 * **12:16** Gen. 25:29-34

* **12:17** Gen. 27:30-40 * **12:19** Ex. 19:16-22; 20:18-21; Deu. 4:11-12; 5:22-27 * **12:20** Ex. 19:12-13 * **12:21**

Deu. 9:19 * **12:24** Gen. 4:10

²⁵ Tu'npetzintzjo, kyq'onkxtzintza tilil, noqtzin kyij kyij'jlin Tyol Dios. Qu'n ayetzi'n, a i kyij i'jlin te' Tyol Dios ojtze tzalu'n twutz tx'otx', iltaq ti'j tu'n kykyim. Ikytzin qe ja'lin, qa ma kyij qi'jlin Tyol, a tzajnin toj kya',* ex nlay qo tzaqpaj te najin toj tq'ob' Dios, aj qa ma kyij qi'jlin qnimb'il.

²⁶ Tej tyolin Dios tuk'a Moisés ojtze, tzaj lu'lin tx'otx' noq tu'n Tyol. Me tb'ajlinxi' ila' ab'q'e, tq'ma juntl majl Dios kyjalu'n: Juntl majl ok kchi tzajil lu'lin nya noq o'kx tx'otx', qala' majx jni' kya'.*

²⁷ Atzi'n t-xilin yol, a juntl majl, ntq'ma'n qa il ti'j tu'n tyuch'j tkyaqiljo b'a'n lu'lin, a tch'ysb'in Dios noq tu'n Tyol, qu'n tu'n nti' tq'uqil, ex qu'n tu'n kykyij ten tkyaqiljo, aye' mib'in chi lu'lin. ²⁸ Ex atzin Tkawb'il qMan Dios ntzaj tq'o'n toj qanmin ex toj qchwinqil, nlay tzaj lu'lin, qu'n tu'n at tq'uqil, a Jesús, a Tk'wal qMan.

Tu'npetzi'n, qq'o'nx chjonte tu'n tkyaqiljo lu'n, ex qo nimsin tb'i qMan Dios tuk'a tkyaqil qanmin ex tuk'a tchewil Dios qi'j, tu'ntzin ttzalaj Dios qi'j. ²⁹ Qu'n atzin tkawb'il qMan Dios ikyo tze'nku jun nim q'aq', a o k'wel b'aj tkyaqiljo nya b'a'n tu'n.*

13

Tze'ntzin tu'n t-xi qi'n jun qchwinqil toj tumil twutz Dios

¹ Atzin ja'lin werman, waja tu'n t-xi nq'o'n jun tumil, tu'n t-xi kyij'n jun kychwinqila toj tumil: Kyk'u'jlinktzin kyib'a kyxolxa, qu'n tu'n kyerman kyib'a. ² Mi tz'el naj toj kyk'u'ja tu'n ttzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal, qa ma pon kyja'y,* qu'n ite' xjal ojtze, a tzaj pax kyanmin ti'j jun b'etin xjal, nti'taq b'i'n kyu'n qa angelqetaq,* ex ikyx aku b'ajjo ja'lin.

³ Kyna'nqetzinji'y jpu'nqexuk toj tze, nyakuxtlaj ajinqi'y ite'kux junx kyuk'a. * Ex q'aq'inx kyk'u'ja kyij'jo aye' nim ma tziky'x kyij', qu'n nyakutlaj ajinqi'y n-iky'x kyu'n kyuk'a. ⁴ Ex kyniminkuxixji'y meheb'lin tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a kymujb'il kyib'a tojjo meheb'lin, qu'n tzul tkawb'il Dios kyib'ajjo xjal aj ky'a'jilqe, exqetzi'n jni'qe pa'l meheb'lin.

⁵ Mi tz'ok kyk'u'jlinxixji'y pwaq,* qala' chi tzalajxixa tu'n ch'in at kye'y, qu'n ax te Dios tzaj q'ma'nte kyjalu'n: Nlayx chi kyij ntzaqpi'n kyjunala.*

⁶ Tu'npetzi'n, qexix qk'u'j ti'jjo tmojb'il Dios qi'j, tu'n t-xi qq'ma'n: Ate Dios onil we'y.

Tu'ntzin ikyo, nlay chin tzaj xob'a tu'n tkyaqiljo aku tz'ok kyb'inchin xjal wi'ja.*

⁷ Kyna'ntza kyij'jo kynejinela, a i aq'nin kyxola, aye' i tzaj q'onte Tyol Dios kye'y. Kyximinkutzi'n ti'tzin o b'aj toj kychwinqil. Ex chi lipexsintza ti'jjo tumil xb'ant kyu'n toj kynimb'il, ⁸ qu'n ax te Jesucrist ewe, ex ja'lin, ex te jun majx. Ex b'a'n tu'n ttzaj tq'on tky'iw'b'il kyib'aja, ikyxjo tze'nku tzaj tq'o'n kyib'aj nejinel ojtze.

⁹ B'a'nqexsintza tu'n mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kyxi q'i'n toj junxln xnaq'tzb'il, a nya b'a'n, tze'nku jun xnaq'tzb'il ti'jjo kyniky'b'ila, qala' wexnix tu'n tok kyipi'n tu'n t-xtalb'il Dios, qu'n nti' kyajb'in xnaq'tzb'il anetzi'n, ex nti' ajb'ine kye' aye' lipheqextaq kyij'.

¹⁰⁻¹¹ Ikytzi'n tze'nku tkawb'il tnejilxix pale ojtze, iltaq ti'j tu'n t-xi tq'o'n kychky'el alu'mj tojjo ojtze tja Dios te chojb'il kyilxjal. Me nti'taq kyoklin pale tu'n kychyo'n ti'jjo kychib'jil alu'mj anetzi'n. Qu'n atzi'n kychib'jil, iltaq ti'j tu'n tkub' patit te jun majx ttxa'n tnam.* Me metzin qe ja'lin, at junqe chojb'il qil, a t-xmilil Jesús ex tchky'el, ex nti' kyoklin pale ti'j, ikyo tze'nku nti'taqjo kyoklin ti'j kychib'jil alu'mj ojtze. ¹² Qu'n ikyo tze'nku b'aj kyij' alu'mj ojtze, ikyx te Jesúsjo iltaq ti'j tu'n tkyim te' ttxa'n tnam, tu'n ttxjet kyiljo jni' xjal, noq tu'n tchky'el. ¹³ Tu'npetzintzjo lo, qpamiltzin qib' ti'jjo ojtze tumil tu'n qkyij toj wen tuk'a Dios, ex qo lipexsintz ti'j Jesús. Noq tu'n ikyo, qo elil kyij'lin xjal, ikyxjo tze'nku el i'jlin te Jesús kyu'n xjal, ex ex kyxo'n ttxa'n tnam tu'n tkyim. ¹⁴ Qu'n a tzalu'n twutz tx'otx' nti' jun qtanim tu'n qten te jun majx, qala' nqo jyo'n, ex nqo ayo'n ti'j qtanim toj kya'j.

¹⁵ Tu'npetzi'n, qo nimsin tb'i qMan Dios, qu'n axixsin jun tb'anil oyajjo tu'n t-xi qq'o'n twutz Dios.* Tu'n ikyo, qo nimsin tb'i, ex qo b'itzin twutz, ex qo yolin ti'j tuk'a tkyaqil qanmin.

¹⁶ Mitzin tz'el naj toj kyk'u'ja tu'n kyb'inchinteji'y wen, ex tu'n tkub' kysipi'n kyxola a at kye'y, qu'n atzi'n kyb'inchb'in ikyo, ayetzin tb'anilx oyajjo ntzalaj Dios kyij'.

¹⁷ Kyniminqekutzinji'y aye' nejinel kyxola toj Ttanim Dios, ex kyb'inkuji'y kykawb'il; ayetzin xq'uqil kyeji'y, tu'n mi naje kyanmi'n te jun majx toj q'aq'. Qu'n b'i'n kyu'n nejinel, qa at jun q'ij, ja' kyq'a'b'ile tqanil kyij'ja twutz Dios. Tu'ntzin ikyo, kyniminqekutzi'n, tu'n

* 12:25 Ex. 20:22 * 12:26 Hag. 2:6 * 12:29 Deu. 4:24; 9:3; Mt. 3:12; 2Tes. 1:7-8 * 13:2 Ro. 12:13; 1Pe. 4:9

* 13:2 Gen. 18:1-8; 19:1-3 * 13:3 Mt. 25:31-46 * 13:5 1Tim. 6:6-10 * 13:5 Deu. 31:6; 8; Jos. 1:5; Mt. 28:20

* 13:6 Sal. 56:3-4, 9-11; 118:6 * 13:10-11 Lv. 16:27 * 13:15 Lv. 7:12; Sal. 50:14, 23; Os. 14:2

kyxq'uqin kyi'ja tuk'a tzaljb'il, ex nya tuk'a b'is, qu'n qa tuk'a b'is, nti'xla ch'in tajb'in te kye'y.

¹⁸ Atzin ja'lin, q'uqle qk'u'ja qa saqxix toj qanmi'n, tu'n nqo b'inchinji'y b'a'n, tze'nku taj qMan. Me chi na'n Diosa qi'ja, noqit kukx saqix qanminji'y junjun q'ij tu'n. ¹⁹ Ex nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n kyna'n Dios wi'ja, noqit liweyku, chin ul kani'n juntl majla q'olb'il kye'y.

Jun tky'iwb'il Dios kyib'aj nimil

²⁰ O tzaj tq'o'ntl Dios jun ak'aj tumil tu'n qkyij toj wen tuk'a te jun majx, noq tu'n tchky'el Jesús, a qAjaw. * Jaw anq'in juntl majl kyxol kyimnin tu'n Dios, ex ok q'o'n te Tb'anil Kyik'lel nimxix toklin tib'aj tkyaqiljo nimil ti'j Dios, * a nik'ulte tkyaqil, ikyxjo tze'nku taj. ²¹ Noqit aku Dios tz'ok q'on kye'y tz'aqle ex b'a'n kynab'la, tu'n tjapin b'aj kyu'n ikyxjo tze'nkuxjo tajb'il. Ex noqit aku b'ant qu'n tze'nku tajb'il, noq tu'n Jesús, qu'n at Xewb'aj Xjan toj qanmin, a nb'inchinte ikyxjo tze'nku taj qMan Dios. Nimxitjo tb'i Jesucrist ja'lin ex te jun majx. Ikyxit tz'ele'.

²² Werman, nchin kub'sin nwutza tu'n kyk'mo'nteji'y tkyaqiljo yol lu'n, a nxi ntz'ib'i'n ch'in te q'uqsb'il kyk'u'ja. ²³ Ex waja tu'n t-xi nq'ma'n ti'j qerman Timotey, a ma tzaqpaj toj tze. Qa ma tzul kanin liwey nk'atza, kxel nk'le'n wuk'iy, aj nxi'y q'olb'il kye'y.

²⁴ Kyq'onxa q'olb'il kye' tkyaqiljo nejinel kyxola ex kye tkyaqil Ttanim Dios at antza. Ex tkyaqiljo nimil tzalu'n wuk'iy toj Italia nxi kyq'o'n q'olb'il kye'y.

²⁵ Axit Dios ky'iwlin kye'y tuk'a tkyaqil t-xtalb'il. Ikyxit b'antjo.

Tu'j Santyaw

Atzi'n u'j lu'n tz'ib'in tu'n Santyaw, a titz'in qAjaw Jesucrist. Nyolin ti'jjo jun nab'l te Dios tze'nku junjun u'j toj Ojtxe Tu'jil tze'nku Proverbios ex Ecclesiastés. Atzin nab'l lu'n, mi nyolin ti'jjo kynab'lxjal, a nchi ka'yin ti'jjo jni' at twutz tx'otx', mo ti'j kynab'lxjal ti'j Dios ex ti'j xjal, qala' tu'n t-xi nik'etjo chwinqil twutz tx'otx', tze'nkuxjo taj qMan Dios, ex tu'n qb'et toj qchwinqil jikyinxix wen.

Tojtzin u'j lu'n, at ila'ku xnaq'tzb'il ti'j, tze'n tu'n qb'ete toj tumilxix toj qnimb'il. Ntzaj xkye u'j lu'n tu'n Santyaw tuk'a jun yol te q'uqb'il qk'u'j, tu'n tjetjo nab'l, a tzajnin tu'n Dios, a nimx n-ajb'in, aj tokjo qnimb'il toj joyb'il ti'j. Te tib'ajxi, nyolin kyi'jjo xjal yaj ex q'inin, ex qa tu'n mina tz'el qpa'n toklin jun xjal tuk'a toklin juntl. Ex ikyxjo, nyolin ti'j jni' niky'b'il ex yajb'il toj qchwinqil; ex ti'jjo nimb'il twutzxix, a nyek'in tu'njo qb'inchb'in tb'anilxix. Qatzin qa nti'jo b'inchb'in anetzi'n, atzin qnimb'iltz kiyimnin ta'. Ntzaj tkujsin ti'jjo tumil, ex ntzaj t-xnaq'tzin, qa il ti'j tu'n qtzuyu'nte qaq', ex tu'n mi qb'inchin mib'in tuk'a.

Tojtzin tkyaqil, ntzaj tkujsin Santyaw qa ilxix ti'j tu'n tkub' qb'inchin tze'nkuxjo ntzaj tyeq'in qnimb'il.

Jun q'olb'il

¹ Ayi'n Santyaw,* jun taq'nil qMan Dios ex ikyx te Jesucrist, a tAjaw Tkyaqil; jun q'olb'il kye'y, ayi'y kab'lajaj ch'uq xjal tzajnin te Israel, a ojtxe qxe'chil, ex ja'lin kysipin kyib'a toj tkyaqil twutz tx'otx'.*

Qqanix qnab'l te Dios, nya nka'min qk'u'j

² Ayi'y werman, qa ma tzaj nya b'a'n kyi'ja, chi tzalajxa tu'n kky'elix kyi'ja, ³ qu'n tu'n b'i'n kyu'n, qa ma niky'b'ajtz kynimb'ila tu'n Dios. Ikytzin kchi b'antileji'y tu'n tten nim kyk'u'ja tu'n kyayo'n ti'j tkyaqil tajb'il qMan. ⁴ Me ikytzi'n, ilx ti'j tu'n ttenix kyk'u'ja tu'n kyayo'n, tu'ntzin kyitji'n ex tz'aqle toj kynab'la, tu'ntzin nti'x juntl atx taj toj kynimb'ila.

⁵ Qa at jun kyxola atx taj tu'n tel tniky' tu'n tb'et toj tumil, b'a'n txi tqanin te qMan Dios,* ex ok ktzajil tq'o'n, qu'n ntzaj tq'o'n te Dios te qkyaqilx a at tajb'in qe, ex mina nqo ok i'lin tu'n. ⁶ Me atzi'n, kxel tqanin tuk'a tnimb'il,* ex nya nka'min tk'u'j tze'nku a' te ttxuyil a', n-ul piq'j ex n-ajl ti'j tu'n kyy'iq'. ⁷ Qa at jun xjal iky t-ximjo, qa nlay tzaj q'o'n te tu'n qAjaw, ⁸ qu'n ja'lin ntb'isin jun ti', ex mikyxiljo nchi'j. Nya junxch'in tumil nxi ti'n.

Jun q'inin ex jun yaj kchi kletil, qa ma chi nimin ti'j Klolqe Jesús

⁹ Aye yaj nimilqe tzalu'n twutz tx'otx', b'a'n tu'n kytzalaj, qu'n japin nim kyoklin tu'n qMan Dios. ¹⁰ Ex ikyx te q'inin twutz tx'otx' tzalu'n, b'a'n tu'n ttzalaj, tu'n ma kub' tmutxsin tib' twutz Dios; qu'n ikytzin te q'inin ok b'ajil tze'nku jun t-xmakil k'ul, ex nlay kub' ten te jun majx. ¹¹ Ajtzin tjawil q'ij, k'wel tzqij tqan, ex k-elil tz'aq t-xmakil, ex b'e'x knajiljo tka'yb'il tb'anilxtaq. Ikytzi'n, atzin q'inin at nim tq'inimil; me ilxix ti'j kyjel, aj tkyim, ikyxjo tze'nku tal t-xmakil k'ul.*

Qo we'xix twutz jun nya wen, qa ma tzul kanin qi'j

¹² At tky'iw'b'il qMan tajb'aj jun nimil qa ma we'xix wen, aj tul kanin nya b'a'n ti'j. Ajtzin tiky'xtz tu'n, ok ktzajil q'o'n jun oyaj te tb'anilx, a chwinqil te jun majx, a o tzaj tziyin qMan Dios kye', a ok kchi okil k'u'jlinte.

¹³ Qa at jun nna'nte qa n-ok yekin tu'n tkub' tb'inchin nya b'a'n, mi kub' tb'isin qa tu'n qMan Diosjo lu'n; qu'n mina nkub' tb'isin te Dios tu'n tok tb'inchin nya b'a'n, ex nlay tz'ok tnikyb'in te Dios jun a'la. ¹⁴ Qala', qa at jun xtna' jun tb'is tu'n tkub' tb'inchin a nya b'a'n, ikyxjo tze'nku jun ti' tku'x toj jun tzuzyb'il txuk; ax tb'is xkub' sb'unte. Ex ikytzi'n nkub'e tz'aqe toj il. ¹⁵ Kyu'ntzi'n tb'is nya b'a'n, nku'xa til; ex ajtzin tch'iyjo il wen, ikytzin ktzajile kyimi'n ti'j.

¹⁶ Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, mi txi kyq'o'n kyib'a tu'n kykub' sb'u'n. ¹⁷ Qu'n tkyaqil oyaj b'a'n ex tkyaqiljo tb'anilxix, kyja ntzaje te' toj kya'j, a ntzaj tq'o'n qMan Dios, ajo B'inchil te' twutz kya'j jni'jo nb'aj qoptz'aje. A Dios nti' jun ti' nkub' ttx'ixpintl; nya ikyo tze'nku jun t-xlekemil ti', a nxi yekj.*

¹⁸ An Diosjo, tu'n tajb'il, ma tzaj tq'o'njo saq chwinqil tu'njo Tb'anil Tqanil, a Tyol twutzxix.* Tu'ntzi'n, qokin awo tnejil nimil, jun tnejil oyaj te saq tch'iysb'in qMan Dios, tze'nku jun oyaj ti'j tnejil twutz awal.

* 1:1 Mt. 13:55; Mr. 6:3; Kyb'i. 15:13; Gal. 1:19 * 1:1 1Pe. 1:1 * 1:5 1Re. 3:5-12 * 1:6 Mt. 7:7-11; 21:21-22;
Jn. 16:23-24 * 1:11 Is. 40:6-7 * 1:17 Num. 23:19; Mal. 3:6 * 1:18 1Pe. 1:23

Qajsintz ti'j tyab' qwi'

¹⁹ Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, kyna'ntzinji'y lu'n: Kykyaqilxa nya nej kchi jawil yolb'i'n tuk'a tyab' kywi'y; qala' nej k-okil kyb'i'n, ²⁰ qu'n tu'n tyab' twi'xjal nlay b'antjo b'a'n twutz qMan Dios. ²¹ Tu'npetzi'n, kytzaqpinkji'y tkyaqiljo il exsin jni' nya b'a'n, qu'n o'kx te ma ch'i'yxjo kyojjo q'ij lu'n, exsin kyniminkuji'y Tb'anil Tqanil, a o kiyj awa'n toj kyanmi'n; me kyniminkuy tuk'a kymutxb'il kyib'a. Atzin Tqaniljo lo at tipin tu'n kykleta tu'n.

Il ti'j tu'n tkub' qb'inchin a ntq'ma'n Tyol Dios, ex nya noq tu'n tok qb'i'n

²² Ex nya noq o'kx tu'n tok kyb'i'nji'y Tyol Dios; qala' il ti'j tu'n tkub' kyb'inchinji'y a ntzaj tq'ma'n. Qatzin qa mikyxi s-oke kyu'n, nkub' kysb'u'n kyib'a kyil kyib'xa. ²³ Ankye te' noq o'kx nkyja'ye tu'n ma tz'ok tb'i'n, ex mina nkub' tb'inchin, ikytzin k-elile' tze'nku jun xjal nkux tka'yin twutz toj jun ka'yb'il wutzb'aj. ²⁴ Ma ntlon tetz tze'n iky twutz, me ajtzin tel b'et, ma tz'el naj ka'yin twutz toj tk'u'j. Ikytzin Tyol Diosjo tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. ²⁵ An te' mina n-el naj toj tk'u'j, qala' kyja n-oke t'nab'l wen ti'j Tyol Dios, ex tu'n tten jikyin toj tchwinqil, ex tu'n tb'antjo a ntq'ma'n Tyol Dios, oktzin ktzalajil tojjo tb'inchb'in. Atzin Tyol Diosjo tz'aqlexix wen, a xqo tzaqpet tu'n toj qil.

²⁶ Qa at jun xjal nkub' tb'isin qa nimil, exsin qa nya jk'u'n ttzi, ax nkub' sb'unte tib' tu'njo tb'is, ex atzin tnimb'il nti' tajb'in. ²⁷ Qalatzin te' nimb'iltz tb'anilx, ex nti' tky'i twutz qMan Dios, a nmojin kyi'j meb'e, exqetzi'n qya, a o chi kyim kychmil, ex aye toj jun kyixk'oj ite'ke; ex mi nxi' yajil tib' toj il tzalu'n twutz tx'otx'.

2*Junx tz'ele kyoklin kykyaqilxjal qu'n*

¹ Ayi'y werman, a nimilqi'y ti'j qJaw Jesucrist, a nimxix toklin, mi kub' kyb'inchin tu'n nya nim toklin jun xjal tze'nku juntl. ²⁻³ Ikyetzi'n tz'okpint jun xjal kyxola tok t-xmilq'ob' twi' wiyil ex tb'anilx toj t-xb'alín, ex ikyxjo tz'okxit jun tal yaj tuk'a t-xb'alín ttx'aqin; exsintla xi kyq'ma'ntza te te' tb'anilx toj t-xb'alín: ¡Qekuy! ¡Lu tq'ugb'ila lo tb'anilx wen! Exsintla xi kyq'ma'n te tal yaj: Axa wekuy, mo qa qekuy i'chaqx twutz tx'otx' nej. ⁴ Qa ikyo kyu'n, ayi'y xi q'mante s-el kypa'nji'y a nya nim toklin; nya wen kynab'la ikyo.

⁵ Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja, kyb'intzi'n: A te Dios xja sk'o'nkye yaj tzalu'n twutz tx'otx', tu'n kyok q'inin toj kynimb'il, ex tu'n ttzaj kyk'mo'n Tkawb'il Dios toj kyanmin te jun etzb'il, a o tzaj ttziyin kye', aye kchi okil k'u'jlinte. ⁶ Qalatzin kye', nchi el kyiky'inji'y yaj, ¿Ma nyaqepetzila q'inin nchi kub' b'inchinte nya b'a'n kyi'ja, ex nchex qton kye'y kywutz kawil? ⁷ ¿Ma nyatzin aye nchi xo'n yol ti'j tb'i qMan Dios, a o txi kynimi'n?

⁸ Qatzin tzunxix nkub' kyb'inchinji'y wen, a nuk'b'il nimx toklin, a ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios, tu'n tok tk'u'jlin t-xjalila tze'nku n-ok tk'u'jlin te tib' til tib'xa;* ex tb'anilx te' nb'ant ikyo. ⁹ Me qa ma tz'el kypa'n toklin jun xjal tuk'a toklin juntl, mapen kux jun kyiltza ikyo, ex ma chi oktza b'inchil mib'in twutz Tkawb'il qMan Dios. ¹⁰ Qu'n qatzin qa jun xjal nkub' tb'inchin tkyaqil kawb'il, exsin qa ma jaw txalpaj toj jun, tuk'axpe jun; ma tz'ok aj paj toj tkyaqil, ¹¹ qu'n axsin Diosjo xq'mante tu'n mina ky'a'ji'n* ex mi b'iyi'n.* Atzin ja'lintz, qatzin mi nky'a'ji'n, exsin qa ma b'iyi'n, ma tz'el ti'jlintza tkawb'il Dios, ex mina nkub' tnimi'n.

Qyek'inku qnimb'il tuk'a qb'inchb'in, ex nya noq tuk'a qtzi

¹² Ayetzintza ja'lin, chi yolinxja toj ttxolil, ex chi b'et-xa toj tumil, noq te jun yek'b'il ti'j kynimb'ila; qu'n b'i'n kyu'n qa kchi okila toj pa'b'in twutz tkawb'il Dios, ex ax kawb'iljo ktzaqpil kye'y. ¹³ Qu'n ayetzin kye', a mi ntzaj q'aq'in kyk'u'j ti'j juntl, nlay tzaj q'aq'in tk'u'j Dios kyi'j, aj kyok toj pa'b'in. Me ayetzin kye', a ntzaj q'aq'in kyk'u'j ti'j juntl, ayetzin kye kchi kletiljo, aj kyok toj pa'b'in twutz Kawil.

¹⁴ Ayi'y werman, ¿Titzin k-ajb'ila qa at jun nq'ma'nte qa niminxix tu'n, exsin qa mi nkub' tyek'in tnimb'il? ¿Ma okpetzila kkletil tu'n jun tnimb'il ikyo? ¡Nlay! ¹⁵ Ikyetzi'n atit jun nimil nti' t-xb'alín, ex nti' twa tu'n tok junjun q'ij, ¹⁶ ex qa at jun kye' xi q'ma'nte: K'a' tli tib'a. Q'onk t-xb'alín, ex k'a' wa'n wen, noq tze'n taja. Ex qa mina xi tq'o'n a tililx ti'j te t-xmilil, ¿Titzin k-ajb'ila ikyo? ¹⁷ Ikytzin nb'ajjo toj qnimb'il; kyimnin ta'ye, ex nti' tajb'in, qa noq xkub' qyolin, ex qa mi xkub' qyek'in tuk'a qb'inchb'in.

¹⁸ B'alaqa at jun aku txi q'ma'nte: At te tnimb'il. Me ayintzin we', at we nb'inchb'in toj nnimb'ila.

¿Ma akupela b'ant tyek'it tnimb'ila, qa mi nkub' tb'inchin? ¡Nlay! Qalatzin, kxel nyek'in we' nnimb'il tu'n nb'inchb'in.

* 2:8 Lv. 19:18 * 2:11 Ex. 20:14; Deu. 5:18 * 2:11 Ex. 20:13; Deu. 5:17

¹⁹ Nimin te tu'n, qa at junch'in Dios. Tb'anilx ikyjo, qu'n ikypen kye taq'nil tajaw iljo b'i'n kye kyu'n, expe nchi tzaj lu'lin tu'n kyxob'il te.

²⁰ Ay, nti' t'nab'la ikyjo. Qu'n qa noq o'kx tu'n b'i'n qu'n, ex qa nya il ti'j tu'n tyek'it tu'n qb'inchb'in, nti' te jun nimb'il tajb'in ikyjo.

Kab'e yek'b'il te qe, tu'n Abraham ex Rahab

²¹ Qala' ka'ntzin te Abraham, a ojtxe qxe'chil, b'a'n ele twutz qMan Dios tu'n tb'inchb'in, tej tkub'taq' b'yo'n tk'wal, a Isaac, te chojb'il il.* ²² Ka'yinktzi'n ti'jjo o b'aj ti'j Abraham; o tyek'e tnimb'il tu'n tb'inchb'in. Ex atzin tnimb'il b'a'n xjapine twutz Dios noq tu'n tb'inchb'in. ²³ Ikytzin xjapine' ntq'ma'n Tu'jil Tyol Dios. Chitzin kyjal'u'n: Kub' nmin Abraham Diosch.

Tu'ntzin tnimb'iltz ikyjo, b'a'n ele twutz Dios.*
Ex ok tq'o'n Dios te tuk'a.*

²⁴ Man kylitza, qa ma tz'ok tq'o'n Dios xjal tz'aqle twutz, nya noq o'kx tu'n tnimb'il, qala' majx tuk'a tb'inchb'in, a tzajnin ti'j tnimb'il. ²⁵ Ex ikyx b'ajjo ti'j aj ky'a'jiltaq Rahab toj Tu'jil Tyol Dios. B'a'n ele twutz Dios tu'n tb'inchb'in, tej i kub' tewin aye tsanjil Israel, ex i xi tmojin tu'n kyoq toj junxil b'e, tu'n kyklettaq toj tq'ob' nmaq kawil te Jerico.* ²⁶ Ikytzin tetzjo lu'n; tze'nku nti' tajb'in jun xmilil qa nti' t-xew toj, qu'n kyimnin ta'ye; ikytzin jun nimb'iljo qa nti' tb'inchb'in tuk'a.

3

Qo ximin ti'j qyol

¹ Ayi'y werman, nya noq a'lchaqku kye, tu'n tok te jun xnaq'tzil Tyol Dios, qu'n b'i'n kye' kyu'n, awoxixpeqe a nqo xnaq'tzin ti'j Tyol, ok qo tzajil kawin kuj tu'n Dios, qa mina nqo b'et toj tumiljo qxnag'tzb'il. ² Ikytzi'n, qkyaqilx nimku ja' nqo b'inchine nya wen tuk'a qyol. Ikyettzi'n, atit jun nti'x ntxalpaje tuk'a tyol, atzin jun xjaljo nti'x tkyi' toj tchwinqil, ex at tipin tu'n ttzyu'nte tib' twutz tkyaqil il.*

³ Ka'ntzin te chejila; tu'n tkub' nmin tu'n chej, k-okix tq'o'n kxb'il tal netz' toj ttzi, tu'n tq'o'nte tib', ex tu'n t-xi' ja' taje chejil. ⁴ Ex ka'nqetzin kye bark, exsin tu'nj ma tijqe, ex tzunx nju'minx kyq'iq' kyij', tze'n nchi rinin toj ttxuyil a', n-okin jun tal netz' xuyb'ilte kyu'nxjal, a q'ilte, ja' tumil kyaje tu'n kyxi'ye. ⁵ Ikytzin nb'ajjo tu'n qaq'; tal netz'petzin toj qxmilil, me at tipin tu'n tb'ant nimku ti' tu'n. Ikyjo tze'nku ch'in tal t-xk'itil q'aq' nkub' b'aj jun tij wutz tu'n. ⁶ Ex ikytzin qaq'jo tze'nku q'aq' anetzi'n; * tex jun joyb'il q'ojx toj qxmilil; ex nya wen nqo ele tu'n. Q'ontz tq'aq'il tu'n tq'aq'il tajaw il. Nim ntjyo'n tumil tu'n qb'inchin il. Tu'ntzintzjo, atkux ikyx kb'ajile qchwinqiljo tzalu'n twutz tx'otx' tuk'a q'oj.

⁷ O'kqex kye n-ajtz kyij'jo tu'n xjal: A tze'nqeku toj k'ul txuk, jni'qe nchi lipin, jni' kan, exqetzi'n txuk toj ttxuyil a', kye b'ala tajtz kyij' tu'n. ⁸ Me metzin te qaq' mix a'lx nxkye ti'j tu'n tajtz ti'j. O'kx jun jyol q'ojjo; mina ntq'o'n tib' tu'n tajtz ti'j; nyakuj nojnin tuk'a b'i'yb'il te jun majx. ⁹ Tu'n qaq', nqo nimsin tb'i qMan Dios; ex tu'n qaq', nqo yolb'in kyij'xjal, aye b'inchin tu'n Dios tuk'a toklin toj tanmin,* tu'n t-ximin, ex tu'n t-xi ti'n toj tumilixix tze'nku Dios. ¹⁰ Toj qtz, junx n-etze wen ex nya wen. Ayi'y werman, ku chichkuji'y, jNya tumiljo ikyjo! ¹¹ Ma attzin jun xlok' a', a n-etz a' wen toj, ex axsa k-elitze a' k'a? jMinal ¹² Ex ikyxjo, Ma attzin jun tqan iw aku tz'el twutz mikyxiljo; mo qa jun tqan uv aku tz'el twutz iw? jMinal Tu'ntzintzjo, nya wen junx tu'n tetze' wen ex nya wen toj qtz.

Kab'e wiq'xtijil: Jun te twutz tx'otx' ex juntl tu'n qMan Dios

¹³ Qa at jun kye xtij n-el tniky' te, in tyek'in tetz tuk'a tb'inchb'in, ex qa mutxin tu'njo n-el tniky' te. ¹⁴ Me qa tzunx nlo'chj kyanmi'n tuk'a iky'b'il, ex qa nkub' kyb'inchi'n tkyaqil tuk'a nimsb'il kyib'a; tu'ntzin ikyjo, mi tz'ok kyq'o'n kyib'tza te xtij, qala' ma chi xtalpaja tojjo tumil, a twutzxix. ¹⁵ Qu'n nya te Dios te' xtijil ikyjo; ikytzin teku te xjaljo te twutz tx'otx' ex te tajaw il. ¹⁶ Qu'n ja'tzin ta'ye iky'b'il ex b'ujb'il; antza ta'ye tkyaqil wiq il, ja' nti'ye tumil.

¹⁷ Qalatzin' kye', ma tzaj q'o'n kye kyxtijil tu'n qMan Dios: Tnejil, saq kyanmin, ex nti' iky'b'il kyuk'iy; ex wen xjalqey; nti' nkyq'ma'n a nya wen, ex b'a'n tzaj q'aq'in kyk'u'ja; ex tuk'a tkyaqilx kywenila; ex at junch'in tumil kyu'n, ex nchi b'inchin wen. ¹⁸ Atzin ja'lintz, ayeqetzi'n kyaj tu'n tanq'in jun nuk'b'il kyxol, ilxix ti'j tu'n kyb'inchin wen, tu'ntzin kyk'monte a kyumil wen.

4

Qmutxsinku qib' nej twutz qMan Dios, exsin qqanixjo a qaj

* 2:21 Gen. 22:1-14 * 2:23 Gen. 15:6 * 2:23 2Cr. 20:7; Is. 41:8 * 2:25 Jos. 2:1-21 * 3:2 Pr. 18:21 * 3:6 Pr. 16:27 * 3:9 Gen. 1:26

¹ ¿Ja'tzin ntzaje jyoj q'oj ex yasb'il kyxola? Tu'ntzin kyajb'ila nya wen toj kyanmi'n. ² Ayetzi'n, a kyaja jun ti', mi nknet kyu'n. Tu'npetzi'n, nchi b'i'yini'y, exsin nlo'chj kyanmi'n ti'j jun ti', me nlayx jyet kyu'n. Tzunpen n-ok tilil kyu'n, ex nkub' kyb'inchi'n tu'n ttzaj q'oj, me nlayx jyet a kyaja.

Kxel nq'ma'n kye'y: Nlay knet-xjo a kyaja, qu'n mina nxi kyqani'n te qMan Dios. ³ Ex qa ma txi kyqani'n, mina ntzaj tq'o'n Dios, qu'n ojtzqi'nqi'y noq tu'n tokin kyu'n te b'inchil il, a tze'nku kyaja. ⁴ Ayeqi'y werman, nyakuj nya nimilqi'y. ¿Ma nyatzin b'i'n kyu'n, a tu'n kyoka te tuk'a b'inchil il, a tze'nku nb'ant tu'n, tu'ntzin ikyjo, b'e'x kchi okila te tajq'oj qMan Dios? ⁵ Ikytzi'n a'lchaqx kye juntz, tu'n tok tuk'lin tib' tuk'a nya wen te twutz tx'otx', b'e'x n-ok te tajq'oj Dios. ⁶ Twutzxix te' Tu'jil Tyol Dios, qa n-ok tk'u'jlin Diosjo a qxew, a xkyij tq'o'n gojxi. ⁷ Me lu' te Dios kmojil, te q'ol tumil, tze'nku ntq'ma'n Tyol. Chi' kyjalu'n: Njaw tiky'in te Dios kyuk'a a njaw kynimsin kyib', me metzin kyuk'a a mutxsin kyib', nchi tzaj tmojin.*

Qo laq'ex tk'atz qMan Dios; ikytzin k-elil oqe tajaw iljo qi'

⁷ Tu'ntzi'n, kyg'onxsin kyib'tza toj tq'ob' qMan Dios, ex kyi'jlemila tajaw il. Ikytzi'n, k-elil ogjo kyi'ja. ⁸ Qalatzin, chi laq'exsin kye' tk'atz qMan Dios, ex ikytzin ktzajila laq'e Diosjo kyuk'iy. Ayi'y nche'xa b'inchil il, mina che'xa b'inchilte; ikytzin ktxjetila kyanminji'y; ex ayi'y, a kyaja tu'n tok kyk'u'jli'n qMan ex jni' at twutz tx'otx', kysaqsim kyib'a, tu'n tok kyanmi'n b'a'n twutz Dios. ⁹ I tjawje kyk'u'ja tu'n b'is. Chi oq'a. Kyna'nkuy tchib'l kyila o b'ant. Atzin kytzeb'la i tokin te ta'l kywutza, ex atzin kytzaljb'ila i tokin te b'isb'ajil. ¹⁰ Tunpetzi'n, kymutxinkutzin kyib'a twutz qAjaw. Ikytzin chi okileji'y te nim kyokli'n.*

A te qMan Dios kq'malte qa ma naj jun qerman ex nya awo

¹¹ Ayi'y werman, mina chi yob'l'in nya b'a'n ti'j junjun kye'. Atzin nyolb'in ikyjo, ikyx tze'nku nyolb'in ti'j kawb'il, noq tq'on tib' tze'nku jun kawil toj kawb'il, ex ma kyij ttzaqpi'n tkawb'il qMan Dios. Qatzin ma tz'ok tq'o'n tib'a ikyjo, a te ma tz'ok te kawil, qala' a te, tu'n tkub' niminte kawb'il. ¹² Me qala', noq junch'in te s-aj q'onte kawb'il, o'kx Dios, ex ax Kawiljo. Tu'npetzi'n, at toklin Dios tu'n tkolin, ex a kq'malte qa ma naj erman, ex nya ay.

Qa atx qchwinqil, ex qa tajb'il qMan Dios, okla kb'antiljo a qaj

¹³ Atzin ja'lin, kyb'intzinji'y lu'n te kye'y, ayi'y nchi q'mante kyjalu'n: Me me qe', qo ky'el qe' ja'lin mo nchi'j tu'n qxi'y toj jun tnam. Ex antza qo tenb'iliy jun ab'q'e tu'n qk'ayi'n, ex tu'n qkanb'i'n txqan qpwaqa, chi chiji'y.

¹⁴ ¿Ma b'i'ntzin kye kyu'n, ti' aku tzul toj kychwinqila nchi'j? ¹⁵ Ikytzin kye kychwinqil tze'nku muj te qlixje; at, aj t-xi qka'yin, me te jun paql, nti'; otaq tz'el naj. ¹⁶ Qala', chi chi'tla kyeji'y kyjalu'n: Qa iky tajb'il qAjaw, ex qa atx toj qchwinqil, okla kb'antiljo a qaja.

¹⁶ Me metzin kye kyu'n, tzunxix nchi lab'te kye', tu'n kyolob'in, ex tu'n tb'ant kyu'n kyjunala. Tkyaqilxjo lu'n, a nja kyi'n kyib'a, nya wen ikyjo. ¹⁷ Tu'npetzi'n, ankye te', a b'a'n b'inchin wen, ex qa mix kub' tb'inchin, ma kux te til ikyjo.

5

Jun tqanil kye xjal q'inin

¹ Kyb'i'ntzin ja'lin, ayeqi'y q'inin: Chi oq'a, ex chi xch'i'n, qu'n ktzajil jun kawb'il kujxix kyib'aja. ² Ikytzi'n, ajo kyq'inimila ma q'aj, ex ikyxjo, a kyxb'ali'n tb'anilx ma b'aj tu'n pok'. ³ Ajo q'anpwaq ex saqpwaq k'u'n kyu'n, ma ch'iy xul kyi'j, ex axsin q'olte kyqanilji'y te yuch'il kye'y, ex k-okil meltz'aj kyi'ja tze'nku jun q'aq' te kawb'il kujxix kyib'aja. Ikytzi'n, ma chi ok ten chmolte kyq'inimila; tzunx ok kyu'n tzma tzalu'n. ⁴ ¿Me mitzin b'i'n kyu'n, qa ch'ix tiky' twutz tx'otx'? ⁵ Nchi qanb'in kyaq'nila kyi'ja, tu'njo mi xi' ex kychjo'n, tej tjaw kyawala.* Ex ma chi b'ijtey tu'n Dios, a tAjaw Tkyaqil. ⁶ Atzin kye' tzalu'n twutz tx'otx', ma kyli jun kye' kychwinqil toj tb'anilx, ex tze'nku kyaja, ikyqetzinji'y tze'nku jun ma nimxix wakx ma b'ant, tu'n tkub' b'yet. ⁷ Ex ikytzi'n kyu'n kyi'jqe nti' kypaj, nchi kux kyjpu'n toj tze, ex atku maj nchi kub' kyb'yo'n, me mi xi' ok meltz'aj kyi'ja. Noqx kub' kyyo'nx kyib'.

Tenxsin qk'u'j tu'n qayo'n tajb'il qAjaw, ajxi tul

⁷ Atzin kyetza, werman, qetzin kye' kyk'u'j tu'n kyayo'n tajb'il qMan Dios, tzmaksi aj tul qAjaw, ikytzi'n tze'nku jun aq'nil twutz tx'otx', il ti'j tu'n tayo'n ajxi tul jb'alil. Ajxi tak' ttx'otx' a'lexsin at tk'u'jjo tu'n tayo'n, tu'n tlonte tb'anil tawal. ⁸ Ikytzin kyeji'y tu'n tten

* 4:4 Is. 1:21; Jer. 3:6-10 * 4:4 Mt. 6:24; Lc. 16:13 * 4:5 Ex. 20:5; Deu. 4:24; Zac. 8:2 * 4:6 Pr. 3:34; 1Pe. 5:5
* 4:10 Mt. 23:12; 1Pe. 5:6 * 4:14 Pr. 27:1 * 5:3 Mt. 6:19 * 5:4 Deu. 24:14-15

kyk'u'ja tu'n kyayo'n, ex chi we'kuxixa toj kynimb'ila, qu'n ch'ix tul te qAjaw. ⁹ Ikytzin qu'n, werman, mina tz'ok kyq'ojlin kyib'a, tu'n mi chi okiy toj kawb'il. Ikytzi'n, ate Dios, a Kawil, nyakuj nq'olb'in toj tjpel ja, qu'n ch'ix tul twutz tx'otx'.

¹⁰ Ayi'y werman, kyna'nqetzinji'y aye yolil Tyol Dios ojtxe, tu'n kyok te jun yek'b'il qe ja'lin. Jni'xsin siky'x kyij, me ma ten kyk'u'j toj tkyaqil. ¹¹ Ex ikyxjo qe ja'lin, ky'iwlinqoxixqe, qa ma qo we' twutz tkyaqiljo kky'elix qu'n. O tz'ok kyb'i'n ti'j tk'u'j Job, tu'n tayo'n tkyaqil tajb'il qMan, * ex ma tz'ok kyb'i'n tze'nx tene tu'n tAjaw Tkyaqil tu'n tklet, tb'ajlinxiti'n siky'x tu'n. * Ikytzi'n, tb'anilx te qAjaw, ex nimx tq'aq'b'il tk'u'j qi'j. *

Qo yolin twutzxix, ex mi kub' qewin

¹² Me atzin ja'lin, toj tkyaqil, ilxix ti'j tu'n qyolin toj ttxolil. Mi tzaj qq'olb'in tb'i kya'j, ex tb'i tx'otx', ex mix a'l tb'i juntl, tu'n qq'mante qa twutzx jun qyol. Qala', qa twutzxtaq jun ti', ex twutzx qyoltz; ex qa nya twutzx, exsinx minaxtz, tu'ntzin mi qo tzaj tkawin qMan Dios. *

Qpa'nktz qil ex qo na'n Dios kyuk'a qerman

¹³ Qa at jun kyxola ma tzaj jun b'is ti'j, b'a'n tu'n tna'n Dios. Ex qa at jun at ttzajlb'il tuk'a, b'a'n tu'n tb'itzin b'itz te nimsb'il tb'i qMan Dios. ¹⁴ Ex qa at jun ma yab'te kyxola, b'a'n tu'n kytzaj ttxko'n nejinel kyxol Ttanim Dios, tu'n kyna'n Dios ti'j, ex tu'n tkyij kysu'n ch'in aseyt ti'j tplajjo yab' toj tb'i qAjaw. * ¹⁵ Me ajtzin kyna'n Dios tuk'a kynimb'il, oktzin kwe'b'il yab', exsin a qAjaw k'wel q'aninte. Ex qa at til o tb'inche, ok k'wel najsin tu'n Dios. ¹⁶ Tu'npetzi'n, kypa'nktz kyila jun tuk'a juntl, ex chi na'n Diosa jun ti'j juntl, tu'ntzin tul Dios kye'y. Qu'n a tna'j Diosjo, a b'a'n nb'ete toj tumil, kb'antil nimku tu'n. ¹⁷ Ka'ntzin tejij yolil Tyol Dios ojtxe, a Elías: Xjalx tze'nku qe xjalqo. Me atzi'n te' t-xi tqanin toj tna'j Dios, tu'n mi tz'etza jb'al tib'aj tx'otx', ex mix etze jb'al toj oxo ab'q'e tuk'a niky'jin. * ¹⁸ Tb'ajlinxiti'n ikyjo, aq'e majl na'l Dios, tu'ntzin ttzaj jb'al; b'e'xsin tzaj q'o'n jb'altz tib'aj tx'otx', tu'n ttzaj tawal. *

Qq'onx jun tumil te onb'il tu'n tja we'ks erman

¹⁹ Ayi'y werman, qa at jun o tz'el txalpaj ti'jjo tumil twutzxix, il ti'j tu'n ttzaj onit, tu'n tajtz meltz'aj. ²⁰ B'i'nku kyu'n qa at jun kye' kxel onil ti'jjo ma txi' toj b'e nya wen, kkletil tanmin xjal tu'n, ex mi kyim tuk'a til. Atzin jni' til k'wel najsin ikyjo tu'n Dios. *

* 5:11 Job 1:21-22; 2:10 * 5:11 Job 42:10-17 * 5:11 Sal. 103:8 * 5:12 Mt. 5:34-37 * 5:14 Mr. 6:13; Lc. 10:34 * 5:17 1Re. 17:1; Lc. 4:25 * 5:18 1Re. 18:1, 42-45 * 5:20 Pr. 10:12; 1Pe. 4:8

Tnejil Tu'j Pegr

Pegr tb'i jun tsanjil Jesús, a kub' tz'ib'in te u'j lo, a xi sma'n kye nimil kysipin kyib' toj tx'otx' te Asia Menor, qu'n otaq chi okx toj joyb'il ex yajb'il noq tu'n tpajjo kynimb'il. Nimxix nq'uqb'in Pegr kyk'u'jjo nimil, ex ntzaj tna'n kye tze'n xi klete tu'n Dios; exsin tzaj tq'o'n jun q'uq'b'il kyk'u'j noq tu'n jojo tkyimlin ex tjawlintz anq'in Crist. Ex atzin q'uqb'il kyk'u'jjo, a tulil qAjaw tkab' majin q'ilkye, tu'n kyxi' toj kya'j najal tuk'a te jun majx. Ayetzin nimil lu'n, qu'n n-iky'x yajb'il kyk'u'n noq tu'n tpaj Jesucrist, ex at kyoklin ti'jjo tqoptz'ajiyil, aj tul juntl majl (4:13; 5:1).

Toj tkyaqiljo yol tojjo u'j lu'n, ntzaj t-xnaq'tzin Pegr, tu'n t-xi qi'n jun qchwinqil tb'anil tu'n tok te jun yekb'il kywutz txqantl, tze'nkuxjo tb'anil txokb'il ma tzaj tq'o'n Dios qe. Ayetzin nimil b'a'n tu'n tkyij kytzaqpi'n a jni' nkub' kyb'inchin nya wen, tej na'mxtaq kynimin ti'j qAjaw; exsin xkel kyi'ntz jun kychwinqil saqxix wen, tu'ntzintla nti' jun yollb'il kyij' kyk'u'nxjal nya nimil. Ex nxi tq'o'n Pegr tumil kye junjun ch'uq xjal toj Ttanim Dios, a tze'nku kye aq'nil, ex kye chmilb'aj, ex kye tij xjal ex kye ku'xin. Ex at juntl tumil, qa wen tu'n kykub' qninin aj kawil. Tib'aj tkyaqiljo lo, ntzaj tna'n tu'n tkub' qb'inchin tkyaqil tuk'a qk'u'jb'il qxol.

Jun q'olb'il tu'n Pegr

¹ Ayi'n Pegr jun tsanjil Jesucrist; * nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n kye'y, a ayi'y kysipin kyib'a tu'n tpaj kynimb'ila, * ex ma chi oka te b'etin xjal toj tx'otx' te Ponto, Galacia, Capadocia, Asia ex Bitinia. ² Ayi'y o chi jaw sk'o'n tu'n qMan Dios, a tze'nkuxjo t-xim attaq te tnejil, noq tu'n kysaqixa tu'n Xewb'aj Xjan, tu'ntzintla tkub' kynimi'n, ex tu'n kyoka tz'aqle tu'n tchky'el Jesucrist. Noqit nim t-xtalb'il ex tnuk'b'il kyib'aja toj tkyaqil.

Ajo t-xilin kolb'il

³ Qo nimsin tb'i tDios ex tTata qAjaw Jesucrist, qu'n noq tu'n tq'aq'b'il tk'u'j, tzaj tq'o'n tumil tu'n qitz'je tkab' majin, noq tu'n tjawlintz anq'in Jesucrist kyxol kyimnin. * A tzaj q'o'nte nim q'uqb'il qk'u'jjo toj qchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', ⁴ ex a ktzajil q'o'nte jun qetz'b'il te jun majx, a k'u'n tu'n Dios toj kya'j, tu'ntzintla mi xitje, ex tu'n mi yaje, ex tu'n mi molje. ⁵ Ex noq tu'n kynimb'ila ti'j Dios, aku Dios nklon kye'y tuk'a tkyaqil tipin, tu'ntzintla tlajeto kolb'il, a b'antnin tu'n, ex ktzajil tyek'in, aj tpon b'aj tq'ijil.

⁶ Tu'npetzi'n, nimx nchi tzalaja, exla qa il ti'j tu'n tiky'x yajb'il kyk'u'n toj jte'b'in q'ij. ⁷ Ajo n-iky'x kyu'n ja'lin, tze'nku jun q'aq' te saqsb'il kynimb'ila, ilkyxjo tze'nku q'anpwaq il ti'j tu'n tsaqix tu'n q'aq'. Me atzin kyinimb'ila nimxixtl toklin tze'nku q'anpwaq, qu'n atzin q'anpwaq knajil, me atzin kyinimb'ila kyjel te' te jun majx. Ikytzin kyeji'y kynimb'il tze'nku te q'anpwaq, aj tsaqix tu'n q'aq'; qa ma chi we'y toj tkyaqiljo n-iky'x kyu'n, axte Dios k-yolil wen kyij'a, ex kjawil tnimsin kyb'iy, ex ktzajil tq'o'n nim kyokli'n, aj tul Jesucrist juntl maj. ⁸ Exla qa na'm kylontiy, me ma qe kyk'u'ja ti'j; exla qa nti' tzalu'n twutz tx'otx' tu'n kyka'yi'n ti'j ja'lin, me at kynimb'ila ti'j, * ex nim nchi tzalaja tuk'a jun t-xilin tzaljb'il, a nti' tumil tu'n tb'ant kyq'ma'ntey tkyaqil, ⁹ qu'n nkyk'mo'nji'y ajo t-xilin kynimb'ila, a kolb'il te jun majx.

¹⁰ Kyojjo q'ij ojtxe, aye yolil Tyol Dios, aye i k'mo'nte Tyol, nim i xpich'in ti'j, ex i jyo'n ti'jjo t-xilin kolb'il, a tu'ntaq xi tq'o'n Dios kye'y tu'n t-xtalb'il. ¹¹ Nimx i xpich'in ti'j, tu'n tel kyniky' te, ankye ex jtojtzin b'ajjo a otaq tzaj tq'ma'n T-xew Crist, a Xewb'aj Xjan, toj kyanmin, tej t-xi tq'ma'n qa iltaq ti'j tu'n tiky'x yajb'il tu'n Crist, ex yajxi tu'n tjaw nimsit tb'i, tb'ajlinxi' yajlajtz. ¹² Me mix kanine kynab'l tu'n tel kyniky' ti'jjo t-xilin lo, qu'n tzaj tq'ma'n Dios kye, qa nya te kyex nchi ajb'inetaq toj kyaq'in, qala' te qe ja'lin, qu'n i yolin ti'j a na'mtaq tel kyniky' ti'j. Me atzin ja'lin, ayetzin kye' ma tz'el kyniky'a ti'j, kyu'njo aye nchi yolin ti'jjo Tb'anil Tqanil kolb'il, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a tzaj sma'n toj kya'j. Nimxix t-xilinjo lo; majqexpe kye angel kyaj tu'n tel kyniky' te.

Jun txokb'il tu'n Dios tu'n qok xjanxix toj tkyaqil

¹³ Tu'npetzi'n, kyximinkuxixsi'n wen alkya k'wel kyb'inchi'n. Kytzyumtzin kyib'a, ex kyinxsin jun kychwinqila tz'aqle. Qexsin kyk'u'ja ti'jjo a ktzajil tq'o'n Dios tu'n t-xtalb'il, aj tul Jesucrist juntl maj. ¹⁴ Kyniminkuy Dios tze'ngeku k'wal te kytata: Mi txi kyq'o'n kyib'a tojjo kyachb'ila, a attaq, tej na'mtaq tel kyniky'a te Dios. ¹⁵ Qala', chi b'et-xixa toj jun tumil xjanxix toj kychwinqila, qu'n ate Dios, a xtxkon kye'y, tu'n kyxlipe'y ti'j, xjanxix te'. ¹⁶ Ikytzi'n tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: Chi okxa xjan, qu'n xjanqin we'ch. *

* 1:1 Mt. 4:18; Mr. 1:16; Lc. 5:1-11   * 1:1 Sant. 1:1   * 1:3 Jn. 3:3-7; Ro. 6:4-13   * 1:8 Jn. 20:29   * 1:16 Lv. 11:44-45; 19:2

¹⁷ Ex qa ma tz'ok kyq'o'n Dios te kyMa'n, kyna'ntzi'n qa kchi okilxjal toj xjelb'il tu'n, a mi n-ok tka'yin kytentxjal, qala' kkawil jikyinxix wen. Tu'npetzi'n, chi b'ettzintza toj tchewil Dios tkyaqil q'ij, qu'n ma chi oka te jun b'etin xjal tzalu'n twutz tx'otx', noq tu'n tpaj kynimb'ila ti'j Crist. ¹⁸ Qu'n ate Dios ma klon kye'y tojjo kychwinqila, a nti'taq tajb'in, a tze'nku tzaj kyyek'in ojtxe kyxe'chila. Qu'n b'i'nix kyu'n, qa a chojb'il tejo kolb'il mix chjete tuk'a jun ti', a kb'ajil, tze'nku q'anpwaq mo saqppwaq; ¹⁹ qala' tuk'a tchkyel Crist, a tb'anilix te jun majx, a xi q'oyit te chojb'il qil twutz Dios, tze'nku jun tal tal rit te oyaj twutz qMan, a tz'aqle, ex nti' tky'i. ²⁰ Qu'n ate Crist jaw tsk'o'n Dios, tu'n tok te chojb'il qil, a na'mxtaq tkub' tb'inchin tkyaqil tch'iysb'in. Me tzmax tzalu'n, a ch'ix tjapin b'aj tq'ijil, ma kub' tyek'in tib', noq tu'n kyel wena. ²¹ Qu'n noq tu'n Crist, o chi nimi'n ti'j Dios, a jatz anq'in kyxol kyimnin, ex ma jaw nimsin tu'n Dios, tu'ntzintla ajo kynimb'ila ex q'uqb'il kyk'u'ja tu'n tten ti'j Dios.

²² Atzin ja'lin, noq tu'n ma kub' kyniminji'y Tb'anil Tqanil, ma chi saqixa tu'n, tu'ntzintla ttenxix kyk'u'ja kyi'j txqantl nimil. Tu'npetzi'n, kyk'u'jlimtzin kyib'tza nimxix jun tuk'a juntl, tuk'a tkyaqil kyanmi'n. ²³ Qu'n ma chi itz'ji'y tkab' majin, nya tu'n jun kytatij tzalu'n twutz tx'otx', a kkyimil; qala' tu'n Tyol Dios, a itz', ex ktenb'il te jun majx.* ²⁴ Qu'n ikytzin ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Tkyaqilxjal ikyxjo tze'nku tal k'ul.

Ex ajo kyb'inchb'in ikyxjo tze'nku t-xmakil k'ul.

Qu'n atzin te k'ul ktzqijil,

ex atzin t-xmakil k-elil tz'aq.

²⁵ Me metzin te' Tyol qAjaw ktenb'il te' te jun majx.*

Ex atzin yol lo, a Tb'anil Tqanil kolb'il, a nyolajtz kyxola.

2

¹ Tu'npetzi'n, kytzaqpinkjtzinji'y tkyaqiljo nya b'a'n, ex jni' sb'u'b'l, junx tuk'a xmiletz'il, exsin lo'chj k'u'jb'aj ex tkyaqil iqi yol. ² Ex chi oxka tze'nku jun ne'x n-oq' ti'j tmi'x, tu'n tch'iy. Ikytzintla kyeji'y kyjyomtzinji'y Tyol Dios, a tz'aqle, tu'ntzintla kych'iya ti'jjo t-xilin kolb'il, ³ qu'n ma kyniky'b'iy qa ate qAjaw tb'anilix.*

Jesús, a Ab'j itz'xix, tu'n tch'iy Ttanim tib'aj

⁴ Chi laq'etza tk'atz qAjaw, a Ab'j itz'xix, a s-el kyi'jlinxjal, nyakuj nti' tajb'in toj kywutz, me tb'anilx twutz qMan Dios, ex sk'o'nix tu'n. ⁵ Ikyqetzin kyeji'y tze'nku ab'j itz', kyja' kyjaw ch'iysi'n tu'n kyoka te tja qMan, a b'inchin tu'n Xewb'aj Xjan; ex tu'n kyoka te jun ch'uq pale xjanxix, tu'n kyxi kyq'o'n oyaj tuk'a tkyaqil kyanmi'n, a ntzalaj qMan Dios kyi'j, noq tu'n Jesucrist. ⁶ Qu'n ikytzi'n ntq'ma'n Dios toj Tu'jil Tyol kyjalu'n:

K'wel nq'onji'y Ab'j toj tnam Sion,

a nimxix toklin te tq'uqiljo ja.

Atzin Ab'j lo, sk'o'nix wu'n ex tb'anilix.

Alkyejo knimil ti'j, nlay tz'el toj tx'ixewch.*

⁷ Atzin ja'lin, ayi'y, a ma chi nimi'n ti'j, atzin Ab'jjo tb'anilix, me ankye qe, a mi chi nimin ti'j, kchi okil tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Atzin Ab'j, a s-el kyi'jlin b'inchil ja, ma tz'ok te nimxix toklin te tq'uqil txxkin,*

⁸ ex ma tz'ok te jun Ab'j te toljsb'il, ex tu'n kyjaw takpajxjal ti'j.*

Ex kchi jawil toljxjal ti'j, tze'nku t-xim Dios, qu'n mi xi kynimin Tb'anil Tqanil.

Aye nimil etzinqe tu'n qMan Dios

⁹ Me metzin kye' ma chi oka te jun tyajil sk'o'nix tu'n Dios, a Nmaq Kawil toj kya'j, ex te pale tu'n tajb'in te, ex te jun ch'uq xjal xjanxix,* ex te jun tnam, a teku Dios,* tu'ntzintla t-xi kyq'ma'nji'y a tb'anil t-xilin Dios,* a xtxkon kye'y tu'n kyetza tojjo tqxopinil il, tu'n kyokxa tojjo tspiky'emil te jun majx.* ¹⁰ Qu'n ojtxe, nti'taq kymujb'il kyib'a, me atzin ja'lin, ma chi oka te Ttanim Dios. Ex ojtxe, na'mtaq tu'n tyek'in te Dios tq'aq'b'il tk'u'j kyi'ja, me atzin ja'lin ma tzaj q'aq'in tk'u'j kyi'ja.*

Chi b'et-xixa toj tumil, tu'n kyajb'i'n te Dios

¹¹ Ayi'y werman, nimx nk'u'ja kyi'ja, ayi'y nyakuj b'etin xjalqi'y tzalu'n twutz tx'otx'. Nchin kub'sin nwutza kye'y, tu'n tkub' kytzyu'n kyib'a ti'jjo kyachb'ila, a nya wen, a nchi q'ojin ti'j kyanmi'n. ¹² Ex chi b'et-xa toj tumil kyxoljo nya nimil. Ikytzi'n, exla qa nchi yolb'in

* 1:23 Jn. 3:3-7; Sant. 1:18; 1Pe. 1:3   * 1:25 Is. 40:6-8   * 2:3 Sal. 34:8   * 2:6 Is. 28:16   * 2:7 Sal. 118:22

* 2:8 Is. 8:14-15   * 2:9 Ex. 19:5-6   * 2:9 Deu. 4:20; 7:6; 14:2; 26:18; Tit. 2:14   * 2:9 Is. 43:21   * 2:9 Is. 9:2

* 2:10 Os. 2:23

kyi'ja, a nyakuj aj ilqi'y, me k-okil kyka'yin ajo kyb'inchb'i'n wen, ex kchi nimsil tb'i qMan Dios, aj tpon q'ij tu'n kynimin.

¹³ Kyniminqekuji'y tkyaqil kawb'il tzal'u'n twutz tx'otx', qu'n tu'n nimilqi'y; tze'nku te nmaq kawil, noq tu'n toklin nimxix, ¹⁴ ex ikyxjo kye aj kawil, a sma'nqe tu'n, tu'n kykub' kawitjo b'inchil il, ex tu'n kyyolin wen kyi'jjo aye nchi b'inchin b'a'n. ¹⁵ Qu'n ate Dios taj tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen, tu'ntzintla mi chi kyb'inxjal kyyoljo, a nchi yolb'in kyi'ja, aye' nti' kynab'l, ex nti' tumil kyyol. ¹⁶ Qu'n tzaqqinqi'y tjaq' kawb'il tu'n kyb'inchin' tze'nku kyaja, me mi tz'ajb'i'n tzaqb'ib'l lu'n kyu'n, tu'n kyb'inchin' il; qala' chi anq'i'n tze'nku jun taq'nil qMan Dios. ¹⁷ Kyq'onxsi'n nimb'il te tkyaqil. K'u'jlinqekji'y jni' nimil. Tenxit tchewil Dios kyi'ja. Ex kyniminkuji'y nmaq kawil.

B'a'n tu'n tiky'x yajb'il qu'n tze'nku te Crist

¹⁸ Ayi'y aq'nil, kyniminkutzinji'y tajaw aq'until, nya noq o'kxjo kye wenge kye'y, ex tb'anilqex toj kywutza, qala' ikyxjo kye, a kujqe. ¹⁹ Qu'n wenzix te' twutz Dios, qa ma tziky'x yajb'il kyu'n, a nya toj tumil, noq tu'n nimilqi'y ti'j Dios. ²⁰ Me qatzin qa ma kub' kyb'inchinji'y nya wen, exsin qa ma chi ok laqzi'n tu'n tpajjo lo, zMa okpela chi ela wena twutz Dios tu'n tiky'x kyu'n? Me qa cheb'e nkub' kypa'nji'y yajb'il, noq tu'n kyb'inchinji'y wen, axixpente wenjo twutz qMan Dios. ²¹ Qu'n tu'npetzi'n, ma qo tzaj ttxko'n Dios tu'n tiky'x qu'n, tze'nku te Crist nim ma tziky'x tu'n, noq tu'n qpap; ex tu'njo lo, ma tzaj tq'o'n jun yek'b'il qe. ²² Qu'n nti'x jun til kub' tb'inchin, ex mix jun maj kub' tsb'u'n jun a'la. ²³ Ex tej s-ok yiso'n, ex mi s-aj tzaq'win tuk'a yash'il; ex tej s-iky'x jni' yajb'il tu'n, mi xqanb'in kyi'jxjal; qala' noq xi toqxenin tib' te Dios, a Kawil tz'aqle tib'aj tkyaqil. ²⁴ Ate Crist xi iqin te' jni' qil tu'njo t-xmillil, tej tkyim twutz cruz, tu'ntzintla qkyimqe ti'j tkyaqiljo il, ex tu'n qanq'in toj jun chwinqil tz'aqle. Qu'n tu'n tky'ixjlb'in, ex tu'n tkyimlin twutz cruz, ma qo q'anit. ²⁵ Ayetzin kye nchi b'ettaqa ojtxe tze'nqeuk rit ma chi kyij naj.* Me atzin ja'lin, ma chi ul meltz'aja tuk'a Crist, a Kyik'lel kye'y, ex Ka'yil ti'j kyanmi'n.

3

Jun tumil kyejo mejeb'lin

¹ Ex ikyx kyeji'y xu'jlb'aj, kyniminkuji'y kychmila,* tu'ntzintla qa at jun n-el ti'jlin Tyol Dios, aku kub' ti'j tnal'b, nya tuk'a jun yol, qala' noq tu'njo wen nb'ant tu'n, ² aj tok tka'yin chmilb'aj, qa nb'et t-xu'jil tuk'a junch'in tumil ex tuk'a nim tnimb'il te. ³ Ex ajo kyb'inchb'in kyib'a, nya o'kxjo tu'n tq'ancharlix, tze'nku tu'n tb'aj kyxyeb'in kywi'y, noq tu'n kyyek'in kyib'a, ex tu'n tokx kyq'o'n kyu'y te q'anpwaq, ex kyxb'ali'n wiyilxix, noq tu'n kyel wena kywutzxjal.* ⁴ Qala' atzin kyb'inchb'in kyib'a, tu'n tyek'in t-xilin kyanmi'n, ajo tb'anilx tu'n mi naje, tze'nku jun kyanmi'n b'unin ex wenzix, a tb'anilxix twutz qMan Dios. ⁵ Qu'n ikytzi'n kyojjo q'ij ojtxe, ikytzin xi b'inchine kyib'jo xu'jlb'aj, aye' xjanqexix twutz Dios, ex ma qe kyk'u'j twutz. Ex ma kub' kynimin kychmil, ⁶ ikytzi'n tze'nku te Sara, kub' tnimin Abraham, ex xi tq'o'n toklin te tnejil.* Atzin ja'lin, ayetzin kye', ma chi oka te tal Sara, qa ma kub' kyb'inchinji'y wen, ex qa mi xi kyq'on kyib'a toj xob'ajil twutz tx'otx'.

⁷ Ex ikyxjo kye' chmilb'aj, tenxit kynab'la kyuk'a kyxu'jila, ex kyq'onkzi'n kyoklin,* qu'n nti'xix kyipin tze'nku kye ichin, ex at kyoklin junx kyuk'iy twutz qMan, ti'jjo ak'aj chwinqil, noq tu'n t-xtalb'il Dios. Kyb'inchinkuji'y lo, tu'n nti' jun ti' aku tz'ok miyo'nte kynaj' Dios.

Ayejo n-iky'x kyu'n, noq tu'n tpajjo wen

⁸ Atzin ja'lin, noq tu'n tjapin b'aj nyola, kxel nq'ma'n tu'n kymujb'in te kyib'a kyxolxa tuk'a tjalb'il, ex tuk'a tq'aq'b'il kyk'u'ja. Tenxit kyk'u'ja kyxolxa nyakuj kyitz'in kyib'a. Kymojoim kyib'a kyxolxa tuk'a kymutxb'il kyib'a. ⁹ Qa ma tz'ok b'inchin jun nya wen mo jun yash'il kyi'ja, mi tzaj kymeltz'in tuk'a juntl nya wen mo juntl yash'il te t-xel. Qala', b'a'n tu'n t-xi kyqani'n tky'iwb'il Dios kyib'ajjo nchi b'inchin mib'in kyi'ja, qu'n ikyxjo kye', ma chi txoklajta tu'n kyk'monteji'y tky'iwb'il qMan Dios. ¹⁰ Qu'n ikytzi'n nti'q'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Ankye te' taj tu'n ttzala'j toj tchwinqil,
ex tu'n tten tkyaqil q'ij toj ttxutzjil,
il ti'j tu'n tj'unte taq', tu'n mi yoline nya b'a'n,
ex tu'n mi sb'u'ne kyi'jxjal tu'n ttzi.

¹¹ B'a'n tu'n tel tpa'n tib' ti'jjo nya b'a'n,

tu'n tkub' b'inchitjo wen, ex tu'n tok tilil tu'n, tu'n tknetjo nuk'b'il toj tchwinqil, ex tu'n tok lipe ti'j.

* 2:22 Is. 53:9 * 2:24 Is. 53:5 * 2:25 Is. 53:6 * 3:1 Ef. 5:22; Col. 3:18 * 3:3 1Tim. 2:9 * 3:6 Gen. 18:12

* 3:7 Ef. 5:25; Col. 3:19

12 Qu'n axte qAjaw nka'yin kye, a tz'aqleqe, ex nkub' tb'i'n kyna'j Dios.

Me ayetzin kye nchi b'inchin nya b'a'n, nq'ojle qAjaw kyi'j.*

13 ¿Ma atpela jun axu tz'ok b'inchin te jun nya b'a'n kyi'ja, qa kukx tok tililjo kyu'n, tu'n tkub' kyb'inchinji'y wen? 14 Exla qa ma tziky'x yajb'il kyu'n, noq tu'njo kychwinqila tz'aqle, me ky'iwlinqexixa tu'n qMan Dios.* Tu'npetzi'n, mi chi xob'a te jun a'la, ex mi ja naj kynab'la. 15 Qala' kynimsinksa tb'i Crist toj kyanmi'n, a kyAjawa, tu'ntzintla b'antnin kyte'n, tu'n t-xi kytzaq'wi'n tkyaqiljo nchi kanin qanilte ti'jjo q'ugb'il kyk'u'ja at.* 16 Me kytzaq'winxa tuk'a jun yol b'unin ex tuk'a jun kymutxb'il kyib'a. Chi b'et-xa toj tumil, tze'nkuxjo ntq'ma'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, tu'ntzintla ttzaj kytx'ixewjo nchi yolb'in kyi'ja, noq tu'n tpajjo nimilqi'y ti'j Crist. 17 Qu'n tb'anilx te', tu'n tiky'x qu'n, noq tu'n qb'inchb'in wen, qa icy taj Diosjo, ex nya tu'n qb'inchb'in nya b'a'n. 18 Qu'n aku te Crist tz'aqlexix, ex icy'x kyimin tu'n, noq jun maj tu'n tpajjo qil, awo nya b'a'nqo, ex tu'n qpon ti'n tk'atz Dios. Twutzxix te' qa ma kyim t-xmilil, me atzin ja'lin, itz' noq tu'n Xewb'aj Xjan. 19 Ex tu'njo Xewb'aj Xjan, b'e'x xi' yolil Tb'anil Tqanil kyejo kyimnin jpu'nqexk tojjo kynajb'il kyimnin, 20 aye' mi kub' kynimin Tyol Dios ojtxe kyojjo q'ij, tej tzmataq nb'inchin Noé ti'j arka, exla qa cheb'etaq n-ayo'n Dios kyi'j tu'n tajtz ti'j kyanmi'n. Me mix i' nimine; qala' o'kxjo wajxaq kyb'aj i' klet toj a'.* 21 Me atzin a' jun t-xilin yek'b'il te qe ja'lin tu'njo jawsb'il a'. Qu'n ma qo klet tu'njo tx'ajb'il qanmin tu'n Dios, ex nya noq tu'n tel ch'in tz'il ti'j qxmilil tu'n jun jawsb'il a' toj a'. Qu'n atzino jawsb'il a' lo, jun techil qa o txjetjo qanmin twutz Dios noq tu'n tjawlintz anq'in Jesucrist kyxol kyimnin, 22 a o japin toj kya'j kawil tuk'a qMan Dios tib'aj tkyaqil angel, jni' kawil, ex tkyaqil at kyipin, tu'ntzintla tkub' kynimin.

4

Qo b'et tze'nkuxjo taj Dios

1 Qu'n ikytzi'n tze'nku te Crist, ma tziky'x tu'n toj t-xmilil, exsin icyx kyeji'y b'a'n tu'n t-xi kyq'o'n kyib'a tu'n tiky'x yajb'il kyu'n, noq tu'n tpaj kynimb'ila. Qu'n alkye' ma tziky'x tu'n toj t-xmilil, tok tilil tu'n, tu'n tkyij tzaqpi'n il, 2 tu'ntzintla mi b'ete tojjo ch'intl tchwinqil tzalu'n twutz tx'otx', a tze'nkuxjo tajb'il kyachb'ilxjal; qala' tze'nkuxitla' tajb'il Dios tuk'a. 3 Akuxjo ja'lin, a nkub' kyb'inchintaqa ojtxe, a tze'nkuxjo kytzeqb'ilxjal nya nimilqe. Qu'n ikytagtzn nchi b'eteji'y tojjo jni' nya wen, ex nimkutaq n-el kyanmi'n ti'j, ex tx'ujtinelqi'y, ex manyor ky'a'jilqi'y, ex noqx nchex lipe ti'j tkyaqiljo il, ex nchi k'uli'n kywutzjo kywutzb'iyil junxil kydiosxjal. 4 Me atzin ja'lin, nya wen n-ele toj kywutzxjal, tu'n mi nchi b'etlla toj kyachb'il junx kyuk'a. Tu'npetzi'n, nchi yolb'in nya wen kyi'ja. 5 Me nya yajku kchi okil toj pa'b'in twutzjo Dios, a Kawil kyib'ajjo tkyaqil kyimnin, ex aye itz'qextaq. 6 Qu'n ayetzi'n, a o chi kyim, ma yolajtz Tb'anil Tqanil kye, tu'ntzintla tanq'in kyanmin tu'n Dios, exla qa ma kub' kyximinxjal qa nti' kyoklin tu'n kyanq'in tzalu'n twutz tx'otx'; ex b'e'x i' kub' kyb'yo'n.

7 Qu'n ch'ix tu'n tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx'; tu'npetzi'n, tenxix kynab'la, ex kytzyumtzn kyib'a, tu'n kyokxa toj na'j Dios. 8 Me tib'aj tkyaqiljo lo, axix il ti'jjo kyk'u'jb'il kyib'a, qu'n atzin kyk'u'jb'il kyib'a, knajstil nim il tu'n.* 9 Kyk'momtzn kyib'a toj kyjay jun tuk'a juntl,* ex mi jawje kyk'u'ja kyxolxa. 10 Teyile junjun b'a'n tu'n tajb'in kye txqantl, a tze'nxjo toklin, a ma tzaj tq'o'n Xewb'aj Xjan, tu'ntzintla t-xi tsipi'n t-xtalb'il Dios teyile junjun atx taj te. Kyb'inchinkuy tkyaqiljo lo tze'nku jun tb'anil nejinel tib'aj aq'untl, a nximin wen ti'j tkyaqiljo atx taj te. 11 Ikytzi'n, qa at jun at toklin tu'n tyolin, noqit yolin tze'nkuxjo Tyol Dios. Ex qa at jun at toklin tu'n tajb'in kye txqantl, noqit tz'ajb'in tuk'a tkyaqil tipin, tze'nkuxjo ma tzaj tq'o'n Dios, tu'ntzintla tkyaqiljo nb'ant, b'ant-xitla te nimsb'il tb'i Dios, noq tu'n Jesucrist, a nimxit tb'i toj tkyaqil tipin ja'lin ex te jun majx. Ikxyitjo.

Qa ma tziky'x qu'n tu'n tpaj qnimb'il

12 Ayi'y werman, at nk'u'ja kyi'ja. Mi chi jaw ka'ylaja tu'n tkyaqiljo n-iky'x kyi'ja, nyakuj jun ti', a nti'taq tb'ajil. 13 Qala', chi tzalajxa tu'n n-iky'x kyu'n tze'nku s-iky'x tu'n Crist, tu'ntzintla kynojxa tuk'a tzaljb'il, aj tuljo tqoptz'ajiyil tulil.* 14 Ex qa ma chi ok yiso'n noq tu'n tpaj Crist, at tky'iw'b'il kyib'aja, noq tu'n Xewb'aj Xjan kyuk'iy, a T-xew Dios nqoptz'aj wen. 15 Ex qa at jun kye' n-iky'x tu'n, me noqit nya tu'n tb'iyb'in, mo tu'n telq'b'in, mo tu'n jun il, ex nya tu'n tlimo'n tib' ti'jjo a nti' toklin ti'j, qu'n kykyaqiljo lo n-iky'x kyu'n noq tu'n xjo kyb'inchb'in. 16 Me qa at jun n-iky'x tu'n, noq tu'n tpajjo tb'i Crist, mina jaw tx'ixwe tu'n; qala' b'a'n tu'n tnimsin tb'i Dios, qu'n tu'n at toklin tu'n tok tb'i te nimil ti'j. 17 Qu'n

* 3:12 Sal. 34:12-16 * 3:14 Mt. 5:10 * 3:15 Col. 4:6; Eb. 3:6 * 3:20 Gen. 6:1-7:24 * 4:8 Pr. 10:12; 1Co.

13:7 * 4:9 Ro. 12:13 * 4:13 Ro. 8:17; 1Pe. 4:1

ch'ix tjapin tq'ijil tu'n qok qkyaqilx toj pa'b'in twutz Dios, ex kxel xkye kyxol nimil. Ex qa il ti'j tu'n tkawin Dios kyib'aj nimil, ¿Yajtzila kye, a mi xi kynimin Tb'anil Tqanil, a tzaj tq'ma'n Dios? ¿Ja'tzila kchi kanile?

Ikytzi'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios: ¹⁸ Qa kuj xi klete kye' tz'aqleqe, ¿Yajtzila kye nya wenge ex b'inchil ilqe?*

¹⁹ Tu'npetzi'n, aye n-iky'x kyu'n, tze'nkuxjo tajb'il qMan Dios, b'a'n tu'n tok tilil kyu'n, tu'n tkub' kyb'inchin wen, ex tu'n t-xi kyoqxenin kyanmin toj tq'ob' Dios, a Ch'iy silkye, qu'n kukx njapin b'aj Tyoljo.

5

Nxi tq'o'n Pegr tumil kye nimil

¹ Atzin ja'lin, kxel nq'o'n tumil kye'y, ayi'y nejinel kyxol Ttanim Dios, qu'n ikyx weji'y, at wokli'n tze'nkuxjo kye'. Ex o chi nliji'y jni' iky'x tu'n Crist, ex knmujb'e wib'a kyuk'iy toj kya'j, aj tpon tq'ijil tqoptz'ajiyil Crist. ² Ayi'y nejinel, kyka'yinktzi'nji'y nimil ti'j Dios, a oqxeninge kye'y, tze'nku jun wen kyik'lel kyi'j trit.* Kyb'inchima tuk'a tkyaqil kyanmi'n, tze'nkuxjo taj Dios, nya noq tu'n at kyaq'i'n kyi'j, ex nya noq tu'n kykanb'in pwaq, qala' tuk'a tkyaqil kyajb'ila. ³ Ex mi tz'ok kyq'o'n kyib'a te kyajawjo oqxeninge kye'y; qala' tok tilil kyu'n, tu'n kyoka te jun yek'b'il kywutz. ⁴ Qu'n tu'ntzin aj tul Crist, ajo Tnejilxix Kyik'lel, ktzajil kytzyu'n jun oyaj tb'anilx, a mi b'aj, qala' kqoptz'ajiyil te jun majx.*

⁵ Ex ikyx kyeji'y, ayi'y ku'xinqe, kyniminqekuji'y at kyoklin kyib'aja. Ex kykyaqilxa, tu'n tkub' kymutxsin kyib'a jun tuk'a juntl, qu'n ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

At tq'oj Dios kyi'jjo aye njaw kynimsin kyib',

me kxel tq'o'n t-xtalb'il kyib'ajjo mutxin kyten.*

⁶ Tu'npetzi'n, kymutxsinuku kyib'a twutz Dios, a nimxix tipin, tu'ntzintla kyjaw nimsi'n tu'n, aj tpon tq'ijil.* ⁷ Kyoqxeninxi'y tkyaqiljo nb'aj kyk'u'ja ti'j toj tq'ob' Dios, qu'n nq'aq'in tk'u'j Dios kyi'ja.* ⁸ Tenxit kynab'la, ex kyka'yinktzi'n kyib'a, qu'n a tajaw il ajq'oj kyi'ja, ex nb'eteje kyi'jiliy jyol tumil tu'n kyb'aja tu'n, ikyx tze'nku jun b'alun ntzanin wen. ⁹ Chi we'kuxixa twutz toj kynimb'ila, qu'n b'i'n kyu'n, qa kykyaqil nimil toj tkyaqil twutz tx'otx', ikyx n-iky'xjo kyu'n, tze'nkuxjo kye'. ¹⁰ Tiky'linxi ch'in yajb'il kyu'n toj jte'b'in q'ij, axte Dios, a tzaj q'o'nte t-xtalb'il kye'y, k-okil q'o'n kye'y tz'aqle, jikyinxix ex kujxix, tu'n mi yekje, a ma tzaj txkon kye'y, tu'n kyoka te tk'wal, ex tu'n kyxi' toj tqoptz'ajiyil kya'j te jun majx noq tu'n Crist. ¹¹ Noqit tkyaqil tipin tuk'a, ja'lin ex te jun majx.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'j lo

¹² Ma kub' ntz'ib'inji'y kab'e tal nyola lo, noq tu'n Silvano,* jun tb'anil erman toj nwutza. Noq ch'in nyola, tu'n t-xi nnimsi'n kyk'u'ja, ex tu'n nkusinte nyola, qa twutzxixjo a t-xtalb'il Dios. Tu'npetzi'n, chi we'kuxixa toj.

¹³ Ajo Ttanim Dios toj Babilonia, a sk'o'n tu'n Dios ikyxjo tze'nku kye, ex Marks,* a nyakuj nk'wala, nxi kysma'n q'olb'il kye'y. ¹⁴ Kyq'olb'ink kyib'a kyxolxa tuk'a tkyaqil kyanmi'n. Noqit a tnuk'b'il Dios kyib'aja kykyaqila, ayi'y nimilqiy ti'j Crist.

* 4:18 Pr. 11:31   * 5:2 Jn. 21:15-17   * 5:4 Eb. 13:20   * 5:5 Pr. 3:34; Sant. 4:6   * 5:6 Mt. 23:12; Lc. 14:11; 18:14; Sant. 4:10   * 5:7 Sal. 55:22; Mt. 6:25-34   * 5:12 Silvano attaq juntl tb'i, a Silas; Kyb'i. 15:22, 40.   * 5:13 Kyb'i. 12:25; 13:13; 15:37-39; Col. 4:10; Flm. 24

Tkab' Tu'j Pegr

A tkab' u'j lu'n tu'n Pegr noq o'kxtza nyoline te q'uq'b'il kyk'u'j nimil tu'n tok kyka'yin kyib' ti'jjo tkyaqil xnaq'tzb'il, a nya b'a'n, ex ti'jjo b'inchj il, a otaq tz'oksin kyxol nimil ti'j qAjaw. N-ok tilil tu'n Pegr tu'n kywe'xix nimil toj kynimb'il ex toj xnaq'tzb'il, a ntzaj yek'in kyu'n a o kylie qAjaw tu'n kywutz. Qu'n at juntl xnaq'tzb'il nya wen, ex o b'ijte ntq'ma'n qa nya twutzx tu'n tul qAjaw juntl majl, qu'n atzin tq'ijil nb'ajik ex nb'ajik, ex nlay tzul juntl majl, chi chi'.

O tzaj xkye tu'j Pegr tuk'a jni' tb'anil tumil te kychwinqil nimil tze'nku nimb'il, tb'anil b'inchb'in, ex nab'l, ex tu'n kyjk'unte kyib', ex tu'n kyayon tuk'a q'uq'b'il kyk'u'j tkyaqil tajb'il qMan, ex k'ulb'il twutz Dios, ex kyso'jil ex kyk'u'jb'il kyxolx (capitulo 1). Ex nchi el tiky'in a xnaq'tzil nya toj tumil (cap. 2), ex tu'n tb'aj ntzaj tna'n juntl majl ti'jjo twutzxix tulil qAjaw. Ntchiky'b'in ti'jjo tulil, a na'mx tb'aj, qu'n ate Dios taj tu'n ttzaj tq'o'n amb'il, tu'ntzintla kymeltz'aj tuk'a, ex tu'n tkyij kytzaqpi'n tu'n kyb'inchin il (cap. 3).

Jun q'olb'il

¹ Ayi'n Simun, a Pegr nb'i'y, jun taq'n'il ex jun tsanjil Jesucristqi'n. * Kxel ntz'ib'inji'y u'j lu'n te kye'y, a ayi'y at jun kynimb'ila tb'anilx tze'nku qe', noq tu'n Dios, a qAjaw Jesucrist, a tz'aqlexix. ² Noqit aku ch'iy t-xtalb'il Dios ex tnuk'b'il kyuk'iy, tu'njo ma tz'el kyniky'a ti'j Dios ex ti'j qAjaw Jesús.

Qo b'et tojxix tumil twutz qMan Dios

³ Noq tu'n tipin Dios, ma tzaj tq'o'n tkyaqil, a at tajb'in qe, tu'n qb'et tojxix tumil tzalun twutz tx'otx' ex toj qanmin, noq tu'n ma tzaj tyek'in Dios tu'n tel qniky' ti'j Jesús, a tzaj txkongex tu'n nimixix toklin ex tkyaqil twenil. ⁴ Ex noq tu'n tkyaqiljo lo, tzaj tq'o'n jun kujsb'il tyol, a nim t-xilin, ti'j tkyaqiljo wen, a taj tu'n tb'inchin qi', tu'ntzintla noq tu'njo yol lo, ma qo ok tz'aqle tze'nku te Dios, tu'ntzintla qel oq twutzjo tkyaqiljo nya wen, a tzajnin ti'jjo jni' achb'il te twutz tx'otx'.

⁵ Tu'npetzi'n, tz'okx tilil kyu'n, tu'n tok tz'aqsitjo kynimb'ila tu'njo kywenila, ex tu'n tok tz'aqsitjo kywenila tu'n kynab'la, ⁶ ex atzin kynab'la, tu'n kytzyu'nte kyib'a, ex atzi'n kytzuyb'il kyib'a, tu'n kukx tok tilil kyu'n toj kynimb'ila, ex atzin tu'n tok tilil kyu'n, tu'n kukx kyximi'n ti'j qMan Dios toj kychwinqila, ⁷ ex atzin kyximb'ila, tu'n kymujb'il kyib'a kyxolxa, ex atzin kymujb'il kyib'a, tu'n kyk'u'jlinti'y tkyaqil. ⁸ Qa ma ch'iy tkyaqiljo lo toj kychwinqila, nimixix kyajb'in te qMan Dios, ex nyaxla noq kukx s-el kyniky'a ti'j qAjaw Jesucrist. ⁹ Me ayetzin xjal, exla qa jun nimil, a nti'jo lo kyuk'a, noq o'kx n-el kyniky' ti'jjo te twutz tx'otx', ex ma tz'ok kyjpu'n kywutz ti'j Dios, ex ma tz'el naj toj kyk'u'j, qa o chi txjet tojjo kyil.

¹⁰ Tu'npetzi'n werman, qa ma chi txokli'y, ex qa ma chi jaw sk'o'n tu'n Dios, tz'okx tilil kyu'n, tu'n kykujixa tojjo lo, noq tu'n kyb'etin toj tumil. Qu'n qa ma b'ant kyu'n ikyjo, nlay chi kub' tz'aqa toj kynimb'ila tzalun twutz tx'otx'. ¹¹ Ex nya noq o'kxjo, qala' ktzajil tq'o'n jun q'olb'il kye'y tu'n nyokxa toj kya'j te jun majx, ja' nkawin Jesucrist, a qAjaw ex Klolqe.

¹² Tu'npetzi'n, kukx nxi nna'nji'y ti'j tkyaqiljo lo, tu'ntzintla kukx kyweji'y toj kynimb'ila, noq tu'njo yol twutzxix, a at kyuk'iy. ¹³ Qu'n at wokli'n tu'n kyxi nk'asi'n toj kynimb'ila kyu'njo tumil lo, a na'mxtaq nkyima, ¹⁴ qu'n a qAjaw Jesucrist o q'mante we'y qa ch'ix tpon q'ij tu'n nkyima. ¹⁵ Tu'npetzi'n, tok tilil wu'n, tu'n t-xi nq'ma'n kye'y tu'n mi tz'el nnaje tkyaqiljo lo toj kyk'u'ja, aj wiky'a tzalun twutz tx'otx'.

Twutzxix te' Tyol Dios

¹⁶ Qu'n atzin xnaq'tzb'il xi q'o'o'n kye'y ti'jjo tipin ex tulil qAjaw Jesucrist, nya noqx kyxolxjal te sb'u'b'l. Qala', ma tz'ok qka'yin qAjaw tuk'a tkyaqil tipin kyu'nkuxix qwutza. ¹⁷ Qu'n qli'y qa nimixix toklin Jesús, ex nimx tqoptz'ajiyil, te' t-xi tq'ma'n Dios, a wenzix ex nimixix tb'i: Apen weji'y nk'wal, k'u'jlil wu'n, a nchin tzalaja ti'jch. ¹⁸ Qu'n ajinqo'y o qo b'in te tyol, a tzaj toj kya'j, qu'n oto'taqa tuk'a tib'ajjo wutz xjanxix.*

¹⁹ Qu'n tu'n tkyaqiljo ma qli'y, atzin ma kujsin te' kyyol yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe. Tu'npetzi'n, b'a'n tu'n t-xi kyq'o'n amb'il ti'jjo yol lo tu'n kykleta, ikyx tze'nku nxi kyq'o'n amb'il ti'j jun tzaj nk'ant toj qxopin, tzmaxi aj tul Jesús juntl majl tze'nku jun ak'aj q'ij. Ex atzin ja'lin, antza ta' Jesús toj kyanmi'n nqoptz'aj tze'nku che'w ma tij, a nyek'in qa ch'ix tul tq'ijil. ²⁰ Tu'npetzi'n, ilxix ti'j tu'n tel kyniky'a ti'jjo lo: Qu'n nti' junte yol tz'ib'in toj Tyol Dios, a aku pjet tu'n jun xjal noq tze'nku taj. ²¹ Qu'n ayetzin yolil Tyol Dios ojtxe, mi

* 1:1 Mt. 4:18; Mr. 1:16; Lc. 5:1-11

* 1:18 Mt. 17:1-5; Mr. 9:2-7; Lc. 9:28-35

xi yolín a tze'nkuxtagjo kyaj tzalú'n twutz tx'otx'. Qala' ayetzin ichin lu'n i yolín, ex kub' kytz'ib'in tze'nkuxtagjo taj Dios, qu'n q'ínqetaq tu'n Xewb'aj Xjan.

2

Aye xnaq'tzil nya toj tumil
(Jud. 4-13)

¹ Qu'n ikytaqtzi'n ojtxe, attaqxjal nyakuj yolil Tyol Dios kyxol aj Judiy, a nya twutzx; exsin ikyxjo ja'lín kyxola. At xnaq'tzil, a nya twutzx kyyol. Ex cheb'e nchi xnaq'tzin noq kyximxjal, a aku go naj tu'n. Ex n-el kyi'n toklin qAjaw, a xkotpinkye toj il. Noq tu'njo lo, liwey kchi najil te jun majx. ² Nimxjal nxi lipe kyi', noq tu'n nxi kyq'o'n amb'il tejo kyachb'il. Ex noq tu'njo lo, nchi yorb'inxjal nya b'a'n ti'jjo qnimb'il, a aku Tb'anil Tqanil twutzxix. ³ Noq kyaj tu'n kykanb'in pwaq kyi'ja; kyaj tu'n kykub' sb'u'n kyu'n, tu'n jun xnaq'tzb'il kyeku. Me kchi najil te jun majx, qu'n atxix ojtxe b'antnin ti'j tu'n kynaj.

⁴ Qu'n mipe xkub' tñajsin Dios kyil angel xkub' kyb'inchin, aye o chex lipe ti'j tajaw il; qala' ma chex t-xo'n toj najin, ex ma chi kyij ttzaqpi'n toj qxopin, k'lonqe tu'n kxb'il, tzmaksi aj tpon tq'ijil pa'b'in. ⁵ Ex mixpe kub' tñajsin Dios kyilxjal ojtxe, a nya wenqe; qala' tzaj tsma'n nimku a' kyib'aj, tu'n kykyim. Me o'kx Noé klet kyuk'a wuq tuk'a, qu'n wen te Noé, ex nyolintaq ti'j jun chwinqil jikyin. ⁶ Ex xi tq'o'n Dios qanb'il tib'aj xjal kyoyjo tnam Sodoma ex Gomorra, noq tu'n ttz'e'y te jun majx, * tu'n kyok te jun yek'b'il ja'lín ti'j ti' kb'ajil kyi'jjo tkyaqil xjal, a nya wenqe. ⁷ Me o'kx Lot klet kyxol, a jun ichin wentaq, qu'n ma tzaj tb'is, te' tok tka'yin kychwinqiljo xjal aj ilqe. ⁸ Qu'n atzin ichin b'a'n, a najle kyxol, tzun nb'isintaq toj tanmin junjun q'ij ti'j tkyaqil il n-ok tka'yintaq, ex n-ok tb'intaq kyu'nxjal, aye' a nya tzyu'n kyib'. ⁹ Iktytzi'n, b'i'n qu'n qa nchi kletjo xjal tu'n qAjaw, tojjo tkyaqil n-iky'x kyi', qu'n q'o'n kyib' te. Me meqetzin kye, a nchi b'inchin nya wen, ite'kx tjaq' tkawb'il Dios ja'lín, ex aj tul tq'ijil pa'b'in, kchi xe'l toj najin te jun majx. ¹⁰ Ex kkawil Dios kyib'ajjo a lipcheqex ti'jjo kyachb'il, a ojtxe kyten, ex n-el kyi'jlin alkyechaqku kyoklin kawil. Ma kuj kynab'l, ex njaw kynimsin kyib'. Nti' kyxob'il tu'n kyyasin kyi'j angel ex jni' taq'níl tajaw il. ¹¹ Me meqetzin kye' t-angel Dios, exla qa nimxix kyoklin ex nimxix kyipin, nti' n-okx kyq'o'n kyib' tu'n kypatin, ex tu'n kyyasin kyi'jjo tajaw il ex jni' nmaq tkawb'il. ¹² Me ayetzin xjal lo, nchi yasin kyi'jjo a mi n-el kyniky' te. Nti' kynab'l, qala' ikytzin kyte'n tze'ngeku txuk toj k'ul, a il ti'j tu'n kyok tzyet, ex tu'n kykub' yuch'it te jun majx. ¹³ Ok ktzajil nya wen kyib'aj tu'n Dios, tu'n kyb'inchb'in nya wen. Qu'n toj kywutz, jun tzaljb'il tu'n nxi kyq'o'n kyib' jun paqx tze'nku ntqanin tachb'il kyxmilil. Ayejo xjal lu'n, jun tx'ixwejil ex jun tz'il kyxola, qu'n exla qa nchi wa'n kyuk'iy kyxol Ttanin Dios, me nchi jyo'n tumil tu'n kyok lipe ti'j b'inchj il. ¹⁴ Qu'n tkyaqil gya, aj tok kyka'yin, n-el kyanmin kyi'j tu'n kyky'a'jin kyuk'a, ex mi nchi sikyte tu'n kyb'inchin aj pajil. Ex kukx nchi xmoxin kyi'jjo a nya kujqe toj kynimb'il. Atxix kynab'l tu'n tpon kyk'u'j ti'j t'chaqku, me at tqanb'il Dios kyib'ajjo xjal lu'n. ¹⁵ Qu'n ma chi naj noq tu'n ma chi el txal paj ti'jjo b'e jikyin. Ex ma chi ok lipe ti'jjo tumil tu'n Balaam ojtxe, a tk'wal Beor, a tajtaj tu'n tkanb'in pwaq noq tu'n jun tumil nyakuj tzajnin te Dios. ¹⁶ Me b'e'x ok miyo'n tu'n Dios ti'jjo til, noq tu'n tyoljo bur, a mib'in yolín. Me tu'n Dios, b'ant tyolin tze'nku jun xjal noq tu'n twe' a kab'e tk'u'j Balaam.*

¹⁷ Me ayetzin xnaq'tzil nya wen lu'n ikyqetzi'n tze'nku jun xoch nti' a' toj, qu'n nti' Tyol qMan kyuk'a; ex tze'nku jun muj iqn tu'n kyq'iq', a jun paqx n-iky'. Me ma kub' tqanb'il Dios kyib'aj, a tu'n kyten toj manyor qxopinx te jun majx. ¹⁸ Qu'n nchi yolín tu'n jun yol tb'anilx, noq tu'n kynimsin kyib', me nti' tajb'in kyxnaq'tzb'il. Qu'n noq kyu'n kytzeq ex jni' achb'il, a ntqanin kyxmilil, kyaj tu'n kyxmoxin kyi'jxjal, a nya kujqe toj kynimb'il, aye' tzmage n-el kypa'n kyib' kyi'jjo b'inchil il. ¹⁹ Aye xnaq'tzil lo nchi suqin jun chwinqil te tzaqpi'l nyakuj tb'anilx wen, a nya il ti'j tu'n tkub' kynimin alkye nubi'j. Me ayeukepeye ma txi kyq'o'n kyib' toj tkyaqil kyachb'il, me nti' tumil tu'n kytzaqpaj. Qu'n tu'n nti' kytzaqpi'b'l, qa ma chi kub' tu'njo jun ti', ex ayetzin kye xnaq'tzil lo ma chi kub' tu'nxjo kyil.* ²⁰ Me ayetzin kye', a o tze'el kyniky' te qAjaw ex Klolqe Jesucrist, ma chi tzaqpaj kye' te tkyaqiljo nya wen te twutz tx'otx'. Me qatzin qa ma txi kyq'o'n kyib' tu'n kymeltz'aj juntl majl toj il, ma chi kub' tu'n, ex nimxixla tqanb'il Dios kyib'aj, a tze'nku tej na'mtaq kynimin.* ²¹ Wenxitle kye xjal lu'n, noqit mi s-el kyniky' ti'jjo Tb'anil Tqanil, a twutzxix, tze'nku tu'n tel kyniky' tejo a xjan Tyol Dios, ex tu'n tel kypa'n kyib' ti'jjo a saj tq'ma'n kye. ²² Me noq tu'n kymeltz'aj juntl majl tojjo ojtxe kyten, ma japin te' kyyolxjal lu'n kyi'j: Ma

* 2:5 Gen. 6:1-7:24 * 2:6 Gen. 19:24 * 2:7 Gen. 19:1-16, 29 * 2:16 Num. 22:4-35 * 2:19 Jn. 8:34; Ro. 6:6,

meltz'aj tetx'yan juntl majl wal' te' t-xab';* ex ikyxjo te kuch: Akxtaq tb'aj txjet ti'j, ma txi' juntl majl tolil tib' toj xoq'lch.

3

A tulil qAjaw juntl majl

¹ Ayi'y werman k'u'jlinqi'y wu'n, atzin lu'n tkab' wu'ja kxel ntz'ib'i'n kye'y. Kyojjo kab'e u'j wajtaqa tu'n kyxi' nk'asi'n toj kyanmi'n tu'n kyximi'n tuk'a tumil. ² Ex kyna'ntzinji'y kyyoljo xjan yolil Tyol Dios, aye i k'monte Tyol ojtxe, kyi'jjo xnaq'tzil nya wen, ex ikyxjo atzin nuk'b'il kyij tq'o'n qAjaw ex Klolqe Jesús noq kyu'n tsanjil, a q'uqle kyk'u'ja kyi'j.

³ Ilxix ti'j tu'n tel kyniky'a te, qa aj ch'ixtaq tjapin b'aj tq'ijil tzalu'n twutz tx'otx', chi ul xma'x kyxola, a nchi b'et tze'nku ntqanin ojtxe kyten.* ⁴ Ex okla kyq'ma': ¿Nta'tzintz qa tzul Crist juntl majl? Axla twutz mila tzulxte. Qu'n qa ma tzul Crist klol kye' toj Ttanim, ¿Tiqu'ntz nb'aj kyimik nejinel qxol? Qu'n kyka'yinktzin: Tkyaqilx te ikyx tten tze'nkuxjo tzaj xkye twutz tx'otx' te tnejil, chi chi'.*

⁵ Me noq tu'n kyky'e' tu'n tel kyniky' te, ex tu'n tzaj kyna'n, qa nya ikyx te tten tze'nkuxjo tzaj xkye ojtxe. Qu'n noq tu'n Tyol Dios, kub' tb'inchin kya'j, ex kub' tb'inchin tx'otx' toj tk'u'j a', ex tu'n a' tzaje tq'o'n Dios kychwinqil tkyaqil twutz tx'otx'.* ⁶ Me tu'nxjo a', kub' tyuch'in Dios tkyaqil.* ⁷ Ex ikyxjo ja'lin, atzin kya'j exsin tx'otx' k'u'nqge tu'n tyuch'it tu'n q'aq' tu'nxjo Tyol Dios. Tojjo q'ij anetzi'n, ktzajil tkawb'il Dios kujxix wen kyib'aj tkyaqil aj il. Ok kchi najil te jun majx.

⁸ Ex ayi'y werman, mi tze'el naj toj kyk'u'ja, qu'n toj twutz qAjaw jun q'ij iky n-ele tze'nku mil ab'q'e, ex mil ab'q'e iky n-ele tze'nku jun q'ij.* ⁹ Nya noq tu'n ky'ajte Dios tu'n tjapin Tyol tu'n, tu'n tul Crist, tze'nku nkyq'ma'n junjun. Qala' n-ayon tu'n kyb'inchinxjal kyten, qu'n nya taj tu'n kynajxjal, qala' tkyaqilx tu'n kyt'ixpinte kychwinqil.*

¹⁰ Me metzin te' tq'ijil qAjaw, ilxix ti'j tu'n tul. Me nti' tqanil, tze'nku tulil jun ileq' toj qniki'in.* Antza kky'ele kya'j, njulin wen, ex tkyaqil ktz'e'yil tu'n q'aq'. Ex tkyaqil kyb'inchb'inxjal kyjel chiky'b'it twutz qMan Dios toj pa'b'in. ¹¹ Axla twutz ok kb'ajil te' ikyjo. Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyb'eta tuk'a jun kychwinqila xjanxix ex tz'aqle. ¹² Ex kyyonkutzinji'y tq'ijil Dios tuk'a tzaljb'il, ex kyb'inchinkuy tajb'il, tu'ntzintla tzaj laq'e tq'ijil, ja' tu'n tb'aje kya'j tu'n q'aq', ex tkyaqiljo at, k-elil oq' toj taq' q'aq'. ¹³ Me metzin qe tzun ngo ayo'n ti'j jun ak'aj kya'j ex jun ak'aj tx'otx', a o tq'ma Dios,* a ja' ktenb'ile' tkyaqiljo wen te jun majx.

¹⁴ Tu'npetzi'n, ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n, a na'mxtaq tkanin tq'ijiljo lo, kyq'onka tulil tu'n kyb'eta tz'aqle ex tuk'a tumil, ex tuk'a tnuk'b'il Dios toj kychwinqila. ¹⁵ Tz'eltzin kyniky'a te, qa ajo oyb'il te Dios tu'n tul juntl majl, noq tu'n tzaj tq'o'n amb'il tu'n kykletxjal. Qu'n ikyxjo o kub' ttz'ib'in erman Pabl, a k'u'jlin qu'n, tuk'a tkyaqil t'nab'l, a xi tq'o'n Dios te. ¹⁶ Qu'n toj tu'j, nim o yolin ti'jjo lo. Ex atku maj, kuj ch'in tu'n tel qniki' te, ex ayetzi'n nya kuj toj kynimb'il exqetzi'n nya jikyin kynab'l, nkytx'ixpin aye tu'j Pabl, ikyxjo tze'nku txqantl Tyol Dios, noq tu'n tok tze'nkuxjo kyaj. Me ok kchi najil tu'n ikyjo.

¹⁷ Ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n, ma kyb'i'y tkyaqiljo lo. Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'ntzintla mi chi oka lipe'y kyi'jjo xnaq'tzb'il, a sb'u'b'l ex kyi'j xjal, a mi kytzyu'n kyib', tu'n mi chi kub'e tz'aqi'y tojjo kyokli'n, a kynimb'ila jikyin wen. ¹⁸ Qala' chi ch'iyxa toj t-xtalb'il Dios ex toj kyojtzqib'la ti'jjo qAjaw ex Klolqe Jesucrist; nimxit tb'i ja'lin ex te jun majx. Ikxyitjo.

* 2:22 Pr. 26:11 * 3:3 2Tim. 3:1-5; Jud. 18 * 3:4 Ez. 12:22 * 3:5 Gen. 1:6-9; Sal. 24:2 * 3:6 Gen. 7:11-24

* 3:8 Sal. 90:4 * 3:9 Ez. 18:23 * 3:10 Mt. 24:43; Lc. 12:39; 1Tes. 5:2; Tchi. 16:15 * 3:13 Is. 65:17; 66:22; Tchi.

Tnejil Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesús, a kub' tz'ib'in te' Tb'anil Tqanil, a Tu'j Juan. Ajo t-xilin tojjo tu'j lo, qa nqk'u'jlin Dios, il ti'j tu'n qk'u'jlin te qib' qxolx.

Tojjo u'j lo, nyolin Juan oxe tumil a nimxix t-xilin. Atzin tnejil tumil ntq'ma'n, qa ma qo tzaqapaj toj il noq tu'n tk'imlin Tk'wal Dios, a Jesucrist, qu'n ankye te', a tzunx nb'et toj qxopin noq tu'n tpaj til, nlayx ten te' tmujb'il tib' tuk'a Dios, qu'n ate Dios spiky'in (1:5).

Atzin tkab' tumil, a nimxix t-xilin tojjo u'j lo, atzin tu'n tten qk'u'jb'il qib' qxolx, qu'n atzinte nuk'b'iljo q'ontz te tnejil tu'n Jesucrist. Ex axsa tzajnin ti'j Dios, qu'n ate Dios nimxix tq'ab'il tk'u'j (4:8, 16), ex qu'n ate Dios s-ok k'u'jlinge te tnejil (4:19). Qu'n qa at jun nq'ma'nte qa at tmujb'il tib' tuk'a Dios, ex qa mi nchi ok tk'u'jlin tuk'a, nti' tmujb'il tib' tuk'a Dios ikyo.

Atzin toxin tumil, a nimxix t-xilin, a qnimb'il twutzxix. Nyolin Juan kyij' junjun, a ma tz'ex kypa'n kyib' kyxol (2:19), a mina xi kynimin qa a Jesús, Tk'wal Dios, a Kolil te jun majx. Ex nkub' kyewin qa ul kanin Jesús tzal'u'n twutz tx'otx' tuk'a t-xmilil tze'nku qe, tu'n tok te chojb'il qil.

Ate Jesúsjo a Yol te chwinqil te jun majx

¹ Nxi ntz'ib'inji'y lu'n kyijjo a noq attaq, te' na'mxtaq tkub' xkye tkyaqil,* a Yol te Chwinqil,* a o tz'ok qb'in, ex a o tz'ok qka'yi'n kyu'n qwutza, ex a o tz'ok qmiko'n kyu'n qq'ob'a.* ² Atzin Yoljo te Chwinqil lo, a o tzaj tyek'in tib' tzal'u'n twutz tx'otx',* ex awokuy o go lonte, ex xi qq'o'n jun tqanil kywutz tkyaqil xjal. Ex ikyxjo, nqo q'o'n tqanil kye'y ti'jjo chwinqil lo te jun majx. A chwinqil lo, ax Jesús, a attaq tk'atz Manb'aj, ex o tzaj tyek'in tib' qe'y. ³ Ex nxi qchiky'b'inji'y lu'n kye'y, a o qli'y, ex o qb'i'y, noq tu'n kymujb'in te kyib'a junx quk'i'y, ikyxjo tze'nku nqmujb'in qe qib' tuk'a qMan ex tuk'a Tk'wal, a Jesucrist. ⁴ Tu'ntzi'n, nxi qtz'ib'in tkyaqiljo lo kye'y, tu'ntzin tnoj kyanmi'n tuk'a tzaljb'il. ⁵ Atzin tqaniljo tzaj xnaq'tzin qe'y tu'n Jesús, ex axsin nxi qxnaq'tzinji'y kye'y. Atzin tqaniljo lo: Ate Dios spiky'in, ex nti'x ch'in qxopin tuk'a. ⁶ Qa ma txi qq'ma'n at qmujb'il qib' tuk'a Dios, exsin nqo b'etl toj qxopin, tu'n qb'inchin il, nqo niky'in yol tu'n ikyo; nti'x njapin yol qu'n, a twutzxix. ⁷ Me qatzin nqo b'et toj spiky'in, tu'n qb'inchin wen, tze'nkuxjo te Dios, a spiky'in, atzin qmujb'il qib' tz'qxolx qkyaqilx, qu'n o'kx tchky'el Jesús n-el ttxjo'n tkyaqiljo il.

⁸ Qa ma txi qq'ma'n ja'lin qa nti' il toj qchwinqil, nkub' qsb'u'n qib' qu'nx qib', qu'n atzin Yol twutzxix nti' toj qanmin. ⁹ Me qa ma jatz qpa'n qil, kqeb'il qk'u'j ti'j qMan Dios, a tz'aqlexix, tu'n njapinix Tyol, ex tu'n tnajsin te qil, ex tu'n ttxjo'nte tkyaqil nya b'a'n toj qchwinqil. ¹⁰ Qa ma txi qq'ma'n qa b'ajxi qo b'inchin il, n-ok qq'o'n Dios nyakuj jun niky'il yol, ex nti' Tyol toj qanmin.*

2

Ate Jesús, Yolil qi'j twutz Dios

¹ Ayeqi'y werman, nimxix nk'u'ja kyijja, a nyakuj tal nk'walqi'y; nxi ntz'ib'in tkyaqiljo lu'n kye'y, tu'n mi chi b'inchini'y il. Me qa at jun nb'inchin il kyxola, at najsb'il, qu'n at jun Yolil qi'j twutz qMan Dios, a Jesucrist, a tz'aqlexix.* ² Xi tq'o'n Jesús tib' te chojb'il qil, tej tkyim twutz cruz, nya noq o'kx tu'n tnajsitku qil, qala' tu'n tnajsit kyil tkyaqil xjal twutz tx'otx'.*

³ Qa ma kub' qnimin tnuk'b'il qMan Dios, aku txi qq'ma'n qa o tz'el qniky' te.* ⁴ Me qa at jun xjal ntq'ma'n qa ojtzqi'n Dios tu'n, me mi nkub' tnimin tnuk'b'il Dios, niky'il yol te', ex nti' yol twutzxix toj tanmin. ⁵ Me atzin xjal, a nkub' tnimin Tyol Dios, mapen tz'ok tk'u'jlintz qMan Dios tuk'a tumil, ex antza k-elile qniky' te, qa at qmujb'il qib' tuk'a. ⁶ Ex qa at jun xjal ntq'ma'n qa mujle tuk'a Dios, b'a'n tu'n tb'et toj tchwinqil, tze'nku xb'ete Jesucrist.

A ak'aj kawb'il

⁷ Ayi'y werman, atzin kawb'il, a nxi ntz'ib'in kye'y, nya jun ak'aj kawb'il, qala' axjo kawb'il, a at kyuk'i'y, ex b'in kyu'n atxix ojtxe.* ⁸ Me atzin nxi ntz'ib'inji'y kye'y ja'lin ma tz'ok tze'nku jun ak'aj kawb'il, tu'n tkub' kynimi'n tze'nkuxjo kub' tnimin Jesús. Qu'n atzin qxopin kyja' tiky', ex ma tzaj spiky'e'xixjo, a spiky'in twutzxix, a t-xim qMan Dios.

* 1:1 Jn. 1:1; 1Jn. 2:13-14 * 1:1 Jn. 1:4; 6:68 * 1:1 Jn. 1:14 * 1:2 Jn. 1:14, 18 * 1:10 Pr. 20:9 * 2:1 Ro. 6:11-14 * 2:2 Jn. 3:16; 1Jn. 4:10 * 2:3 Jn. 14:15, 21, 23 * 2:7 Jn. 13:34

⁹ Me qa at jun nimil, a ntq'ma'n qa at spiky'in toj tchwinqil, exsin n-iky'in yol ti'j juntl, nya twutzx tyol, qu'n toj qxopin ta'ye. ¹⁰ Me atzi'n xjal, a nk'u'jlin kyi'j txqantl, apente ajto toj spiky'in, ex nlay kub' tz'ag toj il noq tu'n tpaj jun ti'.* ¹¹ Me atzi'n xjal, a n-iky'in ti'j juntl, axsa toj qxopin ta'ye, ex nti' tumil toj twutz tze'n t-xi', qu'n ma tz'ok jpet tna'b'l, nyakuj ikyjo tze'nku jun a'la nb'et toj qxopin.

¹² Ayi'y werman, nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj tal nk'walqi'y, qu'n tu'n o kub' najsin kyila noq ti'j tb'i qMan Dios. ¹³ Ex nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj tij xjalqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a ti'j qAjaw, a atxtaq te tnejil. Ex nxi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ku'xingi'y, qu'n tu'n ma kub' ti'j tajaw il kyu'n. ¹⁴ Werman, noq tu'n kyb'inti'y wen, kxel nq'ma'n juntl majla: O txi ntz'ib'i'n kye'y nyakutlaj tal nk'walqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a te qMan Dios. Ex o txi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj tij xjalqi'y, qu'n tu'n o tz'el kyniky'a te qAjaw, a atxtaq te tnejil. Ex o txi ntz'ib'i'n kye'y nyakuj ku'xingi'y, qu'n tu'n o chi kujixa, ex o ten Tyol Dios toj kyanmi'n, ex tu'n ma kub' ti'j tajaw il kyu'n.

¹⁵ Werman, kxel nq'ma'nji'y lu'n kye'y: Mi tz'ok kyk'u'jlinji'y tkyaqiljo nya b'a'n twutz tx'otx', ex tkyaqiljo nya b'a'n ntzaj tq'o'n.* Qa at jun xjal nk'u'jlin ti'j tkyaqiljo lu'n, nlay b'ant tk'u'jlin ti'j qMan Dios. ¹⁶ Tkyaqiljo nya b'a'n twutz tx'otx' ikyqetzi'n tze'nku tkyaqil achb'il, a ntqanin qxmilil; tkab', tkyaqil ti', a qajix tu'n tten qe; ex toxin, tkyaqiljo qnimsb'il qib' kyi'j tkyaqil at qe. ¹⁷ Tkyaqiljo lu'n nya tzajnin ti'j qMan Dios, qu'n tkyaqiljo lu'n kja kyiky', ex tkyaqil tx'otx' kb'ajil te jun majx. Me atzin xjal, a nb'inchin tze'nku' taj Dios, ok ktenb'il te jun majx.

A j yol q'oj ti'j Dios

¹⁸ Ayi'y werman, a nyakuj nk'walqi'y; ch'ix tjapin b'aj tq'ijil twutz tx'otx'. Tu'n ikyjo, o tz'ok kyb'i'n ti'j jun j yol q'oj tzul kanin, kjawil tnimsin tib' twutz Klolqe Jesús. Me atzin ja'l'in, ma chi b'aj yek'in ila' j yol q'oj ti'j Klolqe. Ex tu'n ikyjo, b'i'n qu'n qa ch'ix tjapin b'aj tq'ijil twutz tx'otx'. ¹⁹ ¿Me ja'tzin xi tzaje j yol q'oj lo qa nya axsa xi exa qxol? Me nyala te nimilqextaq. Qu'n noqit quk'aqextaq, mitla xi extz qxol. Me ma b'ajjo ikyjo tu'ntzin tyek'it-xix wen, qa aye nyakuj nimil, mi tz'ok te twutzxix Ttanim Dios.

²⁰ Me metzin kye', a ayi'y nimil twutzxix, ma tzaj q'o'n Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n tu'n Klolqe Jesús, ex kykyaqil kye' ma tz'el kyniky'a ti'j tkyaqiljo lu'n.* ²¹ Me nxi ntz'ib'inji'y lu'n kye'y, nya noq mi n-el kyniky'a te twutzxix, qu'n n-el kye' kyniky' te. Ex b'i'n kyu'n qa nti' jun nya twutzx aku tzul kanin ti'jjo a twutzxix. ²² ¿Ankye noq nja b'ant tu'n? Atzin xjal, a ntq'ma'n qa nya te Jesús, a Crist, a sk'o'nxix tu'n qMan Dios. Atzi'n xjal lu'n, ajq'oj ti'j Klolqe Jesús, ex n-el ti'jlin Dios tuk'ax Tk'wal. ²³ Ex alkyye n-el ti'jlin Tk'wal Dios, nti' qMan Dios tuk'a. Me ankye', a n-el tniky' te qa ate Jesús Klolqe, at qMan Dios tuk'a.

²⁴ Tu'npetzi'n, kyk'u'nkutzi'n toj kyanmi'n a Tb'anil Tqanil, a o kyb'i'y atxix ojtxe. Qu'n tu'n ikyjo, kchi tenb'ilxixa kujxix toj kynimb'ila ti'j qMan Dios ex ti'j Tk'wal. ²⁵ Qu'n ex o tzaj tq'o'n Dios jun qchwinqil te jun majx, tze'nkuxjo tq'ma'n.

²⁶ Nxi ntz'ib'i'n tkyaqiljo lo kye'y kyi'jjo a kyaj tu'n kysb'un kyi'ja. ²⁷ Me at Xewb'aj Xjan toj kyanmi'n, a tzajnin ti'j Klolqe Jesús. Tu'npetzi'n, nya il ti'j tu'n kytzaj xnaq'tzin tu'n junl a'la ti'jjo lu'n, qu'n axte Xewb'aj Xjan ktzajil xnaq'tzin kye'y ti'j tkyaqil. Qu'n a xnaq'tzb'il anetzi'n twutzxix, ex nya niky'j yol. Ex atzin xnaq'tzb'il lu'n, tu'n kytenxixa kuj toj kynimb'ila.

²⁸ Atzin ja'l'in werman, nyakuj nk'walqi'y; chi tenkuxixa kuj toj kynimb'ila ti'j Klolqe Jesús, tu'ntzin tqe qk'u'j ti'j, aj tul juntl majl, ex tu'n mi go tzaj tx'ixwe twutz. ²⁹ B'i'n kyu'n, qa a Klolqe Jesús tz'aqlexix toj tkyaqil. Tu'n ikyjo, il ti'j tu'n tel kyniky'a te, qa kykyaqiljo nchi b'et tz'aqlexix toj kychwinqil, o chi ok te Tk'wal Dios.

3

Ma qo ok k'walb'aj te Dios

¹ Werman, kyka'yinktzi'n, nimx te' qMan Dios tq'aq'b'il tk'u'j qi'; ma tzaj tq'o'n qoklin te k'walb'aj.* Me aye xjal nya nimilqe mi n-el kyniky' qe, qu'n tu'n na'm tel kyniky' te qMan Dios. ² Me awotzinge ma qo ok te tk'wal qMan Dios. Me na'mxixpe qlonte tze'n qo okila, aj tul Jesús juntl majl. Qu'n ex b'i'n qu'n, qa aj tul, qo okil ikyxjo tze'nku a, qu'n k-okil qka'yin ikyx tze'nkuxix t-xilin. ³ Ex alkyye taj tu'n tok ikyjo, il ti'j tu'n tsaqsin te tib' toj tchwinqil, ikyx tze'nku te Jesús saqxix te' toj tkyaqil.

⁴ Me ayetzi'n b'inchil il, n-el kyi'jlin tnuk'b'il Dios, qu'n tu'n atzin il nb'ant kyu'n, atzin n-el i'jlinte tnuk'b'il Diosjo. ⁵ Ex b'i'n kyu'n, qa ul Jesús tzalu'n twutz tx'otx' te najsil qil, qu'n

* 2:10 Ro. 13:12-14 * 2:15 Sant. 1:27 * 2:20 1Co. 2:10-16 * 3:1 Jn. 1:12

o'kx te Jesús nti' il xb'ant tu'n.* ⁶ Tu'n ikyjo, tkyaqil xjal, a o trujb'e tib' tuk'a, mi nb'etl toj il. Me ayetzin xjal nchi b'et toj il, na'm tel kyniky' te, ex nya ojtzqi'n kyu'n.

⁷ Ayi'y werman, mix a'l jun kub' sb'un kye'y. Qu'n ankye te' wenx nb'ant tu'n, ex wenx te', ikyx tze'nku te Jesús wenxix te'. ⁸ Me atzi'n a b'inchil il, te tajaw ilx te', qu'n ate tajaw il b'inchin il te tnejil. Tu'ntzin ikyjo, ul Tk'wal Dios tzalu'n twutz tx'otx' tu'n t-xititjo tkyaqil taq'in tajaw il.*

⁹ Mix a'l jun xjal aku tz'ok te tk'wal qMan Dios qa kukx nb'etjo toj il, qu'n tu'n o tz'ok te tk'wal Dios, ex qu'n o tzaj tq'o'n Dios jun ak'aj tchwinqil. Tu'npetzi'n, nya tu'n tb'inchin il, qu'n o tz'ok k'walb'aj te Dios. ¹⁰ Qu'n b'i'n qu'n alkye qe' tk'wal Dios, ex alkye qe' tk'wal tajaw il: Qu'n aye, a nya b'a'n kyb'inchb'in, ex mi n-ok kyk'u'jli'n txqantl nimil, nya teqe te Diosjo.

Qk'u'jlim qib' qxolx

¹¹ Atzin yoljo lo, a kyb'iy atxix ojtxe: Tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolilex.* ¹² Ex mi qo ok tze'nku te Caín, a xi tq'o'n tib' te tajaw il. Ex tu'n ikyjo, kub' tb'yo'n titz'in.* ¹³ Me tinqu'nil kub' tb'yo'n? Qu'n tu'n nya wentaq tb'inchb'in Caín, qu'n tu'n tloch'j tanmin ti'j titz'in, qu'n atzin tb'inchb'in titz'in wentaq ta'.

¹³ Ayi'y werman, mi chi jaw ka'ylaja qa ma chi el iky'in kyu'nxjal, aye' nya nimil.

¹⁴ Awotzinqe, a o qo etz toj kyimin, ex ma qo kanin toj jun ak'aj chwinqil,* ma tz'el qniky' te, tu'n tk'u'jb'il qk'u'j kyi'j txqantl nimil. Ankye nti' tk'u'jb'il tk'u'j kyi'j txqantl, na'm tkanin tojjo ak'aj chwinqil, ex axsi ta'ye toj kyimin. ¹⁵ Qu'n tkyaqilxjo a n-el tiky'in txqantl nimil, ikyx tz'ele' tze'nku jun b'yol xjal. Ex b'i'n kye' kyu'n, qa nti' jun b'yol xjal aku ten chwinqil te jun majx. ¹⁶ Me qalatzin qe, ma tz'el qniky' te a tq'aq'b'il tk'u'j Klolqe Jesús: Qu'n xi tq'o'n tchwinqil noq tu'n qpai; exsintla ikyxjo qetz, tu'n t-xi qq'o'n qchwinqil tu'n kypaj txqantl.* ¹⁷ Me qa at jun, a at ch'in at te, exsin qa noq s-ok kyim ti'jjo juntl, a nti'x ch'in at te, ex mi saj chy'o'nx tanmin tu'n t-xi tmojin, ¿Ma atpela tq'aq'b'il tk'u'j Dios toj tanmin? ¡Nti'! ¹⁸ Tu'n ikyjo, ayi'y werman, atzin tq'aq'b'il qk'u'j nya noq tu'n tkub' qyolin, qala' tu'n tkub' qyek'in tuk'a qb'inchb'in qa twutzxix.

A tq'aq'b'il tk'u'j Dios toj qanmin

¹⁹ Ikytzin tumiljo, qa matxixix qo ok te tb'anil nimil, ex ikytzin kqeb'il qk'u'jjo twutz Dios. ²⁰ Mi kub' qb'isin toj qanmin qa nti' qoklin twutz Dios. Qala' il ti'j tu'n tel qniky' te, qa a qoklin tzajnin ti'j qMan, a ojtzqi'n tkyaqil tu'n. ²¹ Ayi'y werman, nimixix nk'u'ja kyi'ja. Qa nti' nkub' qximin ikyjo toj qanmin, at q'uqb'il qk'u'jtz ti'j Dios. ²² Ex noq tu'n qb'inchb'in, ex tu'n nkub' qnimin tnuk'b'il, at q'uqb'il qk'u'j, tu'n ttzaj tq'o'n Dios, ikyx tze'nku nxi qqanin te. ²³ ¿Ex altzin kye tnuk'b'il Dios? Atzin ma txi qnimin Tk'wal, a Jesucrist, ex tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolile, ikyjo tze'nku o tq'ma.* ²⁴ Ayetzi'n nchi kub' nimin te' nuk'b'il lo, najleqe tuk'a qMan Dios ex Dios najle kyuk'a. Ex ma tz'el qniky' te qa najle Dios quk'a, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n toj qanmin.

4

Kab'e wiq Xewb'aj: Te qMan Dios ex te tajaw il

¹ Ayi'y werman, nimixix nk'u'ja kyi'ja. Mi chex kyniminji'y xjal qa: Nchin b'eta yolil Tyol Dios, qa chi'. Qala' nejxix, k-okil kyb'i'n qa toj tumil nyoline, ex qa tuk'a Xewb'aj Xjan nxnaq'tzine, mo qa t-xnaq'tzb'il tajaw il q'i'n tu'n. Nxi nq'manji'y ikyjo, qu'n nimx te xjal sb'ul nb'eteje yolil ti'j qMan Dios, a nya tuk'a Xewb'aj Xjan. ² Nya tze'n k-elile kyniky'a te, jun xjal qa at Xewb'aj Xjan tuk'a, mo qa minaj: Qa ma tkujsin qa a Jesucrist ul tzalu'n twutz tx'otx' tze'nku ichin; atzin xjaljo at Xewb'aj Xjan tuk'a. ³ Me tkyaqil xjal, a mi nxi tnimin ikyjo, nti' Xewb'aj Xjan tuk'a, qala' a xewb'aj tzajnin te tajaw il, a ajq'oj ti'j Klolqe Jesús. Me b'i'n kyu'n qa a xewb'aj anetzi'n, tu'n tul kaninxtaq. Ex lu at ja'lin twutz tx'otx'.*

⁴ Ayi'y werman, te qMan Diosqi'y. Tu'n kynimb'ila, xkub'e kyi'jjo sb'ul xjal kyu'n, qu'n nimixitl tokli'n a at kyuk'iy, a tze'nku toklin tajaw il, a at kyuk'a sb'ul xjal twutz tx'otx'. ⁵ Ayetzin xjal, aye' nya nimin Dios kyu'n, o'kxtza nchi yoline ti'jjo te twutz tx'otx', ikyxjo tze'nku te tajaw il. Ex jni'qe xjal nya nimilqe nb'aj xi kynimi'n jni' nkyq'ma'n.* ⁶ Me metzin qe te qMan Dios qoqe, ex ayetzi'n a o tz'el kyniky' te Dios nqo kub' kyb'in. Me ayetzin kye nya te Diosqe, mi nqo kub' kyb'in kye'.* Tu'ntzin ikyjo, k-elile qniky' te ankye' a at Xewb'aj Xjan tuk'a, ex ankye' a at xewb'aj te tajaw il tuk'a.

* 3:5 Jn. 1:29 * 3:8 Eb. 2:14-15 * 3:11 Jn. 13:34; 15:12 * 3:12 Gen. 4:8 * 3:14 Jn. 5:24 * 3:16 Jn. 15:13 * 3:23 Jn. 13:34; 15:12, 17 * 4:3 Mt. 7:15; 2Jn. 7 * 4:5 Jn. 15:19 * 4:6 Jn. 8:47

O'kx te Dios nimxix tq'aq'b'il tk'u'j

⁷ Werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Ex il ti'j tu'n qk'u'jlinte qib' qxolile, tze'nku te Dios, nim tq'aq'b'il tk'u'j qi'j. Tkyaqil te' a ntzaj q'aq'in tk'u'j ti'j juntl, atzin te o tz'okjo te tk'wal Dios, ex ma tz'el tniky' te Dios. ⁸ Me ankye' te' nti' tk'u'j ti'j juntl, na'm tel te tniky' te Dios, qu'n te Dios nimxix te' tq'aq'b'il tk'u'j. ⁹ Ex atzin te Dios tq'aq'b'il tk'u'j ma tzaj tyek'in qe, noq tu'n Tk'wal, a junch'in, exsin tzaj tchq'o'n twutz tx'otx'. Ex noq tu'n, at qchwinqil te jun majx.*

¹⁰ Ikytzi'n tq'aq'b'il tk'u'j Dios qi'j: Qu'n nyaqo xqo ok k'u'jlinte nej, qala' ikytzi'n a saj q'aq'in tk'u'j qi'j te tnejil, ex saj tchq'o'n Tk'wal tu'n tkyim te chojb'il te' jni' qil.

¹¹ Ayi'y werman, nimxix nk'u'ja kyi'ja. Noq tu'n ma tzaj tyek'in Dios tq'aq'b'il tk'u'j quk'a, ikyxsin qetz, ex il ti'j tu'n tten tk'u'jb'il qk'u'j qxolile. ¹² Qu'n mix a'l junte ma lonte qMan Dios kyuk'axix twutz.* Me qa at qk'u'jb'il qib' qxolile, antza q'anha'le qa najle Dios quk'a, ex qa a tq'aq'b'il tk'u'j tz'aqleqoxix tu'n toj qanmin. ¹³ Ex ikytzi'n, k-elile qniky'jo te qa najleqo tuk'a qMan Dios, ex qa najle qMan Dios quk'a, noq tu'n Xewb'aj Xjan, a o tzaj tq'o'n toj qanmin.* ¹⁴ Me awoqoxixa o lonte, ex nxi qkujsi'n qa aku qMan Dios saj chq'on te' Tk'wal te Kolil kyi'j tkyaqil xjal, a kchi xel niminte,* ¹⁵ ex ankye te kxel niminte qa a Jesúsjo, a Tk'wal Dios, ex nb'et tze'nku taj Dios, ex najle Dios tuk'a.

¹⁶ Ikytzi'n, ma tz'ele qniky'jo te, ex ma txi qninin, qa nimxix tq'aq'b'il tk'u'j Dios quk'a, qu'n ate Dios nimxix tq'aq'b'il tk'u'j. Ex ankye qe nchi b'et toj tq'aq'b'il tk'u'j Dios, ex nchi b'et tze'nku taj Dios; ayepenkye at Diosjo kyuk'a. ¹⁷ Tu'n ikyjo, tz'aqleqoxix tu'n tq'aq'b'il qk'u'j qxolile, tu'ntzintla, aj tpon kanin q'ij tu'n qok toj pa'b'in twutz Dios, atitla jun q'uqb'il qk'u'j ti'j, ex nya tu'n gja xob'. ¹⁸ Qa nqo k'u'jlin kyi'j txqantl, nti' xob'ajil, tu'n qok twutz qMan toj pa'b'in, qu'n qa ma tzqetjo qk'u'jb'il qib', nti'pen te xob'ajiltz. Qu'n atzin xob'ajil ntq'ma'n qa nya wen qo elile toj pa'b'in. Tu'npetzi'n, qa at jun a tzunx nxob', apente na'm ttzqet tk'u'jb'iljo. ¹⁹ Tze'nku qe atqe tk'u'jb'il qib' qxolile, qu'n ate Dios saj q'aq'in tk'u'j qi'j te tnejil. ²⁰ Tu'n ikyjo, qa at jun a q'mante: K'u'jlinxix we' Tata Dios wu'n, qa chi'; exsin n-el tiky'in txqantl, jun sb'ul xjal te'. Qu'n qa mi nyek'in tq'aq'b'il tk'u'j kyi'j txqantl, ¿Tze'ntzin ttentz tu'n tok tk'u'jlin Dios, a nya q'anha'l? ²¹ Qu'n ma kyi'j tq'ma'n te Dios kyjalu'n: Ankye' n-ok tk'u'jlin qMan Dios, ex il ti'j tu'n kyok tk'u'jlin txqantl t-xjalil.*

5

A qnimb'il nimxix tipin tu'n tkub' ti'j tkyaqil te twutz tx'otx'

¹ Kykyaqiljo aye' kchi xel niminte qa a Jesús Kolil, a Crist, a sk'o'nixix tu'n qMan Dios, apente tk'wal Diosjo. Ex alkyye k-okil k'u'jlin te jun manb'aj, il ti'j tu'n kyok tk'u'jlin tk'waljo manb'aj anetzi'n. ² Qa k'u'jlin qMan Dios qu'n, ex qa nkub' qnimi'n a ntq'ma'n, n-el niky' te qa ajin qe' tk'wal k'u'jlinqe qu'n. ³ Atzin tu'n kyukub' nimitjo tnuk'b'il,* ex ayezi'n tnuk'b'il, nya jun iqtzqe.* ⁴ Qu'n tkyaqiljo a o tz'ok te tk'wal Dios, k'wel ti'jjo tkyaqil nya b'a'n tu'n, tze'nku qe, noq tu'n qnimb'il ti'j, o kub' ti'jjo tkyaqil nya b'a'n qu'n. ⁵ Ankye te' kxel tninin qa a Jesús Tk'wal Dios, apente k'wel ti'j tkyaqil nya b'a'n tu'n.

Jesús ax Diosjo

⁶ Twutzx te' qa a Klolqe Jesucrist ax Diosjo, a ul kanin tzal'u'n twutz tx'otx', ex kub' tyek'in ikyxjo, tej ku'x toj a' te jawsb'il a'; ex tej tkyim twutz cruz. Ex ax te Xewb'aj Xjan atqaq antza, ex atzin xq'onte tqaniljo, qu'n a te Xewb'aj Xjan twutzxix. ⁷ Qu'n at oxe nq'onte tqanil qa ax Diosjo Jesús: ⁸ A Xewb'aj Xjan, ex a jawsb'il a', exsin a tkyimlin twutz cruz, ex ayezi'n oxe lu'n mujle kyten junx, qa twutzxix. ⁹ Tzunpe nxi qnimi'n tqanil tu'n xjal ti'j jun ti', a ma tli; ¿Yajtzila' te' Dios? Ex atzin t-xilin tqaniljo tzaj tq'o'n Dios ti'j Jesús, a Tk'wal.*

¹⁰ Tkyaqiljo a kxel niminte qa a Jesús Tk'wal Dios, kxel ti'n tqanil toj tanmin. Ex tkyaqiljo mi txi niminte, iky tz'elpine Diosjo toj twutz tze'nku jun niky'il yol, qu'n ma tz'el ti'jlin tqanil, a tzaj tq'o'n Dios ti'j Tk'wal. ¹¹ Ex atzin tqaniljo lo: Qa ate Dios o tzaj q'o'nte qchwinqil te jun majx, ex atzi'n chwinqil lu'n a tzaj tq'o'n noq tu'n Tk'wal. ¹² Tkyaqiljo k'wel niminte Tk'wal Dios, at te chwinqil te jun majx, ex tkyaqiljo a mi nkub' niminte, nti' te' chwinqil te jun majx.*

Tiqu'nil kub' ttz'ib'in Juan u'j lu'n

¹³ Atzin ja'lin, ma kyij nti'ib'inji'y u'j lu'n te kye'y, a ayi'y o chi nimi'n ti'j Jesús, a Tk'wal Dios, tu'nixsin tel kyniky'a ti'j, qa at kychwinqila te jun majx.* ¹⁴ Tu'n ikyjo, at-xix q'uqb'il qk'u'j ti'j, qu'n b'in qu'n, qa ma txi qqanin jun ti' te toj qna'j Dios, a tze'nkuxjo tajb'il, ok qo

* 4:9 Jn. 3:16 * 4:12 Jn. 1:18 * 4:13 Ro. 8:9; 1Jn. 3:24 * 4:14 Jn. 3:17 * 4:21 Mt. 5:44-45; Mr. 12:29-31
* 5:3 Jn. 14:15; 2Jn. 6 * 5:3 Deu. 30:11; Mt. 11:30 * 5:9 Jn. 5:32-37; 8:18 * 5:12 Jn. 3:36 * 5:13 Jn. 20:31

tzajil tb'i'n. ¹⁵ Ex ikyxjo tze'nku' b'i'n qu'n, ntzaj tb'i'n Diosjo a qna'j Dios, ex b'i'n qu'n, qa ntzaj tq'o'n a nxi qqanin te.*

Qo na'n Dios kyij qerman

¹⁶ Qa at jun kye' ma tz'ok tka'yin jun terman nb'inchin il, a nya nxi ti'n toj kyimin, b'a'n tu'n tna'n Dios ti'j. Ikytzi'n, ktzajile tq'o'n Diosjo tchwinqiljo erman anetzi'n. Me a weji'y nxi nq'ma'n ti'jjo il, a mi nqox ti'n toj kyimin, qu'n at te il te kyimin, ex nya weji'y nxi nq'ma'n tzalu'n tu'n qna'n Dios ti'jjo il ikyjo. ¹⁷ Twutzx tetz tkyaqil il, nya wen twutz Dios, me tu'n Jesús, at il, a mi nqox ti'n toj kyimin.

¹⁸ Atzin ja'lin, b'i'n qu'n, qa kykyaqiljo tk'wal Dios, a o chi nimin ti'j, mi nchi b'etl toj il, qu'n ate Jesús nkolin kyij. Ex tu'n ikyjo, nlay chi ok tzyu'n tu'n tajaw il. ¹⁹ Qu'n b'i'n qu'n, qa tkyaqiljo nya nimil tokx tjaq' tkawb'il tajaw il. Me atzin qe, te Diosqoqe. ²⁰ Ex ikyxjo, b'i'n qu'n, qa Jesús, a Tk'wal Dios, ul twutz tx'otx' tu'n ttzaj tq'o'n qnab'l, tu'n tel qniky' te Dios, a twutzxix. Ex nqo b'et mujle qten tuk'a qMan ex tuk'a Tk'wal, a Jesucrist. Atzin Jesús, ax Diosjo, a twutzxix ex q'olte qchwinqil te jun majx.*

²¹ Ayi'y, tal nk'wala; kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi tz'oke qe kyk'u'ja ti'j jun ti'la, tu'n tok te kydiosa.

---

* 5:15 Mt. 7:7-11; Lc. 11:9-13; Jn. 15:7, 16; 16:23-24; 1Jn. 3:21-22 * 5:20 Jn. 17:3

Tkab' Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesús, a kub' tz'ib'in te' Tb'anil Tqanil, a Tu'j Juan. Atzin u'j lu'n xi ttz'ib'in kye nimil toj jun Ttanim Dios, a ojtzqi'n tu'n Juan.

Atzin t-xilin u'j lu'n, te q'ol nab'l tu'n qanq'in tz'aqlenix toj qnimb'il ti'j Jesucrist; exsin tq'o'n jun xnaq'tzb'il kujxix kyi'jjo xnaq'tzil nya b'a'n, ex ti'jjo kyxnaq'tzb'il, a nti' tumil.

Jun q'olb'il te Tanim Dios

¹ Ayi'n at wokli'n te nejinel toj tkyaqil Ttanim Dios, ex nxi ntz'ib'i'n kye'y, ayi'y nimilqi'y, aye o chi sk'eta tu'n qMan Dios. Nimxix nk'u'ja kyi'ja, ex nya o'kqenxi, qala' tkyaqiljo nimil, aye o tz'el kyniky' ti'j Tyol Dios, a twutzxix. ² Nchi ok nk'u'jli'n noq tu'n Tyol Dios, a twutzxix, a at toj qanmin, ex ktenb'il quk'a te jun majx. ³ Ax qMan Dios, junx tuk'a Tk'wal, a qAjaw Jesucrist, k'wel ky'iwlin kye'y tuk'a tkyaqil t-xtalb'il, ex tu'n ttzaj tq'on tq'aq'b'il kyk'u'ja kyxola, ex jun kymujb'il kyib'a, a tzajnin te Dios.

Qo we'xix toj qnimb'il

⁴ Nimx jun tzaljb'il toj wanmi'n, qu'n at junjun kyxola, aye nchi b'et toj tumil, * a twutzxix toj kychwinqil, a ikyxjo tze'nku' xkyij tq'ma'n Dios. ⁵ Me atzin ja'lin werman, tu'n ikyjo, nchin kub'sin nwutza kye'y kykyaqila, tu'n tok qk'u'jlin qib' qxolilex. Atzi'n yol lo, nya jun nuk'b'il ma tzaxi, qu'n atxtaq ojtxe. * ⁶ Atzin qk'u'jb'il qib'jo, a tu'n qb'et toj qchwinqil tze'nkux tnuk'b'il Dios kyij ttz'ib'in toj Tyol. Ex atzin tnuk'b'il qMan Diosjo lo, a o tz'ok kyb'i'n atxix ojtxe: Tu'n qb'et tuk'a tq'aq'b'il qk'u'j qxolx.*

Qka'yink qib' tu'n mi qo kub' sb'u'n kyu'nxjal

⁷ Ma kyij ntz'ib'inji'y lu'n, qu'n at nim sb'ul xjal tzalu'n, aye nxi kyq'ma'n qa mi s-ok Jesucrist te ichin, tej tul twutz tx'otx'. Ayetzin sb'ul xjaljo, aye ajq'ojqe ti'j Klolqe Jesús.*

⁸ Tu'npetzi'n, kyka'yinktzin kyib'a, tu'n mi kyij najjo a chojb'il kyaq'nb'i'n, a tze'nku taj qMan, qala' tu'ntzintla kykanb'inteji'y tkyaqiljo a at kyoklin ti'j. ⁹ Qa at jun xjaw tnimsin tib', ex qa ma ja ttx'ixpi'n xnaq'tzb'il lu'n, a xkyij tyek'in Crist, ex nti' te' qMan Dios tuk'a. Me atzin k-okil lipe ti'jjo a t-xnaq'tzb'il Jesús, at te' Dios tuk'a, junx tuk'a Jesús, a Tk'wal.*

¹⁰ Qa at jun xjal xkanin xnaq'tzil kyuk'iy, qa nyatil t-xnaq'tzb'iljo tze'nku te Jesús, mi tz'okx kyk'le'n toj kyjaj, ex mina kub' kytziyi'n. ¹¹ Qu'n atzin a k'wel tziyinte, ajin ma tz'ok tq'o'n tib' tuk'a xjal, a nya wen ten.

Jun yol tu'n t'japin b'ajjo u'j lo

¹² Nimx we' tu'n t-xi nq'ma'n kye'y. Me nky'e'y tu'n t-xi ntz'ib'i'n toj u'j. Qu'n wajkuxixa tu'n nkani'n lol kye'y,* ex tu'n qyolin kyuk'iy tu'ntzintla nimxix tzaljb'il.

¹³ Aye jun ch'uq nimil tzalu'n, aye ma chi sk'et tu'n qMan Dios, ex nxi kyq'o'n jun q'olb'il kye'y.

* 1:4 3Jn. 3   * 1:5 Jn. 13:34; 15:12, 17   * 1:6 Jn. 14:15, 23-24; 1Jn. 5:3   * 1:7 Mt. 7:15; 1Jn. 2:18; 4:1-3   * 1:9
1Jn. 2:22-23; 4:15   * 1:12 3Jn. 13-14

Toxin Tu'j Juan

Ajo u'j lo tz'ib'in tu'n Juan, a tsanjil Jesús, te jun ichin, Gay tb'i, a nejinel kyxol jun ch'uq nimil. Nxi tq'o'n Juan chjonte ti'jjo taq'nb'in Gay kyxol Ttanim Dios; me ex ikyxjo nxi tkawin tchwinqil jun xjal, Diótrefes tb'i, a limol tib' kyxol nimil. Ex ikyx njaw tzalaj ti'j tb'anil tchwinqil juntl nimil, Demetrio tb'i, a n-ok tilil tu'n tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios.

Jun q'olb'il te Gay

¹ Ayi'n at wokli'n te nejinel toj tkyaqil Ttanim Dios, ex nxi ntz'ib'i'n tey, Gay,* a nimx nk'u'ja ti'ja, tze'nku tq'aq'b'il tk'u'j Dios qi'j, a twutzxix. ² Erman, nimxix nk'u'ja ti'ja; kukx nchin na'nji'y Dios ti'ja, tu'n wa'lxixa toj tnimb'ila, ex noqit b'a'n taye' tchwinqila toj tkyaqil.

³ Nimx in tzalaja te' kyul junjun erman tuk'a tqanil ti'ja, qa wa'lxixa toj tnimb'ila ti'j Dios, a twutzxix.* ⁴ Nti' juntl tzaljb'il te wey toj wanmi'n tze'nku tej nb'inti'y tqanil, qa aye nk'wala toj qnimb'il ti'j qMan Dios nchi b'et tojjo twutzxix, tze'nkuxjo taj qMan Dios.

B'a'n ta'ye tchwinqil Gay

⁵ Erman, nimxix nk'u'ja ti'ja. Tb'anilx ta'y tojjo aq'untl kyxoljo txqantl nimil, ex ikyxjo kyuk'a' xnaq'tzilkye nchi tzaj najchaq. ⁶ Ayex nchi q'mante twutz tkyaqil Ttanim Dios tzalu'n ti'ja, qa k'u'jlingexix tu'n. Me nchin kub'sin nwutza tey, tu'n kyxi tmoji'n tuk'a at tajb'in kye toj kyb'e, tu'ntzintla kyxi' toj jun tumil, a tb'anilx twutz Dios. ⁷ Qu'n ma che'x ja'lin aq'nul toj taq'in Klolqe Jesús, ex mix tzaj kytzyu'ne jun onb'il kye xjal nya nimil. ⁸ Tu'npetzi'n, il ti'j tu'n kyxi qmojin, tu'n tyolajtz Tyol Dios, a twutzxix.

Kab'e nejinel: Diótrefes ex Demetrio

⁹ Xi ntz'ib'i'n juntl u'j kye'y, a tkyaqil Ttanim Dios. Me atzin Diótrefes, a nejinel, mi nkub' tnimin qokli'n, a o tzaj tq'o'n Dios, qu'n o'kx tajjo tu'n tkawin. ¹⁰ Tu'npetzi'n, aj nkani'n kyuk'iy, ktzajil ntoko'n ti'j, qu'n tu'n o'kxjo iqj yol taq'in qi'ja ex niky'il yol. Noqitzin o'kxjo tu'n, qala' ex mina nchi kub' t-xk'ame' jni'qe erman nchi kanin. Ex ayetzin kyaj tu'n kykub' kyxk'ame, b'e'x nche'x tmiyo'n, ex nchex tlajo'n toj Ttanim Dios.

¹¹ Werman, nimxix nk'u'ja ti'ja. Mi txi lipey ti'jjo nya wen b'ant kyu'nxjal, qala' a wen. Qu'n ayetzin kchi k'wel b'inchinte wen, te Diosqe kye'. Me ayetzin kye' nchi kub' b'inchinte nya wen, na'm tel kyniky' te qMan Dios.*

¹² Tkyaqil nimil tzalu'n nkyq'ma'n tqanil ti'j Demetrio, qa b'a'n ta'ye toj tkyaqil, qa ikyx nb'antjo tu'n, tze'nkuxjo ntq'ma'n Tyol Dios, a twutzxix. Ex ajinqo'y nqo q'mante, ex tze'n te b'i'n tu'n, twutzx qe' qo yolin.

Jun yol tu'n t'apin b'ajjo u'j lo

¹³ Nimx we' tu'n t-xi nq'ma'n tey, me nky'e'y tu'n t-xi ntz'ib'i'n toj u'j, ¹⁴ qu'n waja tu'n nkani'n loltiy, ex tu'n nyolinkuy tuk'iy.*

¹⁵ Noqit a tnuk'b'il qMan Dios toj tchwinqila. Ex ayetzin wuk'iy nxi kysma'n jun q'olb'il tey. Noq nchin kub'sin nwutza te'y, tu'n t-xi tq'o'n jun q'olb'il kye jni' quk'a.

* 1:1 Kyb'i. 19:29; Ro. 16:23; 1Co. 1:14

* 1:3 2Jn. 4

* 1:11 1Jn. 2:29; 3:6-10

* 1:14 2Jn. 12

Tu'j Judas

Tojjo tnejil versículo, ntuq'ma'n qa ate Judas tz'ib'il te' u'j lu'n, a titz'in Santyaw. Atzin tu'j Judas ch'ime icyjo tze'nku tkab' tu'j Pegr, qu'n nyolin kujxix kyijjo junjun xnaq'tzil, a nya wen (1-16); ex at jun q'uib'il kyk'u'j nimil tu'n kywe' wen toj kynimb'il (17-23), ex tu'n mi chi txalpai.

Jun q'olb'il tu'n Judas

¹ Ayi'n Judas, a titz'in Santyaw,* ex jun taq'nil Jesucrist. Nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n kye'y, ayi'y ma chi txokli'y tu'n qMan Dios, ex ma chi el pa'n tu'n, ti'j il, ex ma txjet kyanmi'n tu'n, tu'n kyajb'in te. Ex xq'uqinqi'y tu'n Klolqe Jesús, tu'n kymujb'il kyib'a tuk'a. ² Ax qMan Dios ktzajil q'o'nte nim tq'aq'b'il tk'u'j kye'y, ex tkyaqil tnuk'b'il, ex tu'n tok kyk'u'jlin kyib'a kyxola.

Aye xnaq'tzil sb'ulqe (2Pe. 2:1-7)

³ Ayi'y werman, k'u'jlinqi'y wu'n, o nna'y toj wanmi'n tu'n t-xi ntz'ib'in jun tqanil ti'jjo kolb'ilqe qkyaqilx. Me atzi'n ja'lin, ma tzul juntl tumil toj nnab'la, a tu'n il ti'j tu'n nkub'sin nwtza kye'y, tu'n tok tililix kyu'n, tu'n mi tz'ele txalili'n kynimb'ila ti'j Tyol qMan Dios, a xkyij tq'o'n qe te jun majx, a awo nimilqo. ⁴ Qu'n ikytzi'n, ite' xjal n-ok kyq'o'n kyib' nyakuj nimilqe; cheb'e ma chi okx kyxola sb'ul kye'y. Ayetzin wiq xjal lu'n, o chi yolajtz toj Tu'jil Tyol Dios, qa te najinqe te jun majx. Aye xjal lu'n, mina nkub' nimir Dios kyu'n, ex nya wen kyb'inchb'in. Tzunxix nxi kyq'ma'n qa tu'n nimilqo, nti'l qil twutz Dios; noq tu'n t-xalbal'il, aku qo b'inchin tkyaqil noq tze'n qaj, chi chi'. Mina ntzaj tchewil tkawb'il qMan Dios kyij', ex n-el kyij'lin Jesucrist, a o'kx qAjaw ex Klolqe te jun majx.

⁵ Atzin ja'lin, waja tu'n t-xi nna'ntla juntl majl kye'y tojjo u'j lu'n, a ojtzi'n kyu'n:

Tej kyetz ti'n qAjaw tyajil Israel, a qxe'chil, toj tx'otx' te Egipto,* tkyaqil i etz, me tu'n mix ok qeye kyk'u'j ti'j qMan Dios, nya tkyaqilx i klet; o'kqexjo nimil, aye' ok kyq'uib'in kyk'u'j ti'j. Ex ayetzi'n mina, cheb'e kyij kyim tu'n Dios.*

⁶ Ex icyxjo, b'in qu'n qa aye angel nya wen kyij kytzaqpi'n kyoklin exjo kynajb'il toj kya'j qu'n mina kub' kynimir Dios. Ex tu'ntzintzjo lu'n, i kyij tq'o'n Dios toj najin, ex i kyij tk'lo'n tuk'a kuj kxb'il te jun majx toj qxopin, ajai tjapin nim q'ij te pa'b'in. ⁷ Ex icyxjo, kyna'ntzintza kyij' xjal aj tnam Sodoma ex aj Gomorra, junx kyuk'a jni' xjal kyojjo txqantl much' tnam kyk'atz. Ex i b'inchin il, tze'nku kyej angel, tu'njo xi ok ten b'inchil tkyaqil wiq il, ex i ky'a'jin kykyaqilx, ex icyqex kye xjaljo xkub' kyb'inchin aj pajil; ichin tuk'a ichin ex qya tuk'a qya. Tu'ntzin tpajjo il lu'n, b'e'x i ja tyupin Diosjo tnam tuk'a q'aq'.* Atzin q'aq' lu'n n-ajb'in te jun yek'b'il te qe ja'lin, qa at jun najin tuk'a q'aq' te jun majx te chojb'il kye nchi b'inchin il.

⁸ Exla qa b'in nkye xjaljo lu'n kyu'n, ti' b'aj kyijjo xjal ojtze, exsin mina nkyij kytzaqpi'n kyajb'il nya wen. Ex nchi txalpaije toj kychwinqil, nyakuj noq nchi wutzky'in. B'aj kyyajin kychwinqil noq o'kx tu'n tajb'il kyxmilil nya b'a'n. N-el kyiky'in tkawb'il Dios, ex nchi yasin kyijjo at kyoklin tu'n Dios. ⁹ Mikyxipe te' tnejil angel, Miyel,* tq'ma, tej kyaw ch'otj tuk'a tajaw il ti'jjo t-xmilil Moisés, a otaq kyim,* ex mix kub'e tq'o'ne tkawb'il tze'nku tajb'il ti'j tajaw il. Noq o'kx xi tq'ma'n kyalu'n: Ala te qAjaw kxel kawin tey, chi'.*

¹⁰ Qalaqetzi'n xjal kyxola, loqe nchi yolb'in nya b'a'n ti'jxjo a mina n-el kyniky' te. Noq n-ok kyu'n, ex atzi'n a ojtzi'n kyu'n qa nya wen, axixsin nche'xjo b'inchilte, icyqe tze'nqce txuk nti' kynabl'. Tu'ntzintzjo, chi xe'ltz toj najin te jun majx.

¹¹ B'isb'ajilxla kye xjal lu'n, qu'n ma chi ok lipe b'inchilte icyxjo tze'nku tb'inchb'in Caín, a kub' tb'yo'n titz'in.* Ex ma chi el txalpai toj kychwinqil, icyxjo tze'nku te Balaam, noq tu'n tkanb'it kypwaq, me nya toj tumil.* Ex tze'nku kyime Coré, te' tok meltz'aj ti'j tkawb'il Dios,* icyqetzin xjal lu'n, kchi najil te jun majx. ¹² Ayeqetzi'n xjal lu'n, nchi okx kyxola te elsil kytx'ixewa, tze'nku n-ok tchmo'n Ttanim Dios tib', ex qa at jun nim wa'n nb'aj. Aye xjal n-ok kyq'o'n kyib' te nimil, me nya nimilqe. Noq nchi tze'n ex nchi xmayin kyij'ja. Noq nchi b'et wa'l, ex mina n-el kyniky' te, tze'n t-xilin kychwinqil twutz qMan Dios. O'kx n-ok tilil kyu'n te kyex, ex nti' nchi b'isin ti'j juntl. Nti' tajb'in, icyxjo tze'nku muj nti' jb'al toj, ex

* 1:1 Mt. 13:55; Mr. 6:3 * 1:5 Ex. 12:51 * 1:5 Num. 14:29-30 * 1:7 Gen. 19:1-24 * 1:9 Dan. 10:13, 21; 12:1; Tchi. 12:7 * 1:9 Deu. 34:6 * 1:9 Zac. 3:2 * 1:11 Gen. 4:3-9; Eb. 11:4; 1Jn. 3:12 * 1:11 Num. 22:1-35; Tchi. 2:14 * 1:11 Num. 16:1-35

b'e'x nxi tiqin kyq'iq'. Ex aye xjal lu'n ikyqexjo tze'nqe tze nchi jatz xb'oqit; nyakuj kab'e maj nchi kyim: Tnejil, tu'n nti'l kywutz n-el, ex tkab', ntzqij kylok'. Tu'n ikyjo, kxel toj q'aq' te jun majx. Ex ikyxjo ok chi xe'ljo xjal lu'n toj q'aq'. ¹³ Ex aye xjal ikyqexjo tze'n a' te ttxuyil a'; aj tul pulj tuk'a tplutil nim tz'il toj. Ikytzi'n kyb'inchb'in xjal lu'n nya wen. Iky qe xjal lu'n tze'nku che'w ntzaj tz'aq. N-el yupj toj qxopin te jun majx.

¹⁴ A twuqin tyajil Adán, Enoc tb'i,* ok q'o'n toj twutz tu'n Xewb'aj Xjan kyij'jo xjal lu'n, ex kyij tz'ib'in kyjalu'n: Kyb'intzi'n ja'lin. Ma tzul te qAjaw junx kyuk'a Ttanim xjanxix, nimxixjo kyb'aj; nlay b'ant tajlet. ¹⁵ Tzul qAjaw q'ol chojb'il te kykyaqilx, aj tjaw yupit jni' tnam twutz tx'otx', tu'n kykyij kykyaqiljo nya nimil toj najin te jun majx, noq tu'n tpaj kyb'inchb'in nya wen, ex tu'n tpaj jni' xo'j yol kyu'n ti'j Dios, chi Enoc.

¹⁶ Ikytzi'n, kchi okile xjaljo, a nchi iky'in, ex nchi yolb'in, ex nchex kypoqin kyuk'a, qu'n noq nchi b'inchin tze'n kyaj. Njaw kynimin kyib', ex tb'anilx n-etz toj kytzi, tu'n kyxmoxin xjal, noq tu'n kykanb'in jun ti', tze'n kyaj.

Jun yol te kujsb'il qk'u'j toj qnimb'il

¹⁷ Ayetzin kye', werman, k'u'jlinqi'y wu'n, kyna'ntzji'y yol, a kyij kyq'ma'n tsanjil qAjaw Jesucrist ojtxe. ¹⁸ Chi chi' kyjalu'n: Kyojjo q'ij, aj ch'ixtaq tul qAjaw Jesús, kchi ul xjal xmayil ti'j tkyaqiljo b'a'n, qu'n o'kx nchi b'inchin ti'j alkye nya b'a'n, tze'nkux kyaj.* ¹⁹ Ayetzin xjaljo lu'n, o'kx kyajjo tu'n kyyasin, ex tu'n nkub' kypa'n Ttanim Dios. Qu'n o'kx nxi kyq'o'n amb'il te kyajb'il; ex tu'n ikyjo, nti' Xewb'aj Xjan toj kyanmin.

²⁰ Me metzin kye', werman, k'u'jlinqi'y wu'n, chi we'xixa tojjo kynimb'ila, a xjanxix wen. Chi na'n Diosa, tze'nxjo tajb'il Xewb'aj Xjan kyuk'iy. ²¹ Chi we'xixa wen toj kynimb'ila, qu'n ma chi ok k'u'jlin tu'n qMan Dios. Ex kyayo'nkuxixa wen tuk'a tkyaqil kyk'u'ja, ajxi tul qAjaw Jesús, a ktzajil q'o'nte qchwinqil te jun majx, qu'n ma q'aq'in tk'u'j qi'j.

²² At ila' kyxola, a nka'min kyk'u'j ti'j kynimb'il. Kyq'onk tilila, tu'n tkub' ti'j kynab'l. Ex atx txqantl, ma chi el naj ti'j kynimb'il. ²³ Tu'npetzintzjo lu'n, kux chi etz ky'i'n tojjo xnaq'tzb'il nya wen, qu'n nche'xxjal toj q'aq' tu'n. Ex q'aq'in kyk'u'ja ti'j junjuntl aj il. Me kyiky'imila ajo kyb'inchb'in nya wen. Ten kyxob'ila, tu'n mina che'x poqji'y kyxol, qu'n iky tte'n lu'n tze'nku jun xb'alín nyaj tu'n tz'il.

Jun yol tu'n tjapin b'ajjo u'j

²⁴⁻²⁵ Qu'n o'kx te qMan Dios, at nimxix tñab'l ex at nimxix tipin te klolqe, tu'n tkyimlin Jesús, tu'n mina qo kub'e tz'aq toj il. Ex axjo tipin lu'n, kxel q'i'nqe saqxix wen toj qchwinqil, ex tuk'a nim tzaljb'il, ajxi qkanin twutz, a ja' ta' nim tqoptz'ajiyil. Noqit nimxix toklin qMan Dios, nimxix tipin, ex nimxix tb'i, texit kawil tib'aj tkyaqil, atxix ojtxe, ex ja'lin, ex te jun majx. Ikyxitjo.

* 1:14 Gen. 5:18, 21-24

* 1:18 2Tim. 3:1-5; 2Pe. 3:3

Ajo Tzaj Tchiky'b'in Dios te Juan

Atzin u'j lo kub' ttz'ib'in Juan, a tsanjil Jesús ti'jjo tzaj tchiky'b'in Dios te, ex ikytzin n-ele' tkyaqil tze'nku ila' wutziky', a tzaj chiky'b'in te Juan tu'n Dios mo qa tu'n Jesucrist (1:1-2; 22:6, 16). Atzin u'j lu'n nojnin tuk'a nim techil ex nim yol nimxix t-xilin. Kyojjo u'j tz'ib'in kyu'n yolil Tyol Dios toj Ojtxe Tu'jil, chq'alexix nknet junjun wutziky', a tze'nku tojjo u'j lo (Ez. 1, 40-48; Dan. 7-12; Zac. 1-6). Nimku maj, aye wiq u'j lu'n xi kub' tz'ib'it, te' ttzaj nim yajb'il ex b'is, noq tu'n tkujix kynimb'iljo Ttanim Dios, ex tu'n tkujisit qa ma kanb'in Dios kyi'j tajq'oj te jun majx, ex tzaj ttziyin qa tb'ajlinxi jni' yajb'il lu'n, tzul Dios kawil kye jni' tajq'oj, ex tu'n kykletjo jni' tz'agleqe toj kynimb'il, ex tu'n ttzaj tq'o'n jun nuk'b'il ex tzaljb'il. Ex ikytzi'n, ajo u'j lu'n n-ajb'in te jun q'uqb'il kyk'u'jjo nimil, a n-iky'x nim yajb'il kyu'n, noq kyu'njo aj kawil te Rom, qu'n kub' kyq'ma'n aj kawil tu'n kyk'ulin tkyaqilxjal twutz nmaq kawil te Rom.

Atzin u'j lu'n o kub' tz'ib'it kye wuq ch'uq nimil toj Asia, me atzin wuq ch'uq nimil lu'n jun techil ti'j tkyaqil nimil, qu'n ajo ky'iw'b'il ex yajb'il n-iky'x kyu'n, ikyqexjo tze'nku n-iky'x kyu'n nimil toj tkyaqil twutz tx'otx'. Antza, nxi xkyeye tuk'a wuq u'j xi tz'ib'it kye wuq ch'uq Ttanim Dios, tu'n tnimsit kyk'u'j, ex tu'n tkujisit kynimb'il, ex tu'n t-xi kawitjo a nya wen toj kynimb'il ex kyb'inchb'in, ex tu'n tkujisit kyk'u'j toj tkyaqil yajb'il, a n-iky'x kyu'n. Tib'ajxi' wuq u'j xi tz'ib'it kye wuq ch'uq nimil, axixsin tnejjo nim t-xilin tojjo u'j lu'n; antza tku'xe wuq tnej kawb'il kujixix wen, ex teyile junjun antza njapin b'aje ti'j tulil Jesucrist tkab' majin (4:1-8:1; 8:2-11:19; 12:1-14:20; 15:1-16:21; 17:1-19:10; 19:11-21; 20:1-15).

Ajo tzaj tchiky'b'in Jesucrist

¹ Ajo yol lo, kub' tyek'in Dios te Jesucrist, tu'ntzintla tkub' tchiky'b'in Jesús kye tkyaqil nimil, aye nchi ajb'in te, tu'n tel kyniky' ti'jjo a il ti'j tu'n tb'aj liwey. A Jesucrist tzaj tasma'n jun t-angel q'malte wey, a ayi'n Juan, a taq'n'il Jesucrist. ² Tu'npetzi'n, nxi nkujsin Tyol Dios ex tkyaqiljo i ok nka'yi'n, ex i ok nb'i'n; ex ikyxjo nxi nkujsi'n tkyaqil, a ma tzaj tyek'in Jesucrist. ³ Ky'iwlinqexix kye', aye nchi u'jin ex nchi b'in ti'jjo Tqanil lo, a tzajnin te Dios, ex nchi ok lipe ti'jjo yol tz'ib'in, qu'n ajo tq'ijil tu'n tjapin b'aj tkyaqil laq'eq'in ttzaj.

Jun q'olb'il tu'n Juan kye wuq Ttanim Dios toj tx'otx' Asia

⁴ Ayi'n Juan, nxi ntz'ib'inji'y u'j lu'n te kye'y, ayi'y wuq Ttanim Dios toj tx'otx' Asia. Noqit xtalb'il ex jun nuk'b'il kyuk'iy, aye tzajnin te qMan Dios, a itz' te jun majx, a attaq, ex tzul kanin; * ex tu'n Xewb'aj Xjan, * a tz'aqlexix; * ⁵ ex tu'n Jesucrist, a twutzxix yolil ti'j tkyaqil a ma tli, * a tnejil xjatz anq'in te jun majx kyxol kyimnin, * ex at tipin kyib'aj tkyaqil kawil te twutz tx'otx'. * Ate Jesucrist nk'u'jlinqe, ex ma qo kotpaj tu'n toj il, noq tu'n tchkye'l. ⁶ Ex o tzaj tq'o'n qoklin, tu'n qok te Ttanim, ex tu'n qok te pale toj taq'in qMan Dios, a Ttata. * Nimxit tb'i ex te te' tkyaqil tipin ja'lin, ex te jun majx. Ikyxitjo.

⁷ Ikyxjo tze'nku nq'umle:

Kya'yinxax. Tzul Crist toj wuq. * Ex tkyaqilx klotte, majqexpe' aye i ok xyunte. * Ex tkyaqiljo xjal twutz tx'otx' tzulx toj kyk'u'j tuk'a b'isb'ajil, tu'n mi xi nimin, ex kchi oq'il ti'j. *

Ikytzin kb'ajile'. Ikyxitjo.

⁸ Ayin we' xin kub' b'inchinte ojtxe, ex kb'ajil tkyaqil wu'n, * a itz' te jun majx, a attaq ex tzul kanin, * chi qAjaw, a Dios nimxix tipin.

Jun twutziky' Juan ti'j Crist

⁹ Ayi'n, a Juan, kyermanqi'n, ex noq tu'n qmujb'il qib' tuk'a Jesús, at wokli'n junx kyuk'iy ti'j Tb'anil Tkawb'il qMan Dios, ex ti'j jni' yajb'il ma tziy'x qu'n tu'n tpaj, ex ti'j tq'uqb'il qk'u'j tu'n tiky'x qu'n toj tkyaqil, tu'ntzintla qok tjaq' Tkawb'il qMan. Atzin ja'lin, ma chin ex lajo'n kyu'n kawil aj Rom tzma tojjo netz' tx'otx', Patmos tb'i, toj ttxuyil a, noq tu'n tpaj Tyol Dios ex tu'n nyoli'n Tb'anil Tqanil ti'j Jesús.

¹⁰ Toj jun q'ij domink, a tq'ijil qAjaw, tzaj tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex xi nb'i'n wi'jxiy jun tq'ajq'ojil kuj wen tze'nku jun chun. ¹¹ Chi' kyjalu'n: Tz'ib'inkujiy lu'n twutz jun u'j,

* 1:4 Ex. 3:14 * 1:4 Is. 11:2 * 1:4 Toj griego, wuq xewb'aj ntq'ma'n. Me atzin tajlab'l, a wuq, atzi'n tz'aqle n-ele; ex ikyxjo toj 4:5. * 1:5 Is. 55:4 * 1:5 Kyb'i. 26:23; Col. 1:18 * 1:5 Sal. 89:27 * 1:6 Ex. 19:6; Tchi. 5:10

* 1:7 Dan. 7:13; Mt. 24:30; Mr. 13:26; Lc. 21:27; 1Tes. 4:17 * 1:7 Zac. 12:10; Jn. 19:34, 37 * 1:7 Zac. 12:10-14; Mt. 24:30 * 1:8 Tchi. 22:13 * 1:8 Ex. 3:14

a ktlab'ila, exsin sma'nxa kye wuq Ttanim Dios tzman toj tnam Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia ex Laodicea.

¹² In aj meltz'aja wi'jxiy, tu'n nlonetji'y ankyetaqjo nyolin wuk'iy. Atzaj te' t-xi nka'yi'n, nli'y wuq xtanko'l, b'inchin tu'n q'anpwaq. ¹³ Ex kyxoljo xtanko'l xi nka'yi'n jun a'la nyakuj akuxix ele Tk'wal Ichin toj nwutza.* Tok jun t-xb'alin xqer wen, ex tuk'a jun tk'alb'il tk'u'j b'inchin tu'n q'anpwaq,* ex tok tзма ttzi tk'u'j tze'nku tnejilxix pale. ¹⁴ Ex atzin twi' exsin tsmal twi' sjaninxix wen tze'nku noq' ex tze'nku ttxa che'w, exqetzi'n twutz, ikyjo tze'nku taq' q'aq'.* ¹⁵ Ayetzin tqan nchi tilk'aj tze'nku jun kxb'il ntz'iltz'in wen, aj tetz toj q'aq'.* Ex atzin tq'ajq'ojil twi' kujxix tze'nku tq'ajq'ojil jun nim a' njulinxix wen.* ¹⁶ Ex toj tman q'ob' tzyu'ntaq wuq che'w tu'n, ex toj ttzi n-etztaq jun kxb'il tze'nku machet te kab'e tste, ex juch' twi'. Exsin twutz ikyjo tze'nku tqan q'ij nkub' qopin wen.

¹⁷ Atzaj te' nloniti'y, b'e'x in kub' tz'aqa t-xe tqan, nyakuj jun kyimnin. Me b'e'x kub' tq'o'n tman q'ob' wib'aja, ex tzaj tq'ma'n we'y kyjalu'n: Mi tzaj xob'a. Ayin weji'y inti'n te tnejil, ex kb'ajil tkyaqil wu'n.* ¹⁸ Ayin weji'y, itz'qi'n; b'a'nxi in kyima, me atzi'n ja'lin, itz'qin we' te jun majx. Ayin we' at wokli'n, tu'n kyjatx kyimnin te chwinqil, mo tu'n kyxi' toj kynajb'il kyimnin te jun majx.

¹⁹ Tu'npetzi'n, tz'ib'inkujiy a jni' ma tliy, a n-ok tka'yi'n, ex a ktlab'ila yajxi. ²⁰ Atzin t-xilin a wuq che'w, a q'i'n toj nman q'ob'a, nkyyek'in kyejo wuq nejinel xq'uq'il kye Ttanim Dios kyojjo wuq tnam q'umle. Ex atzi'n t-xilin wuq xtanko'l b'inchin tu'n q'anpwaq nkyyek'in kyijjo wuq ch'uq Ttanim Dios.

2

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Éfeso

¹ Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Éfeso:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a tzyul te' wuq che'w toj tman q'ob', ex nb'et kyxoljo wuq xtanko'l: ² Wojtzi'nji'y tkyaqil kyb'inchb'in, a kyaq'nb'in kujxix, ex qa ma chi we'xixa toj kynimb'ila twutz tkyaqil ma tziky'x kyu'n. Ex ojtzi'n wu'n qa mi xi kyq'o'n amb'il kye' nya wenqe, a ma tz'ok kyq'o'n kyib' te nsanjila. Me te' t-xi kyqani'n tze'n t-xilin kynimb'il, antza k-elile kyniky'a kye qa nya twutzix nsanjilq'i'y; qala' sb'ulqe. ³ Ex ma txi kykujsin kyk'u'ja tu'n nim ma tziky'x kyu'n tu'n npaja, ex mi xi kub' numja.

⁴ Me at jun kyila nwutza: Cheb'e xkyij kytzaqpinji'y kyk'u'jb'ila wi'ja ex kyxoliliy, a attaq ojtze, te' t-xi kynimi'n. ⁵ Kyna'nkutzi'n ja' xkyja' kytzaqpinji'y kynimb'ila, a attaq te tnejil. Ku tajt ti'j kyanmi'n, ex kymeltz'intz kyib'a wuk'iy, ex kyb'inchinkuy tze'nku te tnejil. Qu'n qa mina, k-elil winji'y Ntanima kxola, a xtanko'l, a nyek'inte kynimb'ila kyxolxjal. ⁶ Me o'kxsin ch'in wenjo nb'ant kyu'n tojjo lo: N-el kyiky'inji'y t-xnaq'tzb'il aj Nicolaítas, a tze'nkuxjo we', a n-el wiky'i'n.

⁷ Alchaqx kyetz k-okil b'in te a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kywa'n ti'jjo twutz tze te chwinqil,* a at tk'atz Dios toj kya'j.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Esmirna

⁸ Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Esmirna:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a attaq te tnejil ex tib'aj tkyaqil,* a kyim, ex a jaw anq'in juntl majl: ⁹ Wojtzi'nji'y tkyaqilx ma tziky'x kyu'n, chi Jesús, ex jni' yajil tzalu'n twutz tx'otx', me q'iningi'y toj kynimb'ila. Ex wojtzi'nqejij'y a nchi yolb'in nya wen kyl'ja, aye nkyq'ma'n qa aj Judiyqe, me nya twutzix Judiyqe, qala' te tajaw ilqe. ¹⁰ Me mi chi tzaj xob'a ti'jjo k-iky'ix kyu'n. Qu'n k'welix q'o'n junjun kye' toj tze tu'n tajaw il, tu'ntzin kyniky'b'ajta; me kky'elix jte'b'in q'ij kyu'n. Me chi we'kuxixa toj kynimb'ila tzmanxi aj kykyima, ex kxel nq'o'n jun oyaj kye'y, a kychwinqila te jun majx.

¹¹ Alchaqx kyetz k-okil b'in te a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, mi chi kyim toj tkab' majin toj q'aq'.*

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Pérgamo

¹² Tz'ib'inkujiy lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Pérgamo:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a at tkxb'il te q'oj te kab'e tste, a juch' twi': ¹³ Wojtzi'n ja' najleqi'y, a ja' nkawin tajaw il toj kyaminxjal. Me metzin kye, ma chi we'xixa toj kynimb'ila wi'ja.

* 1:13 Dan. 7:13 * 1:13 Dan. 10:5 * 1:14 Dan. 7:9 * 1:15 Dan. 10:6 * 1:15 Ez. 1:24 * 1:17 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 2:8; 22:13 * 2:7 Gen. 2:9; Tchi. 22:2 * 2:8 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 1:17; 22:13 * 2:11 Tchi. 20:14; 21:8

Mixpe a tej tkub' b'yon Antipas, ajo tb'anil nimilxix wi'ja, mi xkyij kytzaqpi'n kynimb'ila. Ax kub' b'yo'n toj kytanima, a ja' i k'ulinexjal twutz tajaw il.

¹⁴ Me at junjuntl kyila nwutza. Qu'n at junjun kyxola, a ikyxjo nb'ant kyu'n tze'nku t-xnaq'tzb'in Balaam ojtxe, a ka'min tk'u'j. A b'aj oksinte tk'u'j Balac, a ataq tq'oj kyi'j aj Judiy, tu'n kyok t-xmoxin tu'n kyjaw tz'aq toj il, noq tu'n t-xi kychyo'n chib'j, a xi oyit kywutzjo kywutzb'iyl kydiosxjal, ex tu'n kyb'inchin aj ky'a'jil toj kyb'i.* ¹⁵ Ex ite' junjun nche'x lipe kyi'jjo xnaq'tzb'il nya wen te aj Nicolaías. ¹⁶ Tu'npetzi'n, ku tajtz ti'j kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy, ex chi kub'sin kywutza we'y, tu'n tkub' nnajsi'n kyila. Qu'n qa mina, kchin xela jyol q'oj kyi'ja tuk'a kxb'il te q'oj, a n-etz toj ntzi'y.

¹⁷ Alchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin. Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kchin kolila kyi'j tu'n jun kolb'il a ewintag, ikyxjo tze'nku xi nq'o'n wab'j maná kye aj Judiy ojtxe.* Ex kxel nq'o'n jun ab'j sjanin wen, a ja' tz'ib'inku jun ak'aj b'ib'aj, a mix a'l ojtzqilte, qala' o'kxjo a kxel tzyu'nte.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Tiatira

¹⁸ Tz'ib'inkujij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Tiatira:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a Tk'wal Dios, a ite' tb'ag' twutz, ikyjo tze'nku taq' q'ag' njulin wen, ex ayetzin tqan nchi tilk'aj tze'nku jun kxb'il ntz'iltz'in wen:

¹⁹ Ojtzqi'n kyb'inchb'i'n wu'n, a kyk'u'jb'ila kyxola exsin kynimb'ila, a kyajb'il kyib'a kyxola exsin kynimsb'il kyk'u'ja toj tkyaqil ma tzi'ky'x kyu'n. Ex ojtzqi'n wu'n qa ma ch'iyjo lu'n kyu'n tze'nku tej kyniminkuy.

²⁰ Me at jun kyky'i'y nwutza, qu'n nkub' kywutzlinji'y qya, a Jezabel,* a ok tq'on tib' te jun yolil wi'ja. Me nchi kub' tsb'u'n tuk'a t-xnaq'tzb'il aye nchi ajb'in we'y, noq tu'n kykub' tz'ag toj ky'a'jin, ex tu'n t-xi kychyo'n chib'j, a xi oyit kywutzjo kywutzb'iyl kydiosxjal. ²¹ Me ma txi nq'o'n amb'il te, tu'n tajtz ti'j tanmin, ex tu'n tmeltz'aj wuk'iy, me tky'e'x kyij ttzaqpi'n ky'a'jin. ²²⁻²³ Tu'npetzi'n, k'wel nq'o'n twi' wab'il tu'n jun yab'il kujxix wen. Ex qa mi s-ajtz ti'j kyanmin aye' lipcheqek ti'j, aye' nchi ky'a'jin tuk'a, ktzajil nsma'n nim kyixk'oj kyib'aj, ex majxpe kchi k'wel nb'yo'n te jun majx. Ikytzin k-elile kyniky'jo tkyaqil Ttanim Dios, qa ayin we' ojtzqilte tkyaqil t-xilin kynab'l ex kyanminxjal, ex ayi'n chin xel q'o'nte t-xeljjo kyaq'nb'i'n, a tze'nkuxjo nb'ant kyu'n.*

²⁴ Me at junjun kyxola toj Ttanim Dios toj tnam Tiatira, a mi xex lipe ti'jjo xnaq'tzb'il anetzi'n, ex mi ma tz'el kyniky' te t-xilinjo t-xnaq'tzb'il tajaw il, tze'nku nkyq'ma'n qya lo. Kxel nq'ma'n kye'y, qa nti' juntl nyola kyi'ja, ²⁵ qala', chi b'et-xixsintza toj kynimb'ila tzmaksi' aj wula.

²⁶⁻²⁷ Ktzajil tq'o'n Dios we'y tu'n nkawi'n tib'aj tkyaqil. Ex ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, tu'n kukx kyb'inchin tze'nku waja, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kykwan wuk'iy tib'aj tkyaqil tnam te twutz tx'otx'. Ikyxjo tze'nku ntq'ma'n toj Tu'jil Tyol Dios:

Kchi kawil tib'aj tkyaqil tnam te jun majx tuk'a nimxix kyipin, nyakuj tuk'a jun var kxb'il, tu'n tyuch'j jun tx'otx' k'wil tu'n.*

²⁸ Ex ktzajil nq'o'n kychwinqil te jun majx, a nqoptz'aj toj kya'j, tze'nku che'w njawil qlixje.

²⁹ Alchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

3

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Sardis

¹ Tz'ib'inkujij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Sardis:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a at Xewb'aj Xjan tuk'a, ex a tzyul te' wuq che'w toj tman q'ob':

Wojtzqi'n kyb'inchb'i'n, ex qa nchi ajb'in we'y toj kywutza. Me te we'y, kyimninqi'y toj kyanmi'n. ² jKysak'pintz kyib'a! Ex kykujsinqetzi'y aye ch'intl, a b'a'n ch'intl ite'ye, qu'n ch'ix kykub' naja te jun majx. Qu'n ayetzin kyb'inchb'i'n nya tz'aqleqe twutz qMan Dios. ³ Tu'npetzi'n, kyna'nqetzi'y xnaq'tzb'il, aye o chi tzaj kyk'mo'n. Chi lipexa ti'j; ku tajtz ti'j kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy. Qu'n qa mi saj kysak'pin kyib'a, kchin po'n kawil kyi'ja, ex nti' tqanil aj npo'n, tze'nku jun ileq' toj qniky'in.*

⁴ Me at junjun kyxola toj Sardis, aye' mi nkub' kyb'inchin il, ex toj nwutza, ma chi ok tze'nku jun xjal txjo'n t-xb'alin wen. Ex kchi b'etil wuk'iy toj kya'j tuk'a kyxb'alin sjanin wen te t-xeljjo wen xb'ant kyu'n, qu'n at kyoklin toj nwutza. ⁵ Ankye qe, kchi we'b'il twutz

* **2:14** Num. 25:1-3; 31:16 * **2:17** Ex. 16:14-15 * **2:20** 1Re. 16:31; 2Re. 9:22 * **2:22-23** Sal. 7:9; 62:12; Jer. 17:10 * **2:26-27** Sal. 2:8-9 * **3:3** Mt. 24:43-44; Lc. 12:39-40; Tchi. 16:15

tkyaqiljo lo, ex ikyxjo kxel nq'o'n kyxb'alín sjanin wen. Ex nlayx jatz nyupi'n kyb'i tojjo u'j te chwinqil;* qala' kchin yolila kyij' twutz Nman ex kywutz t-angel.*

⁶ A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Filadelfia

⁷ Tz'ib'inkujij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Filadelfia:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a xjanxix, a twutzxix Tyol, a at toklin tib'aj tkyaqil tyajil qtzan nmaq kawil David. Ax Jesús at tipin tu'n ttzaj tq'o'n kolb'il, a mix a'lx jun aku tz'el q'inte. Ex qa tky'e' tu'n ttzaj tq'o'n, mix a'lx jun aku tz'okx tu'nx tib'x.*

⁸ Wojtzqi'n kyb'inchb'i'n b'a'n toj kynimb'ila. Tu'npetzi'n, ma kub' nq'o'n jun kolb'il te jun majx, a mix a'l jun aku tz'el q'inte. Exla qa nti' nim kyipi'n toj kywutzxjal, me ma kub' kyk'u'nji'y nyola, tze'nkuxjo waja, ex nti' ma kub' kyewi'n qa nimilqi'y. ⁹ Qu'n at junjun aj Judiy k'atza, a nxi kyq'ma'n qa Ttanim Diosqexix, me ma chex lipe ti'j tajaw il, ex niki'y il yolqe. Kxel nyek'i'n kye, qa aye kye' twutzxix Ntanimqi'y; ex toj pa'b'in, kchi tzajil wi'n tu'n kykub' meje kywutza, tu'n tel kyniky' te, qa nimx nk'u'ja kyija.* ¹⁰ Toj tkyaqil ma tziky'x kyu'n, kukx ma chi weji'y toj kynimb'ila, tze'nkuxjo xi nq'ma'n. Tu'npetzi'n, kchi kletila wu'n, aj ttzajjo nimx kyixk'oj kyij' tkyaqil xjal twutz tx'otx', te jun niki'y b'il ti'j kynimb'il.

¹¹ Kchin ula liwey. Tu'npetzi'n, mi kyij kytzaqpinji'y kynimb'ila, tu'ntzin mix a'l jun k-elil q'intejo oyaj, a nchi yo'o'n ti'j. ¹² Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kchi okil te nim kyoklin toj kya'j tuk'a Dios, ex mix jtoix tu'n kyetz antza. Ex k-okil ntz'ib'i'n tb'i'n Ma'n kyij', tu'n tyek'in qa te'qe; ex q-okil ntz'ib'i'n tb'i' ak'aj tnam Jerusalén kyij', a tzajin te qMan Dios toj kya'j,* tu'n tyek'in qa at kyoklin ti'j. Ex k-okil ntz'ib'i'n ak'aj nb'i'y kyij'.

¹³ A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

Jun yol te Ttanim Dios toj tnam Laodicey

¹⁴ Tz'ib'inkujij lo te nejinel toj Ttanim Dios toj tnam Laodicey:

Ikytzin ntq'ma'n Jesús, a Twutzxix, ex twutzxix yolín ti'j tkyaqil a ma tli, a ja' saja xkye tkyaqil tch'iysb'in qMan Dios:*

¹⁵ Wojtzqi'n kyb'inchb'i'n, a nya wen te jun chews'b'il kyanminxjal mo te jun onb'il kye, tze'nku at tajb'in a' che'w te chews'b'ilqe, mo a' kyaqxix te q'amb'il qxmilil. Noqpit ikyqeji'y tze'nku a' che'w mo kyaq. ¹⁶ Me metzin kye', nti'x kye kyajb'in, qu'n noq tal ch'in maq'maj, a nya che'w ex nya kyaq. Tu'npetzi'n, kchi elitz nxab'i'n toj ntzi'y. ¹⁷ Qu'n nkyq'ma'n, qa q'iningi'y, ex qa b'a'n iteyi'y, ex qa nti' atx taj kye'y. Me nti'x n-el kyniky'a te, qa toj nwutza, toj b'isb'ajil ite'y, ex nti' ch'in kywenila, ex yajqi'y, mox, ex x'b'iqqi'y. ¹⁸ Kxel nq'ma'n kye'y qa tkyaqiljo kyq'inimila lo twutz tx'otx' nti'x tajb'in. Tu'npetzi'n, ku kymeltz'aja wuk'iy, ex kxel nq'o'n kyq'inimila twutzxix toj kyanmi'n, a nimxix tajb'in tze'nku q'angepwaq, a tz'iltz' in wen tu'n q'aq'. Qu'n atzin kyq'inimila wenxix jun kyanmi'n tz'aqle tze'nku kyxb'ali'n sjanin, tu'n tok kyij'a; ex tu'n tktxetjo kytx'ixewa x'b'iq ta'; ex ikyxjo atzin kyq'inimila tze'nku jun ojtzqil' te Dios tze'nku jun q'amb'il kywutza, tu'ntzin tb'ant tka'yi'n, ex tu'n tel kyniky' te wen.

¹⁹ Ex nchex nmiyo'n, ex nchex nkawinjij'y kykyaqiljo a k'u'jlinqe wu'n.* Tu'npetzi'n, ku tajtz ti'j kyanmi'n, kymeltz'intz kyib'a wuk'iy. ²⁰ Loqi'n intin nqayin kyk'atza, tze'nku jun kyuk'iy nq'olb'in ttzi kyjaj, a jpu'nxix wen. Ankye te', qa ma txi tb'i'n tq'ajq'ojil nwi'y, ex qa ma txi tjq'o'n tanmin, kchin okiza toj, kchin tenb'ila tuk'a, ex ktenb'il wuk'iy toj tzalj'b'il. ²¹ Ankye qe, kchi we'b'il twutz tkyaqiljo lo, kxel nq'o'n kyoklin tu'n kykub' qe kawil wuk'iy toj Nkawb'ila, ikyxjo tze'nku we', ma tzaj tq'o'n nMa'n wokli'n, tu'n nkub' qey kawil junx tuk'a toj Tkawb'il. ²² A'lchaqx kyetz k-okil b'inte a ntq'ma'n Xewb'aj Xjan kye wuq ch'uq Ttanim Dios, b'a'n tu'n tkub' kyb'inchin.

4

Ajo tq'ub'il Dios toj kya'j

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n jun ttzija jqo'n toj kya'j. Ex xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil twi', a nyolintaq wuk'iy, tze'nq' ajq'ojil chun, a tze'nkuxjo otaq nb'i'y nej. Chi' kyjalu'n: Ku tjazta tzu'u'n, qu'n kxel nyek'i'n tey tkyaqiljo kb'ajil tib'ajxi lu'n.

² Ex jun paqx tzaj tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex xi nka'yi'n jun q'ub'il tkub' toj kya'j, ja' nkawine Dios, ex q'uqletaq jun a'la tib'aj. ³ Me atzin a q'uqletaq antza, ikytzin ka'yi'n tze'nqeku tal ab'j nchi qoptz'aj wen; nchi tilk'aj ex manyor chiky'ix ka'yi'n. Ex atzin

* 3:5 Ex. 32:32-33; Sal. 69:28; Tchi. 20:12 * 3:5 Mt. 10:32; Lc. 12:8 * 3:7 Is. 22:22 * 3:9 Is. 60:14 * 3:12

Tchi. 21:2 * 3:14 Pr. 8:22 * 3:19 Pr. 3:12; Eb. 12:5-11

ti'jile q'ugb'il, attaq jun t-xew kan nqoptz'aj wen tze'nku jun tal ab'j esmeralda.* ⁴ Ex ti'jile q'ugb'il lo, xi nka'yi'n kyaje toj ka'wnaq* nejinel q'ugleqetaq tib'aj kyaje toj ka'wnaq q'ugb'il, toktaq kyxb'alın sjanın wen, ex tokxtaq jun toj kywi' b'inchin tu'n q'anpwaq te jun yek'b'il te' kyoklin. ⁵ Ex ti'jjo q'ugb'il nchi etztaq qoptz'aj xloq'lin kya'j, ex tq'ajq'ojil ntinin wen, ex q'anqyaq.* Ex twutzjo q'ugb'il nchi k'anttaq wuq tza'j,* a jun yek'b'il ti'j Xewb'aj Xjan, a tz'aqlenix.* ⁶ Ex twutz q'ugb'il, attaq jun ti' tze'nku ttxuyil a', a xtilin twutz, tze'nku jun ka'yb'il wutzb'aj.*

Ex toj tanmin kya'j ex ti'jile q'ugb'il, attaq kyaje ajb'il te Dios, aye ikyx chi ka'yin tze'nku txuk, me nojnin kyi'j tuk'a tb'aq' kywutz.* ⁷ Atzin tnejil ajb'il iky ka'yin tze'nku b'alun; atzin tkab' tze'nku jun tal wakx, atzin toxin attaq twutz tze'nku jun xjal, ex atzin tkyajin, iky ka'yin tze'nku jun t'iw nlipin. ⁸ Ayetzin kyaje ajb'il attaq qaq t-xiky' teyile junjun, ex nojnintaq kyi'j tuk'a tb'aq' kywutz, tzmax tjaq' kyxiky'.* Tkyaqil q'ij ex tkyaqil qniky'in mi nchi kub' numj tu'n kyk'ulin, ex nkyq'ma'ntaq;

Xjanxix te, xjanxix te, xjanxix te tAjaw Tkyaqil,

a Dios nimxix tipi'n tu'n tb'ant tkyaqil tu'n,*

a attaqa te tnejil; ex ate ja'lin, ex axji'y tzul kanin juntl majl twutz tx'otx'.

⁹⁻¹⁰ Ex junjun maj, aj tjaw kynimsi'n ajb'il tb'i Dios, a q'ugle tib'aj q'ugb'il, ex attaq tchwinqil te tnejil ex te jun majx, ex xi kyq'o'n nimxix toklin ex chjonte te, aye kyaje toj ka'wnaq nejinel nchi kub' meje twutz, ex nchi k'ulin te. Ex nxi kyq'o'n toj kywi', a b'inchin tu'n q'anpwaq te jun oyaj twutz, ex nxi kyq'ma'n:

¹¹ Ay qAjaw ex qDiosa,

at te toklin tu'n t-xi tk'mo'n tkyaqil nimsb'il tb'iy, ex tokli'n ex tipi'n,

qu'n ate xkub' b'inchinte tkyaqiljo at,

ex noq tu'n tajb'ila ite' tkyaqiljo, a xkub' tch'iysi'n.

5

Jun twutziky' ti'j Jesucrist

¹ Ex xi nka'yi'n toj tman q'ob'jo a q'ugleqetaq toj q'ugb'il jun u'j b'altz'in tten, ex tz'ib'in tojxi ex ti'jxi.* Ajo u'j jpu'n wen kyuk'a wuq jupb'ilte. ² Ex xi nka'yi'n jun angel at-xix tipin nxi tqanin tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen: ¿Alkye jun at toklin tz'aqlenix wen tu'n tjaw laqetjo jupb'ilte, ex tu'n tjgetjo u'j?

³ Mixpe noq toj kya'j, ex twutz tx'otx', ex tzmax tjaq'xi tx'otx', mix a'lx jun attaq toklin tu'n tjget tu'n, mixpe noq tu'n tok tka'yin. ⁴ Tu'n ikyjo, b'e'x in jaw oq'a nimxix, qu'n tu'n mix a'l jun knet, a at toklin tu'n tjaw jget, ex tu'n tkub' u'jitjo u'j, i'chaqxpeta noq tu'n tok ka'yit. ⁵ Me jun kyxol nejinel tza'j tq'ma'n we'y: Mi tz'oq'ila, qu'n at toklin Jesucrist tu'n tjget u'j tu'n, qu'n tu'n ma kub' ti'j tkyaqil tu'n. Ikytzi'n, kyij tz'ib'in toj Tu'jil Tyol Dios ti'j nimxix tipin Crist, nyakuj jun b'alun tzajnin kyu'n ch'uq xjal a tzajnin ti'j qtzan Judá,* ex at toklin te nmaq kawil, qu'n tyajil nmaq kawil David.*

⁶ Ex xi nka'yi'n jun tal Tal rit wa'ltaq, a otaq kub' b'yo'n.* Attaq toj tk'u'jjo q'ugb'il, ex toj niky'jin kyaje ajb'il exqetzi'n nejinel. Attaq wuq tkach ex wuq tb'aq' twutz. Ayetzin wuq tb'aq' twutz jun yek'b'il ti'j Xewb'aj Xjan, a tz'aqlenix, a sma'n tu'n Dios, tu'n tojtzqinte tkyaqiljo nb'aj twutz tx'otx'.* ⁷ Me atzin te' tal Tal rit xi', ex jaw ttzyu'n u'j toj tman q'ob' a q'ugleqetaq toj q'ugb'il. ⁸ Tej tjaw ttzyu'njo u'j, ayetzin kyaje ajb'il exqetzi'n kyaje toj ka'wnaq* nejinel i kub' meje twutzjo tal Tal rit. Teyile junjun nejinel attaq jun tchinib', ex q'i'ntaq junjun laq kyu'n, b'inchin tu'n q'anpwaq, ex nojnintaq tuk'a storak, a yek'b'il ti'j na'j Dios kyejo aye nimil ti'j.* ⁹ Ex nchi b'itzintaq ti'j jun ak'aj b'itz kyjalu'n:

Ate at toklin tu'n tjaw ttzyu'n u'j,

ex tu'n tlaqitjo jupb'ilte.

Qu'n kub' b'yo'n, ex tu'n tchky'ela ma chi laq'et-xjal tu'n, tu'n kyokin te Dios,

a'lchaqx kye kyxe'chil, kyyol, kytanim, ex kytx'otx'.

¹⁰ Ex ma chi ok tq'o'n tu'n kyok te kawil ex te pale te qMan Dios.*

Ex ok kchi kawil tib'aj tkyaqil at twutz tx'otx'.

* 4:3 Ez. 1:26-28; 10:1 * 4:4 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele, ex ikyxjo toj v. 10. * 4:5 Ez. 19:16; Tchi. 8:5; 11:19; 16:18

* 4:5 Ez. 1:13 * 4:5 Tchi. 1:4 * 4:6 Ez. 1:22 * 4:6 Ez. 1:5-10; 10:14 * 4:8 Ez. 1:18; 10:12 * 4:8 Is.

6:2-3 * 5:1 Is. 29:11; Ez. 2:9-10; Zac. 5:1 * 5:5 Gen. 49:9-10 * 5:5 Is. 11:1 * 5:6 Is. 53:7 * 5:6 Zac. 4:10

* 5:8 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele. * 5:8 Sal. 141:2 * 5:10 Ex. 19:6; Tchi. 1:6

¹¹ Ex xi nka'yi'n, ex nb'iy tq'ajq'ojil kywi' nimku angel, a ite' ti'jile q'uqb'il, kyi'jile ajb'il ex kyi'jile nejinel. Ma nintzx kyb'aj tib'aj ma nintz.* ¹² Ex nkyq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujix wen:

Ajo tal Tal rit, a kub' b'yo'n, nimxix toklin tu'n tk'monte tkyaqil tipin, ex jni' tq'inimil, ex tkyaqil t'nab'l ex tkujil, junx tuk'a jni' toklin, nimsb'il tb'i, ex b'itz te.

¹³ Ex xi nb'i'ntla kye tkyaqiljo xi kub' tb'inchin Dios, aye ite' toj kya'j, ex twutz tx'otx', ex tjaq'xi tx'otx', exqetzi'n ite' toj ttxuyil a', ex tkyaqiljo at kyoj. Nkyq'ma'n:

Q'onxa b'itz twutz Dios ex twutzjo tal Tal rit, a q'uqle toj q'uqb'il toj kya'j, junx tuk'a nimsb'il tb'i, ex jni' toklin, ex tkyaqil tipin ja'lin ex te jun majx.

¹⁴ Ex ayetzin kyaje ajb'il nkyq'ma'n: Ikyxitjo. Ex aye nejinel kub' meje k'uulil twutz.

6

Ayetzin jupb'il te u'j

¹ Ex xi nka'yi'n, tej tjaw tlaqin tal Tal rit tnejil kyxoljo wuq jupb'ilte ti'jjo u'j. Ex nb'iy jun ajb'il kyxoljo kyaje ajb'il ti'jile q'uqb'il ntq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi', tze'nku tq'ajq'ojil q'ankyaq; Ku tzajach. ² Ex xi nka'yi'n jun chej sjanin.* Ex atzin nchejin tib'aj q'intaq jun sma'j te joyb'il q'oj toj tq'ob', ex xi q'o'n jun toj twi' ti'jjo toklin, ex b'e'x xi', tu'n tkanb'in kyi'j t'xqantl, tuk'a nim tipin.

³ Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tkab' jupb'ilte, nb'iy tkab' ajb'il ntq'ma'n: Ku tzajach. ⁴ Ex b'e'x etz juntl chej, kyaq ka'yin.* Ex atzin nchejin tib'aj xi q'o'n jun kxb'il tze'nku machet te b'i'yb'il, ex xi q'o'n toklin, tu'n tel ti'n kymujb'il kyib'xjal kyxolx, tu'ntzintla tkub' kyb'yo'nxjal kyib', jun tuk'a juntl.

⁵ Tej tjaw tlaqin tal Tal rit toxin jupb'ilte, nb'iy toxin ajb'il ntq'ma'n: Ku tzajach. Xi nka'yi'n jun chej q'aq ka'yin.* Ex atzin nchejin tib'aj q'intaq jun malb'il toj tq'ob'. ⁶ Ex kyxoljo kyaje ajb'il ti'jile q'uqb'il, nb'iy jun tq'ajq'ojil yol ntq'ma'n: Manyor wi'yil tkyaqil kywa'y ja'lin. Qu'n jun tal malb'il triy, mo oxe tal malb'il nmaq triy, te twi' kyk'u'ja te jun q'ij. Ex mi kub' kyyajinj'i'y aseyt exsin vin.

⁷ Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tkyajin jupb'ilte, nb'iy tkyajin ajb'il ntq'ma'n: Ku tzajach. ⁸ Xi nka'yi'n jun chej q'an ka'yin. Ex atzin nchejin tib'aj, Kyimin tb'i, ex ti'jxi lipchetztaq tajaw kynajb'il kyimmin. Ex xi q'o'n kyoklin tib'aj tkyajin tnej xjal twutz tx'otx', tu'n kykub' b'yo'n toj q'oj, tu'n wa'yaj, tu'n yab'il ex kyu'n txuk toj k'ul.*

⁹ Tej tjaw tlaqin tal Tal rit tjwe'yin jupb'ilte, nliy tjaq' t-altar qMan toj kya'j aye kyanminjo a otaq chi kub' b'yo'n noq tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil ti'j Dios, ex noq tu'n kyyek'in kywutzxjal Tyol Dios toj kychwinqil. ¹⁰ Ex nkyq'ma'ntaq tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujix wen: Ay qAjaw, a xjanxix ex twutzxix, ¿tjotzin kawi'n kyib'ajjo najleqe twutz tx'otx', tu'n t-xeli'n qkyimli'n?

¹¹ Ex xi q'o'n xb'alın sjanin teyile junjun, ex xi q'ma'n kye, tu'n kyajlan jun jte'b'in q'ij, tzmami aj ttzqet tajaljo kyerman, aye qa iltaq ti'j tu'n kyyim tu'n tpaj taq'in Crist, tze'nku kye.

¹² Xi nka'yi'n, tej tjaw tlaqin tal Tal rit tqaqin jupb'ilte, ex b'e'x tzaj jun nim kyaqnajnb'.* Ex atzin q'ij b'e'x kub' q'aqix tze'nku tsmal chiv; ex atzin yaye b'e'x kub' chiky'ix. ¹³ Ex ayetzin che'w toj kya'j, b'e'x i tzaj tz'aq twutz tx'otx', tze'nku nchi kub' tz'aqjo tal lob'j iw, aj t-xi yekj tqan tu'n nim kyq'iq'.* ¹⁴ Ex atzin kya'j b'e'x el naj, tze'nku jun u'j njaw tb'altz'in tib'.* Ex kyyaqiljo wutz ex jni' tx'otx' toj ttxuyil a', b'e'x i t'ixpaj ja' ite'ku.*

¹⁵ Ex ayetzin nmaq kawil twutz tx'otx', ex aye nim kyoklin, junx kyuk'a nejinel kyxol x'o'l q'aq', exqetzi'n q'inin, exqetzi'n at kyipin, junx kyuk'a tkyaqil aq'nıl ex jni' kyajaw aq'untl, b'e'x i okx ewin toj jul ex toj piky toj k'ul.* ¹⁶ Ex xi kyq'ma'n kye wutz ex kye piky: Ku kytzaj tz'aaqa qib'aja, tu'n qewita kyu'n twutzjo ajo q'uqle toj q'uqb'il toj kya'j, ex twutzjo tyab' twi' tal Tal rit.* ¹⁷ Qu'n ma kanin ja'lin tq'ijiljo kujix kawb'il qib'aja. ¿Ankye aku tziky'x tu'n?*

7

Aye kyechiljo kab'lajaj ch'uq kyyajil aj Israel

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n kyaje angel wa'lqetaq toj kyaje tumil tx'otx', a tzyu'ntaq kyaje kyq'iq' kyu'n,* tu'ntzintla mi xupin kyq'iq' tib'aj tx'otx', ex tib'aj ttxuyil a', mixpe tib'aj jun tze. ² Ex nliy juntl angel, a tzajnin toj tjawitz q'ij, a q'i'ntaq tu'n, ajo jupb'ilte u'j tu'n Dios,

* 5:11 Dan. 7:10 * 6:2 Zac. 1:8; 6:3 * 6:4 Zac. 1:8; 6:2 * 6:5 Zac. 6:2, 6 * 6:8 Jer. 15:3; Ez. 5:12, 17; 14:21

* 6:12 Tchi. 11:13; 16:18 * 6:13 Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:31; 3:15; Mr. 13:24-25; Lc. 21:25 * 6:14 Is. 34:4 * 6:14

Tchi. 16:20 * 6:15 Is. 2:10 * 6:16 Os. 10:8; Lc. 23:30 * 6:17 Jl. 2:11; Mal. 3:2 * 7:1 Dan. 7:2; 11:4; Zac. 2:6;

a itz' te jun majx. ³ Atzin angel jaw xch'in tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen. Xi tq'ma'n kye angel, aye' otaq xi q'o'n kyoklin tu'n tkub' kyb'inchin mib'in ti'j tx'otx' ex ti'j ttxuyil a'. Ex chi' kyjalu'n: Mi kub' kyb'inchi'n mib'in ti'j tx'otx', ex ti'j ttxuyil a', ex kyi'j tze, a na'mxtaq tok kyechiljo nimil qu'n ti'j kyplaj, aye' aq'n'il te qDios, qa te teqe.*

⁴ Ex nb'iy kyajlajlo a otaq tz'ok kyechil: 144,000 kyxoljo kyyajil aj Israel.

⁵ Kyxoljo tyajil Judá, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Rubén, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Gad, kab'lajaj mil. ⁶ Ex kyxoljo tyajil Aser, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Neftalí, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Manasés, kab'lajaj mil. ⁷ Ex kyxoljo tyajil Simeón, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Leví, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Isacar, kab'lajaj mil. ⁸ Ex kyxoljo tyajil Zabulón, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Jse, kab'lajaj mil; ex kyxoljo tyajil Benjamín, kab'lajaj mil.

Nimku xjal ok kyxb'alin sjanin

⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n nimku xjal te tkyaqil twutz tx'otx', a'lchaqx kye kyx'e'chiltz, kyyol ex kytanim. Ex wa'lqetaq twutzjo q'uqb'il ex twutzjo tal Tal rit. Ma nintz kyb'aj; mix a'l jun aku b'ant tajlankye. Toktaq kyxb'alin sjanin wen, ex q'i'n t-xaq palma toj kyq'ob'.

¹⁰ Ex kykyaqilxtaq nchi xch'in tuk'a tq'ajq'ojil kywi' kujxix wen:

Ajo kolb'il tzajnin te qMan Dios, a q'uqle tib'ajjo q'uqb'il tzu'u'n toj kya'j, ex tejo tal Tal rit.

¹¹ Ex kykyaqiljo angel wa'lqetaq ti'jile q'uqb'il, ex kyi'jile nejinel ex kyi'jile kyaje ajb'il, ex i kub' meje twutzjo q'uqb'il, ex kupin kyplaj twutz tx'otx'; i k'ulin te Dios, ¹² ex kyq'ma:

¡lkyxitjo! Qq'onx b'itz te nimsb'il tb'i Dios, ex jni' qnab'l, ex tkyaqil aq'b'il chjonte, junx tuk'a nim qoklin, qipin ex qkujil, ja'l'in ex te jun majx. ¡lkyxitjo!

¹³ Ex tzaj tqanin jun nejinel we'y: ¿Ankyeqe lu'n, a tok kyxb'alin sjanin, ex ja'tzin xi tzaje?

¹⁴ Ex xi ntaq'wi'n: Ojtzqi'n te tu'n, tata, nchiji'y.

Ex tzaj tq'ma'n we'y:

Ayetzin, a o chi etz toj nim b'isb'ajil twutz tx'otx'.*

Noq tu'n tchky'eljo Jesús, ajo tal Tal rit, ma saqix kychwinqil, ikyx tze'nku jun xb'alin sjaninxix, a ma tz'el txjet ti'j.

¹⁵ Tu'npetzi'n, loqe ite' twutz tq'uqb'il Dios q'ijl ex qniky'in.

Nchi ajb'in toj tja te k'ulb'il.

Ex atzin te a q'uqle toj q'uqb'il, ok kchi kletil tu'n, qu'n ktenb'il kyuk'a te jun majx.

¹⁶ Ex nlay tziky'x wa'yaj kyu'n ex k'waj,

ex nlay chi tz'e'y tu'n tqan q'ij, ex nlay kyna'n kyaq.*

¹⁷ Qu'n a te' tal Tal rit, a q'uqle toj tk'u'j q'uqb'il,

kchi okil tkyik'le'n tze'nku rit.

Ex kchi xel ttxko'n tojjo xlok' a,

tu'n kyten kychwinqil te jun majx.

Ex aku Dios k-elil su'nte ta'l kywutz.*

8

Twuqin jupb'ilte u'j

¹ Tej tjaw tlaqin tal Tal rit twuqin jupb'ilte u'j, b'e'x kub' nume toj kya'j niky'jin or.

² Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n wuq angel wa'lqetaq twutz Dios, ex xi q'o'n wuq chun kye.

³ Ex attaq juntl angel tuk'a jun tk'wel storak b'inchin tu'n q'anpwaq, ex kub' we' twutz t-altar Dios toj kya'j. Xi q'o'n ma nintz storak, tu'n t-xi q'oyit tib'aj t-altar twutzjo q'uqb'il, junx kyuk'a jni' kyna'j Dios nimil. Ex ikyxjo, atzin altar b'inchin tu'n q'anpwaq.* ⁴ Ex atzin tsib'iljo storak junx kyuk'a jni' kyna'j Dios jax ti'j tq'ob' angel tu'n tjapin tzma twutz Dios.

⁵ Ex atzin angel jaw tzyu'n tk'wel storak, ex kux tnojsin tu'n txol q'aq' tib'aj t-altar Dios,* ex b'e'x xi t-xo'n tib'aj tx'otx'. Ex b'e'x poq'le q'anpwaq, ex tq'ajq'ojil ntinín wen, ex xloq'lin kya'j nqoptz'aje wen; ex b'e'x tzaj jun kyaqajna'b'.

Ayetzin chun

⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, ayetzin wuq angel, a q'i'ntaq wuq chun kyu'n, b'e'x kub' kyb'inchin kyib', tu'n kyoq'sin kychun.

⁷ Atzin nejil angel xi toq'sin tchun, ex b'e'x etz saqb'aqin ex q'aq', smo'n tuk'a chiky'.* Ex b'e'x xi xo'n twutz tx'otx'. Ex b'e'x tz'e'yjo toxin tnej tx'otx', junx tuk'a toxin tnej tze, ex tkyaqil k'ul txa'x.

* 7:3 Ef. 4:30 * 7:14 Dan. 12:1; Mt. 24:21; Mr. 13:19 * 7:16 Is. 49:10 * 7:17 Sal. 23:1; Ez. 34:23; Jn. 10:1-16

* 8:3 Sal. 26:6; Is. 56:7 * 8:5 Ex. 30:1; Lv. 16:12; Is. 6:6 * 8:7 Ex. 9:23-25; Ez. 10:2

⁸ Atzin tkab' angel xi toq'sin tchun, ex b'e'x tzaj tz'aq toj ttxuyil a' jun ti' tze'nku jun tij wutz, a njulin wen tuk'a taq' q'aq'. Ex atzin toxin tnej ttxuyil a' b'e'x kub' chiky'ix; ⁹ ex jun toxin tnej tkyaqil txuk toj, b'e'x i kyim. Ex jun toxin tnej bark, b'e'x i kub' yuch'j.

¹⁰ Atzin toxin angel xi toq'sin tchun, ex jun ma tij che'w njulin wen tuk'a q'aq', b'e'x tzaj tz'aq tzmax toj kya'j tib'aj toxin tnej a' ajqelin, ex kyib'aj xlok' a'. ¹¹ Atzin tb'i che'w, Tk'ayil. Ex atzin toxin tnej a' b'e'x ok k'a. Noq tu'n tpajjo tk'ayil a', b'e'x i kyim nimku xjal.

¹² Atzin tkyajin angel xi toq'sin tchun, ex b'e'x ky'ixb'e' toxin tnej q'ij ex toxin tnej yaye, ex toxin tnej che'w. Ikytzi'n jun toxin tnej kye nchi k'ant toj kya'j b'e'x i kyij toj qxopin. Tu'n ikyo, nti'taq tqoptz'ajiyil toj toxin q'ij ex toj toxin qniky'in.*

¹³ Ex tzmataq nchin ka'yi'n ti'jjo lu'n, xi nka'yi'n jun t'i'w nlipintaq toj niky'jin kya'j. Ex ntq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen: B'isb'ajil, b'isb'ajil, b'isb'ajil kye ite' twutz tx'otx', qu'n ch'ix kyoq'jo oxel chun kyu'n oxel angel.

9

¹ Atzin tjwe'yin angel xi toq'sin tchun, ex xi nka'yi'n jun tze'nku jun che'w otaq tzaj tz'aq toj kya'j, tu'n tkupin twutz tx'otx'. Xi q'o'n tal ja te, tu'n tjqetjo kynajb'il kyimnin aj ilqe, a jul te kawb'il, a nimxix t-xe. ² Tej tokx tjqo'njo jul te kawb'il, b'e'x jatz nim sib' toj, tze'nku tsib'il jun jorin te txun nimxix wen. Ex ajo q'ij ex xjaw, b'e'x ok juple kywutz tu'n. ³ Ex tojjo sib', i etz txanin nchi lipin twutz tx'otx'. Ex ayetzi'n txanin xi q'o'n kyoklin, tu'n kytx'a'n tze'nqeku sichil ite' twutz tx'otx'. ⁴ Ex xi q'ma'n kye, tu'n mi txi kywa'n k'ul twutz tx'otx', exsin jni' txaq tze, mixpe a txaq tx'i'x, qala' noq tu'n kyky'ixb'ajtzxjal kyu'n, aye' a nti' kyechil tok ti'j kyplaj, qa te Diosqe.* ⁵ Mi xi q'o'n amb'il kye, tu'n tkub' kyb'yo'n xjal, qala' noq tu'n kyky'ixb'ajtz toj jwe' xjaw, qu'n ajo tkyixk'ojil ikyxjo tze'nku tu'n tb'aj jun xjal tu'n jun sichil. ⁶ Me kyojjo q'ij anetzi'n, okla kyjya'xjal tu'n kykyim, me nlay chi kyim, qu'n a kyimin k-elil laq'e ky'j.*

⁷ Ayetzi'n txanin ikytaqtzin chi ka'yi'n tze'nku chej b'antnin kyten, tu'n kyxi' toj q'oj.* Ex q'an ka'yi'n tib'aj kywi', ex ayetzin kywutz, nyakuj twutz jun xjal. ⁸ Atzin kysmal ikytzi'n tze'nku tsmal kywi'qya; ex ayetzin kyste, tze'nku kyste b'alun. ⁹ Ex ti'j kyk'u'j, attaq jun kutxb'ilte nyakuj kxb'il. Ex tej kylipin, atzin tq'ajq'ojil kyxiky' ikyxjo tze'nku tq'ajq'ojil karwajjk'u'n kyu'n chej, aj kyxi' toj q'oj.* ¹⁰ Ex attaq kyje tze'nku te sichil, a tuk'a kytuch'b'il. Ex atzin kyje attaq kyipin tu'n ky'ixb'ajtzxjal kyu'n toj jwe' xjaw. ¹¹ Ex ayetzi'n txanin attaq jun kynejil, a taq'nul tajaw il tib'aj jul te kawb'il: Abadón tb'i toj kyyol aj Judiy, ex toj kyyol aj Griego, Apolión, a Yuch'il n-ele toj qyol. ¹² O b'aj te tnejil ma nim b'isb'ajil lo. Me atx kab'el na'm kyb'aj.

¹³ Atzin tqaqin angel xi toq'sin tchun, ex nb'i'y jun tq'ajq'ojil twi', a n-etztaq kyojjo kyaje kach, a ite'kxtaq twutzjo altar b'inchin tu'n q'anpwaq, a tokxtaq twutz Dios.* ¹⁴ Atzi'n tq'ajq'ojil tq'ma te tqaqin angel, a q'i'ntaq tchun: Tzaqpi'nqetziy kyaje angel, aye' k'lo'nqe tzma tzi Nim A' Eufrates.

¹⁵ Ikytzi'n o chi tzaqpete' kyaje angel, tu'n tkub' kyb'yo'n toxin tnej xjal twutz tx'otx'. Aye angel anetzi'n otaq b'ant kyten tekuxixjo xim lo, ex tekuxixjo or lo. ¹⁶ Ex ok nb'i'n kyajilal xo'l q'aq', a xi' tib'aj chej: Attaq lajaj k'al millones.*

¹⁷ Ikytzi'n ok nka'yini'j y chej toj nwutziky'a. Ex ayetaqzti'n nchi chejin kyib'aj, attaq kolb'il kyk'u'j, kyaq ka'yi'n, ex txa'x, ex q'an. Ex ayetzin chej, attaq kywi' tze'nku te b'alun, ex toj kyztz n-etztaq q'aq', ex sib', ex tk'ok'jil tz'e'naq. ¹⁸ B'e'x i kyim toxin tnejxjal kyu'njo oxe yajb'il, a i etz toj kytzijo chej. ¹⁹ Qu'n antza ta'taq kyipi'n chej toj kytzi, ex ti'j kyje. Qu'n ikytaqtzin ka'yi'n kyje tze'nqeku kan, at kywi' tu'n kyky'ixb'ajtzxjal kyu'n.

²⁰ Me ayetzin txqantl xjal, aye' mix i kyime kyu'njo yajb'il lo, mix ajtze ti'j kyanmin, tu'n tkyij kytzaqpi'n tkyaqiljo nb'antq' kyu'n, a k'ulb'il kywutzjo taq'nul tajaw il, ex kywutzjo twutzb'iyl b'inchin tu'n q'anpwaq ex saqppwaq, ex kxb'il, ex ab'j, ex tze, a aye mib'in chi ka'yi'n, mib'in chi b'in, ex mib'in chi b'et.* ²¹ Ex mix kyij kytzaqpi'n tu'n kyb'i'yn, ex tu'n kytu'xin, ex tu'n kyky'a'jin, ex tu'n kyelq'in.

10

Jun angel tuk'a tal netz' u'j b'o'tz'in

¹ Ex xi nka'yi'n jun angel nimxix tipin kyja'taq tku'tz toj kya'j b'altz'in toj muj. Attaq jun t-xew kan tib'aj twi'; atzi'n twutz nqoptz'aj wen tze'nku q'ij, ex ayetzi'n tkux, tze'nku tqan

* **8:10** Tchi. 9:1 * **8:12** Ex. 10:22-23; Is. 13:10; Ez. 32:7; Jl. 2:10 * **9:3** Ex. 10:14 * **9:4** Ez. 9:4; Tchi. 7:3
* **9:6** Job 3:21 * **9:7** Jl. 1:6; 2:4-5 * **9:9** Jl. 2:4-5 * **9:13** Ex. 40:26; Tchi. 8:3 * **9:16** Lajaj k'al millones, 200 millones n-ele. * **9:20** Sal. 115:4-7; 135:15-17; Dan. 5:4

q'aq' njulin wen. ² Ex q'i'ntaq jun tal netz' u'j jqo'ntaq toj tq'ob'. Ex xi tq'o'n jun tqan toj tman q'ob' tib'aj ttxuyil a', ex atzin juntl tqan tib'aj tx'otx'. ³ Ex jaw xch'in tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix wen, tze'nku jun b'alun nweqj. Tej tjaw xch'in angel, b'e'x b'ijte kywi' wuq q'anqaq. ⁴ Tej t-xi nb'inji'y kywi' wuq q'anqaq, tu'ntaq tkub' ntz'ib'i'n, me xi nb'i'n juntl yol toj kya'j, a tq'ma we'y: K'u'nkuy toj tna'la a xkyij kyq'ma'n wuq q'anqaq, ex mi kub' ttz'ib'i'n.

Tu'n ikyjo, mix kub'e ntz'ib'ini'y jun ti' kyi'j. ⁵ Atzi'n angel, a xi nka'yin wa'ltaq tib'aj ttxuyil a' ex tib'aj tx'otx', jaw ti'n tman q'ob' toj kya'j. ⁶ Ex kub' tk'lu'n twutzjo a itz' te jun majx, aku b'inchinte kya'j, ex tx'otx', ex ttxuyil a', ex tkyaqiljo at kyoj, ex tq'ma: Nlay txi laq'el tq'ijil qAjaw. ⁷ Qu'n aj tkanin tq'ijiljo twuqin angel, tu'n toq'sin tchun, atzin q'ijjo tu'n tjapin t-xim Dios, a ewintaq te tnejil, ikyxjo tze'nku kyq'ma yolil Tyol Dios ojtxe.*

⁸ Atzi'n tq'ajq'ojil twi', a otaq nb'i'y, a etz toj kya'j, tzaj tq'ma'n juntl majl we'y, ex tq'ma: Ku txi'y. Ex q'inxjiy tal u'j, a jqo'n toj tq'ob' angel, a wa'l tib'aj ttxuyil a' ex tib'aj tx'otx'.

⁹ B'e'x in xi'y tk'atz angel, ex xi nqani'n tu'n ttzaj tq'o'n tal u'j. Ex tzaj ttzaq'win: Q'i'nxa, ex wa'nxa. Ex manyor chi'xla toj ttziy tze'nku ta'l onin, me toj tk'u'ja, b'e'xla kk'ayixil wen.

¹⁰ Xi ntzyunji'y tal u'j toj tq'ob' angel, ex tzaj nwa'n. Ex manyor chi'x toj ntzi'y tze'nku ta'l onin.* Me atzaj te' tb'aj nwa'n, b'e'x k'ayix toj nk'u'ja. ¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj q'ma'n we'y: Il ti'j tu'n t-xi tq'ma'n juntl majl ajo ntq'ma'n Dios te'y kyi'jjo nimku tnam, nimku tx'otx', ex yol ex nmaq kawil.

11

Aye kab'e kujsilte

¹ Ex tzaj q'o'n jun tze we'y te echb'il, ikyxixjo tze'nku ajlaj, ex tzaj q'ma'n we'y:

We'ksa, ex echinkujij a tja Dios, junx tuk'a t-altar.* Ex ajlanqekujij aye' nchi k'ulin antza.

² Me mi kub' technijiy twi' pe'n ti'xi ja, qu'n ma txi q'on te' kye', a nya Judiyye.* Ex kb'ajil kywa'b'in tkyaqiljo tnam xjan toj kab'e toj ox k'al* xjaw. ³ Ex kzel nsma'n kab'e kujsilte wi'ja, tok kyxb'al in te b'isb'ajil. Ex kchi yolil te kujsil te' yol toj 1,260 q'ij. ⁴ Ayetzi'n kab'e kujsilte yol lo, ayetzi'n kab'e tze olivo* ex kab'e xtanko'l ite'ku nwutza, ayi'n Tajaw tkyaqil tx'otx'. ⁵ Ex qa at jun nt-ximin tu'n tkub' b'inchin mib'in kyi'j, ok k-okil q'aq' toj kytzi, tu'n kytz'e'y te jun majx. Ex ikytzin kchi kyimile' aye kyaj tu'n kyb'inchin mib'in kyi'j. ⁶ Me ayetzin kujsil yol lu'n at kyoklin tu'n mi tzaja jb'al kyojjo kyq'ijil, aj kyok ten yolil ti'j Dios.* Ex at kyipin tu'n tx'ixpit a' tu'n tok te chiky,* ex tu'n kyqanin tkyaqil wiq yajb'il tib'aj tx'otx', tze'nku kyaj.

⁷ Me ajtzin tjapin b'ajjo kyaq'in tu'n kyq'o'n yek'b'il, jun ma tij txuk kjawitz tojjo jul te kawb'il, a ma nintz t-xe.* K'wel kyi'j tu'n, ex kchi k'wel b'yo'n tu'n.* ⁸ Ex ayetzin kyxmili otaq kyim ok kchi kyjel ku'xb'in toj tnam Jerusalén, ja' kub' b'yo'n kyAjaw twutz cruz. Ajo tnam, iky n-ele tze'nku Sodoma exsin Egipto, aye techil ti'jjo tkyaqil nya wen.* ⁹ Ex toj oxe q'ij tuk'a niky'jin, ayetzin xjal twutz tkyaqil tx'otx', a'lchaqx kye kyxe'chil, kyyol ex kytanim, kchi ka'yil kyi'j, ex mi txi kyq'o'n amb'il, tu'n kyku'x muqet. ¹⁰ Ex ayetzi'n itz'qex twutz tx'otx' kchi tzalaje ti'jjo kyimin, ex kxel kysma'n oyaj kyxolx, qu'n aye xjal lo kub' kyb'inchin mib'in kyi'j kykyaqil xjal twutz tx'otx'.

¹¹ Me tb'ajlinxi' oxe q'ij tuk'a niky'jin, ax Dios xi q'o'nte kychwinqil, ex b'e'x i jaw we'ks juntl majl.* Ex ayetzi'n nchi ka'yintaq kyi'j, b'e'x tzaj nim kyxob'il. ¹² Ex ayetzin kab'e kujsil yol, xi kyb'i'n jun tq'ajq'ojil wib'aj toj kya'j, ex ntq'ma'n: Ku kyjatza tzal'u'n.

Ex b'e'x i xi' toj muj, tu'n kykanin toj kya'j.* Ex iwle kyu'n kyajq'oj. ¹³ Me tojxjo or anetzi'n, tzaj jun nim kyaqnajnab',* ex tu'n tpajjo kyaqnajnab', b'e'x tzaj tz'agjo tlajajin tnejjo tnam, ex b'e'x i kyim wuq mil xjal toj. Ayetzi'n i kyij tuk'a kychwinqil, tuk'a nim kyxob'il, i nimsin tb'i Dios, a Tajaw Kya'j.

¹⁴ Ma b'aj te tkab' b'isb'ajil lo. Me atx juntl ch'ix tul kanin.

A twuqin chun

¹⁵ Atzin twuqin angel xi toq'sin tchun, ex i b'ijte tq'ajq'ojil wi'b'aj kujxix wen toj kya'j, a nkyq'ma'n:

Atzin tx'otx', a ja' nkawinetaq tajaw il, ma tz'ok tetzin qAjaw, a Crist, a ja' kkawile te jun majx.*

* **10:7** Dan. 12:7; Am. 3:7 * **10:10** Ez. 2:8-3:3 * **11:1** Ez. 40:3 * **11:2** Lc. 21:24 * **11:2** Kab'e toj ox k'al, 42 n-ele. * **11:4** Zac. 4:3, 11-14 * **11:6** 1Re. 17:1 * **11:6** Ex. 7:17-19 * **11:7** Dan. 7:3; Tchi. 13:4-7 * **11:7** Dan. 7:21 * **11:8** Is. 1:9-10 * **11:11** Ez. 37:10 * **11:12** 2Re. 2:11 * **11:13** Tchi. 6:12; 16:18 * **11:15** Dan. 7:14, 27

¹⁶ Ex ayetzin kyaje toj ka'wnaq† nejinel, a q'uqleqetaq toj kyq'uqb'il twutz Dios, b'e'x i kub' muk'e twutz tx'otx', ex i k'ulin twutz. ¹⁷ Xi kyq'ma'n:

Kxel qq'o'n chjonte te'y,

ay qAjaw ex qMan Dios, a nimxix tipin,

a attaq te tnejil, ex at ja'lin.

Qu'n tzaj ttzyu'n tkyaqil tipi'n,
ex ma txi xkye tu'n tkawi'n tib'aj tkyaqil.

¹⁸ Aye nya nimil b'e'x tzaj kyq'oj.

Me atzin ja'lin, ma kanin tq'ijil tyab' twi'y.

Ex atzin paqjo ja'lin,

tu'n kyok tkyaqil kyimnin toj pa'b'in tu'n.

Ex kxel tq'o'n chojb'il kyejo taq'nila, aye yolil Tyola,

junx kyuk'a kykyaqil nimil ti'ja,

aye' njaw kynimsin tb'y,

exla qa ma nim kyoklin, ex qa mina.*

Ex kchi k'wel tyuch'injiy toj najin,

aye nchi yuch'inte twutz tx'otx'.

¹⁹ Tb'ajlinxi' ikyjo, b'e'x jqetjo tja Dios toj kya'j, ex tojjo tja q'ancha'lin te' kax, a yek'b'il ti'jjo Kujsb'il Tyol qa at Dios kyuk'a Ttanim. Ex b'e'x tzaj xloq'lin kya'j, junx tuk'a jun tq'ajq'ojil njumin wen, ex q'anqyaq ex jun nim kyaqnajab' ex txqan saqb'aqin.*

12

Jun techil toj kya'j

¹ Ex tzaj yek'in jun techil toj kya'j: Jun qya b'altz'in toj tqan q'ij, nyakuj tze'nku t-xb'alin, ex tokxtaq xjaw tjaq' tqan, ex tuk'a jun toj twi' tze'nku te nim toklin te kab'lajaj che'w.

² Me atzin qya lu'n ch'ixtaq tu'n tiz'tje jun tal, ex nweqintaq tu'n tkyixk'ojilk'wal, ex nimx kyixk'oj iky'x tu'n, tu'n tul itz'tje tal.*

³ Ex tzaj yek'in juntl techil toj kya'j: Jun kyaq txuk ma tijxix, iky ka'yin tze'nku xmatx. Ex attaq wuq twi' ex lajaj tkach,* ex tokxtaq jun toj kywi' tze'nku te nmaq kawil. ⁴ Ex tuk'a tje tzaj tb'altz'in toxin tnej che'w toj kya'j, ex jun paqx tzaj t-xo'n tzmax twutz tx'otx'.* Ex atzin ma tij txuk lo kub' we' twutzjo qya, a kyja'taq tul itz'tje tal, noq tu'n t-xi tchyo'njo tal k'wal, akxtaq tul itz'tje.

⁵ Me ante qya ul itz'tje jun tal q'a,* a tu'ntaq tkawin tib'aj tkyaqil twutz tx'otx' tuk'a nimxix tipin ex tuk'a jun tvar kxb'il.* Ex jun paqx xi q'i'n tal ne'x tzma toj tq'uqb'il Dios. ⁶ Ex atzin qya b'e'x xi oq tojjo tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj, a ja' otaq b'ante jun tnajb'il tu'n Dios, tu'ntzintla tk'a'chit toj 1,260 q'ij.

⁷ Attaqtzin jun nim jyoj q'oj toj kya'j, a ja' ta'yetaq tnejil angel Miyel kyuk'axjo tuk'a.* Ex ok tilil kyu'n tu'n kyjyon q'oj tuk'a ma tij txuk ex kyuk'a taq'nil. ⁸ Me mix kub'e ti'j Miyel kyu'n, ex mix knete najb'il kye toj kya'j. ⁹ Ikytzi'n, b'e'x etz lajo'n ma tij txuk pe'n, ajo ma' ojtxe kan, a tok tb'i te tajaw il mo qa satanas, ajo nsb'untaq ti'j tkyaqil twutz tx'otx'.* A ku ex kyuk'axjo taq'nil, b'e'x etz xo'n tzmax twutz tx'otx'.*

¹⁰ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil kujxix toj kya'j. Ex tq'ma: Ma kanin kolb'il ja'lin, tuk'a nim tipin ex Tkawb'il qMan Dios, ja' tu'n tkawine Crist te jun majx.

Qu'n ma tz'etz xo'n ajo patil kye nimil, ajo npatintaq kyi'j twutz Dios q'ijl ex qniky'in.*

¹¹ Qu'n ma kub' ti'j kyu'n noq tu'n tchky'eljo Jesús, a tal Tal rit,

ex kub' kyyek'in kynimb'il tuk'a kyyol ex tuk'a kyb'inchb'in,

tu'n mix i xob'e tu'n kykyim tu'n tpaj Tb'anil Tqanil.

¹² Tu'npetzi'n, chi tzalajxa kya'j ex kykyaqiljo najleqe toja.

Me ay b'isb'ajilxix kye' ite' twutz tx'otx' exqetzi'n jni' nchi kanb'in kychwinqil tib'aj ttxuyil a',

qu'n ate tajaw il ma ku'tz kyxola tuk'a nim tq'oj, qu'n b'i'n tu'n, qa noq jun jte'b'in q'ij at tzalu'n.

¹³ Tej tok tka'yi'n ma tij txuk qa otaq tzaj xo'n twutz tx'otx', b'e'x ok lipe ti'jjo qya, a otaq tzul itz'tje tal. ¹⁴ Me ante' qya b'e'x tzaj q'o'n kab'e t-xiky' tze'nku te t'iw, tu'ntzintla tb'ant

† 11:16 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele. * 11:18 Sal. 115:13 * 11:19 Tchi. 8:5; 16:18 * 12:2 Mi. 4:10 * 12:3

Dan. 7:7 * 12:4 Dan. 8:10 * 12:5 Is. 66:7 * 12:5 Sal. 2:9 * 12:7 Dan. 10:13, 21; 12:1 * 12:9 Gen. 3:1-7

* 12:9 Lc. 10:18 * 12:10 Job 1:9-11; Zac. 3:1

tlipin, tu'n tkanin tojjo najb'il, a ja' nti' kynajb'ilxjal toj, najchaq tk'atzjo txuk, a ja' tu'n tk'a'chit toj oxo ab'q'e tuk'a niky'jin.* ¹⁵ Me atzin te ma tij txuk b'e'x jatz t-xab'i'n a' toj ttzi, tu'n tb'ant jun nim a', tu'ntzintla t-xi iqin gya tu'n, tu'n tkyim. ¹⁶ Me atzin te tx'otx' onin ti'jjo gya, qu'n b'e'x xi tq'o'n ttzi tu'n t-xi tk'wa'n a', a otaq jatz t-xab'i'n ma tij txuk toj ttzi. ¹⁷ Tu'npetzi'n, a ma tij txuk b'e'x tzaj tq'oj ti'jjo gya, ex b'e'x xi' q'ojil kyi'jjo taljo gya, aye' nkub' kynimin tkawb'il Dios, ex aye ma chi ok lipe ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesus tuk'a tkyaqil kyanmin. ¹⁸ Ex atzin ma tij txuk kub' we' ttzi ttxuyil a'.

13

Juntl txuk njatz toj ttxuyil a'

¹ Ex xi nka'yi'n toj ttxuyil a' jatz juntl txuk ikytzi'n tze'nku a ma tij.* At wuq twi' ex lajaj tkach. Ex kyib'aj junjun tkach, attaq jun toj kywi' tze'nku te nmaq kawil. Ex kyib'aj junjun kywi', attaq jun b'ib'aj tok ti'j, te yash'il ti'j Dios.* ² Me atzi'n txuk, a xi nka'yi'n, ikytzin ka'yi'n tze'nku jun ma tij wech, me kyuk'a tqan tze'nku te oso, ex ttzi tze'nku te b'alun.* Me atzin ma tij txuk, a attaq nej, xi q'o'nte tipi'n juntl, tuk'a nim toklin, ex tkyaqil tkawb'il. ³ Me atzi'n jun twi'jo tkab' txuk attaq jun ky'ixb'ine ti'j, nyakuj otaq kyim, me atzi'n ky'ixb'ine b'e'x q'anj. Tu'npetzi'n, i jaw ka'ylaj tkyaqil xjal twutz tx'otx', ex b'e'x i ok lipe ti'j. ⁴ Tkyaqil xjal i k'ulin twutzjo ma tij txuk tnejil, qu'n tu'n xi tq'o'n tkawb'il te tkab' txuk. Ex ikyxjo, i k'ulin twutzjo tkab' txuk, ex kyq'ma: Mix ti'x jun tze'nku te txuk lo. ¿Ma attzin jun aku q'ojin tuk'a?

⁵ Ex xi q'o'n amb'il tu'n tnimsin tib', ex tu'n tyasin ti'j Dios, ex tu'n tkawin tib'aj tkyaqil twutz tx'otx' toj kab'e toj ox k'al* xjaw. ⁶ Ex ikytzin b'antjo tu'n: Yolín ti'j Dios, ex xo'n yol ti'j tb'i, ex ti'j kya'j, ex kyi'jjo najleqe toj.* ⁷ Ex xi q'o'n amb'il tu'n tq'ojin kyi'j nimil, ex tu'n tkub' kyi'j tu'n.* Ex xi q'o'n toklin tib'aj tkyaqil xjal, a'lchaqx kye kyxe'chiltz, kytanim, kyyol, ex kytx'otx'. ⁸ Tkyaqil xjal kchi k'ulil twutzjo txuk, aye' a nya tz'ib'in kyb'i toj Tu'jil Chwinqil,* a te' tal Tal rit, a kyim, a tze'nkuxtagjo t-xim Dios, a atxix na'mtaq kub' tch'iysin tkyaqil.

⁹ Al'chaqx kyetz k-okil b'inte lo, b'a'n tu'n tkub' kyb'i'n.
¹⁰ Ankye te' b'antnin ti'j tu'n tkux jpu'n toj tze, il ti'j tu'n tkux jpu'n.
Ex ankye te' b'antnin tu'n tkyim tuk'a kxb'il, il ti'j tu'n tkyim.*

Tu'npetzi'n, ankye te', a at toklin te nimil ti'j Dios, il ti'j tu'n tten tipin ex tnimb'il ti'j toj tkyaqil.

Juntl txuk jatz toj tx'otx'

¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n kyja'taq tjatz juntl txuk toj tx'otx'. Attaq kab'e tkach tze'nku tkachjo tal tal rit, me ikytzin yoli'n tze'nku ma tij txuk. ¹² Ex attaq tkawb'il tze'nku te tkab' txuk, ex kub' tb'inchin tkyaqil toj tb'i. Ex kub' tb'inchin tu'n nim tipin, tu'n kyk'ulin tkyaqilxjal twutz tx'otx' te' a tkab' txuk, a otaq q'anjjo ky'ixb'in te kyimin. ¹³ Ex kub' tb'inchin nim techil tuk'a tipin, expe b'ant tu'n, tu'n ttzaj q'aq' toj kya'j tu'n tk'u'l twutz tx'otx' kywutzxjal. ¹⁴ Ex noq kyu'n techil, a kub' tb'inchin toj tb'i tkab' txuk, b'e'x i kub' sb'u'n kykyaqiljo xjal twutz tx'otx', a nya nimilqe. Ex xi tq'ma'n tu'n kyb'inchinxjal jun twutzb'iyiljo te nimsb'il tb'i tkab' txuk, a otaq ky'ixb'e' twi' tu'n kxb'il, a otaq q'anj. ¹⁵ Ex xi q'o'n tipin txuk lo, tu'n t-xi tq'o'n tchwinqil twutzb'iyiljo tkab' txuk, tu'ntzintla ajo twutzb'iyil tu'n b'ant tyolin, ex tu'n t-xi tq'ma'n, tu'n kykyim kykyaqiljo a mi xi k'ulin twutz. ¹⁶ Ex ikyxjo, kub' tb'inchin tu'ntzintla kyechitjo tkyaqil xjal twutz tx'otx'. Exla qa at kyoklin mo minaj, exla qa q'ininqe mo qa yajqe, exla qa tajaw aq'untlqe, exla qa aq'nulqe, iltaq ti'j tu'n tok kyechil ti'j tman kyq'ob' mo ti'j kyplaj. ¹⁷ Ex mix a'ltaq aku loq'in, ex tu'n tk'ayin qa nti'taq kyechil tok, a b'ib'aj te txuk, mo tajlal tb'i. ¹⁸ Me taj te lu'n jun nim nab'l. Ankye ma tz'el tniky' te, b'a'n tu'n t-xi tniky'in alkyye tajlaljo txuk. Qu'n a tajlaljo txuk ikyxjo tze'nku tajlal ichin, a ikyjo tze'nku lo: 666.

14

Ajo tal Tal rit kyuk'a 144,000 xjal

¹ Ex ikyxjo, xi nka'yini'y tal Tal rit, ajo Jesus, wa'ltaq twi' wutz Sion, junx kyuk'a 144,000 xjal, a toktaq tb'i tal Tal rit ti'j kyplaj ex tb'i Ttata.* ² Ex jun paqx xi nb'in tq'ajq'ojil tzaj toj kya'j, ikytzi'n tze'nku tq'ajq'ojil txqan nim a', mo tze'nku ntinin jun q'anxyaq kujxix; qu'n atzin tq'ajq'ojiljo chnab', arpa tb'i, a nchinb'ajtztaq kyu'n nim xjal. ³ Ex nchi b'itzintaq

* **12:14** Dan. 7:25; 12:7 * **13:1** Dan. 7:3 * **13:1** Dan. 7:8; Tchi. 17:3, 7-12 * **13:2** Dan. 7:4-6 * **13:5** Kab'e toj ox k'al, 42 n-ele. * **13:6** Dan. 7:8, 25; 11:36 * **13:7** Dan. 7:21 * **13:8** Sal. 69:28 * **13:10** Jer. 15:2 * **14:1** Ez. 9:4; Tchi. 7:3

twutz tq'ugb'il Dios, ex kywutzjo kyaje ajb'il te, ex kywutzjo nejinel, jun b'itz ak'ajxix, a mix a'l juntl aku b'ant tu'n, qala' o'kqexjo ajo 144,000, aye' a otaq chi kotpaj kyxoljo ite'taq twutz tx'otx'. ⁴⁻⁵ Ex ayetzin xjaljo lu'n tz'aqleqe, ex saqxix kychwinqil; mi kub' kyb'inchin aj pajil, ex mix knet jun yol te sb'ub'l toj kytzi, * qala' i xi lipe ti'jjo tal Tal rit toj tkyaqil. Ex ma chi laq'et kyxoljo tkyaqilxjal twutz tx'otx', tu'n kyok tze'nku jun oyaj te tnejil twutz awal twutz Dios ex twutzjo tal Tal rit.

Ayejo oxo angel

⁶ Ex ikyxjo, xi nka'yi'n jun angel nlipin twutz kya'j, ex xi tq'ma'n Tb'anil Tqanil qMan kye kykyaqil xjal, a'lchaqx kye kyt'otx', kyxe'chiltz, kyyoltz, ex kytanim. ⁷ Ex nyolintaq tuk'a jun tq'ajq'ojil twi' kuj, ex chi' kyjal'u'n: Chi xob'a te Dios, ex kynimsinksa tb'i, qu'n ma kanin tq'ijil, tu'n kyok tkyaqilxjal toj pa'b'in twutz. Chi k'uli'n twutzjo ax kub' b'inchinte kya'j ex tx'otx', ttxuyil a', ex jni' xlok' a'.

⁸ Ex xi lipe juntl angel, a xi tq'ma'n: Ma kub' tz'aq nim tnam Babilonia te jun majx, * qu'n ma chi tx'ujtexjal tu'n, toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n tkyaqil tachb'il.

⁹ Ex xi lipe jun toxin angel, a ntq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kujxix: Qa at jun ma k'ulin twutzjo ma tij txuk, mo twutzjo twutzb'iyil, ex qa ma txi ttziyin, tu'n tok techil ti'j tplaj, mo ti'j tman q'ob', ¹⁰ okla k-iky'ixjo chojb'il tu'n, kywutzjo angel, a xjanqe, ex twutzjo tal Tal rit, a tuk'a q'aq' ex tze'naq te jun majx. * Ajo chojb'il lo, a tyab' twi' Dios, a ktzajil tq'o'n tze'nku jun k'wab'j, a il ti'j tu'n t-xi kyk'wa'n, a nya smo'n twutz tuk'a jun ti'. ¹¹ Ex atzin tsib'iljo a k-iky'ix kyu'n, kjawix te jun majx, * ex nti' oyb'il ti'j q'ijl ex qniky'in kyejo i k'ulin twutzjo ma tij txuk, ex ti'jjo twutzb'iyil, exqetzi'n xi kytziyin tu'n tok kyechil, a tb'i.

¹² Tu'npetzi'n, aye nimil, a nkub' kynimin tkawb'il Dios, il ti'j tu'n kywe'xix kuj toj kynimb'il.

¹³ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil tzaj toj kya'j tq'ma we'y: Tz'ib'inkujij lu'n: Ky'iwlinqexixjo aye kchi kyimil ja'l'in ex yajxi, aye' nimilqe ti'j q'ajaw.

Twutzxixjo lo, chi Xewb'aj Xjan. Ok chi ajal ti'jjo kyaq'inch. Ex ajo kyaq'in k-yek'il te' kynimb'il, aj kyxi' toj pa'b'in twutz Dios.

Ma pon tq'ijil tyab'xix twi' Dios

¹⁴ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n jun muj sjanin wen, ex q'uqlekxtaq jun xjal tib'aj, a ikyx ka'yin tze'nku Tk'wal Ichin. * Ex tokxtaq jun toj twi', a b'inchin tu'n q'anpwaq, te jun yek'b'il, qa otaq kub' ti'j tkyaqil tu'n. Ex q'intaq jun semil tu'n, a at tste wen. ¹⁵ Ex etz juntl angel toj tja Dios toj kya'j, ex tzaj tq'ma'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kuj, te a q'uqletaq tib'aj muj: Atzin ja'l'in, q'intzjij tsemila ex jo'nksjij nimil twutz tx'otx' tu'n kyok chmet tze'nku awal, a ma q'anix. *

¹⁶ Ante' q'uqlekxtaq tib'aj muj, b'e'x xi tnuqpin tq'ob' tib'aj tx'otx', ex jaw tchmo'n nimil.

¹⁷ Ex etz juntl angel toj tja Dios toj kya'j, ex ikyxjo q'i'ntaq jun tsemil ataq tste wen. ¹⁸ Ex etz juntl angel twutz t-altar Dios toj kya'j, a nejinel tib'aj q'aq', ex tzaj ttxko'n tuk'a tq'ajq'ojil twi' kuj a angel q'i'ntaq tsemil, a at tste wen: Q'inkt' tsemila, a at tste wen, ex chmonksjij tkyaqil xjal twutz tx'otx', a nya nimil, tze'nku junjun tq'ob' uv, a ma q'anix.

¹⁹ Ex b'e'x xi tnuqpin tq'ob' tib'aj tx'otx', ex jaw tchmo'n xjal anetzi'n, ex b'e'x i kux tq'o'n toj jyoj q'oj, tze'nku jun jitz'b'il ta'l twutz uv, tu'n tex yitz'et. Ajo jitz'b'il lo jun yek'b'il ti'j tyab' twi' Dios. ²⁰ Atzin jyoj q'oj, antza b'aje ti'jxi tnam. * Ex kyu'n jni' kyimnin, etz ajqelin chiky' japin tzma ti'j ttzi jun chej, ex pon piq'j jwe'lajaj toj jun mutx' ajlab' ti'jile tnam. *

15

Ayejo wuq angel tuk'a wuq ky'ixsb'ajil

¹ Xi nka'yi'n juntl techil nimxix toj kya'j, tu'n kyjaw ka'ylajxjal ti'j. Atzin techiljo lo: Wuq angel tuk'a wuq ky'ixsb'ajil, a ja' tu'n tjapin b'aj tyab' twi' Dios twutz tx'otx'. ² Ex xi nka'yi'n jun ti' tze'nku ttxuyil a', a nqoptz'aj tze'nku ka'yb'il wutzb'aj, ex smo'n tuk'a q'aq'. Ex wa'ltaq txqan xjal ttxlaj, aye otaq chi kanb'in ti'j ma tij txuk ex ti'j twutzb'iyil, ex ti'jjo tajlal tb'i. Ex q'i'n arpa kyu'n, a otaq xi tq'o'n Dios kye. ³ Ex i b'itzin ti'jjo tb'itz tal Tal rit ex te Moisés, a taq'nil Dios. * Ex kyq'ma:

Ay q'ajawa Dios nimxix tipi'n,
ex te ka'yb'ajilxjo tkyaqil tb'inchb'i'n;
ex jikyin ex twutzqexixjo ayejo tumil,

* 14:4-5 Sof. 3:13 * 14:8 Is. 21:9; Tchi. 18:2 * 14:10 Gen. 19:24 * 14:10 Is. 51:17 * 14:11 Is. 34:10

* 14:14 Dan. 7:13 * 14:15 Jl. 3:13 * 14:20 Is. 63:3; Tchi. 19:15 * 14:20 Jwe'lajaj toj jun mutx' ajlab', 75 leguas

(mo 300 kilómetros) n-ele toj kastiy. * 15:3 Ex. 15:1-18

qu'n Ay, Kawil tib'aj tkyaqil tnam.

⁴ ¿Ankye jun nlay jaw xob' te'y, Ay qAjawa?

¿Ex ankye jun nlay jaw nimsin te tb'iy?*

Qu'n o'kx te' xjanxix.

Ex tkyaqil tnam twutz tx'otx' tzul tk'atza k'ulil te'y,

qu'n tkyaqil taq'nb'i'n tz'aqllexix, ex ma q'ancha'lix.*

⁵ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n toj kya'j, xi jaqle ja, a ja' najle Dios.* ⁶ Ex tojjo ja, b'e'x i etz wuq angel, a q'intaqjo wuq ky'ixsb'ajil kyu'n. Ex toktaq kyxb'alin tz'umin ex tb'anilx wen. Ex toktaq tk'alb'il kyk'u'j b'inchin tu'n q'anpwaq ex japine tzma ttzi kyk'u'j. ⁷ Ex atzin jun kyxoljo kyaje ajb'il twutz tq'uqb'il Dios, xi tq'o'n teyle junjun wuq angel jun laq b'inchin tu'n q'anpwaq, nojnin tu'n tyab' twi' Dios, a itz'x te jun majx. ⁸ Ex ajo tja Dios toj kya'j, b'e'x noj tu'n sib', a tzajnin ti'jjo tqoptz'ajiyil tipin Dios.* Ex mix a'l jun aku b'ant tu'n tokx, tzmaksi' te' tjapin b'aj wuq ky'ixsb'ajil, a q'i'ntaq kyu'n wuq angel.

16

Aye wuq laq te ky'ixsb'ajil

¹ Ex xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil twi' kujxix, a etz toj tja Dios toj kya'j. Xi tq'ma'n kye wuq angel kyjalu'n: Ku kyxi'y qolte tib'aj tx'otx' a wuq laq, a nojnin tu'n tyab' twi' Dios.

² Ex atzin tnejil angel xi tqonjo tlaq tib'aj tx'otx'. Ex kyib'ajjo kykyaqiljo xjal, a toktaq techiljo ma tij txuk kyij', exqetzi'n aye nchi k'ulintaq twutzjo twutzb'iyil, b'e'x etz jun tx'a'k kyij', a nya wen ex manyor taq'linx.*

³ Ex atzin tkab'angel xi tqonjo tlaq tib'aj ttxuyil a', ex b'e'x okjo a' te chiky' tze'nku tchky'el jun kyimnin. Ex b'e'x i b'aj kyimjo tkyaqiljo najleqetaq toj.

⁴ Ex atzin toxin angel, xi tqonjo tlaq kyib'aj nim a' ex jni' xlok' a', ex b'e'x chiky'ix kywutz.*

⁵ Ex xi nb'i'n ajo angel nejinel te a', ex tq'ma:

Tz'aqllexix te', tu'n ma kawil'i ikyjo, Ay Dios xjanxix, a itz'x ja'lin ex te tnejil, qu'n ikytzin t-ximji'y kyib'aj.

⁶ Qu'n tu'n ma tz'el kychky'eljo aye nimilqe, ex aye ma chi yolin ti'ja.

Me atzin ja'lin, ma txi tq'o'njiy chiky' te t-xel, tu'n t-xi kyk'wa'n.

Qu'n ikytzin nkyqani'n tu'n kyb'inchb'in nya wen ti'ja.

⁷ Ex xi nb'i'n tq'ajq'ojil t-altar Dios, a tq'ma: Ikytzi'n Tata Dios, a nimxix tipi'n. Ma kawil'n tuk'a tumil twutzxix ex tz'aqllexix.

⁸ Ex atzin tkyajin angel xi tqonjo tlaq tib'aj q'ij, ex xi q'o'n toklin q'ij tu'n kytz'e'yxjal tu'n, tuk'a q'aq'. ⁹ Ex kykyaqilxjal i b'aj tz'e'y kujxix wen, me nti' ajtz ti'j kyanmin, ex mix i nimsin tb'i Dios, a at toklin kyib'aj kykyaqil ky'ixsb'ajil lo, qala' i yollb'in ti'j.

¹⁰ Ex atzin tjwe'yin angel xi tqonjo tlaq tib'aj tq'uqb'iljo ma tij txuk ex atzin tkawb'il b'e'x kyij toj qniky'in.* Ex ayetzin xjal i ok ten b'a'lte kyaq' tu'n tkyixk'ojil, ¹¹ me mix tu'n ikyjo, mix ajtze ti'j kyanmin tu'n kyb'inchin nya wen, a nb'anttaq kyu'n. Qala', i yollb'in ti'j Dios te toj kya'j kujxix wen, tu'n tpajjo tkyixk'ojil exsin tkyixk'ojil tx'a'k kyij'.

¹² Ex atzin tqaqin angel xi tqonjo tlaq tib'ajjo ma tij nim a', Eufrates tb'i, ex atzin nim a', b'e'x tzqij, * tu'n tjqet jun b'e kye nmaq kawil, junx kyuk'a kyxo'l q'aq', aye' i tzaj te elnix.

¹³ Ex i nli'y oxe taq'nil tajaw il, nyakuj xulma'qe, i etz toj ttzi ma tijxix txuk, a iky ka'yin tze'nku xmatx, ex toj ttzi tkab' txuk, ex toj ttzi toxin txuk, a ok tq'o'n tib' te jun yolil Tyol qMan. ¹⁴ Ayejo taq'nil tajaw il lo, a nimaq techil nb'ant kyu'n te sb'ub'l, ex tu'n kyjaw ka'yilaxjal kyij'. Ex i etz chmol te tkyaqiljo nmaq kawil twutz tx'otx', junx kyuk'a tkyaqil kyxo'l q'aq', tu'ntzintla kyq'ojin toj nintz tq'ijil Dios, a nimxix tipin.

¹⁵ Tu'npetzi'n, tzaj tq'ma'n Jesús: Kyka'yinktzi'n, loqin chin ul, a nti' b'i'n kyu'n, tze'nku jun ileq.* Tu'npetzi'n, ky'iwlinqexixla kye', aye' ma chi tzaj sak'paj toj kynimb'il, ex ma b'ant kyten, tu'ntzin mi chi ele toj kytx'ixew, tze'nku jun xjal nb'kyeteje xb'iq kywutz txqantl.

¹⁶ Ex aye oxe taq'nil tajaw il i etz chmol te tkyaqiljo nmaq kawil tojjo tx'otx' Armagedón,* a n-ele toj kyyol aj Judiy.

¹⁷ Ex atzin twuqin angel xi tqonjo tlaq toj kyq'iq', ex tzmaz ja' najle Dios toj kya'j, tzaj jun tq'ajq'ojil kujxix wen, ex tq'ma: Ma japin b'aj ja'linch. ¹⁸ Ex b'e'x tzaj qoptz'aj xloq'lin kya'j, ex txqan tq'ajq'ojil ntinin wen, ex poq'le q'anqyaq. Ex b'e'x tzaj lu'lin tx'otx' tu'n jun kyaqnajab', * a nimxix tze'nku tkyaqil kyaqnajab' atxix ojtze. ¹⁹ Ex tzaj tna'n Diosjo nim

* 15:4 Jer. 10:7 * 15:4 Sal. 86:9 * 15:5 Ex. 38:21 * 15:8 Ex. 40:32-35; 1Re. 8:10-11; 2Cr. 5:13-14; Is. 6:4

* 16:2 Ex. 9:10 * 16:4 Ex. 7:17-21 * 16:10 Ex. 10:21 * 16:12 Is. 11:15-16 * 16:15 Mt. 24:43-44; Lc.

12:39-40; Tchi. 3:3 * 16:16 2Re. 23:29; 2Cr. 35:22 * 16:18 Tchi. 8:5; 11:13, 19

tnam Babilonia, tu'n kyxi tkawin tuk'a nimxix tyab' twi', tze'nku tu'n t-xi tq'o'n jun k'wab'j, k'axix wen, a il ti'j tu'n t-xi kyk'wa'n, a nya smo'n twutz tuk'a jun ti'.^{*} Ex ajo nim tnam, b'e'x kub' pax toj oxo elnin, ex tkyaqil tnam twutz tx'otx' b'e'x i tzaj yuch'j. ²⁰ Ex tkyaqil tx'otx' toj ttxuyil a' b'e'x i xi mulq'aj, ex jni' wutz, b'e'x i b'ajel naj. ²¹ Ex b'e'x tzaj tz'aq kyib'ajxjal nim saqb'aqin toj kya'j, b'alaqa wajxaq almud talil junjun. ^{*} Me ayetzinxjal, b'e'x i b'aj ok ten yasil ti'j Dios, noq tu'n tpajjo nim saqb'aqin, qu'n nimxixjo ky'ixsb'ajil tu'njo lo.

17

Jun kawb'il tib'ajjo qya, a ky'a'jil

¹ Ex tzajzin jun kyxoljo wuq angel, a tzyul te' wuq laq, ex tzaj tq'ma'n we'y: Ku tzaja, ex kxel nyek'inji'y tkawb'il Dios, a kujxix wen, a ktzajil tib'ajjo qya, a manyor ky'a'jil, a q'uqleq kyib'ajjo ma nintz a'. ² Kykyaqil nmaq kawil te twutz tx'otx' o chi ky'a'jin tuk'a, ex kykyaqiljo najleqe twutz tx'otx' ma chi ok aj pajil tuk'a, nyakuj ma txi tx'ujte tuk'a q'e'n. ^{*}

³ Attaq tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex toj jun wutziky'a nli'y, ex ajo angel xi q'i'n we'y tojjo tx'otx', a nti' kynajb'ilxjal toj. Antza, oke nka'yi'n jun qya iqintaq tu'njo ma tij txuk kyaq ti'j, a ja' tz'ib'intaq ila' b'ib'aj ti'j, te yash'il ti'j Dios. ^{*} Ex attaq wuq twi' ex lajaj tkach. ⁴ Atzin qya lu'n toktaq t-xb'alin, tze'nku t-xb'alin q'inin, kyaq ka'yin. Ex nojnin ti'j tu'n q'anpwaq, ex ila' wiq tal ab'j ntz'iltz'in wen. Ex q'i'ntaq jun vas toj tq'ob' b'inchin tu'n q'anpwaq, nojnin kyuk'a jni' til ex tkyaqil ttz'ilil tky'a'jb'in. ⁵ Ex toktaq jun b'ib'aj ti'j tplaj, a mix a'l aku tz'el tniky' te, a nti'q'ma'n:

A nim tnam Babilonia, a kynana kykyaqil ky'a'jil, ex ttxuyil jni' ttz'ilil kyachb'ilxjal twutz tx'otx'.

⁶ Ex el nniky'a te qa otaq tx'ujte qya tu'n kychky'eljo nimil ti'j Jesús, aye' a otaq chi kyim, noq tu'n tpajjo i yolín ti'j.

Atzaj te' tok nka'yini'y lu'n, b'e'x in jaw ka'ylaja. ⁷ Tu'npetzi'n, b'e'x tzaj tq'ma'n angel we'y: ¿Tiqu'n njaw ka'ylaja? Kxel nchiky'b'i'n te'y a t-xilin qya, a mix a'l n-el tniky' te, exsin ma tij txuk, a iqilte, a at wuq twi' ex lajaj tkach.

⁸ Atzin ma tij txuk, a ma tli'y, atzi'n a atta qojtje, a nti' ja'lin, me il ti'j tu'n tjatz juntl maj tojjo jul te kawb'il, a nimxix t-xe, a na'mtaqx txi' toj najin te jun majx. ^{*} Ex ayetzi'n ite' twutz tx'otx', b'e'x kchi jawil ka'ylaj, aj tok kyka'yin ma tij txuk, a atta qojtje, a nti' ja'lin, me il ti'j tu'n tul juntl majl. Aye xjal lo, nya tz'ib'in kyb'i tojjo Tu'jil Chwinqil, a atxix te' ttzaj tch'iysin Dios twutz tx'otx'.

⁹ Me taj te lu'n jun nim nab'l kye' kyaj tu'n tel kyniky' te: Ayetzi'n wuq twi', ntyek'in wuq wutz, a ja' q'uqle qya tib'aj. Ex ikyxjo nyek'in wuq nmaq kawil. ¹⁰ Kyxoljo wuq, aj jwe' ma chi iky', ex jun nkawin ja'lin, ex juntl na'm tul. Me ajtzn tuljo a na'm tul kyxoljo wuq, nya nim tqan ktenb'il. ¹¹ Ex ante ma tijxix txuk, a atta qojtje, me a nti' ja'lin, atzin twajxaqin nmaq kawil, ikyxjo tze'nku wuql nmaq kawil. Ex kxe'l toj najin te jun majx.

¹² Me ayetzin lajaj tkach, a ma tli'y, ayetzi'n lajaj nmaq kawiljo, a na'm t-xi xkye tu'n kykawin. ^{*} Me ok ktzajil q'o'n kyoklin te kawil junx tuk'a ma tijxix txuk, me noq te jun paq. ¹³ Ayetzi'n lajaj nmaq kawil kchi kyjel toj wen, ex kxel kyq'o'n kyoklin ex kykawb'il teyile junjun tejo ma tijxix txuk. ¹⁴ Ex ok chi q'ojil ti'jjo Jesús, a tal Tal rit. Me ante Jesús k'wel kyij' tu'n, qu'n a te' Tajaw kyib'aj tkyaqil tajaw, ex Kawil tib'aj tkyaqil kawil. Ex ayetzi'n ite' tuk'a o chi txket, ex o chi jaw sk'o'n tu'n Dios, ex o chi ok lipé ti'j te jun majx.

¹⁵ Ex tzaj tq'ma'n angel we'y: Ex ayetzi'n ma nintz a' o chi tli'y, a ja' q'uqleksi' a ky'a'jil, ayetzi'n tnamjo, ex xjal, ex kyyol, ex jni' tx'otx'. ¹⁶ Ex ayetzi'n lajaj tkach i tli'y ti'jjo ma tij txuk, ayexjo lajaj nmaq kawil, ex ajo ma tij txuk, ok k-elil kyiky'injo qya, a ky'a'jil. Ex kyjel kytaqpi'n x'b'iq, ex kxel kycho'o'n tchib'jil, ex k'wel kypatin tu'n q'aq'. ¹⁷ Qu'n ate Dios k'welix q'onte toj kyanmin tu'n kub' kyb'inchin tze'nku taj. Noq tu'n kykyij lajaj nmaq kawil toj wen, tu'n t-xi kyq'o'n kyoklin te ma tij txuk, tzmaksi' aj tjapin tze'nkuxjo o tq'ma Dios ti'j tkawb'il tib'ajjo qya, a ky'a'jil.

¹⁸ Atzin qya, a ma tli'y, atzi'n nmaq tnamjo a nkawin tib'ajjo tkyaqil nmaq kawil twutz tx'otx'.

18

B'e'x naj tnam Babilonia

* 16:19 Is. 51:17 * 16:20 Tchi. 6:14 * 16:21 Ex. 9:23-24; Tchi. 11:19 * 17:1 Jer. 51:13 * 17:2 Is. 23:17; Jer. 51:7 * 17:3 Tchi. 13:1 * 17:4 Jer. 51:7 * 17:8 Dan. 7:3; Tchi. 11:7 * 17:8 Sal. 69:28 * 17:12 Dan. 7:24

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nka'yi'n juntl angel, kyja'taq tku'tz toj kya'j tuk'a nim tkawb'il, ex ante tx'otx' b'e'x qoptz'aj tuk'a tqoptz'ajiyil. ² Ex tuk'a tq'ajq'ojil twi', xi tq'ma'n kujxix wen: Ma kub' tz'aq nim tnam Babilonia te jun majx a aj ky'a'jil,* ex ma tz'ok te kyja taq'nil tajaw il, ex te kytXu tkyaqil ajb'il te. Ex ma tz'ok te kypaqb'il pich', a nya wenqe, ex manyor tz'ilqe.*

³ Qu'n tkyaqilxjal twutz tx'otx' ma txi kyq'on kyib' toj ky'a'jin, tze'nku tu'n kytX'ujte tuk'a tkyaqil kyachb'il, a kub' b'inchit toj tnam anetzi'n.

Tkyaqil nmaq kawil twutz tx'otx' ma chi ky'a'jin tuk'a, ex kykyaqiljo xk'amil ma chi q'inimix noq tu'n kyk'a'xjil ma wi'yin kyu'n aj Babilonia; xb'ajxi kylaq'o'n te kytzeqb'il.

⁴ Ex xi nb'i'ntla juntl tq'ajq'ojil twi' tzaj toj kya'j, ex tq'ma':

Ku kyetza tojjo tnam lo, ayi'y ma chi oka te Ntanima, tu'ntzin mi chi b'inchini'y il kyuk'a, ex tu'ntzin mi pon kanin ky'ixsb'ajil kyib'aja, tze'nku kye.*

⁵ Qu'n atzin nim kyil nyakuj ma jaw ch'uqit tzman toj kya'j.* Ex ma tzaj tq'oj Dios ti'j kyil.

⁶ Kyq'onxa t-xel kyejo xjal aj Babilonia, tze'nku ma tzaj kyq'o'n kye txqantl.

Ex kychjonxa kab'e maj t-xel tze'nkuxjo ntqanin.*

Ajo kyachb'il xi kysuqin kyexjal, ma tz'ok te nim kyil, tze'nku jun k'wab'j k'axix wen.

Atzin ja'lin, kyq'onxa juntl kyk'wa' kab'e maj k'axixil tze'nku xkub' kyb'inchin kye txqantl.

⁷ Kyq'onxa yajb'il, tu'n tiky'x kyu'n, tze'nkuxjo otaq txi kyq'o'n kyib' nej, tu'n kynimsin kyib', ex tu'n kytzeqin ti'j tkyaqil. Qu'n ma kub' kyximin toj kyanmin:

Loqin we q'uqleqi'n tzalu'n tze'nku jun qya kawil, qu'n nya o kyim we wuk'a. Ex nlayxla chin b'isin we', chi'.

⁸ Tu'npetzi'n, toj jun q'ij, ktzajil ky'ixsb'ajil kyij': Aye kyimin, yajb'il kyij' ex wa'yaj.*

Ex ajo kytanima ktz'e'yil tu'n q'aq'.

Qu'n ate Dios, a qAjaw, a Kawil kyib'aj, nimxix tipin.

⁹ Ayetzi'n nmaq kawil twutz tx'otx', aye' xi ky'a'jin ex xi ten tojjo tzeqb'il kyuk'a xjal toj tnam Babilonia, okxla kchi oq'il, ex kchi lab'il ti'j, aj t-xi kyka'yin tsb'eljo tnam, aj tb'aj tu'n q'aq'. ¹⁰ Ex okla kchi kyjel ten najchaq tu'n kyxob'il ti'jjo kawb'il, ex ok kyq'ma':

Ay, b'isb'ajilxla te tey, ay, nim tnam Babilonia, ajo attaq nim tipi'n. Qu'n noq toj jun paqx s-ul tkawb'il Dios tib'aja.*

¹¹ Ex ayetzi'n k'ayil twutz tx'otx', ex okxla kchi oq'il, ex kchi lab'il ti'jjo tnam lo, qu'n mix a'l kxel laq'onte jni' kyk'a'xjil, a attaq: ¹² Nim kyiqitz te q'anpwaq ex saqpwaq, tkyaqil wiq ab'j ntz'iltz'in wen, tu'n tokx te kyuxjal, ex jni' a wi'yil, a jatz toj ttxuyil a', a perlas tb'i', ex jni' xb'alix tz'umin ex tb'anilx wen, ex seda, a ila' wiq ka'yin, tze'nku kyaq, ex manyor wi'yilix; ex nim kyiqitz te tz'lan tb'anilix, ex kykyaqil wiq ti' b'inchin tu'n tste ma tij txuk a tzajnin najchaq, ex tu'n tze tb'anil, ex tu'n q'anxsb'il ex tu'n kxb'il; ex jni' kyiqitz tb'anil ab'j te b'inchb'il ja; ¹³ ex jni' kyiqitz canela, ex tkyaqil wiq k'ok'jsb'il, ex pon, ex jupsb'il, ex ila' wiq q'amb'il, ex q'e'n, ex aseyt, ex tuk'ax jarin che'n wen, ex triy; ex ikyxjo tzaj kyij' chej, a njax kyiqitz, ex rit, ex b'a'n chej, ex igb'il q'inin, ex majqexpe tal xjal, tu'n kyxi k'ayit, tu'n kyok te aq'nil te jun majx. ¹⁴ Ex kxel kyq'ma'n te tnam lu'n:

Atzin ja'lin, nti' tkyaqiljo lob'j, a tb'anilx wen, a npontaq tk'u'ja ti'j.

Ex tkyaqiljo tq'inimila, ex jni' tzeqb'il, a attaq, ma naj te jun majx.

¹⁵ Ex ayetzi'n k'ayil, a ma chi suqin tkyaqiljo lo, b'e'x i q'inimix tu'n tpwajjo tnam lo, okla kchi kyjel ten najchaq tu'n kyxob'il ti'jjo kawb'il, ex okla kchi oq'il, ex ok kchi lab'il, ¹⁶ ex okla kyq'ma':

Ay, b'isb'ajil tejo nim tnam Babilonia.

Ikytaqtzi'n tze'nku jun qya, toktaq t-xb'alix, tz'umin ex wi'yilix, a kyaq ka'yin, ntilk'aj wen tu'n q'anpwaq ex tkyaqil wiq ab'j ntz'iltz'in wen.

¹⁷ Ex te jun paqx ma najjo q'inimil lo.

Ex tkyaqiljo nejinel toj bark, exqetzi'n xjal, a iqintaq kyu'n, ex jni' nchi aq'nin toj, ex kykyaqiljo nchi kanb'in tib'aj ttxuyil a', kchi kyjel ten najchaq. ¹⁸ Ex aj t-xi kyka'yin tsb'eljo q'aq' te yuch'b'il ti'jjo tnam, kxel ky'xch'i'n: ¿Ma attaqtzin juntl tnam attaq tze'nku a nim tnam lo? ¹⁹ Ex jax kychto'n quq tib'aj kywi' te jun yek'b'il ti'jjo lab'il, ex nchi oq', ex nchi jaw x'ch'in:

Ay, b'isb'ajil tejo nim tnam. Tu'n nim tq'inimila, ma chi q'inimix tkyaqiljo a attaq kybark toj ttxuyil a'.

Ex noq toj jun paqx, ma kub' yuch'j te jun majx.*

* 18:2 Is. 21:9 * 18:2 Is. 13:21; Jer. 50:39 * 18:4 Is. 48:20; Jer. 50:8 * 18:5 Jer. 51:9 * 18:6 Sal. 28:4; 137:8; Jer. 50:29 * 18:8 Is. 47:8-9 * 18:10 Ez. 26:16-18 * 18:19 Ez. 27:25-26

²⁰ Me chi tzalajxa ti'jjo yuch'b'il ti'jjo tnam lo, ayi'y toj kya'j: Ayi'y nimil, ex ayi'y tsanjil Jesús, ex jni' yolil Tyol Dios.

Qu'n ma kawin Dios kyib'ajjo xjal toj tnam lo, te t-xeljo tkyaqil otaq kub' kyb'inchin kyi'ja.*

²¹ Ex tzaj jun angel nim tipin, ex ja ti'n jun ma tij ab'j, tze'nku jun ab'j te cheb'l triy, ex jun paqx xi t-xo'n toj ttxuyil a', ex tq'ma te tnam:

Ex ikytzin kxela xoyite' tzma kumnix, ay tnam Babilonia, ex knajila te jun majx.*

²² Ex nlayxla b'ijte toja, ajo chnab' arpa, ex xux, ex chun,* nixpe alkye jun aq'nil.

Ex nlayxla b'ijte tq'ajq'ojil ab'j cheb'l triy.

²³ Ex nlayxla k'antl tzaj toja.

Ex mix jtoix tu'n tb'ijte chnab' te mejeb'lin,*

exla qa aye k'ayil toja, i ok te nmaq xjal te twutz tx'otx'.

Qu'n noq tu'njo tyu'xb'in, i kub' tsb'u'nejij tkyaqilxjal twutz tx'otx'.

²⁴ Qu'n tojjo tnam lo ma knetjo kychky'eljo yolil Tyol Dios, junx kyuk'a jni' nimil, ex kykyaqiljo i kub' b'yo'n twutz tkyaqil twutz tx'otx'.*

19

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, xi nb'i'n jun tq'ajq'ojil nyakuj tq'ajq'ojil twi' nimku xjal toj kya'j. Nkyq'ma'n:

¡Aleluya! Nimxitjo tb'i qMan Dios; ajo kolb'il, ex tqoptz'ajiyil ex nimxix tipin, qu'n teqe te qMan Diosjo.

² Qu'n nkawin jilkyinxix wen ex twutzxix.

Qu'n ma kawin kujxix wen tib'ajjo gya, a ky'a'jil, qu'n ma chi najxjal tu'n, tu'njo tky'a'jb'in ex tkyaqil wiq il kub' tb'inchin kyuk'a.

Ma tzaj tq'o'n Dios t-xel tejo gya, tu'njo otaq chi kub' tb'yo'n aye taq'nil, noq tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil.*

³ Ex jun paqx tzaj kyq'ma'n juntl majl:

¡Aleluya! Nimxitjo tb'i qMan Dios.

Qu'n b'e'x xi q'o'n gya lo toj q'aq' te jun majx,

ex ajo tsib'il nlayx kub' qen.*

⁴ Ex ayetzi'n kyaje toj ka'wnaq* nejinel, exqetzi'n kyaje ajb'il twutz tq'uqb'il Dios, i kub' muk'e tzmaz twutz tx'otx', ex i k'ulin twutz Dios, ajo q'uqleta q'ojil toj tq'uqb'il. Ex kyq'ma: Nimxit tb'iy. Ikyxitjo. ¡Aleluya!

⁵ Ex b'ijte tzmaz toj tq'uqb'il toj kya'j, jun tq'ajq'ojil twi', a ntq'ma'n:

Kynimsinksa tb'i qDios, kykyaqila nchi ajb'i'n, ex at tchewil Dios kyi'ja, exla qa nmaq xjal mo minaj.*

⁶ Ex xi nb'i'n nyakuj tq'ajq'ojil twi' txqan xjal, mo tze'nku ntinim a', mo tze'nku q'anqyaq npoq'le wen.* Ex tq'ma:

¡Aleluya! Ma txi xkye tu'n tkawin te jun majx a qAjaw, a qDios nimxix tipin. ¡Nimxitjo tb'i!

⁷ Qo tzalajx, ex qo tze'je, ex qq'onx nimb'il te.

Qu'n ma kanin tq'ijiljo mejeb'lin te tal Tal rit.

Ex atzin t-xu'jil ma b'ant tten.

⁸ Ex ma txi q'o'n amb'il te, tu'n tok t-xb'alin tz'umin ex tb'anilx wen, a saqxix ex nqoptz'aj wen. (Atzin xb'alin tz'umin ex tb'anilx wen, jun techil ti'jjo kyb'inchb'in tz'aqle kyejo kykyaqil nimil, aye ma tze'el kypa'n kyib', tu'n kyajb'in te Dios.)

⁹ Ex ajo angel tzaj tq'ma'n we'y: Tz'ib'inkujij lu'n: Ky'iwlinqexixjo aye ma txi txokle tojjo nintz q'ij te mejeb'lin tejo tal Tal rit.*

Ex tzaj tq'ma'n we'y: Ayetzin yol lu'n twutzxix te Diosqe.

¹⁰ B'e'x in kub' meje'y t-xe tqan angel, tu'n nk'ulin te. Me tzaj tq'ma'n we'y: Mi kub' tb'inchinjij ikyjo, qala' k'uli'n twutz Dios. Qu'n aq'nulqin we' tze'nkuxjo te, junx kyuk'a termama, aye lipcheqek ti'jjo Tb'anil Tqanil Jesús. Qu'n atzin Tb'anil Tqanil ti'j Jesús, atzin t-xilin kyyoljo tkyaqil nchi yol in ti'j tojjo u'j lo.

A chejil tib'ajjo chej sjanin ti'j

¹¹ Ex nli'y kya'j jqo'ntaq,* ex etz anq'in jun chej sjanin ti'j. Ex atzin nchejin tib'aj toktaq tb'i Tz'aqle ex Twutzxix, qu'n tuk'a tumilix nkawine ex nyone q'oj. ¹² Ex ayetzin tb'aq' twutz nchi tilk'aj tze'nku taq' q'aq',* ex tokxtaq toj twi' nimku yek'b'il te nmaq kawil. Ex

* 18:20 Jer. 51:48 * 18:21 Jer. 51:63-64; Ez. 26:21 * 18:22 Ez. 26:13 * 18:23 Jer. 25:10 * 18:24 Jer. 51:49
 * 19:2 Deu. 32:43 * 19:3 Is. 34:10 * 19:4 Kyaje toj ka'wnaq, 24 n-ele. * 19:5 Sal. 115:13 * 19:6 Ez. 1:24
 * 19:9 Mt. 22:2-3 * 19:11 Ez. 1:1 * 19:12 Dan. 10:6

attaq jun tb'i tz'ib'ink ti'j, a mi ojtzqi'n kyu'nxjal, qala' o'kxatqte n-el tniky' te. ¹³ Ex toktaq jun t-xb'alin uk'tzin t-xe tqan tuk'a kychky'eljo tajq'oj. Ex atzin tb'i chejil lo, atzin Tyol Dios. ¹⁴ Ex lipcheqek ti'j txqan xo'l q'aq' te toj kya'j, toktaq kyxb'alin tz'umin ex tb'anilx, sjanin ka'yin, ex nti' ch'in tz'il ti'j. Ex ite'kxatq kyib'aj chej sjanin kyi'j. ¹⁵ Ex n-etztaq toj ttzi tnejil chejil jun kxb'il tze'nku machet tb'anilx tste, tu'ntzin kyky'ixsb'aj tkyaqil nmaq tnam twutz tx'otx' tu'n. Ex kkawil kujxix kyib'aj tuk'a jun var, a kxb'il.* Ex k'wel tyek'inix tyab' twi' Dios, a nimxix tipin, noq tu'n tkawin Crist kyi'j aj il, tze'nku jun xjal nkub' tyitz'o'n ta'l twutz uv tu'n tqan.* ¹⁶ Ex tz'ib'inktaq ti'j t-xb'alin ex ti'j tkux a b'ib'aj lo: A Kawil tib'aj tkyaqil kawil, ex a tAjaw Tkyaqil tib'aj tkyaqil tajaw.

¹⁷ Ex jun paqx nli'y jun angel wa'ltaq twutz q'ij. Ex jaw xch'in kujxix wen kye tkyaqiljo pich', aye k'utzqe, a nchi lipin twutz kya'j. Chi' kyjalu'n: Ku kytzaja, ex kychmom kyib'a, tu'n kyula toj nmaq wa'n te tkawb'il Dios, ¹⁸ tu'ntzintla kywa'n kychib'jil nmaq kawil, ex jni' nejinel kye xo'l q'aq', ex kye ichin nimxix kyipin, ex kychib'jil chej kyuk'axjo ite'kx chejil kyib'aj, ex kychib'jil tkyaqilxjal, exla qa aq'nul mo tajaw aq'untl, mo qa nmaq xjal mo minaj.*

¹⁹ Ex nliji'y tkab' ma tij txuk exqetzi'n nmaq kawil twutz tx'otx' kyuk'ax tkyaqiljo xo'l q'aq' otaq b'aj kychmo'n kyib', tu'n kyq'ojin ti'jjo Crist, a nchejintaq tib'aj tchej ex kyi'j kykyaqil tuk'a. ²⁰ Me ante' ma tij txuk b'e'x xi tzyu'n junx tuk'a a txuk, a yolil niky'j yol, a otaq b'ant nimku techil toj tb'i tkab' txuk, noq tu'n kykub' tsb'u'n txqan xjal, aye' otaq tzi kyq'o'n kyib' tu'n tok kyechil, a techiljo ma tij txuk, ex tu'n kyk'ulin twutzjo twutz tx'otx' iyil. Atzin ma tij txuk tuk'axjo txuk niky'il yol, b'e'x xi xo'n itz'qe toj ttxuyil q'aq', a nk'ant tuk'a tk'ok'jil tz'e'naq.* ²¹ Ex kykyaqiljo txqantl b'e'x i kub' b'yo'n tuk'a kxb'il tb'anilx tste, a etz toj ttzi Crist, a nchejintaq tib'ajjo chej. Ex tkyaqil pich', aye' k'utzqe, i noj tu'n kychib'jil kyimnin.

20

Aj tkawin Crist mil ab'q'e

¹ Ex nliy jun angel tzaj toj kya'j, a q'i'ntaq tal ja tu'n, a taljo jul te tkawb'il Dios kyib'aj tkyaqil aj il, a nimxix t-xe. Ex q'i'n jun ma tij kaden tu'n, toj tq'ob'. ² Ante angel ok ttzyu'n ajo ma tijxix txuk, a iky ka'yin tze'n xmatx, aj ma tij kan attaq ojtxe, a tajaw il, a satanas tb'i,* ex ok tk'lo'n toj mil ab'q'e. ³ Ex xi t-xo'n tojjo jul te kawb'il, a ja' kuxe tju'ne, ex kub' tq'on jun kujsb'il te' jupb'ilte, tu'ntzin mi sb'u'netl tib'aj tkyaqil xjal twutz tx'otx', tzmaksi' aj tjapin mil ab'q'e. Tb'ajlinxi' mil ab'q'e, kjawitz tzaqpet jun jte'b'in q'ij.

⁴ Ex nliy txqan q'uib'il, ex kyib'ajjo q'uib'il q'uqleqetajjo a otaq txi kyk'mo'n kyoklin tu'n kykawin kyib'ajxjal.* Ex nliy kyanminjo aye a otaq tz'el k'u'xib'in kywi' noq tu'n tpajjo nchi yolil ti'j Jesús, ex tu'n tpajjo Tb'anil Tqanil ti'j Dios, a aye' mi xi k'ulin twutzjo ma tijxix txuk ex twutzjo twutz'iyil, ex mi xi kyq'o'n kyib' tu'n kyok kyechil ti'j kypalj mo ti'j kyq'ob'.* Ex nliy, te' kyjawn anq'intl, ex i kawin junx tuk'a Crist tojjo mil ab'q'e. ⁵ (Me ayetzin kye txqantl kyimnin, mix i jawe anq'intl tzmaksi' aj tjapin mil ab'q'e.) Atzin tnejil anq'b'iljo. ⁶ Ky'iwlinxix, ex xjanqe aye, a pa te kyoklin ti'j tnejil anq'b'il, qu'n atzin a tkab' kyimin nti' tipin kyib'aj; qala' kchi okil te pale te Dios ex te Crist, ex kchi kawil tuk'a toj mil ab'q'e.

A tkawb'il Dios tib'aj tajaw il

⁷ Ajtzin tjapin b'ajjo mil ab'q'e, atzin satanas k-elil tzaqpet ja' k'lo'me, ⁸ ex kjawitz, tu'n tsb'u'n tib'aj tkyaqilxjal toj tkyaqil nmaq tnam twutz tx'otx', a Gog ex Magog.* Ex ktzajil tchmo'n, tu'n kyxi' toj jyoj q'oj. Ma nintz kyb'aj, tze'nku tz'awin ttzi ttxuyil a'. ⁹ Aye xjal kchi tzajil toj tkyaqil twutz tx'otx', tu'n kychmo'n kyib' kyi'jile Ttanim Dios ex ti'jile tnam, a k'u'jlin tu'n. Me ate Dios ktzajil q'onte q'aq' toj kya'j, tu'n kytz'e'y te jun majx. ¹⁰ Ex a tajaw il, a otaq kub' sb'u'nkye, b'e'x xi xo'n tojjo ttxuyil q'aq', a at tk'ok'jil tz'e'naq, a ja' otaq chexe xo'ne' a tkab' ma tij txuk ex ajo txuk, a b'inchil niky'j yol. Axsi kchi ky'ixsb'ajile te jun majx, q'ijtl ex qniky'in toj tkyaqil tab'q'eyil.

A pa'b'in twutzjo q'uib'il, a sjanin ti'j

¹¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, nliy jun ma tij q'uib'il, a sjanin ka'yin, ex nliy Crist q'uqleaq toj. Ex ajo tx'otx' ex kya'j b'e'x kchi k'wel naj twutz Crist, ex mi chi knet te jun majx. ¹² Ex nliy tkyaqil kyimnin; jni' nmaq xjal ex aye yajqe, wa'lqetaq twutz q'uib'il. Ex b'e'x i jaw jqetjo u'j, ex ikyxjo juntl u'j, a U'j te Chwinqil. Ayetzin kyimnin i kub' kawin tze'nkuxjo otaq b'ant kyu'n, tze'nkuxjo tz'ib'intaq kyojjo u'j.* ¹³ Ex ajo ttxuyil a' i tzaj tq'o'njo kyimnin, a ite'taq

* 19:15 Sal. 2:9 * 19:15 Is. 63:3; Jl. 3:13; Tchi. 14:20 * 19:18 Ez. 39:17-20 * 19:20 Tchi. 13:1-18 * 20:2 Gen. 3:1 * 20:4 Dan. 7:9, 22; Mt. 19:28; Lc. 22:30 * 20:4 Tchi. 6:9 * 20:8 Ez. 38:1-16 * 20:12 Dan. 7:9-10

toj. Ex ikyxjo kynajb'il kyimnin b'e'x i tzej tq'o'n aye kyimnin ite'kxtaq toj. Ex kykyaqilx i kawajtz teyle junjun tze'nkuxjo kyb'inchb'in. ¹⁴ Ex kykyaqiljo toj kynajb'il kyimnin, b'e'x i xi xo'ne' toj ttxuyil q'aq'. Me ante' ttxuyil q'aq', a tkab' kyimnin, a te jun majx. ¹⁵ Ex antza i xi xo'ne' aye' mix kneta kyb'i tojjo U'j te Chwinqil.

21

Atzin ak'aj kya'j exsin ak'aj tx'otx'

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, nliy jun kya'j ak'aj ex jun tx'otx' ak'aj, qu'n ajo tnejil kya'j exsin tnejil tx'otx' otaq chi kub' naj. ^{*} Ex nti'taqiljo ttxuyil a'. ² Ex nliji'y tnam xjan, a ak'aj Jerusalén, a tzej te Dios toj kya'j. ^{*} Ajo tnam b'antnin tten tze'nku jun txin otaq b'aj ok t-xb'alín, tu'n t-xi' tuk'a tchmil. ^{*} ³ Ex nb'iy jun tq'ajq'ojil kujxix tzej toj q'uqb'il toj kya'j, ex tq'ma: A tnajb'il Dios ma tzul kyxolxjal ja'lin. Knajal kyuk'a, ex ayetzin xjal kchi okil te Ttanim, ex axte k-okil te kyDiosxjal. ^{*} ⁴ Ex k-elil tsu'n tal kywutz, a ja' nti'l kyimin ex oq'il ex lab'il ex kyixk'oj, qu'n tkyaqilxjo attaq nej ma tziky. ^{*}

⁵ Tu'npetzi'n, a q'uqletaq toj tq'uqb'il tzej tq'ma'n: ¡Ka'yinxal! Tkyaqilx ma tz'ok te ak'aj wu'n.

Ex ikyxjo tq'ma: Tz'ib'inkujij lo, qu'n ayetzin yol lu'n, twutzqexix kye', ex b'a'n tu'n tok qe kyk'u'ja kyij'.

⁶ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzej tq'ma'ntl we'y: Tkyaqil ma japin b'aj wu'n. Ayin we' xin kub' b'inchinte ojtze, ex kb'ajil tkyaqil wu'n. Ayin we' atxix t-xe tnejil, ex tib'aj tkyaqil. Ankye te' atx taj toj tanmin, kxel nq'o'n nyola te noq kukxjo, tze'nku xlok' a' te chwinqil. ^{*} ⁷ Ankye ma kub' ti'j il tu'n, at toklin ti'j tkyaqiljo at we'y, ex kchin okila te tDios, ex k-okil te nk'wala. ^{*} ⁸ Me ankye te at t-xob'il tu'n t-xi lipe wi'ja, junx kxele kyuk'a jni' nya nimil, ex aj ilqe, exqetzi'n b'yol xjal, exqe aj pajil, exqetzi'n yux, ex ayetzi'n nchi k'ulin twutzjo twutzb'iyil, ex kykyaqiljo niky'il yol; antza chi xe'le toj ttxuyil q'aq', a nk'ant tuk'a tk'ok'jil tz'e'naq. Atzin q'aq' tkab' kyimin te jun majx.

⁹ Ex nliy jun angel, a attaq kyxoljo wuq angel, aye' q'i'ntaq wuq laq kyu'n, nojninge kyuk'a wuq ky'ixsb'ajil te b'isb'ajil tyab' twi' Dios. Ex tzej tq'ma'n we'y: Ku tzaja. Ex kxel nyek'inji'y txin tey, a b'antnin tten tu'n tok meje, a t-xu'jiljo tal Tal rit.

¹⁰ Ex tzej tipin Xewb'aj Xjan wib'aja, ex in xi ti'n angel twi' jun ma tij wutz, ex tzej tyek'in we'y tnam xjan, a Jerusalén, a tzej te Dios toj kya'j. ^{*} ¹¹ Ajo tnam nqoptz'aj tuk'a tqoptz'ajiyil Dios, ex atzin ka'yin ikyxixjo tze'nku jun tal ab'j jaspe, wi'yilix wen, at tqoptz'ajiyil tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. ¹² Ajo tnam attaq jun ti'jile b'inchink ma tij twe', ex attaq kab'lajaj tjpel, ex ti'jjo tjpel, attaq kab'lajaj angel, ex tz'ib'inktaqjo kyb'i, a kyb'i kab'lajaj tyajil Israel. ¹³ Ex tojjo plaj elnix attaq oxo tjpel, ex jawnix, ex oxo tjpel, ex kumnix, ex oxo, ex oknix, ex oxo. ^{*} ¹⁴ Ex atzin ti'jile b'inchink, attaq kab'lajaj tq'uqil. Ex kyib'ajjo tq'uqil kab'lajaj b'ib'aj, aye kyb'i kab'lajaj tsanjiljo Jesús, a tal Tal rit.

¹⁵ Atzin a nyolintaq wuk'iy, q'i'ntaq jun ajlaj tu'n te malb'il, b'inchin tu'n q'anpwaq, tu'n tkub' echitjo tnam, exqetzi'n tjpel, exsin ti'jile b'inchink. ^{*} ¹⁶ Atzin tnam kyijnin b'inchin, junx malb'ilte kyaje plaj. Ajo angel kub' tml'o'njo tnam tuk'ajo ajlaj, ex teyle junjun plaj, attaq 550 ajlab' tnuqe. Ex ikyxjo twe', ex twutz, ex toj tčkyin, junxtaq malb'inkye. ¹⁷ Ex kub' tml'o'n a ti'jile b'inchink, ex attaq oxo ech tpimil, a tze'nku kymalb'ilxjal; ataqtzin n-okin tu'n angel. ¹⁸ Atzin ti'jile b'inchin tu'n ab'j jaspe, ex atzin tnam b'inchin tu'n q'anpwaq, ikyxix ka'yin tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. Nti' ch'in tz'il ti'j. ¹⁹ Ex ayetzin tq'uqil tnam attaq nim ab'j tok ti'j, a wi'yilix wen. Atzin tnejil tq'uqil attaq jaspe tok ti'j, atzin tkab', tu'n zafiro, ex toxin tu'n ágata, ex tkyajin esmeralda, ²⁰ ex tjwe'yin ónice, ex tqaqin tu'n cornelina, ex twuqin crisólito, exsin twajxaqiyin berilo, ex tb'eljiyin topacio, ex tlajajin crisopraso, ex tjunlajajin jacinto, ex tkab'lajajin amatista. ²¹ Ex ayetzi'n kab'lajaj tjpel, ayetzi'n kab'lajaj perlas, tze'nku a tzajnin toj ttxuyil a'. Ex teyle junjun toktaq junjun perla ti'j. Atzin tb'eiyiljo tnam toj niky'jin, b'inchin junx te q'anpwaq, a nqoptz'aj tze'nku ka'yb'il wutzb'aj. ^{*}

²² Ex mix nlay toj tnam jun ja te na'b'l Dios, qu'n ate q'AJaw, a Dios nimxix tipin, exsi'n tal Tal rit, ayetzin otaq chi okjo te ja te k'ulb'il. ²³ Ex ante' tnam nti' tajb'in q'ij te ex xjaw, tu'n kyqopin tib'aj, qu'n ate tqoptz'ajiyil Dios nqoptz'inte. Ex ajo tal Tal rit ma tz'ok te tspiky'emil. ^{*} ²⁴ Tkyaqilxjal twutz ak'aj tx'otx' kchi tzalajil tojjo tspiky'emil tnam, ex tkyaqil nmaq kawil kxel kyq'o'n jni' kyq'inimil toj. ²⁵ Ex aye tjpel, mi chi jpet, qu'n nti'

* 20:14 Mt. 25:41 * 21:1 Is. 65:17; 66:22; 2Pe. 3:13 * 21:2 Tchi. 3:12 * 21:2 Is. 52:1; 61:10 * 21:3 Ez. 37:27 * 21:4 Is. 25:8; 65:19 * 21:6 Is. 55:1 * 21:7 2Sa. 7:14; 1Cr. 17:13 * 21:10 Ez. 40:1-2 * 21:13 Ez. 48:30-34 * 21:15 Ez. 40:5 * 21:21 Is. 54:11-12 * 21:23 Is. 60:19

qniky'in toj. ²⁶ Ex ayetzi'n jni' nmaq kawil te tkyaqil twutz tx'otx' kxel kyq'o'n kyq'inimil ex kyqoptz'ajiyil antza. ²⁷ Ex mix jtoix tu'n tokx jun nya b'a'n toj, ex mix a'lx jun, tu'n tkub' tb'inchin jun ti' te tx'ixwejl, mo qa te sb'ub'l; * qala' o'kqex chi okixjo aye, a otaq tz'ib'ti' kyb'i toj U'j te Chwinqil te tal Tal rit.

22

Nim a' te chwinqil

¹ Tb'ajlinxi' ikyjo, tzaj tyek'in angel jun nim a' xqiyin wen, a a' te chwinqil, a tzajnin ti'j tq'ubq'il Dios ex ti'jjo te' tal Tal rit. ² Ex toj niky'jin b'e, a at toj niky'jin tnam, n-ajqelin a' toj, ex toj junjun plaj ttzi a' nch'iy jun Tze te Chwinqil, * a ntq'o'n twutz junjun xjaw, mo kab'lajaj maj toj ab'q'e. Ex ayetzin t-xaqjo tze, nchi ajb'in te q'anb'il kye xjal toj tkyaqil twutz tx'otx'. ³ Atzin ja'lin nti'x te aku kub' tjaq' tqanb'il Dios. ⁴ A tq'ubq'il Dios exsin te tal Tal rit k'wel ten tojjo tnam lo. Ex ayetzin taq'n'il kchi k'ulil te. ⁵ Nti' qniky'in ktenb'il antza; ayetzi'n ite' antza nti' tajb'in tqan tzaj kye. Ex nti' spiky'in te tqan q'ij, qu'n ate qAjaw Dios ktzajil q'o'nte tspiky'emil kye. ⁶ Ex aye taq'n'il kchi kawil te jun majx.*

⁶ Ajo angel tzaj tq'ma'n we'y: Ayejo yol lo twutzqexix, ex b'a'n tu'n tqe kyk'u'ja kyij. Qu'n axte Dios, a qAjaw, a xi q'o'nte tumil kye yolil Tyol ojtxe, xi tasma'n t-angel, noq tu'n tyek'inte kye taq'n'il ti' tu'n tb'aj.

Ajo tulil Jesús nqaku ta'

⁷ iKa'yinxal! Ch'ix tu'n wula juntl majl, chi Jesús. Ky'iwlingexixjo a nkub' kynimin Tyol Dios, a kyij tz'ib'in tojjo u'j lo, a il ti'j tu'n tjapin b'aj.

⁸ Ayin we' Juan; ma nb'iy ex ma nliy tkyaqiljo lo. Ex tej tb'aj nb'i'n ex b'aj nka'yi'n, ex in kub' meje'y t-xe tqan angel, a otaq tzaj yek'inte, tu'n nk'uli'n twutz. ⁹ Me ante angel tzaj tq'ma'n we'y: Mi kub' tb'inchinjiy ikyjo. Qu'n aq'n'ilqin we' te Dios tze'nku te, ex tze'ngeku termana, a yolil Tyol Dios, ex kykyaqiljo nkub' kynimin a tz'ib'in tojjo u'j lo. Qala', k'uli'n twutz Dios.

¹⁰ Ex ikyxjo, tzaj tq'ma'n we'y, tu'n mi kub' n'punjiy t-xilin Tyol Dios tz'ib'inku tojxjo u'j lo, qu'n tu'n ch'ix tjapin b'aj tq'ijil tkyaqiljo twutz tx'otx'. ¹¹ Tu'npetzi'n, ankye taj tu'n tkub' tb'inchin nya wen, exsin kub' tb'inchinku'j. Ex ankye taj tu'n tkub' tb'inchin il, in tkub' tb'inchin. Me noqit aku tzaj tna'n, qa il ti'j tu'n tok toj pa'b'in twutz Dios. Tu'npetzi'n, ankye te', ma tz'el tpa'n tib', tu'n tkub' tb'inchin wen, kukx tok tililjo tu'n, tu'n tb'ant. Ex ante' tz'aqle toj tchwinqil twutz Dios, b'a'n tu'n tok tz'aqle toj tkyaqil.*

¹² Qu'n loq'in chin ul liwey, chi Jesús. Ex ktzajil wi'n chojb'il, a tu'n t-xi nq'o'n teyile junjun, a tze'nkuxjo ntqanin kyb'inchb'in, qa wen ex qa nya wen. ¹³ Ayin we' xin kub' b'inchinte ojtxe, ex kb'ajil tkyaqil wu'n. Ayi'n intin, ex mib'in b'aj. Ayin we' atxix te tnejil, ex tib'aj tkyaqilch.*

¹⁴ Ky'iwlingexixjo aye ma txjet toj kyanmin, tze'nku jun xb'alin sjanin wen. At kyoklin ti'jjo Tze te Chwinqil, * ex tu'n kyokx tojjo Tnam te Dios. ¹⁵ Me ayetzin kye aj ilqe: Aye yuxqe, exqetzi'n jni' ky'a'jil, exqetzi'n b'yol xjal, ex tkyaqil nchi k'ulin twutzjo twutzb'iyil, ex jni'qe sb'ulqe nti' kyoklin ti'j tkyaqiljo b'a'n tuk'a Ttanim Dios.

¹⁶ Ex ayin we' Jesús. Ma txi nchq'onji'y n-angela, tu'n t-xi tchiky'b'in tkyaqiljo lo te tkyaqil Ntanima. Ayin we' tlók'il, a ja' saje David. Ex tзалu'n twutz tx'otx', antza xin tzaji'y ti'j.* Ex ayin we' che'w nqoptz'aj wen, a nyek'inte qa ch'ixtaq ttzaj t-xe kya'j. Ikytzi'n, ch'ix tul nq'ijila tu'n wula.

¹⁷ Tu'npetzi'n, a Xewb'aj Xjan ex ajo Ttanim Dios, a t-xu'jiljo tal Tal rit, ntq'ma'n kye nya nimil: Ku kytzaja nimilch. Ex ajo kxel b'inte yol lo, b'a'n tu'n t-xi tq'ma'n kye nya nimil, tu'n kyul nimil. Qu'n ankye te' at k'waj ti'j toj tanmin, i tzaj nimil. Ex qa taj, b'a'n tu'n ttzaj ex tu'n tk'wan ti'jjo a' te chwinqil, a nya loq'enaj.*

¹⁸ Twutzix kxel nq'ma'n kye kykyaqiljo nb'in ti'jjo Tyol Dios, a tz'ib'in tojjo u'j lo, qa at jun s-ok tz'aqtzin te' jun yol tib'ajjo lo, kxel nq'ma'n qa kxel ttz'aqtzin Dios tkyaqil ky'ixsb'ajil

* 21:26 Is. 60:11 * 21:27 Is. 52:1 * 22:1 Ez. 47:1; Zac. 14:8 * 22:2 Gen. 2:9 * 22:3 Gen. 3:17 * 22:3 Zac. 14:11 * 22:5 Is. 60:19 * 22:5 Dan. 7:18 * 22:11 Dan. 12:10 * 22:12 Sal. 28:4; Jer. 17:10 * 22:13 Is. 44:6; 48:12; Tchi. 1:8, 17; 2:8 * 22:14 Gen. 2:9; 3:22 * 22:16 Is. 11:10; Tchi. 5:5 * 22:17 Is. 49:10; Jn. 4:13-14; Tchi. 21:6

tib'aj, a kub' tz'ib'in tojjo u'j lo. ¹⁹ Ex qa at jun s-el q'inte jun ti' tojjo Tyol Dios tojjo u'j lo, k-elil ti'n Diosjo toklin ti'jjo Tze te Chwinqil, * ex ti'jjo xjan Tnam, a o kub' tz'ib'it tojjo u'j lo.*

²⁰ Ayin we' Jesús, a nxi nq'ma'n tkyaqiljo lo. Chin ula liweych.

Ikyxitjo qAjaw. Liwey tzaja tzalu'n twutz tx'otx'.

²¹ Noqit a qAjaw Jesús tzaj q'onte t-xtalb'il kyib'aja, a ayi'y Ttanim Dios. Ikyxitjo.

---

* **22:19** Toj junjun Tu'jil Tyol Dios ntq'ma'n nya ti'j Tze te Chwinqil, qala' ti'j U'j te Chwinqil.
2Pe. 1:19-21

* **22:19** Deu. 4:2; 12:32;